Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Moreh nevukhim = Doctor Perplexorum

Maimonides, Moses
ומימ וב השמ

Yesnits, [5]502 [1741 oder 1742]

VD18 13301985-001

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9286

Visual Library

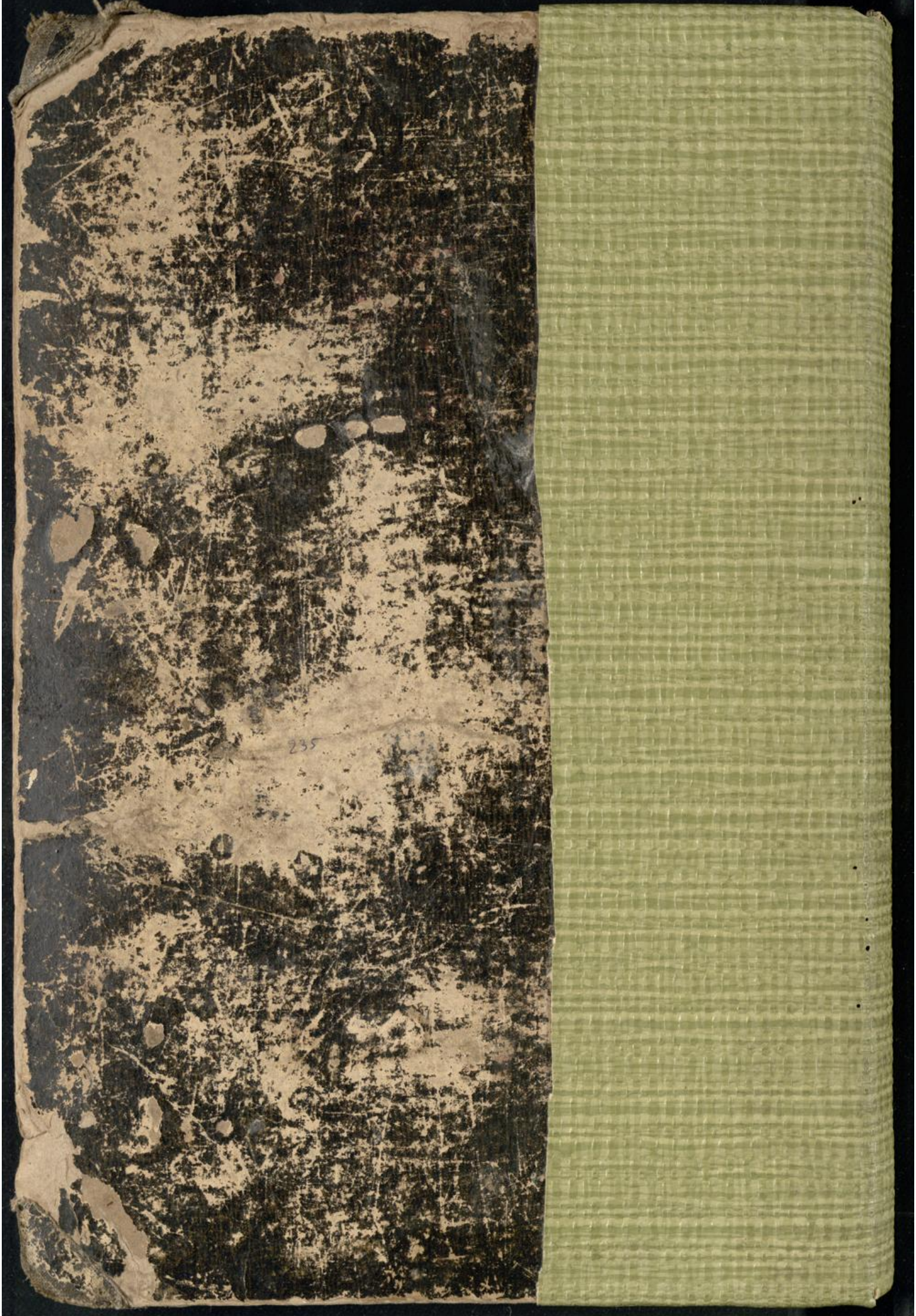

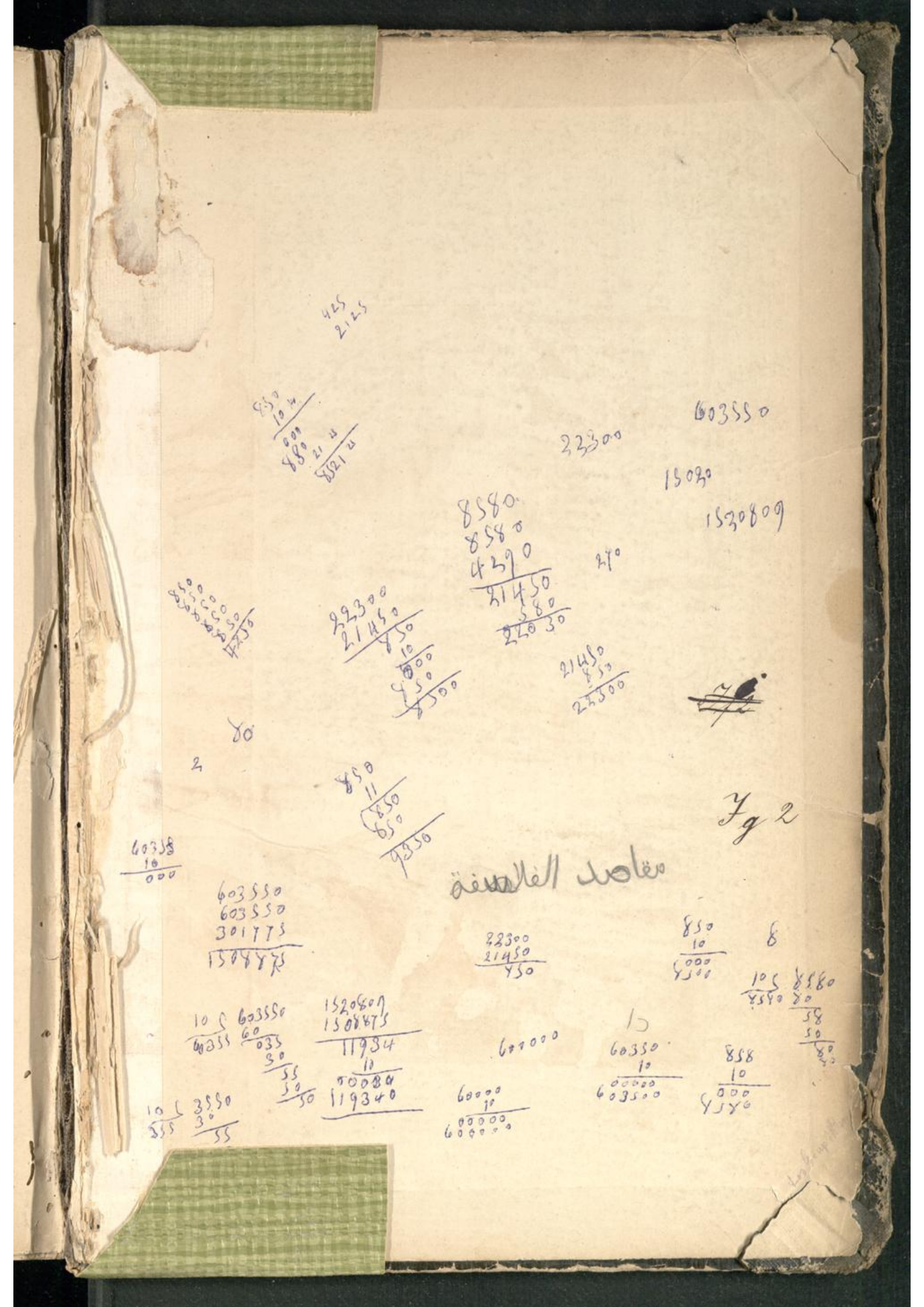

צהכ

מורה נבוכים

צהכ

Doctor Perplexorum,

להמאור הגדול גאון ישראל הרב רבינו משה בר מימון זצ"ל

נצב פירושו בערת אל בקרב אלהים

אלו הדיינין שדנו ואמרו דבריו ופירשו את הסתום ה"ה

פירוש שם טוב ופירוש אפודי ומשום

ראין בית דין שקול עד השלישי באנו והוספנו

בזה על הדפסת הראשונים פירוש האל"ר

ן' קרשקש

מה רב טובו והחוט המשולש לא במהרה ינתק :

גם כוונת כל פרק ופרקי המורה על דעת החכם פתרוני

גם פירוש מלות זרות לאבן חבון בשנוי דברים מן הראשונים גם פסוקי התורה ונביאים וכתובים
אשר באו זכרם בספר המורה נסדרו בסדור ופת
על סדרם הפתובים בתורה אין בהם
מוקדם ומאוחר אוש
לא נקדר :
***

Bibliothek der Hebr. Anstalt für die Wissenschaft des Judenthums in BERLIN, Linienstr. 38/39.

לפנין לניחסר כל נו סופנו על סרסנוים לפנוי סיסנים כין חסתרים שנסורס : לפנין ירוץ הקורא נו וירע פרוש דרך ישכון סלוי לנסוך עליו :

נרפס בק"ק יעסניץ

תחת ממשלת

אדונינו הדוכס האדיר החסיד המיוחס מאד לעאפלדוס פירשט מאנהלט דעסויא יר"ה ויתנשא למעלה :

Principis Anhaltinæ
Aſt LEOPOLDE tibi
Grandescens ut Alexander
Naturâ genio
Cætera virtutum
Fulgura Bellona
Quos exercituum
Supplicat internè.
Cui Synagoga Amen.

Urſis inſigne triumphat,
Catulos tulit urſa Leonum
LEOPOLDUS & alter
Leonino Martè parentis
Diſtingiunt nomine fratres
Dexterrima fulmina Martis
Dominus benedicat in armis
Submiſſimus Jſraelita
ReſpondensAbrahamitæ

Berlin

Cum Licentia Sereniſſimi,

צהכ

בדפוס ובמצות הר"ר ישראל בר אברהם זצ"ל, ולחלק במצוה הואת יאספו אליו בני לוי ה"ה האלוף החתרני כהר"ר נתן פייטל
בן המנוח כהר"ר זאב סג"ל מברלין. נין ונכד הקציז המפורסם כהר"ר זכריה ז"ל ממנורשו חיו"א: וש"ב האלוף החתרני
כהר"ר זעקל סג"ל מקרעמזיר. ממשפחת ר' קאפיל ר"ם המפורסמים ווינא ממשפחת הגאון מהר"ש שפירא: שמלאו
ירם לה' בהצאות הדפוס לתת עליהם היום ברכה:

בשנת ויעמד משה בשער המחנה לפרש קטן :

1742

אמר המדפיס

כאיל תערוג על אפיקי מים כן צמאה נפשי לאלהים אל חי אחד האמיתי מתי אבא ואחסה בצל כנפיו·מזרם וממטר בנקיון
הסלע רצתי וארדוף כבן עשרים לדרוף ולהשיג שלל עליון אורה חיים למעלה : אז ישיר ישראל עלי באר ענו לה
הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסיף את העם ואתנה להם מים · ויהי כי גאו ועמקו ממני לדלות מקוצר המשיג ועומק המושג
תרו עיני להביט אחרי משה ופניו לא יראו כי קרן אורו וליהנות ממנו לברך בורא מאורי האש אשר ריח ניחוח לה' העליתי על מזבח
הדפוס להדפיס ספר משנה תורה אשר שם משה לפני בני ישראל הוא הי"ד החזקה להרמב"ם ז"ל פה ק"ק יעסניץ וסביביו נשערה
שבעה קני מנורה · הם שבעה פרושים המאירים לארץ ולדרים עליה : ועתה כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים להשקות
מבאר ההיא יערדי צאן קדשים אשר על שפתו יעלה מזה ומזה כל עין מאכל ועליהו לתרופה ובתוכו גם עץ הדעת נכספתי לשלוח
ידי ולאכול ממנו ושם הבאר עוס"ק בישובו של עולם ומי חיוצר וברוא מי כמהו מורה נבוכים בארץ ומלאה הארץ דעה : על כן
קראתיו עץ הדעת והנה רבים אומרים לנפשי השמר מעץ הדעת טוב ורע ולא תגע בו יד ופעם אל יהרסון אל ה' לראות ונפל ומת
ואני אמרתי אם חפץ ה' להמיתני לא הראני את כל זאת · ואף כי אמר אלהים מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו רק מעץ הדעת
אך טוב לא אמר אלהים ולא שמענו מיניה·כמו שנאמר דע את אלהי אביך · וידעת היום והשבות אל לבבך · למען דעת כל עמי
הארץ וכו' ובכן עץ דעת הזאת עץ החיים היא למחזיקים בה · על כן הגרתי כניבור הלצים ועברתי משער לשער במהנה · וקראתי
ברחובות השווקים מי לה' אלי ויאספו אלי בני לוי אנשים אשר נתן אלהים בלבבם לקרב מים ס אל המלאכה ה"ח האלוף התורני
כהר"ר נתן פייסל בן המנוח כהר"ר זאב סג"ל ז"ל מבערלין נכד הקציו המפורסם כהר"ר זכריה ז"ל ממגורשי ווינא:וש"ב האלוף התורני
כהר"ר זעקל סג"ל מקרעמזיר ממשפחת ר' קאפיל ר"ם המפורסמים ווינא ממשפחת הגאון מהר"ש שפירא : המה סמכוני במיטב
כספם בהצאות הדפוס והיו ידי אמונה עד בא השמש צדקה לעניי דעת הוא ספר המורה לאורה להאיר על הארץ ולנבובים בארץ
עם של שה פרושים · כי המשולש שם טוב אפודי וקרקאש באותיות יפות והדשות בנייר טוב ולבן בדקדוק הנהה ואמונת
פועלים בעיני הרואים תחזנה מישרים : ומי יתן מציון ישועת ישראל שיאצל מן הרוח אשר עליו על רבבות אלפי ישראל ויהיו כל
עם ה' נביאים · כי יתן ה' את רוחו עליהם בשובו את שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל :

לסדר ולפרט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה
כה דברי המעתיר ישראל בר אברהם ז"ל המדפיס בק"ק יעסניץ :

ויען כי ראיתי שחפץ ה' בידי הצליח ועשה פרי · אמרתי בלבבי את לעשות לה'הוא לבל יפידו תורתי · ולמען ספות הרוה
את הצמא שלחתי את ידי גם בעץ החיים ואחזתי בקרני מזבח הדפוס להעלות ספר ד' שרשים כמראה ותבנית
שהראתי בזה המורה · וכאשר יצא לי אור ממעט השעם אשר טעמתי בעץ הדעת · כן אפרסמנו גם בעץ החיים
להיות להם מאור עינים :

התנצלות המגיה

זה סיום שקויתי · מלאתי וגם רציתי · תני לבדי את המלאה ונשתומתי · כי בכה שלשה תמשים · עלי נלבים · תאר למכרי תלמים המה מרדידים · כ"ם
בחלוף וזמרוסים כ"ם כהר"ר ישראל בת"ח בעל המדפים בק"ק יעסניץ · והשני לו בחלוף והיקר כ"ם כהר"ר פייטל בן המנוח כ"ם כהר"ר וחב וחלף ר' פייטלם
סגל ז"ל מכרלין · והשלישי היקר והנעלה כ"ם כהר"ר ועקיל בן המנוח כהר"ר יעשיה סגל ז"ל מקרעמזיר · והחוט המשולש לא במהרה יתרק · כי הצור ה' את רומם ·
וזילו מכיסם כספם · והתחלקו בכל כוחם · להדפים בשותפות הספר הנכבד והיקר המפורסם · הן הן נופי תורה ועקרי הדת והחמורה כולם · כל ספר בנין החכמות
פתוריות · והוא יתד שבכל תלוי בו ועמוד שבכל נשען עליו · כל עני הגן לא דמה אין כיוצא · כ"ם מורה הנבוכים להרמב"ם ז"ל המכוחר הזה תאר תנחמו בו·והמה רלו את
הבעור כי עשה מלאכה בוזה · כי כבר סייעתי בחלוקת הקודש כזו בספר בקדוש יד חזקה להרמב"ם ז"ל הנדפס כאן · ונקראין לי קריאה של מבט · מבת מקודש · קדושם
לבעתה ולעתיד · לבקש ולתור בחכמת המורה · וכן לומרים לי תור כי כגבור מלניך ולב אמץ יעיר הגבה · תבדר בפנות · תקלק בפסולת · עד שיצא לאור מעמטו
ומעשהו נקי · וחף אמן הרחוי ובחות לי להדפיק עלמי בחדקת לעלה ובשובלת מלבני"ם הלום · ולטיות בחבת אל ה"קלים בחוני · כי כבוד תני בחרן סגר עלי פי
המד"ר · ויך לחמלת לבי לשוב בדרך הזה · בחברת דעדי ביתה תלי זייניה קולבת דעיה קולמוסי תלם · ותדול כחה של תלחמה וו דשניה הדוקה לפולנו על תקר שמוניה
מתחת ידו דבר שהיבו מתוקן כרחוי · ומה"ם כמוני יביר תוסר בחלם ובכוח תדל חיסים תשובל בחבל בעדר סהבכה בגלל בחלולות בהבחרות ולחיבי יודע להבחין בין טוב לרע
ובחסירות ויתירות לא בקיבת · לן כל כי חלי מלאת ערי ליה לחיבים לחוזיני כי מלחכת שמים היח · ושתתי תקוחי בו יהעלה ירחיבני דרך בחלתך ·
ועתה מאד שחתת ולוחצת לבי מלפניך בעל רחמים חיים ומלך עולם · שתחמיבני ותאזיבני עוד לחקריב קדשים על גבי "מ"ז"ב"ח הדשם · ולחלטים
בליים בעולמו בחתן עלי · שת ביבי מבעתי סיבה · ומשפעתי תנוחה · ועשיתי כיד ה' הטובה עלי · ולח עברתי מ"ע על חרור הבוחה מלחכת ה' כרחוים · ועל זה בעבר
מתעלל לפני כל יקר רוח חיים תבוכם · כי יש"ת וכי יקרה חיזה טעות לפניו · שלח יתלו בקבה בחברובי לבד · כי כל המעיינים יעידון ויגידון כלם כחחד כפם שח"ם לבד
בלח תבן קר ח"ם לדפום בלח טעות · כי חקנון המומנים רבה היח · וגם דוד המלך ע"ה חמר סגיחות מי יבין · ומי סיזוביני לבך זכות · יסיב לו קגומל בחמתי נמוכו
טהור כרוב כרובות : לפרט לח קס בישרחל בקטה :

כ"ע הקטן והצעיר הבחור משולם זלמן בן כמר חיים סגל מיעסניץ סמוך לק"ק דעסוי :

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek

קרקאש

דברי שמוא
בן תבון

המעתיק המלמד
הזה
מלשון הגרוץ על
לשון עברית : ומ'
מהימון בשנור
שכלל בידושת לשון
סמוענקם מחכו
שפנק דברי הספר'
אשר הוא בעקר
הנגזל ובהכל'עניני
יוכל להשקיע חלם
לחת בשלם או שלם
לחת ולא ישנרך
להשתעי חלה במלים
ישיחו השעולם על
לשון יחיד כלוכ
מהמוחות : ולחלן
מחלפ עשה רושם
ומחשיקהמעם' הזה
שם"פי שפם מחות
לרבים שם ישיחו
מלת עשה בלשונם
לשון יחיד : ובשברי
בלא"ף או ב"מלף
בחלו לחת מלרי ג
כתב

בעתיק המלמד הזה מלשון הגרוץ על לשון עברי אמר אתגלל לח מהימותי חכם בעיני השיחני לבני לכח בחשעול בהעתקה הפר הלזה לפר גדר מזה וגדר מזה גדר צורך ידיעת הלשון המועתק ממנו ותוכני שמושיו והכל' הכרי הספר ועניניו מהימין ומהימין ונדר צורך ידיעת הלשון המועתק חלין וכל מרפיו ועניניו חמידיו ותורפיו מבשחל וזה מפני פה שהעתקה היה מעשה אחל וכל מעשה יש תורכע סבות למליחותו ולפעמות ולח יחלט לאחד מהם והם הפועל והחומר והצורה והתכלית : וצורה המלחכיית צריך פועלה חל כלים בחשר ועשה חותה כבניין הבית על דרך משל שהוח חנ' מן המעש' וספת מליחותו הם הכתוב חשר הוח הפועל והקורות והקנים והרעפים ויתר מה שנרי חל הבית בהכנותו מהם לחומ' וחו יעשה הכותב צורת הבית ותמנם הוח צריך נעשותו חותה חל כלים הרי לתקן בהם החכנים והעניים הצריך חלין לכניינו"ד שתעשה הלורה כרצונו וחו יגיע חל התכלית המכוונת בבניין הבית שהוח לדור ולהתלונן בו הנה שו תרבע שכונ'למליחות בנין הבית כן בהעתקה המעתיק הוח הפועל והדברי הספר החתום והכלו נעדרו ממנו ולח יגיע חל ידיעתם רק בידיע' ללשון חשר בו חוכר הספר והמלות חקריו והכתב' עניניו' הספר נבלין ונסתרין והצפת עניני דברי הספ' כתי'ם שבלי שכוי חל הלשון חשר יעתיקנו שיו היח צורך בהעתקה ולח יגיע המעתיק חל זה כי חם בידיעת הלשון חשר יעתיק חליו נסיונ' וכל דקדוקיו וחוכני שמושיו והם לו בכלים חשר בהם תתוקנות הרות בהעתק' וחו יגיע חל התכלית המכוונת כה שהיח הבית תנשי הלשון המועתק חליו הספר חת דברין וחת עניניו ולח ישחר להם מוכע חלח הספר וכבר נלה חבח מרי ז'. כל זה בפתיחתו חשר עש' להעתקתו ספר חוכת הלבות ועניני' תחרים זכרשם חשר בעבורם נם כן נדרך להמשע ולירח מהעתיק ומפני שהוח הרחיב בהם המתק' קנרתי חני לזכרם : ואני לח נעלם ממני מכם מחומה ויודע חני וכיר בחשעוש שליחותי בשתי הלשונות העברית והערבית וכל שכן בלשון הערב' שדיעתי בה מעולה כי לח נדלתי בין חנשי' וכתרגומיה ולח כתתי עד תכוכות : ועוד כי ידעתי חסרוני הגדול בהבנת דברי הספר הנכבד הזה מחמר מורי הנכוכים ועניניו מפני ערוכם עניינים עמוקים מחד והוח כולל מכמות רבות ורמות מעיני רוב חנשי זמנינו חשר בנבולינו זה נעלמות וחולי מעיני כלם מפני שהיכם מתעסקים בהם ואינם נמצחות חתם ומעט מזער פקרתי עין נקתם כי היו יתי קנת ספריה בלשון ערבי חשר אני יודע בו מעט ובעירני לבי ללמוד מהם כיכלתי הקנרה ומכל הלה הספרים חשר זכרתי היה לי להמנע מהעתיק הספר הנכבד הזה חבל כמו שהביחה תשוקת חכתי הארץ וזחת ונכונה חותם וברחתם החסיד החכם רבי יהונתן נר"ו ויתר תכלי בקעת ירחיו עיר מגבי לשלח לחרי הספר המוכר ז מנרי' בשמיעם חת שמעו ויתחנגו על פי כתיבו' חל הרב הגדול הפילוסוף החלהי הכור הטהור על רחש גלותינו מרנת ורבנו משה נר"ו בן כבוד הרב הגדול רבי מיימון ז"ל הוח המכתר לת הספ'הזה ויקשו מחתו לשלחו שיע'מועתק לטיבולו חו בלתי מועתק והשתדלו בזה השתדל גדולה בן הכיחה חות' תשוקתם להשתדל בהעתקתו בהגיעו עליהם בלתי מועתק ועוד כי הוסיפו לוסף על תלוסה בעמדם על קנת מעניני הספר ולי חני שמוחל כ"ה יהודה ן' תבון ז"ל קרלו ועלי שמו בניה"ש מפני מידעתי מכ' חעבו בלשון הערב ומפני שחין בנבולם חים מחכמי הלשון החוח ויקראו כי מיד להעתיקו לכם כיכולתי ובחשר תסיג ידי ותע"פ שהודיעתים חת קלורי בהעתק' מן הספני' שזכרתי לעיל חמרו לי חי תפשך בלתי שנקבל כה קנת תועלת ותכחליה בהעתקה חלוסה ומעוטה מן התועלת בעניינים הנכבדי' חשר יכלם הספר הזה חוח הדבה בעומקו ולח יכולתי לכתוב פרושים ושמתי עכמי בפשל מתעבר ובוחת והעתקתיו עם קולר הסנ'ה ובשעתי בזה על שני חדברים הללו חחד מהם שחיינון בכל מלה מסופקת בספרי שבעתיק חני המעתיק' חלה מרי ז"ל ובספרי דקדוקי לשון הערבי ובספרי הערב הכתובי'חתי' ובחחר שחם ישחלני חחד זה שום שכל חשלימנו חל הרב הגדול המחבר חת הספר והמולידו חשחל מאתו לבחיר עיני כי וכבר שחלתי ממנו שחלות רבות על פי בחתי בדבר' סופק לי ספק ובקשתם היו כשגגן שמצאתו בספר כי לח הוגה הספר הזנית לנו :

בעתיק

פתיחת רבי שמואל אבן תבון

להשתמש בהם בהוראת הנקבה ומפני שמצינו בספרינו מלות במשקלם בהוראת הזכר כמו ואחז כארי פלגות וכמו והיה רחשיתך מצער ואחריתך יצמח מאד לפיכך נם כן על לשון זכר נם החלות שימנינו בספרינו בהוראת הזכר והנקבה יתר כדרך ורוח כיוצא בהן לפיכך בהם תחר דרך הספרים ולפיכך כתבתים על שתי הלשונות כלומר יקרה רעוזי לפני ונם במקומות שעתיק מלה אחת במקום אחר בלשון אחד ובמקום אחר שעתיקנה על לשון אחר כשהשוואל המלה שתי הלשונות נם במקומות הכתוב על מלה אחת לשון זכר מחון ולפי הכתבנו עליה במקום אחר ככל זה תמצא אחר תכת מרי ז"ל כלומר אחריו בכנות בניינים שלא ימצאו בספרינו כמו נתבלבלף שתכנסו מפילוסוף להמצא בו אחר לשון הערבי שבנה אותם נם כן ממנו וכן דרך מחברי ספרי החכמות לבנות בניינים לא נכנו לפניהם ולחדש מלות לא שערום הראשונים ולשחול מלות מלשון הקמון ולעשם ויפילום על עניין בלתי העניין אשר יפילום הם עליו ובלבד שיהיה בין שני העניינים הנם קשוך דמיון ואם אין דמיון על האמת ובלבד זה יהיה קונר כל לשון בדבר בעניניו חכמות עמוקות הלא נם נחיתינו עליהם השלום הודיעונו לשחול השמות בדברם בשם ומלאכיו או בשאר מדברים השתומים שאחר הזמנו הרב הנדול בספרו זה ונם במקומות רבים תרחק במליצה שהייתי יכול להשתמש בהם ולכתותה מירחתי שלא תשכח העניין אשר רצינו המחבר ואולי לא אחזור בלשון הנאות והערב בעת ההעתקה או לא תדענו כאשר התודתי מקדמי בלשוניתי בכתיתים ולידעי יקרה זה ומעט תמצתי תכי בספ׳ זה מפני שברחתם לי תועלת בחדושו והוא למנות הפרקים אשר בכל אחד מן החלקים ולכתוב ברחש כל פרק מניינו וכבר הודעתי זה אל הרב הנדול בעל הספר ובלבי מניין הפרקים כתבתי לו שחלותי להודיעו הפרק אשר הו שחלתי להקל מעליו טורח חפוש המקום ולהקל מעלי מהאריך לכתוב בשחלה וכן יקל למעיינים בספר הזה וללומדים לותו בכל מקום אשר יניע לבחול בחלק מחברו מהחוק ומקרוב בהודיע הפרק אשר הו שחל וחת היתה הסבה הנדולה אשר הביאתני אל זה :

ואחרי הניעי דברי התנללותי אלה למעיינים בספר הזה אשר בנללם כתבתי הפתיחה הזאת כראשו כי לא להתנדל בתיחולנה לא תברתי הם מלינות ומשקלים ותחרי הודיעו לותם את אשר הם לי להודיעם אחל בהעתקת הספר והכתב אשר לפני פתיחתו אשר כתב מחברו לתלמידו החכם אשר הניעו לחבר הספר הזה כתבו

תרחו בו וחך אחר שחלי מלאני להיות עם בי ולהורות לותי את אשר לעשה :

נשלמה פתיחת רבי שמואל ן׳ תבון המעתיק ז׳ל

פתיחת החכם הכולל רבינו שם טוב

אמר

שם טוב בן לחדוני החכם הרב רבי יוסף בן כנוד פתכם השלם פתיחת רבי שם טוב ן׳ שם טוב תנ"כ :

למה ערתיתי ספר מורה הנבוכים נדול המעלה ותעולת והוא ספר כולל ביותר כל התורה כלה על דרך החמת והיחוד זה הספ׳ ומפני כבוד׳ הוא לחבר למעלה ובחבר למטה והוא מוכשח שהוא בן העולם הבא ובוונתו זה הספר הוא בעלם מחד למעיינים אשר בזמנו וזה אחריתי לבאר זה הספר ביותר שהיה נלוי מבלתי עבור על מחבר הרב ונם כי חיקרתי לחלוק על הכוונ׳ החלהית אשר שמ׳ בחחתיות ובפרט המיוחדת בהשנחתו בעלמה מהמון העם כמו שאמ׳ כוד יי׳ לירחיתו ואם ההברח יכריחני לדבר קצת מהלשונות העמוקות הבלתי מוכנות הנמצאות בו ולבאר נם כן בחרוכה רבים מהדברים אשר כתו מדברי הפילוסופים כדי שיוכן סתרי התורה ונעזר מהמחרנמים במה שחמרו מהם כמו שנאמ׳ ומבל לעזל העוף כמו שאמ׳ דוד הורני יי׳ דרכך וחכני בחורח מישור למען שוררי :

אמר שם טוב למה שהיתה שלמות הנפש האנושית מעלות המדות ומעלו׳ שכליות כי היתכר בספר המדות כי תכלית החכם והושרו הוא בפעולתו המיוחדת והוא פעל הנפש המדברת כפי המעלה והיו הפעולות המיוחדו׳ לחכם שתים אשר יש להם שכל בלחת כפי עצמה והלחרת למה שהיא בעשית בשכל ובהשמעת לשכל בקריאת מעלה מדותית ואשר יש לה שכל כפי עצמ׳ בקריאת מעלה שכלית ולמה שהוא החכמים יין להם שכל לחקור ולדרוש הדברים הם מפני כי בני העליה הם מעשים ואם מפני טרדות הזמן ובקשת פרכי הנוף אשר רוב העולם במסכין לחריו יחוייב לקשין שתי שלמיות שלמות המדות ושלמו׳ הנפש שיקובל בהפלה כדי שלא ימלאו בעת שימותו קעדרי׳ מכל שלמו׳ ולפה שהלמדי׳ דעת והכמה ומוסר לת העם יש חלוק נדול כי זה הומר בכה וזה הומר בכה רלה הקדוש ברוך הוא לזכות לת ישראל ונתן להם תורה ומלוות חקים ומשפטים ישרים להשיג חיי העולם הזה וחיי העולם הבא ובעבור שימלא מחלוקת בין החכמה והתורה ברבים מהמוסכלות הנתלים בחלהים ונם בחקים ומשפטים אשר ירחה בתחלת הדעת שהם משפטי׳ בלתי נתקים והיו קצת מהחכמי׳ חוסבים כי התור׳ והחכמ׳ בעשו כלרות זו לזו וחסבו רבים כי התור׳ היח לחת כי היח מלת השם וכל לחרת חלוה נרופה וכ החקירה העיונית והחכמה אין לה מניאות ובפרט מהדברים אשר כתו בתורה והמשתירה להם והולך בחקיר׳ העיונית הולך בלי משענ׳ומשענה וכי הוא כהולך בחוני הלילה בחדבר יחידי במקום תשך עבן וערפל כי זה היח ולך לחבדון ויפול מזה מחורות בל יקום . והנביח חסבו הפך הלוי כי החקירה העיונית היח לחמ׳ ולחמרו כי השכל והדת שני מלחורות החחור הנדול הוא השכל וכי הדת יקבל חורה מהשכל כמו שהבנה תקבל החור מהשמש והם השכל יחמת מה שבח בתורה הוא לחמת ולחמוקה והם לי׳ צריך לפירוש . וקצת חכמים חסבו כי כל מה שבח בתור׳ היח לחמת ומה שבח בחכמה הוא נם כן לחמת כפי החקיר׳ בחכמיות מבלי הנחוחה היח לחעלה מן השכל לכן קמו אלשה מיני חנשים . יש חנשים שחסבו לפיהל כל מה שחמרו הפילוסופים בנוד הדת ונם בחברים רבים מחשבלות הנתלים בחלהים כמו שעשה החכם חבוח״ק חלבו״ לי בעשותו ספר ההפלה לפיהל הפילוסופים . ויש חנשים שחסבו שהכמה חמחתה בי חמיתית והתורה הנביאית בי מיוחנים כדי שיעשו המעשית ויתרחקו מהדברי׳ המנונים . וקצתם חשבו כי התורות כלם הנמצאות עלהיהם בטלות זולת תורת משה רבינו ע״ה כי היח לבדה חלהית וכל לחרת חלה נרופה וכי החקיר׳ העיונית היח לחמת ובפרט כל מה שבח עליו מופת ולפי שהתור׳ החמיתית ונם החכמה והיו בחחלת המחשבה כסותרים זה לזה כח כרב [illegible] הספר הנקר׳ מורה הנבוכים והטיל שלום ביניהם מלבד כשני זכרים בחדוש העולם׳ ובשבחת השם ויזיעתו כעבור שני חלו מדברי׳ לח בח מוסח לפילוסופים עליהם ומפני שכל מתנועע יצטרך חל מניע והיה המניע לחדם הנמצח בעת היותו יותר נכבד מהניע לחדם לעתיד לבח חמר הרב שלח זמה בספר הנכבד יכלול לכל הדורות הבלים לחדים לחחרון לחמר שחיכרו לתלמיד מסוב שהיה לו ורחה כזה כי זה הספר הנכבד לח יוכל להשתמש כל חדם בו חלח לחחר מעיר ושנים ממשפחה והוח מבני העליונים כמו שחמר בסוף שהתיר בסוף שהתיר בסוף הבית וכו׳ :

נשלמה פתיחת רבינו שם טוב

למורה כמורה	עלי עין וישא	וממי מרי מש	מתי שוא ואשי :
והוא ראש ובן ראש	עדי ראש ואחי	והוא רב ובן רב	עדי רב ואשי :
והגביר בריתו	וכפר בדתו	עונות עדתו	כקרבן ואשה :
למעני חרוני	אלהי מעוני	יעורר ודיני	יהי עז וקשה :
ויאמר לצריו	ושורפי ספריו	אני קם ולא א	חריש עוד ואחשה :
בשומכם לשונכם	בנביא וכי לא	יראתם לדבר	בעבדי במשה :
אמת מורה	נתיב יושר	לכל משכיל	אמת מורה :
פרוח צ	מאן נפשו	כמו ארץ	במי מורה :
ושורש ל	ענה פורה	בלב סורר	וגם מורד :
והוא נצב	למטרה	לכל סכל	בחין מורה :
ומורה ת	אמת יאמר	ברכות י	עטה מורה :

הנה מלו בחת אלי רוכה לומ' מזמן קדוש שהיה דעתך לבוא לפני : וכוונת וכו' כי קודם שבחת אלי אך כונת לבוא אצל מלך הכובה כלבד גדלה מעלתך בעיני וכו' ויורה תמיהות זה בביאו' אומרו אחריו וקודם שתכתן ליורך וכו' :

הנה מלו בחת אלי וכוונת מקנות אחרן הכה כוזה הכיח הרב מי שהביאו לעשות הספר ומי הרחוי לעיין בו כי צריך אל ג' תלמידים • הרשון שיהיה לו כוסף גמרן לתכמות • שנית שכבר קדם לקנות מהתכמות הלמודיות וחכמת ההגיון וכפרט מלחכ' המופת • שלישית שיהיה לחדם שכל טוב ומבין להבין הדברים במהרה מבלי שילטר' לבאר לו הדברים בתרוכה כמו שאומרו אין מלמדין דברי תורה אלא לבכון לחכ ומלמדין אותו רחיקי פרקים :

והנה ככנד הכוסף אומר הכה מלו בחת אלי וכוונת מקנות אחרן וע"כ מלו ירבה מזמן קדוש מעבלתך בעיני מרוב זריזותך על הדריסה ולחיה שרחיתי בסיוען לחוקק התעוקה לדברים העיוניים :

ובנגד הנני אומר וכאשר קרחת עמי מה שקדם לך מימ שלי לחפר מבלעדי היותו הגיעה להם מן החכמות ורוח חכמת התשבורת :

וכנגד הנ' אומר הוספתי שמחה לרוב שכלך ומהירות ניורך : ואומרו וכאשר קרחת עמי מה שקרחת מעלחכת ההגיון נקרה תוכלתי כך ורחיתיך רחוי לגלות לך סודות ספרי הכוונה • כי מי שיש דרכי המופת והסמיכה מהטעו' יודע ההקדמו' הלוקות מהכוזבות או מהמדומות וידע כי הידיעה הנזוחי' ח"ש שיהיה כוחבת רחוי לזה הוחיל לבאר לו ספרי הכוונה כי ילמיקבל בפני מה שיגלה לו החכמיהספרי' הנם ואם לא מה שיאמר החכם לא יקבלנו כי"ש בחוזי בסיל אל תדבר כי יבוז לשכל מלין : ואומרו ואניד לך שו הכוונו' אחר לחדברי' על מניחות החל ועל שחינו נפש והיותו אחד ומה שחמרו נ"ב כרחיתיך' על חדום העולם כי אלו ההקדמו' לימם לוחקות כ"ש שיהיו רחוקות מן המלחכ' כהטעות לח ממלחכת המופת כלל ולמה שספרי הכוונה כפי דעת הרב לימם אלח ספרי החכמה לח רצה לגלות לחלמידו ספרי הכוונה עד שידע חכמות הפ' חכמו' הטבע וחכמת החלהות ואם לומרו ולח ספרי לדחותך מזה ולצוותך לדעת הדברים על הסדר : ואחר כן חומר שנוי הפס בפרידה ופנית לחחר פנית : העירוני לותם החכורים אל הסכמה אחת ויהיו לעשות זה הספ' לכל למה שביית שומע עמי בהתחדה לח הייתי רוצה לעשות הספר אחר שבייתי יכול לדבר לך ספרי כיתור פה אל פה כי שן בדברי' אין רחוי שיהיבנו אלא להבחת אחד עבייני שהתברת ממני פרידתך העירתני לחבר הזחלם' הזה בזמן שהחבורי' והברידה הם סבת חבור זה הספר לכבוד :

אמר הרב הודיעני דרך זו אלך: והרלון שהוח אלך דרך התורה כמוחלט או דרך פילוסופי: כמוחלט כי תשיבני שיך שהוח החמת הרחשון : ויחומרו לכם החכמים לקרח יהיה לכם החכמים לקרח לעיין בזה הספר כי הם יקבלו תועלת בכל הפרקי' לחמיתם קול ההברה אלי יגיע לבני חדם מכלתי חכמה כי לח הם יקבלו תועלת בקנת פרקי זה המחלם'. הט חוזק ושמע דברי חכמה ר"ל דעת החכמים הקדומים : ולבן חשית לדעתי ר"ל יעיוך בזה הספר יהיה לדעת דעתי וכוונתי : ולין הכוונה במחמר הזה להבינם וכו' • ר"ל שלין כונת זה הספר להבין עניני הטמות והמופתי' והמשוחים להמון וכו' ; כי

רביתינו שיש בו הערה על עניין זר לבארו לך • העירוני החבורים ההם אל הסכמ' כבר שקטה • ועוררתני פרידתך לחבר המאמר הזה אשר הברתיו לך ולדומים לך ואם הם מעט ושמתיו פרקים מפורדים • וכל מה שיכתב ממנו הוא יגיעך ראשון ראשון באשר תהיה ואתה שלום :

אמר שמואל בן יהודה ן' תבון ז"ל אומר הרב המחבר : הודיעני דרך זו אלך כי אלך נפשתי בכפי : אליכם חיטי לקרא ויקוני אל בני חדם : הט חוזק ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתו :

המאמר הזה עניינו הראשון לבאר עניני שמות באו בספרי הנבואה מהשמות ההם שמות משתתפים * ויקחום הפחאי כפי קצת העניינים אשר יאמר עליהם השם חחוא המשתתף מהם מושאלים ✓ ויקחום ג' כ' כפי העניין הראשון אשר הושאלו ממנו • ומהם מסופקי' פעם יחשב בהם שהם יאמרו בהסכמ' • ופעם יחשב בהם שהם משתתפים • ואין הכונה במאמר הזה להבינם כולם להמון ולא למתחילים בעיון ולא ללמד מי שלא יעיין רק בחכמת התורה ר'(תלמודה)• כי

אמר הרב המחבר הזה עניינו הרחשון וכו': זאת הפתיחה יכלול דברים רבים רחשונה למה מוכר זה הספר ולמה נזה הספר מוכר כמו שיראה מזאת פתיחת' לחיש חשר הוח נכון כיתור' מנד החכמי' חשר ידע והבה ימלאנו כיתורה דברים שהנלוו מותר כי הרחקת הנשמות ומקנו ית' עם שיר"ב ורוב הפסוקי' שבפס הוח נפש חינו מכלל הנפתרים לכל רחוי שיפתפנו כה להיותן והנפנולו' ורחוי לדרוש לקטני' ולנעלמי החרץ ולהרגיל לקטני' שהפס חינו נפש וכבה רוב ספרו על נפ' יתחייב מזה שכל מקר' הנפ' ישוללו ממנו חשר שחינו נפש ולח כח נפש ומזה יתחייב לדבר בדברים מפתרי התורה כמו שחמרנו : עתידי' לבחר כי הכל נמשך חשר הרחקת הנפשות ולח יקבל החיש התוריי שהפס חינו נפש יחוייב שיקובל דברים רבי' שבח המופת עליהם כחכמות וזה כתו בתורה דברים שהם פותרים לזה על הכל בלשון בני חדם ורחוי שיפתפנו לבן כיוצה כונת זה המחבר לבחר חמות המשתתפים חשר כתו מהם בספרי הכוזב : ויקחום

כתב כי מפסוק' הכתוב שלימודיהם רולם בו חכמ' שהפסוק ולח ספרי לימודם בזה ממם שהפסק בפסך החפוקם שהפיקו ולחחר לך עניינם הלבנים חלביהם כיוצי מוכם לומך מזה בעבור שהפק הפעניינים על הפדר ופיוצ ממ' בדבר' פחתי' : פשוטיכי החבורים הפם כלומר יפר הברתך עמי לל הפכמש בכך שקשה כלומר על הפסמ' לחת קיומי מפסקי' לחכר בהקלה וכוח שפרי הפנמוה ופפרי הפפוקים וכך שקשה לומר הפכמש והמלכתי שלח לעשו' וחם פשרוכי שחבורים הפם הפר' לבד פיקפולה ופחת' לפועל ועולרקפי פרידתך לחבר זה שחמר :

ומפם משוקשים כלו שקשה לנם שפוה פפם משוק'מן משוק ימר על פנוסה המיוחת ופל הנוסה המלפכוחית ופם ופינו שהלבך הוח לפי פפוטו של מיפפרנו בלנם שהקש שהלכון בו בהפוכה והקומר ופפם חפ'מינו נוף ופמיפ בפל קומר ופמוכה כחוקש ובהלפ חמוק לנוסה מפם מוכמבי' : קלמוכ"ש ר"ל נוחה פקוסה לח שהפכמש שהמשק המקוכלים חפל לוח פתקוכ' בחלה שהלכון בו שהפכמש שהמשק מפוקבי' : קלמוכ"ש ר"ל נוחה פקוסה לח שהפכמש שהמשק המקוכלים חפל לוח פתקוכ' בחלה שהלכון בו שהפכמש שהמשק

Digitized by Google

כי ענין המאמר הזה כלו וכל מה שהוא מכוון הוא חכמת התורה על האמת. אבל כונת המאמר הזה להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו ועלתה בהאמונתו אמית תורתינו והוא שלם ברתו ובמדותיו ועיין בחכמ הפילוסופי ויודע ענייניהם ומשכו השכל האנושי להשכינו במשבנו. והציקוהו פשטי התורה ומה שלא סר היותם בין מדעתו או ה"ב בינהו זולתו מענייני השמות ההם המשתתפי' או המושאלי' או המסופקים ונשאר במבוכה ובהלה. אם שימשך אחרי שכלו וישליך מה שידעהו מהשמורת ההם ויחשוב שהוא השלך פינו התורה. או שישאר עם מה שהבינו מהם ולא ימשך אחר שכלו אך ישליכהו אחרי גוו ויטה מעליו ויראה עם זה שהוא הביא עליו הספר ונזק בתורתו וישאר עם המחשבות ההם הרמיונו והוא מפניהם בפחד וכובד ולא יסור מהיות בכאב לב ומבוכה גדולה. ובכלל המאמר הזה כוונה שני והוא ביאור משלי סתומים מאד שבאו בספרי הנביאים ולא פורש שהם משל אבל יראה לסבל ולנבהל שהם בפשוטיהם ואין תוך בהם. וכשיתבונן בהם היודע בהם באמת ויקחם על פשוטיה התחדש לו גם כן מבוכה גדולה. וכשנבאר לו המשל ההוא או נעורר על דיותו משל ימלט וינצל מן המבוכה ההיא. ולזה נקרא המאמר הזה מורה הנבוכים. ואיני אומר כי המאמר הזה דוחה לכל ספק למי שיבינהו. אבל אומר שהוא דוחה לרוב הספקות הגדולות שבהם. ולא יבקש ממני המשכיל ולא ייחל שאני כשאזכה לבאר ענין מן הענייני' שאשלימהו. או כשאתחיל לבאר ענין משל מן המשלים שאשלים כל מה שנאמר במשל ההוא. זה אי אפשר למשכיל לעשותו בלשונו למי שמדבר עמו פנים בפנים כל שכן שיחברהו בספר שלא ישוב מטרה לכל סכל יחשב שהוא חכם יורה הציי סכלותו נגדו: וכבר בארנו בתבורינו התלמודיים כללים מזה הענין והעירונו על ענייניים רבים וזכרנו בהם שמעשה בראשית היא חכמת הטבע ומעשה מרכבה הוא חכמת האלהות: ובארנו אמרם ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו מופרים לו ראשי פרקים. אם כן לא תבקש ממני הנה זולת ראשי פרקים. ואפי' הראשים ההם אינם במאמר הזה מסודרים ולא זה אחר זה אבל מפוזרי' ומעורבים בענייניים אחרים ממה שנבקש לבארו. כי כוונתי שיהיו האמתיי' מישקפות ממני ואחר יעלמו עד שלא תהלוק על הבונה האלהית אשר אין ראוי להלוק עליה אשר שמה האמתיות המיוחדות בהשגתי נעלמות מהבון העם אמר פיר' ליריאיו: ודע כי הענייניים הטבעיים גם כן אין ראוי לגלותם בלמד קצת התחלותיהם כפי מה שהם עליו בביאור. וכבר ידעת אמרם ז"ל ולא במעשה בראשית בשנים. ואילו בארי

כי ענין המאמר הזה כלו וכל מה שהוא מכוון הוא חכמת התורה על האמת. אבל כונת המאמר הזה להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו ועלתה בהאמונתו אמית תורתינו והוא שלם ברתו ובמדותיו ועיין בחכמ הפילוסופי ויודע ענייניהם ומשכו השכל האנושי להשכינו במשבנו. והציקוהו פשטי התורה ומה שלא סר היותם בין מדעתו או ה"ב בינהו זולתו מענייני השמות ההם המשתתפים או המושאלי' או המסופקים ונשאר במבוכה ובהלה. אם שימשך אחרי שכלו וישליך מה שידעהו מהשמורת ההם ויחשוב שהוא השלך פינו התורה. או שישאר עם מה שהבינו מהם ולא ימשך אחר שכלו אך ישליכהו אחרי גוו ויטה מעליו ויראה עם זה שהוא הביא עליו הספר ונזק בתורתו וישאר עם המחשבות ההם הרמיונו והוא מפניהם בפחד וכובד ולא יסור מהיות בכאב לב ומבוכה גדולה. ובכלל המאמר הזה כוונה שני והוא ביאור משלי סתומים מאד שבאו בספרי הנביאים ולא פורש שהם משל אבל יראה לסבל ולנבהל שהם בפשוטיהם ואין תוך בהם. וכשיתבונן בהם היודע בהם באמת ויקחם על פשוטיה התחדש לו גם כן מבוכה גדולה. וכשנבאר לו המשל ההוא או נעורר על דיותו משל ימלט וינצל מן המבוכה ההיא. ולזה נקרא המאמר הזה מורה הנבוכים. ואיני אומר כי המאמר הזה דוחה לכל ספק למי שיבינהו. אבל אומר שהוא דוחה לרוב הספקות הגדולות שבהם. ולא יבקש ממני המשכיל ולא ייחל שאני כשאזכה לבאר ענין משל מן הענייני' שאשלימהו. או כשאתחיל לבאר ענין משל מן המשלים שאשלים כל מה שנאמר במשל ההוא. זה אי אפשר למשכיל לעשותו בלשונו למי שמדבר עמו פנים בפנים כל שכן שיחברהו בספר שלא ישוב מטרה לכל סכל יחשב שהוא חכם יורה הציי סכלותו נגדו: וכבר בארנו בתבורינו התלמודיים כללים מזה הענין והעירונו על ענייניים רבים וזכרנו בהם שמעשה בראשית היא חכמת הטבע ומעשה מרכבה הוא חכמת האלהות: ובארנו אמרם ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו מופרים לו ראשי פרקים. אם כן לא תבקש ממני הנה זולת ראשי פרקים. ואפי' הראשים ההם אינם במאמר הזה מסודרים ולא זה אחר זה אבל מפוזרי' ומעורבים בענייניים אחרים ממה שנבקש לבארו. כי כוונתי שיהיו האמתיי' מישקפות ממני ואחר יעלמו עד שלא תהלוק על הבונה האלהית אשר אין ראוי להלוק עליה אשר שמה האמתיות המיוחדות בהשגתי נעלמות מהבון העם אמר פיר' ליריאיו: ודע כי הענייניים הטבעיים גם כן אין ראוי לגלותם בלמד קצת התחלותיהם כפי מה שהם עליו בביאור. וכבר ידעת אמרם ז"ל ולא במעשה בראשית בשנים. ואילו

אינם מסודרים שיהיה כללות הסוד ראשונ' ואחר כך פרטי הסוד הנה ; ולא זה אחר זה ר"ל אע"פ שאינם מסודרים היו יכולים להיות זה אחר זה ולא יהיה דבר אחר ומפסיק בין זה לזה אעפ"כ אינם זה אחר זה עד שלא תחלוק ר"ל כדי שלא תחלוק כוונתינו על הכונה האלהית אשר אין ראוי לחלוק עליה ירמוז להאמנת התורה; באומר קצת התחלותיהם ר"ל שאי אפשר לגלות קצת ענייני' מחכמת הטבע לכל אדם והוא ללמוד ענין החמר הראשון דרך משל כי יתבאר בלאות העולם; אבל בנגשם טהור ר"ל מה שהמשיל לברק הוא משל לנביאי' אבל עכשיו מדבר מחכמים: להט החרב המתהפכת · שרומז אל שכל האדם שהוא פעם יאיר ופעם יעלם והכרובי' הם המחשב והשכל באדם ; וכפי אלו העניינים יתחלפו המדרגות · ר"ל כמו אותם החלוקות שנשמע בין הנביאים כמו אותן החלוקו' יש בין חכמת השלמי' שאינן נביאים ; כאלו טבע הענין הזה הרב ממנו וכו' · ר"ל שטבע זה הענין פעם יאיר ופעם יעלם ובין שיהיה הידיעה רבה כל כך שישפיע לזולתו וזהו אמרו הרב ובין שיהיה הידיעה מועטת והיא ללמוד לעצמו כן הוא פי פעם יאיר ופעם יעלם ; כשכיון כל חכם לב גדול אלהי וכו' · תיאר אותו בכל התארים הראויים שיהיה ; חכם גדול מפלוסופיא ; ורבני מחכמת התלמוד ; ואלהי מחכמת האלהות ; והוא בעל אמת · כלומ' כשמלמד איזה ענין לא ירצה ללמד כפי הרבנות שהוא התלמוד או כפי הפלוסופיא אלא ילמד כפי האמת שהוא הממוצע משניהם ; ושמום מתחלפים במין · רוצה לומר כשירצו לדבר מענין החמר הראשון דרך משל · האחד ימשילהו באשה זונה והאח' ימשילהו בלבנת הספיר והמשלים מתחלפים במין ואף בסוג ; עד שמי שירצה לדבר מבלתי משל וחידות וכו' ואינו מדבר העניינים בפירש היא זאת הסבה · ר"ל מפני זה ידבר החכם הרבני האלהי

באר שום אדם העניינים ההם כלם בספר יהיה כאו דרשם לאלפים מבני אדם · ולזה הביאו העניינים ההם גם כן בספרי הנבואה במשלים ודברו בהם ר"זל בחידות ומשלי' להמשך אחר דרך ספרי הקדש בעבור שהם עניינים ביניהם ובין החכמ' האלהית קורבה גדולה והם ג"כ סודות מסודו' החכמה האלהית ולא תחשוב שהסודות העצומות ההם ידועות עד תכליתם ואחריתם לאחד מבנו · לא כן אבל פעם יוציץ לנו האמת עד שנחשבהו יו' ואחר כן יעלימוהו הטבעי' והמנהגים עד שנשוב בליל חשך קרוב למה שהיינו תחלה · ונהיה כמי שיברק עליו הברק פעם אחר פעם והוא בליל חזק החשך · והנה יש ממנו מי שיברק לו הברק פעם אחר פעם (במעט הפרש בינירם) עד כאלו הוא באור תדיר לא יסור וישוב הלילה אצלו כיום · וזאת היא מדרגת גדול הנביאי' אשר נאמר לו ואתה פה עמוד עמדי · ונאמר בו כי קרן עור פניו · (ויש מי שיהי' לו בין ברק וברק הפרש רב והיא מדרגת רוב הנביאים) ומהם מי שיברק לו פעם אחת בלילו כלו והיא מדרגת מי שנאמר בהם ויתנבאו ולא יספו · ומהם מי שיהיה בין בריקה לבריקה הפרשי' רבים או מעטים · ויש מי שלא יגיע למדרג' שיאור חשכו בו בברק אבל בגשם טהור זך או כיוצא בו מן האבני' וזולתם אשר יאירו במחשכי הלילה ואפילו האור ההוא הקטן ג"כ אשר יזרח עליו אינו תדיר אבל יציץ ויעלם כאלו הוא להט החרב המתהפכ' וכפי אילו העניינים יתחלפו מדרגות השלמים · אמנם אשר לא ראו אור כלל אפי' יום אחר אבל הם בלילה יגששו והם אשר נאמר בהם · לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו · ונעלם מהם האמת כולו עם חוזק הראותו כמו שנאמר בהם · ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקי' · והם המון העם אין מבוא לזכרם הנה בזה המאמר ; ודע כי כשירצה אחד מן השלמים כפי מדרגת שלמותו לזכור דבר ממה שהבין מאלו הסודו' אם בפיו או בקולמוסו לא יוכל לבאר אפי' (מעט) השיעו' אשר השיגהו באור שלם כסדר כמו שיעשה בשאר החכמות שלימודם מפורסם · אבל ישיגהו בלמדו לזולתו מה שמצאהו בלמודו לעצמו ר"ל מהיות הענין מתראה מציץ ואחר יתעלם כאילו טבע העניין הזה הרב ממנו והמעט כן הוא · ובעבור זה כשכיון כל חכם גדול אלהי (רבני) בעל אמת ללמד דבר מזה העניין לא ידבר בו כי אם במשלים וחידות · והרבו המשלים ושמום מתחלפים במין ואף בסוג ושמו ברובם הענין המכוון להבינו בראש המשל או באמצעיתו או בסופו כשלא ימצא משל שוה לעניין המכוון מראשו ועד סופו · והושם העניין אשר יכוון ללמדו למי שילמדהו ואם הוא עניין אחר בעצמו מפוזר במשלים מרוחקים · ויותר עמוק מזה היות המשל האח' בעצמו משל לענייני' רבים · ישוה ראש המשל עניין אחר · וישוה אחריתו עניין אחר · ופעם יהיה כלו משל לשני ענייני' קרובי' במין החכמה ההיא · עד שמי שירצה ללמד בלתי המשל וחידות יבא בדבריו מן העומק והעברה מה שיעמוד במקום המשל והדבור בחידות · כאילו החכמים והיודעים נמשכים אחר הענין הזה ברצון האלהי כמו שימשכום ענייניהם הטבעיים

וזה אומרו אלי שכלותו נגדו · והסבה השנית כי הוא דבר מנוע מצד התורה ; כי מעשה בראשית הוא חכמת הטבע ומעשה מרכבה הוא חכמ' האלהות וכבר אמרו ולא במרכבה ביחיד אא"כ היה חכם ומבין מדעתו ; ואם הדבר כן אמר הרב לא תבקש ממני כי אם ראשי פרקי' ואפי' הראשים ההם אינם מסודרים ולא זה אחר זה ורצונו באומרו מסודרים שיהיו כללים ראשונה ואחר כך פרטי הסוד; ולא זה אחר זה רוצה לומר אע"פ שאינם מסודרים היו יכולים להיות זה אחר זה לכן אמר כי כשידבר במעשה מרכבה לא יהיה כללות הסוד ואחר כך פרטי הסוד ולא גם כן יהיו מסודרים זה אחר זה שידבר בשתי סודות במעשה מרכבה ויהיה בהם סדר שיהי' בפרק אחד קצת ממעש' מרכבה ויהיה בפרק האחר קצתו אמר הרב שלא יעשה זה אבל יהיה מעורבים עם דברי' אחרים ; כדי שלא תחלוק כוונתינו עם הכוונה האלהית ירמוז עם התור' כי שמה האמתיו' המיוחדו' בהשגתו נעלמות מהמון העם ; ואמרו וכן הדברים הטבעיים אין ראוי לגלותם ירמוז החומר הראשון וגם שאר ההתחלות שהם החומר והצורה וההעדר הנרמז במלת צור באמרו הנני עומד לפניך שם על הצור ; וכבר ידעת אמרם ולא במעשה בראשית בשניים שהיא חכמת הטבע רוצה לומר במלאות מתחדשות בהתחלה הם בעלמותם בהיטרת הטבע האלהי השכלי הנה אמרנו מעש' בראשי' ברצה בו מעשה כמעשה בראשי' ובהתחלה היא כעולם המתהווה וכאשר ההתחלה היא נבדלת עם שהיא צורת המתנועע וזאת הצורה מקנה לו התנועה אשר בו מציאותו ואינו כא מתפס בהתנוע' אבל הוא נבדל ממנו נקרא מעשה מרכב' כי הסוס נקרא תפל לרוכב ואין הרוכב נקרא תפל לסוס · יתבאר מזה שביאור משלי הנבואה ממעשה בראשית וממעשה מרכבה אי אפשר לשום משכיל לגלותו אפי' שידבר עם האחר פנים אל פנים כ"ש שיעשה זה בחבור שיהיה מטרה וכו' וגם כי הוא מנוע מצד התורה כ"א ורם ולא במרכבה ביחיד ולא במעשה בראשית בשנים והסבה בזה כי אין ראוי לחלוק על הכוונה האלהית כמו שאמרנו: ואמרו ודברו בהם בחכמים בחידות ומשלים ירמוז א אפלטון שהיה קורא החמר נקבה והצורה זכר ואמנם דברו בהם במשלי' בעבור שיש ביניה' ובין החכמ' האלהית קורב' גדולה והם ג"כ סודות מסודו' החכמה האלהי' כי חכמת הטבע והאלהית כבר ישתתפו עם חקירת החמר הראשון אלא שחכמת הטבע תחקור בהם מצד שהם התחלות לנמצא טבעי וחכמת האלהית מצד שהם התחלות לנמצא ותשלים מהותם · ואחר זה אמר הרב שהמניעה מהביאור הוא ג"כ מפני שהסודו' העצומות ההם אינם ידועות על תכליתם ואחריתם לאחד ממנו לא כן אבל פעם יאיר לנו האמת ואח"כ יעלימוהו הטבעים ירמוז קוצר המשיג ועומק המושג והמנהיגים ירמוז כי אין מניעה יותר גדולה מהשגת האמת מההרגל והמנהג כמו שהתבאר בראשון ממה שאחר הטבע עד שנשוב למה שהיינו בתחלה בליל אפל כי הסכלות דומה לחשך והגיה בידיעת החכמות וסתרי התורה ; כמי שיברק עליו הברק פעם אחר פעם והוא בליל חזק החשך · ודע כי כל איש ומזמנו למה שהיה החמר מעורב בו הייתו כלו' אמרנו בחשך והאור לא נוחין ומי שזכ' שיברק עליו הברק והוא מדרגת הנביאי' שאין עליו שכל הפועל אחורו הגדול אם יברק עליו הברק פעם אחר פעם במעט הפרש עד כאלו הוא באור תדיר לא יסור וישוב הלילה אצלו כיום וזהו מדרגת גדול הנביאים נאמ' לו ואתה פה עמוד עמדי ונאמר בו כי קרן עור פניו · והרמז בזה כי היו סודות הנמצאות גלויים לו לא יעלימוהו הטבעים והמנהגים אבל היה דבק עם ה' תמיד לא יבדל ממנו אפי' כהרף עין וישוב אלו החשך כאלו הוא אצ' היו' ; ויש מי שיש לו בין בריקה ובריק' הפרש רב והוא מדרגת רוב הנביאים ומהם מי שיברק עליו פעם אחת בלילו שלא יתנבא פעם אחת בכל ימיו וזהו מדרגת מי שאמר ויתנבאו ולא יספו ומהם מי שיהי' לו בין הבריק' הפרשים רבים והרצון בו כדי להשיג השג' אחת מסודות הנבוא' ישיג קצת מהסוד ואח"כ יבא לו בדיקה אחרת וישיג קצתו ואחר כך יברק לו אחרת עד שישיג כלו · הנה הבדיל הרב בנבוא' ובהשגות האלהית ד' עיני מדרגו' שיבריק בהם הברק מדרג' משה שהבריק לו הברק פעם אחר פעם עד שהוא כאור תדיר וישוב הליל' כיום ואחר כך מדרגה שנית מי שיברק עליו בעמי' רבות אבל היו בהפרש רב ביניהם ואינם כל ימיהם כאלו הם באור תדיר אבל הם בחשך וכאור ימים רבים · ויש שלישית מי שראה אור גדול פעם אחת בימיו ולא יוסף עוד לראותו · רביעית מי שראה זה האור הגדול אבל ראהו בפעמים רבות לא כלו כיחד וז"א ויש בין הבריק' הפרשים רבים ומעטים והבן זה ותסתלק מן הספק

ואמר בו כי קרן עור פניו · אפשר לפי הנראה שדעת הרב מורנו כי קרן עור פניו רומז אל גודל השגתו ויהיה הענין על דרך חכמת אדם תאיר פניו ורבים הם בזה הדעת · אמנם אני לקוצר השגתי אינני מבין איך יהיה הענין כמו להשגה ולפי מה שנראה מאורך הספור והתחלפות הענינים בזה הענין הנכללו והוא קרן עור פניו כראה באמת שזה הענין הוא כמשמעו אמנם יקרון השגתו והבנות כשם כבודו אל זה הסוד הנכבד כי אם הוא בנוי להשגה איך אמר הכתוב ומשה לא ידע כי קרן עור פניו ויקכן לומר שלא הרגיש משה בהשגתו שהשיג גדולה כל כך והלא אמר הרב הרוב שמתחו במה שהשיג לחם לא אכל ומים לא שתה כי הקדוש שהכל והשתלשל כל בא שבשגוף וקול' שדברו שהרן ויפרש עמו בדלתו מן הסר אמר שהיו וראהם חגבת אליו בעבור קרני הסוד אשר היו בפניו · אחר אמר ויקרא אליהם משה וישובו אליו אהרן וכל הנשיאי' כראה פום שמצד האור שנקחדם בפניו היו יראים ממנו ועוד אפילו דברו עמו קודם זה איך יהיו יראים בעבור השגתו ואח' שהוא כיה חשום קחיד במסוה על פניו לכבוד שש"י שלא יזונו קחיד מקרני הסוד וכשמדבר עם השם ב כאו אל אהל מועד מסיר המסוה וכבר עסיפראל את אשר יצוה ואמר אחר זה וראו בני ישראל והנה קרן עור פני משה ואחר כך השיב אותו על פניו והלה הפרטים מורי' קבלי' בהורא' שהענין הוא כמשמעו ואלו רמז הכקו' באומרו וראה כל העם אשר אתה בקרבו את מעשה ה' כי נורא הוא אשר אני עושה וכו' אבל בנשם טהור זך או כיוצא מן האבני' ורצה בו שאיה לא כנגלוי שהוא אור נמור לאור הברק אשר הוא אור מדרג' ויקר שלם והוא שוסי' לא אחר בקודם בו ומיר שיכי לבכו ישרכי לדבר בעניינים נכבדים או בקבלות וסודים לש"י וכוס הכח נעשה שפר קבלי' ומכר שלמה משלי וקהלת ושיר השירים ואמר להט החר' המתהפכ' בזה סכה

הטבעיים. הלא תראה כי ח"ת כשרצה להשלימנו ולתקן ענייני המוניני בתורתיו המעשיית אשר לא יתכן זה אלא אחר דיעות שבליות. תחילתם השנתו יתברך בפי יכולתינו אשר לא יתכן אלא בחכמת האלהות. ולא תגיע החכמה האלהית היא אלא אחר חכמת הטבע. כי חכמת הטבע[מצרנית] לחכמת האלהות וקודמ' לה בזמן הלימוד כמו שהתבאר למי שיעיין בזה. ולזה שם פתיחת ספרו ית' בתיעש' בראשית אשר הוא חכמת הטבע כמו שבארנו. ולעיצם העניין ויקרתו והיות יכולתינו קצרה מהשיג יעוצם העניינים בפי מה שהם הגיד לנו העניינים העמיקים ההם אשר הביא הברח החכמה האלהית להגידם לנו במשלי. וחידו' ובדברים סתומים מאר כמו שארז"ל להגיד כה מעש' בראשי' לבש' ודם אי אפש לפיכך פתח לך הכתוב בראשית ברא אלהים וכו'. וכבר העירוך על היות אלו העניינים הנזכרים סודיות סתומות. וכבר ידע"ת מאמר שלמר"ה. רחוק מה שהיר"ה ועמוק עמוק מי ימצאנו. ושם הדברים בכל זה בישמות המשתתפים בעבור שיובנם ההמון על עניין כישיעור הבנתם וחול שת עיורם. ויקים השלם שכבר ידע על ענייי' אחר. וכבר יהענו בפירוש המשנה שאנחנו נבאר ענייני' זרים בספר הנביאה וספר הה"ואה והוא ספר יערנו שנבאר בו ספיקו' הדרשות כולם אשר הנרא' מהם מרוחק מאד מן האמת יוצא מדרך המושכל והם כולם משלים. וכאשר התילותי זה שני' רבים בספרי' הם והברתי מהם מעט לא ישר בעיניני מה שנכנסנו בכאורו על הדרך ההיא. מפני שראינו שאם נעמד על המשל וההעלם למה שצרי' העלמתו לא נהי' יוצאי' כן הדרך הראשון ונהי' מחליפי' איש באיש מבין אחר. ואם נבאר מה שצריך לבארו יהיה זה השתדלותינו בלתי נאות) בהמון העם. ואנחנו אמנם השתדלנו לבאר ענייני הדרשות ונלויי הנבוא' להמון. וראינו עוד שהרחשות ההם אם יעיין בם שכל מהמון הרבנים לא יקשה עליו מהם מאומה. כי לא יריחק השכל הנסתר הערום מן ידיעת טבע המציאות הנמנעיות. ואם יעיין בם שלם חישוב לא ימלט מאחד משני דברים. אם שיקחם כמשמעם ויחשוב רע באומר ויחשבהו לשכל ואין בזה סתירה ליסודי האמונה. או שישים להם תוך וכבר נצל ויחשוב טוב על האומר יתבאר לו תחוך שבמאמר ההוא או לא יתבאר. ואמנם ענין הנבוא' ובאור מעלותיה ופירוש משלי ספריה יתבאר בזה המאמר בדרך אחד מן הביאור. ומפני אלו חיענייני הנזכרי מחבר שני הספרים ההם בפי מה שהיו. והספיק לי מזכרון יסודי האמונה וכללי האמיתות בקיצור ורמזים קרובים לבאור (עם) מה שזכרתיו בחבור הגדול משנ' תורה. אבל המאמר הזה דברי בו עם מי שנתפלסף כמו שזכרתי וידע חכמת אמתיות והוא מאמין לדברים התוריים נבוך בעניניה אשר ערבבוהו בהם השמות המסופקים והמושלי' והנה נביא פרקים בזה המאמר שלא יהיה בהם זכרון שם משתתף אבל יהיה הפרק הצעה לזולתי. או יהיה הפרק החוא מעורר על עניין מענייני שם משתתף איני רוצה לגלות זכרון השם ההוא במקום החוא. או יהיה הפרק החוא מפרש משל מהמשלי. או מעורר על עניין אחר שהוא משל. או יהיה הפרק כולל עניינים זרים שמאמינים בהם הפך האמת מפני שיתוף השמו' או מפני שאת המשל במקי הנמשל או שאת הנמשל במקו המשל ואחר שזכרתי המשלי. נקרי הקדמה והיא זאת:

רע כי מפתח הבנת כל מה שאמרוהו הנביאים ז"ל ויודיע"ת אמתתו הוא הבנת המשלים ועניינם ופירוש מליותיהם כבר ידעת אמרן. וביר הנביאי' אר"ה. וידעת אמרו. חוד חידה ומשול משל. וידעת כי מרוב עשות הנביאי' המשלי' אמר חגביא. הטה אוזנים הלא ממשל משלים הוא. וכבר ידעת מה שפתח בו שלמה. להבין משל ומליצה דברי חכמי' וחידותם.

ואמרן

ואמרו במדרש למה היו דברי תורה דומים עד שלא עמד שלמה לבאר שהיו פימיו עמוקים וצוננים ולא היה אדם יכול לשתות מהן · מה עשה פקח אחד ספק חבל בחבל ומשיחה במשיחה ודלה ושתה · כך היה שלמה ממשל למשל ומדבר לדבר עד שעמד על בוריה של תורה זהו דברם · ואיני רואה שאחד משלימי הדיעות יחשוב כי דברי תורה הרמוז אליהם הנה אשר הערים בהבנתם כהבין ענייני המשלים הם משפטי עשיית סוכה ולולב ודין ארבע' שומרים וכל הדומה להם · אבל הכוונה היא הבנת העמוקות והסתומות בלא ספק · ושם נאמר רבנן אמרי זה שמאבד סלע או מרגלית בתוך ביתו עד שהוא מדליק פתילה בכאיסר מוצא את המרגלית · כך המשל הזה אינו כלום וע"י המשל אתה רואה את דברי תורה זה הוא דברם ג"כ · והתבונן באורם ז"ל כי תוכית דברי תורה הם המרגליות ופשוטו של כל משל אינו כלום · ודמותם הסתר העניין הנמשל בפשוטו של משל כמי שנפלה לו מרגלית בביתו והוא בבית אפל בלום ויש בו כלים רבים והנה המרגלית בבית אפל אלא שהוא לא יראנה ולא ידע בה וכאילו יצאה מרשותו כי נמנעה ממנו תועלתה עד שידליק הנר כמו שזכר אשר דומה לו הבנת עניין המשל: אמר החכם תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו · ושמע באור העניין הזה אשר זכרו כי משכיות הם הגופות המפותחים בפתוחים משובכים ר"ל אשר בהם מקומות פתוחים דקי העינים מאד כמעשה הצורפים · ונקראו כן מפני שיעבור בם הראות · ותרגם וישקף ואיסתכי · ואמר כי משל תפוח זהב בשבכת כסף דקת הנקבים מאד הוא הדבר הדבור על אופניו · וראה מה נפלא זה המשל בתאר המשל המתוקן וזה שהוא אומר שהדבר שהוא בעל שני פנים ר"ל שיש לו נגלה ונסתר צריך שיהיה נגלהו טוב ככסף וצריך שיהיה תוכו טוב מנגלהו עד שיהיה תוכו בערך אל גילויו כזהב אצל הכסף · וצריך שיהיה בגילויו מה שיורה המתבונן על מה שבתוכו כמו זה התפוח של זהב אשר כסוהו בשבכת כסף דקת העינים מאד · וכשיראה מרחוק או מבלתי התבוננות יחשוב הרואה בו שהוא תפוח של כסף · וכשיסתכל איש חד הראות השתכלות טובה יתבאר לו מה שבתוכו וידע שהוא זהב · וכן הם משלי הנביאים ע"ה נגליהם חכמה מועילה בדברים רבים מכללם תיקון ענייני הקבוצים האנושיים כמו שיראה מגלויי משליהם ומה שידמה להם מן הדברים · ותוכם חכמה מועלת בהאמנת האמת על אמיתתם · ודע כי משלי הנבואה יש בהם שתי דרכים מהם משלי' שכל מלה שבמשל ההוא יש בה ענין · ומהם מה שיהיה כל המשל מגיד על כל העניין ההוא הנמשל ויבאו במשל ההוא דברים רבים מאד אין כל מלה מהם מוספת עניין בעניין ההוא הנמשל אבל הם ליפות המשל וסדר הדברים בו או להפליג בהסתיר העניין הנמשל וימשכו הדברים כפי כל מה שראוי בגלויו של המשל ההוא והבן זה מאד:

אמנם דמיון המין הראשון מן משלי הנבואה אמרו · והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה · כי אמרו סולם יורה על עניין אחד · ואמרו מוצב ארצה יורה על ענין שני · ואמרו וראשו מגיע השמימה יורה על עניין שלישי · ואמרו והנה מלאכי אלהים יורה על עניין רביעי · ואמרו עולים יורה על עניין ה' · ואמרו יורדים יורה על עניין ששי · ואמרו והנה יי' נצב עליו יורה על עניין שביעי · הנה כל מלה שבאה בזה המשל היא לעניין מוסיף בכלל הנמשל · ואמנם דמיון המין הב' ממשלי הנבואה אמרו · כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי וארא בפתאים אבינה בבנים נער חסר לב עובר בשוק אצל פינה ודרך ביתה יצעד בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה והנה אשה לקראתו שית זונה ונצורת לב הומיה היא וסוררת וגו' פעם בחוץ פעם ברחובות והחזיקה בו וגו' זבחי שלמים עלי וגו' על כן יצאתי לקראתך וגו' מרבדים רבדתי נפתי משכבי לכה נרוה דודים וגו' כי אין האיש בביתו וגו' צרור הכסף וגו' הטתו ברוב לקחה וגו' · והעולה בידינו מזה הכלל היא האזהרה מהמשך אחר התאות הגופניות והנאותיהם · ודמה החומר אשר הוא סבת אלו התאוות הגשמיות כולם באשה זונה והיא אשת איש גם כן · ועל זה המשל בנה ספרו כלו והנה אבאר בפרקים מזה המאמ' חכמתו בדמות החומר באשת איש זונה ונבאר איך חתם ספרו זה בשבחי האשה שלא תזנה אבל מספקת לה בתקון ביתה ועניין בעלה · וכל אלה המונעי' אשר ימנעו את האדם משלימותו האחרון וכל חסרון שיגיע לאדם וכל מרי אמנ' ישיגהו מצד החומר שלו לבד כמו שאבאר בזה המאמר · וזה הכלל הוא המובן מכל זה המשל ר"ל שלא יהיה האדם נמשך אחר בהמיותו לבד ר"ל החומר שלו כי חומר האדם הקרוב הוא חומר שאר בעלי חיים הקרוב · ואחר שביארתי לך זה וגליתי לך סוד זה המשל לא תקוה למצוא כל ענייני המשל בנמשל · כשתאמר מה תחת אמרו זבחי שלמי' עלי וגו' · ואי זה עניין יורה אמרו מרבדים רבדתי ערשי · ואי זה עניין הוסיף בזה הכלל אמרו כי אין האיש בביתו · וכן שאר מה שבא בזאת הפרשה · כי זה כולו המשך הדברים כפי פשוטו של משל · כי אלו העניינים אשר זכר הם מין עניין הזוני' · וכן אלו הדברים וכיוצא בהם הם מין דברי הזונים קצתם לקצתם

והבן

אפודי

והתורות ממשלי הנביאים הם חכמה מועילה בהאמנ' האמת · והבן זה מאד ר"ל כשיעלה בידך איזה משל מספרי הנבואה שתדע ותבחין בו אם הוא מן המשל הראשון או השני · סולם יורה על ענין אחד · ר"ל בענין השתלשלות כל המציאות הקשרו קצתו בקצתו כמו הסולם ; ענין שני · ר"ל העול' השפל ענין ג' · עולם הגלגלים ; ענין רביעי · עולם המלאכים · ואמרו עולים · ר"ל שיורה על שהשגת הנפרדי' גדולה כשישקיפו בעלותם ולזה תאר תאר העלי' · ואמרו יורדים ר"ל כשישקיפו השכליים בעניינ' וכמה שלמטה מהם היא ירידה בערך אל ההשגה במעלה שלמעלה מהם ; ענין ז' · ר"ל מציאות האל יתברך והוא יתברך מניע ערבות כארץ וזהו רומז ככאן ; באשה זונה · ר"ל שמפשטת צורה ולובשת צורה · והיא אשת איש · כלומר שלעולם לא יעמוד החמר רק הצורה או זו שתהיה · והנה אבאר בפרקים · ר"ל בפרק ח' מג' ופר' י"ז מראשון וכל חסרון ר"ל מצד הבריאה כלומר שנולד עור או סומא · וכל מרי · ר"ל מצד בחירתו ; כמו שאבאר בזה המאמר · ר"ל בחלק ג' בפ' י"ב ; כי חמר האדם הקרוב ר"ל מפני מה אמרתי בהמיותו כי חמר האדם הקרוב ר"ל כמו שהחי שהוא קרוב לחמר האדם כמו כן החי הוא קרוב לבהמה כי משניהם אינו חסר אלא ההבדל העצמי מהאל' המדבר ומהבהמ' בההילה או הנעייס ולכן אמר קרוב ; והבן

שם טוב

הנביאים וידיעת אמתתו היא הבנת המשלים ועניניהם ופי' מלותיהם והרצון בו כי רוב מה שאמרו הנביאים הוא על דר המשל והביא הרב ראיה שאמ' חכמי' במדרש למה היו ד"ת דומים עד שלא עמד שלמה וכו' · והעיר הרב כי מה שאמרו מזה לא רצו על דיני סוכה ולולב ודין ד' שומרים אבל הכוונה היא הבנת הספקות העלומות מסתרי תורה והכן אמרו כך המשל הזה אינו כלום ועל ידי המשל אתה רואה · ירצה כי החכמים דברו במשל וחידה והמשלים אינם כלום ואם לא ידליק האדם שכלו ויאיר אורו עליו יהיה כביתו המרגלית והוא יראנה ולא ידע בה · והנה כדברי הנביאים המשלים והחידות יש בנגלהם חכמה מתקון דרך ארץ ויש בתוכם מה שהוא יקר מכל אבן יקרה ומה נפלא מה שאמר הרב על תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אפניו · ואמרו אמנם דמיון המין הראשון ממשלי הנבואה אמרו והנה סולם מוצב ארצה · רצה כי סולם מורה ענין אחד על השתלשלות המציאות וסדור חלקיו · מוצב ארצה · יורה על עולם היסודות שהיא מה שבתוך קבוץ גלגל הירח · ואמרו מגיע השמימה יורה על עולם הגלגלים · והנה מלאכי אלהים · יורה על עולם השכלים הנבדלים · ואמרו עולים ויורדים · יורה על כי מהם עלות מהם עלולים · ואמרו והנה יי' נצב עליו מורה על ענין ז' כי הוא יתברך הסבה הראשונה והוא על הסולם נבדל מכל גשם · ואמר כי חמר האדם הקרוב הוא חמר שאר הבעל חי כי סוג האדם שהוא חי וכן סוג שאר הבעל חי הוא החיות והוא אחת ומה שכלל הרב בזאת הפתיחה להבנ' כל מה שאמרו הנביאים באלו הדברים כי כל מה שדברו הנביאים הוא במשל וחידה · ויש משלים שאינם כלום והם משלים רוב החכמים והם הגדות הבאות בתלמוד ואמנם משלי הנביאים נגליהם חכמה מועילה תקון ענייני הקבוצי' האנושי' ותוכם חכמה מועל' בהבנת האמת על אמתתו וכי משלי נבוא' יש מהם ב' דרכים מהם שכל מלה שיש במשל ההוא יש בה ענין ומהם מה שיהיה כל המשל מגיד על כל הענין ההוא הנמשל ויבאו בו דברים רבים ליפות המשל או להפליג בהסתרת הענין והזהיר הרב להבין זה מאד כי רבים יסתרו דבריו מצד שמצאו במשל תוספת דברים שאינם מכוונים אלא ליפות הענין או להסתיר ואם יבינו מה שאמר הרב לא ספקו עליו ולכן תמצא רוב המפרשים בהרבה מקומות מהתורה יספקו על הרב ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ונסתיר הרב

קרקשׂ

מגיע השמים' מור' על ענין שלישי ור"ל בו הגלגל העליון המקיף בכל והוא הקנה העליון מן הסולם · ואמרו והנה מלאכי אלהים יורה על ענין רביעי כרצונו אמר שרמז ל' פני קצות הסולם אשר כל אחד רחוק מחבירו בקצות המרחק דבר בענייניהם הנעשים בין פני קצות הסול' הנזכרי' ויהיה הרצון במלאכי אלהי' השכלי' הנפרדים עולים ויורדי' יורה על ענין חמשי וששי וקראם עולים ויורדים מצד שהמניעים הגלגלי' והם עלות ועלולי' בהיות כל אח' ממלאת חברו והוא עלה לו ומצד העלות קראם עולים ומצד העלולי' קראם יורדי' והרצון בזה עליה וירידה במעלה לא בשנוי מקום · או כאמר שהשם ברא כל השכלים והגלגלים כל אחד למטה ממדרגת חברו ושם אותו מניעים הגלגלים כרצונו · או כאמר שמלאכי אלהי' קרא ארבע כחות המגיעים מן הגלגלי' בעולם השפל ואלו הם כח המחוי' השרוב והמרכב' וכח מתקן הכנה לנותן לכל נותח וכח יתקן הכנה החיה לכל חי וכח יתקן הכנה המדברת לכל מדבר וקראם עולים מצד נושאיהם שהם בעליונות מקום וקראם יורדי' מצד הפעולו' המגיעות מהם בשפלים ואפש' לומר שקראם מלאכי אלהים ואם הם אחד מחלקי הסולם היסודות אשר שנים מהם עולים והם האש והאויר ושנים מהם יורדי' והם המי' והארץ והיורדים לפעמים עולים והעולים יורדים ותחת כך הזכיר עולים ויורדי' כי כאשר יתקבצו בהפסדותם בסבוב תקודם ביסודו' תכונ' הכרחית ולא בגללם ממקומותם ר"ל האש והאויר ודחו אל המים ויעברו כלם בתוך הארץ על עמוקם ויתחדשו ד' היסודות עירוב ואחר כן יקחלו להקבוצע לשוב למקומותם ואלו חלקי' מן הארץ גם כן כאמר המים והאויר והכתוב כמו כן קורא היסודות מלאכי אלהים כמו שאמר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט · ואמרו והנה יי' נצב עליו מורה על ענין שביעי הרצון בזה שהוא המקור

צואת

הרי"ל

הנראה

מה שבללו פרקי זה המאמ'ער שלא יחס

הבדיל בין הראות

והבן זה ממני מאר כי הוא שיורש גדול ועצום במדת שארצה לבארו · וכשתמצ'בפר'מפרקי זה המאמ' שבארתי ענין משל מן המשלים והעירותיך על הכלל הנמשל מה הוא· לא תקבק כל הלקי העניני' אשר באו במשל החזה ותרצה שתמצא להם דבר נאורת בדבר הנמשל · כי זה יוציאך לאותר משני עניניכם · או שיטען מן הענין המבוון במשל · או יטריחך לפרש עניינים אין פירוש להם ולא חושבו בי לפרשם · ותגיע מזאת ההשרחה לכבוד זאת ההזיה העצומה אשר יחזו בה ויחברו בה רוב כתות העולם בזמננו זה· להיות כל אחת מהם רוצה שימצ' עניינים למאמרים לא מוזן בהם אומרם דרך ממה שירצוהו · אבל תהיה לעולם כוונתך ברוב המשלים ידיעת הכלל · שיריעתיו היא המכוונת ויספיק לך בקצת הדברים שתבין מדברי כי הענין הפלוני משל ואם לא אבאר דבר יותר · שאתה כשתרע שהו' משל יתבאר לך מיד לאי זה דבר הוא משל ויהיה אמרי שהוא משל כמי שהסיר הדבר מה שבללו פרקי זה המאמ'ער שלא יחס

צואת

הרי"ל

הנראה

והבן זה ממני מאר כי הוא שיורש גדול ועצום במדת שארצה לבארו · וכשתמצ'בפר'מפרקי זה המאמ' שבארתי ענין משל מן המשלים והעירותיך על הכלל הנמשל מה הוא· לא תקבק כל הלקי העניני' אשר באו במשל החזה ותרצה שתמצא להם דבר נאורת בדבר הנמשל · כי זה יוציאך לאותר משני עניניכם · או שיטען מן הענין המבוון במשל · או יטריחך לפרש עניינים אין פירוש להם ולא חושבו בי לפרשם · ותגיע מזאת ההשרחה לכבוד זאת ההזיה העצומה אשר יחזו בה ויחברו בה רוב כתות העולם בזמננו זה· להיות כל אחת מהם רוצה שימצ' עניינים למאמרים לא מוזן בהם אומרם דרך ממה שירצוהו · אבל תהיה לעולם כוונתך ברוב המשלים ידיעת הכלל · שיריעתיו היא המכוונת ויספיק לך בקצת הדברים שתבין מדברי כי הענין הפלוני משל ואם לא אבאר דבר יותר · שאתה כשתרע שהו' משל יתבאר לך מיד לאי זה דבר הוא משל ויהיה אמרי שהוא משל כמי שהסיר הדבר

המבדיל בין הראות והנראה :

זה המאמר כשתרצה להעלות בידך כל

מה שבללו פרקי זה המאמ'ער שלא יחס

לך ממני דבר· חשיב פרקי זה על זה ולא תהי' כוונתך מן הפרק הבנת כלל ענייני לבד אלא להעלות בידך גם מן ענייני כל מלה שבאה בכלל הדברים ואע"פ שלא תהיה מעניין הפרק כי המאמ' הזה לא נפלו בו הדברים באשר נזדמן אלא בדקדוק גדול ובשקידה רבה· והשם מלחסר באור ספק ולא נאמר בו דבר בזולת מקומו אלא לבאר ענין במקומו · ולא תרדפהו בזמשך שתזיקני ולא תועיל עצמך · אבל צריך לך שתלמוד כל מה שצו ללמדו ועיין כי תדיר והיה יבאר לך הגדולות שבספקות הדת אשר יסופקו על כל משכיל ואני משביע באלהי יתברך כל מי שיקרא מאמרי זה שלא יפרש ממנו אפילו דבר אחד ולא יבאר ממני לזולתו אלא מה שהוא מבואר מפורש ברברי מי שקדמני מחכמי תורתינו הידועי· אמנם מה שיבין ממנו ממה שלא אמרו זולתי מחכמינו לא יבארהו לזולתו ולא יהרום ויקפין עצמו להשיב על דברי שאיפשי שיחי' מה שהבינו מדברי חילוקמה שרציתי ויזיקני גמול תחת רצותי להועילו ויהי' משלם רעה תחת טובה· אבל יתבונן בי כל מי שיבא לידו ואם ירפא לו מדוה לבבי ואפילו בענין אחד מכל מה שיסופק יודה השם ויספיק ליל מה שהבין· ואם לא ימצא בו דבר שיועילהו בשום צד יחשבהו באלו לא הובר ואם יראה לו בי שום השסר כפי מחשבתי יפרשהו וידין אותו לכף זכות ואפילו בפירוש רחוק · כמו שחוייב עלינו בהק המונינו כלל שבן בהק ידייענו וחכמי תורתינו המשתדלים להועילנו באמת כפי השגתם : ואני יודע בי כל מתחיל מבני אדם שאין לו מאומה מן העיון יקבל תועלת בקצת פרקי זה המאמר · אמנם השלם מן האנשים בעל הדת הנבוך כמו שזכרתי הוא יקבל תועלת בכל פרקיו ומה מאד ישמח בהם ויערבו לו לשמעם ואמנם המבולבלים שמוהם מזוהם בדעו שאינם אמיתיו ובדרבי המטיעים ויחשבום חכמות אמיתיות ויחשבו שהם בעלי עיון ואין ידיעה להם כלל בדבר שיקר חכמה על דרך האמת הם יברחו מפרקים רבים ממנו ומה מאד יקשו עליהם מפני שאינם משיגים להם ענין ובעבור שמתבאר מהם ג"כ פסלות דברים מזיופים אשר בידיה' אשר הם סגולתם וממונם המוכן לצדוות יהם· והשם יתברך יודע שאני לא סרתי היותי מתירא הרבה מאד לחבר הדברים אשר ארצה לחברם בזה המאמר מפני שהם עניינים נסתרי' לא חבר כלל בהם ספר זולתי זה באומתנו בזמן הגלות הזה ואין אתהיל אני עתה ואחבר בהם · אבל נשענתי על שתי הקדמות ·

האחת

פסלות

הלב כוללת הפתיחה כי כשהרבה דברים לא יבאר אלא במשל אלא יבאר שהוא משל ויהיה הרב יאמרו במשל כאלו יסיר הכל מהדיל בין הראות והנראה :

צואת

הרי"ל

הנראה

על זה כלם ולא לענין בקצתם ובקצתם לא פי זה לא יועילהו כלל פי רבים מהפרקים הנשא לפרקים לאחרים ·

אבית גוה שלא יסיר כוונתו מן המעיין להבנת כלל ענין הפרק לבד גם כן צריך להעלות בידו ענין כל פרק ומלה שבא בענין כלל הדברים ויאמרו ושמור מקור ורענן גו שלא נפלו בו הדברים בהזדמן ומקרה : והשמר מלחסר ביאור לזה ספק · כי הספקות נגלו בו כפי היכולת : ויאמרו שלא לחסר לבאר ענין במקומו · כדאין כן לך שהוא מבואר בפרק יבית מפ' ג' דסר ישיתו מענין לפרק · ואמר הרב כי הסיבה כוללת מקומו כדי לבאר דבר ג' במקומו שהוא מענין הפרק : ויאחרים אמרו כשהרבה שהבי'הרב ז"ל לא זה ענין שלא במקומו לפי הדעת המעותף אימו כן לכל הביאו במקומו הראוי לן לסתור לי זה ספק · עוד שלישית גוה הרב שלא לעיינכה הספר בעיונים וכלומר ובמחשבה : לבל צריך שילמד בו כל מה שצריך ללמד ושיעיינו תדיר · ולשם שמרי' מעיין בזה הספר שיעיין כל פרקיו ויבין כלל כל פרק ופרק מלה ומלה ודקדוקיהעיין בו שיסיק פלוסוף · וידע החכמות סתמיות מלמין לדבר' התוריים לפוך בכם גוה הרב שמי מיקרא זה הספר ויבין מלמדו שלא יפרש ממנו לפי דבר לבד ולא יחתר ממנו לזולתו לפי שלא ירקיק הספר כמשמר המתנגדות ויחשוב שהמכוונת הם מחוייבות ולכן רחוי שלא לגלות ממה שכתב הספר לזולתו וגם לא יהיה מדבר עם אחר דבר מזה שכתב כזה הספר ולא אשר לא יבין ממנו שהוא מבואר כדברי החכמי' הידועים תולם מה שיבין ממנו שלא למדו זולתי מחכמינו לא יבאר לזולתו עם שלמדו ת' מחכמי תומות העולם · עוד גוה הרב כי מי שיעיין בזה הספר בשיעלה בהשבתו שום סתירות על דברי הרב שלא יהרום ויקפין לכשיב על דברי הרב מיזה שכתב שהבינו מדברי חילוקמה שרציתי ויזיקני גמול תחת רצותי להועילו ויהי' משלם רעה תחת טובה· אבל יתבונן בי כל מי שיבא לידו ואם ירפא לו מדוה לבבי ואפילו בענין אחד מכל מה שיסופק יודה השם ויספיק לי מה שהבין· ואם לא ימצא בו דבר שיועילהו בשום צד יחשבהו באלו לא הובר ואם יראה לו בי שום השסר כפי מחשבתי יפרשהו וידין אותו לכף זכות ואפילו בפירוש רחוק · כמו שחוייב עלינו בהק המונינו כלל שבן בהק ידייענו וחכמי תורתינו המשתדלים להועילנו באמת כפי השגתם : ואני יודע בי כל מתחיל מבני אדם שאין לו מאומה מן העיון יקבל תועלת בקצת פרקי זה המאמר · אמנם השלם מן האנשים בעל הדת הנבוך כמו שזכרתי הוא יקבל תועלת בכל פרקיו ומה מאד ישמח בהם ויערבו לו לשמעם ואמנם המבולבלים שמוהם מזוהם בדעו שאינם אמיתיו ובדרבי המטיעים ויחשבום חכמות אמיתיות ויחשבו שהם בעלי עיון ואין ידיעה להם כלל בדבר שיקר חכמה על דרך האמת הם יברחו מפרקים רבים ממנו ומה מאד יקשו עליהם מפני שאינם משיגים להם ענין ובעבור שמתבאר מהם ג"כ פסלות דברים מזיופים אשר בידיה' אשר הם סגולתם וממונם המוכן לצדוות יהם· והשם יתברך יודע שאני לא סרתי היותי מתירא הרבה מאד לחבר הדברים אשר ארצה לחברם בזה המאמר מפני שהם עניינים נסתרי' לא חבר כלל בהם ספר זולתי זה באומתנו בזמן הגלות הזה ואין אתהיל אני עתה ואחבר בהם · אבל נשענתי על שתי הקדמות ·

האחת

פסלות

הרי"ל כשיעלה בידך לדעת מעל מעשלו הכוונה שתדע זכור מעכ' תלוקות שעשיתי מעשלי הכוונה ואז תשכוח לדעת מן החלוקות הכוונה מעשי מעל : ויתכנו בה · רוצה לומר שתדע הפרקים פרקיו זה על זה · רוצה לומר אלא יש ענין אחד המכוון מכל ואז וזכור אותם מהפרקים שיתבאר לך הענין בשלמות בקבון כל הפרקים שיתבאר לך הענין בשלמות כי דרך המחבר לדבר מעט כאן ומעט כאן להשלים הענין : והשמר מלחסר וכו' ר"ל שלא נפלו הדברים בהזדמן ומקרה אלא בדקדוק גדול והשמר מלחסר ביאור לזה ספק כי כל הספקות נגלו בו כפי היכולת : ר"ל שלא לחסר לבאר ענין במקומו · ר"ל שלא לחסר ביאור לזה ספק · ולא תרדפהו בזמשך שתזיקני · אבל צריך לך שתלמוד כל מה שצו ללמדו ועיין כי תדיר והיה יבאר לך הגדולות שבספקות הדת אשר יסופקו על כל משכיל ואני משביע באלהי יתברך כל מי שיקרא מאמרי זה שלא יפרש ממנו אפילו דבר אחד ולא יבאר ממני לזולתו אלא מה שהוא מבואר מפורש ברברי מי שקדמני מחכמי תורתינו הידועי· אמנם מה שיבין ממנו ממה שלא אמרו זולתי מחכמינו לא יבארהו לזולתו ולא יהרום ויקפין עצמו להשיב על דברי שאיפשי שיחי' מה שהבינו מדברי חילוקמה שרציתי ויזיקני גמול תחת רצותי להועילו ויהי' משלם רעה תחת טובה· אבל יתבונן בי כל מי שיבא לידו ואם ירפא לו מדוה לבבי ואפילו בענין אחד מכל מה שיסופק יודה השם ויספיק לי מה שהבין· ואם לא ימצא בו דבר שיועילהו בשום צד יחשבהו באלו לא הובר ואם יראה לו בי שום השסר כפי מחשבתי יפרשהו וידין אותו לכף זכות ואפילו בפירוש רחוק · כמו שחוייב עלינו בהק המונינו כלל שבן בהק ידייענו וחכמי תורתינו המשתדלים להועילנו באמת כפי השגתם : ואני יודע בי כל מתחיל מבני אדם שאין לו מאומה מן העיון יקבל תועלת בקצת פרקי זה המאמר · אמנם השלם מן האנשים בעל הדת הנבוך כמו שזכרתי הוא יקבל תועלת בכל פרקיו ומה מאד ישמח בהם ויערבו לו לשמעם ואמנם המבולבלים שמוהם מזוהם בדעו שאינם אמיתיו ובדרבי המטיעים ויחשבום חכמות אמיתיות ויחשבו שהם בעלי עיון ואין ידיעה להם כלל בדבר שיקר חכמה על דרך האמת הם יברחו מפרקים רבים ממנו ומה מאד יקשו עליהם מפני שאינם משיגים להם ענין ובעבור שמתבאר מהם ג"כ פסלות דברים מזיופים אשר בידיה' אשר הם סגולתם וממונם המוכן לצדוות יהם· והשם יתברך יודע שאני לא סרתי היותי מתירא הרבה מאד לחבר הדברים אשר ארצה לחברם בזה המאמר מפני שהם עניינים נסתרי' לא חבר כלל בהם ספר זולתי זה באומתנו בזמן הגלות הזה ואין אתהיל אני עתה ואחבר בהם · אבל נשענתי על שתי הקדמות ·

האחת

האח'מהם אמרם בכמו זה הענין[ה] לעשותלי' הפרו תורתך: והשנית אמרם וכל מעשיך יהיו לשם שמי: ועל שתי הקדמות אלה נשענתי במד[ה] שחברתי בקצת פרקי זה המאמר. סו[ף] דבר אני האיש אשר כשיציקהו העניין ויצ[ר] לו הדרך ולא ימצא תחבולה ללמד האמת שבא עליו מוצת אלא בשיא ת לאחד מעולה ולא יאות לעשרת אלפים סבלים אני בוחר לאמרו לעצמו ולא ארגיש בגנות העם הרב ההוא וארצה להניל המעולה האחר הזה ממה שנשקע בו ואורה מבוכתו עד שישלם וירפא:

הקדמה

סבות הסתירה או ההפך הנמצא בספר מן הספרים או בחבור מן החבורים אחת משבע סבות: הסבה הראשונה הוא שיהיה המחבר ממי ש[ב]ין דברי אנשים ולהם דעות מתחלפות וחסר הבעלי' ולא ייחס כל מאמר לאומרו וימצא בחבור ההוא סתירה או הפך להיות אחת מב' הגזירות דעת איש אחד והגזרה האחרת דעת איש אחר. והסבה השנית היות לבעל הספר ההוא דעת ואחר כן שב ממנו וכתבו מאמרין הראשון והשני: והסבה השלישית היות המאמרים הם אינם כולם כפי פשוטם אבל יהיה קצתם כפשוטם וקצתם משל ויהיה לו תוך או יהיו שתי הגזרות יחד הסתרות זו את זו לפי הנראה משלים ובשיובנו כפי פשוטיהם יהיו סותרות זו את זו או זו הפך זו: והסבה הרביעית שיהיה שם בעניין תנאי שלא פורש במקומו להכרח או יבא[ה] שני הנושאים מתחלפים ולא התבאר אחד מהם במקומו ותראה סתירה בדבר ואין שם סתירה: והסבה החמישית צורך הלימוד וההבנה והוא שיהיה עניינ[ה]סתום קשה לציירו יצטרך לזכרו או ללקחו הקדמה ביאור ענין קל הציור ר[י]ך שיוקדם בלמוד לפני הראשון ההוא להיות ההתחלה לעולם בקל ויצטרך המלמוד שיקל בחבנת העניין ההוא הראשון על אי זה דרך שיזדמן ובעיון גם ולא ידקדק באמתתו אבל יונח כפי דמיון השומע עד שיובן מה שירצה בו עתה להבינו ואחר כן ידוקדק בעיון העניין הסתום ההוא ויתבאר אמתתו במקום הנאות לו: והסבה הששית התעלמות הסתירה והיותה בלתי מתבארת אלא אחר ה[ד]קדמות רבות וכל מה שיצטרך להראותה אל הקדמות יותר היא יותר נעלמת ויעלם זה מן המחבר ויחשב ששתי הגזרות הראשונות אין סתירה ביניהם ובשתלקח כל גזירה מהם ותחובר אליה הקדמה צודקת ויולד מהם מה שיתחייב ובזיעשה בכל תולדה תחובר אליה הקדמ' צודקת ויולד מה שיתחייב יניע העניין אחר הקשות רבות אל סתירה בין שתי התולדות האחרונות או הפך. וכמו זה הוא שיעלם מן החכמים המחברים. אך כשיהיו שתי הקדמות הראשונות נראות הסתירה אלא ששכח הראשונה כשכתב האחרת במקומאחר מן החבור זאת היא פחיתות גדולה מאד ולא ימנה זה בכלל מי שיבחנו דבריו: והסבה השביעית צורך הדברים בעניינים עמוקים מאד יצטרך להעלים קצת ענייניהם ולגלות קצתם ופעמים יביא הצורך בפי האמירה אחת להמשך הדברים

כפשטו כאמרו לא ירחני האדם ואי ואחר ותמות ה'יכיו כמו שאמר מנשה הרשע מקשה רבן יאמר כי לא ירחני האדם ואי ואתה תמרת ותרחה לת' כי לא ירחני האדם ואי כפי פשוטו ואחר צריך ביאור. ולו יהיו שתי הגזרות יחד סותרות לפי שהם משליטכיוכנו כפי פשוטיהם יהיו סותרות זו הפכיות. סבה רביעית לסתירה שיהיה בענין שנאי שלא פורש במקומו כמו שאמרנו ולא יכול משה לבא אל אהל מועד ובכל משה אל אהל מועד כי היה זה בתנאי כמו שמבואר בה בכתוב השלישי והבריע ביניהם. או שיהיו הנושאים מתחלפים ולא יתבאר אחד מהם במקומו כמו שאמרנו כאן בגדי לא ישחט ויצלה כגדי לא ישחט כוונת אחד מהסמוך גדי. הסבה הרביעית שיהיה הכתוב השלישי בלמוד לפני הראשון רוצה לומר מה אנו צריכים שנלמד הקל הציור ונצטרך לעשות לו הקדמה מהענין הסתום הקשה הציור המכוונה בראשון היא לנו ללמד לו הענין הראשון הסתום הראשונה ואח'כ ילמד הענין הקל אשר יהיה צריך שיהיה לו הקדמה הענין הקשה הציור. ואמר אנחנו אחו יבוש שנלמד לו הקל הציור הראשונה ואע'פ שנצטרך שיעשה הקדמה מענין הקל הציור הראשון ומפני שהתחלה לעולם הקל והקדמה מהענין הקשה הציור הקל בהבנת על חיוה דרך עד שיבא מקומו: ופעמים יבוא הצורך בפי האמירה אחת ר'ל כפי ההכרח יצטרך בעל הספר שיניח הקדמה אחת בעבור ההמון. ובמקום אחר יניח ההקדמ' אחרת סותרת לראשונה כפי שהמתת והחכמים הבכונים וזה רומז לפירוש פסוק ואתה ה' לעולם תשב כמוך לדור ודור שנקרוב כמוך יקרב שהוא תאר עצמותו ונדולתו וכפרקי רבי אליעזר שניח שהוא תאר לשמים ולאחד מהם כפי ההמון וזה רומז להבנת דבריו: רלה

האמת שהוא בכמו זה הענין[ה] לעשותלי' הפרו תורתך: והשנית אמרם וכל מעשיך יהיו לשם שמי: ועל שתי הקדמות אלה נשענתי במד[ה] שחברתי בקצת פרקי זה המאמר. סו[ף] דבר אני האיש אשר כשיציקהו העניין ויצ[ר] לו הדרך ולא ימצא תחבולה ללמד האמת שבא עליו מוצת אלא בשיא ת לאחד מעולה ולא יאות לעשרת אלפים סבלים אני בוחר לאמרו לעצמו ולא ארגיש בגנות העם הרב ההוא וארצה להניל המעולה האחר הזה ממה שנשקע בו ואורה מבוכתו עד שישלם וירפא:

הקדמה

סבות הסתירה או ההפך הנמצא בספר מן הספרים או בחבור מן החבורים אחת משבע סבות: הסבה הראשונה הוא שיהיה המחבר ממי ש[ב]ין דברי אנשים ולהם דעות מתחלפות וחסר הבעלי' ולא ייחס כל מאמר לאומרו וימצא בחבור ההוא סתירה או הפך להיות אחת מב' הגזירות דעת איש אחד והגזרה האחרת דעת איש אחר. והסבה השנית היות לבעל הספר ההוא דעת ואחר כן שב ממנו וכתבו מאמרין הראשון והשני: והסבה השלישית היות המאמרים הם אינם כולם כפי פשוטם אבל יהיה קצתם כפשוטם וקצתם משל ויהיה לו תוך או יהיו שתי הגזרות יחד הסתרות זו את זו לפי הנראה משלים ובשיובנו כפי פשוטיהם יהיו סותרות זו את זו או זו הפך זו: והסבה הרביעית שיהיה שם בעניין תנאי שלא פורש במקומו להכרח או יבא[ה] שני הנושאים מתחלפים ולא התבאר אחד מהם במקומו ותראה סתירה בדבר ואין שם סתירה: והסבה החמישית צורך הלימוד וההבנה והוא שיהיה עניינ[ה]סתום קשה לציירו יצטרך לזכרו או ללקחו הקדמה ביאור ענין קל הציור ר[י]ך שיוקדם בלמוד לפני הראשון ההוא להיות ההתחלה לעולם בקל ויצטרך המלמוד שיקל בחבנת העניין ההוא הראשון על אי זה דרך שיזדמן ובעיון גם ולא ידקדק באמתתו אבל יונח כפי דמיון השומע עד שיובן מה שירצה בו עתה להבינו ואחר כן ידוקדק בעיון העניין הסתום ההוא ויתבאר אמתתו במקום הנאות לו: והסבה הששית התעלמות הסתירה והיותה בלתי מתבארת אלא אחר ה[ד]קדמות רבות וכל מה שיצטרך להראותה אל הקדמות יותר היא יותר נעלמת ויעלם זה מן המחבר ויחשב ששתי הגזרות הראשונות אין סתירה ביניהם ובשתלקח כל גזירה מהם ותחובר אליה הקדמה צודקת ויולד מהם מה שיתחייב ובזיעשה בכל תולדה תחובר אליה הקדמ' צודקת ויולד מה שיתחייב יניע העניין אחר הקשות רבות אל סתירה בין שתי התולדות האחרונות או הפך. וכמו זה הוא שיעלם מן החכמים המחברים. אך כשיהיו שתי הקדמות הראשונות נראות הסתירה אלא ששכח הראשונה כשכתב האחרת במקומאחר מן החבור זאת היא פחיתות גדולה מאד ולא ימנה זה בכלל מי שיבחנו דבריו: והסבה השביעית צורך הדברים בעניינים עמוקים מאד יצטרך להעלים קצת ענייניהם ולגלות קצתם ופעמים יביא הצורך בפי האמירה אחת להמשך הדברים

כפשטו כאמרו לא ירחני האדם ואי ואחר ותמות ה'יכיו כמו שאמר מנשה הרשע מקשה רבן יאמר כי לא ירחני האדם ואי ואתה תמרת ותרחה לת' כי לא ירחני האדם ואי כפי פשוטו ואחר צריך ביאור. ולו יהיו שתי הגזרות יחד סותרות לפי שהם משליטכיוכנו כפי פשוטיהם יהיו סותרות זו הפכיות. סבה רביעית לסתירה שיהיה בענין שנאי שלא פורש במקומו כמו שאמרנו ולא יכול משה לבא אל אהל מועד ובכל משה אל אהל מועד כי היה זה בתנאי כמו שמבואר בה בכתוב השלישי והבריע ביניהם. או שיהיו הנושאים מתחלפים ולא יתבאר אחד מהם במקומו כמו שאמרנו כאן בגדי לא ישחט ויצלה כגדי לא ישחט כוונת אחד מהסמוך גדי. הסבה הרביעית שיהיה הכתוב השלישי בלמוד לפני הראשון רוצה לומר מה אנו צריכים שנלמד הקל הציור ונצטרך לעשות לו הקדמה מהענין הסתום הקשה הציור המכוונה בראשון היא לנו ללמד לו הענין הראשון הסתום הראשונה ואח'כ ילמד הענין הקל אשר יהיה צריך שיהיה לו הקדמה הענין הקשה הציור. ואמר אנחנו אחו יבוש שנלמד לו הקל הציור הראשונה ואע'פ שנצטרך שיעשה הקדמה מענין הקל הציור הראשון ומפני שהתחלה לעולם הקל והקדמה מהענין הקשה הציור הקל בהבנת על חיוה דרך עד שיבא מקומו: ופעמים יבוא הצורך בפי האמירה אחת ר'ל כפי ההכרח יצטרך בעל הספר שיניח הקדמה אחת בעבור ההמון. ובמקום אחר יניח ההקדמ' אחרת סותרת לראשונה כפי שהמתת והחכמים הבכונים וזה רומז לפירוש פסוק ואתה ה' לעולם תשב כמוך לדור ודור שנקרוב כמוך יקרב שהוא תאר עצמותו ונדולתו וכפרקי רבי אליעזר שניח שהוא תאר לשמים ולאחד מהם כפי ההמון וזה רומז להבנת דבריו: רלה

הדברים בה כפי הנחת הקדמה אחת ויביא הכרח הצורך במקום אחר להמשך הדברים בה לפי הקדמ' סותרת לראשונה · וצריך שלא ירגישו הרמטון בשום פנים במקום הסתירה ביניהם ושיעשה המחבר תחבולה להעלי' אותו בכל צד : אמנם הסתירה הנמצאת במשנה ובריייתות היא כפי הסבה הראשונה · כמו שתמצא אומרים תמיד קשיא רישא אסיפא ורתיה התשובה רישא רבי פלוני וסיפא רבי פלוני וכן תמצאם יאמרו ראה רבי דבריו של רבי פלוני ושתם לן בותיה וראה דבריו של רבי פלוני בכך וכך ושתם לן כיותיה : והרבה תמצאם אומרים פתמא מני רבי פלוני היא מתני מני רבי פלוני היא וזה הרבה מלספור : ואמנם הסתירה או החילוף הנמצא בתלמוד הוא לפי הסבה הראשונה והשני כמו שתמצא תמיד אומרים בכך וכך סבר לה רבי פלוני וכך וכך סבר לה כרבי פלוני · ויאמרו גם כן סבר לה כוותיה בהדא ופליג עליה בהדא · ויאמרו הרי אמוראי נינהו ואליבא דרבי פלוני · וזה המין כולו הוא נוהג מנהג הסיבה הראשונה : ואמנם כפי הסבה השנית הוא אומרם ביאור הדר ביה רבא מההיא · ויחקר אי זה משני הפאמרים הוא המאוה ובאמרם מהדור קמא דרב אשי אמ' לן כך וכך · ומהדורא בתרא אמר לן כך וכך · ואמנם הסתירה או ההפך הנראה בפשוטו של ענין בקצת מקומות מספרי הנבואה · כולם הוא כפי הסבה השלישית והרביעית · ואל זה הענייני הובאה ההקדמה הזאת כולה · וכבר ידעת רב אמרם ז"ל כתוב אחד אומר כך וכך וכתוב אחד אומר כך וכך ובקומבארים הראות הסתירה · ואמ"ם יבארו שהענייני הסר הנאי או מתחלף הנושא באמרם שלמה לא דייק שדבריך סותרין דברי אביך אלא שרן סותרין זה את זה וכי' · וכן הרבה בדברי רבותינו ז"ל אבל רוב מה שדברו בו הוא במאמרי הנבואה הנתלים בדינים או במוסרי דרך ארץ : ואנחנו אמנם היה רעתנו להעיר על הפסוקים שבהם סתירה בנראה בדעות ובאמונות · והנה אבאר מזה קצת בקצת פרקי זה המאמר כי זה הענייני גם כן מספרי תורה · ואמנם אם תמצא בספרי הנביאים סתירה לפי הסבה השביעית יש בו מקום עיון וחקירה · וצריך שלא יגזור אדם בזה בשקול הדעה ובסברה מבלתי אזון וחקור : ואמנם החילוף הנמצא בדברי הפילוסופים האמתיים מהם הוא כפי הסבה החמישית · ואמנם הסתירה אשר תמצא ברוב ספרי הסברים והמפרשים בלתי מה שזכרנו היא לפי הסבה השישית · ובחמצא במדרשות והגדות סתירה רבה לפי זאת הסבה ולזה אמרו אין מקשין בהגדה · ונמצא בהם גם כן סתירה לפי הסבה השביעית · ואמנם אשר ימצא במאמר הזה בן החילוף הוא לפי הסבה החמישית והסבה השביעית · ונגד זה והבן אמתרו וזכרהו מאד שלא תתערב בקצת פרקיו :

ואחר אלו הדקדוקות אתחיל בזכרון השמות אשר צריך להעיר אותה ענינם המבוון בכל מקום כפי ענייני · ויהיה זה מפתח להבנם במקומות סגרו עליהם השערים · וכשיפתחו השערים ההם ויבנם אדם במקומות ההם ינוחו בהם הנפשות ויהנו העיני'ן ונפשו הנפלאת מעמלם ומיגיעם :

אמר שמואל בן יהודה ן' תבון ז"ל אמר הרב המחבר וצוק"ל פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים :

שיין מרוכא ופשוט שחכי הרב ז"ל

דעי הולך הוי כל תועה טמא וכסיל

לנחות דרך בשדה תורה לא יעבור ברו

ישר לסלול סורה ודרוך דרך קדש

את מסילה : יד מענלה : יקרא לה :

לעולם תצב מבפרק כסח יכתר שמותו ומהותו ובפרקי רבי אליעזר מניח שמות תחר לשמים ואחד מהם כפי המקום וזה רמז להבנת כרו' · ואחר הרב שבסתירה הנמצאת בספרי הנביאים הוא הם כפי הסבה הנ' וכן הוא בענייני הדינים ואחרים כוונת הרב לבאר הסתירה הנראית בלשון ובחתוכות : ואחר"כ הם תחל בספרי הנביאי' סתירים לפי הסבה הנ' אמר הרב כי זה יצטרך עיון והקירה רבה וצריך שלא יגזור זה בתוך דעתו בסברה בלי חיזון וקבול והבה החכם רבי משה הכהן הרב' סתירות כראות ואותם הסתירות הנם סתירות לפי האמת והמכוון אותם ידע שהנם סותרים והבה בבר יתבאר לנבחיים כפי שהוא תחת דבר שיסתור חבירו' אחרת כפי הדרכון בנביאים לדבר בענין אחרון בעבור לא תוסיף קום בתולת ישראל כי כפי תמירתו הוא להוסיף את ישראל כדי שיזכו בשזכה אחר הגבית בעבור לא תוסיף קום וזה הגבית בעצמו כתב אחר זה ובכתי את שבות עמי ישראל וכנו ערים נשמות וישבו ונטעו כרמים ושתו יינם וכו' ונטעתים על אדמתם ולא יתשו עוד מעל אדמתם אחר נתתי להם וכו' ונם נמצא רבים מהסתירות בדעות והתחוקות כפי תקדיל אחר יתעסק הם בהפוך · ודע וכו' כוה הרב והודיע כי הסתיר' המצאת כזה הספר שהיה כפי הסבה החמישית וכו' · ואחר ודע זה וכבן מאד שלא תתערב בקצת פרקיו :

ואחר שהגיית הרב כולת הספר ותכליתו ומה שמו ולמי תכוון והלמוד שהעשה בו שהוא אנלה טפח ושכח טפחי' ויהי' יין בו ליך ראוי שיעיין ושתין ראוי לגלות הרב מזיהספר והתועלת המצפת בו ומי הוא היוא אשר לא יקרב לזה הספ'ועם' התכללות לחבור זה הספר שלא יוכר כוונו הגלות ואמר שכות הספרי' והבך הנמצאת בספרים והמצאת כזה הספר אמר כי אחר אלו ההקדמות יתקיל בזכרון הצמית אשר צריך להעיר על אחת העלולמכוון בכל מקום כפי עניני ויהיה זה מפתח להבנם אל סודו עניני עליהם הפערים וכשיפתחו הפערים ההם ויכנם לתוכם בקצת מהמקומות ההם יגיעו הנפשות מעמלם ויגיעם · ע"כ הענין פתיחת זה הספר הנכבד · וע"ם אמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אשר הרגיש כוה כי בילות הצמית יפתחו השערים ויבא כהם גוי צדיק ויש' לאדם כהם שומר תורתו ואמונתו לא מה שיחשבו הפתחים כי מי שיכנם כזה הספר מדבר על י' תוע' אבל הוא שומר אמונים כיהתמוד' היהו דבר נאמר אבל מה שיצויר אחתי ונדוק יפי' אמונ' אחתית ולכן אמר כי כאלו הפערים יפתחו החמונים :

מוח שנן אמתי וכקבוה שאשר מפקוטם כמשמעותם ומקוין ומכם ומתמר מצמי מצמא שבשי' דקדק שחוקשתם מנוקד מפוקם מפוקם כלי ומן : ק"ם ומפלם כי פור פפתיחם :

פרק ראשון בבר חשבו בני אדם רוצה לומר הדמיון ההמוני והבי'זה אל הגשמה הגמורה ר"ל שלא יחייב היותו כח בגשם והו א מרו גמורה וגם ישימו השם נעדר וכו' ר"ל שאלו האישים הסכלים האמינו בהגשמה מצד שני דברי' האחת מהן שחשבו אחר פשוטי הכתוב ואם יפרדו מזאת האמונ' יכזיבו הכתובים לפי דעתם

[illegible]

פרק ראשון צלם ודמות אמר הרב צלם ודמות בבר חשבו בני אדם:
הפירוש בבר ביארנו בפתיחת זה הספר כי הפשטת הגשמות מהאל יתברך אינו מכלל הסתרים אשר ראוי להעלות אבל בהרחקת הגשמות ראוי שישתתפו ההמון והחכמים ויחנכו הנערים ג"כ כמו שביאר הרב

[illegible]

פרק ראשון

כבר חשבו בני אדם כי צלם בלשון העברי יורה על תמונת הדבר ותארו · והביא זה אל הגשמה גמורה לאמרו · נעשה אדם בצלמנו כדמותנו · וחשבו שהשם על צורת אדם ר"ל תמונתו ותארו · והתחייבה להם ההגשמה הגמורה והאמינו בה וראו שהם אם יפרדו מזאת האמונה יכזיבו הכתוב · וגם ישימו השם נעדר אם לא יהיה גוף בעל פנים ויד כמותם בתמונה ובתאר · אלא שהוא יותר גדול ויותר בהיר לפי סברתם והחמר שלו ג"כ אינו דם ובשר · זה תכלית מה שחשבוהו רוממות בחק השם אמנם מה שצריך שיאמר בהרחקת הגשמות והעמיד האחדות האמיתית · אשר אין אמת לה אלא בהסרת הגשמות הנה תדע המופת על כל זה מזה המאמר (פרק ע"ו חלק א') אבל הערתנו הנה בזה הפרק היא לבאר ענין צלם ודמות · ואומר כי הצורה המפורסמת אצל ההמון · אשר היא תמונת הדבר ותארו · שמה המיוחד בה בלשון עברי תאר · אמר יפה תאר ויפה מראה מה תארו כתאר בני המלך · ונאמר בצורה המלאכיית יתארהו בשרד ובמחוגה יתארהו · וזהו שם שלא יפול על הש' כלל חלילה וחס · אמנם צלם הוא נופל על הצורה הטבעית · ר"ל על הענין אשר בו נתעצם הדבר והיה מה שהוא והוא אמתתו מאשר הוא הנמצא ההוא אשר הענין ההוא באדם הוא אשר בעבורו תהיה ההשגה האנושיה · ומפני ההשגה הזאת השכלית נאמר בו בצלם אלהי' ברא אותו ולכן נאמר צלמם תבזה · כי הבזיון דבק בנפש אשר היא הצורה המינית · לא לתבנית האיברים ותארם וכן אומר כי הסבה בקריאת הצלמים צלמים · היות המבוקש מהם עניינם הנחשב לא תמונתם ותארם · וכן אומר בצלמי טחוריכם כי ה' הנרצה מהם עניין דחית הזק הטחורי' לא תאר הטחורים · ואם א"א מבלתי היות צלמי טחוריכם וצלמים נקראים כן מפני התמונה והתאר יהיה אם כן צלם שם משתתף או מסתפק יאמר על הצורה המינית ועל הצורה המלאכיית ועל כיוצא בה מתכונת הגשמי' הטבעים ותארם · ויהיה הנרצה באמרו נעשה אדם בצלמנו הצורה המינית אשר

פרק ראשון

[illegible]

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

קרקאש

פרק שני

אשר היא ההשגה השכלית לא התמונה והתאר • הנה כבר בארנו לך בהפרש בין צלם ותאר ובארנו ענין צלם • אמנם דמות הוא שם מוקדמה והוא ג"כ דמיון בענין כאמרו דמיתי לקאת מדבר לא שדמה לכנפיה וניצתה אבל דמה אבלו לאכלה וכן כל עץ בגן אלהים לא דמה אליו ביופיו דמיון בענין היופי חסת למו כדמות חסת נחש דמיונו כאריה כלם דמיון בענין לא בתמונה ובתאר • וכן נאמר דמות הכס' דמית בסא דמיון ענין ההתנשאות והרוממו' לא בריבועו ועבייוואריכו' רגליו כמו שיחשבו הענ' וכן דמו'החיות וכאשר ייחד הארם בענין שהוא זר בו מאוד מה שאין כן בדבר מן הנמצאות מתרת ג"ג' הירח והוא ההשגה השכלית אשר לא ישתמש בו חוש ולא מעשה נוף ולא יד ולא רגל דמה אותה בהשגת הבורא אשר אינה בבלי ואם אינו דמיון באמת אבל לטראה מן הרעת תחלה ונאמר בארם מפני זה הענין ר"ל מפני השכל האלהי המדובק בו שהוא בצלם אלהים וברמותו לא שהשם יתברך גוף שיהיה בעל התמונה :

פר"ק שני

הקשה לי איש חכם זה לו שני קישי גדול צרי להתבונן בקושי ובת שובתינו בפירוקה וקודם שאזכור הקושי ופירוקה אומ' כי כבר ידע כל עברי כי שם אלהים משתתף לשם ולמלאכים ולשופטי' מנהיגי המדינו' . (פרק ו' חלק ב') וכבר ביאר אונקלוס הגר ע"ה והאמ' כזה שבארו כי אמרו והייתם כאלהים יודעי טיב ורע רוצה בו הענין האחרון אשר ותהין כרברביא • ואחר הצ' שתוף זה השם נתחיל בזכרון זאת הקושי' • אמר המקשה יראה נפשוטו של כתוב כי הכוונה הראשונה בארם שיהי' כשאר בעלי חיים שאין שכל לו ולא מחשבה ולא יבדיל בין הטוב ובין הרע וכאשר חמרה הביא לו מריו זה השלטו הנרול המיוהר בארם והיא שתהי' לו זאת החברה הנמצאת בנו אשר היא הנכבדת מן העניינים הנמצאים בנו ובו נתעצם וזה הפלא שיהי' עוגשו על מריו תת לו שלמות שלא היו לו והוא השכל (ואיזה אלא כדבר מי שאמר כי איש מן האנשי' מרה וחפליג בעיל ולפ"ד כך שינו בריייתו לטוב והושם כוכב בשמים) זאת היתה כוונת הקושי ועניינה ואי"פ שלא היתה בזה הלשון ושמע עניני תשובתינו אמרנו את האיש המעיין בתחל' רעיוניו ושמעו ומי שיחשוב שיבין מספר שהוא הישרת הראשוני' והאחרוני' בעברי' עליו בקצת עתות הפנאי מן השתיה והמשגל בעברו על ספ' מספרי דברי היסי' או שיר מן השירי' התיישב והסתכל כי אין הדבר כמו שחשבתי בתחלה המהשב אבל כמו שיתבא' עם ההתבוננות לזה הדבר וזה כי השכל אשר השפיע הבור' על האדם והוא שלמותו

אמר יתוהר בכסף לפס יתברך[וה] רומז לכאן • וכן דמות החיות' • ר"ל מה שאמר יחזקאל בנגלים דמות לחיות ר"ל דמות בחיות ענין והוא כי כל בנגלים מכיר יסוד הראיו וכמו שיתבאר זה למטה מפני זה כופס לנגלים דמות החיות מיהיות חיים מסכלים שהוא זר כנ"ל שכלתם יש ענין זר מאד והוא ההשגה שכלית מה שאין כוכמתות השפלות • אשר לא יפתע'כו חוש ר"ל בעת ההשגה ואם הם תבלי בהשגה זה הפרק הנעה לפ' השני להשלים עסין מעשה בראשית :

פרק שני הקשה

לי איש חכם זה לו שני קישי גדול צרי להתבונן בקושי ובת שובתינו בפירוקה וקודם שאזכור הקושי ופירוקה אומ' כי כבר ידע כל עברי כי שם אלהים משתתף לשם ולמלאכים ולשופטי' מנהיגי המדינו' . (פרק ו' חלק ב') וכבר ביאר אונקלוס הגר ע"ה והאמ' כזה שבארו כי אמרו והייתם כאלהים יודעי טיב ורע רוצה בו הענין האחרון אשר ותהין כרברביא • ואחר הצ' שתוף זה השם נתחיל בזכרון זאת הקושי' • אמר המקשה יראה נפשוטו של כתוב כי הכוונה הראשונה בארם שיהי' כשאר בעלי חיים שאין שכל לו ולא מחשבה ולא יבדיל בין הטוב ובין הרע וכאשר חמרה הביא לו מריו זה השלטו הנרול המיוהר בארם והיא שתהי' לו זאת החברה הנמצאת בנו אשר היא הנכבדת מן העניינים הנמצאים בנו ובו נתעצם וזה הפלא שיהי' עוגשו על מריו תת לו שלמות שלא היו לו והוא השכל (ואיזה אלא כדבר מי שאמר כי איש מן האנשי' מרה וחפליג בעיל ולפ"ד כך שינו בריייתו לטוב והושם כוכב בשמים) זאת היתה כוונת הקושי ועניינה ואי"פ שלא היתה בזה הלשון ושמע עניני תשובתינו אמרנו את האיש המעיין בתחל' רעיוניו ושמעו ומי שיחשוב שיבין מספר שהוא הישרת הראשוני' והאחרוני' בעברי' עליו בקצת עתות הפנאי מן השתיה והמשגל בעברו על ספ' מספרי דברי היסי' או שיר מן השירי' התיישב והסתכל כי אין הדבר כמו שחשבתי בתחלה המהשב אבל כמו שיתבא' עם ההתבוננות לזה הדבר וזה כי השכל אשר השפיע הבור' על האדם והוא שלמותו

קוסיית

כאשר עלה במחשבתו להמרות ולהסתפק במפורסמים • ועל״פ שעדיין לא נתפתח בפעל לא פנטה לב פתיות והכלות במחשבתו• כמו שאמר כי טוב הון למלכל•ר״ל כי הוא עצמו כי׳מחשב בעצמו להסתפק במפורסמות כאמרו וכי תאוה הוא לעיניו:כענין בשעלל ההפנה ר״ל תכף שחשב להסתפק במפורסמות אע״פ שעדיין לא נתפתח כבן כענין שפללה מחמו ההפנה השכלית כי אין יכול לעיין בשני מושכלים אף כי בשני ענייניים הפכיים זה לזה ולפי׳ בפללה מחמו ההפנה השכלית : ומפני זה מרה בחמות • ר״ל מצד שפללה מחמו ההפנה השכלית מרה בחמות אחר כעבור שכלו כוח כח זה רוחני לפרק הבהוחה והעניניים׳ והוא להסתפק בשכליות והניע מחמו ההפנה המפורסמות בפעל ולבטות אחר ההכחות הגופניות בפעל נמור ואז כשקע בעייניני׳אחר כאמר בהם כאה ומנוגה והם המפורסמות : לו ידע שיעור מה שחכד וכו׳ • ר״ל אחר שעשקע להתנגות הכור והענין הנכבד שחכד והוא העיון החמיתי ועשה חשוב׳כאמרו את קולך שמעתי בגן ואירא כי ערום אכני ואחכא: וזה כאמר ובייחם כאלים • ר״ל מצד שהשיג עתה המפורסמו׳ מה שלא היה משיג קודם כאמר כי בייחם כאלים יודעי טוב ורע ו״א הוחרן הקושי׳ כי קודם שיגיע במפורסמות הי׳ מעיין בשכליותיו ולא היה לו עסק במפורסמות אלא אחר שיגיע שיהם ואז שולל מן השכליו׳והוא העומד החמיתי : ואם בהכרחי טוב ורע בלבד • ר״ל כמה שלא יחלה מצד פעולתיו : ואם בהמלאות כלם ואם בהכרחיות בהמלאות בהחחייב המוחכל מן השכל לא יאמר בהם טוב ורע אלא לאמת ושקר כי אמר בדר החמת הוא מחכים למלאות ובדר השקר הפך המלאות אבל כמה שהוא כחלה מצד פעולתיו כמו המפורסמו׳יאמר עניייני המפורסמו׳כי עניייני המפורסמו׳הוא השכל׳החכמי׳ לדבר אחד שיהי׳ כלה ולדבר אחר שיהי׳ מנוגד׳ : והתבונן אמרו והתפקחנ׳ וכו׳ • ר״ל הרחיה לזה שמה שהשיג החדם אחר כלמ היה רק עניייני המפורסמו׳לאמרו והתפקחנה עיני וגו׳:ומה שלא הי׳מנוגד קול׳ ר״ל והוא גלות הערוה ושאר המפורסמות שלא היה מנוגה קול׳ ואחר זה נגלה זלא רחו׳ מזה מתחדש ר״ל לא שכאמר שהחדם הרחשון היה עניין שכלי פשוט ואח״כ נתחדש בהיה נפשי כי זה שקרלעולם היה מי מדבר נפשי כמוהו היום : פ״ה לא שב׳ שנתחדש לחדם מזה הרחות כי כמו כן היה כן מזה הרחות קודם לכן כמו אחר המעשה אלא שנתחדשה לו ידיעה פרטיות : ויפקח אלהים את עיניה : ר״ל בכייחם לאשה זה שזה הפסוק ר״ל ויפקח אלהים ר״ל שהשלי׳ והוא הנכנית המכוונה בחלמי׳ גלה לחנר שקרוב למזקה הכוח היה שם כאר וזכו גלות הידיעה כי אף כי רחות מזה אין היה לומר ויפקח אלהים את עיניה היה לו לומר ותפקח את עיניה• בחמרו אחר עיניה להם ר״ל הפסוק אחר אמר מקום אחנים ולא יאמר המכוון ומכו אלחר עם אמרו אחר עיניי וכו׳ : אלא אמרו על אחד׳מצ׳פניו: ר״ל אלא מה שאמ׳כאחנ׳ מקנה פניו ותשלחנו אמרו בהדרש שהוא כאמר על החד שהוא נרח׳מזה הפסוק כאמר ותתדשות מזה הרחות לו עניין נשמי זה אינו כי הכוונה בו כאחר שנה פניותו וכו׳ : ויש מפרשים ברמז כזה הר״ם ז״ל על דבר בשתר ממעשה הרחשית כי החדם נמוכר שם לא היה אחד רמון לבד אלא כאמר ר״ל אינה אים שיזדמן שיהי׳ בשתר ההוא ר״ל שיהי׳ שכל בפעל ואחר בעת מה יהי׳ שכל בכח וזהו שהביאה הרב ז״ל בה הפסוק :ואותר לאלמן מן הנעיניות ר״ל כותר שיאבול מן המושכלות כלם ושיהיה מן המפורסם בנחת ובנטחה כי לא יקח מן המפורסם רק השכרחי לבד ואז יגיע לו המוכרח מן המפורסם בנחת ובנטחה בעניע מחמו הכל : ר״ל בעניע מחמו ההפנה השכלית ומחמו מלהכנות

שלמותו האחרון הוא אשר הגיע לאד׳ קודם מרותו ובשבילו נאמר(בראשית ב) כן ישחוא בצלם אלהי׳ובדמותו ובנללו דבר אתו ויצוה אותו כמו שאמר ויצו ה׳ אלהי׳ ולא תהי׳ הצוואה להחמות ולא למי שאין לו שכל ובשכל יבדיל האדם בין האמת והשקר וזה הי׳נמצא בו על שלמותו ותמותו אמנם המנונה והנאה הוא (במפורסמות)לא במושכלות כי לא יאמר השמים כדוריים נאה ולא הארץ שטוחה מנונה אבל יאמר אמת ושקר ובקלשונינו יאמר על הקושט ועל הבטל אמת ושקר ועל הנאה ועל המנונה טוב ורע ובשכל ידע האד׳ האמת מן השקר וזה יהי׳בעניינים המושכלים כלם ובאשר היה על שלמות עניניו ותמותם והוא עם (מחשבתו)ומושכליו אשר נאמר בו בעבורם ותחסרהו מעט מאלהים לא היה לו כח להשתמש במפורסמות בשום פנים ולא להשיגם עד שאפילו הגלוי שבמפורסמות בנגות והוא גלוי הערוה לא היה זה מנונה אצלו ולא השיג גנותו וכאשר מרה ונשה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות כמו שאמר כי טוב העין למאכל וכי תאוה הוא לעינים נענש בשוללו ההשגה ההיא השכלית ומפני זה מרה במצוה אשר בעבור שכלו צוה בה והגיע לו השגית המפורסמו׳ ונשקע בהתגנות ובהתנאות ואז ידע שיעור מה שאבד לו ומה שהופשט ממנו ובאיזה ענייז שב• ולזה נאמר והייתם כאלהים יודעי טוב ורע ולא אמר יודעי שקר ואמת או משיגי שקר ואמת ואין בהכרחי טוב ורע כלל אבל שקר ואמת • וה׳בונן אמרו ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם לא אמר ותפקחנה עיני שניה׳ויראו כי אשר ראו קודם הוא אשר ראו אחרי כן לא היו שם סנורים על העין שהוסרו אבל נתחדש בו עניין אחר שגינה בו מה שלא הידה מגנהו קודם • ודע כי זאת המלה ר״ל פקח לא תפול בשום פנים אלא על עניין גלות ידיעה לא ראות חוש יתחדש ויפקח אלהים את עיניה או תפקחנה עיני עורים פקוח אזני׳ ולא ישמע באמרו אשר עינים להם לראות ולא ראו• אבל אמרו על אדם משנה פניו ותשלחהו פירושו וביאורו כאשר שנה מגמת פניו שולח כי פנים שם נגזר מן פנה כי ד׳האדם בפניו יכוין לדבר אשר ירצה כוונתו ואמר כאשר שנה פנותו וכוין אל הדבר אשר קדם לו הצווי שלא יבוין אליו שולח מגן עדן וזהו העיניז הדומה לחרי מדה כנגד מדה הוא הותר לאכול מן הנעיכות ולחנות בנחת ובכטחה וכאשר גדלה תאוותו ורדף אחר הגאותיו ורמיונו כמו שאמרנו ואבל מה שהזהיר מאכלו נמנע ממנו הכל והתחייב לאכל הפחות שבמאכל אשר לא היה לו מקוד׳ואף גם

קושית גדול׳ בעבור כי זה כוונת התורה בתחלת הדעת וברצה מפשוטן של כתובים ולמה הרב שלח שירלה מפשט הכתוב לין רחוי לחים המעיינ׳בתחלת רפיוניו וזמתיו שיתמוד בספר שהוא ראשית הרחשונים והחחרונים בעבור עליו בקלת עתות הפנלי מהמלכל והמחת׳ כמו שכוונים כומרי לחדום ויעייני בספרי הקדם בלבו העתות ויחסבו שהוא בספרי הכרי הימים ושיר מהשירים • ודע מצ׳ולי׳ בחדם ובחו׳ לזה העולם • וחמנם בחדם לעת הזה שרי׳ מורכב מנוף ונפש והיה הנוף והנפש ח״ש להתיות מכלי שיתערבו קנת מהנפש בלו עם בלבי בחד׳ מדיני בטבע ובעבור שיעורו קנתם על קנתם הוכרח הקנון והכה להכר׳ קנון יוכחו הדייני׳ והפוסקים שיהיו מכניני המדינו׳כדי שיחי׳בחד׳קנתו עם קנתו והחד׳מהשיגתם מחלו המפורסמו׳ לנקשת ההכרחי לדעת את ה׳ מה טוב ומה נעים לנבל חם יעזוב החדם הנשת החל ומלחיו וכל אשר נמנחים ויעיין בהנחת הנוף כדי לחכול ולשתות ולכסות ואם יקח ממין זה בהכרח שנמעט זמן ישיגנו ויוכל לח״כ לדעת את ה״ מכל חם יעזוב החדם הנשת החל ומלחיו ואשר בהכרחים ויעיין בהנחת הנוף וירדוף אחר הממון ואוהב כסף לח לרוב ועביד׳רבה וחכול ושתה ויחסתן׳כאשר התאוות הנשמיו׳ הוא התכלית לחמרון הוא יסבל ויעבד ורוב קהל חנשים יעזבו את ה׳ ונחנו׳לנור ילדם ושכחו המושכל אשר בעבור נשרתו ונפקחו עיניהם במפורסמות ובה החטחים המעיתים לרוב החטחו׳הם הם׳החו׳ הנשמיו׳ והתשוקות המדומות ובעבור הלו שנשי בהרייסם נגרשים מנית העיון וככלל החנשים החל׳מצד שתאוותם ותשוקת׳היו הלא הכאות והתשוקות הנשמיות יש להם מהניעה והטורח והעמל מה שלא יעזור • ולכן כהגיע תור כל חים ויחים להפרד נפשו מגופייתו ולא יוכלת לו שוכשלמות שלא היותו בהמה בדמות חים ועל זה נחמר וחדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו כדי יתבחר שלחדם כ׳מיני הנשגות הנל׳ חוסיית ודמיונות שהלו כלהכנות נשמיות והנשג שכלית חבר בה ידמה החדם לחל יתברך והיה הנשג הנמלחות והנשגתו יתברך וכל מה שקרה לחדם הרחשון ידמה לנו לכל דור ודור כי זה ספר תולדות חדם והחטח שחטח הוא חטחו כניו הנמחכים לחחריו וחתר שתבין זה תבין כל מה שחתר הרב כזה הפר׳ ולמה הוא רומז וחטח החדם ושנאנו ולחין לתתו מזה העול׳ כחתת מן הכהמות וחמר לבחר זה כי הכוונה בבריחה התנועית והוא התכלית חבר בעבורו נברח הוא היות החד׳ כללם חלהים והדמותו והנה קודם מרותו וחטחו נחמר בו שהוא כללם חלהים •

בעבור השכל חבר השפיע הבורח על החד׳ והיה השלמת החחרון לח הרחשון והחמני׳ כמו שבחרתי׳ והנית החייב כי היה החדם כשלמותו החחרון למה שנח׳ עליו ויצו ה׳ חלהיסעל החדסוכליוח היה למי שהוח כבית ואין בעבותה סורה על הבהמות ולח למי שחין לו שכל יראמו להמנות ואמר ה׳ לדו ואמנם חלהים לנקש נ״כ ולח למי שחין לו שכל לו יראמו כי לח תניח הנוחה למי שיש בכחו להניחית שכלו מן הכח חל הפועל ולח הניחו חלח למי שהניח שכלו בפועל ומ״ש ויניחם כחלהים יודעי טוב ורע אמ׳ כי שלמות החדם להיות יודע טוב ורע כי משלמות החדם להשיג האמת והשקר ומחשב׳ שהוח החוקר חשר ימלח בפוסקים יניע הטוב והרע שהוח הכלח והמנונה ח״כ כוונת הבריחה התנועית

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

קרקאש

פרק שלישי

יהשב שעניין תמונה ותבנית בלשון העברית אחד ואינו כן וזה כי תבנית שם נגזר מן בנה ועניינו בניין הדבר וכבונתו ר"ל תארו בריבוע והיגיונל והשילוש וזולת' מן התארים אמרו את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו ואמר כתבניתם אשר אתה מראה בהר. תבנית כל צפור תבנית יד תבני האולם כל זה תארולוה לא הפי' לשון העברים או המלות כתארים נתלי' בצלהים בשו' פני'. אמנם תמונה הוא שם נופל על שלש עניניי בספוק. וזה שהוא יאמר על צורת הדבר המושגת בחושים חוץ לשכל כ"ל תארו והוא אשרו ועשיתם פסל תמונת כל סמל. כי לא ראיתם כל תמונה ויאמ' על הצורה הרמיונית. ד"נמ' את ברמיון באיש אחר העלמו מן החושים והוא אמרו בסעיפים מחזיונות לילה וגי'. וסוף הדבר יעמד ולא אביר מארון תמונה לנגד עיני. ר"ל דמיון לנגד עיני בשינה. ויאמ' על עניין האמיתי המושג בשכל ולפ"ז ד' עניין השלישי יאמר בו יתעלה תמונה. אמר ותמונת ה' יביט. עניניי ופירושו ואמתת השם ישיג:

פ"ד

המדומיין מלד היותם מדומיין מכמו העניני' הנפשיים והבחיניה תחרת נוכל לקרא העניניים המדומיים מלד היותם מופשטים מחומריו' קנת בענין אחד בכל מן העניניים הנפשים וכל זה הורהו הרב בזה הפרק ואפשר לי לומר כי לפי שלא מלת הרב ז"ל לשון תבנית הו' יתברך לבחיל' זו כדי לקרב הענין לת העניין הרוחני לכל במלת תמונ' שכאלו' לפי יתברך הוקרב לעשות הבחיל' להיות לדקדק העניין כדי שנוכל לי' רקדנו יתברך שרצ' לומר בו ותחתת הפס זו נוכל לתרץ כי שכל זה הי' בפעל הכח המדמ' וכעוד פסיק הוא הפלת בדבר נפשי הנית הרב ז"ל על בניינסדבר ותכונתו וקיומתו' נגב ונגב שהניח הרב ז"ל בפנו' ויגע על פי ת"ם שהי במרת' הנכות' בהנית נפש כנפש והבן זה ותמונת י' יביט וזה קשה עם פרק ל"ז מרתשון שפס לומר ותחתת מליאות כפי מה שהוא לת תוכל ובכלן לומר ותחתת הפס יהי ר"ל שזה נוכל כפי הסב' החיוניות וכלן דבר בקלו' והבעבר' ופס כפ' ל"ז כפי החתת ו"ל עוד שלומר ותמונת י' יביט ר"ל שהי' מהיי העלול לחתרון ולו היה מהיי הו יתברך כפי מה שיוכל להשיג: טוב על העניין הפלתי ירצה העלמותי לחבר הוא לחתת הנמלת בחתת ותחבר מ"זכיר ותמונת י' יביט להיות ענין מתוך הכיש וחזה ולכן רומז פרק ד' עניינו ופירש ותמונת הפס יהי פקח רומז לת נורת המליאות כללו והוא התמונ' לחלהיותו הכל מתורך: פרק ד'

גם זאת אחר היעמל והסוירה כמו שאמר וקוין ודרדר תצמיח לך וגימר בוערת אפך וגימר ובאר ואמר וישלחהו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמ' אשר לוקח משם והשיחו כבהמות במזונין ורוב עניניו כמו שאמר ואכלת את עשב השדה ואמר מבאר לוה העניין אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו ישתבח בעל הרצון אשר לא תישג תבלית בוזנתו וחכמתה:

פרק שלישי

יהשב שעניין תמונה ותבנית בלשון העברית אחד ואינו כן וזה כי תבנית שם נגזר מן בנה ועניינו בניין הדבר וכבונתו ר"ל תארו בריבוע והיגיונל והשילוש וזולת' מן התארים אמרו את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו ואמר כתבניתם אשר אתה מראה בהר. תבנית כל צפור תבנית יד תבני האולם כל זה תארולוה לא הפי' לשון העברים או המלות כתארים נתלי' בצלהים בשו' פני'. אמנם תמונה הוא שם נופל על שלש עניניי בספוק. וזה שהוא יאמר על צורת הדבר המושגת בחושים חוץ לשכל כ"ל תארו והוא אשרו ועשיתם פסל תמונת כל סמל. כי לא ראיתם כל תמונה ויאמ' על הצורה הרמיונית. ד"נמ' את ברמיון באיש אחר העלמו מן החושים והוא אמרו בסעיפים מחזיונות לילה וגי'. וסוף הדבר יעמד ולא אביר מארון תמונה לנגד עיני. ר"ל דמיון לנגד עיני בשינה. ויאמ' על עניין האמיתי המושג בשכל ולפ"ז ד' עניין השלישי יאמר בו יתעלה תמונה. אמר ותמונת ה' יביט. עניניי ופירושו ואמתת השם ישיג:

פרק שלישי כתבניתם אפר לתה

מרת' כהר

תבנית יד תבנית לולם כל הפסוקים הלו הבנית הרב ואמר שם תמונה ותר ושם בכלל התארים הנפשיים כמשולם וכמרוכב וזה קשה כי הלו הפסוקים במרכה הבבוחה היו ולא היה אסדר חון לנפש והיה לו לרב לעשות חלוקה שני' במלת תבני' כיון שנפש כזה הפרק במלת תמונה ויש לומר כי הרב רלה לבלות לתת בוכל ליקח העניינים כי בכתיבה תחת בוכל ליקח העניינים המדומיים מלד היותם מופשטים מחומריו' קנת בענין אחד בכל מן העניניים הנפשיים וכל זה הורהו הרב בזה הפרק ואפשר לי לומר כי לפי שלא מלת הרב ז"ל לשון תבנית הו' יתברך לבחיל' זו כדי לקרב הענין לת העניין הרוחני לכל במלת תמונ' שכאלו' לפי יתברך הוקרב לעשות הבחיל' להיות לדקדק העניין כדי שנוכל לי' רקדנו יתברך שרצ' לומר בו ותחתת הפס זו נוכל לתרץ כי שכל זה הי' בפעל הכח המדמ' וכעוד פסיק הוא הפלת בדבר נפשי הנית הרב ז"ל על בניינסדבר ותכונתו וקיומתו' נגב ונגב שהניח הרב ז"ל בפנו' ויגע על פי ת"ם שהי במרת' הנכות' בהנית נפש כנפש והבן זה ותמונת י' יביט וזה קשה עם פרק ל"ז מרתשון שפס לומר ותחתת מליאות כפי מה שהוא לת תוכל ובכלן לומר ותחתת הפס יהי ר"ל שזה נוכל כפי הסב' החיוניות וכלן דבר בקלו' והבעבר' ופס כפ' ל"ז כפי החתת ו"ל עוד שלומר ותמונת י' יביט ר"ל שהי' מהיי העלול לחתרון ולו היה מהיי הו יתברך כפי מה שיוכל להשיג: טוב על העניין הפלתי ירצה העלמותי לחבר הוא לחתת הנמלת בחתת ותחבר מ"זכיר ותמונת י' יביט להיות ענין מתוך הכיש וחזה ולכן רומז פרק ד' עניינו ופירש ותמונת הפס יהי פקח רומז לת נורת המליאות כללו והוא התמונ' לחלהיותו הכל מתורך: פרק ד'

ואמרין ולכן כהכרחי טוב ורע לכל שקר ולחתת כי הכרחי והם הכרחיות כעלמים לחבר לכן לחכמו הכתוב לת ולפרש כבמלים לומרו ולפרש כבמלים ליומרו לת יהיה עליו עם מליאות בעמים: ולחמרו לחכל חמרו על חדם מנשם פנין ותשלחהו: לחמרו במדרש הגדול לחל'על חדסרחמין שנר' מוה הפסו' הגדול התחלות מוה הרחות זה לימו כן כי המוזה הכה פנותו ולחמרו חותר לחכול מן העניינות ר"ל חותר מכל ינן הנלחמל חתכל ושיהי' ולכן הרמוז מכל ינן הנלחמל חתכל ושיהי' מן המפורסמות כמת וכשה ושלח יקח מהמפורסמות רק הכהרחי לבד. ולחמרו נתנו מתנו הכל נתנו מתנו ההבה שכלית ונתנו מתנו מליהכות מן המפורס, כמת וכשה לפי שיקח מן המפורסמות המותר ובמותר חין לו תכלית ובתחיי לחכול הפתות שבמחכל והם עבות הדברי' המנומים תחר לת היה מפרשים מתנו קודם וח יהיה לחר הפעל ושורש כמו חזמר וקון ודרדר תצמיח לך וגימר בוערת אפך וגימר ובאר ואמר וישלחהו ה' אלהים מגן עדן לעבוד את האדמ' אשר לוקח משם והשיחו כבהמות במזונין ורוב עניניו כמו שאמר ואכלת את עשב השדה ואמר מבאר לוה העניין אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו ישתבח בעל הרצון אשר לא תישג תבלית בוזנתו וחכמתה:

יהשב שעניין תמונה ותבנית בלשון העברית אחד ואינו כן וזה כי תבנית שם נגזר מן בנה ועניינו בניין הדבר וכבונתו ר"ל תארו בריבוע והיגיונל והשילוש וזולת' מן התארים אמרו את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו ואמר כתבניתם אשר אתה מראה בהר. תבנית כל צפור תבנית יד תבני האולם כל זה תארולוה לא הפי' לשון העברים או המלות כתארים נתלי' בצלהים בשו' פני'. אמנם תמונה הוא שם נופל על שלש עניניי בספוק. וזה שהוא יאמר על צורת הדבר המושגת בחושים חוץ לשכל כ"ל תארו והוא אשרו ועשיתם פסל תמונת כל סמל. כי לא ראיתם כל תמונה ויאמ' על הצורה הרמיונית. ד"נמ' את ברמיון באיש אחר העלמו מן החושים והוא אמרו בסעיפים מחזיונות לילה וגי'. וסוף הדבר יעמד ולא אביר מארון תמונה לנגד עיני. ר"ל דמיון לנגד עיני בשינה. ויאמ' על עניין האמיתי המושג בשכל ולפ"ז ד' עניין השלישי יאמר בו יתעלה תמונה. אמר ותמונת ה' יביט. עניניי ופירושו ואמתת השם ישיג:

פרק שלישי כתבניתם אפר לתה

מרת' כהר

תבנית יד תבנית לולם כל הפסוקים הלו הבנית הרב ואמר שם תמונה ותר ושם בכלל התארים הנפשיים כמשולם וכמרוכב וזה קשה כי הלו הפסוקים במרכה הבבוחה היו ולא היה אסדר חון לנפש והיה לו לרב לעשות חלוקה שני' במלת תבני' כיון שנפש כזה הפרק במלת תמונה ויש לומר כי הרב רלה לבלות לתת בוכל ליקח העניינים כי בכתיבה תחת בוכל ליקח העניינים המדומיים מלד היותם מופשטים מחומריו' קנת בענין אחד בכל מן העניניים הנפשיים וכל זה הורהו הרב בזה הפרק ואפשר לי לומר כי לפי שלא מלת הרב ז"ל לשון תבנית הו' יתברך לבחיל' זו כדי לקרב הענין לת העניין הרוחני לכל במלת תמונ' שכאלו' לפי יתברך הוקרב לעשות הבחיל' להיות לדקדק העניין כדי שנוכל לי' רקדנו יתברך שרצ' לומר בו ותחתת הפס זו נוכל לתרץ כי שכל זה הי' בפעל הכח המדמ' וכעוד פסיק הוא הפלת בדבר נפשי הנית הרב ז"ל על בניינסדבר ותכונתו וקיומתו' נגב ונגב שהניח הרב ז"ל בפנו' ויגע על פי ת"ם שהי במרת' הנכות' בהנית נפש כנפש והבן זה ותמונת י' יביט וזה קשה עם פרק ל"ז מרתשון שפס לומר ותחתת מליאות כפי מה שהוא לת תוכל ובכלן לומר ותחתת הפס יהי ר"ל שזה נוכל כפי הסב' החיוניות וכלן דבר בקלו' והבעבר' ופס כפ' ל"ז כפי החתת ו"ל עוד שלומר ותמונת י' יביט ר"ל שהי' מהיי העלול לחתרון ולו היה מהיי הו יתברך כפי מה שיוכל להשיג: טוב על העניין הפלתי ירצה העלמותי לחבר הוא לחתת הנמלת בחתת ותחבר מ"זכיר ותמונת י' יביט להיות ענין מתוך הכיש וחזה ולכן רומז פרק ד' עניינו ופירש ותמונת הפס יהי פקח רומז לת נורת המליאות כללו והוא התמונ' לחלהיותו הכל מתורך: פרק ד'

לחמר כי לת תוכל עלמותו כפי לחתתו ולחר תלרכוזיר ותמונת ה' יביט הביח ענין מתוך הכיש ורלה והבין וחזוני:

פרק רביעי

פרק רביעי

רע כי ראה והביט וחזה · שלשה המלו' האלה נפלות על ראות העין · והושאלו שלשתם להשגת השכל אמנסזה ברא' מפורס' אצל ההמון · אמר וירא והנה באר ‖ כשהוזה ראות עין · ואמר ולבי ראה הרבה חכמה ודעת · וזה השגה שכלית · ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון ראיה שבאה בבורא יתברך · באמרו ראיתי את יי' · וירא אליו יי' · וירא אלהים כי טוב · הראני נא את כבודך · ויראו את אלהי ישראל · כל זה השגה שכלית · לא ראות עין ממש בשום פנים כי לא ישיגו העינים רק גוף · ובצד קצת מקריו ג"כ · כלומר מראה הגוף ותארו · וכיוצא בהם · וכן הוא יתברך לא ישיג בכלי · כמו שיתבאר · וכן הביט נופל על ההבטה בעין לדבר· אל תביט אחריך · ותבט אשתו מאחריו · ונבט לארץ · והושאל אל הבטת השכל והשקפתו · על התבוננות הדבר עד שישיגהו · והוא אמרו לא הביט און ביעקב · כי האון לא יראה בעין · וכן אמרו והביטו אחרי משה · אמרו חכמים ז"ל שבו עוד זה העניין· ושהוא הגדה על היות מדקדקי אחר פעולותיו ומאמריו ומסתכלים בהם · ומזה העניין אמרו הבט נא השמימה · כי זה במראה הנבואה · ועל זאת ההשאלה הוא כל לשון הבטה שבאה בשם יתברך · מהביט אל האלהים · ותמונת יי' יביט · והביט אל עמל לא תוכל · וכן חזה · נופל על ראות העין · ותחז בציון עינינו · והושאל להשגת הלב · אשר חזה על יהודה וירושלים · היה דבר יי' אל אברם במחזה · ועל זאת ההשאלה נאמר ויחזו את האלהים ורעהו :

פרק חמישי

כאשר החל ראש הפילוסופים לחקור ולעשות מופתים בעניינים עמוקי' מאד · אמר מתנצל דבר זה ענייני · שאין ראוי למעיין בספריו שייחסהו במה שיחקר עליו לעזות · או היותו משתבח ומתפאר והורס לדבר במה שאין ידיעה לו בו · אבל ראוי לו שייחסהו לזריזות והשתדלות · בהמציא והעמיד אמונות אמיתיות כפי יכולת האדם · כן נאמר אנחנו · כי צריך לאד' שלא יהרס לזה העניין העצום הנכבד מתחלת המחשבה · מבלתי שירגיל עצמו בחכמות ובדעות ·

ויזקק

פרק רביעי אמנס[ז]ה ברא' מפורסס . ר"ל שההמון יודע שענין הראי' כאמרת אף להשגת השכל : ולפי זאת ההשאלה . ר"ל בכל מקום שיאמר הרב הנורה ולפי זאת ההשאלה הוא להורות כנו שאינו דומה אותו הפסוק עם שאר הפסוקים שהביא וכן ככאן אינו דומה ראי' הנאמר' בשם יתברך לראייה הנאמרת בבני אדם שאין השגה שכלית רק הגוף : ובצדו קצת מקריו · ר"ל שהעינים לא ישיגו רק הגשם ובכל אחד מהגשם לא כולו רק קצתו : ואף מה שישיג העין בגשם לא ישיג אלא בקצת המקרים · ר"ל כמו לובן ושחרות שהם מראה הגוף לא שאר המקרים כי לא ישיג העין חום וקור וזולתו : ותארו : ר"ל כמו מרובע והעגול והמשלש : וכן הוא יתברך לא ישיג · ר"ל אחר שלא יושג בעינים לפי שאינו גשם כמו כן לא ישיג אלתו בעינים אלא בהבטת שכלו לא ישיג בכלי כמו שיתבאר בחלק ראשון פרק מ"ד : אמרו החכמים ז"ל שבו עוד זה העניין : ר"ל אע"פ שמשפט זה הלשון היה נראה שהבנה הבטת החושים : מכל מקום כבר אמרו החכמים ז"ל שהוא הבטה שכלית שהיו מתבוננים במאמריו ומדקדקים בפעולותיו כדי שיתדמו בו : ומזה העניין אמרו וכו' · ר"ל שלא תחשוב שאמרו הבט נא השמימה שהי' העניין כך בפועל לא כן אלא במראה הנבואה :

פרק רביעי אמר הרב רע כי ראה והבי' וחזה שלוש המלו' האלו נופלו' על ראות העיון וכו' · אמנם זה ברא' מפורסם הרצון בו שההמון ידעו שענין הראיה נאמרה אף להשגת השכל · ולפי זאת ההשאלה בכל מקום שיאמר הרב ולפי זאת ההשאלה ועל זאת ההשאלה הוא להורות לנו שאינו דומה הכתוב לשאר הכתובים שהביא כי אינו דומה ראייה הנאמרת בבורא לראי' הנאמרת באדם אף שיהיה השגה שכלית : כי לא ישיגו העינים רק גוף וקצת מקריו · ר"ל בלובן ובשחרות ובמרובע ועגול כי לא ישיגו שאר המקרים כמו הקור והחו' וזולתו וז"א : כלומר מראה הגוף ותארו וכן הוא לא ישיג בכלי : ר"ל כי אחר שלא יושג השם ית' בכלי לא ישיג הוא גם כן בכלי : אמרו החכמים יש בו עוד זה העניין · אע"פ שבמשפט הלשון זה נראה שהיא הבטה חושית

ויזקק מדותיו זה רמז לאמרו וככסו סלותם וכשיכון הקדמות וידע דרכי ההקש ועשות המופת וידע תוכני המצוה מהטעיות אז הוא מובן לעלות חל כר' וזה עליו ועם הכתבים הנבחים חל' יתקדשו ולא ישלח מחשבותיו כתחלה ויזקק מדותיו זה רמז לאמרו וככסו סלותם ועשות המופת וידע דרכי ההקש ועשות המופת וידע תוכני המצוה מהטעיות אז הוא מובן לעלות חל כר' וזה עליו ועם הכתבים הנבחרים חל' יתקדשו ולא ישלח מחשבותיו כתחלה ויזקק מדותיו זה רמז לאמרו וככסו סלותם ועשות המופת וידע דרכי ההקש ועשות המופת וידע תוכני המצוה מהטעיות אז הוא מובן לעלות חל כר' וזה עליו ועם הכתבים הנבחרים חל' יתקדשו ולא ישלח מחשבותיו כתחלה

ויזקק מדותיו זקוקרב · ויטית תאוותיו ותשוקותיו הדמיוניות · ובאשר יבין הקדמות אמיתיות וידע וידע דרכי ההקש ועשות המופת : וידע אופני השמיעות מהטעיות השכל אז יקדים לחקירה בזה הענין : ולא ינזר בתחלת דעת שיעלה בלבו · ולא ישלה מחשבותיו תחילה וישליטם להשגת הבורא : אבל יבוש וימנע ויעמד · עד שיעלה ראשון ראשון : ועל זה נאמר ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים · מחובר למרא שיורה עליו הנראה · מפחדו להסתכל באור הנרא' לא שהשם ישיגוהו העינים יתעלה מכל חסרון עליו ירב ושובח לו ע"ה הדבר הזה · והשפיע עליו האל יתעלה מטובו מה שהחייב לו · שנאמר כו ותמונת יי יביט · וזברו החכמים ז"ל כי זה גמול להסתירו פניו תחלה מהביט אל האלהים : אמנם אצילי בני ישראל הם הרסו ושלהו מחשבתם ותשיגו אבל השגה בלתי שלימה ולזה אמר עליהם וירא את אלהי ישראל ותחת רגליו וגומר ולא אמר וירא את אלהי ישראל אל לבד · כי כלל המאמר אינו רק לדקדק עליהם ראייתם : לא לתאר איך ראו : ואמנם דקדק עליה התובה שנתם : אשר כללה מן הנשמעות מה שכללה : חייב זה הרסם קוד שלימות והתחייבו כלייה : ויעתר להם ע"ה והאריך השם להם עד שנשרפו בתבערה ונשרף נדב ואביהוא באהל מועד : לפי מה שבאה בו הקבלה האמתית ואם היה זה ברינם כ"ש בדיננו אנחנו הפחותים ואשר למטה ממנו שצריך לכל א' ממנו שיכוין עם בהשלמת ההציעות והבנת ההקדמות המשרות להשגה משמאתה שהיא השגיית ואז יבא להביט אל המחנה הקדוש האלהי כאשר אמר וגם הכהני הנגשים אל יי יתקדשו פן יפרוץ בהם יי : וכבר צוה שלמה ע"ה בשמירה הרבה כשישתדל האדם להגיע לזאת המדריגה · ואמר כמשל ומשהיר שעור הנלך באשר תלך אל בית האלהים : ואשוב להשלים מה שנבנמנו לבארו ואומר שאצילי בני ישראל עם המבשילים שאירעו להם בהשגתם נתבלבלו גם כמנפעי פעולותיהם ונטו לענינים הטפיימלה שתבש השגה · ולזה אמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו · אמנם סרה המאמר ורוא אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וגומר הנה יראבאר : פרק ד' חלק ג' : ובפרק כ"ח מזה החלק : בקצרת פרקי זה המאמר · והכוונה כולה אשר כוננה היא שבל ראיה או חזיוה או הבטה שבאה בזה הענין · היא השנה שכלית לא ראות עין שאיננו יתב' נמצא שישיגוהו העינים ואם לא ירצה אחד מן המקצרים להגיע לזאת המדרגה אשר נשתדל עמו לעלותה ישים אלו המילות כולם אשר באו בזה העניין מורות על השגות חושיות לאורים ברואים אם מלאכים אז זולתם · אין היזק בזה:

פרק

ויזקק מדותיו · ויטית תאוותיו ותשוקותיו הדמיוניות · ובאשר יבין הקדמות אמיתיות וידע וידע דרכי ההקש ועשות המופת : וידע אופני השמיעות מהטעיות השכל אז יקדים לחקירה בזה הענין : ולא ינזר בתחלת דעת שיעלה בלבו · ולא ישלה מחשבותיו תחילה וישליטם להשגת הבורא : אבל יבוש וימנע ויעמד · עד שיעלה ראשון ראשון : ועל זה נאמר ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים · מחובר למרא שיורה עליו הנראה · מפחדו להסתכל באור הנרא' לא שהשם ישיגוהו העינים יתעלה מכל חסרון עליו ירב ושובח לו ע"ה הדבר הזה · והשפיע עליו האל יתעלה מטובו מה שהחייב לו · שנאמר כו ותמונת יי יביט · וזברו החכמים ז"ל כי זה גמול להסתירו פניו תחלה מהביט אל האלהים : אמנם אצילי בני ישראל הם הרסו ושלהו מחשבתם ותשיגו אבל השגה בלתי שלימה ולזה אמר עליהם וירא את אלהי ישראל ותחת רגליו וגומר ולא אמר וירא את אלהי ישראל אל לבד · כי כלל המאמר אינו רק לדקדק עליהם ראייתם : לא לתאר איך ראו : ואמנם דקדק עליה התובה שנתם : אשר כללה מן הנשמעות מה שכללה : חייב זה הרסם קוד שלימות והתחייבו כלייה : ויעתר להם ע"ה והאריך השם להם עד שנשרפו בתבערה ונשרף נדב ואביהוא באהל מועד : לפי מה שבאה בו הקבלה האמתית ואם היה זה ברינם כ"ש בדיננו אנחנו הפחותים ואשר למטה ממנו שצריך לכל א' ממנו שיכוין עם בהשלמת ההציעות והבנת ההקדמות המשרות להשגה משמאתה שהיא השגיית ואז יבא להביט אל המחנה הקדוש האלהי כאשר אמר וגם הכהני הנגשים אל יי יתקדשו פן יפרוץ בהם יי : וכבר צוה שלמה ע"ה בשמירה הרבה כשישתדל האדם להגיע לזאת המדריגה · ואמר כמשל ומשהיר שעור הנלך באשר תלך אל בית האלהים : ואשוב להשלים מה שנבנמנו לבארו ואומר שאצילי בני ישראל עם המבשילים שאירעו להם בהשגתם נתבלבלו גם כמנפעי פעולותיהם ונטו לענינים הטפיימלה שתבש השגה · ולזה אמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו · אמנם סרה המאמר ורוא אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וגומר הנה יראבאר : פרק ד' חלק ג' : ובפרק כ"ח מזה החלק : בקצרת פרקי זה המאמר · והכוונה כולה אשר כוננה היא שבל ראיה או חזיוה או הבטה שבאה בזה הענין · היא השנה שכלית לא ראות עין שאיננו יתב' נמצא שישיגוהו העינים ואם לא ירצה אחד מן המקצרים להגיע לזאת המדריגה אשר נשתדל עמו לעלותה ישים אלו המילות כולם אשר באו בזה העניין מורות על השגות חושיות לאורים ברואים אם מלאכים אז זולתם · אין היזק בזה:

פרק

פרק ששי לכל ענין מוכן ומזומן להתחבר ׃ ר"ל רומז לאשה הנאמרת במעשה בראשית שהוא החומר הראשון ׃ והאיש רומז אל הצורה ולפי שאם האיש יאמר על הצורה באמר לשם יתברך איש מלחמה כי הוא צורת המלאכות כלם וכלם מתאחדות ומתחברות בו ׃ וכמוהו והאיש גבריאל כי השכל הנבדל הוא מתחבר עם הצורות השפלות ׃ כי אח ואחות באמרו בפיתוק ר"ל רמז לזה אמר איש את אחיו בענין כרובים ובמעשה מרכבה אשה אל אחותה ׃ ואח' זה בחור שתוף שם בן הנאמר במעש' בראשית ׃

פרק שביעי כאשר הוא בעל הדעת ׃ רוצ' לומ' כאשר המלמד בעל הדעת שהוא ׃ כמו שנבאר בשתוף שם בן ר"ל הרב ז"ל לא הביא במקו' אחר שתוף שם בן רק ר"ל כמו שאבאר בזה הפ' שתוף שם בן שאינו ר"ל בן ממש ואע"פ שפשט הכתוב היה למציאות שת ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ירמוז ג"כ אל הדעות האמיתיות או הדעות הנפסדות כאשר שם בן א"כ אמרו בשת ויולד בן ר"ל שהאדם כשנטה לעניינים השכליים והוציא שכלו מן הכח אל הפועל אשר היא מחייבת צורתו לפעול בעניינים השכליים ההם אז הוליד צורתו הטבעית והכין הראוי לה והוא קנות המושכלת ׃ אבל קודם לכן בשהיה נוטה שכלו בעניינים המפורסמים ובדעות הנפסדות אז הבנים ההם שהיה מוליד לא היו בדמותו ובצלמו אבל היו שדים ורוחות כי לא היה משמש שכלו אלא למיני ההיזק וחדש הרעו' ׃ ואמרו במדרש כל אותן ק"ל שנה שהיה נזוף בהם כלומר שלא היה נוטה שכלו במשכלים העיוניים היה מוליד רוחו' כי לא היה עושה הענין המכוון לצורתו והוא קנות הידיעות העיוניות והבן זה ׃ וזה רמז לאמרו בענב תלוי בנים ׃ ויש לפרש שבמקום אחר פיר' שתוף שם בן בפרק כ"ד משלישי על פסוק בני

פרק ששי

איש ואשה שני שמות הונחו תחלה לזכר ולנקבה מבני אדם ׃ ואחרי כן הושאלו לכל זכר ונקבה משאר מיני בעלי חיים ׃ אמר מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ׃ כאלו אמר זכר ונקבה ׃ ואח"כ הושאל שאשה לכל עניין מוכן ומזומן להתחבר לעניין אחד ׃ אמר חמש היריעות תהיינה חוברות אשה אל אחותה ׃ כבר התבאר לך כי אחות ואח ׃ יאמרו גם כן בשיתוף מצד ההשאלה באיש ואשה ׃

פרק שביעי

ילד העניין ידוע מבן מזאת המלה ידוע ׃ והוא הלידה ׃ וילדו לו בנים ׃ ואחר הושאלה זאת המלה להמצאת הדברים הטבעיים בטרם הרים יולדו ׃ והושאלה גם כן לעניין הצמחת הארץ מה שתצמיח ׃ דמות בלידה ׃ אמר והולידה והצמיחה ׃ והושאלה עוד להדושי הזמן ׃ כאלו הם עניינים יולדו ׃ כי לא תדע מה ילד יום ׃ והושאלה עוד לחידושי המחשבות ומה שיחייבוהו מן הדעות והסברות ׃ כמו שאמר וילד שקר ׃ וממנו נאמר ובילדי נכרים יספיקו ׃ יספיק להם בדעותם ׃ כמו שתרגם יונתן בן עוזיאל ע"ה בפירוש זה ובנימוסי עממיא אזלין ׃ ועל זה העניין מי שלמד איש עניין אחד והועילהו דעת ׃ כאלו הוליד האיש ההוא כאשר הוא בעל הדעת ההוא ׃ ובזה העניין נקראו תלמידי הנביאים בני הנביאים ׃ כמו שאבאר בשיתוף שם בן ׃ ובזאת ההשאלה נאמר באדם ׃ ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו ׃ כבר קדם לך בפרק א' עניין צלם אדם ודמותו מה הוא ׃ וכל מי שקדמו לו מן הבנים לא הגיעה עליהם הצורה האנושית באמת ׃ אשר היא צלם אדם ודמותו הנאמר עליה ׃ בצלם אלהים וכדמותו ׃ אמנם שת כאשר למדהו והבינהו ׃ ונמצא שלם השלימות האנושי ׃ אמר בו ויולד בדמותו בצלמו ׃ וכבר ידעת כי כל מי שלא הגיע לו זאת הצורה אשר ביארנו עניינה היא אינו איש אבל בהמה על צורת איש ותבניתו ׃ אבל יש לו יכולת על מיני ההיזק וחדש הרעות מה שאין כן לשאר ב"ח ׃ כי השכל והמחשבה שהיו מוכנים לו להגעת השלמות אשר לא הגיע ׃ ישתמש בהם במיני התחבולות המביאות לרע ׃ והוליד הנזקים כאלו הוא דבר ידמה לאדם או יחקהו ׃ וכן היו בני אדם הקודמים לשת ׃ ואמרו במדרש כל אותן ק"ל שנה שהיה אדם נזוף בהם היה מוליד רוחות ר"ל שדים ׃ ובאשר רצהו השם הוליד בדמותו בצלמו ׃ והוא אמרו ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו ׃

פרק

פרק ששי הרמז בזה הפרק לבאר כי האשה הנאמרת במעשה בראשית נרמז גם כן לחומר והאיש רמז גם כן אל הצורה וכי אח ואחות נאמרו בשתוף רמז גם כן לאמרו איש ואחיו לענין הכרובים ואחר כך ביאר שתוף שם ילד וכן נאמר במעשה בראשית ׃

פרק שביעי ילד ואמר על זה הענין מי שלמד ענין לאיש אחד והועילהו דעת כאלו הולידו האיש ההוא וכא הרמז בזה כי כל אחד מהאנשים אשר הולידו בנים ובנות לא לבד הולדה הולדה גשמית אבל תולדות...

שם טוב חלק ראשון מורה נבוכים אפודי

פרק שמיני

מקום זה השם עיקר הנחתו למקום המיוחד ולכולל • ואחר כן הרחיב בו הלשון ושמחו שם למעלת האיש וערכו ר"ל לשלמותו בעניין אחד עד שיאמר פלוני במקום פלוני בעניין הפלוני • וכבר ידעת רוב עשות בעלי הלשון זה כאמרם ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה • ואמרם ועדין מחלוקת במקומה עומדת • ר"ל במדרגתה • ועל זה הצד מן ההשאלה • נאמר ברוך כבוד יי ממקומו • ר"ל כפי מעלתו ועוצם חלקו במציאות • וכן כל זכרון מקום שבא באלהים • אמנם הכוונה בו מדרגת מציאותו יתעלה אשר אין ערך לה ולא דומה • כמו שיעמוד עליו המופת אחר זה : וידע כי כל שם שנבאר שתופו בזה המאמר • אין הכוונ' ממנו להעיר על מה שנזכרהו בפרק ההוא לבד • אבל אנחנו נפתח שער ונעירך • על עניני השם ההוא הטעולים לפי ענייניו • לא לפי עניין מי שידבר בשפת בעלי לשון מן הלשונות • ואתה תתבונן בספרי הנבואה וזולתם מחבורי בעלי החכמה ותבין השמות המשתמשים בהם כולם • ותבין כל שם משתת כפי עניין מעייניו דהנאורת בו כפי המאמר החוא • וזה הדב' ממנו הוא מפתח זה המאמר וזולתו • והמשל עליו מה שבארנוהו הגד בעניין מקום • באמרו ברוך כבוד יי ממקומו • שאתה תדע כי זה העניין בעצמו הוא עניין מקום • כאמרו הנה מקום אתי • מדרגת עיון והשקפת שכל לא השקפת עין • מצורף אל המקום הרמוז אליו מן הדר •

אשר בו היה ההתבודדות והשגת השלמות :

פרק תשיעי

כסא עקר הנחתו בלשון יחוד • ובעבור שהכסא אמנם ישבו עליו בעלי הגרולה והעוצם כמלכים • והיה הכסא דבר נמצא מורת על גדולת הראוי לו ומעלתו ועוצם עניינו • נקרא המקודש כסא • להוראתו על עוצם מי שננלה בו והשכין אורו וכבודו עליו • ואמר כסא כבודו מרום מראשון מקום מקודשינו • ומפני זה הענין נקראו השמי כסא • להוראת אצל מי שיודע ויתבונן בהם עוצם ממציאותם ומנהיג העולם השפל בהשפע טוב • ואמר כה אמר יי השמים כסאי והארץ הדום רגלי • יאמר הם יורו על מציאותי ועצמותי ויכולתי • כהוראת הכסא שהוא מוכן לגדול שהוא ראוי לו • זהו אשר צרין שיאמינוהו המאמתים לא שיש נשם שנשא

פרק תשיעי

ונקרא המקדש כסא על עולם מה שנגלה כו והשכין לאורו וכבודו עליו כי מבית המקדש תלת תורה ליסראל וזולת כאור מקדשו בסיור והיה הקדוש ברוך הוא נורא ממקדשו כיון שאמר נורא תלבים ממקדשיך ואמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו פי' כתוב כך הוא כסא כבוד ודאיתות ונדולה לחוץ הכבוד שהוא מראשון שהוא הש"ת הוא מקומקדשינו ר"ל שכסא הוא מקום מקדשינו והבה השמים נקראו כסא להורותם תלבל מי שידעשכתבתנוכנכסא גדול ממליאה ומקיעה ומכנית העולם שפעל ומשפיע שופט הכל ג' דברים כי השמים יורו על שהשם המיוחד הוא כי הוא המקיים לתוכם ותחר שהתבונן הוא מכיעה כי כל מתבונע יבערך תל מניע וכל עלול יבערך תל עלה ומכנית העולם השפל ומשפיע שוכח כי הש כלי' כמו הקום לרוכב לבניע תל תבלית המכוון ותחר בהשפעת שוכח רמז כוה כי המכוונים לעשות לה שבחרתו בעבור השפלים תכל מדרך הטוב להשפיע מעוכו לתחרים : ותחרו כי השמים יורו על מציאותי ועצמותי ויכלתי כהורתת הכסא וכו' : כי השמים יורו על ג' דברים על שיש בהלה רחמן ושהוא נלחי וקיים ושיש לו כח להניע כל הנלנלים בתנועה תחת : תכל מה שברחיב כו הלשון בחמרו כי יד על כם יה תמרו המקדישיכי ברחבת הלשון היה שנברחה מקשב הכתוב שהשם רבינו היה נשבע בשמים שהש כסא כתל וזה לו לתפיר כי מעניני השבועה ושהותו' הוא שיהיה השבוע' מזה שמציאותו ועצמותו ומהותו דבר לחד תלבת הש"ת השבועה שתעשה בולתו לחיבה כלום ואם כן לחין היה נשבע מה"ע בשמים ובחרן וכבר גלו רבותינו ואמרו הנשבע בשמים ובחרן חינו כלו' לכן לחמר ברב כי לח היה נשבע מדע"ם בשמים ולחרן חינו כי השבוע עשתה יי' ברחבת הלשון היתה מלד מי שישמה שבועה נשבע בזה שהוא למעלה ממנו לו לפחות בעלמו וירלה מפשט בכתוב שהשם היה נשבע בכסא שהוא השמים וסם למטה ממנו ומלד זה היתה ברחבה לכן רחוי שנלחמר כי הוא תלר עלמותו ונדולתו כי השם נשבע בעלמו לח בזולתו והחלת כוה כי כסא חתכם הנחתו הוא שישב עליו בעלי הנדולה וחעוז וקרות המקדש כסא הוא ברחבת הלשון וקרות השמים כסא הוא נסבוברחבת הלשון כי חינם יושבין עליו חסכן חלו השתי שמות הם נלקחים על לד ברחבה והכללות ולבן לחמר תכל מה שברחיב בו הלשון בחומרו כי יד על כם יה לין ראוי שיעורב בכסא כמו שפירשנו על מקדש כי עדין לח נתהווה ולח על השמי' כי רוצה לומר כסא של יה תלת הוא כחלו יאמר שם עצם מיחל יתברך • ואל יקשה עליו לחמר, כי חנח תל שמים ידי שהיה ברחה שהשם יתברך היו נשבע בשמים שהם מציאותם כלתי מהותם זה היו שבועה כי השבועה היתה תומרו מי מהכני לעולם חו טוכל לומר שהיו שבועה כלל • וכמו שפירש רש"י ז"ל : לחמר הין

קרקאש

פרק תשיעי

וכו' . רוצה לומר מה שזכרתי לך תחלה עצמותו וגדולתו לא תחמין כיוצא זה בחמונת בעלי התחדים כמו שנתבאר לפנינו כי אין צריך שיחשב העצמה והגדול' שיהיה דבר חוץ מעצמותו יתברך כמו המקור' שהוא חוץ מעצמות הכוסא ולא שיהיה התאר נבדל ומכורח' לפי שיחשב בשם יתברך בכלתי בשם והוא כשנייר שיסולק ממנו המקרה כי גדר המקרה שיהיה בוייתו ובפסדו בלתי בשם בעצם כושלו ובמציא גם כן עם המקרה והיה אחם בשם יתברך עלול כי כל מקרה לדבר עלול נ"כ אי אפשר שיהיה נבדל מעצמותו וגדולתו נבדל מכורחין שהם יהיה נבדל מכורחין יבין שבתחר שהשם יתברך יברא את עצמו וזה מקר וכפירת התחת: וכתר פירש ואמר וכו'. ר"ל וכבר גלה בפסוק ואמר שבשה התל את ת' בלתי נפרד ממנו את' בתורה ואתה י' לעולל תעב בשקולהו' והוי ואי"ב הורה ר"ל עלמותו וגדולתו כי אם היה רוצה לומר השמים הם תפערי ההבשל לפי התורה הנתון' לנו בתחת ולא היה מתוייב נגשות העולם ובפרק כ"ו מוסכם כי הרב זה בפסוק על היות העולם הבשל' והוא קושר לזה הפירש שעשה הכה. ותתיר' בזה כי הוא מוכח כפי הסבה הטביעי' ובכלן היה להכתיב ואחר אשר דבר בענין בשם דבר ענין ירידה ועליה שהם ענייניים נשמיים:

פרק עשירי כי תיזה בתחל' בלשון ר"ל שתין כוונת זה הספר לבאר כל הנדשים והבתיכות אשר נעשו בשמות כמו שעשה בעל הנדשים לבאר השמות הבתתרים בספרי הבבואה לפי כוונת הפירש שהנו רוצים לעשות בשם הזה: ועל זה הנדר וכו' רוצה לומר זה חלוקה שלישית: ובאחר היינו המון הבתבשים. רוצה לומר וזה חלוקה רביעית ורצה יתברך בשם שרצה: ר"ל שרצה להיותנו מחשרים בתחלשים המשפיעים והם השלשה הראשני': או שכוונן השכיבה במקום ר"ל רמז לזה הענין העקיבתא שהיו בבר סיני עם יתר ההוויית הנשמיות שהיו שם: וכל ירידה ועליה שתמצא וכו': ר"ל כל עליה וירידה שתמצא לבורא יתברך הם מחלוקה בזאת הרביעית ולולי שהם הבסוקים שיספר אחר זה שהם מענין ירידת מכה וכן כשתרד מכה בתוחה וכו'. ר"ל זאת חלוקה חמישית ר"ל רמז בזה לב' סודות האחד לדור הבלבה והשני סדום והבשית אמר כפי רצונו הקדום: לולי הרצון ר"ל לולי שהוא ר"ל האחד עומד תחת מחשבת התחנעית שזו יתוייב שיתפעל ויתשנה: ואתנם הענין הראשון. רוצה לומר ענין הרביעי הקודם לזה הענין החמישי ומשם הבלות על התלטים: ר"ל שהוא מן הענין הבלישי שהיינו רוצה לומר שבחלקה מחלוקת הכוחה הרביעית רק שהבה כלו לענין נכבד ומעולה וזה שרתה עליו הכוחה. גם כן רמזו לעליון בהאמר בשם יתברך שר"ל עליונות מעלה גם רמזו לאחרו עוליס יורדים מן הענין הבלישי וכמו שיבוא בפרק ט"ו מזה התלק וזה הפר' רמזו לאחרו בענין תליהו ועל תליהו בשערה תל השמיטה שר"ל הענין הבלישי כמו ומשה עלה תל התלטים וכו' ואחר שדבר בענין עליה וירידה שהם מהקרי הנפש שהיה בדבר ענין המעלה גם כן מעניני המעלה שהם השיכה והעמידה והקימה:

פרק

פרק עשירי קדם לנו שאנחנו כשנזכור בזה המאמר שם . מאלו השמות המשתתפים. אין דעתנו שנזכר כל עניין שיאמר עליו השם ההוא. כי אין זה דרך המאמר בלשון . אבל נזכור מן העניינים שהם . מה שאנחנו צריכים לו בענינינו . לא דבר אחר. ומזה ירד ועלה. הירידה והעלייה. שני שמות מונחים בלשון העברי . ועניינם ידוע . כי בשיעתק הגוף ממקום אל מקום שפל ממנו יאמר ירד. ובשיעתק ממקום אל מקום גבוה ממנו יאמר עלה: ואחר כן הישאלו שני השמות האלה לגדולה ולעוצם. עד בשתשפל מעלת האיש יאמר ירד. ובשתגבה מעלתו בגדולה יאמר עלה: אמר השם יתעלה. הנר אשר בקרבך יעלה עליך וגומ'. ואתה תרד וגו'. ואמר ונתנך י' עליון על גויי הארץ: ואמר ויגדל אלהים את שלמה למעלה: ובבר ידעת רוב עשותם ז"ל מעלין בקוד ולא מורידין: ועל זה הצד עוד יעשה בירידת העינין: והיות האיש פונה במחשבתו אל ענייני הות: יאמר שירד: וכן בשיפנה במחשבתו אל עניין מעולה ונכבד. יאמר עלה: וכאשר היינו המון האנשים למטה שבתחתיי במקו: ובמעלת המציאה: בערך לסובב והוא יתעלה במעלה שבעליונים: לפי אמיתת מציאות וגדולה ועצמה: לא עליונות מקום: ורצה יתעלה במה שרצה: הגיע חכמה ממנו והשפיעת נבואה על קצתנו: קרא שרות הנבואה על הנביא או שכון השכינה במקום ירידה: וקרא העלות עניין הנבואה ההיא מן האיש או סור השכינה מן המקום עלייה. וכל ירידה ועלייה שתמצאם מיוחסות לבורא יתעלה אמנם הרצון בהם זה העניין: וכן כשתרד מכה באומה או באקלי' כפי רצונו הקדום אשר יקדימו ספרי הנבואה קודם ספר המבה ההיא לספר. שהשם פקד מעשיה' ואחר כן הוריד בהם העונש . יכנה העניין הזה גם כן בירידה. להיות האדם שפל ונבזה שיפקדו מעשיו ויענש עליהם לולי הרצון . וכבר התבאר זה בספרי הנבואה . ואמר מה אנ ש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו . רומז אל זה העניין . ולזה כנה זה העניין בירידה . אמר הבה נרדה ונבלה שם שפתם . וירד י' לראות . ארדה נא ואראה . והעניין כולו

שינשא הנורא עליו יתברך עלוי רב כי הנה יתבאר לך בטופתים שהוא יתברך אינו נוף ואיך יהיה לו מקום או משכן על נוף . ואמנם העניין הוא מה שהעירונו עליו כי כל מקום נשאו האלהים ויהדו באורו וזהרו : במקדש או השמים נקרא בסא . אבל מה שהרחיב בו הלשון באמרו כי יד על בס יה הוא תואר עצמתו וגדולתו : אשר אין צריך שיחשב דבר חוץ מעצמו : ולא נברא מנבראיו עד שיהיה יתברך נמצא בלתי בסא ונמצא עם בסא זאת בפירה בלי ספק וכבר פירש ואמר אתה י' לעולם תשב בסאך לדור ודור הורה שהוא דבר בלתי נפרד ממנו ולזה ירצה בבסא הנה ובכל מה שדומה לו. גדולתו ועצמתו אשר אינם דבר יוצא מעצמו כמו שיתבאר בקצת פרקי זה המאמר:

פרק עשירי

כבר שם . מאלו השמות המשתתפים. אין דעתנו שנזכר כל עניין שיאמר עליו השם ההוא. כי אין זה דרך המאמר בלשון . אבל נזכור מן העניינים שהם . מה שאנחנו צריכים לו בענינינו . לא דבר אחר. ומזה ירד ועלה. הירידה והעלייה. שני שמות מונחים בלשון העברי . ועניינם ידוע . כי בשיעתק הגוף ממקום אל מקום שפל ממנו יאמר ירד. ובשיעתק ממקום אל מקום גבוה ממנו יאמר עלה: ואחר כן הישאלו שני השמות האלה לגדולה ולעוצם. עד בשתשפל מעלת האיש יאמר ירד. ובשתגבה מעלתו בגדולה יאמר עלה: אמר השם יתעלה. הנר אשר בקרבך יעלה עליך וגומ'. ואתה תרד וגו'. ואמר ונתנך י' עליון על גויי הארץ: ואמר ויגדל אלהים את שלמה למעלה: ובבר ידעת רוב עשותם ז"ל מעלין בקוד ולא מורידין: ועל זה הצד עוד יעשה בירידת העינין: והיות האיש פונה במחשבתו אל עניין מעולה ונכבד. יאמר שירד: וכן בשיפנה במחשבתו אל עניין מעולה ונכבד. יאמר עלה: וכאשר היינו המון האנשים למטה שבתחתיי במקו: ובמעלת המציאה: בערך לסובב והוא יתעלה במעלה שבעליונים: לפי אמיתת מציאות וגדולה ועצמה: לא עליונות מקום: ורצה יתעלה במה שרצה: הגיע חכמה ממנו והשפיעת נבואה על קצתנו: קרא שרות הנבואה על הנביא או שכון השכינה במקום ירידה: וקרא העלות עניין הנבואה ההיא מן האיש או סור השכינה מן המקום עלייה. וכל ירידה ועלייה שתמצאם מיוחסות לבורא יתעלה אמנם הרצון בהם זה העניין: וכן כשתרד מכה באומה או באקלי' כפי רצונו הקדום אשר יקדימו ספרי הנבואה קודם ספר המבה ההיא לספר. שהשם פקד מעשיה' ואחר כן הוריד בהם העונש . יכנה העניין הזה גם כן בירידה. להיות האדם שפל ונבזה שיפקדו מעשיו ויענש עליהם לולי הרצון . וכבר התבאר זה בספרי הנבואה . ואמר מה אנ ש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו . רומז אל זה העניין . ולזה כנה זה העניין בירידה . אמר הבה נרדה ונבלה שם שפתם . וירד י' לראות . ארדה נא ואראה . והעניין כולו

קרקאש

פרק יא הכלל העולה מזה הפרק כי ידיעה תחדש על המקום
ועלי הכהן יושב על הכסא · ויתקרב בעניין ידיעת הלב בחיים בעומד על
טוב שבעניניו כמו שתאמר בעמידת ירושלים וכקיומה ויסבה תתיעה
ידיעה כללית ומזה הענין התחרן בתמר ענין :

ואמר מושיבי עקרת הבית · הכלתי הע ומך תסר
לית יפקדה בפעים מיפוקי הסמוי לית יפקדה בפעים מיפוקי הסמוי
כעצם כשמוי תסר ימנה לפקדים הסמוים
ובפעמים : ואין לו סוס ענין זולת עצמו
שיתבונן כו·הרצון כי לית יפקדה שמוי המקרה
תחר שהמקר׳ תינו נמצא כו ונ״כ לית יפקדה
יתבונן לזולתו כמו שתאמר שבזמן העבר היה
הסס בתחלת העולם ועתה תינו בתחלת
העולם׳ וכתו שכת׳ שיפקדה כידיעת הדברים
ויקבל שמוי ידיעתו פדברים מצד השמוי
הקיימה להם כי ידיעתו לית תתיחם לסוס
דבר מזולתו כמו שיתבאר בפרקי זה המזמ׳
כי אין יחס כינו וכין זולתו כלל לית יפקדה
הוא לסוס דבר מזולתו בהפקדות היחס
הזה : ומס יאמר תומר תחר שהסס
לית יפקדה כלל אין תיחס אל הסמים שהס
מתבוננים ואמר כי תיחס אל הסמים לית
מצד התבוננ אלא מצד שהסמים לית
קיימים וכל מיני העולם לית כתיר יפקדו
תיני התרן שהס סוסים ונפסדים : וכן
גם כן כשיחס הסס אל אלו הדברים
הנפסדים יחס מצד הסוסים שהס קיימים
לית מצד הסוסים והנפסד אלא שהסוסים
קיימים כתיני הסמים : אמר בוסס על
תוג התרן · שכוב התרן ותחוג הוא
תתר לתמר הרחשון תחר לית יפקד כתיני
הסוסים תמרו שהפדברים אכל לדעתי אתת
הוא שכוב כי כתיים הם קיימים בשכוב
לית כתיב אכל כתין : י׳ לזכול יפב : הוא
רצון לכלכול הכמצאות הנפלות ונפסדם
כתיב לית כתין לזוב שכיחס הוא לתיני
הכמצאות לית לתיחסים ולכן נתיחס הסס
עליהם לית לכל דבר שנמצא מצד שהוא
משתנה ואתוי שיוכן זה הפרק כי נרמז כו
דברים מפתרי תורה תחר הגלוי תינו כאות
פרק יב קיימה סם מצותך ואחד
מעניני הקיימה שהוא כנגד
היפכה ולא קם ולא זע ממנו · ויש
להקשות למה לא הכית כרם מענין הקיימה
שהוא כנגד היפכה אלא מיוחלת לתשורים
כי יש רבים כתורה כמו ויקם אברהם מעל
פני מתו לו ויקם פרעה לילה וכזה לא
נודעה הסכה ויאמר קיימה על ענין קיום
הענין כאמיתתו כמו יקם י׳ את דכרו
אתה תקום תרחם ציון תקיים מה שיעדת
לרחם עליה : ואמרו לעכור גזרת הלל
על עם כו׳ : רומז למה שכיארנו למעלה
שאתנו נתלים כעולם כאמצעי מצד פעלו
כמו והוא הנקרא גזרת הלל יתעלה :
ואמרו כלומר תקום על אויבים : הקשו
המפרשים מי הכריחו הרב לפרש תקום על
אויביה הוא יכול לפרש אותה אתה תעורר
לרחם ציון והיא התשורות כלומר
כמו שאתו תומרים כחלוקה רחשונה כענין
הקיום כאמת ויעודו לטוב תו לרע ובזיכו
לזה כי הרב לית מצא שום פסוק מלשון קיימה
שהו׳ התעורר׳ רק לרע כמו וקמתי על בית
ירבעם׳ וקם על בית מרעים לפי׳ פירש תקום
על אויביה והמתת זה כי לית יאמר אתה
תקום אתה תתעורר לרחם כי מטבע הלל
לרחם על בריותיו ותן הוא סולח להם
ומעביר להם רחשון ולכן אין ראוי לומר
אתה תתעורר לרחם כי הרכו לעשות חסד
חנם כבל דור ודור כל התעוררות הוא לעולם
לנקמה : והכן אמרו ע״ה אין למעלה לית שיניהם כי הוא כלל מתרים רבים מהלכות למי שיניהם לית מה שחשבו הפתחים כי מלכותו דשמיא כעין
מלכותא דלרעא והמקרים הכמתים הוא העולם שלמעלה ממנו והמתת כי כל שלמות ושוב הנמצא הוא העולם הנמצא בעולם השלוין ויותר בשלמות
מה שהי׳ לפשר שיתמצא בעולם התחתון כמו שהוא מבואר למעייניה :

פרק יג

פרק יא ולא ישתנה ייחוסו לזולתו ר״ל מידיעתו כוולתו לית תשתנה ; כי
אין יחס כינו וכו׳ · ר״ל מפני מה לית ישתנה יחוסו לזולתו
לפי שאין הידיעה אשר כינו יתעלה ולזולתו כלל משתנה הידיעה כי הידיעה כללית ולית פרטית לכן לית תשתנה לעולם ר״ל שלא ישתנו הידיעים
ר״ל מה שאמרתי שהקהלפות כשלשלים תינו ר״ל שהתחלפות כמעכ כי הם מתחלפים
כמעכ שלא רוצה לומר שלא ישתנו הידיעים ;
זה רומז על תוג התרן · רוצה לומר
שכוב התרן ותחוג הוא כתרן · רוצה לומר
תלולתיה ר״ל רומז כוב לתחלפת השכוב ;
י״לשכוב יפב · רוצה לומר ובוא רמז
לשכוב שכמצאות הנפלות ונפסדם לתיש
לית כמיוחד היפכם הבו׳ וכו׳ · ר״ל כי הידיע׳
שיש לו יתעלה היא למיני הנמצאות לית
לתידיעה׳ שזולת המיוחדים ותחר תשר ליתר
ענין שיכה כיתר ענין קיימה ;

פרק יב ותחד מיעניני הקיימה לית
תשר ברכ כפתוף זה הסס
שהתחו ברתשונה הקיימה שנגד היפכה
שהכינו כאתר הפתפים לפי שזה הסס
מקיימה מתם הוא נמצא יותר מיכש כפסוק׳
מתם שנמצא מענין קיום הדכר ותחזקתו ;
לעכור גזרת הלל על עם וכו׳ · ר״ל
ורמז למה שכתרנו למעלה שהחכמו נפלים
כעולם התמצעי מצד פעלו כבו ותוח
פקרת גזרת הלל יתעלה·לזולתו תקום של
תוכיחנוש להקשות מה הכריחו לרב לפרש
תקו׳על תוכיח׳ים יכול לפר׳שתה תתעורר
לרחם על ציון וכיש כהתעוררות נתשר
לעוב ולרע כמו שביארנו תומרים כחלוקה
ברחשונה מענין הקיום כתמרו תקיים דכרי
ויעודי לטוב ולרע ויש לומר כי הרב לת
מצא שום פסוק מלשון קיימה שהוא התעורר׳
רק לרע כמו וקמתי על בית ירבעם וקם
על בית מרעים לפיכך פירש תקום על
תוכיח ותחר תשר כיתר ענין קיימה כיתר
ענין עמידה ;

פרק יג תם יעמוד מטה ושמואל לפני
ר״ל תלו לת היו כזמן תחד
ותמר

באיש העונש באנשי השפל : ואמנם הענין הראשון
· ר״ל ענין הנבואה והכבוד הרבה · וירדתי
ודברתי עמך שם · וירד י׳ על הר סיני · וירד י׳
לעיני כל העם · ויעל מעליו אלהים · ויעל אלהים
מעל אברהם · אבל אמרו ומשה עלה אל האלהים
· הוא מן הענין השלישי · מצירף אל היותו גם כן
עולה אל ראש ההר אשר ירד עליו האור הנברא ·
לא שהשם יתעלה ישלו מקום · יעלה אליו העולה
או ירד ממנו · יתברך מדמיוני הסכלים עלוי גדול

פרק אחד עשר

ישיבה

תחילת הנהת זה השם כלשוננו
לישיבת האדם על המקום ·
ועלי הכהן יושב על הכסא · ומאשר היה האדם
הושב · נח עומר על השלם שבעניניי עמידתו
ומנוחתו · הושאלה זאת המלה · לכל ענין עומד
נח שלא נשתנה · אמר ביעודי ירושלים בעמידה
ובקיומות והיא במעל העלינה · וראמה וישב תחתיה ·
ואמר מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה · עניינו
מעמידה ומקיימה · ומזה הענין האחרון נאמר עליו
יתעלה אתה י״ לעולם תשב · היושבי בשמים · יושב
בשמים · הנצחי העומד אשר לא ישתנה בפנים
מאפני השנוי · ולא שנוי עצם · ואין לו שום ענין
זולת עצמו שישתנה בו · ולא ישתנה יחוסו לזולתו ·
כי אין יחס בינו ובין זולתו שישתנה בו היחס ההוא ·
כמו שיתבאר · פרק כ״ו חלק ח׳ ובזה ישלם היותו בלתי
משתנה כלל ולא בשום פני כמו שבארנו ואמ׳ אני י׳
לא שניתי · אין בו שינוי כל עיקר · ועל זה ד״הענין
יכונה בישיבה באשר נזכרה לו יתעל׳ · ואמנם היותם
אל השמים בזה המקומות · להיות השמי׳ הם אשר
אין שינוי בהסולא התחלפו׳ר׳ל שלא ישתנו אישיהם
כאשר ישתנו אישי הוזי הארץ ונפסדיה · וכן
בשיחוה י״ יתעלה היחס ההוא הנאמ׳ בשיתוף למיני הנמצאו׳ ההוות הנפסדות · יאמר עליו
גם כן יושב · כי המינים הזה תרירים מסדרים עומדי המציאה כמציאת אישי השמי׳ ·
אמ׳ היושב על חג הארץ · הנתמיד הקים על סבוב הארץ · ר׳ לחללתה · רומז לעניינים
ההוים בהללה · ואמר י״ למבול ישב · ר׳ל שעם השתנות עניני הארץ והפסדם · לא היה
אצלו יתברך שינוי יחס · אבל היחס ההוא שיש לו אל כל אחד מן העניינים ההם · והם
הוזים או נפסדים · יחס אחד קים עומד · כי היחס ההוא למיני הנמצאות · לא לאישיהם ·
והתבונן כי כל לשון ישיבה שתמצאה להשם יתברך תמצאה בזה הענין :

פרק שנים עשר

קימה

שם כמשתתף · ואחד מעניני הקימה
שהיא כנגד הישיבה · ולא קם ולא
זע ממנו · ובו עוד ענין קיום הדבר ואמיתתו · יקם י״ את דברו · ויקשדה עפרון · וקבהבית
אשר בעיר · וקמה בידך ממלכת ישראל · ובזה הענין נאמר כל לשון קימה שב אה בשם
יתברך · עתה אקום יאמר י״ ירצה בו עתה אקיים דברי ויעודי לטוב ולרע · אתה תקום תרחם
ציון תקיים מה שיעדתה בו לרחם עליה ומפני שהמסבים לעשות דבר יתעורר לעשותו
בקימה · נאמר לכל מי שיתעורר לאי זה ענין שהוא קם · כי הקים בני את עבדי עלי והושאל
זה הענין לעבור גזרת האל על עם שהתהייבו העונש לאבדם וקמתי על בית ירבעם : וקם
על בית מרעים ואיפשר שיהיי אמרו עתה אקום מזה הענין · וכן תקום תרחם ציון בלומר
תקום על אויביה ומזה הענין באו פסוקים הרבה לא שיש לו קימה או ישיבה הלילה לו
כהאמרו ע״ה אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה כי עמד יבא מעמים בעניין קם :

פרק שלשה עשר

עמידה

שם כמשתתף יהיה בענין עמידת
האדם וקימתו בעמדו לפני פרעה :
אם

אמור על כך המליצה שם יעמדו מקכרס משה ושמואל ויתפללו לפני לה' הייתי שומע להם (שם) ה' היה קיים עמידה גמורה זה פשוט הלא עמידי ר"ל היה קיים בעין ובמוסכלות והן תעמדו' עמדי וכן תכבי קיים בהם יתברך שהוא הפועל וכיוצא שהם ישראל וזה הפרק רומז לתמרו ביחוקק בעמדם יעמדו וה"ל בקיומם יקויימו ור"ל שבקיום בגלגלי' יקויימו כיפולות וכן תמרו כוכריה על המלאך העומד בין ההדסים ר"ל שהוא קיים בין ההדסים וכל זה מכלל מעשה מרכבה ואחר אשר כיאר זה כיאר ענין אדם הנאמר במעשה בראשית:

פרק יד ויהיה שם הענין ר"ל וזה רומז לאדם הנאמר במעשה בראשית ומזה הענין השלישי וכו' ר"ל מפני זה אמר הכה ומזה הענין הג' ולא ערב זה בפסוק עם האחרים להשיגידנו כי יש כזה רמז ור"ל וירמז כני האדם והם החכמים שבגלגל"ם בעשייני המפורקמות והם בנות האדם גם בזה פרק רומז למעוף אחר הנאמר במעשה מרכבה באמרו פני אדם זו דמות אדם ר"ל השכלים המופשטים ואחר זה ירמוז בעשייני מעשה מרכבה:

פרק טו כלומר על הסולם ר"ל שהשם יתברך קיים עומד על גלגל ערבות ומה שכתוב שהוא יתב' מגיעו: וכו' יעלה כל מי שיעלה ר"ל מי שירצה להשיג מציאותו יתברך לריך שיעיין בעולם השפל ואחר יפתין בעולם האחיצני ואז ישיג מציאותו ית' שהוא מכיע ערכות: שמאחרי הכה עלין וכו' ר"ל מה שאחרי' קיים עומד עליו כלומר על רחם הסולם שהיה ברחם מין הלשון שהוא יתב'ש בו בשמות כאחות' עליו תיכי תומר זה חלת כפי המשל הנשוא הכה תכל על דרך ההמתות לת ילדק אמרנו עליו ותש"ם שהרב"ז פירש בפרק כ"ב שמלת על מורה הכלל מנשמו' יותר ממלת בו ומכל מקום לת ילדק מלת על אל עליו לפי שמורה קנת נשמות: פעלייה קודם בירידה: רומז לומר שהכניסת לריך שיעיין בהמצוו' ויהיה דבק בעליונים קודם שיכנס להומה שהיא בירידה: תהיה בירידה כמה שפגם: ר"ל אחר אשר כתן מעניני הכמלות וידעם והגיע למעלת הכשואה אז יפיק נכשואה הפיל מעין ההבנה ותכף שהגיע מן ההבנה ההוא יסתרל שיפסק עיונו הנכוחי ויכנס החומ' מכל מה שלמד וידע ההבנה ההוא אמרנו כמה שפגם: ר"ל בשכור מה שפגם מההבנה ביותו כוחן כל לדלי הנמלמלו' אז יסתרל שיפסק עיונו וידל ועניינים אחד בזה הענין ר"ל קיים בשאר ודחיה לזה מה שאמר הכני עומד על הצור ובמקום אחר לומר ונלכת על הצור וכבר ביארנו כי ונלכת על הצור ר"ל קיים עומד שם כן יתוייב שאמרנו הכני עומד על הצור ר"ל קיים עומד וכל הפרק שאחר זה לכאור שתוף צור:

פרק יו

ועמד ענייננם אחד בזה הענין. וכבר אמר הכני עומד לפניך שם על הצור בחורב:

פרק ששה עשר צור

שם משתתף הוא שם ההר והבית בצור והוא שם אבן קשה הרבורת צורים והוא שם המקור אשר

פרק טו

עמידה שם משותף: שם יעמוד משה ושמואל. וזה כאמר על כך המליצה שם יעמדו משה ושמואל ויתפללו לפני לה' הייתי שומע להם (שם) ה' היה קיים עמידה גמורה זה פשוט הלא עמידי ר"ל היה קיים בעין ובמוסכלות ואז תעמדו' עמדי וכן תכבי קיים בהם יתברך שהוא הפועל וכיוצא שהם ישראל וזה הפרק רומז לתמרו ביחוקק בעמדם יעמדו וה"ל בקיומם יקויימו ור"ל שבקיום בגלגלי' יקויימו כיפולות וכן תמרו כוכריה על המלאך העומד בין ההדסים ר"ל שהוא קיים בין ההדסים וכל זה מכלל מעשה מרכבה ואחר אשר כיאר זה כיאר ענין אדם הנאמר במעשה בראשית:

פרק יד ויהיה שם הענין ר"ל וזה רומז לאדם הנאמר במעשה בראשית ומזה הענין השלישי וכו' ר"ל מפני זה אמר הכה ומזה הענין הג' ולא ערב זה בפסוק עם האחרים להשיגידנו כי יש כזה רמז ור"ל וירמז כני האדם והם החכמים שבגלגל"ם בעשייני המפורקמות והם בנות האדם גם בזה פרק רומז למעוף אחר הנאמר במעשה מרכבה באמרו פני אדם זו דמות אדם ר"ל השכלים המופשטים ואחר זה ירמוז בעשייני מעשה מרכבה:

פרק טו כלומר על הסולם ר"ל שהשם יתברך קיים עומד על גלגל ערבות ומה שכתוב שהוא יתב' מגיעו: וכו' יעלה כל מי שיעלה ר"ל מי שירצה להשיג מציאותו יתברך לריך שיעיין בעולם השפל ואחר יפתין בעולם האחיצני ואז ישיג מציאותו ית' שהוא מכיע ערכות: שמאחרי הכה עלין וכו' ר"ל מה שאחרי' קיים עומד עליו כלומר על רחם הסולם שהיה ברחם מין הלשון שהוא יתב'ש בו בשמות כאחות' עליו תיכי תומר זה חלת כפי המשל הנשוא הכה תכל על דרך ההמתות לת ילדק אמרנו עליו ותש"ם שהרב"ז פירש בפרק כ"ב שמלת על מורה הכלל מנשמו' יותר ממלת בו ומכל מקום לת ילדק מלת על אל עליו לפי שמורה קנת נשמות: פעלייה קודם בירידה: רומז לומר שהכניסת לריך שיעיין בהמצוו' ויהיה דבק בעליונים קודם שיכנס להומה שהיא בירידה: תהיה בירידה כמה שפגם: ר"ל אחר אשר כתן מעניני הכמלות וידעם והגיע למעלת הכשואה אז יפיק נכשואה הפיל מעין ההבנה ההוא יסתרל שיפסק עיונו הנכוחי ויכנס החומ' מכל מה שלמד וידע ההבנה ההוא אמרנו כמה שפגם: ר"ל בשכור מה שפגם מההבנה ביותו כוחן כל לדלי הנמלמלו' אז יסתרל שיפסק עיונו וידל ועניינים אחד בזה הענין ר"ל קיים בשאר ודחיה לזה מה שאמר הכני עומד על הצור ובמקום אחר לומר ונלכת על הצור וכבר ביארנו כי ונלכת על הצור ר"ל קיים עומד שם כן יתוייב שאמרנו הכני עומד על הצור ר"ל קיים עומד וכל הפרק שאחר זה לכאור שתוף צור:

פרק יו

ועמד ענייננם אחד בזה הענין. וכבר אמר הכני עומד לפניך שם על הצור בחורב:

פרק ששה עשר צור

שם משתתף הוא שם ההר והבית בצור והוא שם אבן קשה הרבורת צורים והוא שם המקור אשר

בעניין ההמנע ההפסק כי עמדו לא ענין עוד ותעמד מלרת. ויהיה בעניין הקיום וההשאר. למען יעמדו ימים רבים ויכלת עמד. עמד טעמו בו זה קיימים ונשאר ולא נשתנה. וצדקתו עומדת לעד קיומה ונשארת. וכל עמידה שבאה באל יתברך היא מזה העניין האחרון. ועמדו רגליו ב. וסהדוא על הר הזתים יתקיימו סנוותיו. כלומר מסובביו. והנה יתבאר זה בזכרי שתוף רגל בפרק כ"ח חלק ח' ומזה הענין אמ' אל משה יתברך ואתה פה עמוד עמדי. אנכי עומד בין יי' וביניכם:

פרק ארבעה עשר

שתוף אדם הוא שם אדם הראשון כמו שבא בכתוב שהוא נגזר מאדמה ויהיה שם המין לא ידון רוחי באדם. ומי יודע רוח בני האדם ומותר האדם מן הבהמה אין: ויהיה שם להמין כלומר לפחותים מבלתי המיוחדים גם בני אדם גם בני איש ומזה הענין השלישי וירא בני האלהים את בנות האדם: אכן באדם תמותון:

פרק חמשה עשר

נצב או יצב: ואע"פ שנשתנו שני השרשים הענין אחד כמו שידעת בכל שמושיהם וזה השם משתתף: פעמים יהיה בענין הקימה וההתיצבות. ותתצב אחותו מרחוק. יתיצבו מלכי ארץ. יצאו נצבים. ויהיה בענין הקיום וההתמדה: דברך נצב בשמים. כלומר קיים עומד. וכל מה שבא מזה השם בחק הבו' הוא מזה הענין. והנה יי נצב עליו. קיים עומד עליו. כלומר על הכולם אשר קצהו הראשון בשמי וקצהו האחרון בארץ. וכי יעלה כל מי שיעלה. עד ששיגיע מי שיעליו בהכרח. אחר שהוא עומד קיים על ראש הכולם. ומבואר הוא שמאמ' הנה יי נצב עליו הוא כפי זה המשל הנשוא. ומלאכי אלהים עולים הם הנביאים. שנאמר בהם בפירוש וישלח מלאך. ויעל מלאך יי' מן הגלגל אל הבוכים. ומה שוב אמרו עולים ויורדי בו העלייה קודם הירידה. כי אחר העלייה וההנעה אל מעלות ידיעות מן הכולל תהיה הירידי במה שפגש מן העניין להנהגת אנשי הארץ ולמודם. אשר בעבור זה כנה בירידה כמו שביארנו בפרק י' מזה החלק ואשוב על עניינינו כי נצב עליו מתמיד קיים נשאר. לא שהוא התיצבות גשם. ומזה העניין ונצבת על הצור: כבר התבאר כי נצב

מוב אמרו עולים ויורדים. כי בת הרמז כי הנביאים והחכמים עולם בזה הכולם ואחר כך יורדים כי העלייה קודם הירידה. ידיעותם מן הכולם תהיה הירידה בזה שפגש מן הענין להנהגת אנשי הארץ. והרלון בו כי מי שלא להנהגת הכרויות רחוי שידע תיך יכניע תדון העולם ברויתיו כמ"ש וזיויעני בת את דרכיך וגו' ואחר כך ברחה כי עמך הגוי הזה אשר הרלון בו כי הלה לדעת תיך יכניע הסם עולמו וממנו ילמוד להנהגת זולתו ולכן היה העלייה קודם הירידה ואולם אמר הכל על מעלות ידיעות מהכולם כי לאחר מה שיגיע לחדם כזה הכולם יוכל מאוכו ללמוד תיך יכניע החדם תכלי החדן וזהו הרלון באמרו אל מעלות ידיעות מן הכולם: ואמר בעבור זה הכה הירידה רמז בזה כי היתה החל כי יש לו לד עין מלאוה העליון וכוח המכוכה עליה וביכה בחשבתה להנהגת הכרים הפחותים היה ירידה לו ממעלתו כ"ש בהשגתו אשר השיג מן העולם המוחכל אם יסיחנו בעולם המוחש כי לו היה ירידה גמורה ובכלן רמז הרב הנאמר משה עלה אל האלהים וירד משה מן ההר אל העם והכן זה כי הוא בכלל:

פרק יו צור מה שהליה הרב באמרו כי טבע המקור רחוי שיהיה נמלא במה שיתנב ממנו כי זה דומיל במדות והנדיות אם במדות כי למה שהיו ישראל בני אחר שתנב נדע שהשם הוא התחלה לעולם ונדע השולם נדע עלמותיו והמשל הזה אם הכולל תינו נודע אלא הדברים העשויים ממנו. והיוכלים מחכמתו אל

אשר יחצבו ממנו אבני המקורים : הביטו אל צור חוצבתם וכו' : ואחר כן הושאל מזה העניין האחרון זה השם לשורש כל דבר והתחלתו : ולזה אמר אחר אמרו הביטו אל צור חוצבתם וכו' הביטו אל אברהם אביכם וכו' : כאלו באר שהצור שחוצבתם ממנו הוא אברהם אביכם ע"כ לכו בדרכיו והאמינו בתורתו והתנהגו במדותיו כי טבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיחצב ממנו ולפי זה העניין האחרון נקרא השם יתעלה צור: כי הוא ההתחל' והסבה הפועל' לכל אשר זולתו : ונאמ' הצור תמים פעלו צור ילדך תשי · צורם מכרם ואין צור כאלהינו · צור העולמים ונצבת על הצור השען ועמוד על התבוננות היותו יתעלה ההתחלה שהוא המבוא אשר תגיע ממנו אליו · כמו שבארנו בפרק ה' באמרו הנה מקום אתי :

פרק שבעה עשר

לא תחשוב כי החכמה האלהית לבד היא תמנע' מן ההמון · אבל רוב חכמת הטבע · וכבר נכפל עיין בהקדמת הספר לך אמרנו ולא במעשה בראשית בשנים · ואין זה אצל בעלי התורה לבד · אבל גם אצל הפילוסופים וחכמי האומו' מקדם · היו מסתירין הדברים בהתחלות ומדברים בהם בחידות · ואפלטון ומי שקדם לו היה קורא החומר הנקבה והצורה הזכר · ואתה יודע כי התחלו' הנמצאות ההוות הנפסדות שלשה · החומר והצורה וההעדר המיוחד אשר הוא מחובר לחומר לעולם · ולולי התחברות ההעדר לחומר לא הגיעה אליו הצורה · ובזה הצד היה ההעדר מן ההתחלות · ועם הגיע הצורה יסור ההעדר ההו' · כלומר העדר הצורה ההיא המגעת · ויחובר אליו העדר אחר · וכן לעולם כמו שהתבאר בחכמת הטבע · ואם הם אשר אין הפסד עליהם בביאור · היו שוֹאלים השמות ולוקחים הדמיוני' בלמו כ"ש שראוי לנו אנחנו קה' בעלי הדת שלא נבאר דבר שיקש' על ההמון להבינו · או תדמה להם אמתת העניין הלוף העניין שנרצ' בו ודע זה נ"כ :

פרק שמונה עשר

קרב ונגש · ונגע · אלו השלשה שמות כלומר קריבה ונגיעה ונגישה · יהיו פעמים

המציאות מהמלאכו' כשנדע המלאכו' נדע את הבנאי למה שכל הצורות נמצאות לדברים המלאכותיים היו נמצאות בשכל הבנאי ואם נדע שהשם יתברך הוא התחלה לעולם ונדע שהדברים נמשכים ממנו יתחייב שנדע עצמותו יתברך מצד כי כל אלו הדברים הם מצויירים במלאכתו ובעצמו ולכן אמר אף שידיעת הש"י אי אפשר לידעה על מה שהוא עליו כבר יש לנו מקום להשיג דבר ממנו והוא כשנדע כי הוא התחלה ונדע שהדברי' כלם הוא עשאם כשנדע הדברי' נדע את עצמו ולכן אמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם יי' לפניך אשר הרצונו כי כהעביר כל הנמצאו' הנקראים במעשה בראשית טוב ואומר לך כי אני המהווה אותם לכן תדע מעצמי כל מה שאפשר לידע ועל זה הצד אני רמז ואכן ולכן אמר השען ועמוד על התבוננו' היותו יתעלה התחלה שהוא המבוא אשר תגיע ממנו אליו · כמו שביארנו הנה מקום אתי · הרצון בו מדרגת עיון והשקפת השכל ולכן אמר עמוד והתבונן על היותו צור כי הוא מבואר לכל וכאן הודיע הרב יש לחכמים מעלה קצתם על קצתם כפי הנמצאים אשר ידעו אם ברוכם אם במדרגה ובמעלה ולכן מי שהוא יודע רוב הנמצאים שלמטה מגלגל הירח הוא קרוב אל השם ממה שלא ידעם והיודע יותר קרוב אל השם ממה שלא ידע כל כך והיודע עליונים ותחתונים הוא קרוב אל השם יותר · אמר שם טוב ולפי מדרגות החכמים באלו הדברים אשר כי ידעו יתחלפו מדרגות השלמים בקורבת הש"ית אפילו שלא יהיה מצד השלילות כמו שביאר הרב בזה החלק והבן זה כי הוא נפלא ועמוד עליו והיה בו שמח ולכן הזהיר ואמר ונצבת על הצור עמוד והתבונן על היותו התחלה כי תדע שהוא מציאות המסובבת אשר לנמצאות בציורו והם עדיות אמתתו כי שמם ומגן יי' מורים הצורות ומשים אותם מושכלות כמו שהשמש צורת המראות והראות בפעל וזהו אשר כרמז בהנה מקום אתי כמו שביארנו :

פרק יז לא תחשוב כי החכמה האלהית דע אתה המעיין כי הדברים ההווים במלאכה יצטרכו שני דברים אל פועל ואל מתפעל הפועל הוא האומן והמתפע' הוא ההיולי הראשון ולמה שהושכים הפועל האלהי הוא יותר טוב מכל אלו הפועלים וכי הוא פועל ההיולי והצורה וזהו המפורס' בספרי הקדש ולמה שיש בכאן התחלה חמרית ראשונה משותפת לכל הנמצאות נרמז אליה במלת צור ורמזו הרב עליה בזה הפרק ואמר כי כמו שאמר ונצבת על הצור שהוא רומז על היותו התחלה גם כן מה שאמר הנני עומד לפניך על הצור שרומז על ההתחלה ההיולאנית ולכן הביא זה הפ' אחר צור והנה הביאור בו אינו מותר כי החכמים היו מדברים בזאת ההתחל' בחידה כל שכן בעלי התורה למה שהתורה להמון נתנה ואין ראוי לגלות לה סתרי התורה ולכן אמרו ולא במעשה בראשית בשנים והרמז בלו להעליונות ההתחלה אשר ממנו יודע כל המציאות אם יובן על אמתתו והוא כוונת זה הפרק : ואמרו אתה יודע כי התחלות הנמצאות ההוות והנפסדו' שלש החמר והצורה וההעדר המיוחד · ואמנם קרא ההעדר המיוחד למה שמן ההעדר ממנו כולל וממנו מיוחד ומן ההעדר הכולל לא יעשה שום דבר אלא מההעדר המיוחד כי מהאבנים אשר נעדרו היות בית או אדם לא נעשה אדם למה שזה ההעדר אינו מיוחד אבל מההעדר הבית והוא אבן יעשה הבית וכל שכן שלא יתהוה מההעדר המוחלט אשר הוא העדר גמור וההעדר הוא מחובר לחמר לעולם ולולי יתחברו ההעדר לחומר לא הגיע אליו הצורה כי הנמצא שלם לא יתהוה אבל הוא מבואר כי מתנאי ההווה שיהיה לו נמצא קוד' ובזה הצד היה ההעדר מן ההתחלות ולכן השטן אשר הוא ההעדר הוא סבה להווית הדברים במקרה ולכן יתייחס השטן עם הסבות עצמיות כמ"ש ויבאו בני האלהים להתיצב על יי' ויבא גם השטן כו' ולמה שלא נשאר עם צורת המתהוה הוא סבה במקרה ולא בא בתוך הבאים בעצם ולכן לא נאמר בראשונה ויבאו בני האלהים ויבא גם השטן אלא ויבאו בני האלהים להתיצב על יי' ואחר כך בא במקרה ויאמר ויבא גם השטן בתוכם הנה אמר השטן וההעדר אינו נשאר בעצם במתהוה וג"כ אין הכוונה בהעדר שהעדר הצורה ותפסד נאמר שהוא סבה להווית הדברים במקרה ולכן יתייחס השטן עם הסבות עצמיות גם השטן וכו' ולמה שלא נשאר עם צורת כמ"ש ויבאו בני האלהים להתיצב על יי' ויבא המתהוה הוא סבה במקרה ולא בתוך הבאים בעצם ולכן לא נאמר בראשונה אבל בעבור שאינו נשאר אחר התהוות הצורה הוא סבה במקרה ואם הגיע הצורה יסור ההעדר ההוא כלומר העדר הצורה ההיא המגעת ולכן היה הוא הסבה במקרה והנה העדר בכל מתהוה הוא דבר מבואר ואמנם הצורה גם כן דבר מבואר שאם לא נתהוה דבר לא נקרא הוויה אמנם ההיולי המחובר להעדר ולצורה הוא נמצא בעצם גם כן במתהוה ואם לא יתהוה דבר ואלו השלשה דברים נקראו התחלות ורמזו בשם צור ובפרט ההתחלה שהיא ההיולאנית אשר היא משותפת לכל הדברי' ההווים והנפסדים ובעבור שהמון העם והרבנים ידעו שסבה פועלת ולא ידעו הסבה המתפעלת ההיולאנית הרב מזהם בזה הפרק ועל זה כרמז : ודע זה גם כן · והרצון בו כי כמו שאתה צריך לדעת שיש כאן סבה פועלת שנקראת צור גם כן צריך שתדע שיש כאן סבה מתפעלת שנקראת צור :

פרק יח קרב ונגש · ודע והבן זה שאמר הרב כי בהסתלק הגשמות יסתלק המקום ותתבטל כל קריבה ודביקה ונגיעה והתפרד או התדבק או יתפוש או סמיכות

פרק יז השען ועמוד על התבוננות האמיתי וכו' · ר"ל כשתרצה להשיג שהוא יתברך התחלה לכל הנמצאות עמוד והתבונן והשכל כל הנמצאו' ואז תדע כמופת שהשם יתברך התחלה לכל הנמצאות תשיג בו יתברך כפי אשר תוכל להשיג כי הידיעה בעצמותו יתברך נמנעת לבנוי שירצה שישיג בו יתב' כפי אשר יוכל להשיג ישיג וישכיל כל פרטי הנמצאות וכפי אשר ישכיל בפרטי הנמצאות ישכיל בו יתברך כי כל הנמצאות מוטבעות בו יתברך הטבעה רוחנית צוריית : כמו שביארנו באמרו הנה מקום אתי · ר"ל שביארנו פרק ח' שהוא מקום עיון והשקפת שכל ואחר שדבר בשתוף צור לא השלים כל שתופו לכן יבא הפרק לבאר השתוף בשלמות :

פרק יז וכבר נכפל לך אמרנו · ר"ל שאמרנו בפתיחת זה הספר שאין ראוי ללמד קצת התחלו' הטבע להמון ואין זה אצל בעלי התורה לבלבד ר"ל שאין מניעות הלימוד להמון הוא אצל בעלי התורה בלבד אלא אף אצל בעלי הפילוסו' התחלות הנמצאות ההוות הנפסדות שלשה ר"ל ומפני זה לא מנה הרב הפועל כי הוא מחכמת האלהות שהוא יתברך התחלה וסבה פועלת כמו שבאר בפרק שלפני זה וא"כ כבר מנה הפעל והתכלית לא היה צריך לזוכרו לא מנה רק אשר הם בנמצא לא חוץ ממנו · התחברות ההעדר ר"ל לולי התחברות העדר הצורה העתידה לא היה מגיע לחמר צורה אחרת אחרי אשר לבש צורה אחת אבל ההעדר המיוחד בו יחייב שיפשיט צורה אחת וילביש צורה אחרת וכיא הצורה העתידה ואם כן ההעדר הוא סבת ההויה ומזה הצד אקרא ההעדר הדבק לחמר התחלה ואם באמת אינו התחלה בעצם רק במקרה : או תדמה להם אמתת וכו' · ר"ל ואפילו לא יקשה העניין להבינו להמון שמא תדמ' להם העניין האמתי חלוף למה שאנו רוצים בו : ודע זה ג"כ ר"ל מפני זה הביא זה הפרק אחר פרק צור להשלים שתוף צור ולבאר כי שם צור יאמר על אלו שלשה התחלות כי אמר על החומ' והצורה וההעדר והוא בא לגלות לנו פירוש אמרו על הצור בחורב כשהוציא משה רבינו מים מן הצור כי מלת צור בזה העניין יאמר על החומר הראשון ומר"עה היה יודע ומשכיל עניני ההיולי והיה פועל בהיולי העולם כפי אשר היה רוצה לפעול והיה מעדיר צורה ומלביש צורה אחרת וזהו מפתח זה המאמר ולהבנל עצמו אודה הגלים העניינים האמיתיים ולא דבר רק ברמז ואמר כי ההכרח הביאו לזה כאשר תראה בזה הפרק ולפי שדבר עתה בשמו' ההתחלו' והדבר אשר הוא התחלה לזולתו אמנם הוא פוגש ונוגע בו כמו החמר עם הצורה לפי' סנהדרין ז"ל זה הפרק :

פרק יח כאלו ידמה לקרב גשם לגשם רוצה לומר מצד התאחדות המשכיל

פרק יז

פרק יז

פרק יח

פעמים לעניין המגע והקרוב במקום • ופעמים יהיו לעניין הדבק המדע בידוע • וכאלו ידמה לקרב גשם לגשם • אמנם עניין קריבה הראשון • והוא הקריבה במקום ; כאשר קרב אל המחנה • ופרעה הקריב • והנגיעה עניגה הראשון נגיעת גשם בגשם • ותגע לרגליו • ויגע על פי • ועניין נגישה הראשון בא איש אל איש והתנועעו אליו • ויגש אליו יהודה • ועניין אלו שלשה השמות • השני הוא הדבק מדע ונגיעת השגה לא השגת מקום • אמר מן הנגיעה בעניין הדבק המדע כי נגע אל השמים משפטה • ונאמ' מן הקריבה והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי • כאלו אמר תודיעוני אותו • הנה כבר נעשה בהודעה הידוע • ונאמר מן הנגישה ויגש אברהם ויאמר • והוא היה בעניין הנבואה והתרדמה הנבואית כמו שיתבאר חלק א' פרק כ"א • חלק ב' פרק מ"א מן יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו • וכל לשון קריבה או נגישה אשר תמצאנה שבאה בספרי הנבואה בין הש"י ובין נברא מנבראיו הוא כולו מזה העניין האחרון • כי השם יתעלה אינו גשם • כמו שיבא עליו המופת בזה המאמר • ולא הוא ית' יגש ולא יקרב לדבר ולא דבר מן הדברים יקרב לו • או יגע בו יתעלה • כי בהסתלק הגשמות יסתלק המקו' • ותבטל כל קריבה ונגיעה או רחיקה או הדבק או התפרד או משוש או סמיכות • ואיני חושב עליך שיסתפק לך אמרו קרוב יי' לכל קוראיו • קרבת אלהים יחפצון • קרבת אלהים לי טוב • שאלו כולם קריבת מדע • כלומ' השגה מדעית • לא קריבת מקום • וכן אמרו קרובים אליו • קרב אתה ושמע • ונגש משה לבדו אל יי' והם לא יגשו • אלא אם תרצה שתשים מה שנאמר במשה ונגש • שהוא יתקרב למקום מן ההר אשר שכן עליו האור • כלומר כבוד יי' תוכל זה • אבל החזיק בעיקר כי אין הפרש בין היות האיש במרכז הארץ • או בעליון שבגלגל התשיעי • אילו היה אפשר • שהוא לא ירחק מן השם הנה ולא יקרב לו שם • אבל הקריבה פרק כ"ד חלק א' אליו יתעלה בהשגתו והרחוק ממנו למי שיסכילהו • וימצאו בקרוב וברחוק מזה הצד מעלות רבות מאד זו למעלה מזו • והנה אבאר בפרק מפרקי זה המאמר בפרק ס' חלק א' איך הוא היתרון בהשגה • אמנם אמרו גע בהרים ויעשנו • רוצה בו הגע דברך בהם על צד המשל • כמו שאמר וגע אל עצמו • כלומר הבא מכתך בו • וכן הנגיעה • ומה ששמשו מטנה בלשון תפרשנה בכל מקו' כפי עניינו • כי פעם ירצה בו נגיעת גשם בגשם • ופעם הדבקות מדע והשגת עניין אחד • כאלו המשיג דבר אשר לא היה משיגו קודם כבר קרב לדבר שהיה רחוק ממנו והבן זה :

פרק תשעה עשר מלא

זה השם משתתף • יעשוהו בעלי הלשון בגשם שיבא בגשם וימלאהו • ותמלא כדה • מלא העומר לאחד • וזה הרבה • ויעשה הדבר בעניין תם זמן אחד משוער והשלמתו • וימלאו ימיה ללדת • וימלאו לו ארבעים יום • ויעשה בעניין השלימות בחשיבות והתכלית בה • ומלא ברכה ה' • ומלא אותם חכמת לב • וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת • ומזה העניין מלא כל הארץ כבודו בפר' ס"ד מזה החלק עניינו כל הארץ תעיד על שלימותו כלומ' תורה עליו • וכן אמרו וכבוד יי' מלא את המשכן • וכל לשון מליאה שתמצ' מיוחסת לשם היא מזה העניין • לא שיש לו גוף ימלא מקום • אלא אם תרצ' שתשים כבוד יי' האור הנברא אשר יקרא כבוד בכל מקום והוא אשר מלא את המשכן אין הזק בזה :

פרק עשרים רם

הוא שם משתתף לעניין רוממות המקום • ועניין רוממות המעלה כלומ' הגדולה והכבוד והיקר • אמ' ותרם התיבה מעל הארץ • וזה מן העניין הא' • ואמר הרימותי בחור מעם • יען אשר הרימותיך מתוך העפר • יען הרימותיך מתוך העם מן העניין השני • וכל מלת הרמה שתבא בבורא ית' היא מזה העניין השני • רומה על שמים אלהים • וכן נשא יהיה בעניין רוממות מקום ובעניין רוממו' המדרגה ויתרון החלק • וישאו את שברם על חמוריהם מן העניין הראשון • וכמוהו הרבה בעניין הכ' • ודה עהקה • כפני שהיא נשיאה במקום • ומעניין השני ותנשא מלכותו • וינטלם וינשאם • ומדוע תתנשאו • וכל לשון נשיאה שבאה מיוחסת לבורא ית' היא מזה העניין האחרון • הנשא שופט הארץ • כה אמר

אפודי

במשכיל עם המושכל ; ויגע על פי' • ר"ל אע"פ שהיה זה במראה הנבואה ולא היה קריבת גשם בגשם מכל מקום אחר שהיה ענין מדומה דמיוני הרי הוא כאלו נגעו גשם בגשם בפועל לפי שהנבואה יש לה יכולת בכח המדמה וכמו שביארנו בפרק תמונה ותבנית ; וענין אלו השלשה ; רוצה לומ' הענין השני מאלו השלשה שמות ; כמו שיתבאר מן יען כי נגש • ר"ל אף על פי שזה הפסוק לא היה בנבואה מכל מקום אנו למדים ממנו כי נגישה תאמר על ענין שאינו גשם כי הדיבור אינו גשם ; ונגש משה לבדו והם לא יגשו ר"ל שמשה רבינו ע"ה השיג בו יתברך מה שלא היו יכולים להשיג שאר העם וזה ממה שיורה שהמעמד הנזכר היה במראה הנבואה כמו שהיה בפתוך עבר ; שכן עליו האור ר"ל האור הנברא הגשמי חוץ לנפש והרחוק ממנו בשיסכילהו והגלה הרב בפרק כ"ד מזה החלק ; מפרקי זה המאמר • ר"ל בפרק נ"ט מזה החלק ; והבן זה • ר"ל זה רומז לשני ענינים באחד אמרו במעשה בראשית לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו שר"ל תשיגו ענייני המפורסמות ורומז גם כן למעמד הנזכר באמרו לא תגע בו יד שר"ל לא ישגשו השגתם וגם כן רומז לאמרו ונגש משה לבדו אל הערפל שר"ל שהיה מתקרב להשגתו ית' בתארי השלילות לא בתארי החיוב וזהו אמרו ערפל ;

פרק יט מלא העומר לאחד • ר"ל זה אינו פסוק אחד אלא הם שני פסוקים באחד אומר מלא העומר מן והשני שני העומר לאחד ; עניינו כל הארץ תעיד וכו' ; זה הלשון קצר כי היה לו לרב לומ' שלמות כל הארץ כבודו ואפשר לומר כי מלת מלא יעמוד במקומו ורוצה לומ' שלמות כל הארץ תעיד על שלימותו יתברך כי שלמות הפעולה יורה על שלמות הפועל ופירש הרב כבודו שלמותו יתעלה ולא היה לרב לפרש מלא כל הארץ אחר אשר אמר ומזה הענין כי מחויב הוא שיפורש מלא כל הארץ כבודו שלימותו בבריאה וזה הפירוש רמז באמרו תעיד על שלמותו וזה הפרק נקשר עם פר' י"ח מפני כדרך השלישי מהפ' הוא ; האור הנברא • ר"ל גשם נברא נכבד היה ומלא המשכן עליו נאמר ;

פרק כ ותרם התיבה זה אינו פסוק אלא ותרם מעל הארץ • אמנם המכוון הוא כי התיבה נתרוממה ; ויתרון החלק ר"ל שהשם נשא נאמר על התרוממות מעלה כמו שנאמר שם רם אמנם שם נשא כולל התרוממות יותר רב משם רם רבים

שם טוב

סמיכות הנה הראיתיך ממאמר הרב כי כהרחקת הגשמו' יחוייב שיסולקו עליו מקריה רבים והתבאר במופת שהשם ית' אינו גוף אבל אלו הדברים יצטרכו אל פירוש ; ונגש משה לבדו אליו והם לא יגשו • רוצה לומר שמרע"ה השיג בו ית' מה שלא השיגו שאר העם והבן אמרו ; כי אין הפרש בין היות האיש במרכז הארץ ובין עמדו בגלגל תשיעי והבן אמרו אבל הקריבה אליו בהשגתו והרחיקה ממנו למי שיסכילהו לא מי שינוס ויתפלל בלבד כמ"ש הסכל וידוע אותי כי הוא התכלית האחרון ואם זה בלתי אפשר שימצא בשלמות אם לא יקדם עליו מעלת המדות ; ואמרו והבן זה • רומז מה שאמרו במעש' בראשי' לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו ר"ל לא תשיגו עניני המפורסמו' ורומז ג"כ למעמד הנזכר באמרו לא תגע בו יד שלא תשתבש השגתם וגם רומז לאמרו ונגש משה אל הערפל שר"ל שהי' מתקרב להשגתו יתברך בתוארי השלילות וזהו אמרו הערפל כמו שיתבאר אחר זה ;

פרק יט מלא זה השם כו' • מלא העומר לאחד אינו פסוק אחד אלא שני פסוקים הראשון הוא מלא העומר מן והשני העומר לאחד ; ומזה הענין מלא כל הארץ כבודו • עניינו כל הארץ תעיד ועל שלמותו כלומ' תורה עליו ואמרו המפרשים שזה הלשון קצר כי היה לו לרב לומ' שלמו' כל הארץ כבודו ואפשר לומר שמלת מלא יעמוד במקומו ורוצ' לומ' שלמות כל הארץ תעיד על שלמותו ית' כי משלמות הפעול נרא' שלמות הפועל ופירש הרב כבודו ושלמותו ולא היה לרב לפרש כל הארץ אחר אשר אמ' ומזה הענין כי מחוייב הוא שיפרש מלא כל הארץ שלמותה בברית' והאמת כי הרב פי' זה הפסוק על זה האופן שלא יחשוב חושב כי כמו יי' מלא כל הארץ לא זולת ולא גם כן שלמות כל הארץ תעיד כי הדבר יהיה חסר אבל יהי' אמרו כל הארץ מלא כבודו כאלו יאמר כל הארץ תורה על כבוד השם ועכ"ז צריך עיון ; אלא אם תרצ' שתשים כבוד יי' האור הנברא אשר יקרא כבוד בכל מקום • דע כי כל מקום שיאמר הרב המורה אור נברא הוא דבר כמלא חוץ לנפש פועלו הש"ת או הנביא כדי שישיגוהו המון העם כי האור הנמצא בנפש לא ישיגוהו אלא הנביאים והאור הנמצא במשכן היה לעיני כל ישראל בכל מסעיה' ;

פרק כ רם הוא שם משותף לענין רוממות מקום ולעניין רוממות מעלה ; אמרו ויתרון החלק • ר"ל שהשם נשא נאמר על התרוממות מעלה יותר משם

קרקא"ש

או בלתי מפרוש ואם טיקם מפשרי' כפגש פי' המנוקם' ולוך ילנוס ויאמר והם לא יגשו ואם היק' בלתי מפרוש הנווי שים לגשלם הנה נראה מזה כי הפגש' היקה במקום והרשם בלם לעלות הפג' במקו' שמוקל אשר שכן שם אור ושאם המבוערת לא פרש' רק משה לבדו למעלת שלמותו לפוגך אותו המקום ויקר מקודש מכל הר וכן אמ' בלומו' הביות ונגבת לי שם על ראש ההר ההוא במקום המכובד והקדוש וכן מגיעו במקום מקומות מיוחדים שהם מקודשים ויקר משאר כמו כון קדשי הקדשים שלא נכנס שם אלא כהן גדול ביום הכפורים וכן הנביא' ומה שהמשו מתנה בלשון ספרש' בכל מקום כפי עניינו • פי' כענבו' הזוכיר למעלה הנגיעה בענין הדבק המדע והוא אמרו כי נגע אל שמים משפטה והמשפט אינו גשם ולא דבר שום בו משמוש שיתכן בו בנגיעה ואחר פירש גע בהרי' ויעשנו שעם שוק אותו גע בשוחק אל גשם אינו בנגיעה ממש אמ' אחר כן וכן שנגיעה אם קמאמם כאמרת גשם וע' ושמכבן אל ששם הפרשה בכל מקום כפי עניכם ו' פרק

משם רם : ואולי יקשה עליך לומר הרי גדולת מעלה ומדרגה : והנה הקשו משם
היה לו לרמב"ם להקשות זה בפרק יותר מהפרקים שקדמו והשיבו כזה כי לשם
שניים ככתוב תחר י"י בתחרי רבים ואמר כי הוא ית"ש גדולת מעלת ומדרגה
ורוממות לכן תמ"ל יקשה זה עלינו על ענין אחד ולהקשות

רם ונשא · גדולת מדרגה ומעלה ורוממות לא
עליונות מקום : ואולי יקשה עליך אמרו גדולת
מדרגה ומעלה ורוממות · ואומ'איך תשים עניינים
רבים מעניין אחר · הנה יתבאר לך אחר זה חלק ת'
פר"ב שהבורא ית'אצל המשיגים השלמים לא
יתואר בתארים רבים · ושאלו התארים כולם הרבים
המורים על העוצם והגדולה והיכולת והשליטות
והטוב וזולת' · כולם ישובו לענין אחד והענין הזה
הוא עצמו לא דבר יוצא חוץ לעצם · והנה יביאך
פרקים בשמות ובתארים · ואמנם הבוונה בזה הפרק
כי רם ונשא אין ענייניו ומובנו עליונות מקום
אבל עליונות מעלה :

פרק אחד ועשרים

עבר ענייני הראשון הוא בענין העתקנו
במקום ועקר הנחתו הראשונה לתגועת
בעלי החיים על רוחק אחד ישר · והוא עבר לפניהם·
עבור לפני העם ווה הרבה· ואחר כן הושאל להמשך
הקולות באויר · ויעבירו קול במחנה · אשר אנכי
שומע מעבירים עם י' · ואחר כן הושאל לביאת
האור והשבינה· אשר יראוהו הנביאים במראות
הנבואה · אמר והנה תנור עשן ולפיד אש אשר
עבר בין הגזרים האלה · והיה זה במראה הנבואה
כי תהלה הספור אמר ותרדמה נפלה על אברם: ולפי
זאת ה'השאלה נאמר ועברתי בארץ מצרים וגו'וכל
מה שירמה לו · וכבר הושאל עוד לכל מי שיעשה
מעשה אחר ויפליג בו ויעבור גבולו אמר ובגבר
עברו־ין · וכבר הושאל עוד למי שיחטיא בזווה
אחת ויכון כוונה אחרת ותכלית אחרת · והוא ירדה
החיצי לחעבירו: ולפי זאת ההשאלה הוא אמרו לי אמרו
ויעבור י'על פניו ויה ה הכבוני בפניו שב לו יהעלה ·
וכן שמוהו רבותינו כי פניו זה שב לו יתעלה · ואם
זכרו זה בכלל הגדות אין זה מקומם · אבל הוא
חזק מעט לרעתנו · ויהיה פניו כנוי להקדוש בריך
הוא · ובאור זה כפי מי שיראה לו שמשה ע"ה
בקש השנה אחת · והיא אשר כנה אותה בראייה
פנים · באמרו ופני לא יראו · ויעדהו בהשנה למטה
ממה שבקש · והוא אשר כנה אותה בראיית אחור·
באמרו וראיתה את אחורי · פרק ל"ח חלק ת' וכבר
העירונו על ה'העניין בכשנה ת'רה · ואמ'הנה כי
ה'יתעלה העלים ממנו ההשנה ההיא המכוון בראיית
פני וה'העבירו לענין אחר · כלומר לירידות הפעולות
המיוחסות לו ית' שיחשב בהם שהם תארים רבים
כמו

רכים יתמיהו מה היה לו לרמב"ם להקשות לומרו ואולי יקשה עליך וכו' כזה בפרק
יותר מהפרקים שעברו וזה לויה קושיא כי משבש שלמותו להשפיע להמשך
חסר יכת על הזולת כי בכאן תחר ל' תחרים בענין אחד והוא לומרך גדולה
ומדרגה ומעלה ורוממות וכו' : ר"ל בענין שמותיו ית'
ובענין תחריו כולם זה בפרק פתוח
רם ונשא ולבאר זה אמרו יושב על כסא רם
ונשא מלמעלה מעלה :

פרק כא מעבירים עם י' · ר"ל פי'
תנכי שומע עם י'מעבירים
זאת האמיתה : לביאת האור והשבינה ·
ר"ל משם עבר יאמר לביאת האור והשבינה
במדבה הנביאי והוא האמרו והביא את האור
והשבינה כאמרו תחר עמן ולביאת תם עבר
השבינה בחמרו חשר עבר
בין הבתרים : ולפי זאת ההשלמה כבר
בארנו שבכל מקום שיאמר הרב ולפי זאת
ההשלמה הוא להבדיל הענין הב הוא מן
הזולת עכ"ז תמר ולפי זאת · וכו'כי ועברתי
כאן עברי לת היה במדבר· ההבוה'תכל ר"ל
משם"י היה חומר בחוסם המעברות הנזכר'
רע כאלין מצרי' על ב' הפלת יתקיימו: לכל
מי שיעשה ר"ל מלת מי תיבה כופלת על
המי המדבר לבד חלת לכל דבר שיעשה
מעשה ויעבור נבולו : וכבר עברו יין ·
ר"ל פי' הפסוק כן מענין היין הוא שיפחת
בחדם ולת יעברנו וזה יין עבר גבולו
והבכיר ה'חם ר"ל יין בלת חותו והבכירו
וח"ב כפי מי הפי'יין הוא תאר עבר גבולו·
ע"ת וכבר עברו יין וכבר תאר עבר
מבולו בעבור היין ויה'כנוי עברו שב ליין
ולת לחדם : וחם זכרו זה בכלל ההגדות
וכו' · ר"ל ות"ע מזכרו רז"ל שבעיו שב לו
ית'הם זכרו הענין בהגדו' וכו'ון זה מקום
להביאיהם בתוכה : בקש השנה חמת · ר"ל
שבו"ע בקש ותקר בכלבו ת'קש יוכל לכפר
מהותו ית' בחמרו בתשובת הפלה וכפי לו
ירחו וחם הוא ע"ה לת בקש זה ת'ק שיש
ת'תשובה מזה שלת בקש חם כן כשחמר
הרחיבי לה ת'ת כוונך ר"ל שהיה רוצה להשיג
מהותו ית' : לידיעת הפעולות המיוחסות
לו ית' · ר"ל שהם"י החטיח כוונתו בשלתו
מהותו ית' והעתיקו הם"י לענין אחר והוא
שיודיע לו כל פעולותיו וזה הם הפעולות
שהודיע לו פ"ם כתחרים הנחמרים לו
מלד פעולותיו וזה שהשיב לו ית"ש חודע
שכם תחרי הפעולות : כמו שחלחר · ר"ל
כפ"ל חוה הרב מה שלמי חומר הפלים מעמו לת
תחשבו'שלי למ"ל ומת ומתן עמו ית'מחת
הפלה חלת שמלת כשלו שהשבעה הרבה
נמנעת מחמו : בפרק חפקדי זה בחחמר
ר"ל יכתר כוה חתלק בפרק ל"ח ב"ל
ל"ת לת הם יבוה חלין עזר שלי · ר"ל שמי
שירלה להשיג יותר מזה שבשכינו להשיג
תכוכה השגתו חו יומת בפנו שלת תשיג כלל
חלת חם כן יבוה חלין עזר חלהי חם שפע
המופשע חלין מהשכל הפועל וחם מכר

השגתו המונית כפי מהפתי נרחים שהמיימיים שחו יועיל לו העזר הזה שלת
יפוכה בחם מיתיו וידע עם היותו שופל החלה היקרה מחמו :

וזה

כמו שאבאר כפרק ל"ד חלק א' ואמרי העלים ממנו · ארצה בו כי זאת ההשגה נעלמת נמנעת בטבעה · ושכל אדם שלם עם הדבק שכלו במה שבטבעו שישיג · ויבקש השגה אחרת אחריה · תשתבש השגתו או ימות · כמו שאבאר בפ' מפרקי זה המאמ' · פרק ל"ב חלק א' אלא אם ילוה אליו עזר אלהי · כמה שאמר ושכתי כפי עליך עד עברי · אבל התרגו' נהג מנהגו באלו הענינים · וזה כי כל דבר שימצאהו מיוחס אל הבורא וישיגהו גשמות או משיגי ההגשמ' יחשבהו בחסרון המצטרף · וישים היחס ההוא לענין אחר מצטרף לבורא מחוסר · אמר באמרו והנה יי' נצב עליו יקרא דיי' מעתד עלוהי · ואמר באמרו יצף יי' ביני ובינך יסתכי מימר' דיי' · ועל זה המשיך פירושו ע"ה וכן עשה באמרו ויעבור יי' על פניו ויקר' ואעבר יי' שכינתיה על אפוהי וקרא · והנה יהיה הדבר אשר עבר אצלו נברא בלא ספק · ושם כינוי הנסתר בפניו שב אל משה רבינו · ויהיה פירו' על פניו לפניו · כמו ותעבר המנחה על פניו · וזה גם כן פירוש יפה וטוב · וממה שמחזק פירוש אנקלוס מאמר הכתוב · בעבור כבודי · כבר ביאר כי הדבר העובר הוא דבר מיוחס לו יתברך לא עצמו יתפאר שמו ועל הכבוד ההוא אמ' עד עברי · ויעבור יי' · על פניו וכו' · ואם אי אפשר מבלתי חשוב מצטרף מחוסר · כמו שיעשה אנקלוס תמיד · פעם ישים המחוסר ההוא יקרא · ופעם ישימהו מימרא · ופעם ישימהו שכינה · כפי ענין כ"מ · הנה אנחנו ג"כ נשים המצטרף המחוסר הנה קול · ויהיה הענין ויעבו' קול יי' על פניו ויקרא · וכבר ביארנו השאלת הלשון לקול עברה · ויעבירו קול במחנה · ויהיה הקול ההוא אשר קרא · ולא תרחיק היות הקריאה מיוחס' לקול · כי באלו המלות בעצמם בא הספור על דבורו יתברך למשה · אמר וישמע את הקול מדבר אליו · וכמו שיחס הדבור לקול כן יחס הנה הקריאה לקול · וכבר בא כמו זה בביאור · כלומר יחס האמירה והקריאה לקול · אמר קול אומר קרא ואמר מה אקרא · ויהיה הפי' לפי זה העניין כן · ויעבור קול יי' על פניו ויקרא יי' יי' אל רחום וחנון · והנה כפל יי' יי' לקריאה · כי הוא יתברך הנקרא · כמו משה משה אברהם אברהם וזהו גם כן פירו' נאה מאד ולא תרחיק היות זה העניין העמוק הרחוק להשינו סובל פירושים רבים · כי זה לא יזיק במה שאנחנו בו · ועליך לבחור אי זו מן האמונו' שתרצ' · אם שיהיה המעמד הגדול ההו' כולו מרא' נבואה בלא ספק · וההשתדלות כולו השגות שכליות אשר בקש ואשר נמנע ממנו ואשר השיג הכל שכלי · אין חוש בו · כמו שביארנו תחילה · או היה שם עם זה השגת חוש ראות · אבל לדבר נברא בראייתו יגיע שלמות ההשגה השכלית · כמו שפירש אנקלוס זה אם לא היתה ההשגה המראית ההיא גם כן במראה הנבואה · כמו שבא באברהם והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר · או שהיה עם זה השגת חוש אוזן ג"כ · ויהיה הקול הוא אשר עבר על פניו אשר הוא נברא גם כן בלא ספק · בחר אי זה מן הדעות שתרצה · כי הכוונה כולה שלא תאמין אמרו הנה ויעבור יי' כמו עבור לפני העם · כי השם יתעלה אינו גוף ולא תכשר עליו התנועה · ואי איפשר שיאמר שהוא עבר לפי ההנחה הראשונה בלשון :

פרק כב בא

הביאה בלשון העברי מונחת לביאת בעלי חיים · כלומר בואו אל מקום אחד או אל איש אחר אמר בא אחיך במרמה · והיא גם כן מונחת להכנס בעלי חיים במקום אחד · אמר ויבא יוסף הביתה · כי תבואו אל הארץ

והו שאמר ושכותי כפי · ר"ל שאני אעזור לך שלא תכשל ותמות עד שאעבירך מעליך ואעבירך לענין אחר והוא ידיעת פעולותיו ית' ואם כן לפי זה הפי' כל זה המעמד היה השגה נבואית במוחלט ולא היה שום דבר נברא לא במדמה ולא חוץ לנפש : יקרא דיי' מימרא דיי' שכינתא דיי' · אלו הג' חלוקות שעשה אנקלוס הם לבאר ענין הקול הנברא והכבוד הנברא ור"ל כשהיה משיג הנברא המושכל מופשט מכל גשמיות ומכל ענין חומרי נקרא יקרא דיי' לעילוי הענין ויקרתו וכשהיה פועל הנביא בקול הנברא יקראהו מימרא דיי' וכשהי' הענין חוץ לנפש מושג בחוש אשר הוא כבוד נברא יקראהו שכינתא דיי' : אשר עבר אצלו נברא בלא ספק · ר"ל לפי פי' אנקלוס יהיה העברה במורה מהעברת גשם ממקום למקו' ויהיה הענין אשר עבר הוא הכבוד הנברא הנקר' שכינתא הנראית לחוש ומה שאמר ויקרא ר"ל שמר"עה קרא יי' יי' וכו' : כי הדבר העובר הוא דבר וכו' · ר"ל מה שמחזק קצת לפירו' אנקלוס שאמר שהענין העובר הוא כבוד נברא מאמר הכתו' בעבור כבודי נראה שאינו ר"ל עצמותו יתב' כי כבוד יי' איננו יי' אבל הרב ז"ל יסבור אותו שכבוד יאמר על מה תו יתברך כמו שפרש בפרק ס"ד מזה החלק : ויהיה הקול ההוא אשר קרא · ר"ל שהקול הנברא ההוא היה קורא בנביא שיודיעהו הקול ההוא אמיתו' מסתרי המציאה ולכן זה הקול הודיע לו ע"ה תארי הפעולות הנאמרים לו ית' כאו זה לד וכאו זה במיכה יכשרו : קול אומר קרא · ר"ל שהקול בעצמו היה אומר קרא והיה הקול ההוא משיב מה אקרא כי זה לא יזיק במה שאנחנו בו · ר"ל שלא יזיק במה שאנחנו בו והוא להסיר ההגשמה ממנו ית' כי כפי כל פי' תסולק ההגשמ' ממנו ית' : אין חוש בו ר"ל שנאמר בו שההשג' ההיא היתה השגה שכלית נבואיית ולא היה בו שום חוש ולא כבוד נבר' חוץ לנפש ולא כבוד נברא במדמ' ולא קול נברא חוץ לנפש ולא במדמה וזהו כפי הפירו' הראשון וכפי ההשתל' החמישית : או היה שם עם זה · ר"ל או שנאמר שע"פ שהיתה ההשג' ההיא נבואיית היה בה השגת חוש הראות מן הכבוד הנברא חוץ לנפש : אלא לדבר נברא וכו' · ר"ל ואם נאמר אחר שהיתה ההשג' ההיא נבואית למה היה צריך כבוד נברא חוץ לנפש ויהי' ענין חושיי ואומר שנושאי זה היה צריך הנביא לבריאת הכבוד ההוא לפי שבראיי' הכבוד ההוא היה מגיע שלמות ההשגה השכלית לנבי' ההוא וכאן רמז לנו הרב ענין הכבוד הנברא למה היה : זה אם לא היתה ההשגה וכו' ר"ל שאני אומר לפי' אנקלוס שהיה שם השגה חושיית חוץ לנפש עם ההשגה השכלית נבואיית וזהו אם נאמר שהשכינה שהזכיר אנקלוס באמרו שכינתא שירצה בו כבוד נברא חוץ לנפש נראה לחוש הראו' אבל אם נאמר שהשכינ' שהזכיר אונק' ר"ל כבוד נברא במדמה ולא חוץ לנפש ולא הית' השכינה רק כבוד נברא במדמה כאשר אמרנו על אברהם באמרו תנור עשן וכו' אז לא נאמר שהיתה השכינה השגת חוש ראות ויהיה אמרו עבר כאמרו אשר עבר בין הגזרים וכו' : או שהיה עם זה וכו' · ר"ל או שנאמר שעם היות שהיתה ההשג' ההיא שכלית היה בה קול נברא חוץ לנפש ויה' בו השגת חוש אזן וזהו כפי הפי' האחרון ולא אמר בזה פירו' השלישי זה אם לא היה הקול ההוא במראה הנבואה וכו' כי בנבואת משה רבינו לא היה בה קול נברא במדמה כלל וזהו שלמותו אלא לעולם היה הקול שהיה שומע חוץ לנפש במוחלט :

פרק כב והיא גם כן מונחת וכו' · ר"ל החלוקה הראשונה איננה רומזת המקום אשר האיש בא אליו אלא התקרב איש אחד לאיש אחר · והחלוקה השנית רומזת המקום אשר האיש בא אליו כאמרו ויבא יוסף הביתה כי תבואו אל הארץ : שאינו גוף כלל · ר"ל כי הדבור אינו גוף ואם הוא מקרה בגוף : ולפי זאת ההשאלה נאמר הנה אנכי וכו' · ר"ל מענין ביאת השכינה כאמר הנה אנכי בא וכו' ומענין לא נבראו הנה אמר ובא יי' אלהי ישראל וכו' · ענינו בא השכינה ר"ל

פי' ויעבור קול יי' על פניו ויהיה כפל יי' לקריאה כי הוא ית' הנקרא כמו משה משה והנה כפי' הראשון אשר אמר הרב שב אל הקורא לא אל הקריאה ויהיה פי' הכתוב כי השם המיוחד אלו השתי שמות ידיעת עצמותו על מה שהוא עליו וידיעת הנמצאות איך נמצאים כן כי השם כלם דבר אחד : ואמרו ועליך לבחור אי זה מהאמונות שתרצה · אם שיהיה המעמד הגדול ההוא כלו במראה הנבואה והרצון בו כי לא היה דבר נמצא חוץ לשכל והיה זה כלו שכלי גמור אשר ביקש ואשר השיג אין חוש בו כלל אבל כלו השגות שכליות או שיהיה כלו השגה שכלית ויתחבר לזה השגת חוש הראו' לדבר נברא בראייתו יגיע שלמות השג' שכלית כמו שפי' אנקלוס אם לא היתה ההשגה ג"כ כפי דעת אנקלו' במראה הנבואה כמו שבא באברהם בין הבתרים או שיהיה עם זה השגת חוש האזן ויהיה הקול ההוא אשר עבר וזהו כפי הפי' האחרון וכזה לא אמר הרב אם לא יהיה הקול ההוא במראה הנבוא' כי קולו של משה לא היה במדמה אלא קול אלהי גדול או קול נברא חוץ לשכל כמו שהוא או קול שפי' יוצא מבין שני הכרובים :

פרק כב בא · הביא' בלשון עברי וכו' · ולפי זאת ההשאלה נאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן ביא' השכינ' ור"ל השכינ' הכבוד הנברא חוץ לנפש ומענין בא דברו ובא יי' אלהי כלומר קיום ייעודיו הטובי' אשר הטוב ההו' מושפע מן האמצעי' ואמרו המפרשים כי זה הפרק רומז לאמרו ניבאה אל האדם כי כבר ביאר הרב כי זה השם הושאל לענין שאינו גוף :

פרק כג היציאה כנגד הביאה · ואמרו השמש יצא על הארץ · כלומר הראות האור ויש לשאול למה לא יהיה זה מענין הראשון כמו כי יצא אש כי השמש אשר תחת הארץ יצא ונתגלה על הארץ ויש לומר שאף שיהיה הדבר כן הכוונה באמרו השמש יצא לא היה בהגיע אורו אלינו כ"ש כי השמש לעולם הוא על הארץ אבל הכוונ' יגיע אורו אלינו : ואמרו הנה יי' יוצא ממקומו ירצה דברו הנסתר עתה ממנו · כלומר התחדש מה שיתחד' אחר שלא היה; ואמנם כאמר הנה יי' יוצא ממקומו ירצ' דברו הנסתר למה כי כל מתחדש מאתו יוחס לדברו כמ"ש בדבר יי' שמים נעשו ואמנם ייוח' לדברו ואם יי' אין לו דבור כי לא יפעל בכלים

קרקאש

[illegible]

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

קראקש

האריך · והשאל זה השם למבוא הענין שאינו נוגע כלל כי יבא דברך וכברנך · מאשר יבאו עליך · עד שהשאל לקצת ההערים · ויבא רע · ויבא אופל · ולפי זאת ההשאלה אשר השאל למה שאינו גשם · כלל · השאל גם כן לבורא יתב' · אם לבא דברו או לבא שכינתו · ולפי זאת ההשאלה נאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן · כי י' אלהי ישראל בא בו · וכל מה שירמז לזה עניינו בא השכינ'ובא י' אלהי · יבא דברו · כלומר · קיום יעדיו אשר יעד בהם על יד נביאיו · והוא אמרו כל קדושיו עמך · כאלו אמר ובא דבר י' אלהי ע'י כל קדושי עמך מדברי לישרא'ל :

פרק שלשה ועשרים

יצא היציאה בנגד הביאה · נעשה זה השם ביציאת גשם ממקום שהיה בו בי למקום אחר · יהיה הנשם בעל חיים או וולת בעל חיים · הם יצאו את העיר · כי תצא אש · והשאל להראות עניין שאינו נוף · הדבר יצא מפי המלך · כי יצא דבר המלכה על כל הנשים · ר'ל עבור המצוה · כי מציון תצא תורה · וכן השמש יצא על הארץ · כלומר הראות האור · ולפי זאת ההשאלה היא כל לשון יציאה שבאה מיוחסת לו יתעלה · הנה י' יוצא ממקומי · יראה דברו הנסתר עתר ממנו · כלומר התחדש מה שנתחד'אחר שלא היה · כי כל מתחדש מאתו יתעלה ויוחס לדברו · בדבר י' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם · דמות בפעולות הבאות מא'ת המלכי אשר כליהם מהעביר רצונה הדבר · הזי' ית' בלתי צריך לכלי יעשה בו·אבל פעולתו ברצונו לבד ואין לו דבור ג'כ בשום פנים כמו שיתבאר · ובאשר הושאלה להראו'ת פעולה מפעולותיו יציאו'ת כמו שביארנו באמרו הנה י' יוצא ממקומו · הושאלו'ת להעלות הפעולה ההיא כפי הרצון ג'כ שיבה · ואמר אלך אשובה אל מקומי · העניין העלות השכינו'ת אשר היתה בתיכוו מעליו אשר נמשך אחריה העדר ההשגח'ת בו · כמו שאמר מיעד רע והסתרתי פני מהם והיה לאכל · כי כשנעדרה ההשגחה היפקר ונשאר מצרה לכל מה שאפשר שיבא ויקרה · ויהיה טובו וריעתו כפי המקר' · ומזה קשה זה הזיעו ובעבורו כנה באמרו אלך אשובה אל מקומי :

פרק ארבעה ועשרים

הלך · ההליכה גם כן מכלל השמות המונחים לתנועות מיוחדו' מתנועות ב'ה · ויעקב הלךלדרכו וזה הרבה · וכבר הושאל זה השם להמשך הנופות אשר הם יותר דקות מטפות ב'ה והמים ד'יו הלוך והסור · ותהלך אש ארצה · ואחר כן הושאל להתפש'ענין אחר והראותו ואם אינו נוף כלל · אמר קולה בנחש ילך · וכן אמרו קול י' אלהים מתהלך בגן · הקול היא הנאמר עליו שהוא היה מתהלך בגן · ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון הליכה שבאה בבורא ית' · כלומר שהיא השאלה למה שאינו נוף · אם להתפשט הענין · או לסור ההשגחה · אשר דומה לו בב'ח סור מן הדבר · אשר יהיה בב'ח בהליכה · וכמו שבנה הסתלק ההשגחה בהסתרת פנים · באמרו ואנכי הסתר אסתיר פני · כן בנה אותו בהליכה · אשר ר'וא בעניין סור מן הדבר · אסר אלכה ואשוב אל מקומי · אמנ'אמרו ויתר אף י' בם וילך · יש בו שני העניניי' יחד · כלומר ענין הסתלק ההשגחה המבוטה בהליכה · ועניין התפשט הדבר והגלתו והראותו · כלומ'התרון אף אשר הלך ונמשך אליה'ולזה שבה מצורעת כשלג · וכן הושאל לשון ההליכה להנחה במנהגים החשובים · מבלתי הנעת נוף כלל · אמר והלכת בדרכיו אחר י' תלכו · לכן ונלכה באור י' :

פרק כה

פרק כג ההליכה הוא שם יקרא על התנועות · והכלל העולה מזה הפרק כי ההליכה הושאל בפנים רבים רחשובה תנועת ב'ח כתו ויעקב הלך לדרכו · וח'ב הושאל בעיני לגופים אשר הם יותר דקות מנופי הב'ח כמ'ם והים היו הלוך ושוב · והושאל בלשים לפתפשט ענין אחר וזיעו נוקפ'ם קולה בנחש ילך · ואמרו המתפרשי' שהרצון בו הכח המתעורר לתחזו' רכות וזהו כנחש מתפשט ומתעורר לתחזו'רכות וכן אמרו קול י' מתהלך בגן הקול כנוף שהוא נהמר עליו שהוא היה בגן ר'ל הכחות הנפשיו'המתפשטו'בגן שהוא הגוף: ואמרו ולפי זאת ההשאלה כל הליכה שבא בבורא כלומר שהושאל למה שאינו נוף שהם לפתפשט הענייניו'למו'שבאמרו והרצון כו כי כמו שהושאל לקול הליכה כן הושאל ב'ם'י לפי שקול אמה שנאמר על ה'ם'י הם דומים לכל הם דומים לעה שאינו נוף כן שיהיה זה הענין על שני פנים אם לפתפשט העניין המניע לגיעו ולהרחותו או לקור ההשגח' ממנו או בעבור שניהם יחד כלומר עניין העלות ההשגח'כעניין התפשט דבר וגלותו כמ'ם ויחר אף י' כם וילך כי סרה ההשגח' מהם והתפשט הנרעת לשר כעבו' זה לשר ויחר אף י' כם וילך · עוד הושאל רכיעית לעון הליכה בתנועני התחושים מכלתי הנעת הגוף כלל והרצון כו כי אף שהלך' סוף גוף לא תכשר שיאמר שילך למה שאינו גוף ולכן מה שכתוב לקראי י' להליכה תלוי הכוונה כן ההנהגה :

פרק כה

פרק כד קולה בנחש ילך · וכן אמרו קול י' אלהים מתהלך בגן · ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון הליכה שבאה בבורא ית' · אם להתפשט הענין · או לסור ההשגחה · אשר דומה לו בב'ח סור מן הדבר · אשר יהיה בב'ח בהליכה · וכמו שבנה הסתלק ההשגחה בהסתרת פנים · באמרו ואנכי הסתר אסתיר פני · כן בנה אותו בהליכה · אשר ר'וא בעניין סור מן הדבר · אסר אלכה ואשוב אל מקומי · אמנ'אמרו ויתר אף י' בם וילך · יש בו שני העניניי' יחד · כלומר ענין הסתלק ההשגחה המבוטה בהליכה · ועניין התפשט הדבר והגלתו והראותו · כלומ'התרון אף אשר הלך ונמשך אליה'ולזה שבה מצורעת כשלג · וכן הושאל לשון ההליכה להנחה במנהגים החשובים · מבלתי הנעת גוף כלל · אמר והלכת בדרכיו אחר י' תלכו · לכן ונלכה באור י' :

פרק כה

פרק כה ההליכה גם כן מכלל השמות המונחים לתנועות מיוחדו' מתנועות ב'ה · ויעקב הלךלדרכו וזה הרבה · וכבר הושאל זה השם להמשך הנופות אשר הם יותר דקות מטפות ב'ה והמים ד'יו הלוך והסור · ותהלך אש ארצה · ואחר כן הושאל להתפש'ענין אחר והראותו ואם אינו נוף כלל · אמר קולה בנחש ילך · וכן אמרו קול י' אלהים מתהלך בגן · הקול היא הנאמר עליו שהוא היה מתהלך בגן · ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון הליכה שבאה בבורא ית' · כלומר שהיא השאלה למה שאינו גוף · אם להתפשט הענין · או לסור ההשגחה · אשר דומה לו בב'ח סור מן הדבר · אשר יהיה בב'ח בהליכה · וכמו שבנה הסתלק ההשגחה בהסתרת פנים · באמרו ואנכי הסתר אסתיר פני · כן בנה אותו בהליכה · אשר ר'וא בעניין סור מן הדבר · אסר אלכה ואשוב אל מקומי · אמנ'אמרו ויתר אף י' בם וילך · יש בו שני העניניי' יחד · כלומר ענין הסתלק ההשגחה המבוטה בהליכה · ועניין התפשט הדבר והגלתו והראותו · כלומ'התרון אף אשר הלך ונמשך אליה'ולזה שבה מצורעת כשלג · וכן הושאל לשון ההליכה להנחה במנהגים החשובים · מבלתי הנעת גוף כלל · אמר והלכת בדרכיו אחר י' תלכו · לכן ונלכה באור י' :

פרק כה

פרק מה ואע"פ שלא היה הדבר וכו' . ר"ל אע"פ שלא היה הדבר המשכן מהדבר הזה מקום כלומר שיהיו נעשה ולא היה הענין ר"ל שהשוכן לתוכו הי"ת : כי הענבה וכו' . ר"ל הענן השוכן לתוכו בעלי חיים ונם היום יתכן הזה שהשכן לתוכו גוף כלל כי הפעוק תומר תשכן עליו שכנה ותמיד עליו שם ליום שהשיכר בפסוק הקודם לזה ופירוש הפסוק יתמיד היום הזה לתמך והערבל : פתמידה כו השפיר' . ר"ל כתוב כתוך תוך לשפוך ויתכן כתוב י' ורצון שהיכני בזה שם בתמדת השכינה ושכניתי בתוך כני ישראל הוא התמדת השכחה וזה כל' רומז למעשה כרחשית כאמרו ויתכן מקדש לנו עזן את הכרובים שר"ל ואת השכינה היא מעניין אחיזה גוף והם כרובי' שהם כוחות הנפש המכולות השנה השלמית : תורו הנברת . ר"ל תן לנפש התלותי' כזה הענין ר"ל כדרתקת הנשמה :

פרק כו דבר תורה כלשון בני אדם . ר"ל כשתורתינו הקדושה דברה מתחל יתכרך דברה כמלת מעותות כדי שיקחום המון בני אדם כפשוטי' כפי שעור הכחתם והולמת ציורם ויקחם השם שכבר ידע כפי פירו' המלות הזה החלוקי . המשל זה כשדברה תורה עיני ה' יד יי' והדומים להם יקח המון בני אדם כפשוטם הלו כמלות המורות כפי שניהם הרחשון על הנשמות ויחשבו שהוא יתברך נשם חלילה ובעיניין הזה יבין פירוש המלות הנה המורות על הנשמות כפי ענינם הראשון ויקחם כפי ענינם לחתר המשלם ענין הנשמה . וזה הפרק הוא שורש גדול לכל הפסוקים שדברו מענין הנשם יתכרך שדברו בו בעיות משופטי המורים כנשמי כפי הדעת המשותף תחלה עמו זה כפי המון בני אדם הפשוטים שלא יוכלו להשיג מציאותו יתברך מזולת שלא יחייבו לו הנשמה לו יתברך והנביאי' כלם רלו יותר לחת מציאתו יתבר' ע"פ שלא יחייבוהו המון הלא כשיחייבו לו הנשמה יותר מיכשברו במציאות העלה הרחשוכה ועל זה שכב הפרק וחף על פי שפרק ל"ה מזה החלק יחמר ענין שותר לזה שחמר שם שנריך לתנך הנביאים ודבריהם שנשי"י תימו נשם זה תימו אתיהם כי כזה הפרק מדבר בכללות התורה וכלל המון העם ובפר' ל"ה חמר שחתימו כשר למך לשם מציאות הנשם ותחזיקו נריכים תמו לשבח להם הרחקת ההנשמה יחר תנדי ידעו מציאותו יתברך כדרך קבלה מן בחיזק נד שידעו ; ולח בשביל ר"ל חף על פי שהפסוק חומ' עורש למה תשן יי' הוא על דרך התימת כלומר למה תהיה כישלח שיתוחר לו יתברך תישן יי' : והמורנל ר"ל חף על פי שחיהו טוב נמור

פרק חמשה ועשרים

שכן ירוע כי ענין זאת המלה ר"ת ר"א ר"ת מדרת העום במקום אחר והוא שובן באלוני ממרא ויהי בשבן ישראל . וזהו הירוע המפורסם . וענין השכינה במקום הוא התמדת העומר במקום אחר . כי באריכות עמידת ב"ח במקום כולל או מיוחר יאמר בו שהוא שכן במקום ההוא . ואע"פ שהיה מתנועע בו בלא ספק . והוא שובן באלוני ממרא . ויהי בשבן ישראל והושאל זה למה שאינו ב"ח אבל לכל ענין שהתיישב ושקר על רבר אחר . יאמר בו ג"כ לשון שכינה . ואע"פ שלא היה הדבר אשר שקר עליו ענין ההוא מקום . ולא היה הענין ההוא ג"כ ב"ח אמר תשבון עליו ענבה . ואין ספק כי הענבה אינה ב"ח . ולא היום גוף כלל . אבל הוא הלק זכן . ולפי זאת ההשאלה רושאל לבור' יתעלה כלומר להתמדת שבינתו או השגחתו באי זה מקו' שהתמיד בו השכינה או לכל רבר ש יתמיד בו השנחה ונאמ' וישב ן בכוד יי' . ושכנתי בתוך בני ישראל . ורצון שובני סנה . וכל מה שבא מזאת הפעילה מיוחס לבורא יתבר' הוא בענין התמדת שבינתו . כלומ' אורו הנברא במקו' . או התמדת ההשגה בדבר אחר .

כל מקום כפי ענינו :

פרק ששה ועשרים

כבר ירעת אמרהם פרק לב ופ' מ"ו מזה החלק הבוללת לשיני הפירושים כולם התלויים בזה הענין : והוא אמרם דברה תורה כלשון בני אדם . ענין זה כי כל מה שאיפשר לבני אדם כולם הבנתו וציורו בתחלת המחשב הוא אשר שם ראוי לבור' יתעלה . ולזה יתואר בתארים מורים על הנשמות להורות עליו שהוא יתע' נמצא. כי לא ישיגו החמון בתחלת המחשבה מציאו"ת כי אם לנשם בלבר . ומה שאינו נשם או נמצא בנשם אינו נמצא אצלם . ובן כל מה שהוא שלמות אצלנו ייוחס לו יתעלה להורו"ת עליו שהוא שלם במיני השלמיות בלם ואין עמו חסרון או העדר בלל . וכל מה שישיגו החמון שהוא חסרון או העדר לא יתואר בו . ולזה לא יתואר באכילה ושתי' ולא בשינה ולא בחולי ולא בחמם ולא במה שירומה לזה . וכל' מר' שיחשוב ההמון שהו' שלימו' יתוא' בו . ואע"פ שהרב' ההוא אמנם הוא שלימות בערך אלינו אבל בערך אליו יתעלה אלו אשר נחשבם כלם שלמיות הם תכלית ההחרון . אמנם אלו ירמו ר"ת עדר השלמות ההוא האנושי ממנו יתעלה היה זה אצלם חסרון בחקו . ואתה יודע כי ר"ת תנועה היא משלמות בעלי חיים והברחית לו בה שלמותו . וכמו שהוא צריך לאכילה ושתי' להחלפ מה שיותך . כן הוא צריך לתנועה לבין אל השוב לו והמורנל . ולברוח מן ר"רע לו ומ"ה שהוא בנגדו . ואין הפר"ש בין שיתיאר יתעלה באכילה ובשתי' או שיתואר בתנועה . אבל לפי לשון בני אדם כלומר הרמיוני החמוני היו האכילה והשתייה אצלם חסרון בחק הבורא . והתנועה אינה חסרון בחקו' . ואע"פ שהתנועה אמנם הצריך אליה החסרון . וכבר התבאר

במופת

קרקאש

פרק כז

בחלק מכתי חדש
פ"מנחות"מ מפי'
ודברו דברי שנים
קיים ממנם ר"ל
שהדרכן בחלק חדש
כיוקו משום
ומוסבר מחנו
בקונטרס שהשגתיך
ולח יקבן בקרבתך
מפי מיוקנני כתו
בחלק מלחמות ממו
ידיד ניל מפר ברכות
בשם הגאון והרוקח
מוהר יהו פעולת
מעשנוקוי והרוקח
בשם שהרשון בחלק
חדש ניל שהשגתיך
מוהרו עתך ירפא
בו בשער מחנו ·
ושוח לשון מחדש
מחדו ומכבי מעלך
שם עלם שוח
כשעיוקו שיעלם
ויוקבר שם הכוקו
בחוברת · חו בכוכל
לשון ומוח כיוקר
בפון כי שם שחלך
מכבי ידיד עתך
מעלת ומכבי מעלך
שם עלם שוח ורשו
כשער כו ומוכנם
מחנו ומוח כיוקר
וידיעו ויעלמו על
בקרן ומוקם
מלך ומחדן
שבחתיך : ערך

בסופת הקדמה ז' חלק ג' כו כל המתנועע בעל נשם מיתחלק בלא ספק · והנה יתבאר אחר זה ד יורו יתעלה בלתי בעל נשם ולא תמצא לו תנועה ולא יתואר גם כן במנוחה כי לא יתואר במנוחה אלא מי שדרכו להתנועע · וכל אלו השמו' המורים על ביני תנועות בעלי חיים כולם יתואר בהם יתעלה על הדרך שאמרנו · כמו שיתואר בהיים · כי התנועה מקרה דבק לבעלי חיים · ואין ספק כי בהסתלק הנשמות יסתלקו כל אלו · כלומר ירד ועלה והלך ונצב ועמר וסבב וישב ושכן ויבוא ועבר וכל מה שדומה לזה · וזה העניין האחרון בו יתרומאלא מפני שהרגילוהו רעות ההמוכן · צריך לבאר ולאשי לקחו עצמם בשלמות האנושי · ולהסיר מהם אלו המחשבות המתחילות משני הנערות אליהם במעט הרחבה כמו שעשינו :

פרק שבעה ועשרים

אנקלוס הגר שלם מאד בלשון העברית והארמית · וכבר שם השהדלותו בסלוק ההנשמ' · וכל תואר יתארהו הכתוב שיביא אל הנשמ' יפרשהו כפי ענייניו · וכל מה שימצאהו מאו השמות המורים על מיני התנועה · ישים עניניי התנוע' הגלות והראו' אור נגרא · כלומר שכינה · או שנחה · והב' תרגם ירד יי' יתגלי יי' · וירד יי' ואתגלי יי' · ולא אמ' ונחת יי' · ארד' נא ואראה אתגלי כען ואחזה · וזה נמשך בפירושו · לא שהוא תרגם אנכי ארד עמך מצרים אנא אחוה עמך למצרים · וזה דבר מופלא מאד יורה על שלימות זה האדון ושוב פירושו והבנתו הדברים כפי מה שהם · ופתח לנו בזה התרגום עניין גדול מעלייני הנבואה · והוא כי תחילת זה הספור אמר ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב וכו' ויאמר אנכי וכו' אנכי ארד עמך מצריטה וכו' וכאשר כלל תחלת המאמר היותו במראות הלילה · לא הרחיק אונקלוס שיסופר דמאמר אשר נאמר במראו הלילה בלשונו · והוא ספור האמת כי זה ספור מה שנאמר לו לא ספור עניין שקרה · כמו וירד יי' על הר סיני · אשר הוא ספור מה שהתחדש בדברים הנמצאי · ולזה בנה אתי בהראו' · והרחיק ממנו מה שיורה על מציאות התנועה והדברים הדמיונים · כלו' סיפור מה שנאמר לו הניהו כאשר היה · וזה מופלא · ומבאן תתעורר כי יש הפרש גדול בין מה שיאמר בו בחלום או במראות הלילה · ובין מה שיאמר בו סתם ויהי דבר יי' אלי לאמר או ויאמר יי' אלי לאמר · ואיפשר עוד אצלי כי אונקלוס פי"ש אלהים הנאמר הנה מלאך · ולזה לא הרחיק שיאמ' אנא אחות עבך למצרי · ולא תרחיק האמינו אלהים הנה מלאך והוא יאמר לו אנכי האל אלהי אביך · כי זה המאמר יהיה בזה הלשון על ידי המלאך גם כן · הלא תראהו אומר ויאמר אלהים בחלום יעקב ויאמר הנני · ובסוף ספור דבריו עמו אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר · ואין ספק כי יעקב נדר לאל ולא למלאך · אבל זה נמשך בדברי הנביאים כלומר ספור הדברים אשר יאמרם המלאך בעבור השם בלשון דבור השם להם · והם כולם בחסרון המצטרף כאילו אמר אנכי שלוח אלהי אביך · אנכי שלוח האל הנגלה עליך בבית אל · וכיוצא בזה · והנה יבאו בנבואה ומעלותיה ובמלאכים דבריהם רבים כפי כונת זה המאמר :

פרק כח

גמור חלק מנד הרגל : ומה שהוא כנגדו · רוצ' לומר שחיטו רע גמור חלק שיחיק מענין שיחסוב שניש לו רע ממנו כמו שירחיק הגה ומזחק : כתשש הרחקה כמו שעשינו · ר"ל לחותה חשר לקחו עצמה בשלמות החמוסי בחרמו זה הענין כתשש הרחבת ביחור כמו שעשינו בזה הכרק :

פרק כז וכתכר כלל תחלת התקדם וכו' ; ר"ל מנד שכת' לכו הפסוק שוחת להשגה לח היתה השגה נכוחיית שלמה הכל היתה מדרגה פחותה מן הנבואה וזהו חמרו במראות הלילי' שפני זה לח הרחיק אונקלוס מלחרגם חנח לחות : כי זה ספור מה שכ' : ר"ל כי חמרו חלכי חרך עמך לח היתה נכוחה שלמה חלח מה שחפס בדמיונו שהוח יחב' ירד עמו במנרים לח שהיתה הנבואה קודת יקיניית ותהיה מהשתקפות השכל כי חלו היה כן לח היה מתרגם חנח לחות חלח חת חשר חמר חתגלי : ומהכתי' הדמיונ' · ר"ל חפס מהכתי' הדמיוניים כמו זחת הנבוחו' שהיתה ליעקב שני' חקני דמיוני כמוחלטו לח נבוחה שלמה חבני זה הנית חנקלוס חלח לחות עם עניין ולח חמר חתגלי : ומכחן תתעור' וכו' · חחר שביחרנו שחמר חלכי ירד עמך שחרגם חנקלוס חלח לחות היה מנד קודת הנבוחה היתה פחותה כמו שחמר הכחוב במראות הלילה חם כן מכחן תתעורר שיש הכדל בין מה שחמר בו בחלום חו בחזיון הלילה שחלו הנחי עניינים שוים בחעל' והיח מדרגה פחותה : ובין מה שחמ' בו סתם · שחלו הנחים הם נבוחה יותר שלמה מהחלום' הרחבונה : ובין מה שיחמר בו שחם וכו' · ר"ל שבענין חדרה ומחזה יש חלוק בין חומר חתם ויהי דבר יי' חו חומר ויחמר יי' : פרק כח

פרק שמונה ועשרים

רגל שם משתתף הוא שם לרגל בעלי החיים · רגל תדרת רגל · ויפול ג״כ בעניין ההמשך אחר הדבר · צא אתה וכל העם אשר ברגליך · עניינו הנמשכים אחריך · ויפול גם כן בעניין הסבה ויברך יי׳ אותך לרגלי · בסבתי · כלומ׳ בגללי · כי העניין אשר הוא בגלל דבר אחר · הדבר ההוא סבה לעניין ההוא · וזה נעשה הרבה · לרגל המלאכה ולרגל הילדים · אם כן אמרו ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים · ר״ל קיום סבותיו · כלומר הנפלאות אשר יראו אז במקום ההוא אשר הוא יתברך סבתם כלומ׳ עושם · ואל זה הפירו׳ נטה יונתן בן עוזיאל ע״ה אמר ואיתגלי בגבורתי׳ ביומא ההוא על טורא דזיתיא · וכן יתרגם כל מעשה מגע והעתק גבורתיה · מפני שהרצון בכלם הפעולות הבאות ברצונו · אמנם אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר פירש אנקלוס בו כמו שידעת שהוא שם כנוי רגליו שב אל הכסא ואמר ותחות כורסיה יקריה והבן והפלא אנקלוס מהרחקת ההגשמה וכל המביא אליה · ואפילו בדרך רחוק שהוא לא אמר ותחות כורסיה · שאם היה מיחס הכסא לו על העניין המובן תחילה · היה מתחייב היותו נסמך אל גשם והתחייב הגשמות · וייחס הכסא ליקריה כלומר לשכינה אשר הוא אור נברא · וכן אמר בתרגום כי יד על כס יה מן קדם אלהא דשכינתיה על כורסיה יקריה · וכן תמצא על לשון כל העם כסא הכבוד · וכבר יצאנו מעניין הפרק לדבר שיתבאר בפרקים אחרים ואשוב אל עניין הפרק · אמנם פירוש אנקלוס כבר ידעתו · אלא שתכלית דברו הרחיק ההגשמה · ולא ביאר לנו אי זה דבר השיגו ולא אי זה דבר נרצה בזה המשל · וכן בכל מקום לא יכנים עצמו בזה העניין · אך להרחיק הגשמות לבד · כי הרחקת ההגשמה דבר מופתי הכרחי באמונה ויגזור בו ויאמר כפי הצריך לזה · אבל ביאור עניין המשל הוא עניין מסופק · אפשר שתהיה בו זאת הכונה או דבר אחר · והם עוד דברים נסתרים מאד · ואין מיסוד האמונה הבנתם ולא השגתם קלה על ההמון · ולזה לא הכנים עצמו בזה העניין · אבל אנחנו כפי עניין המאמר אי אפשר מבלתי שנפרש בו דבר · ואומר כי אמרו ותחת רגליו רוצה בו סבתו ובגללו כמו שבארנו · ואשר השיגוהו הוא אמתת החומר הראשון אשר היה מאתו יתע׳ והוא סבת מציאותו · והסתכל אמרו כמעשה לבנת הספיר · ואלו היתה הכונה המראה היה אומר כלבנת הספיר · והוסיף מעש׳ · כי החומר כמו שידעת פרק ח׳ חלק ג׳ מקבל לעול׳ מתפעל לפי בחינת טבעו ואין פעולה לו כי אם במקרה · כמו שהצורה פועלת לעולם בעצמה מתפעלת במקרה · כמו שהתבאר בספרים הטבעיים

פרק כח בענין הסבה · ר״ל והוא מדרך כאשר העלול בעלה כי הענין אשר הוא בגלל וכו׳ ר״ל כי ענין אחד מסובב מדבר אחר הדבר ההוא סבה למסובב ההוא ; סבותם כלומר עושם · ר״ל שהש׳ יתברך סבת הנפלאות ההם ובאמרו סבתם לא תחשוב שיהיה סבה מתמדת כי הנפלאות לא יתמידו מציאותם לפיכך פיר׳ הרב עושם ר״ל שהוא מחדשם ועומדות הזמן הצריך לא יותר ; מעשה מגע · פי׳ כמו ענין רגל ; ויתגלי בגבורתיה · ר״ל גבורתי׳ הוא רמז לנפלאות ואם כן כמו זה הפירש עשה יונתן ז״ל שהוא שם רגליו שב אל הכסא · והכנסה אחרת שהוא שם כינוי רגליו ר״ל שאנקלוס שם מלת רגליו שב אל הכסא ואמר ותחות כורסיה כאלו אמר ותחת כסאו כמעשה לבנת הספיר לא שירצה בו ותחת רגלי הכסא שהוא שם כינוי רגליו שב וכו׳ תמה איך אמר כינוי לרגליו לבד והוא יפרש מלת רגליו הכסא כמו כסא כבודו לא שהכינוי לבד ישוב אל הכסא שמי זכרו תחלה אמנם לפי הפי׳ האמתי כן הוא שהכנוי שב אל הכסא והוא יהיה באמ׳ ותחת רגליו כסא כבודו ודוק ; על ענין המובן תחלה · ר״ל על הנחת שם כסא כפי הנחתו הראשונה שהוא כסא גמור כלומר לשכינה ; אשר הוא אור נברא · ר״ל שאנקלוס יחס ליקריה כלומר שהכסא ההוא היה כסא מכבוד שהיה שוכן בו והכבוד ההוא היה אור נברא והוא שהנברא ההו׳ היה הגלגל העלול הראשון ואם כן לפי אנקלוס הם השיגו העלול הראשון המניע ערבות שהוא הכסא ותחת כל הגלגלים כמעשה לבנת הספיר כי כל הגלגלי׳ ילקחו כגשם אחד ; אי זה דבר השיגו · ר״ל שלא ידענו לפי אנקלוס אי זו דבר השיגו אם השיגו חמר ראשון או זולתו ואפי׳ אם ידענו שהשיגו חמר ראשון לא ידענו למה עשה בו משל מלבנת הספיר וזהו אמרו אי זה דבר נרצה בזה המשל ; ענין מסופק · ר״ל דבר מסופק יוכל להיות אף על פי שהענין המסופק ההוא איננו ענין נכבד ויקר ; והם עוד דברים נסתרים · ר״ל שהענין המסופק ההוא הוא ענין נסתר נכבד ויקר לעלוי המושג ; כפי ענין המאמ׳ · ר״ל סוף הספר הוא לבאר סודו׳ הנבואה ומשליה אשר היה מאתו ית׳ ; והוא סבת מציאותו · רוצה לומר יש מפרשים שהם השיגו כי החמר הראשון היה מסובב מאת השם יתברך בלי שום אמצעי · ויש מפרשים שזה לא היה השגת אצילי בני ישראל ומה שאומר הרב אשר היה מאתו והוא סבת מציאותו · ר״ל סבה רחוק׳ לא קרוב׳ כי בכמו זה הלשון אמ׳ אריסטוטל׳ כי החמר הראשון מסובב מאת השם יתברך והוא סבת מציאותו רוצה לומר מציאתו השלם ; היה אומר כלבנת הספיר · פירש ואז היתה השגתם כהשגת יחזקאל שהשיג גלגל ערבות כדכתיב ודמות לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא וכו׳ ; מתפעל לפי בחינת טבעו · ר״ל שההיולי מקבל הצור׳ ומתפעל ממנה לפי שנותנת לו מציאות שלם ; כי אם במקרה · רוצה לומר כי האש שורפת מצד צורת׳ אמנם אם היתה בצורה

פרק כח רגל שם משתתף וכו׳ · אחר שהביא ראיה מאנקלוס בהרחקות הגשמו׳ הביא הרב פרק רגל לפי שג״כ הרחיק בו אנקלו׳ הגשמות והכלל העולה מזה הפרק כי רגל הוא שם משתתף הוא שם לרגל כ״א כמו רגל תחת רגל · ושני יפול בענין ההמשך אחר הדבר כמו צא אתה וכל העם אשר ברגלך · ויפול ג״כ שלישית לענין הסבה כמו ויברך יי׳ אותך לרגלי ר״ל בסבתי וזה כעשה הרב לרגל המלאכ׳ אשר לפני ולרגל הילדים א״כ אמר ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים ר״ל קיום בו סבותיו כלומר הנפלאות אשר יראו או במקום ההוא אשר הוא יתב׳ סבתם ואל תחשוב כי למה שיהיה השם סבתם שיהיו מתמידו׳ כי הנפלאו׳ לא יתמידו מציאות׳ לפי׳ פי׳ הרב עוש׳ ר״ל שהו׳ מחדשם עומדות הזמן הצריך לא יותר ; **אמר** שם טוב יראה לי כי כל אלו השתופים אשר הביא הרב על ענין רגל הם מורים על ענין אחד כי רגל תחת רגל הוא מורה על רגל ממש וכן אמרו צא אתה וכל העם אשר ברגלך כי המלך הולך על סוס ורכב וכל העם הולכים ברגליהם וכן ויברך יי׳ אותך לרגלי בעבור הרגל שהיה הולך ומתנועע תמיד לשמור צאנו וכן לרגל המלאכה וכן לרגל הילדים אשר הרצון בו מה שאמר אתנהלה לאטי כפי מה שיתנהלו הצאן והילדים כי תנועתם היא באיחור ולאט וכן ועמדו רגליו רוצה לומר כי הגבור יעמדו רגליו להלחם ולא תנועע לנוס אלא להלחם עם אויביו וכן השם יתבר׳ יהיה קיים ביום ההוא על הר הזתים וזהו מה שאמר יונתן עוזיאל ואתגלי בגבורתי׳ ביומא ההוא אבל דרך הרב לפרש קצת כדי לבו להוליד מה שכוונתו להוליד ולמה שכוונת הרב לומר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר שהוא לשון סבה פי׳ שכל אלו על ענין אשר ידעת ; אמנם ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר פיר׳ אנקלוס בו כמו שידעת שהוא שם כנוי רגליו שב אל הכסא ואמ׳ ותחות כורסיה יקריה והבן זה והפלא מאד · והנה רבים אמרו כי זהו טעות נפל בנוסחא כי היה ראוי שיאמר תמורת כסא הכבו׳ ולא הועילו דבר כי הכנו׳ ג״כ מיוחס אליו באומרו יקריה · ואמר החכם ר׳ משה הנרבוני והתפאר שבא עמד עליו אחר דקדוק רב והוא שאמרו שם כנוי רגליו שב אל הכסא לא ירצה בו שבעל הקנין הוא הכסא אבל ירצה שהוא שם הרגל המכונה אל הנסתר המיוחס אליו שב אל הכסא ר״ל שהכסא הוא המכונה אל הנסתר והנסתר הוא הכבוד והנסתר הראשון הוא הנמצא לא שהרגל הוא אמתתו ית׳ או חלק מאתו ואמר ותחות כורסיה יקריה הנה הרגל קרא כסא ויחסו אל כבוד האל לא לאל הראשון והרצון בזה שאנקלוס שם כנוי יו״ד וא״ו שב אל הכסא ר״ל כי הרגל המכונה עם יו״ד וא״ו שהוא נסתר הוא הכסא לא שייחס אל השם יתברך ראשונה כמו שפי׳ הרב אבל פי׳ הרגל כסא ואחר כך אמר כי זה הכסא יתייחס אל יקר השם אם כן ימצאו בכאן שלשה דברים כסא וכנוי הכסא ולמי יתיחס · והנה הכסא יש לו כנוי כמו שאמר ותחות כורסיה וזה הכנוי יתיחס אל הכבוד והכבוד הוא השם יתברך לכן אמר והפלא מהרחקת אנקלוס ההגשמה וכל מה שיביא חיוב ההגשמה כי אלו היה מייחס הכסא אליו היה לנו לחשוב שהוא יושב על כסא ויתחייב ממנו שיהיה השם גוף ועל״כ ייחס הכסא לכבודו והכוונה בכל זה הוא להרחיק אנקלוס הגשמות וכל מה שיביא אליה לא לבאר לנו אי זה דבר השיגו ולא אי זה דבר נרצה בזה המשל וכן בכל מקום לא יכנים עצמו בזה הענין כי אם להרחיק הגשמות לבד ונתן הרב סבה בזה כי הרחקת הגשמות דבר מופתי והוא גם כן הכרחי באמונה כי מי שיאמין שהשם גשם הוא כופר בעקר ולכן גזר אנקלוס בו ויאמר כפי הצורך לזה אבל ענין המשל הוא ענין מסופק אפשר שתהיה זאת הכוונה או דבר אחר ולכן לא יפרשהו אנקלוס וגם מפני סבה שנית כי הם דברים נסתרים וגם מפני סבה שלישית כי אין מיסוד האמונה הבנתם וגם מפני סבה רביעית כי אין השגתם קלה על ההמון ולכולא הכנים אנקלוס עצמו לפרש דבר מזה המשל אבל אנחנו כפי ענין המאמר כי זה הספר חובר לסלק הגשמות ולבאר השמות המשותפים ולבאר המשלים הסתומים נאמר בו כי אמרו ותחת רגליו הרצון בו סבתו ובגללו כמו שביארנו כשתו׳ רגל כי אין לפרש רגל כסא כי לא ימצא בכל התור׳ שלא רגל שיקרא כסא והנה השיגו אמת׳ החמר הראשון כי עם שנתגלגלו בהשגת השם יתברך כמו שביארנו בפרקים שעברו השיגו אמתת החמר הראשון אשר היה מאתו והם׳ שהוא סבה לו כי אם לא ימצא כותן הצורה מהות ההיולי לא ימצא

כי החומר כמו שידעת מקבל לעול׳ מתפעל ואין לו פעול׳ כי אם במקר׳ כמו שהצור׳ פועלת בעצמה ומתפעלת במקרה · הרצון בו כי הפעול׳ קניין מהצורה שהוא אמתו׳ הדבר והחומ׳ מקבל ההתפעלות ואין פעולה לו רק בקיומה לו אחר הצורה כמו שתאמר האש פועל והוא מורכב מחומר וצורה ואם הפעולה בעצם היא מצד הצורה קיימה הפעולה לאש בכללו ואם כן החומ׳ בכלל הפעול׳ דבר הוא במקרה אמנם

[illegible]

הטבעיים ולזה אמר עליו כמעשה · ואמנם לבנת הספיר הוא לשון על הזוהר לא על המראה הלבן · כי לובן הספיר אינו מראה לבן אבל זוהר לבד והזוהר אינו מראה כמו שהתבאר בספרים הטבעיים · שאלו היה מראה לא היה מרא' המראים כולם מא׳ריו ומקבל' · אך כאשר היה הגשם המזהיר נעדר המראים כולם יקבל מפני זה המראים כולם זה אחר זה · וזה כדמות ההומר הראשון אשר הוא כבחינת אמתתו נעדר הצורות כולם · ולזה הוא מקבל הצורות כולם זו אחר זו · והייתה השנתם אם כן ההומר הראשון · ויחסו לשם להיותו ראש בריאותיו המחייב ההויה וההפסד והוא מחדשו · והנה יבאו בזה הענין גם כן דברים · ודע שאתה צריך לכמו זה הפי' · ואפילו לפירוש אנקלוס אשר אמר ותחות כורסיה יקריה · כלומר כי ההומר הראשון הוא גם כן באמת תחת השמים הנקראים כסא כמו שקדם · ולא העירני אל זה הפירוש המופלא והמציאני זה הענין לא דבר מצאתי לרבי אליעזר בן הורקנוס תשמעני בקצת פרקי זה המאמר פרק כ"ו חלק ב' והכוונה כולה מכל משכיל · הרחקת הגשמה מהבורא יתעלה · והשים ההשגות ההם כולם שכליו' ולא חושיות והבן זה והתבונן בו :

פרק תשעה ועשרים

עצב שם משתתף הוא שם הכאב והחיל בעצב תלדי בנים · והוא שם הכעס ולא עצבו אביו מימיו ולא דר כעסו · כי נעצב אל דוד כעס בעבורו · והוא שסהמרי · מרו ועצבו את רוח קדשו · יעציבוהו בישימון אם דרך עוצב בי · כל היו' דברי יעצבו · ולפי הענין השני או השלישי נאמר ויתעצב אל לבו · אמנם כפי הענין השני פירושו כי השם כעס עליה' לרוע מעלליהם · ואמנם אמרו אל לבו · וכן אמרו כעניין נח ויאמר יי' אל לבו · שמע עניינו · ודוא כי הענין אשר יאמ' בעבורו באדם שהו' אמר בלבו · או אמר אל לבו · הוא הענין אשר לא יהגה ולא יאמרהו לזולתו · וכן כל עניין שרצהו השם ולא אמרו לנביא בעת ההיא אשר עבר בו המעשה ההוא כפי הרצון · יאמר עליו ויאמר יי' אל לבו · להדמות בעניין ההוא האנושי · על המשך דבר התורה כלשון בני אדם · וזה מבואר נגלה · ומפני שמרי דור המבול לא התבאר בתורה שליחות שליה להם בעת ההיא · ולא הזהירם · ולא יעדם במורה · נאמר בעבורם כי יי' כעס עליהם בלבו · וכן כשהיה רצונו בשלא יהיה עוד מבול · לא אמר לנביא לך והגד להם זה : ולזה נאמר אל לבו · אבל פי' ויתעצב אל לבו : כפי הענין הג' יהיה פי' ומרות האדם רצון יי' כי לב ג"כ יקרא הרצון : במו שאבא' פרק ל"ט חלק א' בשתוף שם לב :

פרק שלשים

אכל זאת המלה הנחתה הראשונה בלשון ללקיחת בעלי חיים מה שיקחוהו מן המזון · וזה מה שאין צריך אליו משל : ואחרי כן ראה הלשון באכילה שני ענינים · העניין האחד הוא אבדת הדבר הנאכל כלומר הפסד צורתו תחילה : והעניין האחר צמיחת הבעלי חיים במה שיקחוהו מן המזון והתמדת עמידתו בו והתמד' מציאותו ותקון כחות הגוף כולם בו : ולפי העניין האחד הושאל לשון אכילה לכל אביד' והפסד : ובכלל לכל השמש צור' ואכלה אתכם ארץ אויביכ' ארץ אוכלת יושביה : חרב תאכלו : תאכל חרב : ותבער בם אש יי' ותאכל בקצה המחנה : אש

[illegible]

פרק כט [illegible]

פרק ל [illegible]

פרק ל [illegible]

פרק כט [illegible]

פרק ל [illegible]

בקצי הירידה : ותקון כחות . ר"ל שלא יהיה כח רוע מזג לחכמה וללמוד ר"ל השגת המושכלות וזהו חכמות ועיון המושכלות : התורה בספר זה ר"ל בספר משלי : ובקנית הנמשחות היא התורה ר"ל ירמוז לזה שהחכמה תאר בעבורה תהיה התורה התכונית היא מורכבת מדעות שכליות ומעשליות המדות לכן כיתיעתה ובקיומה יגיע שלמות השתרות הצורה התכונית לא בחכמה לבד ולא במעשה התורה : כי הנדק היא התשועה התמתית . ר"ל כי הדעות המוקדות תאר יהיה תוך לנפש כמו שהם בנפש הם היא תשועה התמתית : והכון זה . ר"ל זה רומז לחתרו מוכל עץ הגן תאכל תאכל ר"ל אתיגע עניני המושכלים התמתי' גם רומז למה שתמר כי הנדק היא התשוע' התמתית. ים תומרים שתמרו הנדק היא תשועה התמתי' רומז על כי כוכב נדק הוא התורה והמעשים החכמה והוא מזל ירושלים וגם מה שתומר כי הים הם רומזים לחכמה רמז נוה הענין מי מרה כי התושבלים לבד הם מרים להמון והמעשים לבד הם מרים למשכילי' לכן הענין המורכב מעניהם והיא התורה היא המים המתוקים וזה שתמרו ר"ל שבת והיינו בתרה תפקוד כי שבת הוא רמז לידיעת המושכלי' כי הוא מוסכל עמוק עד שילהו השכלים התמושים להשיגו והיינו רמז למפורסמות והמעשים שם כן הענין מוד מי מרה נהלו המלות העמומות והכון זה כי נפלא הוא למשכילים ולהמון :

פרק לא דע כי הנעות בכחו שיעשה וכו' .

ר"ל והם הנמשלות השכלות .

זה הפרק התחלה לרמוז מעמד הר סיני והנכול שזכר שם לשכל התנועי נכול רמז על מה שהוא הקב"ה למשה והנכלת את סהר : והמליצה המלות רוצה לו' הם עולם הנכדלים . והמליצות הדברים . רוצה לומר בעולם התמעי : ואין הענין הולך על חיוב מרחק וכו' ר"ל אע"פ שהיה נכול לשכל כן חדש לתמר מזה יהיה לו נכול מה ותחר יהי' לו נכול יותר נדול ולתמר מזה היתרון ילך לבעלי תכלית בתוספת ותמר הרב . שאין הענין הולך על חיוב מרחק מיודמן לכל ים נכול ידוע שאין שום חדש יכול לעברו : והתנברות השכל לנקב התמתם וכו' . ר"ל והתנברות והתעוררות שיש לשכל לנקב לתמת תותם הדברים תאר יתוקק התדש להשנתם ולחפש תמת תותם הדברים נתלח בכל כת מעיינת וכו' . ותמר לתפשה אם לתלת תמתם שזכרתי : כלומר התשוקה ר"ל מה שהזכרתי : התלות השכל . ר"ל שהשכל מתשוקק להשיג תותם העניינים : תקדת התחלוקת המופתית . ר"ל שהולק כנד המופת : והלו העניינים תאר נפל : ר"ל זה לנתר התחלוקת הרתשוקה ממה שיש תשוק להשנתם והין עליו מופת : ועבדרים העניינים הלימודי' . רוצה לומר שהעניני' הלימודיים

נגלה מאד לבעלי החכמה . ער שענין אחד יוציאהו איש מעיונו בעצמו . ואיש אחד לא יוכל להבין הענין ההוא לעולם . ואפילו למורהו לו בכל לשון ובכל משל ובזמן ארוך לא יניע שכלו אליו בשום פנים . אך תקצר יד שכלו להבינו . וזה היתרון גם כן אינו ללא תכלה . אבל לשכל האנושי גבול בלא ספק יעמד אצלו . ער שיש דברים שיתבאר לאדם המנע חשנתם . ולא ימצא נפשו משתוקקת לידיעתם לשערו בהמנע זה . ושאין פתח שיכנס ממנו להגיע אל זה . כשכלנו מספר ככבי השמים ואם הם זוג או נפרד . וכשכלנו מספר מיני בעלי החיים והמקורים והצמחים ומה שידומה לזה . ויש דברים ימצא האדם תשוקתו להשנתם עצומה והתנברו' השכל לבקש אמתתם ולחפשה : נמצא בכל אומה מעיינת מבני אדם . ובכל זמן . וברברים ההם ירבו הדעות ותפול המחלוקת בין המעיינים ויתחדשו הספקות מפני התלות השכל בהשנת הדברים ההם . כלומר התשוקה אליהם . והיות כל אחד חושב שהוא מגיא דרך ידע בה אמתת הדבר . ואין בכח השכל האנושי שיביא על הדבר ההוא מופת . כי כל דבר שנודעה אמתתו במופת אין מהלוקת בו ולא הכזבו ולא מגיעה . אלא מסבל יחלוק המחלוקת אשר תקרא המחלוקת המופתית . כמו שהמציא אנשים חלקו בכדוריות הארץ והיות הגלגל עגול וכיוצ' בזה. וזאן אין מבא להם בזה הענין :

ואלו

אש אוכלה הוא . כלומר יאבד המזרים כי כאבד האש למה שישלוט עליו זה הרבה . ולפי הענין האחרון הושאל לשון אכילה לחכמה וללמוד . ובכלל להשנת השכליו' אשר יתמיד בהם השארות הצורה האנושית על השלם שבענייניו . כהתמדת הנוף במזון על הטוב שבענייניו . ל"כו שברו ואכולו . שמעו שמוע אלי ואכלו טוב . אכול דבש הרבות לא טוב . אכול בני דבש כי טוב ונופת מתוק לחכך כן דעה חכמה לנפשך . וזה נעשה ג"כ הרבה ברברי רז"ל כלומר שמכנים החכמה באכילה . תא אכלו בשרא שמנה ביה רבא . ואמרו כל אכילה ושתייה האמורה בספר זה אינה אלא חכמה ובקצת הנוסחאו' תורה . וכן הרבו קראם החכמה מים . הוי כל צמא לכו למים . ומאשר נעשה זה הרבה בלשון ונגלה עד ששב באלו הוא ההנחה הראשונה . נעשה ג כ לשון הרעב והצמא בהעדר החכמה וההשנה . והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר יי'. צמאה נפשי לאלהים לאל חי וזה הרבה . ותרגם יונתן בן עוזיאל ע"ה ושאבתם בששון ממעייני הישועה ותקבלון אולפן חדת בהדוא מבחירי צדיקיא . והשתכל פירושו מים שהוא חכמה שתגיע בימים ההם . ושם מעייני כמו מעיני העדה . כלומר הראשים והם החכמים . ואמרו מבחירי צדיקיא כי הצדק היא הישועה האמיתית . וראה איך פירש כל מלה בזה הפסוק לענייני החכמה והלימוד והבן זה :

פרק לא דע כי לשכל האנושי השגות בכחו ושבעו

שישיגם ובמציאה נמצאות . ועניניים אין בשבעו שישיגם בשום פנים ולא בסבה . אבל שערי השגתם נעולים בפניו . ובמציאות דברים ישיג מהן עניין . ויסכל עניינים . ואין בחיותו משיג מתחייב שישיג כל דבר . כמו שלחושים השנות . ולא ישיגים על אי זה מדחק שיזדמן . ובן שאר הכחות הנופניות . שהאיש על דרך משל אף על פי שהוא יכול לשאת שני כברים . אינו יכול לשאת עשרה . ויתרון אישי המין זה על זה באלו הה שנות החושיות ושאר הכחות הנופניות נגלה מבואר לכל אדם . אלא שיש לו גבול . ואין העניין הולך אל אי זה מדחק שיזדמן ואי זה שיעור שיקדה . וכן הדין בע מו בהשנות השכליות האנושיות . יש יתרון לאישי המין זה על זה בהם יתרון רב . וזה גם כן מבואר

לכל ותמרים פירשו כי חכמה ותורה הם דבר אחד כי התורה המיוחדת אצל היודעים היא החכמה ; ורחה לזין פי' כל מלה בזה הפסוק בענין החכמה והלמוד והבן זה . כי זהו היסודה אשר נסתוקק אלהים כי לה כתלוה ישועת המשיח בעבור התלות הנפשיות ולא התסוקות המדומות כמ"ש ומלאה הארץ דעה את יי' ולא כלמוד והחכמ' יסיר התדם כלהו יגלה מעבדות לחרות ומחבל ליום טוב ולכן תמרו רז"ל מה שמו של משיח תלהי דכי רבי יהון שמו תני דבי חזקיהו חזקיהו שמו וכו' כי אלו החכמים היו מלמדים דעת את העם והבינו' שביו מושיעי' נפשם לתלמידי' כאלו נקראו משיחים ואין ספק כי יהיה בכהן ישועה כללית לכית ישרא ויהיה כוללת גם כן לנוף ולנפש אם רצונו לעשות רצונו ויעבדה בכל מה נעשה ושעבוד מלכיות ושתור שבעשה מעבנים ולכן נרין התדם שיקוה מיכח הגואל ויביל נופנו ונפשנו כמו שעשה משה מושיענו ולם יתמשה נרין שיגיל התדם נפשו מרדת שחת ולו יכח לו ישועה התמתית וזהו מה פרמו הרב בתמרו והבן זה : ותמרו כי הנדק הוא היסודה התמתי'. רומז כזה הדעות המוקדות הם הישועה לא הנשמיות ולא הדעות הכוחות והבן זה רומז למה שהמר בתעשה כרתשית מכל כן הנן

תכול תתכל :

פרק לא דע כי לשכל התנועי השנות וכו' : מזה הפרק יתחיל הרב לרתוז על מעמד הר סיני והנכול שזכר שם לשכל התנועי רמז לנכול הכח' כתעמד הנכתר והנכלת את הסר הר תמר הרב כי לשכל התנועי נכול כי יש השנות יוכל השכל להסיגם ויש בתניתה נם כן נמצאו' ובניים אין בטבעו שישיגם כמו' פנים : ותמרו ולא בסבה : תפילו בשפע תלהי : ובתניתות דברים יש' תדם ענין ויסכל תדם ענין : תמרו התתרגמים כי תה שתמר כי לשכל התנועי יש כו כחות בטבעו שישיג רומז תל אלו הדברים שבכלן שהוא העולם השפל ובניים אין בטבעו שישיג רומז לעולם השכלים הנכדלים ובתניתות יסכיל תדם ענין ויסכל תדם ענינם רומזו לענין נגלגלי' : ונ"כ מכואר תתד ונגלה כי יש בתין התנועי רותה בהשנות הענייני כי יש תנשים שישיגו ענייני תעצמן ואיש לית יוכל להבין הענין הזה אפילו למדהו שולתו ויש תנשים שלא יגיעו אליו הדבר מעצמם אלא למדוהו מולתם ולכן יש בתעמד הר סיני תדרנות משא תתיבה בפני עצמו תהרן תתיבה בפני עצמו כדב ותכיהו תתיבה בפני עצמם ואתר כן כל ישרא : ויש דברים שיתאתר לתדם התנע השנתם ולא יתגל בנפשו השתוקקות לידיעתם : ויש דברים עם שיש לתדם תשוקה עצומה להשנתם ויתנבר השכל לנקב תתעתם ואין בכח השכל התנועי שיכיח תל הדבר הזה תופת : והבן תמרו כי כל דבר שנודעה אמתתו אין מתחלקת בו ולא הכזבה ולא מגיעה בפני עצמו תהרן מתיבה בפני עצמו כדב ותכיהו תתיבה בפני עצמם אתר כן תמסכל יתלוק התחלוקת הזהו וכו' : ותלו העניינים תאר נפל כל עליהם זה הכלכול הרבה בעניינים האלהיים ומעט בענייני' הטבעיים ועבדרים בעניינים הלמודיים . למה שהלמודי הוא למוד תופתי ולכן בעבור זה רתוי לעסק בגול לשכל התנועי כי לא יתכלכל עניינו : ותמרו תמר תלכסנדר הפרנדוסי כי שבות התחלוקת הם שלש' תחד מהם תהבת הרשות והנלות התנועים לתדם תהסנת התמת כפי תה שהוא כי התכוך התדוקה יבעל התדם תתשיג התמת כל כתן כשיכון בלמוד התור' והתכמה תל הבנות התסרה לת תל התמת והוה רמז תל תלישע בן תבויה : והסבה התנית דקות הענין בעצמו ועמקו וקושי

כתנתו

פרק לא

התכלות התלוש ועניינים תרובעים כתוצם פנים ולא בסבה ר"ל תפקיד תפר תוכנת ותה קשיר תסבה קשים תפר לך תסבה' תחר תפשר כללו תפשרות ותוש תמרו תכל תשרי תשגתם בעניים לענין : וזש

קרקאש

פרק לב

פרק לב עד

פרק לב דע

פרק לב דע

תשוב חסר יותר מכל חסר · ר"ל שתשוב שתהיה לך סבלות קנטיר וחזו סחסרון
קרב : מינים רבים · ר"ל מהדמיונים : עם הולשת הכח הרוחני : ר"ל מה
שיתחדש ברחות לרחות דמיונות רבים זה יגיע מלד חולשת הרחות : וכחסר
יפערו בעין : ר"ל ונם יתחדשו דמיונים מכיבים לחותם שיפערו עלמון בעין

לדברים המחירי' וכו' : חס לח יעמדו סה :
ר"ל חס לח יתקנו סחזון לגבולה : וילכו כה
בסמירה : ר"ל ולח ילכו כה בסמירה רבה
לו יהפך לחסרון וכו' : ויחום וכו' · ר"ל
שיחום על כבוד שבלו הנקבה : ויחמא
ויעמוד · ר"ל ויחמא ויפסוק ולח יחבדל
לעיין הענין הנגזל לחסר חין דרך
להשיגו זולח בתדקדק חלות לחמר בסבל
וכו' · ר"ל כשחני חמרתי עם לשבל החמושי
גבול לח בחשבה שחני רוצה בו השבל לחבר
בקנין כי בחשבל הנקבה חין לו גבול חבל
רוצה חני בו כי ההבנה המוכנת להשיבל
המושבלים יש לה גבול בלח סבף לח השבל
בחה שהוח שבל : ולדקדק הענין ר"ל ולהבר
בדקדוק מעיין השבל הנקבה : ויבולו
פרקים לחמרים וסם כפ"ם וע"כ מרחשון·
פ"ח חה שחמרתי בזה הפרק שבחמן מיקרה
בהשגות הנפשיות יקרה בהשגות השבליות
זה ילינו בדקדוק לגל השבל כי לחדם לחר
שירלה חנשם חוק הברחות לח ירלה
חנשב חלוח ולחר לחבר ישמע קול חוק לח
ישמע קול החלוח לחמנם השבל בהפך זה כי
לחרי לחבר השבין חנשבל חוק כ"ם שישבין
חנשבל חלוח לחבל רלה הרב לומר כי ההשגה
השבלית יולד שהנשנים חגלים למציחותם
ובהמלעותם יגיע ההשגה השבלית חזה
הלד יקר"ל למי שהרח והשבין בעיון שיחלם
עיונו מלד הכלי"ב שמייים שהחבלו"ו ולח חה
שהי"כול להשיג קודם ההפלנ"ו והשהרחה :

פרק לג וכוכיחור ענייני חבלי שכנות'.
נוסחח לחמרת ולחין כן ביחור
וכו' ולפי הנסחח הרחשונה ר"ל כחו שחי
שלח עיין בחכמת הטבע חם יעיין בחכמה
בחלהות חזיק חלוד כן כוזק חלוד חם כבחר
ביחור ענייני הנבוחות' וחפלינה למי שחתחיל
בעיון : לבל ניריך לחבון הקטנים וכו' ·
לוף על פי שחין רחוי לבחר ענייני הנבוחה
וחפלינה למתחילים בעיון מבל חקום נריך
לחבון הקטנים ולישב דעתם כפי הפנתם
ולפי הנסחח הפנייה רוצה לומר ולחין כן
ביחור ענייני הפבוחה סחפילו למי שחתחיל
בעיון נוכל לפרש לו פירוש הנכוחה ולפי
זחת הנוסחח יפול לבל ניריך טוב : עד
שיגיע לקבל תועלת בהם · רוצה לומר
שחילו החזוחות הם רעים לנער עד שיגדל
שחז יקבל תועלת בחזוחות הלה : לח לל
לחתת מהותו · ר"ל שהתורה הסמיקה בכל
ביחור שייעיר הסבל לל מניחות הלה יתבדך
חע"ם שלח ייסיר הביחור הזוח לל לחתת
מהותו כי הם מתחרים לן יתבדך בעזות
כפי פשטי הכתובים : וכן יניייר העניינים ·
רוצ'לומר כיזיעה נוריית · וחתחיל עמהם
בביחור

פרק לג דע

על ההשגחות הנעשות בספור אשר ספרי הנביאים מלאים מהם· אבל צריך להנוך הקטנים ולישב קצרי התבונה כפי שיעור השגתם · ומי שיראה שלם בשכל מזומן לואת המדרגה העליונ' ר"ל מדרגת העיון המופתי והזהרו'ו השכליות האמיתיי'· יעלוהו מעט מעט עד שיגיע בו שלמותו · אם ממעודר שיעירהו או מעצמו · אמנם כשיתחיל בזאת החכמה הראשית לא יחזור לו בלבול לבר באמונות אבל בטול לנמרי · ואין המשל בו אצלי · אלא כמי שיזון הנער היונק בלחם החטה והבשר ושתיית היין שהוא ימיתהו בלא ספק : לא שאלו המזונות רעים בלתי טבעיים לאדם · אבל לחולשת לוקחם לעכלם עד שיגיע לקבל התועלת בהם כן אלו הדעות האמתיות · לא העלימום ודברו בהם בחידות ולא עשה כל אדם חכם תחבולה ללמדם בבלתי באור בכל צד מן התחבולות מפני היות בהם דבר רע נפתר · או מפני היותם סותרים ליסודות התורה · כמו שיחשבו הפתאים אשר חשבו שהשיגו למדרגת העיון · אבל העלימום לקצור השכל בתחל לקבלם · וגלו בהם מעט שילפדם השלם · ולזה נקראו סודות וספרי תורה כמו שנאבר · וזאת היא הסבה בדברה התורה בלשון בני אדם כמו שביארנו פרק כ"ו וכ"ז מזה להיותה מוכנת להתחיל בה וללמוד אותה הנערים והנשים וכל העם · ואין ביכלתם להבין הדברים כפי אמתתם · ולזה הספיקה עמהם הקבלה בכל ענין אמתי · שהאמנתו נבחרת · ובבל ציור מה שייעיר השבל אל מציאותו לא על אמתת מהותו · ובשיהיה האיש שלם

מהשנתך · או תתזיל להכזיב העניני' אשר לא בא מופת על סותרם · או שהם אפשריי' ואפילו באפשיר רחוק · תגיע כאלישע אחר ואינו שלא תהיה שלם לבר אבל תשוב יותר הסר מכל חסר · ותתחדש לך אז תגבורות הדמיונים ונשורת אחר החסרונות והמדות המנונות והרעות לטרידת השבל ולהכבות אורו · כמו שיתחדש ברחות מן הדמיונים המכזבים מינים רבים עם הולשת כח הרואה בהולים · וכאשר יפצרו בעיון לדברים המאירים או לדברים הדקים ובזה הענייו נאמ'דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאתו · וכן הביאוהו משל על אלישע אחר · ומה נפלא זה המשל שהוא דמה החכמה במאכל כמו שי'ברנו · וזכר הערב שבשזונות והוא ד'דבש · וד'דבש בטבעו כשירבו ממנו יעורר האיסטופיכה ויבא הקיא · וכאלו אמר שטבע זאת ההשגה עם גדולתם ועצמתם ומה שבה מן השליכות אם לא יעמדו בה אצל נבולה וילמי בה בשמירה יד'פך לחסרון · כאוכל הדבש אשר אם יאכל בשיעור יזון ויערב לו · ואם יוסיף יאבד הכל · לא אמר פן תשבענו וקצת בו אלא אמר והקאתו · ואל זה הענין ג'כ רמז באמרו אכול דבש הרבות לא טוב וגו' · ולזה רמז באמרו ואל תתחכם יותר למה תשומם · ואל זה רמז באמרו שמור רגליך באשר תלך אל בית האלהים · ואל זה הענין רמז דוד באמרו לא הלכתי בגדולו' ובנפלאו' ממני · ואל זה הענייו כונו באמרם במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשת התבונן ואילך עסק בנסתרות · רוצה לומר שאתה לא תשלח שכלך אלא בפה שאפשר האדם להשיגו העסק בו מזיק מאד כמו שביארנו · ואל זה כונו באמרם כל המסתבל באר'דברים וכו' והשלימו זה המאמר באמרם כל שלא חס על כבוד קונו רמז למה שביארנוהו שלא יהרוס האדם לעיין בדמיונים המופסדים · וכשיתחדשו לו הספקות או לא ימצא מופת על הענייו ד'מבוקש לא יניחד'ו וישליכהו ויתחיל להכזיבו אבל יתישב ויחום על כבוד קונו וימנע ויעמוד · וזה הענייו כבר התבאר · ואין הרצון באלו הכתובים אשר אמרום הנביאים והחכמי'ל לסתום שער העיון לנמרי ולבטל השבל מהשיגו מה שאיפשי'להשיגו · כמו שיחשבו הפתאי' והמתרשלים אשר ייטב להם שישימו חסרונם ופתיותם שלימות וחכמה · ושלמות זולתם וחכמתם חסרון ויציאה מן הדת · שמים חושך לאור ואור לחישך · אבל כוונה כולה להגיד שיש לשבל האנושי גבול יעמוד אצלו · ולא תדקדק מלות שנאמרו בשבל בזה הפר'וזולתו· כי הכוונה הישרה אל הענייו המכוון לא אמתת מהות השבל · ולדקדוק זה פרקים אחרים :

פרק לג דע כי התחלה בזאת החכמה מזקת מאד ר"ל החכמה האלהית : וכן ביאור ענייני משלי הנבואה והזערה האמיתי'· יעלוהו מעט מעט עד שיגיע אל שלמותו · אם ממעודר שיעירהו או מעצמו · אמנם כשיתחיל בזאת החכמה הראשית לא יחזור לו בלבול לבר באמונות אבל בטול לנמרי · ואין המשל בו אצלי · אלא כמי שיזון הנער היונק בלחם החטה והבשר ושתיית היין שהוא ימיתהו בלא ספק : לא שאלו המזונות רעים בלתי טבעיים לאדם · אבל לחולשת לוקחם לעכלם עד שיגיע לקבל התועלת בהם כן אלו הדעות האמתיות · לא העלימום ודברו בהם בחידות ולא עשה כל אדם חכם תחבולה ללמדם בבלתי באור בכל צד מן התחבולות מפני היות בהם דבר רע נפתר · או מפני היותם סותרים ליסודות התורה · כמו שיחשבו הפתאים אשר חשבו שהשיגו למדרגת העיון · אבל העלימום לקצור השכל בתחל לקבלם · וגלו בהם מעט שילפדם השלם · ולזה נקראו סודות וספרי תורה כמו שנאבר · וזאת היא הסבה בדברה התורה בלשון בני אדם כמו שביארנו פרק כ"ו וכ"ז מזה להיותה מוכנת להתחיל בה וללמוד אותה הנערים והנשים וכל העם · ואין ביכלתם להבין הדברים כפי אמתתם · ולזה הספיקה עמהם הקבלה בכל ענין אמתי · שהאמנתו נבחרת · ובבל ציור מה שייעיר השבל אל מציאותו לא על אמתת מהותו · ובשיהיה האיש שלם

בלחמרו כמו שיחשבו המתרשלים והפתאים שהם המון המוזכים שהם שלמים והם מסגולת סבליהם ועליהם נחמר שחים חסך לחור וחור לחסך הסם יגילבן סהם : ולחמרו ולח תדקדק המלות בחמרו בשבל בזה הפרק וזולתו · חמרנו בספרשים כשחקדקתי שים לשבל החמושי גבול לח תחשוב שהוח השבל הנחלל כי

השבל הנחלל חין לו גבול והחלת בזה כי השבל בחה שהוח שבל לח יחשבם בהשגתו חבל הרחלן בחלו הדברים השגות שבלות הרחון בו חה שיחשוב החדם שהם השגות שבלות וחין הדבר בן כי הם בלם דמיונים והשגות בוזבות והבן זה כי הוח נעלם

מהרב מפרשים :

פרק לג דע כי בהתחלה בזאת החכמה מזקת מאד כו' · חחר שביחר הרב בפרק הקודם כי רחוי לחדם לעמוד בדבר שבבלו חי חפשר להשיגו בשום פנים וזה יהיה בפי דקות המושג ועמקו וגם לף שהוח חפשרי להשיג חם קשה חו נמנע בערך חל המשיג רחוי שלח יהרום למה שקדם מזה רע גדול חמר בזה הפרק כי לף שים הנה דברים שחיבם קדם להשיג לשבל החמושי ויובל בל חדם שלם השבל להשיגם רחוי למנוע לחבתי קלרי התבונה כמו הקטנים וגם המקלרים בידיע' למנוע מהם החכמה החלטית בתחלת העיון וכן רחוי למנוע מהם ביחוד מעלי הנבוחה חבל נריך לחבון הקטנים ולהתישב למקלרי' בפי שעור השגתם ומי שירלה שלם בשבל מזומן לוחת המדרגה רוצה לומר מדרגת העיון המופתי יעלה מעט מעט רחשון רחשון עד שיגיע חל שלמותו כי חם יתחיל מחדם בחכמת החלטית לו ביחור ענייני מעלי הנבוחה לח לבד יתקדם בלבול החזוחות חבל בטול לנמרי וכבית הרב מעל על זה מי שיזון הנער היונק בלחם חטה וכשר ושתיית היין שבו'ימיתהו בלי ספק לח שחלו המזונות רעים בלתי טבעיים וכן הדבר בחכמת החלטית וכסיים וכן בחכמת החלטות וכספרי התורה : ולחמרו ולזה הספיקה עמהם הקבלה בכל ענין לחתי שלמתתו בבחרת ובבל ציור מה שייעיר השבל חל מניחותו לח על לחתת מהותו' · הרצון בו בכתובים יחמרו עין ר' חון ר' וכן בדומה לזה להיישיר שהוח מסיג לח להיישיר חין בית השגתו : ולחמרו כי בעני בתעלי' החלה בחחד מהם ביותו חכם בלומר שעלו בידו החכמות לח שידע חכמת התורה רוצה לומר תלמודה כי חלה לח יקח הקדמות לבל החכמות העיוניות הם חשר יקח מהם הקדמות העיון · ובתעלי הסבי שייעיר מבין חשבול זך הטבע יריים בענין בחופן רחו לחשר שבכיחור בספרי תורה נוח לסבור כי חין לחלוק על הכוונה הראשית

והוח

והוא ענין אמרו ומבין מדעתו : ואמרו והנה אבאר לך הטעם במנוע למד ההמון בדרכי העיון האמתי ומהתחיל עמהם בענין · הרצון בו היות מניעת למוד העיון הכרחי וגם צריך להתחיל מהתחיל עמהם אבל בעלה ראשון ראשון בדברים העיוניים עד שיהיו ראויים לאותו המדרגה :

בציור · רוצה לומר והמנוע מהתחיל עם ההמון בציור העניינים האמתיים : והיות העניין ההוא וכו' · ר"ל והיות מניעת לימוד העיון בדרכיו האמתיים הכרחי וגם צריך לקבות מהתחיל עמהם בציור האמתות הכרחי ובן דאור שלא יהיה אלא כן יתבאר בפרק שאחר זה :

ונמסרו לו סתרי תורה אם מזולתו או מעצמו כשיעוררוהו קצתם אל קצתם · יגיע למדרג' שיאמין בדעות האמתיו' ההם בדרכי האמונה האמתית · אם במופת במה שאיפשר בו מופת · או בטענו' החזקות במה שאיפשר בו זה · וכן יצייר העניינים ההם אשר היו לו דמיונות ומשלים באמתותיהם · ויבין מהותם· וכב' נזכר פעמים רבות במאמרנו אמרם ולא במרכב' ביחיד אא"כ היה חכם ומבין מדעתו · ואז מוסרים לו ראשי פרקים · ובעבור זה אין צריך להתחיל עם אדם בזה העניין אלא כשיעור שכלו · ובשני התנאים האלה : האחד מהם היותו חכם כלומר שעלו בידו החכמות אשר ילקחו מהם הקדמות העיון · והשני שיהיה מבין משכיל זך הטבע ירגיש בעניין במעט רמז · והוא עניין אמרם מבין מדעתו · והנה אבאר לך הסבו' במנוע למוד ההמון בדרכי העיון האמתיי' · והתחיל עמהם בציור מהות העניינים כפי מה שהם עליו · והיות זה עניין ראוי הכרחי שלא יהיה אלא (אם) בן (אביאהו) בפרק שאחר זה ואומר :

פרק ארבעה ושלשים

הסבות המונעות לפתוח הלמוד באלהיות ולהעיר על מה שראוי להעי' עליו ולהראות להמון · חמש סבות · הסבה הראשונה · קושי העניין בעצמו ודקותו ועמקו · אמר רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו · ונאמר והחכמה מאין תמצא · ואין ראוי שיתחילו לו בלמוד בקשה ובעמוק להבין · ומן המשלים הגלויים בתורתינו דמות החכמה במים · ובארו עליהם השלום למשל הזה עניינים · מכללם כי אשר ידע לשחות יוציא פנינים מקרקע הים · ומי שיסכל השחיה יצלול · ולזה לא יכניס עצמו לשחות אלא מי שהרגיל בלמודה · הסבה השנית·קצור דיעות האנשים כלם בתחלתם· וזה כי האדם לא נתן לו שלמותו האחרון בתחילה · אבל השלמות בו בכח · והוא בתחילתו נעדר הפועל ההו' · ועיר פרא אדם יולד · ואין כל איש שיש לו דבר אחד בכח ראוי בהכרח שיצא הדבר ההוא אל הפועל · אבל איפשר שישאר על חסרונו · אם למונעים · אם למיעוט למוד במה שיוציא הכח ההוא אל הפועל · ובביאור אמר לא רבים יחכמו · ואז"ל ראיתי בני עליה והם מועטים · כי המונעים מן השלימות רבים · והמטרידים ממנה רבים · ומתי תמצא ההזמנה השלימה והפנאי ללמוד מה שצריך ללמוד · עד שיצא מה שבאיש ההוא בכח אל הפעל · והסבה השלישית · אורך ההצעות · כי לאדם בטבעו תאוה לבקשת התכליות · והרבה פעמים יכבד עליו ויניח ההצעות · ודע שאלו היה האדם מגיע אל אחת מן התכליות מבלתי הצעת הקידמות לה · לא היו הצעות אבל היו טירדות ומותרים גמורים · וכל איש אפילו הפתי שבאנשים כשתעירהו כמו שמעירים הישן · ותאמר לו הלא תכסוף עתה לידיעת אלו השמים כמה מספרם ואיך תכונתם ומה יש בהם · ומה הם המלאכים · ואיך נברא העולם כלו · ומה תכליתו · לפי סדורו קצתו עם קצתו · ומה היא הנפש · ואיך התהדשה בגוף · ואם נפש האדם תפרד · ואם תפרד איך תפרד · ובמה זה ואל מה זה · ומה שידומה לאלו החקירות · הוא יאמר לך כן בלא ספק · ויכסוף לידיעת אלה הדברים כפי אמתתם כוסף טבעי · אלא שהוא ירצה להניח הכוסף הזה ולהגיע לידיעת כל זה בדבור אחד או שני דברים שתאמרם לו לבד · אלא שאתה אלו הטרחתו שיבטל עסקיו שבוע מן הזמן עד שיבין כל זה לא יעשה · אבל יספיק לו בדמיונים מכזיבים תנוח דעתו עליהם · וימאס שיאמר לו שיש שם דבר צריך אל הקדמות רבות ואורך זמן בדרישה · ואתה יודע כי אלו העניינים נקשרים קצתם בקצתם · והוא שאין במציאה זולתי השם יתב' ומעשיו כלם והם כל מה שכללה אותו המציאה בלעדיו · ואין דרך להשיגו אלא ממעשיו · והם המורים על מציאותו : ועל מה שצריך שיאמין בו רוצה לומר

פרק לד הסבו' המונעות לפתוח הלמוד באלהיות · זה הפרק כעלה אחד והוא כולל דברים רבים והוא ביאור גם כן למעמד הנזכר : ואמרו הסבות המונעות לפתוח באלהיות ולהעיר מה שראוי להעיר הרצון בו כי הסבה המונעת לפתוח הלמוד באלהיות והיא החכמה האלהית וגם הסבות המונעות להעיר על מה שראוי להעיר מעניני משלי הנבואה והערה על השאלות הנעשות בספור אשר ספרי הנביאים מלאים מהם הם חמש סבות וזה מה שרצה הרב לבאר בזה הלשון לא מה שתמצא בפירושו המפרשים : הסבה האחת קושי העניין בעצמו ודקותו ועמקו · ואמרו המפרשי' כי כוונת הרב באומרו רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו כי פי' הכתוב כן לפי דעת הרב רחוק מה שהיה והוא מעשה בראשי' הנקרא חכמת הטבע אמנם מעשה המרכבה והיא האלהית החוקרת בנעלא במה שהוא נמצא וזה אמרו מי ימצאנו עמוק אחד : ואמרו גם כן ונאמר והחכמה מאין תמצא · ר"ל החכמה האלהית והיא ידיעת האלוה היא מושגת בשלילה והאמת כי הרב הורה באלו הכתובים כי יש דברים עמוקים בנמצאים שאי אפשר לאדם להשיגם כי אם בקושי גדול ויש גם דברים עמוקים מאד שאי אפשר להשיגם ואם הדברי' הם קשים ועמוקים כל כך אין ראוי להתחיל בלמוד מהם ואם התחיל בהם בעניין יצלול במים רבים : הסבה הב' קצור דעות האנשים כלם בהתחלת' כי האדם לא נתן לו שלמותו האחרון אבל השלמות בו בכח והוא בהתחלת נעדר הפעל באמרו ועיר פרא אדם יולד כי האדם על הבהמה אין לו יתרון : ואין כל איש שיש לו דבר בכח ראוי בהכרח שיצא הדבר ההוא אל הפועל כי אף כי הכח יגיד פעולת הדברים אשר בכח צריכים אל דבר שיוציאם מן הכח אל הפועל וא"כ האדם בכר אפשר שישאר על חסרונו אם למונעים אשר מהן כמו הכנת הגוף או התשוקות הדמיוניות וההכנות הגשמיות או לחולאים רעים ובאמכי' או בעבור עצלה והוא מיעוט למוד במה שיוציא הכח ההוא אל הפועל : הסבה השלישית אורך ההצעות כי אף על פי שיש באדם בטבעו תאוה לבקש התכליות הרבה פעמים יכבד עליו ויניח ההצעות והנה ההצעות הם הכרחיות להגיע אל תכלית ואם לא היו ההצעות טרדות ומותרים גדולי' : וכל איש אפילו הפתי אם מעוררים אותו כמו שמעוררים הישן ואומרים הלא תכסוף לדעת אלו השמים כמה מספרם ואיך תכונתם ומה יש בהם אם יש בהם רקות או מלוי ואם יש להם נפש ומה הם השכלים הנבדלים ואיך נברא העולם כלו ומה תכליתו לפי סדורו קצתו עם קצתו ומה היא הנפש אם היא כח בגוף או נבדלת מהגוף : ואיך התחדשה בגוף · רוצה לומר אם היא קדום או מחודש' : ואם נפש האדם תפרד · אחר המות : ואם תפרד איך תפרד · אם כל אחד מהנפשות ישארו אחר המות או קצתם או הנשאר מכל האנשים הוא דבר אח' ואם ישארו אחר המות במה זה יזכו אם בחכמה אם במעשה ואם נשארים בחכמות אשר קנו הנפשות אחר המות או תפסד זה וישאר להם ידיעה יותר נכבדת ואל מה זה דבר תדבק הנפש אם תדבק בשכל הפועל או בשם יתברך או לא זה ומה אלה השכל בשכל ומה שדומה לאלו החקירות : הוא יאמר לך כן בלי ספק ויכסוף לידיעת אלו הדברים כפי אמתתם כוסף טבעי : כי כמו שאמר הפילוסוף כי כל האנשים ישתוקקו לדעת בטבע כמו הכח הרואה לראות והאוזן לשמוע וכן שאר החושי' אלא שהוא רוצה להגיע בידיעת כל זה בדבור אחד ובשני דברים על דרך משל למדני תורה על רגל אחד כי יקרה בזה כמו שיקרה בכסף ובזהב כי כל האנשים משתוקקים להשיגם ואם יאמרו להם שישיגוהו בהשתדלות ובעשות מלאכה ביום ובלילה לא יישר בעיניהם כל שכן החכמה ויאמר לא טעמו ולא ראו שהיא הכרחית בהשארות הנפש כמו הכסף והזהב הוא מוכרח להכין צרכי הגוף ומה הפליג הרב באמרו אבל יספיק לו בדמיונים מכזיבים תנוח דעתו עליהם כי אז רוב האנשים : והכן אמרו והוא שאין במציאה זולת השם ומעשיו ולכן החכמה יהיה קשה אלו הדברים והיא תכלית התכליות הוא להשיג השם יתב' וזה אמרו ואין דרך להשיגו אלא במעשיו והם המורים על מציאותו : ועל

פרק לד הסבות המונעו' לפתוח הלמוד וכו' · ר"ל הסבות המונעות האדם מלהתחיל בתחלת עיונו בחכמות האלהיות : ולהעיר וכו' · ר"ל אבל צריך שיעור ויעיין החכמות הקודמות לה הם חמש סבות · פי' הסבות המונעות הלמוד לפתוח באלהיו' והסבות המונעות להעיר על מה שראוי להעיר ולהראותו להמון הם חמש סבות וזה נכון ויש מי שפי' כך הסבות המונעות הלמוד להמון לפתוח באלהיות הם חמש לכן צריך שיתן להם דעות אמיתיות על צד הקבלה וכמו שירמוז זה הרב בסבה השלישית : רחוק מה שהיה וכו' · ופירו' הפסוק כך מה שהיה והוא מעשה בראשי' הנקרא חכמת הטבע היא רחוקה · אמנם מעשה מרכבה והיא חכמת האלהות כבוחנת בנמצא במה שהוא נמצ' וזהו אמרו מי ימצאנו הוא עמוק עמוק מאד : מאין תמצא · ר"ל החכמה האלהית היא בשלילות : כי לאדם בטבעו · רוצה לומר אין זה אורך ההצעות רק יספר רוע תכונת בני אדם : ודע שאלו היה · רוצה לומר בא לבאר שאלו ההצעות הם צריכות : ואם נפש האדם תפרד · ר"ל אם יהיה לה השארות : ואם תפרד איך · ר"ל איך יהיה ההשארות אם כולל אם חלקיי : ובמה זה ר"ל ובזכות מה

קרקאש

והסכת הג'

[illegible]

מה זה : ר"ל לפי זה תתדבק הכפל הזה אשר כי יהיה ההפשרות : ותתה יודע - ר"ל עכשיו כח לכתר הכרח היוב ידיעת ההצעות הקודמות לחכמו' החלטו' : ומטבע במקין - ר"ל מחכמות המספר : התכונה הגלגלית ; ויש עמיתים רבים עיונים : רוצה לומר ולית מלאכת המדות : בעניינים העצמיים ר"ל בעניינים העצמיים למופת מחוכר : מחוכר אל ניור העניינים - ר"ל עוד יש תועלת במלאכת ההגיון כי הוא מקנה לו ידיעה התמידית מהענייני' העיוניים כמו הגדרים שכן נדע מהות המופים והכללים מהפרטיים ובעניינים רבים כאלו בלמודיות על הכלל - רוצה לומר שחכמת הלימודיות נחלקת לד' חלקים לכן חומר על הסדר בלמוד מהם הד' חלקים ראשן ראשן : הפלם כגדרים העצמיים - ר"ל בידיעת המהות : והחמין בפה שיגלה וכו' - ר"ל בידיעה התמידית : למות רוב התפסים : רוצה לומר שיעותו רוב התפסים ולא ידעו אם יהיה אלוה בעולם או לא : כ"ם שחוייב לו - רוצה לומר כל שכן שלא ידעו אותם התפסים אם יהיו שחוייב לו יתעל' דבר או יחלל ישולל ממנו דבר : חלק אחר בהרגל - ר"ל הרגל בחכמות : חומר אם קנה הרגל כו' : ופי' בפשוט לפי דעת הרב כך אם קנה תלוד פי הפכיו רוצ' לומר שיהיו מוטרח בחריפות ונם פני הפכיו היו מטורח בהלודה : ותחיליים יבר' כתמיהה כלומ' היאך תעבר שיהא התחיליים כזה הפכיו בפחות זה אי אפשר תכל צריך שיתוקן הפכיו ושיהיה כפחו ושיהיה קלל כל אלו התקונין צריך לפכיו המתוקר קודם שיגבר התחיליים : ויתרון הכבר תכמה - ר"ל

מה שיחייב לו או ישולל ממנו יתב' - יתחייב אם כן בהכרח לבחון הנמצאות כלם כפי מה שהם עליו עד שנקח מכל מין ומין הקדמות אמתיות צורכות יועילונו בבקשתנו האלהיות - ומכוה הקדמות ילקחו משבע המנין ומסגולות צורות התשבורת - יורה לנו על עניינים נרחיקם ממנו' ית' ותורנו הרחקתם על הרבה עניינים : אמנם עניני התבונה הגלגלית והחכמה השבעית - איני רואה שחפפק בהורם דברים הכרחיים בהשיג ערך העולם לחנהנת השם איך היא על האמת - ל"א כפי הדמ' ונור' - ויש עניינים רבים עיונים - ואף על פי שלא ילקחו מהם הקדמות לזאת החכמה - אלא שהם ירגילו השכל ויקנוהו קניין עשות המופת וידיעת האמת בעניינים העצמיים לו - ויסירו השבושי' הנמצאים ברוב דעות המעיינים מהסתפקות העניינים המקריים בעצמיים, ומה שיתחדש בעבור זה כי פשר הדעות - מחוברא אל ניור העניינים ההם כפי מה שהם עליו גם כן - ואם לא יהיי שרש להחכמה האלהית - ואינם נמלטים מתועלות אחרות בעניינים מקרבים להחכמה ההיא - אי איפשר אם כן בהכרח - למי שירצה דשלמות האנושי - מבלתי התלמד תחלה במלאכר' ההגיון - ואחר כן בלימודיות על הסדר - ואחר כן בטבעיות - ואחר כן באלוהיות : וכבר מצאנו רבים - יללאה שכלם בקצת אלו החכמות - וגם אם לא יקצר שבלם איפשר שיפסיק בהם המות - וחם בקצת ההצעות - ואלו לא נתן לנו דעת על צד הקבלה בשום פנים - ולא הישירונו אל דבר במשל - אלא שנחוייב בציור השלם בגדרים העצמיים - ובהאמין במה שירצה להאמין בו במופת - וזה אי אפשר אלא אחר ההצעות הארוכות - היה מביא זה למות רוב האנשים והם לא ידעו היש אלוה בעולם או אין אלוה - כל שכן שיחוייב לו דבר או ירוחק ממנו חסרון - ולא היה נצול מזה המור' אלא אחר מעיר ושנים ממשפחה - אמנם האחרים והם השרידים אשר יי' קורא - לא יתכן להם השלמות אשר הוא התכלית אלא אחר ההצעות : וכבר באר שלמה בי הצורך להצעות הברחי - ושאי איפשר להגיע על החכמה האמתית אלא אחר ההרגל - אמר אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל והיילים יגבר ויתרון הכשר חכמה - ואמ' שמע עצה וקבל מוס' למען תחכם באחריתך ויש הנה הכרח אחר ללמוד ולדעת ההצעות - וזה כי האדם יתהדשו לו ספקות רבות בעת הדרישה מהרה - ויבין גם כן הקושיות במהרה - רוצה לומר סתירת מאמר מן המאמרים - כי זה כרמות סתירת הבניין אמנם קיום המאמרים והתיר הספקות - לא יתכן אלא בהקדמות רבות ילקחו מן ההצעות ההם - ויהיה המעיין מבלתי הצעה - כמי שילך על רגליו להגיע למקום - ונפל בדרכו בבור עמוק - שאין תחבולה לו לצאת ממנו עד שימות - ואל"ן חסר ההליכה ועמד במקומו היה יותר ראוי לו - וכבר הטיב שלמה במשלי מאמרין בתאר עניני העצלים ועצלותם - והכל משל ל"עצלה מבקשת החכמה - ואמר בכוסף הכוסף לדעת התכליות - ולא ישתדל להבין ההצעות המגיעות לתכליות - ההם - אבל יתאוה לבד - אמר תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות כל היום התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשך - יאמר כי הסבה בהיו' תשקותו ממיתה אותו שהוא לא ישתדל במה שיניח התשוקה ההיא - אבל ירבה תאוותו לא זולת זה - ויקוה למה שאין כלי אצלו להגיע אליו - ואו הניח התשוקה ההיא היה יותר טוב לו - והתבונן סוף המשל איך באר על תחלתו - באמרו וצדיק יתן ולא יחשך - ואין צדיק בנגר עצל אלא בפי מה שבארנוהו - שהוא אימר שהצדיק בבני אדם הוא אשר יתן לכל דבר חוקו כלומר זמנו כולו לדרישה - ולא ימנע מזמנו דבר לזולת זה - כאלו אמר וצדיק יתן ימיו להחכמה ולא יחשוך מהן - דומה לאומרו אל תתן לנשי' חילך - ורוב החכמים ר"ל המפורסמים בחכמה נגועים בזה החולי - רוצה לומר בקשת התכליות - ולדבר בהם מבלתי עיון בהצעותיהם - ומהם מי שיגיע בו הסבלות - או בקשת השרירה -

שיגנה

מה שנרגיש שיחמין בו ר"ל מה שיחוייב לו בכמו היותו אי היותו לפי רצון והחותו יכול וכן שאר התוארים : לו יכולנו נפש ושחיטו טופל תחת השמן ושחיטו מקרא ושחיטו אמר ולא נורה ולא נפש וכן כל שאר הדברים אשר רחוי שיקולקו מהפש יתברך אם כן בהכרח לבחון הנמצאות כלם כפי מה שהם עד שנקח מכל מין ומין הקדמות מהקות יועילנו בבקשת השכלית : והרצון בו לידע הנפשי' הכללי' והנפשים הכוויים הכפרטי' וידיעת הדומים בכלל וידיעת הנפשים על דרך כלל וידיעת הב"ח בדרך כלל וידיעת החלפת גופו ואת נפשו כמו שבו כי זה יועילנו בבקשת החלבות ואם רצה הרב כל מין ומין מהנמצאות זה בפני עצמו ובלתי תפש' כי תקירת כל המיני' החקלוני' אי אפשר לחדם להשיגן אלא אם יהיה לחמרו כלם הכוונה בו רוצה לו מה שחזרנו שהם הדברים הכללים לא כל המינים : והכוונה בזה הרב כי ידיעת הדברים הנמצאים הם מבה להשיג מה שרחוי להשיג מהם" : וחכמת המכון והתשבורת יועילנו גם כן בידיעת אלו הדברים נרחיק דברים רבים ממנו : והורה שלישית הרב שחש"ם שלא יולקחו מהם הקדמות לזאת החכמה אלא שהם ירגילו השכל ויקנוהו קנין עשו' המופת וידיעת האמת בעניינים, ומה שיתחדש בעבור זה כי פשר הדעות - המעיינים בהם יסירו השבושים הנמצאים ברוב דעות המעיינים וזה כי בלמדם בשום פנים - ולא הישירונו אל דבר במשל - אלא שנחוייב בציור השלם בגדרים העצמיים - ובהאמין במה שירצה להאמין בו במופת - וזה אי אפשר אלא אחר ההצעות הארוכות - היה מביא זה למות רוב האנשים והם לא ידעו היש אלוה בעולם או אין אלוה - כל שכן שיחוייב לו דבר או ירוחק ממנו חסרון - ולא היה נצול מזה המור' אלא אחר מעיר ושנים ממשפחה - אמנם האחרים והם השרידים אשר יי' קורא - לא יתכן להם השלמות אשר הוא התכלית אלא אחר ההצעות : וכבר באר שלמה בי הצורך להצעות הברחי - ושאי איפשר להגיע על החכמה האמתית אלא אחר ההרגל - אמר אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל והיילים יגבר ויתרון הכשר חכמה - ואמ' שמע עצה וקבל מוס' למען תחכם באחריתך ויש הנה הכרח אחר ללמוד ולדעת ההצעות - וזה כי האדם יתהדשו לו ספקות רבות בעת הדרישה מהרה - ויבין גם כן הקושיות במהרה - רוצה לומר סתירת מאמרין - כי זה כרמות סתירת הבניין אמנם קיום המאמרים והתיר הספקות - לא יתכן אלא בהקדמות רבות ילקחו מן ההצעות ההם - ויהיה המעיין מבלתי הצעה - כמי שילך על רגליו להגיע למקום - ונפל בדרכו בבור עמוק - שאין תחבולה לו לצאת ממנו עד שימות - ואל"ן חסר ההליכה ועמד במקומו היה יותר ראוי לו - וכבר הטיב שלמה במשלי מאמרין בתאר עניני העצלים ועצלותם - והכל משל ל"עצלה מבקשת החכמה - ואמר בכוסף הכוסף לדעת התכליות - ולא ישתדל להבין ההצעות המגיעות לתכליות - ההם - אבל יתאוה לבד - אמר תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות כל היום התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשך - יאמר כי הסבה בהיו' תשקותו ממיתה אותו שהוא לא ישתדל במה שיניח התשוקה ההיא - אבל ירבה תאוותו לא זולת זה - ויקוה למה שאין כלי אצלו להגיע אליו - ואו הניח התשוקה ההיא היה יותר טוב לו - והתבונן סוף המשל איך באר על תחלתו - באמרו וצדיק יתן ולא יחשך - ואין צדיק בנגר עצל אלא בפי מה שבארנוהו - שהוא אימר שהצדיק בבני אדם הוא אשר יתן לכל דבר חוקו כלומר זמנו כולו לדרישה - ולא ימנע מזמנו דבר לזולת זה - כאלו אמר וצדיק יתן ימיו להחכמה ולא יחשוך מהן - דומה לאומרו אל תתן לנשי' חילך - ורוב החכמים ר"ל המפורסמים בחכמה נגועים בזה החולי - רוצה לומר בקשת התכליות - ולדבר בהם מבלתי עיון בהצעותיהם - ומהם מי שיגיע בו הסבלות - או בקשת השרירה -

שיגנה

ירוחק ממנו תקרון ולא היה כיכל מזה המות אלא אחר מעיר ושנים ממשפחה ולכן בא התורה לתת לחמיתות על צד הקבלה לכלל החכמים כדי המניחים הכצעות כדי למתפקים כהצעות ולאו דוקא למות הפרטי כיניהם אלא לשרידים אשר יי' קורא, תמיד נזכרים פתי : ואחרו וכבר היה שלמה כי הצורך להצעות הברחי והוא לחמרו לם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל - ופי' הפשוט הפכיו אם בחרב היו בתוך בחריפות וגם היו הפכיו כתוך קודם שיגבר התחיליים זה אי אפשר אבל צריך שיתוקנו הפכיו או בחרב היו בתוך שיהיה חד ושיהיה קלל כל אלו התקונים צריך הפכיו המתוקר קודם שיגבר התחיליים : ויתרון הכבר תכמה - רוצה לומר שהחכמה בחרבה יותר והקדמות רבות קודם שיבא האדם לידיעת המתפקת : וים שהיו מיני מפקות תחד מפק על דבר השחלה ותחד על דבר התחיליים אשר יבטל הדבר וזה כדמות סתירת הכנין - לחמנה קיום המאמרים להסיר הספקות לא יתכן חלק

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

שיגיע ההצעות ההם אשר הוא מקצר להשיגם או מתרשל לבקשם · וישתדל להראות שהם מזיקות או בלתי מועילות · והאמת אם הוא שתכלות מבואר: והסבה הרביעית · ההכנות הטבעיות · וזה שכבר דתבאר במופת · כי מעלות המדות הם הצעות למעלות הדבריות · ואי אפשר היות דבריות אמתיו רוצה לומר המושכלות שלמות · לא לאיש מלומר המדות בעל נחת וישוב · ויש אנשי רבים שיש להם מחזילת הבריאה תבונה מזגית · אי אפשר עמד שלמות בשום פני · כמי שלבו חם מאד וחזק בטבע שהוא אינו נצול מן הכעס · ואפילו דרגיל עצמו הרגל גדול · וכמי שמזג הבצים ממנו חם ולח והם חזקות הבנין · וכיסי הזרע מרבים להוליד זרע · כי זה רחוק שיהיה ורא חשא · ואפילו הרגיל עצמו בתכלית הרגל גדול · וכן תמצא מבני אדם אנשים בעלי קלות והמיה · ותני ניתיהם נבד לות מאד בלתי מסודרות · יורו על הפסד הרכבה ורע מזג אי אפשר שיפורש · ואלו לא יראה להם הבנה שלמה לעולם · וההשתדלות עמם בזה הענין שטות גמור מן המשתדל · כי זאת החכמה כמו שידעה אינה חכמת הרפואות ולא חכמת השבורת · ואין כל אחד מוכן להם מן הפנים אשר אמרנו · ואי אפשר מבלתי הקדמת הצעת המדות הנזכרות · עד שישוב האדם בתכלית היושר והשלמות כי הועבת יי' נלון ואת ישרים סודו · ולזה רחקו למדה להחורים · וגם אי אפשר להם לקבלה · לרתיחת טבעיהם וסדרת דעותיהם בשלהבת הגרול והצמיחה · ער שר ערר השלהבת חזיא המערבת · ויהיה להם דנחר והישוב · ויכנעו לבותם ויעונו פנד המוג · ואז יעלו עצמם לואת המדרגה · והיא השנתו יתברך · רוצה לומר החכמה האלהית · המכונה במעשה מרכבה · אשר קרוב יי' לנשברי לב · ואמר מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וכו' ולזה אמרו בתלמוד על אמרם מוסרים לו ראשי פרקים · אמרו אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב בית דין והוא שלבו דואג בקרבו · והכונה בזה הענוה וההכנעות וירא חטא רבה מחובר אל החכמה · ושם נאמר אין מוסרים סתרי תורה אלא ליועץ וחכם חרשים ונבון לחש · ואלו דברים אי אפשר בהם מבלתי הכנה טבעית · הלא תדע כי יש מבני אדם מי שהו חלוש העצה מאד · אף על פי שהוא המבין שבאנשים · ומהם מי שיש לו עצה נכונה וטוב הנהגה בדברים הצריכים לסדיר בני אדם ולדעותם · והוא הנקרא יועץ · אלא שהוא לא יבין מושכל · אף על פי שהוא קרוב למושכלים הראשונים · אבל הוא מאד אין תחבולה עמו · למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין · ומן האנשים מי שהוא בן זך בטבע כול להעלים עניינים בלשון קצר מחוקן · והוא אשר יקרא נבון לחש · אלא שהוא לא התעסק ולא הגיעו לו חכמות · ואשר עלו בידו החכמיות בפעל · הוא הנקרא חכם חרשים · אמרו כיון שמדבר נעשו הכל כחרשים · והרבונן איך הרגו בספריהם שלמות האיש בהנהגת המדיניות · ובהכמות העיוניות · עם זכות טבע יהבנה · וטוב שפר הדברים · להודיע העניינים ברמיזות · ואז מיסרין לו סתרי תורה · ושם נאמר אמר ליה רבי יוחנן לר' אל עזר תא ואנמרך מעשה מרכבה · אמר ליה אבתי לא קשאי · רוצ' לומר לא זקנתי · וער עתה אני מוצא רתיחת טבע והמיית הנערות · ראה איך הרגו השנים עזר מחובר אל המעלות השובות ההם · ואיך אפשר עם זה לדבקים אדם באלו העניינים המן העם שף ונשים · והסבה החמישית · העסק בצרכי הגפורת אשר דם השלמות הראשון · ובלבד אם יחובר אליהם העסק באשה ובבנים · כל שכן אם יחובר לזה בקשת מותרי המחיה שהם טבע חזק כפי המדו' והמנהגי הרעי' · שאפי' האדם השלם כמו שזכרנו · בשיזבו עסקיו בלו הדברים הצריכים וכל שכן שאינם צריכים · ותגדל תשוקתו אליהם · יחלשו תשוקותיו העיוניות וישתקעו ·

ויהיה

קרקאש

סבחרב עית

קי זה רמוז בקיום תרח חנה בלוח'בלח חפי'אקוקנום סיפוח ומחוזר לו חכל פלכור כתפו' לו ענין שפירוש הם לי תפשר לו בשום פני פירוש לפי' שכתו' אלהשו' שם טוב נקרא לפי שמשם יבין ויגע לפי שמחר מכירו ויודעו ולפי שהוא שם יחיד ושבח לפי שמורכבו הפוסוק שם טוב ושם רע אינו מורכב ולפי שהוא שם מורכב לו יהיה מחוק שם רע אחרי מותו ובמוחק לו יהיה מחוק מקום יכרו ' ובשבח פל'לי מפני שיורד לפשר שלמור יהיה תפשר לפשר רוש חוג'רוש פקקלום ·

פרק לן

דרוצה לומר שהחכמה נריכה הכשרים רבים יותר והקדמות רבות קודם שיכח בחדם לדעת תמתתה · דומה כשומרו הל תתן לנשיב חילך · ר"ל פתתן בזה המקום ר"ל כתמדה ר"ל לח תתמיד לתת כחך לנשים וכן לומר ונדיק חטן ונתן · ר"ל יתמיד יפיו לחבקה · עם ההתכלות מנוחר · רוצה לומר שנריך הקי מות רבות להכמה התלמית · לי תפשר פיכרם · רוצ' לומר לו תפשר לבעלי המדות התלמ' פיכרם · פירוש מדות מדותיהם המוכנים בהם · פירוש תחר לו תפשר פיכרם בדבור וכלשון רוצ מזג מזה בחיים לרבוי תתרין פרעים · וכלפד לם יחוכר · רוצה לומר וכיחוד לם יחופר עליהם וכו' · כפי המדות · רוצ' לומר מלך מזג מזג בחיים בפרטי · והמפקני פרעים · רוצה לומר וזה הוא בפי המדינה תשר הוא סוכן כה לו מלך עלמו · ולפי תלו מכות · ר"ל מלך כל תלו הכבות התמשה לו מלך תחת מכן היה' בחכמ' יהוחת בחוקה ליחידי סגולה ויש לעיין למה לח כתב כרב הכבה הפיסית מחלכבו' והיה תחבת הניצוח בכלל תלו בכבות ויהיו שם סכות המוכנות הלמוד נפתוח בחלביות · ונם יש להקשות ליה לח כתב כבה תמרת מחבת הסרגל והמנכת ויש לומר כי כמורה לח הזכיר בחלו הכבות עוד יש לתרך שכל תלו החלוקות נכללות בכב' הרביעית ר"ל מעלות המדו' ומי שיהיו לו מעלות המדות לח יבקש הרשות והכללות וגם לח יכשל בסרגל ובמנכת הכ כן תלו החלוקות נכללות בסבה הרביעית · וזה כפרק רומז למעמד הסבחר בהמרו ויהי ביום הפלישי בהית הבקר ויהי קולות וברקים ויענן כבד על ההר וקול סופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה · והר סיני עשן כלו רוצה לומר ויהי ביום הפלישי ויהי בעת למוד החכמה האלהית בבקר רוצה לומר ויהי הבשרות ויהי קולות רוצה לומר תורך הבלעות סביח הסבה הפלישית ותמרו וברקים רמז לדקות המוסג ולקושי עמקו סביח הסבה הרחסונה ואמר ועגן בכד על ההר רמז לקילור המשיג ומה שאמר על ההר ר"ל הרחם שהוא מסגן המוח סביח הסבה הפנית ואמר קול הסופר רמז לסבה חמישית שהוא העסק בצרכי הנפשים ואומר סופר נגזר מלקרי ספר שקנו'נגרר לחריש' ואמרו ויחרד כל העם רוצה לומר שמפני זה הסבות נמנעה לעוד זית הסבה להמון ואמרו והר סיני רמז לסבה רביעית שהיא הבנות טבעיות ואמרו והר סיני רמז לרחם ואמרו עשן כלו רמז לנפות בחמר ואמר

תפר

שיגיע ההצעות ההם אשר הוא מקצר להשיגם או מתרשל לבקשם · וישתדל להראות שהם מזיקות או בלתי מועילות · והאמת אם הוא שתכלות מבואר: והסבה הרביעית · ההכנות הטבעיות · וזה שכבר דתבאר במופת · כי מעלות המדות הם הצעות למעלות הדבריות · ואי אפשר היות דבריות אמתיו רוצה לומר המושכלות שלמות · לא לאיש מלומר המדות בעל נחת וישוב · ויש אנשי רבים שיש להם מחזילת הבריאה תבונה מזגית · אי אפשר עמד שלמות בשום פני · כמי שלבו חם מאד וחזק בטבע שהוא אינו נצול מן הכעס · ואפילו דרגיל עצמו הרגל גדול · וכמי שמזג הבצים ממנו חם ולח והם חזקות הבנין · וכיסי הזרע מרבים להוליד זרע · כי זה רחוק שיהיה ורא חשא · ואפילו הרגיל עצמו בתכלית הרגל גדול · וכן תמצא מבני אדם אנשים בעלי קלות והמיה · ותני ניתיהם נבד לות מאד בלתי מסודרות · יורו על הפסד הרכבה ורע מזג אי אפשר שיפורש · ואלו לא יראה להם הבנה שלמה לעולם · וההשתדלות עמם בזה הענין שטות גמור מן המשתדל · כי זאת החכמה כמו שידעה אינה חכמת הרפואות ולא חכמת השבורת · ואין כל אחד מוכן להם מן הפנים אשר אמרנו · ואי אפשר מבלתי הקדמת הצעת המדות הנזכרות · עד שישוב האדם בתכלית היושר והשלמות כי הועבת יי' נלון ואת ישרים סודו · ולזה רחקו למדה להחורים · וגם אי אפשר להם לקבלה · לרתיחת טבעיהם וסדרת דעותיהם בשלהבת הגרול והצמיחה · ער שר ערר השלהבת חזיא המערבת · ויהיה להם דנחר והישוב · ויכנעו לבותם ויעונו פנד המוג · ואז יעלו עצמם לואת המדרגה · והיא השנתו יתברך · רוצה לומר החכמה האלהית · המכונה במעשה מרכבה · אשר קרוב יי' לנשברי לב · ואמר מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וכו' ולזה אמרו בתלמוד על אמרם מוסרים לו ראשי פרקים · אמרו אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב בית דין והוא שלבו דואג בקרבו · והכונה בזה הענוה וההכנעות וירא חטא רבה מחובר אל החכמה · ושם נאמר אין מוסרים סתרי תורה אלא ליועץ וחכם חרשים ונבון לחש · ואלו דברים אי אפשר בהם מבלתי הכנה טבעית · הלא תדע כי יש מבני אדם מי שהו חלוש העצה מאד · אף על פי שהוא המבין שבאנשים · ומהם מי שיש לו עצה נכונה וטוב הנהגה בדברים הצריכים לסדיר בני אדם ולדעותם · והוא הנקרא יועץ · אלא שהוא לא יבין מושכל · אף על פי שהוא קרוב למושכלים הראשונים · אבל הוא מאד אין תחבולה עמו · למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין · ומן האנשים מי שהוא בן זך בטבע כול להעלים עניינים בלשון קצר מחוקן · והוא אשר יקרא נבון לחש · אלא שהוא לא התעסק ולא הגיעו לו חכמות · ואשר עלו בידו החכמיות בפעל · הוא הנקרא חכם חרשים · אמרו כיון שמדבר נעשו הכל כחרשים · והרבונן איך הרגו בספריהם שלמות האיש בהנהגת המדיניות · ובהכמות העיוניות · עם זכות טבע יהבנה · וטוב ספר הדברים · להודיע העניינים ברמיזות · ואז מיסרין לו סתרי תורה · ושם נאמר אמר ליה רבי יוחנן לר' אל עזר תא ואנמרך מעשה מרכבה · אמר ליה אבתי לא קשאי · רוצ' לומר לא זקנתי · וער עתה אני מוצא רתיחת טבע והמיית הנערות · ראה איך הרגו השנים עזר מחובר אל המעלות השובות ההם · ואיך אפשר עם זה לדבקים אדם באלו העניינים המן העם שף ונשים · והסבה החמישית · העסק בצרכי הגפורת אשר דם השלמות הראשון · ובלבד אם יחובר אליהם העסק באשה ובבנים · כל שכן אם יחובר לזה בקשת מותרי המחיה שהם טבע חזק כפי המדו' והמנהגי הרעי' · שאפי' האדם השלם כמו שזכרנו · בשיזבו עסקיו בלו הדברים הצריכים וכל שכן שאינם צריכים · ותגדל תשוקתו אליהם · יחלשו תשוקותיו העיוניות וישתקעו ·

ויהיה

תשר ירד וכו' רוצה לומר שיריד בשפל התחתון כמה החום הטבעי וכל זו הפרקים הקודמי' לזה ר"ל ל"ח ל"ט ל"ג ל"ד הם הפע' לענין המעשה הנזכר כמו שביארנו. והנפשי' הנזר שחלו הפרקים הם הנעה לפר' פני' והוא שיש לשכל החומרי גבול

ולכן לא היה אפשר למר"ם עה"פ בשנת מקנו ית"ע והריחותן נכון:

פרק לה

כוה ספר' תיר במוחלט לנזר להמון שלילת ההגשמה כי זה אמכוון הראשון ולזה נקרא שם בספר מורה כי הכתובים הראשונים הם מפתיעים והיו תומר שהיו רחוי לומר להמון שהיו נשם כי וכוונל מניחתו תכלם וכן היו רחוי לומר שהוא נשם כי יחמר חון לחמת וכל יחמר כי הוא חור כחמת ובהורח עניינ שריב; תגדולת הדבר והסתרו. ר"ל מכמת השרו! ולין מניחתו. ר"ל כי מניחתו יתברך הוא תכונתו ומניחותו מחוייבת ומניחות ולתו תפשרית בלתי המכות: ולח חיין. ר"ל כי יחמר לו יתברך מי מנד שמשיג עלמו ולח יחמר מי מנד היותו נשם כזון מרגיש: ולח מכמתו, ר"ל כי מכמתו ית' מחוייבת והיח סבת המנחות ומכמתינו תפשרית והיח נקנית מהנמלחות. הדברים כתארים. ר"ל כתחרים עלמיים לו יתעל': כתחרים פחיוחסים לו. ר"ל והם תחרי השלילות והפעולות: וכן הדברים כברייתו וכו' ר"ל לין כברחו כל הנמלחות ממנו יתברך והם ענייני מעשה בראשית: ובחתר הכהנתו. ר"ל לחיות הסתלמות המניחות ממנו ית'; וחם הם שמות רבים. ר"ל שחע"פ שהשמות רבים הם מורים על חחד נמור: החיש החתיחר. ר"ל כהן לחם וחכם: וכשיקבלו זה. ר"ל וכשיקבלו הקטנים והנשים והעמון זה הענין ויוגדלו וכו': ויעידו לותם. רוצה לומר שיהרי הנביחים:

פרק לו

תשר בענין הנזה יחמ' וכו'. ר"ל שנזה יכחר שהחכמ' היח הנרחת תצלו יתברך והשלות היח הנקנית ממנו ית'

נדר כלל. וכן מציאותו ומציאו' זולתו. אמנם יאמר עליה מציאות בה שתתף השם כמו שאבאר. וזה השיעור יספיק לקטנים ולהמון בישוב דעותיהם. שיש נמצא שלם בלתי נשם ולא כח בנשם הוא הא"ה לא ישיגהו מין ממיני ההסרון. ולזה לא ישיגהו ההפעלו כלל אמנם הדברים בתארים. ואיך ירוחקו ממנו וכה ענייני התארים המיוחסים לו. וכן הדברים בבריאתו מה שבראו. ובתאר הנהגתו לעולם. ואידהשנחתו בזולתו וענייני רצונו והשגתו וידיעתו בכל מה שידעהו. וכן ענייני הנבוא. ואיך הם מעלויותיה. ומה ענייני שמותיו המורים על אחד. ואם הם שמות רבים. אלו כלם ענייניים עמוקים. והם סתרי תורה באמת. והם הסודות אשר יזכרו בספרי הנביאים הדיר ובדברי רז"ל. ואלו הם הדברים אשר אין צריך לדבר בהם אלא בראשי הפרקי כמו שזכרנו. ועם האיש המתיא' ג"כ אמנם הרחק ההגשמ' והמסרת הדמוי והפעלויות מהשם. הוא עניין שראוי לבארו לכל אדם כפי מה שהוא. ולמסרו בקבלה לקטנים ולנשים ולעכלים ולהסרי השכל. כמו שימסר להמשהוא אחד ושהו קדמון ושלא יעבד זולתו. כיאין יחוד כי אם בהסרת הנשמות. כי הנשם אינו אחד אבל מורכב מחומר וצורה שנים בנדר. והוא גם כן מתחלק מקבל החלוקה. וכשיקבלו זה ויוגדלו עליו. ויתבלבלו בכתבי ספרי הנביאים יבואר להם עניינם ויבוארשו להם ראשון ראשון. ויעידו אותם על שתוף השמות והשלותיהם. אשר כלל אותם זה המאמר. עד שתהיה אמתת האכונה באחדו' השם ובהאמין ספרי הנביאים אמונה שלמה בידם. ומי שיקנד שכלו להבין פרושי הספוקים והבנת השווי בשם עם ההתחלפו' בעניין יאמר לו שזה הפסוק פירושו מובן לחכמי'. אבל אתה הניי יודע שהש"י אינו גוף ולא יתפעל. כי ההפעלו' שנוי והוא יתעלה לא ישיגהו שינוי. ולא ידמה דבר מכל מה שזולתו. ולא יקבצהו עם דבר מהם גדר מן הגדרים כלל. ושדבר הנבוא אמת. ויש לו פירו' ויעבדו עמו על זה השיעור. ואין צריך שיתיישב דעת אדם על אמונת הנשמה או על אמונת משיני ממשיני הנשמים. כמו שאין צריך שיתיישב על אמונת העדר האלוה או השתוף אליו או עבודת זולתו:

פרק לו והנה

אבאר לך בדברי בתארים על אי זה צד יאמר כי הבורא יוצה לו הדבר הפלוני או יבעיסהו ויקציפהו. אשר בענין ההו' יאמר

ולח חיין כדמות חי כחי. כי הוח חי מנד שהוח משכיל עלמו וחי הכ"מ הם מנד היותו נשם כיון מרגיש: ולח חכמתו כיח קנוי ונעלמו וכל חכמת זולתו קנויה ממנו ורחוי ליכנ לכל שחין יחם בינו ובין ברואיו כלל וזה למה שכלו חמת חין בו ספק כדי להגדילו בעיני העם רחוי לומר להם חלו הדברים כל שכן כי הוח יהיה התחל' לדעת חת הש"י ולח יחכנהו הגדול והמוכנ. וזכן זה כי הוח דבר כפלח ומפתח נדול להבינ כל מה שבח בזה הספר:

פרק לו רצונו לנחר בדברי בתארים וכו' הרצון כי שהוח יכחר שהחכמה היח הנרצית תצלו הנקנית ממנו: ותמרו ושהתתכנל ככל התורה וכספרי הנביחים לח תתלח לנון חרון חף ולח לנון קנחה חלח כש"ה בלבב ורבים יחללו פרי כתיב בתפה ויחר חף יי' בתפה ויחר חף יי' כם

וילך

כי החוק והחלוש קרחתי' כחוץ בשכר' הקנלה נדר תחל חוק והחלוש הוח חין תחל מחיני כלחת ושוח לו לח כח עשני וכנה גם מחחמל שפנרף שהחוק' בשם' כנדר גל חלוש וחזק כנדר חוק חלוש כוח חזק כנדר גל גלחש ומכו גלחש כחוק והחלוש כוח בלך מתרחים כוח בלך ומכו נבל יקבלם נבל תחר' תמ' כתנרים בתנרים תנר יקול' קנם הנם יקנלם תנר תם שנחים כמו תחר ומפש מקרי' כחן חכם יבול סביכול' מקרש ובן מחכמה מקרוש כבו ומה ענין בתנרים כחיחסים לו תנר תם קנרי פעלות כחו חנון ולחוק ומפש מקרי פלחות כחו חכם יבול רוצה ומוך ירחקהו ממנו שחין בו קוהר מוצה על שלמו לחבל הם נחת' חי מחוכים על נפוח ועל כוצה לחמר שפעול' כוח שמקום' ויהוח שלם שחין כחתר' לח סוכים נכר מוכיח ומנוח ומנוח לנו דרך לקנרי בתנרי חיהו' כי הם בתלות. ומה הם ענייני מחוקו' חמורי' של חחר כלו קנחר שם בן חרבע קוסיו' חנר הוח שמו כמוחד לו וכן שנר שפוחת כחתרי' וכן שם בן שני שערם קוסוקות ושם בן ת"כ קוסוקות. והכנה שפוחר בשם שם שפעלות כענין כחו כלם ומחוכה ולילו' וכנים ומיכים כשם וקב' ההוחרים כשם וקב' והם שוחת מחוקר' ויקחוהו כחמשם:

פרק לו

ותחכם עמו ספרי הכנואים זה פשוק לפיוש זה דעת כשל כלשם כו' שחר נקלם כי כי הקדמונים כיו מחוכים:

מצוחות

כשנתה ולח ישית מה שכבחו להשית. ותם ישית ישית בשנה מבולבלת ומקולקלת. ולפי חלו הסכות כלם היו הענייני בתלמי' בחותים ביחידי בסגולות מחד ולח בחמון ולכן יעלמו מן המתחיל ויוכנ מהתעסק בהם מי שחיכו רחוי לחם כמו שיזכנ בענר הקטון מלקחת ממוזנות העבים ומנזנות המקלים:

פרק לה

לח תחשוב כי כל מה שהצענוהו בשו הפרקים הקודמים. מגדולת הדבר והסתרו. וריוחק השגתו. והיותו נמנע מן ההמון. שהרהק ההגשמה והרהקת ההפעלויות נכנסת בזה. אינו כן. אבל כמו שצריך שיתשש בהמון ויחנכו הנערים. על שהשם יתע' אחד. ואין צריך שיעבד זולתו. כן צריך שימסר להם על דרך קבלה שהשם אינו גוף ואין דמיון בינו ובין ברואיו כלל. בדב' מן הדברי'. ואין מציאתו כמציאותם. ולא היין כדמות היי ההי. ולא חכמתו כדמות חכמת מי שיש לו מהם חכמ'. ושאין החלוף בינו ובינם ברב ובמעט לבד. אבל במין המציאה. ר"ל שצריך ליישב לכל. שאין חכמתינו והכמתו או יכולתינו ויכלתו מהחלפים ברב ובמעט ובחזק ובחלוש ומה שדומה לזה. כי החזק והחלוש מתדמים במין בהכרח. ויקבצם נדר אחד וכן כל ערך. אמנם יהיה בין שני הדברים תחת מין אחד כבר התבאר זה גם כן בחכמות הטבעיות: אבל כל מה שיערך אליו יתעל' נבדל מתארינו מכל צד עד שלא יקבצם

וילך וכן וחרה אפי בכם והרגתי כי לא נאמר בע"ז והמפרשים השיבו על אלו הכתובים תשובה שאין ראוי להעלותה על לב כי קצתם אמרו שמי שיאמין דעת בטל בו יתברך הוא עובד ע"ז וכל אלו אשר אמרנו יש בהם כד ע"ז למה שהיו חושבים דעות מבוטלות ומשה היה חושב כי השם יתברך מניע הגלגל ואהרן ומרי' לא הכירו מעלת משה כי היו מאמינים כי כוונתו היתה גשמית וחברי איוב חשבו שהשם יתברך פועל בלי אמצעי וחרה אפי בכם אלו שחושבים שעזב יי' את הארץ ולכן נאמר בכל אלה החרון אף וכל אלה הם דברי רוח · אבל האמת כי מה שאמר ויחר אף יי' במשה ויחר אף יי' בם וילך לא נאמר זה על כד כאוהרה אלא להורות כי עניין קטון בצדיקים הוא נחשב להם כאלו הם עובדי ע"ז ויהי' הרצון באומרו לא תמצא לשון חרון אף ולא לשון קנאה על שיהיה השם מוהיר באלה הלשונות ואם נאמר וחר' אפי בכם הוא דבר אחד שיצא מן הכלל ולא בעבור זה המעט יעזוב הרב לומר שלא תמצא לשון חרון אף ולא לשון קנא' אלא בע"ז והבן זה כי הוא דבר מבואר או הרצון שלא תמצא כל אלו הלשונות מחוברים אלא בע"ז בלבד והראשון עקר : ואמרו עשו ספרי הנבואה זה החזוק גדול לקרות לו אויב ושונא וכועס · אבל למה שיהי' זה הדעת כפור ונתלה בו יתברך עשו זה החזוק גדול : כי מי שיאמין שראובן עומד בעת שהוא יושב וכו' · עשה הרב ו' חלוקות שנים מהעולם השפל ושנים מהעולם האמצעי ושנים מהעולם הנפרד : והנה אומרו שכל אשר תהיה הסכלות והכפירה נתלית בעניין גדול · העניין הגדול לא בעבור היותו גדול בכמות אלא היותו גדול במדרגה החזקה במציאות וזהו אמרו בעניין גדול רוצה לומר וכו' והבן הגדרת הכפירה באומרו במאמר פוסק כי הגדרת הכפירה בחלוף מה שהוא לא בחלוף מה שבא בתורה כי כבר יאמין אדם מה שבא בתורה ויקרא כופר כמו יד יי' עיני יי' והדומים לו והבן מה הפרש בין הסכל והכופר שהכופר יש לו סכלות קניני שהוא חלוף האמת והסכל הוא מה שאין לו סברא אלא שאינו יודע דבר

יתברך לכן יישען מזה שאי שיהיה חכם יהיה אהוב ומי שיהיה סכל הוא הנקלף ונזהו אמרו ואין זה כונת הפרק כי כפי החכמה והסכלות תהיה הקורבה והריחוק וכמו שיבאר זה בפרק נ"ד מזה החלק : לא תמצא חרון אף אלא בע"ז בלבד · רבים תמהו על הרב איך אמר זה, שהרי אנו מוצאים על משה בעניין הסנה ויחר אף יי' במשה וכן אנו מוצאים ויחר אף יי' בם וילך · וכן חרה אפי בעם · וכן חרה אפי בך ובשני רעיך באיוב · ויש שתרצו כי על הרוב ידבר וזה אינו מספיק · והכספי תרץ שכבר כתב הרב בזה הפרק שהמאמין דעת בטל בו יתברך הוא עובד ע"ז כאמרו להיות זה הדעת בטל נתלה בו יתב' ואם כן מפני זה נאמר למשה במעמד הסנה ויחר אף יי' במשה לפי שמשה היה חושב היותו יתברך מניע הגלגל עם שאת התמונה כוללת גשמות מה עד שהיה רוצה לאלו המופתים שעשה לו הש"י בהפכת המטה לנחש, ומפני זה כעס השם ית' עליו להיותו מאמין דעת בטל בו וכן אהרן ומרים לא הכירו מעלת משה רבי' ע"ה וגם לא ידעו גדולת מעלתו ולפיכך היה נמשך מזה שלא היו מאמינים בתורה כפי מה שהיה אחר שלא היו חושבים שהיתה מעלתו גדולה על מעלתם וכן עניין אליפז וחבריו לפי שטעו בידיעת הש"י וכן והיו נשיכם אלמנות מלד שמעבה אותם חושב שעזב יי' את הארץ ועל כן נאמר בכל אלה חרון אף : והנה אמרו עשו ספרי הנבואה זה החזוק הגדול כי הסכימו על זה לתכלית משובח : הסכלות והכפירה אחד הטב הרב ז"ל בגדר הכפירה מאמר פוסק חלוף הדבר ממה שהוא : כי מי שיאמין וכו' ר"ל

יאמר באישו' מבני אדם כי השם רצה אותם או כעס עליהם או קצף עליהם ואין זה העניין כוונת זה הפרק אבל כוונתו מה שאומר בו · דע שאתה כשתסתכל בכל התור' ובכל ספרי הנביאים לא תמצא לשון חרון אף ולא לשון כעס ולא לשון קנאה אלא בע"ז לבד ולא תמצא שיקרא אויב יי' או צר או שונא אלא לע"ז לבד · אמר ועברתם אלהים אחרים וכו' וחרה אף יי' בכם · פן יחרה אף יי' · להכעיסו במעשה ידיכם · הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם · כי אל קנא וכו' מדוע הכעיסוני בפסיליהם בהבלי נכר · מכעס בניו ובנותיו כי אש קדחה באפי · נוקם הוא לצריו ומשלם הוא לאויביו ומשלם לשנאיו · עד הורישו את אויביו · אשר שנא יי' אלהיך · כי כל תועבת יי' אשר שנא · וזה הרבה משיספר · אלא כאשר תעביר על כל מה שיש מזה העניין בכל הספרים תמצאהו · ואמנם עשו ספרי הנבוא' זה החזוק הגדול להיות זה דעת בטל נתלה בו יתבר' כלומר עובד ע"ז · כי מי שיאמין שראובן עומד בעת אשר היה בו יושב אין נטייתו מן האמת כנטיית מי שיאמין שהאש תחת האויר או שהמים תחת הארץ או שהארץ שטוחה וכיוצא בזה · ואין נטיית זה השני מן האמת כנטיית מי שיאמין שהשמש מן האש או שהגלגל חצי כדור וכיוצא בו · ואין נטיית זה השלישי מן האמת כנטיית מי שהאמין שהמלאכים יאכלו וישתו וכיוצא בזה · ואין נטיית זה הרביעי מן האמת כנטיית מי שהאמין חיוב עבודת דבר זולת השם · שכל אשר תהיה הסכלות והכפירה נתלית בעניין גדול רוצה לומר במי שיש לו מדרגה חזקה במציאה היא יותר גדולה מהתלותה במי שיש לו מדרגה למטה ממנו ור"ל בכפירה האמנת הדבר בחלוף מה שהוא ור"ל בסכלות סכלות מה שאיפשר ידיעתו · שאין סכלות מי שסכל מדת מחודד האיצטוונה או סכל כדוריות השמש כסכלות מי שסכל אם השם

ואמרו אלא שהכופרים הסם עם היותם מאמינים מציאות הבורא כו' · והרצון בו כי מהמושכלות הראשונות הוא כי לאדון הכל ראוי שיתן לו העבודה והגדולה ואין ראוי לעבוד זולתו בעבור שתתקיים מציאותו אצל ההמון כי כל ההמון יחשבו כי מי שהכל עובדים אותו ראוי שיהיה אלוה ואם יעבדו לזולתו מלאך או פרק או גלגל או נפש מהנפשים יחשבו שזה האלוה ויבטל מציאות הש"י ולכן הכופרים אף שהיו מאמינים שהיה הש"י נמצא למה שהיו נותנים המיוחד לו שהוא העבודה והגדולה לדבר מבכרתיו היו מביאים להאמין בעיני ההמון שאין השם נמצא ולכן היה מכת העבודה לזולתו כאלו השם יתב' היה נעדר בהאמנת ההמון כי לא ישיג ההמון אלא מעשה עבודות לא עניינים ר"ל תכלית שבעבורו עושים אלו העבודות אשר היה להורדת הרוחניות או בעבור סבה אחרת ולכן חייב להרוג לעובד עבודה זרה שהוא כאלו מכחיש מציאות השם ואם הדבר כן מי שיאמין שהשם גשם ובעל פעלות או שיש בו חסרון הוא יותר רע מהעובד ע"ז כי המאמין בעבוד' זרה כבר יחשוב שיש אלוה זולתו והמאמין שהשם הוא גשם הוא כופר בש"י אם כן הוא יותר רע : והבן אמרו ודע שאתה וכו' :

אמר שם טוב כבר אמרו המפרשים כי כל הפרקים אחד ושלשים ועד הנה כלם הם להעיר על מעמד הנבחר ולמה שהרב דבר במעמד הנבחר בפרקים רבים והכלאי פרקים ראיתי לעלות אל הר יי' ולקבצם יחד בקצת הערה אחר כי הביאור בו אינו נאות כמו שאמר בתחלת זה הספר והנה ראוי לך המעיין שתדע כי כל דבר שיושב במראה הנבואה אמנם הוא משל לעניין אחר והסובר שאינו משל לדבר אחר הוא סכל והסובר שהוא משל לבד הוא קשה הכל יחוייב שיסבור בו שני העניינים יחד וזה לך הקדמה לכל מה שנאמר אחר זה והנה הרב המורה רמז על זה בחלק ג' פרק ט' · והנה ראשונה כי עלייה וירידה הנאמר במעמד סיני והוא הוא על עלייה במדרגת העיון או ירידה להבנת אנשי הארץ כמו שרמז הרב בפרק עלה וירד ובפר' כ"ב · שנית ראוי שתדע כי הגלותו בעב הענן חשך ענן וערפל הוא על היות המונע עכירות עצמנו לא שהוא גוף שיקיף בו עב או ענן אבל החמר מחיצה גדולה ומסך מונע להשגת השכל הנפרד וזה שהוא עליו · ואפילו החמר זך וככבר אפילו חמר הגלגלים כל שכן זה החמר העכור אשר הוא החמר שלנו מפני זה כל אשר ישתדל שכלנו להשיג השם יתברך או לאחד מהשכלים ימנע מסך מבדיל ביניהם ובין השם יתברך והוא בסתר ממנו כענן או כחשך וזו היא הכוונה באמרו ענן וערפל סביביו וזה אמרו הנה אנכי בא אליך בעב הענן וזה היה להעיר שהשגת אמתתו נמנעת לנו מפני חמר זה וכבר רמז הרב פרק ט' חלק ג' · שלישית ראוי שתדע כי לשכל האנושי גבול להשיג הדברים ועל זה בא הרמז והגבלת את העם סביב לאמר וגם הכהנים כו' יתקדשו · רביעית יש לדעת כי אין ראוי לאדם להרוס לעיין בחכמה האלהית ומתחלת המחשבה בלתי שירגיל עצמו בחכמות ובדעות ויזכך מדותיו וזכוך רב ומיעוט תאוותיו · ואמרו המפרשים כי מה שרצה הרב שירגיל עצמו בחכמות ובדעות הרמז בו כי יחוייב לאדם כדי לידע השם יתברך השלשה חכמות שהם חכמת התכונה וחכמת הטבע והחכמה האלהית וזאת החכמה האלהות ישיג האדם מה שאיפשר להשיג מהשם יתברך וזה אמרו היו נכונים לשלשת ימים כי ביום השלישי ירד יי' וצריך גם כן שיזכך מדותיו שהוא הנרמז באמרו וכבסו שמלותם ומיעוט תאוותיו ועל זה בא הרמז אל תגשו אל אשה · ואחרים אמרו כי היו נכונים לשלשת ימים רמז לשלשה מיני הידיעות שצריך האדם לידעם שידע ההקדמות · ואחר זה שידע דרכי ההקש · ועשות המופת ואחר זה ידע אופן השמירה מהטעאות השכל ואלו השלשה יכללם מה שאמר הרב ז"ל בפרק ה' מה שאמר שירגיל עצמו בחכמות ובדעות ועל זה בא היו נכונים לשלשת ימים · ואמנם כפי פי' הראשון יהיה אמרו כאשר יכין הקדמות אמתיות ויבין וידע דרכי ההקש וכו' יהיה רמז לזה כמו שאמר השמרו לכם עלות בהר כי זאת אזהרה שיבינו ההקדמות ואחר כך ידעו ההקש ועשות המופת ושמירה מהטעאות השכל : חמשית יש לדעת כי הסבות המונעות לפתוח הלמוד באלהיות ולפרסמו להמון ה' סבות · האחת קושי העניין בעצמו · השנית קצור הדעות כלם · השלישית אורך ההצעות · הרביעית ההכנות הטבעיות ורתיחת הטבע והמיית הנערות · החמישית העסק בצרכי הגשמים ולכן אמרה תורה ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות רמז לאורך ההצעות שהיא הסבה השלישית : ואמרו וברקים רמז לדקות המושג וענן כבד על ההר רמז לקצור המשיג מצד החמר · וקול שופר רמז בסבה החמישית שהוא עסק בצרכי הגשמי' : ואמר שופר נגזר מאמר שפר שהגוף נגרר אחריהם : ואמר ויחרד כל העם רוצה לומר שמפני אלו הסבות נמנע למוד זאת החכמה להמון : והר סיני עשן כלו רמז לסבה הרביעית שהם ההכנות הטבעיות והיה זה כלו כמו שתארנו למה שכל מה שיושב במראה הנבואה הוא משל לעניין אחר · ואחר שהיה זה כן והיתה התורה מוכנת להתחיל בה · וללמוד אותה הנערים והנשים וכל העם ואין ביכולתם להבין הדברים כפי אמתתם לזה הספיקה עמהם הקבלה בכל עניין אמתי · ובכל ציור מה שיצייר השכל מציאותו לא אל אמתת מהותו ומכנת ללמוד אל המון העם דרכי העיון האמתיים וזהו אמרו וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק ואמנם משה שהיה ביכלתו לדעת הדברים לאמר עליו קרב אתה ושמע הגיאור

האמתי

מאמר שם לאמנם בחורש · ויחר לול לכום ש' קצת שעות גדולים ונחלק אחר שה' וש' כרת שבוכבים והגלגלים אשר הם שומים לכל גוף נעלם והם מתאוים קוימם לגופם רצון הבורא כו שיעבוד' בני אדם ושבוד' תכלית כבוד שום תפארת וכבוד לבוראם כמו שרצון שמלך שיהיו עבדיו ומשרתיו מבוכנים מבני אדם ושמו' הרבולת ושבודת לגלגלים ולכוכבים על שבקיאן קיומם מציאו' ועבודת [illegible] ... פרק ל"ז

ר"ל עכשו עשה הרב ז' מלוקות שניים מהעולם הנפל ושניים מהלחמני ושניים מעולם הבפרד: מי שקבל מדת מיחוד התצטוינה. יוליה לומר שלח ידע המיחוד התצטוינה: ושיעור נכון התצטוינה כשנוכה המיחוד וזה הקבל קבל מי זה שישור הזה המיחוד מהתצטוינה הנלמיה: או אין לעולם חלוש וכו' רוצה לומר שמי שהיה לו שכלות בעבדרי ולא ידע אם הנפש נמצא או בלתי נמצא הוא שכלות יותר חזק מהשכלות הקודם לזה: המיחוד התצטוינה הניה: ר"ל אחבר שהמיחוד הזה מני התצטוינה הנלמיה וזה שקר כי אין המיחוד חלק מהתצטוינה הנלמיה חלה כמו הנלים: הכופרים הנם: ר"ל הכופרים המניים לעבוד כדורה המקבלת כח מהמלמיים: כי לה ישנו הכמון וכו': רוצה לומר וזה נתינ'טעם למה שאמר וזה מניח להעבד מלוחתו ית'וכו': לה עלייהם: רוצ'לומר התכלית שנעשורו נעשים הלו העבודות וכימי דור אנוש התחילו לטעות כזה' וכן תדע שעובד עכוד' זרה שהין התכללות למי שלה יקבל מן המכוים המעייכים: ואיך יהיה עניין מי ומ': רוצה לומר שם כתלו העניינים התחייבו המות כשבור שמתו המלעיים כינו יתברך וכניהם כל שכן וכ"ש מי שתולה הכפירה כו'ת' והתמינו בחלוף מה ארתי להתמין שהות מייב מיתה:

פרק לן מניחות במליתו' מבלי המלעי.

ר"ל אמר"עם היה דבק עם הנפרד דבוק שכלי התתי בלתי שום המלעי ובלי השתעות הכח המדמה: וכמו שאמר פנים בפנים וכו': רוצה לומר שזה ר"ל מניחות במניחות: ובאחר במקום אחר ואחר וכו': רוצ' לומר כח לבאר הרב שזה ספיר' כאמרו פנים בפנים דבר יי' עמכם ס'רוצה לומר מניחות במניחות היכו ענין ליור שבלי ספוחי כי כל העם לא היו נביאי' בלי המלעי' שום כח המיוכי לבל רוצ'לומר שהשיגו מניחותם מניחות הקול הנברת תון לנפש: וכבר הנה לותם וכו' רוצ'לומר וכבר אתה רואה שהפסוק כנה השנת העם את מניחות הקול הנברת תון לנפש פנים כמו שביארנו: כן אמרו וכו' ר"ל כמו שאני מונח לשון פנים אל פנים על הקול שעמעו העם כן אמרו וכבר יי' אל משה פנים אל פנים: רוצה לומר שת השנה שכלית מבלי שום מקוי ומבלי מ"ל וזה הקול היכו רוצה לומר קול ממש אלא השנה שכלית נכוחית פשוטה ואם כן כבר התבאר שכל שמיעת קול בכלל יאמר פנים אל פנים עם היות שהקול שהשיגו היה קול נברת תון לנפש והקול שהשיג משה רוצה לומר השנה שכלית פשוטה על בוריה וזה רמז אל טוב גדול ממדרגת הנבואה כי שמיעת הקול מאת ה' יתברך בתורה והוא ער בלתי חולם אי אפשר אלא לומר"עה וכי זו היא המדרגה העליונה על שאר הנביאים שהוא השיג השנה שכלית פשוטה מבלי תידות וכמו שיבאר הרב בפרק מ"ה מסני: ועל זה רמז הנה כאמרו היה כבר התבאר לך כי שמיעת הקול וכו' וזה הענין ואפי לא ירחו: רוצה לומר מעניו השנה שכלית מניחות במניחות ונאמר ואפי לא ירחו רוצה לומר שאחת מניחותו יתב' לא תושג אל שאר הנמניחות זולתי

השם נמצא או אין לעולם אלוה · ולא כפירה מי שחשב מחודד האיצטוינה"ח יי' או שהשמש עגולה בכפירת מי שחשב כי השום יותר מאחד: ואתה יודע כי כל מי שיעובד עבוד' זרה לא יעבדה על דעת שאין אלוה בלעדי' ולא דמה מעולה כלל מן העיבדים ולא ידמה מהבאים שה"ור אשר יעשה מן המתכית או מן האבנים והעיצים שהצורה ההיא היא אשר בראה השמים והארץ והיא הנהיגם · אבל אמנם יעבדוה על צד שהיא דמיון לדבר שהו' אמציעי בינם ובין האלוה יתברך כמו שבאר · ואמר מי לא יראך מלך הגוים וכו' · ואמר ובכל מקום כוקטר מוגש לשמי וכו' · רומז אל הסבה הראשונה אצלם · ובבר ביארנו זה בחבורינו הגדול · וזה כמה שלא יחלוק בו אחד מבעלי תורתנו · אלא שהכופרים הדם עם היותם מאמינים מציאות הבורא · אדר שנתלורת כפירתם בחק שהוא ב'בורא יתעלה' לבד רוצה לומר העבודה וההגדלה כמו שנאמר ועבדתם את יי' וכו' בעבור שתקויים מ' יאותו באמונת המיון · והשבו החוק ההו' לזולתו · וזה זה מביא להעדר מציאותו יתעל' מהאמנת המיון כי לא ישיג ההכון אלא מעשי העבודות · לא ענייניהם ולא אמתת הנעבד בהם · חייבם הדבר ההוא הכות · כמו שאמר הפסוק לא תחי' כל נשמה · ובאר העלה והיא הסרת הדעת הזה הבטל שלא יפסד בו זולתם · כמו שאמרו לא ילמדו אתכם · קראם אויבים ושונאים וצרים · ואמר שהעויש' זה מקנא ומכעיס ומעלה חמה · ואיך יהיה עניי' מי שנתלית בפירתו בעצמו ית'האמינו בחלוף מה שהוא · ר"ל שלא יאמין מציאותו או יאמינהו שנים או יאמינהו גשם או יאמינהו בעל הפעליות או ייחם לו אי זה הסרון שיהיה · כי זה בלא ספק יותר רע מעובד עבוד' זרה על שהיא אמצעית או מטיבה או מויעד' לפי מחשבת'ו · ודע שאת' בשתאמין הגשמ' או עניין מעניניו הגשם · שאתה מקנא ומכעיס וקודח אש והמ' ושונא ואויב וצר ורוצ' קשה מעובדי ע"ז מאד · ואם יעלה ברעתך שמאמין ההגשמ' יש לו התנצלות' בעבור שגדל עליה או לסכלותו וקוצר השגתו · כן ראוי שתאמין בעובד עבודה זרה שהוא לא יעבוד אלא לסבלות או מפני שגדל על זה מנהג אבותיהם בידיהם · ואם תאמר שפשוטי הכתיבים ישליכים בזה הספק · כן תדע שעובד עבודה זרה אמנם הביאוהו לעבודת'ה רמיונים וציורים חסרים · אין התנצלות אם כן למי שלא יקבל מן המאמתים המעייינים אם יהיה מקצר מן העיון · שאני לא אחשב לכופר מי שלא יביא מופת על הרחקת הגשמות · אבל אחשוב לכופר מי שלא יאמין הרחקתה · וכל שכן במצוא פי אנקלוס ויפרוש יונתן ב"ע עליו השלום ירחקו מן ההגשמ'ה כל מה שאיפשר וזאת היתה כוונת זה הפרק:

פרק לז פנים שם משת"ף ורוב שר"ופו על צד

ההשאלה היא שם הפנים מכל חי · ונהפכו כל פנים לירקון · מדויע פניכם רעים · וזה הרבה · והיא שם הבעס · ופניה לא היו לה עוד · ולפ' הענין בעשה הרבה בעניין בעס השם וקצפו · פני יי' חלקם · פני יי' בעושי רע · פני ילכו והניחותי לך · ושמתי אני את פני וזה הרבה · והוא גם כן שם מציאות האיש ומעמדו · על פני כל אחיו נפל · ועל פני כל העם אכבד · עניינו במציאות · אם לא על פניך יברכך בהיותך ובמציאותיך · ולפי זה הענין נאמר · ודבר יי' אל משה פנים אל פנים · כלומר מציאות במיציאות מבלתי

אמצעי

בנא פנורם והמתי הוא רוצה בזה על כראשונה שכולם מורגשים מחומר ולורה זולת הסכלים כהכרחיים · והנם תקחש פנורמו בחם מכתם משם ריבונו עליו כפלוש הפירוש ויבוש פנים גם כן כדומי וכלבור לה תקח פנו לל ונפוח פנים: פרק לח

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

אמצעי · כמו שנא' לכה נתראה פנים · וכמו שאמר פנים בפנים דבר י' עמכם · ובאר במקום אחר ואמר קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול · ובנה אותי פנים בפנים · כן אמרו ודבר י' אל משה פנים אל פנים · כנוי על אומרו בעניין ספור הדברים וישמע את הקול מדבר אליו · הנה כבר התבאר לך כי שמיעת הקול מבלתי אמצעיות מלאך יכנה עליו פנים בפנים · ומזה העניין ופני לא יראו · אמתת מציאותי כמות שהיא לא תושג · ופנים גם כן הוא כלי מקום שיעניינו לפניך או בין ידיך והרבה מה שנעשה כפי זה הענין בבוראית לפני י' · ולפי זה הענין גם כן הוא ופני לא יראו כפירוש אנקלוס אמר ודקרמי לא יתחזן · רומז שיש נבראות גם כן עצומות אי איפשר לאד להשיגם כפי מה שהם · והם הרעות הנפרדות ויחסם לשם שהם לפניו ובין ידיו תדיר לחזק ההשגחה בהם תמיד · ואמנם חדבר המושג אצלו רוצה לומר אצל אנקלוס על האמ' · הם ענייניים אשר הם למשה מאלו בבחינת המציאות · רוצה לומר עצם התומר והצורה · ועליהם נאמר ותחזה ית דבתראי כלומר הנמצאות · אשר באלו אני נוטה מחם ומשליכם אחרי על דרך משל לרחקם ממציאותי יתעלה · והנה תשמע פירושי (פרק כ"ד מזה חלק) במה שבקש משה רבינו עליו השלום ופנים גם כן הוא כלי הזמן בענין קודם · לפנים בישראל · לפנים הארץ יסדת · ופנים גם כן שם ההזהר וההשגה · לא תשא פני דל · ונשוא פנים · אשר לא ישא פנים וכו' וזה הרבה . ולפי זה הענין גם כן נאמר ישא י' פניו אליך וישם לך שלום · ר"ל ללות השגחתו אינו

פרק שמונה ושלשים אחור

שם משותף הוא שם הגב · אחורי המשכן ותצא החנית מאחריו · והוא גם כן כלי הזמן בענין אחר · ואחריו לא קם כמותו · אחר הדברים האלה וזה הרבה · (ר"ה בעניין ההמשך אחר הדבר ולכת בדרכי מדות איש אחר) · אחרי י' אלהיכם תלכו · אחרי י' ילכו · רוצה לומר המשך אחר רצונו ולכת בדרכי פעולותיו ולהתנהג בסדותיו · הלך אחרי צו · ולפי זה הענייני נאמר וראית את אחורי (פרק כ"ג מזה : ועיין בפרק ד' מזה חלק) תשיג מה שנמשך אחרי ונתדמה לי ונתחייב מרצוני · כלומר בריאותי כולם כמו שאבאר בקצת פרקי זה המאמר :

פרק תשעה ושלשים לב

שם משותף הוא שם האבר אשר בו התהלת החי · כל בעל לב · ויתקעם בלב אבשלום · וכאשר היה זה האבר באמצע הגוף הושאל לאמצע כל דבר ער לב השמים · לבת אש · והוא שם המחשבה גם כן · לא לבי הלך · רוצה לומר הייתי נמצא במחשבתי כשאירע כך וכך · ומזה הענייני ולא תתורו אחרי לבבכם · רוצה לומר רדיפת מחשבותיכם · אשר לבבו פונה היום · מחשבתו סרה · והוא שם העצה · כל שאירית ישראל לב אחד להמליך את דוד · כלומר על עצה אחת · וכן אמרו ואוילים בחסר לב ימותו · כלומר בחסרון עצה · וכן אמרו לא יחרף לבבי מימי · עניינו לא תשה עצתי מזה הענין כי ראש הדברים בצדקתי החזקתי ולא ארפה לא יחרף לבבי מימי · ומעניין יחרף אצלי אמרו שפחה נחרפת לאישה · דומה לערבי כלומר מנחרפה רוצים בה נוטת מקניין העבדות לקניין האישות · והוא שם הרצון · ונתתי לכם רועים כלבי · היש את לבבך ישר כאשר עם לבבי · כלומר רצונך ביושר כרצוני · וכבר הושאל לבורא לפי זה הענייני · כאשר בלבבי ובנפשי יעשה · ענייני יעשה כפי רצוני · והיו עיני ולבי שם כל הימים · השגחתי ורצוני · והוא שם השכל · ואיש נבוב לבב · כלומר ישביל · וכן לב חכם לימיני · שכלו בענייניים השלמים · וזה הרבה · ולפי זה הענין הושאל לשם בבל מקום · רצה לומר שהוא מורה על השכל · אלא הוא מורה על הרצון · כל מקום כפי ענייני · וכן והשבות אל לבבך · ולא ישיב אל לבבו · וכל מה שדומה לו · כולו בחנית שכל · כמו שאמר ולא נתן י' לכם לב לדעת · כמו אתה הראית לדעת · אמנם מאמר ואהבת את י' אלהיך בכל לבבך · פירושו אצלי בכל כחות לבך · כלומר כחות הגוף כלם כי התהלת הכל מן הלב · והענייני שתשים תכלית פעולותיך כלם שתהי

בפירוש המשנה ובמשנה תורה :

פרקים

פרק לח

פתח הדיבור לבן בדברי זולתו והנמשל על מהבנו וכו' : קשיא מה מתאמץ לאחרי ומקדים לו אחרי אלהיכם וכו' · סרנון מה שאמר כאן מאחר שהוא מדבר מלכתחלה בדברי עצמו · ומה שאמר כאן אחרי ה' אלהיכם תלכו · הוא מפני שהוא מדבר בדברי עצמו · ומה שאמר כאן אחרי ה' אלהיכם תלכו · הוא מפני שהוא מדבר בדברי אחרים · ר"ל בענין האמור במדרגת המציאות · ר"ל בענין האמור והצורה שהם הנמשלים בפעולות והמורכבים ועליהם אמר לנקלום ותמזה את דבתראי כלומר חלו כוונה מזה פירושו כמה שהקשה מר"ש כפי דעת הרב : ופנים גם כן כלומר כלי הזמן בענין קודם לפני כיוצא בו ופנים גם כן שם אחורה והשגחה לא תשא פני דל ולפי זה הענין יפה י' פניו אליך לחבר הסמוכות כאן :

פרק לח

לחורי שם משותף הוא שם הגב לחורי המשכן והוא כלי הזמן ג"כ ואחריו לא קם כמותו ויתקעם בלכת ברדכי מדות איש אחר ואחרי י' אלהיכם תלכו והרגלים הוא כי פי שילך אחר מדות הנבחרות כאלו ילך אחר פסח : ולפי זה הענין כתוב ואחרי את לחורי · רוצה לומר תשת מה שנמשך אחרי : ותדמה לו · הרגלים הוא ציור המציאות כלומר הרחוקים והוא דמות להם והכן שם ישית האדם אלו הנמצאים כאלו הולך אחר פסח כי הם דומים לו וזה נמשך אחר פירוש הרב לא תאחר פי' לנקלום : ותתייב מרצוני · הרגלים הוא מעצמו ומדעתו כי רצונו ועצותו הוא דבר אחד וכמו שהולך אחר רצון חיש נאמר עליו שהוא הולך אחריו כן פי שיש אלו הנמצאות אמר בתחברו מרצונו כלומר שהוא מעיד רצון הפסח וזה לומרו ואחרית את לחורי והכן זה :

פרק לט

לב שם משותף ר"ל שהוא הוא שם לאחר אחר כו' התהלת חיים כמו שאמר ויתקעם בלב אבשלום · ולמה שהלב הוא באמצע הוא משל לכל דבר שהוא באמצע עד לב השמים : ונאמר שהיית על המשכב לפי כלך · רוצה לומר הייתי כאן במחשבתי כשאדע כך וכך והרגלים בפסוק לא הייתי נאלץ במחשבתי ומזה לחוץ הייתי נאלץ במחשבתי וזכר לחוץ : ונאמר שליחית על המשכב לפי כלך · רוצה לומר הייתי כאן במחשבתי כשאדע כך וכך והיש בכוונה הנמצאים כלומר שהוא מורה על הרצון : ונאמר ואחבת את י' אלהיך בכל לבבך · פירושו אצלי בכל כחות הגוף כלם כי התהלת הכל מן הלב · והענייני שתשים תכלית פעולותיך כלם השגתו כמו שבארתי בפרק ב' ומזה יתברר הענין ומכללם הכבדים רומז שם כברזלות וכו' · רוצה לומר אם כן לפי הנקלום לא הזיע מפני שהוא מכללם הכבדים הנכבדים כלי הזמן בענין הקודם לפניהם אחרן יפות ומפני לומר מותר לזה בפרק י"ב ושלשים מפני הוא כפי הסבה הטבעיית · ולפי פיר' הרחשון מוכני לא ירחץ יכיה פי' תמרו לא ירחצו בחדם ומי ר"ל שלא יפיגני שום חדם ומפי שום חי ור"ל שלא השכלים הנכבדים לא יפיגוני · תו נוכל לפרש לא יפיגני שום חדם ויהיה קיים כשהגיעו אל יתבלבל בהשגתו זה בפרק רומז למעשה מרכבה מיפיעיה בתמרו יכפה פניו רוצ'לומר מניעות מניעותו וכן במרכבה ביחזקאל בתמרו מרכבה פניהם רוצה לומר מרכבה מניעיות כמו שיתבאר לקמה :

פרק לח

מדות חיים · ר"ל בלבת תחרי מדות פרט תחד כלומר ברחותו כלם זה כמוך כפי פירושו לה כפי הנקלו : ונתתיב מרכזני · ר"ל תחר הכריחה זה הפרק רומז למעשה מרכבה מזוכריה הנזכר בה לחזר בקצת פרקי זה המאמר בפרק ל"ג מרחשון :

פרק לט

חייתי נפלא · ר"ל שהייתי זוכר תותך כמחשבתי ויש נוסחה לה חייתי נפלא ופירוש בתמיה לה חייתי נפלא במחשבתי כלומר נפלא חייתי במחשבתי : ונתתי לכם רועים כלבי · ר"ל זה תימה כי זה המפסוק אמר ית' והיה לו לעכבו עם מה שכבית למעלה ממנו כאמרו וכבר הוסיף לו יתברך : חלת הזר שהוא מוכה וכו' · ר"ל שים לו זכות מה על המפוקים שבחו בעניין רצויים להיותם מעשים ומזה הענין ויתעצב על לבו כמו שפי' בפרק ל"ט : כמו חתם הרחית לדע' ר"ל כמו אתת הרחית לדעת · רוצ'לומר בחינת שכל כך אמר לב לדעת ר"ל בחינת שכלית : בכל כחות לבבך · ר"ל הציתו לפרש כך ולא פרשו מבחינת שכלית כי אין יאמר הפסוק בכל שכלך רק ר"ל בכל כחות נפשך :

פרק מ והוא גם כן שם לרוח המכשפת • כלומ' כיוצר כרס הדעת התימית כי הרוח היכו תיוצר מתמונצ כיוצ שחשב שבזאת תכל הוא מהמצלתו' המורכבות ולזה עשה אותי כתיבות : ופתר הכשתר מן כתפיו • ר"ל שהעניין הנשתר לי' דעתו הם מוסכלות נקבות : ויודיענו ר"' המן רפה ור"ל יודיע לנו תוקף ר"ל מי הוא אשר ידע סדר רצונו והכשגתו כי מלת תכן כוללת הסדור והענין והכשגה וכו' וזה הפרק רומז לתומכו לא יהון רוחי בתדם לעולם וגו' פר"ל ענין הכוונה ורומז בתעשה מרכבה כתיבו רוח היתה בתופפים ר"ל רצון היתה שהוא הגלגל הוא להגיע בתופפים שהם תיפוחות בפרקים יפותו בהכשגה כמ פרק י"ח ו"ט מצליחי :

פרק מא תי' תפר עשה לנו את כנפיו כוחות • ר"ל ויהיו המדכרת המונעת מן הכנבל : והוא שם הדבר בנשתר תחר המות מן התדם • ר"ל תחר תחר עשה סרב תלוקה הכיוצית מהדבר הנשתר מהתדם תחר המות ולא כללו עם כורות התדם כיתה שדעתו שכפא המדכרת תיכף עצם שכל שלא הכנה לקבל המוסכלות והכנה תפסד כי היה כח נופני והמוסכלות הנקנות יפתרו תחר המות והזו תומרו שם הדבר הנשתר וכו' : ודעינו שהוא מופלג • ר"ל רמז לזה שהוא הכח הפועל הרע תחר תיכף להם זה הרע עד היום שהוא פנוי מלהרע להם והו תקרא שם רצונו וכ' תומרו לפעל שרצון יתחר על התמצעי' התמצעים :

פרק מב כבר כיתר כי הטוב הוא החיים ר"ל ואע"פ שטוב ורע יתחן על המפורסמות בזה המקום לו תפסר שהוא ית' תחר ליתרחל הכה כיתני לפניך לת החיים והת הטוב וכו' וזולף הפסוק ובתרת בחיי' וחיים וטוב הם שמות נרדפים ותחר בתרת בחיי' ולחי תפסר לתדם להיות חיים לנפשי' כפי בחיידתו ח"ל יתחייב מזה כי תומרו ובתרת בחיים ר"ל בחיים הנלמדים והם הדעות התתיות והיות הכוונה בתמצה בתומרו : טוב ורע זה רמז בתעשה בריאתי' בתומרו ותכל והי לעולם ור"ל דעות התתיות והם החיים הנלמדים גם רמז למה שתומרו רז"ל שתניך ושיהו שהם תיי כנוף וכנפש והרב תפרש חיים חיים שכליי' לת אולת זה גם רמז לבן הנרפית שלת תת לתכל כתכשלה בפיתתו כלינת התנדלופ"יים שהניך הכיית רתיה מתומרו לת מותרה בו בשמה ר"ל שתת לנתרי שהרי כתיב בדניל ובשמה לת מותרה בו ובכנו ולתי לת תת לת מה שתתר תרב תת להבלים הענינים זה הפרק רומז לבן הפוכות שלת תת לנתרי תלת שתכשלה בפיתתו גם רומז לנדיקים בפיתתם קרויים חיים • פ"ל שענין תחיית התתים יהיה כזה הענין ר"ל כנדיקים לת ברפתים :

פרק מג

פרק ארבעים

רוח שם משתתף הוא שם האויר כלומר יסוד אחר מארבעה היסודות • ורוח אלהים מרחפת • והוא ג'כ שם הרוח המנשבת • ורוח הקדים נשא את הארבה • רוחים • וזה הרבה • והוא גם כן שם הרוח החיונית • רוח הולך ולא ישוב • אשר בו רוח חיים • והוא גם כן שם הדבר הנשאר מן האדם אחר המות אשר לא ישיגהו ההפסד • והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה • והוא ג'כ השפע השכלי האלהי אשר ישפיע על הנביאים ויתנבאו בו • כמו שנבאר לך בדברנו בנבואה • במדבר שראוי שיוזכר בזה המאמר • ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם • ויהי כנוח עליה הרוח • רוח יי' דבר בי וזה הרבה • והוא גם כן שם הכונה והרצון • כל רוחו יוציא כסיל • כוונתו ורצונו • וכמוהו ונבקה רוח מוצרים בקרבו ועצתו אבליע • יאמר יתפרדו כוונותיו והנהגתו תתעלם • וכמוהו מי תכן את רוח יי' ואיש עצתו יודיענו • יאמר מי הוא אשר ידע סדר רצונו או ישיג הנהגתו למציאה איך היא ויודיענו אותה כמו שנבא' בפרקים (עיין כפרק כ' מהחלק הג') יבאו בהנהגה • הנה כל רוח מיוחס לשם הוא לפי העניין החמשי • וקצתה לפי העניין האחרון אשר הוא הרצון כמו שבארנו • יפורש בכל מקום בפי מה שיורו עליו הדברים ההם :

פרק אחד וארבעים

נפש שם משותף הוא שם הנפש החיה הכוללת לכל מרגיש אשר בו נפש חיה • והוא ג'כ שם הדם לא תאכל הנפש עם הבשר • והוא ג'כ שם הנפש המדברת כלומר צורת האדם • חי יי' אשר עשה לנו את הנפש הזאת • והוא שם הדבר הנשאר מן האדם אחר המות • והיתה נפש ארוני צרורה בצרור החיים • והוא שם הרצון • לאסור שריו בנפשו • כלומר ברצונו • וכמוהו אל תתנני בנפש צרי • כלומר אל תסגירני ברצונם • וכמוהו אצלי אם יש את נפשכם לקבור את מתי • כלומר אם יש בדעתכם וברצונכם • וכמוהו אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה • ענייני אין רצין לי בהם • כלומר לא ארצה להעמידם • וכן כל זכר נפש שבא מיוחס אליו יתעלה הוא בעניין הרצון • כמו שיקדם לנו באמרו כאשר בלבבי ובנפשי יעשה • כלומר ברצוני ובדעתי • ולפי זה העניין יהיה פ' ותקצר נפשו בעמל ישראל • פפק רצונו מענות ישראל וזה הפסוק לא תרגמו יונתן ב'ע כלל • שהוא הבינו לפי הענין הראשון ופגשו ממנו הפעלות ונמנע לפרשו : אמנם בשיובן מזה הענין האחרון יהיה הפירוש מבואר מאד • שהמאמר קדם שהשגחתו יתעלה הניחה אותם עד שמתו וצעקו לבקש תשועה ולא הושיעם • ובשהפליגו בתשובה ועצם דלותם וגבר האויב עליהם רחמם • ופפק רצונו מהתמיד עמלם ודלות'דעהו שהוא מופלג • ותהיה הבי'ת באמרו בעמל ישרא' מקום מ"ם וכאלו אמר מעמל ישראל • וכבר מנו מזה בעלי הלשון הרבה והנותר בבשר ובלחם • וכן אם מעט נשאר בשניים וזה הרבה :

פרק שנים וארבעים חי

שם הצומה המרגיש כל רמש אשר הוא חי • והוא שם הרפואה מן החלי החזק מאד • ויהי מחליו • במחנה עד חיותם • וכן בשר חי • וכן המות שם המיתה ושם החלי החזק • וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן • כלומר חזק חליו • ולזה באר בבן הצרפית ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה • שאלו אמ' וימת היה סובל שיהיה חולי חזק קרוב למות כנבל בשמעו את הדברים • ואמרו קצת האנדלוסין כי נתבטלה נשימתו עד שלא הושגה לו נשימה כלל • כמו שיקרה לקצת חולי חלי השתוק ובהחנק הרחם עד שלא יודע אם הוא מת או חי ויתמיד זה הספק יום או יומים • וכבר הרבו ג'כ לעשות זה השם בענין קנות החכמה • ויהיו חייכלנפשך כי מוצאי מוצא חיים • חיים הם למוצאיהם • וזה הרבה • ולפי זה נקראו הדעות האמתיות חיים והדעות המופסדות מות • אמר ית' ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת המות וכו' • כבר באר כי הטוב הוא החיים והרע הוא מות • ופרשם וכן אפרש באמרו יתעלה • למען תחיון • כפי מה שבא הפירו' המקובל באמרו • למען יישב לך וכו' ולהתפשט זאת ההשגה בלשון אמרו רז"ל צדיקים אפי' במיתתן קרואים חיים ורשעים אפילו בחייהם קרואים מתים ודע זה :

פרק שלשה וארבעים

כנף שם משותף ורב שתופו מצד ההשאלה· הנה זו הראשונה לכנפי בעלי חיים הפורחים · כל צפור כל כנף · כל צפור כנף אשר תעוף בשמי' · ואחרי כן הושאל לכנפי' הבגדים וזויותיהם על ארבע כנפות כסותך · ואח"כ הושאל לקצוות המיושב מן הארץ ופאותיה הרחוקות ממקימותינו · לאחוז בכנפות הארץ · מכנף הארץ זמירות · ואמר אבן גנא"ח שהוא יבא גם כן בעניין ההסתר דומה לערבי אשר יאמרו כנפת אלשי בעניין הסתרתו ואמר בפירוש ולא יכנף עוד מוריך· ולא יסתר ממך מוריך ולא יתעלם· וזה פירוש נאה · וממנו אצלי ולא יגלה כנף אביו · לא יגלה סתר אביו· וכן ופרשת כנפיך על אמתך · פירושו אצלי פירוש סתרך על אמתך · ולפי זה העניין אצלי הושאל כנף לבורא ית'· וכן למלאכי'· כי המלאכים אינם בעלי גופות לפי דעתינו כמו שאבאר· ואמרו אשר באת לחסות תחת כנפיו · פירושו אשר באת לחסות תחת סתרו · וכן כל כנף שבא במלאכים עניינו הסתר · הלא תתבונן אמרו בשתי' יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו · כלומר שסבת מציאותו רוצה לומר המלאך נסתרת נעלמת מאד והיא פניו · וכן הדברים אשר הוא סבתם רוצה לומר המלאך אשר הם רגליו כמו שביארתי (פרק כ"ח מזה) כשתוף רגל הם גם כן נעלמים· כי פעולות השכלי' נעלמים · לא יתבאר עניינם אלא אחר למוד · וזה לשתי סבות מצדם ומצדנו· ר"ל חולשת השגתנו וקשי השגת הנפרד מצד אמתתו · ואמנם אמרו ובשתים יעופף הנני עתיד לבאר בפרק (פרק מ"ט מזה החלק) בפני עצמו למה יחסו תנועות העופפות למלאכים :

פרק מד עין

שם משתתף הוא שם עין המי' על עין במים במדבר· והוא שם העין הרואה עין תח' עין· והוא שם ההשגח' אמר על ירמיהו קחנו ועיניך שים עליו· עניינו שים השגחתך עליו · ולפי זאת ההשאלה נאמר בחק הבורא בכל מקום והיו עיני ולבי שם כל הימי' · השגחתי וכונתי · כמו שהקדמנו תמיד עיני יי' אלהיך בה · השגחתו בה · עיני יי' המה משוטטות · השגחתו כוללת בכל מה שבארץ כ"כ : כמו שיזכר בפרקי' יבאו בהשגחה: אמנם כשיתדבר בעינים מ"ה ראיה או חזיה כמו פקח עיניך וראה· עיניו יחזו· יהיה עניין כלם ההשגה השכלי' לא השגה הרגשית· כי כל הרגשה הפעלות כמו שידעת והוא יתעלה פועל לא מתפעל כמו שאבאר :

פרק מ"ה שמע

מלה משותפת תהיה בעניין שמע האזן · ותהיה בעניין הקבול · אמנם בעניין השמע· לא ישמע על פיך· והקול נשמע בית פרעה· וזה הרבה· וכמהו ברבוי נסבן שמע בעניין הקבול· ולא שמעו אל משה· אם ישמעו ויעבודו ולכם הנשמע· אשר לא ישמע את דבריך· ויהיה בעניין הידיעה · גוי אשר לא תשמע לשונו · פי' לא תדע דברו· וכל מלת שמיעה שבאה בחק הש"י אם יראה מפשוטו של כתו' שהוא מהעניין הראשון הוא ספור על ההשגה· והוא מהעניין השלישי· וישמע יי'· בשמעו את תלונותיכ'· כל זה השגת מדע· ואם נראה מפשוטו של כתוב שהוא מן העניין השני הוא ספור על ענותו יתעלה לצעקת הצועק למלאות שאלתו· או לא יענה לצעקתו ולא ימלא שאלתו · שמוע אשמע צעקתו· ושמעתי כי חנון אני· הטה אזנך ושמע · ולא שמע יי' בקולכם ולא האזין אליכם · גם כי תרבו תפלה אינני שומע · כי אינני שומע אותך · וזה הרבה · והנה יבואך באלו ההשאלות והדמיונות מה שירוה צמאך ויבאר ספקך ויתבאר לך ענייניהם כולם עד שלא תספק בדבר מהם :

פרק ששה וארבעים כבר

זכרנו בקצת פרקי זה המאמר כי הבדל גדול יש בין ההישרה למציאות הדבר ובין אמתת מהותו ועצמו· כי ההישרה למציאות הדבר תהיה אפי' במקריו ואפי' בפעולותיו ואפי' ביחסי' רחוקי' מאד ממנו בינו ובין זולתו· והמשל בזה שאתה אלו תרצה שתודיע מלך איקלי' אחד לאו' מבני ארצו אשר לא ידעהו · יהיה הודיעך אותו והערתך על מציאתו בדרכים רבים מהם · שתאמר לו הוא האיש הארוך הלבן במראהו בעל

השיבה

שם טוב

פרק מג: כנף שם משותף נאמר ראשונה לכנפי בעלי חיים הפורחים כמ"ש כל כנף · כל כנף· שנית הושאל לכנפות הבגדי' וזויותיהם כמ"ש על ארבע' כנפו' כסותך· שלישית הושאל לקצות המיושב מן הארץ ופאותיה הרחוקי' כמ"ש מכנף הארץ רביעית הוא ז"ל לעניין ההסתר כמו לא יכנף עוד מוריך ולא יסתר ממך מוריך ולא יתעלם · וממנו ולא יגלה כנף אביו לא יגלה סתר אביו· ולפי זה העניין הושאל כנף לבורא וכן למלאכים · לבורא אשר באת לחסות תחת כנפיו תחת סתרו · למלאכים אמרו בשתים יכסה פניו · ר"ל שסבת מציאות המלאך נסתר' מאד והיא פניו· וכן הדברים אשר הוא סבתם ר"ל המלאך אשר הם רגליו הם נסתרים והם ג"כ נעלמים מאד אשר הרצון בזה כי סבות השכלים הם נעלמים וגם המסובבים מהם הם נעלמים וכל אחד מאלו בעבור שתי סבות אם בעבור קוצר המשיג ואם בעבור עומק המושג· ואם הם נעלמים ממנו· ואמרו ובשתים יעופף· הנה יבאר הרב זה בעתיד והרצון בו כי ידיעת מציאות האל ועצמותו פעם יגלה ופעם יעלם וזהו אשר ייוחס לו תנועת ההתעופפות :

פרק מד: עין הוא שם משותף יאמר על עין המים ויאמר על עין הרואה כמ"ש: עין תחת עין · ויאמר על ההשגחה : אמר על ירמיהו קחנו ועיניך שים עליו· עניינו על ההשגחה ומזה המין עיני יי' המה משוטטו' בכל הארץ · האמתו הכוללת והזכיר עיני' הם שבעה כוכבי לכת או על השפע הרב הבא ממנו · צריך לעיין למה הקדים הרב עין המים לפני עין הרואה אחר שהעין נאמר ראשונה על עין הרואה אבל דרך הרב בשתוף השמות להקדים השמות החמריים ואח"כ היותר דקים ועין הרואה יש בה דקות מן החמר לפי שהוא אלי כדור המים בעין ויפעל הגלוי' והחמרים ולכן הקדים עין המים לעין הרואה וגם מפני כי עין המים נזכר בכתוב ראשון :

פרק מה: שמע מלה משותפת כאמר בעניין שמע כמו והקול נשמע בית פרעה · ונאמר שנית בעניין הקבול ולא שמעו אל משה · ויאמר שלישית בעניין הידיעה כמו גוי אשר לא תשמע לשונו פי' לא תדע את דברו וכל מלת שמיעה שבא בחק השם ויראה פשוטו של פסוק שהוא מן העניין הראשון הוא ספור על ההשגחה והוא מהעניין הג' כמו וישמע יי' בשמעו את תלונותיכם : ואמרו ימלא אשר יתן לו ר"ל שהשמיעה תאמר לו יתעלה הן שישמע הקול יתעלה לצעקתו הן לא ישמע בשישמע לצעקתו יאמר ושמעתי כמ"ש ושמעתי כי חנון אני ובשלא ישמע השם צעקת הצועק כאמר ולא שמע יי' לקולכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע : והנה אמרו יבואך באלו ההשאלות והדמיונות וכו' ר"ל שהרב ירצה לבא' עניין ההשאלות והשתופי' בפרקי' הנמשכים אחר זה לזה עשו ככה הנביאים ומה הביאם לזה והנה הרב השלים כל ההשאלות והשתופים וראה לשני' בזה הפר' להורות כי שמע ורה שמע כל מה שביארנו מעניין השתופים וההשאלו' בכל הפרקי' שעברו :

פרק מו: כבר זכרנו בקצת פרקי זה המאמר' ר"ל כי זה אשר יבאר כי יש הבדל בין ההישרה למציאות הדבר ובין אמתת מציאותו וע"מ כבר זכרו הרב בפרק ל"ג : והנה יאמר הרב כי ההישרה תהיה בא' מג' דברי' או במקרי' או בפעולותיו או ביחסים רחוקים ממנו · והמשל הראשון אשר הביא הוא מהמקרים והמשל השני מהפעולו' והמשל הג' הוא היחס' ביחסים כאמרו ואפי' ביחסי' : ואמרו שאתה אלו תרצה שתודיע · הרצון בזה הגיע אשר אנו רוצי' להודיעו מציאות

אפודי

פרק מג: ואמרו אשר באת לחסות כנפיו ר"ל תחת סתרו שסבת מציאותו נעלמת מאד ואין אנו יודעין הסבה המחייבת אותו וזהו אומרו בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ר"ל שהפעולות הנמשכות ממנו וגם המסובבים מהם נעלמות וממנו לא אחר העניין וזה לשתי סבות ר"ל ואמר בשתים יכסה ר"ל ששתי סבות יש להעלם כל אחד מאלו הדברים ר"ל לידיעת סבת הנבדל ולידיעת המסובבים ממנו והם קוצר המשיג ועומק המושג · ואמרו' ואמרו ובשתים יעופף וכו' · ר"ל הוא יבאר זה בפרק מ"ט מזה החלק ורוצ' לומר כי ידיעת מציאות הנבדל ועצמותו היא פעם יגלה ופעם יעלם וזה אשר ייחס לו תנועות ההתעופפות וזה הפרק רומז לאמרו לו ית' ותחת כנפיו תחסה ר"ל סתרו גם רומז לעניין מעשה מרכבה ולאמרו והיו הכרובים פורשי כנפים :

פרק מד: עיני יי' המה משוטטות השגחתו הכוללת והטבע' עיני' הם השבעה כוכבי לכת הרב לא הביא כל המשותפים הנאמר בעין הבריאים בפרק מעשה מרכבה אלא שהרב מעיר על זה השם המשותף ויפורש כל מקו' כפי עניינו הראוי לו וזה הפרק רומז לעניין הנאמר בבריאות כאמרו ויפקחנה עיני שניהם וגו' עוד גם לאומרו כעין החשמל הנאמר במעשה מרכבה צריך לתת טעם למה הקדים הרב עין המים לפני העין הרואה כי בכתוב הראשונה הוא עין הרואה ויתכן כי הקדים הרב בשתוף השמות להקדים השמות החמורים ואחר כך היותר דקים וקשוטים לפי' הקדים עין המים כי עין הרואה יש בה מן הדקות כשיש בה קצת הפשטה מן החומר כי כבר יראה הרב בכדור העין :

פרק מה: למלאות שאלתו או לא · ר"ל ששמיעה תאמר לו ית' בן שימלאהו ית' שאלת הצועק או לא והביא הרב פסוקים משני אלו העניינים : והנה יבואך באלו ההשאל' ר"ל שהרב יתרחב בבאור עניין ההשאלות והשתופים בפרקים הנמשכים אחר זה למה עשו ככה הנביאים ומה הביאם לזה והנה הרב הביא כל השמות המשותפי' ובאר למיים בזה הפר' לאורו' שמע בכי כל מה שביארתי בעניין השתופים וההשאלות · וזה הפרק רומז אל מלת שמיעה שבאה בבריאות והנה הרב יתרחב בזה השתוף בפרק ע"א :

פרק מו: כבר זכרנו בקצת פרקי וכו' · ר"ל וזה זכרו הרב בפרק ל"ג באמרו וכבל צורך מה שיישר השכל אל מציאותו לא אמתת מהותו וכו' : ואפילו במקריו ר"ל וזהו המשל הראשון שנאמ' שם : ואפי' בפעולותיו ר"ל וזהו משל השני · ואפילו ביחסים · ר"ל וזהו המשל השלישי : שאתה אלו תרצה שתודיע רוצה לומר יש נפרדים שזה האיש שאנו רוצים להודיעו

קרקאש

פרק מג

פרק מו

השיבה • כבר הודעתו במקריו או תאמר הוא אשר תראה סביביו המון רבה מבני אדם רוכבים ורגלים והרבות שלופות סביביו ונסים נשואים על ראשו וחצוצרות יתקעו לפניו • או הוא אשר ישכון בהיכל בארץ הפלונית מזה האיקלים • או הוא אשר צוה בבניין זאת החומה • או בעשות זה הגשר • וכיוצא בזה מפעולותיו ויחסיו לזולתו • ואיפשר שתורה על מציאותו בעניינים הם יותר נעלמים מאלו כמו שישאלך שואל היש לארץ הזאת מלך תאמר לו כן יש לה בלא ספק • וכמה חכמות על זה תאמ' לו היות זה השולחני כאשר תראה איש חלוש צעיר הגוף לפניו זה ההמון הרב מן הזהובים • וזה האיש האחר עצום הגוף החזק העני עומד לפניו • ישאל ממנו שיעשה לו צדקה במשקל שעורה ולא יעשה • אבל יגער בו וידחהו מעליו בדבריו • ולולי פחד המלך היה מתחיל בהריגתו או בדחותו ולקחת טרף שבידו מן המטען • וזאת ראיה על היות זאת המדינה בעלת מלך • הנה כבר הורת על מציאתו בסדור ענייני המדינ' אשר סבתו פחד המלך ויראת ייסוריו • ואין בדבר בכל מה שהמשלנו בו מה שיורה על עצם המלך ואמיתת עצמותו מצד היותו מלך • כן קרה בחורעת הבורא יתעלה להמון בכל ספרי הנביאים ובתורה • כי כאשר הביא הצורך להישירם כולם למציאותו ית עלה ושיש לו השליטות כולם רוצה לומר שאינו נמצא לבר כמו שהארץ נמצא והשמי' נמצאים • אבל נמצא חי חכם יכול פועל ושאר מה שצריך שיאמינו במציאותו כאשר יתבאר אחר זה • הוישרו רעיות בני אדם שהוא נמצא בדמיון הנשמע ושהוא חי ברמיון התנוע' כי לא יראו ההמון דבר חזק המציאה אמת אין ספק בו כי הנשם • וכל מה שאינו נשם אבל הוא בנשם הוא נמצא אצלם אבל הוא הס' המציאות מן הנשם להצטרכו במציאותו אל נשם • אמנם מה שאינו נשם ולא כח בנשם אינו דבר נמצ' בשום פני בתחל ציור האד' ובלבד אצל הדמיון • וכן לא יצירו החמין מעניין החיים זולת התנועה • ומה שאינו מתנועע תנועה רצונית מקומית אינו חי • אף על פי שהתנועה אינה מעצם החי אבל מקרה דבק בו • וכן ההשנה הנודעת אצלנו הוא בחושים • ר"ל השמע והרא' וכן לא נדע ולא נצייר העתק העניין מנפש איש ממנו לנפש איש אחר אלא ברבור והוא הקול אשר יחתכוהו השפה והלשון ושאר כלי הדבור • וכאשר היישרו דעותינו ג"כ אל חיותו יתעל' משיג ושיגיעו עניינים ממנו לנביאים להגיעם אלינו תארוהו לנו שהוא ישמע ויראה • עניינו שהוא משיג אלו הדברים הנראים והנשמעים וידעם • ותארוהו לנו שהוא מדבר עניינו שיגיעו עניינים ממנו יתעל' לנביאי' • וזהו עניין הנבוא' • והנה יתבאר זה תכלי' ביאו' • וכאשר לא נשכיל מהמציאנו זולתנו אלא בשנע שהו בנגיעה תארוהו שהוא פועל • וכן כאשר לא ישיגו ההמון דבר חי אלא בעל נפש תארוהו לנו גם כן שהוא בעל נפש • ואף על פי ששם נפש משותף כמו שיתבאר (פרק נ"ח מזה המאמר) והעניין שהוא חי • וכאשר לא ישגו אלו הפעולות כלם בנו אלא בכלים נשמעי' הושאלו לו אלו הכלים כולם אשר בהם תחי' התנועה המקומית • רוצה לומר הרגלי' וכפות' והכלים אשר יהיה בהם השמע והראות והריח והם האוזן והעין והאף • והכלי' אשר בהם יהיה הדבור והם הפה והלשון והקול • והכלי' אשר בהם יעשה העושה ממנו מה שיעשהו והם הידים והאצבעו' והכף והזרוע • ובאור זה כולו שהוא יתעלה מכל חסרון הושאלו לו הכלי' הנשמיים להורות בהם על פעולותיו והושאלו לו הפעולות ההם להורות בהם על שלמות אחד אינו עצם הפעולה ההיא • והמשל בו שהנה הושאלו לו העין האוזן והיד והפה והלשון להורות בהם על הראו' והשמע והפעולה והדבור • והושאלו לו הראות והשמע לראיה על ההשגה בכלל • ולזה תמצא לשון העברי' תעשה השגת חוש אחד בשקו' השגת חוש אחר • אמר ראו דבר יי' כמו שמעו דבר יי' כי המכוון השיגו עניין דברן כן ראה ריח בני באלו אמר הריח ריח בני כי המכוון השגת ריחו • ולפי זה נאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידי' • עם היות המאמ' ההוא ג"כ מראה נבואה כמו שר"ו ירוע ומפורסם באומות • והושאלו לו יתעלה הפעול והדבור להורות על שפע השופע מאתו כמו שיתבאר (פרק י"ב מ"ב) הנה כל כלי גשמי שתמצאהו בכל ספרי הנבואה הוא אם כלי תנועה מקומית להורות על החיים או כלי הרגשה להורות על החשגה • או כלי משוש להורות על הפעולה • או כלי דבור להורות על השפעת השכלים על הנביאים כמו

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

כמו שיתבאר • הנה תהיה הישרת ההערות ההם כולם לישב לנו שיש נמצא הי פועל לכל מה שזולתי משיג לפעלו גם כן • והנה נבאר כשנתחיל בתרחקת התארים איך ישוב זה כולו לענין אחד והוא עצמו יתעלה לבד • כי אין כוונת זה הפרק אלא לבאר ענין אלו הבלים הנשמעים המיוחסים לו יתעלה מבל הסדרון • ושהם כולם להורות על פעולות הכלים ההם אשר הפעולות ההם שלימות אצלנו בעבור שנודה על היותו שלם בכל מיני השלמות כמו שהעירונו (פרק כ"ו ול"ג חזה) באמרם דברה תורה כלשון בני אדם • אמנם בלי התגניעה המקומית המיוחסים לו' ית' באמרו הדום רגלי • את מקום כפות רגלי • ואמנם כלי המישוש המיוחסים לו' ית' באמרו ידי • באצבע אלהים • מינשה אצבעיתיך • ותשת עלי כפך • הרוע יי • ימינך יי' ואמנם כלי הדבור המיוחסי לו • פי יי' דבר • ויפתח שפתיו עמך • קול יי' בכח • ולשונו כאש אוכלת ואמנם כלי ההרגשה המיוחסים לו • עיניו יהזו עפעפיו יבחנו • עיני יי' משוטטות • הטה אלי אזנך ושמע • כי אש קדחתם באפי • ולא הוישאלו לו מן האברים הפנימיי' כי אם הלב • להיותו שם משותף • והוא שם השכל ג"כ (כמו שאזכור בפרק ל"ט חזה) והוא התהלת חיי ב"ח • כי אמרו המן מעיני לו • המון מעיך • רוצה בו ג"כ הלב כי מעיי שם יאמר בכלל ובפרט הוא שם הדקי' בפרט ושם כל אבר פנימי בכלל • ויהיה ג"כ שם הלב והראי' עליי אמרו ותורתך בתוך מעיי • דומה לאמרו בתוך לבי • ולזה אמ' בזה הפסוק המן מעיי • המון מעיך ולשון הומה אמנם בא בלב משאר האיברים • הומה לי לבי • וכן לא הוישאלו לו הכתוב להיותו כלי ההערמה במפורסם ושהוא ג"כ יגיע בו הדבר הנעתק וכל שכן שלא יוישאלו לו כלי המזון (כמו שאזכור בפרק כ"ו חזה) כי אלו גלויי ההסרון בהחלת המחשבה ומשפט הכלים כולם באמת אחד הנראה מהם והפנימי מהם כלים לפעולות דהנפש הבהתהלפות • מהם כלים לצורך עמידת האיש זמן כאברים הפנימיים כולם • ומהם כלי לצורך עמידת המין כבלי ההולדה • ומחז בלים לתקון ענייני האיש ושלמות פעלותיו בידים ורגלי והעיני • כלם לשלמות התנויה והתעשרה וההשנה • אמנם צורך התנויה לבעלי החיים הוא לכוין אל הנאות ולברוח מכה שהוא כנגדו • ואמנם צורך החושים הוא להכיר מה שהוא כנגדו ומה שהוא נאות לו • וצורך האדם לפעולות המלאכותיות להומנת מזונו ולבושו ודירתו כפני שהוא מחוייב לשבעו • ר"ל שהוא צריך להומין מה שיאות לו • והנה יכוצאו קצת המלאכות ג"כ לקצת ב"ח לצרכן למלאכת ההיא • ואיני רואה שום אדם יסיפק לי שהכוונה יתברך בלתי צריך לדבר יתמיד מציאותו ולא יתקן ענייניו א"כ אין כלי לו לומר שהוא אינו נוף • ואמנם פעולותיו בעצמו לא בכלים • והכחות באין ספק מכלל הכלים אם כן אינו בעל כח כלומר שיהיה בו עניין זולת עצמו בו יעשה או ירע או ירצה • כי התארים הם כחות שנו בהם השם לא זולת זה • ואין זה כוונת הפרק וכבר אמרו ז"ל מאמר כולל דוהה לכל מה שמראים איתן התארים ההם הנשמיים כולם אשר יוכרים הנביאים • והוא מאמר יורה לך שההכמים ז"ל לא עלה ברעתם ההגשמה כלל • ולא היה אצלם ענייו ישבש או יספק שום אדם • ולזה תמצאם בכל התלמוד והמדרשות נמשכים כפי פשוטי דברי הנביא לדעתם • כי דבר זה בטוח הוא בו מן הספק ואין פחד עליו מטעות בו בשום פנים • אבל הכל על צד ההמשל • והוות השכל לנמצא • ובאשר התודע ההמשל שהוא יתעלה המשל במלך יצוה ויזהיר ויענוש ויתן שכר טוב לאנשי ארצו ויש לו עבדים ושמשים יודיעו מצוותיו לעשותם ועושים לו מה שירצה לעשותו • הלכו הם ג"כ כלומר יעשו החכמי' על זה המשל בכל מקום וידברו לפי מה שיתחייב מזה ההמשל מן הדבור והמיענה וההזרה בעניין ומה שינהג זה המנהג מפעולות המלכי • ובזה כולו הם בטוחים שלא יספק זה ולא יבלבל • והמאמר הזה הכולל אשר רמזנו אליו הוא אמרם בבראשית רבה גדול כהן של נביאי שהם מדמי הצור ליוצרה • שנ' ועל דמות הכסא דמו' כמראה אדם • כבר בארנו כי אלו הצורות כולם אשר ישיגום הנביאים כולם במראה הנבואה הם צורות נבראות הש' בוראם והוא האמת כי כל צורה מדומה היא ברואה • ומה נפלא מאמרם גדול כהם כיצו הראי על עצמם עליה השלו שהעניין הזו קשה עליה' • כי כן יאמרו לעולם כשיקשה עליה' מאמר שנאמ' או פעל שנפעל ויש בנבראהו גנות כמו שאמרו ר' פלוני עבד עובדה במקו' ביהידי בלילה • אמ"ר פלוני כמה רב גובריה דעביד

קרקאש

פרק מז

פרק מז

פרק מח

פרק מט

פרק נ

ויפרש בו שהוא ישיג המוטבעים והמיתפשסופלק זה הספק כא עתה ושלק ספק
אחר כמלא באנקלוס והוא כי כל מה שבא מענין השמע מיוחס לבורא תעלה אנק׳
תר כאמר קתנו ופי׳ עניינו שהוא ית׳ השיגהו ואסביה בכלל הצעקה והתפלה יפרש
עניינו שהוא קבל או לא קבל ויאמר באחרים שמע יי׳ כמו שמיע קדם יי׳ : והענין
הצעקה תרגם שמוע אשמע צעקתו קבלה
אקבל · ואמר הרב כי זה נמשך בפירוש לא
נטה ממנו בשום מקום למה שאנק׳ מנה בלשון
ארמי כי כל שמיעה היא שמיעת האוזן בלבד
ולכן הוצרך אנק׳ לפרש כל ענין שמיעה : והנה
מה שבא מן הראיה מיוחס אלא פי׳ בו אנק׳
פי׳ מלוקי׳ נפלאי׳ · ר״ל זרי ואנפ׳ הרב כי לא
יתבאר לו כוונתו ודעתו כי במקומו׳ יפרש
וירא יי׳ וחזא וכמקומות יפרשהו וגלי קדם יי׳ ·
ואם כענין השמיעה פי׳ שמיע׳ מן קדמי׳ וכענין
הצעקה שהוא קבל או לא קבל זה היה כענור
שהם ענינים מחולקים ואמנם באלו היה ראוי
שיאמ׳ וגלי קדם יי׳ או וחזא יי׳ בכלם : ואם
יאמר אומר כי וחזא יי׳ הוא ראיה מחוברת על
היות הוא בלשון ארמי משותף מורה על ענין
השגת השכל · ובטל הרב זאת התשובה ואמר
כי ברח מן הקצת ופי׳ וגלי קדם יי׳ כי אחר כי
הוא נאמר על השגת השכל היה ראוי שיפרשו
כלם כן ואם כן למה שבה אנק׳ · והשיב הרב
כי אין ספק שמלת חזא בלשון ההוא הוא גזרת
השגה וידיעת הדבר המושג ולזה כשימצ׳
הראיה הנתלית בעול לא יאמר וחזא יי׳ אבל
וגלי קדם יי׳ ולכן פי׳ כי ראה יי׳ את עניי ארי
גלי קדם יי׳ עלבוני כי ראיתי את כל אשר לבן
עושה לך ארי גלי קדמי׳ עם היותו המדבר
מלאך שהוא הבא המדמה לא ייחס לו ההשגה
בהיותו עול וירא אלהי׳ את בני ישראל וגלי
קדם יי׳ שעבודא דבני ישראל והביא ראיות
רבות על זה ונתן הסבה ואמר : וזה כלו נמשך
וכו׳ · ר״ל וכל זה ענין נמשך וביאר וגלי קדם
יי׳ וכל מה שהוא עול וחמס והוא דומה לאומרו
והבט אל עמל לא תוכל · ר״ל שאינו משיג העול
כמו שביארנו והכתוב׳ שזה כי אין רע יורד מאתו
ית׳ כי ממנו שהוא טוב גמור לא יבא רע אבל
יבא מהנמשלות אשר לפניו כמו הגרמים
השמימיים מצד החומר והמשתמש לא יבא מהם
רע ג״כ כי אין רע יורד מן השמים : ואחר כך
אמר הרב שזה הפי׳ היה נאה וטוב אלו היה
באשכל המקומות אבל מצא בשלש מקומות
שהם עול וחמס אמר בהם וחזא א״כ הפי׳
נפסד בעבור זה : והשיב הרב כי זה הוא טעו׳
שנפל בספרי׳ ואם הוא אמת שלא ידע בו כונ׳
ואמ׳ החכם ר׳ משה הנרבוני כי אין לימלט מן
הקבלה בקבלת דברי הנביאי׳ והחכמי׳ למה
שהיתה הפילוסופיא קדומה בומנה גם כי
תורתינו הקדושה האלהית למעלה מהחקירה
הפילוסופית והנה הרב אלא גם כן במקום
שהיה ראוי לומר וחזא יי׳ שאינו במקו׳ עול
וחמס והיה ראוי שיאמ׳ וחזא יי׳ ולא אמ׳ אלא
וגלי : אמר אלהים יראה לו השה קדם יי׳ גלי
ליה אימרא · יהיה זה בעבור שני טעמים אם
בעבור שלא יביא לחשוב שהשם עתיד לבקשו
או בעבור שהוא מגונה התלות השגתו באחד
מבעלי חיים ולכן מזה הנה לא ירוחק פירוש
אנקלוס אבל בעבור שאר הדברים או ראוי
שנאמר שהוא טעות ואם הוא אמת שלא נדע
לו כוונה :
פרק מט המלאכים ג״כ אינם בעלי
גשמים אבל הם שכלים נפרדים
מחומר וכו׳ · אחר שהרב שלק הגשמות וכל
לשון השכיל אלוה מהשם יתברך והנה באמרו
דברים אמורים על הגשמות כאלו היה להורות
על מציאותו לא על שהוא כמלא במציאות

[קרקאש]

ונבראתי׳ רבה לשו
[illegible]

י״שהדב׳ראוי גלוי וידוע לפניו ית׳ : על ישוב הענין · ר״ל על השגת השכל והחמס כ ענים · וזה כלו היה נמשך : רוצה לומ׳ וכל זה הענין נמשך כמו שביארנו כי כל מה שהוא עול וחמס והאין יאמר גלי קדם יי׳ דומה לאומרו והבט אל עמל לא תוכל · ר״ל שאינו משיג העול כמו שביארנו : האלהים פי׳ וכו׳ · ר״ל שזה הפסוק אינו משעל והון וחמס : שהשם׳ עתיד לבקשו ולהמציאו · ר״ל אלו יאמ׳ חזא יי׳ אימרת יי׳ היה שבית לחשוב שהשם ית׳ ישיגהו ויולד ההשגה ימכאהו כי ידיעתו ית׳ סבת הנמצאות ויהיה מזה שיתחדש לו ית׳ ידיעה וזה שקר : או הוא גם כן · ר״ל נשעם אמר לא נאמר והוא וגם לא אמ׳ חזא יי׳ אימרת כי אלו יאמר כן היה נראה שהשם ית׳ ישגיח בפרטי ב״ח בלתי מדברים וזה שקר :

פרק מט אינם בעלי גשמים · רוצה לומ׳ שאינם כח בגשם ואין להם תכונה קיימת : חוץ לשכל · ר״ל שאין בכחם אין לנבדלים תכונה גשמית כי להשכלתם אינו נמצא כי אם במחשבה · ; כי השגת הנקי מן החומר ר״ל כי לא יגיע במופת מציאות הנבדלים ותהיה כבדה על האדם · ונלבד לפני שלא יבדיל · ר״ל לנקר וביחוד וזאת ההשגה כבדה למי שלא יבדיל

לעול׳ בתרגום שמע יי׳ · שמיע קדם יי׳ · ובעניין הצעק׳ תרג׳ שמע אשמע צעקתו קבלא׳ אקבל · וזה נמשך בפירושו לא נטה מזה במקום מן המקומות · אמנם מה שבא מן הראיה מיוחס אליו יתעלה פירש אנקלוס בו פירושי׳ מופלאי׳ לא התבאר לי כוונתו ודעתו · והוא כי במקומות יפרש וירא יי׳ וחזא יי׳ · ובמקומו׳ יפרשהו וגלי קדם יי׳ · אמנ׳ פירושו וחזא יי׳ היא ראיה מבואר׳ על היות חזא נ״כ בלשון הארמי משותף · ושהוא מור׳ על עניין השגת השכל · כאשר יורה על השגת החוש · ואני תמה אחר שהעניין כן אצלו על מה ברח מן הקצת ופירשו וגלי קדם יי׳ · וכאשר השתכלתי במה שמצאתיו מנוסחאות התרגום עם מה ששמעתיו בעת הלמוד ראיתיו כשימצ׳ הראיה מחוברת בעול והזק וחמס יפרשהו וגלי קדם יי׳ : ואין ספק שמלת חזא בלשון ההוא גוזרת ההשג׳ וידיעת הדב׳ המושג כפי מה שהושג · ולזה כשימצא הראיה נתלית בעול לא יאמ׳ וחזא · אבל וגלי קדם יי׳ · והנה מצאתי כל ראיה מיוחסת לאל בכל התור׳ פירשה וחזא זולת אלו אשר אספר לך כי ראה השם את עניי ארי גלי קדם יי׳ עולבני כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך : ארי גלי קדמי · עם היות המדבר מלאך לא יחס לו ההשגה המורה על ישוב העניין : להיותו עול · וירא אלהים את בני ישראל וגלי קדם יי׳ שיעבור׳ דבני ישראל : ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים מיגלא גלי קדמי ית שעבורא דעמי · וגם ראיתי את הלחץ גלי קדמי ית דחק׳ · וכי ראה את עניי׳ ארי גלי קדמוהי שעבודהון · ראיתי את העם הזה גלי קדמי עמא הדין · שעניינו ראיתי מריים כמו וירא אלהים את בני ישראל · אשר עניינו ראה את עניים ועמלם · וירא יי׳ וינאץ : וגלי קדם יי׳ כי יראה כי אזלת יד · ארי גלי קדמוהי : וזה ג״כ בעניין עול להם והתגברות שונא : וזה כולו היה נמשך ונראה בו : והבט אל עמל לא תוכל : ולוה כל שעבוד וכל מרי יתרגמהו גלי קדמוהי או גלי קדמי · אבל נפסד עלי זה הפירוש הטוב הנאה אשר אין ספק בו בג׳ מקומות היה מתקם לפי זאת הסברא שיפרשם וגלי קדם יי׳ · ואני מוצא אותם בנוסחאות וחזא יי׳ : והם צלו וירא יי׳ כי רבה רעת האדם · וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה : וירא יי׳ כי שנואה לאה · והקרוב אצלי שיהיה זה טעות שנפל בנוסחאות שאין אצלינו כתיבת אנקלוס בזה : עד שנאמ׳ שמא יש לו בזה פירוש האמנם פרשו אלהים יראה לו השה קדם יי׳ גלי אימרא · שלא יביא זה לחשוב שהשם עתיד לבקשו ולהמציאו : או הוא גם כן מגונה בלשון ההוא התלות השגתו באחד מבעלי חיים בלתי מדברים : וצריך שיבוקש הרבה בדקרוק הנסחאות בזה : ואם תמצא אלו המקומות כמו שזכרנו לא ארע להם כוונה בזה :

פרק תשעה וארבעים המלאכים

נ״כ אינם בעלי גשמי׳ אבל הם שכלי׳ נבדלי׳ מחומר · אמנם הם עשויי׳ והשם בראם · כמו שיתבאר · ובבראשית רבה אמרו להט החרב המתהפכת על שם משרתיו אש לוהט · המתהפכת שהם מתהפכי׳ : פעמים אנשים · פעמים נשים : פעמים רוחות · פעמים מלאכים · הנה כבר בארו בזה המאמר שהם אינם בעלי חומר ואין להם תכונה קיימת גשמית חוץ לשכל · אבל הכל במראה הנבואה · ולפי פעל הכח המדמה כמו שיזכר בעניין אמתת הנבואה · ואמנם אמרם פעמים נשים : כי הנביאי׳ גם כן כבר ראו המלאכים במראה הנבואה צורת נשים · רומז על מאמ׳ זכריה והנה שתי׳ נשים יוצאות ורוח בכנפיהם וכו׳ : וכבר ידעת כי השגת הנקי מן החומר · הערום מן הגשמו׳ לגמרי · כבדה מאד על האדם · אלא אחר למוד רב : ובלבד למי שלא יבדיל בין המושכל והמדומה · ורב השענו על השגת הדמיון לבד ויהיה

בגשמים רלה הרב ג״כ לסלק הגשמות מאת השכלים הנבדלים ואם הנביאים תארוהו להם בשהם גשמים היה להיישר השכל אל מציאותם ושהם חיים ושלמים והנה ראיה [illegible]
אמר כי המלאכים אינם בעלי גשמים ואינם כחות בגשמים אבל הם שכלים נבדלים מחומר · ואם תאמר אחר שהם נבדלים מחומר והם שכל בפועל מה הפרש יש בינם
ובינו ית׳ לכן אמר כי הם נבדלים ממנו בשהם עשויים והוא ית׳ סבה להם והם נשפעים ממנו וזה אמרו והשם בראם כמו שיתבאר · והביא ראיה על שאינם גשמי׳ שאמרו
בב״ר את להט החרב המתהפכת על שם משרתיו אש לוהט המתהפכת שהם מתהפכים פעמים אנשים פעמים נשים פעמי׳ רוחות פעמי׳ מלאכי׳ : הנה כבר ביארו בזה
המאמר שאינם בעלי חומר · ר״ל שאינם כחות בגשמי׳ : ואין להם תכונה קיימת גשמית חוץ לשכל ר״ל אין לנבדלים תכונה גשמית כי במדמה שהו׳ מדמה להם צורה גשמי׳
כפי פועל המדמה אבל נביא ונביא כי כל נביא רוב נבואותיו כפי העת אשר הוא בו וכפי העסק אשר בו מתעסק · ואמרו כבר ידעת כי השגת הנקי ואמר הערום מן
הגשמות לגמרי כבדה מאד · ואפילו שיביא מופת על היות בנבדלים שאינו גשם למה שהו׳ מנגד למורגש ולמורגל : אלא אחר למוד רב בחכמת הטבע ובחכמ׳ האלהות והנה מי
שלא יבדיל בין המושכל והמדומה רוב השענו על השגת הדמיון ויהיה כל מדומה אצלו נמצא ומה שלא יעלה ברשת הדמיון בלתי נמצא · ולא די זה אבל יאמר כי הוא נמנע
במציאות ואמ׳ הרב כי אלו אשר לא הבדילו בין המושכל והדמיון לא יאמינו · להם ענין לעולם על מה שהוא ולא יתבאר להם שום ספק אחר שהדמיון הוא גוזר ומקיים לא
השכל ולמה שהוא קשה לצייר הדבר הנבדל אלא אחר למידת רוב החכמו׳ הביאו ספרי הנבואה דברים שירצה מפשטיהם גשמות המלאכי׳ ותנועותיהם וציורתם בורת אד׳
והיותם מלאכים וההפ״ך עושים שליחותו ועשי׳ מה שירצה במלאכתו וכל זה להישיר השכל על מציאות׳ ושהם חיים ושלמי׳ כמו שביארנו בחק האל : אלא שלא יאחוד אל׳ כו׳ ·
הרצון בו שאם הנביאו הנביאי׳ הכוונה כוללת שהנבדלי׳ השיגו לורת אד׳ היה דומה למתחתם כעל׳ הגשם שכבר יתארוהו על לורת אד׳ וא״כ לא יהיה שום הבדל בינו ובין הנבדלי׳
לכן עשו הנביאי׳ תקנה על זה הענין כשערכו לורת הנבדלי׳ שהם על לורת אד׳ דבר אחד עשאר קב״ה בשהם בעלי כנפים ודע כי כמו שאנקלוס ופי׳ אומרי׳ שהשם קול
כבלל

יבדיל וכו' : אלא שאם יעמוד אדם וכו' · ר"ל שאם הביאו הנביאים הבחה כוללת שהנבדלים הם על צורת אדם היה ראוי לאותם ועצמם כעצם השם ית' שכבר יתואר ית' על צורת אדם וא"כ לא היה שום חלוק בינו ית' ובין הנבדלי' לפיכך עשו הנביאים תקנה לזה הענין שערכו לצורת הנבדלים שהם על צורת אדם דבר אחר מפאר הבעלי חיים והם הכנפים : ועוד כי העוף יראה וכו' · ר"ל ועוד טעם אחר למה ייחסו לנבדלים תנועות העופפות כי כמו שהעוף יראה ויסתר ויעלם כך הנבדלי' נראים לנו ונסתרים כי פעם יגלו ופעם יעלמו : וזהו אמרו והשתי' יעופף · ר"ל שתי סבות יש להעלים מגליותו ועלמו : כי הכרוב אשר הוא עף · ר"ל שהוא ית' רוכב ומניע הגלגל · והגלגל עף · ר"ל שהוא בעל תנועה מהירה : מהירות בא הענין ההוא · ר"ל מהירות בא הכחות האינרכיות הנמשכות מהגלגלי' · ביחזקאל לבד · ר"ל בספר יחזקאל לבד לא במקו' אחר · ולא ישען ג"כ וכו' רוצה לומר מה שאמרתי למעלה שלא תחובר לנבדלים צורה מצורת בעלי חי' אלא הכנפי' והרי אתה מוצא בספר יחזקאל שאמרו לנבדלים פני שור

ויהיה כל מדומה אצלו נמצא או אפשר המציאה · ומה שלא יפול ברשת הדמיון אצלו נעדר ונמנע המציאה · כי אלו האנשים והם רוב המעייני' · לא יתאמת להם ענין לעולם · ולא יתבאר להם ספק · ולכובד זה גם כן הביאו ספרי הנבואה דברי' שיראה מפשוטיהם גשמות המלאכים ותנועותיהם והיותם צורת האד' והיותם מצווים מהשם · והם עושי דברו · ועושי' מה שירצ' במצוותו · כל זה להיישיר השכל אל מציאותם · ושהם חיים שלמים כמו שבארנו (בפרק מ"ו) בחק הש' אלא שאם יעמור אדם בהם על זה הדמיון · היתה דומה אמתתם ועצמם עצם השם ברמיון ההמון · שגם כן נאמר בבורא דברים יראה פשוטם שהוא גוף חי מתנועע על צורת אד' · והישר השכל אל היות מעלת מציאותם למטה ממעלת הצוה בערכו בצורותיהם דבר מצורת בעלי חיים אשר אינם מדברי' · עד שיהיה המובן ממציאות הבורא יותר שלם ממציאותם · כמו שהאדם יותר שלם מבעלי חיים שאינם מדברים · ולא תחובר להם צורת בעלי חיי' שאינם מדברים בשום פנים · אלא הכנפים · כי לא יצוייר עופפות מבלתי כנפים · כמו שלא תצוייר הליכה מבלתי רגלים · כי אלו הכחות לא תצוייר מציאותם אלא באלו הנושאים בהכרח · ונבחרה תנועת העופפות · להורות על היותם חיים · מפני שהיא השלמה שבתנועות בעלי חיים שאינם מדברים המקומיות והנכבדת שבהן · והאדם יחשבה שלמות גמורה · עד שהאדם יתאוה שיעוף כדי שיקל עליו לברוח מכל מה שיזיקהו · ויכוון אל מה שיאות לו במהירות ואם רחק · ועל כן יחסו להם זאת התנועה · ועוד כי העוף יראה ואחר כן ייעלם · ויקרב ואחר כן ירחק בזמן מועט · ואלו כולם עניינים צריך שתאמינם במלאכים כמו שיתבאר אחר זה · ולא יחסו זה השלמות המדומה ר"ל תנועת העופפות לשם בשום פנים · להיותה תנועת בעל חיים בלתי מדבר · ולא הטעה באמרו וירכב על כרוב ויעף · כי הכרוב הוא אשר עף · והכוונה במשל ההוא מהירות בא העניין ההוא · כמו שנא' הנה יי' רוכב על עב קל ובא מצרים · ר"ל מהירות רדת זאת המכה בהם · ולא ישעך גם כן מה שתמצא ביחזקאל לבד · בפני שור · ופני אריה · ופני נשר · וכף רגל עגל · כי יש לזה כולו פי' אחר תשמעהו (פרק א' חלק ג') ועוד שהוא אמנם לא תאר אלא החיות · והנה יתבארו אלה העניינים ברמיזות מספיקות בהערה · אמנם תנועת העופפות נמצאת בכתוב בכל מקום · ולא יצוייר כי אם בכנפים · ויוחסו להם הכנפים להישיר לענין מציאותם · לא לאמתת מהותם · ודע כי כל מתנועע תנועה ממהרת מאד יתואר בעופפות · להורות על מהירות התנועה · אמ' כאשר יראה הנשר כי הנשר יותר ממהר העופפות והמרוצה מכל העוף · ולזה ימשיל בו · ודע עוד כי הכנפים הם סבות העופפות · ולזה יהיו הכנפים אשר יראו על מספר סבות תנועת המתנועע ואין זה כוונת זה הפרק :

פרק חמישים רע

אתה המעיין במאמרי זה כי ההאמנה אינה העניין הנאמר בפה · אבל העניין המצוייר בנפש : כשיאמינו בו שהוא כן כמו שיצוייר · ואם יספיק לך מן הדעות האמתיות או הנחשבות אמתתם אצלך כשתספרם במאמ' מבלתי שתציירם ותאמין בהם כל שכן שתבקש מהם האמת הוא קל מאד · כמו שתמצא רבים מן הפתאים ישמרו אמונות לא יציירו להם עניין בשום פנים · אבל אם מלאך לבך לעלות לזאת המדרגה העליונה מדרגת העיון · ושיתאמת לך שהשם אחד האחדו' האמתית · עד שלא תמצא לו הרכבה כלל · ואין לחשוב בו שום חלוק בשום פנים · דע שאין לו יתעלה תואר עצמי

עצמי בשום פנים ולא בשום עניין · וכמו שנמנע היותו נשם כן נמנע היותו בעל תאר עצמי · אמנם מי שהאמין שהוא אחר בעל תארים רבים · כבר אמר שהוא אחר במלתי· והאמינו רבים במחשבתי· וזה כמאמר הנוצרים הוא אחר אבל הוא שלשה והשלשה אחד · כן מאמר האומר הוא אחר אבל הוא בעל תארים רבים · והוא ותאריו אחד · עם הסתלק הנשמות והאמנת הפשיטות הגמורה · כאו כוונתינו והפושנו איך נאמר לא איך נאמן ואין אמונה אלא אחר הציור · כי האמונה היא ההאמנה במה שיצוייר שהוא חוץ לשכל כפי מה שיצוייר בשכל · ואם יהיה עם זאת האמונ׳ שאי איפשׁ החילוף זאת האמונה בשום פנים ולא ימצא בשכל מקום דחייה לאמונה ההיא ולא לשיער אפשרות חלופה תהיה אמתית · וכשתפשיט מעליך התאורת והמנהגי· ותהיה ביעל תבונה · ותתבונן מה שאומר אותו באלו הפרקים הבאים · בהרחקת התארים · יתאמת לך מה שאמרנו בהברה · ותהיה אז מי שיצייר יחוד השם · לא מי שיאמר אותו בפיו ולא יצייר לו עניין · ויהיה מבת הנאמ׳ עליה׳ קרוב אתה בפיהם ורחוק אתה מכליותיהם · אבל צריך שיהיה האדם מבת מי שיציירו האמת וישיגהו · ואם לא ידבר בו כמו שצוו החשובים ונאמר להם אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה :

פרק אחר וחמשים

במציאה עניינים רבים מבוארי׳ גלויים מהם מושלכים ראשונים ומיר נשים· ומהם מה שהם קרובים לאלו· עד שאפי׳ הונה האדם כמו שהוא · לא יצטרך עליהם מופת · במציאות התנועה · ומציאות היכולת לאדם· והגלו׳ ההויה וההפכ׳ · וטבעי הדברי׳ הנראי׳ לחוש · כחום האש · וקר המים· וביוצא באלו דברים רבים · אמנם כאשר יצאו דעות זרות · אם מטועה · או ממי שכיון זה לעניין ך · והלך בדעות ההם כנגד טבע הנמצא · והרהיק המורגש · או רצה שיביא לחשב מציאות מה שאינו נמצא · הוצרכו אנשי ההכמה להעמיד ד׳דברים ההם הגלויים · ולבטל מציאות הדברים ההם הנחשבי· כמו שנמצא אריסטו׳ וקיים התנועה · בעבור שהורהקה · ויביא מופת על בטול ואחלק שאינו מתהלק · בעבור שקיימו מציאותו : ומזה הבת הוא הרחקת התארים העצמיים מהבור׳ ית׳ · וזה כי העניין מושכל ראשון · והוא שהתואר בלתי עצם המתואר ושהוא עניין נוסף לעצם ואם כן הוא מקרה · ואם היה התואר ההוא עצם המתואר יהיה התואר בפל במאמר לבר · כאלו תאמר שהאדם הוא האדם · או יהיה פירוש שם כאלו תאמר האדם הוא תהי המדבר כי תהי המדבר הוא עצם האדם ואמתתו · ואין שם עניין שלישי זולת תהי והמדבר הוא האדם · והוא המתואר בחיים ובדבור · אבל עניין זה התואר פירוש שם לא זולת זה · כאלו תאמר שהדבר אשר שמו אדם הוא הדבר המורכב מן החיים והדבור · הנה כבר התבאר כי התיאר לא ימלט מאחד משני דברים · אם שיהיה הוא עצם המתואר ויהיה פי׳ שם · ואנחנו לא נמנע זה בחק השם מזה הצד אבל מצד אחר כמו שיתבאר (בפרק שלאחר זה) ואם יהיה התואר בלתי המתואר אבל הוא עניין מוסף על המתואר · זה יביא להיות התיאר ההוא מקרה לעצם ההוא ולא בשלילת שם המקרה מתיאר ה׳בורא ישולל עניינו · כי כל עניין מוסף על העצם הוא משיג אותו

בלתי

קרקאש

מכון אוצר החכמה

בלתי משלים אמתתו · וזהו עניין המקרה מחובר ע
מה שיתחייב מהיות דברים רבים קדומים אם יהיו התארים רבים · ואין האחדות כלל אלא בהאמין עצם אחד פשוט אין הרכבה בו ולא רבוי עניינים · אבל עניין אחד מאי זה צד שתביט בו ובאי זו בחינה שתבחנהו תמצאהו אחד ולא יחלק לשני עניינים בשום פנים ולא בשום סבה · ולא ימצא בו רבוי לא חוץ לשכל ולא בשכל כמו שיבא עליו המופת בזה המאמר · וכבר הגיע המאמר באנשי׳ מבעלי העיון · באמרם כי תאריו יתעלה אינם עצמו ולא דבר יוצא מעצמו · וזה כמאמר אחרים העניינים רוצים בזה העניינים הכללים אינם נמצאים ולא נעדרים · וכמאמר אחרים העצם הפרדי אינו במקום אבל ימריד הגבול והאדם אין לו פעל כלל אבל יש לו הקניה · ואלו הדברים יאמרו לבד והם נמצאים במלות ולא בדעות כל שכן שתהי׳ להם מציאה חוץ לשכל · אבל הם כמו שידעת וידע כל מי שלא ישעה עצמו ישמרו ברוב הדברי׳ במאמרי׳ שמשתדל אומרם לשמרם ברוב דברים ובהמשלים מוטעים ולאמתם בצעקות ובהרצאות רבות והרחקו׳ ובפנים רבים מורכבים ממחלוקת נצוח והטעאה · ולכשישוב אומרם ומעמידם באלו הדברים עם נפשו לאמונתו לא ימצא דבר · זולתי הבלבול וקצרת יד השכל שהו׳ ישתדל להמציא מה שאינו נמצא · ולברוא אמצעי בין שני הפכים אין אמצעי ביניהם כלל היש בין הנמצא ושאינו נמצא אמצעי · או בין היות שני הדברים האחד מהם הוא האחד או הוא זולתו אמצעי · ואמנם הצריך לזה מה שאמרנו משמירת הדמיונות · והיות המצוייר תמיד מכל הגשמים הנמצאים שהם עצם אחד מן העצמים וכל עצם מהם בעל תארים בהכרח · ולא נמצא לעולם עצם גשם מופשט במציאותו מבלתי תואר · ונמשך אחר זה הדמיון וחשבו שהוא יתעלה כן מורכב מעניינים חלוקים רבים עצמיים והעניינים המוספים על העצם · ואנשים נמשכו אחר הדמיון והאמינוהו גשם בעל תארים · ואנשי׳ פרו מזה הדרך והרחיקו הגשם והשאירו התארים · כל זה הביא אליו רדיפת פשוטי ספרי התורה כמו שאבאר בפרקים יבאו בזה העניין:

פרק שנים וחמשים

כל מתואר שיחוייב לו תאר ויאמר שהוא כך וכך · לא ימלט התאר ההוא מהיותו מאחד מאלו החלקים החמשה · החלק הראשון · שיתואר הדבר בגדרו · כמו שיתואר האדם בשהוא החי המדבר · וזה התאר הוא המורה על מהות הדבר ואמתתו · כבר בארנו (בפ׳ שלפני זה) שהוא פי׳ שם לא דבר אחר · וזה המין מן התאר מרוחק מן האל ית׳ אצל כל אדם · שהוא יתעלה אין לו סבות קדומות שהם סבת מציאותו ויגבל בהם · ולזה הוא מפורס׳ אצל כל אחד מהמעייני׳ המדברי׳ למה שיאמרוהו כי השם לא יגדר: והחלק השני · שיתואר הדבר בחלק גדרו כמו שיתואר האדם בחיות או בדבר · וזה עניינו החיוב · שאנחנו כשנאמר כל איש מדבר אמנם עניינו כי כל מי שימצא לו האנושות ימצא בו הדבור · וזה המין מן התארים מרוחק מן הבורא ית׳ אצל כל אדם · שאם היה לו חלק מהות תהיה מהותו

מהויתו מורכבת · ושקריות זה החלק בחקו כשקרות אשר לפנינו · והחלק השלישי · שיתואר דבר בעניין יוצא מאמתתו ועצמו · עד שיהיה העניני ההוא אינו ממה שיושלם בו העצם ויתקיי · ויהי העניין ההוא אם כן איכות אחת בו · והאיכות והוא הסוג העליון מקרה מן המקרי · ואם היה נמצא לו יח תאר מזה החלק · היה הוא יהעלה נושא המקרי ויספיק בזה רוחק מאמתתו ועצמו · ורוצה לומר שיהיה בעל איכות · והתמה מהויות האומרי בתארים מרחיקים ממנו יתעלה הדמוי והאיוך · ואין עניין אמרם לא יתאיך אלא שאינו בעל איכות · וכל תאר שיחוייב לעצם אח החיוב, עצמי הוא אם מקיים לעצם והוא הוא או איכות לעצם ההוא · וסוגי האיכות ארבעה כמו שידעת · ואני אמשיל לך משל על דרך התואר מכל סוג מהם · שיתבאר לך המנע מציאות זה המין מן התארים לשם יתעלה · המשל הראשון בתארך האדם בשכל טבעיי היעוניים או המדות או התכונות אשר יוצאו לו באשר הוא בעל נפש · כאמרך פלוני הנגר או הנזהר מחשא או החולה · ואין הבדל בין אמרך הנגר · או אמרך החכם · או הרופא · הכל תכונה בנפש · ואין הבדל בין אמרך הנזהר מחטא · או אמרך הרחמן · כי כל מלאכה וכל חכמה וכל מדה חזקה היא תכונה בנפש · וזה כלו מבואר למי שהשתדל במלאכת ההגיון השתדלות מעט · והמשל השני בתארך הדבר בבח טבעי בן או לא כח טבעי · כאמרך הרך והקש · ואין הבדל בין אמרך הרך והקש ובין אמרך החזק והחלש · הכל הכנות טבעיות · והמשל השלישי בתארך האדם באיכות המתפעלת והפעליות · כאמרך פלוני הבעסן או הקונף או הפחדן או הרחמן · כשלא יתחזקו המדות · ומזה הסוג תארך הדבר במראה ובטעם וגריה ובחום ובקור וביובש ובלחות · והמשל הרביעי · כתארך הדבר במה שישיגהו מצד הבמות באשר הוא כמות · כאמרך הארוך והקצר והמיונות והישר ומה שדומה לזה · וכשתסתכל בכל אלו התא רים והדומים להם · תמצאם נמנעי בחק הבורא · שאינו בעל כמות שתשיגהו איכו' המשגת הבמות באשר הוא כמות · ואינו מתפעל שתשיגהו איכות התפעליות · ואין לו ההכנות שישיגהו הבח וביוצא בו · ואינו יתעלה בעל נפש שתהיה לו תכונה וישיגהו הקנייניים כעניה וכבשת וביוצא בהם · ולא מה שישוב הבעל הנפש באשר הוא בעל נפש הבריאות וההולי · הנה כבר התבאר לך כי כל תאר שישוב לסוג האיכות העליון לא ימצא לו יתעלה · הנה אלו שלשה חלקי מן התארי · והם מה שיורה על מהות · או על הלק מהות · או על איכו' אחת נמצאת במהות · כבר התבאר המנעה בהקו יתעלה · מפני שהם כולם מורים על החרכבה אשר נבאר בסופת (פרק ג' חלק ב') המניעה בחק הבורא · ולזה נאמר שהוא אחד גמור · והחלק הרביעי מן התארי הוא שיתואר הדבר ביחסו לזולתו · כמו שייוחס לזמן או למקום או לאיש אחר · כתארך ראובן שהוא אבי פלוני או שותף פלוני או שוכן במקום הפלוני או אשר הוי בזמן הפלוני · והזמן מן התאריים לא יחייב רבוי ולא שנוי בעצם המתואר · כי זה ראובן הנרמז אליו הוא אשר נולד בשנה כך · ואילו ואזון לוי ורייע יהודה ושיכון בבית אשר הוא שכן · וירא בתהילת המחשבה שיהיה ענייני היחס אינם עצמו ולא דבר בעצמו כאיכויות · אמנם עם ההתאמתות ודקדוק הענין יתבאר המנע זה · אמנם שחשב יתעלה אין יחס בינו ובין הזמן והמקום זה מבואר מפני שני המצטרפים ההתחפך בשויי · והוא יתעלה מחוייב המציאה · ומה שזולתו אפשר המציאה כמו שנבאר · אין החצרפות אם כן אמנם שיהיה בינים קצת יחס והוא דבר שיחשב

קרקאש

ואף על פי שמניחם תבללם מציאה לחת לפי דעתנו שלמן סוכרי׳ שהמציאות מקרה קרה בנמצא • פ״ת בדעתנו ר״ל לפי דעת המשותף לה לפי הלחת : כיהיו שני דברי׳ אחת וכו׳ ר״ל כיהיו שני עניינין׳ אחת שני סוגים חלוקים עליונים ולו אין יתם ביניהם כשום פנים • ואע״פ שיעלו לסוגי׳ אחד • ר״ל וכן לף על פי שמני הדברים

זולתו עלול לזה מהיותם כי הוא יתעלה מתעייב במציאת׳ וזה שזולתו לפסדרי המציאת׳ ויש לו צדוק בחלוקת לה צדוק בחלוקת׳ שבעלול ולה יתפסד מזה כלד לחכל בהסתכלות לחתי׳ ירחה שחי לפסד שבחתר שהשם ית׳ יש לו שום נקוח עם שום נמצא לפר כי כבר בתבחר כו׳ מהמתע כי המסכימים והמתיחסי׳ לה לפר יתלמת לכם שיהיה הסוג ת׳ וההבדל לחך כחוסף שיהיו לחדים בסיוחם יהיו מתחלפים כמין עם שהם מסכימים בסוג לה יתיחסו ואתר שהשם ית׳ לין לו שוף עם שום נמצא לחר שהוא יתעלה מתעייב בהיותו יהיו מתחלפים לה מהיותם מסכימים בסוג לה יתיחסו לשום ית׳ ולה לפר כי כלה נתן׳ זה שוף יותר מזה לכן ולה שוה לו לה כן יתכחר שהשם לה יתיחסו לה שום בכרת מוכרחין לה על יחם לחתי׳ ולה בל יחם כלתי׳ לחתי׳ וחם יתיחסו לו שוסיחם לפילו כלתי׳ לחתי׳ שיהיה מקרה לחם והוא שיהיה דוקה לשום בכרת לע״פ שחינו מקרה נוסף עליו וזה המקרה כבר יתבחר שחי חפ׳ שיוסף עליו לחר שחין לו הדמות עם שום בכרת וחם לתיחסו לשם ית׳ לי זה ען מזה לחם לחלו׳ שיחם׳ לו בשבעברה וכהקל רוצה לומר כפי מחשבת בני לדם וזה כפי מחשבת ההמון: והחלק החמישי מתחדי׳ החייב הוא שיתואר הדבר בפעולתו ושיהבדלען כו שיפעל בלנין מלאכותי׳ שיעשה כו כי זה הוא מענין הלחיות כמו שזכרנו חכל יהיה בפעולתיו הפעולה לחר מעלה בתוכן הוא חבר חדש זה כדלת וכבה חומת פלוני וכו׳ וזה הענין מהתואר׳ רחוק מעלם הענינים והלזה רלוי שיתואר בהם שידע בחלמות הלחות שלחות מלחת לת יתחייב שיהבו בעניינים מתחלפים בעלם הפעולה כי הם הדבר כן הוא שהענייני׳ בלות שלחל כל פעולותיו יתעלה מתחלפות כלם בחצמן לת בענינוסוף על ענינו׳ ויתבחר בזה הפרק שהוא יתעלה לחד מכל לד ושהתוארים חלוקי הענייני׳ הרבים הנמצלת׳ בספרי הבניחי׳ המורים עליו ית׳ קלתם מנד רבוי פעולותיו וקלתם להורות על שלמותו כפי מה שבחשבהו שלמות ולת מפני שיחלת רבוי בעלמו ולתה משהל סתך גדול והוא לך העלסהחד המשוב לחר לין רבוי לת מכמיות ולת מענייני׳ ולת מחליות ומהות עושה מעשי׳ מתלפי׳ הכח יתב׳ כפ שלח׳ה כמשלש׳:

פרק נ״ג הכוונה בזה הו׳ כי המתקיכים התוארים כל יתעלה לחר הבית

להתימנים הוח קרוב לחתר הבית להתמין בהנשמה למתקיכים וזה כי מתקיני הנשמות לת הביחם להתמין בה ענין שבלי לחבל הכשל הוח מותר שהוח נשם לחבל הביחם להתקיכים להמשכות לחרי פשוטי הכתובי׳ וכן הענין התוארים כי לת הביחם לה׳ מין בהם ענין שבלי כי הכשל יתקן זה ולחתנם הביחם לזה בחתר נתקיכו מספרי הנביחים וספרי התורה שתראוהו ית׳ בתחנים • ולחנם לחתר הרב קרוב לתה שלם היו הכתובים הם המביחים להתמין התוארים היו מתקיכים גם כן בעלי התוארים שהשם יתעלה הוח נשם לחבל פלגו ממנו הנשמות ויהיו בהו התוארים וזו היח הסבה לחתר לחתר הרב הקרוב ולת לחתר מתקיכי בחלטי כי לחתר הביחת לתקיכי הנשמות

פרק נ״ב הדומות מרחם ולחתר כל פעל כ׳ להשכיל ולחתר בדבר ס׳ מהכוונה שלה בפעולות ויחסן לה שם לחבוהות כתו בחתר בחצמן • פרק כ״ג

בו שאיפשר שיוצייר יהם בין השכל והמראה ושניהם תבללם מציאה אחר׳ בדעתנו • ואיך יצוייר יהם בין מי שאין בינו ובין מה שזולתו עניין שיכללם בשום פנים • כי המציאה אמנם תאמר אצלנו עליו יתעלה ועל זולתו בשתוף גמור • אם כן אין יהם בשום פנים באמת בינו ובין דבר מברואיו • כי היהם אמנ׳ ימצא לעולם בין שני דברים שתחת מין אחד קרוב בהכרח • אמנם כשיהיו תחת סוג אחד אין יחם ביניהם • ולזה לא יאמר זאת הארסימות היא יותר חזקה מזאת הירוקות או יותר חלושה ממנה או שוה לה • אע״פ ששניהם תחת סוג אחד והוא המראה • אמנם כשיהיו שני הדברים תחת שני סוגים עליונים אין ספק שאין יחם ביניהם בשום פנים ולא בתחלת הדעת המשותף ואע״פ שיעלו לסוג אחד • והמשל בו שאין ספק לשום אדם שאין יחם בין המאה אמו׳ ובין החום אשר בפלפל • כי זה מסוג האיכות וזה מסוג הכמות • ואין יחם ג׳ב בין החכמה ובין המתיקות • או בין הענוה והמרירו׳ ואע״פ שכל אלו תחת סוג האיכות העליון • ואיך יהיה יהם בינו ית׳ ובין דבר מברואיו עם ההפרש הגדול באמיתת המציאו׳ אשר איזהפרש יותר רחוק ממנו • ואלו היה ביניהם יהם היה מתחייב שישיגהו מקרה היהם ואע״פ שאין זה מקרה בעצמו יתעלה לא שהוא בכלל קצת מקרה הנה לא תנצל בחיוב תאר לו ואפילו מצד היהם על האמת אלא שהוא הראוי שבתארים אשר צריך שיקלו בתאר הבורא בו מפני שלא יתחייב רבוי הקדמות ולא יחייב שנוי בעצמו יתעלה בהשתנות המיחסים • והחל החמישי מתארי החייב הוא שיתואר הדבר בפעולתו • ואיני רוצה בפעולתו קניין המלאב׳ אשר בו • כאמרך הנגר הצייר או הנפח • כי הם ממין האיכות כמו שזכרנו • אבל ארצה בפעולתו הפעולה אשר פעלה כאהרך ראובן הוא אשר חרש זה הדלת ובנה זו החומה וארג זה הבגד • וזה המין מן התארי׳ רחוק מעצם המיוחם ולזה ראוי שיתואר בהם

הבורא יתעלה • אתר אשר תרע שאלו הפעולות המתחלפות לא יתחייב שיעשו בעניינים מתחלפים בעצם הפועל כמו שיחבאר • אבל כל פעולותיו יתעלה המתחלפות כולם בעצמו לא בעניין מוסף על עצמו כמו שבארנו • ויהיה ביאור מה שבוה הפר׳ שהוא יתעלה אחד מכל הצדדים אין רבוי בו ולא עניין מוסף על העצם • ושהתארים חלוקי העניינים הרבים הנמצאים בספרים המורים עליו יתעלה הם מצד רבוי פעולותיו לא מפני רבוי בעצמו • וקצתם להורות על שלמותו בפי מה שנחשבהו שלמות כמו שבארנו (כפ׳ כ״ו ע״ז וע״ח מזה החלק) ואמנם אם אפשר שיהיה העצם האחד הפשוט אשר אין רבוי בו עושה מעשים מתחלפים הנה יתבאר לך אתר זה במשלים :

פרק שלשה וחמשים אשר הביא המאמינים מציאות התארים לבורא להאמין בהן

קרוב לאשר הביא מאמיני ההגשמה להאמין בה • וזה כי מאמין ההגשמה לא הביאהו לזה עיון שפלי אבל נמשך אחר פשוטי הכתוב • וכן העניין בתארים • כאשר נמצאו ספרי הנביאים וספרי התורה שתראוהו ית׳ בתארים • לקחו העניין על פשוטו והאמינוהו בעל מארי׳ • וכאלו הם רוממוהו מן הגשמו׳ ולא רוממוהו מעניני הנשמות • והם המקרי׳ רוצה לומ׳ התכונות הנפשיות • אשר הם כולם איכויות • וכל תאר שיחשוב מאמין התארים שהוא עצמי לבורא ית׳ אתה תמצא עניינו עניין האיכות • אף על פי שלא יבארהו

להתימין בהם הביח להתקיכי התתרים שלהתימין כם כי היה בדבר כן מתקיני התתרים גם כן היו מתקיכים בנשמות לחבל הם פלקו הנשמות ות תרוהו בתוארים למה שידעו הנשמות הוח מנוכה ופפורסם שחין רחוי שיתוחר בהם לת בתוארים גם כן היו מתקיכים כרב כי הם הוח מרוחק מהנשמות הוח מרוחק ג״כ מעניני הנשמות : והם התכוונות הכפשיות לחתר הם כלם חיכיות • והם כמ׳ילים בנפש : וכל תוחר שיתשב מתקיני התתרים שהוח לבורח יתעלה חתר תמלת עניינו מן חיכות לף על פי שלח יכחרנו • ובבה התתרים הכמ׳ילים בחל יתעלה כפי דעת מתקיני התתרים : דומה בזה שבבוחנו מעניני כל נפש היה והרגון בו כי למה שידעו כי כל נפש בעל נפש יתרחו בתתרים יתתרו הפש בעלו התתרים והם כן הם הפש יתוחר בהם יהיה נפש בכוונה בכלם לתתרי בלשונות • רוצה לומר כי כשהמו קורי׳ לבפש בעבור שיש לו בעבור בזה בעבור שיש לו בעבור בזה בעבור כן היה בדבר כן היה מקבל הפעולות לחבל בעבור תתרי פעולותיו לת שיש לו הכוונה מה בנפש • והכוונה לרב בכל מה שחמר עד כלן כי מתקיני התתרים המינו בהם מ״ד בשהי התורה גם כן חבל בניהם כי׳קלתקיני התתרים קיימו התתריב וסלקו הנשמות והם יתחייב להם שיהיה הפש בשהי׳ם התתרים היו מתקיכים התתרים לותו בתתרים לפר יתוחר בל נפש בעל נפש

מה והם הפש יסוקר מן הנשמות ולחינו גם

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

יבארהו בו רומה במה שנהגוהו מעניני כל נשם בעל נפש חיה · ועל הכל נאמר דברה תורה בלשון בני אדם · אמנם הכוונה בכולם לתארו בשלמות · לא בעצם העניין ההוא אשר הוא שלמות לבעלי הנפש מן הנבראו · ורבי תארי פעולותיו המתהלפו · ולא בהתהלף הפעולות יתחלפו העניני הנמצאים בפועל · ואני אמשול לך משל בזה מן העניינים הנמצאים אתנו · רוצה לוכר שיהיה הפועל אחר ויתחייבו ממנו פעולות מתחלפו · ואף על פי שלא יהיה בעל רצון · כל שכן אם היה פועל ברצון · והמשל בו האש תתיך קצת הברזל ותקפיא קצתם · תבשל ותשרף ותלבין ותשחיר · ואלו יתאר האדם האש בשהיא המלבנת והמשחרת והשורפת והמבשלת והמקפיאה והמתיכה היה אומ אמת ויהי מי שלא ידע טבע האש חושב שיש בה ששה עניינים מתחלפים · עניין בו ישחיר · ועניין אחר בו ילבין · ועניין שלישי בו יבשל · ועניין רביעי בו ישרף · ועניין חמישי בו יתיך · ועניין ששי בו יקפיא ואלו כלם פעולות זו הפך זו אין עניין פעולה מהם עניין האחרת · אמנם אשר ידע טבע האש · ידע שבאיכות אחת פועלת תפעל כל אלו הפעולות · והוא החום · ואם הוא זה נמצא במה שיעשה בטבע · כל שכן בחק הפועל ברצון · וכל שכן בחכו ית' אשר התעלה על כל ספור · כאשר השגנו ממנו יחסים מתחלפי העניינים כי עניין החכמה בלתי עניין היכלת בנו · ועניין היכלת בלתי עניין הרצון · איך נחייב מזה שיהיו בו עניינים מתחלפים עצמיים לו · עד שיהיה בי עניין בי ידע · ועניין בו ירצה · ועניין בו יכל · כי זה הוא עניין התארי אשר יאמרו אותם · והנה יבאר קצתם בזה ויזמנה העניינים המוספים על העצם · וקצתם לא יבאר בזה אלא שהוא יבאר באמונה ואם לא יפרש אותם בדבר מובן במאמר קצתם יכול לעצמו חכם לעצמו חי רוצה לעצמו · ואני אמשול לך בבה המדבר הנמצ' בארם · שהוא כח אחד אין רבוי בו ובו יודע ההבטו והמל אבות · ובו בעצמו יתפור וינגר ויאבן ויבנה וילמוד וידע התשבורת ויניהג המדינה · ואלו הפעולות מתחלפות מהוייבות מכח אחד פשוט אין רבוי בו · והפעולות המתחלפות ההם רבות מאד כמעט שאין תכלית למספרם · רוצ' לומ' ביספר הפעולות אשר יוציאם הכח המדבר · ואין לחוק אם בן בחק הבורא יתעלה שיהיו אלו הפעולות המתחלפות באות מעצם אחד פשוט אין רבוי בו ולא עניין מוסף בלל · ויהיה כל תאר נמצא בספרי האלהים ית' הוא תואר פעולתו לבדו ולא עניין מוסף עליו · לא שיש לו עצם מורכב מעניינים מתחלפים: שלא בזאותם בלתי מתחדים מלת ההרכבה · יבטל עניינו מן העצם בעל התארי · אלא שהנה מקום הספק אשר הביאם לזה · והוא זה שאבארהו לך · והוא שאלו אשר האמינו בתארים · לא האמינום מפני רוב הפעולות · אבל יאמרו אמת כי העצם האחד יפעל פעולות מתחלפי · אמנם התארים העצמיים לו יתעלה אינם מפעולותיו · שאי אפשר שיחשב בי הבורא ברא עצמו · והם בתארים ההם אשר קראו אותם עצמיים הכוונים ר"ל במספרם · כי הכל נמשבים אחרי הכתוב מן הכתובים · ואומר לך מה שהכל מסכימים עליו שהוא

ויהשבו

לן בע"ב נפץ יחוייב שלא יתואר בשום תואר שיתארו לבעל בפץ ותאמר שהוא מהכניחי' תת"ו ותו חומדים עליו סלדברי תורה בלשון בני אדם ותאמר שהוא המוסיף לתארו כמו שמות לה בעצם הענין · וה' תתאר ב' התחלים כתואר כזה התחלפות הם גולות שבחים מעט מהי תומר כתחלפים כי ענין היכולת בחדם כלתי ענין הרצון מכל מקום אין בתייב מזה שיהיו עניינים מתחלפים עצמיים לו יתעלה וכו' : כי זה ענין התתרים · ר"ל כי וזו דעת בעלי התתרים : כמאמר קצתם יכול לעצמו וכו' ר"ל שהנו מתחלפים חיכם רוצים לומר בפירוש ענין התתרים תכל יתארו זה תי לעצמו וכו' כי כוונתם שהם מתחלפים כתמרם לעצמו וירצו כי שכו מתחלפים בעצמו תתר עצמי תת מתחתנו ומהותו מוסף על עצמותו כי ידע מה שידע כי כתחרו תכם לעצמו תיכם רוצים כו מדע עצמו תלת מדע אחרת : ותהי תחמול לך מזכל· ר"ל עכשו יתחר מה שתת' לתעלה כל שכן כתח הפועל ברצון · ושלח כהיותם בלתי מתרים וכו' ר"ל תף על פי שכעלי בתתרי' לת יתירו ענינם לומר שהוא ית' מורכב מעניני' מתחלפים מכל מקום ענין התפכתם כתתרים כך היה תתר שהם מתחייבים תתרים עצמיים מתחלפים ותם כן תע"ם שמוללים מלת הברכבה עדין לת יכבל עניכה מן העצם וכו' · תלת שהנה מקום הספק וס' ר"ל תע"ם שכתחתי תלו מתצלים לכבל דעת מ"תתרי התתרים מכל מקו עדין לת כשלו לומרי : וזהו שתלו תתר תחיהו ר"ל הספק הוה שכת תחת לומ' מתת היה כי הענם תחתר ויכול פעולות רבות מתחלפות : תמנם התתרים העצמיים לו ית' · ופם מי חכם יכול : לימם מפעולותיו · ר"ל שלימם עניינים כבדתים כלל כי תלו היו עניינים כבדתים וזה עלמיים לו ית' יכיח לומ' תל שהבורא יתעלה יכול עלמו וזה שקר אחי תרם לתפתר שיחשב וכו' לפי שזוכרו לומר שהתתרים העצמיים לו ית' לימם פעולותיו : וסהכתתרים סהם · ר"ל מתחייבי התתרים עצמם תולקים כמספר תתריו ית' :

ותתר

שהוא

[illegible]

שהוא מושכל ושלא ימשכו בו אחר דברי נביא והם ארבעה תארים חי יכול חכם רוצה · ואמרו שאלו ענינים שונים ושלמויות אשר מן השקר שיהיה הבורא נעדר מהם מאומה ואי אפשר שיהיו אלו מכלל פעולותיו · וזה ביאור דעתם · ואשר תדעהו כי עניין החכמה בו ית' הוא כעניין החיים · להיות כל משיג עצמו חי וחכם בעניין אחד זה כשנרצה בחכמ' השגת עצמו והעצם המשיג הוא בעצמו העצם המושג בלי ספק · שאינו לפי דעתינו מורכב משני דברים דבר ישיג ודבר אחר לא ישיג כאדם המורכב מנפש משגת וגוף בלתי משיג · וכשירצה באמרנו חכם משיג עצמו יהיו החכמה והחיי' עניין אחד · והם לא יבינו זה העניין אבל יבינו השיגו לברואיו · וכן בלא ספק היכולת והרצון אין כל אחד מהם נמצא לבורא בבחינת עצמו שהוא לא יוכל על עצמו ולא יתואר ברצותו עצמו וזה מה שלא יציירהו אדם · אבל אלו התארים אמנם יחשבום בבחינת יחסים מתחלפי' בין השם יתעלה ובין ברואיו · וזה שהוא יכול שברא מה שברא ורוצה להמציא הנמצ' כפי מה שהמציאו ויודע במה שהמציא · הנה כבר התבאר לך שאלו התארים גם כן אינם בבחינת עצמו אבל בבחינת הברואים · ולזה נאמר אנו קהל המיחדים באמת · כמו שאנחנו לא נאמ' שבעצמו עניין נוסף בו ברא השמים ועניין אחר בו ברא היסודות ועניין שלישי בו ברא השכלים · כן לא נאמר שבו עניין נוסף בו יוכל ועניין אחר בו ירצה ועניין שלישי בו ידע ברואיו · אבל עצמו אחד פשוט ואין עניין נוסף עליו בשום פנים והוא ברא כל מה שברא וידע ולא בעניין נוסף כלל · ושאלו התארים המתחלפים אין הפרש בין שיהיו כפי הפעולות או כפי היחסים המתחלפי' בינו ובין הפעולות · וכפי מה שבארנוהו ג"כ מאמיתת היחס · ושהוא כפי מחשבת בני אד' זה הוא אשר צריך שיאמן בהם בתארים הנזכרים בספרי הנביאים או שיאמן בקצתם שהם תארים יורו בהם על השלמות על צד הדמיון בשלימותינו המובנות אצלינו כמו שנבאר :

פרק נד וכפי שיעור היכולת והשכלות וכו' · הנה הרב ז"ל גלה בכאן סוד

פרק ארבעה וחמשים

דע כי ארון החכמים משה רבינו ע"ה בקש שתי בקשות ובאתהו התשובה

[illegible]

פרק נד דע כי אדון החכמים משה רבינו עליו השלום בקש שתי בקשות ובאתהו התשובה על שתי הבקשות · [illegible]

התשובה על שתי הבקשות · הבקשה האחת היא בקשו ממנו יתעלה שיודיעהו עצמו ואמתתו · והבקשה השנית והיא אשר בקש תהלה שיודיעהו תאריו · והשיבו יתי על שתי השאלות בשיעור לו בהודיעו אותו תאריו כולם ושהם פעולותיו · והודיעו כי עצמו לא יושג לפי מה שהוא · אלא שהוא העירו על מקום עיון ישיג ממנו תכלית מה שאיפשר לאדם שישיגהו · ואשר השיגו ע"ה לא השיגו אדם לפניו ולא לאחריו · אמנם בקשתו ידיעת תאריו הוא אומרו הודיעני נא את דרכיך ואדעך למען אמצא חן בעיניך · והשתכל מה שנכנס תחת זה המאמר מעניינים נפלאים · אומרו הודיעני נא את דרכיך ואדעך · מורה על היותו יתעלה נודע בתאריו · כי כשידע הדרכים ידעהו · ואומרו למען אמצא חן בעיניך · מורה על שמי שידע הבורא הוא אשר יפצא חן בעיניו · לא מי שיצוום ויתפלל לבד · אבל כל מי שידעהו (עיין בפרק י"ח מזה החלק) הוא הנרצה המקרוב · ומי שסכלו הוא הנקצף בו המר וחק · ובפי שיעור החכמה והסכלות יהיה הרצון והקצף והקרוב והרחוק · וכבר יצאנו מכוונת הפרק ואשוב אל הענין · ובאשר בקש יודיעהו התאריס ובקש מחילה על האומה ונענה במחילתם ובקש אחר כן השתת עצמו יתעלה · והוא אומרו הראני נא את כבודך נענה על המבוקש הראשון והוא הודיעני נא את דרכיך · ונאמר לו אני אעביר כל טובי על פניך · ונאמר לו במענה השאלה השנית את יכול לראות פני וכו' · אמנם אמרו שכל טובי הוא רמז להראות אותו הנמצאות כולם · הנאמר עליהם וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד · רוצה לומר בהראות אותם לו שישיג טבעם והקשרם קצתם בקצת וידע הנהגתו להם איך היא בכלל ופרט · ואל זה הענין רמז באומרו בכל ביתי נאמן הוא · כלומר שהוא הבין מציאות עולמי כולו הבנה אמתית קיימת · כי הדעות שאינם אמתיות לא יתקיימו אם כן השגת הפעולות ההם הם תאריו יתעלה אשר ידע מצדם · והראיה על זה שהדבר אשר יעדו בהשיגו אותו הם פעליו יתעלה · הנה כבר התבאר כי הדרכים אשר בקש ידיעתם והודיעו אותם הם הפעולות הבאות ממנו יתעלה · והחכמים יקראום מדות · ויאמרו שלש עשרה מדות · וזה השם נופל בשמושם על מדות האדם · ארבע מדרגות בהולכי לבית המדרש · ארבע מדות בנותני צדקה · וזה הרבה · והעניין הנה אינו שהוא בעל מדות · אבל פועל פעולות דומות לפעולות הבאות ממדות · רוצה לומר מתכונות נפשיות לא שהוא יתעלה בעל תכונות נפשיות · ואמנם הספיק לו זכרון אלו שלש עשרה מדות · ואף על פי שכבר השיג כל טובו רוצה לומר כל פעולותיו · כי זאת הם הפעולות הבאות ממנו יתעלה בחק המצאת בני אדם והנהגתם · וזאת היתה אדרבה כוונת שאלתו · כי סוף המאמר ואדעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה אלא אחר הפעלות והמיית רחמים והוא ענין הרחמנות נאמר עליו יתעלה רחום · כמו שאמר כרחם אב על בנים · ואמר וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו · לא שהוא יתעל יפעל ויתמוד רחמיו · אלא כפעל ההוא אשר יבא מן האב על הבן אשר הוא נמשך להמלה ורחמנות · והפעלות גמורה יבא ממנו יתעלה בחק הסידוי לא להפעלו ולא לשינוי וכמו שאנחנו כשנתן דבר למי שאין לו חק עלינו יקרא זה בלשוננו חנינה · כמו שאמר

חנונו

סור נגזל ובמקום אחר עשה כרם מזה סוד ונזהו לומרו הטה ואין זה כוונת הם' שהכל מקום אחר כרם ואין זה כוונת הפרק רומז לדבר מזה : שהוא הכין מציאות עולמי כלו הכנה אמתית קיימת · ר"ל כי מרע"ה לא הטיח במלמות הנבדלים, ואפילו השכל הפועל לא הטיח בשלמות כי הוא נמצא לכל פעל רק הכין מציאותו עולמי ר"ל הנעתי והטיח לפי' עצם אחר הבלבל מה שאין בכח לגזום חכם ופילוסוף וכמו שפי' כרם בפרק ל"ו מזה החלק לפי דע"ה תקנו · ר"ל הדעות שאינן אמתיות לא יתקיימו · ר"ל מפני מה תלוי תומר הכנה אמתית קיימת הנה הדעות שבלבי אמתיות לא יתקיימו כנפש האדם שבכל יום כחם נמצא סבה : אמתיות ר"ל מגדר אחמת שבאר : ואלה על זה שהדבר וכו' ר"ל הרחיק שבכלל פעולותיו ית' הם תאריו הוא שהדבר אשר ייעד הפי' שמשה שיגיד הם הפעולות באמרו כל טובי ולא מלאתו שהפיג מרע"ה רק ר"ל מגדת שהם תארי פעולותיו ת"כ מבואר הוא שבכלל פעולותיו ית' הם תאריו : אמנם הספיק לו זכרון וכו' · ר"ל אחר שאמרנו שמשה רבינו ע"ה הפיג כל הפעולות שהם טובו יתעלה ובאמרנו שאתאריו ית' הם בכלל פעולותיו מובן מקום שהפי אלה לזכיר הפסוק על דרך כללות כל הפעולות ולמה לו זכר רק הי"ג מדות : כי אלו הם הפעולות וכו' · ר"ל והפיס הרב שעקר אחלת מרע"ה היתה שידע תיכות ההנהגה לעם וכבלל שו הי"ג מדות הוא כל מה שראוי בענין ההנהגה לעם כמו שיבאר הרב : וכמי שיגדלהו · ר"ל והוא הסך והשם לו עומד במקומו :

ונרץ

וצריך למכתב המדינה וכו' · ר"ל שכשיש כח הרב לגלות לנו לפי צריך המכתב להתבונן בהלו בשם עשרה מדות : כי כל הפעולות · רוצה לומר שכל פי שיתפעל לבעלי הרחמנות שהוא טוב עדיין ההתפעלות ההוא רע בבחינת ההתפעלות כי היה ראוי שיעשה עניניהם רחמנים ולא ישתכח : ועוסק כל מי שיהיה מוסר וכלה מן העולם · פ"ת שיהיה נוכח ונוסר כל מי שיהיה מורך בלתות : שמוכלל מלת"ו ית' מכלל פעולותיו · רוצה לומר מוסרהרב לומר חשר מצותיו מכלל פעולותיו כי הלו ר"ג מדות הם תתרי פעולותיו כמו שכתר ושם המלות לה היו מכלל הפעולו' ואת המדה ויהי ונקה לה יקה לה היתה תתר הפעולו'לכן תמ'חשר מצותיו מכלל פעולותיו וכו'ג הכל נקרא פעולותיו ית'וכותב זה בספר פרק נה לבאר ענין י"ג מדות :

וכוונות הממיתים ובתנועות עם על אחרים לאבדם בסיף למחות זכרם והרבה מאלו הפעולות · אשר לא יבואו מאחר ממנו לאחר אלא מכעס גדול או קנאה עצומה או בקשת גאולת הדם · ונקרא לפי אלו הפעולות קנוא ונוקם ובעל המה ונוטר · ר"ל כי הפעולות אשר ביוצא בם יבאו ממנו על תבונ' נפשית והיא הקנאה או בקשת גאולת הדם או הנקמה או הכעס יבאו ממנו יתעלה כפי התחייב הנענשי' לא על הפעלו' בשום פני' יתעלה מכל הסרון · וכן הפעולו' כולם הם פעולות דומה לפעולות הבאות מבני אדם על הפעליות ותכונות נפשיות הם באות מאתו יתעלה · לא מעניין מוסף על עצמו כלל · וצריך למנהיג הדינה כשיהיה נביא שירמה באלו התארים ויבאו מאתו אלו הפעולות כשיעיר וכפי הדין · לא לדריפת הפעלו' לבד ולא ישלח רסן הכעס ולא יחזק גדות התפעליות בו · כי כל הפעולות רע אבל ישמר מהם כפי כח הארם ויהיה בקצת הפעמים ולקצת האנשי' רחום וחנון · לא לעניין הרחמנות וההמלה לבד אלא כפי מה שיהיה ראוי ויהיה בקצת הפעמים ולקצת האנשים נושר ונוקם ובעל חמה כפי התחייבם · לא לעניין הכעס לבד עד שיצוה בשריפת איש והוא בלתי כועס ולא קוצף עליו ולא מואס בו · אבל כפי מה שיראה מהתחייבו בו ויביט מה שתביא הפעולה הזאת מן התועלת העצומה בעם רב · הלא תסתבל בכתובי התורה כאשר צוה לאבד שבעה עממים ואמר לא תחיה כל נשמה · ממך לו מיר למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותיהם אשר עשו לאלהיה' וחטאתם לי' אלהיכם · יאמר לא תחשוב שזו אכזריות או בקשת גאולת הדם · אבל הוא פועל שיגזור אותו הדעת האנושי שיסיר כל מי שיטה מדרך האמת וירוחקי המונעים כולם אשר ימנעו מן השלמות אשר היא השנתי יתעלה · ועם זה כולו צריך שיהיו פעולות דרחמנות והמחילה והחמלה באות ממנהיגי המדינה יותר רבה מפעולו' העונש· שאלו השלש עשרה מדות כלם מדות רחמים בלתי אחת והיא פוקד עון אבות על בנים כי אמרו ונקה לא ינקה ענייני ושרש לא ישרש מאמרו ונקתה לארץ תשב · ודע כי אמרו פוקד עון אבות על בנים אמנם זה בחטא של עבודה זרה לבד לא בחטא אחר · ודראיד על זה אמרו בעשרת הדברות על שלשים ועל רבעים לשונאי · ולא יקרא שונא אלא עובר עבידה זרה לבד (כמו שפי' ל"ו בפרק ל"ו מזה) כמו שאמר כל תועבת יי' אשר שנא · ואמנם הסעיק לו רבעים כי חכלית מה שאפשר לו לאד' לראות מזרעו הוא דור רביעי · וכשיהרגו אנשי מדינה עובר עבידה זרה יהרגו הזקן החוא העובד ובנו ובן בנו ובן בן בנו שהוא הולך הרביעי · ובאלו ספר שמכלל מצותיו יתעלה מכלל פעולותיו בלא ספק שיהרג זרע עובדי עבודה זרה אע"פ שהם קשנים בחטא אבותם ואבות אבותם · וזאת המצוה נצאנוד נמשכת בתורה בכל מקום · כמו שצוה בעיר הנדחת החרם אותה ואת כל אשר בה · כל זה לשחות הרושם ההוא המביא להפסד הגדול כמו שבארנו · וכבר יצאנו מעניין הפר' אבל ביארנו למה הספיק לו הנה מזכרון פעולותיו זכרון אלו לבד · והוא כפני שהוא צריך אליהם בהנהגות המדיניו"ת · כי חכלית מעלת האדם החרמות בו יתעלה כפי היכולו"ת · כלומר שנרמה פעולתנו כפעולותיו כמו שבארנו בפי' קדושים תהיו · אמרו מה הוא חנון אף אתה היה חנון · מה הוא רחום אף אתה היה רחום · והכונה כולה כי התארים המיוחסים לו יתעלה הם תארי פעולותיו לא שהוא יתעלה בעל איכות :

פרק חמשה וחמשים כבר קדם לנו במקומות רבים מזה המאמר כי כל מה שמחייב נשמות ראוי בהכרח להרחיקו ממנו יתעלה · וכן כל הפעולות ירוחק ממנו · כי כל הפעליות יחייבו שנוי · ושהפועל להפעליות החם בלתי המתפעל בלא ספק · ואלו היה הוא יתעלה מתפעל בשום פנים מאפני ההפעולות היה זולתו עושה בו ומשנה אותו · וכן ראוי בהכרח שירוחק ממנו כל העדר · ושלא יהיה שום שלמות נעדר ממנו פעם אחת ונמצא פעם אחרת · שאם הונח זה היה שלם בכח וכל כח יחובר אליו העדר בהכרח וכל מה שיצא מן הכח אל הפועל אי אפשר לו מבלתי מוציא זולתו נמצא בפועל שיוציאהו · ולזה יתחייב שיהיו שלמויותיו כלם נמצאים בפעל ולא יהיה לו דבר בכח בשום צד · וממה שראוי בהכרח שירוחק ממנו גם כן הדמיון לשום דבר מן הנה צאות · וזה דבר כבר הרגישו בו כל אדם וכבר נזכר בספרי הנביאים בהרחקת הדמיון ואמר ואל מי תדמיוני ואשוה · ואמר ואל מי תדמיון אל · ואמר מאין כמוך · וזה הרבה · כללו של דבר · כי

כל

כשניתן דבר למי שאין לו טובה עלינו יקראוהו כפלטורינו חנינה ולמה שהוא יקבלה המציא כל מציאי שאין לו חק עליו לו חק עליו · וכן נמצא בפעולותיו הכלות בכבי חזם מיוחדות גדולות ירדו בקצת הנמצאים להמית משפחות חן חיקליפים יכלו כבן וכן הבן לא יניחו לו לא בן ולא בכד : והרבה מזה כפעולות אשר לא יבלו

חנונו אתם רעים · אשר חנן אלהים · כי חנני אלהים · וזה הדבה · והוא יתעלה יצציא וינהיג מי שאין לו חק עליו להמציאו והנחיגו לזה נקרא חנון · וכן נמצ' בפעולותיו הבאות בבני אדם מסבות גדולות ירדו בקצת אישים להמיתם או עניין כולל ממי' משפחות או איקלימים יכלו הבן ובן הבן ולא יניחו לו מקום זרע ולא נולד · כהשקע מסבות וכו' עש

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

כל דבר שמביא לאחד מאלו המינים הארבעה · ראוי בהכרח להרחיקו ממנו בתופת המבואר · והוא כל מה שיביא לנשמות · או מה שיביא להפעלות ושנוני · או מה שיביא להעדר כמו שלא יהיה לו דבר כפעל ואסר כן ישוב בפעל · או מה שיביא לדמיון דבר מבריאותיו · ואלו מכלל הועלת חכמת הטבע בידיעת האל · כי כל מי שלא ידע החכמות ההם · לא ידע בחסרון ההפעליות · ולא יבין ענין מה שבכח ומה שבפעל · ולא ידע התחייב ההעדר לכל מה שבכח · ושאשר בכח יותר חסר מן המתנועע ליציאת הכח ההוא לפעל · והתנועע גם כן חסר בהצטרפו למה שבעבורו התנועע עד שיגיע בפעל · ואם ירע אלו הדברים ולא ידעם בתופתיהם לא ירע הפרשים המחייבים מאלו ההקדמות הכלליות חיוב הכרחי · ולזה לא יהיה אצלו תופת כמציאות האלוה ולא בהתחייב הרחקת אלו המינים ממנו · ואחר הקדימי זאת ההצעה אתחיל בפרק אחר אבאר בו שקרות מה שיחשבוהו מאמיני התארים העצמיים לו · ואמנם יכוננו מי שקדמה לו הידיעה במלאכת ההגיון ובטבע המציאות :

פרק ששה וחמשים

דע כי ההדמות הוא יחס אחד בין שני דברים · ובל שני דברים שלא ישוער ביניהם יחס כן לא יצויר ביניהם דמיון · וכן כל מה שאין דמיון ביניהם אין יחס ביניהם · והמשל בו שלא יאמר זה התום דומה לזה המראה · ולא זה הקול דומה לזאת התיקוה · וזה דבר מבואר בעצמו · ובאשר הסתלק היחס בינינו ובינו יה' ר"ל שיהיה בהתחייב הדמיון ג"כ · ודע כי כל שני דברים שהם תחת מין אחד ר"ל שיהיה מהות שניהם אחת אלא שהם מתחלפי' בגודל ובקצנות או בחוזק ובהולשה או בויצ' כזה הנה שניהם מתדמים בהכרח אע"פ שהם מתחלפים זה המין מן החלוף · והמשל בו כי נדגיר ההדרל וגלגל הכוכבים הקיימים מתדמים כרחקי השלשה ואע"פ שזה בתכלית הגודל וזה בתכלית הקטנות עניין מציאי הרחקים בהם אחד · וכן השעוה הנתכת בשמש ויסיר האש מהדמים בחום ואע"פ שהחום ההוא בתכלית החוזק וזה החום בתכלית מן ההולשה אלא שעניין הראית זה האיכית בשניהם יחד אחד · וכן היה ראוי שיבין מי שיאמין שיש תארי עצמיים יתואר בהם הבורא ית' והם שהוא נמצא וחי ויכול ויודע והכם ורוצה שאין אלו העניינים מיוחסים אליו ואלינו בעניין אחד ויהיה התלוף בין התארים הדם ובין תארינו בגדול או בשלם או בתמיד או בקיים יתר שיהיה מציאותו יותר קיימת ממציאותינו וחיוני יותר מתמידים מחיינו ויכולתו יותר גדול מיכולתינו וחכמתו יותר שלמה מחכמתינו ורצונו יותר כולל מרצוננו ויכלול שני העניינים גדר אחד כמו שיחשבו הם · אין העניין כן בשום פנים כי עניין יותר מכך אמנם יאמר בין שני הדברים אשר יאמר עליהם הענין החוא בהם בזה · ואם היה כן התחייב כי הדמיון ולפי דעתם אשר יראו שיש לו תארים עצמיי' כמו שהתחייב שיהיה עצמות' בלתי דומה לעצמות' כן יראו שיהיו

פרק נה

לת יהיה לחלו תופת כמציאות חלוה · ר"ל שלת ידע כתופת מלתו' מחוייב החיליות כי הם יהיו לו לחד מחלו מתרכבה מינים לת יהיה מליותו מחוייבת לכל תפטרת והו תמר' לת יהי' לחלו תופת כמליות מחוייב רוצה לומר והם נשמות והפעלות והדמוי והנעדר · כונת זה הפר' שרחוי שירוקח ממנו יתעלה חלו התרכבה עניינים כתופת והעידנו הרב ז"ל על ידיעת העניינים כתופת לתמי' :

פרק נו

דע כי ההדמות וכו' · עכשו הת הרב לפתור דעת מחמיני התוחרים שחזרו שים יחם בינו יתעלה ובינינו ושאין דמיון כ בינינו ובינו וזו סוכרים שיחם בחתור על כל הברחים ועליו יתעלה הוא כשום שהוא יותר כולל והדמיון יהיה בהכרל ולכן לו יהי' נמיון בינו יתעלה ובין בולתו ויהיה יחם בינו ובין בולתו ולזה הר הרב שזה שקר כי היחם הוא ההדמות והדמות הוא היחם וכלל מה שיושלל יחם יושלל דמות · כלל מה שיושלל דמות יושלל יחם : ויסוד לחם תקדים כחום וכו' · רוצה לומר שהחם הוא הקדם הנמצא בפעל וחום יותר חזק לחסר ביחוד לחם הם מתדמים בנדר החום לף על כי אזה חזק כתכלית הזק והוא חלוק כתכלית מזה וכו' · ר"ל שמי שיחזין שים תתרים עניינים מחוייבת ית' והם מי חכם וכו' היה רלוי להם שיחזינו שלח יהיה לחלו תתרים מיוחדי' לו יתעלה ולו היחם לחד כלל והם יהיה רלוי להם שיחזינו שלת יהיה לחלוף בין תתרים והוא שיהיה יכולו לתרזיק ממנו יתעלה חלו התרכבה עניינים כתופת לתמי' כן תכל מוסכים שהכתתו יותר מהכתתינו וכו' וכשיכלם

לת יהיה לחלו תופת כמליות חלוה · ר"ל שלת ידע כתופת מלתו' מחוייב החיליות כי הם יהיו לו לחד מחלו מתרכבה מינים לת יהיה מליותו מחוייבת לכל תפטרת והו תמר' לת יהי' לחלו תופת כמליות מחוייב רוצה לומר והם נשמות והפעלות והדמוי והנעדר · כונת זה הפר' שרחוי שירוקח ממנו יתעלה חלו התרכבה עניינים כתופת והעידנו הרב ז"ל על ידיעת העניינים כתופת לתמי' :

פרק נו

דע כי ההדמות וכו' · עכשו הת הרב לפתור דעת מחמיני התוחרים שחזרו שים יחם בינו יתעלה ובינינו ושאין דמיון כ בינינו ובינו וזו סוכרים שיחם בחתור על כל הברחים ועליו יתעלה הוא כשום שהוא יותר כולל והדמיון יהיה בהכרל ולכן לו יהי' נמיון בינו יתעלה ובין בולתו ויהיה יחם בינו ובין בולתו ולזה הר הרב שזה שקר כי היחם הוא ההדמות והדמות הוא היחם וכלל מה שיושלל יחם יושלל דמות · כלל מה שיושלל דמות יושלל יחם : ויסוד לחם תקדים כחום וכו' · רוצה לומר שהחם הוא הקדם הנמצא בפעל וחום יותר חזק לחסר ביחוד לחם הם מתדמים בנדר החום לף על כי אזה חזק כתכלית הזק והוא חלוק כתכלית מזה וכו' · ר"ל שמי שיחזין שים תתרים עניינים מחוייבת ית' והם מי חכם וכו' היה רלוי להם שיחזינו שלח יהיה לחלו תתרים מיוחדי' לו יתעלה ולו היחם לחד כלל והם יהיה רלוי להם שיחזינו שלת יהיה לחלוף בין תתרים והוא שיהיה יכולו לתרזיק ממנו יתעלה חלו התרכבה עניינים כתופת לתמי' כן תכל מוסכים שהכתתו יותר מהכתתינו וכשיכלם

כל דבר שמביא לאחד מאלו המינים הארבעה · ראוי בהכרח להרחיקו ממנו בתופת המבואר · והוא כל מה שיביא לנשמות · או מה שיביא להפעלות ושנוני · או מה שיביא להעדר כמו שלא יהיה לו דבר כפעל ואסר כן ישוב בפעל · או מה שיביא לדמיון דבר מבריאותיו · ואלו מכלל הועלת חכמת הטבע בידיעת האל · כי כל מי שלא ידע החכמות ההם · לא ידע בחסרון ההפעליות · ולא יבין ענין מה שבכח ומה שבפעל · ולא ידע התחייב ההעדר לכל מה שבכח · ושאשר בכח יותר חסר מן המתנועע ליציאת הכח ההוא לפעל · והתנועע גם כן חסר בהצטרפו למה שבעבורו התנועע עד שיגיע בפעל · ואם ירע אלו הדברים ולא ידעם בתופתיהם לא ירע הפרשים המחייבים מאלו ההקדמות הכלליות חיוב הכרחי · ולזה לא יהיה אצלו תופת כמציאות האלוה ולא בהתחייב הרחקת אלו המינים ממנו · ואחר הקדימי זאת ההצעה אתחיל בפרק אחר אבאר בו שקרות מה שיחשבוהו מאמיני התארים העצמיים לו · ואמנם יכוננו מי שקדמה לו הידיעה במלאכת ההגיון ובטבע המציאות :

פרק ששה וחמשים

דע כי ההדמות הוא יחס אחד בין שני דברים · ובל שני דברים שלא ישוער ביניהם יחס כן לא יצויר ביניהם דמיון · וכן כל מה שאין דמיון ביניהם אין יחס ביניהם · והמשל בו שלא יאמר זה התום דומה לזה המראה · ולא זה הקול דומה לזאת התיקוה · וזה דבר מבואר בעצמו · ובאשר הסתלק היחס בינינו ובינו יה' ר"ל שיהיה מהות שניהם אחת אלא שהם מתחלפי' בגודל ובקצנות או בחוזק ובהולשה או בויצ' כזה הנה שניהם מתדמים בהכרח אע"פ שהם מתחלפים זה המין מן החלוף · והמשל בו כי נדגיר ההדרל וגלגל הכוכבים הקיימים מתדמים כרחקי השלשה ואע"פ שזה בתכלית הגודל וזה בתכלית הקטנות עניין מציאי הרחקים בהם אחד · וכן השעוה הנתכת בשמש ויסיר האש מהדמים בחום ואע"פ שהחום ההוא בתכלית החוזק וזה החום בתכלית מן ההולשה אלא שעניין הראית זה האיכית בשניהם יחד אחד · וכן היה ראוי שיבין מי שיאמין שיש תארי עצמיים יתואר בהם הבורא ית' והם שהוא נמצא וחי ויכול ויודע והכם ורוצה שאין אלו העניינים מיוחסים אליו ואלינו בעניין אחד ויהיה התלוף בין התארים הדם ובין תארינו בגדול או בשלם או בתמיד או בקיים יתר שיהיה מציאותו יותר קיימת ממציאותינו וחיוני יותר מתמידים מחיינו ויכולתו יותר גדול מיכולתינו וחכמתו יותר שלמה מחכמתינו ורצונו יותר כולל מרצוננו ויכלול שני העניינים גדר אחד כמו שיחשבו הם · אין העניין כן בשום פנים כי עניין יותר מכך אמנם יאמר בין שני הדברים אשר יאמר עליהם הענין החוא בהם בזה · ואם היה כן התחייב כי הדמיון ולפי דעתם אשר יראו שיש לו תארים עצמיי' כמו שהתחייב שיהיה עצמות' בלתי דומה לעצמות' כן יראו שיהיו

שיהיו תאריו העצמיי אשר יחשבום בלתי דומים לתארים ולא יקבצם נדר אחד ולא כן יעשו אבל יחשבו שיקבצם נדר אחד ושאין דמיון ביניהם • הנה כבר התבאר למי שיבין עניין הדמיון שהוא ית' אמנם יאמר עליו ועל זולתו נמצא בשתוף גמור • וכן אמנם הותרו החכמה והיכולת והרצון והחיים עליו ית'ועליה ועל כל בעל חכמה ויכול ורצון וחיים בהשתתפות גמור אשר אין דמיון עניין ביניהם כלל • ולא תחשוב שהם יאמרו בספוק • כי השמותאשר יאמרו בהסתפקהם אשר יאמרו על שני דברים שביניהם דמיון בעניין אחד והעניין ההוא מקרה בהם ואינו מעמיד עצם כל אחד מהם ואלו הדברים חמיוחסים לו יתעלה אינם מקרי אצל אחד מבעלי העיון ואלו התארים אשר לנו הם כולם מקרים לפי דעת המדברים • ואני תמה מאין נפל הדמיון ער שיקבצם נדר אחד ויהיו נאמרים בהחכמה כמו שיחשבו זה מופת חדתך על היות התארים המיוחסי' לאין בין ענייניהם וענייניו אלו הנודעים אצלינו שותף בשום פנים ולא בשום עניין ואמנם השתוף בשם ולא בדבר אחר ואחר שהוא כן אין ראוי שתאמין ענייניים מוספי' יעל העצם כלמות אלו התארי' אשר הם ניספים על עצמינו בעבור שהשתתפו בשם וזה העניין גרול המעלה אצל היודעים ושמרהו והבינהו הבנה טובה להיות מזמן למה שאריצה להביאך אותו :

פרק שבעה וחמשים

בתארים יותר עמוק מהקודם ידוע כי המציאות הוא מקרה קרה לנמצא ולזה הוא עניין כוזכ על מהות הנמצא זהו הדבר המבואר הראוי לכל מדבר שלמציאותו סבה שמצ יאותו עניין נוסף על מהותו • אמנם מי שאין סבה למציאותו והוא השם ית'עלה ויתרומם לבדו כי זה הוא עניין אמרנו עליו יתעלה שהוא מחוייב המציאות' תהיה מציאותו עצמו ואמתתו ועצמו מציאותו ואינו עצם קרה לו שימצא ותודיה מציאותו עניין נוסף עליו שהוא ראוי המציאה תמיד אין מתחדש עליו ולא מקרה קרה לו • ואם כן הוא נמצא ולא במציאות • וכן זולא בחיים • ויודע לא במדע ויכול לא ביכולת • וחכם לא בחכמה • אבל הכל שב אל עניין אחד אין רבוי בו כמו שיתבאר • וממה שצריך שיודע עוד כי האחדות והרבוי מקרים קרו

כתארים יותר עמוק מן הקודם ידוע כי המציאות הוא מקרה קרה לנמצא ולזה הוא עניין כוזכ על מהות הנמצא הוא הדבר המבואר הראוי לכל מדבר שלמציאותו סבה שמצ יאותו עניין נוסף על מהותו • אמנם מי שאין סבה למציאותו והוא השם ית'עלה ויתרומם לבדו כי זה הוא עניין אמרנו עליו יתעלה שהוא מחוייב המציאות' תהיה מציאותו עצמו ואמתתו ועצמו מציאותו ואינו עצם קרה לו שימצא ותודיה מציאותו עניין נוסף עליו שהוא ראוי המציאה תמיד אין מתחדש עליו ולא מקרה קרה לו • ואם כן הוא נמצא ולא במציאות • וכן זולא בחיים • ויודע לא במדע ויכול לא ביכולת • וחכם לא בחכמה • אבל הכל שב אל עניין אחד אין רבוי בו כמו שיתבאר • וממה שצריך שיודע עוד כי האחדות והרבוי מקרים

פרק נ"ז

יותר עמוק מן הקודם • ר"ל בעומק כוזה הפרק הוא שיכתר שבלשם תתרים יכוונו כל העולם אלא שיתמיד כו יתעלה ולזכונו כן לפי התמיד ולפי הקדקוק : וכמו

פרק נ"ז

כתתרים יותר עמוק מן הקודם • ר"ל בעומק כוזה הפרק הוא שיכתר שבלשם תתרים יכוונו כל העולם אלא שיתמיד כו יתעלה ולזכונו כן לפי התמיד ולפי הקדקוק : וכמו

פרק נ"ז

כתתרים יותר עמוק מן הקודם • ר"ל בעומק כוזה הפרק הוא שיכתר שבלשם תתרים יכוונו כל העולם אלא שיתמיד כו יתעלה ולזכונו כן לפי התמיד ולפי הקדקוק : וכמו

[illegible]

קרו לנמצא כאשר הוא רב או אחד כבר התבאר זה בספר הנקרא מה שאחר הטבע · וכמו שהמניין אינו עצם המנויי׳ כן אין האחדות עצם הדבר המתאחד כי אלו כולם מקרים מסוג הכמות המתפרק ישיגו הנמצא׳ המזומנות לקבל כיוצא באלו המקרים · אמנם המחוייב המציאו׳ הפשוט באמת אשר לא תשיגהו הרכב׳ כלל כמו שהו׳ מן השקר עליו מקרה הרבוי כן הוא מן השקר עליו מקרה האחדות · רוצה לומר כי אין האחדות עניין נוסף על עצמו אבל הוא אחד לא באחדות ולא יתבוננו אלו העניינ׳ הדקים כמעט שיבצרו מן השכל במלות הנהוגות אשר הם הסבה הגדולה בהטעאה כי יצר בנו הדבור מאד מאד בכל לשון עד שלא נצייר העניין ההוא אלא בהקל הדבור · וכאשר השתדלנו להורות על היות האלוה לא הרבה לא יוכל האומ׳ לאמור לא אחד ואע״פ שהאחד וההרבה ממבדילי הכמו׳ · ולזה נבין העניין ונודה השכל לאמת׳ הדבר באמרנו אחד לא באחדות כמו שנאמ׳ קדמון להורות על שהוא בלתי מחודש ובאמרנו קדמון מן ההקל מה שהוא מבואר נגלה כי הקדמון אמנם יאמר למי שישיגהו הזמן אשר הוא מקרה לתנועה הנמשכת אחר הגוף והוא ג״כ משער המצטרף כי אמרך הקדמון במקרה הזמן כאמרך הארוך והקצר במקרה הקו וכל מי שלא ישיגהו מקר׳ הזמן לא יאמר עליו באמת לא קדמון ולא חדש כמו שלא יאמר במתיקות לא מעוותת ולא ישרה ולא יאמר בקול לא מליח ולא תפל · ואלו הדברים אין העלם בהם למי שהרגיל בהבנת העניינים כפי אמתתם ובחנם בהשגת השכל להם והפשטתו אותם לא בכללות אשר יורו עליו המלות וכל מה שתמצאהו בספרים שיתארו השם יתעלה מראשון ואחרון הוא כתארו יתעלה באזן ובעין הכונה בזה שהוא יתעלה לא ישיגהו שנוי ולא יתחדש לו עניין בשום פנים · לא שהוא יתעלה נופל תחת הזמן שיהיה קצת הקש בינו ובין זולתו ממה שבזמן ויהיה ראשון ואחרון ואמנם אלו המלות כלם כלשון בני אדם כן אמרנו אחד ענייננו שהוא אין דמיון לו לא שעניין האחדות דבק לעצמו :

פרק שמנה וחמשים

יותר עמיק מן הקודם דע כי תארי השם ית׳ בשלילות הוא התואר האמתי אשר לא ישיגהו דבר מן ההקל ואין בו הסרון בחק הבורא כלל ולא בשום עניין · אמנם תארו בחיובים יש בו מן השתוף וההסרון מה שכבר בארנוהו · וצריך שנבאר לך תחלה איך הם השוללים תארים על צד אחר ובאי זה דבר יבדלו מתארי החיוב ואחריכן אבאר לך איך אין לנו דרך בתארו לא בשוללי׳ לא בזולתם · ואומ׳ כי התאר אינו אשר ייחד המתוא׳ לבד עד שלא ישתתף בתאר ההוא עם זולתו · אבל התאר יהיה גם

[illegible]

במקרה • ר"ל אם תארי השלילה יודיעו דבר מעצם המתואר הוא במקרה לא בעצם כגון כאשר שלל ואמר שבבית הזה אינו גוף צמח ולא מקורים כבר ידע במקרה שיש שם בעלי חיים לא בעצם כי כבר יהיה אפשר שיש שם דבר לא צמח ולא מקורי ולא יהיה חי לכן זאת הידיעה אינה בעצם כי אם במקרה • ולא נשיג אלא ישותו לבד • ר"ל שהוא נמצא מחוייב המציאות לא שנדע מהותו • אם כן מן השקר שיהיה לו תאר חיוב רצה לומר כשהתבאר בזמ' [illegible] נמצא מן השקר הוא שיהי' תואר [illegible] לפי שמציאותו ומהותו דבר אחד אם כן כשנתאר לו יתעלה נמצא אינו תואר כי הוא אינו מורכב ממציאות ומהות אבל מציאותו הוא מהותו אבל כשתינו כשאנו [illegible] נמצא שיש מחויב המציאות נמצא [illegible] : כל שכן שיהיו לו מקרים וכו' • ר"ל כל שכן שאי אפשר שיהי' לו יתעלה מקרים : [illegible] כלל ידיעתם השכל • ר"ל כי זולת [illegible] אשר כלל ידיעתם השכל והם צורות [illegible] וידיעת הגופים והעניינים זולת כל או [illegible] שיתבאר שיש נמצ' אחד וכו' : כהשפע החום מן האש • ר"ל שהוא בטבע ובלתי יודע [illegible] וכבר בין השפע האור מן השמש והשפע החום מן האש כי השפע החום מן האש הוא [illegible] ופוסק כי החום המושפע הוא כלה [illegible] ומתחדש אחר וכן זה אחר זה [illegible] האורה המתחדשת מן השמש היא [illegible] קיימת גם הכלל אחר כי החום אינו [illegible] חום שפועל שאין לו ידיעה בפעולה [illegible] יודע בפועלו אבל אין סבת ידיעתו [illegible] סבת היותו פועל כמו השם יתעלה [illegible] ידיעתו הדבר סבת מציאות הדבר : [illegible] השפע ימשיך להם ר"ל וזהו בהתחייב [illegible] מן השכל : אלא בהיות כל מה וכו' • [illegible] הנמצאות אינן נעזבות אלא הם הולכות בסדר והנהגה שלמה בחוק הפועל [illegible] ובכוונה לו שהוא ית' יש לו כונה ורצון:

כי

[illegible] הגיע קצת ייחוד ותדע שבו בעל חיים ואם לא תדע אי זה [illegible] פו תארי השלילה לתוארי החיוב המבדילים המיוחדים [illegible] ייחוד ויבדילהו מזולתו אע"פי שלא יהי' בהם מן הייחוד [illegible] מה שהיינו חושבים אותו • ואחר שהביא דרך במה ישתתפו תוארי השלילה ותוארי החיוב הביא במה יובדלו ואמר ואמנם יובדלו תוארי החיוב והם התוארים הכוללים אשר אם הם מיוחדים כי אף שלא יבדלו הדבר מכל מה שזולתו אלא שיבדילהו מקצתם הם מורים על חלק מכלל הדבר וידיעתו עם חלק מעצמו ומקרה ממקריו כאמרנו באדם שהוא חי או שהוא לבן כי בזה ישגנו שני דברים שהאדם אינו דומם ולא צומח אבל הוא חי שהוא מורה על חלק ממהות האדם אמרנו שהוא לבן יבדילהו שאינו שחור ושיש לו תואר שהוא לבן : ואולם תוארי השלילה לא יודיעו דבר בשום פנים מן העצם המבוקש ידיעתו מהו כאמרנו מה בזה הבית ויאמר אין בו לא מקור ולא גוף צומח ולא יודיעו שיש שם בעל חיים אלא במקרה והוא מצד שנדע ראשונה כי הדברים הנמצאים דוממים או צומחים או בעלי חיי' ואחר שאינו לא דומם ולא צומח ישאר שהוא חי אבל אם לא נדע שהדברים נחלקים לאלו השלשה חלקי' על זה התואר מצד השלילה לא נדע שום דבר : ואחר זאת ההקדמה אומר שהשם יתעלה כבר בא המופת שהוא מחוייב המציאות וכו' • והרצון אחר שהקדמנו מה שראוי להגדיל ראוי שנבאר שהשם יתעלה לא יתואר אלא בשלילה לא על צד החיוב : כי כבר בא המופת שהשם יתעלה הוא מחוייב המציאות והרצון בו שאין שום הרכבה בו שאם היה מורכב לא הי' מחוייב המציאות : ולא נשיג ממנו אלא ישותו בלבד לא מהותו אם כן מן השקר שיהיה לו תואר חיוב • שאם נתאר במציאות בתואר עד שיהי' שם תואר ומתואר ויהי' בו תנאי ובתנאי יתחייב שיהיה השם יתעלה עלה אינה אבור התנאי בנתנה וגם שיהיה השם יתעלה מורכב משני דברים מתואר ומתואר ולא יהיה מחוייב המציאות אם בעבור שיצטרך אל מרכיב ואם בעבור שיהיה הוא פועל ומקבל וא"כ לא עלה • וזה אמרו ומן השקר שיהיה לו תואר חיובי מפני שאין לו מהות חוץ לישותו והרצון בו כי אם אנו מתארים למציאותו תואר מהות או תואר ממקרה מהמקרים יצטרך אל סבה יוצאת מעצמו ואם יצטרך דבר יוצא מעצמו המהות קרה למציאות או המציאות קרה במהות ולא יהיה מחוייב המציאות אין בו הרכבה כל שכן שיהיו לו מקרים ויורה התואר גם כן עליהם • והנראה לי בזה אחר העיון כי רצה הרב בזה כי השם ית' שאין ישותו זולת מהותו ולכן לא ייחד מתואר לא במציאו' ולא במהות כל שכן שאי אפשר שיהי' מהותו מורכבת כמו האדם שהוא מורכב משני דבר כי יהי' לו גדר ויהיו החלקי' סבה למורכב וכל שכן שלא יתואר במקרים כי יהיה השם ית' גשם כי כל נושא מקר' הוא גשם • וגם כי יהיה פועל ומקבל וא"כ יתבאר שאינו מורכב ממציאות ומהות כי אם היה הדבר כן לא יהיה מחוייב המציאות כי הנותן המציאות למהות או בהפך הוא מחוייב המציאות • וגם אי אפשר שיתואר בחלקים מהמהות כמו שיתואר האדם בחי מדבר שהוא חלק ממהות הדבר • וגם אי אפשר שיתואר במקרים לפי שכל מקרה לדבר עלול

גם כן תאר למתואר ואם הוא משתתף בו עם זולתו ולא יהיה בו התייחדות • והמשל בו אם ראית איש מרחוק ותשאל ותאמ' מה זה הנראה ויאמר לך בעל חי • זה יהיה תאר בלא ספק לזה הנראה ואף על פי שלא ייחדהו מכל מה שזולתו אלא הגיע בו קצת ייחוד והוא שזה הנראה אינו גוף ממין הצמחים ולא ממין המקורים • וכן עוד כשיהיה בזה הבית אדם ותדע שבו גוף אחד אלא שאתה לא תדע מה הוא ותשאל ותאמר מה בזה הבית ויאמר לך העונה אין בו מחצב ולא צמח • כבר הגעת בו קצת התיחדות ותדע שבו בעל חיים ואם לא תדע אי זה בעל חיי' הוא בזה הצד ישתתפו תארי השלילה לתארי החיוב שאי איפשר שלא ייחדו קצת התייחדות ואע"פ שלא יהיה בהם מן ההתייחדות אלא הסרת מה ששללו מכלל מה שהיינו חושבים אותו בלתי משולל • ואמנם הצד אשר נבדלו בו תארי השלילה מתארי החיוב • שתארי החיוב אע"פ שלא ייחדו הם מורים על חלק מכלל הדבר המבוקש ידיעתו אם חלק מעצמו או מקרה ממקריו• ותארי השלילה לא יודיעונו דבר בשום פנים מן העצם המבוקש ידיעתו מה הוא אלא אם היה זה במקרה כמו שהמשלנו • ואחר זאת ההקדמה אומר שהשם ית' כבר בא המופת שהוא מחוייב המציאות אין הרכבה בו כמו שנעש' עליו מופת ולא נשיג אלא ישותו לבד לא מהותו • אם כן מן השקר שיהיה לו תאר חיוב מפני שאין לו מהות חוץ לישותו ויורה התאר על אחת מהם כל שכן שתהי' מהותו מורכבת ויורה התאר על שני חלקים כל שכן שיהיו למקרי' ויורה התאר גם כן עליהם וא"כ אין לו תאר חיוב בשום פנים • אמנם תארי השלילה הם אשר צריך שיעשו להישיר השכל למה שצריך שיאמינו בו יתעלה מפני שלא יגיע מצדם רבוי בשום פנים והם יישירו השכל לתכלית מה שאפשר האדם שישיגהו ממנו יתעלה • והמשל בו שהנה התבאר לנו במופת חיוב מציאות דבר אחר זולת אלו העצמים המושגים בחושים ואשר כלל ידיעתם השכל ואמרנו על זה שהוא נמצא העניין כי מן השקר העדרו• ואחר כן השגנו שזה הנמצא אינו כמציאות היסודות על דרך משל אשר הם גופות מתים • ואמרנו שהוא חי העניין שהוא ית' אינו מת • ואחרי כן השגנו שזה הנמצא גם כן אינו כמציאות השמים אשר הם גוף חי ואמרנו שהוא אינו גוף • ואחר כן השגנו שזה הנמצא אינו כמציאות השכל אשר אינו גשם ולא מת אבל הוא עלול ואמרנו שהוא יתעלה קדמון העניין אין לו סבה המציאתו • ואחר כן השגנו שזה הנמצא אין מציאותו אשר הוא עצמו מספקת לו שיהיה נמצא בלבד אבל שופעת מאתו מציאות רבות • ואין זה כהשפע החום מן האש ולא כחיוב האור מן השמש • אבל השפע ימשיך להם תמיד עמידה וקיום וסדור בהנהגה מתוקנת כמו שנבאר • ואמרנו בן מפני אלו העניינים שהוא יכול וחכם ורוצה והכונה באלו התארים שאין לואה ולא סכל ולא נבהל או עוזב • ועניין אמרנו לא לואה שמציאותו יש בה די להמצאת דברים אחרים זולתו • ועניין אמרנו ולא סכל שהוא משיג כלומר חי כי כל משיג חי • ועניין אמרנו לא נבהל ולא עוזב כי כל אלה הנמצאות הולכות על סדר והנהגה לא נעזבות והוות כאשר יקרה אלא בהיות כל מה שינהגהו הרוצה בכוונה ורצון • ואחר כן השגנו כי זה הנמצא אין אחר כמוהו ואמרנו כי הוא אחד העניין הרחקת הרבוי •

הנה

ויצטרך אל עלה פועלת ומקבלת גם כי יהיה גשם ואם הדבר כן אין תואר חיובי בשום פנים שידבק עליו • ויבא הדבר כן הדברים אשר בהם יתואר עצמות השם לא ימלט אם שיהיו על צד שיתואר הדבר במציאות ומהות או על צד שיתואר הדבר כמו אותו והם החלקים המגדורים אותו או מתוארים מקריים [illegible] הרחקת הרבוי ;

[illegible]

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

הנה כבר התבאר לך כי כל תואר שנתארהו בו הוא אם תאר פעולה או יהיה עניינו שלילת הערו אם היתה הכוונה בו השגת עצמו לא פעולתו ולא תעשה גם כן אלו השלילות ולא תתירם עליו יתע' אלא בפני אשר כבר ידעת שפעמי' ישוללו מהדבר מה שאין דרכו שימצא לו כמו שנאמר בבותל לא רואה · ואתה האיש המעיין במאמרי זה יודע כי זה הרקיע והוא גשם מתנועע שכבר ידענו זרתותיו ואמותיו וידענו שיעור חלקי ממנו ורוב תנועותיה· גלאה שכלנו כל הלאות מהשיג מהותו · עם היותנו יודעים שהוא בעל הומר וצורה בהכרה אלא שאינו זה החומר אשר בנו ולזה לא נוכל לתארו אלא בשמות בלתי מקיימי' לא בחויב המקיים · שאנחנו נאמר כי השמי' לא קלי' ולא כבדים ולא מתפעלים ולזה לא יקבלו פעולה · ואינם בעלי טי'ם ולא בעלי ריח וכיוצא באלו השלילות · כל זה להסבלותינו בהומ' ההוא · ואיך יהיה עניין רעותינו כשישתדלו להשיג הנקי מהחמר הפשוט בתכלית הפשיטות המחייב המציאו אשר אין עליה לו ולא ישיגהו עניין מוסף על עצמו השלם אשר עניין שלמותו שלילת ההסרונות ממנו כמו שבארנו · שאנחנו לא נשיג זולתי ישותו לבד שיש נמצ' לא ידמה לו דבר מכל הנמצאו אשר המציאם ולא ישתתף להם בעניין בשום פנים ואין רבוי בו ולא לאות להמציא מה שזולתו ושיחסר לעול' יחסרב התובל לספינ'ואין זה נ'כ יחם אבותי ולא דמיון אמתי אבל הוא להיישיר השכל שהו' יתע' מנהיג הנמצאו'העניין שהו' יתמידם וישטר סדורם כמו שצ'רי' והנה יתבאר זה העניין ביותר רחב מזה · ישתבח מי אשר בחשקף החויות עצמו תשוב השגתם קצור השגה וידיעה וכשישקיפו החיוב פעולותיו מרצונו תשוב ידיעתם סבלו' וכשישתדלו להשונו להגדילו בתארים ישוב כל הפלגת דברים לאות וקצור :

פרק תשעה וחמשים

יש לשואל שישאל ויאמ' אחר שאין תחבולה בהשגת אמתת עצמו · והמופת מכריח שהדבר המושג הוא שהוא נמצא לבד · ותארי החויב כבר נמנינו כמו שבא עליו המופת · באי זה דבר יפול היתרון בין המשינים · א'כ אשר השינו משה רבינו ע'ה ושלמה הוא אשר ישיב האיש האחר מקצת דורשי החכמה וזה אי איפשר בי תופפת· אבל מן דמפורסם אצל בעלי התורה וגם אצל בעלי עיון הפילוסופי כי היתרון בזה הרבה · ודע כי הענייו כן ושהיתרון בין המשינים עציום מאד כי כמו כל אשר יוסיפו בתארי המתואר יתייחד יותר ויקרב התואר להשגת אמתתו כן כל מה שתוסיף בשלילה ממנו יתעלה תקרב א' ההשגה והיה יותר קרוב אליו ממי שלא שלל כלל מה שכבר התבאר לך בבופת שלילתו · ולזה ישרה אדם אחר שנים רבות בהבנת חכמה אחת ואמת הקדמותיה עד שיקדה אמת תהיה תולדת החכמה ההיא כלה שנשלל מהבורא ענין אחד והודיע במופת שהוא שקר

כי כל תואר שנתארהו בו · ר"ל התארים המותרים לעשות לו יתעלה מהם שתאר הפעולות כמו רחום וחכון וכו' · לו יהיה עניינו שלילת השדרו · ר"ל שלא יתאר לו זה תואר מהנזי כמו שתאר רחום וחכון וכו' אין הכוונה בתאר הזה חיוב שתאר לו יתעלה בשם שנתארהו בו אלא שלילת השדרו · ר"ל שלילת שתאר הפעולות מזה שתי הבחינות היה מקדה שלילת הכוונה בו שלילת שדרהו וכשנתארהו בקדמון שכוונה שהיו למציאותו שפה וכן שתארים האחרים כשתאר כבר ידעת · ר"ל והיה השלילה הכוללת תגד בו בעבד · שפור מלכים · ר"ל מספר כגלגלים : ואין זה ג'כ יהם שתתיר ולא דמיון אמתי · ר"ל כי רב החובל בשוא בספינה ואחל יתעלה היהו בשוא בעולם : ושתבת מי שאר וכו' ר"ל שתבת מי שתאר כבי שתפעלתו יתעלה שוא מפעלתם קנור כי לית ידע בה כי שם בל · וכשישקיפו השכלי' חיוב הכמלות מנד דלמנו יתעלה אלת השהקפה היה ידיעת שכלו' כי כל הכמלות מחוייבות מנינו חיוב נמור עניני לו אלת א · וכשתלנו השוונו להגדילו יתעלה בתארים חיובים יסוב כל הפלגת דברים. לאות כי לית יוכשרו לו יתעל' אלו שתארי על דרך התמת רק בדרך הערה ומקור הוא כפל כמון מלחות ויש שתרשי' שתפילו מי מירה לבנדילו כתארים לית יוכל להזיקתם בעוכטת להפלגת עניני יתעל' על כלפנמלו' וזה רומז לבנין התפלות והתחנות המלות שתתארים שפה לאות וקנור · ויהיה יותר טוב בתיקון וזהו הכמוך אחר זה שפ' שיקדה מלת תאמרו כתארשיות קבל שבאמרם וכו' :

פרק נ"ט

דע כי הענין כן ושתירון וכו' ר"ל דע שהענין כן ושלי שפסר להפלגת שמתתו יתעלה · ואע"פ כן יש יתרון בין התיסיגים : פ"ח דע שהענין כן שלפר הענין מר"עם ושלזה הוא שלפר יש לו שלחד מדורשי החכמה שמפסיק יתרון בין התיסיגי' שלפר למפס מהפסיקיתרון עכוט להפלגת שמתתו ר"ל להפלגת תיגת שתתוקר; ולזה ישרת כלדם שכים וכן' ר"ל עכל כל שלפר תוסיף כשלילה מחלו יתעלה תקרב אין ולזה ישרת לדם שכים רבות וכו' : כמו שלחני שמופת שהוא וכו' ר"ל עכשיו שפה שקל מלזה שלפשם תלוקות שפשם א"ל במקל כוא שלים שלחד ביחד שהוא יתעלה חינו נפס כמו שלחני שלין אחות פלין אחות כוא בפער ולחר יפסק וכו' : כל שכן שם שלמין זה רלוי יכו' · רוצה לומר שם שלחני שלמין כו יתעלה שיהיה דבר מה כל שכן שרלוי כו יתעלה ולין לחד קיר שמופת שהעין בהות שלנו מלמינים בו יתעלה לי אפשר שיהיה לזין

הנה כבר התבאר לך כי כל תאר שנתארהו בו הוא אם תאר פעולה או יהיה עניינו שלילת הערו אם היתה הכוונה בו השגת עצמו לא פעולתו ולא תעשה גם כן אלו השלילות ולא תתירם עליו יתע' אלא בפני אשר כבר ידעת שפעמי' ישוללו מהדבר מה שאין דרכו שימצא לו כמו שנאמר בבותל לא רואה · ואתה האיש המעיין במאמרי זה יודע כי זה הרקיע והוא גשם מתנועע שכבר ידענו זרתותיו ואמותיו וידענו שיעור חלקי ממנו ורוב תנועותיה· גלאה שכלנו כל הלאות מהשיג מהותו · עם היותנו יודעים שהוא בעל הומר וצורה בהכרה אלא שאינו זה החומר אשר בנו ולזה לא נוכל לתארו אלא בשמות בלתי מקיימי' לא בחויב המקיים · שאנחנו נאמר כי השמי' לא קלי' ולא כבדים ולא מתפעלים ולזה לא יקבלו פעולה · ואינם בעלי טי'ם ולא בעלי ריח וכיוצא באלו השלילות · כל זה להסבלותינו בהומ' ההוא · ואיך יהיה עניין רעותינו כשישתדלו להשיג הנקי מהחמר הפשוט בתכלית הפשיטות המחייב המציאו אשר אין עליה לו ולא ישיגהו עניין מוסף על עצמו השלם אשר עניין שלמותו שלילת ההסרונות ממנו כמו שבארנו · שאנחנו לא נשיג זולתי ישותו לבד שיש נמצ' לא ידמה לו דבר מכל הנמצאו אשר המציאם ולא ישתתף להם בעניין בשום פנים ואין רבוי בו ולא לאות להמציא מה שזולתו ושיחסר לעול' יחסרב התובל לספינ'ואין זה נ'כ יחם אבותי ולא דמיון אמתי אבל הוא להיישיר השכל שהו' יתע' מנהיג הנמצאו'העניין שהו' יתמידם וישטר סדורם כמו שצ'רי' והנה יתבאר זה העניין ביותר רחב מזה · ישתבח מי אשר בחשקף החויות עצמו תשוב השגתם קצור השגה וידיעה וכשישקיפו החיוב פעולותיו מרצונו תשוב ידיעתם סבלו' וכשישתדלו להשונו להגדילו בתארים ישוב כל הפלגת דברים לאות וקצור :

פרק תשעה וחמשים

יש לשואל שישאל ויאמ' אחר שאין תחבולה בהשגת אמתת עצמו · והמופת מכריח שהדבר המושג הוא שהוא נמצא לבד · ותארי החויב כבר נמנינו כמו שבא עליו המופת · באי זה דבר יפול היתרון בין המשינים · א'כ אשר השינו משה רבינו ע'ה ושלמה הוא אשר ישיב האיש האחר מקצת דורשי החכמה וזה אי איפשר בי תופפת· אבל מן דמפורסם אצל בעלי התורה וגם אצל בעלי עיון הפילוסופי כי היתרון בזה הרבה · ודע כי הענייו כן ושהיתרון בין המשינים עציום מאד כי כמו כל אשר יוסיפו בתארי המתואר יתייחד יותר ויקרב התואר להשגת אמתתו כן כל מה שתוסיף בשלילה ממנו יתעלה תקרב א' ההשגה והיה יותר קרוב אליו ממי שלא שלל כלל מה שכבר התבאר לך בבופת שלילתו · ולזה ישרה אדם אחר שנים רבות בהבנת חכמה אחת ואמת הקדמותיה עד שיקדה אמת תהיה תולדת החכמה ההיא כלה שנשלל מהבורא ענין אחד והודיע במופת שהוא שקר

שקר שייוחס לו העניין ההוא · ואחד מן המקצרים בעיון לא יתבאר לו זה במופת ויהי' העניין אצלו מסופ' הימצא העניין ההוא לבורא או לא ימצא לו · ואחר מחשובי העיונים יחייב לו העניין ההוא אשר התבאר שלילתו כמו שאביא המופ' שהוא אינו גשם : ואחר יספק ולא ידע אם הוא גשם או לא גשם ואחר יגזור שהוא גשם ויקדם פני הבורא בזאת הכוונה · ראה כמה בין שלשה האנשים מן ההבדל · הראשון בלא ספק הוא יותר קרוב אל השם · והשני רחוק ממנו · והשלישי יותר רחוק · כן כשנניח הרביעי התבא' אצלו במופת המנע הפעליות בחקו יתעלה · ולראשון אשר הרחיק הגשמות לא התבאר לו · יהיה זה הרביעי בלא ספק יותר קרוב אל השם מן הראשון וכן תמיד · עד אם ימצא איש שיתבאר אצלו במופת המנע דברים רבים ממנו יתעלה הם אצלנו איפשר שימצאו לו או יבאו מאתו · כל שכן אם נאמין זה מחוייב יהיה האיש ההוא יותר שלם ממנו בלא ספק הנה כבר התבאר לך כי כל אשר תתבאר לך במופת שלילת דבר אחד ממנו תהיה יותר שלם וכל אשר תחייב לו דבר מוסף תהיה מדמה ותרחק מידיעת אמתתו ובאלו הפנים צריך שיתקרבו להשגתו ובהקירה עד שיודע שקרות כל מה שהוא עליו שקר לא שהתחייב לו דבר על צד שהוא עניין מוסף על עצמו או שהעניין ההוא שלמו' בחקו כאש' תמצאהו שלמו' בחקנו · שהשלמיו' כולם קצ' קניינים ולא כל קניין ימצא לכל בעל קניין · ודע שאתה כשתחייב לו דבר אחר יהיה רחוק ממנו בשני פנים · האחד להיות כל מה שתחייבהו הוא שלמות לנו והשני שהוא אינו בעל דבר אחר אבל עצמו הוא שלמותיו כמו שבארנו · וכאשר הרגיש כל אדם שאי איפשר להגיע להשג' מה שבכחנו שנשיג כי אם בשלילה · והשלילה לא תודיע דבר מאמתת העניין אשר נשלל ממנו הדבר אשר נשללהו · בארו בני אדם כולם

כולם העיקריסהבאים שהבורא יתעלה לא ישיגוהו
הדעות ולא ישיגו מה הוא אלא הוא ושהשגתו הוא
הלאו' מתבלית השגתו. וכל הפילוסופי אומרי' נצחנו
בניעימותו. ונעלם ממנו לחזק הראותו כמו שיועלם
השמש מן העיגים החלושי לחשיגו. וכבר האריכו
בזה במה שאין תועלת לשנותו הנה. והמופלג
הנאמר בזה העניין אמרו בתלים לך דומיה תהלה.
פי השתיקה אצלך הוא השבח. וזה המרצת דברים
עצומה מאד בזה העניין שאנחנו כל דבר שנאמר
אותו שנכוין בו הגדלה ושבח נמצ'בו מעמס א' בחקו
יתעלה ונשקיף בו קצת חסרון אם כן השתיקה יותר
ראויה. וההשתקפות בהשגת השכלים כמו שצוו
השלמי' ואמרו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו
סלה. וכבר ידעת אמרתם המפורסמת אשר מי יתן
והיו כל המאמרים כמותה. ואני אזכרה לך בלשונה
ואע'פ שהיא ידועה להעירך על ענייניה אמרו
ההוא דרחיית קמיה חדבי הנינה אמר הבי הגרול הגבו
והנורא האדיר החזק והאמיץ. אמר ליה סיימתיהו
לכלהו שבחי דמרך. השתא ומה הני הלת האל
הגדול הגבור והנורא. אי לאו דאמרינהו משה
באוריתא. ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו
בתפלה. אנן לא הוינן אמרין להון. ואת אמרת כולי
האי. משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה
לו אלפי אלפים דנרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף
והלא גנאי הוא לו ער הנה הגי'ע מאמר זה בהחסיר.
והסתכל תחלה שתקן ומאמו רבוי דארי החיוב.
והתבונן איך הראה כי התארים אלו הונחו לשכלנו
לבד לא אמרנום לעולכם ולא דברנו בדבר מהם.
ואמנם באשר הצריך הכרח הדבור לבני אדם במדה
שיתקיים להם מעט ציור כמו שאמרו דברה תורה
בלשון בני אדם שיתיאר להם הבורא בשלמויותיהם
תבליתנו שנעמוד על המאמרים ההם ולא נקר שמו
בהם לא בקראנו אותם בתור לבד. ואמנם באשר באו נ'כ אנשי כנסת הגדולה והם נביאי
וסדרו זכרם בתפלה תכליתנו שנאמרם לבד. ועקר זה המאמר בארו ששני הברחי גזרנו
בהתפללנו בהם. האחד מפני שבאו בתורה. והשני סדר הנביאי התפלה בהם. ולולא
החברה הראשון לא זכרנום ממקומם ולא התפללנו
בהם לא ראוי לנו שנתפלל בהם ונאמרם שהוא לא אמ'
מן הת'תארים המיוחסי לשם בספרי הנביאי ראוי לנו שנתפלל בהם. אלא תנאי אחד ואמר ואתו
אלמלא דאמרינהו משה רבינו לא הוה יכלינן למיסרינהו. אלא תנאי אחד ואמר ואתו
אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפל ואו מיתר לנו להתפלל בהם. ולא כמו שעשו הפתי'
באמת אשר המריצו בשבחים והאריכו ורבו דברי בתפלו' הברו' ומליצות קבצים להה קרב
בהם לבורא לפי מהשבתם יתארו בהם בתארי אלו יתואר בהם אחד מבני אדם היה
חסרון בחקו. שהם לא הביאו אלו העניינ הגדולי והחשובי הזרי משכלי הדכון והמחו
הבורא ית' מדרם ללשונותם ותארוהו וספרוהו בכל מה שיחשבוהו ראוי. ויכריצו לשבח
בזה ער שיעוררוהו להפעל במחשבתם. וכ"ש אם ימצאו כתוב מדברי נביא בזה ויהיה
העניין מותר להם שיבאו לכתובים שצריך לפרשם עכ' וישיבום לפשוטיהם וינזרו מהם
וייעשו להם סעיפים ויבנו עליהם מאמרי ויובה התר זה אצל המשוררים והמליצים ואצל כו
מן חשבחים שהו' עושה שיר עד שיחברו דברי קצתם כפירה גמורה. וקצתם יש בהם מן חשבח
שיחשוב שהו' עושה שיר עד שיחברו דברי קצתם כפירה גמורה. וקצתם יש בהם מן חשבח
והפסר הדמיון מזה שראוי לאד' שישתוק עליו לפי טבעי בשמעו ויבכהו עם ההתבוננו אי
נאמרו הדברים ההם בדמ הש'. ולולי המלתי על הסרון האומרים היתי מניר לך מהם טעם
עד שתתעורר על מקום החטא בהם לא שהם מאמרי הסרונם נראה מאד למי שיבין וצריך
שתת בינן ותאמר אם היה לשון הרע והוצאת שם רע מר' עצום כ"ש התרת הלשון בחק הש'י ותארו בתארים יתע' מהם ולא אומ'
שהם מרי אבל חרוף ונדוף בשגגה מן ההמון השומעים ומן הפתי ההוא האומרם. אמנ' מי שהשיג הסרון המאמרים ההם ויאמרם
הוא אצלי מבלל מי שנאמר בהם ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על'י אלהיהם. ונאמ' ולדבר על'י תתנה. ואם ההיה ממי
שיחוס על כבוד קונו אין צריך לך שתשמיעם בשום פנים כל שכן שתאמר וכל שכן שתעשה כמותם. וכבר ידעת שעיר אשמת
מי שישיח דברים כלפי מעלה ואין צריך לך בשום פנים שתכנים עצמך לתארי השם כחיוב להגדילו במחשבתך. ולא תצא ממה
שסדרוהו אנשי כנסת הגדולה בתפלות ובברכות ובזה די לפי ההכרח ויותר מדי כמו שאמר רבי חנינה. אמנם שאר מה שבא
בספרי הנביאים יקרא בעבור עליו אבל יאמינו בו מה שכבר בארנו שהם תארי פעולותיו או להורו על שלילת העדרים. וזה הענין
גם כן לא יפרסם להמון אבל זה המין מן היעיון ראוי ביחידים אשר הגדלת הבור' אצלם אינה שיאמרו מה שאיקראי אבל שישכילו
במה שראוי: ונשוב אל השלמת ההערה על דברי ר' חנינה והכמותיו. לא אמר משל למלך שהיו לו אלף אלפים דנרי זהב
ומקלסין אותו במאה דנרים. שהיה מורה על זה המשל על ששלטותיו יתעלה יותר שלמות מאלו השלמות אשר יחסו לו רק הם
ממינם ואין העניין כן כמו שבארנו במופת. אבל הכמות זה המשל הוא אמרו דנרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף להורות שהו'
אשר

ולכלל יחוייב שזה שהות שלמ'כתקנו יהיה שלמות כתקנו והיה חסלתנו מתייחים
לו דבר יהיה הריחוק מקנו כזכר כי'לחד לזיו'כי כל מה שתתייחנו הוא שלמות
לנו ואינו שלמות לו מבל הוא חסרון והפכי שהוא חיסרון בנפש. דבר לחר מבל שמו
הוא שלמותיה כמו שביחרנו: ולכחר הרגיש כל לחם שלי לפעל לבניע להפעל מה
שבבחנו שבניע כי הם כשלילה ושלילה לית
תועיל מחשבת העניין לחר כשלנו ביחרו
לחנשי' כלם העוברי' והבחים שבשם יתעלה
לית ישיגוהו בשכלים ולית ישיג מהו לחלק הוא
ושהשגתו הוא הלחות מתכלית השגתו. ויכיר
לחדם בפועת שלי לחפעל מיוחד ומזה ובזה
יתקרב לחדם לחל הש'י כמו שנתקרב מפני
בהכירו שלית יוכל להשיגו ולמה שהדברים
הם כלתי מוגבלים לנו הם לחיוחם מניחותם
כמו הכילולי הרחיון והתשובה והזולת: וכעלם
ממנו לחזק הראותו כמו שיעלם השמש
להשיגו לחדם שניניו חלושים לכן חמרו
הפילוסופי' לית יעלה השגתו ממנו למיוחד
מניחותו כי כל הפילוסופי' חומרי' כי בלניהם
בעניעותו וכעלם ממנו לחזק הראותו: וכבר
ביחריכו בזה במה שאין תועלת בשגתו. ר"ל
שהפילוסופי' ביחריכו בזה וחין תועלת לשמות
הבריהם ויחוד שהניח רחיים מהפילוסופי' שבניח
רחיים מבתבי הקדש ור"ל מהשחר במלת
הרבותינו וזהו מלחמר מורם על כל מה
שלחר הרם וחלרך הרם לבחרו חבל'הניחור
והנה לחמר בספר תהלים לך דומיה תהלה פי'
השתיקה חלהי הוא השבח: וזה בקרלת דברים
עלומי מחד. כזה הענין הוזיע לנו כזה כי
כל הבר שחבחרנו בחשר חותו שבבחרנו הגדלה
בחלי'ו כו מעמם לחד בחקו וכזקי'ף בו קלת
מהרון ר"ל בהשתיקה יותר רחויה כמו שהו
השלמי' ולחמרו לחמרו בלבבכם על משכבכם
ודומו סלה. ולחר שהניח רחיים מהבבחרים
הבניח הרחיים הבנית שהשחר שבחנו לחבנותם
וזהו לחמרו וכבר ידעת. מלחמרים המפורסם
לחר לחן בכל המלחמרי' בחותה שקיבל
למלחמרים לחרים מהגדות ומהדרשות לחשר
יהרו על הבנשמות ועל חותרים מוסבים בחל
ולכן לחמר מי יתן לחר לחן בכל המלחמרים
חמותו ים נוספלות שבחתוב והיו כל המלחמרים
חמותו והנה ביחר הרב כל שלחי המלחמר
ביחור נפלה לית יהבול המלוכות ולה שלה
ביחלחמרו ולחל'ח'ר'מה שהבחנו'כי לחמרו
משל למלך שהי לו אלף לילרי והב וגו' וזה
בעלמו מורה על המלחמרים שלה שהי'המלם
וזה הפך המלמת ולחמר זה לחמם כי לברי הרב
דרך שלי'ות לדברו'שלם חבר שלבנו שלמעני'
לחן שלבו מחניהם לבר וה שהיו בחבא'
מהל לו ולחמר חבמת זה המשל לחמרו לחברי
והב וכל זה כפי שומק חבמתו וכוונתו לביחור
חומתיהו ל שלמת. ובחמם חת'כי תלחרי הבור'
הבחלים לחדני והב בזה המשל הם תלחרי
פעולות שלחר הרב כי הם מורי' על שלמות
בחוחלט בתלחרי הבלילה ולם לוהם תלחרים
בלמת ויולחרי הבירוף חשר חמר הרב שלחלו
שקלו בחלר כי הבורל הם ולפי זה לין חבל
לדקדקו ומה כי מלחמר הרב לין חבלו חמוהם
יחוייב שיהיה חבלו שלת חוהם והם לחדני
והב ל

אמר שם טוב הדבור הכלפי והמשלי לח
יכוין חיהיה בילות עם הדבור המופתי
ולזה שהמשל הוה בלפי והשלן יחוייב כמה
שהוה שלין בחה שיש לו תועלת בלח שהם לחדני
והב והשקלתו יקלתהו בשכם של כסף שבלחי
הוה

אשר הם אצלנו שלמויות אין אצלו ית' ממינם רבר
אלא כולם חסרון בחקו כמו שבאר ואמר בזה המשל
והלא גנאי הוא לו · הנה כבר ידועתיך שבל מדה
שתחשבהו מאלו התארים לשלמות הוא חסרון בחקו
יתעלה כשיהיה ממין מה שאצלנו · ובבר היישירנו
שלמה לזה העניין במר שבו דו ואמר כי האלהים
בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים :

פרק ששים

אני רוצה למשול לך משלים בזה הפרק תוסיף בהם לרעת שראוי להרבו תאריו בשלולו ותוסיף בהם הדחקה מהאמנת תארי החיוב לו ית' · הנה שאיש אחר התאמת לו שהספיק במצאת · ולא ידיע זה השם על מה הוא נופל אם על עצם אחר או על מקרה · ואחר כן התבאר לי איש אחר שאינה מקרה · ואח"כ התבאר לאיש אחר שאינ' בהיל חי · ואחר כן התבאר לאחר שאינ' מהצב · ואח"כ התבאר לאחר שאינ' צמח מחובר לארץ · ואחר כן התבאר לאחר שאינ' גוף אחר מחובר חבור טבעי · ואחר כן התבאר לאחר שאינה בעלת צורה שטוחה כקרשים והדלתות · ואחר כן התבאר לאחר שאינה כדורית · ואחר כן התבאר לאחר שאינה חדורית · והתבאר לאחר שאינה עגולה ולא בעלת צלעי שוות · והתבאר לאחר שאינה מקשה · הנה הוא מבואר שזה האחרון כמעט שהגיע לציור הספינה כפי מה שהיא באלו התארים השוללים וכאלו הישוה למי שציירה שהיא גשם מעין חלול ארוך מחובר מעצי רבים אשר בבר ציירה בתארי החיוב · אמנ' הקודמי אשר המשלנו בהם בל אחד מהם יותר רחוק מציור הספינה מאשר אחריו · עד שהרא שזן במשלנו לא ידע רק השם לבד · הנה בן וקרבוך תארי השלילי לידיעת השי"ת והשגתו והשמר מאד שתוסיף שלילת מה שת שלול במופת לא שת שלול בדבור בלבד · כי בל אשר תתבאר לך במופת שלילת דבר שיחשב מציאותו לשם ממנו תקרב אליו מדרגה בלא ספק: ובאו הפני' היו אנשים קרובים אליו מאד ואחרים בתבלית הרוחק לא שיש לשם מקום) ויקרב איז האד' וירחק ממנו כמו שיחשבו עורי העיני' · והבן זה מאד ודעהו והיה בי שמח · הנה כבר התבא' לך הדרך אשר אם תלך בה תקרב אליו יתעלה ולך בה אם תרצה · אמנם תארו יתעלה בהחייבות יש בו סבנה גדולה · כי כבר התבאר שכל מה שנחשבהו שלמות אפילו אם היה השלמות ההוא נמצא לו לדעת האומרים בתארים שאינו ממין השלמות אשר נחשבה אבל בהשתתף השם יאמר לבר בפי מה שבארנו הנה בהברח תצא לעניין השלי · שאתה אם תאמ' יודע במדע אחד ובמדע ההוא שאינו משתנה ולא מתרבה ידע הדברים הרבים המשתנים התדירים להתחדש מבלתי שיתחדש לו מדע וידיעתו בדבר קודם היותו ואחר היותו נמצא ואחר העדרו מן המציאות ידיעה אחת אין שנוי בה · הנה בבר גלית שהוא יודע לא במדע במדעינו וכן יתחייב שהוא נמצא ולא בעניין המציאות בנו · הנה בבר באת בשוללות בהברח ולא עמדת על אמתת תארי עצמי אבל עמדת על הרבוי · והיותך מאמין שהוא עצם אחד יש לו תארים נפבלים שאלו תחשוב להחייבם לו אתה תרחיק מהם הדמיון באלו התארים הידועים אצלנו ואם בן אינם ממינם וכאלו תציאך העיון בהיות התארים שאמרת שהא' יתעל' נושא אחד ינשאו עליו קצת נשואים לא הנושא הזה כאלו הנושאי' ולא הנשואי' ההם כאלו הנשואים ויהיה תבלית השגתנו בזאת האמונה השתוף לא דבר אחד בי בל נושא בעל נשואים בלא ספק והוא שנים בגדר ואם הוא אחד במציאות בי עניין הנשוא בלתי עניין הנשוא עליו · והנה יתבאר לך בפרקים מזה המאמר המופת על המנע ההרבבה בו יתעלה אבל השישות הנמורה בתבלית האחרונה · ואני אומר שהמחייב תארים

תארים לו ית' מקצר בהשגתו או משתף או השיגו בחלוף מה שהוא אבל אומר הרחיק מציאות השם מאמונתו והוא לא ירגיש · וביאור זה כי המקצר בהשגת אמתת דבר אחד הוא המשיג קצתו ויסכל קצתו כמי שישיג מענין האדם חיובי החיות ולא ישיג חיובי הדבר · והשם יתעלה אין רבוי באמתת מציאותו שיובן ממנו דבר ויסכל דבר אחר · וכן המשתף לענין אחר הוא אשר יצייר אמתת עצם אחר כפי מה שהוא ויחייב באמתות ההוא לעצם אחר · ואלו התארים לפי דעת מי שיחשבם אינם עצם הי' אבל עניני' נוספי' על העצם · וכן עוד אשר ישיג הדבר בחלוף מה שהו' אי אפשר בהכרח מבלתי שישיג ממנו דבר אחד במה שהו' · אמנם מי שיצייר שהטעם כמות איני אומר שהוא צייר הדבר על חלוף מה שהוא אבל אומר סכל מציאות הטעם ולא ידע זה השם על מה הוא נופל וזה עיון דק מאד והבינהו · ולפי זה הביאור תדע כי המקצר בהשגת הצווה והרחוק מידיעתו הוא אשר לא תתבאר לו שלילות עניין מן הענינים אשר התבאר לזולתו שלילתם ממנו · א"כ כל מי שמעט שלילותיו הוא יותר מקצר ההשגה כמו שבארנו בראש זה הפרק · אמנם אשר יחייב לו תאר לא ידע דבר רק השם לבד כי הדבר אשר ידמה שנפל עליו זה השם הוא עניין בלתי נמצא אבל בדוי שקר וכאלו הפיל זה השם על עניין נעדר שאינו במציאות דבר שהוא כן · והמשל בו שאדם שמע בשם הפיל וידע שהוא בעל חיי' · ובקש לדעת צורתו ואמתתו · ואמר לו הטועה או המטעה הוא בעל חיים · בעל רגל אחת · וישלש כנפי' · עומד בעמקי הים · גשמו בהיר · ולו פני' רחבי' כפני האדם וצורתו ותמונתו · וידבר כאדם · ופעם יעוף באויר ופעם ישוט כדג · ואיני אומר כי זה צייר הפיל בחלוף מה שהוא ולא שהוא מקצר בהשגת הפיל · אבל אומר שזה הדבר אשר ידמהו בזה התאר בדוי שקר ואין במציאות דבר שהוא כך אבל זה דבר נעדר קרא לו שם דבר נמצא כעזניה נפלאה וסוס אדם וכיוצא בזה מן הצורות הדמיוניות אשר הושם להם זה השם מן הנמצאות אם שם אחד או שם מורכב · וכן העניין הנה בשוה וזה כי השם ישתבח שמו הוא נמצא בא המופת על מציאותו שהו' מחוייב שמתחייב מחיוב המציאו' הפשיטות הגמורה כמו שאבאר · אמנם היות העצם ההוא הפשוט המחוייב המציאו' כמו שנאמ' בעל תארים ועניינים אחרים ישיגהו הוא דבר בלתי נמצא בשום פנים כמו שהתבאר במופת · וכשנאמר שזה העצם הנקרא אלוה על דרך משל הוא עצם בו עניני' רבים יתואר בהם כבר שמנו זה השם על העדר גמור · והשתכל כמה יש מן הסכנה בחיוב התארים לו · ואשר צריך שיאמן במה שבא מן התוארים בספר התורה או בספר הנביאים שהם כלם להיישיר שלמותו יתעלה לא לדבר אחר או תאר פעולות באות מאתו כמו שבארנו :

פרק אחד וששים

כל שמותיו יתעלה הנמצאים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות · וזה מה שאין העלם בו אלא שם אחד והוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהוא שם מיוחד לו יתעלה · ולזה נקרא שם המפורש ענינו שהוא יורה על עצמו ית' הוראה מבוארת אין השתתפות בה · אמנם שאר שמותיו הנכבדים מורים בשתוף להיותם נגזרים מפעולות ימצא כמותם לנ[illegible] כמו שבארנו עד שהשם המכונה בו יו"ד ה"א וא"ו ה"א הוא גם כן נגזר מן האדנות · דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות · וההפרש בין אמרך אדני בחירק הנו"ן ובין אמרך אדני בקמצות הנו"ן כהפרש בין אמרך שרי אשר ענינו השר שלי ובין אמרך שרי אשת אברם שבזה הדור וכללות לאחרים · וכבר נאמר למלאך אדני אל נא תעבור · אמנם ביארתי לך זה באדני לבד המכונה בו להיותו המיוחד שבשמות המפורסמים לו

פרק סא כל שמותיו יתעלה הכתובים בספרי הנביאים כלם נגזרים

ואמר לחדני שהוא לשון רבים כמו לחדוני, קדי, שעושה כללות כחדוניו ופורה שהוא מוציא על חדוניות רבות • ושבי אלו שהוזר זות בכללות בעלת לחדני; וכבר כתבר לחדני ר"ל והוא שכל הפועל ושבי הפלאכים הלחמים שם הכח הדברי והכח הדמיוני כי אלו שלשה הלאכים מחוייבים שיהיו בכל כוחי • ומכותיו בכללו והגזרה, ר"ל שאחר השמות כוללים עצמן ית, ושיר כשמלאות שכבר יאמר לו יתעלה אלהי, ודיק ויאמר לזולתו או השמות וסם נגזרים מהמשל ראשון כי לדיק נגזר מלדקה ורחום מרחמים, וכן ולחם • ענין חיזוק החלוי, • ר"ל שאחר שסם המפורש יורה על מחוייבי המציאות שהוא מורה על עצמו ית, לכך לא מאלהו כמו שאמר שהוא הוה: ויהיה ויהוה: כי הוא מורה על ענין וכו' ר"ל שכל סם נגזר כמו רחמן ודיק וזולתו מורה על שני העבייבים האחד הרחמנות והוא האחר והשני נושא האחר והוא הפועל אשר על פי שלא ביאר נושא האחד אחר האחר כו' האחד מה הוא ואם נושא האחד אחר האחר כו' מה הוא ואם היינו לומרים שמות נגזרי' כו' יתעלה' היה מורה שיהיה הוא יתעלה נושא האחר ויהיה מורכב וזה שקר: ולזה היה כוונת ר"ל מזה שכל סם נגזר מורה על עצם בעל אחרים מפני זה היה כוונת ר' חניכי' לאחר שכשכתבתן עצמו נקי מלומר זולתו הנרמז קודם שכבר השלם והבן זה: ולזה השלים ר"ל מה הבית החמשים להחמין ענין השמות והקהיינן:

פרק ס"ב ויהיהבו סוד לחלקי עוד • ר"ל שזולת הלמוד שבין מלמדים לותו לזך היה נקרא בו מלמדין בו שעד ענין לחלקי ככבר מלך חלק שכי שמות לו שבשה ורלשה לי על דרך המשכה

לא יתעלה • אמנם שאר שמותיו כרחים וישרי וצדיק וחנון ורחום ואלהים כלם הם מבוארי הכללות והגזרה אך השם שאותיותיו יו"ד ה"א וא"ו ה"א לא יודע לו גזרה ידועה ולא ישתתף בו זולתו • ואין ספק שזה השם העצום אשר לא ידובר בו כמו שיהעת אלא במקדש וכהני השם המקודשים לבר בברכת כהנים וכהן גדול ביום הצום יורה על ענין אחד אין השתתפות בינו יתעלה ובין זולתו בעניין החוא • ואפשר שיורה כפי הלשון אשר אין אתנו היוסמנה אלא דבר מועט וכפי מה שיקרא ג"כ עניין חיוב המציאו • סוף דבר גדולת זה השם והשמירה מלקרא אותו להיותו מורה על עצמו יתעלה מאשר לא ישתתף אחר מן הברואים בהוראה ההיא כמו שאמרו עליו זכרונו לברכה שמי המיוחד לי • אמנם שאר השמות הם כולם מורים על תארים לא על עצם לבד רק על עצם בעל תארים מפני שהם נגזרים ולזה יביאו לחשוב הרבוי רוצה לומר יביאו לחשוב מציאות תארים ושיש עצם וענין נוסף על העצם כי כן היא הוראת כל שם נגזר כי הוא מורה על ענין ועל נושא לא באר אותו התחבר בו הענין החוא • ובאשר התבאר במופת כי השם יתעלה אינו נושא התחברות בו בעניינים ידענו שהשמות הנגזרים הם לפי יחס הפעל אליו או לפי ההישרה לשלמותו • ולזה היה כוונם רבי חנינא מאמרו הגדול הגבור והנורא לולי שני ההברחים אשר זכר (בפרק ל"ג מזה) להיות אלו מביאים לחשוב תארים עצמיים ר"ל שהם שלמיות נמצאי בו • וכאשר רבו אלו השמות הנגזרים כן הפעולו לשם יתעלה הביאו קצת בני אדם לחשוב שיש לו תארי רבים בספר הפעולות אשר נגזרו מהם ולזה יער בהגיע לבני אדם השגה שתסיר מהם זה הספק ואמר ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד • ר"ל שכמו שהיא אחד כן יקרא או בשם אחר לבר והוא המורה על העצם לבד ולא שהוא נגזר • ובפרקי רבי אליעזר אמר עד שלא נברא העולם היה הקדוש ברוך הוא ושמו בלבד • והסבל איך נלה שאלו השמות הנגזרים כלם נתחדשו אחר הדוש העולם וזה אמת שהם כולם שמות הנתנו לפי הפעולות הנמצאות בעולם • אמנם כשתבחן עצמו נקי מיוחד מופשט מכל פעל לא יהיה לו שם נגזר בשום פנים אבל שם אחד מיוחד להורות על עצמו • ואין אצלנו שם בלתי נגזר אלא זה והוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א אשר הוא שם המפורש גמור • לא התחשוב זולת זה ולא יעלה במחשבתך שנעוץ קוות בי הקמיעות ומה שת שמעתהו מהם או תמצאהו בספריהם המשונים ומשמות חברים לא יורו על עניין בשום פנים ויקראו אותן שמות ויחשבו שהם צריכי קדושה וטהרה ושהם יעשו נפלאות כל אלה הדברי לא יאות לאדם שלם לשמעם כל שכן שיאמינם • ואינו נקרא שם המפורש בלל זולת זה השם בן ארבע אותיו הנכתב אשר לא יקרא כפי אותיותיו ובפירוש אמרו בספרי כה תברכו את בני ישראל • כה בלשון הזה כה בשם המפורש ושם נאמר במקדש ככתבו ובמדינה בכינוין • ובתלמוד נאמר כה בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינויו תלמוד לומר ושמו את שמי שמי המיוחד לי • הנה כבר התבאר לך כי שם המפורש הוא זה שם בן ארבע אותיות ושהוא לבדו הוא המורה על העצם מבלתי שתוף עניין אחר ולזה אמרו עליו שמי המיוחד לי • ואני אבאר לך הדבר אשר הביא האנשים למה שיאמינוהו מעניין השמות • ואבאר לך עקר זאת השאלה ואגלה לך מסתורה עד שלא ישאר לך בה ספק אלא אם תרצה להטעות את עצמך בפרק אחר זה:

פרק שנים וששים

צונו ברכת כהנים וכה שם יי כתבתי אשר הוא שם המפורש ולא היה נודע אל כל אדם איך יהיה הדבור בו ובאי זה תנועה יניע כל אות מאותיותיו או אם ידגש קצת אותיותיו אם היתה אות מקבלת רגשות • אבל אנשי החכמה היו מוסרים אותו זה לזה ר"ל תאר הדבור בו ולא היו מלמדים אותו לאדם אלא לתלמיד הגון פעם אחת בשבוע • ואני סיבר שזה שאמרו שם בן ארבע אותיות חכמי מוסרים אותו לבניהם ולתלמידיה פעם אחת בשבוע אין זה איך יהיה הדבור בו לבד אלא

אלא ללמד גם העניין אשר בעבורו ייוחד זה השם ויהיה בו סוד אלהי · עוד גם היה אצלם שם בן שתים עשרה אותיות והוא בקדושה למטה מזה השם בן ארבע אותיות · והקרוב אצלי שלא היה שם אחד אלא שתי שמות או שלשה כלל אותיותיהם שתים עשרה אותיות והיו מכנים בו בכל מקו' שהיה מזדמן להם בקריאתם שם בן ארבע אותיות כמו שנכנה אנחנו היום בא'לף ד'לת וזה השם גם כן אשר הוא בן שתי' עשרה אותיות אין ספק שהיה מורה על עניין יותר מיוחד מהוראות אל'ף ד'לת · ולא היה נמנע מעולם מאח' מבני החכמה אלא כל מי שיבקש ללמדו ילמדוהו ולא היה כן שם בן ארבע אותיות שלא למדוהו מעולם אדם ממי שידעו אלא לבנו ותלמידו פעם אחת בשבוע · וכאשר היו אנשים פרוצים לומדים זה השם בן שתים עשרה אותיות ומפסידי' בו אמונות כמו שיקרה לכל מי שאינו שלם כשידע שהדבר אינו כמו שהיה מדמה אותו תחלה · הסתירו זה השם גם כן ולא היו מלמדים אותו אלא לצנועים שבכהונה לברך בו בני אדם במקדש שכבר פסקו מלזכור השם המפורש במקדש גם כן להפסד אנשים אמרו משמת שמעון הצדיק בטלו אחיו הכהנים מלברך בשם אלא היו מברכים בזה שם בן שתים עשרה אותיות · אמרו בראשונה שם בן שתים עשרה אותיות היו מוסרים אותו לכל אדם משרבו הפריצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה והצנועים שבכהונה מבליעים אותו בנעימות אחיהם הכהנים אמר רבי טרפון פעם אחת עליתי אחר אבי אימא לדוכן והטיתי אזני אצל כהן ושמעתי שהבליעו בנעימות אחיהם הכהנים · והיה אצלם גם כן שם בן שתים וארבעים אותיות וידוע אצל כל בעל ציור שאי איפשר בשום פנים שיהיו שתים וארבעים אותיות מלה אחת · אמנם היו אלו מלות רבות כלל אותיותיהם שתי' וארבעים · ואין ספק שהמלות ההם מורות על עניינים בהכרח העניינים ההם יקרבו לאמתת ציור עצמו יתעלה בפנים אשר אמרנו · ואמנם נקראו אלו המלות הרבות האותיו' שם להיותם מורים על עניין אחד לבד כשאר השמות המיוחדים · ואמנם רבו המלות ההם להבנת העניין כי העניין האחד איפשר שיובן במלות רבות והבן זה : ודע שזה הדבר אשר ילומד היה למוד העניינים שמורים עליהם השמות ההם לא הדבור לבד באותיות הערומות מכל ציור ולא נקרא כלל שם בן ארבעים ושתים אותיות זה ולא שם בן שתים עשרה אותיות שם המפורש אבל שם המפורש הוא השם המיוחד לו כמו שבארנו · ואמנם אלו השנים האחרים היו מלמדים קצת חכמה אלהית בהכרח והראיה על היותו מלמד חכמה אמרם עליו שם בן ארבעי' ושתי' אותיות קדוש ומקודש ואין מוסרים אותו אלא למי שצנוע ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו ודבורו בנחת עם הבריות וכל היודעו והזהיר בו ושמרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ותלמודו מתקיים בידו ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא זה כתוב בתלמוד · ומה מאד רחוק מה שיובן מזה המאמר מכונת אמרו וזה

[illegible]

אמר שם טוב עם שאמ' הרב כי שם בן י"ב היו מכנים בו שם בן ד' אותיות בכל [illegible]

[illegible]

הית ידיעת ענייני החכמה האלהית כמו שבארנו ; שהם סתרי תורה כמו שבארנו · רוצה לומר תמיד הרב למעלה בפרק ל״ה וזה ענין שמותיו המורים על אחד כלם עניינים עמוקים והם סתרי תורה באמת ; וכאשר מצאו אנשים וכו׳ · רוצה לומר עתה נותן סבה מה הביא האנשים להאמין ענייני השמות והקמיעין ;

פרק ס״ג איך היתה לעניין ההוא · רוצה לומר איך היתה השאלה לענין כאוח וכו׳ ; אלא יחידים · רוצה לומר ובלתי יחידי׳ ; האמנת הרוחניות · רוצה לומר ירידת הרוחניות ...

וזה כי הרוב יחשבו שהם אותיות ידובר בהם לא דבר אחר ולא יפורש להם עניינם ויעו בהם צ׳ או העניינ׳ העצומים וצריך מי שירצה ללמדהו המרות האלו וההזמנה הרבה אשר זכר · ומבואר הוא שזה כולו אינו רק הודעת עניינים אלהיים ומכלל העניינים שהם סתרי תורה כמו שביארנו · וכבר התבאר בספרים המחוברים בחכמה האלהית יצאת החכמה אי אפשר לשכחה רוצה לומר השגת השכל הפועל והוא עניין אמרו ותלמודו מתקיים בידו · וכאשר מצאו האנשים הרעים הפתאים אלו הדברים התרחב להם הכזב והמאמר שיקבצו איזה אותיות שירצו ויאמר שזה הוא שם יעשה ויפעל כשיכתב או כשיאמר על תאר כך · ואחר כך נכתבו הכזבים ההם אשר בדאם הפתאים הראשונים ונעתקו הספרים ההם לידי הטובי׳ רכי הלב הסכלים אשר אין אצלם מאזנים ידעו בהם האמת מן השקר והסתירום ונמצאו בעזבונותם ונחשב בהם שהם אמת וסוף דבר פתי יאמין לכל דבר · וכבר יצאנו מעניינו הנכבד ועיוננו הדק אל העיון בבטול שגעון יראה בטולו לכל מתחיל בעיון אלא שהביא לזה הכרח וזכרנו השמות ועניניהם ומה שהתפרסם אצל ההמון מעניינם ואשוב אל עניינים · כבר העירונו שכל שם שיש לו יתעלה הוא נגזר אלא שם המפורש וצריך שנדבר בזה השם והוא אהיה אשר אהיה בפרק נפרד למה שבזה מן העיון הדק אשר אנחנו בו רוצה לומר הרחקת התארים :

פרק שלשה וששים

נקדים הצעה ונאמר שזה אשר אמרו עליו השלום ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם · איך היתה לעניין ההוא ראויה זאת השאלה עד שיבקש במה זה ישיב עליה · אמנם אמרו והם לא יאמינו לי כי יאמרו לא נראה אליך יי׳ הוא מבואר מאד שכן ראוי שיאמר לכל מי שיתפאר בנבואה עד שיביא מופת · ועוד אם היה העניין כמו שיראה שהוא שם ידובר בו לבד לא ימלט הדבר מהיות ישראל כבר ידעו השם ההוא או לא שמעוהו כלל · ואם יהיה נודע אצלם אין טענה לו בהגידו אותו כי ידיעתו בו כידיעתם · ואם היה בלתי נשמע אצלם מה הראיה שזה שם האל אם היה ידיעת שמו ראיה · ועוד שהוא אחר שלמדו יתעלה זה השם אמר לו לך ואספת את זקני ישראל ושמעו לקולך · ואחר זה ענהו עליו השלום ואמר הן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי · וכבר קדם אמרו יתעלה לו ושמעו לקולך · ואמר לו יתעלה אחר כן מה זה בידך ויאמר מטה · ואשר תדעהו ויבואר לך כל זה הספק היא מה שאומר לך · כבר ידעת פרסום דעות הצא׳בה בזמנים ההם והיות בני אדם כלם אלא יחידים עובדי עבודה זרה רוצה לומר האמנת הרוחניות והורדת הכחות ועשיית הטלסמאות פירוש צורות המדברות · והיה כבר כל מתפאר בזמנים ההם כולם אם שיתפאר שעלה בידו עיון ומופת הורהו שיש אלוה לעולם בכללו כאברהם · או יתפאר שירדה עליו רוחניות כוכב או מלאך וכיוצא בזה · אבל איש שיתפאר בנבואה לאמר שהשם דבר אליו ושלחו לא נשמע זה כלל קודם משה רבינו עליו השלום · ולא יטעך מה שבא באבות מזכרון דבר השם להם והראותו עליהם שאתה לא תמצא העניין ההוא מן הנבוא׳ לקרא לבני אדם או להישיר זולתם עד שאמר אברה׳ או יצחק או יעק׳ או מי שקדמם לבני אדם אמר לי השם עשו כך או לא תעשו או שלחני אליכם זה לא היה כלל · אבל היה הדבור להם במה שהיה מיוחד להם לא דבר אחר · רוצה לומר בשלמותם והישירם למה שיעשו ובשרם למה שיגיע אליו עניין זרעם לא זולת זה · והם היו מישרים בני אדם על דרך עיון ולמוד כמו שהתבאר אצלנו באמרו ואת הנפש אשר עשו בחרן · וכאשר נראה יתעלה אל משה רבינו עליו השלום וצוהו שיקרא לבני אדם ויגיע עליהם זאת השליחות אמר תחלת מה שישאלוני שאאמת להם שיש אלוה בעולם נמצא ואחריכן אומר שהוא שלחני

שלחני מפני שכל בני אדם אז אלא יחידים לא היו מרגישים במציאות השם ותכלית עיונם לא היה עובר הגלגל וכחותיו ופעולותיו שהם לא היו נבדלים מן המורגש ולא הושלמו שלמות שכלי ולמדהו השם אז מדע שיגיעהו אליהם יאמת אצלם מציאות השם והוא אהיה אשר אהיה וזה השם נגזר מן היה והוא המציאות כי היה מורה על ענין ההויה ואין הפרש בין אמרך היה או נמצא בלשון העברי · והסוד כלו הוא בשנותו המלה בעצמה המורה על המציאות בענין התאר כי מלת אשר סובל זכרון התאר הנדבק בו שהוא שם חסר צריך צ חבור כענין אלד'י ואלת'י בערבי והושם השם הראשון והוא המתואר אהיה והשם השני אשר תארו בו אהיה והוא הוא בעצמו וכאלו הוא הראה שהמתואר הוא התאר בעצמו · והיה זה באור ענין שהוא נמצא לא במציאות ובא באור הענין ההוא ופירושו כן הנמצא אשר הוא הנמצא כלומ' המחוייב המציאות וזה אשר יביא אליו המופת בהכרח שיש דבר מחויי' המציאות לא נעדר ולא יעדר כמו שאבאר מופתו · וכאשר הודיעהו ית' הראיות אשר יתקיים בהם מציאותו אצל חכמיהם כי אחר זה בא לך ואספת את זקני ישראל · ויעד לו שהם יבינו מה שהודעתיו לך ויקבלוהו והוא אמרו ושמעו לקולך · השיבו ע"ה ואמ' הנה הם יקבלו שיש אלוה נמצא באלו המופתים השכליים מה תהיה ראייתי שזה האלוה הנמצ' שלחני ואז נתן לו האות · הנה כבר התבאר שענין אמרו מה שמו אמנם ענינו מי הוא אשר תחשב ששלחך ואמנם אמרו מה שמו לגדלו ולהדרו בספור כאלו אמר שעצמך ואמתתך לא יסכל אותה אדם ואם אשאל על שמך אי זה דבר הוא הענין אשר יורו עליו בשם ואמנם הרחיק שיאמר לשם יתעלה שיש מי שיסכל זה הנמצא ושם סכלותם לשמו לא לנקרא בשם ההוא · וכן שם י"ה הוא מענין נצחות המציא' · ושד"י בו גזרה מן די · והמלאכה היתה דיים · והש"ין בענין אשר כמו שכבר ויהיה ענינו אשר די · הכונה בזה שהוא לא יצטרך במציאות מה שהמציא ולא בהתמידו לזולתו אבל מציאותו יתעלה מספקת בו · וכן שם החסין נגזר מן החסן והחסן הוא כאלונים · וכן צור הוא שם משותף כמו שבארנו (בפרק י"ז מזה) הנה כבר התבאר לך שהשמות כלם נגזרי' או יאמרו בשתוף כצור ואמת ואין שם לו יתעלה בלתי נגזר זולתי שם בן ארבע אותיות והוא השם המפורש להיותו בלתי מורה על תאר אבל על מציאותו לבד לא דבר אחר ובכלל המציאות המוחלט שיהיה תמיד רוצ' לומ' מחוייב המציאות והבן מה שהגיע אליו המאמר :

פרק ארבעה וששים

דע כי שם י"י רוצים בו פעמים השם לבד באמרו לא תשא את שם י"י אלהיך לשוא · ונוקב שם י"י · וזה הרבה משיספר ופעמי' רוצים בו עצמו יתעלה ואמתתו כמו ואמרו לי מה שמו

שמו · ופעמי׳ רוצי׳ בו דברו יתעלה עד שיהי׳ אמרנו שם יי׳ כאלו אמרנו דבר יי׳ · או מאמר יי׳ · כמו שאמר כי שמי בקרבו · ענייננו דברי בקרבו או מאמרי בקרבו העניין שהוא כלי לרצוני וחפצי · והנה אבאר הדברי׳ בשתוף מלאך (בפרק ו׳ חלק ב׳) וכן כבוד יי׳ · פעמים רוצים בו האור הנברא אשר ישכינהו השם במקום להגדלה על דרך המופת וישכן כבוד יי׳ על הר סיני ויכסהו · וכבוד יי׳ מלא את המשכן · ופעמים רוצים בו עצמו יתעלה ואמתתו כמו שאמר הראני נא את כבודך · ובא המענה כי לא יראני האדם וחי · מורה כי הכבוד הנאמר הנה עצמו ואמרו כבודך להגדיל כמו שבארנו באמרו ואמרו לי מה שמו · ופעמים רוצים בכבוד הגדלת האנשים כלם את השם ואף כל מה שזולתו ית׳ יגדילהו כי הגדלתו האמתית היא השגת גדולתו הנה כל מי שהשיג גדולתו ושלמותו כבר הגדילו כשיעור השגתו · והאדם לבד יגדילהו במאמרים להורות על מה שהשיג בשכלו ויפרסם בו לזולתו · ומי שאין השגה לו כדוממים כאלו הם מגדילי׳ ג״כ בהיותם מורים בטבעם על יכלת ממציאם וחכמתו ויהיה זה מביא להגדלת הבוחן אותם ידבר בלשונו או לא ידבר אם הוא מי שאין ראוי עליו הדבור · וכבר הרחיבה לשון העברי בזה עד שהתירו על זה העניין לשון אמירה ויאמרו על מי שאין השגה לו שהוא שבח ואמר כך כמו שאמר כל עצמותי תאמרנה יי׳ מי כמוכה · ספר על היותם מחייבות זאת האמונ׳ שהם אשר אמרוה אחר אשר בעבורם נודע זה ג״כ ולפיכך קרוא זה העניין כבוד נאמר מלא כל הארץ כבודו · דומה לאמרו ותהלתו מלאה הארץ · כי השבח יקרא כבוד כבר נאמ׳ תנו ליי׳ אלהיכם כבוד · ונאמר ובהיכלו כולו אומ׳ כבוד · ובא ממנו הרבה והבן זה השתוף גם כן בכבוד ופרשהו בכל מקום כפי עניינו ותמלט מספקות גדולות :

פרק חמשה וששים

איני רואה אותך אחר הגיעך לזאת המדרגה ואמתך שהוא יתע׳ נמצא לא במציאות ואחר לא באחדות · צריך שיבואר לך הרחקת תאר הדבור ממנו וכל שכן בהסכים כל אומתנו שהתורה ברואה הכוונה בזה שדברו המיוחס לו נברא ואמנם יוחס אליו להיות המאמר ההוא אשר שמעו משה רבינו ע״ה השם בראו וחדשו כמו שברא כל מה שבראו וחדשו · והנה יבאו לך בנבואה דברים רבים (פרק ל״ה ל״ו ח״ב) ואמנם הכוונה הנה שתארו בדבור כתארו בפעולות כולם הדומות לפעולתנו והוישרו השכלים כלם שיש מדע אלהי ישיגוהו הנביאים באמרם שהשם דבר עמהם ואמר להם עד שנדע שאלו הענינים אשר יגיעו לנו מאת יי׳ הם לא ממחשבותם וממם לבד כמו שיתבא׳ וכבר קדם לנו זכרון זה הענין · ואמנם כוונת זה הפרק כי הדבור והאמירה מלה משותפת נופלת על הדבור בלשון כאמרו משה ידבר · ויאמ׳ פרעה · ונופלת על העניין המצוייר בשכל מבלתי שידובר בו אמר ואמרתי אני בלבי · ודברתי בלבי · ולבך ידבר לך · אמר לבי · ויאמר עשו בלבו · וזה הרבה · ויפול על הרצון ויאמר להכות את דוד · כאלו אמר ורצה להרגו כלומר חשב בו להרגו הלהרגני אתה אומ׳ · פירושו ועניינו התרצה להרגני ויאמרו כל העדה לרגום אותם · וזה ג״כ הרבה · וכל אמירה ודבור שבאה מיוחסת לשם הם משני העניינים האחרונים רוצה לומר שהם אם כנוי על הרצון והחפץ או כנוי על העניין המובן מאת השם והוא אחד אם נודע בקול נברא או נודע בדרך מדרכי הנבואה אשר אבארם · לא שהוא יתעלה דבר באותיות וקול · ולא שהוא יתעלה בעל נפש שיוחקו העניינים בנפשו ויהיו בעצמו ענין נוסף על עצמו · אבל התלות העניינים הם בו ויחוסם אליו כיחס התארים כולם · ואמנ׳ הכנוי על הרצון והחפץ באמירה ודבור הוא כמו שבארתי מענייני שתוף זאת המלה

ועוד

ועוד על צד הדמיון לנו כמו שהעירונו במה שקדם כי לא יבין האד' בתחלת המחשבה איך יעשה הדבר אשר ירצה הרוצה לעשותו ברצון לבד · אבל אי אפשר בתחלת הדעת מבלתי שיעשה עושה הדבר אשר ירצה להמציאו או יצוה לזולתו לעשותו · ולזה הושאל לשם הצווי בהיות מה שרצה היותו ואמר שהוא צוה שיהיה כך · והיה כל זה על צד הדמיון בפעולותנו מחובר אל היות זאת המלה גם כן מורה על עניין רצה כמו שבארנו · וכל מה שבא במעשה בראשית ויאמר ויאמר עניינו רצה או חפץ וכבר זכר זה זולתנו והתפרסם מאד · והמופת עליו רוצה לומר שאלו המאמרות כלם אמנ' הם רצוניים לא מאמריים כי מאמרי הצווי אמנם יהיו לנמצא יקבל הצווי ההוא כן אמרו בדבר יי' שמים נעשו · כמו וברוח פיו כל צבאם · וכמו שפיו ורוח פיו השאלה כן דברו ומאמרו השאלה והעניין שהם נמצאו ברעתו וברצונו וזה ממה שלא יסכלהו אדם מחכמינו הידועי' ואיני צריך שאבאר שהאמירה והדבור בלשון העברי בעניין אחד גם כן כי היא שמעה את כל אמרי יי' אשר דבר:

פרק ששה וששים

והלוחות מעשה אלהים המה רוצה לומר שמציאותם טבעית לא מלאכותית כי כל הדברים הטבעיים יקראו מעש' יי'. המה ראו מעשה יי' · וכאשר זכר הדברים הטבעיים כלם מצמח ובעלי חיים ורוחות ומטר וכיוצ' בהם אמר מה רבו מעשיך יי' · ויותר מופלג מזה היחס אמרו ארזי לבנון אשר נטע · בעבור היות מציאות' טבעית לא מלאכותית אמ' שהשם נטעם · וכן אמרו והמכת' מכתב אלהים · וכן אמרו מכתב אלהים הוא · כבר באר יחס המכתב ההוא לשם איך הוא באמרו כתובים באצבע אלהי' · ואמנם אמרו באצבע אלהי' הוא כמו שאמר על השמים מעשה אצבעותיך · אשר התבאר שהם נעשו באמירה בדבר יי' שמים נעשו · הנה כבר התבאר לך כי הכתו' ישאיל למציאות הדבר לשון אמירה ודבור ושהדבר ההוא בעצמו אשר נאמ' עליו שנעשה בדבור נאמ' עליו מעשה אצבע כן אמרו כתובים באצבע אלהים · דומה לאמרו כתובי' בדבר אלהים · ואלו אמר בדבר אלהים היה דומה לאמרו בחפץ אלהים כלומר ברצונו וחפצו · אמנם אנקלוס נטה בזה העניין על פירוש ואמר כתיבין באצבעא דיי' שהוא שם אצבע דבר אחד מצטרף לשם ופי' אצבע יי' כמו הר יי' ומטה יי' · רוצה בזה שהוא כלי נברא הקק הלוחות ברצון השם ואיני יודע מה הביאו לזה · והיה יותר קרוב מזה כתיבין במימרא דיי' · כמו שאמ' בדבר יי' שמים נעשו · היתכן מציאות הכתב בלוחות יותר מופלא ממציאות הכוכבים בגלגלים כמו שזה ברצון ראשון לא בכלי נעשה כן יהיה זה הכתב הכתוב ברצון ראשון לא בכלי · וכבר ידעת דבר המשנה עשרה דברים נבראו בין השמשות ומכלם הכתב מורה על היות העניין המוסכם עליו אצל המון העם שמכתב הלוחות כשאר מעשה בראשית כולו כמו שבארנו בפירוש המשנה :

פרק

פרק סו כלל זה המאמר אשר בו מן הרכות · ר"ל שדוד שלח לקרוא לשלום לנבל ולכל ביתו ושיתן חי זה דבר לדוד כער שעבדי דוד שמרו והצילו את נבל כשגזז את צאנו וזה הלשון היה רך ונדבר בלשון רפה : כי כונ' הספו' ר"ל שכונת הספור הוא לספר גנות נבל אשר לא נתעסם דבר לעבדי דוד אשר היה בתכלית הגנות : ולפי זה הענין וכו' · ר"ל לפי פי' הרב שפסק השם יתעלה מלפעול : וינח לעולמו · ר"ל שאלו המפרשי' פי' וינח בבריאת הנבראים ור"ל שפסקו הנבראים מלהבראות כי לפי פי' הרב וינח הוא בערך אל הפועל ולפי שאר המפרשי' כאמר וינח בערך המתפעל ויהיה ענינו והניח או הניחה ר"ל מה שפי' הג' ·

פרק סח וירצה שידיעת אמתת חיוב זה ר"ל שמי שיחשב שהוא חכם ירא' שידיעת אמתת חיוב התאחדות המשכיל והשכל עם המושכל הוא ענין יבאר מן השכלים הלמודיים שהי אפשר לפי דעתם שיושג זה וזה שקר כי הוא ענין יבארוהו הפילוסופים :

[illegible]

פרק שבעה וששים

כאשר הושאל לשון אמירה לרצון בכל מה שנברא בששת ימי בראשי' · ונאמ' ויאמר הושאלה לו השביתה ביום השבת כאשר לא היתה שם בריאה ונאמר וישבות ביום השביעי · כי העמידה מן הרבור ג"כ תקרא שביתה כמו שנאמר וישבתו שלשת האנשים האלה מענות את איוב · וכן העמיר מן הרבו' בא בו לשון ניחה והוא אמרו וידברו אל נבל ככל הדברים האלה בשם דוד וינוחו · ענינו אצלי עמדו מרבר עד שישמעו המענ' · כי לא קדם להם זכרון טורח בשום פנים עד שאפילו טרחו היה אמרו וינוחו זר בספור מאד · ואמנם ספר שהכם סדרו כלל זה המאמר אשר בו מרכורת אמרים מה שאתה רואה ושתקו כלומ' לא הוסיפו על זה המאמ' ענין אחר ולא פעל מחייב שיהיה מענהו מה שאמר להם · כי כוונת הספור ההוא לספר גנותו בעבור שהיה בתכלית הגנות · ולפי זה העניין נאמר גם כן וינח ביום השביעי · אבל החכמים וזולתם מן המפרשים שמוהו מעניין המנוחה ושמוהו פעל מתעבר אמרו החכמי' ז"ל וינח לעולמו ביום השביעי ר"ל הפסק הבריאה בו · ואפשר שיהיה מעלולי הפ"א או עלולי הלמ"ד ויהיה ענינו והניח או הנחה והמשיך המציאות כפי מה שהו' ביום השביעי · ואמר כי בכל יום מן הששה היו מתחדשים חרושים יוצאים מזה הטבע המונח הנמצא עתה במציאות בכללו וביום השביעי נמשך העניין והונח כפי מה שהוא עתה · ולא יפחות מאמרנו היות שמרשו אינו בשמוש עלולי הפ"א או הלמ"ד כי כבר הורו שמושים ובאו על בלתי הקש וכל שכן באלו הפעלים העלולים והסרת כמו זה העניין המטעה לא יבוטל בדרכי שמוש לשון עם דעתנו שאנחנו היום בלתי יודעים לשוננו ושדרכי כל לשון רבים · וכבר מצאנו בזה השורש ג"כ העלול העין עניין התשומה וההנחה והוא אמרו והוכן והניחה שם וכן לא נתנה עוף השמי' לנוח עליהם ומזה העניין גם כן אצלי אשר אנוח ליום צרה אבל אמרו וינפש הוא הפעולת מן נפש וכבר בארנו (בפרק מ"א מחלק א') שתוף נפש ושהוא בעניין הכוונה והרצון ויהיה עניינו נשלם רצונו והיית כל חפצו :

פרק שמונה וששים

כבר ידעת פרסום זה המאמר אשר אמרוהו הפילוסופים בשם יתעלה והוא אמרו שהוא השכל והמשכיל והמושכל ושאלו השלשה עניינים בו יתעלה הם עניין אחד אין רבוי בו · וכבר זכרנו אנחנו זה גם כן בחבורינו הגדול משנה תור' שזה פנת דתינו כמו שבארנו שם ר"ל היותו אחד לבדו לא יצורף אליו דבר אחר ר"ל שאין דבר קדמון זולתו ולזה יאמ' חי יי' · ולא יאמר חי יי' מפני שאין חייו דבר זולת עצמו כמו שבארנו בהרחקת התארים · ואין ספק כי כל מי שלא עיין בספרים המחוברים בשכל ולא השיג עצם השכל ולא ידע מהותו ולא יבין ממנו אלא כמו שיבין מעניין הלובן והשחרו' תקשה

[illegible]

[illegible]

תקשה עליו הבנת זה הענין מאד ויהיה אמרנו שהו' השכל והמשכיל והמושכל אצלו כאלו אמרנו הלובן והמתלבן והמלבין דבר אחד · וכמה פתאים יתהילו לסתור דברינו בזה המשל וכיוצא בו · וכמה ממי שיחשוב שהוא חכם יקשה עליו זה ויראה שידיעת אמתת חיוב זה הוא ענין יבצר מן הדעו' · וזה הענין הוא ענין מופתי מבוא' כפי מה שבארוהו הפילוסופי' האלהיי' · והנני אבינך מה שהביאו עליו המופת · דע כי הארם קודם שישכיל דבר הוא משכיל בכח · וכשישכיל דבר אחד כאלו תאמר כשהשכיל צורת זה האילן הרמוז אליו והפשיט צורתו מחומר שלו וצייר הצורה מופשטת שזה הוא פעל השכל אז הוא משכיל בפעל · והשכל אשר עלה בידו בפעל הוא צורת האילן המופשט אשר בשכלו · כי אין השכל דבר זולת הדבר המושכל · הנה כבר התבאר לך כי הדבר המושכל היא צורת האילן המופשטת והוא השכל ההוה בפעל ואינו שני דברים השכל וצורת האילן המושכלת · כי אין השכל בפעל דבר זולת מה שהושכל · והדבר אשר בו הושכלה צורת האילן והופשטה

אמר שם טוב לא לקח הרב הצרנא והקורתא בעבור כי על דרך האמת הצרנא והמורתא הם דבר אחד ג"כ באין הקום ואם הפתאים יתפילו לסתור שאין השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד בעבור הצרנא והמרנים המורתא כי רבי' מהפילוסופי' חשבו' כי אלו הם דבר אחד ג"כ ולכן לקח הלובן והמתלבן והמלבין ולא לקח הצרנא והמרנים והמורתא או לקח ההתלבנות בעבור שהתנועה היא קשת הציור אבל הפתאים ויליד הלובן ולא ההתלבנות לפי שהיא תנועה קיימת ולהתלבנות אין לו קיום כמו שיתבאר במקום בס"ט · והנה אמ' הרב כי זה לא יבצר מהמשכלים אבל הוא ענין מופתי כפי מה שבארוהו הפילוסופים האלהיים כי אמנם ככם הנה בשם אלהיים לגודל ידיעת השכל ומהותו וכי הוא מהדברים האלהיים כמו שנאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו : ואמרו דע כי האדם קודם שישכיל דבר הוא משכיל בכח וכו' · וכדי להודיע זה כדרים נקדים

כי כל שכל פעלו · ר"ל כי עצמות המשכיל הוא עצמות השכל · ואין השכל בפועל דבר · ר"ל שאין המשכיל בפעל דבר אחד והפעולה שלו אשר הוא השכל דבר אחר: ולא תחשוב כי השכל בפועל · ר"ל לא תחשוב שהמשכיל בפעל יהיה דבר אחר נבדל מן ההשגה אשר היא השכל והמושכל כמו שאמר למעלה וכו': הוא שני דברים · ר"ל עכשיו כוון הרב להבדיל השכל עם המושכל כאשר הם בכח כאשר התאחד בפועל בעת ההשגה ואחר זה יבדיל המשכיל גם כן משניהם כי כל מה שיש לו פעל וכו' ר"ל בא הרב לבאר יותר שהמשכיל הוא השכל והמושכל כאשר הם בפעל ואמר שכל דבר שיהיה פועל ענין אחד והפעל נמצא הנה יחוייב שימצא הפועל וכן באמר הנה שהמשכיל בפעל נמצא אחר שהמושכל הפעול ממנו נמצא וא"כ המשכיל הוא המושכל כאשר הם בפעל בבחינת פעלו המושכל: כנושא סובל הכח ההוא כאדם · ר"ל כנושא לפי הר"ם במו"ל הם הצורות הדמיוני' אשר הם עצמם סבות מושכלות [illegible]

והופשטה אשר הוא המשכיל הוא השכל ההווה בפעל בלא ספק · כי כל שכל פעלו הוא עצמו ואין השכל בפעל דבר אחד ופעלו דבר אחר כי אמתת השכל ומהותו הוא ההשגה · ולא תחשוב כי השכל בפעל דבר אח' נמצא לבדו נבדל מן ההשגה וההשגה עניין אחר בו אבל נוף השכל ואמתתו השגה וכשתניח שכל נמצא בפעל הוא ההשגה למה שהושכל וזה מבואר מאד למי שהרגיל משלי זה העיון · הנה כבר התבאר לך כי השכל פעלו אשר הוא השגתו הוא אמתתו ועצמו · ואם כן הדבר אשר בו הופשטה צורת זה האילן והושג' בו אשר הוא השכל הוא המשכיל · כי השכל ההוא בעצמו הוא אשר הפשיט הצור' והשיגה וזהו פעלו אשר בעבורו נאמר בו שהוא משכיל ופעלו הוא עצמו ואין לזה אשר הונח שכל בפעל אלא צורת זה האילן · הנה כבר התבאר לך כי כשהיה השכל נמצא בפעל שהשכל הוא הדבר המושכל · והתבאר שכל שכל פעלו אשר הוא היותו משכיל הוא עצמו · ואם כן השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד בעצמו לעולם בכל מה שיושכל בפעל · אמנם כשהונח בכח הוא ב' דברי' בהכרח השכל בכח · והדבר המושכל בכח · כאלו תאמר זה השכל ההיולאני אשר הוא בראובן הוא שכל בכח וכן זה האילן הוא מושכל בכח ושני דברים בלא ספ' · וכשיצא לפעל ותהיה צורת האילן מושכלת בפעל אז תהיה הצור' המושכלת היא השכל ובשכל ההוא בעצמו אשר הוא שכל בפעל הופשטה והושכלה כי כל מה שיש לו פעל נמצא הוא נמצא בפעל הנה כל שכל בכח ומושכל בכח הם שנים וכל מה שהוא בכח אי אפשר לו מבלתי נושא סובל הכח ההוא · כאדם על דרך משל ויהיו הנה שלשה דברי' האדם הנושא הכח ההוא והוא המשכיל בכח · והכח ההוא והוא השכל בכח · והדבר המוכן שיושכל והוא המושכל בכח · כאלו אמרת בזה המשל האדם והשכל ההיולאני וצורת האילן · ואלו ג' עניינים חלוקים וכשהגיע השכל בפעל יהיו השלשה עניינ' אחד · ולא תמצא לעולם השכל דבר אחד והמושכל דבר אח' אלא כשילקחו בכח · וכאשר בא המופת שהשם יתעל' הוא שכל

בפעל

[illegible]

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

בפעל תמיד ואין כח בו כלל כמו שהתבאר וכמו שיבא עליו המופת ולא יהיה פעם ישיג ופעם לא ישיג אבל הוא שכל בפעל תמיד התחייב שיהיה הוא והדבר ההוא המושג דבר אחד והוא עצמו ופעולת ההשגה עצמה אשר בה יאמר משכיל הוא גוף השכל אשר הוא עצמו אם כן הוא משכיל ושכל ומושכל לעולם · הנה כבר התבאר כי היות השכל והמשכיל והמושכל אחד במספר אינו בחק הברוא לבד אבל בחק כל שכל · ובמו כ"כ המשכיל והשכל והמושכל דבר אחר כשיהיה לנו שכל בפעל אבל אנחנו נצא מן הכח אל הפעל עת אחר עת והשכל הנפרד נ"כ ל השכל הפועל פעמי' יהיה לו בזמן מפעלו ואע"פ שאין המונע מעצמו אבל הוצה לו היא תנועה אחת לשכל ההוא במקרה · ואין הבנת זה העניין מבוונת עתה אבל הכוונה שהעניין אשר הוא לו יתעלה ובדו ומתייחד בו הוא היותו שכל בפעל תמיד ואין מונע לו מן ההשגה לא מעצמו ולא מזולתו · ולזה ראוי שיהיה משכיל ושכל ומושכל תמיד לעולם ועצמו הוא המשכיל והוא המושכל והוא השכל כמו שיתחייב בכל שכל בפעל · ובכבר השיבונו זה העניין בזה הפרק פעמים להיות ידעת בני אדם רחוקות מזה הציור מאד ואיני רואה אותך שיסופק עליך הציור השכלי בדמיון ולקיח משל המוחש בבח הדמיוני שזה המאמ' לא חיבר אלא למי שנתפלסף וידע מה שכבר התבאר מעניין הנפש וכל כחותיה :

פרק תשעה וששים

הפילוסופים

כמו שידעת יקראו השם ית' העלה הראשונה והסבה הראשונה ואלו הידועים במדברים יברחו מזה השם מאד ויקראו אותו פרעל ויחשבו כי הפרש גדול יש בין אמרנו סבה ועלה ובין אמרנו פועל · שהם יאמרו אם נאמר שהוא עלה יתחייב המצ' העלול זה שמציא העלול עמו כי הפועל אפשר שיקדם לפעלו גם ואם נאמר פועל לא יתחייב מזה מציאות הפעול עמו כי הפועל אפשר שיקדם לפעלו גם לא יצירו עניין היות הפועל פועל אלא בשיקדם לפעלו · וזה מאמר כי שלא יבדילו בין מה ובין שבסבה

יתי' מלהתיריהו עליה וכבה : והכוונה סבה לחכם היה לבאות בין מני הפעולות ומבוות מהו מפעלתו טועל לע"ב מפעלו

ובין מה שבפועל • ואשר תדעהו שאין הפרש בין אמרך עלה או פועל בזה העניין וזה שאת כשתקח העלה ג"כ בכח תהיה היא קודמת לעלולה בזמן אמנם כשתהיה עלה בפעל יהיה עלולה נמצא במציאות העלה בפעל בהכרח • וכן כשתקח הפועל פועל בפועל יהיה מתחייב מציאות פעלו בהכרח • כי הבונה קודם שיבנה הבית אינו בונה בפעל אבל הוא בונה בכח וכשיבנה אז הוא בונה בפועל • כמו שחמר הבית ההוא קודם שיבנה הוא בית בכח וכשיבנה אז הוא נבנה בפעל ויתחייב מציאו' דבר נבנה אז בהכרח ולא הרווחנו דבר בהגדיל שם פועל על שם עלה וסבה • והכוונה הנה אמנם היא להשוות בין שני השמות ושהוא כמו שנקרא פועל ואע"פ שפעלו נעדר אחר שאין מונע לו ואין חושך לו מעשות כשירצה • כן ראוי שנקראהו עלה וסבה בזה העניין בעצמו ואע"פ שהעלול נעדר • ואשר הביא הפילוסופים לקראו ית' עלה וסבה ולא יקראוהו פועל אינו מפני דעתם המפורסם בקדמו' העולם אבל מפני עניינ' אחרים הנני אומרם לך בקצרה • כבר התבאר בחכמה הטבעית המצא הסבו' לכל מה שיש לו סבה ושהם ארבעה • החומר • והצורה • והפועל • והתכלית • ושמהם קרובי' ומהם רחוקי' וכל אחד מאלו הארבעה יקרא סבה ועלה • ומדעותם אשר לא אחלוק אני עליהם שהשם ית' הוא הפועל והוא הצורה והוא התכלית • ולזה אמרו שהוא יתעלה עלה וסבה שיכללו אלו השלש סבות והוא שיהיה פועל העולם וצורתו ותכליתו • וכוונתי בזה הפרק שאבאר לך על אי זה צד נאמר בו ית' שהוא הפועל והוא צורת העולם והוא תכליתו ג"כ ולא תטריד שכלך הנה בעניין חדושו לעול' או התחייבו ממנו על דעתם שהנה יפלו בזה דברי' רבים נאותים בזה העניין • ואמנם הכוונה הנה היותו ית' פועל לפרטי הפעולות הבאות בעולם כמו שהוא עושה העולם כלו כמות שהוא ואומר כבר התבאר בחכמה הטבעית שאלו הארבעה מינין מן הסבות צריך שתבוקש לכל סבה מהם סבה ג"כ וימצא לדבר המתהוה אלו הד' סבות הקרובות לו וימצאו להם ג"כ סבות ולסבות סבות עד שיגיעהו לסבות הראשונות כמו שזה הדבר הפעול ופועלו הוא כך ולפועל ההוא פועל ולא יסור זה עד שיגיע אל מניע ראשון הוא הפועל באמת לאלו האמצעיות כלם • וזה כי כשתהיה אות א'לף תניעה אות ב'ית וב'ית תניעה אות גימ"ל וגימ"ל תניעה אות ד'לת וד'לת תניעה ה"א אחר מה שלא ילך אל לא תכלית ונעמוד אצל הה"א על דרך המשל • ואין ספק כי הה"א היא המניעה לא'לף ולב'ית ולג'ימל ולד'לת ובאמת נאמר בתנועת הא'לף שהה"א עשאה ובזה הצד ייוחס כל פעל שבמציאות לבורא ולו פעלו מי שפעלו מן הפועלי' הקרובי' כמו שנבאר הנה הוא הסבה הרחוקה מצד היותו פועל • וכן הצורות הטבעיות ההוות הנפסדו' נמצאם כשנחפשם כולם שאי איפשר שלא תקדם להם צורה אחרת תכין החמר הזה לקבלת זו הצורה והצורה השנית ההיא תקדים לה גם כן אחרת עד שנגיע לצורה האחרונה אשר היא הכרחית במציאו' אלו הצורות האמצעיות אשר האמצעי' ההם הם סבת זאת הצורה הקרובה והצורה האחרונה ההיא בכל המציאות הוא הש"י ולא תחשב שאמרנו בו שהוא הצורה האחרונה לכל העולם הוא רמז לצורה האחרונ' אשר יאמר אריס"טו עליה בספר הנקרא מה שאחר הטבע שהיא בלתי הוה ולא נפסדת כי הצור' ההיא הנזכרת שם טבעית לא שכל נפרד כי אין אמרנו עליו ית' שהוא צורת העולם האחרונה על דמיון היות הצורה בעלת החמר צורה לחמר ההוא עד שיהיה הוא ית' צורה לגשם • לא על אלו הפנים נאמר אבל כמו שכל נמצא בעל צורה אמנם הוא מה שהוא בצורתו וכשתפסד צורתו תפסד הויתו ותבטל כמו כן היחס בעצמו יחס הבורא לכל התחלות הנמצאות הרחוקות • כי

במציאות

אפשר שיקדם לפעלו בזמן ויאמרו שאי אפשר שיהיה הפועל אלא אם כן יקדם לפעלו • ככל מה שיש לו סבה • ר"ל לכל המציאות זולת השם יתע' : ויהם רחוקים • ר"ל יש פועל וחומר וצורה ותכלית קרוב או רחוק כמו שיבאר הרב : שהנה יפלו בזה דברים ר"ל בחלק שני : שהוא עושה העולם • ר"ל שבעל יאמר לו יתעל' מצד שהוא מתמיד העולם ככה כמו שהוא מתמיד : ולו פעלו מי שפעלו • ר"ל אע"פ שפעלו מי שפעלו יאמר שהוא ית' פעלו בבחינת היותו ית' סבה רחוקה : שאי אפשר שלא תקדם להם צורה אחרת • ר"ל המשל בזה שאי אפשר שתחול הצורה האנושית אם לא תקדם לה נפש חיונית ואי אפשר שתחול הנפש החיונית מבלתי שתקדם לה נפש צומחת ואי אפשר שתחול נפש צומחת מבלתי שתקדם לה הצורה הדומיית המזוגית ואי אפשר שתחול הצורה הדומיית המזוגי' מבלתי שתקדם לה הצור' היסודיית הפשוטה וכן מצורה לצורה עד שיגיע השם יתעלה • פי' שהגשמית סבתה הצורה השמימיית והשמימיית סבתה הצורה הנפרדת וכן עד שיגיע לצורה אחרונה שהוא השם יתעלה לכן צריך לאמר האדם על דרך משל שיהיה אי ראשון ואחר יחול בו הצורה הדברית אשר יאמר אריסט"טלוס • ר"ל והיא הצורה הגשמית אשר לא תתהוה ולא תפסד לפי דעתו • פי' שהצורה האחרונה היא הצורה הטבעית וכן פי' הר"ן ז"ל שהזכרנו שהם יש התייחסו מן הקודמת אל המגעת אחריה מיד הנזכרת שם טבעית • ר"ל שהצורה ההיא מעניני הגשמים השפלים הטבעיים והיא הצור' הגשמית כמו שביארנו : ענינו שהוא חי העולם • ר"ל שאלו ישוער העדרו ישוער העדר כל מה שזולתו כמו שאלו ישוער העדר [illegible] העדרו [illegible] גודל

כנעדר אחר שאין מונע לו ואין חושך מעשות כשירצה כן ראוי שנקראהו עלה וסבה • והר"ן כו' כי כמו שאמרנו קוראים אותו ית' פועל אף שפעולתו נעדרת כמה שאין לו מונע ויכול לעשות כשירצה כן ראוי שנקראהו עלה וסבה בזה העניין בעצמו אע"פ שהעלול נעדר • ואשר הביא הפילוסופי' לקרוא יתע' עלה וסבה ולא יקראוהו פועל לא היה מפני דעתם המפורסם בקדמות העולם אבל היה מפני עניינים אחרים כי כשעלה וסבה יכלול הג' סבות ופועל לא יכלול אלא על אחת והש"י הוא סבה פועלת וצורית ותכליתית לכן יקראוהו עלה וסבה ולא קראוהו פועל : כבר התבאר בחכמה הטבעי' המצא הסבות לכל מה שיש לו סבה • כי למה שהיו דברים שאין להם סבות והם העלות הראשונות כי אלו אין להם סבה כי אם היה להם סבה לא היו סבות ראשונות • ויתבאר ג"כ בחכמה הטבעית שסבות הדברי' הטבעיי' הם ד' חמר וצורה ופועל ותכלית ויש מהם קרובים ויש מהם רחוקים וכל אחד מאלו הד' יקרא סבה ועלה : ומדעותם אשר לא אחלוק אני עליהם • אף שהמדברים למה שמאמינים חדוש העולם חולקים עליהם בזה אני שאני מאמין חדוש העולם אסכים עמהם שהש"י עלה וסבה למה שעלה וסבה יכללו אלו הג' סבות והוא שיהיה פועל העולם וצורתו ותכליתו וכוונתי בזה הפר' לבאר על אי זה צד נאמר בו יתעל' שהוא הפועל והוא צורת העול' והוא תכליתו • וכשיתבאר זה תדע רבים מהכבולות שאמרו הקדמונים להיותם מיוחסים הפעולות לש"ית והנה כבאר שאלו הג' סבות צודקים עליו בין שיהיה העולם קדמון או מחודש והנה הש"י לא לבד הוא פועל העולם בכללו אבל יקרא פועל בחלקי הפעולות הבאות בעולם וביאור הרב שאלו הד' מינים מהסבות צריך שיבוקש לכל סבה מהם סבה גם כן עד שנגיע לסבות הראשונות בין בחמריות בין בפעולות בין בצוריות בין בתכליתיו : והנה יתבאר בחכמה הטבעית כשיהיה אות אל"ף תניעה אות בי"ת וב"ית תניעה גי"מל וכו' שזה לא יעבור לבל"ת • שאם היה הדבר כן לא ימצא ראשון ואם לא ימצא ראשון לא ימצא אחרון ובזה הצד ייוחסו כל פעל שימצא בעולם לשם יתעלה ובאמר מי"אלא הדבר ובאו' כי הקרה יי' אלהיך לפני וכן רבים : ולו פעלו מי שפעלו אחד מן הפועלים הקרובים • כמו שבאר הנה הוא הסבה הרחוקה מצד היותו פועל שאם הוא לא ימצא לא תמצא הפעולה האחרונה • ואחר שביאר הרב שסבות הפעולות ישובו אל הסבה הראשונה רצה לבאר שהש"י הוא סבה לעולם בכללו ולכל חלקיו ואם יתבטל הוא או יפסד יתפסד הכל וזה אמרו וכן הצורות הטבעיות ההוות והנפסדו' כמו שאמרנו וכו' עד שנגיע לצורה האחרונה אשר היא הכרחית במציאות אל הצורות האמצעיות אשר הם סבות זאת הצורה הקרובה והצורה האחרונ' היא בכל המציאות הוא הש"ית כי למה שהיה האדם צורתו היא הנפש וצורת הנפש השכל הפועל והשכל הפועל צורתו הש"י א"כ צורת האדם השם יתעלה : ולא תחשוב שאמרנו בו שהוא הצורה האחרונה לכל העולם הוא רמז לצורה אחרונה אשר יאמר ארי"סטו בספר הנקרא מה שאחר הטבע שהיא בלתי הווה ולא נפסד' כי הצורה ההיא הנזכרת שם טבעית לא שכל נפרד • אמר החכם רבי משה הנרבוני איני יודע צורה אחרונ' טבעית ואמנ' עליה ארי"סטו במה שאחר הטבע שהיא בלתי הווה ולא נפסדת אלא הצורה הגשמית והם המרחקים

אמר שם טוב לא כיוון הרב הנה על המרחקים כי אלו אינם עצמים לא המוחלטי' ולא הבלתי מוחלטי' כי הם לא יפשיטם התואר הראשון : [illegible] שאחר הטבע ובאות הלמ"ד כי אמר שסבי החמר והצורה כ"א אינו הווה ולא נפסד כי אם היה לדיוני או לצורה [illegible] הווה והנפסד היה כ"א מהם מורכב אבל ההויה וההפסד [illegible] עניין כאלו המחקרים : אין אמרנו עליו יתעלה שהוא צורת העולם על דמיון היות הצורה בעלת חמר צורה לחמר ההוא עד שיהיה ית' צורה לגשם • שאם היה הדבר כן לא היה מתחייב הכוליות וג"כ לא יגיע לתכלית אבל השם ית' הוא [illegible]

אמר שם טוב [illegible]

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

קרקאש

פרק ע'

כי פעמים יתנה הכורר תחר אחת ג"כ שבו גלגלים שרבו כמו מחשר זה רחו לחם שוכר אחל שני מסכורדים מרכבה אחד כלור מאה והשני כלור שרים ומשלש גלגל חמשה כוכבי לכן מוסב אחד בלחד ומרכיבו גלגל מכוכבים המתחדשי בכל מחרו כפרשם לחתרי"ם משום מלכי קדם הוה שעון שלהו ומרכו רוחי בעם אחת מחלוקת ואות משתדלו ואות לחו לגורל ג' מהם ג' מחלוקת כן רצם אחל"ת לו לגורת חכמתו. ולכן יגיע סדור כלו זה ל רבוני כין לפי דעתנו כחמוש שעולם כין לפי דעת הקדמוני ואם כן הוא ית' תכלית כל דבר חתרון. ותכלית הכל נסכן בדעות בשלמותו כפי היכולת ואות שיגיע רוצנו לחר הוא יתע' כמו שיתבאר ולזה כתוב שהוא פועל בעצור כי לפי דעתו מכם ולא קרלוהו פועל בעצור כי הסכה יכולל הנ'

סבות ביחד :

פרק ע'

רכבות החלה משותפת והפרק מוחים ויזה לחשר לפנינו כי התחלה בחה מקדם שכם תע' מורת העולם ית'גלה' שרבות כמו שיזה חרי"שבו כחות הלמ"ד הם שכוללו הלולו ר"ל שגלגל העליון ואות יחזרו הכה כשרבות הוא מקף הכל. רכבה את החלה משותפת וכו'. בשביל ההיחון עכינו רכיבת החים על רכבתה כמוהנו ואות רוכב על לחוטו. ויחזר אמית על שולטות הסבה כי הרוכב תוכל שולט על מרכבתו וזה אמרו יכיכהו על כמותי לתן לרכיב תפיים לחשלתו ולשלישהו ולפי זה הענין הפני כחמר חזל ית' רוכב שמים בעדך שלים על השמי' וכן לרוכב בערבו'עניני השלים בערבות ואות שגלגל העליון המקיף כיותם מוכים. ולחון כן כי מה שת"ל שרבות הוא למעלה מן' רקיעים הם כן לחי לפשר כיהו גלגלים יחזר לית יהיה שרבות לחעלה מכלם לכן חמי' הרב אחן ע"ש שם יוסיים מספר גלגלים וכסו' כוונתם בזה לומר שרבות הוא למעלה מכלסכי כזר חחר יקרח הרב ס' כחרים כמו שלחר כחעשה מן' רכבה בי' חות וכם ד' כדורי' מכיכם כן גלגל הלכבה לחר וגלגל שחם לחר וכן' כוכבי לכל גלגל לחר ולמעל' וגלגל המזלות הקיימים גלגל לחר ולמעל' וחות גלגל שרבות שהוא גלגל המקיף ככל וחות גלגל כלתי מוזכר לחיית הרב : ועל

ערבות

והכפש על לך שמגל הפוגע . והכן לחיחו וכזה כלך כלחזר שהוא הלורא לחחרוכה ג' אות מורת הסרות לכזר שהוא לחר מציאות כל מורב כעולם וקיומה כשלך כלחיוכה שלו יעשה : ומפני כך שלמה כזר לבחר שהוא יסודר העדר כל מה שאולנו ; כי הוא יתעלה נודע העולם ולנו שזר יסודרו העדר כל מה שאולנו כיהו אחלו יסודר . וכרצון כי אחלו יסודר העדר לחיות מהחי מציאות הבורא לכזר . ומפני כך שמה שנגה כנלחלה יגלה מחלנו המדברים כשהחרו לו יהי' בשהות פועל כי הסבו כי כהעדר עלמו לה יעדר המציאות בכללו וזה שקר כי הוא יתעלה נודע העולם ולנו שזר יסודרו העדר כל מה שאולנו ;

פרק ע

ולה תרחיק ביחסם מוכים . ר"ל שת שערבות הוא מלעלה מהשגתנו יותר לפשר שיהיו הגלגלים יותר לה יהיה ערכות למעלה מכולם לכן חת' הרב ז"ל שחע"ם שם חיכם שוכים מפשר הגלגלים כי חם שגבה כוכחם היה מכין הכדורים ושערבות הוא למעלה מכולסלשלם ולחקרם שוכן עליו הרחו שהוא יתעלה . ר"ל שחלת כו מורב מחריות יותר מחלת עליו חע"ם שחלת עליו ג"כ חיו מורב כהדל גמור מן השקר כי כבר חמרנו למעלה כפרק ש"ן שחלת

במציאות הבורא הבל נמצא והוא מתמיד עמידתו בעניין אשר יכוחח בשפע כמו שנבאר בקצת פרקי זה המאמר ואילו היה אפשר הערד הבורא היד' נערד המציאות כולו ותבטל מהות הסבות הרחוקות ממנו והמסיבבות האחרונות ומה שביניהם א"כ הוא לו כדמות הצורה לדבר אשר יש לו צורה אשר בה הוא מה שהוא ובצור'תתקיים אמתתו ומהותו קיחם הבורא לעולם . וזכה הצד נאמר כי שהוא הצורה האחרונה ושהוא צורת הצורות כלומר שהוא אשר מציאות כל צורה בעולם וקיומה נסמך באחרונה אלינו ובו קיומה כמו שהדברים בעלי הצורות מתקיימים בצורתם . ומפני זה העניין נקרא בלשוננו הי העולמים ענינו שהוא חיי העולם כמו שיתבא'(כפרק ע"ב מזה)וכן עוד העניין בכל תכלית כי הדבר אשר לו תכלית יש לך לבקש לתכלית ההוא תכלית . כלו אמרת על דרך משל שהכסא התור שלו העין ופועלו הנגר וצורתו הרבוע על תכונת כך ותכליתו לשבת עליו. ועליך שתשאל ומה תכלית הישיבה על הבסא. ויאמר לך העונה בעבור שיתכנשא הישב עליו ויזיח עליה מן הארץ. ותשאל עוד ותאמ'מה תכלית ההתנשאות מן הארץ. ותענה להגדיל הישב ביניך מי שיראהו. ות'ש'ל ותאמר ומה תכלית הגדלתו אצל מי שיראהו . ותענה כדי שיראו ויפחדו ממנו . ותשאל ותאמר ומה תכלית היותו נורא . ותענה לגדל מצותו . ותבקש מה תכלית הגדול למצוותו . ותענה למנוע הזק בני אדם קצתם מקצתם . ותבקש עוד מה תכלית מניעת הזק קצתם מקצתם . ותענה להתמיד מציאותם מסודר : וכן יתחייב תמיד בכל תכלית מתחדשת עד שיגיע העניין לרצונו לבד יתעלה לפי אחת מן הדעות כמו שיתבאר . עד שיהיה המענה באחרונה כן רצה השם יתע' או לגזרת חכמתו לפי דעת אחדים כמו שאבאר עד שיהיה המענה באחרונה כן גזרה יתע' או לגזרת חכמתו לפי דעת אחדים כמו שאבאר עד שיהיה המענה באחרונה כן גזרה חכמתו ולזה יגיע סדור כל תכלית אל רצונו ואל חכמתו לפי שתי הדעות האלה אשר התבאר לפי דעתנו שהם עצמו ושאין רצונו וחפצו או חכמתו דברים יוצאים חוץ לעצמו ר"ל שיהיו זולת עצמו . ואם כן הוא ית' תכלית כל דבר האחרון ותכלית הכל ג"כ ההרמות בשלמותו כפי היכולת והוא עניין רצונו אשר הוא עצמו כמו שיתבאר בזה הצד נאמר בו שהוא תכלית התכליות . הנה כבר בארתי לך על אי זה פנים נאמ'בו ית'שהוא פועל וצורה ותכלית וזה קראוהו סבה ולא קראוהו פועל לבד . ודע כי קצת בעלי העיון מאלה המדברים הגיע בהם הסכלות וההתנכרות עד שאמרו שלו היה אפשר העדר הבורא לא התחייב העדר זה הדבר אשר המציאו הבורא ר"ל העולם שלא יתחייב שיפסר השעול כשיעדר הפועל אחרי אשר פעלו . ואשר זכרוהו הוא אמת אלו היה פועל לבד ולא היה הדבר ההיא הפעול צורך אליו בהמשך עמידתו כמו שלא יפסד האוצר במות הנגר מפני שלא היה את מיד לו עמידתו . אמנם בהיותו יתעלה צורת העולם נ"כ כמו שבארנו והוא ימשכהו העמידה והתמדה תמיד . מן השקר שיאבד הממשיך והמקיים ויאשר הנמשך והמקיימים אשר אין עמידה וקיום לו אלא במה שיקבל ממנו מן העמידה והקיום . ראה גודל השגגה אשר הביא אליה אמרם שהוא פועל לבד לא תכלית ולא צורה :

פרק שבעים

רכב זאת המלה משותפת הנתתה הראשונה ענייניה רכיבת האדם על הבהמות כמנהג . והוא רוכב על אתונו . ואחר כך הושאלה לשלטנות על הדבר . כי הרוכב מושל שולט על מרכבו . והיא אמרו ירכיבהו על במתי ארץ . והרכבתיך על במתי ארץ ענייניו שאתה תשלטיגיל עליניי הארץ . ארכיב אפרי . אמשילהו ואשליטהו . ולפי זה הענין נאמ'באל ית' רוכב שמים בעזרך . פירושו השליט על השמי וכן . לרוכב בערבות עניינו השליט על ערבו . והוא הגלגל העליון המקיף בכל . ובדברי הבמי' ל הנכפלים בכל מקום שהם ז'רקיעים וישרבות הוא העליון המקיף הכל . ולא תרחיק היחם מזנים הרקיעים ז' ואם הם יותר כי פעמים יזכה הכרור אחר ואע'פ שבו גלגלים הרבה כמו שהוא מבואר למעיינים בעניין זה וכמו שאבאר (נפרק כ"ג חלק ב') אמנם המכוון הנה הראותם תמיד שיערבות הוא למעלה מן הכל . ועל ערבות נאמר רוכב שמים בעזרך

ערבות

נוחל השגגה וכו' ר"ל ואת שם נגה כגלחלה יגלה מחלנו המדברים כשהחרו לו יהי' בשהות פועל כי הסבו כי כהעדר עלמו לה יעדר המציאות בכללו וזה שקר כי הוא יתעלה נודע העולם ולנו שזר יסודרו העדר כל מה שאולנו ;

כי פעמים יתנה הכורר תחר אחת ג"כ שבו גלגלים שרבו כמו מחשר זה רחו לחם שוכר אחל שני מסכורדים מרכבה אחד כלור מאה והשני כלור שרים ומשלש גלגל חמשה כוכבי לכן מוסב אחד בלחד ומרכיבו גלגל מכוכבים המתחדשי בכל מחרו כפרשם לחתרי"ם משום מלכי קדם הוה שעון שלהו ומרכו רוחי בעם אחת מחלוקת ואות משתדלו ואות לחו לגורל ג' מהם ג' מחלוקת כן רצם אחל"ת לו לגורת חכמתו. ולכן יגיע סדור כלו זה ל רבוני כין לפי דעתנו כחמוש שעולם כין לפי דעת הקדמוני ואם כן הוא ית' תכלית כל דבר חתרון. ותכלית הכל נסכן בדעות בשלמותו כפי היכולת ואות שיגיע רוצנו לחר הוא יתע' כמו שיתבאר ולזה כתוב שהוא פועל בעצור כי לפי דעתנו מכם ולא קרלוהו פועל בעצור כי הסכה יכולל הנ'

סבות ביחד :

פרק ע' רכבות החלה משותפת והפרק מוחים ויזה לחשר לפנינו כי התחלה בחה מקדם שכם תע' מורת העולם ית'גלה' שרבות כמו שיזה חרי"שבו כחות הלמ"ד הם שכוללו הלולו ר"ל שגלגל העליון ואות יחזרו הכה כשרבות הוא מקף הכל. רכבה את החלה משותפת וכו'. בשביל ההיחון עכינו רכיבת החים על רכבתה כמוהנו ואות רוכב על לחוטו. ויחזר אמית על שולטות הסבה כי הרוכב תוכל שולט על מרכבתו וזה שיתבאר ולזה כתוב שהוא פועל בעצור כי לפי דעתנו מכם ולא קרלוהו פועל בעצור כי הסכה יכולל הנ'

סבות ביחד :

פרק ע' רכבות החלה משותפת והפרק מוחים ויזה לחשר לפנינו כי התחלה בחה מקדם שכם תע' מורת העולם ית'גלה' שרבות כמו שיזה חרי"שבו כחות הלמ"ד הם שכוללו הלולו ר"ל שגלגל העליון ואות יחזרו הכה כשרבות הוא מקף הכל. רכבה את החלה משותפת וכו'. בשביל ההיחון עכינו רכיבת החים על רכבתה כמוהנו ואות רוכב על לחוטו. ויחזר אמית על שולטות הסבה כי הרוכב תוכל שולט על מרכבתו וזה שיתבאר ולזה כתוב שהוא פועל בעצור כי לפי דעתנו מכם ולא קרלוהו פועל בעצור כי הסכה יכולל הנ'

בעזרך וכו' . ולשון חגיגה אמרו ערבות רם ונשא שוכן שנאמר סולו לרוכב בערבות ומנא לן דאיקרי שמים כתיב הכא לרוכב בערבות וכתיב התם רוכב שמים . הנה כבר התבאר כי דהרמז סולו לגלגל אחד והוא המקיף בכל אשר תשמע מעניינו מה שתשמע ותסתכל אמרם שוכן עליו ולא אמרו שוכן בו שאלו אמרו שוכן בו היה מחייב לשם מקום או שיהיה השם כח בגלגל כמו שדמו כתות הצא'בה שהשם רוח הגלגל . ואמרם שוכן עליו דראו שהוא ית' נבדל ביהגלגל ואינו כח בו . ודע כי הושיבו לו יתע'רוכב שמים לדמיונה המופלא וזה כי הרוכב יותר מעולה מן הנרכב ולא יאמר יותר אלא בהקל מן המאמר שאין הרוכב ממין הנרכב והרוכב גם כן הוא אשר יניע הבהמה ויוליכנה באשר ירצה והיא כלי לו שישתמש בה כרצונו והוא נקי ממנה בלתי נדבק בה אבל הוצה להכין האלוה יתהלל שמו הוא מניע הגלגל העליון אשר בהנועו יתנועע כל מתנועע בו והוא יתעלה נבדל ממנו ואינו כח בו ובבראשית רבה אמרו בפרשם למאמרו ית' מעונה אלהי קדם הוא מעון עולמו ואין עולמו מעונו וסמכו לזה אמרם הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב שפל לסוס הדא הוא דכתיב כי תרכב על סוסיך זה הוא לשונם והשתכל בו ותבין איך בארו יהסו ית'לגלגל ושד'וא כלי לו אשר בו ינהוג המציאו . כיבל מה שתמצא לחכמי ז'ל כי השמים הפלוניים בהם כדוכך והשמי'הפלוניים בהם כך וכך אין ענינו שבשמי גשמים אחרים בלתי השמים . אבל ענינו שהבחות המחוות העניין הפלני והשומרות סדורו יבואו מן השמים ההם . והראיה על מה שאמרתי לך אמרם ערבות שיבו צדק וצדקה ומשפט וגנזי חיים וישלו ונגזי ברכה ונשמות של צדיקי' ונשמות ורוחות שיעתידין להבראות ושל שיעתיד הקב'ה להחיות בו המתים . ומבואר הוא שכל מה שמנאוהו הנה אין מהם דבר שהוא נשם שיהיה במקום כי השל אינו טל כפשוטו . והתבונן איך אמרו בזה שבור'ל שהם בערבות ולא אמרו שהם עליו וכאילו הם הגידו שאלו הדברים הנמצאי בעולם אמנם הם נמצאי מבוחות יבואו מערבו . השם יתעלה שימהו התהלה להם ונטעם בו אשר מבללם נגזי חיים וזה הוא הגבון והאמת הנמור כי כל חיים הנמצאים בהי אמנם הם מן החי'הם כמו שאזכור אחר זה . והתבונן איך מנו נשמות של צדיקים ונשמות ורוחות שיעתידין להבראות ומה נכבד זה העניין למי שיבינהו . כי הנשמות הנשארות אחר המות אינה הנשמה ההוה באדם כשיהוה . שזאת ההוה בעת ההוויתו היא כח ההכ'לבד . והדבר הנבדל אחר המות הוא הדבר המניע בפעל . ולא הנשמה ג'כ ההוה היא הרוח ההוה . ולזה מנו בהוות נשמות ורוחות . אמנם הנבדלות הם דבר אחד לבד . וכבר באר'נו שתוף רוח (בפ' מ' מוז) ובארנו עוד בסוף ספר מדע מה שנפל בא'ו השמו' ג'כ מן השיתוף והסתכל איך אילו העניינים המופלאים האמיתיים אשר אליהם הגיע עיון המעולים שבפילוסופים מפורים במדרשות . כשיעיין בהם האיש החכם שאינו מודה על האמת בתהלת עיון ישחק מהם למה שיראהו בפשוטיהם מההבדל מאמתת המציאו'עלת זה כולו דברים בהדות באלו העניינים לזרותם

ערבות נלמוד רוכב שמים בעזרך . כי שם ימלא במעיני הרשון לכל ולכל אחר חלק בגלגלים יתנועעו כמו שיתנועעו החלקים בתנועת הכל והכיה רחיה מלמון הנוגה לתמרי ערבות רם ונשא שוכן עליו שלמו לרוכב בערבות כיה שמו מוכח לן דלחקרי שמים כתיב הכא לרוכב בערבו' שלפני זה ; ולפי הענין כתיב התם רוכב שמים בעזרך וכן

הנגלחים

[illegible]

לזרותם מהבנת ההמון כמו שהגדנו פעמים · ואשוב להשלי׳ מה שנכנסתי להבינו ואומר שהם ז״ל התחילו להביא ראיות מדברי פסוקים על היות אלו הדברים המנויים בערבות כשאמרו צדק ומשפט דכתיב צדק ומשפט מכון כסאך · וכן הביאו ראיה על אותם שמנאום שהם מיוחסים לו ית׳ שהם אצלו והבן זה · וכן הביאו ראיה על השאר שהם בערבות מהיותם מיוחסים לשם ית׳ע׳ שהם אצלו והבן זה · ובפרקי רבי אליעזר אמרו שבעה רקיעי׳ ברא הקב״ה ומכולם לא בחר כסא כבוד למלכותו אלא ערבות שנ׳ סלו לרוכב בערבות · אלו דבריו והבינם גם כן · ודע כי כלל הבהמות הנרכבות נקראות מרכבה וזה נכפל הרבה· ויאסור יוסף מרכבתו · במרכבת המשנה · מרכבות פרעה · והראיה על היות זה השם נופל על הרבה בהמות אמרו · ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה · וזאת ראיה על היות שם מרכבה נופל על ארבעה מן הסוסים · ולזה אומר כי כאשר נאמר לפי מה שנאמ׳ שכסא הכבוד נושאים אותו ארבע חיות קראוהו החכמים מרכבה לדמות במרכבה אשר היא ארבע׳ אישים · וזה שעור מה שנתגלגלו אליו הדברים בזה הפרק ואי אפשר מבלתי הערות אחרות ג״כ רבות בזה הענין · אמנם המכוין בזה הפרק אשר עדיו היתה השבת הדברים כי אמרו · רוכב שמים · ענינו מסבב הגלגל המקיף ומניעו ביכולתו ורצונו · וכן אמרו בסוף הפסוק · ובגאותו שחקים · אשר בגאותו סבב השחקי׳ · הוציא זה הראשון אשר הוא ערבות כמו שבארנו במלת רכיבה · ושאריתו במלת גאוה · כי בתנועת הגלגל העליון זאת התנועה היומית יתנועעו הגלגלים כולם כתנועת החלק בכל · וזאת היא היכלת העצומה אשר הניעה הכל ולזה קראה גאוה · ויהיה זה הענין נמצא תמיד בשכלך למה שאני עתיד לאמרו · שהיא הגדולה שבראיות שנודעת מציאות השם ב״ה · ר״ל הקף הגלגל כמו שאביא עליו המופת והבינהו :

[illegible]

פרק עא

[illegible]

פרק אחד ושבעים רע

כי החכמות הרבות אשר היו באומתנו באמתת אלו הענינים אבדו

[illegible]

אבדו באורך הזמן ובשלוט האומות הסכלות עלינו · ובהיות העניינים ההם בלתי מותרים לבני אדם כלם כמו שבארנו ולא היה הדבר המותר לבני אדם כלם אלא דברי הספרים לבד · וכבר ידעת שאפי׳ התלמוד המקובל לא היה מחובר בספ׳ מקדם לעניין המתפשט באומה דברים שאמרתי לך על פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב · והיה זה תכלית החכמה בדת שהוא ברח ממה שנפל בו באחרונה · ר״ל רוב הדעות והשתרגם וספקות נופלות בלשון המחובר בספר ושגגה תתחבר לו ותתחדש המחלוקת בין האנשים ושובם חבורות והתחדש הבלבול במעשים · אבל נמסר הדבר בזה כולו לב״ד הגדול כמו שבארנו בחבורינו התלמודיי׳ וכמו שיורה עליו דבר התורה · ואם תור׳ שבעל פה נפלה בו הקפדה מהשאירו לעד בחיבור מפורסם לבני אדם כולם למה שיגיע בזה מן ההפסד · כל שכן שיזוכר דבר מאלו סתרי התורה ויפורסם לבני אדם כלם · אבל היו נמסרים מיחידי סגולות ליחידי סגולות כמו שבארתי לך בפ׳ ל״ד מזה ובפ׳ ל״ג מזה מאומרם אין מוסרים סתרי תורה אלא ליועץ חכם חרשים וכו׳ · וזאת היא הסבה המחייבת להפסק אלו השרשים העצומים מן האומה · ולא תמצא מהם אלא הערות קטנות ורמיזות באו בתלמוד ובמדרשות והן גרגרי לב מעטין עליהם קליפות רבות · עד שהתעסקו בני אדם כלם בקליפות ההם וחשבו שאין תחתם לב בשום פנים · אמנם זה המעט מזער שתמצאהו מדברי עניין היחוד ומה שנתגלה מזה העניין לקצת הגאוני׳ · ואצל הקראים · הם עניינים לקחום מן המדברים מן הישמעאלים והן מעט מזער כנגד מה שחברוהו הישמעאלים בו · ונזדמן עוד שתחלת התחלת הישמעאלים בזה הדרך היו כת אחת שנקרא שמם מעתזלה פי׳ הנבדלים ולקחו מהם חברינו מה שלקחו והלכו בדרכם · ולזמן אחר כן נתחדשה בישמעאלי׳ כת אחרת שנקרא שמם כת האשעריה ונתחדשו להם דעות אחרות לא תמצא עם חברינו מן הדעות ההם דבר · לא שהם בחרו הדעת הראשון על הדעת השני אבל למה שנזדמן שלקחו הדעת הראשון וקבלוהו וחשבוהו עניין מופתי · אמנם הספרדים האנדלוסיי׳ מאנשי אומתינו כולם החזיקו בדברי הפלוסופים · ויטו לדעותם מה שלא היה סותר פנת דתינו · ולא תמצאם שילכו כדבר מדרכי המדברים · ולזה נטו בדברים רבים לצד דעתנו בזה המאמר כעניינים המעטי׳ הנמצאים לאחרוניהם · ודע כי כל מה שאמרוהו הישמעאלים בעניינים ההם והם המעתזלה והאשעריה הם כולם דעות בנויות על גזרות והקדמות לקוחות מספרי היונים והארמיים אשר השתדלו לחלוק על דעות הפילוסופי׳ ובטול מאמריהם · והיתה סבת זה כי כאשר כללה האומה הנצרית האומות ההם וטענו הנצריים מה שכבר נודע ויהיו דעות הפילוסופים מתפשטות באומות ההם ומהם נולדה הפילוסופיא ונתחדשו מלכים שומרים הדת ראו חכמי הדורות ההם מן היונים והארמיים שאלו טענות יסתרו אותם הדעות הפילוסופיות

פרק עא

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

הפילוסופיות סתירה גדולה מבוארת והולידו הכמרים הדברים הזאת והתחילו להעמיד הקדמות מועילות להם באמונתם וישיבו על הדעות ההם הסותרות פנים תורתם · ובאשר באה אומת ישמעאל ונעתקו אליהם ספרי הפילוסופים נעתקו אליהם ג"כ התשובות ההם אשר חיברו על ספרי הפילוסוף · ומצאו דברי יוחני הדמדקון ואבן ערי וזולת בעלי העניינים והחזיקו בהם והגיעו אל בקשה עצומה לפי דעתם · ובחרו נכם בן תירה · ואחר כן פשטו הדברים וירדו אל דרך אחרת נפלאת לא נהלו בה כלל הדברים מן היונים וזולתם שאותם היו קרובים לפילוסופים · ואחר כך יצאו עוד בישמעאלים מאמרים תוריים מיוחדים בהם הוצרכו בהברה לשמרם ונפלה ביניהם ג"כ מהלוקת בדברים ההם · וקיימה כל כת מהם הקדמה מועילה לה לשטור דעתם ואין ספק כי יש בין הסדברי שבללי שלשתנו ר"ל היהודים והנוצרי והישמעאלים והוא מאמר בחרו העולם אשר בהתאמתו יתאמתו הנפלאות וזולתם· אמנם שאר הדברים אשר עמסי על עצמם שתי האומות הלזה הועסק בהם בעניין השלוש וכעסק קצת בתות אל בדבור· עד שהוצרכו לקיים הקדמית יקיימו בהקדמות ההם אשר בחרו הדברים אשר נשקעו בהם והדברים המיוחדים בכל אומה מהם ממה שיחובר בהם לדת אין צורך לנו אליהם· כלל סיף רב כי כל המדברים הראשוני מן היונים המתנצרי ובן הישמעאלי לא נמשכו אחר הנראה מעניין המציאות תחילה בהקדמותיהם · אבל ישתבלו איך צדיק שיהיה המציאות עד שתהיה ממנו ראיה על אמתת זה הדעת או לא יסתרהו· וכשיתאמת הדמיון ההוא יחייבו שהמציאות הוא על צורת כך ויבאו להביא ראיות לקיי השענות ההם אשר ולקחו מהם החקדמות אשר יתאמת בהם הדעת או לא יסתר· כן עשו המשבילי אשר הביאו זאת ההנחנה תחלה והחברה בספרים ואמרו שגוף העיון הבאים אל זה מאין נשוא פנים לדעת קדם · אמנם האחרונים אשר ייינו בספרים ההם לא ידעו דבר מזה עד שהם יצאו בספרים ההם הקדמים ראיות גדולו והשתדלות חזקה לקיים ד"א או לבטל דבר אה· ויחשבו שהדבר ההוא אין צורך בשיו פני לקייטו או לבטלו במה שיצטרך אליו מפנות התור· ושהראשונים לא עשו כן רק לבלבל דעות הפילוסופי לא לדבר אחר ולהראות שפן במה שיחשבוהו מיפת · ואלו האומרי זה המאמר לא שערו ולא ידעו שאין הדבר כמו שחשבו · אבל אמנ שרחו הקדמוני לקיים מה שיבוקש קיומו ולבטל מה שיבוקש בטולו בעבור מה שיגיע ממנו מן התפסד ברעת אשר ירצו לאמתו · ואפילו אחר מאת הקדמות והם ידעו אותם הראשונים מן הסדברים ההולי מעקרו · וכלל אושר לך כי הדבר כמו שאמרו תמטטים אמר אין המציאות נמשכת אחר הדיעות · אבל הדעות האמתיות נמשכות אחר המציאות· וכאשר עיינתי בספרי אלה המדברים כפי שנזדמן לי כמו ש עיינתי בספרי הפילוסופים גם כן וכאשר עיינתי בספרי אלה המדברים כולם דרך אחר במין ואע"פ שיחלק המין ההוא להלקים · כפי יכולתי מצאתי דרך המדברים כולם דרך אחר במין ואע"פ שיחלק המין ההוא להלקים · והוא כי פנת הכל שאין בחינה במה שעליו המציאו מפני שהוא מנהג אפשר בשכל הלופו והם גם כן במקומות רבים ימשכו אחר הדמיון ויקראוהו שכל · וכאשר הקדימו הקדמות החם אשר אשמיעך אותם פסקו הדין במופתיהם כי העולם מחודש · וכשתקיים שהעולם מחודש התקיים בלא ספק שיש לו עושה חדשו · ואח"כ יביאו ראיות על העושה כי הוא אחד · אחר כן יקיימו בהיותו אחד שאינו גוף · זה דרך כל מדבר מן הישמעאלים בדבר מזה העניין· וכן המחקים להם מאמתנו אשר דרכו דרכיהם· אמנם אופני ראיותיה והקדמותיה בקיום תרוש העולם או בבטול קדמותו הם חלוקים · אך העניין הכולל את כולם קיום הדוש העולם· ובחדושי יתאמת שהבורא נמצא · וכאשר השתכלתי זה הדרך והקה נפשי ממנו רחוק גדול מאד וראוי לו שירוחק· כי כל מה שיחשבו שהוא מופת על חדוש העולם ישינוהו הספקות · ואינו מופת גמור אלא אצל מי שלא ידע ההבדל בין המופת ובין מחלוקת הנצדקן והוא הלק מן ההגיון ובין ההשיאה · אמנם אצל מי שיודע אלו המלאכות העניין מבואר נגלה שהראיות ההם כולם יש בהם ספקות ונעשו בהם הקדמות לא בא עליהם מופת · ומה ותבלית יכולת המאמת אצלי מבעלי התורה שיבטל מופתי הפילוסופים על הקדמות · ומה

כשאפשר

נכבד זה

לחרת מספרי היונים לחדמיים לאר ירו בתחלת הדעות בסדברים ; סלותם יו קרובים לפילוסופים · רוצה לומר שהחדמיים והיונים הע"פ שהם חולקי' לדעות עדיין לית היו הולקים עמהם בכל הדברים שיסתעתלים בהם ויסכים בכיות הזה עניין זה מקור ; ר"ל שהמציאות לית יסתור דעותם לפיכך יצטרכו לקיים הקדמו' הסוקמ' שהמציאות לא יתנו דבר מזה · ר"ל שהלו החדמיים לית יהיו בספרי' הסם לית יהנו שהסכרות הסם בעצמו כעבור קיום הסם לכל יחסבו שעניין הכיחם לפעמים הסקדמות הסם ; ויחסבו שהדבר הזה אין נריך וכו' · ר"ל כל כך יחסבו שהחדמיים שעוף העיון הכיחם לזה הענין שסלאר יחללו בספרי' הקודמי' ולזו לחיות גדולות והשתדלות הוזקה לחמת הפברת לחד שהדבר הזה אין נריך לכל יחסבו שעמו זה הענין לקיים פמות תורת' לכל יחסבו שעמו הקדמות הסם לכמל דעת הפילוסופי' ולכבלם לית לכל לדב' אמ' שהם מחסבותו מופ' · ר"ל לחרולו שהסכן כתם ויחסבו שהפילוסופים שים בו מופת ; ולזו חלוחרים זה המאמר · ר"ל לאמר הרב שלזו כחכמים לחלוחרים זה הענין לית יהיו שלזו הדבר כמו שחסבו ; ולפי' לחר שזה הקדמות ר"ל שחק שהרבו המדברי' לחחלוחים הסם לחמת ולבטל לית יעשו רק בעבור מה שיחשקדין בספר דעות' ורבו לחמת הקדמות הסם בעומק וכדקות כלל שלזו יהיה הפילוסופי כדחם ; ולפי' לחר שזה הקדמות שהרבו המדברי' לחחלוחים הסם לחמת ויסירו לותם כרחלוחים בין בחדברים רוצה לומר לותם הרחלוחים שהרבו לחמת הענין לחר' הקדמות הפיר בחולי כדי בותת התבולה כשחסבו שכלזם לחחלוחים

הפילוסופי' הענתיקו ג"כ התשובות עליהם לחר הכרום על ספרי הפילוסופי' ומלאו ספרי יותני המדקדק ויזכו עדי וזולתם כלו העבריי' ונחזיקו כהם ויבניעו אל בקשה עצומה לפי דעתם · הרבון כו שחשבו שבעניו גדול לחפיי כשבעניו תשובות מבוארו על דברי הפילוסופים ; כחלק והרקות · והרקות ובחרו ג"כ מלעות הפילוסופים הרחלוחים כל מה שרחבו הכותר שהוא מועיל להם ולזו ע"פ שהפילוסופים הלחרונ' כתר בהיזם עומק בהטולו כחלק והרקות ; ולזו חלקו הענייני' משתתפים והקדמות יעטרך אליהם בכל בעל תורה ולחר כן פשטו הכרום וירדו אל דרך לחרת כשלחת לית נחלו כה בכל המדברים מן היונים וזולתם · והרבון כי חכמי הכותרים וישמעחלים ירדו לדרך לחרת מספרי היונים והחדמיים שיונים והלחרונים לזו ע"פ שהיו מולקים עמהם בכל הדברים לזלת מה שהיה ע"פ ונחם לבכל החברים הלחרונים מיישמעחלים מתרו הפילוסופים בכל מה שלחר ולחל"ב יגלו עוד בישמעחלים מלחרים תוריים מיוחדים בהם הוצרכו בהברה לשמרם ונפלה ביניהם ג"כ מהלוקת בדברים ההם · וקיימה כל כת מהם הקדמו מועילו לה לשטור דעתם ואין ספק כי יש בין הסדברי שבללי שלשתנו ר"ל היהודים והנוצרי והישמעחלים והוא מאמר בחרו העולם אשר בהתאמתו יתאמתו הנפלאות וזולתם· אמנם שאר הדברים אשר עמסי על עצמם שתי האומות הלזה הועסק בהם בעניין השלוש וכעסק קצת בתות אל בדבור· עד שהוצרכו לקיים הקדמית יקיימו בהקדמות ההם אשר בחרו הדברים אשר נשקעו בהם והדברים המיוחדים בכל אומה מהם ממה שיחובר בהם לדת אין צורך לנו אליהם· כלל סיף רב כי כל המדברים הראשוני מן היונים המתנצרי ובן הישמעחלי לא נמשכו אחר הנראה מעניין המציאות תחילה בהקדמותיהם · אבל ישתבלו איך צדיק שיהיה המציאות עד שתהיה ממנו ראיה על אמתת זה הדעת או לא יסתרהו· וכשיתאמת הדמיון ההוא יחייבו שהמציאות הוא על צורת כך ויבאו להביא ראיות לקיי השענות ההם אשר ולקחו מהם החקדמות אשר יתאמת בהם הדעת או לא יסתר· כן עשו המשבילי אשר הביאו זאת ההנחנה תחלה והחברה בספרים ואמרו שגוף העיון הבאים אל זה מאין נשוא פנים לדעת קדם · אמנם האחרונים אשר ייינו בספרים ההם לא ידעו דבר מזה עד שהם יצאו בספרים ההם הקדמים ראיות גדולו והשתדלות חזקה לקיים ד"א או לבטל דבר אה· ויחשבו שהדבר ההוא אין צורך בשיו פני לקייטו או לבטלו במה שיצטרך אליו מפנות התור· ושהראשונים לא עשו כן רק לבלבל דעות הפילוסופי לא לדבר אחר ולהראות שפן במה שיחשבוהו מיפת · ואלו האומרי זה המאמר לא שערו ולא ידעו שאין הדבר כמו שחשבו · אבל אמנ שרחו הקדמוני לקיים מה שיבוקש קיומו ולבטל מה שיבוקש בטולו בעבור מה שיגיע ממנו מן התפסד ברעת אשר ירצו לאמתו · ואפילו אחר מאת הקדמות והם ידעו אותם הראשונים מן הסדברים ההולי מעקרו · וכלל אושר לך כי הדבר כמו שאמרו תמטטים אמר אין המציאות נמשכת אחר הדיעות · אבל הדעות האמתיות נמשכות אחר המציאות· וכאשר עיינתי בספרי אלה המדברים כפי שנזדמן לי כמו ש עיינתי בספרי הפילוסופים גם כן וכאשר עיינתי בספרי אלה המדברים כולם דרך אחר במין ואע"פ שיחלק המין ההוא להלקים · כפי יכולתי מצאתי דרך המדברים כולם דרך אחר במין ואע"פ שיחלק המין ההוא להלקים · והוא כי פנת הכל שאין בחינה במה שעליו המציאו מפני שהוא מנהג אפשר בשכל הלופו והם גם כן במקומות רבים ימשכו אחר הדמיון ויקראוהו שכל · וכאשר הקדימו הקדמות החם אשר אשמיעך אותם פסקו הדין במופתיהם כי העולם מחודש · וכשתקיים שהעולם מחודש התקיים בלא ספק שיש לו עושה חדשו · ואח"כ יביאו ראיות על העושה כי הוא אחד · אחר כן יקיימו בהיותו אחד שאינו גוף · זה דרך כל מדבר מן הישמעאלים בדבר מזה הענייני· וכן המחקים להם מאמתנו אשר דרכו דרכיהם· אמנם אופני ראיותיה והקדמותיה בקיום תרוש העולם או בבטול קדמותו הם חלוקים · אך הענייני הכולל את כולם קיום הדוש העולם· ובחדושי יתאמת שהבורא נמצא · וכאשר השתכלתי זה הדרך והקה נפשי ממנו רחוק גדול מאד וראוי לו שירוחק· כי כל מה שיחשבו שהוא מופת על חדוש העולם ישינוהו הספקות · ואינו מופת גמור אלא אצל מי שלא ידע ההבדל בין המופת ובין מחלוקת הנצדקן והוא הלק מן ההגיון ובין ההשיאה · אמנם אצל מי שיודע אלו המלאכות הענייני מבואר נגלה שהראיות ההם כולם יש בהם ספקות ונעשו בהם הקדמות לא בא עליהם מופת · ומה ותבלית יכולת המאמת אצלי מבעלי התורה שיבטל מופתי הפילוסופים על הקדמות · ומה

אחריהם שכל מה שאמרוהו לא אמרוהו אלא מצד דעותם האוליים לא מצד שגוף הענין הביאם לאותו הענין: ושהוא מעמד שכלי ר"ל שהשכל האדם יעמוד ויפסק ויש לו גבול. בזה הענין ר"ל שה"א להביא בו פת על קדמותו או על חדושו: אם שיהיה הענין כן לנו בספק. ר"ל אם יהיה הענין לנו בספק אם העולם מחודש או קדמון יהיה בספק לנו מציאותו ית': ולא תאמר איך תתאמת הנבואה. ר"ל לא תאמר אם העולם קדמון היאך אפשר שתהיה מציאות לנבואה עד שתשמע דברינו בחלק שני שאם נבאר שהן היות העולם קדמון או מחודש דבר מציאות הנבואה אמת בלא ספק: אשר יסדום וישבום השרשיים ר"ל מפני זה קורא המדברים שרשים יש לפי שהם מאמינים עצמם פרדיים שהם שורש לכל דעותם הכוזבות: אמנם דרכי זה. ר"ל אמנם הדרך שאני הולך במציאותו יתברך ואחדותו ושלילות הגשמות הוא כך וזהו שאני אומר וכו': ולא אצטרך להתגבר. ר"ל שלא אצטרך לחלוק על המוחשות: הקדמות הפילוסופי' הקרובות בזה. ר"ל שהביא הקדמות מהפילוסופים הקרובות לבאר במופת אלו הג' בקשו' אבל לא הביא ההקדמות הרחוקות אשר אלו ההקדמות מקוייבו' אמנם כי יאריך הענין:

וכבר

כשאפשר עליו · וכבר ידע כל מעיין זך השכל המאמת שלא יטעה נפשו שזאת השאלה רצוני לומר קדמו' העולם או חדושו לא יגיעו אליה במופת חותך ושהיא מעמד שכלי · והנה נדבר בזה הרבה · ויספיק לך מזאת השאלה שפילוסופי הדורות חולקים בה מהיום שלשה אלפים שנה אל זמננו זה במה שנמצא מחבוריהם · ואחר שהענין בזא' השא' כך איך נקחיה הקדמה נבנה עליה מציאו' הבורא · ויהיה א"כ מציאות השם מסופק בו : אם העולם מחודש יש אלוה ואם הוא קדמון אין אלוה אם שיהיה הענין כן לנו בספק או נאמר שעשינו המופת על חדוש העולם ונכרית בני אדם בכח הזרוע לקבל ממנו זה · כדי שנוכל לומר שאנחנו ידענו השם במופת וזה כלו רחוק מן האמת : אבל הפנים האמתיים אצלי והוא הדרך המופתי · אשר אין בו ספק שיקויים מציאות השם ואחדותו · והרחקת הגשמות בדרכי הפילוסופים · אשר הדרכים ההם נבנים על קדמות העולם · לא שאני מאמין בקדמות העולם ולא אקבל מהם זה · אבל בעבור שבדרך ההוא יתאמת המופת ויגיע האמת השלם באלה השלשה דברים · רצוני לומר במציאו' הא' יתברך · ושהוא אחד · ושהו' בלתי גשם · מבלתי הבטח אל גזרת המשפט בעולם אם הוא קדמון או מחודש · וכשיתאמתו אלינו אלו השלש בקשות הנכבדות העצומות במופת האמתי · נשוב אחר כן לחדוש העולם ונאמר בו כל מה שאיפשר לטען בו · ואם תהיה ממי שיספיק לו מה שאמרוהו המדברים ותאמין שכבר התבאר המופת על חדוש העולם אני אוהב זה · ואם לא יתבאר אצלך במופת אבל תקח היותו מחודש מן הנביאים קבלה אין הזק בזה · ולא תאמר איך תתאמת הנבוא' אם העולם קדמון עד שתשמע דברינו בנבואה בזה המאמר · ואין אנחנו עתה בזה הענין · וממה שראוי שתדעהו שההקדמות אשר יסדום ויישבום השרשיים ר"ל המדברים לקיים חדוש העולם · יש בהם מהפוך העולם ומשנוי סדרי בראשי' מה שתשמעו שאי אפשר לי שלא אזכור לך ההקדמות שלהם ואפני הבאת ראיותיה' · אמנם דרכי זה הוא כמה שאגיד לך כללו עתה · וזה שאני אומר שהעולם לא ימלט מהיותו קדמון או מחודש · ואם הוא מחודש יש לו מחדש בלא ספק · וזה מושכל ראשון · כי המחודש לא יחדש עצמו אבל מחדשו זולתו ומחדש העולם הוא השם · ואם היה העולם קדמון · ראוי בהכרח במופת כך · שיש נמצא אחד מבלתי גשמי העולם כלם שאינו גשם ולא כח בגשם והוא אחד תמיד נצחי אין עלה לו ואי אפשר השתנותו והוא השם · הנה כבר התבאר לך כי מופתי מציאו' השם ואחדותו והיותו בלתי גשם אמנם צריך שילקחו לפי הנחת הקדמות אז יעלה בידינו המופת השלם יהיה העולם קדמון או מחודש · ולזה תמצאני לעולם במה שחברתיו בספרי התלמוד כשיזדמן לי זכרון יסודות הדת ואביא לדבר בקיום מציאות השם שאני אקיימנה במאמרים נוטים לצד הקדמות · אין זה שאני מאמין בקדמות אמנם אני רוצה שאקיים מציאותו ית' באמונתנו בדרך מופתי שאין מחלוק' בו בשום פנים · ולא נשים זה הדעת האמתי גדול הערך נשען ליסוד כל אדם יקעקענו ויבקש לסתרו ואחר יחשוב שהוא לא נבנה כלל · וכ"ש בהיות המופתים ההם הפילוסופיות על אלו השלש בקשות נלקחות מטבע המציאות הנראה אשר לא יוכחש אלא מפני שמירת קצת דעות · ואמנם מופת ראיות המדברי' הם נלקחות מהקדמות שהם כנגד טבע המציאו' הנראה · עד שהם יצטרכו לקיים שאין טבע לדבר כלל · והנה אפריד לך בזה המאמר פרק ברבי בחדוש העולם אבאר לך בו קצת ראיה על חדוש העולם · ואגיע אל התכלית אשר השתדל עליה כל מדבר · מבלתי שאבטל טבע המציאות ולא אחלוק על ארס"טו בדבר ממה שהביא עליו המופת · כי הראיה אשר הביאו קצת המדברים על חדוש העולם והיא החזקה שבראיותיהם אשר לא הונחה להם עד שבטלו טבע המציאות כולו וחלקו על כל מה שבארוהו הפילוסופים · הנני אגיע לכמות הראיה ההיא ולא אחלוק על טבע המציאות ולא אצטרך להתגבר על המורגשות · וראיתי שאזכור לך הקדמות המדברים הכוללות אשר יקיימו בהם חדוש העולם · ומציאות האלוה · ואחדותו · והרחקת הגשמות · ואראך דרכם בזה · ואבאר לך מה שמתחייב מכל הקדמה מהם · ואח"כ אזכור הקדמות הפילוסופים הקרובות בזה ואראך דרכם · ולא תשאלני בזה המאמר לאמת הקדמות ההם הפילוסופיות אשר אומר לך בקצרה · שזה הוא רוב חכמת הטבע והאלהות · כמו שלא תוחיל שאשמיעך בזה המאמר טענות המדברים על אמתת הקדמותיהם · שבזה כלו ימיהם ויכלו ימי הבאים אחריהם ורבו ספריהם · כי כל הקדמה מהם אלא המעט סותר אותה הנראה מטבע המציאו' ויתחדשו עליה הספקות המתרגשות: ויצטרכו לחבור' והתוכחות בקיום ההקדמה ההיא · והתיר הספקות המתרגשות עליה · ולדחות הנראה הסותר להם · ואם אי איפשר בזה תחבולה ·

ואלו

ממנו מאד רחק גדול ונקראהו שירוחק לכל משכיל כי כל מה שיחשבו שהוא מופת על חדוש העולם ישיגהו הספקות אבל מי שידע ואינו מופת חותך אלא אבל מי שלא ידע בין המופת והגלות והסטעאה אמנם מי שידע אלו המלאכות הענין מבואר נגלה שבראיו' כלם יש בהם ספקות ונטעו בהם הקדמות לא בא עליה' מופת · ותכלית יכולת המאמת אלו מקבלי התורה שיבטל ראיות הפילוסופים על הקדמות וזה נכבד וזה כשאפשר עליו · אבל לבאר חדוש העולם במופת זה אי אפשר : וכבר ידע כל מעיין זך השכל מאמת שלא יטעה נפשו שזאת השאלה בקדמות העולם או חדושו לא יגיעו אליה במופת חותך ושהוא מעמד השכל · אשר אי אפש' להכריע אחד משני הסותרים והראיה שהיא מעמד השכל שפילוסופי הדורות חולקי' בה מהיום שלשת אלפים שנה כפי מה שנמצא בחבוריהם ואחר שהענין בזאת השאלה כן איך נקחה הקדמה נבנה עליה מציאות הבורא יתברך ויהיה א"כ מציאות השם מסופק כי אם העולם נתחדש יש אלוה ואם הוא קדמון אין אלוה וכו' · או נאמר שעשינו מופת על חדוש העולם ונכריח בני אדם בכח הזרוע לקבל ממנו זה כדי שנוכל לומר שאנחנו ידענו מציאות השם יתעלה במופת וזה כלו רחוק מן האמת · אבל הפנים האמתיים אצל הרב הוא הדרך המופתי שקיום מציאות השם ואחדותו והרחקת הגשמות יהיו בדרכי הפילוסופים אשר הדרכים נבנים על קדמות העולם אף שהאדם לא יאמין הקדמות ולא יקבל זה מהם אבל בעבור שבדרך ההוא יתאמת המופת יגיע האמת השלם באלה השלשה דרושים הנכבדים מבלתי הבטח אל גזרת המשפט בעולם אם הוא קדמון או מחודש וכשיתאמתו אלו הג' בקשות הנכבדות העצומות במופת אמתי נשוב אח"כ לחדוש העולם ונאמר כל מה שאפשר בו לטעון כנגד כת הפילוסופים ואם המעיין יספיק לו מה שאמרו המדברים ויחשוב שכבר התבאר מופת חדוש העולם · אמ' הרב שהוא אוהב זה מצד שיהא למעיין דעת שהשם נגלה ואם לא יתבאר אצלך במופת אבל יקח היותו מחודש מן הנביאים קבלה בזה אין הזק · ולא תאמר איך אפשר שיהיה הנבואה אם העולם קדום כי כבר יחשוב החושב שהנבואה היא מהנפלאו' הגדולו' ואם העולם מחודש יתקיים הנבוא' ואם הוא קדמון לא יתקיים אמר הרב שאין הדבר כן שכבר אפשר שיהי' העולם קדמון והנבואה אמתית כפי מה שיתבא' אחר זה אמר הרב כי אין לקיים חדוש העולם ממה שאמרו המדברים לפי שיש בהקדמותיהם לקיים חדוש העולם בשנוי סדרי בראשית מה שתשמיענו שאי אפשר שלא נזכור לך הקדמות שלהם ואופני הבאת ראיותיהם כדי להראות מופם ויגלה לנו האמת באלו הג' דרושים הנכבדים כי אינו אחר קיום חדוש העולם כפי דרך המדברים שיש להם הקדמות על חדושו כי זה שקר אבל דרך הרב הוא כי העו' שלא ימלט מהיותו קדמון או מחודש ואם היה מחודש יש לו מחדש בלי ספק וזה מושכל ראשון כי המחודש לא יחדש את עצמו ומחדש העולם הוא הש"י ואם העולם קדמון ראוי בהכרח במופת כך שיש נמצא בלתי גשמי שאינו גשם ולא כח בגשם והוא אחד תמיד נצחי אין עלה לו ולא אפשר בו השנוי נ"כ הנה יתבאר לך כי מופת מציאו' הש"י ואחדותו והיותו בלתי גשם צריך שילקחו לפי הנחת הקדמות ויתקיים המופת השלם יהיה העולם קדמון או מחודש והנה כשיתבאר מציאות האלוה מצד חדוש העולם אחר שתבאר שיש לעולם עוש' ומחדש ולא שאינו נפסולת כח בגשם ואומנם שביארו בדרך הפילוסופים אחר שיתבארו הג' דרושים עיקרי' : והנה אמרו ולזה תמצאני לעולם במה שחברתיו בספרי התלמוד כשיזדמן לי זכרון יסודות הדת ואבא לדבר במציאות קיום השם שאני אקיימנו במאמרים נוטים לצד הקדמות והיה הסב' בזה כי אוראהו לבאר מציאות השם אשר הוא דרוש שהכל תלוי בו כיסו' שכל האדם יקעקענו ויבקש לסותרו ואחר יחשוב שזה היסוד היקר והנכבד שהוא לא נבנה · וכל שכן כי אין ראוי לדרוך דרך המדברים בעבור שהם ראיות נלקחות מהקדמות שההפך טבע המציאות אשר יצטרכו לבאר שאין טבע לדב' כלל וראיות הפילוסופים על אלו הג' בקשו' נלקחו' מטבע המציאות הנראה אשר לא ירוחק אלא מפני שמירת קצת דעו' והנה אחר זה אמ' הרב שיפריד בזה המאמר פרק בדברי חדוש העולם וכו' ויגיע אל התכלית אשר השתדל עליה כל מדבר מבלתי שיבטל טבע המציאו' ולא יחלוק על ארס"טו בדבר שהביא עליו מופת כי הראיה אשר הביאום קצת המדברים בחדוש העולם והיא החזקה שבראיות אשר לא הונחו להם עד שבטלו טבע המציאות כלו וחלקו על כל מה שביארו הפילוסופים הנני מגיע אל אותה הראיה מבלתי שאחלוק על טבע המציאות ולא אצטרך להכחיש המורגשות והנה אמר הרב שיזכיר לך הקדמו' המדברי' הכוללות וכו' · ואמר ואבאר לך מה שיבאר מכל הקדמה אשר יקיימו וכו' הרצון בו שיודיע הרב מקו"ם הטעות בהם ואחר כך יאמת שדרך המדברי' איננה כלום ואח"כ יזכור לך הקדמו' הפילוסופיות הקרובות בזה אשר דרכם :

ואלו

ואלו ההקדמות הפילוסופיות אשר אומר אותם לך בקצרה למופת על שלשת הבקשות האלה · ר"ל מציאות השם · ואחדותו · והרחקת הגשמות · רובם הקדמות שיעלה בידך אמיתתם בתחלת שמיעתם והבנת ענייניהם · וקצתם ידרוך על מקומות מופתם מן הספרים הטבעיים או ספר מה שאחר הטבע · ותבוין אל מקומו ותאמת מה שהוא צריך לאמת · וכבר הודעתיך שאין זולת השם יתעלה וזה הנמצא · ואין ראיה עליו יתעלה אלא מזה הנמצא מכללו ומפרטיו · ויתחייב בהכרח שיבחן זה הנמצא כפי מה שהוא · ויולקחו ההקדמות ממה שיראה מטבעו · ולזה ראוי שתדע צורתו וטבעו הנראה · ואז אפשר שתביא ראיה ממנו על זולתו · ולזה ראיתי שצריך תחלה שאביא פרק אפרש בו לך כלל המציאות על צד ההגדה במה שכבר בא עליו המופת והתאמת אין ספק בו · ואח"כ אביא לך פרקים אחרים אזכור לך בהם הקדמות המדברים · ואבאר דרכיהם אשר יבארו בהם הבקשות ההם הארבעה · ואח"כ אביא פרקים אחרים אבאר לך בהם הקדמות הפילוסופים · ודרכי ראיותיהם על הבקשות ההם · ואח"כ אבאר לך הדרך אשר אני הולך בה · כמו שהגדתי לך באלה הארבעה בקשות :

פרק שנים ושבעים

רע כי זה הנמצא בכללו הוא איש אחד לא זולת זה · ר"ל כי כדור הגלגל הקיצון בכל מה שבו הוא איש אחד בלא ספק · כראובן ושמעון באישות והשתנות עצמיו ר"ל עצמי זה הכדור בכל מה שבו · כהשתנות עצמי איש איש מבני אדם על דרך משל · וכמו שראובן על דרך משל הוא איש אחד והוא מחובר מאברים מתחלפים · בבשר ועצמות וגידים · ומלחות משתנות · ומרוחות · כן זה הכדור בכללו · מחובר מן הגלגלים · ומן היסודות הארבעה · ומה שהורכב מהם · ואין רקות בו כלל · אלא מקשה מלא נקודת · מרכזו כדור הארץ · והמים מקיפי' בארץ · והאויר מקיף במים · והאש מקיף באויר · והגשם החמישי מקיף האש · והם כדורים רבים אחד תוך שני אין פנוי ביניהם ולא רקות כלל · אלא הקפתם מתוקנת מדובקים אחד בא'כולם מתנועעים תנוע' סבובית שוה אין מהירות בדב' מהם ולא איחור · ר"ל כי כל כדור מהם לא ימהר פעם ויאחר פעם אחרת · אבל כל אחד דבק לטבעו במהירותו ואופני תנועתו · אלא אלו הכדורי' קצתם יותר ממהר התנוע' מקצת' והממהר תנוע' מכלם היא תנועת הגלג' המקיף בכל · והו' אשר יתנוע' התנוע' היומית · ויניעם כולם עמו תנועת החלק בכל · שהם כולם חלקים בו · ונקודות מרכזי אלו הגלגלים משתנים · מהם מי שמרכזו מרכז העולם · ומהם מי שמרכזו יוצא ממרכז העולם · ומהם מי שיתנועעו תמיד תנועתו המיוחדת בו מן המזרח אל המערב · ומהם שיתנועע תמיד מן המערב אל המזרח וכל ככב שבאלו הכדורים הוא חלק מהגלגל אשר בו הוא עומד במקומו אין לו תנועה מיוחדת בו · ואולם יראה מתנועע בתנועת הגשם אשר הוא חלק ממנו · וחומר זה הגשם החמישי בכללו המתנועע בסבוב אינו כחומר גשמי הארבע יסודו אשר בתוכו · ומספר אלו הכדורים המקיפי' העולם א"א בשום פנים ולא בשום עניין שיהיו פחות משמנה עשר כדור · ואמנם אם מספרם יותר הוא אפשר ויש בו עיון · אמנם אם יש שם גלגלי הקפות והם אשר אינם מקיפים את העולם יש בו עיון · ובתוך זה הכדור הקרוב אשר הוא סמוך לנו חומר אחר מתחלף לחומר הגשם החמישי · קבל ארבע צורות ראשונות ושב בארבעתם ארבעה גופים · הארץ · והמים · והאויר · והאש · וכל אחד מאלו הארבעה יש לו מקום טבעי מיוחד בו לא ימצא בזולתו והוא מונח עם טבעו · והם גופים מתים אין חיים בהם ולא השגה ולא יתנועעו מעצמם אבל הם שוכנים במקומותיהם הטבעיים · ואם יוציאו אחד מהם ממקומו הטבעי בהכרח · בסור המכריח יתנועע לשוב

לשוב למקומו הטבעי · כי הנה יש בו ואת ההתהלה אשר בה יתנועע לשוב אל מקומו על ישור · ואיזבו התהלה שינוח בה ולא שיתנועע בה על בלתי ישור והתנועות הישרות הנמצאות לאלה הארבע יסודות כשיתנועעו לשוב למקומותם שתי תנועות · תנועה אל צד המקיף והיא לאש ולאויר · ותנועה אל נקודת המרכז והיא למים ולארץ · וכשיגיע כל אחד מהם למקומו הטבעי ינוח · אבל הנופלי ההם העגולים הם חיים בעלי נפש בה יתנועעו · ואין התהלת מנוחה בהם כלל ולא ישיגם שנוי אלא בנחה בהיותם מתנועעים בסבוב · אבל אם יש להם שכל שיציירו בו ואין זה מבואר לא אחר עיון דק (כפר' ד' ה' מחלק ב') וכשיתנועע הגשם החמישי בסבוב בכללו תמיד · תתחדש ביסודות מפני זה תנועה הברחית · יצאו בגללה ממקומותם ר"ל באש ובאויר וירדו אל המים ויעברו כולם בגוף הארץ ע' עמקה ויתחדש ליסודות ערוב ואח"כ יתחילו להתנועע לשוב למקומות ויצאו חלקים מן הארץ ג' כ מפני זה ממקומותם בחברת המים והאויר והאש · והם בורר כולו פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מקצתם ויפול ההשתנות במערוב ער שיתהוה מהם תהלה הקיטורים כפי מיניהם ההלוקים · ואחר כן המחצבים כפי מיניהם ההלוקים · ומיני הצמחים כולם · ומינים רבים מבעלי חיים · כפי מה שנזור מזג המעורב · וכל הוה נפסר · אמנם יתהוה מן היסודות ואליהם יפסר · וכן היסודות יתהוו קצתם מקצתם ויפסרו קצתם ע' קצתם · שחומר הכל אחד · ואי אפשר המצא הומר מבלי צורה · ולא תמצא צורה טבעית מאו ההויי' הנפסדי מבלי הומר · יהיה הענין א' ב' בהוית והפסר והיות כל מה שיתהוה מהם ויפסד ע"ידם הזוג הזה כדמות סבוב הגלגל · ער שתהיה תנועת החומר הזה בעל הצורה בבא בו הצורות זו אחר זו כתנועת הגלגל באנה · בחשתנות ההנחות בעצמ' לכל חלק ממנו · וכמו שבגוף האדם אבריס ראשיים · ואברי' שהם תחת יד הראשיים · צריכי בעמידתם להנהנת האבר הראש אשר ינהיגם כן בעולם בכללו חלקי' ראשיים · שהו' הנשם החמישי והמקיף · והלקים שתחת יד הראשיים צריכים למזונ'י · והם היסודות ומה שהורכב מהם · וכמו שהאבר הראש אשר הוא הלב מתנועע תמיד והוא התהלת כל תנועה שתמצא בעולם התהלתה הרא שונ' תנועת תחת ידו והוא ישלח אליהם כחותם אשר יצטרכו אליהם לפעולותיהם בתנועותיו · כן הגלגל הוא המנהיג שאר חלקי העולם בתנועתו והוא ישלח לכל מה שיצטרך אליו בתנועתו · וכח יתן הנפש הצומחת לכל צמח · וכח יתן הנפש החיה לכל חי · וכח יתן כח

הרברי

מהכחות בחיתי הנמצאות בי · הנה כל תנועה שתמצא בעולם התהלתה הרא שונ' תנועת הגלגל · וכל נפש שתמצא לבעל נפש בעולם התהלתה נפש הגלגל · ודע כי הכחות המניעות מן הגלגלים לזה העולם בפי מה שהתאבר ארבע כחות · כח יחייב הערוב וההרכבה · ואין ספק שזה מספיק בהרכבת המחצבים · וכח יתן הנפש הצומחת לכל צמח · וכח יתן כח

הכחות

קצתם בקצתם ויתפעלו קצתם מקצתם ויפול בהשתנו' המערוב רמז כזה לכל גדר סמוך ושוה שהתגלות עד שתגוע לכל לאיכות שתתדמה ויהי הסורה שתגיע לה מגיעה סיפור סיפור לא לחתר כי זה הפסד לא תזור ולא תשתנה ולא תסורים ויכלו הלה תזור ויכלו הלה תסורים עם תנועת המקיף · תוספת תנועת הסורים מן הכוכב שתתוסף עליה תגיע שתגיע ויכלו לסורת תיסודות תמוג במעוכב בין בכח ובפועל והנה זה לא תם מבוכיני רבים מהחכמי' כי סורת תיסודו' כשתסורנה בכל שתסורנה קצת סורות ויתחר קצת שתם ויה הדבר כן בהורו כי תיסודות בשתחרות במורכב לא תיתה בכלן שוויות בשתוסים ותחר שוויות בשתוסים יהיה כל מה שיתקוים שוויית הכחות ויתחר כי יתחברו בשתוסים בשתוסים ולא תהיים בכלן שוויה מוחלטת ולבחר זה הדרוש לריך ביאור יותר לריך לכל די בותת בשתוסים ; על שיתקוה מהם תהלה מהקיטורי' לפי תיניים תחלוקי' · ו' כ' תיניים ובלבו · והרוח והכוכבי' המתלגי' ושתר הדברים המתלקים שתוך · ותח"כ יתקוו המתלקים ושם המקורי' כפי תיניים · והם המחצבים היקרות והגופרית והשלמו'ניאך ודברים רבים לא יתקוו ותיניי קבמתי' כלם ותיניים רבים מהם"כ כפי מה שיגזר מזג המעורב כי תין בילות תלך שתגיע לבחר ויתחלפו הצורות בלל הצורות המקבלים ; וכל הוה בפסד תחנם יתהוה מן היסודות ותלויים יפסד · כי הלו תל' צורות שם הם שתתלות לכל התברי' תהוי' הנפסדים המורכבים : וכן היסודות יתהוה קצתם מקצתם ויפסדו קצתם תל קצתם · לחר שסם מצותים בחתר לחר מהם וסם הסבני' והנה הורה כזה שהכח כי בהתהוות היסודו' יסוד שהוא בעל נפש בעולם התהלתה נפש הגלגל · וזה הוא הסבני' שהוא בעל נפש בעולם התהלתה נפש הגלגל · ודע כי הכחות המניעות מן הגלגלים לזה העולם בפי מה שהתאבר ארבע כחות · כח יחייב הערוב וההרכבה · ואין ספק שזה מספיק בהרכבת המחצבים · וכח יתן הנפש הצומחת לכל צמח · וכח יתן הנפש החיה לכל חי · וכח יתן כח

הרברי

והנה הורה כזה שהכח כי הגורם הנעשית לינו לבר נוסף על התרן והמים והאויר והנה הורה כי הגורם הנעשית היה גורת הכוביה לחר יה ולתן כיסודות והתרן לינו נעשה והרן והמים לינו נעשה ומים לכל הגופים לינם וגלת הלה היות תרן ומים ואויר ונה ; וכ"ת מלו שהכח יה לו מקום שבני מיוחד בו ולה יהנה לולתו והוה דבר עם שנעשו כי המקום דבר כמוך לטבע כ"ת מקם ומקם ונמוך המקום למרת כ"ת מקם וכמו שגורת כ"ת מקם מתחלפת כך המקומות מתחלפים מקום תרן מיניים תחת המים והמים מקיפים כפי היותם הטבעי וכן האויר למים ולה לחויר הוה תכלית גלגל הלבנה ; וכם נופל' מקום לין חיים בהם ולה הבנה ולה יתקוענו מעצמם · כי הכ"ת יוכר מכלתי ב"ת כמים לו הבנה ותנועה מקומית ולה נעשים לחר בהם בעלמה לכל הבסוכנים במקומותיהם הטבעי כי תין להם מטבעם לה מקום ולה יתקוה מיהכחר ב"ת מקומם המקומות הטבעי לחר לו כדמות מרה ויקר בכל כחו בפעולות הטבעיות והקו היטר הוא יותר קר שבין שתי התנועות ולכן יתנועעו יסודות לשוב לל מקומם בדרך היותר קר ולין נו התהלה שיכוה בה ולה שיתנועע בה על בלתי ישר · והתנועות היטרות בגאלות לתלו לד' יסודות כשיתנועעו לשוב לל מקומם שתי תנועות לל מקוה ולחויר ותנועה לל נקודת המרכז והוה למים ולתרן וכשניע כ"ת מכם לל מקומו יכוה שתין להם מעצמם לה שתנועה · הכל מהם המקומות הטבעי · ר"ל לגרמים השמימיים לה יהנה בהם כלל ב' תנועות מהפכות ולה תנועה מקומית לה מקוה ולה יתנועע לה בעצמם ולה מגולל ומקומו מתחמר הכמה ולה מוסמכי משער קיקן לחר יתחנתו ויתקרבו לו יקבלו שכני לחר לכן הם תמיד על עכין לחד ; חלה בהכחה הוכח לומר ולה יקרה להם שכני לה יהיה חלה בחכמיהם כי יחתם יתם חלקי קצתם לקצתם בהיותם מתנועעים בסבוב · לכל לחים להם מכל שניירו בו תין זה מקומר חלה לחר עכין הדק וכוונת זה הפרק לבחר הדברים המקומרים לחר לו לפחר לשום מזכיל להכחיים : וכשיתנועע הגשם הזה בסבוב וכו' יתחדשו ביסודות יתבי זה תנועה הברחית יגלו בגללה ממקומם הטבעי ר"ל כתם ובחויר וידחקו לל קצתם לל קצתם ויעברו בתם ובחויר ובתים כגוף הלרן על עמקה כי · כבר יתבלר בשני מקוה ובפעל כי כל המתהוים יתהוו בהקוסס שתתקון והוה הלרן והלרן נוכר עליהם ויתחדש ליסודות ערוב וחח"כ יתחילו להתנועע לשוב ל מקומותיהם כשיפסד ערוב וינלו חלקים מן הלרן מיהקומותיהם בחברת הים ובחויר ובחש והם כוה כולם פועלים

פועל לחר לעשות

ודע כי הכחות מגיעות מן הגלגלים כפי מה שהתבחר וכו' והרצון כזה כי לדעת הרב תין לריך רכב שבגלגל ערכות ישתלו כו רוחות והשמות שעתיד הב"ה לברוח : ודע כי הכחות מגיעות מן הגלגלים כפי מה שהתבחר וכו' והרצון כזה כי לדעת הרב תין לריך

גורת

הדברי לכל מדבר · וכל זה במצוע האור והחושך הנמשכים אחר יושרם והקפם סביב הארץ · וכמו שאם ינוח הלב כהרף עין ימות האיש ויבטלו כל תנועותיו וכל כחותיו · כן אלו ינוחו הגלגלים יהיה בו מיתת העולם בכללו ובטול כל מה שבו · וכמו שהחי אמנם הוא חי כולו בתנועת לבו אע״פ שבו אברים נחים לא ירגישו כעצמות והאליל וזולתם · כן זה המציאות כלו הוא איש אחד חי בתנועת הגלגל אשר הוא כדמות הלב מבעלי הלב ואע״פ שבו גופים רבים נחים ומתים · הנה כן צריך לך שתצייר כל זה הכדור איש אחד חי מתנועע בעל נפש · כי זה המין מן הציור הכרחי מאד כלומ׳ מועיל מאד במופת על היות השם אח׳ כמו שיתבא׳ · ובזה הציור יתבאר גם כן שהאחד אמנם ברא אחד כמו שאי אפשר שימצאו אברי האדם בפני עצמם והם אברי אדם באמת · ר״ל שיהיה הכבד בפני עצמו או הלב בפני עצמו או בשר בפני עצמו · כן אי אפש׳ חלקי העולם קצת׳ מבלתי קצתם בזה המציאות המיושב אשר חברנו בו · עד שימצא אש מבלתי ארץ · או ארץ מבלתי שמים · או שמים מבלתי ארץ · וכמו שבאדם כח אחד יקשור אבריו קצתם בקצת׳ וינהיגם ויתן לכל אבר מה שצריך שישמור עליו תקונו וידחה ממנו מה שיזיקהו והוא אשר בארו אותו הרופאים ואמרו הכח המנהיג גוף החי והרבה פעמים יקראוהו טבע · כן בעולם בכללו כח יקשור קצתו בקצתו · וישמור מיניו שלא יאבדו וישמור אישי מיניו ג״כ מדת מה שאפש׳ לשמרם · וישמור ג״כ קצת אישי העולם · וזה הכח יש בו עיון אם הוא במצוע הגלגל אם לא · וכמו שבגוף אישי האדם דברים מכוונים מהם מה שכוון בהם שמירת אישו · ככלי המזון · ומהם מה שכוון בהם עמידת מינו · ככלי ההולדה · ומהם מה שכוון בהם צרכו אשר הוא צריך אליו במזונותיו וזולתם · כידים וכעינים · ובהם ג״כ דברים בלתי מכוונים לעצמם אבל הם דבקים ונמשכים אחר מזג האברים ההם · אשר המזג ההוא המיוחד הכרחי בהתקיים הצורה ההיא לפי מה שהיא עד שיעשו הפעולו׳ ההם המכוונות ונמשכו אחר הויתו המכוונת לפי הכרח החומר דברים אחרים · כשער הגוף · ומראהו · ולזה לא ימשך עניין אלו על סדר · והרבה פעמים יעדר קצתם · וימצא היתרון ג״כ בהם בין האישים רב מאד · מה שלא יהיה זה באברים · שאתה לא תמצ׳ איש יהיה לו כבד עשרה כפלי כבד איש אחר · ותמצא איש נעדר הזקן או שער מקומות מן הגוף או שיהיה לו זקן עשר׳ כפלי זקן איש אחר או עשרים כפל · וזהו הרבה בזה הכת · ר״ל יתרון השער והמראים · כן במציאות בעצמו׳ מינים מכוונים מן ההויה קיימים נמשכים על סדר אין הבדל ביניהם לא מעט לפי רוחב המין והוא בכמותו ואיכותו ומינין בלתי מכוונים אבל נתחייבו לטבע ההויה וההפסד הכולל · כמו מיני התולעים המתיילדים מן האשפות : ומיני בעלי חיים המתילדים בפירות כשיתעפשו · ומה שיתיילד מעיפוש הלחויות והתולעים המתיילדי׳ במעיים וכיוצא בהם · סוף דבר יראה לי כי כל מה שלא ימצא בו כח הולדה לדומה לו הוא מזה הכת · ולזה לא תמצאם שומרים סדרם ואע״פ שאי

שאי אפשר מבליעדיהם · כמו שא"א מבלתי מראים משתני ואי אפשר מבלתי מיני שיער בבני אדם · וכמו שבבני אדם נשמים אישיהם עומדים באברים השרשיים · וגשמים עומדים במין לא באיש בלהות הארבעה · כן במציאות בכללו נשמים קיומי עומדים באיש והוא הגשם החמישי בכל הלקין · ונשמים עומדים במין ביסודות ומה שיורכב מהם · וכמו שבחות האדם המחייבות להיותו ועמידתו מדת עמידתו הם בעצמם המחייבות להפסדו ואבדו · כך סבות ההויה הם בעצמם סבות ההפסד בכל עולם ההויה וההפסד · והמשל בו שאלו הארבע כחות הנמצאות בגוף כל נזון · והם הכח המושך · והמחזיק · והמעכל · והדוחה · אלו היה איפשר שיהיו אז הכחות כבחות השכליות עד שלא יעשו אלא מה שראוי ובעת הראוי ובשיעור הראוי היה אדם נצל ממכות גדולות מאד וחלאים רבים · ואמנם בעבור שלא היה זה אפשר אבל הם עושים מעשים טבעיים מבלתי מחשבה והשתכלות ואינם משינים מה שיעשוהו כלל התהייב שיתחדשו בעבורם חלים גדולים ומכות גדולות · ואע"פ שזהו הם הכלים בחויות האד' ובעמדו המדה אשר יעמור · ובאור זה כי הכח המושך על דרך משל אלו לא היה מושך אלא הדבר הנאות מכל צדדיו והשיעור הצריך אליו לבד · היה נמלט האדם מחלאים ומכות רבות · אבל בעבור שאין הענין כן אבל ימשוך אי זו ליחה שתזדמן מסוג משיכתו ואע"פ שהליחה ההיא נטתה מעט בכמותה ואיכותה · יתהייב מזה שימשוך הליחה אשר היא יותר המה ממה שצריך או יותר קרה או יותר עבה או יותר דקה · או המשוך יותר ממה שצריך ויחנקו בזה הגידים ויתחדש הסתום והעפוש ויפסד איכות הליחות וישתנה במותם ויתחדשו חלאים כנרב והחבוך והיבלות או מכות גדולות וננעים גדולים כמורסא שקורים גרנ"ק בלעז והצרעת והאיבל עד שתפסד צורת האבר או צורת האברים · וכן הענין נ"כ בשאר הכחות הארבע · כן הענין בע צמו כל המציאות הענין המביא להויית מה שיתהוה והמשך מציאותו מדה אחת · והוא ערוב היסודות בכחות הגלגליות המניעות אותם המפוזרות בהם · היא הסבה בעצמה בהתחדש סבות מזיקות במציאות · כזרמים · והכוכר הסותף · והשלג · והברד · והרוחות החזקות · והרעמי · והברקי · ועפיש האויר · או התחדש סבות ממיתות מאד · יכלו ארץ או ארצות או איקלי בהשקיע מקומו · והרעש והזועות · והמים השיופעים מן הימים והתחומות · ודע כי זה שאמרנוהו כלו מדמות העולם בכללו באיש מבני אדם · לא מפני זה נאמר באדם שהוא עולם קטן · כי זה הדמיון כלו נמשך בכל איש מאישי בעלי חיי השלם באבריו · שלא שמענו כלל אחד מן הראשונים אמר כי החמור או הסוס עולם קטן · ואמנם נאמר באדם זה מפני הדבר שיותאר בו האדם והוא הבח המדבר · רוצ' לומר השכל ההיולאני · אשר זה הענין לא ימצא באחד ממיני בעלי החיים זולתו · ובאור זה כי כל איש מאישי בעלי חיים לא יצטרך בהמשכת מציאותו אל מחשבה והשתכלות והנהגה · אבל ילך ויעשה לפי טבעו · ויאכל מה שימצא מזה שיטיב לו · וישכון באי זה מקום שיזדמן לו · וישבב עם אי זו נקבה שימצא בשעת הערת חמומו אם יהיה לו עתות הערת חמום · ויתמיד בזה אישו המדה אשר יתמיד וימשך מציאות מינו · ואינו צריך כלל לאיש אחר ממיני יעזרהו ויסמכהו על עמידתו עד שיעשה לו דברים לא יעשם הוא בעצמו · אמנם האדם לבד אלו ישויר איש ממנו לברו נמצא שיהיה נעדר ההנהג' ושב בבחמות היה אובד לשיעתו · ולא היה מתקיים אפי' יום אח' אלא במקרה · רוצה לו' שימצא במקרה דבר יזון בו · והוא בעבור שמזונותיו אשר בהם עמידתו צריכים אל מלאכה והנהגה ארובה לא תשלם אלא במחשבה והשתכלות · בכלים רבים ובאישים רבים יתייחד כל אחד מהם בעסק אחד · ולזה הוא צריך למי שיניהם ויקבצם עד שיסידו קבוצם וימשך להעזר קצתם בקצתם · וכן השטרו מן החום בזמן החום וזמן הקור בזמן הקור והסתרו מן המטר והשלג ונשיבת הרוחות צריך לזמון הכנות רבות · לא תשלם אחת מהם אלא במחשבה והשתכלות · ומפני זה נמצא בו זה הבח הדברי · אשר בו יחשב ויסתכל ויעשה ויכין ויזמן במינים מן המלאכות מזוניו וכנו ולבושו · ובו ינהיג כל אברי גופו עד שיעשה מהם הראש מה שיעשה · ויתנהגו האברים אשר תחת יד האברים הראשיים במה שיתנהגו · ובעבור זה אלו דמית בנפשיך אחד מבני אדם נשלל זה הבח מונח עם הבח החיוני לבד היה אובד לשעתו · וזה הבח נכבד מאד יותר נכבד מכל כחות בעלי חיי · והוא ג"כ נעלם מאד לא תובן אמתתו בתחלת הדעת המשתתף בהבנת שאר הכחות הטבעיות · כן במציאות דבר אחר הוא המנהיג לכללו המניע לאבריו הראש הראשון אשר נתן לו כח

ההנעה

מחשב : עומדים כמין לח כתיב ליחות הלרבעה · ר"ל מבליחות הלרבעה הימם עומדות כתיב כי כבר יפעבר היזה חלק מהן ויתיבה חלקן חוזר ות"כ הפרש מבלהם חיכו קיום כתיב חלק כמין · פ"ח מבליחות הלרבעה יהן להם מיליחות פשוטה כי הם מורכב המשל מלא תמלא מחוזר לו מהזקה פשוטה חלק מורכבת וח"כ הימם עומדת פשוטות כתיב חלק מהם נמלאו כמין מלך היותם מורכבו' ומעמידתו מדת עמידתו · ר"ל שיהיו הימים הטבעיים הרלויים שימים מלך מזגו והרכבתו : להשמידו ואבדו · ר"ל מהם בעצמם מקחיבו' שיהי' בתכד ובשבד קודם ומנו הרחוי לו למות : משנו מציבתו · ר"ל מיושנלהמזגים לו מחור' בשפלת תחר מלחדום' לו מקורה היה משנו מה שיפשון מהכ' ההנחו : יותר ממה שהרך ר"ל לו יתשון כמות יותר ממה שהרך : בשהר הכחות הלרבעה ר"ל כמו מה שיקרה מבח המשך כך יקרה משהר הכחו' חשר הם הלרבעה עם הכח המשך : חם יהי' לו עתת הערת חמום · ר"ל שיש שם קצת בעל מי שיהי' מוקן שם נקבה מבלי שיקל' לו הערת חמום : עד שיעשה לו דברים · ר"ל עד שיעשה לו היים לחבר מניהו דברים שלח יוכל הוח לעשותם · ומבכי זה נתבין לו זה הבח הדברי · ר"ל מנד שהרכבת הלד' והמזגותיו הוח היותר דק ובכבד שיוכל להיות הוכרח מנד שהיה שיהיה לו הבח הדברי כדי שיוכל להשתמר מן המקיון ושיעשה התחבולו' שלח יתפעל מן כמון כמון מקור והמום כי לולי נמנח לו זה הבח היה לוהב לפעתו כפו שהזכרנו : לח תובן תחתתו כתחלת הדע' המתוחק · ר"ל שלח תובן תחתת הבח השכלי בתחלת הדעת והוח המקובל להחשון ר"ל שהבבח זה הבח היכה מיהתחבלת הרחשונו' כמו שהוח בחבר הבחו' הטבעיות : הפכיע לחבריו הרחש הבחו' ר"ל

אבור שם טוב חני שמעתיו ורחיתי להקניו' גדולים בספריהם בספר השמש ולח ידעתי להם הוח כשם הרשט"ו לו תמרו חבן רש"ך וחפשר שהרב לח רחה לוחו · ולח שמעו מפום חדם וחין בפרק כי הבעל חי חין לחלו שיקרח עולם קטן לחבר שבעבל חי לח יתמלח בולה שבלית ולחמנם בחדם למה שימלח בו בולה שבלית רחוי שבחמר שהוח דמות העולם ושהוח עול' קטן והעולם עולם גדול וזה שהם' הרב לחמנם נחמ' בחדם שהוח עולם קטן מפני הדבר חבר חו יותר בחדם והוח הבח המדבר בשבלי חבר הוח בשכל ובו' לבל ילך ויעב' לפי טבעו ויחבל מה שימלח שבחים לו חישכון בחיזה מקום שיזדמן ויסבב עם חיזו נקבה שימלח בשעת הערת בחמום לם יהי' לו עתות הערת בחמום ויתמיד כזה לישי בחדם לחבר יתמיד וימשך מציחו' חיכו וחיזו צריך בלל לחיים לחבר בחיכו וכו' עד שיעשה לו דברים לח יעשם מיעלמו לחמם בחדם לבד חו יסויר חים מיכו לבדו וכו' והוח בעבור שמזונותיו לחבר בשם עמידתו לריכים לל מלחכה כי לריך לחרוש ולזרוע ולקלור ולבלור ולטחון ולחפות וכל שו מלחכות לל יעשו בחים לחבד ולח יהי' בחדם בריח ולח יהי' בעל חולי לריך לל מלחכו' רבות ולעשות לו בית דירה ג"כ ולכן חי לחבם שימלח בחדם יפידי כמו שחמר לח טוב היות בחדם לבדו ולזה חמר הרב כי לח תשלם הנהגת שום חים חלח במתבדה והסתכלות וחולם הבהמו' לין להם מחשב' והסתכלות ונ"כ בחדם יעשה בכלים רבים וחולם הבעל חי לח יעשו בכלים שלח בעבמם וחכמה' יבטרכו ל קטן ואי לחבר להחיות בלי קטן ולכן שים בחדם בדי שיתקבן בחיים רבים עד שהבבר כל ת' מהם בעסק חחד וזה בח הרמו לח טוב היות בחדם לבדו תעשה וכו' ולמה שהקטן הוח מוכרח והחבשים מחחלפים בטבעים בחלכת חחלוף. זה מפני וזה כלי זה בבור וזה חלב זה נוחך ובלחי יפר וזה כלחי מרבים לפי' בלריך לקטן ויקטן בהסכים קשה מלחד ולחי לחפם' מבלי קטן טורף הטבע חלחי לבדות לחבי' שיבינו מיניהחדם ולחלו הם הבבחים לו בחכמים הבמלחים בכל לחוקה ולחוקה לו המלך בהמשך לחבר מדור בבנית לו בחכם . ובכלן דמז הבבח בחורה והבבח המבבית . ומפני זה נמלח הבח המדבר לחבר הוח יחסוב ויבחבל ויעשה ויכיניחדמן בחיבי' מלבחלכתו' משוכו וכמו ולבושו וכו ובבח כל חברי בופו כי יחבחמש כלם כפי הבשל . עד שיעשה חים בשכל שהוח רחש ולחדון חים מיעשו ויתנהגו התברים לחבר תחת יד התברים הרחשיים וכעבור זה חלו דמית בבשפיך לחד מבבי חדם בשלל זה הבח מונח בבח החיוני לבד היה חובד לשעתו וזה הבח נכבד מחד יותר מבבי חדם בשלל זה הבח בחו' ג"כ שלם מלד בוה נכבד למה שהוח שכל והשכל הוח נכבד יותר בכבד שבבו והוח שלם מלד שמשתתף בה שהוח בשכל . הרי"ן בדעת המשתתף מה שמשתתפו רבי' בו כי התברים חבר הם בשכל יחודי' לח יחתתפו הכל בהם ולכן יחיעת זה הבח לח יחוה לכל חבל יחעו חותו בלשון "משותף" בחכמה וכם הפרידים חבר י' קורל וכמו שלחם יתבבל בזה הבח ולחו יחיעת מיבי' כפ"ח חבל יהיה יותר פרוש מחמו בן בחילות דבר חחד הוח המכנית. לכללו בחניע לחבריו הרחש בחרטון פהוח בגלגל ערבות חבר בתן לו בח בהבעה חבר וכיוב בן מה שזולתו וחלו יהבה בחדם נבפנו בטול הדבר בהוח בטלה בחילות זה הבדור בבענין הרחש מבחו ותשר בח יד הרחש והדבר בהוח יתקר בחילות הבדור בבל חלק מתם והדבר בהוח בחלוה יתברך שמו וכו' ;

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

אמר שם טוב הכן מה שאתר הרב כי אחדם מצד שהוא כעבד אי אלו יכוין ל"ל
ה"ר ויפסד הכח כללו כן נ"ב אם יפסד לב הלב ויפסד אחדם וכן
יפסד הגרם המשמיני ויפסד זה פעולם כללו וכן נ"ב אם יפסד בשכל אחדם יפסד
אחדם והיה לוכל לצדיקו כן אם יפסד השכל הראשון שהוא אחלוה ית' יפסד כל
והכן זה מיזד ודיבה כי יתכלה מזה על ידי
מד בשכל הוא התחלה לכל הדברים ועל ידיזה
מד הוא התחלת הגרם השמימי ומפני שכח"י
הוא יקיים מציאות פעולם והוא יתעדד מציאותו
נקרא בשם בלשוננו מי העולמים כי הוא מי
העולם והוא מורת העולם כמ"ש ומשבע בחי
העולם ודע כי זה הדמיון אחר דמיונו העולם
בכללו בחים מכני אדם לח יתחלף בדבר
שזכרנו וכו' • כי בשכל אל הלב יקבלו תושלת
מזה מיכנינו מתחת ידיס ואחתם בעולם
בכללי אין דבר מזה כמו שאחר הוז"ל נמירי
לעולם מיזה יהכי ולח מקבלי אחבל כל מה
שמפיעינו מהבחנה בין שכלים שבבדלים בין
בגרמים שמימיים אין יתנו כח לח ישוב אין
תועלת כלל אחל נתיכנן מה מיתנוסו בנתינת
פחוטי פחוכן אחר יעשו זה למדיכות שכשיפס
כי פס פועלים בעצמם למעלתם לח לתועלת
כל זה לחדמות לעם ית' • ואחלוף שבני מיפצת
בדמיון אחר דמיונו שבשכל מכל אל בשכל מי פוח
בחמציעיתו ושאר מחברים וכו' ושעניין בעולם
בכללו בפפר בעבור כי מבחבר שהו מדבר
בחמותיו בעבור שבחות עליו שלח יקבל בגרם
השמימי שפפר בעבור שאין לו פעם מורכבי שפפרו
שהו לחם פעם מורכבי שפפרו
קנתם חת קנתם וחם יהו בגדרים ונדיימים
יהי בעבור תנועת פגלגל ולכן כוחנו מיפיע
תוך פחדוק והגלגל לקח שאין לו פעך פוח
פחדוק והוח מחוך הגשמי כלם • ואחר בדב כי
לח שבלב והגלגל כלתי מתדמים לאדם שאחל
מחוך ואחר בחמבע עכ"ח ים בעם קנת דמיון
כי כל אדם שדוק מחבו מחברים פוח קשן
בשעלה וכו' ולכן חת חרשם"ן בראשון יפפר
בגפע כי פאדן יותר מדוק משהע הגלגל
להתר חדוק מזכה בחכלית ולכן אמרו חו"ל
ואדון כיתה תוכו וכוחו עדוה וכוחב על רוע
חלבב וזה לדחבה מן בגוף הבבבר ההולך
בבבור פחתנועה בדק הפשוט ר"ל הגלגל
ורגם בחמרו הבבב שבכלתי בפפר ואין אחר
במיתן כאחרם וזה בחלק מה מחמתו ובפ
בכוכבים והולכן בבבור כי בבחירות אולת
כאחרם ויחזקו בכוכבי כאחרם בבבר אחר חלקי
הגלגל לחבים ומקדותם ואחר בחלק' יחתר
וכים וכפריים ואחתרו בחמבועת כי בחנועה
שלמות ודאית לחתנועה והוא שלמות לבדרים
טבעיי' ואמרו פחק בפעוה כחחק שבילוסופי'
שהגלגל אם יהיה בחרחקים אחם יחבא לפם
אחר כוח בחוך פפם בחדרים אחר בכלן וזה
מפני כוח בחוך בדבם בחלה וירבה בפעוה שלימו
מורכב בפאר בפם בחלה שלימה בפעוה שלימו
בחדרים יחתיר בחחרים בחלה ובכל בעולם
בגפע והוא אחרו בחמת שבכל בחבועת אחר
בחחר אחרו שבאם בחלה שלימה בחלה בעולם
בחלה בחלה בחלה בחלה בחלה בחלה בחלה בחלה
להחזיק
או מי שיבחר

ר"ל שהוא יתעלה מניע הכחר הראשון והוא לערבות אחר כתן בו כח שכבע' לגולגל
עד שיכניע הם"י כל מה שגולגל בגלגל שרבות כי הוא שכת כל התנועות : בטול
בעגין הזה • ר"ל בטול תנועת עריבות : ובכחר הזה • ר"ל שבדבר בחנניע
והמניע כל זה בחניעות הוא ית' : כל מה שירתיק ממנו מן הכחרים ר"ל שכל הוא
הכחרים שירתיקו מן הלב לצד הרגלים הם
פחוניו שהוא יפעיל לו : חבור בעלם
יעלם מן בחיון הכחוני : כי הפחבור והבקשר הזה שבכבד
ר"ל שפני חבר כתו'כבי לד' מקבדו' מזה בחבור
והבקש הבכבד כי הפחוכת בח על כ"ם בפרד
מן העולם בכל לד : והבקותו ופפנו • ר"ל
שהיכו פניע בגלגל שרבות ופצד לחר ים פוסף
על בפם"י עושה בציות הבבבה והבפנים
לעולם בכל חלקיו ולפיכך הרך בפחות וחם
הוא ית' בפבית זה העולם כל חלקיו בחתייב
פניע בגלגל שרבות וח"ב שהבחנו כיוק בחקבילי
יפחבח מי בבחנו שלמותו ובחוכת כן הוא
הם"י פניע בגלגל שרבות וח"ם לפעלה כזה
הפרק זה הבח בירך עין הם הוא בפוצע
הגלגל הם לח : יפם בשכל הבקנה הבחיכל •
ר"ל שבשכל הבקנה הוא בפרד ובכל הי
בכל מן בחיכיל הבבבל ואיכו כח בו וח"ב היה
ראוי לדמיונו יחצלה לשכל בקנה : והיה
דמיון שכח הדברי • ר"ל והיה ראוי שיהיה הכח
הדברי דמיון לשכלי הגלגלים : חחבה עבין
שכלי הגלגלים ר"ל שחבם מפני זה לח עשיהו
זה בדמיון יפחבי שבעין שכל הגלגלים ויבין
השוכל הבקנה הוא עבין עיוון לח יתכלר
לפחתו חלח לחר השיגו לציכך לח עשיהו זה
דמיון

ההנעיה ער שהנהיג מה שזולתו • ואלו ירמה האדם
בנפשו • בטול העניין ההוא בטלה מציאו' זה הכדור
בעצמו הראש ממנו ואשר תחת יך הראש ובדבר
ההוא ישתך מציאות הברור בכל חלק ממנו והדבר
ההוא האויה יתעלה שמו • ולפי זה העניין לבר נאמר
באדם לברו שהוא עולם קטן • מפני שבו התחלה
אחת היא המנהיגה לכולו • ומפני זה העניין נקרא השי
ית' בלשוננו חי העולם • ונאמר וישבע בחי העולם :
ודע כי הרמיי אשר דמינו העולם בכללו באיש מבני
אדם לא יתחלף ברבר ממה שזכרנו אלא בשלשה
דברים • האחד מהם • שהאבר הראש מכל בעלי
חיים שיש לו לב יקבל תועלת באברים שתחת ידו
ותשוב עליו תועלתם • ואין במציאות הכללי דבר כן
אבל כל מי שישפיע הנהגה או יתן כח לא ישוב אליו
תועלת כלל מאשר תתת ידו • אבל נתיתי מורה
שיתנהו כנתינת המטיב החנון אשר יעשה זה לנריבי
טבעים ולמעלתם לא לתועלתם כל זה להרחות לש"ת
יתעלה : והשני • כי הלב מכל בעלי חיים שיש לו לב
באמצעיתו ובתוכו ושאר האברים אשר תחת ידו
מקיפים בו • בעבור שתכללהו תועלתם בשמיר"ו
והסתרו בהם עד שלא ימהר אליו הזק מחוץ • והעניין
בעולם בכללו בהפך • הנכבד שבו מקיף בפחותו
בעבור שבשוה עליו מלקבל מעשדה
מזולתו • ואפילו אם היה מקבל אין נמצא דוגה לו גשם אחר יעשה בו • והוא ישפיע על
מה שבתוכו ולא יניעהו מעשה כלל ולא כה מזולתו מן הגשמים • ויש הגה נ"כ קצת דמיון •
וזה כי האבר הראש בב"ח כל מה שירתק ממנו מן האברים הוא קטן במעלה מן הקרוב לו •
וכן העניין בעולם בעצמו • כל אשר יקרבו הגשמים לנקדת המרכז התעברו והתעבה
עצמם ובכדה תנועתם ומר אחדם והבחרות לרחקם מן הגוף הנכבר המאיר בהיותר המתנועע
הדק הפשוט • ר"ל הגלגל • וכל אשר יקרב לו גשם יקנה ממנו מעט מאו המדות כפי קרבתו
והיה לו קצת מעלה על מה שאחריו • והשלישי • כי זה הכח המדבר הוא כח בגוף ובלר"י
נפרד ממנו • והשם ית' אינו כח בגוף העולם אבל נפרד מכל חלקי העולם • והנהגתו יתעלה
והשגחתו מחוברת לעולם בכללו חבור נעלם ממנו תכליתו • וכחות בני אדם מקצרו לדעתו
כי המופת יעמוד על הבדלו יתעלה מן העולם והנקותו ממנו • והמופת יעמוד על מציאות
מניע הנהגתו והשגחתו בכל חלק מחלקי ואפי' הדק הפחות • ישתבח מי שנצחנו שלמותו •
ודע שראוי היה שנברמה שהם האלוה ית' לעולם יהם השכל הנקנה הנאצל לאדם אשר אינו
כח בגוף והוא נבדל מן הגוף הבדל אמתי ושופע עליו • ויהיה דמיון הכח הדברי כשכלי
הגלגלים אשר הם בגופות • אמנם ענין שבלי הגלגלים • ומציאות השבלים הנפרדים •
וציור השבל הנקנה הנאצל אשר הוא נפרד • גם בן הם דברי"ש בהם עיון והקיר ורא"יתיהם
נעלמות • ואע"פי שהם אמתיות • ויתחרשו בהם בפקות רבות ולטעון בהם טענו' ולמערער
בהם ער"ערים • ואנחנו אנגם בחרנו תהילה שתצייר המציאות בצורה המבוארת אשר לא
יכחיש דבר ממה שזברנוהו זכרון סתם • אלא אחר מושני אנשים • אבם בדבר הברור
כמו שיכחיש מי שאינו מהגדם (פי' הגם בתשבורת) דברים למודיים בא עליהם המופת •

אמר שם טוב אם שהכר כתו שאתר זה שיכם לא היה לומר הרב שהם"י שכך רמוקה לחכל בכל שלמיעיו הרב שהם"י תינו נורת בגלגל כל שכן שיהיה נמצא עם כל דבר
ודבר אחל כוונת הרב בחומרו כי המופת יעמוד על הנבחנו ושבחנו בכל חלק מחלקי העולם שיהיה דבק עמהם מצד הדברים עבליים הומנו שהם
בשכלים שבבדלים ושבכל המופעל בחפצות חלו בגלגלים אשר אפני אי הדברים יהיה פשנה בחפצות לדעת לך עם פיות שכח רמוקה לכל הדברים
ימלאו המחברים על תכלית הנבפנה שיהיה נמצלת בכל דבר וכלולו לקח זה עם ודע זה :

אמר שם טוב מה שהכר כתו שאתר הרב כי הכח המדבר הוא כח בגוף בלתי נפרד מחנו כבר אמרנו שזה לח יתרנו שזה שהעבנו חלח לרב ויתרו להבלח מאנו
בתכלית הבלח שהרים"ש בשכל ההיולני בלתי פשוהב עם בגוף וכל מפרטי ספריו הבסיימו על זה וכבר אמ' הרב שבשכל ההיולתי תינו לח הבבה
לבד ולח היה כח בגוף לח יבדל שיתבר עליו שהוא בבבה לבד ויהיה עצמו בפועל בלתי פשוהב עם בגוף ולח היה בבבה לבד ולח היה בבבה לבד ולח היה
לו בגוף ההוא בחלקים לחר בם בוחות בשכל ההיולתי תפצד וזה ראוי שיחשב על הרב לפי גודל חכמתו וגלמותו : ודע שראוי שבדמה יחם החלוה לעולם יהם
השכל הבקנה הנאצל לאדם אשר אינו כח בגוף • והענין בשכל הנאצל לפי דעת הרב הוא שכל אחד מהשכלי כין השכל הפועל וכין השכל הראשון וזו היא הבקנה הנאצלת בפתעל על בדברים
וזה דמיון לפיה שהוא נפרד מן הגוף שהוא נפרד מתתי ונשופע עליו כי זה השכל הוא בורת הכח הדברי ויהיה ענין הכח הדברי בשכלי הגלגלים אשר הם בגופות :

אמר שם טוב דעת הרב כי יש בגלגל נפש וגשל וגיה כח בגשם כמו הכח הנפשי אשר הוא בחלק עם שים בשכל ביהיכים יתרון רב אחמם דעת ה"ר הוא כי שכלי הגלגלים
הם בעורות המציעיות והם בפעות בקרתו הגלגלים מתנועיעים מתפת עצמן ויחתיך ר"ל שהשכל הפועל הוא השכל הבקנה והוא אשר קרא הרב
השכל הנאצל : אחר שם טוב ראוי שבדמה יחם החלוה לשכל הנאצל שיפפיר יפעל בדבר הפועל ואלו בדבר שהעלה לפה אחם"י ית' בעשה אדם בפלאתו כדמותו הוא על השכל הבקנה הנאצל אשר אינו כח בגוף
כך הם"י אינו כח בגוף והרמיז הוא לרב כי אחתי ית' בעשה אדם בפלאתו כדמותו הוא על השכל הבקנה הנאצל אשר אינו כח בגוף • ואחר שהוא שהשכלי הבקנה אחר
שהיכו הוא אחר הרב אחמם עניין שכלי הגלגלים ואיכיות השכלים הנפרדים וציור השכל הבקנה הנאצל אשר הוא בפרד ג"כ הם דברים שים בהם עיון ואחקיר ואחיותיהם
בפלאות וחי"ש בהם אחתיות וי"אחלשו בהם בפות רבות והטוענן בהם טענות ולמערערם בהם ערעוריס : אמר שם טוב כמו שהעופת הבית שים הבח בהשוכה
בשכלות כן הבית שים בשכל בגלגל ובגלגל שכל בשכל הוא יכיעו ח"ב בפלאת תכלית בפלאת בפה אחם הרב שהיותם בם בעלמות כן שים עיון ואחקיר ואולי אחר הרב
זה בעבור כי היית בתפלה אחת שכלית הוא דבר מכותר ואחקשם שיתפלח שכלית רבים בפרדים זה היכו יהיה כ"ב ואחקשם אחר הרב שלח הבית שכתעתו בזה
בחון

להחזיק בדעת אחת קודם וישער עצמו · אבל מי שירצ' שיעיין עיון אמתי ילמד עד שיתברר לו אמתת כל מה שזכרנו וידע שזאת היא צורת זה הנמצא המיושב המציאות בלא ספק · ואם ירצה לקבל זה ממי שידע המופתי' בכל מה שיש עליו מופת יקבל · ויבנה על זה הקשיו וראיותיו · ואם לא יבחר בקבלה אפילו באלה ההתחלות ילמד ואחר כן יתבאר לו כי העניין כן הוא · הנה זאת הקרנוה כן היא שמענה ואתה דע לך ואחר זאת ההזמנה וההצעה אתחיל בזכרון מה שיערנו בזכרו ובאורו :

פרק שלשה ושבעים

ההקדמות הכוללו' אשר הציעום המדברי' לפי התחלף דעותם ורוב דרכיהם והם הכרחיות בקיום מה שירצו לקיימו באלו הארבעה בקשות שתים עשרה הקדמו' · הנני זוכרם לך · ואח"כ אבאר לך עניין כל הקדמה מהם ומה שיתחייב ממנה : ההקדמה הראשונה לקיים העצם הפרדי : ההקדמה השנית מציאות הרקות : ההקדמ' השלישית שהזמן מחובר מעתות : ההקדמ' הרביעית שהעצם לא ימלט ממקרים רבים : ההקדמ' החמישית שהעצם הפרדי תשלם מציאותו ועמידתו במקרים אשר אני מספרם ולא ימלט מהם : ההקדמ' הששית שהמקרה לא יעמד שני זמנים . ההקדמה השביעית שדין הקניות דין העדרם ושהם כלם מקרים נמצאים צריכים לפועל : ההקדמה השמינית שאין בכל הנמצא כלתי עצם ומקרה · ר"ל הבריאות כלם · ושהצורה הטבעית ג"כ מקרה : ההקדמה התשיעית שהמקרים לא ישאו קצתם את קצתם : ההקדמה העשירית שהאפשר לא יבחן בהסכים זה המציאות לציור ההוא : ההקדמה האחת עשרה שאין הפרש בשקרות מה שאין תכלית לו בין שיהיה בפעל או במקרה או בכה ר"ל שאין הפרש בין שיהיו הדברים שאין להם תכלית נמצאים יחד או משוערים מן המציאות וממה שכבר נעדר וזה הוא אשר במקרה כל זה אמרו שהוא שקר : ההקדמה השתים עשר' היא אמרם שהחושים יחטאו ויבצר מהם הרבה ממושגיהם · ולזה אין למדין מהם דין ולא ילקחו מוחלטים התחלות מופת · ואחר מנייגם אתחיל לבאר ענייניהם ולבאר מה שיתחייב מהם אחת אחת :

ההקדמה הראשונה עניינה שהם חשבו שהעולם בכללו ר"ל כל גשם שבו הוא מחובר מחלקים קטנים מאד לא יקבלו החלוקה לדקותם ולא לחלק האחד מהם כמות כלל · וכשיתקבצו קצתם אל קצתם יהיה המקובץ בעל כמות והוא אז גשם · ואלו חובר מהם שני חלקים יהיה כל חלק אז גשם ויהיה שני גשמים · כמאמר קצתם · וכל החלקי' ההם דומים שוים אין חלוק בהם בשום פנים · ואמרו שאי אפשר שימצא גשם בשום פנים שלא מורכב מאלה החלקים השוי' הרכבת שכנות · עד שההויה אצלם הוא הקבוץ · וההפסד הוא הפרוד · ולא יקראוהו הפסד אבל יאמרו ההויה הוא קבוץ ופרוד ותנועה ונוח · ויאמרו כי אלה החלקים אינם נמצאים מאז · כמו שהיה חושב אפיקורוס וזולתו מן המאמינים בחלק שאינו מתחלק · אבל יאמרו שהשם יתעלה יברא אלו העצמים תמיד כשירצה והם גם כן אפשר העדרם · והנני אשמיעך דעותם בהעדר העצם :

ההקדמה השנית המאמר ברקות · קדמוני המדברי' שהיו עיקר חכמת המדברי' מאמינים גם כן שהרקות נמצא · והוא

והוא רוחק אחד או רחוקים אין דבר בהם כלל · אלא רקים מכל גוף · נעדר מהם כל עצם · וזאת ההקדמה היא הכרחית להם להאמינם · ההקדמה הראשונה · וזה שאם יהיה העולם מלא מן החלקים ההם · איך יתנועע המתנועע · ולא יצוייר הכנס הגשמי קצתם בקצתם · ואי אפשר התקבץ החלקים ההם ופרודם אלא בתנועתם · הנה בהכרח יצטרכו לקיים הרקות · עד שיוכלו החלקים ההם להתקבץ ולהתפרד · ותתכן תנועת המתנועע ברקות ההוא אשר אין גשם בו ולא עצם מהעצמים ההם:

ההקדמה השלישית הוא אמרם שהזמן מחובר מעתות · רוצים בזה שהם זמנים רבים לא יקבלו החלוקה לקיצר מדותם · וזאת ההקדמה ג"כ הכרחית להם מפני ההקדמה הראשונ' · וזה שהם ראו בלא ספק מופתי אריס"טו אשר הביא ראיה בהם · שהדרך · והזמן · והתנוע' המקומית · שלשתם שוים במציאות · ר"ל שערך קצתם אל קצתם ערך אחד הוא · ובהחלק אחד מהם יחלק האחר על ערכו · וידעו בהכרח שאם היה הזמן נדבק ויקבל החלוקה אל לא תכלית · ותתחייב בהכרח שיתחלק החלק אשר שמוהו בלתי מתחלק · וכן כשתשים הדרך מדבקת · יתחייב בהכרח התחלק העתה מן הזמן אשר הושם בלתי מתחלק · כמו שבאר אריס"טו בספר הנקרא השמע הטבעי · ולזה חייבו שהדרך בלתי מתדבק אבל מחובר מחלקים אליהם תכלה החלוקה · וכן הזמן יגיע אל עתות לא יקבלו החלוקה · והמשל בו שהשעה האחת על דרך המשל ששים רקים · והרק ששים שניים · והשני ששים שלישיים · ויגיע באחרונה הענין אצלם אל חלקים · אם עשירים על דרך משל או יותר רקים מהם · לא יחלקו כלל ולא יקבלו החלוק' · כמו הדרך · הנה שב הזמן א"כ בעל הנחה וסדר ולא יאמתו מהות הזמן כל עיקר · וברוך להם זה שאם מהודי הפילוסופים כבר בלבלם ענין הזמן · וקצתם לא השכילו ענינו עד שגאליינוס אמר שהוא ענין אלהי לא תושג אמתתו · כל שכן אלה אשר לא יביטו לטבע דבר מן הדברים · ושמע מה שיתחייב להם לפי אלו הג' הקדמו' והאמינוהו · אמרו התנוע היא העתק עצם פרדי מן החלקי' ההם מעצם פרדי אל עצם פרדי סמוך לו · ויתחייב שלא תהיה תנועה ממהרת מתנועע · לפי זאת ההנחה אמרו זה שתראה שני מתנועעים ילכו שני דרכים מתחלפים בזמן אחד · אין עלתו היות תנועת זה ההולך הדרך הארוך יותר ממהרת · אבל עלתו שזאת התנועה אשר נקראת מאוחרת · נכנסו בינה מנוחות יותר · וזאת אשר נקראה ממהרת נכנסו בינה מנוחות יותר מעט · וכאשר הוקשה להם בחץ אשר הושלך בקשת החזקה אמרו וזה ג"כ נכנסו בתוך תנועותיו מנוחו' · וזה אשר תחשבהו מתנועע תנועה מדובקת · הוא מטעות החושים · כי החושים יבצר מהם הרבה ממושגיהם · כמו שהניחו בהקדמה השתים עשרה · ונאמר להם הראיתם כשיתנועע הרכב סבוב שלם · הלא החלק אשר במקיפו הלך דרך העגולה הגדולה בזמן ההוא בעצמו אשר הלך בו החלק אשר הוא קרוב לנקודת מרכזו העגולה הקטנה אם כן תנועת המקיף יותר ממהר' מתנועת העגולה הפנימית · ואי אפשר לכם לומר שזה החלק נכנסו בתוך תנועותיו מנוחות יותר להיות הגשם כולו גשם אחד ומדובק · ר"ל גשם הרכב והיתה תשובתם כי יתפוצצו חלקיו עם הסבוב · ויהיו
המנוחות

המנוחות אשר נכנסו בתנועת כל הלק שיקוף קרוב למרכז יותר מן המנוחות אשר יכנסו בתנועת החלק אשר הוא יותר רחוק · ונאמר להם איך נראה הרכב גשם אחד לא ישבר בפטישים · כשיסוב יתפוצץ · ועם מנוחותיו יתאחב ויתרבך · וישוב בכח שהיה · ואיך לא יושגו הלקיו מתפרצים · והשיבו על זה ההקדמה השתים עשרה בעצמה · והוא שלא ר״תבונן השגת החושים אבל ער השבל · ולא תחשוב שזה אשר זכרתי לך הוא יותר מגונה מכל מה שיתחייב מאלו השלש הקדמות · אבל אשר יתחייב מהאמנת מציאות הרקות יותר מופלא ויותר מגונה · ואין זה אשר זכרתי לך מעניין התנועה יותר מגונה · מהיות האלכסן המרובע שוה לצלעו לפי זה הרעת ער שיאמר קצתם כי המרובע דבר בלר״י נמצא · סיף דבר כי לפי ההקדמה הראשונה יבטלו כל מופתי ההנדסה ויהלק העניין בהם שני חלקים · אם קצתם יהיו בטל לר״גמרי במגולות ההבדל וההשתתפות בקוים ובשטחים · והיות קוים מרובקי וקוים בלתי מדובקים · וכל מה שכלל אותו מאמר העשירי מאקלידס והדומה לזה · וקצתם יהיו מופתיה בלתי מוחלטים · כאמרנו · נרצה שנחלוק קו בשני חצאים שוים · שאם היו מספר עצמיו בלתי זוגות לא יתבן חלוקו לפי הנחתם · ודע כי לבני שאביר ספר התחבולות הנודע יש בו יותר ממאה תחכולות כולם נעשו עליהם מופתים ויצאו לפועל · ואלו היה הרקות נמצא · לא תתבן מהם אפי׳ אחת · והיו בטלים הרבה ממעשי הגרת המים · ובטעון על קיום או ההקדמות וכיוצא בהם כלו המים · ואשוב לבאר ענייני שאר הקדמותיהם הנזכרות :

ההקדמה הרביעית היא אמרם כי המקרים נמצאים והם ענייניים נוספים על ענין העצם ולא ימלט גשם מהנגשמים מאחד מהם · וזאת ההקדמה אלו הספיק להם בה זה השיעור היתה הקדמה אמיתית בגוארת גלויה אין ספק בה · אלא שהם אמרו כי כל עצם אם לא יהיה בו מקרה החיים אי איפשר מבלתי היות לו מקרה המות כי כל שני הפכים לא ימלט המקבל מאחר משניהם · אמרו וכן יהיו לו מראה וטעם ותנועה או נח וקבוץ או פרוד · ואם היה בו מקרה החיי אי איפשר מבלתי קוים אדרים מן המקרי׳ כחכמה והסכלות · או הרצון או הפכו · או היכלת או הלאות · או ההשגה או אחד מהפכיה :

סיף דבר כל מה שימצא לחי אי איפשר מבלעדיו או מאחד מהפכיו :

ההקדמה החמישית היא אמרם שהעצם הפרדי תשלם עמידת מציאותו במקדיסהם ולא ימלט מהם · ובאור זאת ההקדמה ועניינה שהם יאמרו שאלו העצמים הפרדים אשר יבראם השם כל עצם פרדי מהם בעל מקרים לא ימלט מהם בסראה והריח והטיעה או הנוח לא הכמות · כי כל עצם מהם אינו בעל כמות · כי הכמות אצלם לא יקראוהו מקרה ולא ישכילו ענין המקרה בו · ולפי זאת ההקדמה יראו כי כל מקרים שימצאו בגשם מן הגשמים לא יאמר שמקרה מהם מיוחד בכלל הגשם ההוא · אבל המקרה ההוא אצלם נמצא בכל עצם פרדי מן העצמים אשר יחובר מהם הגשם ההוא · והמשל בו ואת ההתיכה מן השלג אין הלובן נמצא בכלל כולו לבד · אבל כל עצם ועצם מעצמי זה השלג הוא לבן ולכן נמצא הלובן במקובץ מהם · וכן אמרו בגשם המתנועע כל עצם פרדי מעצמיו הוא המתנועע ולזה יתנועע כלו · וכן החיים מצואים אצלם בכל חלק ולזה מעצמי הגוף החי · וכן החיוש כל עצם פרדי שבכלל ההיא המרגיש הוא מרגיש אצלם · כי החיים והחוש והשכל והחכמה אצלם מקרים כשחרות והלובן כמו שנבאר מדעותם : אמנם הנפש הם בה חולקים החזק שבדבריהם שהיא מקרה נמצא בגשם אחר פרדי מכלל העצמים אשר הורכב מהם האדם על דרך משל ונקרא הכלל בעל נפש מפני היות העצם הפרדי ההוא בו · ומהם מי שאמר שהנפש מורכבת מעצמים דקים והעצמים ההם הם בלי ספק בעלי מקרה א׳התיהדו בו והיו נפש · ואמרו שהעצמים ההם מעורבים לעצמי הגוף הגה לא ימלטו מהיות ענייני הנפש מקרה אחד · אמנם השכל ראיתים שהסבימו שהוא מקרה בעצם פרדי מן הכלל המשכיל · ובמדע אצלם בלבול אם הוא מקרה נמצא בכל עצם ועצם מעצמי הכלל היודע או בעצם אחר לבד · ויתחייבו משני הדברים דברים מגונים וכאשר הוקשה אליהם בחיותינו מוצאים המתכורת והאבנים רובם בעלי מראה חזק וכשיושחקו יסור המראה

[illegible]

ולאשר שוקנה אלימם · באומרם כי הלובן הוא נמצא בכל חלק מהעצם פרדיי ולאינו נמצא בכלל כגופינו מוצאים בעתכות ואבנים רובם כלל יתכעלו מראה חזק · והרמן בו שהם כעלי נכע ירוק ואמ"כ תשוב אבן לבן והיא ראיה כי זה המקרה יתחבר מזה הכלל לא בכל חלק ממנו ויותר מבואר מזה כי החלקים כשיתכו מן החי אינם חיים והיא ראיה שזה הענין ישלם בכלל לא בכל חלק ממנו ויותר מבואר מזה כי החלקים וכו' ואמרו בפירוק הקושיא ההיא שזה המקרה אין לו קיום אבל הש"י בורא תמיד מקרים בכל אחד מעצמי הפרדיים שכבר התבאר׳

ההקדמה הששית אמרו שהמקרה לא יעמוד שני זמנים ענין זאת ההקדמה שהם חשבו שהשם ית' יברא העצם ויברא בו אי זה מקרה שירצה יחד בפעם אחד ולא יתואר ביכולת הא לבראות עצם בלתי מקרה כי זה נמנע ואמתת המקרה ועניינו שלא ישאר שני זמנים ר"ל שתי עתות וכשנברא המקרה ההוא יאבד ולא ישאר ויברא מקרה אחר ממינו ויאבד ג"כ האחר ההוא ויברא שלישי ממינו כן תמיד כל אשר ירצה השם ית' להעמיד מין המקרה ההוא · וגרמנו בזה כי כשיברא השם באחד מהעצמים הלובן שהלובן לא יקיי' שני עתות אבל יברא לובן אחר לובן תמיד כמים הנגריים שהם באים זה אחר זה וכשירצה השם שיברא מין המקרה אחר בעצם ההוא יברא ואם ימנע מבריאה ולא יברא מקר' יעדר העצם ויתחייב שיהיה העצם תנאי במציאו' העצם וזו דעת קצתם והם הרוב וזאת בריאת המקרים אשר יאמרו אותם ויתחייב מזה סתירה שיהיה העצם תנאי במציאו' המקר' והמקרה במציאות העצם ויתחייב שיהיה העצם תנאי במציאות העצם והמקרה תנאי במציאות המקרה אחר שכל אלו כאחד יחייב חברו · גם באומרם כי המקרה לא ישאר שני עתות א"כ הוא נמצא בעתה ואשר הוא מציאותו בעתה הוא כנגד ואשר ישאר זמנים מציאותו קיים והעצם מציאותו קיים ואיך יהיה הבגד תנאי במציאות קיים ואיך יהיה הסבה הבגד למה שהוא נשאר באים זה כלו הויה וקצת מהמדברים יאמרו כי קצת מהמקרים ישארו מדה אחת וקצתם לא ישארו שני זמני' ואין להם בזה סדר עד שיפרשו ויאמרו לנו אי זה מהמקרים ישאר ואי זה מהמקרים לא ישארו · ואשר הרב כי הביאם למדברים לומר זה הדעת המזוייף כדי שלא יחשוב אושב שיש טבע נמצא בדברים כין לא כחם הוא אשר חממה ולא כמים אשר יקררו ושזה הגשם גוזר טבעו שישגו מן המקרים כך וכן אבל ר"ל שהש"י ברא אלו המקרים עתה בלי אמצעות טבעי שאין יחס בין המקרים והצורות ולא בין הצורות והסבכות והמקרים וכשיאמר זה יתחייב אצלם בהכרח שלא ישאר זה המקרה אם נא"ת יעמוד מדה אחת המקרה וא"כ יעדר יתחייב השאלה אי זה דבר העדרו וא"ת שהשם הפסידו כשרצה זה לא יתאמ' לפי דעתם כי הפועל לא יעשה העדר וא"ת שלא ישארו שני זמנים אז לא יפול בו לשון העדר אחר שלא נמצא בזמן כי בעתה אחד נמצא ובעת אחד נעדר וא"כ לא תתחדש השאלה אי זה דבר העדרו אבל אסיניהו שישאר שני זמני' תפול השאלה אי זה דבר העדרו · וז"ת והלא המדברים אומרי' שההעדר יצטרך לפועל כפי מה שנאמר בהקדמה הז' תירץ ו' כשפי שזה כאומר לפי דעת קצתם שאמרו שהפועל לא יעשה העדר כמו שיפרש אחר זה שירצה השם לפי קצתם שיעדיר העצם לא יברא בו מקרה ויעדיר בזאת ההקדמה חולקת עם ההקדמה הז' · ויש מפרשי' שזה אינו חולק עם ההקדמה הז' לפי שההקדמה הז' אומרת שמה שהפילוספים קוראי' העדר כמו המות ד"ל הם קוראי' אותו קנין כמו ההעדרים המוסרים ולכן יצטרכו לפועל כי הוא כמו קנין לפי דעתם וההעדר שאמרו המדברים אינו צריך לפועל וא"כ אינו קשה ומה שאמרו שההעדר אין לו פועל הוא אמתי מצד שאין לו פועל בעצם אבל יש לו פועל במקר' כמו שהסיר עמוד מן הבית שהוא

המראה ההוא · שאנחנו כשנשחוק הפיטר' הירוקה ביותר הוא שאנו קורים אותו בישר' יאולו בל"עז תשוב אבק לבן : והוא ראיה שזה המקרה ישלם מציאותו בכלל לא בכל חלק ממנו · ויותר מבואר מזה כי החלקים כשיחתכו מן החי אינם חיים והיא ראיה שזה העניין ישלם מציאותו בכלל לא בכל חלק ממנו · ואמרו בפירוק הקושיא ההיא המקרה אין קיום לו ואמנם יברא תמיד כמו שאבאר מדעותם בהקדמה אשר אחר זאת :

ההקדמה הששית הוא אמרם שהמקרה לא יעמד שני זמנים · עניין זאת ההקדמה שהם חשבו שהשם יתעלה יברא העצם ויברא בו אי זה מקרה שירצה יחד בבת אחת ולא יתואר הבורא ית' ביכלת על ברא עצם מבלתי מקרה כי זה נמנע · ואמתת המקרה ועניינו שלא ישאר ולא יתקיים שני זמנים · ר"ל שתי עתות · וכשיברא המקרה ההוא יאבד ולא ישאר · ויברא השם מקרה אחר ממינו ויאבד ג"כ האחר ההוא · ויבר שלישי ממינו כן תמיד כל אשר ירצה ה' להעמיד מין המקרה ההוא · וכשירצ' ה' שיברא מין מקרה אחר בעצם ההוא יברא · ואם ימנע מן הבריא' ולא יברא מקר' יעדר העצם ההוא זהו דעת קצתם והם הרוב · וזה הוא בריאת המקרים אשר יאמרו אותה : אמנם קצתם מן המעתזלה יאמרו כי קצת המקרי' ישארו מדה אחת וקצתם לא ישארו שני זמני' · ואין להם בזה סדר ישובון אליו · עד שיאמרו מין המקרה הפלוני ישאר ומין המקרה הפלוני לא ישאר · ואשר הביאם לזה הדעת הוא שלא יאמר שיש טבע נמצא כלל ושזה הגשם גוזר טבעו שישיגהו מן המקרים כך וכך · אבל רוצים לומר שהשם יתעלה ברא אלו המקרים עתה בלתי אמצעות טבע ומבלתי דבר אחרו · וכשיאמר זה יתחייב אצלם בהכרח שלא ישאר זה המקרה · שאתה אם תאמר יעמד מדה ואחר כן יעדר · תתחייב השאלה אי זה דבר העדירו · אם תאמר שהשם העדירו כשירצה · זה לא יתכן לפי דעתם כי הפועל לא יעשה ההעדר · כי ההעדר אינו מחוסר פועל אבל כשיעמד הפועל מן הפעולה יהיה העדר הפעולה ההיא · וזה אמיתי על צד אחד · ומפני זה הביא אות' רצונם שלא יהיה שם טבע מחייב מציאות דבר או העדרו · שאמרו בבריאת המקרים זה אחר זה · וכשירצה השם לפי דעת קצתם שיעדיר העצם לא יברא בו מקרה ויעדר · אמנם קצתם אמרו כי כשירצ' השם להפסיד העולם יברא מקרה הכליון לא בנושא ויהי' הכליון ההו' כנגד מציאו' העול' ולפי זאת ההקדמ' אמרו שזה הבגד אשר צבענוהו אדום במחשבתנו · אין אנחנו הצובעים כלל · אבל השם חדש המראה ההו' בבגד בהתחברו לצבע האדו' אשר נחשוב אנחנו שהצבע ההוא נכנס בבגד · ו אמרו שאין העניין כן · ולא זו בלבד אמרו · אבל אמרו גם כן שהנהיג השם יתעלה המנהג שלא יתחדש זה המראה השחור על דרך משל אלא בהתחבר הבגד ההוא האיס'טים · ולא ישאר זה השחרות אשר בראו השם בהתחבר המשתחר אל השחרות אבל יאבד לשעתו ויברא שחרות אחר · וכבר הנהיג השם ג"כ מנהג שלא יברא אחר סור זה השחרות אדמימות או ירקות אבל שחרות כמותו · וחייבו לפי זאת ההנהגה שאלו הדברים אשר נדעם עתה אינם ידיעותינו אשר ידענום אתמל · אבל נעדרו המדעים ההם · ונבראו מדעים אחרים כמותם · אמרו כן הוא כי המדע מקרה והנפש ג"כ יחייב מי שיאמינה מקרה שיבראו לכל בעל נפש מאה אלף נפש על דרך משל בכל רגע · כי הזמן אצלם כמו שידעת מחובר מעתות לא יחלקו · ולפי זאת ההקדמה אמרו שהאדם כשיניע הקולמוס · לא האדם הניעו כי זה התנועע אשר התחדש בקולמוס הוא מקרה בראו השם בקולמוס · וכן תנועת היד המניעה לקולמוס

מקרה בכל עצם ועצם או שיהיה בעצם אחד לבד : שירצה יחד בבת אחת · ר"ל שיברא בעתה אחד בעצם הפרדי ומקריו או מקרהו : על ברא עצם · ר"ל שאי אפשר שיברא העצם הפרדי בלתי המקרה : ואמתת המקרה ועניינו · ר"ל מגדר המקרה ואמתתו לפי אלו הוא שלא ישאר שני זמנים : וזהו בריאת המקרי' ר"ל כל זה אמרו המדברי' ותתפלא ואת ההקדמה ועד הנה : מדה אחת · ר"ל זמן מה : עד שיאמרו מן המקרה הפלוני וכו' · ר"ל כל כך הם מבולבלים ואין להם דרך ישובון אליו שלא יוכלו לומר שהמקרה הפלוני ישאר זמן מה ומקרה פלוני לא ישאר שני זמני' המשל בזה שלא יוכלו לומר שמקרה הלובן על דרך משל ישאר שני זמנים ומקרה השחרו' לא ישאר שני זמנים וזה יגיע להם מצד בלבולם · פ"א שאין להם דרך כולל בענייני המקרים עד שיאמר שם שהמקרים הלובן ישאר על דרך משל שני זמנים ומקרה השחרות לא ישאר שני זמנים וכן הענין אינו שומר סדר למה נתיחד מקרה הלובן שישאר שני זמנים ולמה נתיחד מקרה השחרות שלא ישאר : ואשר הביאם לזה הדעת · ר"ל ואשר הביאם לזאת ההקדמה והוא לאמר' שהמקרה לא יעמוד שני זמנים ושהשם יברא המקרים תמיד בכל עתה ועתה : תתחייב השאלה אי זה דבר העדירו · ר"ל כשהם מאמינים שהמקרה לא יעמוד שני זמנים או לא יפול בו לשון העדר אחר שלא נמצא בזמן כי בעתה אחד נמצא ובעתה אחר נעדר ואם כן לא תדרוש השאלה אי זה דבר העדירו אבל אם יניחו שישאר שני זמנים תפול השאלה אי זה דבר העדירו : כי הפועל לא יעשה ההעדר · ר"ל ואם תאמר והלא אמרו בהקדמ' השביעי' שדין הקניות דין ההעדרים וכמו שיצטרך הקנין לפועל כן יצטרך ההעדר לפועל · תירץ הכספי שזה כאמר לפי דעת קצתם שאמינו שהפועל לא יעשה ההעדר וכמו שיבא דעתם בסמוך באמרו וכשירצה השם לפי קצתם שיעדיר העצם לא יברא בו המקרה ויעדיר וזה הכת חולקת על ההקדמה השביעית כמו שתמצא כת המעתזלה שחלקו בה וכמו שגלה הרב בהקדמה השביעית ויש מפרשים שזה אינו חולק עם ההקדמה השביעית לפי שההקדמה השביעית אומרת שמה שהפילוסו' קוראין אותו העדר כמו המות על דרך משל הם קוראין אותו קנין והמות אצטרך לפועל כי הוא קנין לפי דעתם אמנם ההעדר החיים לפי דעתם אמנם העדר החיים לפי דעתם שאינו מות הוא שההעדר שאמרו המדברי' שאינו צריך פועל ואם כן אינו קשה עם ההקדמה השביעי' : וזה אמתי על צד אחד · ר"ל אמר הרב שמה שאמרו שההעדר אין לו פועל הוא אמת כאותו ההעדר שהפילוסופים קוראים אותו העדר והוא המות אבל מה שאמרו המדברים שהעד' החיים הוא אלא במות זה אינו אמתי · פ"א מה שאמרו המדברים שההעדר אין לו פועל הוא אמתי מצד שאין לו פועל בעצ' אבל יש לו פועל במקרה כמו מי שהסיר העמוד מן הבית שהוא גורם את הבית ליפול לא בעצם וזהו הנכון וכן יפרשנו הרב בפ' נ"ו מחלק ג' : מקר' הכליון לא בנושא · ר"ל שאם היה בנושא נושא הכליון לא יהיה בהעדר לכן הוצרך לומר לא בנושא · האיס'טים

כורם הבית במקרה לא בעצם · אמנם קצתם אמרו כשירצה השם יתע' להפסיד העולם יברא מקרה הכליון לא בנושא אמרו לא בנושא שאם היה הכליון בנושא לא היה מתואר בהעדר לכן הוצרך לומ' לא בנושא ולפי זאת ההקדמה יתחייב זה הבטול הגדול שזה הבגד אשר צבענוהו אדום ממחשבתינו אין אנחנו צובעי' אותו כלל אבל השם ית' חדש המראה ההוא בבגד בהתחברו לצבע אדום אשר נחשוב אנחנו שהצבע ההוא נכנס בבגד ואמרו שאין הענין כן וכו' אבל הנהיג השם זה המנהג שלא יתחדש זה המראה השחור על דרך משל אלא בהתחבר הבגד לאיסטי' ולא ישאר זה השחרות אשר בראו השם יתעל' בהתחבר המשתחר לשחרות אבל יאבד לשעתו ויברא שחרות אחר והשם ית' רצה לברא שחרות אחר ולא רצה לברא אחר זה השחרות אדמימות או ירקות א"כ בטלו טבעות הדברים ובטלו שאין הפועלים המיוחדים פועלים שום דבר אבל הכל יפעלהו השם ובטלו ג"כ לפי זאת ההנהגה שלא יהיה הנה ידיעה כי יתחייב לפי אלו שאלו הדברים אשר נדעם עתה אינם הדברים הידועים אתמול אבל נעדרו הנודעים ההם ונבראו מדעי' אחרי' כמותם ואמרו כן הוא כי האחד' לא יתקיי' בידיעתו כי המדע הוא מקרה והמקרים לא ישארו שני זמנים וכן הנפש ג"כ יתחייב למי שיאמין בה שהוא מקרה שכבר יברא השם בכל רגע בכל בעל נפש אלף נפשות על

באיסט"ים אנדו כלע"ו : וקצתם אמרו בסבה ונגוהו · רוצה לומ' וקצת מהמדברים אמרו שהאיסט"ים סבה להשחיר הבגד ושאר מהמדברים נגוהו כשאמר זה · שהוא לא נעשה ביכולת הנבראת בו · ר"ל שהאדם כשיעשה הכתיבה לא יעשה מצד יכלתו אלא מצד הפועל שבורא שיעשה הכתיבה באמצעות האדם : אין מעמד להם · ר"ל שאינם עומדים שני עתות : הזמנים הפרדיים ר"ל עתות שאינן נחלקו' : וכל אשר יאבד דבר יברא דבר · ר"ל כאשר יאבד הלובן ע"ד משל או השחרות יברא לובן אחר או שחרות אחר כי אין המקרה עומד שני זמנים · פ"א כאשר יאבד המנוחה יברא התנועה וכן כאשר יאבד החכמ' יברא הסכלו' וכן בשאר העניינים : ולולי זה לא היה מתמיד · ר"ל לולי היה בורא מות כל רגע ורגע לא היה מתמיד המות : אשר צורתו עומדת · ר"ל צורתו התארית : אשר עצם מעצמיו עומדים · ר"ל או כל ימי אשר עצם פרדי אחד מעצמיו האחד יהיה קיים והוא ראייה שהשם ית' לא העדיר ר"ל אחר שהני המתים ההם קיימות הוא מבואר שהעצמים ההם אינם נעדרים וא"כ יש תמיה איך התמיד השם ית' כל אלו האלפי' שנים ולבראות כזה בעצם לדעתנו ואמונתנו : שיסכים טבעו לדעתנו ואמונתנו · ר"ל שכוונת המדברים שימשוך המציאות לפי דעות בני אד' ואמונתם ויהיה כיוצא לדעתינו ואמונתינו לדעת המין האנושי והם מדברים בעדם · ר"ל לדעתם ואמונתם · רוצה לומ' שכוונתם הוא שימשוך המציאות אחר דעתם ואמונתם : עד שיהיה הפרש וכו' ר"ל לפי דעתם שאותו הבדל שיש בין אדם אחד לאדם אחר כן כאותו הבדל נעיינו יש בין האדם והסוס כי אין הבדל בין זה לזה אלא

דרך משל ולפי זאת ההקדמה אמרו כי האדם כשיניע הקולמוס לא האדם הניעו לפי זה התנועע הוא מקרה בראו השם בקולמוס וכן ידיעת תנועת היד המניעה לקולמוס במחשבתנו הוא מקרה בראו ביד · ואמר' רצה השם שהוא הכותב והמניע היד שהכתיבה וזה המנהג כשתחובר תנועת היד לתנועות הקולמו' לא שיש ליד מעשה כלל ולא סבה בתנועת הקולמוס וכו' ולא תמצא גשם שיש לו פעולה כלל אבל הפועל האחרון והוא השם אשר חדש כל הדברים זה דעת כלל המונם וקצתן מהמדברים אמרו בסבות הדברים וגנו הדעת הקודם · ואמנם פעולות האדם הם חולקים ר"ל כי כשיניע הקולמו' ברא השם ד' מקרים האחד הרצון להניע הקולמוס · והשני יכולת על ה' עתו והשלישי גוף התנועה · והרביעי תנועת הקולמוס · ולא חשבו כי בהתחברות אלו הארבעה דברים יתנועע הקולמוס · ואלו חשבו כי האדם כשירצה שום דבר השם בורא לו הרצון והיכולת והפועל שהוא לא יעשה ביכולת הנבראת בו ראה כמה בטולים אומרים בזאת ההקדמה אמנם המעתזלה אומרים שהוא יעשה ביכולת הנבראת בו וקצת אמרו שיש ליכולת הנבראת בפועל קצת מעשה ויש בו התלות ורוב המדברי' יגנו זה והרצון והיכול' הנבראות והפעול' הנברא אצל קצתם כלם מקרים אין מעמד להם כי הבורא ברא בזה הקולמוס נענוע אחר נענוע וכן תמיד כל אשר יהיה הקולמוס מתנועע וכשינוח לא ינוח עד שיברא ג"כ מנוחה אחר מנוחה כל זמן שהקולמוס נח הנה בכל עת מן העתות מן הזמנים השם בורא בעצמים הפרדיים מקרה בכל אישי הנמצאות ממלאך וגלגל וזולתם וכן תמיד בכל רגע ואמרו שזאת האמונה אמתית כשהשם יתעל' פועל ומי שלא יאמין שכן עשה השם יתעלה הנה הכחיש היות השם פועל · והנה כשתבין כל מה שיאמר הרב בזאת ההקדמה הם סותרות המוחש והמושכל והם דברי' בדויים אצל כל בן דעת ומה המליץ האלהי באמרו אם כהתל באנוש תהתלו בו שזהו גוף התול באמת :

ההקדמה השביעית היא האמונה שהעדרי הקניינים הם עניינים נמצאים בגוף כבר ביארתי לך בפ' שעבר כי ההעדר יפול על ההעדר המוחלט ועל העדר אשר מדרכו שימצא ואם שהמדברים מאמינים שהעדרים אינם מפעולת פועל וזו ההעדר המוחלט אבל ההעדר הקניין מאמינים שיצטרך אל פועל וזהו שאמרו בתחלת זאת ההקדמה שהמדברים מאמינים שהעדרי הקניינים הם העניינים הנמצאים בגוף והם מקרים נמצאים ג"כ והנה אם הם מקרי' והמקרה לא יעמוד ב' זמנים כפי מה שהתבאר במה שעבר א"כ שהעדרים כשיאבד הדבר יברא דבר וביאור זה כי המדברים לא יראו כי המנוח' היא העדר התנועה ולא שהמות העדר החיים ולא העורון העדר הראות וכל מה שדומה לזה מהעדרי הקניינים אבל דין המנוחה והתנועה אצלםדין החום והקור אשר אנחנו מאמינים שהם ב' דברים ומקרי' נמצאי' ויצטרכו לשתי סבות כי סבה אחת אי אפשר שיהיה סבה לשתי הפכים כי אין התנוע' והמנוחה הם ב' דברים וצריכי' לב' סבות לא שתמצא המנוחה בהעדר המניע ולא שימצא החשך בהעדר האור אבל צריך אל סבה שיעשה המנוחה כמו שצריך החום סבה והקור סבה אחרת ואחר שמאמינים שההעדרי' הם מקרי' יתחייב לפי ההקדמה שעברה כי כל שתעדר המנוחה יברא מנוחה אחרת וכו' והוא ההקש בעצמו אצלם בחכמה ובסכלו' וכו' כי לא יסור סכלות יאבד וסכלות יברא תמיד כל אשר יתמיד הסכל סכל בדבר אחד והוא ההקש בעצמו בחיים ובמות : והם יאמרו בביאור · לא שיתחייב מאמרם בהכרח' יאבדו והחיים יבראו כל ימי אשר החי חי וכשירצ' השם מותו יברא בו מקרה המות אחר סור מקרה החיים ויברא מות אחר מות ולולי זה לא היה מתמיד המות · ואמ' הרב ואני תמה עד מתי יברא השם מקרה מות במת כל ימי אשר צורתו

[Left margin:] שהמקרים לא יעבור נושאו פי' כי הקנוים שהמקרים אשר בגרמות ביד לא יעבור אחר א' בגשם אחר והוא הקולמוס לכן צריך שיברא הנענוע בקולמוס : הקשויות

לקולמוס במחשבתנו מקרה בראו ביד המניעה · ואמנם הנהיג השם המנהג הזה כשתחובר תנועת היד לתנועת הקולמוס· לא שיש ליד מעשה כלל ולא סבה בתנועת הקולמוס· כי אמרו שהמקר' לא יעבור נושאו · ובהסכמה מהם אמרו שזה הבגד הלבן אשר הושם ביורת האיסטי הנצבע· לא האיסטים השחירו כי השחרות מקרה בגשם האיסטים לא יעבור לזולתו ולא ימצא גשם שיש לו פעל כלל · ואמנם הפועל האחרון הוא השם והוא אשר חדש השחרות בגוף הבגד בהתחברו לאיסטים כי כן הנהיג המנהג · וסוף דבר לא יאמר זה סבת כך כלל זהו דעת המונם · וקצתם אמר בסבה ונגהו : ואמנם פעולות האדם הם חולקים בהם · דעת רובם והמון האשעריה הוא· כי בהניע זה הקולמוס ברא השם ארבעה מקרים אין מקרה מהם סבה לאחר אבל הם מחוברים במציאות לא זולת זה· המקרה הראשון רצונו להניע הקולמוס· והמקרה השני יכולתו על תנועתו· והמקרה השלישי גוף התנועה האנושית ר"ל תנועת היד · והמקרה הרביעי תנועת הקולמוס · שהם חשבו שהאדם כשירצה דבר ויעשהו במחשבתו כבר נברא לו הרצון ונברא לו היכולת לעשו' מה שירצה ונברא לו הפועל שהוא לא נעשה ביכלת הנבראת בו ואין מעשה לה בפעל : ואמנם המעתזלה אמרו שהוא יעשה ביכלת הנבראת בו · וקצת האשעריה אמרו שיש ליכולת הנבראת בפועל קצת מעשה בפעל ויש לה בו התלות· אבל רובם גנו זה הדעת · והרצון הזה הנברא לפי דעת כולם והיכולת הנבראת בו וכן הפעל הנברא לפי דעת קצתם כלם הם מקרים אין מעמד להם · אמנם הבורא יברא בזה הקולמוס נענוע אחר נענוע וכן תמיד כל עוד שהקולמוס יתנועע · וכשינוח לא ינוח עד שיברא בו ג"כ מנוחה ולא יסור מברוא בו מנוחה אחר מנוחה כל עוד· שהקולמוס נח · הנה א"כ בכל עת מן העתות ההם רצונם לומר מן הזמני' הפרדיים יברא הבורא מקרה בכל אישי הנמצאו' ממלאך וגלגל וזולתם כן תמיד בכל רגע · ואמרו שזאת היא ההאמנה האמתית כשהשם פועל ומי שלא יאמין שכן יעשה השם הנה הכחיש היות השם פועל לפי דעתם· ובכמו אלה האמונו' יאמר אצלי ואצל כל בן דעת· אם כהתל באנוש תהתלו בו· שזהו גוף ההתול באמ':

ההקדמה השביעית היא האמנם שהעדרי הקניינים הם עניינים נמצאים בגוף נוספים על עצמו והם מקרים נמצאים ג"כ והנה הם יבראו תמיד כל אשר יאבד דבר יברא דבר · ובאור זה שהם לא יראו כי המנוחה היא העדר התנועה · ולא שהמות העדר החיים · ולא העורון העדר הראות · ולא כל מה שדומה לזה מהעדרי הקניינים · אבל דין התנועה והמנוחה אצלם דין החום והקור · וכמו שהחום והקור שני מקרי נמצאים בשני הנושאים החום והקור · כן כל תנועה מקרה נברא במתנועע והמנוחה מקרה יבראהו השם בנח· ולא יעמד שני זמנים ג"כ כמו שקדם בהקדמה אשר לפני זאת · הנה זה הגשם הנה אצלם כבר ברא השם המנוחה בכל חלק מחלקיו וכל אשר תעדר מנוחה יברא מנוחה אחרת כל זמן שהדבר הנה נח· והוא ההקש בעצמו אצלם בחכמה ובסכלות · שהסכלות אצלם נמצא והוא מקרה ולא יסור סכלות יאבד וסכלות יברא תמיד כל עוד שיתמיד הסכל סכל בדבר אחר ·והוא ההקש בעצמו בחיים ובמות ששניהם אצלם מקרים· והם יאמרו בביאור שהחיים יאבדו וחיים יבראו כל ימי אשר החי חי · וכשירצה השם מותו יברא בו מקרה המות אחר סור מקרה החיים אשר לא יעמד שני זמנים · אמנם זה כלו הם אומרים אותו בביאור ויתחייב בהכרח לפי זאת ההנחה שמקרה המות אשר יבראהו השם הוא ג"כ יעדר לשעתו ויברא השם מות אחר · ולולי זה לא היה מתמיד המות אבל כמו שיברא חיים אחר חיים כן יברא מות אחר מות : ואני תמה עד מתי יברא השם מקרה המות במת כל ימי אשר צורתו עומדת או כל ימי אשר עצם מעצמיו עומדים · כי מקרה המות אשר יבראהו השם אמנם יבראהו לפי רצונם בכל עצם פרדי מן העצמים ההם · ואנחנו נמצא שני מתים להם אלפים מן השנים והיא ראיה שהשם לא העדיר העצם ההוא א"כ הוא בורא בו מקרה המות כל האלפים האלה כל אשר סר מות ברא מות זה דעת המונם : וקצה המעתזלה אומרים כי קצת העדרי העניינים הטבעיים אינם עניינים נמצאים : אבל יאמרו שהלאות העדר היכולת · והסכלות העדר החכמה · ולא ימשיך זה בכל העדר ולא יאמר כי החשך העדר האור ולא שהמנוחה העדר התנועה · אבל ישום מאלו ההעדרים קצתם נמצאים וקצתם העדר קניין כפי השוב לו באמונתו · כמו שעשו בעמידת המקרים קצתם יעמד זמן גדול וקצתם לא יעמד שני עתו' · כי כוונת הכל לחייב מציאו' שיסכי' טבעו לדעתנו ואמונתנו :

עומדת · ר"ל צורתו התארית או כל ימי אשר עצם מעצמיו · ר"ל כל זמן שהעצם הפרדי אחד מעצמיו יתמיד המות והנה הם אומרים כי מקרה המות יתמיד כל זמן שהעצם הפרדי קיים ואנחנו נמצא שני המתים להם אלפים מהשנים ויהיה זה שהשם לא העדיר העצם ההוא א"כ הוא בורא בו מקרה המות כל האלפים האלה והנה העצם הפרדי קיים כל האלפים שנה וכל אשר סר מות ברא מות אחר מות עליו והוא קיים ונשאר זה כאלו תאמ' שהאדם חי וקיים ונשאר ונברא עליו השם בכל עת המות וזה דבר מבואר הבטול והמקרה' כי אחר שהעצם קיים ולא ישתנה איך יתואר עליו מות אחר מות · וקצת המעתזלה אומרים כי קצת העדרים העניינים הטבעיים אינם עניני' נמצאים אבל יאמרו שהלאות העדר היכולת והסכלות העדר החכמ' ולא ימשך זה בכל העדר ולא יאמר כי החשך העדר האור ולא שהמנוחה העדר התנועה אבל ישימו מאלו ההעדרים קצתם נמצאים וקצתם העדר קנין כפי הטוב לו באמונתו כמו שעשו בעמידת המקרים כי אמרו קצתם יעמדו קצת זמן וקצתם לא יעמדו שני זמנים ולא הביאם ולזה שום דבר שכלי אלא כי שכת כל מדבר היה לחייב עניינות ידקם טבעו לדעתנו באמונתנו · והכן אמרו לדעתנו ואמונתינו כי המדברים כוללים ג"כ באמונתנו ודעתנו והוא תחום העולם כולל לשלשה אומות :

ההקדמה השמינית היא אמרם שאין נמצא אלא עצם ומקרה ושהצורי' ג"כ מקרים

ובאור זאת ההקדמה כי הנשמי' כלם אצלם מחוברים. מעצמים מתרמים כמו שבארנו בהקדמה הראשונה ואמנם התחלף קצתם מקצת במקרים ולא דבר אחר. ויהיה החיות אצלם והאנושות וההרגשה והדבור כל אלה מקרים. כרמות השחרות והלובן והחרירות והמתיקות: עד שיהיה הפרש איש מאיש זה המין מאיש מין אחר כהפרש איש מאיש מבמין אח'. עד שגשם השמים וגם גשם המלאכי ואף גשם כסא הכבוד לפי מה שידומה וגשם אי זו תולעת שתרצה מתולעי הארץ או אי זה צמח שתרצה הכל עצם אחד. ואמנם התחלפו במקרים לא בזולת זה. ועצמי הכל הם העצמים הפרדים.

ההקדמה התשיעית היא אמרם כי המקרים לא ישאו קצתם את קצתם ולא יאמר אצלם

שזה המקרה נשוא על מקרה אחר ואחר על העצם אבל המקרים כלם אמנם הם נשואים נשיאות ראשונית על העצם בשוה. ובורחם מזה מבני שהיה מתחיל שלא ימצא המקרה ההוא האחרון בעצם לא אחר קדימת המקרה הראשון. והם ימאנו זה בקצת המקרים וירצו שימציאו אפשרות מציאות קצת המקרי באי זה עצם שיזדמן מבלתי שיהיה מקרה אחד. לפי מה שידאו שהמקרים כלם הם אשר יחדרו. ומפנים אחרי' ג"כ כי הנושא אשר ינשא עליו הנשוא צריך שיהיה קיום תמיד מדת זמן אחד. ואם המקרה לא יעמד שני זמנים אצלם ר"ל שתי עתות איך יוכל לפי היסוד הזה שישא זולתו.

ההקדמה העשירית היא זאת ההעברה אשר יזכרוה והוא עמוד הבטת המדברים וישמע ענייניה.

הם יראו כי כל מה שהוא מדומה הוא עובר אצל השכל. כמו שישוב כדור הארץ גלגל סיבב וישוב הגלגל כדור הארץ. ואפשר היותו בבחינת השכל. וכמו שיתנועע כדור האש לצד נקודת המרכז ויתנועעבדור הארץ לצד המקוף. ואין זה המקום יותר ראוי בזה הנשם מן המקום האחר לפי ההעברה השכלית. אמרו וכן כל דבר מן הנמצאות הנראות היות דבר מהסיותר גדול מכמה שהוא או יותר קטנו בחלוף מה שהיא נמצא עליו מתכונה ומקום. כמו רגים יפרח באויר. או שימצא פיל כשיעור כנה וכנה כשיעור פיל. כל זה אמרו שהוא עובר אצל השכל. ועל זה הצד מההעברה ימשך העולם כולו. ואי זה דבר שיניחוהו מזה המין אמרו כי הוא ראוי שיהיה כך ואפשר שיהיה כך. ואין היות הענין הפלוני כך היותר ראוי מהיותו כך. מבלתי הבטה לשווי המציאות. למה שיניחוהו אמרו כי זה הנמצ' אשר לו צורות ידועות ושיעורי מסיימי ענייניים מחוייבי מציאות שלא ישתנו ולא יתחלפו. אמנ' היותה כך הוא כפי המשך המנהג. כמו שמנהג המלך שלא יעבור בשוקי המדינה אלא רוכב ולא נראה מעולם אלא כן. ולא ימנע אצל השכל שילך רגלי במדינה. אבל זה אי אפשר בלי ספק ועובר אצל השכל היותו. כן אמרו שהיות הארץ מתנועעת לנקוד המרכז והאש למעלה או היות האש מחממ' והמים מקרר' הוא משיכת מנהג. ולא ימנע בשכל שישתנ' זה המנהג ויקרר האש ויתנועע אל התחתית והוא אש. כן יחסו המים ויתנועעו למעלה והם מים. ועל זה נבנה הענין כלו: והם עם זה מסכימים שהתקבץ שני ההפכים בנושא אחד ובעתה אחד שקר ולא יתכן ולא יעבירהו השכל. והם יאמרו נ"כ כי היו' עולם אין מקר' בו כלל או מקרה לא בנושא כדברי קצתם נמנע לא יעבירהו השכל. וכן יאמרו שהפסד העצם מקר' או ההפך המקר' עצם לא יתכן ולא הכנס גשם בגשם יתכן אבל יורו שאלו נמנעות

מן

ההקדמה השמינית היא אמרם שאין נמצא אלא עצם ומקרה ושהצורי' ג"כ מקרים ובאור זאת ההקדמה כי הנשמי' כלם מחוברים. מעצמים מתרמים כמו שבארנו בהקדמה הראשונה ואמנם התחלף קצתם מקצת במקרים ולא דבר אחר. ויהיה החיות אצלם והאנושות וההרגשה והדבור כל אלה מקרים. כרמות השחרות והלובן והחרירות והמתיקות: עד שיהיה הפרש איש מאיש זה המין מאיש מין אחר כהפרש איש מאיש מבמין אח'. עד שגשם השמים וגם גשם המלאכי ואף גשם כסא הכבוד לפי מה שידומה וגשם אי זו תולעת שתרצה מתולעי הארץ או אי זה צמח שתרצה הכל עצם אחד. ואמנם התחלפו במקרים לא בזולת זה. ועצמי הכל הם העצמים הפרדים.

ההקדמה התשיעית היא אמרם כי המקרים לא ישאו קצתם את קצתם ולא יאמר אצלם

שזה המקרה נשוא על מקרה אחר ואחר על העצם אבל המקרים כלם אמנם הם נשואים נשיאות ראשונית על העצם בשוה. ובורחם מזה מבני שהיה מתחיל שלא ימצא המקרה ההוא האחרון בעצם לא אחר קדימת המקרה הראשון. והם ימאנו זה בקצת המקרים וירצו שימציאו אפשרות מציאות קצת המקרי באי זה עצם שיזדמן מבלתי שיהיה מקרה אחד. לפי מה שידאו שהמקרים כלם הם אשר יחדרו. ומפנים אחרי' ג"כ כי הנושא אשר ינשא עליו הנשוא צריך שיהיה קיום תמיד מדת זמן אחד. ואם המקרה לא יעמד שני זמנים אצלם ר"ל שתי עתות איך יוכל לפי היסוד הזה שישא זולתו.

ההקדמה העשירית היא זאת ההעברה אשר יזכרוה והוא עמוד הבטת המדברים וישמע ענייניה.

הם יראו כי כל מה שהוא מדומה הוא עובר אצל השכל. כמו שישוב כדור הארץ גלגל סיבב וישוב הגלגל כדור הארץ. ואפשר היותו בבחינת השכל. וכמו שיתנועע כדור האש לצד נקודת המרכז ויתנועעבדור הארץ לצד המקוף. ואין זה המקום יותר ראוי בזה הנשם מן המקום האחר לפי ההעברה השכלית. אמרו וכן כל דבר מן הנמצאות הנראות היות דבר מהסיותר גדול מכמה שהוא או יותר קטנו בחלוף מה שהיא נמצא עליו מתכונה ומקום. כמו רגים יפרח באויר. או שימצא פיל כשיעור כנה וכנה כשיעור פיל. כל זה אמרו שהוא עובר אצל השכל. ועל זה הצד מההעברה ימשך העולם כולו. ואי זה דבר שיניחוהו מזה המין אמרו כי הוא ראוי שיהיה כך ואפשר שיהיה כך. ואין היות הענין הפלוני כך היותר ראוי מהיותו כך. מבלתי הבטה לשווי המציאות. למה שיניחוהו אמרו כי זה הנמצ' אשר לו צורות ידועות ושיעורי מסיימי ענייניים מחוייבי מציאות שלא ישתנו ולא יתחלפו. אמנ' היותה כך הוא כפי המשך המנהג. כמו שמנהג המלך שלא יעבור בשוקי המדינה אלא רוכב ולא נראה מעולם אלא כן. ולא ימנע אצל השכל שילך רגלי במדינה. אבל זה אי אפשר בלי ספק ועובר אצל השכל היותו. כן אמרו שהיות הארץ מתנועעת לנקוד המרכז והאש למעלה או היות האש מחממ' והמים מקרר' הוא משיכת מנהג. ולא ימנע בשכל שישתנ' זה המנהג ויקרר האש ויתנועע אל התחתית והוא אש. כן יחסו המים ויתנועעו למעלה והם מים. ועל זה נבנה הענין כלו: והם עם זה מסכימים שהתקבץ שני ההפכים בנושא אחד ובעתה אחד שקר ולא יתכן ולא יעבירהו השכל. והם יאמרו נ"כ כי היו' עולם אין מקר' בו כלל או מקרה לא בנושא כדברי קצתם נמנע לא יעבירהו השכל. וכן יאמרו שהפסד העצם מקר' או ההפך המקר' עצם לא יתכן ולא הכנס גשם בגשם יתכן אבל יורו שאלו נמנעות

מן

הדמיון לבד : כמו שוכר אבונצ"ר · ר"ל שאבונצ"ר גלה זה כשוכר העניין אשר המדברים קוראין אותו שכל והוא הדמיון על דרך האמת : יסכים עמו המציאות · ר"ל יתכן שהעניין כן במציאות או לא ימצא : כתמהון האדם וצחקו · ר"ל התנועה שיש לאדם אחד מדבר מה שהוא מקרה נמשך מצד צורתו · פ"א השעמום שהוא נמשך מצד הצורה : חמרם האחרון · ר"ל אחר ההרכבה [illegible] : אשר להם לב · ר"ל שיש לו אבר הלב כי הרבה מב"ח הם שאין להם לב אבל יש להם דבר עומד במקומו : ושהאדם לא הובדל · ר"ל שהאדם אינו מיוחד ונבדל בב"ח בעבור הדמיון כי כבר ימצא להם דמיון גם כן : יפרק המורכבות · ר"ל שידע החמר והצורה [illegible] לעצם

מן השכל אמנם היות כל מה שמנוהו מן הנמנעות בלתי מצוייר בשום פנים והיות מה שקראוהו אפשר מצוייר הוא מאמר אמתי · אלא שהפלוסופי' אומרים שזה אשר קראתם אותו נמנע להיותו בלתי מדומה ואשר קראתם אותו אפשר להיותו מדומ' · וזה היות האפשר אצלכם הוא האפש' בדמיון לא אצל השכל · הנה אתם בזאת ההקדמה תבחנו המחויב והאפשר והנמנע פעם בדמיון ולא בשכל ופע' בתחלת הדעת המשותף כמו שזכר אבונצ"ר בזכרו ד' העניין אשר יקראוהו המדברי' שכל · הנה כבר התבאר כי המדומה אצלם הוא אפשר יסכים עמו המציאו' או לא יסכים לו וכל מה שלא ידומה הוא הנמנע · וזאת ההקדמה לא תתאמת אלא בתשע הקדמות אשר קדם זכרם ובעבורה בלא ספק היה צריך להקדימם · ובאור זה כפי מה שאבאר לך ואגלה לך מתוכות אלו העניינים · על דרך מחלקת נפלה בין המדבר והפילוסוף · אמר המדבר לפילוסוף למה מצאנו גשם הברזל הזה בתכלית הקושי והחוזק והוא שחור · וגשם החמאה בתכלית הרכות והוא לבן · ענהו הפילוסוף כשאמר כי כל גשם טבעי יש לו שני מינים מן המקרים · מקרים ישיגוהו מצד החומר שלו כמו שיבריא האדם ויחלה · ומקרים ישיגוהו מצד צורתו כתמהון האדם וצחקו · וחמרי הגשמים המורכבים הרכבה אחרונית חלוקים מאד כפי הצורות המיוחדות לחמרים · עד שהיה עצם הברזל בהלוף עצם החמאה · ונמשך אחריהם מן המקרים החלוקים מה שתראו החוזק בזה והרך בזה שהם מקרים נמשכים אחר הלוק צורותם · והשחרות והלובן שהם מקרים נמשכי' אחר הלוק חמרם האחרון : וסתר המדבר זאת התשובה כולה בהקדמות הדם אשר לו כפי מה שאספר · וזה שהוא אומ' אין צורה נמצאת כלל כמו שתחשוב מקיימת לעצם עד שתשימם עצמים חלוקים שונים · אבל הכל מקרים כמו שבארנו ממאמרם בהקדמה השמינית · ואחר כן הוא אומ' אין חילוק בין עצם הברזל לעצם החמאה והכל מחובר מעצמים נפרדים דומים · כמו שבארנו מדעותם בהקדמה הראשונה אשר יתחייב ממנה בהכרח ההקדמה השנית והשלישית כמו שבארנו וכן ההקדמה השתים עשרה צריך אליה לקיים העצם הפרדי · וכן לא יתכן אצל המדבר שיהיו קצת מקרים מיחדים זה העצם עד שיהיה בו מזומן מוכן לקבל מקרים שניים · כי לא ישא אצלו מקרה מקרה כמו שבארנו בהקדמ' התשיעית ואין למקרה קיום כמו שהתבאר בהקדמה הששית · וכשיתאמת למדבר כל מה שירצה לפי הקדמותיו ועלו בידו מזה שעצמי החמאה והברזל עצמים אחרים דומים · ויחס כל עצם מהם אל כל מקרה יחס אחד · ואין זה העצם יותר ראוי בזה המקרה מזה · וכמו שזה העצם הפרדי אינו יותר ראוי שיתנועע ממה שהוא ראוי לנוח · כי אין עצם מהם יותר ראוי לקבל מקרה החיים או מקרה השכל או מקרה החוש מעצם אחר · ורבוי העצמים או מעוטם לא יוסיף בזה דבר מפני שהמקרה אמנם מציאותו בכל עצם ועצם מהם כמו שבארנו ממאמרם בהקדמה החמישית יתחייב לפי אלו ההקדמות כולם שאין האדם יותר ראוי להשכיל מן העטלף · ויתחייב מה שאמרוהו מן ההעברה בזאת ההקדמה ומפני זאת ההקדמה היה ההשתדלות כולו מפני שהוא ההזק שנדברים בקיום כל מה שירצה לקיימו כמו שיתבאר :

הערה דע אתה האיש המעיין בזה המאמר שאם אתה ידעת הנפש וכחותיה והתאמת לך בה כל דבר מהם לפי אמתת מציאותו · הנה תדע כי הדמיון נמצא לרוב בעלי חיים אמנם בעלי חיים השלמים כולם רוצ' לומר אשר להם לב מציאות הדמיון להם מבואר · ושהאדם לא הובדל בדמיון ואין פעל הדמיון פעל השכל אבל הפכו · וזה כי השכל יפרק המורכבות ויבדיל חלקיהם ויפשיטם ויציירם באמתתם ובסבותם · וישיג מן הדבר האחד עניינים רבים מאד · שביניהם הפרש אצל השכל · כהפרש שני אישים מבני אדם אצל הדמיון במציאות · ובשכל יבדל העניין הכללי מן ה' עניין האישי · ולא יתאמת מופת מן המופתים אלא בכללי · ובשכל ידע הנשוא העצמי מן המקרי · ואין לדמיון פועל דבר מאלו הפעולות שהדמיון לא ישיג אלא האישי

[illegible]

קרקאש

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפורי

קראקש

ענין ובאיזה זה כי כבר התאבר המנע מציאות נשם א'אין תכלית לו או מציאו'נשמ'אין תכלית למספרם ואע"פ שכל אחד מהם נשמו בעל תכלית • ובתנאי שיהיו אלו שאין להם תכלית נמצאים יחד בזמן • וכן מציאות עלות אין להם תכלית שקר • ר"ל שיהיה דבר עלה לעניין אחר ולדבר ההוא עלה אחרת ולעלה עלה וכן אל לא תכלית עד שיהיו מנויים אין תכלית להם נמצאי בפעל יהיו נשמים או נבדלי לא שקצחם עלה לקצחם • וזהו הסדור הטבעי העצמי אשר התאבר במופת המנע מה שאין תכלית לו בו• אמנם מציאות מה שאין תכלית לו בכח או במקרה ממנו מו"ר שכבר ד"תאבר מציאותו במופ"ת כמו שהתאבר במופת החלק הנשם אל לא תכלית בכח והחלק הזמן בב"ת • וממנו מה שבו מקום עיין והוא מציאות מה שאין לו תכלית אלא במקרה בבא ז"ה אחר סור זה והוא אשר יקרה מה שאין תכלית לו במקרה • והוא שיהיה דבר אחר ה"ערד דבר אחר והאחר ההוא אחר הערד דבר שלישי וכן אל ל"א תכלית•ובזה הוא העיון העמוק מאד : ומי שיתפאר שבאר במופת קדמות העולם • יאמר כי הזמן בלתי כלה • ולא יתחייב לו מזה שקר להיותו הזמן כל מה"ש שיגיע ממנו חלק יערד לפניו חלק אחר • וכן בא המקרים זה אחר זה אצלו על החבר אל לא תכלית • ולא יתחייב לו שקר להיותם בלתי נמצאים כלם יחד אבל בבא זה אחר סור זה • וזה מה שלא בא מופת על המנע : אמנם המדברי' אין הפרש אצלם בין שתאמר שנשם אחד נגוצא אין תכלית לו • או תאמר שהנשם והזמן יקבל החלוקה אל לא תכלה"ר • ואין הפרש אצלם בין מציאות דבריכ אין תכלית למספרם מסודרים יחד • כאלו תאמר אישי האדם הנמצאים עתה • או אמרך שדברים הגיעו במציאות אין למספרם תכלית ואע"פ שנעדרו ראשון ראשון • כאו אמרת ראובן בן יעקב ויעקב בן יצחק ויצחק בן אברהם כן אל לא תכלה זה ג'כ אצלם שקר כראשון • ואלו הארבעה חלקים ממה שאין תכלית לו הם אצלם שוים • וזה החלק האחרון קצתם ישתדל לאמתו רצונם לומר לבאר המנעו בדרך אבאראהו לך בו"ר תמצאמר • וקצתם אומר שזה מושכל בעצמו וידוע בתחילת מחשבה ואין צריך עליו מופת• ואם היה מן השקר המבואר שיהיו דברי' אין תכלית להם על צד בא האחד אחר סור האחר ואע"פ שהנמצא מהם עתה בעל תכלה הנה יהיה שקר קדמות העולם מתחלת מחשבה ולא יצטרך אל הקדמה אחרת כלל • ואין זה מקום ההקירה על זה הענין :

ההקדמה השתים עשרה אמרם שהחושי לא יתנו האמת תמיד • וזה כי המדברים חשבו השגת החושים משני פנים • אחר מהם שהם אומריכ כי הרבה ממה שיהיכ יבצר מהם • אם לדקות נשם המושג • כמו שיזכרו בעצ"ם הפרדי ומה שיתחייב ממנו כמו שבארנו • ואם לרחקם מן המשיג להם • כמו שלא יראה האדם ולא ישמע ולא יריח על ורחק מילים רבים • וכמו שלא תושג תנועת השמים • והצד השני אמרו שהם ידשאו במושגיהם • כמו שיראה האדם הדבר הגדול קטן כשיהיה רחק ממנו • ויראה הקטן גדול כשיהי' בסי': ויראה המעוקם ישר כשיהיה קצתו בסי' וקצתו חוץ למים•וכן בעל ירקון יראה הדברי' ירוקים • ואשר בלשונו מרה אדומה ישעם הדברים המתוקים מרים • וימנו דברים רבים מזה הבח • ואמרו שבמפני זה אין לבטוח בהם שילקחו התהלות מופת • ולא תחשוב שהמדברים הסביכמו על זאת ההקדמה לבטלה כמו שיחשבו רוב אלו האחרוני• כי השתדלות קדמוניהם לקיים החלק אין צורך לו• אבל כל מה שהקדמנוהו ממאמרם הכרחי וכשתפסר הקדמו את מהם

מלח כעלם ועלול : וכבר אמר במקרה: ר"ל בכח כמו החלק הנשם לבלתי תכלית ככח במקרה שיהיו תנועות כלות כעגלות כח זה לאחר סור זה במקרה: בלתי כלה. ר"ל בלתי בעל תכלית :ואל הד' אלקי' ר"ל והם המקבע מציאות נשם אין תכלית ומספר נמצאי'אין תכלית להם • ובסבות המקבע עלות ועלולים לבלתי תכלית • ובסבותי לבלתי החלק נשם וזמן לבלתי תכלית ככח והרכיבית המקבע עלות ועלולי' לבלתי תכלית על ל' כח זה לאחר סור זה : ואע"פ שהכמוצ'ת מהם עתה בעל תכלית • ר"ל שיאמרו שיהיו הדברים אין תכלית להם בכח זה לאחר סור זה אע"פ שהוא נמצא עתה אין מן המדברים הם בעל תכלית : ויהיה שקר קדמות העולם • ר"ל תחקם לפילו נתחקה זאת ההקדמה במופת ויהיה מספר שיאחר שכיום נמצא קדמון מופת לפלטון : ומה שיתחייב ממנו • ר"ל והוא מה שיאמרו שהרחיי' יפרדו ולא יהיכ כען בפירודם : שלח תוסר תנועת השמים • ר"ל שלח יהיה תנועת השמים • פ"ח שלח שמעו קולות תנועתם זיהיה היסר מעוקם יסר• ר"ל ויתחייב מזה שיהיה היסר מעוקם יסר• אין נעזר כחם • ר"ל שאין רחוי לכחות בחם: כמו שיתבזו רוב הלו בתחרוניס • ר"ל שלח תהסוב שזה ההקדמה יכיחוב המדברים לבטלה כמו שהו מוכיח לחרוני העדברים שחסבו שהשביאיהו המדברי' ברחשונים בע"ם הפרידי היתה הסבתה לבטלה אין הענין כן אבל כל מה שהביאיהו הוא הכרחי בהקדמותיהן לפי הנראות:ן: אחר שבתחר במופת לפי הקדמותיהן המקובלות: יכבר

שיגיע ממנו חלק יערד לפניו חלק אחר • וכן בא המקרים זה אחר זה אצלו על החבר אל לא תכלית • ולא יתחייב לו שקר להיותם בלתי נמצאים כלם יחד אבל בבא זה אחר סור זה • וזה מה שלא בא מופת על המנעו : אמנם המדברי' אין הפרש אצלם בין שתאמר שנשם אחד נגוצא אין תכלית לו • או תאמר שהנשם והזמן יקבל החלוקה אל לא תכלה"ר • ואין הפרש אצלם בין מציאות דבריכ אין תכלית למספרם מסודרים יחד • כאלו תאמר אישי האדם הנמצאים עתה • או אמרך שדברים הגיעו במציאות אין למספרם תכלית ואע"פ שנעדרו ראשון ראשון • כאו אמרת ראובן בן יעקב ויעקב בן יצחק ויצחק בן אברהם כן אל לא תכלה זה ג'כ אצלם שקר כראשון • ואלו הארבעה חלקים ממה שאין תכלית לו הם אצלם שוים • וזה החלק האחרון קצתם ישתדל לאמתו רצונם לומר לבאר המנעו בדרך אבאראהו לך בו"ר תמצאמר • וקצתם אומר שזה מושכל בעצמו וידוע בתחילת מחשבה ואין צריך עליו מופת• ואם היה מן השקר המבואר שיהיו דברי' אין תכלית להם על צד בא האחד אחר סור האחר ואע"פ שהנמצא מהם עתה בעל תכלה הנה יהיה שקר קדמות העולם מתחלת מחשבה ולא יצטרך אל הקדמה אחרת כלל • ואין זה מקום ההקירה על זה הענין :

ההקדמה השתים עשרה אמרם שהחושי לא יתנו האמת תמיד • וזה כי המדברים חשבו השגת החושים משני פנים • אחר מהם שהם אומריכ כי הרבה ממה שיהיכ יבצר מהם • אם לדקות נשם המושג • כמו שיזכרו בעצ"ם הפרדי ומה שיתחייב ממנו כמו שבארנו • ואם לרחקם מן המשיג להם • כמו שלא יראה האדם ולא ישמע ולא יריח על ורחק מילים רבים • וכמו שלא תושג תנועת השמים • והצד השני אמרו שהם ידשאו במושגיהם • כמו שיראה האדם הדבר הגדול קטן כשיהיה רחק ממנו • ויראה הקטן גדול כשיהי' בסי': ויראה המעוקם ישר כשיהיה קצתו בסי' וקצתו חוץ למים•וכן בעל ירקון יראה הדברי' ירוקים • ואשר בלשונו מרה אדומה ישעם הדברים המתוקים מרים • וימנו דברים רבים מזה הבח • ואמרו שבמפני זה אין לבטוח בהם שילקחו התהלות מופת • ולא תחשוב שהמדברים הסביכמו על זאת ההקדמה לבטלה כמו שיחשבו רוב אלו האחרוני• כי השתדלות קדמוניהם לקיים החלק אין צורך לו• אבל כל מה שהקדמנוהו ממאמרם הכרחי וכשתפסר הקדמו את מהם

נגשם אל לית תכלית בכח ויתחלק כזמן אל לית תכלית ומתנו מה שהוא מקום העיון והוא מציאות מה שאין תכלית לו אלא במקרה כבוא זה אחר סור זה והוא אשר יקרה מה שאין תכלית לו במקרה והוא שיהיה דבר אחר העדר דבר אחר ואחר ההוא אחר העדר דבר שלישי וכן אל לא תכלית לו אמנם מציאות מה שאין תכלית לו בכח או במקרה ממנו מו"ר שכבר ד"תאבר מציאותו במופ"ת כמו שהתאבר במופת החלק הנשם אל לא תכלית בכח והחלק הזמן בב"ת • וממנו מה שבו מקום עיין והוא מציאות מה שאין לו תכלית אלא במקרה בבא ז"ה אחר סור זה והוא אשר יקרה מה שאין תכלית לו במקרה • והוא שיהיה דבר אחר ה"ערד דבר אחר והאחר ההוא אחר הערד דבר שלישי וכן אל ל"א תכלית•ובזה הוא העיון העמוק מאד : ומי שיתפאר שבאר במופת קדמות העולם • יאמר כי הזמן בלתי כלה • ולא יתחייב לו מזה שקר להיותו הזמן כל מה"ש שיגיע ממנו חלק יערד לפניו חלק אחר • וכן בא המקרים זה אחר זה אצלו על החבר אל לא תכלית • ולא יתחייב לו שקר להיותם בלתי נמצאים כלם יחד אבל בבא זה אחר סור זה • וזה מה שלא בא מופת על המנעו : אמנם המדברי' אין הפרש אצלם בין שתאמר שנשם אחד נגוצא אין תכלית לו • או תאמר שהנשם והזמן יקבל החלוקה אל לא תכלה"ר • ואין הפרש אצלם בין מציאות דבריכ אין תכלית למספרם מסודרים יחד • כאלו תאמר אישי האדם הנמצאים עתה • או אמרך שדברים הגיעו במציאות אין למספרם תכלית ואע"פ שנעדרו ראשון ראשון • כאו אמרת ראובן בן יעקב ויעקב בן יצחק ויצחק בן אברהם כן אל לא תכלה זה ג'כ אצלם שקר כראשון • ואלו הארבעה חלקים ממה שאין תכלית לו הם אצלם שוים • וזה החלק האחרון קצתם ישתדל לאמתו רצונם לומר לבאר המנעו בדרך אבאראהו לך בו"ר תמצאמר • וקצתם אומר שזה מושכל בעצמו וידוע בתחילת מחשבה ואין צריך עליו מופת• ואם היה מן השקר המבואר שיהיו דברי' אין תכלית להם על צד בא האחד אחר סור האחר ואע"פ שהנמצא מהם עתה בעל תכלה הנה יהיה שקר קדמות העולם מתחלת מחשבה ולא יצטרך אל הקדמה אחרת כלל • ואין זה מקום ההקירה על זה הענין :

ההקדמה השתים עשרה אמרם שהחושי לא יתנו האמת תמיד • וזה כי המדברים חשבו השגת החושים משני פנים • אחר מהם שהם אומריכ כי הרבה ממה שיהיכ יבצר מהם • אם לדקות נשם המושג • כמו שיזכרו בעצ"ם הפרדי ומה שיתחייב ממנו כמו שבארנו • ואם לרחקם מן המשיג להם • כמו שלא יראה האדם ולא ישמע ולא יריח על ורחק מילים רבים • וכמו שלא תושג תנועת השמים • והצד השני אמרו שהם ידשאו במושגיהם • כמו שיראה האדם הדבר הגדול קטן כשיהיה רחק ממנו • ויראה הקטן גדול כשיהי' בסי': ויראה המעוקם ישר כשיהיה קצתו בסי' וקצתו חוץ למים•וכן בעל ירקון יראה הדברי' ירוקים • ואשר בלשונו מרה אדומה ישעם הדברים המתוקים מרים • וימנו דברים רבים מזה הבח • ואמרו שבמפני זה אין לבטוח בהם שילקחו התהלות מופת • ולא תחשוב שהמדברים הסביכמו על זאת ההקדמה לבטלה כמו שיחשבו רוב אלו האחרוני• כי השתדלות קדמוניהם לקיים החלק אין צורך לו• אבל כל מה שהקדמנוהו ממאמרם הכרחי וכשתפסר הקדמו את מהם

קדמוך זאת ההקדמה ונלה מקור ההכחה בכל חלקים כמו שאחזרו בספרי הידוע בכמלחות המתמטות :

תחקדמה השתים עשרה אמרם שהחושים לא יתנו האמת תמיד וזה כי המדברים חשבו השגת החושים מה"פי' שהחד מהם שהם אמרו שהרבה ממוחשיים' יכבר מהם לדקות נשם המושג כמו שזכרנו בעצם הפרדי כי לא ישיגהו בלא הם כמו שלח תוסר שלח ישמע ולא יריח על רחק מילים רבים וכמו שלח תוסר תנועת השמים וקולותיהם כשמתנועצי'לרחקם ממנו כפי מה שחשבו הקדמוני' שזה הכר מהשגיהם הוא בשבור שלח ישיג הכר מהשגיהם הוא מיוסר קצת ולח ישיג קצת מה שהוח בחלוף מה שהוח כמו שזכרנו שהחדם הכרח הגדול קטן כשרחק ממנו וללה הקטן גדול כשהר ממנו, וכיוי' המעוקם יכר כשיהיה קצתו מים וקצתו חוץ למים וכמו"כ הכר מהשגיהם כי יהיה קצת מהכדר חבל לח ישיגהו בעצין שהוח•

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

קרקאש

פרק יג

דרך מרי למשוש דבר אחר משנהו הנחור עליו שמש ויהיה הקפתו כל אחד מהם בזמן אחד ויהיו כולם בקו אחד ועל זה הדרך

מהם תבטל הבונה כולה : ואמנם זאת ההקדמה האחרונה היא הברחיר מאד שאנחנו כשנשיג בחושינו ענניים סיתרים מה שהניחוהו • יאמרו אז אין להשניח בתושים אחר שנתבאר במופת העניין אשר השמנו כי יש השכל תורה עליו כאמרם בתנוע המורבקת שנכנסה בתוכה מנוחות • ובהתפוצץ הרכב בעת הסבוב • וכאמרם שלובן זה הבגד נעדר עתה ובא לובן אחר • ושלו דברים חלוף הנראה ודברים רבים יתחייבו ממציאות הרקות כלם יכזיבם החוש • ויהיה מענה זה כולו שזה דבר יבצר מן החוש • במה שאיפשר שיעינו בו כן • ובדברים יענה בהם שזה טעות מכלל טעיות החוש • ובכר ידעת שאלו כולם דעות קדמוניות היו מתפארים בהם הסופים טאנין ואומרים שהם אמרום תחלה • כמו שזכר גלי אנוס בספרו בכחות השבעיות על אותם אשר היו מכזיבים החוש יספר דברים בבר ידעתם • ואחר הקדימו אלו ההקדמות את חיל לבאר דרכיהם בא הארבע בקשו :

פרק ארבעה ושבעים

זה הפרק אבלול לך בו ספור ראיות המדברי על היות העולם מחודש ולא תבקש ממני לספרם בלשוניתם ולא באריכותם • אבל אניר לך כוונת כל אח מהם ודרך הוראותיו לקיים חדוש העולם או לבטל קדמותו • ואעירך על ההקדמות אשר נעזר בהם בעל הדרך ההיא בקצרה • ואתה כשתקרא בספריהם הארוכים והבוריהם הידועים לא תמצא כלל ענייני נוסף על מה שתבינהו מדברי • אלה בהביאם ראיה על זה הענייני • לא שאתה תמצא דברים יותר רחבים ולשונו נאים ויפים • ואולי אוזנו בשורים ונשקלו בבלוצות ונברר להם צחות דברים • ואולי נאמרו בלשון סתום וכוון בזה להבהיל השומע ולהפחיד המתבונן • ותמצא בחבוריהם גם כן מהשנוי העניינים • והפיל הקפקות והתירם לפי מהשבתם • ולעמד כנגד מי שחלק עליהם הרבה מאד :

הדרך הראשון חשבי קצתם שבמחודש האחד יש ראיה שהעולם מחודש • כלו תאמר כי ראובן שהיה מפת זרע ואח"כ נעתק ענין אחר עניין עד שהגיע אל שלמותו • מן השקר שיהיה הוא אשר שנה עצמו והעתיקו מענין אל ענין אבל יש לו משנה הוין ממנו • הנה בכר התבאר צורכו אל עושה תקן בניינו והעתיקו מענין אל ענין • וכן הקשו באילן התמר הזה וזולתו • ואמרו שכן הדקש בעולם בכללו • הנה אתה רואה שזה יאמן שאי זה דין שיימא לנשם אחד יתחייב שיקונו בו על כל נשם :

הדרך השני אמרו גם כן שבחתחדש איש מן האישים הנולדים יתבאר המופת שהעולם כולו מחודש • ובאור זה שראובן זה לא היה ואחר כן היה ואם אי אפשר היותו אלא מיעקב אביו הנה אביו גם כן מחודש ואם אי אפשר אלא מאברהם הנה ילך זה אל לא תכלית • ובכר הניחו שבמציאות מה שאין לו הכלית על זה הדרך שקר כמו שבארנו באחת עשרה מהקדמותיהם • וכן אלו הנעת על דרך משל לאיש ראשון אין אב לו והוא אדם • יתחייב השאלה ממה זה נתהוה אדם זה • ותאמר על דרך משל מן העפר • וראוי שישאל העפר הזה ממה נתהוה • ויענה על דרך משל מן המים • וישאל והמים הם ממה זה נתהוו • ואמרו שעל כרחך ילך זה אל לא תכלית והוא שקר • או תניע בסיף למציאות דבר אחר ההעדר הגמור וזהו האמת • אצלו תפסק השאלה • ואמרו שזה מופת על שהעולם נמצא אחר ההעדר הגמור המוחלט :

הדרך השלישי אמרו עצמי העולם לא יתלטי בשום פנים מהיותם מקובצים או מופרדים • ושיקובצו מהם עצמים פעם ויפרדו פעם אחרת ומבואר נגלה הוא שלפי בחינת עצמם אין ראוי להם קבוץ לבר או פרוד לבר • שאלו היה עצמם וטבעם נוזר שיהיו נפרדים לבר • לא יתקבצו לעולם • וכן אילו היה עצמם ואמתתם נוזר שיהיו מקובצים לבר • לא יתפרדו לעולם וא"כ אין הפירוד יותר ראוי בהם מן הקבוץ • ולא הקבוץ יותר ראוי בהם מן הפרוד • יהיה א"כ היות קצתם מתקבצי • וקצתם מתפרדי • וקצת ישתנו עליהם העניני • פעם יתקבצו • ופעם יתפרדו היא ראיה על היותם • ר"ל או העצמים צריכים למי שיקבץ המתקבץ מהם ולמי שיפריד המתפרד מהם • ואמרו שזאת ראיה על היות העולם מחודש • הנה כבר התבאלך שבעל זה הדרך נעזר בהקדמ' הראשונ' מהקדמותיו וכל המתחייב ממנה :

הדרך

יכבר מן מחום • ר"ל שלא יוכל מחום להמשיך העניין לדקות המוסג : וכדברים יענה בהם מזה טעות • ר"ל ולפעמים יצטרכו לומר שהחום יפיג המוסגים בכשעת שלמי על מה שהם : היו מתפרדים בהם • ר"ל שהחומרים הפסטכניים היו מתפרדים בהם מפני חומרים הענין ולזינו כן לכל קדמוניהם תמרו העניניים הם :

פרק עד כוונת כל אחד מהם : ר"ל כוונת כל אחד מהמדברים : וכן הפקח בחילן התמר • ר"ל והוא הקש המשלי שעינו של חילון וחלל חילון כן וכך והם מחומר' ח"כ העולם בכללו מחודש וזה המופת לפי דעתם עדיין לא יכבר בטול חומר קדמון לגמרי על מה שהם : היו מתפרדים בהם • ר"ל שהחומרים הפסטכניים היו מתפרדים בהם מפני חומרים הענין ולזינו כן לכל קדמוניהם תמרו העניניים הם :

מהם תבטל הבונה כולה : ואמנם זאת ההקדמה האחרונה היא הברחיר מאד שאנחנו כשנשיג בחושינו ענניים סיתרים מה שהניחוהו • יאמרו אז אין להשניח בתושים אחר שנתבאר במופת העניין אשר השמנו כי יש השכל תורה עליו כאמרם בתנוע המורבקת שנכנסה בתוכה מנוחות • ובהתפוצץ הרכב בעת הסבוב • וכאמרם שלובן זה הבגד נעדר עתה ובא לובן אחר • ושלו דברים חלוף הנראה ודברים רבים יתחייבו ממציאות הרקות כלם יכזיבם החוש • ויהיה מענה זה כולו שזה דבר יבצר מן החוש • במה שאיפשר שיעינו בו כן • ובדברים יענה בהם שזה טעות מכלל טעיות החוש • ובכר ידעת שאלו כולם דעות קדמוניות היו מתפארים בהם הסופים טאנין ואומרים שהם אמרום תחלה • כמו שזכר גלי אנוס בספרו בכחות השבעיות על אותם אשר היו מכזיבים החוש יספר דברים בבר ידעתם • ואחר הקדימו אלו ההקדמות את חיל לבאר דרכיהם בא הארבע בקשו :

פרק ארבעה ושבעים

זה הפרק אבלול לך בו ספור ראיות המדברי על היות העולם מחודש ולא תבקש ממני לספרם בלשוניתם ולא באריכותם • אבל אניר לך כוונת כל אח מהם ודרך הוראותיו לקיים חדוש העולם או לבטל קדמותו • ואעירך על ההקדמות אשר נעזר בהם בעל הדרך ההיא בקצרה • ואתה כשתקרא בספריהם הארוכים והבוריהם הידועים לא תמצא כלל ענייני נוסף על מה שתבינהו מדברי • אלה בהביאם ראיה על זה הענייני • לא שאתה תמצא דברים יותר רחבים ולשונו נאים ויפים • ואולי אוזנו בשורים ונשקלו בבלוצות ונברר להם צחות דברים • ואולי נאמרו בלשון סתום וכוון בזה להבהיל השומע ולהפחיד המתבונן • ותמצא בחבוריהם גם כן מהשנוי העניינים • והפיל הקפקות והתירם לפי מהשבתם • ולעמד כנגד מי שחלק עליהם הרבה מאד :

הדרך הראשון חשבי קצתם שבמחודש האחד יש ראיה שהעולם מחודש • כלו תאמר כי ראובן שהיה מפת זרע ואח"כ נעתק ענין אחר עניין עד שהגיע אל שלמותו • מן השקר שיהיה הוא אשר שנה עצמו והעתיקו מענין אל ענין אבל יש לו משנה הוין ממנו • הנה בכר התבאר צורכו אל עושה תקן בניינו והעתיקו מענין אל ענין • וכן הקשו באילן התמר הזה וזולתו • ואמרו שכן הדקש בעולם בכללו • הנה אתה רואה שזה יאמן שאי זה דין שיימא לנשם אחד יתחייב שיקונו בו על כל נשם :

הדרך השני אמרו גם כן שבחתחדש איש מן האישים הנולדים יתבאר המופת שהעולם כולו מחודש • ובאור זה שראובן זה לא היה ואחר כן היה ואם אי אפשר היותו אלא מיעקב אביו הנה אביו גם כן מחודש ואם אי אפשר אלא מאברהם הנה ילך זה אל לא תכלית • ובכר הניחו שבמציאות מה שאין לו הכלית על זה הדרך שקר כמו שבארנו באחת עשרה מהקדמותיהם • וכן אלו הנעת על דרך משל לאיש ראשון אין אב לו והוא אדם • יתחייב השאלה ממה זה נתהוה אדם זה • ותאמר על דרך משל מן העפר • וראוי שישאל העפר הזה ממה נתהוה • ויענה על דרך משל מן המים • וישאל והמים הם ממה זה נתהוו • ואמרו שעל כרחך ילך זה אל לא תכלית והוא שקר • או תניע בסיף למציאות דבר אחר ההעדר הגמור וזהו האמת • אצלו תפסק השאלה • ואמרו שזה מופת על שהעולם נמצא אחר ההעדר הגמור המוחלט :

הדרך השלישי אמרו עצמי העולם לא יתלטי בשום פנים מהיותם מקובצים או מופרדים • ושיקובצו מהם עצמים פעם ויפרדו פעם אחרת ומבואר נגלה הוא שלפי בחינת עצמם אין ראוי להם קבוץ לבר או פרוד לבר • שאלו היה עצמם וטבעם נוזר שיהיו נפרדים לבר • לא יתקבצו לעולם • וכן אילו היה עצמם ואמתתם נוזר שיהיו מקובצים לבר • לא יתפרדו לעולם וא"כ אין הפירוד יותר ראוי בהם מן הקבוץ • ולא הקבוץ יותר ראוי בהם מן הפרוד • יהיה א"כ היות קצתם מתקבצי • וקצתם מתפרדי • וקצת ישתנו עליהם העניני • פעם יתקבצו • ופעם יתפרדו היא ראיה על היותם • ר"ל או העצמים צריכים למי שיקבץ המתקבץ מהם ולמי שיפריד המתפרד מהם • ואמרו שזאת ראיה על היות העולם מחודש • הנה כבר התבאלך שבעל זה הדרך נעזר בהקדמ' הראשונ' מהקדמותיו וכל המתחייב ממנה :

הדרך

כתבלית מבטל בח' מבמעת בטלם כ"ר ומקיים דברי תרים"ן והמבחרו ומה תכתבו מתריכים בזה בדרך מ' •

הדרך הבלישי עצמי העולם לא יתלטו בשום פנים מהיותם מקובצים או מופרדים ומבואר שלפי בחינת עצמם אין ראוי להם קבוץ או פרוד יותר מן הפירוד אבל יש מקובצים לא יתפרדו פעם אחרת ומבואר שלפי בחינת עצמם אין ראוי להם קבוץ יותר מן הפירוד אבל יש מקובצים לא יתקבצו לעולם וכן יש עצמם נוזר שיהיו מקובצים לבד לא יפרדו לעולם וכי אין הפירוד יותר ראוי מן הקבוץ ולא הקבוץ יותר ראוי מן הפירוד אבל יש מקובצים ומפורדים ומשתנו עליהם העניניים פעם יתקבצו ופעם יתפרדו וא"כ צריכין אל מי שיקבץ המתקבץ ומי שיפריד המתפרד מהם ולם הקבוץ יקרה להם פעם ולפירוד פעם ח"כ העולם מחודש וזה בדרך סוף בבור על ההקדמה הרחשונה שיחלק בבה עצם מרבי ובל

המתקבץ מהם שיחלק הרקוע ומהומן מחכור מעתות :

כדרך

הדרך הרביעי אמרו שהעולם כולו מורכב מעצם ומקרה · ולא ימלט עצם מן העצמים מהקרה או מקרים · והמקרים כולם מחודשי · יתחייב שיהיה העצם הנושא להם מחודש · כי כל מחובר למחודשי ולא ימלט מהם · הוא מחודש · א"כ העולם בכללו מחודש · ואם יאמר אומר אולי העצם בלתי מחודש והמקרי הם המתחדשים הבאים עליו זה אחר סיר זה אל לא תכלית · אמרו א"כ יתחייב שיהיו מחודשים אין תכלית להם וזה בבר שמוחו שקר · וזה הדרך הוא החזק שבדרכי והטוב שבהם אצלעיר שרבי חשביהו מופת · ובבר קבלי בזה הדרך שלש הקדמות יצטרכו אל מה שאינו נעלם מבעלי העיון · האחת מהשמשה שאין לו תכלית על צד בא האחד אחר סיר האחד שקר · והשנית שכל מקרה מחודש · ובעל דינינו האומר בקדמות העולם יכחישנו במקרה מזה המקרים · והוא התנועה הסבובית · שאריס"ו יחשוב שהתנועה הסבובית בלתי הווה ולא נפסדת · ולזה היה אצלו זה התנועיע אשר נמצאת לו התנועה הזאת בלתי הווה ולא נפסד · ואין תיעלת לנו בקיום חדוש שאר המקרים אשר בעל דינינו לא ירחיק לנו הדושם · ויאמ' שהם באים זה אחר סיר זה על בלתי מחדש בסבוב · וכן יאמר בזה המקרה לבדו והוא התנועה הסבובית ר"ל תנועת הגלגל שהיא בלתי מחדשת ואינה מבין מקרה מן המקרים המחדשים · הנה המקרה ההוא לבדו צריך שיחקר עליו ויביאר חדושו · והתקדמה השלישי אשר קבלה בעיל זה הדרך הוא שאין נמצא מחש בלתי העצם והמקרה · ר"ל העצם והיא הפרטי וזה שהאמינו בי מסקרי · ואמנם אם הוא נשם מורכב מהומר וצורה כפי מר' שבאר במופת בעל דינינו · צריך שיתבאר במופת היות החומר הראשון והצורה הראשונה הוות נפסדות ואז יתבאר מופת חדוש העולם ·

הדרך החמישי והוא דרך התיחר · זאת הדרך יבחרה מאד · ועניניה שב למה שביארתי לך בהקדמתם העשירית · וזה שהוא יכוין במחשבתו אל העולם בעצמו או לאיזה חלק שירצה מהלקיו · ויאמר זה עובר שיהיה לפי מה שהוא עליו מן התאר והשיעור ובאלו המקרים הנמצאים בי ובזה הזמן והמקום אשר נמצא בו · ועובר שיהיה יותר גדול או יותר קטן או בחלוף זה התאר או במקרים כך או ימצא קודם ומן מציאותו או אחריו או בזולת זה המקים · א"כ התייחרו בתכונה אחת או בשיעור או במקום או במקרה מן המקרים ובזמן מיוחד עם העברת חלופם כולם · היא ראיה על מיחד בוחר רצה אחד משני אלו העוברים · וא"כ צורך העולם בעצמו או איזה חלק מחלקיו למיחד ראיה על היות מחודש · שאין הפרש בין אמ"ך מיחד ובין אמרך פועל או בורא או ממציא או מחדש או מבוון הכל ירצה בו עניין אחד · וייעשו על זה הדרך סיעיפים רבים מאד כוללים ומיוחדים · עד שיאמרו איקוהיות הארץ תחת המים יותר ראוי מהיותה על המים ומייחד לה זה המקום · ואין היות השמש ענולה יותר ראוי מהיותה מרובעת או משולשת שיהם התארים כלם לנשמים בעלי התארים יחם אחר · א"כ מיחד השמש בזה התואר · וכן יבחנו פרטי העולם כולו · עד שהם כשיראו פרחים חלוקי המראים יפלא בעיניהם ותחזק אצלם זאת הראיה · ואמרו והנה זאת הארץ אחר' ומים אחרי למה היה זה הפרח ירוק וזה אדוסאין וזה כי אם במיחד · והמיחד ההוא הוא האלוה · א"כ העולם כולו צריך למי שייחדהו כולו · וכל חלק מחלקיו כאחד מן הפרטים · וזה כולו יתחייב בקבלת ההקדמה העשירית · מצורף אל היות קצת מי שיחשוב קדמות העולם לא יחלוק עלינו בהתיחדות כמו שאבאר · וסיף דבר זה אצלי הטוב שבדרכים ולי בו דעת תשמעהו :

הדרך הששי השב אחר מן האחרונים שהוא מצא דרך טובה מאד יותר טובה מכל דרך שקדמה · והוא הכרעת המציאות על האיעור · אמר העולם אפשר המציאות אצל כל אדם · שאלי היה מחוייב המציאות היה הוא האלוה · ואנחנו אמנם נדבר עם מי שיקום מציאות האלוה ויאמר בקדמות העולם · והאיפשר הוא שאיפשר שימצא ואפש

במקרה מן המקרים והיה מתנועה מסבובית · ר"ל שתי"סטו יחזור מתנועה מסבובית כלתי מחודשת · והוא דין שלפי דעת תי"סטו היה יכול לומר שכמות שהוא מקרה שהוא בלתי מחודש לפי דעתו לחזק ולומר שתנועה מסבובית לפי שהיא מתחלה ומבה בהיות זה בעולם כלתי מחדוש · ר"ל תחר בעל דינינו לא ירחיק לנו ויאמר · ר"ל שתי"סטו לא ירחיק לנו מיני המקרי המפלי' מחודשים לפי שהם כחים בסבוב על תנועת הגלגל שהיא כלתי מחודשת : הנה המקרים הזה · ר"ל תנועת הגלגל : מחודש הוא כלל שתפילו מי שיתיין קדמות העולם יחזין ענין מהתחדות ויחזרו מהתחדיותם הזה הוא ענין חיוב : ולי כו דעת תשמעהו · ר"ל בפרק י"ט מספרי · דרך טובה מלו מכל דרך שקדמה · ר"ל לפי שכל הדרכים אלת זה הם מיוסדים על הקדמה המקדמים לחר כשלים שהיא חיוב המציאות וכל מה שיכנס עליה שקר וזה הדרך חחר מלת תינו מיוסד על הקדמותיהם ולח סולק על טכת : עם התחזות דין מציאותו והעדרו · ר"ל שזה מהציאות שהוא לחפר מיוסד ולפסד · כלח ולחי רוצה שים לו מציאות ח"ש שהין מציאותו יותר מהעדרו ח"כ יתחייב שיהיה מכריע המציאות על העדר :

הסבובית בלתי הווה ולא נפסדת · ולזה היה אצלו זה התנועיע אשר נמצאת לו התנועה הזאת בלתי הווה ולא נפסד · ואין תיעלת לנו בקיום חדוש שאר המקרים אשר בעל דינינו לא ירחיק לנו הדרושם · ויאמ' שהם באים זה אחר סיר זה על בלתי מחדש בסבוב · וכן יאמר בזה המקרה לבדו והוא התנועה הסבובית ר"ל תנועת הגלגל שהיא בלתי מחדשת ואינה מבין מקרה מן המקרים המחדשים · הנה המקרה ההוא לבדו צריך שיחקר עליו ויביאר חדושו · והתקדמה השלישי אשר קבלה בעיל זה הדרך הוא שאין נמצא מחש בלתי העצם והמקרה · ר"ל העצם והיא הפרטי וזה שהאמינו בי מסקרי · ואמנם אם הוא נשם מורכב מהומר וצורה כפי מר' שבאר במופת בעל דינינו · צריך שיתבאר במופת היות החומר הראשון והצורה הראשונה הוות נפסדות ואז יתבאר מופת חדוש העולם ·

הדרך החמישי והיא דרך התיחר · זאת הדרך יבחרה מאד · ועניניה שב למה שביארתי לך בהקדמתם העשירית · וזה שהוא יכוין במחשבתו אל העולם בעצמו או לאיזה חלק שירצה מהלקיו · ויאמר זה עובר שיהיה לפי מה שהוא עליו מן התאר והשיעור ובאלו המקרים הנמצאים בי ובזה הזמן והמקום אשר נמצא בו · ועובר שיהיה יותר גדול או יותר קטן או בחלוף זה התאר או במקרים כך או ימצא קודם ומן מציאותו או אחריו או בזולת זה המקים · א"כ התייחרו בתכונה אחת או בשיעור או במקום או במקרה מן המקרים ובזמן מיוחד עם העברת חלופם כולם · היא ראיה על מיחד בוחר רצה אחד משני אלו העוברים · וא"כ צורך העולם בעצמו או איזה חלק מחלקיו למיחד ראיה על היות מחודש · שאין הפרש בין אמ"ך מיחד ובין אמרך פועל או בורא או ממציא או מחדש או מבוון הכל ירצה בו עניין אחד · וייעשו על זה הדרך סיעיפים רבים מאד כוללים ומיוחדים · עד שיאמרו איקוהיות הארץ תחת המים יותר ראוי מהיותה על המים ומייחד לה זה המקום · ואין היות השמש ענולה יותר ראוי מהיותה מרובעת או משולשת שיהם התארים כלם לנשמים בעלי התארים יחם אחר · א"כ מיחד השמש בזה התואר · וכן יבחנו פרטי העולם כולו · עד שהם כשיראו פרחים חלוקי המראים יפלא בעיניהם ותחזק אצלם זאת הראיה · ואמרו והנה זאת הארץ אחר' ומים אחרי למה היה זה הפרח ירוק וזה אדוסאין וזה כי אם במיחד · והמיחד ההוא הוא האלוה · א"כ העולם כולו צריך למי שייחדהו כולו · וכל חלק מחלקיו כאחד מן הפרטים · וזה כולו יתחייב בקבלת ההקדמה העשירית · מצורף אל היות קצת מי שיחשוב קדמות העולם לא יחלוק עלינו בהתיחדות כמו שאבאר · וסיף דבר זה אצלי הטוב שבדרכים ולי בו דעת תשמעהו :

הדרך הששי השב אחר מן האחרונים שהוא מצא דרך טובה מאד יותר טובה מכל דרך שקדמה · והוא הכרעת המציאות על האיעור · אמר העולם אפשר המציאות אצל כל אדם · שאלי היה מחוייב המציאות היה הוא האלוה · ואנחנו אמנם נדבר עם מי שיקום מציאות האלוה ויאמר בקדמות העולם · והאיפשר הוא שאיפשר שימצא ואפש

יכחישנו מלד לבחר ח"ם ולח"ש שהמדברים זה בדרך תומרים עליו שהוא נכפר ע"ו ים בעבינו לחם שביארתי לך בהקדמה שהוא מחדוק הוא עובר לגל השכל ונכבר ידעת התועבות והבגדוים והכטולים המפשים ממנו וזה שהמדבר יכוין כל מה שבחנו לגל כל כל פעולה בעצמו לו הוא חלק מהלקיו ויאמר זה עובר שיהיה לגל מה שהוא עליו מציותו בתמונה לחרת אולת מה שהוא ואיפשר בשיעור יותר גדול או יותר קטן או בחלוף זה שמנוני לו הנמת קודם ומן מציאותו לו לחריו לו בולת זה המקום ח"כ יתיחדו בלחד מלגו בכללם עם העברת חלוף זה כולו מופת על מיחד בוחר רצה לחת מחקיי לו הנמת קודם ומן מציאותו לו לחריו לו בולת זה המקום ח"כ יתיחדו בלחד מלגו בכללם עם העברת חלוף זה כולו מופת על מיחד בוחר רצה לחת מעני לו הנמת קודם ומן מציאותו לו לחריו לו בולת זה המקום ח"כ יתיחדו בלחד מלגו בכללם עם העברת חלוף זה כולו מופת על מיחד בוחר רצה לחת

שם טוב מורה נבוכים חלק ראשון אפודי

קרקאש

העשירית והקדמה הי"א כי הם היותר טובות מכל האחר : אם כשיכוין בעל הראיה · ר"ל זהו הדרך השני הנעשה בזה הפרק : כי כל איש מהמין וכו' · ר"ל וזאת היא הפנים השניים : וכבר הכה אבונ"צר אלפאראבי · וזאת ההכאה הביאה הרש"ד בג' מספרו וזה כי הפחות והיותר אמנם ידקדק על מי שיש לו התחלה אמנם במה שאין לו התחלה אין לו לא פחות ולא יותר כענין במה שאין לו תכלית : ואל זה רמז הרב באמרו וכאלו הם חמשה ושלשים דברים להם התחלה מסויימת וכו' · ר"ל כשהם מאחרים חדוש העולם יתיילד מזה שיהיה לו מחדש והוא מושכל ראשון ואם כן כבר נתבארו בזה הפרק בשתי בקשות והם חדוש העולם מציאות השם יתעלה לפי דרכיהם :

פרק עה מה אשר הורה המציאות · ר"ל אותו המחדש העולם שנתבאר בפרק שלפני זה שהוא פועלו וממציאו סוף אחד :

העשירית רוצה לומ' ההעברה המחשבית עד שיקיים המייחד · או ההקדמה האחת עשרה והיא לשום שקר מה שאין תכלית לו על צד בא זה אחר סור זה · וזאת ההקדמ' יאמתוה בפנים · אם כשיכוין בעל הראיה אל אחד מהמינין אשר אישיהם הווים נפסדים · וישים מגמתו וכונתו אל זמן עובר · ויתחייב לפי אמונת הקדמות כי כל איש מהמין ההוא מן הזמן הפלוני אל מה שלפניו מקדם אין תכלית להם · וכן כל איש מזה המין בעצמו מאחר אותו הזמן המונה באלף שנה על דרך משל אל מה שלפניו מקדם אין תכלית להם · וזה הכלל האחרון יותר מן הכלל הראשון במספר הנולדים באלף שנה ההם · ויתחייבו במחשבתם בזאת הבחינה שיהיה מה שאין תכלית יותר ממה שאין תכלית · וכיוצא בזה יעשו בסבובי הגלגל ג"כ · ויחייבו ממנו במחשבתם שסבובים אין תכלית להם יותר מסבובים אין תכלית להם · והם מקישים ג"כ בין סבובי גלגל אחר וסיבובי גלגל אחד יותר מאחר ממנו וכל אחד מהם אין תכלית לו · וכן יעשו בכל מקרה מהמקרים המתחדשים · שהם ימנו אישיהם הנעדרים וידמו כאלו הם נמצאים וכאלו הם דברי' שיש להם התחלה מסויימת · ואח"כ יוסיפו על הנחשב ההוא או יחסרו ממנו · וכל אלו ענינים מחשביים אינם נמצאים · וכבר הכה אבונ"צר אלפאראבי על קדקד זאת ההקדמה · וגלה מקומות הספק וכל פרשיה · כמו שתמצאהו מבואר נגלה עם ההתבוננות המופשט מן התאוה בספרו הידוע בנמצאות המשתנות · אלו הם אמהות דרכי המדברים בקיום חדוש העולם · וכאשר תתקיים אצלם כאלו הראיות שהעולם מחודש · יתחייב בהכרח שיש לו פועל חדשו בכונה ורצון ובחירה · ואח"כ בארו שהוא אחד בדרך אבארהו לך בזה הפרק :

פרק חמשה ושבעים

אני אבאר לך ג"כ בזה הפרק מופתי היחוד לפי דעת המדברי' · אמרו שזה אשר הורה המציאות על היותו פועלו וממציאו הוא אחד · ואמהות דרכיהם בקיום האחדות שתי דרכים · דרך ההמנעות · ודרך ההשתנות והחלוק :

הדרך הראשון והוא דרך ההמנע · הוא אשר יבחרהו המונם · ועניינו כי הוא אומר שאלו היו לעולם שני אלוהות · היה מתחייב שיהיה העצם אשר לא ימלט מאחד משני הפכים · אם ערום משניהם יחד וזה שקר · או יתקבצו שני ההפכים יחד בזמן אחד ונושא אחד וזה ג"כ שקר · והמשל בו שהעצם או העצמים אשר

אשר ירצה זה עתה שיחממם ירצה זה שיקרדם • ויתחייב מזה שלא יתחממו ולא יתקרדו להמנע שתי הפעולות • וזה שקר כי כל גשם מקבל לאחד מהשני ההפכים • או יהיה זה הגשם הם וקר יחד • וכן כשירצה אחר מהם שיגוע זה הגשם יתכן שירצה האחר להניחו • ויתחייב שלא ינוח ושלא ינוע • או יהיה נה נע יחד : וזה המין מן הראיה נבנה על שאלת העצם הפרדי • אשר הוא ראש הקדמותיהם • ועל הקדמת בריאת המקרים • ועל הקדמת היותו העדרי הקניינים עניינים נמצאים צריכים לפיעול: שלו יאמר האומר שהחמר התחתון אשר עליו יבואו ההויה וההפסד זה אחר סיר זה לפי דעת הפילוסופים בלתי החמר העליון ר"ל נושא הגלגלים כמו שהתבאר זה במופת • ויאמר אומר שיש שני אלוהות • האחד מנהיג החמר התחתון ואין התלות לפעלי בגלגלים • והשני מנהיג הגלגלים ואין התלות לפעלו בהיותי • כמו ש חשבו המשנים • היה זה הדעת בלתי מחייב המניעות בלל • ואם יאמר אומר שזה הסרון בחק כל אחד מהם • להיותו בלתי משתמש במה שישתמש בו האחר • יאמר לו אין זה הסרון בחק אחר משניהם כי הרבר ההוא אשר אין התלות לפיעלו בו נמנע בחקו • ואין הסרון בפועל בהיותו בלתי יכול על הנמנע • כמו שאין הסרון אצלינו קהל המיחד לאל אחר היותי בלתי מקבין בין שני ההפכים בנושא אחד • ולא תתלה יכולתי בזה ולא במה שדומה לו מן הנמנעות • ובאשר שערו בחלשת זה הדרך ואע"פ שהביאם אליו מביא סרו אל דרך אחר :

הדרך השני אמרו • אלו היו שני אלוהות • היה מתחיו שיהיה לשניהם עניין אחד שישתתפו בו • ועניין נמצא לאחד מהם ולא יכוצא לאחר בו נפל ההלוק והחלוף • וזהו דרך פילוסיפי מופתי כשימשך האדם אחריו ויתבארו הקדמותיו • והנה אבארם כשאזכור דעת הפילוסופים בזה העניין : וזה הדרך עוד לא ימשך לפי דעת כל מי שיאמין בתארים שהקדמון יתעלה אצלו יש בו עניינים הלוקים רבים • ועניין ההבמה בלתי עניין היכולת • ועניין היכולת אצלו בלתי עניין הרצון • אכ לא ימנע לפי הדעת ההוא • שיהיה כל אחד משני האלוהות בעל עניינים. מהם מה שישותף בהם עם האחר • ומהם מה שיבדל ממנו :

הדרך השלישי ההנה ג' כ דרך צריך על הקדמ' מהקדמו' בעלי אלו הדברי • והוא שקצתם והסקרטוניהם יאמינו שהבורא רוצה ברצון • הרצון ההוא אינו עניין נוסף בעצם בורא • אבל הוא רצין לא בנושא • ולפי אלו ההקדמות אשר בארנום : אבל ציורם רחוק כפי מה שתראהו • אמרו הרצון האחד אשר לא בנושא לא יהיה לשני • כי לא תהיה עלה אחת מחייבת שני דינין לשני עצמים • וזה כמו שהודעתיך באור הנעלם במה שהוא נעלם ממנו • כי הרצון אשר יכרהו לא יצוייר והוא אצל קצתם נמנע • ואצל מי שיאמינהו יתחדשו עליו ספקות שאי אפשר לדרותם • והם יקהוהו מופת על האחדות : הדרך הרביעי אמרו מציאות הפעולה מורה על פועל בהברה ולא יורנו על רוב פועלים • ואין הפרש בין טענת השיעין שהשם שני או ג' או כ' אויאי זה מספר שיזדמן • וזה מבואר נגלה • וא"ת שזאת ראיה לא תורה על המנע הרבוי בא"ה • רק היא מורה על סבלות המספר ואפשר היותו אחד ואפשר היותו רבים : והשלים זה ראיתו בשאמר • ומציאות השם אין אפשרות בו • אבל הוא מחוייב המציאות ובטל

ובטל אם כן איפשרות הרבוי · כן שם ראיתו בעל הראיה הזאת · וזה מבואר הטעות מאד שמציאותו ית הוא אשר אין איפשרות בו אמנם רעתינו יהיה בו האפשרו' · כי האיפשרו בידיעה בלתי האיפשרו' במציאו' ואולי כמו שיחשבו הנצרי' שה' י ג' ונחשוב אנחנו שהוא אחד ואין העניין כן · וזה מבואר למי שהרגיל בידיעת התחייב התולדות בהקדמותיהם :

הדרך החמישי אחד מן האחרונים חשב הוא שכבר מצא דרך מופתי על היחוד · והוא הצורך · ובאורו כן אמר אם יוכל האחד לעשות אלו הנמצאות יהיה השני מותר לא יצטרך אליו · ואם לא ישלם זה המציאות ולא יסודר אלא בשניהם יחד יהוכר לכל אחד מהם לאות להצטרכו לאחר והנה אינו מספיק בעצמו וזה אמנם הוא סעיף מן ההמנעות · ויש להקשות על זה המין מן הראיה בשיאמר לא כל מי שלא יפעל מה שאין בעצמו שיפעלהו יקרא לואה · שאנחנו לא נאמר על אחד מבני אדם שהוא חלוש להיותו בלתי מניע אלף ככר · ולא ניחס לאל יתעלה ליאות להיותו בלתי יכול להגשים עצמו או לברוא כמותו או לברוא מרובע צלעו שוה לאלכסונו · כן לא נאמר שהוא לואה להיותו בלתי בורא לבדו · שחיוב מציאותם הוא שיהיה שנים · ולא יהיה זה צורך אבל הכרח והפכו הוא הנמנע · כמו שלא נאמר שהאל יתעלה לואה על היותו בלתי יכול להמציא גשם אלא בברוא עצמים פרדיים וקבצם במקרים יברא בהם לפי דעתם ולא נקרא זה צורך ולא ליאות שחלוף זה · נמנע כן יאמר המשתף נמנע שיעשה האחד לבדו · ואין זה ליאות בחק אחד מהם שמציאותם המחוייב שיהיו שניהם · וכבר הלאו התחבולות קצתם עד שאמרו שהיחוד מקובל מן הדת וגנו המדברים זה ופחתו אומרו : אמנם אני רואה שאומר זה מהם איש חזק הדעת מאד רחוק לקבל ההטעאה · שהוא כאשר לא ישמע מדבריהם דבר הוא מופת באמת ומצא נפשו שלא תנוח למה שחשבו שהוא מופת · אמר שזה ילקח בקבלה מן הדת · כי אלו האנשים לא הניחו למציאות טבע מיושב כלל שתובא ממנו ראיה אמתית · ולא הניחו לשכל ידיעה מוטבעת ישרה שיוליד בה תולדות אמתיות · כל זה נעשה בכוונה · עד שנניח מציאות שנעשה ממנו מופת על מה שלא ימצא לו מופת · והביאנו זה לקצר ממופתי מה שימצא בו מופת · ואין להתרעם אלא לאלמודים על האמת מאנשי השכל :

פרק ששה ושבעים

בהרחקת הגשמות לפי דעת המדברים · דרכי המדברים וטענותיהם על הרחקת הגשמות חלושות מאד · יותר הלושות מראיותיהם על היחוד · כי הרחקת הגשמות אצלם כאלו הוא סעיף מחוייב לשרש היחוד · אמרו הגשם אינו אחד · אמנם מי שהרחיק הגשמות מפני שהגשם מורכב מחמר וצורה · וזאת ההרכבה תבאר המנע ההרכבה בחק עצם האל יתעלה · זה אצלי אינו מדבר · ואין זאת הראיה נבנת על שרשי המדברים · אבל הוא מופת אמתי נבנה על אמונת החמר והצורה וציור עניינם · וזה דעת פילוסופי אזכרהו ואבארהו בזכרי מופתי הפילוסופים על זה · וכונתינו בזה הפרק אמנם הוא לזכרון ראיות המדברים על הרחקת הגשמות כפי הקדמותיהם ודרך ראיותיהם :

הדרך הראשון אמרו אם היה האל גשם · לא ימלט לעניין האלהות ואמתתה מבלתי שיתוקן בו שתשלם מציאותו בכלל עצמי הגשם ההוא רוצה לומר כל עצם פרדי מהם

מהם. או יתוקן בו שתשלם מציאותו בעצם אחר מעצמי הגשם ההוא. ואם תשלם מציאותו בעצם פרדי אחר מה תועלת שאר החלקים ההם ואין עניין למציאות זה הגשם. ואם תשלם מציאותו בכל חלק וחלק מחלקי זה הגשם יהיו או אלוהות רבות לא אלוה אחד וכבר בארנו. שהוא אחד: וזאת הראיה כשתסתכל בה תמצאה נבנת על ההקדמה הראשונה והחמישי מהקדמותיהם. ואלו יאמר להם שגשם הוא אינו מחובר מחלקי לא יהלקו ר"ל שאינו מחובר מכמיות העצמים אשר יבראם כמו שאמרתם אבל הוא גשם א' מדובק לא יקבל החלוקה אלא במחשבה ואין כחינה במחשבה. שאתה כן תדמה שגשם השמים יקבל הקרע והבקוע והפלוסוף יאמר שזה פעל הרמיון. והקש מן הנרא והם הנשמי הנמצאים אתנו על הנסתר:

הדרך השני והוא גדול מכלם כי הם יאמרו לא ידמה לדבר מן בריאותיו. ואם היה גשם היה דומה לגשמים. והם יארכיבו מאר בזה השער. ויאמרו אם נאמר גשם אינו כשאר הגשמים כבר סתרת עצמך. כי כל גשם דומה בכל גשם מצד הגשמיות ואנחנו יהלקו הגשמים קצתם מקצתם בעניינים אחרים רוצים לומר המקרים. ויתחייב ג"כ אצלם שכבר ברא כמותו: וזאת הראיה תפסר בשני פנים. האחד מהם שיאמר האומר לא אקבל הערך הרמות. ואי זה מופת יעמד לך שאי אפשר שידמה האלוה לדבר מברואיו בדבר מן הדברים האלהיים אם לא תתלה זה בדברי ספרי נבואה ר"ל הרחקת ההדמות בדבר. ותהיה הרחקת הגשמות המקובלת לא מישבלת. ואם תאמר שאם היד דומה לדבר מברואיו כבר ברא כמותו. יאמר החולק אינו כמותו מכל הצדדים. ואני לא ארחיק עזיהו באלוה עניינים רבים ולא צדדים. כי מאמין ההגשמה לא יברח מזה ופנים אחרים והם יותר נאותים. וזה כי כבר התקיים והתאמת אצל כל מי שנתפלסף והעמיק בדעות הפילוסופים. כי הגלגלים אמנם יאמר עליהם גשם ועל אלו הגשמים שהזכרנו. אבל התמר והצורה נאמרים עוד על שאין זה התמר ההוא ולא אלו הצורות הצורה ההיא. אבל התמר והצורה נאמרים עוד על אשר הנה ועד הגלגלי בשתוף. ואע"פ שהגלגל בלא ספק בעל מרחקים שאין גוף המרחקים הוא הגשם אבל הגשם המורכב מחמר וצורה. ואם נאמר זה בחק הגלגל כ"ש שיאמר אותו המנשי בג' שהוא יאמר שהוא גשם בעל מרחקים. לא שיעצמו ואמתתו ועצמורו לא ידמה דבר מגשמי הנבראים. ואנחנו יאמר עליו ועליהם גשם בשתוף. כמו שיאמר עליו ועליהם נמצא בשתוף אצל המאמתים. ולא יקבל השוען בהגשמה היות הגשמי בולם מחוברים מחלקים דומים. אבל יאמרו השם ברא אלו הגשמים כולם והם מתלפים היעצם והאמיתות. וכמו שאין גשם הנציצות אצלו הוא גשם כדור השמש. כן יאמר שאין גשם האור הנברא ר"ל השכינה הוא גשם הגלגלים והכבבים. ולא גשם השכינה או עמוד הענן הנברא הוא גשם האל יתעלה אצלו. אבל יאמר הגשם ההוא הוא העצם השלם הנבבד אשר לא הורכב כלל ולא השתנה ואי אפשר השתנותו. אבל כן התחייב מציאות זה הגשם חיוב מתמיד והוא יפעל כל מה שזלתו בכפי רצונו והפצו. ואיך יוסתר זה הדעת העלול בדרביהם המופלאות אשר הודעתיך אותם:

הדרך השלישי הוא זה אמרו אלו היה האלוה גשם היה לו תכלה. וזה אמת. ואם היה לו תכלה היה לו שיעור ידוע וצורה עומדת. וזה ג"כ חייב אמיתי. ואמרו כי כל שיעור וכל צורה יתכן שיהיה האל יותר גדול מן השיעור ההוא או יותר קטן. ועל חלוף הצורה החיא מאשר הוא גשם. יהיה א"כ התיהדו בשיעור אחר וצורה אחת צריך אל מיחד: וזאת הראיה ג"כ שמעתיה מגדילים אותה והיא יותר חלושה מכל מה שקדם. שהיא נבנת על ההקדמה העשירית אשר כבר בארנו שיעור מה שבהמן הספיקות בחק שאר הנמצאות כשישוערו אותם על חלוף טבעם וכל שכן בחק האל. ואין הפרש בין זה ובין אמרם בהרעת מציאות העולם על העדרו שהוא מורה על פועל הברייע מציאותו על העדרו לאפשרות מציאותו. ואם נאמר להם ולמה לא ימשך זה בחק האל יתעל'. ונאמר אחר שהוא נמצא יתחייב שיהיה לו מברייע למציאותו על העדרו. והוא יענה בלא ספק כשיאמר שזה מביא אל ההשתלשלות וא"א מבלתי הגיע בסוף למחייב המציאו אין איפשרו בו ולא יצטרך למציא

וזה

קרקאש

שדרך כפני וה"ל מהם סיה דומה על' מהם כי דומה בעונן בהגשמים על מחדרך ומהי לה הרחוק זה מחבר בעונן ואל לדומים שי. סיה בו עניינים אלה ידמה בהם לברואיו כי מהחון מהגשמים לה ידמה חוש שי סיה בו דמיונים אלה ידמה בהם לברואיו ובעבים מחדרים יוצר לחוקים מה מקבל לחוקים לגשמי שי אין בוף בחדרקים סוף בהגשם מורכב מחוש ונוצרי שי מחדרקי' כשהם בעונן בו חדרקים לעשם בהגשם מחדרקים לה יקבל החלוקה אלא במחשבה ואין כחיבה במחשבה. שאתה כן תדמה השמים יקבל הקרע והבקוע על בחדרקים בשמיים יקבל הקרע והבקוע:

הדרך הי' תפסר מיקבלנו:

הדרך השני והוא גדול מכלם כי הם יאמרו כי במבע ההדמות. ר"ל שהם יהיה דומה לדבר מבחדרתיו ואם סיה גשם דומה לבעשים ויתפרו שהם יאמר שהוא גשם ואין בעשים כבר סתרת עצמך כי כל גשם דומה לכל גשם מצד. הגשמות ואתם יהלקו הגשמים קצתם בקצתם בעניינים אחרים רוצים לומר המקרים. ויתחייב ג"כ אצלם שכבר ברא כמותו: וזאת הראיה תפסר בשני פנים. האחד מהם שיאמר האומר לא אקבל הערך הדמות. ואי זה מופת יעמד לך שאי אפשר שידמה האלוה לדבר מברואיו בדבר מן הדברים האלהיים אם לא תתלה זה בדברי ספרי נבואה ר"ל הרחקת ההדמות בדבר. ותהיה הרחקת הגשמות המקובלת לא מישבלת. ואם תאמר שאם היד דומה לדבר מברואיו כבר ברא כמותו. יאמר החולק אינו כמותו מכל הצדדים. ואני לא ארחיק עזיהו באלוה עניינים רבים ולא צדדים. כי מאמין ההגשמה לא יברח מזה ופנים אחרים והם יותר נאותים. וזה כי כבר התקיים והתאמת אצל כל מי שנתפלסף והעמיק בדעות הפילוסופים. כי הגלגלים אמנם יאמר עליהם גשם ועל אלו הגשמים שהזכרנו. אבל התמר והצורה נאמרים עוד על שאין זה התמר ההוא ולא אלו הצורות הצורה ההיא. אבל התמר והצורה נאמרים עוד על אשר הנה ועד הגלגלי בשתוף. ואע"פ שהגלגל בלא ספק בעל מרחקים שאין גוף המרחקים הוא הגשם אבל הגשם המורכב מחמר וצורה. ואם נאמר זה בחק הגלגל כ"ש שיאמר אותו המנשי בג' שהוא יאמר שהוא גשם בעל מרחקים. לא שיעצמו ואמתתו ועצמורו לא ידמה דבר מגשמי הנבראים. ואנחנו יאמר עליו ועליהם גשם בשתוף. כמו שיאמר עליו ועליהם נמצא בשתוף אצל המאמתים. ולא יקבל השוען בהגשמה היות הגשמי בולם מחוברים מחלקים דומים. אבל יאמרו השם ברא אלו הגשמים בולם והם מתלפים היעצם והאמיתות. וכמו שאין גשם הנציצות אצלו הוא גשם כדור השמש. כן יאמר שאין גשם האור הנברא ר"ל השכינה הוא גשם הגלגלים והכבבים. ולא גשם השכינה או עמוד הענן הנברא הוא גשם האל יתעלה אצלו. אבל יאמר הגשם ההוא הוא העצם השלם הנבבד אשר לא הורכב כלל ולא השתנה ואי אפשר השתנותו. אבל כן התחייב מציאות זה הגשם חיוב מתמיד והוא יפעל כל מה שזלתו בכפי רצונו והפצו. ואיך יוסתר זה הדעת העלול בדרביהם המופלאות אשר הודעתיך אותם:

הדרך השלישי הוא זה אמרו אלו היה האלוה גשם היה לו תכלה. וזה אמת. ואם היה לו תכלה היה לו שיעור ידוע וצורה עומדת. וזה ג"כ חייב אמיתי. ואמרו כי כל שיעור וכל צורה יתכן שיהיה האל יותר גדול מן השיעור ההוא או יותר קטן. ועל חלוף הצורה החיא מאשר הוא גשם. יהיה א"כ התיהדו בשיעור אחר וצורה אחת צריך אל מיחד: וזאת הראיה ג"כ שמעתיה מגדילים אותה והיא יותר חלושה מכל מה שקדם. שהיא נבנת על ההקדמה העשירית אשר כבר בארנו שיעור מה שבהמן הספיקות בחק שאר הנמצאות כשישוערו אותם על חלוף טבעם וכל שכן בחק האל. ואין הפרש בין זה ובין אמרם בהרעת מציאות העולם על העדרו שהוא מורה על פועל הברייע מציאותו על העדרו לאפשרות מציאותו. ואם נאמר להם ולמה לא ימשך זה בחק האל יתעל'. ונאמר אחר שהוא נמצא יתחייב שיהיה לו מברייע למציאותו על העדרו. והוא יענה בלא ספק כשיאמר שזה מביא אל ההשתלשלות וא"א מבלתי הגיע בסוף למחייב המציאו אין איפשרו בו ולא יצטרך למציא

וזה

וזה המענה בעצמו יתחייב בצורה ובשיעור • כי כל הצורות והשיעורים האיפשריים המציאוה כלומר שלא היה נמצא ואח"כ נמצ' הוא אשר יאמר בו היה יכול שיהי' יותר גדול או יותר קטן ממה שהוא נמצא עליו ובחלוף זאת הצורה והוא צריך למיחד בהברח • אמנם צורת הא' ושיעורו יתעלה מכל הטרון ודמיות • הנה יאמר המגשים שלא הי"ה נעדר ואח"כ נמצא שיצטרך למיחד • אבל עצמו בשיעורו וצורתו מחוייב המציאות כך • לא יצטרך למיחד מציאות על העדר שאין אפשרו העדר בו • כן לא יצטרך למיחד צורה ושיעור כי כן התחייב מציאותו: והסתכל אתה העיין אם תבחר לבקש האמת ותשליך התאוה והקבלה והנטיה למה שנהגת להגדילו • ולא תטעה נפשך בענין אלו המציאות ומה שקרה להם • ומהם שהוא כבורח מן הרמץ אל האש • וזה שהם כשלו טבע המציאות ושכו בריאת השמים והארץ • בהשבם שבהקדמות הדם יביאו מופת על הי"ה העולם מחודש • ולא חדוש העולם הראו מופת ואברו עלינו מופת מציאות הש' ואחדותו והרחקת הגשמות • כי המופתים אשר יתבארו בהם כולם אמנם ילקחו מטבע המציאות הנה המפורסם המושג בחושים ובשכל • ואחר שהשלמנו תכלית דבריהם נתחיל ג"כ בזכרון ההקדמות הפילוסופי' וזכרון מופתיהם • על מציאות הש' • ואחדותו • והמנע היותו גשם • עם מה שאקבל מהם מקדמות העולם ואע"פ שלא נאמינהו • ואח"כ אראך דרכנו אנחנו במה שהישירתנו אליו אמיתת העיון מהשלמת המופת על אלו השלשה שאלות • ואח"כ אשוב להכנס עם הפילוסופים במה שאמרוהו מקדמות העולם :

נשלם החלק הראשון

לאחר שום כשיש תלות לדעת התחלת כמה שהוא תחת לא שיהיה לאדם נטייה לא מצד התלוי לבד אל לקח מבחר התלוי לבד להגדיל רתוי שלא תעשה בפסק בענין או המדברי' כי קרה להם לברוח מן הרעך ובכלל כתב הגדולה והרחמן כזה כי לקיים ת"ם תכדי מעלינו מופת מציאות הש' ואחדותו וסלילת הגשמות כי הם כשלו טבע המציאות ושכו בריאת השמים והארץ בחשבם שבהקדמותיהם יביאו מופת שהעולם מחודש וכבר הלנו המדברים לית כוחינו לקיים ת"ם תכדאו במופת ולהבדה מעלינו מופת מציאות הש' ואחדותו והרחקת הגשמות כי המופתי' תאר יתבאר להם כל זה תוכם ילקחום מטבע המציאות הבה המפורסם המושג בחושים ובשכל • ואחר שהשלמנו תכלית דברי המדברים נתחיל ג"כ בזכרון הקדמות הפילוסופי' וזכרון מופתיהם עם מציאות הש' ואחדותו והמנע היותו גשם ועם מה שאקבל מהם מקדמות העולם ואע"פ שלא נאמינהו • ואח"כ נתחיל בדרך חדר הכרח שיחתת הלוי אחתת העיון מהשלמת המופת על אלו השלשה שאלות כי הפילוסופיה הוא דרך הדבר כדי שלא יהיו אלו השלש' דרושים מקופקים כי יתבארו בין שיהיה העולם קדמון או מחודש ואח"כ יסוב הדבר ליכנס בתחלוקת עם הפילוסופים כמו שאחר מקדמות העולם :

נשלם החלק הראשון שבח לשמציא ראשון

אמר שם טוב אל יתשוחחני המעיין במוצאו בפרקים רבים מדברים שהבאתי לשון הדבר מבלי פירוש כי היה זה לם להשיב על הדבר לומר שמה שאחר הדבר תיכו בכי הדעת התחתי לו היה כדי להעיר העורה מה ומה כן בעבור שלא יהיה צריך המעיין אל ספר המורה כעוברו על זה הפירוש כי זה יהיה לו כמו הספר הזה בפרקים אחר יזכרו בעניינים עמוקים תג"כ בדברים שהוא רחוי לדעת לותם :

שירים בשבח הספר להר"ר אשר קרקש בע"ק יתר וארבע תנועות

ירחי אל חומדים ביחר נעמדים ברוש דשא עומדים לבשמכנו חגים
ונפשם נכספת בירם מושפת בתוך בין רוממת ורועים בונים
נגנות ההכמה ידיקה הרמה מאירה כחמה ובה תמיר פונים
ומאמר המורה אשר הוא כמורה ובמלקוש פורה להרים נבנונים
ויון הלם יאור והשכל יפאיר והנפש ישאיר והדור בשקוציהם
בדעת שלמותיו והשיג הכמותיו והבין סודותיו יקרים טפנינים
וכולם הפצם בו ולעמוד בשכיבו להבין סוד חבו נערים וזקנים
והספר נקרש ודובר כרה דש ונכבר בשקדש לאדון הארונים
והוא מכיר מכוה וכל רזון ירוה בסרור השוה ולו הכל שונים
והוא נותא עם צוף ותוכו סור רצוף ומכתיש האספסוף בקרטמה מאמינים
והוא השלים הורות בהכמות ובתורות ואמרותיו ברות אמרים נכהנים
ומראות הנבואות בלבי מוכואות דברים נאמנים
והוא אדיר נאור ונוזה לו באור מהפש כמאיר כהרים וצפונים
וכל רז לו נגלה ולמרום קלה בכולם השפלה ומכוב קנונים
ונפתה שמים וראה מחנים וכל רבותים ברוחים שאננים
ידיע כל נעלם בשכלו הנשלם והשוע את כלם ולעליון עלוונים
אשר הכל יצר וירו לא תקצר וברא כל נוצר חרשים ונשנים

בחרן הכינו ושבל רב מקנו להכיר את קונו סעפיו מוכנים
בכל ביתו נאמן בציורו נכמן בשכלו המזומן לרוים השונים
גלא נמצא כזה כמשה החוזה ומזה כן מזה ורבן רבנים
והאל יהכרך לאורי נר ברך להאיר עם דרך דקיקי הנכונים
ונפש הענו הביאה שול עניו ודרה בשעוניו והוא לפני ולפנים :

אשר ברא צבאות המון הנמצאות והם מופת ואות מציאותו מוריס
אדון הכל המציא ומאין הוציא ובו אריס נקי וקיוויי נשמרים,
רשותה בברכות גדולות ונערכות כלולות וכרוכות בשבת מאמרים
וארבה בהפלה ואגדיל בההלה ורוממות וגדולה לבורא המאורים
ההלות אביע לבורא רקיע ושובו משפיע עלי כל נוצרים
החלות כל הכלות ועלת הקלות ובורא בההלות ואויר אדירים
נשואות עשפיי למבין כרשפי פרושות לו כפי להלל נומירים
ולו אשא דנה אחנן בהחנה לשוכן במעונה ופוקה קורים
והוא ישפיע הטרו לריב גודל הורו ויפקח עין עברו במורה המוריס
אשר בו עת אשעה ועין שבלי ארעה לכל אהבא אתעה בשליו הטהורים :

זה הספר מורה הנבוכים כשם למיסור מעקשים ולאור מתסכים הסיר מחשך הלכבות ולם תסכו הרואות כאחוזות הוא כר תלכים חופש חדרי בטני החכמות כבאתו' והרמות יאיר כתיב המעייני' המוסקים לחזות כמועם יי' ולבקר כהיכל הקדושה הוא אותו נפגנו ולאמנו לחסה על תורם ומיתנו מתעייני אישועה נושעים כיי' בכתסכים תלוי בחפלת יי' עלינ ותאחר רחיתי רבים רעים לבית הגרעות גורן כבודו כו בר ולחם ומזון והם הסכנו' בסכלות אחר יתעיד כהם בשלוות הגרוחות למי סירלה לבכון ועיגת כזה המאחר גדול הערך והם כזה הענין כמי שיזון הכעיר סיוכן בלחם בחטה ובכשר ושתות יין ולם הם מזונות טובים יפיעיכו כן מי שיתשיל בזולת החכמה כלי הנעה יפסד דעתו ותתבלבל מחשבתו ולם הם כלחם ונפות לופים הם לחם מזיקים וקטים כן־דים ולם יש לחם ביולורים בהם בעזרים והם לברים לתתיים הכה הם לחם לחכן נגף ולתכשולים ומולשת דעתם לקבל לותה מהתלרים אחר לח הורגלו בהם וקלתם דברים תינו מתמין בהם כלל תולי יפותה לבבם לנטות אחריהם ולהמשך אחר דבריהם ולזה רחיתי לבאר קצת דברים כזה בספר כישר כביולור מושיל לבתורים רבי הסנים הלומדים ולשפר שיהיה הכוונה מה שתאחרתו לו לח תהיה זאת הכוונה ולם לח יוציל לכוונת הענין ולין ולין שיהיה יהיה כזה הביולור

תועלת ולין ספק כי לח נוכל להגיע לתכלית הכמת דעת הר"ם כמו"ל ולם לח נוכל לבלח ער

תכונתו כי ין תקר
לתכונתו /

אני תשר בר רבי תברהם מכוגז בוכלן קרשקש כתבתי ביולורי כפי תשר תשיג ידי ולפי קוצר שכלי ובסתכלתי כזה בתה שאמר הכתוב עת לעשות לי' בפרו תורתך ושם שאמרו ז"ל וכל תעשך יהיה לשם שמים :

שם טוב מורה נבוכים הקרמות חלק שני

החלק השני

ההקרמות

אפודי

החלק השני

שצריך אליהם בקיום מציאות האלוה יתעלה.
ובמופתים על היותו לא גוף ולא כח בגוף. ושהוא
יתעלה שמו אחד. חמש ועשרים הקדמות כולם בא
עליהם המופת אין שפק בדבר מהם. כבר עשה
ארים שו ומי שאתריו מן המשאיים מופת על כל אח
מהן. והקדמה אחת נודה להם בה כי בזה יתבארו
מבוקשינו במופת כמו שאבאר. וההקדמה ההיא
היא קדמות העולם:

ההקדמה הראשונה שמציאות בעל שיעור אחד אין תכלית לו שקר:

השנית שמציאות בעלי שיעור אין תכלית למספרם שקר והוא שיהיו נמצאים יחד:

השלישית שמציאו עלות ועלולים אין תכלית למספרם שקר ואע"פ שלא יהיו בעלי שעור.
והמשל

קרקאש

חלק שני

הקרמה א

הקרמה ב

הקרמה ג

ההקדמה

השנית

ההקדמה

השנית

והמשל בו שיהיה השכל הורה על דרך משל סבתו שכל שני · וסבת השני שלישי · וסבת השלישי רביעי · כן ע״ לא תכלי׳ · וזה ג״כ שקר מבואר:

הרביעית היא שהשנוי ימצא בארבעה מאמרות · במאמר העצם · וזה השנוי ההוה בעצם הוא ההויה וההפסד · וימצא במאמר הכמה · והוא הצמיחה וההתוך · וימצא במאמר האיכות · והוא ההשתנות · וימצא במאמר האנה · והוא תנועת ההעתקה ועל זה השנוי באנה תאמר התנוע׳ בפרט ועל שאר השנויים בכלל:

הה׳ היא שכל תנועה שנוי ויציאה מן הכח אל הפוע׳:

הששית כי התנועות מהן בעצם · ומהן במקרה · ומהן בהכרח · ומהן בחלק · והוא מין ממה שבמקרה · ואמנם אשר בעצם · בהעתק הגשם ממקו׳ למקום · ואשר במקרה · כמו שיאמר בשחרות אשר בזה הגשם שנעתק ממקום למקום · ואשר בהכרח · כתנועת האבן אל מעלה במבריח יכריחנה על זה · ואשר בחלק כתנועת המסמר בספינ׳ · כי כשתתנוע׳ הספינה יאמר שכבר התנועע המסמר ג״כ · וכן כל מחובר שיתנועע בכללו יאמ׳ שכבר חלקו התנועע:

השביעית

השביעית היא שכל משתנה מתחלק · ולזה כל מתנועע מתחלק · והוא גשם בהכרח · ובל מה שלא יתחלק לא יתנועע ולזה אי אפשר שיהיה גשם כלל :

השמינית כי כל מה שיתנועע במקרה יגוח בהכרח · מפני שאין תנועתו בעצמו · ולזה אי אפשר שיתנועע התנועה ההיא המקרית תמיד :

התשיעית

התשיעית כי כל גשם שיניע גשם אמנם יניעהו כשיתנועע גם הוא בעת הנעתו :

העשירית כי כל מה שיאמר שהוא בגשם · מתחלק אל שני חלקים · אם שתהיה עמידתו בגשם כמקרי' · או שתהיה עמידת הגשם בו כצורה הטבעית · ושניהם כח בגשם :

האחת עשרה כי קצת הדברי' אשר עמידתם בגוף · יחלקו בהחלק הגוף ויהיו נחלקים במקרה · כמראים ושאר הכחות המתפשטות בכל הגוף · וכן קצת המעמידות לגוף לא יחלקו בשום פנים · כנפש השתים וכשכל :

שם טוב מורה נבוכים הקרמות חלק שני אפודי

קראקש

השתים עשרה כי כל־ח שימצא מתפשט בנוף הוא בעיר תבלית · להיות הנשם בעל תבלית :

השלש עשרה היא שאי אפשר שיהיה דבר ממיני השינוי מחבק·כי אם תנועת ההעתק בלבד · והסבוביות ממנה : הארבע

הארבע עשרה כי תנועת ההעתקה היא הקודמת שבתנועות והראשונה שבהם בטבע כי ההויה וההפסד יקדם להם השתנות · וההשתנות תקדם לו קריבת המשנה אל המשתנה ואין צמיחה ואין חסרון מבלתי שיקדם להם ההויה וההפסד :

החמש עשרה כי הזמן מקרה נמשך אחר התנועה ודבק עמה ולא ימצא אחד משניהם מבלתי האחר · לא תמצא תנועה כי אם בזמן · ולא יושכל זמן אלא עם תנועה · וכל מה שלא תמצא לו תנועה אינו נופל תחת הזמן :

השש עשרה כי כל מה שאינו גוף לא יושכל בו מניין אא״כ יהיה כח בגוף וימנו אישי הכחות ההם בהמנות החמרים שלהם או נושאיהם · ובעבור זה הענינים הנבדלים אשר אינם גוף ולא כח בגוף לא יושכל בהם מניין כלל אלא בהיותם עלות ועלולים :

השבע

הארבע עשרה כי תנועת ההעתקה וכו' · ר"ל כי התנועה המקומית היא קודמת לתנועה בעצם ולתנועה בכמה ולתנועה באיכות ; ההויה וההפסד · ר"ל התנועה בעצם ; השתנות · ר"ל תנועה באיכות ; קריבת המשנה אל המשתנה · ר"ל תנועה מקומית ; ואין צמיחה ואין חסרון · ר"ל שהתנועה בכמה היא אחר תנועה בעצם ותנועה בעצם היא אחר תנועה באיכות ותנועה באיכות אחר תנועת ההעתקה א"כ תנועת ההעתקה קודמת לכלם ;

החמש עשרה לא תמצא תנועה כי אם בזמן ולא יושכל · ר"ל שלא תמצא שום תנועה כי אם בזמן ולא יושכל הזמן בלתי התנועה כי בגדר הזמן תלקח התנועה ובגדר התנועה לא ילקח הזמן וזה מבואר בטבעה השלישית מאמר ד' מספר האלהיות ומספר כונות עם פירושו ;

השש עשרה כי כל מה שאינו גוף לא יושכל וכו' · ר"ל פי' ואת ...

ותחתיו ראשים ב״כה והוא נוה לכלם כ״א מה שיעשה כן יש בעולם בכלל ראש אחד שהוא אדון העולם ותחתיו ראשי׳ הרבה שהם השכלים הנבדלים וכלם ישכילו זה כעגולם ויסבבו הראשון וישכילו עצמם ויתחלפו כחופן ההשכלה וזה הדרוג עמוק עמוק מי ימצאנו יעוב עתה כי כבר עשינו מאמר מיוחד על זה והנה כיון לדעת הרב כ״ר לא ימצא כמכין השכלים הנבדלים מצד התמורים אלא לפי דעת הרב בהיותם קנתם עלה לקנתם וכפי דעת ארס״טו אשר הוא דעת האמתי עד שלא יהיו קנתם עלה לקנתם ימצא בהם סרבוי מצד היות קנתם קודם במעלה לקנתם ואחדות הידיעה ופשיטותה וזה מספיק בהודעת זאת ההקדמה :

השבע עשרה כי כל מתנועע יש לו מניע בהכרח · אם חוץ ממנו כאבן שתניעה היד · או יהיה מניעו בו כגוף בעלי היים שהוא מחובר ממניע וממתנועע · ולזה כשימות ויעדר ממנו המניע והוא הנפש ישאר המתנועע והוא הגוף לשעתו כמו שהי׳ אא׳ שלא יתנועע התנועה ההיא · ולהיות המניע הנמצא במתנועע נסתר בלתי נראה לחוש · חשבו בבעל חיי׳ שהוא מתנועע מבלתי מניע וכל מתנועע שיהיה מניעו בו הוא הנקרא המתנועע מעצמו · ענינו שהכח המניע למה שיתנועע ממנו בעצם נמצא בכללו :

השמונה עשרה כי כל מה שיצא מן הכח אל הפעל מוציאו זולתו · והוא חוץ ממנו בהכרח · שאלו היה המוציא בו ולא יהיה שם מונע · לא יהיה נמצא בכח בעת מן העתים · אבל יהיה בפעל תמיד · ואם יהיה מוציאו בו ויהי׳ לו מונע והוסר · אין ספק שמסיר המונע הוא אשר יוציא הכח ההוא אל הפעל · והבן זה :

התשע עשרה

אפודי

השבע עשרה כלומר שתניעהו היד ר״ל בהכרח : אלא שלא יתנועע התנוע׳ ההיא ר״ל מה שאני אומר כשנעדרה הנפש נעדר המניע הוא אמת שנעדר המניע הרצוני אבל המניע הטבעי עדיין נשאר כי אלו סולק ממנו האבן יתנועע אל הארץ וזהו שאמר הרב אלא שלא יתנועע התנועה ההיא : למה שיתנועע ממנו בעצם · ר״ל כי הצורה הטבעית היא המניע בלא ספק :

השמונ׳ עשרה וזאת ההקדמ׳ מבוארת · אין ספק שמסיר המונע · ר״ל הוא המוציא הכח הזאת במקרה לא בעצם : והבן זה · ר״ל שזאת ההקדמה היא בנויה להאמנת החדוש התמידי :

התשע עשרה

השבע עשרה כי כל מתנועע יש לו מניע וכו׳ · פי׳ · וזאת ההקדמה יבלול ב׳ חקירות הא׳ שכל מתנועע יש לו מניע מחולק למתנועע והב׳ שהמניע׳ ימצא זו על ב׳ פנים מהם מניעי׳ שהם נבדלים מהמתנועעים והם חוץ מהם כאבן שתניעה היד כי המניע הוא חוץ למתנועע ויש מניע שימצא במתנועע וזה יקרא מתנוע׳ מצד עצמו כגוף אשר יתנועע מהנפש ...

השמונה עשרה כל מה שיצא מהכח אל הפועל מוציאו זולתו וכו׳ · פי׳ · ...

התשע עשרה ואם לא ימצאו · ר"ל שלא כמצאו לעולם : או יעדרו ר"ל שיעדרו אחר שנמצאו : או ישתנה ערכם · ר"ל אע"פ שלא תעדר הסבה אם יעדר ערך הסבה למסובב יעדר המסובב וזאת ההקדמה מבוארת · אמנם ן' רש"ד סובר שכל הנמצאות הם מחוייבי המציאות בבחינת סבתם ולא יצדק עליהם שם האפשר כלל אמנם הר"ם ז"ל הוא סובר כדעת אבן סינ"א ואבוחמ"ד :

העשרים וזאת ההקדמה מבוארת וגלויה :

האחת ועשרים היא סבת מציאותו · ר"ל שההרכבה היא סבת מציאו' המורכ' כי מציאותו במציאו' שני חלקיו כי מציאות המורכב הוא במציאות הפשוטי' כי הפשוטי' סבה למורכב בהכרח וא"כ המורכב הוא מסובב בעבור הפשוטים אם כן מחוייב המציאות אשר אין סבה לו אינו מורכב :

השתים ועשרים החומר שלו וצורתו · ר"ל החומר הראשון והצורה הטבעי' : ואמנם המקרים המשיגי' ר"ל לכל גשם הם הכמו' ר"ל המרחקי' המוגבלי' : והתכונה ר"ל התמונה והתאר וההנחה · וזאת ההקדמה מבוארת במופת בתחלת המאמר הראשון מספר השמים והעולם ובמספר השמע :

השלש ועשרים כי כל מה שהוא בכח ויש וכו' · ר"ל כבר ביארנו למעלה בהקדמה השביעית שהגלגל שבין הכח והאפשר לכן הוצרך הרב לומר שתי גזרות והם כל מה שבכח ויש בעצמו אפשרות כי אלו היה אומר אחת מאלו הגזרות לא היתה ההקדמה צודקת וכו' שאם היה אמר כי כל מה שהוא בכח יתכן בעת אחת ר"ל שיתחייב בעת אחת שיעדר הדבר שיאמר שהגלגל יש בו כח לקבל התלוקה ולא יעדר לעולם כי הכח ...

התשע עשרה כי כל מה שלמציאותו סבה הוא אפשר המציאו' בבחינת עצמו · שאם ימצאו סבותיו ימצא · ואם לא ימצאו או יעדרו או ישתנה ערכם המחייב למציאותו לא ימצא :

העשרים היא שכל מחויב המציאות בבחינת עצמו אין סבה למציאותו כלל ולא בשום עניין ·

האחת ועשרים כי כל מורכב משני עניינים אמנם ההרכבה ההיא היא סבת מציאותו כפי מה שהוא בהכרח · א"כ אינו מחוייב המציאות בעצמו · כי מציאותו במציאות ב' חלקיו ובהרכבת' :

השנים ועשרים כי כל גשם הוא מורכב מב' עניינים בהכרח · וישיגוהו מקרי' בהכרח · אמנם ב' העניינ' המעמידי' אותו · החמר שלו · וצורתו · ואמנם המקרים המשיגים אותו · הכמות · והתבונה · וההנחה :

השלש ועשרים כי כל מה שהוא בכח ויש בעצמו אפשרות אחת · יתכן בעת אחת שלא ימצא בפעל :

הארבע ועשרים כל מה שהוא בכח הוא בעל חומר בהכרח · כי האפשרות הוא בחומר לעולם :

החמשה

התשע עשרה כי כל מה שלמציאותו סבה הוא אפשר במציאות בבחינת עצמו וכו' פי' וזאת ההקדמה התבארה בא' מאלהיות וביאורה על זה התואר הנמצא כפי החלוקה השכלית יחלק אל מחוייב ואפשר והמחויי' הוא מה שמציאותו מעצמו ואין לו תלייה בשום דבר אחר והאפשר הוא אשר לו מציאות נמשכת והוא עלול וזה העלול יש לו שלשה בחינות ב' מצד הסבה והא' מצד עצמו המשל בזה כי הד' סבתם הוא שנים ושני' ואם נמצאו ב' וב' הד' הם מחוייבו' להיות ואם לא יהיו ב' וב' אבל יהיו נעדרים אם כן הד' הם נמנעים להמצא ואם לא תבחין מציאות הב' וב' ולא העדרם נ"כ הד' מצד הד' הם אפשריים בעצמם ויהיו נמצאי' ומחוייבים כל עוד שימצא סבתם ויהיו נמנעים כל עת שיעדר סבתם ויהיו אפשרי המציאות מצד עצמם ...

החמשה ועשרים

שהתחלות העצם המורכב האישי החמר והצורה · ואי אפש' מבלתי פועל ר"ל מניע הניע הנוש' עד שהכינו לקבל הצורה ההיא · והוא המניע הקרוב המכין חמר איש אחד ויתחייב מכאן העיון בתנועה ובמניע ובמתנוע' וכבר התבאר בכל זה מה שראוי לבארו ותורף דברי ארס"טו החמר לא יניע עצמו · וזאת היא ההקדמה הגדולה המביאה לחקו' על מציאות המניע הראשון : ואלו החמש ועשרים הקדמות אשר הקדמתים לך · מהם מה שהוא מבוא' במעט התבוננו' והקדמות מופתיות מושכלות ראשונות או קרוב מהם במה שבארנוהו מסדורם · ומהם מה שיצטרך למופתים והקדמות רבות · אלא שכבר התבארו כולה במופת אין ספק בו · קצתם בספר השמע ופירושיו · וקצתם בספר מה שאחר הטבע ופירושיו · וכבר הודעתיך שאין כונת המאמר הזה להעתיק ספר הפילוסופים בו ולבאר הרחוקות שבהקדמות · אבל אזכור ההקדמות הקרובות הצריכות להם לפי ענייננו · ואחבר אל מה שקדם מן ההקדמות הקדמה אחרת תחייב הקדמות ויחשב ארס"טו שהיא אמתית ויותר ראויה מכל מה שיאמן ונתנה לו על דרך ההנחה והישוב · עד שיתבאר מה שכוננו לבארו : וההקדמה ההיא היא הששה ועשרים והיא אמרו שהזמן והתנועה נצחיים תמידיים נמצאי' בפעל · ולזה יתחייב אצלו בהכרח לפי זאת ההקדמה שיש גשם מתנועע הנועה נצחית נמצאת בפעל · והוא הגשם החמישי · ולזה יאמר שהשמים לא הווים ולא נפסדים · כי התנועה אצלו לא הווה ולא נפסדת · שהוא יאמר שכל תנועה תקדם לה תנועה בהכרח אם ממינה אם מזולת מינה · ושמה שיחשב בבעל חיים שלא תקדם לתנועתו המקומית תנועה אחרת כלל אינו אמתי · כי הסבה בתנועתו אחר המנוחה יגיע אל עניינים מביאים לתנועה ההיא המקומית · והם אם שינוי מזג יחייב תאוה לבקש הנאות או לברוח מכה שהוא כנגדו · או דמיון · או עצה תתחדש לו · ויניעהו אחד מאלה השלשה · וכל אחד מהם יחייבוהו תנועות אחרות · וכן יאמר כי כל מה שיתחדש יהיה אפשרות חדושו קודם על חדושו בזמן · ויתחייב מזה דברים לאמת הקדמתו : ולפי זאת ההקדמה יהיה המתנועע בעל תכלית מתנועע על ארך בעל תכלית פעמים אין תכלית להם בחזור על הארך ההוא חלילה וזה אי אפשר כי אם בתנועה הסבובית · כמו שיתבאר במופת בהקדמה השלש עשרה מאלו ההקדמות

ההקדמות · ועליה יתחייב מציאות מה שאין תכלית לו על צד בא זה אחר סור זה לא שימצא יחד · וזאת ההקדמ' היא אשר יחשוב אריס'טו להעמירה תמיד · ויראה לי שהוא לא יגזור שראיותיו עליה מופת אבל היא הראויה והנכונה אצלו : ויאמרו הנמשכים אחריו ומפרשי ספריו שהיא מחויבת לא אפשרית ושכבר התבארה כלה במופת : ויחשב המדבר מן המדברים לקיים שהיא נמנעת · ויאמרו שלא יצוייר איך יתחדשו מתחדשים אין תכלי' להם בבא זה אחר סור זה · וכח דבריהם שהוא אצלם מושכל ראשון : ואשר יראה לי שזאת ההקדמ' אפשרית לא מחוייבת כמו שאמרו המפרשים לדברי אריס'טו · ולא נמנעת כמו שיאמרו המדברים · ואין הכונה עתה לבאר ראיות ארס"טו ולא הראותנו הספק עליו ולא לבאר דעתי בחדוש העולם · אבל הכוונה במקו' הזה לזכור ההקדמות אשר נצטרך אליהם במבוקשינו השלשה · ואחר הקדימי אלו ההקדמות ונתינתם אתחיל לבאר מה שיתחייב מזה :

פרק

שם טוב מורה נבוכים חלק שני

פרק ראשון

לפי ההקדמה החמשה ועשרי' שיש מניע הוא אשר הניע התמר הזה והיה והנפסד ער שקבל הצורה. וכשיבוקש המניע ההוא הקרוב מה הניעו. יתחייב בהברח שימצא לו מניע אחר אם ממינו אם מזולת מינו. כי התנועה תמצ בארבעה מאמרות והנה יאמר עליהם התנועה בכלל כמו שזכרנו בהקדמה הרביעית. והלא ילך אל לא תבלית כמו שזכרנו בהקדמה השלישית. ומצאנו כל תנועה תבלה אל תנועת הגשם החמישי ואצלה תעמד. ומן התנועה ההיא יסתעף ואליה ישתלשל כל מניע ומבין בעולם התחתון כולו. והגלגל מתנועע תנועת העתקה והיא הקודמת שבתנועות כמו שזכרנו בהקדמת הארבע עשרה. וכן עוד כל תנועת העתקה אמנם תניע בסוף לתנועת הגלגל. כאלו אמרת שואת האבן אשר התניעה הניעה המקל. והמקל הניעתו היד. והיד הניעוה המיתרים. והמיתרים הניעום העיקרים. והעורקים הניעים העצבים. והעצבים הניעם החוש הטבעי. והחוש הטבעי הניעתהו הצורה אשר בו והוא המניע הראשון. בלא ספק. והמניע ההיא חייבתהו להניע עצה על דרך משל. והוא שיביא האבן ההיא בהבות המקל לה אל אחר כדי לסיתמו עד שלא תכנס לממנו הרוח הנושבת. ומניע הרוח ההיא ומולך נשיכתה היא תנועת הגלגל. וכן תמצא כל סבת היוה והפסד מגעת בסוף לתנועת הגלגל: וכאשר הנענו באחרונה לזה הגלגל המתנועע. יתחייב שיהיה לו מניע כפי מדה הברחית. ואם היה חוץ ממנו. לא ימלט מהיותו גשם או שיהיה בלתי גשם ולא יאמר בו אז שהוא חוץ ממנו אבל יאמר נבדל ממנו. כי מה שאינו גשם לא יאמר שהוא חוץ לגשם אלא בהרחבה במאמר. ואם היה מניעו בו רוצה לומר מניע הגלגל. לא ימלט מהיות מניעו כח מתפשט בכל גופו ומתחלק בהתחלקו כתום האש. או יהיה בו בלתי מתחלק כנפש וזה שכל כמו שקדם בהקדמה העשירית ו' א' ב' כי אי אפשר בהברח מבלתי שיהיה מניע הגלגל אחד מאלו הארבעה. אם גשם אחר חוץ ממנו. או נבדל. או כח מתפשט בו. או כח בלתי מתחלק. אמנם הראשון והוא שיהיה מניע הגלגל גשם אחר חוץ ממנו הוא שקר כמו שאניח. כי אחר שהוא גשם יתנועע כשיניע כמו שזכר בהקדמה התשיעית. ואחר שזה הגשם הששי נ"כ יתנועע בשיניע יתחייב שיניעהו גשם שביעי וזה גם כן יתנועע ויהחייב מציאות גשמים אין תכלית למספרם ואז יתנועע הגלגל וזה שקר כמו שקדם בהקדמה הב': ואמנ' הפנים השלישיים והוא שיהי' מניע הגלגל כח מתפשט בו הוא ג"כ שקר כמו שאספר. כי הגלגל גשם והוא מניע אל תכלה בהברח כמו שקדם בהקדמה הראשונה. ויהיה כחו בעל תכלית כמו שנזכר בשת' עשרה. אחר שיהחלק בהתחלקו כמו שנזכר באחת עשרה. ולא יניע אל לא תכלית כמו שהנחנו בהקדמה הששה ועשרים: ואמנם הפנים הרביעיים והוא שיהיה מניע הגלגל כח בו בלתי מתחלק כנפש האדם בארם זה ג"כ שקר שיהיה זה המניע לבדו סבה בתנועה התדירה ואע"פ שהוא בלתי מתחלק. ובאור זה שאם היה זה מניעו הראשון יהיה זה המניע מתנועע במקרה כמו שנזכר בהקדמה הששית. ואני מוסיף הנה באיר כי האדם על דרך משל כשתניעהו נפשו אשר היא צורתו עד שיעלה מן הבית אל העליה. נופל הוא שהתנועע ביצעם והנפש היא המניע הראשון בעצם לא שכב"ת נויעה במקרה. כי בהעתק הניף מן הבית לעליה נעתקה הנפש שהיתה בבית וישבה בעליה. ואם תנוח הנעת הנפש ינוח המתנועע ביעבורה והוא הנוף ובנוחה הנוף תסור התנועה המקרית ההוה לנפש. וכל מתנועע במקרה ינוח בהברח כמו שנזכר בשמיני"ת. וכשינוח ינוח המתנועע בעבורו יתחייב אם כן שתהיה

אפורי

פרק ראשון

בזה הפרק יעזר מכל הפנים ועשריס ההקדמות וכו' ח' מהכה לה בעזרה זה המופת הראשון הוא מכלהר כגלה לפי מיני ההקדמות שהקדים ברם כמופת ג' ולזה לא יקבל החלוק ולא סברי. ר"ל שחינו מתפעל וחינו מקבל הלוקה ולא סברי כי חף על פי שבהקדמה הו' חינו לומר ומפ שלא יתנועע לח יתחלק חלא כל מה

לפי ההקדמה החמשה ועשרי' שיש מניע הוא אשר הניע התמר הזה והיה והנפסד ער שקבל הצורה. וכשיבוקש המניע ההוא הקרוב מה הניעו. יתחייב בהברח שימצא לו מניע אחר אם ממינו אם מזולת מינו. כי התנועה תמצ בארבעה מאמרות והנה יאמר עליהם התנועה בכלל כמו שזכרנו בהקדמה הרביעית. והלא ילך אל לא תבלית כמו שזכרנו בהקדמה השלישית. ומצאנו כל תנועה תבלה אל תנועת הגשם החמישי ואצלה תעמד. ומן התנועה ההיא יסתעף ואליה ישתלשל כל מניע ומבין בעולם התחתון כולו. והגלגל מתנועע תנועת העתקה והיא הקודמת שבתנועות כמו שזכרנו בהקדמת הארבע עשרה. וכן עוד כל תנועת העתקה אמנם תניע בסוף לתנועת הגלגל. כאלו אמרת שואת האבן אשר התניעה הניעה המקל. והמקל הניעתו היד. והיד הניעוה המיתרים. והמיתרים הניעום העיקרים. והעורקים הניעים העצבים. והעצבים הניעם החוש הטבעי. והחוש הטבעי הניעתהו הצורה אשר בו והוא המניע הראשון. בלא ספק. והמניע ההיא חייבתהו להניע עצה על דרך משל. והוא שיביא האבן ההיא בהבות המקל לה אל אחר כדי לסיתמו עד שלא תכנס לממנו הרוח הנושבת. ומניע הרוח ההיא ומולך נשיכתה היא תנועת הגלגל. וכן תמצא כל סבת היוה והפסד מגעת בסוף לתנועת הגלגל: וכאשר הנענו באחרונה לזה הגלגל המתנועע. יתחייב שיהיה לו מניע כפי מדה הברחית. ואם היה חוץ ממנו. לא ימלט מהיותו גשם או שיהיה בלתי גשם ולא יאמר בו אז שהוא חוץ ממנו אבל יאמר נבדל ממנו. כי מה שאינו גשם לא יאמר שהוא חוץ לגשם אלא בהרחבה במאמר. ואם היה מניעו בו רוצה לומר מניע הגלגל. לא ימלט מהיות מניעו כח מתפשט בכל גופו ומתחלק בהתחלקו כתום האש. או יהיה בו בלתי מתחלק כנפש וזה שכל כמו שקדם בהקדמה העשירית ו' א' ב' כי אי אפשר בהברח מבלתי שיהיה מניע הגלגל אחד מאלו הארבעה. אם גשם אחר חוץ ממנו. או נבדל. או כח מתפשט בו. או כח בלתי מתחלק. אמנם הראשון והוא שיהיה מניע הגלגל גשם אחר חוץ ממנו הוא שקר כמו שאניח. כי אחר שהוא גשם יתנועע כשיניע כמו שזכר בהקדמה התשיעית. ואחר שזה הגשם הששי נ"כ יתנועע בשיניע יתחייב שיניעהו גשם שביעי וזה גם כן יתנועע ויהחייב מציאות גשמים אין תכלית למספרם ואז יתנועע הגלגל וזה שקר כמו שקדם בהקדמה הב': ואמנ' הפנים השלישיים והוא שיהי' מניע הגלגל כח מתפשט בו הוא ג"כ שקר כמו שאספר. כי הגלגל גשם והוא מניע אל תכלה בהברח כמו שקדם בהקדמה הראשונה. ויהיה כחו בעל תכלית כמו שנזכר בשת' עשרה. אחר שיהחלק בהתחלקו כמו שנזכר באחת עשרה. ולא יניע אל לא תכלית כמו שהנחנו בהקדמה הששה ועשרים: ואמנם הפנים הרביעיים והוא שיהיה מניע הגלגל כח בו בלתי מתחלק כנפש האדם בארם זה ג"כ שקר שיהיה זה המניע לבדו סבה בתנועה התדירה ואע"פ שהוא בלתי מתחלק. ובאור זה שאם היה זה מניעו הראשון יהיה זה המניע מתנועע במקרה כמו שנזכר בהקדמה הששית. ואני מוסיף הנה באיר כי האדם על דרך משל כשתניעהו נפשו אשר היא צורתו עד שיעלה מן הבית אל העליה. נופל הוא שהתנועע ביצעם והנפש היא המניע הראשון בעצם לא שכב"ת נויעה במקרה. כי בהעתק הניף מן הבית לעליה נעתקה הנפש שהיתה בבית וישבה בעליה. ואם תנוח הנעת הנפש ינוח המתנועע ביעבורה והוא הנוף ובנוחה הנוף תסור התנועה המקרית ההוה לנפש. וכל מתנועע במקרה ינוח בהברח כמו שנזכר בשמיני"ת. וכשינוח ינוח המתנועע בעבורו יתחייב אם כן שתהיה

שתהיה למניע ההוא הראשון סבה אחרת בהכרח חוץ מן הכלל המורכב ממניע וממתנועע כשתמצא הסבה ההיא אשר היא התחלת התנועה יניע המניע הראשון אשר בכלל ההוא את המתנועע ממנו · ואם לא תמצא ינוח · ולזאת הסבה לא ינועו גופות בעלי חיים תמיד ואף על פי שבכל אחד מהם מניע ראשון לא יחלק · כי מניעם אינו מניע תמיד בעצם · אבל המביאים אותו להניע הם עניינים יוצאים חוץ ממנו · אם בקשת נאות או בריחה ממה שהוא כנגדו · או דמיון או ציור במי שיש לו ציור · ואז יניע · וכשיתנועע יתנועע במקר' ואי אפש' מבלתי שינוח כמו שזכרתי · ואלו היה מניע הגלגל בו על זו הפנים לא היה יכול להתנועע לנצח · ואם היתה זאת התנוע' תדירה נצחית כמו שזכר בעל דיננו וזה אפשר כמו שנזכר בהקדמת שלש עשרה · יתחייב בהכרח לפי זה הדעת שתהיה הסבה הראשונה לתנועת הגלגל על הפנים השני' ר"ל נבדל מן הגלגל כמו שחייבתהו החלוקה · הנה כבר התבאר במופת שמניע הגלגל הראשון אם תנועתו נצחית תדירה · יתחייב שיהיה לא גוף ולא כח בגוף כלל · עד שלא יהיה למניעו תנועה לא בעצם ולא במקרה ולזה לא יקבל החלוקה ולא שנוי · כמו שנזכר בהקדמה השביעי' והחמישי' · וזהו האלוה ית' שמו ר"ל הסבה הראשונה המניעה לגלגל: והוא מן השקר היותו שנים או יותר לשקרות המנות העניינים הנבדלים אשר אינם גוף צא בהיות אחד מהם עלה והאחר עלול · כמו שנזכר בשש עשרה · וכבר התבאר שאינו נופל תחת הזמן גם כן להמנע התנועה בחקו · כמו שנזכר בחמש עשרה · הנה כבר יצא לנו מן העיון הזה במופת שהגלגל מן השקר שיניע עצמו תנועה נצחית · ושהסבה הראשונ' בתנועתו אינה גשם ולא כח בגשם · ושהוא אחד לא ישתנה שאין מציאותו מחוברת צ' זמן · ואלו הם השלש שאלות אשר עשו עליהם מופת חשובי הפילוסופים :

עיון שני להם הקדים ארים'טו הקדמה · והיא כשימצא דבר מורכב משני דברים · וימצא אחד משני הדברי' בפני עצמו חוץ מן הדבר ההוא המורכב · מתחייב מציאות האחר בהכרח חוץ מן הדבר ההוא המורכב ג"כ · שאלו היה מציאותם מחייב שלא ימצאו אלא יחד · כחמר והצורה הטבעית · לא היה נמצא אחד מהם בלתי האחר בשום פנים · יהיה א"כ מציאות אחד מהם בפני עצמו מורה על העדר החיוב · והנה ימצא האחר בהכרח · והמשל בו כשימצא הסכנגבין · וימצא ג"כ הדבש לבדו · יתחייב בהכרח המצא החומץ לבדו: ואחר בארו זאת ההקדמה אמר שאנחנו נמצא דברים רבים מורכבים ממניע ומתנועע · ר"ל שהם יניעו זולתם ויתנועעו מזולתם בעת שיניעו וזה מבואר באמצעיות בהגעת כלם · ונמצא מתנועע לא מניע כלל והוא המתנועע האחרון · יתחייב בהכרח שימצא מניע לא יתנועע כלל והוא המניע הראשון · ומאשר א"א בו תנועה · הוא בלתי מתחלק ולא גוף · ואינו נופל תחת הזמן · כמו שהתבאר במופת הקודם : עיון

עין שלישי פילוסופי בזה הענין הלקוח מרברי אריס"ט וא"ע ז"פ שהביאו בעניין אחר · וזה סדר המאמר אין ספק שיש עניינים נמצאים והכב אלו הנמצאות המושגות בהיש · ולא יכלש הענין משלשה הלקים והיא חלוקה הכרחית · והוא אם שיהיו הנמצאות כלם בלתי הוות ולא נפסדות · אן יהיו קצתם הוה ונפסר · וקצתם בלתי הוה ולא נפסר · אמנם החלק הראשון הוא שקר מבואר · שאנחנו נראה לעין נמצאות רבות הוות ונפסדות · והחלק השני הוא שקר ג"כ · ובאורו שאם היה כל נמצא נופל תחת ההויה וההפסד · יהיו הנמצאות כלם בכל אחר מהם אפשר בהפסר · והאפשר בזמן אי אפש' בהכרח מבלתי היותו כמו שידעת וראוי שיפסרו ר"ל הנמצאות כלם בהכרח · ובשיפסדו כלם מן השקר שימצא רבר · כי לא ישאר מי שימציא דבר · ולזה יתחייב שלא יהיה דבר נמצא כלל · ואנחנו נראה דברים נמצאים והנה אנחנו נמצאים · א"כ יתחייב בהכרח בזה העיון · אחר שיש נמצאות הוות ונפסדות כמו שנראה · שיהיה נמצא אחר לא הוות ולא נפסר וזה הנמצא שאינו לא הוות ולא נפסר אין אפשרות הפסר בו כלל · אבל הוא מחוייב המציאות לא אפש' המציאות : אשר עוד שלא יחלש היותו מחוייב המציאות מהיותו בבחינת עצמו · או בבחינת סבתו עד שיהיה מציאותו והיערדו אפשר בבחינת עצמו ומחוייב בבחינת סבתו · והיה סבתו היא המחוייבת המציאו כמו שזכר בתשע עשרה הנה כבר התבאר שא"א בהברח מבלתי שיהיה נמצא מחוייב המציאו' בבחינת עצמו · ולולי הוא לא היה נמצא כלל לא הוה נפסר ולא מה שאינו לא הוה ולא נפסר · אם יש דבר נמצא כן · כמו שיאמר אריס"ט ור"ל שאינו הוה ולא נפסר להיותו עולל בעלה מחוייבת המציאות · וזה מופת אין ספק בו ולא מחלוקת ולא דחיה אלא למי שיסבל דרך המופת : אחר כן נאמר כי כל מחוייב המציאות בבחינת עצמו ראוי בהברח שלא המצא למציאותו סבה · כמו שנזכ' בהקדמה העשרימה · ולא יהיה בו רבוי עניינים בלל כמו שנזכר בהקרמה הב"א · ולזה יתחייב שלא יהיה נוף ולא כח נוף כמו שנזכר בהקרמה השתים ועשרים · הנה כבר התבאר במופת לפי זה העיון שיש נמצא מחוייב המציאות בבחינת עצמו בהברח והוא אשר אין קבה למציאותו ואין בו הרכבה · ולזה לא יהיה נוף ולא כח בנוף וזהו השם יגרל שמו · וכן יתבאר במופת בקלות שחייוב המציאו"ת בבחינת ד"עצם מן השקר הוא שימצא לשנים כי יהיה מין החיוב המציאו עניין נוסף על עצם כל אחד משניהם · ולא יהיה אחד משניהם מחוייב המציאות בעצמו לבד · אבל מחוייב בעניין ההוא אשר הוא מין החיוב המציאות אשר נמצא לזולתו · והנה יתבאר בפנים רבים כי המחוייב המציאות

פרק ד

אבר הרב עין שלישי פילוסופי בזה הענין בעניין הלקוח מרברי אריס"ט וא"ע ז"פ שהביאו בעניין אחר · וזה סדר המאמר אין ספק שיש עניינים נמצאים והכב אלו הנמצאות המושגות בהיש · ולא יכלש הענין משלשה הלקים והיא חלוקה הכרחית · והוא אם שיהיו הנמצאות כלם בלתי הוות ולא נפסדות · אן יהיו קצתם הוה ונפסר · וקצתם בלתי הוה ולא נפסר · אמנם החלק הראשון הוא שקר מבואר · שאנחנו נראה לעין נמצאות רבות הוות ונפסדות · והחלק השני הוא שקר ג"כ · ובאורו שאם היה כל נמצא נופל תחת ההויה וההפסד · יהיו הנמצאות כלם בכל אחר מהם אפשר בהפסר · והאפשר בזמן אי אפש' בהכרח מבלתי היותו כמו שידעת וראוי שיפסרו ר"ל הנמצאות כלם בהכרח · ובשיפסדו כלם מן השקר שימצא רבר · כי לא ישאר מי שימציא דבר · ולזה יתחייב שלא יהיה דבר נמצא כלל · ואנחנו נראה דברים נמצאים והנה אנחנו נמצאים · א"כ יתחייב בהברח בזה העיון · אחר שיש נמצאות הוות ונפסדות כמו שנראה · שיהיה נמצא אחר לא הוות ולא נפסר וזה הנמצא שאינו לא הוות ולא נפסר אין אפשרות הפסר בו כלל · אבל הוא מחוייב המציאות לא אפש' המציאות : אשר עוד שלא יחלש היותו מחוייב המציאות מהיותו בבחינת עצמו · או בבחינת סבתו עד שיהיה מציאותו והיערדו אפשר בבחינת עצמו ומחוייב בבחינת סבתו · והיה סבתו היא המחוייבת המציאו כמו שזכר בתשע עשרה הנה כבר התבאר שא"א בהברח מבלתי שיהיה נמצא מחוייב המציאו' בבחינת עצמו · ולולי הוא לא היה נמצא כלל לא הוה נפסר ולא מה שאינו לא הוה ולא נפסר · אם יש דבר נמצא כן · כמו שיאמר אריס"ט ור"ל שאינו הוה ולא נפסר להיותו עולל בעלה מחוייבת המציאות · וזה מופת אין ספק בו ולא מחלוקת ולא דחיה אלא למי שיסבל דרך המופת : אחר כן נאמר כי כל מחוייב המציאות בבחינת עצמו ראוי בהברח שלא המצא למציאותו סבה · כמו שנזכ' בהקדמה העשרימה · ולא יהיה בו רבוי עניינים בלל כמו שנזכר בהקדמה הב"א · ולזה יתחייב שלא יהיה נוף ולא כח נוף כמו שנזכר בהקדמה השתים ועשרים · הנה כבר התבאר במופת לפי זה העיון שיש נמצא מחוייב המציאות בבחינת עצמו בהברח והוא אשר אין קבה למציאותו ואין בו הרכבה · ולזה לא יהיה נוף ולא כח בנוף וזהו השם יגרל שמו · וכן יתבאר במופת בקלות שחייוב המציאו"ת בבחינת ד"עצם מן השקר הוא שימצא לשנים כי יהיה מין החיוב המציאו עניין נוסף על עצם כל אחד משניהם · ולא יהיה אחד משניהם מחוייב המציאות בעצמו לבד · אבל מחוייב בעניין ההוא אשר הוא מין החיוב המציאות אשר נמצא לזולתו · והנה יתבאר בפנים רבים כי המחוייב המציאות

אפודי

אי אפשר בו השניות כלל לא דומה ולא הפך. ועלת זה כולו הפשיטות הגמורה והשלמות הגמור אשר לא יערך ממנו דבר הוץ מעצמו ממנו ונערך העלה והסבה מכל צד. א"כ אין השתתפות בו כלל:

עיון רביעי פילוסופי גם כן יהוע. שאנחנו נראה תמיד ענייניים יהיו בכח ויצאו אל הפעל. וכל מה שיצא מן הכח אל הפעל יש לו מוציא הוצה לו. כמו שנזכר בהקדמה השמנה עשרה. ומבואר הוא גם כן שהמוציא ההוא היה מוציא בכח ואחר כן שב מוציא בפעל. ועלת היותו או בכח. אם למונע מעצמו. או ליחס אחר היה נערך מקודם בינו ובין מה שהוציאו וכשיהיה לו היחס ההוא הוציא בפעל. וכל אחד מאלו השנים יחייב מוציא או מסיר מונע בהכרח. וכן ראוי שיאמר במוציא השני או מסיר המונע וזה לא ילך אל לא תכלית ואי אפשר מבלתי הגיע אל מוציא מכח אל פעל בכח. שאם היה בו בעצמו אפשרות היה נערך כמו שנזכר בשלשה ועשרים. ומן השקר שיהיה זה בעל חסר אבל נבדל כמו שנזכר בעשרים וארבע. והנבדל אשר אין אפשרות בו כלל אבל הוא נמצא בעצמו הוא האלוה ית'. וכבר התבאר שאינו נוף א"כ הוא אחד. כמו שנזכר בהקדמה השש עשרה. ואלו כלם ורכים מופתיים על מציאות אלוה אחד לא נוף ולא כח בנוף עם האמין קדמות העולם: והנה ג' דרך מופתי על הרחקת הגשמות והעמיד האחדות. וזה שאלו היו שני אלוהות היה מתחייב בהכרח שיהיה להם ענין אחד שישתתפו בו והוא הענייין אשר בו הוא ראוי כל אחד משניהם שיהיה אלוה. ולהם ענייין אחר בהכרח בו נפל ההפרש והיו שנים. אם שיהיה בכל אחד משניהם ענייין בלתי הענייין אשר באחר. ויהיה כל אחד משניהם מורכב משני ענייינים. ואין אחד משניהם סבה ראשונה ולא מחוייב המציאות בבחינת עצמו. אבל כל אחד משניהם בעל סבות כמו שהתבאר בהקדמ' תשעה עשר. ואם שיהיה ענייין ההפרש נמצא באחד משניהם. ויהיה זה אשר בו שני הענינים בלתי מחוייב המציאות בעצמו:

דרך אחר ביחוד. כבר התבאר (בפרק ע"ב חלק ח') במופת כי הנמצא כלו כאיש אחד נקשר קצתו בקצתו ושכחות הגלגל מתפשטי' בזה החסר התחתון ומכינים אותו. ומן השקר עם זה אשר התבאר שיהיה האלוה האחד מתעסק לברוי בחלק מחלקי זה הנמצא והאלוה השני יתעסק לברוי בחלק אחר מפני שזה נקשר בזה ולא ישאר בהלוקה. אלא שיהיה זה עושה עת אחת וזה עושה עת אחרת. או שיהיו שניהם יחד עושים כאחד תמיד ער שלא תשלם פעולה מן הפעולות אלא משניהם יחד. אמנם היות זה עושה עת וזה עושה עת אחרת הוא שקר מפנים רבים. שאם היה הזמן אשר יעשה בו האחד מהם אפשר שיעשה בו האחר מה הסבה המהייבת שיעשה זה ויבטל זה. ואם היה הזמן אשר יעשה האחד מהם נמנע על האחר לעשות בו תהיה שם סבה אחרת היא אשר חייבה אפשרות הפעל לזה והמנעו מזה. אחר שהזמן כלו אין הלוף בו והנושא למעשה נושא אחד נקשר קצתו בקצתו כמו שבארנו. ועוד שכל אחד משניהם יהיה נופל תחת הזמן אחר שמעשהו מחובר בזמן. ועוד שכל אחד משניהם יצא מן הכח אל הפעל בזמן עשייתו מה שיפעל וצריך כל אחד משניהם מוציא מן הכח אל הפעל. ושוב יהיה בעצם כל אחד משניהם אפשרות. ואמנם אם יהיו שניהם יחד עושים תמיד כל מה שבמציאות ער שלא יעשה אחד מהם בלתי האחר זה ג"כ שקר כמו שאספר. וזה שכל כלל שלא ישלם פעל אחר אלא בכלו אין אחד ממנו פועל בבחינת עצמו ואין אחר ממנו ג"כ סבה ראשונה לפעל ההוא אבל הסבה הראשונה התחבר הכלל. וכבר התבאר במופת שמתחייב המציאות ראוי בהכרח שלא יהיה לו סבה. ועוד שהתקבץ הכלל פעולה אחת והיא צריכה סבה אחרת והיא מקבצת הכלל. ואם היה המקבץ לכלל ההוא אשר לא ישלם הפעל אלא בו אחד יהיה הוא השם בלא ספק. ואם היה המקבץ לכלל ההוא ג"כ כלל אחר התחייב לכלל השני כמו שהתחייב לכלל הראשון. וא"א מבלתי הגיע לאחר הוא הסבה במציאות זה הנמצא האחד על אי זה דרך שהוא אם על דרך הרשו אחר העדר או על דרך החיוב. הנה כבר התבאר לך ג"כ בזה הדרך שהיות הנמצא כולו אחד הורנו על שממציאו אחד:

דרך אחר בהרחקת הגשמות. כל גשם מורכב כמו שנזכר בשתים ועשרים. וכל מורכב אי אפשר לו מבלתי פועל הוא הסבה למציאות צורתו בחסר שלו:

ומבואר

הפועל הצורי והגלגל הוא המכוין זה מן השקר שיהיה החלוה אחד נקשר בחלק מחלקי הגמלת ונפרד מחלוה אחר על שיהיה הוא עלה לנקצת זה העולם והחלוה השני יפרד בחלק אחר כמו שיתפרדו שני מלאכי"ם מזה זה ינפרד. ומלבותו וזה יכניע. ומלבותו כי אם שיהיה הדבר כן לית היה השלום נקשר זה בזה ולא יפרד כה החלוקה אלא שיהיו זה שמר מפנים רבים שאם היה ומן אחד שיעשה כו בחלוה אחד לתמיד היות שלא יעשה עת בחלוה אחרת על מה שעשתה עת אחרת. הוא מן הכח אל הפעל ואין אפשר שיעשה עת אחת ועת אחרת בזמן אחד. ואם היה הדבר כן לית היה השלום נקשר זה בזה ולא יפרד כה החלוקה אלא שיהיו כל אחד מהם פועל בפני עצמו. ואין אחד מהם מקבץ לכלל ההוא אשר לא ישלם הפעל אלא בו אחד יהיה הוא השם בלא ספק. ואם היה המקבץ לכלל ההוא ג"כ כלל אחר התחייב לכלל השני כמו שהתחייב לכלל הראשון. וא"א מבלתי הגיע לאחר הוא הסבה במציאות זה הנמצא האחד על אי זה דרך שהוא אם על דרך הרשו אחר העדר או על דרך החיוב. הנה כבר התבאר לך ג"כ בזה הדרך שהיות הנמצא כולו אחד הורנו על שממציאו אחד:

דרך אחר בהרחקת הגשמות. כל גשם מורכב כמו שנזכר בשתים ועשרים. וכל מורכב אי אפשר לו מבלתי פועל הוא הסבה למציאות צורתו בחסר שלו:

אי אפשר בו השניות כלל לא דומה ולא הפך. ועלת זה כולו הפשיטות הגמורה והשלמות הגמור אשר לא יערך ממנו דבר הוץ מעצמו ממנו ונערך העלה והסבה מכל צד. א"כ אין השתתפות בו כלל:

עיון רביעי פילוסופי גם כן יהוע. שאנחנו נראה תמיד ענייניים יהיו בכח ויצאו אל הפעל. וכל מה שיצא מן הכח אל הפעל יש לו מוציא הוצה לו. כמו שנזכר בהקדמה השמנה עשרה. ומבואר הוא גם כן שהמוציא ההוא היה מוציא בכח ואחר כן שב מוציא בפעל. ועלת היותו או בכח. אם למונע מעצמו. או ליחס אחר היה נערך מקודם בינו ובין מה שהוציאו וכשיהיה לו היחס ההוא הוציא בפעל. וכל אחד מאלו השנים יחייב מוציא או מסיר מונע בהכרח. וכן ראוי שיאמר במוציא השני או מסיר המונע וזה לא ילך אל לא תכלית ואי אפשר מבלתי הגיע אל מוציא מכח אל פעל בכח. שאם היה בו בעצמו אפשרות היה נערך כמו שנזכר בשלשה ועשרים. ומן השקר שיהיה זה בעל חסר אבל נבדל כמו שנזכר בעשרים וארבע. והנבדל אשר אין אפשרות בו כלל אבל הוא נמצא בעצמו הוא האלוה ית'. וכבר התבאר שאינו נוף א"כ הוא אחד. כמו שנזכר בהקדמה השש עשרה. ואלו כלם ורכים מופתיים על מציאות אלוה אחד לא נוף ולא כח בנוף עם האמין קדמות העולם: והנה ג' דרך מופתי על הרחקת הגשמות והעמיד האחדות. וזה שאלו היו שני אלוהות היה מתחייב בהכרח שיהיה להם ענין אחד שישתתפו בו והוא הענייין אשר בו הוא ראוי כל אחד משניהם שיהיה אלוה. ולהם ענייין אחר בהכרח בו נפל ההפרש והיו שנים. אם שיהיה בכל אחד משניהם ענייין בלתי הענייין אשר באחר. ויהיה כל אחד משניהם מורכב משני ענייינים. ואין אחד משניהם סבה ראשונה ולא מחוייב המציאות בבחינת עצמו. אבל כל אחד משניהם בעל סבות כמו שהתבאר בהקדמ' תשעה עשר. ואם שיהיה ענייין ההפרש נמצא באחד משניהם. ויהיה זה אשר בו שני הענינים בלתי מחוייב המציאות בעצמו:

דרך אחר ביחוד. כבר התבאר (בפרק ע"ב חלק ח') במופת כי הנמצא כלו כאיש אחד נקשר קצתו בקצתו ושכחות הגלגל מתפשטי' בזה החסר התחתון ומכינים אותו. ומן השקר עם זה אשר התבאר שיהיה האלוה האחד מתעסק לברוי בחלק מחלקי זה הנמצא והאלוה השני יתעסק לברוי בחלק אחר מפני שזה נקשר בזה ולא ישאר בהלוקה. אלא שיהיה זה עושה עת אחת וזה עושה עת אחרת. או שיהיו שניהם יחד עושים כאחד תמיד ער שלא תשלם פעולה מן הפעולות אלא משניהם יחד. אמנם היות זה עושה עת וזה עושה עת אחרת הוא שקר מפנים רבים. שאם היה הזמן אשר יעשה בו האחד מהם אפשר שיעשה בו האחר מה הסבה המהייבת שיעשה זה ויבטל זה. ואם היה הזמן אשר יעשה האחד מהם נמנע על האחר לעשות בו תהיה שם סבה אחרת היא אשר חייבה אפשרות הפעל לזה והמנעו מזה. אחר שהזמן כלו אין הלוף בו והנושא למעשה נושא אחד נקשר קצתו בקצתו כמו שבארנו. ועוד שכל אחד משניהם יהיה נופל תחת הזמן אחר שמעשהו מחובר בזמן. ועוד שכל אחד משניהם יצא מן הכח אל הפעל בזמן עשייתו מה שיפעל וצריך כל אחד משניהם מוציא מן הכח אל הפעל. ושוב יהיה בעצם כל אחד משניהם אפשרות. ואמנם אם יהיו שניהם יחד עושים תמיד כל מה שבמציאות ער שלא יעשה אחד מהם בלתי האחר זה ג"כ שקר כמו שאספר. וזה שכל כלל שלא ישלם פעל אחר אלא בכלו אין אחד ממנו פועל בבחינת עצמו ואין אחר ממנו ג"כ סבה ראשונה לפעל ההוא אבל הסבה הראשונה התחבר הכלל. וכבר התבאר במופת שמתחייב המציאות ראוי בהכרח שלא יהיה לו סבה. ועוד שהתקבץ הכלל פעולה אחת והיא צריכה סבה אחרת והיא מקבצת הכלל. ואם היה המקבץ לכלל ההוא אשר לא ישלם הפעל אלא בו אחד יהיה הוא השם בלא ספק. ואם היה המקבץ לכלל ההוא ג"כ כלל אחר התחייב לכלל השני כמו שהתחייב לכלל הראשון. וא"א מבלתי הגיע לאחר הוא הסבה במציאות זה הנמצא האחד על אי זה דרך שהוא אם על דרך הרשו אחר העדר או על דרך החיוב. הנה כבר התבאר לך ג"כ בזה הדרך שהיות הנמצא כולו אחד הורנו על שממציאו אחד:

דרך אחר בהרחקת הגשמות. כל גשם מורכב כמו שנזכר בשתים ועשרים. וכל מורכב אי אפשר לו מבלתי פועל הוא הסבה למציאות צורתו בחסר שלו:

ומבואר

יוכל לצייר ואיך נתחייבו שיהיו הגלגלים גשמים · עוד אמר הרב כי כל גשם מקבל החלוקה ויש לו רחקים א״כ הוא נושא למקרים בלי ספק א״כ אין הגשם אחד לא מצד חלוקתו ולא מצד הרכבתו כי כל גשם הוא גשם אחד מפני ענין אחר נוסף עליו על היותו גשם כי כבר התבאר כי האחדות אינו מקרה לדברים וכל מקרה הוא עלול א״כ כל גשם הוא בעל שני עניינים בהכרח וכבר התבאר במופת שמחוייב המציאות אין בו הרכבה בשום פנים ואחר הקדים אלו ההקדמות רצה הרב לבאר מציאות השם מצד חדוש העולם שזאת דרכינו כמו שיעיד עליו :

ומבואר הוא מאד שכל גשם מקבל חלוקה ויש לו רחקים א״כ הוא נושא למקרים בלא ספק · אין הגשם א״כ אחד לא מצד חלוקתו ולא מצד הרכבתו ר״ל היותו שנים במאמר · כי כל גשם אמנם הוא גשם אחד מפני עניין אחד מוסף בו על היותו גשם א״כ הוא בעל שני עניינים בהכרח · וכבר התבאר במופת שמחוייב המציאות אין הרכבה בו בשום פני׳ · ואחר הקרי׳ אלו המופתי׳ אתחיל לבאר דרכינו כמו שיעדנו :

פרק שני

זה הגשם החמישי והוא הגלגל לא ימלט מהיותו · אם הווה נפסד והתנועה גם כן הווה נפסדת · או יהיה בלתי הווה ולא נפסד כמו שיאמר בעל הריב · ואם היה הגלגל הווה נפסד יהיה ממציאו אחר העדר הוא האל ית׳ שמו · וזה מושכל ראשון כי כל מה שנמצא אחר העדר יש לו ממציא בהכרח ומן השקר שימציא עצמו · ואם היה זה הגלגל לא סר ולא יסור היותו כן מתנועע תנועה תדירית נצחית · יתחייב לפי ההקדמות אשר הקדמנו שיהיה מניעו זאת התנועה הנצחירת לא גוף ולא כח בגוף והוא האל יתעלה · הנה כבר התבאר לך שמציאות השם ית׳ הוא המחוייב המציאורת אשר אין סבה לו ולא אפשרות למציאותו בבחינת עצמו · הורו המופתי׳ התתכי׳ האמתיים על מציאותו יהיה העולם חדש אחר העדר או יהיה בלתי חדש אחר העדר הכל שוה · וכן הורו המופתים על היותו אחד ובלתי גוף כמו שהקדמנו · כי המופת על היותו אחד ובלתי גוף הנה יתבאר יהיה העולם חדש אחר העדר או לא יהיה הכל שוה · כמו שבארנו בדרך השלישי מן הדרכים הפילוסופיי׳ · וכמו שבארנו בפירוש הרחקת הגשמות והעמדת האחדו׳ בדרכים הפילוסופיי׳ · והנה טוב אצלי שאשלים דעת הפילוסופי׳ ואבאר ראיותיהם במציאו׳ השכלים הנפרדי׳ ואבאר השתוותם ליסוד תורתנו ר״ל מציאות המלאכי׳ ואשלים זה העניין · ואח״כ אשוב למה שיעדתיו מהביא ראיות על חדוש העולם · כי החזקות שבראיורת עליו לא יתאמתו ולא יתבארו אלא אחר ידיעת מציאות השכלים הנפרדי׳ · ואיך אביא ראיה על מציאותם · ואי אפשר מבלתי הקדים לפני זה הקדמה היא נר מאיר תעלומות זה המאמר כולו מה שקדם מפרקיו ומה שיתאחר והיא זאת ההקדמה :

הקדמה דע כי מאמרי זה לא היתה כוונתי בו שאחבר בחכמה הטבעית · או אבאר ענייני החכמה האלהית על קצת דיעות · או אביא מופת על מה שבא עליו המופת מהם · ולא הייתה כוונתי בו שאבאר ואגזור תבונת הגלגלים · ולא שאגיד מספרם · כי הספרים המחוברים בכל זה מספיקים · ואם לא היו מספיקים בעניין מן העניינים לא יהיה מה שאומר אני אותו בעניין ההוא טוב מכל מה שנאמר · ואמנם היתה הכונה בזה המאמר מה שכבר הודעתיך אותו בפתיחתו · והוא באור ספקות הדת והראות אמתורת נסתריה אשר הם נעלמים מהבנת ההמון · ולזה ראוי לך כשתראני מדבר בהעמיד השכלי׳ הנפרדי׳ ובמספרם · או במספר הגלגלים ובסבות תנועותיהם · או באמת עניין החמר והצורה · או בעניין השפע האלהי · וכיוצא באלו העניינים · שלא תחשוב או יעלה בלבך שאני אמנם כוונתי לאמת העניין ההוא הפילוסופי לבד · כי אלו העניינים כבר נאמרו בספרים רבים ובא המופת על אמתת רובם אבל אמנם אכון לזכרו מה שיתבאר ספק מספקי התורה בהבנתו · ויותרו קשרי׳ רבים בידיעת העניין ההוא אשר אבארהו · וכבר ידעת מפתיחת מאמרי זה שקטבו אמנם יסוב על באור מה שאפשר להבינו ממעשה בראשית וממעשה מרכבה · ולבאר ספקות נתלות בנבואה ובידיעת הא׳לוה · וכל פרק שתמצאני מדבר בו בביאור עניין · כבר בא המופת עליו בחכמת הטבע · או כבר התבאר במופת החכמת האלוהות · או התבאר שהוא הראוי מכל מה שיאמן · או עניין נתלה במה שהתבאר בלמודים · דע שהוא מפתח בהכרח להבנת דבר מספרי הנבואה רצוני לומר ממשליהם וסודותיהם · ומפני זה זכרתיו ובארתיו והראיתיו למה שיועילנו מידיעת מעשה מרכבה · או מעשה בראשית · או לבאר עקר בעניין הנבואה · או בהאמין דעת אמתית מן האמונות התוריות · ואחר הקדימי זאת ההקדמה אשוב להשלים מה שנכנסנו בו :

פרק שלישי

דע כי אלו הדעות אשר יראה ארים׳טו בסבות תנועורת הגלגלים אשר מהם הוציא מציאות שכלים נפרדים · ואע״פ שהם טענות שלא יעמד עליהם מופת אמנם הם יותר מעשות ספק מכל הדיעות שנאמרו ויותר הולכות על סדר מבולם · כמו שיאמר אלכסנדר בספר הנקרא התחלות הכל · והם ג״כ מאמרים מסכימים למאמרים רבים ממאמרי התורה · כל שכן לפי מה שיתבאר במדרשות המפורסמות אשר אין ספק שהם להחכמים כמו שאבא׳ · ולזה אביא דעותיו וראיותיו עד שאלקט מהם מה שהוא נאות לתורה מסכים לדרכי החכמים זכרונם לברכה :

פרק רביעי

אמנם היות הגלגל בעל נפש הוא מבואר עם ההשתכלו׳ אבל יחשוב השומע שזה עניין קשה להשיג · או ירחיקהו ג״כ · להיותו מדמה שאמרנו שהוא בעל נפש · שהוא כנפש האדם או החמור והשור ·

אפודי

פרק ב במופתים המותכים · ר״ל על דרך האמת אין שם מופת חותך כי מציאות הש״י לא יתבאר במופת חותך כי אין לו סבות קודמות אבל יתבאר מציאותו במופת ראיה אשר הוא לקוח מהמתאחרים : ואיך הביא ראיה על מציאותם · ר״ל שא״א להביא ראיה על מציאותם מבלתי הקדים לפני זה הקדמה פ״א שחדוש העולם לא יתבאר אלא אחר העמיד השכלים הנפרדים ולהעמיד ג״כ איכות הבאת הראיה על מציאותם ואחר שהענין כן א״א מבלתי הקדים :

פרק שלישי מכאן ועד סוף פ׳ י״ב ידבר מענין מעשה מרכבה עד ופרק ע׳ וע״ב מראשון גם הם מדברי׳ ממעשה מרכבה : שהם לחכמים · ר״ל שאותם המדרשות אמרום חכמים חכמים ונבונים בלא ספק :

פרק רביעי כוס הפרק יבאר הרב סבות סים לתנועת הגלגל והם כדוריותו ונפשו ושכלו ותשוקו והם ארבע כנפים שהחיה שראה יחזקאל : במקומו

שם טוב

פרק שני זה הגשם החמישי והוא הגלגל לא ימלט מהיותו הווה ונפסד וכו׳ · אמר שם טוב כבר הבין הרב כי פועל אשר יפעל עת ולא יפעל עת אחרת הוא נופל תחת הזמן וגם צריך לאמר שיוציאהו מן הכח אל הפועל ויהיה בענין ההוא יותר ואם הדבר כן אין הבין הנה הרב שהשם יתעלה פועל העולם אחר ההעדר כי זה סותר למה שאמר למעלה והתשובה בזה כי השם יתעלה הוא קדום ורצונו הוא קדום גם כן והעולם א״א שיהיה קדום כפי מה שנבאר אחר וזה א״כ יתחייב שיהיה מחודש והשם המציאו כאשר גזרה חכמתו אחר שא״א שיהיה קדמון ולזה היה א״א שיהיה קדמון מחוייב שיתאחר בזמן ולא זמן ס״ל התבאר כי אם העולם מחודש שיש לו מחדש וזה הדרך הוא מושכל ראשון ולכן רצה הקב״ה לתת יום אחד לבוא בו בדי שממנו יודע שהעולם מחודש מבלתי שיצטרך אדם אל חקירה רבה וציין גדול בספרים ולמה זה היום שבאו לבו לדעת שיש נמצא ראשון ואחד ונתחייבו בו וקבלת כח בגוף ... מעתה ... סעיף שכנו הוא עובד ע״ז ... כמו שיבאר הרב אחר זה א״כ העולם מחודש יש לו מחדש ואם היה הגלגל לא סר ולא יסור היותו כן מתנועע תנועה תדירה נצחי׳ יתחייב לפי ההקדמות אשר קדמו שיהיה מניע ואת התנועה הנצחית אינו גוף ולא כח בגוף והוא האל ית׳ שמו וכו׳ כבר שהתבאר לך מלית׳ הש״י והוא המחוייב המציאות וכו׳ · הנה המופתים החותכים המתקיימים על מציאותו בין יהיה העולם קדמון או חדש וכן הורו המופתים על היותו א׳ ובלתי גוף בין יהיה העול׳ חדש בין יהיה העולם קדמון וזה מה שהיתה כוונת הרב עד הנה והנה אמר הרב שישלים דעת הפילוסופים במציאות השכלים הנבדלי׳ ויבאר שהפילוסופי׳ משתוים עם יסודות תורתינו ר״ל מציאות המלאכים ואחר כך ישוב למה שייעד להביא ראיות על חדוש העול׳ ואמר הרב כי לא הביאו עתה ראיה על חדוש העולם למה כי החזקות שבראיות עליו לא יתאמתו ולא יתבארו אלא אחר ידיעת מציאות השכלים הנבדלים ואמר איך אביא ראיה על מציאותם · הרצון שא״א להביא ראיה על מציאותם מבלתי הקדים ואת ההקדמה או ירצה שחדוש העולם לא יתבאר א״א אחר העמידה על השכלים הנבדלים ולהעמיד ג״כ איכות הבאת ראיה על מציאות׳ ואחר שהענין כן א״א מבלי הקדים לפני זה הקדמה וסיא מאיר תעלומות זה המאמר כלו ממה שיקדם ומה שיתאחר :

ההקדמה דע כי מאמרי זה וכו׳ הכוונה בזה כי כל מה שידבר הרב בענין החכמה הטבעית והחכמה האלהית לא היתה להגיד הדעות ההם אלא לבאר ספקות הדת ויראות אמתות סתריה שהם נעלמים אע״פ שלא יספיק ורוב מה שידבר מעניני החכמו׳ הוא סוף על ביאור מה שאפשר להבינו ממעשה בראשית ומעשה מרכבה ולבאר ספקות נתלות בנבואה בידיעת האל · ואמרו זכרתיו ובארתיו והראיתיו אמ׳ החכם רבי משה הנרבוני פירושו כן ירצה שהזכיר הדבר בכלל וביאורו יען הבין אמתתו הראהו במקום הצריך להועילך במעשה בראשית ומעשה מרכבה ובעניני הנבואה בהאמין דעת אמתי באמונו׳ התוריות שלא יוכלו להקים :

פרק שלישי דע כי אלו הדעות וכו׳ · מכאן ועד סוף פרק י״ב ידבר הרב מענין מעשה מרכבה : ואמרו אשר אין ספק שהם לחכמים · ר״ל אותם המדרשו׳ אמרום חכמים חכמים ונבונים בלי ספק :

פרק רביעי בזה הפרק יבאר הרב הארבעה סבות שיש לתנועת הגלגלים כדוריתו ונפשו ושכלו ותשוקו והם הארבעה כנפים משקיה אשר ראה יחזקאל וראשונה ביאר שהגלגל הוא בעל נפש אף שנפש הגלגל אינו כנפש האדם או השור או החמור אבל ענין המאמר שתנועתו עקומית מורה על היות הפתחלה בהתנועע ר״ל :

קרקא״ש

[illegible]

אפודי

והשור • ואין זה ענין המאמר • אבל ענין המאמר • שתנועתו המקומית מורה על היות בו התחלה • בה יתנועע בלא ספק • וההתחלה ההיא היא נפש בלא ספק וביאור זה כי מן השקר שתהי׳ תנועתו הסבובית כתנועה האבן הישרה למטה או כתנועה האש למעלה • ער שתהיה התחלת התנועה היא טבע לא נפש • כי אשור יתנועע ואת התנועה השבעית • אמנם תניעתו ההתחלה היא אשר בו כשיהיה בזולת מקומו לבקש מקומו • ובשיניע למקומו יונח • וזה הגלגל מתנועע במקומו בסבוב • ולא מפני היותו בעל נפש ג׳כ יתחייב שיתנועע כן • כי כל בעל נפש אמנם יתנועע מפני טבע או מפני ציור רצוני באמרי הנה טבע • לבוין אל הנאות ולברוח ממה שהוא בלתי נאות • ואין הפרש בין שיהי׳ מניעו לזה מחיוץ • כברוח בעל היים מהום השמש וכונו אל מקים המים בשיצמא • או יהיה מניעו דמיון • כי ברמיון מה שהוא כנגד ומה שיאות יתנועע ג׳כ ההי וזה הגלגל לא יתנועע לברוח ממה שהוא כנגד או לבקש הנאות • כי כל מיה שאליו יתנועע ממנו יתנועע וכל מה שממנו יתנועע אליו יתנועע • ויעוד שאנו היתה תנועתו מפני זה • היה מחהייב שיהיה מניע אל מה שיתנועע אליו וינוח • כי אם יתנועע לבקש דבר או לברוח מדבר ולא יוכל למצאו לעולם תהיה א׳כ התנועה לבטלה • הנה זאת התנועה א׳כ הסבובית תהיה בציור אחר מהייב לו הציור ההוא שיתנועע כן • ולא היה ציור כי אם כן הגלגל הוא בעל שכל • ואין כל מי שיש לו שכל שיצייר בו עניין אחד ותהיה לו נפש בה יוכל להתנועע מתנועע כשיצייר • כי הציור לבדו לא יהייב תנועה כבר התבאר זה בפילוסופיאה הראשון • והוא מבואר שאתה תמצא מעצמך שתצייר עניינים רבים ואתה יכול להתנועע אליהם אך לא תתנועע אליהם בשום פנים • ער שתתחדש לך תשוקה בהברה לעניין ההוא אשר צירתו ואז תתנועע להגיע אל מה שציירתו • הנה כבר התבאר ג׳כ שאין הנפש אשר בה תהיה התנועה • ולא השכל אשר בו יצוייר הדבר מספיקים בהתחדש כמו זאת התנועה • עד שתתחבר אל זה תשוקה לעניין ההוא המצוייר • יתחייב ג׳כ מזה שיהיה לגלגל תשוקה למה שציירהו והיא הדבר האהוב • והוא האל יתעלה שמו • ובאלו הפנים אמר שיניע השם הגלגל • ר׳ל בהיות הגלגל כוסף להדמות במה שהשיג • והוא העניין ההוא המצוייר • אשר הוא בתכלית הפשיטות ואין שינוי בו כלל ולא התחדשות עניין • והטוב ממנו שופע תמיד • ואי אפשר כן גלגל מאשר היא גשם אלא אם תהיה פיעולות תנועת סבוב ולא דבר אחר • כי זה תכלית מה שאיפשר בגשם שת תמיד פיעולתו עליו • והיא הפשוטה שבתנועות ההווה בנוף • ולא

מעלינו כי הציור לימו מספיק לתתנועע פלוני בעבורו כי החדש יצייר דברי׳ רבים ולא יתנועע אליהם עד שיתחדש לו תשוקה כהברת לעניין הנוסף אשר יצייר׳ ג׳כ שאין הנפש אשר בם תהיה התנועה ולא השכל אשר יצייר׳ כי הדבר מספיקים שיתחדש כמו זאת התנועה לעניין הנוסף אשר יצייר׳ ויתחייב ג׳כ שיהיה לגלגל תשוקה למה שיציירהו ויהי׳ וכיולת הפניים לאחר השלושיה אבל נפש הגלגל על מין התנועה בפועל תמיד שלמין הכליות והוא סיור שהוא שקיף לתשוקה

ר׳ל כי התנועה המקומי׳ שיש לגלגל יורה למן בנפש ולזיגו מתנועע בטבע כשאר כיסודות לאחר למן לכם סוס כפנה ויתנועעו למעלה לו למשה כלי הכרה וידישה כי
כמו שהאש מתחם ולזיגו יודע שמחם • כן ישלה למעלה ומופתיו על זה בתוכר כל שיתנועע מפני טבע אחר׳ כיציע למקום וכשיניע למקומו יונח וזה הגלגל מתנועע
במקומו בעצמו בסבוב אם כן לזיגו מתנועע בטבע אם כן יתחייב מזה שלא יתנועע מפני טבע אחר׳ מהתחלה שכפשית שיש בו • עוד למר ולא מפני היות בעל נפש ג׳כ
יתחייב שיתנועע בפקומו וזה כי כבעלי נפש למקם יתנועעו לכרון חל הכאות ולברוח ממה שהוא כנגד וזה הגלגל לא יתנועע ממה שהוא כנגד או לבקש הנאות • כי כל מה
שיתנועע אליו ממנו יתנועע ויתנועע ולא ממנו שהוא יתנועע אליו יתנועע • ויעוד שאנו היתה תנועתו מפני זה • היה מחהייב שיהיה מניע אל מה שיתנועע אליו וינוח • כי אם יתנועע לבקש דבר או לברוח מדבר ולא יוכל למצאו לעולם תהיה א׳כ התנועה לבטלה • הנה זאת התנועה א׳כ הסבובית תהיה בציור אחר מהייב לו הציור ההוא שיתנועע כן • ולא היה ציור כי אם כן הגלגל הוא בעל שכל • ואין כל מי שיש לו שכל שיצייר בו עניין אחד ותהיה לו נפש בה יוכל להתנועע מתנועע כשיצייר • כי הציור לבדו לא יהייב תנועה כבר התבאר זה בפילוסופיאה הראשון • והוא מבואר שאתה תמצא מעצמך שתצייר עניינים רבים ואתה יכול להתנועע אליהם אך לא תתנועע אליהם בשום פנים • ער שתתחדש לך תשוקה בהברה לעניין ההוא אשר צירתו ואז תתנועע להגיע אל מה שציירתו • הנה כבר התבאר ג׳כ שאין הנפש אשר בה תהיה התנועה • ולא השכל אשר בו יצוייר הדבר מספיקים בהתחדש כמו זאת התנועה • עד שתתחבר אל זה תשוקה לעניין ההוא המצוייר • יתחייב ג׳כ מזה שיהיה לגלגל תשוקה למה שציירהו והיא הדבר האהוב • והוא האל יתעלה שמו • ובאלו הפנים אמר שיניע השם הגלגל • ר׳ל בהיות הגלגל כוסף להדמות במה שהשיג • והוא העניין ההוא המצוייר • אשר הוא בתכלית הפשיטות ואין שינוי בו כלל ולא התחדשות עניין • והטוב ממנו שופע תמיד • ואי אפשר כן גלגל מאשר היא גשם אלא אם תהיה פיעולות תנועת סבוב ולא דבר אחר • כי זה תכלית מה שאיפשר בגשם שת תמיד פיעולתו עליו • והיא הפשוטה שבתנועות ההווה בנוף • ולא

המכוון בלתי תשוקה ולא לא תהיה לו תשוקה לא

יתנועע

שם טוב מורה נבוכים חלק שני

קרקאש

[illegible]

כאשר הוא אומן אבל קאמר בשכלו צורת האוצר וצורת האוצ' אשר הוא בשכל הנגר הוא אשר הוציא האוצר בפועל ושמה אותם בענין כן נותן הצורה בחמרים צורה נבדלת וממציא השכל האנושי מן הכח אל הפועל שכל והוא השכל הפועל והנה הורה הרב זה כי בעבור שני דברים ירא' שיש בכאן שכל הפועל האחד מצד שכלנו כי הוא יוצא פעם בכח ופעם בפועל וכל מה שיצא מן הכח אל הפועל צריך אל פועל שיהיה ממינו והוא שיהיה השכל וזהו השכל הפועל · והטענה השנית אלו הדברים ההווים ונפסדים יראו שהוצאו אל הפועל וא"א שיהיו נעשים על ידי פועלים חמריים כי החומר אין לו אומנות על שיתהוה הבן ממנו ולא אחד מבעלי הנפשות אם כן נתחייב שיהיה לו בכאן דבר שיהיה לו ידיעה ואומנות לעשות הצורות בחמרי' א"כ יש בכאן שכל פועל :

אמר שם טוב אין ספק כי ארי"סטו ביאר שיש בכאן שכל פועל יוציא שכלנו מן הכח אל הפועל וקראו שכל פועל ולא אמר שהוא שכל עשירי כמו שאמרו אחרוני הפילוסו' למה שלא יהיה אחד ממניעי השמים מוציא שכלנו מן הכח אל הפועל וג"כ אלו למה לא [illegible]

ויִמשך לו גם כן הענין אשר כבר התבאר · והוא שהש"י לא יעשה הדברים בקריבה : כי כמו שהוא שורף באמצעות האש : והאש יתנועע באמצעות תנועת הגלגל · כן הגלגל גם הוא יתנועע באמצעו' שכל נבדל : ויהיו השכלי' הם המלאכים המתקרבים אשר באמצעותם יתנועעו הגלגלים · ומפני שא"א בנבדלים המנין בשום פנים מצד התחלף עצמיהם : שהם לא גוף יתחייב לפי זה אצלו · שיהיה הש"י הוא אשר המציא השכל הראשון : אשר השכל ההוא מניע הגלגל הראשון על הצד אשר בארנו · והשכל אשר יניע הגלגל השני אמנם עלתו והתחלתו השכל הראשון · וכן עד שיהיה השכל אשר יניע הגלגל הסמוך לנו הוא עלת השכל הפועל והתחלתו : ואצלו תכלה מציאות הנבדלים · כמו שהגשמים גם כן יתחילו מן הגלגל העליון ויכלו אצל היסודות ומה שהורכב מהם · ולא יתכן שיהיה השכל המניע הגלגל העליון הוא המחוייב המציאות : שכבר השתתף עם השכלים האחרים בעניין אחד · והוא הנעת הגשמים : ויבדל

אפודי

ויִמשך לו ג"כ · ר"ל ונמשך מגזרת ארי"סטו ג"כ הענין אשר כבר התבאר והוא שהש"י וכו' באמצעות שכל נבדל · ר"ל עגול ראשון כי לפי דעתו הש"י לא יניע גלגל : הם המלאכים המתקרבים · ר"ל שהשכלים הנפרדים הם המניעים הקרובי' לגלגלי' כי הש"י הוא המניע הרחוק כי אינו מניע גלגל ומפני שא"א שימצאו שכלים נפרדים רבים שוים במיניות כי אם יהיו רבים שוים במיניות יהיה ביניהם חלוף בענינים מקריים והענינים המקרי' לא ימצאו בבלתי חומר ואחר שהנפרדים הם בלתי חומר יתחייב שלא ימצא בהם הרבוי אלא מצד עלה ועלול כי לא יש ביניהם חלוף עצמי בלתי מקרי ; ואצלו תכלה : מציאות הנבדלים · ר"ל אצל שכל הפועל : ולא יתכן שיהיה השכל המניע וכו' · ר"ל שאין ראוי שיאמר הש"י מניע גלגל עליון לפי שכבר ישותף עם זולתו בהנעת הגרמים השמימיים ; ויבדל

[illegible]

אמר שם טוב כבר קדם לנו [illegible]

[illegible]

פרק חמישי

אמנם

שהגלגלים חיים משכילים ר"ל משיגים זה אמת נכון ג"כ מצד התורה ושאינם נשמים מתים כאש וכארץ כמו שחשבו הסבלים • אבל הם כמו שאמרו הפלוסופים • בעלי חיים עובדי' את ארוניהם ישבחוהו והללוהו שבח גדול ומהללים עצומים • אמר השמים מספרים כבוד אל וגו' ומה רחוק מציור האמת מי שיחשוב שזה לשון העניין • העברים יחר אלא על בעל שכל והמופת המבואר על היותו מתאר ענייניהם בעצמם • ר"ל עניין הגלגלים לא ענייני בהיות האנשים בהם אמרו • אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם • הנה כבר ביאר ופירש שהוא מתאר עצמם שהם משבחים הש' ומגידים נפלאותיו בלא דברי שפה ולשון • והוא האמת • כי אשר ישבח ברברים אמנם יספר מה שצייר ועצם הציור הוא השבח האמיתי • אמנם ההגיה בו הוא להבין האחרים או להראות על עצמו שהשיג • כבר אמר • אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה • כמו שבארנו : וזו ראיה תוריה לא יכחישנה רק סכל או מתעקש • אמנם דעת החכמים בזה איני רואה אותו צריך לבאור ולא לראיה • התבונן סדורם בברכת היחד ומה שנכפל בתפלות ותורף המורשות באמרו • וצבא השמים לך משתחוים • ובאומרו • ברון יחד כוכבי בוקר וירועו כל בני אלהי' וזה כדבריהם הרבה • ובבראשית רבה אמרו באמרו את עלה שמו • והארץ היתה תוהו ובהו • אמרו תוהא ובוהא ר"ל תאבל ותצעק על רויע חלקה • ר"ל הארץ אמרה אני והם נבראנו בא' ר"ל הארץ ושמים • העליונים חיים והתחתונים מתים • הנה כבר גלו ג"כ בחיות הגלגלים נשמים חיים לא נשמים מתים כיסודות • הנה כבר התבאר לך כי אשר אמרו אריסט"ו ג"כ בהיות הגלגל משיג מצייר • מסכים לדברי נביאינו וחכמי תורתינו והם החכמים ז"ל • ודע כי כל הפילוסופים מסכימים על היות התחתון נשלמת בכחות שופעות עליו מן הגלגל כמו שזכרנו ושהגלגלים משיגים למה שינהיגוהו יודעים בו וזה ג"כ נכרב בתורה ונאמ' • אשר חלק יי אלהיך אותם לכל העמים • ר"ל שהוא שכם אמצעיים להנהגת הברואים לא שיעבדו • ואמר בפרוש • ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל וגו' • ועניין המשילה השלטון בהנהגה • והוא עניין מוסף על האור והחושך אשר הוא עלת ההויה וההפסד דרקרוכה • כי עניין האור והחושך הוא הנאמר עליו • ולהבדיל בין האור ובין החשך • ומן השקר שיהיה המנהיג דבר א'לא ידע הדבר ההוא אשר ינהיגהו • כשתודע אמתת ההנהגה על מה זה תפול • והנה נרחיב בזה העניין מאמר אחר :

פרק ששי

אמנם

שהמלאכים נמצאים • זה מבוה שאין צריך שתובא עליו ראיה תורייה • כי זה כתוב בתורה במקומות רבים • ובכר ידערת (בפרק כ' חלק ח') כי אלהים שם השופטים • עד האלהים יבוא דבר שניהם ולזה הושאל זה השם למלאכים • ולבורא להיותו שופט על המלאכים • ולזה אמר • כי אני ה' אלהיכם • וזה ספור למין האדם כולו ואח"כ אמר • הוא אלהי האלהים • ר"ל אלוהי המלאכים • ואדוני • ר"ל אדון הגלגלים והכוכבים שהם אדונים לכל נוף זולתם • וזה העניין • לא שיהיה אלהים ואדנים ממין האדם שהם יותר פחותים מזה וכל שכן שאמרו אלהים כולל כל מין האדם ראשיו ונעבדיו • וא"א שיהיו הנרצה בו ג"כ שהוא ית' אדון על כל מה שיחשב בו אלוהות מאבן ועץ • שאין הגדלה וכבוד בהיות השם אדון האבן והעץ והתיכת מתכת ואמנם הנרצה שהוא ית' שופט על השופטי' ר"ל המלאכי'ואדון הגלגלי' : וכבר קדם לנו בזה האמור (פרק כ"ט ח"ת) בביאור שהמלאכים אינם נופות • זה ג"כ הוא מ"ש אריסט"ו • אלא שהנה התחלפות שם הוא יאמר שכלי נפרדים • ואנו נאמ' מלאכים ואמנ' אמרו הוא שכלי השכלים הנפרדים הם ג"כ אמציעי' בין הבורא ית' ובין הנמצאות • ושבאמצעות יתנועעו הגלגלים • אשר תנועתם היא סבת היות ההויות • זה ג"כ כתוב בכל הספרים • שאתה לא תמצא כלל פעל שיעשהו הש' זא על ידי מלאך • וכבר ידעת שעניין מלאך שליח • וכל עושה מ'עשה מצוה הוא מלאך • עוד שתנועני ב"ה ואפי' שאינם מדברי' ספר הכתוב עליהם שהם על ידי מלאך כשתאות התנועה ההיא לכונת הבורא אשר שם בו כח יניעהו התנועה ההיא • אמר אלהי שלח מלאביה וסגר פום אריותא ולא הכלוני •

והתנועות

ויבדל כל אחר מן האחר בעניין • והיה כל אחר מן העשרה בעל שני ענייניים • אם כן א"א מבלתי סבה ראשונה לכל • והי מאמר ארים"טו וודעתו על אלו העניינים מבוארים כפי שכלם בספרים הנמשכים אחריו • והעולה מדבריו כלם הוא שהגלגלים כלם נשמי' חיי' בעלי נפש ושכל • יציריו וישיגו התחלותיה' ושכמציאות שכלים נפרדים לא בנשם כלל • כלם שופעים מהל' יתעלה • והם אמציעיים בין השם ובין אלו הנשמים כולם • והנני אבאר לך מה שבתורתנו ממה שמסכים לאלו הדעות • ומה שבה ממה שהוא כנגדם • בפרקים הבאים :

פרק חמישי

אמנם

שהגלגלים חיים משכילים ר"ל משיגים זה אמת נכון ג"כ מצד התורה ושאינם נשמים מתים כאש וכארץ כמו שחשבו הסבלים • אבל הם כמו שאמרו הפלוסופים • בעלי חיים עובדי' את ארוניהם ישבחוהו והללוהו שבח גדול ומהללים עצומים • אמר השמים מספרים כבוד אל וגו' ומה רחוק מציור האמת מי שיחשוב שזה לשון העניין • העברים יחר אלא על בעל שכל והמופת המבואר על היותו מתאר ענייניהם בעצמם • ר"ל עניין הגלגלים לא ענייני בהיות האנשים בהם אמרו • אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם • הנה כבר ביאר ופירש שהוא מתאר עצמם שהם משבחים הש' ומגידים נפלאותיו בלא דברי שפה ולשון • והוא האמת • כי אשר ישבח ברברים אמנם יספר מה שצייר ועצם הציור הוא השבח האמיתי • אמנם ההגיה בו הוא להבין האחרים או להראות על עצמו שהשיג • כבר אמר • אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה • כמו שבארנו : וזו ראיה תוריה לא יכחישנה רק סכל או מתעקש • אמנם דעת החכמים בזה איני רואה אותו צריך לבאור ולא לראיה • התבונן סדורם בברכת היחד ומה שנכפל בתפלות ותורף המורשות באמרו • וצבא השמים לך משתחוים • ובאומרו • ברון יחד כוכבי בוקר וירועו כל בני אלהי' וזה כדבריהם הרבה • ובבראשית רבה אמרו באמרו את עלה שמו • והארץ היתה תוהו ובהו • אמרו תוהא ובוהא ר"ל תאבל ותצעק על רויע חלקה • ר"ל הארץ אמרה אני והם נבראנו בא' ר"ל הארץ ושמים • העליונים חיים והתחתונים מתים • הנה כבר גלו ג"כ בחיות הגלגלים נשמים חיים לא נשמים מתים כיסודות • הנה כבר התבאר לך כי אשר אמרו אריסט"ו ג"כ בהיות הגלגל משיג מצייר • מסכים לדברי נביאינו וחכמי תורתינו והם החכמים ז"ל • ודע כי כל הפילוסופים מסכימים על היות הנהגת זה העולם התחתון נשלמת בכחות שופעות עליו מן הגלגל כמו שזכרנו ושהגלגלים משיגים למה שינהיגוהו יודעים בו וזה ג"כ נכרב בתורה ונאמ' • אשר חלק יי אלהיך אותם לכל העמים • ר"ל שהוא שכם אמצעיים להנהגת הברואים לא שיעבדו • ואמר בפרוש • ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל וגו' • ועניין המשילה השלטון בהנהגה • והוא עניין מוסף על האור והחושך אשר הוא עלת ההויה וההפסד דרקרוכה • כי עניין האור והחושך הוא הנאמר עליו • ולהבדיל בין האור ובין החשך • ומן השקר שיהיה המנהיג דבר א'לא ידע הדבר ההוא אשר ינהיגהו • כשתודע אמתת ההנהגה על מה זה תפול • והנה נרחיב בזה העניין מאמר אחר :

פרק ששי

אמנם

שהמלאכים נמצאים • זה מבוה שאין צריך שתובא עליו ראיה תורייה • כי זה כתוב בתורה במקומות רבים • ובכר ידערת (בפרק כ' חלק ח') כי אלהים שם השופטים • עד האלהים יבוא דבר שניהם ולזה הושאל זה השם למלאכים • ולבורא להיותו שופט על המלאכים • ולזה אמר • כי אני ה' אלהיכם • וזה ספור למין האדם כולו ואח"כ אמר • הוא אלהי האלהים • ר"ל אלוהי המלאכים • ואדוני • ר"ל אדון הגלגלים והכוכבים שהם אדונים לכל נוף זולתם • וזה העניין • לא שיהיה אלהים ואדנים ממין האדם שהם יותר פחותים מזה וכל שכן שאמרו אלהים כולל כל מין האדם ראשיו ונעבדיו • וא"א שיהיו הנרצה בו ג"כ שהוא ית' אדון על כל מה שיחשב בו אלוהות מאבן ועץ • שאין הגדלה וכבוד בהיות השם אדון האבן והעץ והתיכת מתכת ואמנם הנרצה שהוא ית' שופט על השופטי' ר"ל המלאכי'ואדון הגלגלי' : וכבר קדם לנו בזה האמור (פרק כ"ט ח"ת) בביאור שהמלאכים אינם נופות • זה ג"כ הוא מ"ש אריסט"ו • אלא שהנה התחלפות שם הוא יאמר שכלי נפרדים • ואנו נאמ' מלאכים ואמנ' אמרו הוא שכלי השכלים הנפרדים הם ג"כ אמציעי' בין הבורא ית' ובין הנמצאות • ושבאמצעות יתנועעו הגלגלים • אשר תנועתם היא סבת היות ההויות • זה ג"כ כתוב בכל הספרים • שאתה לא תמצא כלל פעל שיעשהו הש' זא על ידי מלאך • וכבר ידעת שעניין מלאך שליח • וכל עושה מ'עשה מצוה הוא מלאך • עוד שתנועני ב"ה ואפי' שאינם מדברי' ספר הכתוב עליהם שהם על ידי מלאך כשתאות התנועה ההיא לכונת הבורא אשר שם בו כח יניעהו התנועה ההיא • אמר אלהי שלח מלאביה וסגר פום אריותא ולא הכלוני •

והתנועות

ויבדל כל אחר מן האחר בעניין • והיה כל אחר מן העשרה בעל שני ענייניים • אם כן א"א מבלתי סבה ראשונה לכל • והי מאמר ארים"טו וודעתו על אלו העניינים מבוארים כפי שכלם בספרים הנמשכים אחריו • והעולה מדבריו כלם הוא שהגלגלים כלם נשמי' חיי' בעלי נפש ושכל • יציריו וישיגו התחלותיה' ושכמציאות שכלים נפרדים לא בנשם כלל • כלם שופעים מהל' יתעלה • והם אמציעיים בין השם ובין אלו הנשמים כולם • והנני אבאר לך מה שבתורתנו ממה שמסכים לאלו הדעות • ומה שבה ממה שהוא כנגדם • בפרקים הבאים :

פרק חמישי

אמנם

שהגלגלים חיים משכילים ר"ל משיגים זה אמת נכון ג"כ מצד התורה ושאינם נשמים מתים כאש וכארץ כמו שחשבו הסבלים • אבל הם כמו שאמרו הפלוסופים • בעלי חיים עובדי' את ארוניהם ישבחוהו והללוהו שבח גדול ומהללים עצומים • אמר השמים מספרים כבוד אל וגו' ומה רחוק מציור האמת מי שיחשוב שזה לשון העניין • העברים יחר אלא על בעל שכל והמופת המבואר על היותו מתאר ענייניהם בעצמם • ר"ל עניין הגלגלים לא ענייני בהיות האנשים בהם אמרו • אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם • הנה כבר ביאר ופירש שהוא מתאר עצמם שהם משבחים הש' ומגידים נפלאותיו בלא דברי שפה ולשון • והוא האמת • כי אשר ישבח ברברים אמנם יספר מה שצייר ועצם הציור הוא השבח האמיתי • אמנם ההגיה בו הוא להבין האחרים או להראות על עצמו שהשיג • כבר אמר • אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה • כמו שבארנו : וזו ראיה תוריה לא יכחישנה רק סכל או מתעקש • אמנם דעת החכמים בזה איני רואה אותו צריך לבאור ולא לראיה • התבונן סדורם בברכת היחד ומה שנכפל בתפלות ותורף המורשות באמרו • וצבא השמים לך משתחוים • ובאומרו • ברון יחד כוכבי בוקר וירועו כל בני אלהי' וזה כדבריהם הרבה • ובבראשית רבה אמרו באמרו את עלה שמו • והארץ היתה תוהו ובהו • אמרו תוהא ובוהא ר"ל תאבל ותצעק על רויע חלקה • ר"ל הארץ אמרה אני והם נבראנו בא' ר"ל הארץ ושמים • העליונים חיים והתחתונים מתים • הנה כבר גלו ג"כ בחיות הגלגלים נשמים חיים לא נשמים מתים כיסודות • הנה כבר התבאר לך כי אשר אמרו אריסט"ו ג"כ בהיות הגלגל משיג מצייר • מסכים לדברי נביאינו וחכמי תורתינו והם החכמים ז"ל • ודע כי כל הפילוסופים מסכימים על היות הנהגת זה העולם התחתון נשלמת בכחות שופעות עליו מן הגלגל כמו שזכרנו ושהגלגלים משיגים למה שינהיגוהו יודעים בו וזה ג"כ נכרב בתורה ונאמ' • אשר חלק יי אלהיך אותם לכל העמים • ר"ל שהוא שכם אמצעיים להנהגת הברואים לא שיעבדו • ואמר בפרוש • ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל וגו' • ועניין המשילה השלטון בהנהגה • והוא עניין מוסף על האור והחושך אשר הוא עלת ההויה וההפסד דרקרוכה • כי עניין האור והחושך הוא הנאמר עליו • ולהבדיל בין האור ובין החשך • ומן השקר שיהיה המנהיג דבר א'לא ידע הדבר ההוא אשר ינהיגהו • כשתודע אמתת ההנהגה על מה זה תפול • והנה נרחיב בזה העניין מאמר אחר :

פרק ששי

אמנם

שהמלאכים נמצאים • זה מבוה שאין צריך שתובא עליו ראיה תורייה • כי זה כתוב בתורה במקומות רבים • ובכר ידערת (בפרק כ' חלק ח') כי אלהים שם השופטים • עד האלהים יבוא דבר שניהם ולזה הושאל זה השם למלאכים • ולבורא להיותו שופט על המלאכים • ולזה אמר • כי אני ה' אלהיכם • וזה ספור למין האדם כולו ואח"כ אמר • הוא אלהי האלהים • ר"ל אלוהי המלאכים • ואדוני • ר"ל אדון הגלגלים והכוכבים שהם אדונים לכל נוף זולתם • וזה העניין • לא שיהיה אלהים ואדנים ממין האדם שהם יותר פחותים מזה וכל שכן שאמרו אלהים כולל כל מין האדם ראשיו ונעבדיו • וא"א שיהיו הנרצה בו ג"כ שהוא ית' אדון על כל מה שיחשב בו אלוהות מאבן ועץ • שאין הגדלה וכבוד בהיות השם אדון האבן והעץ והתיכת מתכת ואמנם הנרצה שהוא ית' שופט על השופטי' ר"ל המלאכי'ואדון הגלגלי' : וכבר קדם לנו בזה האמור (פרק כ"ט ח"ת) בביאור שהמלאכים אינם נופות • זה ג"כ הוא מ"ש אריסט"ו • אלא שהנה התחלפות שם הוא יאמר שכלי נפרדים • ואנו נאמ' מלאכים ואמנ' אמרו הוא שכלי השכלים הנפרדים הם ג"כ אמציעי' בין הבורא ית' ובין הנמצאות • ושבאמצעות יתנועעו הגלגלים • אשר תנועתם היא סבת היות ההויות • זה ג"כ כתוב בכל הספרים • שאתה לא תמצא כלל פעל שיעשהו הש' זא על ידי מלאך • וכבר ידעת שעניין מלאך שליח • וכל עושה מ'עשה מצוה הוא מלאך • עוד שתנועני ב"ה ואפי' שאינם מדברי' ספר הכתוב עליהם שהם על ידי מלאך כשתאות התנועה ההיא לכונת הבורא אשר שם בו כח יניעהו התנועה ההיא • אמר אלהי שלח מלאביה וסגר פום אריותא ולא הכלוני •

והתנועות

ותנועות אתון בלעם כלם על ידי מלאך · עד שהיסודות יקראו ג"כ מלאכים עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט · והנה יתבאר לך שמלאך יאמר על שליח מן האנשי' · וישלח יעקב מלאכים · ויאמר על הנביא · ויעל מלאך יי' מן הגלגל אל הבוכי' וישלח מלאך ויוציאנו ממצרי' · ויאמר על השכלים הנפרדים שיראו לנביאים במראה הנבואה · ויאמר על הכחות החיוניות כמו שנבאר · ודברנו הנה אמנם הוא במלאכים אשר הם שכלים נפרדים · שתורתינו לא תכחיש היותו יתעלה מנהיג זה המציאו' באמצעות המלאכי' · כתבו החכמי' במאמר התורה · נעשה אדם בצלמינו · ואמרו הבה נרדה ונבלה שם שפתם · אשר זה לשון רבי' · אמרו כביכול אין הב"ה עושה דבר עד שמסתכל במפליא שלמעלה · ואתמה מאמרם מסתכל · כי בזה הלשון בעצמו יאמר אפלטון שהשם יעיין בעולם השכלים · וישפיע ממנו המציאות · ובמקומות אמרו במוחלט אין הקב"ה עושה דבר עד שנמלך בפמליא שלמעלה · ופמליא הוא המחנה בלשון יון · ובבראשית רבה ג"כ נאמר ובמדרש קהלת · את אשר כבר עשוהו · עשהו לא נאמר אלא עשוהו כביכול הוא ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר שבך והושיבו אותו על כנו שנאמר · הוא עשך ויכוננך · ובבראשית רבה ג"כ אמרו כל מקו' שנאמ' וי' הוא ובית דינו · ואין הכונה באלו המאמרים כלם מה שחשבוהו הפתיים שיש לו יתעלה דברים · או מחשבה · או שאלת עצה · או התבוננות והעזר בדעת אחרים · ואיך יעזר הבורא במה שברא · אבל זה כלו באור שאפילו חלקי המציאות עד בריאת האברים מבעלי חיים כפי מה שהם עליו כל זה באמצעות מלאכים · כי הכחו' כלם מלאכי' : ומה מאד רע עורון הסכלות ומה מאד מזיק · אלו אמרת לאיש אחד מאשר יחשבו שהם חכמי ישרא' · שהשם ישלח מלאכו שיכנס בבטן האשה ויצייר שם העובר ייטב לו זה מאד ויקבלהו · ויראה זה עוצם יכלת בחק השם וחכמה ממנו יתעלה · עם האמינו גם כן שהמלאך גוף מאש שורפת שעורו כשליש העולם כלו · ויראה זה כלו אפשר בחק השם · אמנם אם תאמר לו שהש"י שם בזרע כח מצייר יעשה תכונת אלו האברים ויתארם והוא המלאך · או שהצורות כולם מפעולות השכל הפועל והוא המלאך והוא שרו של עולם אשר זכרוהו החכמים תמיד · יברח מזה · כי לא יבין עניין זה העוצם והיכולת האמתיים · והוא המצאת הכחות הפועלות בדבר אשר לא יושגו בחוש · כבר בארו החכמים וכרונם לברכה למי שהוא חכם · כי כל כח מן הכחות הגופניות מלאך · כל שכן הכחות המפוזרות בעולם · ושכל כח יש לו פעולה · אחת מיוחדת ולא יהיו לו שתי פעולות · בבראשית רבה תני אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות ולא שני מלאכי' עושים שליחות אחת · וזהו עניין כל הכחות · ומה שיחזק אצלך היות הכחות האישיות הטבעיות והנפשיות נקראות מלאכים · אמרם במקומות רבים · ועקרו בבראשית רבה · בכל יום הק"בה בורא כת של מלאכים אומרים לפניו שירה והולכי' להם · וכאשר הוקשה זה המאמר במאמ' מורה על היות המלאכי' עומדים וכן התבאר פעמים שהמלאכים חיים וקיימים · יהיה המענה שמהם קיים ומהם אבד · וכן העניין באמת כי אלו הכחות האישיות הוות נפסדות על ההמשך · ומיני הכחו' הם נשארים לא יפסדו · ושם נאמר בעניין יהודה ותמר · אמר רבי יוחנן בקש לעבור ורמז לו הק"בה מלאך שהוא ממונה על התאוה · ר"ל כח הקושי · הנה כבר קרא הכח הזה מלאך ג"כ · וכן תמצאם תמיד אומרים מלאך שהוא ממונה על כך וכך · כי כל כח שימנהו הק"בה על עניין מן העניני' הוא מלאך הממונה על אותו הדבר · וכתוב במדרש קהלת · בשעה שאדם ישן נפשו אומרת למלאך · ומלאך אומר לכרוב · הנה כבר בארו למי שיבין וישכיל · שהכח המדמה ג"כ יקרא מלאך ושהשכל יקרא כרוב ומה מאד הוא נאה זה למי שידע · ומה מאד הוא נמאס לפתאים ·

אבל

אבל היות כל צורה שיראה בה המלאך במראה הנבואה כבר אמרנו בזה · שאתה תמצא נביאים יראו המלאכים כאלו הוא איש מן האנשים · והנה שלשה אנשים נצבים עליו · ומהם מי שיראהו כאלו הוא איש נורא מפחיד · אמ' ומראהו כמראה מלאך האלהי נורא מאד · ומהם מי שיראהו אש · וירא מלאך יי אליו בלבת אש · ושם נאמר אברהם שהיה כתוב יפה נרמז לו כדמות אנשים · לוט שהיה כתוב נרמז לו כדמות מלאכים · וזה סוד גבואי גדול · והנה יבואו (ס' מ"ה ומ"ה מזה החלק) הדברים בנבואה במה"ר שראוי · ושם נאמר עד שלא עשו שליחותן קראם אנשים וכשעשו שליחותן לבשו מלאכות · והסתבל איך באר מבל צד שעניין מלאך היא פעולה אחת · ושכל מראה מלאך אמנם הוא במראה הנבואה ולפי עניין המשיג · ואין במה שזכרו אריס"ט ג"כ דבר שיחלוק בזה העניין על התורה · אבל אשר יהלוק בזה כולן היותו מאמין אלו הדברים כלם קרומים · ושהם עניינים מחוייבים ממנו יתעלה כן · ואנחנו נאמין שכל זה נכבא · ושהשם ברא השכלים הנפרדים ושם בגלגל כח התשוקה להם · והוא אשר ברא השכלים והגלגלים ושם בהם אלו הבחות המנהיגו · בזה נחלוק עליו · והנה תשמע דעתו · ודעת התורה האמתית בהודוש העולם :

פרק שביעי

כבר בארנו שתוף שם מלאך · ושהוא כולל השכלים והגלגלי והיסודות כי כלם עושים מציזה · אבל לא תחשוב שהגלגלים או השכלים כדמות שאר הבחות הגשמיות · אשר הם טבע ולא ישיגו פעולתיהם · אבל הגלגלים והשכלים משיגים פעולותיהם ובוחרים ומנהיגים · אבל לא כבחירתנו והנהגתנו · אשר היא כלה בענייגים מתחדשי · כבר ספרה התורה עניינים העירוני על זה · אמ' המלאך אל לוט · כי לא אוכל לעשות · וגו' ואבור לו להנצלו · הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה · ואבור השמ' בפניו ושמע בקולו וגו' · אלו כלם יורוך עלי השגחם לפעולותיהם · והיו להם רצון ובחירה במה שהושפע להם מן ההנהגה כמו שיש לנו רצון במה שהושפע לנו ונוכל עליו בעקר הוויתינו · אלא שאנחנו נעשה הפחות ויקרם להנהגתנו ופעולתנו ההעדר · אבל השכלים והגלגלים אינם כן אבל יעשו דטוב לעולם · ואין אצלם כי אם הטוב · כמו שנבאר בפרקי הבאים · וכל מה שיש להם הוא נמצא בשלמות ובפעל תמיד מעת שנמצאו :

פרק שמיני

מן הדעות הקדומים המתפשטי אצל הפילוסופי ורוב האנשים · שלתנועת הגלגלים קולות נוראים עצומים מאד · והיתה ראיתם על זה אמרם שהגרמים הקטני אשר אתנו בשיתנועעו תנועה ממהר ישמע להם קעקוע עצו וצליל מרעיד · כ"ש גרמי השמש והירח והכבכי על מה שהם עליו מן הגודל והמהירות · וכיעת פיתאגורס גרום כלה תאמין שיש להם קולות ערבים נערכים עם גודלם בהערך נגוני המוסיקא · ויש להם לתת עלה להיותנו בלתי שומעים הקולות ההם העצומים והנוראים · וזה הדעת מפורסם באמונתינו נ"כ · הלא תראה החכמים יתארו גודל קול השמש בעת מרוצתה כל יום בגלגל · וכן ראוי לכלם : אמנם אריס"ט יאמין זה ויבאר שאין קול להם · ואתה תמצא זה בספר השמי והעולם ומשם תבין זה · ולא תרהיק היות דעת אריס"ט חולק על דעת החכמים בזה · כי זה הדעת ר"ל היות להם קולות אמנם הוא נמשך אחר האמנת גלגל קבוע ומזלות הזוהרים · וכבר ידעת הכרעתם דעת אומות העולם על דעתם בענייני התבונה הלו · והוא אמרם בפירוש ונצחו חכמי א"ה חכמי ישראל · וזה אמת כי הענייני העיוניים אמנם דבר בהם כל מי שיש דיבר כפי שהביא אליו העיון · ולזה יאמן מה שהתאמת טופתו :

פרק תשיעי כבר

בארנו לך (פר' ד' מזה החלק) שמספר הגלגלים לא דוקדק בזמן תשיעה · אמנם מנו הבדור האחד הכולל גלגלים רבים וחשבוהו לאחד · כמו שהתבאר למי שעיין בחכמת התבונה · ולזה לא תרהיק עוד מאמר קצת החכמים

פרק תשיעי שני רקיעים הם · ר"ל שהוא מוכח מהכדור המוקל שנגלגלים בדיוק כן תמצאנו בכדוריים הכדוריים בתוך שכדור הכוללי הנגלגלים כדור אחד וים לכדוריים שאפני וים שכיח הרב מקצת הרקיעים שני רקיעים הם נגלגל אחד שכוכבי קבוע תרבע' מרכבות יונקות מכין שני סריס שהם שני כדורים ; והם שכוכבי מזלך · ר"ל שדעת הרחשוכים כלם שהחוד מוגה וכדור ככב למעלה מן שמש וכן היה דעת יחוקל והתרבע תירת הם הרכע כדורים כדור הכוכבים הקיימים וכדור החמשת ככבי הנבוכה וכדור השמש וכדור הירח ולכן שהם ירחים וחלק' מלך כי מי שיטים מחמש' ככבי הנבוכה יניעו יסוד בתוכך לך יתקן שיטים בתוכ' השמש שיטיע יסוד בתוכם לכן אחר הרב מלך כי בתוכך מקוויים הוא שבחוכך שיטים השמש למטה מהגה וככב : הכלות בשבעין משבעי · ר"ל שיתכן שיעמוד השמש בחוכב כתוך מקום אחר שפר מפורסם · ר"ל יק יוך עם אחרו וכבר תכר : כבר הערנוהו ממנו · ר"ל שרמי' עשה הערים עם תלמיד אחוכ"ר בן תלמי"ת מלותם רחיות שעשה אחוכ"ר לבלר שנגה וככב הם למעט מספרם לפי שהיום מוכרחות לפל הכלכול: וזה המספר חלי שורש גדול · ר"ל בענין מעשה מרכב מיחוקל כי מרכבת יחוקל נכנית על זה הענין :

פרק עשירי כוכבות השותפת מן הגלגלי, ר"ל והכוכבות שהם נשמעות מן הגלגלים כוכבות מזלי נימוס וקטס וירחים וחמלכם: ושוכל יקראו ג' ככבי · ר"ל תע"ם שחלת מזל לת תכול בקדקוק כי תם על ב"ם מזלות מכל מקו: ר"ל יקראו ג' ככבי מזל · נוחר שלהו לשלשים יום · ר"ל והו ככב לבכר : לשלשים שנה · ר"ל והו ככב גלגל שכתינו שתשלים תיר הכוי · ר"ל מיני הכויה כי מלת הויה כוללת כל המ טים וא"כ פרטי הכויה שם המיניים : כח ככב תחר מיחד · ר"ל כי כל הגלגל שעלי בעולם השפל בכללות וייחוד : כענין בכחות הנפש · ר"ל כחו הנפש הממלאת כיחי שהיא פועלת בכל ות פוף תחוש כח הזכוע והרחות הוא מקור תזכה הנפשי תחר שם שכחו כחות : תים תחר כחו שזכרנו · ר"ל חלק ח' פרק ע"ב: בהקדש פירה · ר"ל תפניו ז תחר בהקדי' כי שנועתם תרחש יותר תניכה כשהוא בגלגל בהקצה בגד מחוך לחרק יותר מחלק בגלגל הקצה רחוק מן בחרק : שיהיו הכדורים הד' והם ד' חות שרחש יחוקל וחיכוחות התרבע · ר"ל וחם ד' הוכבים בתרחה הנוכרו: והכחות הכלים מלחם תחלק בחלקים הנוכרו · ר"ל חלק ה' נכפי היה שרחש יחוקל כחו שבחרנו בפ' ד' מזה החלק: וכבן זה תלך · ר"ל הסוד הוא כי כל מה שחמר עכשו הוא מפחת והערה לפי' מעשה מרכבת יחוקל: וז הפן וז מכחה כחו וכו' פרק ד' מזה הוא

שני רקיעים הם · שנאמר הן ליי אלהיך השמי' ושמי השמים · כי אומר זה המאמר מנה כדור הככבים כלם אחד ר"ל הגלגל' אשר בהם ככבים · ומנה כדור הגלגל המקיף אשר אין ככבים בו כדור שני · ואמ' ב'רקיעים הם · ואני אקדים לך הקדמה יצטרך אליה בעניין כוונתנו בזה הפרק והיא זאת · דע כי גלגל נוגה וככב יש מחלוקת בהם בין הראשונים מאנשי המזרי' אם הם למעלה מן השמש או תחת השמש · מפני שאין שם מופת יורנו על סדור שני הכדורים האלו · והיה דעת הראשונים כלם שכדורי נגה וככב למעלה מן השמש ודע זה והבינהו מאד · ואח"כ בא בטלמיוס והבריע היותה מתחת · ואמר שהוא הנאות בעניין השבעי שיהא השמש באמצע ושלשה כוכבי למעל' ממנו ושלשה מתחתי · ואח"כ באו אנשים אחרים באנדלוס הכמי' בלמודים מאד · ובארו לפי הקדמות בטלמיוס כי נגה וככב למעלה מן השמש · וכבר חבר בזה אבן אפלח האשבילי אשר התחברתי עם בנו · ספר מפורסם · אח"כ השתדל בזה העניין · הפלוסף המעולה אבובכ"ר בן צ"ג איג אשר קראתי עם אחד מתלמידיו והראה אפני ראיות · כבר העתקנום ממנו · יראחיק בהם שיהיה נגה וככב למעלה מן השמש · אבל זה אשר זכרו אבובכ"ר הוא ראית הרחקת זה לא ראית מניעתו · סיף דבר יהיה העניין כן או לא יהיה · הנה הראשונים כלם היו מסדרים ככב נוגה למעלה מן השמש ולזה היו מונין הכדורים חמשה · כדור הירח הסמוך לנו בלא ספק · וכדור השמש אשר הוא למעלה ממנו בהברח · וכדור החמשה הככבים הנבוכים וכדור הככבים העומדים · והגלגל המקיף בכל אשר אין ככב בו · ויהיה מספר הכדורים המצויירים · ר"ל כדורי הצורות אשר בהם ככבים · כי כן היו הראשוני'קוראים הככבים צורות · כמו שהו' מפורסם בספריה יהיה מספרם ד' כדורי · כדור הככבי העומדים · וכדור הככבים הנבוכי' הה' · וכדור השמש וכדור הירח · ולמעלה מכלם גלגל אחר חלק אין ככב בו · וזה המספר הוא אצלי שרש גדול מאד לעניין עלה ברעיתי לא ראיתיו לאחד מן הפילוסופי' בבאו' · ואולם מצאתי בדברי הפילוסופי' ודברי החכמים דברים העירוני על זה · והנני אוכירהו לך בזה הפרק ואבאר העניין :

פרק עשירי

ירוע מפורסם בכל ספרי הפילוסופים כשידברו בהנהגה · אמרו כי הנהגת זה העולם התחתון ר"ל עולם ההויה וההפסד אמנם היא בכחות השופעות מן הגלגלים · וכבר זכרנו זה פעמי' · וכן תמצא החכמי' ר"ל אומרי' אין לך כל נעשב ונעשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל שנאמר · הידעת חוקות שמים אם תשים משטרו בארץ · ומזל יקראו כ"ב הכוכב · תמצא זה מבואר בראש בראשית רבה · אמרו יש מזל שהוא גומר הלובו לשלשים יום · ויש מזל שגומר הלובו לשלשי שנה · הנה כבר בארו בזה המאמר שאפני אישי ההויה יש להם כחות בככבים מיוחדים להם · ואע"פ שכחות הגלגל מחפשטי בכל הנמצאות · אבל יהיה ג' כח ככב אחר מיוחד במין אחד בעניין בכחות הנשם האחד · כי המציאות כולו איש אחר כמו שזכרנו (פ' ע"ב חלק ח') וכן זכרו הפילוסופים שלירח כח מוסיף ומיוחד ביסוד המים · והראיה על זה תוספת היום והתרחות בתוספת הירח וחסרונם בחסרונו · והיות המשך בימים עם הקלים הירח והחסרון בשובו לאחור · ר"ל עליותו וירידתו ברבעי הגלגל · כפי מה שהו' מבואר נגלה למי שהשקיע על זה · אמנם היות לנציון השמש מניע יסוד האש זה מבואר מאד כמו שתראהו מתחת ששת החום במציאות עם השמש · ותגבורת קורת ברחקו ממקו' אז בהיעלמו ממנו · וזה מבואר אין להאריך בזכרו · ועלה בדעתי כאשר ידעתי זה · כי אלו הד' כדורי המצויירי' אע"פ ששופעי' מכלם כחות בכל המתהוות והם עלתם · יש לכל כדור יסוד מניע המי · וכדור השמש מניע האש · וכדור שאר הככבי הנבוכי מניע האויר · ולרוב תניועתם והתלפפם ושובם וישרונם ועמידת' יראה הצטייר האויר בהתחלפו והתקבצו והתפשטו במהירות · וכדור שאר הככבי העומדי מניע הארץ · ואולי בעבור זה התאחרת תניעתה לקבלת ההפעלות והחמזוג' לאיחור הככבים בתנועה · וכבר הערנו על התיחדות הככבים העומדים בארץ · באמרם שמספר מיני הצמחים כמספר אישי ככבים מכלל הככבי · וכן אפשר שיהיה הסדר שיהיו הכדורים ארבעה · והיסודות המתנועעות מאתם ארבע · והתחות הבאים תחלה מאתם במציאו' בכלל ארבע כחות כמו שבארנו (פ' ע"ב מחלק ח') וכן סבות כל תנועה גלגלית ארבע סבות · והם צורות הגלגל · ר"ל כדוריתו · ונפשו · ושכלו אשר בו יציור כמו

כמו שבארנו. (פ"ד מזה החלק) והשכל הנכרל. אשר הוא חשוקי. והבן זה מאד. ובאורו כי לולא היות צורתו זאת הצורה. לא היה יכול בשום פנים להתנועע תנועה סבובית על הדביקות. מפני שאי אפשר דבקות תנועה בחזר הלילה אלא בתנועת הסבוב לבד. אבל התנועה הישרה אע"פ שישוב המתנועע בדרך ההוא בעצמו פעמים לא תדבק התנועה. כי בין כל שתי תנועות זו הפך זו בנוחה. כמו שהתבאר במופת במקומו. הנה כבר התבאר שמהכרח דבקות התנועה בחזרות בדרך אחת בעצמו שיהי' המתנועע מתנועע בסבוב. ולא יתנועע רק בעל נפש. הנה יתחייב מזה מציאו' הנפש. ואי אפשר מבלתי מביא לתנוע'. והוא ציוי. וכוסף למה שצויר. כמו שזברנו וזה לא יהיה הנה א"כ בשכל אחר שאינו בריחה ממה שהוא בנגד ולא בקשת נאות. ואין אפשר מבלתי נמצא אחד והוא אשר צויר והיה הכוסף אליו כמו שבארנו. הנה אלו ארבע סבות להתנועת הגלגל. וארבעה פנים מן הבחות הכוללו. הבאו. תחלה מאתו ית'. והם בח הוויית המוחצבים. וכח הנפש הצומחת וכח נפש החיה. וכח נפש המדברת כמו שבארנו: (פ' ע"ב מהלק ת') ועוד שאתה בשתבחן פעולות אלו הבחות תמצאם שני מינים. הויית כל מה שיתהוה. ועמידת המתהווה ההוא. ר"ל שמירת מינו תמיד ושמירת אישיו זמן אחד. וזהו עניין הטבע. אשר יאמר שהוא חכם מנהיג משגיח בהמצאת החי במלאכת מחשבת משגיח בשמירתו והתמדו'. בהמציא כחות נותנות צורה. הם סבת מציאו'. וכחו' זנות הם סבת עמידתו ושמירתו הזמן. שאפשר הכוונה הוא זה העניין האלהי המניע ממנו שרי הפעולות האלו באמצעות הגלגל. ומספר הארבעה הזה הוא נפלא ומקום התכוננית במדרש ר' הנחומא אמר כמה מעלות היו בסולם ארבע ר"ב אמרו. והנה סולם מוצב ארצה. ובכל המדרשות יזכר שארבע מחנות של מלאכים הם. והושב זה פעמים. וראיתי בקצת הנוסחאות כמה מעלות היו בסולם שבע. אבל הנוסחאות כלם וכל המדרשות מסכימים שמלאכי אלהים אשר ראם עולים ויורדים אמנם היו ארבעה לא יותר. שנים העולים ושנים היורדים. ושארבעה נקבצו במדרגה אחת ממדרגות הסולם והיו הארבעה בשורה אחת השנים העולים והשנים היורדי'. עד שהם למדו מזה שרוחב הסולם היה עולם ושלישי עולם במראה הנבואה. כי רחב המלאך האחד במראה הנבואה היה שעור שליש העולם באמרו. וגויתו כתרשיש. יהיה רחב הארבע א"כ עולם ושליש. ובמשלי זכריה בתארי ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ההרים וההרים הרי נחשת. אמר בפירוש זה אלה ארבע רוחות השמים יוצאות מהתייצב על ארון כל הארץ. והן עלת כל מה שיתחדש. אמנם זכרון נחשת וכן אמרו. נחשת קלל. הראה בו קצת השתתפות והנה תשמע אחר זה בזה העיר. ואמנם אמרם שהמלאך שליש העולם והוא אמרם בבראשית רבה בזה הלשון שהמלאך שלישי של עולם הוא מבוא מאד. וכבר בארנו זה בחבורנו הגדול בתלמוד כי הנבראות כלם שלשה חלקים. השכלים הנפרדים הם המלאכים. והשני גופות הגלגלים והשלישי החמר הראשון. ר"ל הנופל תחת המשתנות תמיד אשר תחת הגלגל. כן יבין מי שירצה להבין חידות הנביאה. ויעיר משנת השכחה. וינצל מים הסבלות. ויעלה עליונים למעלה אמנם מי שייטב לו שישוט בימי סבלותו וירד מטה מטה. לא יצטרך שישריה גופו ולא לבו יניח התנועה והוא ירד למטה בטבע. והבן כל מה שנזכר והשתבל בו:

פרק אחר עשר דע

כי ענייני התכונה האלו הנזכרים. כשיקראם חוחך על שצורת הגלגלים ומספרם כך. ואין הענין כן ואין זה המבוקש בחכמת התכונה. אבל מהם ענייניים מופתיי שהם כן. כמו שהתבאר במופת שדרך השמש דרך נוטה מן הקו השוה וזה מה שאין ספק בו. אבל אם יש לו גלגל יוצא חוץ לשרטו או גלגל הקף לא התבאר במופת. וזה ממה שלא ירגיש עליו בעל התכונה. כי כוונת החכמה הואת להניח תכונה שיתבן עמה שתהיה תנועת הכבב אחת סבובית אין מהירות בה ולא איחור ולא שנוי יהיה המתחייב מן התנועה ההיא נאות למה שיראה. וישתדל עם זה שימעט התנועות ומניין הגלגלי. כל מה שיוכל. כי על דרך משל בשנוכל להניח תכונה שיתבן עמה הנראה מתנועת זה הכבב בג' גלגלים ותכונה אחרת שיתבן עמה זה בעצמו בד' גלגלים מן הראוי שנסמוך על התכונה שמספר תנועותיה מעט ולזה

כלולו מם דברים נתבארו בפילוסופיא ולולם מה שבח בכבודה לזן ראוי לזכרו חלק קטון לכן ה' ברך ברכ בלולו בפרקים: עוד אחר ברכ ועוד בשלמה שבחו פעולות הלו הבחות תמצאם שני מיני' עמידת הויה זמן אחד. וגדולן הוא הקבוע. כמה מעלות היו בסולם ר'. וכח הנפש המדברת כמו שביארנו ח"ק פ' ע"ב: כ' מיני' הוית בכל שיתהוה ועמידת המתהוה. ר"ל ואז שיתחר בשמים ובכ' ובעמידת המתהוה ידי חלם לכנה ר"ל שם לכם שתי כוחות אחד היות בהתהוה ובעמידת המתהוה זמן הקבוע לו: כמה מעלות היו בסולם ר'. ר"ל זה שפי' בכל' כוחת הנכוחה הרב המורה. ובעבור יפרש סולם המלאכות כמ"ש בכל ובכל שם שם ר' מעלות ר"ל שבחתר כרחון בחלק לר' חלקים והל' מלאכים שם סל' יכוונו' תחר שתים מכם שול ס על המקיף וכם היחור וכחם ושתים מכם יורדים וכם החתן והחים ושכלם נתקבלו במדרגה חת' שבחרבע יסודות נתלאות בכל תמוה מלאות תחר מדגדה ו"מ מלאכי' שהים שם ר' מעלות. כל המקבל והנמוך שכלם נתקבלו במדרגה חחת ר"ל שכלם נתלאו בחדם: כמה מעלות היו בסולם שבע. ובפי חותה מוסיף ר"ל שבעבה גורות שם קדושות לגורות החדם ושכלם נתקבלו חל החד' והשביעה שם ר' גורות היסודיות ומתלקח והנמוך והחי והחדם נתקבלו כלם: ר' מרכבו' יולדות. ר"ל ר' יסודות היולי' מכון שבי' ברים שהם החתר הרחשון ושנורה הנשחית לו לעשר מתרכב מרכבות יולדות מכון שבי' ברים שם שבי כדורים חת' הוח כדור כל הגלגלים מכוכבים ושבי הוח גלגל ערבות הכלתי כוכב וכמו שבחתי בפרק ט' וחנו ידעם בחתר שבי ברים ובחתרו הרי בחת ידעם כי מחתר זך ונקבד ונקי כמו שבחתר בקצל שמח זך ונקי ונקבד בעיניו לו חסתר לוחר שלו ברים מלד חעלתם שם לחשרי ומלד חעלתם שם לחשרי ונקי ונקבד בעיניו לו חסתר לוחר שלו ברים של עולם בכחיבת זה הענין:

פרק יא

חלו הענייני התכוניי. ר"ל שמעטיו גלגל הכוכבים מקיימים גלגל חחד ויחסר שבעיין כן מכוכבי חלכו: סדרך שחסם כושף מקבו כושף: ר"ל שבחסם נושב מחקוח בחוחלות כ"ב מעלות כמו שבחתר: ולזה

ושחל ניור וכוסף כמו שזכרנו חלק כ' פרק ד': וכח הבשם המדברת כמו שביארנו ח"ק פ' ע"ב: כ' מיני' הוית בכל שיתהוה ועמידת המתהוה. ר"ל ואז שחתר בשמים ובכ' ובעמידת המתהוה וידי חלם לכנה ר"ל שם לכם שתי כוחות אחד היות בהתהוה ובעמידת המתהוה זמן הקבוע לו: כמה מעלות היו בסולם ר'. ר"ל זה שפי' בכל' כוחת הנכוחה הרב המורה. ובעבור יפרש סולם המלאכות כמ"ש בכל ובכל שם שם ר' מעלות ר"ל שבחתר כרחון בחלק לר' חלקים והל' מלאכים שם סל' יכוונו' תחר שתים מכם שול ס על המקיף וכם היחור וכחם ושתים מכם יורדים וכם החתן והחים ושכלם נתקבלו במדרגה חת' שבחרבע יסודות נתלאות בכל תמוה מלאות תחר מדגדה ו"מ מלאכי' שהים שם ר' מעלות. כל המקבל והנמוך שכלם נתקבלו במדרגה חחת ר"ל שכלם נתלאו בחדם: כמה מעלות היו בסולם שבע. ובפי חותה מוסיף ר"ל שבעבה גורות שם קדושות לגורות החדם ושכלם נתקבלו כלם: ר' מרכבו' יולדות. ר"ל ר' יסודות היולי' מכון שבי' ברים שהם החתר הרחשון ושנורה הנשחית לו לעשר מתרכב מרכבות יולדות מכון שבי' ברים שם שבי כדורים חת' הוח כדור כל הגלגלים מכוכבים ושבי הוח גלגל ערבות הכלתי כוכב וכמו שבחתי בפרק ט' וחנו ידעם בחתר שבי ברים ובחתרו הרי בחת ידעם כי מחתר זך ונקבד ונקי כמו שבחתר בקצל שמח זך ונקבד בעיניו לו חסתר לוחר שלו ברים מלד חעלתם שם לחשרי ומלד חעלתם שם לחשרי ונקי ונקבד בעיניו לו חסתר לוחר שלו ברים של עולם בכחיבת זה הענין:

פרק יא

חלו הענייני התכוניי. ר"ל שמעטיו גלגל הכוכבים מקיימים גלגל חחד ויחסר שבעיין כן מכוכבי חלכו: סדרך שחסם כושף מקבו כושף: ר"ל שבחסם נושב מחקוח בחוחלות כ"ב מעלות כמו שבחתר: ולזה

ולזה בחרנו בשמש יציאת המרכז על גלגל סבוב כמו שזכר בטלמיוס. ולפי זה הענין. כאשר השגנו תנועות הכוכבים העומדים כלם תנועה אחת. לא תתחלף ולא תשתנו הנחותיה קצתם מקצתם. הסכמנו על היותם כולם בגלגל אחד. ולא ימנע שיהיה כל ככב מהם בגלגל. ויהיו תנועותיהם כלם אחת. והגלגלים ההם כלם על קטבי' אחדים. ויהיו אז השכלים לפי' מספר הכבכים. כמו שנאמ' היש מספר לגדודיו ר"ל לרבויים: כי השכלים וגרמי השמים והבחות כלם הכל גדודיו וא"א מבלתי שיכלול מניהם מספר. עד שיהיה הענין כן לא היה נפסד עלינו סדרינו במנותנו גלגל הכבבים העומדים כדור אחד. כמו שמנינו חמשת גלגלים הכבבים הנבוכים עם רוב גלגלים כדור אחר. כי הבונה כבר הבינות אותה. שאמנ' נמנה כל הבח אשר השגנוהו במציאות השגה כוללת. מבלתי שנזהר לגבול אמתת השבלי' והגלגלים אבל המכוון בולו שהנמצאות מתחת הבורא יתעלה יחלקו ג' חלקים. האחר מהם השכלים הנפרדים. והשני הנופות הגלגלים אשר הם נושאי לצורות עומדו'. לא תעתק הצורה מהם מנושא לנושא ולא ישתנה הנושא הוא בעצמו. והשלישי אלו הנשמי' ההוים הנפסדים אשר יכללם הסר אחד. ושההנהגה שופעת מהבורא יתעלה על השכלים כפי סדרם. ומן השכלים ישפיעו מהם ממה שהזהן להם טיבות ואורו' על נופות הגלגלי'. וישפיעו מן הגלגלים כחות וטובות על זה הגוף ההוה הנפסד ברוב מה שהוחנו מהתחלותיהם. ודע כי כל משפיע טוב אחד בזה הסדר אין מציאות המועיל ההוא וכונתו וחבלתו להועיל זה המקבל התועלת לבר. כי יתחייב מזה השקר הנסור. וזה כי התכלית יותר נבבד מן הדברים אשר הם בגלל התכלית. והיה מתחייב א"כ שיהיה מציאות העליון השלם והנבבד מפני הפחות. ולא ידמה זה למשביל. אבל העניין כמו שאספר. וזה כי הדבר השלם בצד אחד מן השלמות. אפשר שיהיה השלמות ההוא בגבול שישלים עצמו ולא יעבור ממנו שלמות לזולתו. ואפש' שיחי' שלמותו בעניין שיותר ממנו שלמות לזולתו. כאלו תאמר על דרך משל שיהיה איש יש לו מן הממין מה שיספיק בצרכיו לבד. שלא יותר ממנו מה שיועיל ממנו לזולתו. ואחר שיהיה בו האיש ההוא ג' בעשיר. ויותר לו מה שיעשיר בו איש שלישי. כן הענין במציאו' שהשפע המגיע ממנו יתעלה להמציא שכלים נפרדים. ישפע מן השכלים גם כן להמציא קצתם את קצתם עד השכל הפועל. ואצלו תפסק המצאת הנפרדים. וכלל נפרד תשפע ממנו ג' כ המצאה אחת עד שיגיעו הגלגלים אל גלגל הירח. ואחריו זה הנוף ההוה הנפסר ר"ל התחר הראשון ומה שהורכב ממנו. וכל גלגל יגיעו מאתו כחות אל היסודות עד שישלם שפעם אל תבלית ההויה וההפסר. וזו הענייני כלם בבר בארנו שאינם סיתרים דבר ממה שזכרוהו נביאינו וחכמי תורתנו. כי אומתנו אומה חכמה שליטה. כמו שבאר יתעלה על ידי האדון אשר השלימנו. ואמר. רק עם חכם ונבון הגוי הגומר. אך כאשר אבדו טובותינו רשעי אנשי האומות הסבלות. ואבדו חכמתנו והבוריונו. והמיתו חכמינו. עד ששכבנו סבלים כמו שיעד ריע ביעונותינו ואמר. ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר. והתערבנו בהם ונעתקו אלינו דעותיהם כמו שנעתקו אלינו מדותיהם ופעולות יהם. וכמו שאמ' ברמיון המעשים. ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם. כן אמר בהעתק דעות הסבלים אלינו. ובילדי נכרים ישפיקו. תרגם יונתן ב"ע ובנימוסי עממין אזלין. וכאשר נדלנו על מנהג דעות הסבלים שבו אלו הדיעות הפילוסופיות כאלו הם נכרים מתורתנו בזרותם מדעות הסבלים ואין הענין כן: ואחר שנבפל בזכרינו זכרון השפע מהש' ומהשכלים צריך שנבאר לך אמתתו ר"ל הענין אשר יכונה בשפע ואה"כ אתחיל לבאר בחדוש העולם:

פרק שנים עשר

מבואר הוא שכל מחודש יש לו סבה פועלת בהכרח היא אשר חדשתהו אחר שלא היה נמצא. והפועל ההוא הקרוב לא ימלט מהיותו גשם או לא גשם. וכל גשם לא יעשה מאשר הוא גשם ואמנם יעשה מעשה אחד מאשר הוא גשם א' ר"ל בצורתו. והנה אדבר בזה אחר כן. והפועל ההוא הקרוב המחדש לדבר המחודש אפשר היותו א"כ מחודש וזה לא ילך אל לא תכלית. אבל א"א לנו בהכרח אם יש דבר מחודש מבלתי שנגיע לבחדש קדמון בלתי מחודש הוא אשר חדשו. ונשאר לשאול על מה חדש עתה ולא חדש זה מקודם אחר שהוא נמצא. וא"א בהכרח מבלתי שיהיה המנעו הפועלה ההיא המחודשת קודם חדושה. אם מהעדר ערך אחד בין הפועל והפעול. אם היה הפועל גשם. או מפני העדר הכנת הנחבר. אם היה הפועל בלתי גשם. וזאת ההצעה כולה כפי מה שיתחייבהו העיון השבעי. מבלתי שנשגיח עתה לקדמו העולם או חדושו. כי אין זה בונת זה הפרק: וכבר התבאר בחכמת הטבע כי כל גוף שיעשה מעשה אחד בגוף אחר לא יעשה

בו

[illegible]

בכח שיתפזר ממנו באויר · ר״ל מגדר איכות מה שיגיע מהאבן השואבת ומתפשט באויר: כי הענין כמה שנתפש · ר״ל כמו שהאש לא יחמם על אי זה מרחק שיזדמן כן האבן השואבת הברזל לא ימשך כמה על אי זה מרחק שיזדמן אבל הנ נמרחק ידוע: ר״ל שסבת חדושם הוא קריבת גוף אל גוף או רחוק גוף מגוף ר״ל שסבת חדוש

[illegible]

בו רק כשיפגשהו או יפגוש מה שיפגשהו · אם היה מעשה הפועל ההוא באמצעיים · רמיון זה בזה הגוף אשר הוחם עתה · הוחם בפגשו אותו גוף האש · או שהאש חממה לאויר והאויר המקיף בגוף ההוא חממו · ויהיה הפועל הקרוב לחמום הגוף ההוא גוף האויר החם · עד שהאבן השואבת אמנם תמשוך הברזל מרחוק בכח שתתפזר ממנו באויר הפוגש הברזל · ולזה לא תמשוך על אי זה רוחק שיזדמן · כמו שלא יחמם זה האש על אי זה רוחק שיזדמן · אבל על רוחק שישתנה האויר אשר בינו ובין הדבר המתחמם מכחו · אבל כשיפסק חום האויר מזה האש תחת זאת השינוה לא תתך ממנה · כן הענין במה שימשך · וזה אשר לא היה חם ואח״כ נתחמם א״א לו בהכרח מבלתי סבה מחממת התחדשה · אם אש התחדשה · או שתהיה ממנו על רוחק אחד והשתנה הרוחק ההוא והערך ההוא · הוא אשר היה נעדר ואח״כ התחדש · וכן נמצא סבות כל מה שיתחדש במציאו׳ ממחודשים תהיה סבתם המזגות היסודיות · אשר הם גשמים פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מקצתם · ר״ל שסבת הדושם קריבת גוף אל גוף או רוחק גוף מגוף · אמנם מה שנמצאהו ממחודשים שאינם נמשכים אחר מזג · והם הצורות כולם · א״א להם גם כן מבלתי פועל ר״ל נותן הצורה · והוא בלתי גשם · כי פועל הצורה צורה לא בחמר · כמו שהתבאר במקומותיו וכבר העירונו על ראיית זה במה שקדם וממה שיבאר לך זה גם כן · כי כל מזג מקבל התוספת והחסרון והוא יתחדש ראשון ראשון · והצורות אינם כן שהם לא יתחדשו ראשון ראשון · ולזה אין תנועה בהם ואמנם יתחדשו או יפסדו בלא זמן אינם אם כן מפעולות המזג · אבל המזג מכין החומר לקבל הצורה לבד · ופועל הצורה דבר לא יקבל החלוקה כי פעלתו ממינו ולזה מבואר שפועל הצורה רוצה לומר נותנה צורה בהכרח והיא נבדלת · וזה הפועל אשר הוא בלתי גוף מן השקר שיהיה מעשהו למה שיעשהו בערך אחד · אחר שאינו גוף שיקרה · או ירחק או יקרב גשם לו או ירחק ממנו · מפני שאין ערך רוחק בין הגוף ובין מה שאינו גוף · ובהכרח תהיה עלת העדר הפעולה ההיא · העדר הכנת החומר ההוא לקבלת פעולת הנבדל · הנה כבר התבאר שפעולות הגשמי׳ כפי צורתם קצתם בקצתם תחייב הכנת החמרים לקבל פעול׳ מי שאינו גוף · אשר הפעולו׳ ההם הם הצורות וכאשר היו מעשי השכל הנפרד מבוארים גלויים במציאות · והם כל מתחדש בלתי מתחדש מגוף המזג לבד · ידענו בהכרח שזה הפועל לא יעשה בנגיעה ולא על רוחק מיוחד · מפני שאינו גשם · ויכונה לעולם פועל הנבדל בשפע על צד ההדמות בעין המים · אשר ישפיע מכל צד ואין לו צד מיוחד שימשך ממנו או ימשיך לזולתו · אבל מכלו הוא נובע ולכל הצדדים ירוה הקרובים אליו והרחוקים ממנו תמיד · כן זה השכל לא יגיע אליו כח מצד אחד ומרוחק אחד ולא יגיע כחו לזולתו ג״כ מצד מיוחד ועל רוחק מיוחד ולא בעת בלתי עת · אבל פעולתו תמיד כל אשר יזדמן דבר יקבל הפועל ההוא הנמצ׳ על התמידות · אשר כונה בשם שפע · כן הבורא יגדל שמו כאשר התבאר שהוא בלתי גוף והתקיים שהכל פעלו ושהוא סבתו הפועלת כמו שבארנו וכמו שנבאר · נאמר שהעולם נתחדש משפע הבורא ושהוא המשפיע עליו כל מה שיתחדש בו · וכן יאמר שהוא השפיע חכמתו על הנביאים · הענין כולו שאלו הפעולות פעולות בלתי גוף והוא אשר יקרא פעלו שפע · וזה השם ר״ל השפע כבר התירהו לשון העברי גם כן על הבורא ית׳ מפני ההדמות בעין המים השופע כמו שזכרנו · מפני שלא ימצא להדמות פעולת הנבדל יותר נאה מזה הלשון רצוני לומר השפע · שלא נוכל על אמתת שם שתסכים לאמתת הענין · כי ציור פעולות הנבדל כבד מאד ככבדות ציור מציאות הנבדל · וכמו שהדמיון לא יצייר נמצא כי אם גוף או כח בגוף · כן לא יצייר הדמיון היות פעולה רק בקריבות פועל או על רוחק אחד ומצד מיוחד · ובעבור זה כאשר התאמת אצל קצת ההמון היות השם לא גוף או שהוא לא יקרב למה שיעשהו · ידמו שהוא יצוה המלאכים והמלאכים יעשו הפעולות ההם בקרבות ובנגיעת גשם בגשם · כמו שנעשה אנחנו במה שנעשהו · וידמו המלאכים ההם גם כן גשמים · ומהם מי שיאמין שהוא יתעלה יצוה הדבר בדבור כדברינו · ר״ל באותיות וקול ויפעל הדבור ההוא · כל זה המשך אחר הדמיון · אשר הוא גם כן יצר הרע באמת · כי כל חסרון בדבר או במדות הוא

[illegible]

הוא פעל הדמיון כמשך למעלה . ר"ל כחסרון בהשכלה הוא מצד פעל הדמיון והחסרון בחדות הוא מצד פעל הדמיון ; ואין זה ענין הפרק . ר"ל לא לגלות לנו ענין זר כרע וכמו שיכתר עוד בפרק ל' מזה החלק וכפ' כ"ג מנ' : ותכיבה בכבש למשפטי הכוכבים . ר"ל מזה הענין סיימו במשפטי הכוכבים לכל אדם כוונתינו בם עכשו : כי בפעם בהשכל אחר בפעם שופע וכו' . ר"ל כי בפעם בהשכל אחר בפעם ממך בשכל בהמשפלות ובתעיתר בחדות הטובות ואחר כן בשכל בהשכל בפרוד והוא בהבחנה התמיתית : ואמרו ובהיכנו רומז לדעתו בענין בהשגה כי בהיעזר מן פע"י הוא אחר יש לו בפעם בהשכל ואתדבק עמו תמיד רומז לזה הפרק על שלשן זמן מזמני מפעלו ומהמציאות מזמני בחיוב המושכל מן בהשכל ובמשך ואתדבק לפרק בהא תחריו לא לבחר סוד סיחוד בחמרו בהזהר יתע"ה וכו' ; פרק יג כל זה שעור ומזמן דמות זמן . ר"ל שלא היה שם זמן במציאות כלל חלא שבהשכל מציור הזמן הו בהמדיון מדמיונו תוע"ם שלשן הענין כן כי הזמן בכרח בלא בפרק בעבור שלא תתייחס התמונות . ר"ל נראיך לך שתחזר שבעולם לא בפרק בהתחלה ובמציית כי אז תחזר בעבורת בהתחלה במציית יתחייבו לן בפרקים גדולות חחר לא תוכל לנמות מהם כלל כי אחתין שבעולם בכרח בהתחלה ובמציית . וזהו מבנית בהיסוד סיחוד . ר"ל שלחזר שיודע יתעלה נראיך שיודע בפנית חדוש שבעולם כי חדוש בעול' נראיך שיודע בחזר יהיותית יהודעית' . ולזה היה קורה אל עולם וכבר בהיחס בזה בהדעת בחמרו קונה שמים וחרץ . ר"ל זה בענין בקשר עם מה שכתוב בפ"ק ל' מזה החלק בפרק בהזה שבהיחס שם שלחו בהמחוקים שבהיחס בהם . ובזהו

הוא פעל הדמיון או נמשך אחר פעלו : ואין זה ענין הפרק . אבל הכוונה להבין ענין השפע הנאמר בחק הבורא ובחק השכלים ר"ל המלאכים להיותם בלתי גשמים . ויאמר בכחות הגלגלים גם כן שהם ישפיעו במציאות ויאמר שפע הגלגל א' עפי שפעולותיו יבואו מנשם . ולזה יעשו הכבוי ברוחק מיוחד ר"ל קרבתם למרכז ורחקם ממנו וערך קצתם לקצתם . ומהנה נכנס למשפטי הכבים . אבל מה שזכרנוהו שספרי הנביאים השאילו ענין השפע נכ כן לפעל הבורא ית' הוא אמרו . אותי עזבו מקור מים חיים . ר"ל שפע החיים בלומר המציאות אשר הוא החיים בלא ספק ובזאמרו . כי עמך מקור החיים רוצה בו שפע המציאות וכן השלמת המאמר והוא אמרו . באורך נראה אור . הוא הענין בעצמו כי בשפע השכל אשר ישפע ממך נשכיל ונתישר ונשיג השכל והבינהו :

פרק שלשה עשר

דעות האנשים בקדמות העולם או חדושו לכל מי שיאמין שיש שם אלוה נמצא. הם שלשה דעות :

הדעת הראשון . והוא דעת כל מי שיאמין תור"ה בהמור . ושהש"ת לבדו היה נמצא ולא דבר בלעדיו לא מלאך ולא גלגל ולא מה שבתוך הגלגל ואחר כן המציא כל אלה הנמציאות כפי מה שהם ברצינו וחפצו לא מדבר . ושהזמן עצמו גם כן מכלל הנבראים . כי הזמן נמשך אחר התנועה . והתנועה מקרה במתנועע . והמתנועע ההוא בעצמו אשר הזמן נמשך אחר תנועתו מחודש והיה אחר שלא היה . ושזה אשר יאמר היה הבורא קודם שיברא העולם . אשר תורה מלת היה על זמן . וכן כל מה שיעלה בשכל מהמשך מציאותו קודם בריאת העולם המשך אין תכלית לו . כל זה שער זמן או דמות זמן לא אמתת זמן . כי הזמן מקרה בלא ספק . והוא אצלינו מכלל המקרים הנבראים כשחרות וכלובן . ואע"פ שאינו ממין האיכות לא שהוא בכלל מקרה דבק לתנועה . כמו שהתבאר למי שהבין דברי ארים שו בביאור הזמן ואמתת מציאותו : ונבאר הנה עניין ואע"פ שאינו מבונת מה שאנחנו בו אלא שהוא מועיל בו . והוא ששאר חייב העלם עניין הזמן מהרבה מאנשי החכמה עד שערבבם עניינו היש לו אמתו במציאו' או אין אמתות לו . כגלינ"וס וזולתו . הוא היותו מקרה במקרה . כי המקרים הנמצאים בנשמים מציאות ראשונה כמראים וכטעמים הם יובנו בתחלת מחשבה ויצויריו עניניהם. ואמנם המקרים אשר נושאיהם מקרים אחרים כלהט במראה והנטיה והחקף בקו יעלם עניינם מאד . ובלבר בישחובר אל זה שיהיה המקרה הנושא בלתי עומד על עניין אחד אך ישתנה מעניין אל עניין יעלם הדבר יותר . ונקבצו בזמן שני העניינים יחד שהוא מקרה דבק לתנועה . והתנועה מקרה למתנועע . ואין התנועה כדמות השחרות והלובן אשר הם עניין מיושב . אבל אמתת התנועה ועצמותה שלא תתיישב על עניין ואפילו כדרך עין . וזה ממה שחייב העלם עניין הזמן . והבונה שהוא אצלינו דבר נברא מתחוה כשאר המקרי' והעצמים הנושאים למקרים ההם . ולזה לא תהיה המצאת הבורא לעולם בהתחלה זמנית כי הזמן מכלל הנבראי' . והתבונן זה העניין מאד . בעבור שלא תתחייב התשובות אשר אין לנטות מהן למי שיסכל זה . כי כשתקיים זמן קודם העולם תחוייב להאמין הקדמות מקרה וא"א לו מבלתי נושא . ויתחייב מציאות דבר קודם מציאות זה העולם הנמצא עתה. ומזה הוא הבריחה . ומן היא אחת הדיעות . והוא יסוד תורת משה רבינו בלי ספק . והיא אשר הביאו אליו העיון . ולזה היה קורא . בשם אל עולם . וכבר הראה זה הדעת באמרו . קונה שמים וארץ :

הדעת השני . הוא דעת כל מי ששמענו עניינו וראינו דבריו מן הפילוסופים . וזה שהם אומרים כי מן השקר שימציא השם דבר לא מדבר . וא"א גם כן אצלם שיפסיק דבר לא דבר ר"ל שא"א שיתהו נמצא אחד בעל חמר ויוצרה מהיערך החמר ההוא הערך גמור ולא יפסר אל הערך החמר ההוא הערך גמור . ותאר השם אצלם בשהוא יכול על זה . בהתארו בשהוא יכול לקבץ בין שני ההפכים בעתה אחת בנושא אחד . או יברא כמותו ית עלה . או יתנשם . או יברא מרובע קטרו שוה לצלעו ומה שידומה לזה . מן הנמנעות . והמובן מדבריהם שהם אומרים כמו שאין לאות בחקו להיותו בלתי ממציא הנמנעות . כי לנמנע טבע קיים אינו מפעולת פועל . ולזה אי אפשר לשנותו . כן אין לאות בחקו בשלא יכול להמציא דבר מלא דבר . שזה מבת הנמנעות בלם . ולזה יאמינו שיש חומר אחד נמצא קדמון בקדמות האלוה . לא ימצא הוא זולת החמר ולא החמר ימצא זולתו . ולא יאמינו שהחמ' במעלתו יתעלה במציאות אבל הוא מבת מציאותו . והוא לו על דרך משל בחמר ליוצר או הברזל לנפח . והוא אשר יברא בו מה שירצה . פעם יצייר ממנו שמים וארץ . ופעם יצייר ממנו זולת זה . ובעלי זאת הדעת מאמיני' כי השמים גם כן הוים נפסדים . אלא שאינם

אלא יקדר וכן הענין ובאור הדברי' ודעתו הוא שהוא משער הנמנע שישתנה לבורא רצון או יתחדש לו חפץ וכו' :

אמר שם טוב ראיתי לבאר לך מה שסברו החכמי' אחר האמנת כלם שהעולם לא סר ולא יסור ממה שהו' עתה : הדעת הראשון הוא דעת ב"ס והנמשכים אחריו כי ירצה שהעולם כלו הוא פעולת פועל באופן זה שהש"י ברא השכל הראשון לא שהוא ברא בתחלו' כאור הנמשך מהשמש והמשל לך הזה שהוא השכל הנבדל הראשון ימצא בו קצת רבוי מאפשרות ומחויב מצד האפשרות הוא נעדר ומצד המחויב הוא נמצא וכאלו הוא מורכב מהחומר והצורה ומהאפשרות יצא גלגל ומהמחויב יצא שכל אחר וכן יצאו הגרמים השמימיים ע"ז הדרך והשכלים הנבדלים עד שהיה הגלגל הב' יצא ממנו גם כן וגלגל וכן מהגלגל הב' וכן עד רדתם לגלגל הלבנה אשר יצא שם מגיע כ"ל וזהו השכל יצא השכל הפועל אשר יתן הצורות בחמרים וזהו השכל יצא האפשרות ההיולי כי מהאפשרות יצא האפשרות ומהמחויב אשר בו יצאו הצורו' באופן שהגרמים השמימיים יביאו בזה החומר ובעבור שהם נחלקים לד' בחורים כמו שאמר יכינוהו לקבל כל' צורות ובעבור שכל הגלגלים הם

ושהוא חוץ להקש בשום פנים · ר"ל שלא יתחדש שום מתחדש חוץ להקש הטבעי בשום פנים ואעפ"י שלא אמר הוא בזה הלשון : וזכרנו דעות בנו על יסוד וגו' · ר"ל אם כבר דעות האנשים אשר בנו אותם על יסוד העדר האלוה יתעלה אשר כבר התבאר קיומו במופת אין תועלת לנו לזכרם כלל :

פרק יד אמנם חברתיו לך לדעת מה שעלה · ר"ל אמנם חברתי המאמ' לך כמה שידעתי שעלה לך מן המבוכו' הנבוכיות : ואם תתקיים התשובה עליו · ר"ל אם יעשה תשובה לדברי ארים"טו או נספק בקצת דבריו כל שכן שהתשובה ההיא או הספק ההו' יגיע ויתפשט בחוק זולתו מהפילוסופי' : אין

שאינם הווים מלא דבר ולא נפסדי' אל לא דבר · אבל כמו שאישי ב"ח הווים נפסדי' מחמר נמצא · אל חמר נמצא · כן השמים יתהוו ויפסדו והוויתם והפסדם כשאר הנמצאות אשר תחתיהם · ואנשי זאת הכת יחלקו אל כתות אין תועלת לזכרון כתותיהם ודעותיהם בזה המאמר · א"כ שרש זה הכת הכולל מה שזכרתי לך · ואפלטון ג"כ זו היא האמנתו · אתה תמצא אריסט' יספר עליו בספר השמע שהוא מאמין ר"ל אפלטון כי השמים הווים נפסדים · וכן תמצא דעתו מבואר בספרו לטימאוס · אלא שהוא לא יאמין אמונתינו כמו שיחשוב מי שלא יבחן הדעות ולא ידקדק העיון וידמה שדעתנו ודעתו שוה · ואין הענין כן · שאנחנו נאמין היות השמים לא מדבר אלא אחר ההעדר המוחלט · והוא יאמין שהם נמצאים והוים מדבר · וזהו הדעת השני :

הדעת השלישי · והוא דעת ארים"טו והנמשכים אחריו ומפרשי ספריו · וזה שהוא אומר מה שאמרוהו אנשי הכת הקודם זכרה · והוא שלא ימצא בעל חומר מלא חומר כלל · ויוסיף על זה ויאמר כי השמים אינם נופלים תחת ההויה וההפסד בשום פנים · ובאור דעתו בזה הוא זה · יחשוב שזה הנמצא כלו על מה שהוא עליו לא סר ולא יסור היותו כן · ושהדבר הקיים אשר לא יפול תחת ההויה וההפסד והוא השמים לא סר היותם כן · ושהזמן והתנועה עולמיים תמידיים לא הווים ולא נפסדים · ושהדבר ההוה הנפסד · והוא מה שתחת גלגל הירח לא סר היותו כן · רוצה לומר שהחומר ההוא הראשון לא הוה ולא נפסד בעצמו · אבל הצורות יבאו בו זו אחר זו יפשוט צורה וילבש אחרת · ושזה הסדר כלו העליון והתחתון לא יפסד ולא יבטל · ולא יתחדש בו מתחדש ממה שאין בטבעו ושהוא חוץ להקש בשום פנים · ואמר ואע"פי שלא אמרו בזה הלשון · אבל העולה מדעתו שהוא משער הנמנע אצלו שישתנה לבורא רצון או יתחדש לו חפץ · ושכל זה המציאות על מה שהוא עליו השם המציאו ברצונו · אבל לא פעל אחר העדר · וכמו שהוא משער הנמנע שיעדר הבורא או ישתנה עצמו · כן יחשוב שהוא משער הנמנע שישתנה לו רצון או יתחדש לו חפץ · ויתחייב שיהיה זה הנמצא כלו כפי מה שהוא עתה כן היה במה שלא סר וכן יהיה עדי עד : זה באור אלו הדעות ואמתתם · והם דעות מי שהתבאר אצלו במופת מציאות האלוה לזה העולם : אבל מי שלא ידע מציאות הש"י · אבל חשב שהדברים בהתקבץ ובהתפרד כפי המקרה · ושאין שם מנהיג ולא סדר מציאות · והוא אפיקורוס וסיעתו והדומים לו · כמו שיספר אלכסנדר אין תועלת לנו בזכרון הכתות ההם · כי כבר התבאר במופת מציאות האל · וזכרנו דעות אנשים בנו עניינים על יסוד כבר התבא' סותרו במופת אין תועלת בו · וכן השתדלנו עוד לאמת מאמר בעלי הדעת השני ר"ל היות השמים הווים נפסדים אין תועלת לנו בו · מפני שהם מאמינים בקדמות · ואין הפרש אצלינו בין מי שיאמין שהשמים הווים מדבר בהכרח ונפסדים אל דבר · או אמונת ארים"טו אשר הוא יאמין שהם בלתי הווים ולא נפסדים · כי כונת כל נמשך אחר תורת משה רבינו ע"ה ואברהם אבינו או מי שילך בדרכיהם אמנם היא אמונה שאין דבר קדמון עם הש"ית ושהמצאת הנמצ' מהעדר בחק השם אינה מכת הנמנע אבל יחשבו עוד קצת אנשי העיון שהוא מחוי' · ואחר שיישבנו הדיעות אתחיל בביאור ראיות מופתי ארים"טו על דעתו ומה הביאו אל זה :

פרק ארבעה עשר

לא אצטרך להשיב בכל פרק שזה המאמר אמנם חברתיו לך לדעתי מה שעלה בידך · ושאני לא אצטרך שאביא לשון דברי הפילוסופים בכל מקום אבל ענייניהם ולא אאריך · אבל אעירך על הדרכים אשר יכונו אליהם כמו שעשיתי לך בדעות המדברים · ולא אשגיח למי שדבר זולת ארים"טו מפני שדעותיו הם הראויים להתבונן · ואם תתקיים התשובה עליו או הספק במה שנשיב או נספק עליו בדבר מהם · יהיה זה בחק זולתו מכל מי שחלק על יסודי התורה יותר ראוי ויותר חזק :

ואומר כי ארים"טו יאמר כי התנועה לא הווה ולא נפסדת ר"ל המוחלטת · שהוא אמר אם התנוע' התחדשה · וכל מתחדש תקדם לו תנועה והוא צאתו לפעל והתחדשו אחר שלא היה · תהיה התנועה אם כן נמצאת והיא

[illegible]

אפודי

אין בו דבר מן ההפך · ר"ל שאין בחמר הגלגל שום דבר שיהיה נפכי לדבר אחר כי אפי' התנועה הסבובית הנמצאת בגלגל אינה הפכית לתנועה הישרה כי אין הפך לה וכמו שנתבאר בספר השמים והעולם : אמר וכל מה שיפסד וכו' · ר"ל אמר ארס"טו להתחיל מופת על כי הגרמים השמימיים לא יקבלו ההפסד וכו' : וכן יאמר לדבר שהוא שהוא אפשר ר"ל בעבור שהו' נושא האפשרות יאמר לדבר שהוא אפשר שיהיה :

פרק טו

והיא התנועה אשר בה נמצאה התנועה האחרונה · אם כן התנועה הראשונה קדומה בהכרח או ילך העניין אל לא תכלית · ולפי זה השורש יאמר גם כן כי הזמן לא הוה ולא נפסד · כי הזמן נמשך לתנועה ודבק לה ואין תנועה אלא בזמן ולא יושכל הזמן אלא בתנועה · כמו שהתבאר במופת וזאת דרך לו יחייב בה קדמות העולם :

דרך שנילו · יאמר החמר הראשון המשותף ליסודות הד' · לא הוה ולא נפסד · שאם היה החמ' הראשון הוה · יהיה לו חמר ממנו נתהוה · וראוי שיהיה זה המתהוה בעל צורה שהוא אמתת ההויה · ואנחנו הנחנוהו חמר לא בעל צורה א'כ הוא בהכרח בלתי הווה מדבר · והוא א'כ קדמון לא יאבד · וזה ג'כ יחייב קדמות העולם :

דרך שלישי לו · יאמר כי חמר הגלגל בכללו אין בו דבר מן ההפך · כי התנועה הסבובית אין הפך לה כמו שהתבאר · ואמנם ההפך הוא בתנועה הישרה כמו שהתבאר במופת · אמ' וכל מה שיפסד אמנם סבת הפסדו מה שבו מן ההתהפכות · ואחר שהגלגל אין בו התהפכות אינו אם כן נפסד · ומה שאינו נפסד אינו אם כן מתהווה · ויחליט גזרות ויבארם · והם שכל הוה נפסד וכל נפסד הוה · וכל מה שלא יתהוה לא יפסד וכל מה שלא יפסד לא יתהוה · זה גם כן דרך יחייב בו מה שירצהו מקדמות העולם :

דרך רביעי · אמר כל מתחדש תהיה אפשרות חדושו קודמת על חדושו בזמן · וכן כל משתנה אפשרות שנויו קודמת לו בזמן · ובזאת ההקדמה חייב התמדת התנועה הסבובית ושאין לה תכלה ולא התחלה · ובזאת ההקדמה בארו האחרונים מן הנמשכים אחריו קדמות העולם · ואמרו העולם קודם שהיה לא ימלט מהיות חדושו · אפשר · או מחוייב · או נמנע · ואם היה חדושו מחוייב הנה לא סר היותו נמצא · ואם היה חדושו נמנע לא יתכן שימצא לעולם · ואם היה אפשר מי נשא האפשרות ההוא · אם כן א'א מבלתי דבר נמצא הוא נושא האפשרות ובו יאמר לדבר ההוא שהוא אפשר וזה דרך חזק מאד בקיום קדמות העולם : וחשב קצת משכילי האחרוני' מן המדברי' שהוא התיר זה הספק · ואמר האפשרו' הוא אצל הפועל לא כדבר המתפעל · וזה אינו כלום מפני שהם שני אפשרים · כי כל מחודש אפשרות חדושו קודם לו · וכן הפועל אשר חדשו היה בו אפשרות שיחדש מה שחדשו קודם שיחדשהו · א'כ הם שני אפשרים בלא ספק · אפשרות בחמר שיהיה כך ואפשרות בפועל שיפעל כך · אלו אמהות הדרכים אשר ילך בהם ארס'טו בקיום קדמות העולם מצד העולם עצמו · ויש דרכי' ג'כ זכרום הבאי' אחריו הוציאום מפלוסופיותו · יקיימו בהם קדמות העולם מצד האל ית' שמו :

מהם שאמר אם הש"י חדש העולם אחר העדר · א'כ היה הבורא קודם שיברא העול' פועל בכח וכאשר בראו שב פועל בפעל · הנה כבר יצא השם מן הכח אל הפעל · אם כן יש בו יתעלה אפשרות אחר · וא'א לו מבלתי מוציא הוציאו מן הכח אל הפעל · וזהו גם כן מסופק מאד להתירו ולהראות סודו · ודרך

[illegible]

ורך אחר אמרו אמנם יפעל הפועל בעת אחד ולא יפעל בעת אחרת • לפי המוניעי או הכוביאים המתחרשים לו ובו • ויחייבו לו המונעי בטול פעולת מה שירצהו • ויחייבו לו המקרים רצון מה שלא היה רוצהו מקודם • ואחר שהבורא יתעלה שמו אין מקרים לו שיחייבו שניני רצון ולא מונעים אצלי• ולא מעכבים • שיתחדשו או יסירו • אכ אין צד להיותו פועל בעת אחת ולא יפעל בעת אחרת אבל פעלו תמיד כמו שהתחדתו נמצא בפעל :

ורך אחר יאמרו פעולותיו יתעלה שלמות מאד • אין בהם דבר מן ההסרון ואין בהם דבר לבטלה ולא מוסף • וזהו העניין אשר ישבחו ארים טו תמיד • ויאמר השבע הכם ולא יעשה דבר לבטלה • ושהוא עושה כל דבר על מה שאפש בו מן השלמות• ואברו מזה זה הנמצא הוא שלם על מה שאפשר בו מן השלמות וא אטוב ממנו • ולזה צריך ש יהיה תמיד • שחכמתו בעצמו תמיד • אבל עצמו הכמותו מציאות זה המציאות • וכל מה שאפשר שתמצאהו מטענות מי שיאמין הקדמות מאלו הדרכים יסתעף ואל אחד מהם ישוב • ועוד על צד ההרהקה שהם אומרים איך היה הבורא יתעלה וישתבח בטל• לא יעשה דבר בשום פנים ולא הדש מתחדש בענין אשר לא סר• ואורך המשך מציאותו הקדמון אשר אין תבלית לו לא יעשה דבר • וכאשר היה אתמול התפתח המציאות שאלו אמרת על דרך משל שהשם ברא עולמות רבים קודם זה על מספר מלוא כדור הגלגל העליון דרוך • ושכל עולם מהם עמד שנים נמצאות על מספר מליאו הרדל• היה זה בהקשרש צ מציאותו יתעלה אשר אין תבלית לו• כאלו אמרת שהשם יתעלה אמש ברא העולם • שאנחנו כישנקיים התפתחות מציאות אחר ההעדר • אין הפרש בין שתשים היות זה אחר מאות אלפים מן השנים • או אחר זמן קרוב מאד • וזה גם כן ממה שירחיק בו מי שיאמין הקדמות: ויעור ע"צ עשות הראיה בטפוסם אצל האומות כלם מן העולם אשר יחייב זה שהעניין טבעי • לא מונח • ולזה נפלה הסכמת הכל עליו יאמר ארים טו כל אנשי העולם בארו בהתמדת השמים ועמידתם • וכאשר שערו שהם בלתי הויים ולא נפסדים • שמוסם משכן לאל ית' ולרוחניים ר"ל המלאכים ויחסום לו • להורות על התמדתם • והביא בזה השער ג' ענייניים מזה המין ע"צ חזוק הדעת אשר אמתהו העיין אצלו בטפוסמות :

פרק חמשה עשר

כוונתי בזה הפרק לבאר שארים טו אין מופת אצלו על קדמות העולם לפי דעתו • ואינה בזה טיעה ר"ל שהוא עצמו יודע שאין מופת לו על זה • ושהטיענות ההם והראיות אשר יאמר אותם • הם אשר יראו ותשה הנפש אליהם יותר • והם יותר מעט ספקות כפי מדה שיחשוב אלכם נדר ולא יחשב בארים טו שהוא יאמין שהמאמרים ההם מופת • כי ארים טו הוא אשר למד בני אדם דרכי המופת ושתריו ותנאיו • ואשר הביאני לזה המאמר כי האחרונים מן הנמשכים אחר ארים טו יחשבו שארים טו כבר עשה מופת על קדמות העולם • ורוב האנשים מן החושבים שהתפלספי יקבלו מארים טו בזאת השאלה ויחשבו כי כל מה שזכרו מופת תוכך איספק בו• וירחיקו להלוק עליו או לחשוב בו שנעלמה ממנו תעלומה או ששגג בדבר מן הדברים • ולזה ראיתי שאמשך עמהם לפי דעתם ואבאר להם שארים טו עצמו לא יתפאר שהוא עשה מופת בזאת השאלה• מזה שהוא אומר בספר השמע כי כל מי שקדמנו מחכמי הטבע יאמין כי התנועה בלתי הווה ולא נפסדת • מבלתי

אפלטון

פרק ט"ו כוונתי לבאר בזה הפרק שארים טו אין לו מופת על קדמות העולם לפי דעתו וכו'

תמר

אפלטון שיאמין כי התנוע' הווה נפסדת. וכן השמים גם כן אצלו הווים נפסדים זהו לשונו. וידוע שאלו היתה זאת השאלה מבוארת אצלו במופתי' הותכי'. לא היה צריך אריס'טו שיסמכה בהיות מי שקדם מן הטבעיים מאמין כן. ולא היה צריך שיאמר כל מה שאמרו במקום ההוא מן ההרחקה למי שיחלוק עליו וגנות דעתו. כי כל מה שהתבאר במופת לא תוסיף אמתתו ולא יחזק האמת בו בהסכים כל החכמי' עליו. ולא תחסר אמתתו ולא יחלש האמרת בו בחלוק אנשי הארץ כולם עליו. ואתה ג"כ תמצא אריס'טו יאמר בספר השמים והעולם. כשהתחיל לבאר כי השמים בלתי הווים ולא נפסדים. אמר נרצה עתה שנחקור על השמים ג"כ ונאמר. התראם מתהוים מדבר או בלתי מתהוי' מדבר. ואם יפלו תחת ההפסד או לא יפסדו כלל. והשתדל אחר הניח זאת השאלה לזכור טענות מי שיאמר בההוות השמים הוים נפסדים והביא אחר זה דברי' זה לשונם אמ' שאנחנו כשנעשה זה היה מאמרנו אז אצל מטיבי העיון יותר מקובל ויותר מרוצה וכל שכן כשישמעו טענו' החולקים תחלה. שאנחנו אם נאמר דעתינו וטענותינו ולא נזכור טענות החולקים יהירה יותר חלוש לקבלם אצל השומעים. וממה שראוי על מי שירצה שידון באמת שלא יהיה שונא למי שיחלוק עליו. אבל יהיה חומל מודה על האמת יעביר לו מה שיעביר על עצמו מיושר הטענות. זה תורף דברי האיש. ואתם עדרת בעלי העיון הנשאר על זה האיש תרעומת אחר זאת ההקדמה. ואם יחשוב אדם אחר זה המאמר שעלה בידו מופת על זאת השאלה. ואם ידמה אדם וכל שכן אריס'טו כי הדבר אשר התבאר במופרת תהיה קבלתו יותר חלושה אם לא ישמעו טענות החולקי' עליו. ועוד שומו זה הדעת לו ושראיותיו עליו טענו'. האם אריס'טו יסכל ההפרש בין הטענות והמופתי' ובין הדעות אשר תחזק המחשבה בהם או תחלש ובין הענייני' המופתיי'. ועוד זה המאמר ההגדיי אשר קדמהו מהודות האמת לבעל דינו עד שיחזק דעתו הזה כולו יצטרך אליו במופת. לא. אבל כוונתו כלה היא שיבאר שדעתו יותר נכון מדעות החולקים עליו. ממי שיאמר שהעיון הפילוסופי יביא אל היורת השמים נופלים תחת ההויה וההפסד. אלא שהם לא נעדרו כלל. או נתהוו ולא יפסדו. ושאר מה שיזכר מהדעות ההם. וזה אמת בלא ספק כי דעתו יותר קרוב אל האמת מדעותם לפי לקיחת הראי' מטבע המציאות. ואנחנו לא כן נחשוב כמו שאבאר. אבל כבר גברו התאוות על רוב הכתות ואפי' על הפילוסופים וירצו לקיים שאריס'טו באר זאת השאלה במופת. ואולי דעתם אריס'טו באר זאת השאלה במופת והוא לא שער שעשה מופת עד שהתעוררו לזה אחריו. אמנם אני אין ספק אצלי בשאלו הדעו' אשר יזכרם אריסט'ו באלו העניינים. ר"ל קדמות העולם. ועלת התחלף תנוע' הגלגלים. וסדר השכלים. כל זה אין מופת עליו. ולא חשב ארוסט'ו יום כלל שהמאמרים ההם מופת. אבל כמו שזכר שדרכי עשות הראיה על אלו הדברים שעריהם נעולים בפנינו ואין אצלינו התחלה לדם שנעשה ראיה בה. וכבר ידעת תורף דבריו והוא זה ואשר אין לנו בהם טענה או הם גדולים אצלנו מאמרנו בהם למה זה כך קשה מאמרנו אם היה העולם קדמון אם לא זה תורף לשונו. אלא שאתה כבר ידעת פירוש אבונ'צר לזה המשל ומה באר בו והיותו מרחיק שיהיה אריס'טו מספק בקדמות העולם. ובזה גאלינוס בזיון גדול באמרו שזאת השאלה מסופקת לא יודע לה מופת. ויראה אבונצ'ר שהעניין מבואר גלוי יורה עליו המופת כי השמים קדמוניים ומה שבתוכם הווה נפסד. סוף דבר לא בדבר מאלו הדרכי' אשר זכרנום בזה הפרק יתאמת דעת או יבוטל או יסופק בו. ואמנם זכרנו מה שזכרנו לדעתנו שרוב החושבים שהם השכילו ואע"פ שלא יבינו דבר מן החכמות יגזרו על קדמות העולם קבלה ממי שהתפרסמה חכמתם האומרים בקדמותו וישליכו דברי כל הנביאים. בעבור שאין דבריהם בדרך הלמוד. אבל בדרך ההגדה בשם האל. והוא הדרך אשר לא יתישרו בו. רק יחידים הצליחם השכל. ואמנם מה שנשתדל בו אנחנו מעניין חדוש העולם לפי דעת תורתנו הנה אזכרנו בפרקים הבאים:

פרק ששה עשר

זה הפרק אבאר לך בו מה שאאמינהו אני בזאת השאלה. ואחר זה אביא ראיה על מה שאשתדל בו. ואומ' כי כל מה שיאמרהו מי שיחשוב שהביא מופת על חדוש העולם מן המדברים איני רוצה הראיות ההם. ולא אטעה עצמי בשאקרא דרכי ההטעאה מופתים. והיות האדם אומר שעשה מופת על שאלה אחת בהטעאות אינו מחזק אצלי האמנת המבוקש ההוא. אבל מחלישה ומדריך לטעון עליו. כי כשיתבאר הפסד הראיות ההם תחלש הנפש להאמין באשר נעשה עליו הראיה. והיות העניין אשר אין מופת עליו נשאר עם היותו מבוקש לבד או שיקבל בו אחד משני קצוות הסותר יותר ראוי. וכבר זכרתי לך (כפ' ע"ה חלק א') דרכי המדברים בקיום חדוש העולם והעירותיך על מקום הטענה עליהם. וכן כל מה שזכרו אריס'טו והנמשכי' אחריו מן הראיות על קדמות העולם אינו אצלי מופת הותך. אבל טענות ישנום הספקות העצומות במה שתשמעהו. ואשר אשתדל בו אני שאבאר כי היות העולם מחודש על דעת תורתנו שכבר בארתיהו אינו נמנע. ושהראיות ההם כלם הפלוסופיות אשר יראה מהם שאין העניין כמו שזכרנו. ימצא לטענות ההם כלם פנים יבטלום. ויבטל עשות הראיה בהם עלינו. וכאשר התבאר לי זה והיתה זאת השאלה ר"ל קדמות העולם או חדושו אפשרי'. היתה אצלי מקובלת מצד הנבואה. אשר תבאר עניינים אין בכח העיון להגיע אליהם. כמו שאבאר שהנבואה לא תבטל ואפילו על דעת מי שיאמין הקדמות. ואחר שאבאר אפשרו'מאמרינו אתחיל בהכריעו על זולתו בראיה עיונית גם כן ר"ל בהכריע המאמר בחדוש על המאמר בקדמות. ואבאר שכמו שתתחייב לנו קצת הרחקה באמונ'החדוש. כן תתחייב הרחקה יותר גדולה ממנה באמונת הקדמות. והנני אתחיל עתה בהמציא הדרך אשר תבטל ראיות כל מי שיעשה ראיה על קדמות העולם:

פרלוותיו עליו טענותיו. ר"ל שהדעות שעשה אריסט"ו לקדמות העולם קורא אותם טענות וידוע הוא שמן הטענות לא יהיה מופת וזהו אמרו אחרי כן אם אריסט"ו וכו': הוא כלו יצטרך אליו במופת לא. ר"ל כלו היה צריך אבל אריס"טו אם היה הענין מבואר במופת באמת לא אם כן. מכל זה נראה שאין מופת אצלו בזאת השאלה: ואכתבו לא כן כתוב וכו'. ר"ל שאין ספק שדעת אריס"טו בענין קדמות העולם הוא יותר קרוב אל אמת משה'הדעות שבאמרו בקדמות לפי עצות הראיה מטבע הנמצאות המיוחד אמנם אנחנו לא כן כתוב שתלקח ראיה על קדמות העולם מטבע הנמצאות המיוחד ולכן ראיות אריסט"ו בטלין מעקרן וכמו שיתבאר הרב ז"ל בפרק י"ז מזה החלק: מאמרנו בהם למה זה הענין כן או כך זה הענין קשה מאמרנו אם העולם קדמון: בעבור שאין דבריהם בדרך הלימוד. ר"ל שאין דברי הנביאים על דרך הלימוד אבל על דרך הגדה כמ"ש. רק יחידים הצליחם השכל. ר"ל והם הנביאים והחכמים השלמים:

פרק יו והיות הענין אשר אין שום מופת כו'. ר"ל יותר ראוי שיהיה נשאר על מבוקשו הראשון ושיהיו שני קצוות הסותר אצלו כשוה ויאמין בקבלה בצד האחד משאלו יעשה מופת אלוה על הענין בדרש כי בהבטל במופת הכוח יאלם הנפש מלהאמין בדרוש הכוח:

פרק יז ואפילו היה האמר שלו כמוא וכו'. ר"ל ואפי' המתחדש אשר היה המין' שלו

אמר הרב כי אשר הביאו לגלות ולומר שלא עשה מופת למה שיחשבו האחרונים כנמשכים אחר הפילוסופים שאריסט"ו עשה מופת. הוא אין ספק בו וירמוז לחלוק עליו. והנה הרב מבאר מדברי אריסט"ו שאין עליו מופת כי אלו היה אצלו מופת לא היה מביא ראיה בהיות מי שקדם מן הטבעיים מאמין בו כי כל מה שיתבאר במופת לא תוסיף אמתתו ולא יחזק האמת בו בהסכים החכמים עליו ולא תחסר אמתתו ולא יחלש האמת בחלק אנשי הארץ כלם עליו ולמה שאריסט"ו קיים שהעול' קדמון בדעות הקדמונים א"כ אינו מופת עוד שהביא הרב ראיה שבית מק"ש אריסט"ו בשמים והעולם כשהתחיל לבאר שהשמי' בלתי הווי' ולא נפסדי' וכו' עד אמרו ואכתבו כשנעשה זה יהיה מאמרנו אז אצל מטיבי העיון יותר מקובל ויותר מרוצה עד אמרו זה תורף זה האיש ומאלו הדברים ביאר הרב שאריס"טו לא עלה על דעתו שיש מופת על קדמות העולם והביא ג"כ ראיה הרב מדברי אריס"טו בספר הנגון ז"ל שהמדברים אשר אין לנו בהם טענה או הם גדולים אצלנו מאמרינו בהם למה זה כך קשה מאמרנו אם העולם קדמון או לא זה תורף לשונו עם שאבונצ"ר פי' בו פירוש אח' למה שהוא מאמין כי אריסט"ו אינו מסופק בקדמות העולם. ואמר שביאר בזה הפרק שאריסט"ו לא יחשוב שהוא מופת שהעולם קדמון למה שרבי' מהחושבים שהם משכילים אע"פ שאינם מבינים דבר מהחכמות יגזרו בקדמות העולם למה שקבלו שאריס"טו ומפרשי ספריו היו חכמי' גדולים ונתפרסמה חכמתם ובזה שאלו מאמיני' לפי דעתם קדמות העולם קבלו גם שהעולם קדמון וישליכו דברי כל הנביאי' והיה זה בעבור שהנביאים דברו על דרך הגדה ולא הביאו מופת על מאמריהם וזה לא היה בעבור שלא ידעו מופת עליהם אלא שדברו עם ההמון ודברו דרך הגדה כמו שאמר:

פרק יו זה הפרק אבאר בו מה שאאמינהו בזאת השאלה ואמר הרב כי האנשים יתחלקו לג' חלקים אם שיאמינו שיש מופת על ח"ה ואמר כי אינו כן כי המדברים אשר עשו ראיות על ח"ה הם הטעו' וכל מה שמביא להאמין החדוש באותם הדרכים הוא מחלש אמונתו למה שיוכל האדם לבטל אותם הטענו'. ויש חלק אחר שמאמינים שיש מופת חותך על שהעולם קדמון כמו מפרשי ספרי אריסט"ו. והרב המורה מאמין שהם טענות ישנותו ספקות עצומות וכי העולם כבר אפשר שיהיה מחודש כי הראיות כלם מהפילוסופים ימצא לטענות שהם כלם פנים יבטלום וכאשר היתה זאת השאלה קדמות העולם או חדוש אפשרית היתה אצלו מקובלת מצד הנבואה תבאר ענינים אין בכח העיון להגיע עליהם כמו שאבא' שהנבוא' לא תתבטל אפי' לדעת מאמיני הקדמו' ואמר שאחר אפשרות מאמרנו ר"ל היות העולם מחודש אתחיל להכריע על זולתו בראיות העיוניות ג"כ בהכריע המאמר בחדוש על המאמר בקדמות ואבאר כי כמו שיתחייב לנו קצת הרחקה באמונת החדוש כן יתחייב הרחקה יותר גדולה באמונת הקדמות ובפרק הנמשך לזה יתחיל הרב דרך לבטל ראיות על כל מי שיעשה ראיה עלו קדמות העולם:

פרק יז כל מתחדש הנה אחר שלא היה וכו' ואחר

קרקאש

שהלוך אשר יראהו הנביא' ושחוזה ויסור וידועו אשר יגיעו אל הנפש מדבקותו בעלמים הנכבדים דומות אל הדבור בפה ומשמו' שנופל בשום המושג ויהיה בשמע כי גם גם אשר בלתי נמנע כלום השתכלו' שהשכבר כנגד הקודם הקודם שם שאמרים בקדמות העולם ואמירו בנבואה ופנות מחוייבת על הדרך שאמרנו לא שתגיע לשם הנבואה בכנ' ורצון מהשם ושהם לא ראינו שום פועל' ואם הגיע לתכלית כל החכמות והשכל' הנה הדברי אשר לו בתכלית השלמות בלמוד עם המדעת העקרים שהזמק' בהם שיגיע לו הנבואה ולא הקאמר שום פלוסוף בנבואה ואם לא הוקש הנבואה כונה אלהות שזה רשם הפלוסופים שהוא ארסטו' רחוק בנבואה מכל הנמשכים אחריו או בימיו או לאחריו והפלא מאלו הפלו' אשר יאמינו בנבואה ויהיה לאמר יכולת לשנות הטבעים מלך הכבוד והדבקו בשכל הפועל אם בלמוד ואם בלא למוד ומוסכים בבורא יק' שלא יוכל לשנות דבר אם בעליונים ואם בתחתונים אחר שהעולם מאתו על דרך המחוייב והרב השלם מורנו אמר שהנביא יצטרך אל שלמות המדות בעקר היותר ויה"ל שלמו' בדברי בלמוד ודול' זה א"א שיכבה שאלו הדברים הכנות לנבואה אמנם אפשר עם הגיעו לאלה ההכנות שלא ינבא כי נבואתו בחשקת אחר הכונה באלהית אחכם אמר תמם בזה מנ' וקנים אשר הקנבאו בדבר אלהי אם הוסכם בכל' בלמוד והשינו השם השכם אחרים עם היותם גדולים בדרך ושם היותם דומי' כשם העוסקי' שרחם מרובה מאד ולא שיתעסקו בלמוד וכן לפי דעת הר"ם שאמר בכשוף ואמרו לו מה שמו שלאיתותר שותם שימתין להם אלהות הבורא אצל חכמים והוא חכם כלו זה דרך ואמת זה להם אין הוא צריך לזה אם אלו הע' זקנים היו שלמים בלמוד והיו יודעים המופתים על מציאותו אבל בודאי כראה שבספריה

ולאחר שהבינו הרב זאת ההקדמה שהיא גדולה ויקרת הערך והיא מושכל ראשון כי אין לטעון ראיה מהדבר הנשלם לדבר החסר ולא מהדבר החסר למה שהוא נעדר הביא הרב משל נעלה כדי לבאר מ"ש ואמר ונניח במה שהמשלנו שאיש שלם במדע המוטבע באדם נולד ומתה אמו אחר שהניקתהו חדשים וכו' עד יורה על היותו מחודש וזה פשוט ודבר כבר כי טבע העולם לא יורה זה וכבר הודעתיך שאני לא אומר זה עם שרבים מהמדברי' אמרו שטבע העולם יורו על חדושו וזה אינו דעת הרב ואחר שהבין זאת ההקדמה שב לבטל שרשי דרכי הפילוסופים ואיך לא יתחייב מהם מאומה בשום פנים וכו' · והנה ראשונה השיב הרב לטענה הנלקחת מטבע ההיולי הראשון והתחיל להביא ראיות על זה מן הדברים ההוים הנפסדים ולבאר המנע הויתו וזה אמת שאנחנו לא אמרנו שהחומר הראשון נתהוה כהתהוות האדם מן הזרע או נפסד כהפסד האדם אל העפר אבל אמרנו שהשם המציאו מלא דבר והוא כפי זה שהוא אחר המצאו ר"ל היות מתהוה ממנו כל דבר ויפסד אליו כל מה שנתהוה ממנו ולא ימצא ערום מצור' ועדיו יגיע תכלי' ההויה וההפסד והוית העולם לא נתהוה מדבר וכן כשיפסד לא יפסד אל דבר א"כ נברא מהעדר הגמור וכן כשירצה בוראו יעדרהו העדר הגמור [illegible] הרי יתבאר שלא יתחייב מהיות ההיולי [illegible] כן כאשר בהוית [illegible] אין הפך בהם וזה האמת וכו' ולמה [illegible] יקבלו על ב' דעות אם דעת [illegible] כבראו ראשון ראשון כמו [illegible] הכתוב או דעת שהדברי' נבראו [illegible] כמו שהוא הדעת האמיתי והסדר [illegible] הוא סדור טבעי וסדור בסבה [illegible] כי לכל שתי דעות לא [illegible] אחר שאין ראוי שילקח ראיה מטבע המיושב לקודם שלמותו והשלמתו :

אמר שם טוב מה שאלה דרך הרב באלו הדברי' כי בטל מעלינו דרכי הפילו' [illegible] שיתבטל טבע המציאות המיושב כמו [illegible] הדברים והביא הדברים כמו שהם ואם [illegible] מה שיאמר אריסט"ו אחר הוית העולם [illegible] אמת ויציב ונכון וקיים [illegible] מלמדים אותו הדרך [illegible] כפירה כנגד יסודות התורה כי [illegible] כי אחר שנתהוה ההיולי הראשון [illegible] הוה נפסד והוא קיים והוא ראש [illegible] הדברים ההוים הנפסדים וכל הדברים [illegible] ממנו וכל הדברים ישובו אליו [illegible] הוא מורגל ומושכל ואין בו הכחשה [illegible] התורה אלא כי אריסט"ו יאמר כי זה [illegible] תמיד ואנחנו המאמינים תורת מרע"ה [illegible] שזה הוא מהעדר ונתהוה אחר שלא היה [illegible] אחר הוית העולם מה שיאמר אריסט"ו [illegible] ההיולי הראשון נאמר אנחנו כל קהל עדת ישראל וכן מ"ש

פרק שבעה עשר

כל מתחדש היה אחר שלא היה · ואפי' היה החמר שלו נמצא ואמנם הפשיט צורה ולבש צורה אחרת · יהיה טבעו אחר התחדשו והשלמו ונחו בלתי טבעו בעת התהוותו והתחילו ביציאה מן הכח אל הפעל · וזולת טבעו ג"כ קודם שיתנועע ליציאה אל הפעל · והמשל בו כי טבע זרע הנקבה והוא דם בכיסיו בלתי טבעו בעת ההריון כשיפגשהו זרע הזכר והתחיל להתנועע · וטבעו ג"כ בעת ההיא בלתי טבע החי השלם אחר הולדו · ואין לעשות ראיה בכל הפנים מטבע הדבר אחר הויתו והשלמו והיותו מיושב על השלם שבענייניו על עניין הדבר ההוא בעת תנועתו להויה · ואין מביאין ראיה מעניינו בעת תנועתו על עניינו קוד' שיתחיל בתנועה · וכאשר תטעה בזה ותמשיך עשות הראיה מטבע הדבר ההוה בפעל על טבעו והוא בכח · יתחדשו לך ספקות גדולות והיו מן השקר אצלך עניינים יתחייב היותם ויתחייבו אצלך ענייני' שקריי' · ונניח במה שהמשלנו כי שאיש שלם במדע המוטבע באד' מאד נולד · ומתה אמו אחר שהניקתהו חדשים ואביו לבדו השלים גדול הנולד ההוא · באי נגזר · עד שגדל והשכיל וידע · והוא לא ראה כלל אשה ולא נקבה מנקבות שאר בעלי חיים · ושאל ואמר לאיש אחר מאשר אתו איך נמצינו ועל אי זה עניין נהוינו · ועננהו הנשאל כי כל איש ממנו אמנם נתהוה בבטן איש ממיננו כמותינו הוא נקבה בצורת כך · ושכל איש ממנו היה קטן הגוף בתוך הבטן · יתנועע ויזון ויצמח מעט מעט והוא חי · עד שיגיע אל גבול כך מן הגודל יפתח לו שער בגוף למטה שיצא ממנו · ולא יסור היותו צומח אחר כן עד שישוב כמו שתראנו · והנולד ההוא היתום · ישאל בהכרח ויאמר · וזה האחד ממנו כשיהיה קטן בבטן והוא חי מתנועע צומח אם היה אוכל ושותה ומתנשם בפיו ונחיריו ויוצא · יאמר לו לא · והוא בלא ספק יתחיל להכחיש זה ויעמיד המופת על כל העניינים האלה האמתיים שהם נמנעים · בעשותו ראיה בנמצא השלם הנה ויאמר כל איש ממנו כשתכלא ממנו הנשימה קצת שעה ימות ויבטלו ממנו תנועותיו · ואיך יצוייר שיהיה איש ממנו בתוך כיס סתום מקיף בו בתוך גוף מדת חדשים והוא חי מתנועע · ואלו בלע אחד ממנו צפור היה הציפור ההוא מת לשעתו בהגיעו באצטומכה וכל שכן בבטן התחתון · וכל איש ממנו אם לא יאכל המזון בפיו וישתה המים בימים מועטים ימות בלא ספק · ואיך ישאר חדשים האיש חי מבלתי מאכל ומשתה · וכל איש ממנו כשיזון ולא יוציא בימים מועטים ימות בכאב גדול · ואיך יעמוד זה חדשים בלא יציאה · ואלו נקב בטן אחד ממנו ימות אחר ימים · ואיך יחשב שזה העובר היה טבורו פתוח · ואיך לא יפתח עיניו ולא יפרוש כפיו ולא יפשוט רגליו וכל אבריו שלמים אין חלי בהם כמו שחשבתם · וכן ימשך לו ההקש כולו שהאדם אי אפש' בשום פנים שיתהוה על זאת הצורה : והתבונן זה המשל ובחנהו אתה המעיין ותמצא זהו ענייננו עם אריס"טו שוה בשוה · שאנחנו עדת הרודפים אחר משה רבינו ואברהם אבינו ע"ה נאמין · שהעולם נתהוה על צורת כך וכך והיה כך מכך ונברא כך אחר כך · ויבא אריסט"ו לסתור דברינו ויביא עלינו ראיות מטבע המציאות הנה השלם ההוה בפעל · אשר נודה לו אנחנו שהוא אחר התיישבו ושלמותו לא ידמה דבר ממה שהיה עליו בעת ההויה · ושהוא נמצא אחר ההעדר הגמור · ואי זו טענה תעמוד עלינו מכל מה שיאמרהו · ואמנם יתחייבו הטענות האלה על מי שיאמר שטבע זה המציאות הנה · יורה על היותו מחודש · וכבר הודעתיך שאני לא אומר זה : והנני אשוב ואזכור לך שרשי דרכיו ואראך איך לא יתחייב לנו מהם מאומה בשום פנים · אחר שטענתנו שהעולם בכללו המציאהו השם אחר העדר · והוהו עד שנשלם כמו שתראהו · אמר כי החמר הראשון לא הוה ולא נפסד · והתחיל להביא הראיות על זה (בפרק י"ד מזה) מן הדברים ההוים הנפסדים · ולבאר המנע הויתו · וזה אמת שאנחנו לא אמרנו שהחמר הראשון נתהוה כהתהוות האדם מן הזרע · או יפסד כהפסד האדם אל העפר · אבל אמרנו · שהשם המציאו מלא דבר · והוא על מה שהוא עליו אחר המצאו · ר"ל היות מתהוה ממנו כל דבר ויפסד אליו כל מה שנתהוה ממנו · ולא ימצא ערום מצורה ועדיו יגיע תכלית ההויה וההפסד · והוא לא הוה כהוית מה שיתהוה ממנו · ולא יפסד כהפסד מה שיפסד אליו · אבל נברא · וכשירצה בוראו יעדרהו העדר גמור מוחלט : וכן נאמר בתנועה בשוה · שהוא הביא ראיה מטבע התנועה שהיא בלתי הוה ולא נפסדת · והעניין אמת שאנחנו נאמר כי אחר המצא התנועה על זה הטבע שהיא נחה עליו · לא ידומה הויתה והפסדה הויה כללית והפסד כללי · כהוית התנועו' הפרטיו' ההוות וכהפסד התנועות הפרטיות · והוא ההקש בכל מה שיתחייב לטבע התנועה · וכן המאמר בתנועה הסבובית אין התחלה לה הוא אמת · אחר המצי' הגשם הכדורי המתנועע בסבוב לא תצוייר בתנועתו התחלה · וכן נאמר באפשרות המתחייב שיקדם לכל מתהוה · כי זה אמנם יתחייב בזה הנמצא המיושב · אשר כל מה שיתהוה בו אמנם יתהוה מנמצא אחר · אמנם הדבר הנברא מהעדר · אין שם דבר נרמז אליו לא בחוש ולא בשכל שיקדם לו אפשרות · וכן נאמר בהיות השמים אין הפך בהם הנה זה אמת אלא שאנחנו לא אמרנו שהשמים נתהוו כהתהוות הסוס והחמור · ולא אמרנו שהרכבתם תחייב להם ההפסד כצמחים ובע"ח מפני ההפך שבהם · ועקר העניין הוא מה שזכרנוהו כי הנמצא בעת שלמותו ותמותו לא יורה עניינו ההוא הנמצא לו על עניינו קודם שלמותו · ואין רחוק עלינו גם כן מאמר אומר שנתהוו השמים קודם הארץ · או הארץ קודם השמים · או היות השמים בלתי ככבים · או מין ב"ח בלתי מין אחר · כי זה כלו בעת הוית זה הכלל · כמו שהבעלי חיים בעת הויתו היה הלב ממנו קודם לבצים כמו שיראה לעין · והגידים קודם העצמים ואע"פ שאחר שלמותו לא ימצא בו אבר מבלתי אבר מכל האברים · אשר א"א עמידת האיש מבלעדיהם · וזה כלו יצטרך גם כן אליו אם ילקח הכתוב כפי פשוטו ואע"פ שאין העניין כן כמו שיתבאר כשנרבה בזה המאמר :

וצריך

אפודי:

שלו נמצא ואמנם המהות היה מלך שנפשט' מהחמר צורה אחת ולבש צורה אחרת עדיין יהיה טבעו אחר התישבו והשלמו בלתי טבעו אשר היה בעת הויתו והתחילו בגמר' הויה : והתחילו ביציאה מן הכח אל הפועל וכו' ר"ל ואותו טבע שיש לדבר בעת יציאתו מן הכח אל הפועל בלתי אותו טבע שיש לו קוד' שיתנועע ליציאה אל הפעל : והוא דם בכיסיו · ר"ל שזרע האם הוא דם בכיסיו מהזרע אשר כבר זכר : ונניח במה שהמשלנו בו ר"ל והשלים המשל מזה שהמשלנו בזרע הנקבה וכו' : כיס סתום · ר"ל הוא השליה : ענייננו עם אריס"טו שוה בשוה · ר"ל זה המחלוקת שיש בין היתום המשל ובין אביו כן הוא המחלוקת יש בינינו ובין אריס"טו שהיתום היה לוקח ראיה מטבע המציאות המיושב מקודם שיהיה על טבעו וכן אריס"טו לוקח ראיה מטבע המציאות המיושב מקודם שיהיה על טבעו והוא בעת בריאת העולם : ויביא ראיה עלינו · ר"ל אריס"טו אשר נודה לו אנחנו שהוא וכו' · ר"ל שאותן הראיות אשר אמר אריס"טו מטבע המציאות אנחנו מודים לו שהם אמתיו' בבחינה שהם נלקחות מטבע המציאות המיושב אשר לא ידמה דבר ממה שהיה בעת הוית העולם על מה שהוא עתה אחר ישוב המציאות ולכן הראיות ההם אינם ראיות כלל : על מי שיאמר וכו' · ר"ל אחר שאנו סוברים ומאמינים שהשם ית' ברא העולם מאין לא יושבו אלינו טענות אריס"טו כלל כי הוא לוקח ראיה מטבע המציאות על מה שהיה בעת ההויה אמנם אלו לא היה לנו על דרך האמונה חדוש העולם והיינו רוצים לבאר מצד טבע המציאות אז לא היינו יכולים בשום צד לבטל טענו' אריס"טו וזה שאמ' הרב אחר שטענותינו וכו' : וכן יאמר בתנועה · ר"ל בתנועה הסבובית הגלגלית : ולא תצוייר בתנועתו התחלה · ר"ל שתתחיל זה מהלך להתנועע

קרקא"ש:

[illegible]

פרק יז

[illegible]

פרק

ק"ש ארים"טו כשלא ימצא תנועה אלא ... אל תנועת הגלגל והגלגל מתנועע ... אחר הוייתה כי אין ש ם תנועה פרטית ... לתנועת הגלגל ותנועת הגלגל מתנועע ...

וצריך שתזהר בזה הענין שהוא חומה גדולה בניתיה סביב התורה מקפת בה מונעת אבן כל משליך עליה. ואם יטען עלינו אריס"טו"ל האוחז דעתו ויאמר אחר שלא יורה לנו זה הנמצא, במה זה ידעתם אתם שזה מהוורה ושהיה שם טבע אחר הוותו. נאמר שזה לא יתחייב לנו לפי מחשבתנו. שאנחנו לא נשתדל עתה שנקיים שהעולם מחודש. אבל אשר נשתדל בו הוא אפשרות היותו מחודש ולא תבטל זאת הטענה בהביא ראיה מטבע המציאו' אשר לא נחלוק בו. וכאשר תתקים אפשרות הטענה, כמו שביארנו נשוב אחרי כן ונכריע דעת החדוש. ולא ישאר בזה השער אלא שיביא לנו ראיה בהמנע היות העולם מחודש מטבע המציאות אבל ממה שיחייבהו השכל בחק השם. והם הדרכים השלשה אשר כבר הקדמתי לך זכרם. ושהם יעשו בהם ראיות על קדמות העולם מצד האל יתעלה. והנני אראה לך אופני הביא הספק עליה, עד שלא תתאמת מהם ראיה בשום פני' בפרק הבא:

פרק שמנה עשר

הדרך הראשון אשר יזכרו. שיתחייב לנו בו כפי מחשבותם שהשם יצא מן הכח אל הפעל כשיהיה פועל עת אחד ולא יפעל עת אחרת. וסתירת זה הספק מבוארת מאד והוא שזה הענין אמנם יתחייב בכל מורכב מחמר בעל אפשרות ומצורה. כי בלא ספק כשיפעל הגשם ההוא בצורתו אחר שלא עשה, כבר היה בו דבר בכח ויצא לפעל וא'לו מבלתי מוציא. כי זאת ההקדמה אמנם התבארה במופת בבעל החמר. אבל מה שאינו גוף ואין לו חמר אין בעצמו בשום פני אפשרות. וכל מה שיש לו הוא בפעל תמיד ולא יתחייב בו זה ולא ימנע בו שיעשה עת ולא יעשה עת. ואין זה שנוי בחק הנפרד ולא יציאה מן הכח אל הפועל: והראיה על זה השכל הפועל על דעת אריס"טו והנמשכי' אחריו אשר הוא נפרד. והנה יעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת כמו שבאר אבונצ"ר במאמרו בשכל. אשר שם אמר דבר זה לשונו אמ' נגלוי כי השכל הפועל לא יעשה תמיד. אבל יעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת. זהו לשונו והוא אמת מבואר. ועם היותו כן לא יאמ' שהשכל הפועל משתנה. ולא היה פועל בכח ושב בפעל כאשר עשה בעת אחת מה שלא עשהו מקודם. כי אין ערך בין הגשמים ובין מה שאינו גשם ולא דמיון בשום פנים. לא בעת הפעל ולא בעת ההמנע מן הפעל. ואמנם יאמר לפעולות הצורות הנשואות בחמרים ולפעולת הנפרד פעולה בשתוף השם. ולזה לא יתחייב מהיות הנפרד בלתי עושה בעת אחת הפעל אשר יעשהו אחר כן שיהיה יוצא מן הכח אל הפעל כמו שנמצ' זה בצורות הנשואות בחמרים. ואולי יחשוב חושב שבזה המאמר קצת הטעאה. וזה כי השכל הפועל אמנם התחייב שיעשה עת אחת ולא יעשה עת אחרת. לא מפני ענין אחר בעצמו. אבל מפני הכנת החמרים. אמנם הפעל ממנו הוא תמיד לכל מוכן. ואם היה שם מונע מהפעל מפני ההזמנה החמרית לא מפני השכל בעצמו. ידע זה החושב. שכונתינו אינה הסבה אשר בעבורה עשה הבורא יתעלה בעת אחת ולא עשה בעת אחרת. ולא חייבנו בזה המשל ואמרנו שכמו שהשכל הפועל יעשה בעת אחרת ולא יעשה בעת אחרת והוא נפרד. כן הש"י. לא אמרנו זה ולא חייבנוהו. ואלו עשינו זה היתה הטעאה. אבל אשר חייבנוהו והוא חיוב אמתי. שהשכל הפועל אשר אינו גוף ולא כח בגוף ואע"פ שיעשה עת אחת ולא יעשה הפעל ההוא עת אחרת (היתה סבתו אי זה דבר שהיה) לא יאמר בו שיצא מן הכח אל הפעל. ולא שהיתה בעצמו אפשרות. ולא שהיה צריך למוציא יוציאנו מן הכח אל הפעל. הנה כבר נדחה מעלינו זה הספק הגדול אשר ספק עלינו האומר בקדמות העולם. אחר שאנחנו נאמין שהוא יתעלה אינו גוף ולא כח בגוף ולזה לא יתחייב לו שנוי כשעשה אחר שלא עשה:

הדרך השני. הוא אשר יחייבו בו קדמות העולם להעלות המביאים והמתחדשי' והמונעים בחקו יתעלה: והתרת זה הספק כבדה והיא דקה מאד ושמענה. דע כי כל פועל בעל רצון שיעשה פעולותיו בגלל דבר אחר. הוא בהכרח יתחייב לו שיעשה עת אחרת ולא יעשה עת אחרת מפני מונעים או מתחדשים. משלו שהאדם על דרך משל ירצה שיהיה לו בית ולא יבנהו מפני מונעים. וזה כשלא יהיה החמר שלו נמצא. או יהיה נמצא ולא יבא לקבל הצורה להעדר הכלים. והנה יהיה החמר והכלים נמצאים ולא יבנה להיותו בלתי רוצה לבנות מפני שאינו צריך למחסה. וכשיתחדשו מתחדשים כחום או קור יביאהו לבקש המעון אז ירצה לבנות. הנה כבר התבאר כי המתחדשים ישנו הרצון. והמונעים יעמדו כנגד הרצון ולא יעשה בעבורם. וזה כלו כשיהיו הפעולות מפני דבר אחר חוץ לגוף הרצון. ואמנם כשלא יהיה לפעל תכלית אחת בשום פנים אלא היותו נמשך אחר הרצון. יהיה הרצון ההוא בלי צריך למביאים. והרוצה ההוא אע"פ שלא יהיו לו מונעים לא יתחייב שיעשה תמיד. אחר שאין שם תכלית אחת יוצאת אשר בגללה יעשה. ויתחייב כשלא יהיו מונעים למצא התכלית ההוא שיעשה. כי הפעל

הנה

הנה נמשך לרצון לבד : ואם יאמר אומר זה כולו אמת · אמנם היותו רוצה עת אחת ולא ירצה עת אחרת האין זה שנוי : נאמר לו לא שאמתת הרצון ומהותו זה ענינה · שירצה ולא ירצה · ואם היה הרצון ההוא לבעל חומר עד שיבוקש בו תכלי' אחת יוצאת יהיה רצון משתנ' לפי המונעים והמתחדשים אמנם רצון הנפרד אשר אינו מפני ד"א בשום פנים אינו משתנה · ולא היותו רוצה עתה דבר וירצ' זולתו מחר שינוי בעצמו · ולא יביא זה לתת סבה אחרת כמו שהיותו פועל ולא פועל אינו שנוי · כמו שבארנו והנה אתבאר כי רצוננו ורצון הנפרד אמנ' יאמ' עליהם רצון בשתוף ואין דמיון בין שני הרצוני' · הנה כבר הותרה ג"כ הקושי' הזאת · והתבאר שלא יתחייב לנו מן הדרך הזה שקר · וזהו השתדלותנו בו כמו שידעת · הדרך השלישי והוא אשר יחייב בה קדמו' העולם להיות כל מה שחייבתהו החכמה שיצא כבר יצא · וחכמתו קדומ' כעצמו · יהיה המתחייב ממנה קדמון · וזהו ר"ל חייוב חלוש מאד · וזה שאנחנו כמו שנסכל חכמתו אשר חייבה שיהיו הגלגלי' תשעה לא יותר ולא פחות · ומספר הככבים על מה שהם עליו לא יותר ולא פחות · ולא יותר גדולים ולא יותר קטנים · כן נסכל חכמתו בהמציאו הכל אחר אשר לא היה מזמן קרוב · והכל נמשך אחר חכמתו התדירה אשר אינה משתנה · לא שאנחנו נסכל סכלות גמורה דרך החכמה ההיא ומשפטה · אחר שהרצון ג"כ בדעתנו נמשך אחר החכמה · והכל דבר אחד ר"ל עצמו וחכמתו · שאנחנו לא נאמין בתארי' · והנה תשמע בזה הענין הרבה כשנדבר בהשגחה · ובזאת הבחינה תפל זאת ההרחקה : ואמנם מה שזכרו אריס"טו מהסכמת האומות מימי קדם · משכון המלאכים בשמים · ומהיות האל בשמים · וכן בא בנראה מן הכתוב · אין זה לראיה על קדמות השמים כמו שירצה הוא · אבל זה נאמר לראיה על שהשמים יורונו על מציאות השכלים הנפרדים והם הרוחניים והמלאכים · והם יורונו על מציאות הש"ם והוא מניעם ומנהיגם · כמו שנבאר ונגלה שאין שם ראיה תורנו על מציאו' הפועל לפי דעתינו כראיית השמים · והם יורונו ג"כ לפי דעת הפילוסופי' כמו שזכרנו על מציאות מניעם ושהוא לא גוף ולא כח בגוף · ואחר שבארנו לך מאפשרות טענתנו ושאינה נמנעת כמו שיחשוב מי שאומר בקדמות · אשוב ואבאר הכרעת דעתנו בעיון · ואראה מה שיתחייב לדעתו מן ההרחקה בפרקים הבאים :

פרק תשעה עשר

כבר התבאר לך מדעת אריס"טו ומדעת כל מי שיאמר בקדמות העולם · שהוא יראה שזה המציאות היה מאצל הבורא יתעל' על צד החיוב ושהוא יתעלה עלול וזה עלול וכן התחייב · וכמו שלא יאמר בו יתעלה למה נמצא או איך נמצא כן ר"ל אחד ובלתי גוף · כן לא יאמר בעולם בכללו למה נמצא או איך נמצא כן · כי זה כולו מחוייב שימצא כן העלה ועלולה · ואי אפשר בהם העדר כלל ולא שנוי ממה שהם עליו · וע"כ יתחייב מזה הדעת חייוב התמדת כל דבר על טבעו · שלא ישתנה בשום פני' דבר מן הדברים מטבעו · ולפי זה הדעת יהיה שנוי דבר מן הנמצאות מטבעו נמנע · ולא יהיו א"כ אלו הדברי' כלם בכונת מכוין בחר ורצה שיהיו כך · שאם היו בכוונת מכוין כבר היו בלתי נמצאים כן קודם שיכוונו : ואמנם לפי דעתינו אנחנו הענין מבואר שהם בכוונה · לא ע"צ החיוב · ואפשר שישנם המכוין ההוא ויכוין כונה אחרת · ואמנם לא כל כונה בסתם · כי יש שם טבע הנמנעות קיים א"א בטולו כמו שנבאר · וכונתי בזה הפרק שאביא לך בראיות קרובות למופת · שמציאותנו זאת תורנו על שהיא בכוונת מכוין בהכרה · מבלתי שאעמוס עליו מה שהתגברו עליו המדברים · מבטול טבע המציאות · והמאמר בחלק · ובריאת המקרי' בהתמדה · וכל מה שבארתי לך (בפרק ע"ג חלק א') משרשיהם · אשר אמנם השתדלו: להציעו להמציא הביאור · ולא תחשוב שהם ג"כ אמרו זה אשר אומר אותו · אמנם שהם השתדלו במה שאשתדל בו · אין בזה ספק · וכן זכרו הענינים אשר אזכרם וכונו בהם הביאור · לא שאין הפרש אצלם בין התחייד זה הצמח באדמימות מבלתי הלובן · או במתיקות מבלתי המרירות · או התיחד השמים במה שהם עליו מן התכונה מבלתי הרבוע והשלוש · וקיימו ההתייחדות בהקדמותיהם אשר כבר ידעתם · ואני אקיים התייחדות בנמצאות שצריך שיקוים בהם בהקדמות פילוסופיות לקוחות מטבע המציאות :

וזה הדרך אבארהו אחר הקדימי זאת ההקדמה · והיא שהחמר משותף בין דברי' משתני' בפנים מאופני השנוי · וא"א בהכרה מבלתי סבה אחרת חוץ לחמר ההוא המשותף · היא אשר חייבה היות קצתו בתאר אחד וקצתו בתואר אחר · או סבתו על מספר המשתני' · וזאת היא הקדמה כסכי' עליה מי שיאמין הקדמות ומי שיאמין החדוש · ואחר זאת ההקדמ' אתחיל לבאר מה שכונתי לבארו ע"צ השאלה והמענה לפי דעת אריס"טו · שאלנו אריס"טו ואמרנו לו · כבר עשית לנו מופת על היות חמר כל מה שתחת גלגל הירח חמר אחד משותף לכל · א"כ מה עלת התחלפות אלו המיני' הנמצאים הנה · ומה עלת התחלף אישי כל מין מהם · ועננו על זה · בשאמר

הנה נמשך לרצון לבד · ר"ל שאו היתה פעולתו יתעלה לתכלית אחת אז יהיה צריך לפעולה ההיא מכליים כמו פתוח והקור שהמשיל אמנם פעולות הש"י אשר אין להם תכלית אין להם מכליים ולהרגשאין להם תכלית ומכליים לא הפול השאלה לומר למה פעל כך או לא פעל כך כי אין לפעולותיו תכלית שבעבור התכלית הנה תפול השאלה לומר למה פעל כך או לא פעל כך אלא כי כן רצה ואין הרצון הוא בו בעבור שום תכלית כאו השני תירוצים נ"ע לפי דעתי : תפל זאת ההרחקה · ר"ל שזאת ההרחקה תהיה נסתרת ונופלת כשנדבר בענין ההשגחה : והוא מניעם ומנהיגם · ר"ל שהוא ית' מניע הם קיים ומנהיגם :

פרק יט כי יש שם טבע · ר"ל כמו היות אלכסון המרובע שוה לצלעותיו : שמציאותינו זאת · ר"ל שזה המציאות בכללו יורה על שהוא מכוון : והמאמר בחלק ר"ל בעצם הפרידי : אשר אמנם השתדלו להציעו וכו' ר"ל מה שביארנו מדרכי המדברים היה להציע דרכיהם ולהמציא הביאור מענייני ראיותיהם לא שנלמוד הרצון מהם שהם ראיות : שהחמר משותף בין וכו' ר"ל שהחמר הראשון משותף לכל הנמצאות השפלות עם היותם שהם משתנות ומתחלפות : לקבל

מה שהש"י פועל בחפצים ובזולת אשר לא יפעל ויהיה מדרגתו מדרגת השכל הפועל יעשה בעת אחת ולא יעשה בעת אחרת וכבר ביארנו לפעולה שזה שקר הכל אשר תייבנו ואין חיוב תמתי וכו' · ולא זכה הסבה אשר בעבורה פעל השכל הפועל בעת אחת ולא יפעל עת אחרת היתה הכנת החמרים והסבה אשר בעבורה לא יפעל הגם יתעלה תמיד היא רצונו הקדום :

אמר שם טוב אם העולם אפשר שיהיה קדמון כי אם היה הדבר כן לא יהיה פועל כי מה שיפעל עתה הוא בתנועה ויקרא מניע ולא ... הפילוסופים יתחייב שיפעל עת ולא יפעל עת אחרת ואם יהיה השם פועל תמידי יהיה העולם קדמון וזה בלתי אפשר ...

פרק יט כבר התבאר לך מדעת אריס"טו ומדעת כל מי שיאמר בקדמות העולם וכו' ...

פרק יט [illegible]

עלת ההתחלפו' שנוי מזג המורכבות מן החמר ההוא וזה שהחמר ההוא המשותף קבל תחלה ד' צורות · וכל צורה מהם נמשכו אחריה שתי אכויות·ובאכויו' ההם הארבע·היו יסודות למה שהורכב מהם · וזה שהם יתערבו תחלה בתנועת הגלגל · ואחר כן ימזגו ויתחדש ההתחלפות בהתערבות המורכבות מהם בשיעורים מתחלפים מן החם והקר והלח והיבש · והיו בהם באלו המזגים המתחלפים הכנות מתחלפות לקבל צורות מתחלפות · והצורות ההם ג"כ יהיו מוכנות לקבל צורות אחרות וכן תמיד · והצורה המינית האחת ימצ' לחמר שלה רוחב גדול בכמותה ובאיכותה · ולפי הרוחב ההוא יתחלפו אישי המין · כמו שהתבאר בחכמת הטבע · וזה כלו אמת מבואר למי שיורה על האמת לנפשו ולא יונה אותה: אח"כ שאלנו עוד אריס"טו ואמרנו לו · אחר שהיה המזגות היסודות הסבה בהכנת החמרים לקבל הצורות מתחלפות · אי זה דבר זמן החמר ההוא הראשון עד שקבל קצתו צורת האש · וקצתו צורת הארץ · ומה שביניהם לקבל צורת המים · והאויר · והחמר הכל אחד משותף · ובמה זה היה חמר הארץ יותר ראוי בצורת הארץ · וחמר האש יותר ראוי בצורת האש · ענה אריס"טו על זה · בשאמר חייב זה התחלף המקומות · כי הם חייבו לזה החמר האחד הכנות מתחלפות · וזה כי אשר סמוך לו המקיף יעשה בו נקות ומהירות תנועה ויקרב לטבעו וקבל בהכנה ההיא צורת האש · וכל מה שירחק החמר מן המקיף אל צד המרכז היה יותר עב ויותר קשה ויותר מעט אור והיה ארץ · והיא העלה כמים ובאויר · והיה זה הכרחי · כי מן השקר שיהיה החמר הזה לא במקום · או יהיה המקיף הוא המרכז · והמרכז הוא המקיף · וזה חייב לו התייחדות בצורות מתחלפות ר"ל ההכנה לקבל צורות מתחלפות: אח"כ שאלנו ואמרנו לו · אם המקיף ר"ל השמים החמר שלו וחמר היסודות אחד · אמר לא · אבל החמר ההוא אחר וצורות אחרות · והגשם נאמר על אלו הגשמים אשר אתנו ועליהם בהשתתף · כמו שבארו האחרונים וכבר התבאר כל זה במופת: ושמע מהנה מה שאומר אותו אני אתה המעיין אל מאמרי זה · כבר ירעת מופת אריס"טו שבהתחלף הפעולות יתבאר התחלפות הצורות · וכאשר היתה תנועת היסודות הארבעה ישרה · ותנועת הגלגל סבובית · נודע שהחמר ההוא בלתי החמר הזה · וזה אמת לפי העיון הטבעי · וכאשר נמצא ג"כ אלו אשר תנועותיהם ישרות · מתחלפות · הצד מהם מה שיתנועע למעלה · ומהם מה שיתנועע למטה · ונמצא ג"כ אשר יתנועעו מהם לצד אחד קצתם יותר ממהר וקצתם יותר מאחר · נודע שהם מתחלפי הצורות · ובזה נודע כי היסודות ד' · ועל זה הצד מן הראיה בעצמו יתחייב גם כן · שיהיה חומר הגלגלי'כלם אחד · שכולם יתנועעו בסביב · וצורת כל גלגל מתחלפת לצורת הגלגל האחר · אחר שזה יתנועע מן המזרח למערב וזה האחר מן המערב למזרח · ועוד כי תנועותיהם מתחלפות במהירות ובאיחור · יתחייב שישאל גם כן ויאמר לו · אחר שזה החמר משותף לכל הגלגלים · וכבר התייחד כל נושא מהם בצורה אחת בלתי צורת האחר · מי הוא מיחד אלו הנושאים ומכינם לקבל צורות מתחלפות · היש אחר הגלגל דבר אחר ייוחס לו זה ההתייחדות רק הש"י: והנני אעירך על עומק שכל אריס"טו והפלגת השגתו · ואיך להצתהו זאת הקושיא בלא ספק: והשתדל לצאת ממנה בדברים לא עזרהו המציאו' עליהם ואע"פ שלא זכר זאת הקושיא אבל תראה מאמריו שהוא משתדל לסדר לנו מציאו' הגלגלים · כמו שסדר לנו מציאות מה שתחת גלגל הירח · עד שיהיה הכל על צד החיוב הטבעי · לא על צד כונת מכוין · כאשר ירצה ויחוד מיחד על אי זה פנים שאהבו · ולא נשלם לו זה ולא ישלם לעולם · וזה שהוא השתדל לתת עלה בהיות הגלגל מתנועע מן המזרח ולא יתנועע מן המערב · וישתדל לתת עלה בהיות קצתם ממהר התנועה וקצת' מאחר · ושזה מחויב לסדר הנחתם מן הגלגל העליון · וישתדל לתת העלה בהיות לכל ככב מן השבעה גלגלים רבים · וזה המספר הגדול בגלגל אחד · זה כלו ישתדל לתת סבותיו · עד שיסדר לנו העניין סדור טבעי ע"צ החיוב · אלא שלא נשלם לו דבר מזה · כי כל מה שבארו לנו ממה שתחת גלגל הירח נמשך על סדר מסכי' למציאות מבואר העלות · ואפשר שיאמר בו שהוא ע"צ החיוב מתנועת הגלגל ומכחותיו · אמנם כל מה שזכרו בעניני הגלגל לא נתן בזה עלה מבוארת · ולא נמשך העניין בו על סדר · שיתכן לומר בו החיוב · שהנה נראה הגלגלים · מהם שהממהר התנועה למעלה מן המתאחר התנוע' · ומהם מה שהמתאחר התנועה למעלה מן הממהר התנועה · ומהם מי שתנועותיהם שוות · ואע"פ שקצתם למעלה מקצתם · ועניינים אחרים עצומים מאד בחק בחינת היות העניין ע"צ החיוב · והנה איחד להם פרק מפרקי זה המאמר סוף דבר שאריס"טו בלא ספק כאשר ידע חלשת מאמריו בהמציא עלת אלו הדברים ותת סבותיהם · הקדים לפני התחילו באלו החקירות דברים זה לשונם · אמר נרצה עתה לחקור על שתי שאלות חקירה מספקת · כי מן הראוי שנחקור עליהם ונאמר בהם כפי השגת שכלנו והכמתנו ודעתנו · אלא שאין ראוי לאדם שישיא זה עלינו לעזות מצח ועזלבב · אבל ראוי שיפלא מזריזותינו על הפילוסופיא ובקשנו עליה · וכשנבקש השאלות המעולות הנכבדות ונחזק להתירם התר מעט מתוקן · מן הדין על השומע שתחזק שמחתו וישיש · זה תורף דבריו · הנה התבאר לך שהוא בלא ספק ידוע בחלשת המאמרים ההם · וכל שכן בהיות חכמת הלמודים בזמנו בלתי שלמה · ולא נודע בזמנו מתנועת הגלגלים מה שנודע היום · ויראה לי כי אשר אמרו בספר מה"ט שאחר הטבע: מהניח

מהניח שכל נפרד לכל גלגל · אמנם הוא מפני זה הענין ג"כ · עד שיהיה דבר ייחד כל גלגל בתנועה אחת · והנה אבאר שהוא לא הרויח בזה מאומה · אמנם אמרו בזה הלשון אשר זכרתי לך כפי השגת שכלנו והכמתנו ודעתנו · הנה אבאר לך ענייננו ולא ראיתיו לאחד מן המפרשים · אמנם אמרו · דעתנו הוא רוצה בו צד החיוב אשר הוא המאמר בקדמות העולם · ואמנם אמרו חכמתנו ר"ל העניין המבואר המוסכם עליו · כי כל דבר מאלו הדברים אי אפשר לו מבלתי סבה ועלה ואינו עניין נפל כאשר הזדמן · ואמרו · שכלנו · ר"ל קוצר יד שכלנו לתת ספורת לכיוצא באלו העניינים עד תכליתם · אלא שהוא חשב לתת בהם דבר מועט וכן עשה · כי אשר זכרו ממהירות התנועה הכללית · ואחור גלגל הככבים העומדים להיותו בחלוף הצד · והיא עלה נפלאה · ואמר שכן יתחייב כי כל מה שירחק גלגל מן השמיני יהיה יותר ממהר התנועה · לא שזה לא ימשך · כמו שבארתי לך · ויותר גדול מזה שגלגלים ג"כ יתנועעו מן המזרח למערב למטה מן השמיני · והיה ראוי שיהיו יותר ממהרים ממה שתחתיה' מאשר יתנועע כן מן המזרח אל המערב · ושיהיו אלו המתנועעים מן המזרח קרובים במהירות לתנועת התשיעי · אבל כמו שהודעתיך לא היתה חכמת התכונה בזמנו כמו שהיא היום : ודע כי לפי דעתנו אנחנו קהל האומרים בחדוש העולם יקל זה כלו · וימשך לפי שרשנו שאנחנו נאמר שיש מיחד יחד כל גלגל במה שרצה מצד התנועה ומהירותה · לא שאנחנו נסכל אופני החכמה בהמציא זה כך · ואלו יכול אריסט"ו שיתן לנו עלת התחלף תנועת הגלגלים עד שיהיה זה על סדר הנחת קצתם מקצתם כמו שחשב היה זה נפלא והיתה עלת התיחדות בהתחלף תנועותיהם כעלת התחלף היסודות בהנחתם בין המקיף והמרכז · אלא שלא ילך העניין על הסדר כן כמו שבארתי · ויותר מבואר מזה במציאות ההתיחדות בגלגל אשר לא יוכל אדם שימציא לו סבה מיוחדת זולת כונת המכוין · הוא מציאות הככבים · וזה שהיות הגלגל מתנועע תמיד והככב עומד תמיד מורה על שחמר הככבים אינו חמר הגלגלים : וכבר זכר אבו נצר בתוספותיו על ספר השמע דבר ז"ל אמר בין הגלגל והככבים הפרש · כי הגלגל ספירי · והככבים אינם ספירים · והסבה בזה כי בין שני החמרים ושתי הצורות הפרש אבל מעט זה תורף דבריו : אמנם אני איני · אומר מעט אבל מתחלף מאד מאד · שאני לא אלמוד הראיה מן הספירות אבל מן התנועות · ויתבאר לי שאלו ג' חמרים ושלשה צורות גשמים נחים לעולם מעצמם יהם גרמי הככבים · וג' גשמים מתנועעים לעולם וזה גרמי הגלגלים · וגשמים יתנועעו וינוחו נהם היסודות · ואני תמיה אי זה דבר קבץ בין שני החמרים המתחלפים האלה · אם תבלית התחלפות כמו שיראה לי · או אשר ביניהם התחלפ' מעט כמו שיפר' אבונ"צר · ומי הוא המכין לזה ההתאחדות : סוף דבר שני גופים מתחלפ' קבוע אחד משניהם באחר בלתי מתערב עמו אבל נגבל במקום ממנו מיוחד מדובק בו באין כונת מכוין פלא ויותר נפלא מזה אלו הככבים הרבים אשר בשמיני כולם כדוריים · קצתם קטנים וקצתם גדולים ככב הנה ואחר ברחוק אמה כפי ראות העין · ועשרה נלחצים נקבצים וחתיכה גדולה מאד אין דבר בה מה הסבה המיחדת לזאת החתיכה בעשרה ככבים · והמיחדת לאחרת להעדר הככבים : ועוד גשם הגלגל כלו גשם אחד פשוט ואין חלוף בו · ולאי זו סבה היה זה החלק מן הגלגל יותר ראוי בזה הככב הנמצא בו מן החלק האחר · וזה כולו וכל מה שהוא ממנו אמנם ירחק מאד גם יקרב להמנע' כשיאמן שזה כולו יהיה ע"צ החיוב מהאל כמו שיראה אריסט"ו אמנם כשיאמן שזה כלו בכונת מכוין עשה כן · לא יתחבר לזה הרעת דבר מן התמה ולא רוחק כלל ולא ישאר מקום חקירה · אלא אמרך מה הסבה בכונת זה ואשר ידע על הכלל שזה כולו לעניין לא נדעהו · ואין זה פעל בטל ולא כאשר הזדמן · שאתה כבר ידעת שגידי איש הכלב והחמו' ועצביה לא נפלו כאשר הזדמן ובאי זה שיעור שנזדמן · ולא היה זה הגיד עב ואחר רק ועצב מסתעף סעיפים ואחר לא יסתעף ואחד יורד ישר ואחר נכרך במקר' ושלא היה דבר מזה לא לתועלת · כבר נודע הכרח היותם כך · ואיך ידמה משכיל שיהיו הנחות אלו הככבים ושיעורם ומספרם ותנועות גלגליהם המתחלפות לא לעניין או כאשר הזדמן · אין ספק כי כל דבר מהם הכרחי לפי כוונת המכוין · וסדור אלו העניינים ע"צ החיוב לא בכוונת עניין רחוק מן הציור מאד מאד · ואין ראיה אצלי על הכונה יותר גדולה מהתחלפות תנועות הגלגלים והיות הככב קבוע בגלגלים · ולזה תמצא הנביאים כלם לקחו הגלגלים והככבי' מופת על מציאו' השם בהכרח · ובא בעניין אברה' מבחינתו בככבי' מה שכבר התפרסם · ואמר ישעיה מעורר על עשות הראיה בהם · שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה · וכן ירמיה אמר · עושה השמים · ואמר אברהם · יי' אלהי השמי' · ואמר אדון הנביאים · רוכב שמים · כמו שבארנו · וזו היא הראיה האמתית אשר אין ספק בה · ובאור זה כי כל מה שתחת הגלגל מן החלופי' ואע"פ שהחמר שלהם אחד כמו שבארנו · תוכל לשים מיחדם כחות גלגלים והנחות החמר מן הגלגל · כמו שלמדנו אריסט"ו · אמנם החלופים הנמצאים בגלגלים ובככבים מי הוא מיחדם כי אם השם · ואם יאמר אומר השכלים הנפרדים · לא הרויח בזה המאמ' מאומה · ובאור זה כי השכלי' אינם גשמים שיהיה להם הנחה מן הגלגל ולמה זה יתנועע זה הגלגל תנועתו התשוקייה לצד שכלו הנפרד לצד המזרח · ואחר למערב · התראה · זה השכל הנבדל בצד המערב והאחר בצד המזרח · והיות זה ממהר וזה מאחר ולא ימשך זה על ערך רוחק קצתם מקצתם כמו שידעת · וא"א בהכרח מבלתי שיאמר שטבע זה הגלגל ועצמו חייב שיתנועע לזה הצד ובזאת המהירות ושתהיה מחייבת תשוקתו זה העניין כן · וכן יאמ' אריסט"ו ובזה יבאר · הנה כבר שבנו למה שהיינו תחלה בו · ונאמ' אחר שהיה החומ' שלהם כלםא' · באי זה דבר התיחד זה בטבע מבלתי טבע האח' · והיתה בו תשוקה א' תחייב לו זה המין מן התנועה מתחלפ' לתשוקת האחר אשר חייבה לו מין תנועה אחרת א"א מבלתי מיחד בהכרח : הנה כבר הוציאתנו זאת הבחינה אל המחקר על ב' שאלות · א' מהם · הבמציאו' זה ההתחלפו' יתחייב שיהיה זה בכוונת מכוין בהכרח לא ע"צ החיוב לא יתחייב · והשאלה השנית · האם בהיות כל זה בכונת מכוין יחד זה היחוד יתחייב

יתחייב שיהיה זה מחודש אחר העדר או לא יתחייב זה אבל יהיה מיחדו לא סר כן · שכבר אמר זה גם כן קצת מי שיאמין בקדמות · והנני מתחיל בשתי השאלות האלה · ואבאר מה שצריך שיבואר בהם בפרקים הבאים :

פרק עשרים

אריסטו יבאר שהענייניים הטבעיים כולם אינם נופלים במקרה · ומופתו על זה כמו שזכר · וזה שהענייניים המקריים אינם תמידיים ולא מאודיים · וכל אלו הענייניים אם תמידיים אם מאודיים · אמנם השמים וכל אשר בהם הם תמידי' על ענייניים לא ישתנו כמו שבארנו ל"א בעיצם ולא בשנות מקומותיהם · אמנם הענייניים הטבעיים אשר תחת גלגל הירח · מהם תמידיים · ומהם מאודיים · והתמידיים כחמום האש וורדת האבן למטה · והמאודיים כצורות אישי כל מין ופעולותיו · וכל זה מבואר · ואם היו חלקיו לא במקרה איך יהיה כלו במקרה · וזה מופת על שאלו הנמצאות אינם מקריות · וזה תורף דברי ארי' סטו בתשובה על מי שחשב מן הראשונים שזה העולם נפל במקרה ושהיה מעצמו בלא סבה · אמר וכבר שמו אנשים אחרים סבת אלו השמים והעולמות כלם מעצמם · שהם אמרו כי מעצמו היה הסבוב והתנועה אשר חבדילה והעמידה הכל על זה הסדר · ושזה עצמו מקום פלא גדול · ר"ל שיאמרו בבעלי חיים ובצמח שלא יהיו ושלא יתהדשו במקרה אלא יש להם סבה · אם טבע · או שכל · או זולת זה מסבה שדומה לו · שלא יולד אי זה דבר שיוסדמן מכל זרע או מכל שכבת זרע · אלא מזה הזרע יהיה זית ומזה השכבת זרע יהיה איש · ויאמרו בשמים והגשמים אשר הם מבין שאר הנשמים הנראים אלהיים · שאמנם היו מעצמם ושאין להם סבה בלל כמו שיש לב"ח ולצמחי · זה תורף דבריו · והתחיל לבאר זיוף זאת המחשבה אשר חשבוהו במאמר יותר רחב ·

הנה כבר התבאר לך שארי'סטו יאמין ויבאר במופת שזה הנמצאו'כלם אינם נמצאו'במקר' · ואשר יפתור היותם במקר'שיהיו בעצם · ר"ל שיש להם סבה מחייבת להיותם כן בהכרח מפני הסבה ההיא נמצאו בפי מה שהם עליו · זהו אשר התבאר במופת והוא אשר יאמינהו ארי'סטו : אמנם שיתחייב להיותם לא מעצמם שיהיו בכונת מכוין ורצון רוצה · לא התבאר לי שארי'סטו יאמין זה · וזה כי הקרוין בין המציאות על צד החיוב ובין החדוש ע"צ הכונה והרצון עד שיהיו שני העניינים אחד קרוב אצלי לקרוין בין שני ההפכים · כי עניין החיוב אשר יאמינהו ארי'סטו · הוא שכל דבר מאלו הנמצאות אשר אינם מלאכותיות א"א לו מבלתי סבה מחייבת לדבר ההוא אשר התהוו כפי מה שהוא עליו · ולסבה ההיא סבה שנית · ולסבה השנית שלישית · כן ער שיגיע לסבה הראשונה ממנה התחייב הבל להמנע ההשתלשלות אל לא תבלית · לא שהוא לא יאמין עם זה שחיוב מציאות העולם מהבורא ר"ל מהסבה הראשונ' · כהתחייב הצל מהנוף · או התחייב החום מהאש · או התחייב האור מהשמ'כמו שיאמ'עלין מי שלא יביזדבריו אבל יאמין החיוב הזה כחיוב המושכ'מהשכל כי השכל הוא פועל המושכל מצד היותו מושכל · שהסבה ההיא הראשונה ואפי' אצלו היא שכל בעליונה שבמדרגות המציאות והשלמה שבהם · עד שאמר שהוא יתע'רוצה במה שהתחייב ממנו ושמח בו ונהנה ואי אפשר שירצה הלופי · ולזה לא יאמר לזה כונה ואין בו עניין הכוונה · כי האדם רוצה להיותו בעל עינים וידים ושמח בזה ונהנה בו וא"א שירצ' הלופי · אלא שלא היה זה האיש בעל עינים וידים בכונה ממנו והתיחדות לזה התאר ואלו הפעולות · ואין עניין הכונה ועניין ההתיחדות · אלא לעניין בלתי נמצא · ואפשר מציאותו כמו שיכוון וייחד ואיפשר שלא ימצא כן · ולא אדע אם אלו האחרונים הוכן להם מדברי אריס'טו ומאמרו · שאלו הדברים

יתעלה יש לו סבה ואחר סבים זה כתחיל לחקור הם תרי"סטו יחלה סיפים העולם בכוונת מכוין וברצון רוצה ואמ' כדב כי לית יתכתר לו כתרי"סטו יאמין זה כי הקרוין בין המציאות על צד החיוב וכין החדוש[ג] צד הכוונה והרצון עד שיהיו כ' ענייניים אחד קרוב ת"ל לקבל ב' הפכים הם העולם נמצא על צד החיוב הוא קדמון ולא העולם נמצא מאמר יתעלה על צד הכוונה והרצון יחוייב סיפים מה ודע ואלו הב' דברים ת"ל מקומם והקדמות הם כן לא תעבר סיפים העולם על צד החיוב ועל צד הכוונה · ומכאן תרי"סטו יאמין שהעולם · כתחייב מהלל על צד החיוב כי כל דבר מלאו המציאות ת"ל לו מכלי סבה מחייבת וכו' אלא שהוא לית יאמין עם זה החיוב · שמוכר בלתי ולא כתחייב הזמן מהזמן שהוא קדמון ולא כתחייב מהלל שהוא חדש בעבור ידיעתו הוא קדמון בעבור ידיעתו הוא מושכל מצד עצמו ומושכל כן הלהלו יתעלה שמו פועל העולם כמה שכשכלו צורות הנמצאות כלם ומ"ש הדבר העולם הם מציעות מציעות לית כתוב הסמך שהיה יודעה פועלת והיודעה היודעת בסתי הסכים ויסודר מידיעתו שהכבד שכשני הכ"ם הם לו ולהודות על כי ניזוו יתעלה הוא סבת סדרית הנמצאות עלה אבלית אמר תרי"סטו שהיה סדר"סבה היות שכל בעליונה שבמדרגת המציאות והשלמה שבהם יכול בזה יכול בורח ופועל וכלל"הוא סבה לזו הנמצאות ויכיר שהיה כתיר מלת הכתיב עם הרצון לי לפסר שכתיר מלת הכוונה והכתחייבות ואמר לעילו הם יאמר שהשם יתעלה רוצה בזה ת"ל מחייב מכוון ומיחיד ואמר שלא הכוון מלכו שהם מלכים עם תרי"סטו בזה לו יסכון שדעת תרי"סטו הוא כי סחייב וכוונה

פרק כ

לית נופלים במקרה · ר"ל שהענייניות זה בעולם לית נופלים במקרה כשלמת הבריאה מן הגוף לכל כלם הם בסבות מיוחדות עצמיות : תמידיים ר"ל שם היו פרטי הנמצאות כלי' נופלים במקרה לית יהיה נופל במקרה בחציות כללו כי לית עניין לחלוקות זולת פרטי הנמצאות : ובכר אמרו אנשים וכו' · ר"ל תחר תרי"סטו כבר חלקו כת אחרת ושהו אזה העולם השפל לית נופל במקרה ושהעולם הגלגלים נופל במקרה וכי יש לזה סעולם כו סבו' מיוחדות עצמיו' והם הגלגלי' לחנם אחרו שעולם הגלגלים הוא מעצמו ובשפל במקרה : וזה עצמו מקום פלא · ר"ל זאת הסבה שהעולם השפל לית נופל במקרה ושהעולם הגלגלים נופל במקרה זה פלא גדול וכו' : והנשמים אחר שם מכין ר"ל שיאמ' הנשמים החלכיים והם הגלגלים אחר שם כלכליים שבגלל גדול מכין שאר חלו הנשמים השפלי' הנרחים שם לית מעצמם במקר'כלתי שהם מיוחדות עצמיות זה מקום פלא : לחכם שיתחייב להיותם וכו' · ר"ל שם כתחר אחלו בחלקות לית מגד עצמם לבל שם מגד שהנשמים חייבו לחתי ולחמר שיהיו חלו בחלקות בכוונת מכוין ורצון רוצה ואין דעתי שיחשבו תרי"סטו שיהיו בכוונת מכוין כי הוא סותר דעת סחיוב שבל יחסר שהם על דרך החיוב · כמ"שחייבו הכל וכו' · ר"ל שלא פועל בלל יודע כפעל והם"ל יודע בחלו בחלקות · לו כתחייב לחתר וכו' · ר"ל עם היות שהשם יודע שהוא פעל תור מבל מקום אין יודיעתו בתור שבת היות בתוך ויודיעת הש"י בחלקות הוא שבת היות בחלקות ושהו בהתחייב'כמוסבל מן השבל ושהו שרש הפרק ושרד גדול · ואפי' תגלו · ר"ל שיהיו חלו תרי"סטו · עד שתמר שהוא יתעלה · ר"ל כי כן הוא השם יתעלה בחדרגה גדולה ובמדרגה שלמה שתמר תרי"סטו שהשם יתעלה רוצה בשם שברית ובתחייב עמהו · ולא יתמר לזה כוזב · ר"ל תמר ברב שמה שתמר תרי"סטו שהש"י רוצה בשם שברית ובתחייב' ממנו ע"ה לית יבדק בכוזב כי הכוז'היא דריסה לענין כפבד ידרוש הנעתו ומה שבתחייב ממנו'ית לית סר ולא יסור לפי תרי"סטו · ולית חדע אם שהו שלא בתחרוני הוכן להם וכו' · ר"ל הרב תמר למעלה שיהיו שהו בחלקות על דעת תרי"סטו בכוונת מכוין ורצון רוצה זה הענין לית בתחר לו שיתמין כן תרי"סטו לכן לא תמר ברב לית חדע אם בפילוסופים בתחרונים הוכן להם וכו' מדברי תרי"סטו"ן שהלו בחלקות ת"ל

פרק כ

לית נופלים במקרה · ר"ל שהענייניות זה בעולם לית נופלים במקרה בכשלמת הבריאה מן הגוף לכל כלם הם בסבות מיוחדות עצמיות : תמידיים ר"ל שם היו פרטי הנמצאות כלי' נופלים במקרה לית יהיה נופל במקרה בחציות כללו כי לית עניין לחלוקות זולת פרטי הנמצאות : ובכר אמרו אנשים וכו' · ר"ל תחר תרי"סטו כבר חלקו כת אחרת ושהו אזה העולם השפל לית נופל במקרה ושהעולם הגלגלים נופל במקרה וכי יש לזה סעולם כו סבו' מיוחדות עצמיו' והם הגלגלי' לחנם אחרו שעולם הגלגלים הוא מעצמו ובשפל במקרה : וזה עצמו מקום פלא · ר"ל זאת הסבה שהעולם השפל לית נופל במקרה ושהעולם הגלגלים נופל במקרה זה פלא גדול וכו' : והנשמים אחר שם מכין ר"ל שיאמ' הנשמים החלכיים והם הגלגלים אחר שם כלכליים שבגלל גדול מכין שאר חלו הנשמים השפלי' הנרחים שם לית מעצמם במקר'כלתי שהם מיוחדות עצמיות זה מקום פלא : לחכם שיתחייב להיותם וכו' · ר"ל שם כתחר אחלו בחלקות לית מגד עצמם לבל שם מגד שהנשמים חייבו לחתי ולחמר שיהיו חלו בחלקות בכוונת מכוין ורצון רוצה ואין דעתי שיחשבו תרי"סטו שיהיו בכוונת מכוין כי הוא סותר דעת סחיוב שבל יחסר שהם על דרך החיוב · כמ"שחייבו הכל וכו' · ר"ל שלא פועל בלל יודע כפעל והם"ל יודע בחלו בחלקות · לו כתחייב לחתר וכו' · ר"ל עם היות שהשם יודע שהוא פעל תור מבל מקום אין יודיעתו בתור שבת היות בתוך ויודיעת הש"י בחלקות הוא שבת היות בחלקות ושהו בהתחייב'כמוסבל מן השבל ושהו שרש הפרק ושרד גדול · ואפי' תגלו · ר"ל שיהיו חלו תרי"סטו · עד שתמר שהוא יתעלה · ר"ל כי כן הוא השם יתעלה בחדרגה גדולה ובמדרגה שלמה שתמר תרי"סטו שהשם יתעלה רוצה בשם שברית ובתחייב' ממנו ע"ה לית יבדק בכוזב כי הכוז'היא דריסה לענין כפבד ידרוש הנעתו ומה שבתחייב ממנו'ית לית סר ולא יסור לפי תרי"סטו · ולית חדע אם שהו שלא בתחרוני הוכן להם וכו' · ר"ל הרב תמר למעלה שיהיו שהו בחלקות על דעת תרי"סטו בכוונת מכוין ורצון רוצה זה הענין לית בתחר לו שיתמין כן תרי"סטו לכן לא תמר ברב לית חדע אם בפילוסופים בתחרונים הוכן להם וכו' מדברי תרי"סטו"ן שהלו בחלקות ת"ל

פרק כ

לית נופלים במקרה · ר"ל שהענייניות זה בעולם לית נופלים במקרה בכשלמת הבריאה מן הגוף לכל כלם הם בסבות מיוחדות עצמיות : תמידיים ר"ל שם היו פרטי הנמצאות כלי' נופלים במקרה לית יהיה נופל במקרה בחציות כללו כי לית עניין לחלוקות זולת פרטי הנמצאות : ובכר אמרו אנשים וכו' · ר"ל תחר תרי"סטו כבר חלקו כת אחרת ושהו אזה העולם השפל לית נופל במקרה ושהעולם הגלגלים נופל במקרה וכי יש לזה סעולם כו סבו' מיוחדות עצמיו' והם הגלגלי' לחנם אחרו שעולם הגלגלים הוא מעצמו ובשפל במקרה : וזה עצמו מקום פלא · ר"ל זאת הסבה שהעולם השפל לית נופל במקרה ושהעולם הגלגלים נופל במקרה זה פלא גדול וכו' : והנשמים אחר שם מכין ר"ל שיאמ' הנשמים החלכיים והם הגלגלים אחר שם כלכליים שבגלל גדול מכין שאר חלו הנשמים השפלי' הנרחים שם לית מעצמם במקר'כלתי שהם מיוחדות עצמיות זה מקום פלא : לחכם שיתחייב להיותם וכו' · ר"ל שם כתחר אחלו בחלקות לית מגד עצמם לבל שם מגד שהנשמים חייבו לחתי ולחמר שיהיו חלו בחלקות בכוונת מכוין ורצון רוצה ואין דעתי שיחשבו תרי"סטו שיהיו בכוונת מכוין כי הוא סותר דעת סחיוב שבל יחסר שהם על דרך החיוב · כמ"שחייבו הכל וכו' · ר"ל שלא פועל בלל יודע כפעל והם"ל יודע בחלו בחלקות · לו כתחייב לחתר וכו' · ר"ל עם היות שהשם יודע שהוא פעל תור מבל מקום אין יודיעתו בתור שבת היות בתוך ויודיעת הש"י בחלקות הוא שבת היות בחלקות ושהו בהתחייב'כמוסבל מן השבל ושהו שרש הפרק ושרד גדול · ואפי' תגלו · ר"ל שיהיו חלו תרי"סטו · עד שתמר שהוא יתעלה · ר"ל כי כן הוא השם יתעלה בחדרגה גדולה ובמדרגה שלמה שתמר תרי"סטו שהשם יתעלה רוצה בשם שברית ובתחייב' ממנו ע"ה לית יבדק בכוזב כי הכוז'היא דריסה לענין כפבד ידרוש הנעתו ומה שבתחייב ממנו'ית לית סר ולא יסור לפי תרי"סטו · ולית חדע אם שהו שלא בתחרוני הוכן להם וכו' · ר"ל הרב תמר למעלה שיהיו שהו בחלקות על דעת תרי"סטו בכוונת מכוין ורצון רוצה זה הענין לית בתחר לו שיתמין כן תרי"סטו לכן לא תמר ברב לית חדע אם בפילוסופים בתחרונים הוכן להם וכו' מדברי תרי"סטו"ן שהלו בחלקות ת"ל

א'א להם מבלתי שתי סבות · עניין הכוונה · ועניין ההתיחדות · או יהיו חולקים עליו בזה · ובחרו דעת הכוונה וההתיחדות וחשבו שלא ירחיק הקדמות · ואחר מה שבארתיו אתחיל בדעת אלו האחרונים :

פרק אחד ועשרים

דע כימן האחרונים מן הפלוסופים האומרים בקדמות העולם מי שאומר שהשם יתעלה פועל העולם ובוחר מציאותו ומכונו ומיחדו על מה שהוא עליו · אלא מן השקר שיהיה זה בעת בלתי עת · אבל כן היה ויהיה תמיד · ואמרו אמנם חייב לנו שלא נצייר שפועל פעל דבר אלא בשיקדם הפועל לפעלו בזמן · היותנו אנחנו כן יתחייב לנו במה שנעשהו להיות כל פועל שיהיה זה תארו · יש בו העדר אחד והיה פועל בכח וכאשר פעל יצא אל הפיעל · אמנם האל ית' אשר אין העדר בו ולא דבר בכח כלל · לא יקדם לפעלו אבל לא סר היותו פועל וכמו שיש הפרש גדול בין עצמו לעצמנו · כן יש הפרש בין יהס פעלו אליו ליהס פעלנו אלינו · וזה ההקש בעצמו אמרו בהתיחדות וברצון · כי אין הפרש בין אמרך פועל רוצה או מכוין או מיחד בזה העניין אמרו ומן השקר עוד שישתנ' פעלו או רצונו כמו שבארנו · הנה כבר התבאר לך אתה המעיין במאמרי זה שאלו שנו מלת החיוב והשאירו עניינו · אולי שהם כונו ליפות מליצה או להסיר הרחקה · כי עניין היות זה המציאות מתחייב לעלתו תמיד בהתמדתה והוא השם כפימה שיאמר ארסט'ו · הוא עניין אמרם שהעולם מפעל האל או בכונתו ורצונו ובחירתו ויחודו אלא שלא סר היות כן ולא יסור · כמו שזריחת השמש הוא פועל ליום בלא ספק ואע'פ שלא יקדם אחד מהם האחר בזמן · ואין זה עניין כונת הש"י אשר נכוין אליה אנחנו · אבל נרצה בזה שהוא ר'ל העולם אינו מחוייב מאתו יתעלה חיוב העלול לעלתו אשר אי אפשר הפרדו ממנה ולא השתנותו לא אם תשתנה עלתו או ישתנה עניין מעניניה · וכשתבין העניין כן יודע כי מן השקר המאמר בהיות העולם מחוייב ממציאות השם התחייבות העלול לעלתו ושהוא מפעל האל או ביחודו · הנה כבר התבאר העניין והגיע ממנו המאמר אל החקירה על זה החלוף הנמצא בשמים אשר התבאר במופת שא'א לו מבלתי סבה · האם הסבה ההיא היא עלה לזה החלוף וכן התחייב ממציאותה או הסבה ההיא היא הפועלת לזה החלוף המיוחדת לו · על הצד אשר נאמין אנחנו הנמשכים אחר מרע'ה · ונאמר בזה אחר שנקרים הקדמ' · והיא שנבאר לך עניין ההיו' אשר יראהו ארסטו' עד שתציירהו · ואז אתחיל לבאר לך הכרעתי לדעת חדוש העולם בראיות עיוניו' פילוסופיו' נקיות מן ההטעאה : מאמרו · שהשכל הראשון התחייב מהשם · ושהשכל הב' יתחייב מן הראשון · והשלישי מן השני · וכן היותו רואה שהגלגלים התחייבו מהשכלים · והסדר ההו' המפורסם אשר כבר ידעתו ממקומותיו · וכבר חברנו ממנו הנה ראש דברים · מבואר הוא · שהוא לא ירצה בזה שזה היה ואח"כ התחדש ממנו זה המתחייב ממנו · שהוא לא יאמר בהתחדש דבר מאלו : ואמנם ירצה בחיוב הסבה · כאלו הוא אומר השכל הראשון סבת מציאות השכל הב' · והב' סבת מציאו' השכל הג' · עד סופם · וכן הדברים בגלגלים ובחמר הראשון · ולא קדם דבר מאלו כלם לאחר · ולא ימצא בלעדיו אצלו · והמשל בו כאלו אמר אומר מן האיכויו' הראשונות התחייבו בו החלקות והפכו · והקושי והרכות והספוגיות והפכו · אשר לא יסופק אדם שהם ר'ל החום והקור והלחות והיובש · הם המחדשים לאלו החלקות והפכו והקושי והרכות והספוגיות והפכו ומה שדומה לזה · ומאלו הד' אכויות הראשונות יתחייבו אלו · ואע'פ שא'א שימצא גשם בעל אלו האיכויות הראשונות וערום מאלו האיכיות השניות · שאין נופל בזה ענין החדוש אך עניין הסבה · כפי זה המשל בעצמו · ויאמר ארסטו במציאות בכללו שזה נתחייב מזה עד שיגיע לעלה הראשונה כמו שיאמר הוא · או השכל הראשון · כמו שתרצה שתקראהו · כי כלנו אל התחלה אחת נכוין אלא שהוא יראה חיוב כל מה שזולתו ממנו כמו שספרתי לך · ואנחנו נאמר שכל אלו הדברים הוא עשאם בכונה ורצון לזה הנמצא אשר לא היה נמצא ושב עתה נמצא ברצונו יתעל' · והנני מתחיל בזכרון ראיותי והכריעי להיות העולם מחודש כפי דעתינו בפרקים הבאים :

פרק שנים ועשרים

גזרה מוסכם עליה מארסטו ומכל מי שנתפלסף · כי

כבר התחברו או בחרו דעת הכוונה וההתיחדות וחשבו שלא ירחיק הקדמות ואחר שהכה זה התחיל הרב לבטל דעת אלו האחרונים אשר אי אפשר שהכוונה והחיוב יתחברו הנה יתבאר בזה הפרק כי לפי דעת ארי"סטו כל הנמצא בזה העולם ואלתו יתעלה יש לו סבה והוא מתחייב ממנו כחיוב המושכל מהשכל כי הוא חיוב אשר אי אפשר שימנע זה · כלא זה ושלדעת הרב לפי דעת ארים'טו העולם לא היה לכוונה ממנו אף שהיה ברצון ואחרוני הפילוסופים יחשבו שהוא בכוונה וכי איפשר שיהיה זה על ב' פנים אם שיהיה לקים על ארי"סטו רכם או יחשבו שהוא אומר שהכל היה על צד החיוב והיה בכוונה וכי לא בעבור זה יתחייב שיהיה העולם מחודש אבל יהיה קדמון :

פרק כא דע כי אחרוני הפילוסופים האומרים בקדמות העולם וכו' רצה הרב להביא דעת אחרוני הפילוסופים ואחר יבטל דעתם ואחר יחזור בביאור דעת ארס"טו איך נתחייבו כל הדברי' על צד החיוב ולא ע"צ הכוונה ואחר בפרק כ"ב יבטל שיהיה על צד החיוב אלא ע"צ כוונת מכוין · ואם הוא בכוונת מכוין יתחייב שיהיה מחודש ואמר דע כי אחרוני הפילוסופי' האומרים שהעולם קדמון חשבו שהש"י פועל העולם ובוחר מציאותו ומכונו ומיחדו כפי מה שהוא אלא שמן השקר שיהיה זה בעת בלתי עת אבל כן היה ויהיה תמיד והנה לפלק בספק והוא אם העולם קדמון איך יצוייר שיהיה מכוונו ואמרו כי אנחנו לא נצייר שפועל פועל דבר אלא כשיקדם הפועל לפעלו בזמן בפועלים הגשמיים וזה היה בעבור כי כל מה שנעשה אנחנו הם פעולות אחר ההעדר יתוייב שלא נצייר פועל אלא כשיקדי' הפועל לפעלו ואמנם הש"י אשר אין בו העדר כלל ולא דבר בכח כלל לא יקדם לפעלו אבל לא סר היותו פועל לפיה שהוא בפלא תמיד וכמו שעצמו נבדל מעצמנו הבדל גדול כן יש הפרש בין יחס פעלו אליו ליחס פעלנו אלינו עוד אמרו בזה ההקש בעצמו אמרו בהתיחדות כי אין הפרש בין אמרך פועל אם הוא פועל תמיד או רוצה שהוא רוצה תמי' או מכוין שהוא מכוין תמי' שיהיה העולם כמו שהוא ובוחר או מיחד בזה הענין : הנה כבר התבאר לך אתה המעיין במאמרי זה שאלו שנו מלת החיוב והשאירו עניינו · ורצון בזה שבמקום אומרים מחייב אמרו מכוין ובאמרם מכוין תמיד אמרו שהוא ע"צ החיוב · ואין זה כוונת השם אשר נכוין אל זה אנחנו וכו' כי אנחנו כאומר שאי אפשר שיהיה העולם כולל מהבורא כאור מהשמש ואין ויכוח כמקום שתאמר שזה ע"צ החיוב או ע"צ הכוונה אלא שהעולם אינו כולל מהבורא ע"צ החיוב ובעבור שכיון בו לעשותו היה כמלא לא בעבור שהוא מחוייב שימלא ממנו אם כן אם יתבאר שהוא בכוונה יתבאר שהוא מחודש א"כ כבר התבאר השאלה בפ' והוא כי בהיותו בכוונה אם אפשר שיהיה קדמון כמו שחשבו אחרוני הפילוסופים והוכחנו שא"א להיות קדמון · ואחר זה כשוב אל השאלה האחרת והיא ההתחלפות הנמצא בעולם אם יהיה בכוונת מכוין לא ע"צ החיוב או הוא כלו ע"צ החיוב ואם כבאר שימצאו חלופים רבים שא"א שימצאו ע"צ החיוב אם כן התחייב שיהיה העולם מחודש וז"א וכשתבין העניין כן יודע כי מן השקר המאמר בהיות העולם מחוייב ממציאות השם התחייבות העלול לעלתו ושהוא מפעל האל וייחודו · הנה כבר התבאר הענין והגיע המאמר וכו' עד ע"צ אשר נאמין אנחנו שהש"י קדם לעולם ואחר כך בראו וכיון בו כי זאת האמונה היא אמונת קהל עדת ישראל הנמשכים אחר תורת מרע"ה והנה כבאר שא"א שיהיה ע"צ החיוב א"כ לא ישאר אלא ע"צ הכוונה וא"כ יתחייב שיהיה העולם מחודש וזה יהיה אחר שנקדים הקדמה והיא שהפילוסופים אומרים שהשכל הראשון יתחייב מהשם והשכל הב' יתחייב מהעלול הא' והג' מהעלול הב' וכן יתחייבו השכלי' הגלגלים זה אחר זה וכן ירצה שהגלגלי' יתחייבו מהשכלי' כי כל שכל מהשכלי' זולת השכל העשירי שהוא השכל הפועל מכל אחד מהם יתחייב גלגל ויסתפק ממנו ולמה שהסדר הזה מפורסם איך נתחייבו הגלגלים לא האריך הרב הנה ולזה אמר והסדר ההוא המפורסם אשר כבר ידעת ממקומותיו וכו' עד והשני סבה לג' והם עלולי' קנתם מקצתם כמו שהאור ימשך מהשמש וכן הדברים בגלגלים והחמר הראשון והנה העולם כלו בכללו נתחייב מהסבה הראשונה חיוב תמידי ונצחי עד שהוא ית' עלה רחוקה לכל הדברים והוא עלה קרובה לשכל הראשון שהוא העלול הראשון :

פרק כ"ב גזרה מוסכמת עליה מארסטו ומכל מי שנתפלסף וכו' · ורצון בזה כי הפועל הא' פשוט לא יוכל לעשות שני דברים מתחלפים כי כל פועל לא יפעל אלא מה שבעצמו וכן שיהיה פועל בידיעה וכין שיהיה פועל בטבע כי אם האיש אין בו אלא ב' איכיות לבד לא יוכל לפעול אלא מה שיש לו כי כל פועל לא יפעל אלא מה שבעצמו ואם האדם פועל בידיעה אם יש לו ידיעה פשוטה בתכלית לא יוכל לפעול אלא דבר אחד הנה"ב כי אם הסבלי אינו יודע אלא צורת הכותל לא יוכל לפעול יותר וכן אם הסופר לא ידע לכתוב אלא ד' אותיות לא יכתוב יותר ואם הוא יודע ידיעות רבות והוא פועל בידיעת יחוייב שיפעל דברים רבים כפי הדברים אשר ידע אם ידיעה לפעול והוא דבר כמושכל ראשון כי מהא' לא יבא אלא א' כי הפועל הפשוט לא יפעל אלא דבר א' פשוט ואם היה הדבר מורכב יתחייבו ממנו דברים כמספר מה שבו מן הפשוטים : אמר שם טוב אם הא' פשוט יתאו דברים רבים נפל הספק בין הפילוסופים עד כי ב"ר יחשוב כי הש"י הוא אחד ויבואו ממנו דברים רבים כי זה מ"ס כי הפשוט לא יבאו דברים רבים ירצה כפועל אשר כנגלה אבל כפועל המכלל שהוא האלוה לא ידק זה וגם כי הוא פועל בידיעה והפועל בידיעה יפעל דברים מתאחד

א"א מבלתי שתי סבות האחת ענין החיוב והשנית הכונה וההתיחדות אם כן לפי דבריהם לא יסתור ארי"סטו ענין החיוב וענין הכונה יחד או כאמר שהלכו האחרוני' יהיו חולקים עם ארי"סטו שהוא יסבור שהכונה וההתייחדו' עם ענין החיוב הוא הפכי והם סוברים שהוא ענין בלתי הפכי כזה הענין מסופק הרב :

פרק כ'א עכשו יבאר דעת אחרוני הפילוסופים שוכר שסוברים דעת החיוב וסוברים ג"כ שהוא מכונו ומיחדו גם כן והרב יסתור דעתם : ואמרו אמנם חייב לנו וכו' · ר"ל מה שחייב לנו שלא נצייר פועל דבר אם לא קדם העדר הפועל בזמן הוא בהיותינו אנחנו בזה התאר כי לעולם אי זה פעל ממנו יקדם הפועל על הפעול אמנם הש"י אינו בזה התאר וכו' ואפשר שיפעל דבר לא קדמוהו העדר כלל הוא ענין אמרם שהעול' מפעל השם ית' וכו' ר"ל כשיאמר ארס"טו שזה העולם עלול מאת הש"י ומחוייב ממנו בהתמדה יאמרו הפילוסופים האחרונים מקום זה כמאמר שהעולם מפעל האל ית' אך שלא סר היותו כן ולא יסור כי לפי אלו האחרוני' כבר יאמ' פועל ומכוין ורוצה ובוחר עם שהפועל והפעול נמצאי ואין זה כונת הש"י ר"ל שאנחנו כשנכוין לומר שהוא יתעלה מכוין או רוצה לא נכוין במה שירצו אלו האחרונים לעלם הראשונה כמו שיאמר הוא · ר"ל שארי"סטו קורא השם עלה ראשונה או שכל ראשון או היה קראו השמות יקרא כי אל התחלה אחת נכוין והוא הש"י :

פרק כב אם היה הב' הרכבו' ירצה כאשר שכמאלנחנו אומרים מקרים נמשכים וכלל

אמנם חייב לנו שלא נצייר שפועל פועל דבר אלא בשיקדם הפועל לפעלו בזמן וכו' היותנו אנחנו כן בעבור שאנחנו כך הוא סבה פעל יקדם לפעלו בזמן · וזה ספקם אחרו בהקדמות וגרלנן פי' שהוא תארו ונכונו לא שלא סר היותו כן שבו אלא סחוב והשתיבו ענינו פי' שתמצא החיוב לא יוכן ממנו שיהיה פועל ומכוין או מיחד אבל הם לא הוציאו כלל כאמרם מיחד אל מכוין אחר שלא סר היותו כן כדי שסתירו ענין החיוב אל החלוף הנמצא בשמים פי' שהמאלו הקנושה לאשה שאותרי הקנושה בתו זוכרנו בפ' ר"ש מזה החלק · אשר לא יסופק אדם שהם ר"ל החום והקור והלחות והיובש הם המחדשים לאלו פי' שא"א לומר בום שבין החדוש אחר שאין בכאן קדימת זמן אבל נאמר בהם שבין הסבה אלו מה שאלו האיכיות המחייבות הראשו' הם מן החום והקור והלחות והיובש :

פרק

כי הרבר הפשוט אי אפש' שיתחייב ממנו לא פשוט אחר • ואם היה הדבר מורכב יתחייבו ממנו דברים כמספר מה שבו מן הפשוטים אשר הורכב מהם • והמשל בו כי האש אשר בו הרכבת שתי איכויות והם החום והיובש • יתחייבו ממנו שיחממ בחומו • ויבש ביובשו • וכן הרבר המורכב מחומר וצורה • יתחייבו ממנו דברים מצד החמר שלו ודברי מצד צורתו • אם היה הרב ההרכבות • ולפי זאת הגזרה אמר ארס"ט שלא התחייב מהשם חיוב ראשון אלא שכל אחד פשוט לא דבר אחר :

גזרה שנית כי לא יתחייב אי זה דבר שיזדמן מאי זה דבר שיזדמן אבל אמנם יהיה לעולם בין העלה ועלולה קצת ערך בהברח • עד שהמקרים לא יתחייב אי זה מקרה הזדמן מאי זה מקרה יזדמן • כלו תאמר שיתחייב מהאיכות כמות או מהכמות איכות • וכן לא יתחייב מהחמר צורה אחרת ולא מהצורה חמר אחר :

גזרה שלישית כי כל פועל שיפעל בכוונה ורצון לא בטבע • יעשה פעולות מתחלפות רבות :

גזרה רביעית • כי הכלל המורכב מעצמים מתחלפים שבגים • יותר ראוי בהרכבה מן הכלל המורכב מעצמים מתחלפי הרכבת המזגית • והמשל בו כי העצם ע"ד משל או הבשר או הגידים או העצבי' • יותר פשוט מכלל היד או הרגל המורכבים מעצם ובש"גידי' ועצב • וזה מבואר מאד עד שאין צריך להוסיף בו דברים • ואחר ראו ההקדמות אומר שזה אשר יזכרהו ארסט"ו • שהשכל הראשון סבה לשני והשני סבה לשלישי וכן אלו היו מרגעותיהם אלפים • השכל האחרון מהם פשוט הוא בלא ספק • ומאין נמצאת ההרכבה הנמצאת באלו הנמצאות ע"צ החייב כמו שיחשוב אריסט"ו • אנחנו נזרה לו בל מה שזכרו שהשכלים כל אשר יתרחקו יתחדש בהם הרכבת ענייניים אחר שמושכליהם רבים • ועם הוראתינו לו בואת המחשבה והסברא איך היו השכלים סבה לחייב הגלגלים מהם • ואיזה ערך בין החמר והנבדל אשר אין לו חומר כלל • אמנם שאנחנו הודינו לו שכל גלגל סבתו שכל על הצורה הנזכרת • אחר שהשכל ההוא יש בו הרכבה בהיותו משכיל עצמו וזולתו וכלו הוא מורכב משני דברים • אחד משני הדברים ההם יתחייב ממנו השכל האחרון אשר תחתיו • והענין האחר יתחייב ממני הגלגל • ישאר ויאמר לו הענין האחר שהוא אשר התחייב ממנו הגלגל איך יתחייב ממנו הגלגל • והגלגל מורכב משני המרים ושתי צורות • חמר הגלגל וצורתו • וחמר הכבב הקבוע בגלגל וצורתו • וכשיהיה הענין ע"צ החייב א"א לנו בהברח לזה המורכב מבלתי סבה מורכבת • יתחייב מהלקה האחד גרם הגלגל • ומהלקה האחר גרם הכבב • זה אם יהיה חמר הכבבים כולם אחד • והנה יתכן שיהיה עצם המאיר מהם עצם אח' • ועצם החשוכים שאין להם זוהר עצם אחר • ובבר נודע כי כל גשם מורכב מחמרו וצורתו • הנה כבר התבאר לך שלא ימשבו אלו העניינים על צד החייב אשר יזכרהו • וכן עוד חלוף תנועו הגלגלים לא ישמר ערך סדר קצתם תחת קצתם עד שיאמר בזה צד החייב • וכבר זכרנו זה • והנה ג"כ לעניין סיתר לכל מה שהזנח בענייניים הטבעיים • כשיבחן עניין הגלגל • וזה שאם היה חמר הגלגלים כלם אחד • למה לא יתחייב שתעמק צורת זה הגלגל לחמר האחר • כמו שיקרה מהחת גלגל הירח מצד היות החמר ראוי • ולמה תחקיים זאת הצורה בזה החמר תמיד וחמר הכל משותף האלהים • אם לא יאמר אומר שכל גלגל החמר שלו בלתי חמר האחר • ולא תהיה א"כ צורת התנועה מורה על חמר • וזה סתירת השרשים כלם • ועוד הכבבים אם החמר שלהם כלם אחד • במה זה נבדלו אישיהם • אם בצורות • או במקרים • ועל אי זה משני הפנים שיהיה יתחייב שיעתקו הצורות ההם או המקרים ההם ויבואו זה אחר סור זה על כל אחד מהם ער שלא יבטל היות החמר ראוי לכל אחת מהצורות ולכל אחד מהמקרים • ובזה יתבאר לך שמאמרנו חמר הגלגלים או חמר הכבבים אין בו דבר מעניין זה החמר • ואמנם זה שתוף בשם • ושכל נמצא מן הגשמים ההם הגלגלים יש לו מציאות שיתיחד בו ולא ישתתף בו זולתו • א"כ במה זה נפל ההשתתפו בתנועת הגלגלים בסבוב או בעמידת הכבבים • אבל בשנאמין שיהי כולו בכונת מכוין פעלו ויהדרו כמו שנזדה חכמתו • אשר לא יתחייב לנו דבר מאלו השאלות כלם • אבל אמנם יתחייבו למי שיאמר שזה בולו ע"צ החייב לא ברצון רוצה והוא דעת שלא ימשך עניינו על סדר המציאות ולא נתנה בו עלה ולא שיענה מסבקת וימשכו אחריו ג"כ הרהקות עצומות מאד • והם היות הא' יתע' אשר יודה כל משכיל בשלמותו בכל מיני השלמויות • עם כל הנמצאות בעניין שלא יחרש בהם דבר • ואלו בקש להאריך כנף זבוב או לחסר רגל תולעת לא היה יכול • אמנם ארס"ט יאמר שהו לא ישתדל בזה ומן השקר עליו שירצה בהלוף זה ואין זה ממה שיוסיפהו שלמות אבל אפשר שיהיה הסרון בקצת הבהינות : וכלל אומר לך אע"פ שאדע שהרבה מן העזרים לאוהביהם יחסרני באלו המאמרים אם למיעוט הבנת דבריהם או לנטיה מהם בכוונה • אלא שאני לא מפני זה אמנע מלומר מה שהשגתיו והבינותיו כפי קוצר יד שכלי והכלל ההוא הוא שכל מה שאמרו ארסט"ו בכל הנמצא אשר מתחת גלגל הירח עד מרכז הארץ הוא אמת בלא ספק ולא יטה ממנו לא מי שלא יבינהו • או מי שקדמו לו דעות ירצה להרחיק מהם כל סיתר ולשמרם • או שימשכוהו הדעות ההם להבהיש עניין נראה • אמנם כל מה שידבר בו ארס"ט מגלגל הירח ולמעלה הוא כדמות מחשבה ובבר • מלבר קצת דברי' כל שכן במה שיאמרהו בסדר השכלים וקצת אלו הדעות האלוהיות אשר יאמינם ובהם ההתחקות העצומות והספרים הנראים המבוארים בבל האומות והתפשטות הדעות ואין

מופת

שם טוב מורה נבוכים חלק שני אפורי

מופת לי עליהם : ולא תדקדק היותי קושר הספקות אשר התחייבו לדעתו ואמר הספקות יבטל דעת או יתקיים סיתרו . אמת כי העניין אינו כן . אלא אנחנו נעשה עם זה הפלוסוף מה שצוונו שנעשהו המשכשים אחריו . וזה שאסבנדר כבר באר שכל מה שלא יעמד עליו מופת צריך שיונח שני קצוות הסותר בעניין ההוא . וירא"ה מה יתחייב לכל אחד משני הסותרים מן הספקו ויאמן המעט בהם ספקות וכן אמר אסבנדר שימשך הענין בכל מה שיאמרהו ארסטו מן הדיעות האלהיות אשר לא יעמוד עליהם מופת . כי כל מי שהיה אחר ארסט' יאמר כי אשר אמרו בהם ארסטו יותר מעט ספקו מכל מה שאפש' שיאמר בו . וכן עשינו אנחנו כאשר התבאר אצלנו שזאת השאלה והיא אם השמים הווים או קדמונים אין מופת על אחת משני הסותרים בה. ובארנו הספקות המתחייבות לכל אחד משני הדעות . אראנו לך שדעת הקדמות יותר רב ספקות ויותר מזיק במה שראוי שיאמן בחק השם . מחובר להיות החדוש דעת אברה' אבינו ונביאנו מרע"ה . ואחר שזכרתי בחינת הדעות בספקות הנני רואה שאבאר לך בזה מעט :

פרק שלשה ועשרים

דע כי החקש בין הספקות המתחייבות לדעת אחד ובין הספקות המתחייבות לסותרו והברעת המעט שבהם בספקות . אין הבחינה בו ברוב מספר הספקות אבל גודל הרחקתם וחלוק המציאות עליהם . ואפשר שיהיה הספק האחד יותר גדול מאלף ספקות אחרות . ולא יתאמת ג"כ זה החקש אלא למי ששני קצות הסותר אצלו בשוה . אבל מי שיכבר אחת משתי הדעיות אם מפני גדול אן לתועלת אחת מן התועלות הוא יתעוור מראות הנבונה . כי העניין המופתי לא יוכל בעל התאוה שיתחלוק עליו נפשו . אמנם כיוצא בזה העניינים אפשר לחלוק עליהם הרבה . והנה תוכל אם תרצה להפשיט מעליך התאוו' ותשליך המנהג ותשען על העיון לבד תכריע מה שיצטרך להכריעו. אבל הצטרך בזה אל תנאים רבים . תחלתם שתדע שעור טוב שכלך ושלמות טבעך . וזה יתבאר לך בהתלמדך בשאר החכמו' הלימודיות על אמתתם והשגת דרכי חכמת הדבר. והשני ידיעת החכמות הטבעיות ואמתתם עד שתדע הספקות על אמתתם. והג' מדותיך . כי בשימצא האדם עצמו אין הפרש אצלנו בין שיהיה זה בטבע או בקניין נוטה אל התאוות וההנאות או בורוב הבעס והקצף והעביר הכה הכעסני ושלה רסנו הוא לעולם יהטא ויכשל בשיליך . כי יבקש דעיות יעזרוהו על מה שטבעו נוטה אליו . ואמנם העירותיך על זה שלא תרומה שהנה אפשר שישימך לחשוד אדם יום אחד בספק שיספקהו על חדוש העולם ותוסר מהרה . כי בכלל זה הדעת פתירת יסוד הדת ודבור סרה על השם . והיה תמיד הושך שכלך בו ומקבל משני הנביאים אשר הם עמוד תקון מציאו המין האנושי באמונותיו וקבוציו. ולא תשה מדעת חדוש העולם כי אם במופת וזה בלתי נמצא בטבע . ולא ידקדק עוד דמיניין בזה המאמר בשאמרתיי זה הדבר הספורי לסמוך בו המאמר בחדוש העולם. הנה אמר ראש הפילוסיפים אריס"ט באמהות ספריו מאמרים ספוריים יסמוך בהם דיעתו בקדמות העולם . ובבויצא בזה נאמר באמת לא תהא תורה שלמה שלנו בשיהה בטלה שלהם . כשיהיה דוא סימך דיעתי בהזיות הצאבה . איך לא נסמכהו אנחנו במאמר משה ואברהם ובכל מה שיתחייב ממנו . וכבר יעדתיך בפרק אזכר לך בו הספקות העצומות המתחייבות למי שיחשוב שהגלגל כללה חכמת האדם ידיעת סדר תנועותיו והיותם ענייני טבעיים נמשכים על משפט החיוב מבואריי הסדר והערך והנני אבאר לך זה :

פרק ארבעה ועשרים

כבר ידעת מענייני התבונה מה שקראתי עמי והבינות אותו ממה שכלל אותו ספר המגמסטי ולא ארך להתחיל עמך בעניין אחר . ואשר ידעתו כבר שהעניין כלו ימשך בסדר התנועות . והסבים מהלכי הכוכבים למה שיראה על שני שרשי. אם גלגל היקף. או גלגל יוצא חוץ למרכז. או שניה יחד. והנני אעירך על היות כל אח משני השרשים יוצא חוץ להיקש . וזכוך דבר חולך על כל מה שהתבאר בחכמת הטבע . תחלת זה העמיד גלגל היקף סובב על גלגל אחר ולא יהיה סובבו סביב מרכז הגלגל ההוא הנושא אותו . כמו שהונח זה בירח ובחמשת הכוכבים . וזה יתחייב ממנו הגלגול בהברה . והוא שיהיה גלגל היקף מתגלגל ומחליף כל מקומו . וזהו השקר אשר ברח ממנו שיחיד"ש שם דבר יהליף מקומו . ולזה זכר אבוב"ר נ"ץ בדברו הנמצא לו בתכונה שמציאות גלגל היקף שקר ואמר זה החיוב ואמר מחובר אל מה שיתחייב ממנו מן השקר ר"ל ממציאות גלגל היקף שיתחייבו ממנו שקרים אחרים. והנני אבארם לך מהם שיהיה הסבוב לא סביב מרכז העולם ויסיר זה העולם כולו הוא שהתנועות שלש . תנועה מן האמצע . ותנועה אל האמצע . והתנועה סביב האמצע . ואם היה שם גלגל היקף תהיה תנועתו לא מן האמצע ולא אלא

ולא סביביו. ועוד שהצעות אריסט"ו בחכמ' הטבעיות שא"א בהברה מבלתי דבר קיים סביבו תהי התנועה ולזה התחייב שתהיה הארץ קיימת. ואם היה גלגל ההקף נמצא תהיה זאת התנוע' סבוב. סביב לא דבר קיים. וכבר שמעתי שאבוב"כר זכר שהוא המציא תבונה לא יהיה בה גלגל הקף. אבל בגלגלי יוצאי' חוין למרכז לא זולת זה. וזה מה שלא שמעתיו מתלמידיו. ואפילו התבאר לו זה. לא הרויח בזה ריוח גדול. כי יציאת המרכז גם כן יש בו מן היציאה ממנה שהשרישו אריסט"ו מה שאין להוסיף עליו. וזה הערה לי. והוא שביציאת המרכז גם כן כבר מצאנו התנועה הסבובית הגלגלית לא סביב האמצע. אבל סביב נקרה נחשבת יוצאה חוין למרכז העולם והיא ג"כ תנועה לא סביב דבר קיים. ואם יחשוב מי שאין חכמה לו בתכונ' שיציאת המרכזים אחר שהנקודת ההם תוך גלגל הירח כמו שיראה בתחלת מחשבה היא תנועה סביב האמצע ואנחנו נקל לו בהיותה סביב נקודה באש או באויר אע"פ שלא תהיה זאת התנועה סביב דבר קיים. ונבאר לו שכבר התבארו שיעורי יציאת המרכזים בספר המגשמי כפי מה שהונח שם ובארו האחרוני' במופת האמתי אשר אין ספק בו. כמה שיעור יציאת המרכזים ההם בחצי קוטר הארץ כמו שבארו בו הרחקים כלם ובעלי השיעור. והתבאר שהנקודה היוצאת מרכז העולם אשר יסוב סביבה השמש הנקודה ההיא יוצאת חוץ להלל גלגל הירח בהכרח והיא למטה מגבונית גלגל ככב חמה וכן הנקודה אשר יסוב סביבה מארים ר"ל מרכז גלגלו היוצא היא יוצאה חוץ להלל גלגל ככב ולמטה מגבונית גלגל נגה. וכן מרכז צדק היוצא גם כן בזה הרווחק בעצמו ר"ל בין גלגל ככב ונגה. אמנם שבתי מרכז גלגלו היוצא יבא בין גלגלי מארים וצדק. וראה כמה באלו העניינים מן הרווחק מהעיון השבעי וזה כלו יתבא"ך כשהשתכל הרדקי והשיעורים אשר ידעת לכל גלגל ולכל ככב. ושעור זה כלו בחצי קטר הארץ עד שיהיה הכל מערך כו מכל צד. ושני מרכזים מתחלפים. שאפ"שר שיתנועע הקטן סביב שני הגלגלים אחד מהם תוך האחר ודבק זה קטר שיזדמן ולא יתנועע הקטן אלא כשיתנועע הגדול יתנועע הקטן בתנועתו בהכרח. אלא אם תהיה התנועה על הקוטר העובר בין ב' המרכזים. ולפי זאת החקרמה הסופית ולפי מה שיתבאר במופת שהרקות בלתי נמצא ולפי מה שהונח מיציאת המרכזים. יתחייב כי בשתנועע העליון יניע אשר תחתיו בתנועתו וסביב מרכזו. ולא נמצא העניין כן. אבל נמצא כל אחד משניהם המקיף והמחוקף לא יתנועע בתנועת חברו לא על מרכזו ולא על קטביו. אבל לכל אחד תנועה מיוחדת לו ולזה הביא בהברה להאמין נשמים אחרים מגשמי הגלגלים בין כל שני גלגלים. וכמה בזה ג"כ מן הספקות אם היה העניין כן ואנה ינוחו מרכזי הגשמים ההם אשר בין כל שני הגלגלים ותהיה לנשמים ההם ג"כ תנועה מיוחדת. וכבר באר זה תאבי"ת במאמר יש לו ועשה מופ' על מה שאמרנוהו. שא"א מבלתי נשם גלגל בין כל ב' גלגלי. וזה כולו ממה שלא בארתיו לך בקראך עמי שלא אבלבל עליך מה שהיה כוונתי להכניף אותו. אמנם עניין הנשוי' הנזכרת ברחב נגה וככב כבר בארתי לך פנים בפנים והראיתיך המנע ציור מציאות זה בנשמים. ובטלמיוס כבר גילה הלאות בזה כמו שראית. ואמר בזה הלשון ולא יחשוב אדם שאלו השרשים והרומה להם תכבד הויתם. כשישים עיינו במה שהמשלנו בעיינו ע"ז מה שיהיה מרברים אשר ילקחו בתחבולה ודקות המלאכה ותכבד הויתם. וזה שאין ראוי שיוקש אל העניינים האלהיים העניינים האנושיים זה תורף דבריו כמו שידעת. וכבר הישרתיך אל המקומות אשר תאמת מהם כל מה שזכרתי לך מהתחבוננות אלו הנקודות אשר הם מרכזי הגלגלים היוצאים אנה יפלו שאני לא שמעתי כלל מי ששם זה אל לבו. וזה יתבאר לך מידיעת שיעור קטר כל גלגל וכמה בין שני המרכזים בהצי קטר הארץ כפי מה שעשה המופת הקבאיצי באגרת המרחקים. שאתה כשתחבחן המרחקים ההם יתבאר לך אמתת מה שעוררתיך עליו. והתבונן רב אלו הספקות אם יהיה מה שזכרו אריסט"ו בחכמה הטבעית הוא האמת. כי לפי דעתו אין גלגל הקף. ולא חוץ למרכז. וכולם יסבו סביב מרכז הארץ. ואיך ימצאו לככבים אלו התנועות המתחלפות. או היש שם צד שיתכן עמו שתהיה התנועה סבוביר"ת שוה שלמה ויראה בה מה שיראה. אלא באחר משני שרשים או בשניהם יחד. וכל שכן בהיות כל מה שזכר בטלמיוס מגלגל סבובי הירח ונשותו לצד נקודה יוצא' חוץ למרכז העולם. וחוץ למרכזו היוצא. ימצא בו מה שימנה בפי הנחת השרשים ההם לא יחסר חלק אחד. ויעיר על אמתת זה. אמתת הלקויות הנמנות בשרשים ההם תמיד. ודקדוק עתותם. וזמני חשכם. ושיעורי עיומד. זהו הבלבול באמת. וכבר בארתי לך פנים בפנים שזה כלו לא יתחייב בעל התכונה. שאין כונתו שיניח לנו צורת מציאות הגלגלים איך הוא. אבל כוונתו שיניח תבונ' שיתכן בה שיהיו התנועות סבוביות ושוות ומסכימות למה שיושג לעין יהי' העניין כן או לא יהי'. וכבר ידעת שאבובכ"ר בן באג"ג יספק בדבריו בטבעים הידע ארים"טו יציאת מרכז השמש ושתק ממנו. והתעפק במה שיתחייב מן הנטיה. להיות פעל יציאת המרכז אינו מובדל מפעל הנטייה או לא השיגהו. ומאמ' שהוא לא השיגהו ולא שמעו כלל. כי הלמורים לא נשלמו בזמנו. ואלו שמעו היה מכחיש אותו הכחשה גדולה. ואלו התבאר לו היה נבוך בכל מה שהניחו בזה המין מבוכה גדולה. ואשר אמרתיו לפנים (סוף פ' כ"ב מוס) הוא אשר אשנהו עתה. והוא שכל מה שזכרו אריס"טו מבוארים גלויים. ואמנם כל מה שבשמים לא ידע האדם דבר ממנו אלא בזה השיעור הלמודי המעט ואתה תראה מה שבו. ואני אומר ע"צ מליצת השיר. השמים שמים ליי' והארץ נתן לבני אדם. ר"ל שהשם לבדו ידע אמתת השמים וטבעם ועצמם וצורתם ותנועתם וסבוהם על השלמות. אמנם מה שתחת השמים נתן יכולת לאדם לרעתו מפני שהוא עולמו וביתו אשר יוד בו ותניא חלק ממנו. וזהו האמת. כי סבות הראיה על השמים נמנעות אצלינו. כבר רחקו ממנו ונעלו במקום ובמעלה. והראיה הגמורה מהם שהם הורונו על מניעם. אבל שאר ענינם הוא עניין לא יגיעו שכלי האדם לירעתו. והטריח המחשבות במה שלא יגיעו לתשגתו ואין כלי להם שיגיעו בו אמנם הוא הסרון רעת או מין

מהשגעון

ל"ל שכבר התבאר בטבעיות שכל תנועה מתנועע על דבר כח וזה בגלגל ההקף לפי הנוכח בזמן. יהיה מתנועע על הגלגל תחר כולו כלומ' כח וזה הספק לא יקשה התרו שהקדמה הנשמית שם שכל מתנועע יתנועע על דבר כח לא ירצה כו שהתנועע' מתנועע על דבר כח ר"ל שבכלומ' יהיה מתנועע על גשם כח עליו יסובב בין שהתנועע הגשם על ההקף ונשמים מתנועעים תחר שהתנועע שכלם יבוכך שיהיה כח ורחים לזה שהשם מתנועע בשפיכה והיה מתנועע' לחמם תחר שיהיה כחים כבר"ל שיתחר שהשם מתנועע על דבר כח וזהו הכחים וכן פירש שם הרב ר' לוי ז"ל תעש"ה. שבגלגל ההקף מתנועע על הגלגל והוא מתנועע תחר שבגלגל הגדול מתנועע סביב דבר קיים שבו גלגל ההקף מתנועע על דבר כח. שהשפיר שיתנועע הקטן תוך הגדול. ר"ל שהעניין כן הוא כחמת שיתנועע הגלגל הפנימי ולא יתנועע הגלגל החיצון: וזה"ש שיתנועע הגדול ולא יתנועע הגלגל החיצון. ר"ל שזה"ש כשם כך שיתנועע הגדול ולא יתנועע בתחתון כי כל זה יתנועע בגלגל החיצה הגלגל החיצון כמנע שיתנועע הגלגל הקטן הקדר וזה העניין כמנע שם לא שיתנועע עמו גלגל הפנימי הקטן ולא שהקר הרב על הי זה קטר הזדמן: ולזה שם תהיה התנועה על הקוטר העובר וכו'. ר"ל שהם תהיה תנועת הגשם הגדול המקיף על הקוטר העובר בין שני מרכזים והיה הפי' שיתנועע הגלגל הגדול ולא יתנועע הקטן כי הגלגלים העשים הגדולי' יתנועעו בגלגלי תוך הגדולים והחלקים הקדים הקטנים יתנועעו בחלקים ההם בעצמם: כי כשיתנועע הגלגל העליון וכו'. ר"ל כשיתנועע הגלגל העליון לא תהיה התנועה על הקוט' העובר בין ב' המרכזים תו יתחייב שיניע לת אחר תחתיו ולת נמצא העניין כן וכו': נשמי' לחמרי' מגשמי הגלגלי' ר"ל והוא גשם בלתי שומר תמונתו אחר הניח בחכמ' רלב"ג וצ"ל:

פרק

ולא סביביו. ועוד שהצעות אריסט"ו בחכמ' הטבעיות שא"א בהברה מבלתי דבר קיים סביבו תהי התנועה ולזה התחייב שתהיה הארץ קיימת. ואם היה גלגל ההקף נמצא תהיה זאת התנוע' סבוב. סביב לא דבר קיים. וכבר שמעתי שאבוב"כר זכר שהוא המציא תבונה לא יהיה בה גלגל הקף. אבל בגלגלי יוצאי' חוין למרכז לא זולת זה. וזה מה שלא שמעתיו מתלמידיו. ואפילו התבאר לו זה. לא הרויח בזה ריוח גדול. כי יציאת המרכז גם כן יש בו מן היציאה ממנה שהשרישו אריסט"ו מה שאין להוסיף עליו. וזה הערה לי. והוא שביציאת המרכז גם כן כבר מצאנו התנועה הסבובית הגלגלית לא סביב האמצע. אבל סביב נקרה נחשבת יוצאה חוין למרכז העולם והיא ג"כ תנועה לא סביב דבר קיים. ואם יחשוב מי שאין חכמה לו בתכונ' שיציאת המרכזים אחר שהנקודת ההם תוך גלגל הירח כמו שיראה בתחלת מחשבה היא תנועה סביב האמצע ואנחנו נקל לו בהיותה סביב נקודה באש או באויר אע"פ שלא תהיה זאת התנועה סביב דבר קיים. ונבאר לו שכבר התבארו שיעורי יציאת המרכזים בספר המגשמי כפי מה שהונח שם ובארו האחרוני' במופת האמתי אשר אין ספק בו. כמה שיעור יציאת המרכזים ההם בחצי קוטר הארץ כמו שבארו בו הרחקים כלם ובעלי השיעור. והתבאר שהנקודה היוצאת מרכז העולם אשר יסוב סביבה השמש הנקודה ההיא יוצאת חוץ להלל גלגל הירח בהכרח והיא למטה מגבונית גלגל ככב חמה וכן הנקודה אשר יסוב סביבה מארים ר"ל מרכז גלגלו היוצא היא יוצאה חוץ להלל גלגל ככב ולמטה מגבונית גלגל נגה. וכן מרכז צדק היוצא גם כן בזה הרווחק בעצמו ר"ל בין גלגל ככב ונגה. אמנם שבתי מרכז גלגלו היוצא יבא בין גלגלי מארים וצדק. וראה כמה באלו העניינים מן הרווחק מהעיון השבעי וזה כלו יתבא"ך כשהשתכל הרדקי והשיעורים אשר ידעת לכל גלגל ולכל ככב. ושעור זה כלו בחצי קטר הארץ עד שיהיה הכל מערך כו מכל צד. ושני מרכזים מתחלפים. שאפ"שר שיתנועע הקטן סביב שני הגלגלים אחד מהם תוך האחר ודבק זה קטר שיזדמן ולא יתנועע הקטן אלא כשיתנועע הגדול יתנועע הקטן בתנועתו בהכרח. אלא אם תהיה התנועה על הקוטר העובר בין ב' המרכזים. ולפי זאת החקרמה הסופית ולפי מה שיתבאר במופת שהרקות בלתי נמצא ולפי מה שהונח מיציאת המרכזים. יתחייב כי בשתנועע העליון יניע אשר תחתיו בתנועתו וסביב מרכזו. ולא נמצא העניין כן. אבל נמצא כל אחד משניהם המקיף והמחוקף לא יתנועע בתנועת חברו לא על מרכזו ולא על קטביו. אבל לכל אחד תנועה מיוחדת לו ולזה הביא בהברה להאמין נשמים אחרים מגשמי הגלגלים בין כל שני גלגלים. וכמה בזה ג"כ מן הספקות אם היה העניין כן ואנה ינוחו מרכזי הגשמים ההם אשר בין כל שני הגלגלים ותהיה לנשמים ההם ג"כ תנועה מיוחדת. וכבר באר זה תאבי"ת במאמר יש לו ועשה מופ' על מה שאמרנוהו. שא"א מבלתי נשם גלגל בין כל ב' גלגלי. וזה כולו ממה שלא בארתיו לך בקראך עמי שלא אבלבל עליך מה שהיה כוונתי להכניף אותו. אמנם עניין הנשוי' הנזכרת ברחב נגה וככב כבר בארתי לך פנים בפנים והראיתיך המנע ציור מציאות זה בנשמים. ובטלמיוס כבר גילה הלאות בזה כמו שראית. ואמר בזה הלשון ולא יחשוב אדם שאלו השרשים והרומה להם תכבד הויתם. כשישים עיינו במה שהמשלנו בעיינו ע"ז מה שיהיה מרברים אשר ילקחו בתחבולה ודקות המלאכה ותכבד הויתם. וזה שאין ראוי שיוקש אל העניינים האלהיים העניינים האנושיים זה תורף דבריו כמו שידעת. וכבר הישרתיך אל המקומות אשר תאמת מהם כל מה שזכרתי לך מהתחבוננות אלו הנקודות אשר הם מרכזי הגלגלים היוצאים אנה יפלו שאני לא שמעתי כלל מי ששם זה אל לבו. וזה יתבאר לך מידיעת שיעור קטר כל גלגל וכמה בין שני המרכזים בהצי קטר הארץ כפי מה שעשה המופת הקבאיצי באגרת המרחקים. שאתה כשתחבחן המרחקים ההם יתבאר לך אמתת מה שעוררתיך עליו. והתבונן רב אלו הספקות אם יהיה מה שזכרו אריסט"ו בחכמה הטבעית הוא האמת. כי לפי דעתו אין גלגל הקף. ולא חוץ למרכז. וכולם יסבו סביב מרכז הארץ. ואיך ימצאו לככבים אלו התנועות המתחלפות. או היש שם צד שיתכן עמו שתהיה התנועה סבוביר"ת שוה שלמה ויראה בה מה שיראה. אלא באחר משני שרשים או בשניהם יחד. וכל שכן בהיות כל מה שזכר בטלמיוס מגלגל סבובי הירח ונשותו לצד נקודה יוצא' חוץ למרכז העולם. וחוץ למרכזו היוצא. ימצא בו מה שימנה בפי הנחת השרשים ההם לא יחסר חלק אחד. ויעיר על אמתת זה. אמתת הלקויות הנמנות בשרשים ההם תמיד. ודקדוק עתותם. וזמני חשכם. ושיעורי עיומד. זהו הבלבול באמת. וכבר בארתי לך פנים בפנים שזה כלו לא יתחייב בעל התכונה. שאין כונתו שיניח לנו צורת מציאות הגלגלים איך הוא. אבל כוונתו שיניח תבונ' שיתכן בה שיהיו התנועות סבוביות ושוות ומסכימות למה שיושג לעין יהי' העניין כן או לא יהי'. וכבר ידעת שאבובכ"ר בן באג"ג יספק בדבריו בטבעים הידע ארים"טו יציאת מרכז השמש ושתק ממנו. והתעפק במה שיתחייב מן הנטיה. להיות פעל יציאת המרכז אינו מובדל מפעל הנטייה או לא השיגהו. ומאמ' שהוא לא השיגהו ולא שמעו כלל. כי הלמורים לא נשלמו בזמנו. ואלו שמעו היה מכחיש אותו הכחשה גדולה. ואלו התבאר לו היה נבוך בכל מה שהניחו בזה המין מבוכה גדולה. ואשר אמרתיו לפנים (סוף פ' כ"ב מוס) הוא אשר אשנהו עתה. והוא שכל מה שזכרו אריס"טו מבוארים גלויים. ואמנם כל מה שבשמים לא ידע האדם דבר ממנו אלא בזה השיעור הלמודי המעט ואתה תראה מה שבו. ואני אומר ע"צ מליצת השיר. השמים שמים ליי' והארץ נתן לבני אדם. ר"ל שהשם לבדו ידע אמתת השמים וטבעם ועצמם וצורתם ותנועתם וסבוהם על השלמות. אמנם מה שתחת השמים נתן יכולת לאדם לרעתו מפני שהוא עולמו וביתו אשר יוד בו ותניא חלק ממנו. וזהו האמת. כי סבות הראיה על השמים נמנעות אצלינו. כבר רחקו ממנו ונעלו במקום ובמעלה. והראיה הגמורה מהם שהם הורונו על מניעם. אבל שאר ענינם הוא עניין לא יגיעו שכלי האדם לירעתו. והטריח המחשבות במה שלא יגיעו לתשגתו ואין כלי להם שיגיעו בו אמנם הוא הסרון רעת או מין

מהשגעון

פרק כג

כי השעון המופלא לא יוכל בעל הפלוס שתחלוק עליו כפני מלכנו כזה כי אחר שהשעון מופלא אין יכולם לומר שום דבר מה שלא כפני בעל השעון שהמציאו ולקחו ממנו כל שכרו ותמורתו ולא יוכל לומר שלא ידע מה שיעשה השעון שהרי הוא עשהו ולא יוכל לומר שלא ידע מה שיעשה השעון שהרי הוא עשהו ולא יוכל לומר שלא ידע מה שיעשה השעון שהרי הוא עשהו

פרק כה

בזכר כפירושו:

ויפסד לנו כולך על סדר שהעניינו לחשבון לא שיוכל לומר שלא ידע מה שיעשה השעון שהרי הוא עשהו ולא יוכל לומר שלא ידע מה שיעשה השעון שהרי הוא עשהו

תלך

ר"ל

פרק כה בקדמות העולם אחר שהגיע הרב ... בקדמות העולם ... לאמונת בקדמות העולם ... שהוא סותר ליסודי התורה ויכזב ... כתורה מורים היות העולם מחודש

פרק כה ומכזבת לכל אות נהכרח ... הכביא פלאותיו שלפי ההקדמות ... כי התורה הגידתנו וכו׳ · ר״ל שתורתנו ... לא יגיע בה שכלנו לבארו במופת :

מהשגעון · אבל נעמוד אצל היכלת ונניח העניין במה שלא ישג בהקש למי שבאהו השפע האלהי העצום עד שיהיה ראוי · שנא׳ עליו פה אל פה אדבר בו · זה תכלית מה שאצלי בזאת השאלה · ואפשר שיהיה אצל זולתי מופת יתבאר לו בו אמתת מה שסופק אצלי · ותכלית בחירתי לאמת שאני בארתי בלבולי אלו העניינים ואני לא שמעתי מופת על דבר מהם ולא ידעתיו :

פרק חמשה ועשרים

דע כי אין בריחתינו מן המאמר בקדמו׳ העולם מפני הכתובים אשר באו בתורה בהיות העולם מחודש · כי אין הכתובים המורים על חדוש העולם יותר מן הכתובים המורי׳ על היות השם גשם ולא שערי הפירוש סתומים בפנינו ולא נמנעי׳ לנו בעניין חדוש העולם · אבל היה אפשר לנו לפרשם כמו שעשינו בהרחקת הגשמות · ואולי זה היה יותר קל הרבה · והיינו יכולים יותר לפרש הפסוקים ההם ולהעמיד קדמות העולם · כמו שפירשנו הכתובים והרחקנו היותו ית׳ גשם · ואמנם הביאונו שלא לעשו׳ זה ושלא נאמינהו ב׳ סבות · האחת מהם שהיות השם בלתי גוף יתבאר במופת · ויתחייב בהכרח שיפורש כל מה שיחלוק על פשוטו המופת ויודע שיש לו פירו׳ בהכרח · וקדמות העולם לא התבאר במופת ואין צריך שיודחו הכתובים ויפורשו מפני הכרעת דעת שאיפשר להכריע סותרו בפנים מן ההכרעות וזה סבה אחת · והסבה השנית כי האמננו שהש״י בלתי גשם לא יסתור לנו דבר מיסודי התורה ולא יכזיב מאמר כל נביא ואין בו אלא מה שיחשבו הפתאים שבזה כנגד הכתוב ואינו כנגדו כמו שבארנו אבל הוא כונ׳ הכתו׳ · אבל אמונ׳ הקדמו׳ ע״צ אשר ירא׳ אותו אריסטו׳ שהוא על צד החיוב ולא ישתנה טבע כלל ולא יצא דבר חוץ ממנהגו · הנה היא סותרת הדת מעקרה ומכזבת לכל אות בהכרח ומבטלת כל מה שתיחל בו התורה או תפחיד ממנו האלהי׳ · אלא אם יפורשו האותות ג״כ כמו שעשו בעלי ההוך מן הישמעאלים ויצא בזה למין מן ההזייה · ואמנם אם יאמין הקדמות על הדעת השני אשר בארנוהו והוא דעת אפלטון והוא שהשמי׳ ג״כ הוים נפסדים · הדעת ההוא לא יסתור יסודי התורה ולא תמשך אחריו הכזבת האותות · אבל העברת׳ ואפשר שיפורשו הכתובים עליו וימצאו לו דמיונות רבות בכתובי התורה וזולתם שאיפשר להתלו׳ בהם וגם יהיו לראיה · אבל אין הכרח מביא אותנו לזה אלא אם התבאר הדעת ההוא במופת אמנם כל עת שלא יתבאר במופת לא זה הדעת נטה אליו ולא הדעת ההוא גם כן נביט אליו כלל · אבל נבין הכתובים כפשוטיהם · ונאמר כי התורה הגידתנו עניין לא יגיע כחנו להשגתו · והאות מעיד על אמתת טענותינו · ודע כי עם האמנת חדוש העולם יהיו האותות כלם אפשריות ותהיה התורה אפשרית ותפול כל שאלה שתשאל בזה העניין עד אם יאמר למה שם השם נבואתו בזה ולא נתנה לזולתו · ולמה נתן השם תורתו לאומה מיוחדת ולא נתנה לאומה אחרת ולמה נתנה בזה הזמן ולא לפניו ולא לאחריו · ולמה צוה באלו המצו׳ והזהיר באלו האזהרו׳ ולמה יחד הנביא באלו הנפלאות הנזכרות ולא היו זולתם ומה כוונת השם באלו התורות ולמה לא שם אלו העניינים המצוה בהם והמוזהר מהם בטבענו אם היתה זה כוונתו · יהיה מענה אלו השאלו׳ כולם שיאמר כן רצה או כן גזרה חכמתו כמו שהמציא העולם כשרצה על זאת הצורה · ולא נדע רצונו בזה או אופני החכמה ביחד צורתו וזמנו · כן לא נדע רצונו או חיוב חכמתו ביחד כל מה שקדמה השאלה עליו ואם יאמר אומר שהעולם כן התחייב יתחייב בהכרח שישאלו השאלות ההם כלם · ואין לצאת מהם כי אם במענים מגונים יקבצו ההכזבה והבטול לכל פשוטי התורה אשר אין ספק בהם למשכיל שהם כפי הפשוטים ההם · ומפני זה היא הבריחה מזה הדעת · ולזה כולו ימי החשובי׳ ויכלו בחקירה על זאת השאלה · שאלו התבאר החדוש במופת ואפי׳ על דעת אפלטון יפול כל מה שדברו עלינו הפילוסופים סרה · וכן אלו התאמת להם מופת על דעת אריסט״ו תפול התורה בכללה ויעתק העניין לדעות אחרות · הנה כבר בארתי לך כי העניין כולו נתלה בזה המבוקש ודעהו :

פרק ששה ועשרים

ראיתי לרבי אליעזר הגדול דברים בפרקים המפורסמים הנודעים בפרקי ר״א לא ראיתי מעולם יותר זרים מהם בדברי אדם מן הנמשכים אחר תורת מרע״ה וזה שהוא אמר דבר שמע לשונו · אמר שמים מאי זה מקום נבראו מאור לבושו לקח ונטה כשלמה והיו נמתחין והולכין · שנא׳ עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה · והארץ מאי זה מקום נבראת משלג שתחת כסא הכבוד לקח וזרק · שנאמר כי לשלג יאמר הוה ארץ זהו לשון זה המאמ׳ שנ׳ שם · ואני תמיה זה החכם מה האמין · אם האמין כי הוא מן השקר שימצא דבר לא מדבר וא״א מבלתי חמר יתהווה ממנו מה שיתהוה · ולזה בקש לשמים ולארץ מהיכן נבראו · ואי זה דבר הגיע מזה המענה · יתחייב שיאמר לו ואור לבושו מהיכן נברא · ושלג שתחת כסא הכבוד מהיכן נברא · וכסא הכבוד עצמו מהיכן נברא · ואם ירצה באור בלתי

לבושו דבר

אמנם הגלגלות בו · ר"ל אמנם שגלגל ערבו' עם היותו נברא מן האין שיהיה בלתי נעתיד ההוה הוא מבואר מן הכתוב אתה יי' וכו' ואם כן הוא מבואר שאין ראוי שנאמר שכסא הכבוד והוא ערבות יהיה קדמון אחר שכחז"ל סוברים שהוא מחודש א"כ אין ראוי שנייחס בשום צד זה הדעת לר"א הגדול ר"ל שיסבור שכסא הכבוד יהיה גלגל ערבות ושיהיה בלתי נברא : ואם היה ר"א מאמין קדמות הכסא · ר"ל אם נאמר שיסבור שהכסא הוא קדמון ...

הטמים הנזכר באותו פסוק הרקיע כפי דעת החכם ראב"ע ז"ל כי הבריאה הוא באלו הדברים התחתונים ולא דבר הכתוב בדברים העליונים כלל ·

אמר שם טוב והנה לפי דעת הרב ...

בלתי נברא · וכן כסא הכבוד דבר בלתי נברא · יהיה זה רחוק מאד · וגם יהיה מורה בקדמות העולם אלא שהוא כפי דעת אפלטון · אמנם היות כסא הכבוד מן הנבראים החכמים כתבו בזה · אבל על פנים זרים · אמרו שהוא נברא קודם בריאת העולם · אמנ' כתובי הספרים לא זכרו בו בריאה כלל · בלתי מאמר דוד ע"ה ; יי' בשמים הכין כסאו · והוא מאמר יסבול הפירוש מאד · אמנם הנצחות בו הנה כתוב · אתה יי' לעולם תשב כסאך לדור ודור · ואם היה ר"א מאמין קדמות הכסא · א"כ יהיה תאר לשם · לא גוף נברא · ואיך אפשר שיתהוה דבר מתואר · ויותר נפלא מאמרו אור לבושו · סוף דבר הוא דבר יבלבל על בעל הדת היודע אמונתו מאד מאד · ולא התבא' לי בו פרוש מספיק · ואמנם זכרתיו לך שלא תטעה בזה : אלא שעל כל פנים כבר הועילנו בו תועלת גדולה · שהוא באר שהחמר השמי' בלתי חמר הארץ · ושהם שני חמרים נבדלים מאד · האחד מיוחס לו ית' למעלתו וגדולתו והוא מאור לבושו · והחומר האחר רחוק מאורו יתעלה וזהרו והוא החומר התחתון · ושמהו משלג שהוא תחת כסא הכבוד · וזהו אשר שמני שאפרש מאמר התורה · ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר · שהם השיגו במראה הנבואה ההיא אמתת החמר הראשון והתחתון · כי אנקלוס שם רגליו שבים אל הכסא כמו שבארתי לך · וזה באר שהלבן ההוא שתחת הכסא הוא חמר הארץ · וכבר שנה ר"א זה הענין בעצמו וגלה בו ר"ל היותם שני חמרים עליוני ותחתוני · ושאין הומר הכל אחד · וזהו סוד גדול לא תקל בביאור גדולי חכמי ישראל בו שהוא סוד מסודו' המציאות וסתר מסתרי התורה · בבראשית רבה אמר ר"א כל מה שיש בשמים בריאתו מן השמים : וכל מה שיש בארץ בריאתו מן הארץ · והתבונן איך באר לך זה החכם כי חמר כל מה שבארץ חמר אח' משותף ר"ל כל מה שתחת גלגל הירח : וחמר כל השמים ומה שבהם חמר אחד אינו זה : ובאר בפרקיו זה החדוש המוסף · ר"ל מעלת החמר ההוא וקרבתו לו : וחסרון זה וגבול מקומו גם כן ודע זה :

פרק שבעה ועשרים

כבר בארתי לך שהאמנת חדוש העולם הוא יסוד התורה כלה בהכרח : אמנם הפסדו אחר שהתחדש ונתהוה אינו אצלינו יסוד תורה : ולא יפסיד עלינו דבר מאמונתנו בהאמנת התמדתו ואולי תאמר הלא : כבר התבאר שכל הוה נפסד ואם הוא נתהוה הנה יפסד : דע כי זה לא יתחייב לנו · שאנחנו לא אמרנו שנתהוה כמשפט התהוות הדברים הטבעיים המחויבים לסדר הטבעי : כי המתהוו' ההוא על המנהג הטבעי : יתחייב הפסדו בהכרח על מנהג הטבעי : כי כמו שטבעו חייב שלא יהיה נמצ' ואחר כן היה : כן כמו כן בהכרח יתחייב שלא יהיה נמצא כן לעולם : שכבר התאמת שזאת ההויה בלתי מתמדת החיוב לו לפי טבעו : אמנם לפי טענתנו התוריית אשר היא מציאות הדברי' והפסדם לפי רצונו ית' לא ע"צ החיוב · לא יתחייב לנו לפי זה הדעת שהוא ית' כאשר המציא דבר לא היה נמצא שיפסד הנמצא ההו' בהכרח · אבל העניין נתלה ברצונו : ואם ירצה יפסידהו ואם ירצה ישאירהו בגזרת חכמתו : הנה הוא אפשר שישאירהו לנצח נצחים ויתמידהו בהתמדתו יתעלה : כבר ידעת שכסא הכבוד אשר כתבו החכמים בהיותו נברא : שלא אמרו כלל שיעדר ולא נשמע כלל בדברי נביא ולא חכם שכסא הכבוד יפסד או יעדר : אבל הכתובים אומרים בנצחותו : וכן נפשות החשובי' הם לפי דעתנו נבראים לא יעדרו כלל : ולפי קצת דיעות מי שימשך אחר פשוטי המדרשות שגופותיהם גם כן יהיה מעונגים תמיד לנצח נצחים : באמונת מי שהתפרסמה אמונתם באנשי גן עדן : סוף דבר העיון יחייב שלא יתחייב הפסד העולם בהכרח : ולא נשאר אלא צד הגדת הנביאי' והחכמים אם באה ההגדה בשזה העולם יפסד ע"כ פ או לא : כי רב המונינו יאמינו שזה באה ההגדה בו ושזה העולם יפסד כלו · והנה אבאר לך כי העניין אינו כן אבל כתובים רבים באו בנצחותו : וכל מה שבא מפשוטו

כל

פרק כ"ז כבר בארתי לך שהאמנת ח"ה הוא יסוד התורה כלה בהכרח וכו' ...

שם טוב מורה נבוכים חלק שני אפודי

פרק כה ותתכם יש לנו פסוקים מורים על נקיותו ומצאנו שהוא מקיים שהוא כלתי מתחדש ואין הענין כן כי כבר יתקיים פתחם שהוא נקיי ולא יתקיים שהוא כלתי מתחדש ואחר לעצמו כאמתת העולם לפי שהוא עומדת והכם הדבר כבר יהיה מקודש ויהיה נקיי כמ"ש בלשון ת' וכברתו ויעמידם לעד לעולם ר"ל שלא פחקים אחר מקקם לא יפת ו לכנה: ובחלו היה ג"כ נתן תכלית כוונה למה שבמקנת וכו' והרמן כזה מקכתם הכזוב זה יהיה בעבור שיהיה שהם פעל על מל ותחתר כיל סיוכר לעשו' מפנו מה שירצה הוא העולם וכל מה שבתוכו כדי שיידעו התנשים מקנו ותחרו לחרי כן מ"ש פחים כבר הוא וכו' עד בריותיו כלם על תכלית השלמות ולא יתערב בהם חסרון והוא תחרו ל תמוכה ואין עול ולא דבר כלתי צריך לו וכן כל מה שיצוור לכברתו' הם מקבבתם כלו סדר נמור וכמוך לח' נוסח פחכת: כמו שהתחתר בקנת פרקי הקתר. לחר שהרב כיותר שלמת שלפם הוא דעתו בהויית העולם ונקיותו ושלח עלה על לבו שהעולם קדמון לפם הרב לבחר בזה הפרק הנמשך לזה כי מה שיידמה מדברי הכבדיה' שהפחים והחרן יפסדו ויתבטלו לחדרים שד לימו לפת לכל שהוא מפל ונוזפת וכי העולם הוא כלתי כתציד ושלחתו מודים בקנת לחדרים"ט והם שהכתי לחמוד שפעול' יפסד למה שלא יהיו דברי הכבדיה וזה יהיה כפרק הבמוך לזה:

פרק כט ולחר זאת בהקדים שהיה גדולת הערך יאשר כה יתבחרו שני דברי' הכבדיים ומהם מי שיבינו הפך מה שהוזנו ושני יהיה לנו כי הכבדיה לחר יבא להביאו יבינהו בלשון הכבדיה המורגל בכלי פוס שהי ושהכל הוא כפי פועל הכח העדקה וזה פורש גדול מענין הנבדיה כי לם יהיה הכבדיה ערבי יבינהו הכבדיה בלשון ערבי ולם יהיה לועז יבינהו בלשון לועז כי למעלה אין לומר ואיך דברי' לכל ישמעו העבריים והכבדיה' מדברים בפלות לה יחשבו כפי דמיונם שהם מדבר פרקים כלותו לשון והבן זה כי הוא ענין גדול הפרע ולם היה

הרמב"ן מכין זה הכוך

כל דבר שיראה ממנו שיפפר העניין מבואר בו מאד שהוא משל. כמו שאבאר. ואם ימאן זה אחד מן המשבים אחר פשוטי הדברי' ואמ"שא"א לו מבלתי שיאמין הפפרו לא יקפידו עליו. אלא צריך שיודיעוהו שאין הפפרו הברחי להיותו מחודש. אבל יאמין זה לפי דעתו בהאמין למניד במשל ההוא אשר הבינהו הוא בפשוטו. ואין הפפר בזה בתורה בשום פנים:

פרק שמנה ועשרים

הרבה מאנשי תורתינו חשבו כי שלמה ע"ה יאמין הקדמות'. וזה פלא איך ידמו בארם שהוא מאנשי תורת מרע"ה שיאמין בקדמות. ואם יחשוב אדם שזה נטיה ממנו מדיעות התורה ויציאה מעקרי הדת. והלילה לאלהים. איך קבלוהו ממנו רב הנביאים והחכמים ולא הלקו עליו בו ולא גנוהו לאחר מותו. כמו שנמצא שחייבוהו בנשים נכריות וזולתם. ואמנם הביא לחשוב זה עליו. מאמר החכמי' בקשו לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו נוטים לדברי מינות. וכן הוא הענין בלא ספק. ר"ל שבפשוטו של ספר ההוא ענייני' נוטים לצד דעות זרות מדעות התורה יצטרכו לפירוש. ואין הקדמות במכלל. ואין לו פסוק יורה על הקדמות ולא ימצא לו בשום פנים פסוק מבואר בקדמות העולם. ואמנם יש לו פסוקים מורים על נצחותו והוא אמת. וכאשר ראו כתובים מורים על נצחותו חשבו שהוא מאמין שהוא בלתי מחודש ואין הענין כן. אמנם לשונו בנצחות הוא אמרו. והארץ לעולם עומדת. עד שהיצרך מי שלא שער בזה החדוש שיאמר הזמן המשוערך לה. וכן יאמרו באמרו יתעלה. עוד כל ימי הארץ. שהוא כל ימי הנגזרים לה. ואני תמיה מה יאמרו במאמר דוד. יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד. ואם יהיה ג"כ אמרו עולם ועד לא יהייב הנצחות. יהיה האל יתעלה א"כ יש לו סדת זמן אחת כי הכתוב אמר בנצחותו יתעלה. ה' מלך עולם ועד. ואשר תדעהו שהעולם לא יהייב הנצחות אלא כשיחובר בו עד. אם אחרית באמרו עולם ועד או לפניו באמרו עד עולם. א"כ מאמר שלמה. לעולם עומדת. למשה ממאמר דוד. בל תמוט עולם ועד. וכבר באר דוד עליו השלום ונלה נצחות השמי' והתמדת החקים וכל מה שבהם על עניין לא ישתנה לעולם ואמרו. הללו את י' מן השמים וכו' הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור. רצוני לומ' שאלו החקים אשר הקקם לא ישתנו לנצח. כי זה החק רמז לחקות שמים וארץ הקדם זכרם. אלא שהוא ביאר שהם נבראים ואמר כי הוא צוה ונבראו. ואמר ירמיה ע"ה נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה אם ימושו החקים האלה מלפני נאם י' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי. כבר גלה ג"כ שהם אע"פ שהיו נבראים רצוני לומר אלו החקים הם לא ימושו. וכשיבוקש זה ימצא בזולת דברי שלמה ע"ה. וכבר זכר ג"כ שלמה שארץ מעשי האל ר"ל העולם ומה שבו עומדים על טבעם לנצח ואע"פ שהם עשויים. אמר כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. הנה כבר הגיד בזה הפסוק שהעולם ממעשה האל ושהוא נצחי. ונתן העלה גם כן בנצחותו והוא אמרו. עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. שזהו עלה להיותו לעולם. כאלו אמר כי הדבר אשר ישתנה אמנם ישתנה מפני חסרון כים שיש בו ויוכ לם. או תוספת בו אין צורך אליה ותחסר התוספת ההיא. אמנם פעולות הש' אחר שהם בתכלית השלמות וא"א התוספת בהם ולא החסרון מהם. אם כן הם יעמדו כפי מה שהם עליו בהכרח שא"א המצא דבר מביא לשנויים. וכאלו הוא ג"כ נתן תכלית כונה למה שנמצא. או התנצל על מה שישתנה בסיף הפסוק באמרו. והאלהים עשה שיראו מלפניו ר"ל התחדת המציאות והמשך קצתו אחר קצתו. ואמנם זה אשר זכרו משלמות פעולות הש' ישאין צד אפשרות להוסיף עליה ולא לחסר מהם הנה כבר גלהו אדון החכמים. אמר הצור תמים פעלו. ר"ל שפעולותי כלם ר"ל בריאותי על תכלית השלמות ולא התערב בהם חסרון כלל ואין בהם מותר ולא דבר בלתי צריך אליו. וכן כל מה שיצוור לבריאות ההם ומהם כלו צדק נמור ונמשך אחר גזרת החכמה. כמו שיתבאר בקצת פרקי זה המאמר:

פרק תשעה ועשרים

דע כי מי שלא יבין לשון אדם. כשישמעהו מדבר. ידע בלא ספק שהוא מדבר. אלא שלא ידע כוונתו. ויותר גדול מזה שהוא ישמע מדבריו מלות. הם בפי לשון המדבר מורות על עניין אחר ויזדמן במקרה שתהיה המלה ההיא בלשון השומע מורה על הפך העניין ההוא אשר רצהו המדבר. ויחשוב השומע שהוראתה אצל המדבר כהוראתה אצלו. כאלו שמע ערבי איש עברי יאמר. אבה. יחשוב הערבי שהוא מספר על איש שהוא מאס עניין אחד ומאנו. והעברי אמנם ירצה שהוא ישר בעיניו העניין ורצהו. וכן יקרה להמון בדברי הנביאים שזה בשום קצת דבריהם לא יבין כלל אבל כמו שאמ'. ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום. וקצתו יבין ממנו הפכו או סותרו כמו שאמר. והפכתם את דברי אלהים חיים. ודע כי לכל נביא דבר אחר מיוחד בו. באלו לשון האיש ההוא כן תביאהו לדבר הנבואה המיוחדת בו למי שיבינהו: ואחר זאת ההקדמה תדע כי ישעיה עליו השלום נמשך בדבריו הרבה מאד ובדברי זולתו מעט. כי כשהגיד על נתיצת עם או אבדן אומה נדולה. יספרהו בלשון שהכבים נפלו. והשמים אבדן ורגזו. והשמש קדרה. והארץ חרבה ורעשה. והרבה מביוצא באלו ההשאלות. וזה כמו שיאמר אצל הערב למי שימצאהו פגע נדול נהפכו שמיו על ארצו. וכן כשיספר בהתחדש הצלחת אומה יבנהו בתוספת אור השמש והירח והתחדש שמים והתחדש ארץ. וביוצא בזה. כמו שהם רוצה לומר הנביאים כשיספרו אבדן איש או אומה או מדינה ייחסו ענייני כעס וחרון נדול לבורא יתעלה עליהם. וכשיספרו הצלחת עם יחסי לשם ענייני שמחה וצהלה. ויאמרו בעניין הכעס עליהם. יצא. וירד. ושאג. והרעים. ונתן קולו. והרבה כמו זה. ויאמרו גם כן. צוה. ואמר. ופעל. ועשה וכיוצא בזה כמו שאספר. וכן כשיגיד הנביא על אבדן אנשי מקום אחד. פעמים יחליף מקום אנשי המקום ההוא במין כלי. כמו שאמר ישעיה. ורדק י' את האדם. והוא רוצה לומר אבדת ישראל. ואמר צפניה בזה והברתי את האדם מעל פני האדמה ונטיתי ידי על יהודה. ודע זה גם כן: ואחר אשר ספרתי לשונם בכלל

שם טוב מורה נבוכים חלק שני אפודי

זכר אופני התחייבנו לרוב מה שנוגעינו בו שנקראנו אל האמת ולא עינינו אשר נהרשתי ללא שאלו וגו׳. אחרי כן יעד במחילה וברחמי ואמ כה אמר י׳ כאשר ימצא התירוש באשכול · ומה שנדבר בזה · ואח׳כ יעד רע לאשר המסנו ואמר · הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו · ואח׳כ פסק לזה זברו שזאת האומה יתקנו אמונותיה ותהיה ברכה בארץ ותשבח כל מה שקדם מאלו העניינים המתחלפים · ואמר דבר זה לשונו · ולעבדיו יקרא שם אחר אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן והנשבע בארץ ישבע באלהי אמן כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני כי הנני בורא שמי חדשי והארץ חדשה ולא תזכרנה הראשונות ולא תעלינה על לב כי אם שישו וגילו עדי עד אשר אני בורא כי הנני בורא את ירושלים גילה ועמה משוש וגלתי בירושלים וגו׳ · הנה כבר התבאר לך העניין כלו וננלה והוא כי כאשר אמר · כי הנני בורא שמים חדשים והארץ חדשה · פירש זה מיד ואמר · כי הנני בורא את ירושלים ועמה משוש · ואחר זאת התקדמה אמר שעניניי האמונה התם והשמחה בה אשר יעדתיך אני שאבראם וימלאו את הארץ כמו שהם עומדים תמיד · כי האמונה באלהים והשמחה באמונה ההיא המשני עניינים א׳ שיסירו ולא ישתנו לעולם ממה שהגיע אליו · ואמר כמו שעניין האמונה ההיא והשמחה בה אשר יערתי שימלאו הארץ תמידי קיימין כן יתמיד זרעכם ושמכם והוא אמרו אחר זה · כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם י׳ וגומר · כי פעמים ישאר הזרע ולא ישאר השם · כמו שתמצא אומות רבות אין ספק שהם מזרע פרס או יון אלא שלא יודעי בשם מיוחד אבל כללה אותם אומה אחרת · וזה ג׳כ אצלי הערה על נצחות התורה אשר בעבורה יש לנו שם מיוחד · וכאשר באו אלה ההשגיות בישעיה הרבה מפני זה פרשתים כלם · וכבר בא מהם בדברי זולתו אמ׳ ירמיהו בספור הרבן ירושלם בעונות אבותינו · ראיתי את הארץ והנה תוהו ובוהו · ואמר יחזקאל בספור אבדת מלכות מצרים ומיתת פרעה על יד נבוכד נאצר אמר · וכסותי בכסיחך שמי והקדרתי את פכבידם שמש בענן אכסנו ירח לא יגיה אורו כל מאורי איר בשמים אקדירם עליך וגתתי חושך על ארצך נאם י׳ · ואמר יואל בן פתואל בארבה העצום אשר בא ביסיו אמר: לפניו רגזה הארץ רעשו שמים שמש וירח קדרו לפניו וככבים אספו נגהם · ואמר עמוס בספור הרבן שמרון. והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור והפכתי חגיכם וגו׳ · ואמר מיכה באבדת שמרון נמשך על המאמרים הספורים המפורסמים הידועים · כי הנה י׳ יוצא ממקומו וירד ודרך על במותי ארץ ונמסו ההרים וגו׳ · ואמר חגי בנתיצת מלכות פרס ומדי · ואני מרעיש את השמים ואת הארץ את הים ואת החרבה והרעשתי את כל הגוים · ובצבוא יואב על אדום · כאשר התחיל לספר איך היתה חולשת האומה ושפלותה מלפנים והיותם מנוצחים נגפים · וגעתר ה׳ לעזרם עתה אמר · הרעשת ארץ פצמתה רפה שבריה כי מטה · ואמר עוד בעניין שאנחנו לא נירא בשימותו האומות ויאבדו להיותנו נשענים על ישועתו יתע׳ לא על הרבנו וכחנו כמ׳ש · עם נושע ביי׳ מגן עזרך ואמר על כן לא נירא בהמיר הארץ ובמוט הרים בלב ימים · ובא בספור טביעת המצריים · ראוך מים יחילו אף ירגזו תהומות קול רעמך בגלגל וכו׳ רגזה וחרעש הארץ הבנהרים חרה י׳ וגו׳ עלה עשן באפו · וכן בשירת דבורה · ארץ רעשה וכו׳ ובא מזה הרבה ומה שלא אזכור ממנו ינשא על מה שזכרתי: אמנם מאמר יואל ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בא יום י׳ הגדול והנורא יהיה כל אשר יקרא בשם י׳ ימלט כי בהר ציון ובירושלי׳ תהיה פליטה וגו׳ · והטוב אצלי שהוא מספר מיתת סנחריב על ירושלים · ואם לא תרצה זה יהיה ספורו מיתת גוג ומגוג על ירושלים בימי מלך המשיח עם היותו ג׳כ בלתי נזכר בזה העניין לא רוב הדרג משריפת האש ולקות המאורות · ואולי האמר איך יקרא יום י׳ הגדול והנורא יום מיתת סנחריב בפירושנו · הנה תדע כי כל יום שתהיה בו ישועה גדולה או מכה גדולה יקרא יום י׳ הגדול והנורא · כי גדול יום י׳ מאד ומי יכילנו · והעניין אשר נזכר סביבי כבר התבאר והוא שהספר זה העולם והשתנותו ממה שהוא עליו · או השתנות דבר מטבעו והמשכו אל השנוי ההוא. הוא דבר שלא באו אלינו בזה דברי נביא ולא דברי חכמים · ויעור כי אומרם שיתא אלפי הוי עלמא והד חרוב · אינו הערך המציאות לגמרי ואמרו וחד חריב תורה על השאר המזוזה עוד מאמר יהיד והוא על צורה אחת · ואשר תמצא לכל החכמים תמיד והוא יסוד יעשה ממנו ראיה כל אחד מחכמי משנה וחכמי תלמוד הוא אמרו · אין כל חדש תחת השמש · ושאין שם התחדשות בשום פנים ולא בשום סבה עד שמי שלקח · שמים חדשים והארץ חדשה · על מה שחשב · אמר אף שמים שהן עתידין להבראות כבר ברואים ועומדים שנאמ׳ עומדים לפני יעמדו לא נאמר אלא עומדים והביא ראיה באמרו · אין כל חדש תחת השמש · ולא תחשוב שזה סותר למה שבארנו · אבל אפשר שהוא רוצה שהעניינים ההם היעודים · הטבע המחייב אותם או משפת ימי בראשי הוא נברא וזה אמת: אמנם אמרתי שלא ישתנה דבר מטבעו וימשך על השנוי ההוא · להשמר מן הנפלאות · כי אף על פי שנהפך המטה לנחש ונהפכו המים לדם והיד השחורה הנבבדת לבנה · מבלתי סבה טבעית מחייבת אותם העניינים ההם והדומה להם. לא ימשכו ולא שבו טבע אחר אבל כמ׳ש ז׳ל עולם כמנהגו הולך · וזהו דעתי והוא שצריך שיאמן אע׳פ שהחכמים ז׳ל כבר אמרו בנפלאות דברים זרים מאד תמצאם כתובים

זה הערה לגלוי על נצחיות התורה · ר׳ל לאחר ששם ישראל יהיה קיים לנצחם אם כן הם יקיימו התור׳ שהיא נצחית עם אחר התומות אם כן הם יקיימו התור׳ שהיא נצחית ז׳ והענין אחר כלך שכיוכו וכו׳ ר׳ל הענין אחר כעבורו כיתרנו כל או המצלים אזכרנו לבחר שבפסוד זה העולם הן המצלים מזכרנו הוא שנוי עליו הן שיתנה לי זה בדבר מטבעו הוא דבר שלא יתלקח כוזב כללי · עד שמי שלקח הנמים הקדושים · ר׳ל כל כך מכוחר הענין כין החכמים שהין כל חדש תחת השמש שמי שיחשוב הענין כפשוטו והיה סוכר ומחלין שמים חדשים לח היה מחלין שמים חדשים לאחר שלח היה מחלין שיחשוב הנמים לאחר שלח היו לאכל החכמי׳ ז׳ל ולח תחשוב שהוא סותר למה שבארנו · ר׳ל שבעל המאמר שלאחר לח הנמים שהם עתידין להבראות שיהיה לומר כמאמר הזה שיחנדש כשמים חי זה לאחר לח היה לאכל כלאחר יהיה מקבל דבריו והם היה הענין כן יהיה סותר למה שבאחר הדבר שלאחר שח׳ל כשוכלד שיחנדש הוא דבר מטבעו כחנת לח היה כוזב בעל המאמר כלל · לכל לחבד לחבד שהוא רוצה וכו׳ ר׳ל שכוונת לחרו כשמים שהם עתידין להבראות ושיהיו כעתיד הם כבר מסודרו מעמד יחי כרחשית וכו לחת · ר׳ל זהו הענין כחיתיו לפי מכחי המחקר · להשמר מן הנפלאות · ר׳ל לפני זה לחרתי לפעלה שח׳ל שיחנדש כשמים והשמכו על המנוי ולח לחרתי כשוכלם שח׳ל שיחנדש דבר מטבעו להשמר מן הנפלאות · זה הוא דעתי ונרוך הוא שיחמין · ר׳ל זהו דעתי שהנפ לחות הם עניינים יכולים מן הנקס הטבעי הנתם המנוי הסוח לחיכו קיים שלח זמן מה כשוח הטוך ולחר הומן ההו הלבר מוכר לטבעו הנחות לגו׳ והוח

ר׳ל לחר ששם ישראל יהיה קיים לנצחם ח׳ל כן הם יקיימו התור׳ שהיא נצחית ז׳ והענין חבר כלך שכיוכו וכו׳ ר׳ל הענין חבר כעבורו כיתרנו כל או המצלים אזכרנו הוא שנוי עליו הן שיתנה לי זה בדבר מטבעו הוא דבר שלא יתלקח כוזב כללי · עד שמי שלקח הנמים הקדושים · ר׳ל כל כך מכוחר הענין כין החכמים שהין כל חדש תחת השמש שמי שיחשוב הענין כפשוטו והיה סוכר ומחלין שמים חדשים לח היה מחלין שמים חדשים לאחר שלח היה מחלין שיחשוב הנמים לאחר שלח היו לאכל החכמי׳ ז׳ל ולח תחשוב שהוא סותר למה שבארנו · ר׳ל שבעל המאמר שלאחר לח הנמים שהם עתידין להבראות ושיהיו כעתיד הם כבר מסודרו מעמד יחי כרחשית וכו לחת · ר׳ל זהו הענין כחיתיו לפי מכחי המחקר · להשמר מן הנפלאות · ר׳ל לפני זה לחרתי לפעלה שח׳ל שיחנדש כשמים והשמכו על המנוי ולח לחרתי כשוכלם שח׳ל שיחנדש דבר מטבעו להשמר מן הנפלאות · זה הוא דעתי ונרוך הוא שיחמין · ר׳ל זהו דעתי שהנפ לחות הם עניינים יכולים מן הנקס הטבעי הנתם המנוי הסוח לחיכו קיים שלח זמן מה כשוח הטוך ולחר הומן ההו הלבר מוכר לטבעו הנחות לגו׳ והוח

פרק ל

והוא צריך שיאמין · ר"ל שצריך הוא שיאמין שהנפלאות הם חוץ מכל הקש טבעי :
אמרו בנפלאות דברים זרים · ר"ל שירחה מדבריהם שהנפלאות כלם הם עניינים
טבעיים ושהם ... כבר אפשר שלא ישרוף בעבור אי זו סבה אם שפלה
או גלגלית וגם אפשר שהמי' יעמדו מהגיר והם נים בגזרה רק בעבור סבה אחרת
חיצונית יעמדו מהגיר וכן הדין בשאר הפלאי' :
וזאת הנביא שהודיעהו · ר"ל אם' שהפלאים
הם עניינים טבעיים לפי זה הדעת מה היה
אות הנביא ואמר שאו' הנביא הוא שידע הדבר
קוד' שיהיו אמנם אחר החכמים יש להם דעת
אחרת בעניין הפלאים אמנם אבוחמד שסובר
שסגולת הנפש היא למעגל בהיולי העולם
ולפי' רש"ד כמו האדם הנביא תפעל
בנפלאות בסביבות היותה נקשרת האחדו' עם
השכל הפועל והוא דעת ן' עזרא וכמו שהוא
מבואר בספר כוונת אבוחמד : אבל היה לו
פתח ותחלה · ר"ל שאמרנו נוטה לאריסטו
במה שהעולם נצחי בעתיד ושלא ישתנה
מטבעו שום דבר כלל חוץ מטבעו אלא בקצת
פרטיו על דרך המופת אמנם אם היה לו
התחלות פתח התחלה ר"ל שהיה מחודש והוא
יתע' רצה להמציאו זה המציאו' ושלא יעדר מה
שהמציא ושלא ישתנה לזה הפליאות טבעו
אלא במה שרצה מהפרטים לשובות כמו
שהשתנו מקלן טבעו כמו קריעת ים סוף
וזולתם אשר כבר ידענו מציאותם וגם אפשר
שישנה המציאו' כמה שרצה מהפרטי' לשנו בעתיד
במה שאין אנו יודעים מה ישנה הש"י בעתיד
מהמציאות ויעשה על ידי משיח לדקנו זה הוא
דעתנו ויסוד תורתינו שאנו סוברים באמת
שהש"י חדש המציאות מן האין המוחלט :
והביאור נמנע אבל ירמוז וכו' · ר"ל לבאר כל
ההערות הסודיות על עניני מעשה בראשית
הוא נמנע לבארם אבל נבאר מהם מעט ;
פרק

ישובו לטבעם הראשון כמו שאו"ל עולם כמנהגו נוהג : אע"פ שהחכמים אמרו
בנפלאות זרים · ר"ל שירחה מדבריהם שהנפלאות כלם הם דברים טבעיים ושהם
כבר אפשר שלא תשרף בעבור אי זו סבה שתהיה אם שפלה או גלגלית וגם אפשר
שהמים יעמדו מהגגרה והם קיים בגזרה רק בעבור סבה אחרת חיצונית יעמדו
מהגיר וכן הדין משאר הפלאים וזהו שאמרו
כשברא הקב"ה זה המציאות והטביעו על אלו
הטבעים וכו' הנה זהו דבר טבעי אלא שאינו
בלתי נוהג ומורגל והנה שבא הרב זה הדעת
למה שלא יהיה שום שנוי בטבע מעש' בראשית
כי העול' כמנהגו נוהג או בעבור שלא יתחדש
רצון כי א"א השתנות שום דבר אם הסבה לא
השתנית כי אם הסבה היא קיימת ועל ענין א'
המסובב יהיה קיים והביא הרב המאמר אשר
יורה על זה הדעת ר"ל מהתחדשות שום דבר
שלא יהיה על המנהג הטבעי א"ר יונתן תנאי
התנה הקב"ה עם מעש' בראשית עם הים וכו'
הנה נתבא' בזה ב' דעות במופתים דעת הרב
והוא שצריך שיאמין כל בעל דת כי הנפלאות
הם חוץ מכל הקש והשם עשה אותם הפלאות
כי הוא יכול לעשות לאש שלא ישרוף ולים
שיבש ושיעמדו המים למעלה בלי הגרה
ולאריות שלא יזיקו ולדג שיקיא את יונה וכן
ההקש בשאר ודעת מי שירחה שאין זה חוץ מן
הטבע אבל בעבור סבה מסבבות שיתחדשו
על המעט והם סבות טבעיות כבר יזיקו לאו
הדברים שלא יפעלו פעולותיהם המיוחדות
אבל יפעלו הפך פעולותיהם בעבור סבה
מהסבות כי המים כבר יעמדו למעלה כמו
שיעמד האבן אם ימנעה שם דבר מקשיי ; והשם
לא עשה ולא פעל שום נס ולא הנביא אלא
שאות הנביא יהי' שהודיעו מתי יהיה שאו' הוה :
אמר שם טוב ראיתי בנפלאות דעות זרות
דעת מי שירחה שהנביא יפעלם
ויתן סבה טבעית לזה בעבו' שנפש הנביא הוא
דומה לנפש העולם שהוא נפש הגלגל וכנפש
הגלגל יעשה שנוי' בזה העולם שההווייה
וההפסד כן נפש הנביא יפעל בזה העולם חום
או קור או איזה דבר שירצה ולמה שנפש
הנביא הוא מעצם השכלים הנבדלים מענם
כפשות השמים לכן יוכל לפעול בגשמי העולם
אלא למה שהיא נפש חלקית לא יפעל בכל
העולם אבל בדבר חלקי כהביא מטר בארץ
אשר בו' יושב בה או הביא רעש או רעב והחלי'
ראב"ע ז"ל יחשוב כי נפש הנבי' כשידבק בשכל
הפועל יפעל בכל ויחדש אותו' ומופתים ור"ל
כשידבק בחלק בכל יפעל בכל ויחדש אותות'
ומופתים · ון' רש"ד יאמר כי הדבור בנפלאו
אין בו לקודמים מן הפילוסופים מאמר כי זה
מכלל מן הדברי' אשר אין ראוי לחקור עליהם
והחוקר בהם או המספק בהם צריך מכלם אל
עונש כמו אם יספק אם האל נמצא או אם
השלמה נמצאת או אם המעלות נמצאות ·
ואולם למה שספר אבוח"מד מסבות זה מן
הפילוסופים הוא מאמ' לא נדע מי אמרו אא
כ"ם ופחות כי הדבור בנפלאות הוא קשה
ונמנע לתת סבה טבעית להם כי העושה
הפלאות הוא יודע לבדו איך עשאם כמ"ש
לעושה נפלאות גדולות לבדו כמו שא"א לתת
סבה בנפלאות ואם שהם דברי' מתנודי' כהוית

כתובים בבראשית רבה ובמדרש קהלת · והעניין
ההוא הוא שהם רואים הנפלאות הם ממה שבטבע
גם כן ע'צ אחד · וזה שהם אמרו כי כשברא הש"י
זה המציאות והטביעו על אלו הטבעים · שם בטבעים
ההם שיתחדש בהם כל מה שיתחדש מהנפלאו בעת
חדושה · ואות הנביא שהודיעהו השם בעת אשר
יאמר בו מה שיאמר ויפעל הדבר כמו ששם בטבעו
בשורש מה שהוטבע · וזה אם הוא כמו שתראהו
הוא מורה על מעלת האומר · והיות קשה בעיניו
מאד שישתנה טבע אחר מעשה בראשית · או
יתחדש רצון אחר שהונחו כן · וכאלו הוא יראה על
דרך המשל שהוא שם בטבע המים שידבקו ויגרו
ממעלה למטה תמיד · רק בעת ההיא שטבעו בו
המצריים והמי' ההם לבד הם שיחלקו וכבר העירותיך
על עקר זה המאמר ושזה כולו בריחה מהתחדשות
דבר · ושם נאמר אמר ר' יונתן תנאים התנה הקב"ה
עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הדא הוא דכתיב ·
וישב הים לפנות בקר לאיתנו · אמר ר' ירמי' בן לעזר
לא עם הים בלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה
שנברא בשש'ימי בראשית הה"ד אני ידי נטו שמים
וכל צבאם צויתי · צויתי את הים שיקרע · את האור
שלא תזיק לחנניא מישאל ועזריה · ואת האריות
שלא יזיקו לדניאל · ואת הדג שיקיא את
יונה והוא ההקש בשאר · הנה כבר התבאר לך
העניין ונגלה הדעת והוא שאנחנו נאות לארס'טו בחצי מדעתו · ונאמין שזה המציאות
לעולם נצחי על זה הטבע אשר רצהו יתעלה · לא שישתנה ממנו דבר בשום פנים אלא
בפרטיו ע'צ המופת · אע"פ שיש יכולת לו יתעלה לשנותו כולו או להעדירו או להעדיר אי
זה טבע שירצה מטבעיו · אבל היה לו פתח ותחלה שלא היה שם דבר נמצא כלל לא השם
וחכמתו גזרה שימציא הייצור בעת שהמציאו ושלא יעדר זה אשר המציא ולא ישתנה לו
טבע · אלא במה שרצה מהפרטים ממה שכבר ידענוהו וממה שלא נדעהו מאשר יבא · זה
הוא דעתנו ויסוד תורתינו · וארס'טו יראה שכמו שהוא נצחי ולא יפסד כן הוא קדמון ולא
נתהוה · וכבר בארנו ואמרנו שזה לא יסודר אלא על דין החיוב ושהחיוב יש בו מדבור פרה
על השם מה שכבר בארנוהו : ואחר שהגיע המאמר אל זה נביא פרק שנזכור בו ג"כ קצת
הערות על פסוקים באו במעשה בראשית כי הכונה הראשונה בזה המאמר אמנם היתה
לבאר מה שאפש' לבארו ממעש' בראשית ומעשה מרכבה · אחר שנקדים שתי הקדמות
כוללות · אחת מהם זאת ההקדמה והיא שכל מה שזכר במעשה בראשית בתורה אינו כלו
על פשוטו כפי מה שדמו ממנו ההמון · שאלו היה העניין כן לא היו מסתירים אותו אנשי
החכמה ולא היו החכמים ממריצים מליצות בהעלימו ומניעת הספור בו בפני ההמון · כי
הפשוטים ההם מביאי' אם להפסד דמיון גדול והרכבת דיעות רעות בחק האל ית' או לבטול
גמור וכפירה ביסודי התורה · והנכון לעזוב ולהרחיק בחינתם בדמיון לבד והנטיה מן
החכמות · ולא כמו שיעשו הדרשנים והמפרשים העניי' אשר יחשבו כי ידיעת פי' המלות
היא החכמה · והרבות הדברי' והאריכם תוספת אצלם בשלמות · ואמנם בחינתם באמתת
השכל אחר השלמות בחכמו' המופתיות וידיעת הסודות הנבואייות הוא ראוי · אבל כל מי
שידע מזה דבר אין ראוי לו לפרסמו כמו שאמרתי פעמים בפירוש המשנה · ובביאור אמרו
מתחלת הספר ועד כאן כבוד אלהים הסתר דבר ואמרו זה אחר שזכר ביום הששי · הנה
כבר התבאר מה שאמרנוהו · לא כאשר חייב העניין האלהי בהכרח לכל מי שישיג שלמות
שישפיעהו על זולתו כמו שנבאר בפרקי' הבאים בנבואה · א"א לכל חכם שיכול להבין דבר
מאלו הסודות אם מעיונו או ממורה הורה אותו מבלתי שיאמר מעט · והביאור
נמנע אבל ירמוז מהם מעט · וכבר באו מן הרמיזות וההערות הרבה בדברי רבותינו
ז"ל ליחידים מהם ג"כ אלא שהם מעורבות בדברים אחרים · ולזה תמצאני תמיד באלו
הסתרים אזכור המאמר האחד אשר הוא פנת הדבר ואניח השאר למי שראוי שיונח לו :
ההקדמה השנית שהנביאים כמו שאמרנו ידברו בשמו' המשתתפים ובשמות שאין הכונה
בהם מה שיורו במשלם הראשון · אבל יזכור השם ההוא מפני גזרה אחת כמו · מקל שקד ·
שילמוד ממנו שוקד אני כמו שנבאר בפרקי הנבואה · ולפי זה העניין נאמר במרכבה ·
חשמל · כמו שאמרנו · וכן רגל עגל · ונחשת קלל · וזולתם זה וכן מאמר זכריה · וההרים
הרי נחשת · וזולת זה ממה שנאמר · ואחר שתי ההקדמות האלה אביא הפרק אשר
יעדתי בו :
פרק ל

פרק שלשים

דע שיש הפרש בין הראשון וההתחלה · וזה שההתחלה היא נמצאת במה שהיא לו התחלה או עמו אע"פ שלא תקדים לו בזמן · כמו שיאמר שהלב התחלת החי והיסוד התחלת מה שהוא לו יסוד · וכבר יוחלט גם כן על זה הענין שהוא ראשון אבל הראשון אמנם יאמר על הקודם בזמן לבד מבלתי שיהיה הקודם ההוא בזמן סבה למתאחר אחריו כמו שיאמר ראשון מי שדר בזה הבית פלוני ואחריו פלוני ולא יאמר פלוני התחלת פלוני · והמלה אשר על הראשון בלשוננו הוא · תחלה · תחלת דבר ה' בהושע · ואשר יורה על ההתחלה · ראשית שהוא נגזר מן ראש אשר הוא התחלת החי לפי הנחתו · והעולם לא נברא בהתחלה זמני׳ כמו שבארנו · כי הזמן מכלל הנבראות ולזה אמר · בראשית · והבי"ת כבי"ת כלי ופירוש זה הפסוק האמתי כן · בהתחלה ברא השם העליונים והתחתונים זהו הפירוש המסכים לחדוש העולם : אבל מה שתמצאהו כתוב לקצת החכמים מהעמיד זמן נמצא קודם בריאת העולם מסופק מאד כי זהו דעת ארים׳טו אשר בארתי לך אשר יראה שהזמן לא יצוייר לו תחלה · וזה מגונה · ואשר הביא האומרים אל זה המאמר הוא מוצאם · יום אחד · ויום שני · והבין אומר זה המאמ׳ הענין על פשוטו · והשב שאחר שלא היה שם גלגל מקיף ולא שמש באי זה דבר שוער יום ראשון · ואמרו בזה הלשון יום אחד אמר ר׳ יהודה בר סימון מכאן שהיה סדר זמני׳ קודם לכן · אמר ר׳ אבהו מכאן שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן · וזה יותר מגונה מן הראשון · ואתה תתבונן מה שהוקשה עליהם והוא מציאות זמן קודם מציאו׳ זה השמש · והנה יתבאר לך התרת זה אשר סופק על אלו השנים בקרוב האלהים אם לא רצו אלו השנים מזה לומר שא"א מבלתי סדר זמנים קודם לכן · ווהו אמונת הקדמות וכל בעל תורה יברח מזה · ואין זה המאמר אצלי אלא כיוצא במאמר ר׳ אליעזר שמים מהיכן נבראו · ס׳ דבר לא תביט בלו המקומו׳ למאמר אומר · כבר הודעתיך שיסוד התורה כלה שהשם המציא העולם לא מדבר בזולת ההתחלה זמנית · אבל הזמן נברא כי הוא נמשך לתנוע׳ הגלגל והגלג׳ נברא · וממה שצריך שתדעהו שמלת את הנאמרת באמרו · את השמים ואת הארץ · כבר בארו החכמים במקומות רבים שהיא כענין עם · ירצו בזה שהוא ברא עם השמים כל מה שבשמים ועם הארץ כל מה שבארץ · וכבר ידעת באורם כי השמים והארץ נבראו יחד לאמרו · קורא אני אליה׳ יעמדו יחדיו · א"כ הכל נברא יחד ונבדלו הדברים כלם ראשון ראשון · עד שהם המשילו זה לזורע שזרע זרעים משתנים בארץ בבת אחת וצמח קצתם אחר יום וקצתם אחר שני ימי׳ וקצתם אחר ג׳ והזריעה כולה היתה בשעה אחת · ולפי זה הדעת האמתי בלא ספק · יותר הספק אשר חייב לרבי יהודה ברבי סימון שיאמר מה שיאמר והוקשה עליו באי זה דבר שוער יום ראשון ושני ושלישי · ובפירוש אמרו חכמים בבראשית רבה באור הנזכר בתורה שנברא ביום ראשון · אמרו בזה הלשון הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון ולא תלאן עד יום ד׳ · הנה כבר בא הבאור בזאת הכונה : וממה שצריך שתדעהו שהארץ שם משותף · ויאמר בכלל · ובפרט · יאמר בכלל על כל מה שתחת גלגל הירח ר"ל

פרק ל דע שיש הפרש בין ראשון והתחלה וזה שההתחלה תאמר על ב׳ ענינים או שיאמר מבלי מציאות אותו הדבר אשר הוא התחלה לו או שא"א ...

פרק ל במה שהיא לא התחלה או עמו · ר"ל שההתחלה תאמר על שני פנים אם שתהיה ההתחלה נמצאת כמה שהיא לו התחלה כמו הלב שהוא התחלת החי והוא חלק מן החי ויסוד שהוא התחלה למי שהוא לו יסוד והוא חלק מן הדבר אשר לו יסוד ואין אחד מהם קודם לאחר בזמן ...

ר"ל היסודות הד' . ויאמר בפרט על האחד האחרון מהם והוא הארץ . מורה זה אמרו . והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים . כבר קראם כולם ארץ . ואח"כ אמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ . זה ג"כ סיד גדול . כי כל מה שתמצא שיאמר ויקרא אלהים לכך ככה אמנם הוא להבדילו מן העניין האחר שתף ביניהם בו זה השם . ולזה פירשתי לך זה הפסוק בתהלה ברא השם העליונים והתחתונים . ויהיה ארץ הנאמר תהלה הוא התחתונים ר"ל היסודות הד' . והנאמר עליה ויקרא אלהים ליבשה ארץ . היא הארץ . הנה כבר התבאר זה : ומפה שצריך שתדעהו כי היסודות הד' אשר אמרנו ששם ארץ הראשון יורה עליהם . נזכרו תחלה אחר השמות שהוא זכר . ארץ . ורוח . ומי . וחשך וחשך הוא האש היסודי לא תחשוב זולת זה אמר . ודבריו שמעת מתוך האש . ואמר כשמעכם את הקול מתוך החשך . ואמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח . אמנם נקרא האש היסודי בזה השם להיותה בלתי מאירה אבל ספיריית . שאלו היתה האש היסודית מאירה היינו רואים האויר כולו בלילה מתלהב אש . וכבר זכרם בפי הנחתם רטביעית . הארץ . ועליה המים . והאויר דבק עם המים . והאש למעלה מן האויר . כי ביהדו האויר על פני המי' היה החשך אשר על פני תהום למעלה מן האויר בלא ספק . ואשר חייב שיאמר רוח אלהים . בעבור ששמה מתנועעת ר"ל מרחפת ותנועת הרוח לעולם מיוחסת לשם . ורוח נסע מאת יי . נשפת ברוחך . ויחפץ יי רוח ים . וזה הרבה . ובאשר היה החשך הנאמר תחלה אשר הוא שם היסוד בלתי החשך הנאמר באחרונה אשר הוא החשך . התחיל לבאר ולהבדיל ואמר . ולחושך קרא לילה . כפי מה שבארנו הנה כבר התבאר זה : ומפה שצריך שתדעהו שאמרו . ויבדל בין המים . אינו הבדל במקום שיהיה זה למעלה וזה למטה . אמנם פירושו שהוא הבדיל ביניהם בהבדל הטבעי רצוני בצורה . ושם קצת זה אשר קראו מים תחלה דבר אחד בצורה טבעית הלבישו . ושם קצתי בצורה אחרת וזהו המים . ולזה אמר עוד . ולמקוה המים קרא ימים . הנה כבר גלה שזה המים הראשון הנאמר בו . על פני המים . אינו זה אשר בימים . אבל קצתו נבדל בצורה אחת למעלה מן האויר . וקצתו הוא זה המים . ויהיה אמרו ויבדל בין המי' אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע . באמרו ויבדל אלהים בין האור ובין החשך . אשר הוא הבדל בצורה אחת . והרקיע עצמו מן המי' נתהוה כמו שאמרו הוגלדה טפה האמצעית ואמר ג"כ ויקרא אלהים לרקיע שמים . כפי מה שבארתי לך לבאר שתוף השם . ושאין השמי' הנאמר תחלה באמרו את השמים ואת הארץ . הם אלו אשר נקראו שמים . וחזק זה העניין באמרו . על פני רקיע השמים . לבאר שהרקיע בלתי השמים . ומפני זה השתוף בשם יקראו ג"כ שמים האמתיים רקיע הנאמר שמים . והוא אמרו ויתן אותם אלהים ברקיע השמים . ויתבאר ג"כ בזה המאמר מה שכבר התבאר במופת מהיות הכבים כלם וה שמש והירח תקיעות בגלגל שאין ריקות בעולם . ואינם על שטח גלגל כמו שידמו ההמון מאמרו ברקיע השמים ולא נאמר על רקיע השמים . הנה כבר התבאר שהמר אחד היה משותף וקראו מים . ואח"כ הובדל בשלש צורות . והיה קצתו ימים . וקצתו רקיע . וקצתו על הרקיע ההוא . וזה כלו חוץ לארץ . הנה כבר נקח בעניין דרך אחרת לסדור נפלאות אמנם שזה אשר למעלה מן הרקיע נקראו מים בשם לבד . לא שהוא אלו המים המיניים . הנה כבר אמרוהו חז"ל ג"כ אמרו באמרם ר' נבנבי לפרדס וכו אמר להם ר' עקיבא כשאתם מגיעים לאבני שיש טוהר אל תאמרו מים מים . שכן כתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני . והבינן אם תהיה מאנשי ההתבוננות כמה בארי בזה המאמר ואין גלה הענין כלו . כשתשכל בו ותבין כל מה שהתבאר במופת בספר אותות השמים . ותשקיף על כל מה שאמרו אנשי החכמה בכל דבר מהם : ומפה שצריך שתדעהו ותתעורר עליו העלה אשר בעבורה לא נאמר ביום השני כי טוב . וכבר ידעת מאמרי החז"ל אשר אמרוהו בזה על דרך הדרש . השיב שבהם אמרם לפי שלא שלמה מלאכת המים . ויגלת זה ג"כ אצלי מבוארת מאד וזה כי כל אשר יזכור עניין מעניני המנעות המתחדשים הנמצאים על ההמשך התמידים המישובים אמר בזה כי טוב . וזה הרקיע והדבר אשר עליו

לפתחון כלתי מאירה . ר"ל וה שהתבאר בספר האותות ובספר השמי' והעולם בתמי' הראשון : ואחר כן הוכדל בשלש צורות וכו' . ר"ל שהמים שתחת הרקיע הם עניין אחד והמים אשר מעל לרקיע הם עניין ג' וכל אחד מהנה בצורתו והמים אשר מתחת לרקיע הם המים המיניים אשר בכללם הנפרדים ומפה שנדע שהתחתון מהם מטעם שהוא מטעם הכללי . והנה אשר מעל לרקיע הם כדור שלם בלתי מחולק ולא נתחלק בשום חלוקה כלל . ואמר שהוא מקום הכוכבים הקבועים . ואמר שהוא מקום המטר וזה מה שכתב הרקיע עצמו הוא מקום הקור והלח מהאויר אשר סביבו ואיזהו מקום המטר ואיזהו מקום הטל והכפור . ר"ל במקום הקור והלח מהאויר אשר סביבנו והנה שלמדנו הטיפת המתעבית . ר"ל בהלך הקר מהאויר אשר סביבנו מתעבית המטר : הלך תתמיד מים מים . ר"ל כי אז היו כופלין מלא מים בית הזמנים שיהיה בהלך הקר מן האויר מים כפעל ויהיו הענין כן כי כחיר הוא מים ככח ותכף שנתהוה מן הלחך מטר יורד למטה וזה"כ מי שאמר שסם מים בפעל הוא שקר גמור המציאות ודוקר שקריים לית יכון לנגד עיני : ועניין הוא כן לית רלוי שיאמר כו כי טוב . ר"ל שעניני בעלמים מן ההמון וסם הוא הלך המים העליונים לית לאמר כן כי טוב כי תלת כי טוב נאמרם על דבר נופע בעלה מועלת לכל לף למטן וזה לית מודע כי הם לחכמים וזהו שאמרו אלת שלמה מלאכת המים ר"ל שמלאכת פעולת יום שני מהמים היתה מוכנת לגל המטן הלך ביום ג' והוא הרקיע : ולית לי מכלתי שתוסיף כיאור . ר"ל דרמו"ל מוסיף שכאו טעם לאר למה לא נאמר כי טוב ביום שני : והוא

שם טוב מורה נבוכים חלק שני אפודי

קרקאש

היותם אחד ואמר ודבק באשתו והיו לבשר אחד · ומה גדול סכלות מי שלא יבין שזה כלו לעניין בהכרח · הנה כבר התבאר זה : וממה שצריך שתדעהו מה שבארוהו במדרש · וזה שהם זכרו שהנחש נרכב · ושהוא היה כשעור גמל · ושרוכבו הוא אשר השיא את חוה · ושהרוכב היה סמאל · ושזה השם הם יאמרוהו סתם על השטן · תמצאם אומרים במקומות רבים שהשטן רצה להכשיל אברהם אבינו עד שלא יאבה לעקוד את יצחק · וכן רצה להכשיל את יצחק שלא ימשך אחר רצון אביו · וזכרו עוד בענין הזה ר"ל בעקדה · אמרו בא סמאל אצל אברהם אבינו אמר לו מה סבא הובדת לבך וכו' הנה כבר התבאר לך שסמאל הוא השטן · וזה השם ג"כ לענין כמו ששם הנחש לעניין · ואמרו בבואו להשיא את חוה היה סמאל רוכב עליו והקדוש ברוך הוא שוחק על גמל ורוכבו : וממה שצריך שתדעהו ותתעורר עליו היות הנחש לא קרב לאדם ולא דבר עמו · ואמנם היה השתדלותו וקרבתו לחוה ובאמצעו' חוה נזוק אדם והמיתו הנחש · והשנאה השלמה אמנם היא קיימת בין הנחש וחוה ובין זרעו ובין זרעה ואין ספק שזרעה הוא זרע אדם · ויותר נפלא מזה הקשר הנחש בחוה ר"ל זרעו בזרעה ראש ועקב · והיותה מנצחת לו בראש והוא מנצח לה בעקב וזה מבואר גם כן · ומהמאמרים גם כן הנפלאי' אשר פשוטיהם בתכלית הרחוק וכשיובנו פרקי זה המאמ' הבנה טוב' תפלא מהכמת זה המשל והסכימו למציאות · והוא אמרם משבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן גויים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן · והנהיג זה גם כן · וממה שצריך שתדעהו אמרם עץ החיים מהלך חמש מאות שנה וכל מימי בראשית מתפלגים מתחתיו · וכארו בו כי הכוונה בזה השעור הוא עובי גופו לא המשך ענפיו אמרו לא סוף נופו אלא קורתו מהלך חמש מאות

קרקאש

פרק שלשים ואחד

אולי כבר התבאר לך היעלה בחזק תורת השבת והיות בסקיל ואדון הנביאים הרג עליה. והיא שלישית למציאות השם והרחקת השניות. כי ההוה מעבוד זולתו אמנם הוא לישב היחוד. וכבר ידעת מדברי שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויתמידום בהמון לנצח לא ישארו. ולזה צונו בתורה הגדיל זה היום עד שיתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות. בששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו. זהו העלול הנמשך לעלת כי ששת ימי בראשית הם סבה לשבת. וכן בכל מקום שנזכר יום השבת בתורה הוא מורה על מה שהוא עליו. כיום השביעי כי כבר ידעת מה שהוא מדברי הפילוסופים שהם מחלקים הזמן לשבוע וליום ולשעה. ומה שהוא עליו ויום ויבדל מעניין נפש וכבר ידעת שתוף נפש שהוא בעניין הכוונה והרעיון ויסיר עניינו בשלם רצונו ויהיה כל תאוותו ותכונתו ורצונו ג"כ מה שבארנו בעשרים ושתים לאותיות. תשר למניית השם מן תחרץ תחתים הנמנים תשר שהמטיר עליהם השם. ושתמרו ותיד יעלה מן תחרץ למכס הוא בתורה ראשונה שיה קודם תדשא הארץ דשא ועוד תרגם אונקלוס עכ"ז הוה צליץ מתרעא ומכותיה ג"כ מן הכתוב בתמרו וכל שיח השדה טרם יצמח בתרץ וכו'. ועם רחוי שיכוין אחד מהם שאמר בששת ימי בראשית. וכי נקבה בדת לותם ואמר כך תם'. ויכולו הפעמים ובתרץ ופתח פתח תחר לבריאת שוש מאדם ומכר עץ החיים ועץ בדעת. ובכר נכוח ומכר מזג כלו היה תחר שהוש אדם כגן עדן וכל התכונים מתכוונים שזה הענין כלו היה ביום הששי ולא בשעה הענין כשום פנים אחר ששת ימי בראשית כי מה שיהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה וגן עדן והבראות ועץ החיים ועץ הדעת הם כל אחד יש בהם סוד בשתר כי גן עדן הוא זה המציאות כלו כי המשיגו ויודעו הוא מוכנות שהוא גן העי"ה והיודעו הוא לתוכו למעלה ונראה לשוש והוא מתעדן בהשגות האלהיות ותכליות בריאת האדם הוא כדי שיש זה המציאות כלו על סדרו ושיהיו החיים הנבחרים ויתכוב תכל הענין לאחר כו שהוא כל הנמצאות בין בחוים ובפרטים ואין רחוי שיתכל מענין הדעת טוב ורע שהו, הסבת המפורסמות אשר הם האמתות הנשמעיות והתשוקות המדומות כי תכליה תאחר על ההבדה תכל יקח מעץ החיים אחר מהלכו ת"ק שנה והוא קוראו ותח"כ יתכל מפרעו שהם הכלכלים ואחר הדברי' הלאלי' ובפנו' שמעי' וכתותיהם והבחנת הש"י לעולם ולזה יכוח לחם הנ"ש כדי שיסכיל תק מהרלו ותם יתכל מעץ הדעת, שהוא המפורסמות לא יוכל לאחול לעולם מעץ החיים והכח חטא תדם הר הזון כי קודם שיחטא ויתמר המפורסמות היה בתלתן ת' נבחות ות"ח ותחסרהו מעט מתלטים ואחר נטע אל המפורסמות והם בתאוות הדמיוניות והבחות הנשמעיות כמו שאחר כי טוב פעך למתכל וכי תלוה הוא לעיניים בעבד כשהוליך מהשבה היות השכלית ובעבור שאדה בחזוק אחר בעבור שכלו מוה כה והגיע לו השגת המפורסמות'נעבד ולו יש עבור מה שאכך לו ותם שהוקשו תמנו והוא השגה שכלית ולזה אחר ויהיותם כתלטים יודעי טוב ורע שהוא כדרכיהן ולא תחת שכלית ולזה אחר פניו ותפלחהו שהוא אחר על אדם. כי אחר שבה פנותו וכוון אל בדבר אקדם לו הנוי שלא יכוון ית שולח מנן עדן כי השבה הנשמעי מנגדת לדמיוני'והם ההבחות הנשמעי'והבוקח מזה פנין לא יוכל לשוב בקחת מעץ החיים ולזה בקושי וזהו שעונש דומה למרי מדה בנגד מדה אותר לאחול מן הנעימו'ולישבות בכחת וכבחת'. וכאחר גדלה תאותו וגדל אחר הבחותיו ודמיוניו כמו שאחר ואכל מה שהוזהר מאכלו מוצא מתנו הכל כי הגיע אחר השבחות הנשמעיות והתאוות המדומיות לא תפער להשיגם כי הם בלית ואוהב כסף לא יצבע כסף והגדוף אחר הפרדה מרכם כוזבות מתנו והבחיות לאדם תשוקה. אחר אלו הבדברים לא יוכל להשיג הדברים העיוניים אחר הם היה אדם תשוקתו לעיון יותר לאחול מן הנעימות כי כל דבר יוונבו ואין נדיך לרכוש יתים ואלכה בחכיות ולהבחיל נדה מתעוני תרעות ולכן מזון אחים אחר הנמל והבוזרים ומה שיש מהדברים הוא קון והדרר תנמיה לך וזהו ויאלחהו י' מגן עדן לעבוד את האדמה ולזו הוא שוב להבחות במזונותיו והוב עניניו כי יבקש המזון כדי שיהיה הגוף לו לבקש שלמות הנפש ולא לחת לה מזונה שהוא אחול מהאל הערב והבחות כמו שאחר כל תכליה הבאחר' במשלי הוא כאחר על התור' ובקנת הנים אחות הנפש כי הם אחים ולא יתפרדו ואם שבאחד כתיימד אל החכמים ואחר אל המזון העם ואחר מבחר לזה הענין אדם ביקר כל ילין במשל בבחמות נדמו כי גם בלא דעת בפש לא שוב ולזו יבדק ומזהר אחר מן הבהמה אין כי הכל הבל ואדם כערל כדי שיהיה בנדי ושיהי הנשמות אלהיות כמו שאחר ויהי האדם לנפש חיה ונפח הוא הדבר הנה אחר לאדם אחר המות כמו ואיתה נפש לחוכי נרור בחיים והקשות אחיותיות נקראות חיים ולכן אמרו בחיים קרויים חיים ואתה אל לך מזה סור נדע עדן וניהנם ואחז אדם הראשון ועבחו ואין להתריך בו יקר כי אוא מבוחר • ורחוי שתדע כי האדם תדיני בהטבע לו לחבר לחיות כלי

קטן

אדם בגלמו כדמותו על הנורה הטבעית אחר כה האדם הוא מה שהוא ואחר בעבורו תהיה ההשבה האחרונית ומיכוי ההשבה השכלית נאחר כו בגלם שהי'וכאחר ייחד האדם בעלין שבו זד מאד מה שאין בו בדבר מן הנמנעות מתחת נגבל הירח היה השבה שכלית אחר לא ישתחם כם לא יד ולא רגל דמה לותה בהשבת הבורח ולכן נאחר כדמותנו אחר היכה בכלי נאם אינו דמיון בחחת הכל הברחה מן הדעת מחלם ונאחר בחדם מפני השכל החלמי מחתדבק בו שהו' השכל אחר כשוכל לו בהחלב שהוא בגלם הנחים וכדמותנו לא שפשם יהים גוף שיהיה בעל תמונה ויהיה האדם שנאחר בחשבה הראשית כולל שם הים והמין ולכן נאחר ונאדם יודע את מוה לחחת כי הים בעבור לא בת ש"ת היהיעה ותבין וכל מעשה הראשית בקוחקם בבראתו בדעתם בבראו בלבותם בבראו בכל דבר שהיו יש לו אחר יותר לחות שיהיה והשורה יותר לחותה ולכן נאחר וירח שיהים את כל אחר עשה והכה טוב מאד. ורחוי שתדע כי כל האחידים בנאחר בחשבה הראשית הוא על הדרגון לת מיחדים כי האחידה האמנם. הוא לשמח יקבל בלוני ושבעין שבשמים והארץ וכל מה שבם בחלתו בשחתו וברואו לת שבחלתו בחום בהחלת בחה ולת כאחר בחתרייה מבחתי שבכל כחוכל בחתרייה ולאחר שוחל לחון לחניהה בכל מה שבראת בששת ימי בראשית הוא שלא לת שבחה ביום השבישי היתה כו בראשי ולאחר ויבחת מן הדבור יקרא שביחי כמו ויבחתו שלשת החלשי' מעבנת את לחוב הו יהים ויבח שבשת הבראשי ותפש'שיש עניבו והיום ר"ל והעולד האחידות על מה שהוא עליו ביום שבשיבי כי בכל יום מן ששה היו את שנשי' מלושים יולדים מזה השבע מוכח כי יום ליום יביע לחומר וביום שבשיבי נחחל הענין והוכח על מה שהוא עליו ויהים ויבפש מעניין נפש וכבר ידעת שתוף נפש שהוא בעניין הכוונה והרעיון ויסיר עניינו בשלם רצונו ויהיות כל תאוותו ותכונתו ורחוי שתדע ג"כ מה שבחלתו ובשתר עליו שהשם ויחיד יעלה מן תחרץ למכס הוא בתמרו הראשון אשר היה קודם תדשא הארץ דשא ועוד תרגם אונקלוס עכ"ז הוה צליץ מתרעא ומכותיה ג"כ מן הכתוב בתמרו וכל שיח השדה טרם יצמח בתרץ וכו'. ועם רחוי שיכוין אחד מהם שאמר בששת ימי בראשית. וכי נקבה בדת לותם ואמר כך תם'. ויכולו הפעמים ובתרץ ופתח פתח תחר לבריאת שוש מאדם ומכר עץ החיים ועץ בדעת. ובכר נכוח ומכר מזג כלו היה תחר שהוש אדם כגן עדן וכל התכונים מתכוונים שזה הענין כלו היה ביום הששי ולא בשעה הענין כשום פנים אחר ששת ימי בראשית כי מה שיהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה וגן עדן והבראות ועץ החיים ועץ הדעת הם כל אחד יש בהם סוד בשתר כי גן עדן הוא זה המציאות כלו כי המשיגו ויודעו הוא מוכנות שהוא גן העי"ה והיודעו הוא לתוכו למעלה ונראה לשוש והוא מתעדן בהשגות האלהיות ותכליות בריאת האדם הוא כדי שיש זה המציאות כלו על סדרו ושיהיו החיים הנבחרים ויתכוב תכל הענין לאחר כו שהוא כל הנמנעות בין בחוים ובפרטים ואין רחוי שיתכל מעניין הדעת טוב ורע שהו, הסבת המפורסמות אשר הם האמתות הנשמעיות והתשוקות המדומות כי תכליה תאחר על ההבדה תכל יקח מעץ החיים אחר מהלכו ת"ק שנה והוא קוראו ותח"כ יתכל מפרעו שהם הכלכלים ואחר הדברי' הלאלי' ובפנו' שמעי' וכתותיהם והבחנת הש"י לעולם ולזה יכוח לחם הנ"ש כדי שיסכיל תק מהרלו ותם יתכל מעץ הדעת, שהוא המפורסמות לא יוכל לאחול לעולם מעץ החיים והכח חטא תדם הר הזון כי קודם שיחטא ויתמר המפורסמות היה בתלתן ת' נבחות ות"ח ותחסרהו מעט מתלטים ואחר נטע אל המפורסמות והם בתאוות הדמיוניות והבחות הנשמעיות כמו שאחר כי טוב פעך למתכל וכי תלוה הוא לעיניים בעבד כשהוליך מהשבה היות השכלית ובעבור שאדה בחזוק אחר בעבור שכלו מוה כה והגיע לו השגת המפורסמות'נעבד ולו יש עבור מה שאכך לו ותם שהוקשו תמנו והוא השגה שכלית ולזה נאחר וייחסם כתלטים יודעי טוב ורע שהוא כדרכיהן ולא תחת שכלית ולזה נאחר פניו ותפלחהו שהוא אחר על אדם. כי אחר שבה פנותו וכוון אל בדבר אקדם לו הנוי שלא יכוון ית שולח מנן עדן כי השבה הנשמעי מנגדת לדמיוני'והם ההבחות הנשמעי'והבוקח מזה פנין לא יוכל לשוב בקחת מעץ החיים ולזה בקושי וזהו שעונש דומה למרי מדה בנגד מדה אותר לאחול מן הנעימו'ולישבות בכחת וכבחת'. וכאחר גדלה תאותו וגדל אחר הבחותיו ודמיוניו כמו שאחר ואכל מה שהוזהר מאכלו מוצא מתנו הכל כי הגיע אחר השבחות הנשמעיות והתאוות המדומיות לא תפער להשיגם כי הם בלית ואוהב כסף לא יצבע כסף והגדוף אחר הפרדה מרכם כוזבות מתנו והבחיות לאדם תשוקה. אחר אלו הבדברים לא יוכל להשיג הדברים העיוניים אחר הם היה אדם תשוקתו לעיון יותר לאחול מן הנעימות כי כל דבר יוונבו ואין נדיך לרכוש יתים ואלכה בחכיות ולהבחיל נדה מתעוני תרעות ולכן מזון אחים אחר הנמל והבוזרים ומה שיש מהדברים הוא קון והדרר תנמיה לך וזהו ויאלחהו י' מגן עדן לעבוד את האדמה ולזו הוא שוב להבחות במזונותיו והוב עניניו כי יבקש המזון כדי שיהיה הגוף לו לבקש שלמות הנפש ולא לחת לה מזונה שהוא אחול מהאל הערב והבחות כמו שאחר כל תכליה הבאחר' במשלי הוא כאחר על התור' ובקנת הנים אחות הנפש כי הם אחים ולא יתפרדו ואם שבאחד כתיימד אל החכמים ואחר אל המזון העם ואחר מבחר לזה הענין אדם ביקר כל ילין במשל בבחמות נדמו כי גם בלא דעת בפש לא שוב ולזו יבדק ומזהר אחר מן הבהמה אין כי הכל הבל ואדם כערל כדי שיהיה בנדי ושיהי הנשמות אלהיות כמו שאחר ויהי האדם לנפש חיה ונפח הוא הדבר הנה אחר לאדם אחר המות כמו ואיתה נפש לחוכי נרור בחיים והקשות אחיותיות נקראות חיים ולכן אמרו בחיים קרויים חיים ואתה אל לך מזה סור נדע עדן וניהנם ואחז אדם הראשון ועבחו ואין להתריך בו יקר כי אוא מבוחר • ורחוי שתדע כי האדם תדיני בהטבע לו לחבר לחיות כלי

קטן

פרק שלשים ואחד

אולי כבר התבאר לך היעלה בחזק תורת השבת והיות בסקיל ואדון הנביאים הרג עליה. והיא שלישית למציאות השם והרחקת השניות. כי ההוה מעבוד זולתו אמנם הוא לישב היחוד. וכבר ידעת מדברי שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויתמידום בהמון לנצח לא ישארו. ולזה צונו בתורה הגדיל זה היום עד שיתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות. בששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו. זהו העלול הנמשך לעלת כי ששת ימי בראשית הם סבה לשבת. וכן בכל מקום שנזכר יום השבת בתורה הוא מורה על מה שהוא עליו ביום השביעי כי כבר ידעת מה שהוא מדברי שהפילוסופים מחלקים הזמן לשבוע וליום ולשעה. ומה שהוא עליו ויום ויבדל מעניין נפש וכבר ידעת שתוף נפש שהוא בעניין הכוונה והרעיון ויסיר עניינו בשלם רצונו ויהיות כל תאוותו ותכונתו ורצונו ג"כ מה שבחלתו ובשתר עליו שהשם ויחיד יעלה מן תחרץ למכס הוא בתמרו הראשון אשר היה קודם תדשא הארץ דשא ועוד תרגם אונקלוס עכ"ז הוה צליץ מתרעא ומכותיה ג"כ מן הכתוב בתמרו וכל שיח השדה טרם יצמח בתרץ וכו'. ועם רחוי שיכוין אחד מהם שאמר בששת ימי בראשית. וכי נקבה בדת לותם ואמר כך תם'. ויכולו הפעמים ובתרץ ופתח פתח תחר לבריאת שוש מאדם ומכר עץ החיים ועץ בדעת. ובכר נכוח ומכר מזג כלו היה תחר שהוש אדם כגן עדן וכל התכונים מתכוונים שזה הענין כלו היה ביום הששי ולא בשעה הענין כשום פנים אחר ששת ימי בראשית כי מה שיהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה וגן עדן והבראות ועץ החיים ועץ הדעת הם כל אחד יש בהם סוד בשתר כי גן עדן הוא זה המציאות כלו כי המשיגו ויודעו הוא מוכנות שהוא גן העי"ה והיודעו הוא לתוכו למעלה ונראה לשוש והוא מתעדן בהשגות האלהיות ותכליות בריאת האדם הוא כדי שיש זה המציאות כלו על סדרו ושיהיו החיים הנבחרים ויתכוב תכל הענין לאחר כו שהוא כל הנמנעות בין בחוים ובפרטים ואין רחוי שיתכל מעניין הדעת טוב ורע שהו, הסבת המפורסמות אשר הם האמתות הנשמעיות והתשוקות המדומות כי תכליה תאחר על ההבדה תכל יקח מעץ החיים אחר מהלכו ת"ק שנה והוא קוראו ותח"כ יתכל מפרעו שהם הכלכלים ואחר הדברי' הלאלי' ובפנו' שמעי' וכתותיהם והבחנת הש"י לעולם ולזה יכוח לחם הנ"ש כדי שיסכיל תק מהרלו ותם יתכל מעץ הדעת, שהוא המפורסמות לא יוכל לאחול לעולם מעץ החיים והכח חטא תדם הר הזון כי קודם שיחטא ויתמר המפורסמות היה בתלתן ת' נבחות ות"ח ותחסרהו מעט מתלטים ואחר נטע אל המפורסמות והם בתאוות הדמיוניות והבחות הנשמעיות כמו שאחר כי טוב פעך למתכל וכי תלוה הוא לעיניים בעבד כשהוליך מהשבה היות השכלית ובעבור שאדה בחזוק אחר בעבור שכלו מוה כה והגיע לו השגת המפורסמות'נעבד ולו יש עבור מה שאכך לו ותם שהוקשו תמנו והוא השגה שכלית ולזה נאחר וייחסם כתלטים יודעי טוב ורע שהוא כדרכיהן ולא תחת שכלית ולזה נאחר פניו ותפלחהו שהוא אחר על אדם. כי אחר שבה פנותו וכוון אל בדבר אקדם לו הנוי שלא יכוון ית שולח מנן עדן כי השבה הנשמעי מנגדת לדמיוני'והם ההבחות הנשמעי'והבוקח מזה פנין לא יוכל לשוב בקחת מעץ החיים ולזה בקושי וזהו שעונש דומה למרי מדה בנגד מדה אותר לאחול מן הנעימו'ולישבות בכחת וכבחת'. וכאחר גדלה תאותו וגדל אחר הבחותיו ודמיוניו כמו שאחר ואכל מה שהוזהר מאכלו מוצא מתנו הכל כי הגיע אחר השבחות הנשמעיות והתאוות המדומיות לא תפער להשיגם כי הם בלית ואוהב כסף לא יצבע כסף והגדוף אחר הפרדה מרכם כוזבות מתנו והבחיות לאדם תשוקה. אחר אלו הבדברים לא יוכל להשיג הדברים העיוניים אחר הם היה אדם תשוקתו לעיון יותר לאחול מן הנעימות כי כל דבר יוונבו ואין נדיך לרכוש יתים ואלכה בחכיות ולהבחיל נדה מתעוני תרעות ולכן מזון אחים אחר הנמל והבוזרים ומה שיש מהדברים הוא קון והדרר תנמיה לך וזהו ויאלחהו י' מגן עדן לעבוד את האדמה ולזו הוא שוב להבחות במזונותיו והוב עניניו כי יבקש המזון כדי שיהיה הגוף לו לבקש שלמות הנפש ולא לחת לה מזונה שהוא אחול מהאל הערב והבחות כמו שאחר כל תכליה הבאחר' במשלי הוא כאחר על התור' ובקנת הנים אחות הנפש כי הם אחים ולא יתפרדו ואם שבאחד כתיימד אל החכמים ואחר אל המזון העם ואחר מבחר לזה הענין אדם ביקר כל ילין במשל בבחמות נדמו כי גם בלא דעת בפש לא שוב ולזו יבדק ומזהר אחר מן הבהמה אין כי הכל הבל ואדם כערל כדי שיהיה בנדי ושיהי הנשמות אלהיות כמו שאחר ויהי האדם לנפש חיה ונפח הוא הדבר הנה אחר לאדם אחר המות כמו ואיתה נפש לחוכי נרור בחיים והקשות אחיותיות נקראות חיים ולכן אמרו בחיים קרויים חיים ואתה אל לך מזה סור נדע עדן וניהנם ואחז אדם הראשון ועבחו ואין להתריך בו יקר כי אוא מבוחר • ורחוי שתדע כי האדם תדיני בהטבע לו לחבר לחיות כלי

קטן

פרק לא

כי כהזכרה שעבור זאלהו לחכם בזה לעשה בחזק בחכם בזה זה הוא' בקיבק שעם לחה שחתר מבני שבוא שלחתי בחדום בחתר ואחר בהשולם בחזוק יש לבא להחזין שים שם בחלת קדמון הוא אחר חיעו בעת סרבם שלחי סדול בהשוקים ורפש בקוח רביעיש : פרק

פרק לא למה שהפרק שעבר דבר במעשה כרחשית פייש בחתר במעשה כרחשית בחנוחה כי חתר הו' יחי כרחשי' היה הטבע בח ולמה שהשכת מביא למו לדעת מציאות בחל בתחלת החחשבה ועיון קל כי כל מחוקש יסתרך חל מחדש ולא יתחדש הדבר מעצמו לכן נזכר בתורה הגדל זה היום עד שיתקיים יסוד ח"ש ויתפרסם שם בחלת החציאות ואחר חזרו אל חמרו חולי כבר בתחתר לך בענין בחזוק תורת השכת ויהיות בסקילה ואחזן בחדון הבדיחים הרג עליה והיא שלישית למציאות השם והרחקת השניות : וכבר ידעת מדברי שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויתמידום בהמון לנצח לא ישארו. ולזה צונו בתורה הגדיל זה היום עד שיתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות. בששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו. זהו העלול הנמשך לעלת כי ששת ימי בראשית הם סבה לשבת. וכן בכל מקום שנזכר יום השבת בתורה הוא מורה על מה שהוא עליו ביום השביעי כי כבר ידעת מה שהוא מדברי שהפילוסופים מחלקים הזמן לשבוע וליום ולשעה. ומה שהוא עליו ויום ויבדל מעניין נפש וכבר ידעת שתוף נפש שהוא בעניין הכוונה והרעיון ויסיר עניינו בשלם רצונו ויהיות כל תאוותו ותכונתו ורצונו ג"כ מה שבחלתו ובשתר עליו שהשם ויחיד יעלה מן תחרץ למכס הוא בתמרו הראשון אשר היה קודם תדשא הארץ דשא ועוד תרגם אונקלוס עכ"ז הוה צליץ מתרעא ומכותיה ג"כ מן הכתוב בתמרו וכל שיח השדה טרם יצמח בתרץ וכו'. ועם רחוי שיכוין אחד מהם שאמר בששת ימי בראשית. וכי נקבה בדת לותם ואמר כך תם'. ויכולו הפעמים ובתרץ ופתח פתח תחר לבריאת שוש מאדם ומכר עץ החיים ועץ בדעת. ובכר נכוח ומכר מזג כלו היה תחר שהוש אדם כגן עדן וכל התכונים מתכוונים שזה הענין כלו היה ביום הששי ולא בשעה הענין כשום פנים אחר ששת ימי בראשית כי מה שיהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה וגן עדן והבראות ועץ החיים ועץ הדעת הם כל אחד יש בהם סוד בשתר כי גן עדן הוא זה המציאות כלו כי המשיגו ויודעו הוא מוכנות שהוא גן העי"ה והיודעו הוא לתוכו למעלה ונראה לשוש והוא מתעדן בהשגות האלהיות ותכליות בריאת האדם הוא כדי שיש זה המציאות כלו על סדרו ושיהיו החיים הנבחרים ויתכוב תכל הענין לאחר כו שהוא כל הנמנעות בין בחוים ובפרטים ואין רחוי שיתכל מעניין הדעת טוב ורע שהו, הסבת המפורסמות אשר הם האמתות הנשמעיות והתשוקות המדומות כי תכליה תאחר על ההבדה תכל יקח מעץ החיים אחר מהלכו ת"ק שנה והוא קוראו ותח"כ יתכל מפרעו שהם הכלכלים ואחר הדברי' הלאלי' ובפנו' שמעי' וכתותיהם והבחנת הש"י לעולם ולזה יכוח לחם הנ"ש כדי שיסכיל תק מהרלו ותם יתכל מעץ הדעת, שהוא המפורסמות לא יוכל לאחול לעולם מעץ החיים והכח חטא תדם הר הזון כי קודם שיחטא ויתמר המפורסמות היה בתלתן ת' נבחות ות"ח ותחסרהו מעט מתלטים ואחר נטע אל המפורסמות והם בתאוות הדמיוניות והבחות הנשמעיות כמו שאחר כי טוב פעך למתכל וכי תלוה הוא לעיניים בעבד כשהוליך מהשבה היות השכלית ובעבור שאדה בחזוק אחר בעבור שכלו מוה כה והגיע לו השגת המפורסמות'נעבד ולו יש עבור מה שאכך לו ותם שהוקשו תמנו והוא השגה שכלית ולזה נאחר וייחסם כתלטים יודעי טוב ורע שהוא כדרכיהן ולא תחת שכלית ולזה נאחר פניו ותפלחהו שהוא אחר על אדם. כי אחר שבה פנותו וכוון אל בדבר אקדם לו הנוי שלא יכוון ית שולח מנן עדן כי השבה הנשמעי מנגדת לדמיוני'והם ההבחות הנשמעי'והבוקח מזה פנין לא יוכל לשוב בקחת מעץ החיים ולזה בקושי וזהו שעונש דומה למרי מדה בנגד מדה אותר לאחול מן הנעימו'ולישבות בכחת וכבחת'. וכאחר גדלה תאותו וגדל אחר הבחותיו ודמיוניו כמו שאחר ואכל מה שהוזהר מאכלו מוצא מתנו הכל כי הגיע אחר השבחות הנשמעיות והתאוות המדומיות לא תפער להשיגם כי הם בלית ואוהב כסף לא יצבע כסף והגדוף אחר הפרדה מרכם כוזבות מתנו והבחיות לאדם תשוקה. אחר אלו הבדברים לא יוכל להשיג הדברים העיוניים אחר הם היה אדם תשוקתו לעיון יותר לאחול מן הנעימות כי כל דבר יוונבו ואין נדיך לרכוש יתים ואלכה בחכיות ולהבחיל נדה מתעוני תרעות ולכן מזון אחים אחר הנמל והבוזרים ומה שיש מהדברים הוא קון והדרר תנמיה לך וזהו ויאלחהו י' מגן עדן לעבוד את האדמה ולזו הוא שוב להבחות במזונותיו והוב עניניו כי יבקש המזון כדי שיהיה הגוף לו לבקש שלמות הנפש ולא לחת לה מזונה שהוא אחול מהאל הערב והבחות כמו שאחר כל תכליה הבאחר' במשלי הוא כאחר על התור' ובקנת הנים אחות הנפש כי הם אחים ולא יתפרדו ואם שבאחד כתיימד אל החכמים ואחר אל המזון העם ואחר מבחר לזה הענין אדם ביקר כל ילין במשל בבחמות נדמו כי גם בלא דעת בפש לא שוב ולזו יבדק ומזהר אחר מן הבהמה אין כי הכל הבל ואדם כערל כדי שיהיה בנדי ושיהי הנשמות אלהיות כמו שאחר ויהי האדם לנפש חיה ונפח הוא הדבר הנה אחר לאדם אחר המות כמו ואיתה נפש לחוכי נרור בחיים והקשות אחיותיות נקראות חיים ולכן אמרו בחיים קרויים חיים ואתה אל לך מזה סור נדע עדן וניהנם ואחז אדם הראשון ועבחו ואין להתריך בו יקר כי אוא מבוחר • ורחוי שתדע כי האדם תדיני בהטבע לו לחבר לחיות כלי

קטן

פרק ל״א
פרק ל״ב

אמנם נתנו לנו תורת שבת וצוותו לשמרו והוא עלול נמשך להיותנו עבדים במצרי׳ והרצון בזה כי אחר שהשבת הוא דבר שכבר קיים שיהיו ישראל ולא נעשה שבת בעבורים למה צוה השם לישראל לשמרו אמר בשבת זה וזכרת כי עבד היית במצרים ולכן צוה לנו תורת השבת יותר מאשר אלהות ונכו בתורת השביתה והמנוחה לקבץ ב׳ הענינים וכו׳ וע״כ אמנם מזכירים בק״ש וזכרון למעשה בראשית וכו׳ ליציאת מצרים ולמה שהטעם האמתי הוא העיוני נסיים מקדש השבת :

אמנם תתו לנו תורת השבת וצוותו אותנו לשומרו הוא עלול נמשך לינלת · היותנו עבדים במצרים אשר לא היינו עובדים ברצוננו ובעת שחפצנו ולא היינו יכולים לשבות וצונו בתורת השביתה והמנוחה לקבץ ב׳ הענינים · האמנת דעת אמתי · והוא ח״ח המורה על מציאות השם בתחלת המחשבה ובעיון הקל · וזכור חסדי השם עלינו · בהניחנו מתחת סבלות מצרים ובאלו הוא חסד כולל בדעת האמיתי העיוני ותקון העניין הגשמי :

פרק שלשים ושנים

דעות בני אדם בנבואה כדעותם בקדמות העולם וחדושו · אני רוצה בזה כי כמו שאלו שהתבאר אצלם מציאות הש״י יש בהם שלש דעות בקדמות העולם וחדושו כמו שבארנו · כן הדעות בנבואה שלשה · ולא אפנה לדעת אפיקורוס שהו׳ לא יאמין מציאו׳ אלוה כ״ש שלא יאמין נבואה · אמנם אכוין לזכרון דעות מאמין האל בנבואה :

הדעת הראשון והוא דעת המון הפתאים ממי שיאמין בנבואה וקצת עמי אנשי תורתינו גם כן יאמינהו והוא · שהש״י יבחר מי שירצה מבני אדם וישרה בו הנבואה וישלחהו · אין הפרש בין שיהיה האיש ההוא אצלם חכם או סכל רב השנים או צעיר השנים · אלא שהם יתנו בו קצת טוב ותקון מדות · כי בני אדם עד עתה לא אמר שישרה השם שכינתו על אדם רע אלא כשיחזירהו למוטב תחלה לפי זה הדעת ·

והדעת השני דעת הפילוסופי׳ והוא שהנבואה שלמות אחד בטבע האדם · והשלמות ההוא לא יגיע לאיש מבני אדם אלא אחר למוד יוציא מה שבכח תמין לפעל · אם לא ימנע מזה מונע מזגי או סבה אחת מחוץ · כמשפט כל שלמו׳ שאפשר מציאותו במין אחד · כי לא יתכן מציאות השלמות ההוא עד תכליתו וסופו בכל איש מאישי המין ההו׳ אבל באיש אחד וא״א מבלתי זה בהכרח · ואם היה השלמות ההוא ממה שיצטרך בהגעתו למוציא אי אפשר מבלתי מוציא · ולפי זה הדעת א״א שינבא סכל ולא יהיה האדם מלין בלתי נביא ומשכי׳ נביא כמי שימצא מציאה · אבל העניין כן והוא שהאיש המעולה השלם בשכליותיו ובמדותיו כשיהיה כחו המדמה על מה שאפשר להיות מן השלמות · ויזמין עצמו ההזמנה ההיא אשר תשמענה · הוא יתנבא בהכרח · שזה השלמו׳ הוא לנו בטבע · ולא יתכן לפי זה הדעת שיהיה איש ראוי לנבואה ויכין עצמו לה ולא יתנבא · כמו שא״א שיזון איש בריא המזג במזון טוב ולא יולד מן המזון ההוא דם טוב ומה שדומה לזה ·

והדעת השלישי והוא דעת תורתנו ויסוד דתנו הוא כמו זה הדע׳ הפילוסופי׳ בעצמו אלא בדבר אחר · וזה שאנחנו נאמין שהראוי לנבואה המכין עצמו לה אפשר שלא יתנבא וזה ברצון אלהי · וזה אצלי הוא כדמו׳ הנפלאו׳ כלם ונמשך כמנהגם שהעניין הטבעי שכל מי שהו׳ ראוי לפי בריאתו ויתלמד לפי גדולו ולמודו שיתנב׳ והנמנע מזה אמנ׳ הוא כמי שנמנע מהניע ידו כירבעם · או נמנע הראו׳ כמחנה מלך ארם בעניין אלישע · אמנם היות יסודנו ההכנה והשלמו׳ במדו׳ ובדבריו׳ עכ״פ הוא אמר׳ אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר וכבר בארנו זה בפי׳ המשנה ובחבור הגדול והגדתי בהיות בני הנביאים מתעסקים תמיד בהכנה · אבל היות המכין עצמו נמנע ולא ינבא הנה תדע זה מעניין ברוך בן נריה שהוא הלך אחרי ירמיהו והבינו ולמדו והיה מקוה להתנב׳ ונמנע כמ״ש יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי · ונאמר לו ע״י ירמי׳ כה אמר יי׳ כה תאמר אליו ואתה תבקש לך גדולו׳ אל תבקש׳ · ואפשר לנו לומר שזה באור שהנבואה בחק ברוך גדולו׳ · וכן יאמר שאמרו גם נביאיה לא מצאו חזון מיי׳ · מפני היות׳ בגלות כמו שנבאר (פ׳ ל״ו מזה החלק) אלא שנמצא כתובים רבים מהם כתובי הספרי׳ ומהם דברי חכמי׳ כלם הולכי׳ על זה היסוד · והוא שהשם יביא להנב׳ מי שירצה מתי שירצה אמנ׳ לשלם המעולה בתכלית · אבל הפתיים מעמי הארץ א״א זה׳ אצלינו ר״ל שינבא אחד מהם אלא כאפשרו הנבא חמור או צפרדע זה יסודנו · שא״א מבלתי ההתלמדו׳ והשלמות ואז יהיה האפשרות הנתלת בו גזרת הש״י · ולא יטעך אמרו בטרם אצרך בבטן ידעתיך

ידעתיך ובשם תצא מרחם הקדשתיך · כי זה עניין כל נביא א"א לו מבלתי הכנה טבעית בעקר יצירתו כמו שיתבאר · ואמנם אמרו · כי נער אנכי · כבר ידיעת קריאת העברים יוסף הצדיק נער והוא בן ל' שנה · וקרא יהושע נער והוא קרוב לששים והוא אמרו בעת מעשה העגל · ומשרתו יהושע בן נון נער וגו' · ומשה רבינו אז בן אחד ושמונים וכלל שניני ק"ך וחיה יהושע אחריו י"ד שנה · ושני יהושע ק"י הנה בבר התבאר שיהושע אז בן נ"ז שנה לפחות וקראו נער · ולא ישיעך נ"כ מה שבא ביעדים באמרו אשפוך רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם · כי כבר פירש זה והגיד מה תהיה הנבואה ואמר · זקניכם חלומות יחלומון בחוריכם חזיונות יראו · כי כל מגיד בעולם מצד הקסם ומצד המשיער או מצד מחשבת צודקת הוא נ"כ יקרא נביא · ולזה יקראו נביאי הבעל ונביאי האשרה נביאים · הלא תראה אמרו יתעלה כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום · ואמנם מעמד הר סיני ואע"פ שהיו רואים בלם האש הגדולה ושומעים הקולות הנוראות המפחידים ע"צ הפלא לא הגיע למדרגת הנבואה שלא הראוי להועד מדרגו נ"כ · הלא תראה אמרו · עלה אלי אתה ואהרן נדב ואביהוא · הוא ע"ה במדרגה העליונה כמ"ש וגנש משה לבדו אל ה' וגו' · ואהרן למטה ממנו · ונדב ואביהוא למטה מאהרן · וע' זקנים למטה מנדב ואביהוא · ושאר האדם למטה מהם לפי שלמות יהן · ואשר כתבו החכמים משה מחיצה לעצמו · ואהרן מחיצה לעצמו · ואחר שנתגלגל לנו זכר מעמד הר סיני נעיר על מה שיתבא' מן הפסוקי' לפי ההשתבלות הנאות ומדברי החכמים מהמעמד ההוא איך היה

בפרק נפרד :

פרק שלשה ושלשים

יתבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה המניע למשה מניע לכל ישראל · אבל הדבור למשה לברו ע"ה ולזה בא בספור עשר' הדברו' כלו בספור היחיד הנפרד · והוא עליו השלום ירד לתחתית ההר ויגד לבני אדם מה ששמע אמרה התורה · אנכי עומד בין י' וביניכם · ואמר נ"כ משה ידבר והאלהים יענננו בקול · ובביאור אמרו במכילתא כי כל דבור ודבור היה משיבו להם כמו ששמע · וכתיב בתורה נ"כ בעבור ישמע העם בדברי וגו' · מורה כי הדבור היה לו והם ישמעו הקול ההוא העצום לא הבדל הדברים · ועל שמע הקול ההוא העצום אמר כשמעכם את הקול · ואמר קול דברים אתם שומעים · ולא אמר דברים אתם שומעים וכל מה שבא משמע הדברי' אמנם הנרצה בו שמע הקול ומשה הוא אשר ישמע הדברים ויספרם להם · זהו הנראה מן התורה ומרוב דברי החז"ל · לא שיש להם נ"כ מאמר כתוב בהרבה מקומות מן המדרשות והוא בתלמוד נ"כ · והוא אמרם אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום · רוצים בזה שהם הגיעו ליהם כמו שהגיעו למרע"ה ולא היה מרע"ה מגיעם אליהם · וזה ששתי אלו השרשים ר"ל מציאות האל ית' · והיותו אחד · אמנ' יושג בעיוון האנושי וכל מה שיודע · במופת · משפט הנביא בו ומשפט כל מי שידעהו שוה · אין יתרון · ולא נודעו שני השרשים האלה מצד הנבואה לבד אמרה התורה אתה הראת לדעת וגו' · אמנ' שאר הדברו' הם מכת הספורסמות והמקובלות לא מכת המושבלות ועם כל מה שזכרו נ"כ מן העניין ההוא היוצא מן הכתובי' דברי החכמי הוא שלא שמעו כל ישראל במעמד ההוא אלא קול אחד לבד פעם אחת · והוא המאמר אשר השיג משה וכל ישראל ממנו אנכי ולא יהיה לך · והשמיעו להם משה רבינו בדברו בהבדל אותיו' נשמעות וכבר

יתכתר לי שמעמד הר סיני לא היה מניע לכל
יה כל המניע למקה מגיע לכל
ישראל וכו' מי יעלה בהר יי' וגו' יקום במקום
קדשו לנתר מעמד הנכבר הרב לשונה הנים כי כל
ישראל שמעו' הדברות עפי פסם ולא היו
מביניהם ממנו דבר לבל שמעו שהשם יתבר עם
משה בע"ם בעבור ישמע העם בדברי עמו
לבל משה הגיע בל דבור ודבור ונתקר נ"כ
בקב"ה והוא ע"ה היה מבין הדברים וירד
בתוכתי' הבר ויגד לבני פעם מה שפעע בע"ם
הבבי עומד בין י' וביניכ' להגיד לכם את דבר
י' והוא לפרש לכם בל דבור ודבור ונתקר נ"כ
והלבים יענגו בקול ותמרו בתכילתה בל
דבור ודבור היה תמיהו להם זהו הנראה מן
התורה ומרוב דברי החכמים והוא שהם שמעו
בל הדברות עפי בקב"ה הלא משה הגיע
בתוכתי' מה שלא היה מגיע
שהיה בהבדל הדברים ותם' הבי הרב דעת
שבי והוא נתמר בתקומות רבים מתבלעד
ומן המדרשות והוא תמרם לבבי ולא יהיה לך
מפי הגבורה שמעום והרגון בזה בי למה שם
הפרשים מגיעותיו יתעלה והיותו ת"ח תמים ויא
בעיון התכוזי וכל מה שיודע בתוכ' משפ' הבבי
בו וכל מי שידעהו שזה הין יתרון ולא נודע לו
בפרשים מגד הבבואה לבד לתורה תורם תתם
הרחית לעשת ולמה שהיו הלו ב"ב מרבי' קודמ'
ה דיעה בהם הלל הרוח בהלבי בהם התכם
שתר הדברו' הם מבת הפפורסמות והמקובלו'
ותתר שהיתם הרב בהם בי אם שמעו הלא הבמ
דברות רבה לבתר דעת ג' והוא שבל ישראל לא
בהיו אותו תקול גלא משה הגיעו להם בהבדל
לותיות ויבל הדבר בן ישראל לא שמעו הלא
תבבי אומעי' ת"ב זה תקול שבמעו בהם
בדברו הלהים בהבדל לותיות בשעות וזה
תקול עם שבמעיהו להם משה בהבדל לותיות
תיבם מדרגתם שזה למדרגת משה בי הף
מתניותיו בהל ותחדותו יתתבר בתופת עב"ו
יש לתבמיים זה על זה מדרגות · והבה אתבלום
גלה לבו זה הסוד הבפלה בשתתר ולל יתבלבל
עתבת מן הדם ה' ובמשה תמר ומלא י' עם
משה בי עם ישראל בה יה שתמעו עם תמלעיים
וכי בוח תקול בבר שבשם בדתו בתבי בתם
בריתיו ותתב' עם משה דבר בעין תתר אתות
לשלה תמעו ותתר שהוחם זה תתה תעיין תין
ישולק זה הספק העלום ושות לין יתבתת מי
שיהיו רתוי לבבותה ותתר

פרק לד

וכבר זכרו החז"ל זה וסמכוהו לאמרו אחת דבר אלהים שתים זו שמענו · ובארו בראש מדרש חזית שהם לא שמעו מאמר אחר מאתו יתעלה וכתוב בתורה קול גדול ולא יסף · ואחר שמויע הקול ההוא הראשון היה מה שזכר מיראתם מן העניין ופחדם הגדול ומה שספר מאמרם · ותאמרו הן הראנו י' אלהינו ועתה למה נמות וגו' קרב אתה וגו' · ובא הוא הנכבד מבל נולר שניית וקבל שאר הדברות אחת אחרי ויחד למטה להר וישמיעם אותם במראה ההוא הגדול · והם יראו האש וישמעו הקולו אשר הם קולות וברקי ברעם וקול שופר חזק · וכל מה שתמצאהו מזכרון שמע קולות רבים כמ"ש וכל העם רואים את הקולי וגו' · אמנם הם קול השופר וריעם ויוציא בהם · אמנם קולי י' · ר"ל הקול הנברא אשר ממנו הובן דיבור לא שמיעוהו אלא פעם אחת לבד כמו שאמרה התורה וכמו שבארו החכמים במקום אשר העירותיך עליו והוא הקול אשר יצאה נשמתם בשמעו והשיבו בו שתי הדברות הראשונות · ודע שזה הקול ג"כ אין מדרגתם בו שוה עם מדרגת מרע"ה ואנכי אעיידך על זה הסוד ואודיעך שהו' עניין מקובל באזנה ירוץ אצל החכמים · וזה שכל מקום שתמצא וידבר י' אל משה לאמר יתרגמהו אונקלוס ומליל י' עם משה למימר וכן אמרו · וידבר י' אלהים את כל הדברים האלה·ומליל י' ית כל פתגמיא האילין·אמנם מאמר ישראל למשה ואל ידבר עמנו אלהים תרגומו ולא יתמלל עמנא מן קדם י' · הנה הבדיל לך ע"ה הכלל אשר הבדלנוהו · ואלו העניינים הנפלאים הגדילים כבר ידעת שאונקלוס קבלם מפי ר"א ורבי יהושע אשר הם החכמים שבישראל כמו שבארו ודעהו וזכרהו · שא"א שיכינם אדם עצמו למעמד הר סיני ביותר מזה השיעור אשר זכרוהו·שהוא מכלל סתרי תורה ואמתת ההשגה ההיא ואיך היה העניין נעלם ממנו מאד · כי לא קדם כמותו ולא יתאחר · ודעהו :

פרק שלשים וארבעה

זה הכתוב אשר בא בתורה והוא אמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו' · עניינו הוא מה שהתבאר במשנה תורה שהשם אמר למשה במעמד הר סיני · נביא אקים להם מקרב אחיהם וגו' · והראיה על זה אמרו בזה המלאך השמר מפניו ושמע בקולו וגו' · ואל תסף שזאת הצוואה אמנם היא להמון בני אדם והמון בני האדם לא יראה להם המלאך ולא יצוה ולא יזהירם עד שיצטוו שלא ימרוהו · ואמנם עניין זה המאמר שהוא יתעלה הודיעם שיקיי נביא להם שיבאוהו המלאך ודבר עמו ויצוהו ויזהירהו· והזהירנו השם ממרוד המלאך ההוא אשר יגיע לנו הנביא דברו כמו שבאר במשנה תורה ואמר אליו תשמעון · ואמר והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי וגו' · והוא באור אמרו הנה כי שכי בקרבו · ואמנם זה כולו להודיע להם שזה המראה הגדול אשר ראיתם אותו ר"ל במעמד הר סיני אינו עניין מתמיד עמכם ולא יהיה בעתיד במותו · ולא יהיה תמיד לא אש ולא ענן כמו שהוא עתה על המשכן תמיד· ואמנם יכביש לכם הערים וישקיט לכם הארץ ויודיעכם מה שתעשוהו מלאך ששלחהו לנביאיכם וילמדכם מה שצריך לעשותו ומה להשמר ממנו · ובזה נתן היסוד אשר לא סרתי לבארו תמיד והוא שכל נביא בלתי משה רבינו תבואהו הנבואה על ידי מלאך ודעהו :

פרק שלשים וחמשה

כבר ביארתי לבני אדם כלם הארבעה הבדלים אשר נבדלה בהם נבואת משה רבינו מנבואת שאר הנביאים · והבאתי ראיה על זה וגיליתיו בפירוי המשנה ובמשנה תורה ואין צורך להשיבו ואינו מעניין המאמר · ואשר אודיעך אותו כי כל דבר שאומר אותו בנבואה בפרקי זה המאמר אמנם הוא בצורת נבואת כל הנביאים אשר לפני משה ואשר יבאו אחריו · אמנם נבואת משה רבינו לא אדבר בה באלו הפרקים אפילו מלה אחת לא בביאור ולא ברמיזה והוא

וזהו ששם נביא אמנם יאמר אצלי על משה ועל זולתו בספוק . וכן העניין אצלי עוד בנפלאותיו ובנפלאות זולתו כי אותותיו אינם מבת נפלאו שאר הנביאים . אמנם ראית התורה על היותו נבואתו נבדלת מכל מי שקדמו הוא אמרו . וארא אל אברהם וגו' ושמי ה' לא נודעתי להם . הנה כבר הודיענו שהשגתו אינה כהשגת האבות אבל יותר גדולה כ"ש השגת זולתם ממי שקדם . ואמנם הבדלה מנבואת כל מי שיתאחר הוא אמרו ע"צ ההגדה . ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים . הנה כבר התבאר שהשגתו נבדלת מהשגת כל מי שיתאחר אחריו בישראל אשר הם ממלכת כהנים וגוי קדוש ובתוכם ה' . וכ"ש בשאר האומות . ואמנם הבדל מופתיו על הכלל ממופתי יחידים מבני ארם באותות אליהו ואלישע . הלא תראה מלך ישראל תמה מהם וישאל גחזי שיגידם לו כמ"ש . ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע ויהי איש וגומ' . ויאמר גחזי אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע . וכן אותות כל נביא זולת משה רבינו . ולזה הגידה התורה עליו ג"כ שלא יקום נביא לעולם שיעשה אותות בפרהסיא לעיני האוהב והשונא הנאות לו והחולק עליו כמו שעשה משה . והוא אמרו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה לכל האותות והמופתים וגו' לעיני כל ישראל . שהוא קשר הנה שנים העניינים יחד . שלא יקום מי שישיג בהשגתו . ולא מי שיעשה כמעשיו . ואח"כ באר שהאותות היו לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו החולקים עליו . והיו ג"כ לעיני כל ישראל הנמשכים אחריו שנאמר לעיני כל ישראל . וזה דבר לא נמצא לנביא לפניו ובכר קדמה הגדתו הצודקת שלא יהיה לזולתו . ולא ישתך מה שבא מעמידת אור השמש ליהושע השעות ההם ויאמר לעיני ישראל . כי לא יאמר לעיני כל ישראל כמו שבא במשה וכן באליהו בהר הכרמל בפני אנשים מועטים . ואמנם אמרתי לך השעות מפני שיראה לי באמרו כיום תמים . שהוא יום הגדול שיהיה כי תמים שלם וכאלו אמר שהיום ההוא היה אצלם בגבעון כגדול שביומי הקיץ שם . ואחר שתבדיל לי בשכלך נבואת משה ומופתיו שהפלגת ההשגה היא כהפלגת הפעולות ההם . ותאמין שזאת מדרגה נקצר להשיגה על אמתתה . תשמע מאמרי באלו הפרקים כלם בנבואה ובמדרגות הנביאים בה . כל זה אחר זאת המדרגה . וזה היה ענין זה הפרק :

פרק שלשים וששה

רע כי אמתת הנבואה ומהותה הוא שפע שופע מאת שם ית' באמצעי' השכל הפועל על הכח הדברי תחלה . ואח"כ ישפע על כח המדמה . וזאת היא היותר עליונה שבמדרגות האדם ותכלית השלמות אשר אפשר שימצא למינו . והענין ההוא הוא תכלית שלמות הכח המדמה . וזה ענין א' א בכל איש בשום פנים ואינו ענין יגיעו אליו בשלמות בהכמות העיוניות והטבת המדות . ואפי' יהיו כלם בתכלית מה שיוכלו להיות מן הטוב והנאה שבהם עד שיהובר אליו שלמות הכח המדמה בעקר היצירה בתכלית מה שאיפשר . וכבר ידעת ששלמות אלו הכחות הנופיות אשר מכללם הכח המדמה אמנם הוא נמשך לטוב שבמזגים שיהיה לאבר ההוא הנושא לכח ההוא . ולטוב שבשעורים שיהיה לו . ולזכה שבליחות שתהיה לו . וזה ענין א' א שיתמלא הסרונו בהנהגה בשום פנים . כי האבר שמזגו רע בשרש היציר תכלית ההנהגה המשוה לו שתעמידהו על קצת בריאות ולא שתחזירהו למעולה שבתכונותיו . אמנם אם יהיה הליו בשעורי . או בהנחתו . או בעצמו . ר"ל עצם החבר אשר נתהוה ממנו . זה מה שאין תחבולה בו ואתה יודע זה והרכבתם והחקוי אשר בטבעו . וכבר ידעת עוד פעלת זה הכח המדמה מזכור המוחשי' החושים ובבשולם מפעולותיהם אז ישפע עליו קצת שפע

בפי

מנליו המלחמה כתוקף גדול וכסירות גדול סיה נראה לנלם סיום נתתרך אחר שיפוע פעולה גדולה לו לישאר לומר הפעם הזה ואמר שם טוב לנו הם דברי רוח כי הכתוב לומר ויעמוד הפעם בחלי הפעם ולתן . גם כן וכמוהו לא סיה כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע י' בקול איש והכתוב ספרו בכח גדול אחר לא היה כמוהו בעולם ובדבור בפלגות רלוי להגיעו לעשה כפלגות גדולות לבדו כי אף אחתר הכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כו' זה סיה מנד התחברות הג' דברים שיהיו רבים ומתמידים לעיני קבל הלוהב והשוכל ורבותינו אמרו שעתידה חמה למשה כמו שעתידה ליהושע וזה מקובל בחומה ואחר שתבדיל בשכלך בכוחת משה רבינו ומופתיו וכו' :

פרק לו דע כי לתמת הנבואה ומיוחה שפע שופע מאת ש"י וכו' בזה הפרק הניח הרב הנבואה רחשוכה . שכית הניח הכרח כח המדמה לתקיחותם וחלק הנבואה מלד הכח המדמה בחלק אל כ' חלקים אל מרחה הנבואה בחלום ומרחה הנבואה בהקיץ וחלו הב' חלקים הם מדרגות הנבואה כלם כמ"ש במרחה חלניו תתעוננים הנופים והסיר התשוקה לתיני המדומות הרעות וג' שלמות סכח המדמה בינירה . ב' שלמות המדות בבטול מתשבה וכל המדמה וגם תבטל הנבואה בשבור אחד מו כעם . כי אין נבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עלות . וילחם בשבור מולמת כח המשל עליו מבלי תתעבר כמו שהוא מבואר אלול לא יתבאר במשל עב"ו לא כח לו הנבואה כל זמן המר גליט עד שעתו זור המדבר תבלי המלחמה לפי שבלחם תקבול גלות תחלו כי היה בשבור עצבות תו עלות לחדם בענין תן הטעיבים יותר רע מזה לחיות עבד נקנה בשבר לסבלים סוזים תשר קלנו בשבר הסכל בתחיי ותנ"ל כל תחלות הנחמיות תשר אין לחל יד להתגבר על אי הסבלים הטוענים ומפני זה יגיע לנו סעלות ושתר המדות המגונות תשר בסבתם ותנ"ל בדברים תחרים וזולת הסבה בשוב הנבואה . לנו כי לא יתעבנו שום מעיק וזו כוונת זה הפרק . בשבבד והוא פרק גדול התועלת והשוב עליו על מה שרחלו להעיר מהשכלה הוא שפע שופע וכו' כי אין תמתת הנבואה . מה שיתבונן תנת תפילוסופים והוא כשהלים התכם והשלם בתעלות המדות ידבק עם הסכל הפועל מתשכל סוא שפע שופע תשכל הפועל בין שיהיה בנבואת אלוה הנביאים כ' משה היה מתבונן בשפע משפיע עליו השכל הלוה שהשפרם היניע שהשפיע

המשפיע מהשכל הפועל היה השפעתו מלא את המשכן והכח המדמה. לא היה משתמש בחותו השפע חמכם אחר בנבואים היה השפע מגיע אל הכח הדברי ואח"כ אל הכח המדמה אחר שפע שופע להורות שאינו השכל הפועל בעצמו וייחסו לאל כי הוא הפועל והוא התכלית כי הוא סבה רחוקה אבל הסבה עצמי' והראשונה השכל הפועל על הכח הדברי תחלה כי הוא מתייחם אליו ואח"כ אל הכח המדמה כי ישפיע השכל עליו כקבלו הצורה מן השכל הפועל כי ימלא הבית כלו אורה ויגין על אשר נקשר עמו כפי ההכנה וזה עם שהוא בחלום או במראה וחמורת על הכח המדמה הוא שבלל אשר בו ככלל כשלמת הנביאי' ונבואת מ"ר ואם יהיה השפע באופן אחד השכל הפועל על המדמ' מבלתי הדברי אלא יהיו מהיני המדינות לא יהיו נביאים כי אין נבואה שורה אלא על חכם עם [illegible]

כפי ההכנה ר"ל הכנתו הטבעית: שהיא שלמות יבא בחלום או במראה רוצה לומר שהנבואה שאומית בחלקת לשני סוגים אם במראה והוא שיעשה בעורמה וקיים כפלאים כאלו הם ענייניים כמראים חוץ לנפש ואם ישיג מה שישיג בחלום נבואיי והיא קדרגה למטה מהראשונה ובשני אלו הסוגים העליונים נכללו בה כל מיני הנבואות זולת נבואת מרע"ה אשר אין דבורנו בה כלל: ומה שצריך שיאמין זה ר"ל שידיעתו דבק' כמה שצריך שיאמין ופעולותיו ית' כמנהיגו' השכלים הנבדלים וכיוצא בהם: הנה ימצא בהם עת אחת תענוג לאד' מאשר הוא אדם · ר"ל שהשמע והראות והריח ישיג האדם בהם תענוג מצד צורתו האנושית וזה שהריח הטוב יחזק הגוף והכח השכלי ובחזקו הכח השכלי ישיג תענוג לאדם מצד צורתו והשמע והראות יגיעו לאדם מושכלים רבים עד כי רוב המושכלים הם נקנים לנו באמצעותם אם כן בשגת אלו החושים הם תענוג לשכל אם כם יקנה מושכליו מה שאין כן בחוש המשוש כנ"ל: לא

כפי ההכנה · והוא הסבה בחלומות הצודקות · והוא בעצמו סבת הנבואה · ואמנם יתחלפו ברב או במעט לא במין כבר ידעת המשך מאמר' חלום א' מס' בנבואה · ולא יפול השיעור בין ב' הדברים מתחלפים במין אין ראוי שיאמר שלמות האדם כך וכך כפל משלמות הסום · וכבר השיבו זה העניין בב"ר ואמרו נובלת נבואה חלום · וזה דמוי נפלא וזה כי נובלת הוא הפרי בעצמו ואישו אלא שנפל קודם שלמותו וקודם שיתבשל כך פועל הכח המדמה בעת השינה היא פעולתו בעת הנבואה אלא שיש בו קצור ולא הגיע אל תכליתה · ולמה אודיעך זה מדבריהם ז"ל ונניח כתובי התורה · אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו · הנה כבר הגיד לנו ית' אמתת הנבואה ומהות' והודיענו שהיא שלמות יבא בחלום או במראה · ומראה שם נגזר מן ראה · והוא שיגיע לכח המדמה משלמות הפעל עד שיראה הדבר כאלו הוא מחוץ · ויהיה העניין אשר יראהו כאלו בא לו ע"ד ההרגשה היוצאת · ואלו שני החלקים בהם מדרגות הנבואה כלם כמו שיתבאר רצוני לומר במ'ראה או בח'לום · וכבר נודע שהעניין אשר יהיה האדם בעת יקיצתו והשתמש חושיו מתעסק בו מאד שוקד עליו נכסף לו · הוא אשר יעשה הכח המדמה בו בעת השינ' בהשפיע השכל עליו כפי הכנתו והמשל בזה והרבות המאמר בו מות' שזה העניין מבואר כבר ידעהו כל אדם · והוא דומה להשגת החושי' אשר לא יחלוק בה שום אדם משלמי הדע' המוטבעת באדם · ואחר אלו ההקדמות תדע כי כשיהיה איש מהאנשים עצם מוחו בעקר בריאתו על תכלית שווי · בזכות חמרו ומזגו המיוחד בכל חלק מחלקיו ובשעורו והנחתו ולא ימנעוהו מונעים מזגיים מפני אבר א' ואחר כן האיש ההוא למד והתחכם עד שיצא מן הכח אל הפעל והיה לו שכל אנושי על שלמותו ותמותו · ומדות אנושיות טהורות שוות · ויהיו תשוקותיו כלם לדעת סודות זה המציאות וידיעת סבותיו · ומחשבתו לעולם נשקפת לעניינים הנכבדים והשגחתו אמנם היא בידיעת האל ובחינת פעולותיו ומה שצריך שיאמין בזה · ויהיה מי שכבר התבטלה מחשבתו ותשוקתו לעניינים הבהמיים ר"ל בחירת תענוג המאכל והמשתה והמשגל · ובלבד החוש הממשש אשר באר אריס"טו במדות ואמר בשזה החוש חרפה לנו · ומה טוב מה שאמר כי באמת הוא חרפה מפני שהוא לנו מאשר אנחנו ב"ח ולא דבר אחר בשאר הבהמות ואין בו דבר מעניין האנושות · אמנם שאר התענוגים החושיים · כריח · והשמע · והראות · ואע"פי שהם גשמיים הנה ימצא בהם עת אחת תענוג לאדם מאשר הוא אדם כמו שבאר זה אריסט"ו · וכבר נתגלגל המאמר במה שאין מן העניין אלא שהוא צריך אליו כי רוב מחשבות הנודעים מאנשי החכמה נטרדות בהנא' זה החוש ונכספו' אליו ויפלאו עם זה איך לא ינבאו אם תהיה הנבואה ממה שבטבע · וכן ראוי עוד שיהיה זה האיש כבר נתבטלה מחשבתו ותשוקתו לרשויות ולשררות שאינם אמיתיות · ר"ל בקשת הנצוח או הגדיל העם לו והמשיך כבודם אליו ועבודתם אותו מפני זה לבדו · אבל יראה האנשי' כלם כפי ענייניהם אשר הם לפי העניינים ההם כלא ספק כבהמה או כחיה · אשר לא יחשוב השלם המתיחד כשיחשוב בהם אלא בצד ההנצל מהזק המזיק מהם כשיזדמן לו עמהם ההשתתפות · או לקבל תועלת במה שיקובל בו תועלת מהם אם יצטרך אליו לצורך מצרכיו ·
והאיש

[illegible]

פרק לו

[illegible]

אפודי

לא היה לכה המדקה וכו' · ר"ל שם"ר עשה לה סיתה כלומר במעלים ותקוייסכאלר הכיחי' לכל מ"ם כידיעתי בעיתידות. לריך שיסוף כו הכה המדקה כלד מה ומכד זה הסיתוף כלעשה בכוחו כיחי דור המדכר ווה דבר לריך שיעלם לפי' תם' הרב ולזן זה ענין הפרקו ולזן לא ידו ר"ל שלזן למו יכולה להעבור על אלו הכללים בזוכיסופכיה זה יניעו לנו עכבות ואלר המדו' המנוכות אלר כפכתם תתכטל הכבוחה בגלותו זה סלרוך: והוא הסבה גם כן בשוב הכבוחה ר"ל שכביחית הגולל כעמוד בכללים והלשון והלו תשוב הכבוחה לנו כי לא יתעכבו שם מעיק: פרק לז

והאיש אשר זה תארו אין ספק כשיעש' כחו המדמ' אשר היא בתכלי' השלמות · וישפע עליו מן השכל כפי שלמותו העיוני · שלא ישיג שלא ענייניים אלהיים נפלאים מאד · ולא יראה זולת האל ומלאכיו · ולא ישער ולא תהיה לו ידיעה אלא בענייניים הם דעות אמתיות והנהגות כוללות לתקון בני אדם קצתם עם קצתם · וירויע שאלו הנ' העניינים אשר כללנום והם שלמות הכח הדברי בלמוד ושלמות הכח המדמה ביצירה · ושלמות המדות בבטול המחשבה בכל הת ענוגים הגופיים והסר התשוקה למיני ההנדלות הסכליות הרעות · יש בהם בין השלמים יתרון רב בזה על זה מאד · ולפי זה היתרון בכל עניין משלשת העניינים האלו יהיה יתרון מדרגות הנביאים כולם זו כה נופני בלא ספק · ולזה תמצא הנביאים תתבטל נבואתם בעת האבל או בעת הכעס וכיוצא בהם · כבר ידעת אמרתם אין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ושמרע"ה לא באתהו נבואה כל ימי אבלו · להתעסק כתו המדמה בהפקד יוסף · המדבר אנשי המלחמה · בעבור שנלאה לסבלם לרב תלונות יהם ואע"פ שהוא ע"ה לא היה לכה המדמה בנבואתו מבוא אבל שפע השכל עליו מבלתי אמציעיותו כמו שזכרנו פעמי' שהוא לא יתנבא במשל כשאר הנביאים והנה יתבאר זה ואין זה עניין הפר' וכן עוד תמצא קצת הנביאים נבאו מדת זמן אחת ואחר כן נפסקה הנבואה מהם ולא התמידה להם בעבור מקרה שנתחדש · וזאת היא הסבה העצמית הקרובה בהפסק הנבואה בזמן הגלות בלא ספק כלומר עצלות או עצבות שיהיה לאדם בעניין מן העניינים · ויותר רע מזה היותו עבד נקנה נעבד לסבלים הזונים אשר קבצו הערד הדבר האמתי ותנבדת כל התאוות הבהמיות ואין לאל ידו · ובזה יערנו רע והוא אשר רצה באמרו · ישושטי לבקש את דבר י"י ולא ימצאו · ואומר מלכה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מיי · וזה אמת מבואר העלה כי הכלי כבר נתבטל · והוא הסבה גם כן בשוב הנבואה לנו על מנהגה לימות המשיח מהרה יגלה כמו שיעד:

פרק שלשים ושבעה

צריך שתתעורר על טבע המציאות בזה השפע הא־חי המגיע אלינו אשר בו נשכיל ויהיה יתרון שכלינו זה על זה · והוא שאפשר שיגיע ממנו מעט לאיש אחד ויהיה שיעור הדבר ההוא המגיע לו שיעור שישלימהו לא זולת זה · ואפשר שיהיה הדבר המגיע צ האיש שיעור שישפע על שלמותו להשלים זולתו · כמו שקרה העניין בנמצאו' כלם אשר מהם שהגיע לו מן השלמות מה שיגיה בו זולתו · ומהם שלא יגיע לו מן השלמיות אלא כשיעור שיהיה מנהיג בו עצמו לא זולתו כמו שבארנו: ואחר זה תדע שזה השפע השכלי כשיהיה שופע על הכח הדברי לבד · ולא ישפע דבר ממנו על הכח המדמה אם למעוט הדבר השופע או להסרון היה במדמה בעקר הבריאה ולא יוכל לקבל שפע השכל · שזה הוא כת ההכמים בעלי העיון · וכשיהיה השפע ההוא על ב' הכחות יחד ר"ל הדברי והמדמה על תכלית שלמותם ביציר' זהו כת הנביאים · ואם יהיה השפע על המדמה לבד ויהיה קצור הדברי אם מעקר היצירה או למעוט התלמדות · זאת הכת הם מנהיגי המדינות · מניחי הנימוסים · והקוסמים · והמנחשים · ובעלי החלומות הצודקות · וכן העושים הפליאות בתחבולות הזרות · והמלאכות הנעלמות עם היותם בלתי הכמים הם כלם מזאת הכת השלישית: וממה שצריך שתאמת אצלך הוא שקצת אנשי זאת הכת הנ' יתחדשו להם דמיונות נפלאות וחלומות וצרופים בעת היקיצה בדמות מראה הנבואה · עד שיחשבו בעצמ' שהם נביאים · ויפלאו מאד במה שישיגיהו הדמיונות ההם ויחשבו שכבר הגיעו להם חכמות לא בלמוד · ויבאו בבלבולים גדולים בעניינים העצומים העיוניים · ויתערבו להם העניינים האמתיים בעניינים הדמיוניים ערוב נפלא · כל זה להוזק הכח המדמה וחלשת הדברי מפני שלא עלה בידו דבר ר' שלא יצא לפעל · וידוע שבכל כת משלש הכתות האלו יתרון רב מאד · וכל כת משתי הכתות הראשונות תחלק לשני חלקים כמו שבארנו · וזה שהשפע המגיע בכל כת משתיהם יהיה אם בשיעור שישלימהו לא בזולת זה או בשיעור שיעדף על שלמותו מה שישלים בו זולתו · והכת הראשונה והם החכמים אפשר שיהיה השופע על כח האיש מהם השכלי כשיעור

כת החכמים וכן שספשע יספיע בשכל השופע על הכח הדברי לבד ולא יספע ממנו על הכח המדמה אם למיעוט סדבר השופע בו כח חזק או ספיעה בשכל השופע שפע רב הכח המדמ' לא יקבלהו לחסרון היה במדמה בעקר בבריאתו ולא יוכל לקבל שפע השכל וזהו כת אלו שיהיה השפע ההוא על ב' הכחות יחד ר"ל הדברי והמדמה על תכלית שלמותם ביציר' ואלו הם הנביאים · ואם יהיה השפע על המדמה לבד ויהיה קצור הדברי אם מעקר היצירה אם למיעוט התלמדות · זאת הכת הם מנהיגי המדינות · מניחי הנימוסים · והקוסמים · והמנחשים · ובעלי החלומות הצודקות · וכן העושים הפליאות בתחבולות הזרות · והמלאכות הנעלמות עם היותם בלתי הכמים הם כלם מזאת הכת השלישית: וממה שצריך שתאמת אצלך הוא שקצת אנשי זאת הכת הנ' יתחדשו להם דמיונות נפלאות וחלומות וצרופים בעת היקיצה בדמות מראה הנבואה · עד שיחשבו בעצמ' שהם נביאים · ויפלאו מאד במה שישיגיהו הדמיונות ההם ויחשבו שכבר הגיעו להם חכמות לא בלמוד · ויבאו בבלבולים גדולים בעניינים העצומים העיוניים · ויתערבו להם העניינים האמתיים בעניינים הדמיוניים ערוב נפלא · כל זה להוזק הכח המדמה וחלשת הדברי מפני שלא עלה בידו דבר ר' שלא יצא לפעל · וידוע שבכל כת משלש הכתות האלו יתרון רב מאד · וכל כת משתי הכתות הראשונות תחלק לשני חלקים כמו שבארנו · וזה שהשפע המגיע בכל כת משתיהם יהיה אם בשיעור שישלימהו לא בזולת זה או בשיעור שיעדף על שלמותו מה שישלים בו זולתו · והכת הראשונה והם החכמים אפשר שיהיה השופע על כח האיש מהם השכלי

כשיעור

כבר תפשר שיהיה קפשע על קקח תקיש קדברי

כשיעור שישימהו בעל הקיר' והבנה וידע ויכיר ולא יתנועע ללמד לזולתו ולא לחבר ולא ימצא לזה תשוקה ואין לו עליו יכולת · ואפשר שיהיה השופע עליו כשיעור שיניעהו בהכרח ולחבר וללמד · כן העניין בכת השנית אפשר שיבואהו מקרנבואה מה שישלים הנביא לא זולת זה · ואיפש' שיבואהו ממנו מה שחייב לו שיקרא האנשי' וילמדם וישפיע עליהם משלמותו · הנה כבר התבאר לךכי לולי זה השלמות הנוסף · לא היו החכמות מחוברות בספרים · ולא היו הנביאים מפייסים בני אדם לדעת האמת · כי לא יחבר חכם דבר אחד לעצמו ללמד עצמו מה שכבר ידע · אבל טבע השכל כן הוא שישפיע לעול וימשך ממקבל זה השפע למקבל אחר אחריו עד שיגיע אל איש א'א שיעברהו השפע ההוא אבל ישלימהו לבד כמו שבארנו בקצת פרקי זה המאמר · וטבע זה העניין מחייב למי שהגיע לו זה השיעור הנוסף מן השפע שיקרא בני אדם על כל פנים יקובל ממנו או לא יקובל ואפילו יוזק בעצמו · עד שאנחנו נמצא נביאים קראו בני אדם עד שנהרגו · השפע ההוא האלהי יניעם ולא יניחם לשקוט ולא לנוח בשום פנים ואפי' הגיע לרעות גדולות · על זה תמצא ירמיהו ע"ה כי כשהגיעהו מבויון המורים והכופרים הרם אשר היו בזמנו · השתדל לסתום נבואתו ולא יקראם אל האמת אשר מאסוהו ולא היה יכול לסבול זה אמר · כי היה דבר יי' לי לחרפה ולקלס כל היום ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי ונלאתי כלכל ולא אוכל · וזהו עניין מאמר הנביא האחרון · יי' אלהים דבר מי לא ינבא · ודע זה:

פרק שלשים ושמונה

דע כי בכל אדם כח וגבורה בהכרח · ולולי זה לא התנועע במחשבתו לדחות מה שיזיקהו · וזה הכח בכחות הנפשיות אצלי כדמות הכח הדוחה בכחות הטבעיות וכח הגבורה הזה יתחלף בכח ובחלשה כשאר הכחות · עד שאתה תמצא מן האנשים מי שיתגבר על האריה · ומהם מי שיברח מן העכבר · ותמצא האחר אשר יתגבר על המחנה וילחם עמו · ותמצא מי אשר אם תזעק אשה עליו יפחד וירעד · וא"א ג"כ מבלתי היות שם הכנה מזגית בעיקר היצירה ויוסיף זה ויצא מה שבכח בהוצאה ולפי דעת אחת · וכן יחסר ג"כ במעוט העשייה ולפי דעת אחת · ומשני הנערות יתבאר לך בנערים יתרון אלו הכחות בהם או חלשתם · וכן כח המשער הזה הוא נמצא בכל האנשי' ויתחלף במעט וברב · וכ"ש בעניינים אשר לאדם בהם השגחה גדולה ומחשבתו משוטטת בהם · עד שאתה תמצא בעצמך שפלני כבר אמר כך או עשה כך בעניין הפלוני ויהיה העניין כך · ותמצא מבני אדם מי שדמיונו ומשערו חזק מאד נכון עד שאיפשר שכל אשר ידמה היותו יהיה כמו שידמה או יהיה קצתו · וסבות זה רבות מעניינים רבים קודמים ומתאחרים והווים · אלא שמכח זה המשער יעבור השכל על ההקדמו' ההם כלם ויוליד מהם בזמן מועט עד שיחשב שזה בלא זמן · ובזה הכח יגידו קצת בני אדם עתידות עצומות · וא"א מבלתי היות שרשי הכחות האלו בנביאים חזקות מאד · רוצה לומר כח הגבורה · וכח המשער · ובהשפיע השכל עליהם יחזקו שני הכחות האלה מאד עד שהגיע זה למה שידעת · והוא שהתגבר איש אחד במקלו על המלך הגדול להציל אומה מתחת עבודתו ולא פחד ולא ירא כאשר נאמר לו · כי אהיה עמך · וזה עניין יתחלף ג"כ בהם אלא שא"א מבלעדיו כמו שאמר לירמיה · אל תירא מפניהם וגו' הנה נתתיך היום לעיר מבצר וגו' · וליחזקאל נאמר לו תירא מהם ומדבריהם · וכן תמצא כלם ע"ה היתה בהם גבורה גדולה · וביתרון כח המשער ג"כ בהם יגידו העתידות במהרה ויתחלף זה ג"כ בהם כמו שידעת : ודע כי הנביאים האמתיים יגיעו להם השגות עיוניות בלא ספק לא יוכל האדם בעיון לבד להשיג הסבות אשר יתחייב מהם הידוע ההוא · ודומה לזה הגידם דברים לא יוכל האדם בסברא ובמשער הכולל לבד שיגידם · שהשפע ההוא בעצמו אשר שפע על הכח הדמיוני עד שהשלימו · עד שהגיע מפעלתו שיגיד מה שיהיה וישיגהו כאלו הם עניינים כבר הרגישו בהם החושים · והגיעו לו זה הכח המדמה מצד החושים · הוא ג"כ ישלים פעל הכח הדברי עד שיגיע מפעלתו שידע עניינים נאמני המציאות · ויגיע לו זאת ההשגה כאלו השיגה מהקדמות עיוניות · זה הוא האמת אשר יאמינהו מי שיבחר להודות באמת · כי הדברים כלם יעידו קצתם על קצתם ויורו קצתם על קצתם : וזה צריך שיהיה בכח הדברי יותר · שאמתת שפע השכל הפועל אמנם היא עליו והוא יוציאהו לפעל · ומן הכח המדבר יגיע השפע לכח המדמה · ואיך יגיע משלמות הכח המדמה זה השעור והוא השג' מה שלא יגיע אליו מן החושים ולא יגיע כמו זה

לכח

פרק תשעה ושלשים

ואחר שדברנו במהות הנבואה יהודענו אמתתה · ובארנו שנבואת מרע"ה נבדלת מנבואת זולתו · נאמר שיעל ההשגה ההיא לברה נתחייב הקריאה ע"ל התורה · וזה שואת הקריאה שקרא מר"עה לנו לא קרמה כמותה לאחר ממי שקדם מאדם אליו · ולא התאחרה אחריו קריאה כמותה לאחד מנביאינו · וכן יסוד תורתינו שלא יהיה כלתה לעולם · ולזה לפי דעתנו לא היתה שם תורה ולא תהיה בלתי תורה אחת והיא תורת מרע"ה · וביאור זה לפי מה שכתוב בספרי הנביאים ובא בקבלה הוא שכל מי שקדם למר"עה מן הנביאים · כאבות · ושם · ועבר · ונח · ומתושלח · וחנוך · לא אמר א' מהם כלל לבת מבני אדם שהשים שלחני אליכ' וצוני שאומר לכם כך וכך · והזהירכם מעשות כך וכך · וצוה אתכם לעשות כך · זה דבר שלא העידו בו כתובי התורה ולא באה בו הגדה אמתית · אבל היתה באה אליהם הנבואה מהשם כמו שבארנו · ומי שהרבה עליו השפע ההוא כאברהם ע"ה קבין האנשיקוראים ע"צ הלשוד וההישרה אל האמת שכבר השינו כמו שהיה אברהם מלמד בני אדם ומבאר להם במופתים עיוניים שיש לעולם אלוה אחד לבדו ושהוא ברא כל מה שזולתו ושאין צריך שיעבדו אלו הצורות ולא דבר מן הנבראים · וירגיל בני האדם ע"ז היום שכם בספורים נאים והטיב להם · לא שאמר (יום) כלל שהשים שלחני אליכם וצוני והזהירני · עד שהוא כאשר צוה למול הוא ובניו ועבדיו מל אותם ולא קרא בני אדם אל זה על דרך קריאת הנבואה · הלא תראה לשון התורה בו · כי ידעתיו וגו' · הנה כבר התבאר שעל צד המציאה לבד יעשה · וכן יצחק ויעקב ולוי וקהת ועמרם · על זאת הדרך היו קוראים בני האדם · וכן תמצא החכמי' אומרים במי שקדמהו מן הנביאים בית דינו של עבר בית דינו של מתושלח מדרשו של מתושלח · כלם ע"ה אמנם היו נביאים ילמדו בני אדם על תכונת דורשים ומלמדים ומיישרים לא שיאמרו ויאמר ה' אלי דבר אל פלו' · כן היה העניין קודם מרע"ה · אבל משה רבי' כבר ידעת מה שנ' לו ומה שאמר ומאמר כל העם לו · היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי · אמנם כל נביא ממנו שהיה אחר משה רבי' כבר ידעת דברי ענייניהם כלם והיותם כדמות המזהירים לבני אדם קוראים אותם לשמור תורת משה · מיעדים הרע המגיה אותה ומיעדים הטוב מי שהתיישר להמשך אחריה · וכן נאמין שכן יהיה העניין תמיד כמ"ש · לא בשמים היא לאמר וגו' לנו ולבנינו עד עולם · וכן ראוי שיהיה כי הדבר השלם בתכלית מה שאפשר במינו א"א שימצא זולתו במינו אלא חסר מן השלמו' ההוא · אם בתוספת או בחסרון במוג השוה אשר הוא תכלית שווי המין ההוא · כי כל מוג יוצא מן השווי ההוא יהיה בו חסרון או תוספת · כן העניין בואת התורה כמו שנתבאר משוויה ואמר חקים ומשפטים צדיקים · וכבר ידעת שעניין צדיקים שוים · וזה שהם עבידות אין טרח בהם · ולא תוספת בעבודת המתבודד בהרים הפורש עצמו מן הבשר והיין ודברי רבים מצרכי הגוף ובטלשול לעבודה וכיוצא בהם ולא חסרון שיביא אל זוללות ואל שט פה בזמה עד שיחסר שלמות האדם במדותיו ועיונו כשאר ניתוסי האומות הסבליות · וכשנדבר בזה המאמר כתת עלת טעמי המצות יתבאר לך משוויה והכמתה מה שצריך שיתבאר ולזה נאמר בה · תורת ה' תמימה משיבת נפש · אבל מי שיחשוב שטרחה גדול וקשה ושבה ציר גדול כל זה טעות בהתבוננות והנה אבאר אחר זה קלותה באמת אצל השלמים ולזה אמר · מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו' · ואמר המדבר הייתה לישראל · אלא זה כולו בערך לחשובים · ואמנם אנשי העולה וההסח וההתגברות המזיק מן הדבריסאצלם והקשה שבהם שיהיה שם שופט ימנע ההתגברות · וכן בעלי התאוה ויציר הפחותיסהקשה שבדברים אצלם מניע לכתם בשרירות ולקחת הדין מעושהו · וכן כל חסר יראה שמניעת הרע אשר יבהרהו לפי גנות רוע מדותיו טורח גדול · ואין להקיש קלות התורה לקושיה לפי תאות כל רע פחו' בעל מדות מגונות

שם טוב מורה נבוכים חלק שני אפורי

קרקאש

פרק מ

פרק ארבעים

כבר התבאר תכלית הביאור כי האדם מדיני בטבע · ושטבעו שיהיה מתקבץ · ואינו כשאר בח אשר אין לו הברה להתקבץ · ולרוב ההרכבה בזה המין מפני שהוא המורכב האחרון כמו שידעת · היה ההבדל רב בין אישיו · עד שאפשר שלא תמצא שני אנשים מסכימים במין ממיני המדות · כמו שלא תראה צורות היהם הנראות שוות · ועלת זה התחלף המזג ויתחלפו החמרים ויתחלפו גם בן המקרים הנמשכים אחר הצורה · כי לכל צורה טבעית קצת מקרים מיוחדים נמשכים אחריה בלתי המקרים הנמשכים אחר החמר · ואין כיוצא בזה ההתחלפות האישי הגדול נמצא באחד ממיני ב ח אבל ההתחלפות בין אישי כל מין מתקרב · מלבד האדם שאתה תמצא שני אישים ממנו כאלו הם משני מינים בכל מדה · עד שתמצא אכזריות איש תגיע עד שישחט ציעיר בניו מרוב הכעס · ואחר יחמול על הריגת כנה או תולעת אחת ויריד לבו מזה וכן ברב המקרים · ומפני שטבעו נותן שיהיה בין אישיו זה ההלוף וטבעו צריך אל הקיבוץ צרך הכרחי · א א בשום פנים שישלם קבוציו אלא במנהיג בהכרח · ישינר פעולותיהם ויכוללא חמחסר ויתעיט מן המורכה ויחוק פעולות ומדות יעשום כלם על הק אחד תמיד · עד שיעלם ההתחלפות הטבעי ברוב ההסכמה ההכחיית ויסיר הקבוץ : ולזה אומר שהתורה אע ם שאינה טבעית יש לה מבוא בענין הטבעי · והיה מחכמת האלהים בהעמיד זה המין למדה שרצה מציאותו ששם בטבעו שיהיה לאישיו כח הנהגה · ומהם מי שיהיה הוא עצמו אשר ניבא בהנהגה ההיא והוא הנביא או מניח הנימוס · ומהם מי שיהיה להם כח להייב לעשות מה שצוה הנביא ההוא ולהמשיך אחריו ולהוציאו לפעל · ודם המלך הלוקח הנימוס ההוא · והמתפאר בנבואה הלוקח בתורת הנביא אם כלה או מקצתה ויהיה לקיחתו הקצתו והניח הקצת · אם בעבור שזה היה יותר קל עליו או בעבור שיביא לחשוב שאלו הענינים באו לו בנבואה ואינו נמשך בהם אחר זולתו · ע צ הקנאה · כי יש מבני אדם מי שייטב בעיניו שלמות אחר ויערב לו ויתאוהו וירצה שידמו בני אדם שאצל השלמות ההוא ואע ם שהוא ידע שאין אצלו שלמות · כמו שתראה רבים יהפארו בשיר זולתם ויאמרו שהם עשאום · וכן נעשה בקצת חבורי אנשי החכמ ובחלקי חכמות רבו יפול ליד איש מקנא מתרשל דבר החדשו זולתו ויתפאר שהוא חדשהו · כן קרה בזה השלמות של נבואה גם כן שאנחנו נמצא אנשים התפארו בנבואה ואמרו מה שלא באה נבואה בו יום כלל · כצדקיהו בן כנענה · ות מצא אנשים התפארו בנבואה ואמרו דברים אמרם חשם בלא ספק · ר ל שהם באו בנבואה אבל לזולתם · כחנניה בן עזור ואמרו שהם נבאום ושתום עדים וידיעה זה כלו והברתו מבוארת מאד · ואני אבאר לך זה עד שלא יסופק עליך הענין ויהיה אצלך הבדל תכיר בו בין הנהגות הנימוסים המונחים ל א המשומים · ובין הנהגי התורה האלהית · ובין הנהגות מי שיקח דבר ממאמרי הנביאי ויתפאר בו ויאמ שהוא אמרו · אמנם הניטוסים אשר גלו מניהיהם שהם נימוסים הניהום ממהשבותם לא יצטרך על זה ראיה · עם הוראת בעל הריב לא יצטרך לעדים · ואמנם ארצה להודיעך ההנהגות אשר יאמר בהם שהם נבואיות · כי יש מהם נבואיות אמתיות ר ל אלהיות · ויש מהם נימוסיות · ומהם שיאמר אומרים שהוא אמרם מלבו ולקחם מזולתו · כי כשתמצא תורה שכל כוונתה וכל כונת נותנה אשר שער פעולותיה אמנם הוא סדר המדינה ועניניה ולהסיר

פרק מ כבר התבאר תכלית בטבע · ושטבעו שיהיה מתקבץ · ואינו כשאר בח אשר אין לו הברה להתקבץ · ולרוב ההרכבה בזה המין מפני שהוא המורכב האחרון כמו שידעת · היה ההבדל רב בין אישיו · עד שאפשר שלא תמצא שני אנשים מסכימים במין ממיני המדות · כמו שלא תראה צורות היהם הנראות שוות · ועלת זה התחלף המזג ויתחלפו החמרים ויתחלפו גם בן המקרים הנמשכים אחר הצורה · כי לכל צורה טבעית קצת מקרים מיוחדים נמשכים אחריה בלתי המקרים הנמשכים אחר החמר · ואין כיוצא בזה ההתחלפות האישי הגדול נמצא באחד ממיני ב ח אבל ההתחלפות בין אישי כל מין מתקרב · מלבד האדם שאתה תמצא שני אישים ממנו כאלו הם משני מינים בכל מדה · עד שתמצא אכזריות איש תגיע עד שישחט ציעיר בניו מרוב הכעס · ואחר יחמול על הריגת כנה או תולעת אחת ויריד לבו מזה וכן ברב המקרים · ומפני שטבעו נותן שיהיה בין אישיו זה ההלוף וטבעו צריך אל הקיבוץ צרך הכרחי · א א בשום פנים שישלם קבוציו אלא במנהיג בהכרח · ישינר פעולותיהם ויכוללא חמחסר ויתעיט מן המורכה ויחוק פעולות ומדות יעשום כלם על הק אחד תמיד · עד שיעלם ההתחלפות הטבעי ברוב ההסכמה ההכחיית ויסיר הקבוץ : ולזה אומר שהתורה אע ם שאינה טבעית יש לה מבוא בענין הטבעי · והיה מחכמת האלהים בהעמיד זה המין למדה שרצה מציאותו ששם בטבעו שיהיה לאישיו כח הנהגה · ומהם מי שיהיה הוא עצמו אשר ניבא בהנהגה ההיא והוא הנביא או מניח הנימוס · ומהם מי שיהיה להם כח להייב לעשות מה שצוה הנביא ההוא ולהמשיך אחריו ולהוציאו לפעל · ודם המלך הלוקח הנימוס ההוא · והמתפאר בנבואה הלוקח בתורת הנביא אם כלה או מקצתה ויהיה לקיחתו הקצתו והניח הקצת · אם בעבור שזה היה יותר קל עליו או בעבור שיביא לחשוב שאלו הענינים באו לו בנבואה ואינו נמשך בהם אחר זולתו · ע צ הקנאה · כי יש מבני אדם מי שייטב בעיניו שלמות אחר ויערב לו ויתאוהו וירצה שידמו בני אדם שאצל השלמות ההוא ואע ם שהוא ידע שאין אצלו שלמות · כמו שתראה רבים יהפארו בשיר זולתם ויאמרו שהם עשאום · וכן נעשה בקצת חבורי אנשי החכמ ובחלקי חכמות רבו יפול ליד איש מקנא מתרשל דבר החדשו זולתו ויתפאר שהוא חדשהו · כן קרה בזה השלמות של נבואה גם כן שאנחנו נמצא אנשים התפארו בנבואה ואמרו מה שלא באה נבואה בו יום כלל · כצדקיהו בן כנענה · ות מצא אנשים התפארו בנבואה ואמרו דברים אמרם חשם בלא ספק · ר ל שהם באו בנבואה אבל לזולתם · כחנניה בן עזור ואמרו שהם נבאום ושתום עדים וידיעה זה כלו והברתו מבוארת מאד · ואני אבאר לך זה עד שלא יסופק עליך הענין ויהיה אצלך הבדל תכיר בו בין הנהגות הנימוסים המונחים ל א המשומים · ובין הנהגי התורה האלהית · ובין הנהגות מי שיקח דבר ממאמרי הנביאי ויתפאר בו ויאמ שהוא אמרו · אמנם הניטוסים אשר גלו מניהיהם שהם נימוסים הניהום ממהשבותם לא יצטרך על זה ראיה · עם הוראת בעל הריב לא יצטרך לעדים · ואמנם ארצה להודיעך ההנהגות אשר יאמר בהם שהם נבואיות · כי יש מהם נבואיות אמתיות ר ל אלהיות · ויש מהם נימוסיות · ומהם שיאמר אומרים שהוא אמרם מלבו ולקחם מזולתו · כי כשתמצא תורה שכל כוונתה וכל כונת נותנה אשר שער פעולותיה אמנם הוא סדר המדינה ועניניה ולהסיר

שתכלה מדרגת שאר הנימוסים ומדרגת תורתנו הקדושה ושלמותה ותקיו זו כתיקנ
היא שלמה על זולתה :

פרק מא תיכו צריך לבאר בחלום מהו . ר"ל כי החלום הוא הסיבה שחולם
חולם עוד בקיותי והוא במדרגה תתעונה : לתכלם המרחק . ר"ל

מתנם המרחק היה שהתעות שבכל וכבר
המדמם ביקיצ' ויסיר מן הנמלתו'כברך שחטוף
זה כחלק לב'עניינים יש שיגבר השכל וישלם
מחדש' ושאר מה שהשכיל בסגירה וחם בחוק
המדמה ולא השכיל הענין ההוא בשלמות זו
מהמדמה מחמת הקויים בשלים והוא השכיל
שהן בחלום והמרחק : ופעמי' תתיחל הנבואה
במדמה הנבואה . ר"ל פעמים יקרה שהנבואה'
תתחיל תחר שתקן תיכה תקויי הכח המדמה
וזהו בקרה מרחק הנבואה ר"ל שתקוי המדמה
נקרה מרחק הנבואה ותחר שתקוי ההוא
תתחיל ותכלת הנבואה התחיתית וזה
דבר י"ו כבר כתבנו הקו"ל על זה ותחרו . ר"ל
בכל מקום שתמצא לחתר מהנביאים ושלת
מרא"ם ויחתר י' . היה דבר י' . תע"פי שלת
יביר שתים ע"י . מלתך היה כלת שפך על ידי
מלתך והוא שתחרו ז"ל ויחתר י' לה ע"י מלתך
להודות שת"ח לשום נכיח שתבואתו נבואה כי
תם כתמצאת מלתך והוא הכח המדמה ז"ל
ע"ם שתחתר ויחתר י' לה לת היה נבואה כלל
כי'רבקה לת היתה נביאה והמלתך המתות' היה
נביח לחד כשם ועבר וכמו שיבאר פרק ל"ז
בסוגיה הפרק מ"ם בכר ידעים הוא פרש בסוף
הפרק ז"ל תו יהיה זה לבאר כי בכל מקום
שתמצא דבר מיוחם וכו' בשורה הרחשון וכו' .
ר"ל בשורה הרחשונה היה שהנביח יבאר
שהדבר היה ממלתך'יבאר ג"כ תם הדבו'הוח
היה בחלום או במרחק . ובשורה הב' היה יבאר
שהדבר היה ממלתך כתבר בשורה מרחשון'רק
שלת יבאר הנביח תם היה בחלום או במרחק
והוא הכללה מרחשון' . ובשורה הג' היה שלת
יבאר שהדבר היה על ידי מלתך לכל ייוחם
הדבור לשם ית' רק יבאר תם היתה שהנבא
שהיה בחלום או מרחק . ובשורה הד' שיתם'הנבי'
לו זה יבאר שתם שהשם יתעלה דבר עמו
ולת יבאר שזה היה על ידי מלתך'לת יהיה שום
מלתך נזכר כו וגם לת יבאר שזה היה בחלום
או במרחק : ויחתר

ולהסיר העול והחמם ממנה . ולא יהיה בה הבטה
בשום פנים לעניינים עיוניים . ולא השגה להשלים
הכח הדברי ולא ירגיש בה על היות הדיעו' בריאות
או עלולות . אבל הכוונה כלה סדר ענייני בני אדם
קצתם עם קצתם באי זה פני שיהיה . ושיגיע להם
קצת הצלחה בפי דעת ראה אותו הראש ההוא . רע
כי התורה ההיא נימוסית מניחה כמו שזכרנו מאנשי
הכת הג' . ר"ל השלישי'בכח המדמ'לבד . וכשתמצא
תורה שכל הנהגותיה מעויינים במה שקדם מתקון
העניינים הגופיי ובתקון האמונה ג"כ . ותשים כונת'
לחר' דיעות אמתיות בשם ית' תחלה ובמלאכים .
ותשתדל להכם בני אדם ולהבינם ולהעיר'עד שידעו
המציאו'כלו על תכונת האמת . תדע שזאת ההנהג'
מאתו ית' ושהתורה ההיא אלהית . ונשאר שתדע
אם אומרה הוא השלם אשר נאמרה לו בנבואה . או
הוא איש מתפאר במאמרים הם וגנבם מזולתו .
ואפני בחינתו הוא בחינת שלמו'האיש ההוא ולחקו'
ולדע'פעולתיו ולהשתכל במדותיו והגדו'שבמופתיך
הנחת התענוגים הגופיים ובזותם . שזאת תחלת
מדרגות אנשי החכמה . כ"ש הנביאים . וכ"ש החוש
אשר הוא הרפה לנו . כמו שזכר ארסט'ו וכל שכן
מאום המשגל מהם ולזה עבר ופרסם השם בו כל
מתפאר בנבואה כדי שיתבא'האמת למאמתים ולא
יתעו ולא ישטו . הלא תראה צדקיהו בן מעשיהו
ואחאב בן קוליה איך התפארו בנבואה ונמשכו
אחריה'בני אדם ואמרו דברי נבואה שאמרו'זולתם .
והתמידו בפחיתות תענוג המשגל . עד שזנו בנשי
חבריהם והנמשכים אחריהם . עד שפרסמם
השם כמו שעבר ופרסם זולתם ושרפם מלך בבל
כמו שבאר ירמיהו ואמר . ולוקח מהם קללה לכל
גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך י' כצדקיהו
בן מעשיה וכאחאב אשר קלם מלך בבל וגומ'

וינאפו את נשי רעיהם וידברו דבר . והבן זאת הכוונה :

פרק אחר וארבעים

אינו צריך לבאר החלום מה הוא . אמנם המראה והוא אמרו . במראה אליו אתודע .
והוא אשר תקרא מר'אה הנבואה ותקרא גם כן ר"ד הש'ם היא גם כן תקרא
מחז'ה . היא עניין איזם מהריך יהובר לנביא בעת היקיצה . כמו שהתבאר בדניא'באמרו .
וארא את המראה הגדול הזאת ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי
כח . ואמר ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה . ואמנם דבור המלאך והעמידו לו כל זה
במראה הנבואה . ובכמו זה העניין יתבשלו החושים ג"כ מפעלותיהם ויבא השפע ההוא
לכח הדברי וישפע ממנו על הכח המדמה וישלם ויעשה פעולתו : ופעמים תתחיל הנבוא'
במראה הנבואה ואחר כן ירבה הרתת ההוא וההתפעלות החזק הנמשך אחר שלמו'פעולו'
המדמה ואז תבא הנבואה . כמו שבא באברהם אשר בא בתחלת הנבואה ההיא . היה
דבר י' אל אברם במחזה . ומופו ותרדמה נפלה על אברם וגו' . ואחר כן ויאמר לאברהם
וגו' : ודע כי כל מי שזכר מן הנביאים שבאתהו הנבואה . יש מהם מי שייחם זה אל מלאך .
ומהם מי שייחסו לש'ית אע"פ שהיה על ידי מלאך בלא ספק . כבר כתבו רז"ל על זה ואמרו .
ויאמר י' לה . ע' מלאך . ודע כי מי שבא בו כתוב שדבר עמו מלאך או באהו דבר מהשם
שזה לא יהיה בשום פנים אלא בחלום או במראה הנבואה : וכבר באה ההגדה על הדבר
המגיע לנביאים לפי מה שבא בו הספור בספרי הנביאי'על ארבע צורות . הצורה הראשונ'
יגלה הנביא שהדבור ההוא היה ממלאך בחלו'או במרא' . והצורה הב' שיזכור דברי המלאך
לו לבד ולא יבאר שזה היה בחלום או במראה . מפני שהוא סומך על מה שכבר
נזדע

כי המרחה עניין גדול וטרח תחוכר לבניח בעת סיקיצה כמו שיתבאר לפניהל ולזה נקרא י"ל השם כי יוחלכנו מכה מלת חלכים ולכן נאמר בהניהל ותרחה לת המרחה הגדול ולת נאמר כי קח ותני חייתי נרדם על פני ופני תרנ' ותאמנם דבור המלאך והעמידו לו כל זה במרחה הנבואה וכבמו זה העיון יתבשלו החושים ג"כ מפעולותיהם כי כתשתכר לחדם עניין חיום וכוחו בעת סיקיצה יפחר לחדם כחלו הוח נרדם בחופן שיכשלו החושי' ג"כ מפעולותיהם ויבח השפע . הנוח לכח מדברי ויפלם ויפשם פעולתו ופעמים תתחיל הנבואה במרחה הנבואה יבח תכח הנבואה ושופו ותרדמה נפלה על חברם זה תחרו מתפרשים כי כבר ירח' חלדם בהקין חקויים כפלחים ותח"כ יבח הרתת סהוח ותהתפעלות החזק שנמשך לשלמות פעולת הכח המדמה וחו תכח הנבואה כ"פ בחכרהם תשר כח בתחלת שכבואה . הנה היה דבר י' חל חברם במחזה לחתר ושופו ותרדמה נפלה על חברם בשכח שהכח המדמה נפלה על שנרדם וחח"כ כח לו שכבואה בחלקות כמ"פ

ויחתר לחברהם יהוע קדע :

אמר שם טוב זאת התרדמה תשר הגיע לחברהם לת היה בעבור שתחלה היה מחוה וחח"כ כח רחת תכל נפלה על חברהם] תרדמם וחלימה ותחשבה שנחלה בעבור
זית שהגיע לו בחותה שכבואה מהיזיעה והשבעבור שהגיע לבניו וזה שכוח] ותין צריך לבקש לו שעם זאת ובעבור שבחרהם הרחשונה נאמר לו בשורה טוכה לת הגיע
לו דבר מחלו המקרי' . כבר כתבו שחכמים על זה ואמרו ויחתר י' לה שהוח ע"י מלתך והמלתך הוח הכח המדמה תשר יכח לבניח והבניח חמרו לברהם לת שיהיה רבקה
נביחה ודע ג"כ כי כל מה שכתב כו שדבר המלתך עמו לו נחתו דבר מן השם שזה לת יהיה בשום פנים חלת בחלום או במרחה שכבואה כמ"פ בחרחה חלין חתודע בחלום
לחדם כו וכבר כתב הרמבם על דבר המגיע לנביחים לפי מה שחלמנו חותו בספרי הנביחים על ד' צורות . צורה רחשונה יבחה שהדבור הוח מן מלתך ויבחר
גם בן שהוח בחלום כמו שחתר ויחתר מלתך מחלכים בחלום ויחתר חלכים לל בלעם כי יבבור ברב כי חלכים בגזבר במרחות . חלכים הוח מלתך בחופן כי שם חלכים
והנה רחשונה למלחכים ובשחל בשם . והבורה הב' שיזכור שדבר לו המלתך ולת יבחר תיכה בחלום חן במרחה תפני שהוח קנוך על מה שכבר נוזע

ענין מחזה והוכר לנביח בשת שהיה לו בשעה שהיה נרדם ולת בשעה שהיה ישן ולזה
שחקיקים כמו שחתרו ורחים שחתרו שנדול הוח למדרון לשחקיק שנחתם על פי"ם
חוך שנית ראית ראים שהיה נרדם במרחם חחוך שנית לנביח ראים שהיה נרדם
חחר שנית שלך חחר שנית שלך ושנלחם נרדם לת היה שנית נביח ולת נביח
למדרנ' שנביחים לו שהיה נרדם במרחם שנדול הוח שנית לנביח ראים שהיה נרדם
חחר שנית שלך חחר שנית שלך ושנלחם נרדם לת היה שנית נביח ולת נביח
למדרנ' שנביחים לו שהיה נרדם במרחם שנדול הוח שנית לנביח ראים שהיה נרדם
חחר שנית שלך חחר שנית שלך ושנלחם נרדם לת היה שנית נביח ולת נביח
למדרנ' שנביחים לו שהיה נרדם במרחם שנדול הוח שנית לנביח ראים שהיה נרדם
חחר שנית שלך חחר שנית שלך ושנלחם נרדם לת היה שנית נביח ולת נביח
למדרנ' שנביחים לו שהיה נרדם במרחם שנדול הוח שנית לנביח ראים שהיה נרדם
חחר שנית שלך חחר שנית שלך ושנלחם נרדם לת היה שנית נביח ולת נביח
למדרנ' שנביחים לו שהיה נרדם במרחם שנדול הוח שנית לנביח ראים שהיה נרדם
חחר שנית שלך חחר שנית שלך ושנלחם נרדם לת היה שנית נביח ולת נביח

שם טוב מורה נבוכים חלק שני אפודי

קרקאש

פרק מב

פ״ק שנים וארבעים

וכן עניין בלעם כלו בדרך ודברי האתון הכל במראה הנבואה אחר שהתבאר באחרית העניין דבור מלאך השם לו : וכן אומר במראה יהושע · וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו · שהוא במרא' הנבואה אחר שהתבאר באחרית העניין שהו' שר צבא השם אמנ' אמרו · ויעל מלאך יי' מן הגלגל · ויהי כדבר מלאך השם את הדברים האלה אל כל בני ישרא' · החכמים כבר אמרו שמלאך השם שנאמר הנה הוא פינחס · ואמרו זה פינחס שבזמן שהשכינה שורה עליו דומה למלאך יי' · הנה כבר בארנו ששם מלאך משותף ושהנביא ג"כ יקרא מלאך כמו שכתו' · וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים · ואמרו ויאמר חגי מלאך השם במלאכות יי' · ויהיו מלעיבים במלאכי אלהי' · ומאמר דניאל ג"כ · והאיש גבריא' אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף נוגע אלי בעת מנחת ערב · כל זה במראה הנבוא' לא יעלה בדעתך שיש ראיית מלאך או שמע דברי מלאך אלא במראה הנבוא' או בחלום של נבואה כמו שהושרש · במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו : וממה שזכרתי תביא ראייה על מה שנשאר מזה שלא אזכרהו · וממה שהקדמנוהו מצורך ההזמנה לנבואה · וממה שזכרנו בשתוף שם מלאך · תדע שהגר המצרית אינה נביאה · ולא מנוח ואשתו נביאי' כי זה הדבור אשר שמעוהו או שעלה בדעתם הוא כדמות בת קול אשר זכרוה החכמים תמיד · והוא עניין אחד ילוה לאיש שאינו מזומן · ואמנם יטעה בזה שתוף השם · והוא העקר הדוחה רוב הספקות אשר בתורה · והתבונן אמרו וימצאה מלאך יי' על עין המי' · כמו שאמר ביוסף וימצאהו איש והנה תועה בשדה · ולשון המדרשות כלם שהוא מלאך :

פרק ארבעים ושלשה

כבר בארנו בחבורנו (כפ"ז מהלכות יסודי התורה) שהנביאים פעמים יתנבאו במשלים · וזהו שהוא יראה דבר על צד המשל · ויפורש לו עניין המשל ההוא במראה הנבואה ההוא בעצמו · כי כמו שיראה אדם חלום וידמה בחלומו ההוא שהוא ניעור וסיפר החלום לזולתו ופירש לו עניינו והכל חלום · וזהו אש' קראוהו חלום שנפתר בתוך חלום · ומן החלומות ג"כ מה שיוודע עניינם אחר ההערה · כן משלי הנבואה יש מהם שיפורש עניינם במראה הנבואה · כמו שהתבאר בזכריה באמרו אחר אשר הקדים המשלים ההם · וישב המלאך הדובר בי ויעירני כאיש אשר יעור משנתו ויאמר אלי מה אתה רואה · ואחר כן פירש לו המשל · וכמו שהתבאר בדניאל באמרו דניאל · חלם חזה וחזוי ראשיה על משכביה ואחר כן זכר המשלים כלם וזכר אנחנו לחסרון ידיעת פירושם · עד ששאל המלאך והודיעו פירוש במראה הנבואה עצמה והוא אמרו · קרבית על חד מן קמייא ויציבא אבעא מיניה על כל דנא ואמר לי ופשר מיליא יהודעינני · וקרא כל העניין ההוא חזון · אחר שזכר שהוא חלם חזא מפני שפרשו לו המלאך כמו שזכר בחלום של נבואה והוא אמרו אחר זה · חזון נראה אלי אני דניאל אחרי הנראה אלי בתחלה · וזה מבואר כי חזו"ן נגזר מן חז"ה ומרא"ה נגזר מן רא"ה וחזה וראה בעניין אחד · ואין הפרש בין אמרך במראה או במחזה או בחזון אין שם דרך שלישי אלא שני הדרכים אשר ספרה התורה בהם · במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו · אלא שיש בהם מדרגות כמו שיתבאר · וממשלי הנבואה משלים רבים שלא פורש עניינם במראה הנבואה · אלא אחר היקיצה ידע הנביא מה היתה הכוונה במקלות אשר לקח זכריה במראה הנבואה · ודע כי כמו שיראו הנביאים דברים שהרצון בהם משל · כנרות זכריה · והסוסים · וההרים · ומגלת יחזקאל · וחומת אנך אשר ראה עמוס · והחיות אשר ראה דניאל · וסיר נפוח אשר ראה ירמיה · ומה שדומה לזה מן המשלים אשר הנרצה בהם לחקות עניין · כן יראו עוד דברים הנרצה בהם מה שיעיד עליו שם הדבר ההוא הנראה מצד הגזרה או השתוף בשם · וכאלו פעל הכח המדמה הוא להראות דבר יש לו שם משותף · יורה אחד מענייניו על עניין אחר שזה ג"כ מין מן המשל · כמאמר ירמיהו מקל שקד · והיתה הכונה להורות משתוף שק"ד ואמר · כי שוקד אני · לא מעניין המקל ולא מענין השקדים · וכן ראיית עמוס כלוב קיץ · להורות ממנו על תום מדת הזמן ואמר בא הקץ · ויותר נפלא מזה שתהיה ההערה בשם אח' אותיות השם ההוא הם אותיות שם אחר בשנוי סדרם ואעפ"י שאין שם גזרה בין שני השמות ההם ולא שתוף עניין ביניהם כשום פנים · כמו שתמצא במשלי זכריה בלקחו המקלות לרעות הצאן במראות הנבואה וקראו האחת נועם והאחר חובלים · והיתה הכונה בזה המשל שהאומה בתחלת עניינה היתה בנועם השם והוא אשר הנהיגה והיישירה והיתה שמחה בעבודת השם מיושרת לזה והשם רוצה אותה ואוהבה כמו שאמר · את יי' האמרת היום ויי' האמירך היום · ומנהיגה ומיישירה או משה ומי שאחריו מן הנביאי' · ואח"כ נעתק עניינה עד שמאסה אהבת השם ומאסה השי"ת ושם מנהיגיה חובלים כירבעם ומנשה · הנה זאת המלה לפי הגזרה חובלים · מן מחבלים כרמים · ואחר כן למד ממנו ג"כ ר"ל מקרוא שמו חובלים על מאסם בתורה ומאוס

אפודי

ויאמ שאמר הרב אל האחד בא לבאר את מרה והוא החוש המשותף כי הוא שמכשר השכל במה שהשיג בחושים החיצונים והאחד בא להפוך את סדום והוא הכח המדמה כי מדרכו שהטבע והחפוש בענייני' הגשמיי' והאחד לרפא' את אברהם ושהיה דבק בהשגה השכלית והוא השכל : וממה שהקדמנוהו מצורך ההזמנה · ר"ל שצריך הנביא להיותו חכם ומוכן הכנה מזגית מלד כמו שהקדים לנבואה : אשר שמעוהו או שעלה בדעתם · ר"ל כי דבור המלאך למנוח או למנוח לא היה נבואה כלל כי לא היו מפורסמים בחכמה · אבל מה ששמעוהו היה דמיון חוץ בדמיונם והם חשבו ששמעו הקול ההוא יוצא חוץ לנפש והוא כדמות בת קול כי בת קול לפי דעת הרב זה עניינו שהאדם השומע הקול ההוא פיה חוק הדמיון כדבר ההוא כאלו שמעהו חוץ לנפש · ואמנם יטעה בזה שתוף השם : ר"ל מ"ש בפסוק להגר מלאך יי' יטעה בני אדם בשתוף מלאך ויחשבו שהיא נבואה ואין העניין כן כי זה המלאך עניינו דמיון לבד בלתי נבואה : והוא העקר הדוחה · ר"ל שתוף מלאך : והתבונן אמרו וימצאה מלאך · ר"ל כראיה שהמלאך כבתו' אבל הגר אינה נבוא' שאמר הפסוק וימצאה לשון מציא' וכיוצא בזה בא' לשון מציאה ביוסף וימצאהו איש ובאחרו חז"ל שהאיש ההוא מלאך ואין ספק שיוסף בן י"ז שנה לא היה נביא אבל המלאך ההוא היה דמיון יוסף וכאלו ראה איש חוץ לנפש שהלכה לבו אחיו והטיה שמעתי אומרי' נלכה דותינה ומלך שזה המלאך הנראה אבל יוסף היה א' עם המלאך הנראה אבל הגר הוציא הפסוק בשניהם אבל מציאה :

פרק מג אחר ההערה · ר"ל אחר שיעור משכבו ידע פתרון החלום : אלא שיש בהם מדרגות כמו שיתבאר · ר"ל זה יתבאר בפרק מ"ה מזה החלק :

שלא

שם טוב

הגדול אל לא תעבור לגדול שבהם אמר ואם היו אלו חוץ לשכל הכח השכלי לא יעבור' כהשגת השכל הפועל אף כי כל הנבואו' לפי דעת הרב השפע בא לנפש מהשכל וא"כ א"א שיראה הנבוא ג' שכלים נבדלים אבל ישגם חוץ לשכל ולכן יתחייב שיהי' ואת על השגה שכלית וילדק אל לא תעבור מעל עבדך כי אם הרצון בדבקות שלא יעבור השכל לזולתו הכח יתבא' כי אף שבאוני מראה ראה אברהם את השם וג' אנשים כי זה היה במראה הנבואה כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אין התחיל לבאר איך היתה צורת המראות וכזה יסולק ספק גדול והוא למה נראה השם ית' לאברהם ולא אמר לו שום דבר עד שהוצרך ר' חייא לומר שהיה זה לבקר את החולה אבל האמת הוא כי וירא אליו יי' הוא עניין כולל ואחר קנופי' איך היה וכן העניין כאומרו ויאבק איש עמו שהיה במראה הנבוא' אחר שהתבאר באחרון שהוא מלאך כי אמר בסוף כי ראיתי אלהים פנים וכו' והמלאך נקרא אלהים אף כי אמרו שלחני כי עלה השחר וגם מורה על שהיה מלאך כן היה במראה הנבואה כעניין אברה' באלוני ממרא כי הקדים ספור וירא אליו יי' ואחר כן התחיל לבאר איך היה וכן ביעקב אמ' ויפגעו בו מלאכי אלהים ואחר כן התחיל לבאר איך קרה עד שפגעו בו ואמר שהוא שלא שלוחים ופעל ועשה ויותר יעקב לבדו והוא מלאכי אלהים אם כן זה ההתדבקות הוא במראה הנבואה וכן עניין בלעם כלו בדרך כי כלו היה במראה הנבואה ודברי האתון כל זה במראה הנבואה אחר שיתבאר באחרונה דבור מלאך : וממה שזכרתי תביא ראיה על מה שנזכר בתורה · ר"ל ממה שאינו ראוי לזכרו בעבור שהוא סותר למה שיאמינו בו שהמון עם קצת מהסגולות למה שהוא מגונה ממה שלא אשר זכרנו · וממה שקדמנוהו מצורך הזמנ' לנבואה וממה שזכרנו בשתוף שם מלאך וכו' · ר"ל שצריך שיהיה הנביא חכם ומוכן הכנה מזגית ופרוש מדרכי ההמון פרישות כפלא תדע שהגר ומנוח ואשתו לא היו נביאים כי מנוח עם הארץ הי' וכ"ש אשתו וכ"ש הגר ואז תבין כי הדבור אשר שמעוהו או עלה בדעתם כדמות בת קול לפי דעת הרב בת קול הוא שיהיה אדם חוק הדמיון באופן שחושב שישמע קול חוץ לנפש : ואמנם יטעה בזה שתוף השם · ר"ל כי מה שאמר הפסוק להגר ומלאך יי' יטעה בני אדם ויחשבו שהיא נביאה וכן מנוח ואשתו כי זה המלאך עניינו דמיון לבד : והוא העקר הדוחה רוב הספקות אשר בתורה · הרצון בו כי כאשר תבין מהו מלאך מלאך תבין כבוא' רבות על אמתתם ויסולקו מעליך ספקות רבות אשר באו בתורה והראיה על שהגר אינה נביאה שאמר הכתוב וימצאה לשון מציאה וכיוצא בו באמ' לשון מציאה ביוסף וימצאהו איש והמדרשות כלם אמרו שהו' מלאך ויוסף לא היה נביא כי היה בן י"ז שנה אבל כל המלאך ההוא הוא דמיון יוסף וכאלו ראה איש חוץ לנפש שאלהו בעבור אחיו והשיבו שמעתי אומרי' נלכה דותינה ואמר שזה המלאך הנראה אבל יוסף היה המלאך הנראה אבל הגר הוציא הפסוק בשניהם מלשון מציאה :

פרק מג כבר בארנו בחבורנו שהנביאי' יתנבאו במשלים וזה שהוא יראה הדבר ע"צ המשל וכו' וכן שהעניין במשלים אשר יראוהו הנביאים הוא כמו ומן החלומות עוד יש שנודע עניינם אחר היקיצה שידע אדם אחר שיעור משכבו ידע פתרון החלום כן היה העניין במראה הנבואה ידע מה שהוא משל ומן החלומות מה שלא ידע אדם פתרון חלומו כן מהמשלים אשר יראה האדם במראה הנבואה לא ידע מה שהוא משל כן הנביאים המשלים אשר יראו כמו אלו' לא ידעו למי הוא משל ולא ידעו פירוש אותה הנבואה וזה המין הג' לא זכר הרב ואין ספק כי נמצא זה המין בנביאים והנה דניאל לא ידע ביאת הגואל כמ"ש כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ כ"ש זולתו וכמו שיראו הנביאי' דברים שהרצון בהם משל כנרות זכריה וכו' : ויותר נפלא מזה שתהיה ההערה בשם אח' אותיו' השם ההוא הם אותיות שם אח' בשנות סדורן ר"ל בשנוי סדרי האותיות ואע"פ שאין שם גזרה בין ב' השמות ולא שתוף עניין בשום פנים וכו' עד והפך אותיו' חבל ושמהו בחל וכמו שבאו אלו כאלו' בעניינים הנבואיים בדברים אשר אין להם סתרי חכמה בא ג"כ לפי זה הדרך עניינים קלד ויש בם סודות מסתרי הנבואה כי

באמרו

קרקאש

וכל אותו הספור עם וכירת אכסו שלום אשר בשנו של קבית והוכר כסנוריום וגלוק לוט וכל אותם הפרטים האריכים וא"כ זה כרא' שכות במשמעו וכיון אכסו' חמם וזכו כביאים וקראם מלאכים כי הכנ' אר' והאטולים יקראו מלאכים כמ"ש ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ואמר לכם חגי במלאכות יי' ואם יאמר אומ' אם עניין וירא אליו יי' עם אמרו והנה שלשה אנשים נצבים עליו יאמר לו אין תוקפם ומאומר בקורם כמ"ש רבי אברהם אבן עזרא והראות קים מאמר משם לו זעקת סדום ועמור' עד רבם וכל אותו הספור האריך בבקשת אברהם ההצלה ושבוכותו לצדיקים קצים בלקחם · וכן אמר עוד בעניין יעקב ויאבק איש עמו שהו' בתורת נבואה · בזה קשה מה עניין ונקע כף ירך יעקב אם היה מראה נבואה ואמ' הכתוב ויזרח לו השמש כאשר עבר לו את פנואל והוא צולע על ירכו שבראה תום סוף העניין אמתי ר"ל הקצת סירך ופתך לו ע"כ לא יאכלו בני ישרא' את גיד הנשה קדש שבגד אותם כביאים ולא מנוח ואשתו נביאי' כי זה הדבור אשר שמעוהו או שעלה בדעתם הוא כדמות בת קול · בכאן תמה גדול ויסתפקו אותו הספור לא ואמיכו רשווכך שהוא עניין עלה בדעתם ולא פיהיה עניין בת קול כי כל הדברים שקראם שנאמרו בתוך העניין וכחישו פיהיה בת קול או עניין עלה בדעתם · ואמנם יטעה בזה שתוף השם הרצון בו שקראו מלאך ומלאך גם תפוסת אמנם אני רואה שהשפוף אמר ולא ידע מנוח כי מלאך יי' הוא ואמר ולא יסף מלאך יי' לראות אל מנוח ואשתו ואמר מנוח מות נמות כי אלהים ראינו וקראו כמה פעמים מלאך יי' :

פר"מ"ל

שם טוב מורה נבוכים חלק שני אפודי

ומאום הישם אותם • וזה העניין לא יגזר מהובלים אלא בהחליף סדר החי"ת והכי"ת והלמ"ד ואמ"ם בעניין המאום והנעילה מזה המשל • ותקצר נפשי בהם ונם נפשם בחלה בי • והפך אותיות הבל ושמהו בהל • ובאו לפי זה הדרך עניינים זרים נ"כ סידורי באמרו במרכבה • נחשת קלל • ורגל ענל • וחשמל • ובמקומות זולת זה כשתחפשם בשכלך בכל מקום יתבארו לך מכח הדברים אחר זאת ההערה :

פרק ארבעים וארבעה

הנבואה אמנם תהיה במראה או בחלום כמו שבארנו פעמים ולא נשוב זה תמיד • ונאמר עתה כי כשינבא הנביא אשר שיראה משל כמו שבארנו פעמים • ואפשר שיראה הש"י במראה הנבואה ידבר עמו כמ"ש ישעיה • ואשמע את קול יי אומר את מי אשלח ומי ילך לנו • ואפשר שישמע מלאך מדבר עמו והוא יראהו וזה הרבה מאד כמו שאמר • ויאמר אלי הלא ידעת מה המה אלה • ויען המלאך הדובר בי • ואשמע אחר המה אלה • ויען המלאך הדובר בי • ואשמע אחר קדוש מדבר • וזה הרבה מאד מאין מספר • ופעמים יראה הנביא איש מבני אדם מדבר עמו כמ"ש ביחזקאל והנה איש מראהו כמראה הנחשת וידבר אלי האיש וגו' • אחר שפתח המאמר היתה עלי יד יי' • ופעמים שלא יראה הנביא צורה כלל אלא ישמע דבר לבד במראה הנבואה יקראהו • כמ"ש דניאל • ואשמע קול אדם בין אולי • וכמו שאמר אליפז • דממה וקול אשמע וכמ"ש נ"כ יחזקאל • ואשמע את הקול מדבר אלי • כי אין העניין ההוא אשר השיג במראה הנבואה הוא אשר דבר עמו • אבל הבדיל העניין ההוא הנפלא הזר אשר בזר שהוא השינו • והתחיל בעניין הנביאה וצורתה ואמר ואשמע את קול מדבר אלי • ואחר מה שהקדמנוהו מזאת החלוקה אשר העירו עליה הפסוקים • יאומר שזה הדבר אשר ישמעהו הנביא במראה הנבואה אפשר שידמה לו נ"כ שהוא בתכלית העיצם • כמו שיהלום האיש שהוא שמע רעם גדול או ראה רעש או זועה • כי הרבה פעמי יהלום החולם זה נ"כ ופעמים שישמע הדבר ההוא אשר ישמעהו במראה הנביאה בדבר הרגיל הנודע עד שלא ירחיק ממנו דבר • יתבאר לך זה מעניין שמואל הנביא כי כאשר קראו הש"י בעניין הנבואה השב שעלי הכהן קראו פעם אחר פעם נ' פעמים • אח"כ באר הכתוב עלת זה • ואמר כי אשר חייב לו זה והיותו חושב אותו עלי • הוא באשר לא היה יודע או שדבר השם לנביא יהיה בזאת הצורה • ולא נגלה לו עדיין זה הסוד • והוא אמתי • ושמואל טרם ידע את השם וטרם יגלה אליו דבר יי • רוצה בו שהוא לא היה יודע ולא נגלה לו שכן הוא דבר יי • או יהיה אמרו טרם ידע את יי • רוצה בו שלא קדמה לו נבואה • כי אשר יתנבא בכר נאמר בו במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו • ויהיה פירוש הפסוקלפי עניינו כן ושמואל לא התנבא קודם לזה ולזה לא ידע כי כן תהיה צורת הנבואה ודעהו :

פרק ארבעים וחמשה

ואחר מה שקדם מבאור אמיתת הנבואה • לפי מה שחייבוהו העיון עם מה שהתבאר בתורתנו • צריך שאזכור לך מדרגות הנבואה לפי שני השרשי' האלה • ואילו אשר אקראם מדרגו' נבואה אין כל מי שהוא במדרגה מהם נביא • אבל המדרגה הראשונ' והשניות הם מעלות לנבואה • ולא ימנה מי שהגיע למעלה משתיהם נביא מכלל הנביאים אשר קדמו הדברים בהם • ואם יקרא בקצת העתים נביא • הוא לקצת כללו' • להיותו קרוב לנביאים מאד • ולא ישתך באלו המדרגות היותך מוצא בספרי נביא באתהו הנבואה בצורת אחת מאלו המדרגות • ויתבאר בנביא ההוא בעצמו שבאתהו הנבואה בצורת מדרגה אחרת • וזה שאלו המדרגות אשר אזכרם אפשר שיבא קצת נבואת הנביא ההוא אליו לפי צורת אחת מהם • ותבואהו נבואה אחרת בעת אחרת לפי מדרגה למטה ממדרגת הנבואה הראשונה • כי כמו שהנביא לא יתנבא כל ימיו בהדבקות • אבל יתנבא עת ותפרד ממנו הנביאה עתים • כן ינבא עת אחת בצורת מדרגה עליונה • ואח"כ ינבא עת אחר בצורת מדרגה למטה ממנה • או אולי לא יגיע למדרגה העליונה ההיא אלא פעם אחת בכל ימיו ואח"כ תשולל ממנו • ואולי ישאר על מדרגה למטה ממנה אל עת הפסק נביאתו • שא"א מבלתי הפסק הנבואה משאר הנביאים קוד' מותו אם בזמן מועט או גדול כמו שהתבאר בירמיהו באמרו • לכלות דבר יי' מפי ירמיהו • וכמו שתתבאר ברוד באמרו • ואלה דברי דוד האחרונים • והוא ההקש בכל • ואחר הקדימי זאת ההקדמה והצעתה • אתחיל בזכרון המדרגות הנרמזו אליהם ואומר :

המדרגה א תחלת מדרגות הנבואה • שילוה לאיש עזר אלהי שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול • כהצלת קהל חשוב מקהל רעים • או הציל חשוב גדול • או השפיע טוב על אנשים רבים • וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות זאת התכרא

קרקאש

פרק מד

עד שלא ירחיק
מחנו רב' הלעזנדוה
מלחר מחנן כו פוס
שנו שלא תוקם
הקרוקים היה כדבר
מחורגל לא יקבוב
מזה מענין
שחנו מוח ברכך
מדרכי מבנותם :

פרק מה

מדש מפלגם ג"כ
מזה מכם מים בשנ
שמים טוב • כפאר
לו מפרם מזה מהדי
לאיכו בשת שמים
דש ומים מבקש
לפרש לישראל
מאחר דברי
מתורות בפנבואת
מרכבות לישראל
את"ם לו בחלקה
מכבוהים טוב ג כלם
אכם מקבר מאחר
אל עלמו מחזק
שבי יחזקם
ומבואם

שלא פורש עניינים שלא לחר מיקיצה • ר"ל כימו שלא יודע פתרון החלום שלא לחר מיקיצה כן יקרה לפעמים שלא תודע ענין הנבואה שלא לחר הפסק הנבואה' כהקיץ כאנשי סדרום • ר"ל כאנשי סדרי החותות • עוד קודו כחמרו במרכבה' מקל ונעל ומשקל • ר"ל שלהו מאמות הם מלד כנזרה : ותמרו בחותת • ר"ל הפסוקים • וכמו שביארתיו בחלק נ' בפרק ו' וקלל תפסר ר"ל לקל • כלומר שהשפעת' בית בקלות והחיידו; ונעל • ר"ל דבר עגל : ומשמל • ר"ל עתים חמות עתים מקללו' וכמו שיבאר בפ"ו מחי"נ :

פרק מד

עמון • רוצה לומר וכבר ביבם זה פענין למעלה בפרק מ"ב מזה החלק והרב כתב בפרק מ"ב אלא שתפשר שירחיק הנבואה בחילו בח"י ידבר עמו בחלום ובמראה הנבואה כחילו בפ"י ידבר עמו רוח הקדש בלבד וח"כ זה מתיר' ושתעכם כי הרב יבאר בפרק מ"ו שחילו בחלום מסוקים מנמלה' שהש"י יזכר עם הנביא בחלום ולפעמי שתחת השורה' כיש בחלום הנבואה וכסוף נשמקש וזה חלום בכולו' אלא שהנבואה מתחלה ועד סוף זה ח"ל שיבאר בפ"י עמו ח"כ כשאחר הרב הנה לפפר שיבאר בפ"י בחלום הנבואה ידבר עמו ולפי שהחלק הנבואה' הוא מחלה ולבסוף נשמקש וזה חלום בכולו' : ותשמע קול חדש • ר"ל זהו קול נכרת במדקש : לפפר שיבאר לו נ"כ • ר"ל מזה קול נכרת המדקש פעמים יהיה קול גדול וחזק כקול רעם גדול ורעש : ופעמים שישמע הדבר מהו • ר"ל לפפר שלא יהיה הקול נכר' במדקש חזק ולא קולו' תרגיש כלפי מפתידים כענין שאמר הנביאה וכו' • ולא נגלה עדיין זה הסוד • ר"ל מזה הקול שמשמע לא היה חזק קול נכרת במדקש שיהיה לא התחלה לענין הנבואה עד שגלה לו הענין על הכתוב :

פרק מה

מי שבניא למעלה מסתיקן • ר"ל שלין מי שבניא לפי ז מעלה מסתי המדרגות הרחוקות לו לסתיקן הוא

קרקאש

פרק מד

עד שלא ירחיק מחנו רב' הלעזנדוה מלחר מחנן כו פוס שנו שלא תוקם הקרוקים היה כדבר מחורגל לא יקבוב מזה מענין שחנו מוח ברכך מדרכי מבנותם :

פרק מה

מדש מפלגם ג"כ מזה מכם מים בשנ שמים טוב • כפאר לו מפרם מזה מהדי לאיכו בשת שמים דש ומים מבקש לפרש לישראל מאחר דברי מתורות בפנבואת מרכבות לישראל את"ם לו בחלקה מכבוהים טוב ג כלם אכם מקבר מאחר אל עלמו מחזק שבי יחזקם ומבואם

עמשא וגו׳ · ודע : שכמו זה הכח לא נבדל ממשה רבינו מעה השיגו לגדר האנשים. ולזה התעורר להרוג את המצרי . ולמנוע הרשע משני הנצי׳ . ומחוזק זה הכח בו עד שאחרי פחדו וברחו והגיעו למדין והוא גרירא . כאשר ראה מאומה מן הפעול לא משל בעצמו מהסירו ולא יכול לסובלו . כמ״ש ויקם משה וישיעין . וכן נלוה אל דוד כמו זה הכח אחר שנמשח בשמן המשחה . כמ״ש הכתוב בו . ותצלח רוח אלהים אל דוד מחיום ההוא ומעלה . ולזה התנבר אל הארי וצ הדוב והפלשתי ויכוצא ברוח יי׳ הזאת . לא הביאה אחר מאלו לדבר בדבר . אבל תכלית זה הכח להעיר זה המרווזק לפעל אחר . ולא לאי זה פעל שיזדמן . אלא לעזור עשוק אם אח׳ גדול או קהל. או מה שמביא לזה . וכמו שאין כל מי שרואה חלום אמתי נביא . כן אין כל מי שילוה אליו עזר לדבר אחד איזה דבר שנזרמן בקנות ממון . או הניע לעניין מיוחד בו . יאמר עליו שהתחברה אליו רוח יי׳ . או יי׳ עמו . ושהוא עשה מה שעשה ברוח הקודש . ואמנם נאמר זה בבני שעשוה טוב גדול מאר . או מה שמביא אליו כהצלחת יוסף בבית המצרי . אשר היתה סבה ראשונה לענייניים גדולים התחדשו אחר כן כמו שהתבאר : והמדרגה ב הוא שימצא האדם כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחר התחרש וישימהו לדבר . וידבר בחכמות או בתושבחות או כדברי הזהרה מועילים או בעניינים הנהגיים או אלהיים וזה כלו בעת היקיצה והשתמש החושים על מנהגיהם . וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקודש . וכזה המין מרוח הקודש חבר דוד תלים . וחבר שלמה משלי וקהלת ושיר השירים וכן דניאל ואיוב ודברי הימי׳ . ושאר הכתובים . כזה המין ברוח הקדש חוברו . ולזה יקראום כתובים . רוצים לומ שהם כתובים ברוח הקודש . ובכאור אמרו מגלת אסתר ברוח הקודש נאמרה ועל כיוצא ברוח הקודש חזה אמר דוד . היה השם דבר בי ומלתו על לשוני . ר״ל שהיא הביאתהו לדבר מאלו הדברים . ומזה חכת היו ע׳ זקנים הנאמר עליהם . ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו . וכן אלדד ומדד . וכן כל כהן גדול הנשאל באורים ותומים מזה הכת . ר״ל שהוא כמו שזכרו . שכינה שורה עליו ומדבר ברוח הקודש . וכן יהואיל בן זכריהו מזה הכת והוא הנאמר עליו בדברי הימי׳ . היתה עליו רוח יי׳ בתוך הקהל ויאמר הקשיבו כל יהודה וישבי ירושלים כה אמר יי׳ לכם וגו׳ . וכן זכריהו בן יהוידע הכהן מזה הכת שהנה נאמר בו . ורוח ה׳ לבשה את זכריה בן יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם ויאמר להם כה אמר האלהים . וכן עזריהו בן עדו׳ אשר נאמר בו ועזריהו בן ערו היתה עליו רוח אלהים ויצא לפני אסא וגו׳ וכן כל מי שבאהו כמו זה ודע שבלעם גם כן מזאת הכת היה בעת שהיה טוב זה העניין רוצה באמרו . וישם יי׳ דבר בפי בלעם . כאלו הוא אומר שברוח השם ידבר . ומזה העניין יאמר הוא על עצמו . שומע אמרי אל וגו׳ . ומשה שצריך שנעורר עליו שדוד ושלמה ודניאל הם מזה הכת . ואינם מכת ישעיה וירמיהו ונתן וחנביא ואחיה השילוני וחבריהם. שאלו ר׳ל דוד ושלמה ודניאל אמנם דברו וזכרו מה שזכרו ברוח הקודש ואמנ׳ מאמר דוד. אמר אלהי ישר׳ לי דבר צור ישר׳. ענייננו שהו׳יעדו טוב על יד נביא אם נתן או זולתו כמו . ויאמר יי׳ לה׳ וכמו ויאמר יי׳ לשלמה יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת את בריתי . אשר זה בלא ספק יעוד רע לו ע׳ אחיה השילוני או זולתו . וכן אמרו בשלמה . בנבעון נראה יי׳ אל שלמה בחלום הלילה ויאמ׳ אלהים וגו׳ אין. זה נבואה גמורה לא כמו היה דבר יי׳ אל אברם במחזה לאמר . ולא כמו ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה . ולא כנבואת ישעיהו וירמיהו. כי כל אחד מהם אע״פ שבאתהו הנבואה בחלום הנבואה היא תודיעהו שהיא נבואה ושבאת לו הנבואה . וזה העניין של שלמ׳ אמר בספרי . ויקץ שלמה והנה חלום וכן בעניין השני אמ׳ בו . וירא יי׳ אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בנבעון . אשר התבאר שהוא חלום . וזאת מעלה למטה מפעלת הנאמר עליה בחלום אדבר בו . כי כאשר יתנבאו בחלום לא יקראוהו חלום בשום פנים אחר הניע הנבואה אליהם בחלום. אלא שיפסקו לנמרי שהיא נבואה . כמו שאמר יעקב אבינו כאשר התעורר מחלום הנבואה ההוא לא אמר שזה חלום . אבל פסק ואמר . אכן יש יי׳ במקום הזה וגו׳ . ואמר אל שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען . ופסק שהוא נבואה . ואמנם בשלמה אמר ויקץ שלמה והנה חלום . וכן דניאל תמצאהו מתיר המאמר שהם חלומות ואע״פ שהיה רואה בהם המלאך וישמע דברו יקראם חלומות . ואפי׳ אחר דעתו מהם מה שידע אמר . אדין לדניאל בחזיוא די ליליא רזא גליא . ואמר עוד באדין חלמא כתב חזי הוית בחזוי עם ליליא וגומר וחזוי רישי יבהלוני . ואמר ואשתומם על המראה ואין מבין . ואין ספק שזאת המדרגה למטה ממדרגת אשר נאמר בהם . בחלום אדבר בו . ולזה הסבימה האומה לסדר ספר דניאל מכלל הכתובי׳ לא מן הנביאים . ולזה העירותיך שזה המין מן הנבואה אשר בא לדניאל ולשלמה . אע״פ שראו בו מלאך בחלום . לא מצאו בעצמם שהיא נבואה נמורה אבל חלום יודיע באמתת עניינים . והוא מכת מי שידבר ברוח הקודש . וזאת היא המדרגה השנית . וכן בסדר כתבי הקודש לא שמו הפרש בין משלי וקהלת ודניאל ותלים ומגלת רות ומגלת אסתר הכל ברוח הקודש נכתבו . ואלו גם כן כלם יקראו נביאים בכלל :

המדרגה ג והיא תחלת מדרגות מי שיאמר ויהי דבר יי׳ אליומה שנושה מן

הלשונות

[illegible]

הלשונות אל זה הענין · הוא שיראה הנביא משל בחלום ובתנאי' ההם כלם אשר קדמו באמת' הנבואה ובנוף החלום ההוא של נבוא' יתבאר לו ענין המשל ההוא אי זה דבר נרצה בו · כרב משלי זכריה כלם :

המדרגה ד שישמע דבר בחלום של נבואה מפורש מבואר ולא יראה אמרו · כמו שקרה לשמואל בתחלת נבואה שבאה אליו כפי מה שבארנו מעניינו :

המדרגה ה הוא שידבר עמו איש בחלום כמו שאמר בקצת נבואת יחזקאל וידבר אלי האיש בן אדם :

המדרגה ו שידבר לו מלאך בחלום · וזה ענין רב הנביאים ובאמרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום :

המדרגה ז שיראה בחלום של נבואה כאלו הוא ית' עלה ידבר עמו · כמאמר ישעיה ראיתי את יי' ואראה את ה' ויאמר את מי אשלח ומי ילך לנו · וכמאמר מיכיהו בן ימלא ראיתי את יי' :

המדרגה ח שיבואהו חזון במראה הנבואה ויראה משלים · כאברהם במראה בין הבתרי' · כי המשלים ההם היו במראה ביום כמו שהתבאר :

המדרגה ט שישמע דברים במראה · כמו שבא באברהם והנה דבר יי' אליו לאמר לא יירשך זה :

המדרגה י שיראה איש אשר ידבר עמו במראה הנבואה · כאברהם ג"כ באלוני ממרא · וכיהושע ביריחו :

המדרגה יא שיראה המלאך ידבר עמו במראה · כאברהם בשעת העקדה וזאת אצלי העליונה שבמדריגות הנביאים אשר העידו הספרים בעניניה' אחר אשר התישב מה שהתיישב משלמו' דבריות האיש כפי מה שיחייבהו העיון · ואחר ההתנות במרע"ה · אבל אם אפשר שיראה הנביא עוד במראה הנבואה כאלו השם ידבר עמו · הוא רחוק אצלי · ולא יגיע פעל הכח המדמה לזה · ולא מצאנו זה הענין בשאר הנביאי' · ולזה בארה התורה ואמרה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו · שם הדבו' בחלו' לבד ושם למרא' הדבקו' השכל והשפעתו · והוא אמרו במראה אליו אתודע · שהוא התפעל מן ידע ולא באר שבמרא' ישמע דבר מהשם · וכאש' מצאתי הכתובים יעידו בדבר שמעו הנביא ויבאר שהוא במראה אמרתי ע"צ המחשבה · שאיפשר שיהיה זה הדבר אשר ישמע בחלום ולא יתכן במותו במראה הוא שיהיה השם ידמה לו שהוא ידבר עמו · זה כלו ע"צ המשך אחר הנראה · ואיפשר שיאמר האומ' שכל מרא' שתמצא בשמע דבור יהיה תחלת הענין ההוא מראה · ואחר כן הגיע להשתקע ושב חלו' כמו שבארנו באמרו · ותרדמה נפלה על אברם · ואמרו זו תרדמה של נבואה ויהי כל דבור שישמע על אי זה צד שישמע בחלו' כמו שבא הכתוב · בחלום אדבר בו · אבל במראה הנבואה לא יושג בו אלא משלים או השגות שכליות יגיעו בעבורם אל ענייני חכמות במה שיגיע מן העיון כמו שבארנו · והוא אמרו במראה אליו אתודע · ולפי זה הפירוש האחרון יהיו מדרגות הנבואה ח' מדרגות · והעליונה שבהם השלמ' שיתנבא במראה בכלל ואפי' דבר עמו איש כמו שנזכר · ואולי תקשה עלי ותאמ' כבר מנית במדרגת הנבואה שיהיה הנביא שומע הדבור מהשם ידבר עמו כישעיהו ומיכהו ואיך יהיה זה ויסודנו שכל נביא ישמע אמנם הדבור באמצעות מלאך אלא מרע"ה אשר נאמ' בו פה אל פה אדבר בו · דע כי הענין כן שהאמצעי הנה הוא הכח המדמה שהוא אמנ' ישמע שהשם דבר אתו בחלום של נבואה · ומרע"ה

מעל

[illegible]

מעל הכפורת מבין שני הכרובים ז"ל שכוונת מרע"ה היתה מכיון שני הכתות שהם הכת השכלי והכת הקנאי ומעל הכפורת יהיה השכל הנבדל ול"ב כי מעל הכפורת ר"ל מן הכת השכלי ושני הכרובים הם הכת הקנאי והחוש והשם יודע לו זה יכפר :

פרק מ"ו זה הפרק הפרה גדולה לפרושי רכות מענייני הנבואה שהיא כראיה משתא הענין שהיא פיעל נעשה מענין מה שהורה לנעלות שהם במרתה הנבואה לו בחלום כאחיו לא שיהיה לענין הזה מציאות מן הנמשא כלל לחבל שם במרתה לו בחלו' וכח סרה לפקיח הנפלא מן המסוכר כענין קח לך אחת זכוכים וכענין מתור כח בקיר ולכיכין קח לך לבנה וכענין שכב על צדך השמאלית וכענין הפעברת תער על הראש ועל הזקן וכענין הכלי שהיה הענין ענית נרעון שהוא מכוער שלא היה הענין זקן לנפש רק כמרח לו בחלום כן ענין יונה בן אמתי וענין בלעית שהוא לו וענין הפקידה לאשר רמז הורה כלומרו לו ירד מן הלך כדרך וכיוצא כזה הם יותר :

פרק מן

אדם בחלום . שכבר הלך לארץ הפלנית . ונשא שם אשה . ועמד ומן . וגולד לו בן . וקראו פלוני . והיה מענייניו מה שהיה . כן משלי הנבואה הלו אשר יראו או יעשו במרא'הנבואה כמה שיורה המשל ההוא מעשה מהמעשים ודברים יפעל אותם הנביא ומדת זמנים יכרו בין פעל ופעל ע'צ המשל ונסיעות ממקים למקום הכל הוא במראה הנבואה . לא שהם פעלים נמצאים לחושים הנראים . ויבא זכרם בספרי הנבואה קצתם מוחלטים . שאחר שנודע שהכל היה במראה הנבואה . לא הוצרך להשיב בזכור כל חלק וחלק מן המשל שיהיה במראה הנבואה . כמו שיאמר הנביא ויאמר י' אלי ולא יצטרך לבאר שהיה בחלום . ויחשבו ההמון שהפעולות ההם והנסיעות והשאלות והמיענים הכל היה בעניין השגת ההושים לא במראה הנבואה . ואני אזכור לך מזה מה שלא יספק אדם בו . ואחבר אליו קצת מה שהוא ממינו . מן הקצת ההוא יתבאר לך מה שלא זכרתיו . ומזה שהוא מבואר ולא יספק אדם בו . מאמר יהזקאל . אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים לפני וגומר ותשא אותי רוח בין הארץ ובין השמים ותבא אותי ירושלמה במראות אלהים . כן אמרו ואקום ואצא אל הבקעה . אמנם היה במראות . כמו שנאמר באברהם ויוצא אותו החוצה ויאמר . וזה היה במחזה . כן אמרו ויניחני כתוך הבקעה . אמנם היה במראות אלהים . וזכר יהזקאל במראה ההיא אשר הובא בה ירושלים דבר זה לשונו . וארא והנה תור אחד בקיר ויאמר אלי בן אדם התור נא בקיר ואחרור בקיר והנה פתח אחד וגו' . וכמו שהוא ראה במראות שצוה לחתור בקיר עד שיכנס וירא מה הם עושים שם וחתר כמו שנזכר במראות אלהים ונכנס מן החור וראה מה שראה . וכל זה במראה הנבואה . כן אמרו לו ואתה קח לך לבנה וגו' . ואתה שכב על צדך השמאלי וגו' ואתה קח לך חטים ושעורים וגו' . וכן אמרו והעברת על ראשך ועל זקנך כל זה במראה הנבואה . ראה שהוא עשה הפעולות ההם אשר צוה לעשותם . והלילה לשם מתת נבואיו דומים לשוטים ולשבורים . ויצוה לעשות מעשה השוטים . ויצוה לעשות מעשה השגעון . מחובר אל המצוה במרי שהוא היה כהן וחייב שני לאוין על כל פאת אקן ופאת ראש ואמנם היה זה כלו במראה הנבואה . כן אמרו כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף . אמנם זה היה במראות אלהים . ואמנם יחשבו חלושי הסברא בזה כלו היות הנביא מספר שהו' צוה לעשות כן ועשה . וכן יספר שהוא צוה להחתר בקיר אשר בהר הבית והוא היה בבבל וזכר שהתרו כמו שאמר . ואהתר בקיר . וכבר ביאר שזה היה במראות אלהים . וכמו שבא באברהם היה דבר י' אל אברהם במחזה לאמר ונאמר במראה הנבואה ההוא ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים וזה מביאר שהוא מראה נבואה . היה רואה שהוצא ממקום שהיה בו ער שראה השמים ואחר כן נאמר לו וספור הכוכבים ובא ספור זה כמו שתראהו וכן אומר בעניין אשר צוה בו ירמיהו . שישמון את האזור בפרת . וטמנו ופקדו אחר זמן נדול . ומצאו שכבר התעפש ונפסד . כל אלו המשלים במראה הנבואה . ולא יצא ירמיהו מארץ ישראל לכבל ולא ראה פרת . וכן אמרו להושע קח לך אשת זנונים וילדי זנונים . והעניין ההוא כלו מלידת הבנים וקרותם פלוני ופלוני הכל במראה הנבואה . כי אחר הבאור בהיותם משלים לא נשאר העניין מסופק בהיות לרבר מזה מציאות . אלא כשנאמר בהם ותהי להם חזות הבל כדברי הספר וגומ' . וכן יראה לי שעניין נדעון בניזה וזולתה אמנם היה במראה . ולא אקראהו מראה נבואה נמור שנדעון לא הגיע למדרנת הנביאים כל שכן למדרנת המופתי' . ותבליטו שישוב כשופטי ישראל וכבר מנוהו מקלי עולם כמו שבארנו . ואמנם הכל בחלום כחלום לבן ואבימלך כמו שזכרנו . כן מאמר זכריהו וארעה את צאן ההריג וגו' . והעניין עד סופו מבקש השכר בנחת ולקח השכר ומנה הכסף והשליכו בבית היוצר . כל זה ראה במראה הנביא' שהוא צוה בעשותו ועשאהו במראה הנבואה או בחלום של נבואה . וזה דבר שלא יסופק בו ולא יסבל אותו אלא מי שיתערבי לו האפשריות בנמנעות . ומזה שזכרתי תביא ראיה על מה שלא זכרתי הכל מן אחד ודרך אחד הכל מראה נבואה . וכל מה שיאמר במראה ההוא . שהוא עשוה כן . או שמע אי יצא או נכנס או אמר או נאמר לו או עמד או ישב או עלה או ירד או הלך בדרך או שאל או נשאל הכל במראה הנבואה . ואפילו ארכו המעשים ההם המסופרי' . ונקשרו בזמנים ובאישים נרמז אליהם . ובמקומות אחר שיתבא'לך שהוא מעשה

פרק מ"ו

חיסי המין . זה הפרק כפלה יודיע סרכ לנו דעים מסתרי הכוונות עם כמנת הקדמה תחת ויהיה כי ביידיעת חיסי המין מתמין יודע כל המין כי הע"ם של כל חיסי המין מתחלפים קנתם מקנקסיתן שום היה שהמוח לחכירו מכל וכל כי יעלנו ככל חיסי המין חלופי כל"ת ובפרט החלם לער הוא המורכב בחחרון על"ו מהות רחובן הוא שתעון ומהות כי רחובן הוא מדכר וכן שתעון וכן כל החכמי' לם כן ביידיעת מהות היה חחר פרטו יודע כל חיסי המין ולכחר לנו זה הפוד נקרא לדם בחחרון כשם לדם שהוא כולל עם במין וכמו שכחותם לחד מנורת הרים ויחתום קחתם עתותות רכות ושם מתחלפים במספר ושם לחתים כמורת חתרים כן הוא מורת כל מין ומין כי היה לחת וכמלת כדכרי' רבי' ואחר שפניך הרב כי מהיה לחד יודע כל חיסי המין כן רחוי שנדע כי מכניח לחד יודע מורת מהכניחים, ושרטון זה כי מתכוכת הנחה ח' כל הכניחים, חלקת רחיה על כל הנדות חסר המין ספוח ולחר זחת הלפנה תדע כי כמו שיהיה לדם כחלום שכבר הלך לחרץ החלוכית וכו' והרצון בזה שלף שיזכור הכניח מעשה מעשים רבים ועשתה זה לחר זה כזמנים מיוחדים וכעתך ממקום למקום שכל חלו הדברים יורו שיהיה זה חון לשכל ושהם דברים נמלחים לחוסים לחן הדבר כן לכל היה כל כחרלה הכנוחה ולחר שנדע כי כל מה שידלה כחלום וכחרלה הכנוחה תדע שכל הכניח הוא כחלום וכחרלה הכנוחה תדע שכל הספור חשר עשה והחון חשר עמך ו[illegible]חלוחות חשר נעשה כל היה כחרלה הכנוחה וישכנו החכמה שהיא כחרלה הכנוחה חש"ם ולחסלפקף היה כחרלה הכנוחה חש"ם שכוכר שעשה מעשים ועמד זמנים וכעתך ממקום למקום יעמד לחד חתום חן הספור והנה הרב כיחר כי מרחות יחוקל היו כחרלה הכנוחה חף כשנעתך ממקום למקום ותכת חותי יהוחלים כחרלות לחלים כן חמרו ויחיכחי כחוך הסקינה וכיו חלחה עלמות כי כיחר כחומרו כן חדם הענמות כחלם וכו' יכנו עלמותיו חכדה תקותנו נגדרנו לנו הכנר מכנית כסם"ות וחייחם וכו' כמו שמסכים המשל עם הלמשל ומחר רכי יכוה כחמת מחל היה כי חלו הענמות היכמות היו יוסנים כגלות ככל ומקרו חכדה תקותנו נגדרנו לנו וזהו ש זמר החכם הנוח חלי חכמי כניים ושו תפילין שהניח לי לחכת מסם והנה יחחר לך מזה כי מה שחמר ומתם קח לך לכנה וחתם שכב על צדך השמאלי וגו' וחתם קח לך חטים ושעורים וגומ' וכן חמרו והעברת תער על ראשך ועל זקנך כל כחרלה הכנוחה וחלוחה חיכיים זה כהקין כי יהיו כניניים דומים לשוטים ולשכורים כי לא היה שוכה על נדך ימים רכים ולא יחנועע לשום נד ולא היה לוכל לחם נלנים שנוח טמח וכמתם כדי חיכיה סימן ליסרחל שיחכלו לחמם ט"ח נגיים מחוכר חת"ם חיכיים כהקין היכנרת תתער על רחשו ועל זקנו כי יחנוקלף היה כהן ויהיה שני לחחון על כל פלח זקוקלת הרחש וחמנסרת, כחכלית הכניחור חכיים זה כלו כחרלה הכנוחה וכן כחשר הלך עבדי ישעיהו עדום ויחף היה כחרלה הכנוחה, וכן זחרו כענין ירמי' שיחוך

על מה שלח וכרתי הכל מן חחד כדרך ח' הכל חרלה הנכוחה וכן] לחחר יהכחר לך שהוח מלל דע יהיעם לחפיק

פרק מ"ז : עם אמות או יותר מעט · ר"ל כי כשהם כל אדם נגבהו ג' אמות וזה היה גבהו עם אמות מעט כפל מאדם אחר : לא שהיה זה באמת עוג · ר"ל שאם היה זה באמת עוג לא היה עוג נארך האיברים והמשל שאם היה אורך עוג שלשים אמות שלכן היה ארך אמתו י' אמות שלכן כי אורך כל אדם כאורך אמתו ג' פעמים ואם היה אורך עוג ג' אמות שלנו היה אמתו בלתי נערכת כי היה מן הראוי שאורך גופו לא יהיה אלא ג' אמות שלו ואחר שהיה בלתי נערכת היה אפשר שתהיה אמתו קטנה כאמתנו או יותר קטנה ואם אמתו בלתי נערכת עם גופו לא ידענו אורך עוג כלל א"כ מן המחוייב שאלו האמות הם מאשר פרטי האדם הבינונים ואז ידענו גודל גופו שהיה כפל מאדם אחר : אלא האיש הנזכר לבדו · ר"ל אותם הפרטים הכתובים בפסוק לא שהיו כל כך כי דורם אלא כאיש ההוא ממנו :

פרק מח זה הפרק הוא שתיוחס מבאור משלי הנבואה וסתריה וגלה

שהמעשה ההוא משל · דע ידיעה אמתית שהוא במראה הנבואה :

פרק שבעה וארבעים

כבר התבאר ונגלה מאין ספק · שרוב נבואות הנביאים במשלים · שהכלי בה זאת פעולתו רוצה לומר הכח המדמה · וכן צריך שנודיע גם כן מעניין ההשאלות וההפלגות והגוזמות מעט שהנה יבא מהם בכתבי ספרי הנבואה · וכשיובנו כמשמעם מדוקדקים ולא יודע שהם הפלגה וגוזמא · או יובנו כמה שתורה עליו המלה לפי ההנחה הראשונה ולא יודע שהם מושאלים · יתחדשו עניינים מגונים · וכבר בארו ואמרו דברה תורה בלשון הבאי רוצה לומר הגוזמא · והביאו ראיה ממאמר ערים גדולו' ובצורות בשמים וזה אמת · ומכת ההפלגה אמרו · כי עוף השמים יוליך את הקול · ולפי זה נאמר אשר כגובה ארזים גבהו וגו' · וזה המין נמצא הרבה בדברי הנביאים כלם · ר"ל עניינים נאמרו ע"צ הגוזמא וההפלגה לא על צד ההגבלה והדקדוק · ואין מזה הכת מה שכתבה התורה בעוג · הנה ערשו ערש ברזל וגו' שערש הוא המטה · אף ערשנו רעננה · ואין מטת כל אדם כשיעורו בשוה · שאינו בגד ילבשנו · אבל המטה תהיה לעולם יותר גדולה מן האיש הישן עליה · והנהוג הידוע היותה יותר ארוכה מן האיש כשיעור שלישית ארכו · ואם היה ארך המטה הזאת תשע אמו' · יהיה אורך הישן עליה לפי הנהוג בערך המטות שש אמות או יותר מעט · ואמרו באמת איש · רוצה בו באמת איש ממנו ר"ל משאר האד' לא שהיה זה באמת עוג · כי כל איש הוא נערך האברים על הרוב · ויאמר שארך עוג היה כפל אורך אחד משאר האדם או פחות מעט · וזה בלא ספק מזרות אישי המין אלא שאינו נמנע בשום פנים : אבל מה שכתבה בו התורה ממדת ימי האנשים ההם · אני אומר שלא היה הימי' ההם אלא האיש ההוא הנזכר לבדו · ואמנם שאר האדם היו הימים הטבעיים הנהוגים · והיתה הזרות הזאת באיש ההוא אם לסבות רבו' במזונו והנהגתו · או ע"ד המופת ונוהג מנהגו ולא יסבול שיאמר בזה זולת זה · וכן עוד צריך שיתבוננו מאד העניינים הנאמרי' ע"צ ההשאלה · מהם מה שהוא מבואר נגלה לא יסופק על אדם באמרו · ההרים הגבעות יפצחו לפניכם רינה וכל עצי השדה ימחאו כף שזה מבואר ההשאלה · וכן אמרו גם ברושים שמחו לך וגו' · תרגם יונתן בן עוזיאל אף שולטניה הדיא לך עתירי נכסין שמהו מעניין המשל · כחמאת בקר וחלב צאן וגו' · ואלו ההשאלות רבות מאד ספרי הנבואה · מהם מה שירגיש ההמון בהיותם מושאלים · ומהם שיחשבום בלתי מושאלי' · כי לא יסופק אדם באמרו · יפתח יי' לך את אוצרו הטוב את השמים · שזאת השאלה ושאין לשם אוצר יאצר בו המטר · וכן אמרו ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול · לא יחשוב אדם עוד שיש בשמים שער ודלתות · אבל זה ע"צ הדמיון והוא ממין ההשאלה · וכן צריך שיובן אמרו · נפתחו השמי' וגו' · וכן ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת · אמחנו מספרי · ימחו מספר חיים · כל זה ע"צ הדמוי לא שיש לו ספר לשם ית' יכתוב בו וימחה · כמו שיחשבו ההמון בהיותם בלתי שוערים במקום ההשאלה הנה · והכל מכת אחת · ושא כל מה שלא זכרתי על מה שזכרתיו בזה הפרק והבדל הדברים בשכלך · ויתבא' לך מה שנאמר ע"צ המשל · ומה שנאמר ע"צ ההשאלה ומה שנאמר ע"צ הגוזמא · ומה שנאמר כפי מה שתורה עליו ההנחה הראשונה בדקדוק · ויתבארו לך אז הנבואות כלם ויתגלו וישארו עמך אמונו' מושכלו' הולכות על סדר נרצות אצל השם · כי לא ירצה לו ית' כי אם האמת · ולא ישנא כ"א השקר · ולא יתבלבלו דעותיך ומחשבותיך ותאמין דיעות בלתי אמתיות רחוקות מאד מן האמת ותחשבם תורה · והתורות כולם אמנם הם אמת גמור כשיתבוננו כראוי אמר · צדק עדותיך לעולם · ואמר אני יי' דובר צדק · ובזאת הבחינה גם כן תנצל מדמיון מציאות לא המציאו השם · ומדעות מגונות אפשר שיביא קצתם לכפיר' · ואמונת חסרון בחק השם · בענייני ההגשמה והתארים · וההפעליות · כמו שבארנו · או יחשב בדברי הנבואה ההם שהם שקר · והחלי כלו המביא לזה הוא העלם מה שהעירונו עליו ואלו העניינים ג"כ מסתרי תורה אע"פ שדברנו בהם הוא בכללות · קל הוא לדעת פרטיו אחר מה שקדם :

פרק שמונה וארבעים מבואר

הוא מאד שכל דבר מחודש א"א לו מבלתי סבה קרובה חדשה

חדשה אותו · ולסבה ההיא סבה · וכן עד שיגיע זה לסבה הראשונה לכל דבר · ר"ל רצון השם ובחירתו· ומפני זה יחסרו הנביאי' פעמי' בדבריהם הסבות ההם האמצעיות כלם וייחסו זה הפעל האישי המתחדש אל הבורא · ויאמרו שהוא יתעלה עשאו · וזה כולו ידוע · וכבר דברנו בו אנחנו וזולתינו מן המאמתים· והוא דעת אנשי תורתינו כלם · ואחרי זאת ההצעה שמע מה שאבארהו בזה הפר' והתבוננהו התבוננו' מיוחד בו מוסף על התבוננותך לשאר פרקי זה המאמר · והדבר אשר אבארהו לך הוא זה: דע כי הסבות הקרובו' כלם אשר מהם יתחדש מה שיתחדש אין הפרש בין היות הסבות ההם עצמיות טבעיות · או בבחירה· או במקרה · ור"ל בבחירה שתהיה סבת המתחדש ההוא בחירת אדם · עד שאפילו הייתה הסבה רצון אחר משאר בעלי חיים · שזה כולו ייוחס לשם בספרי הנביאי' · ויתירו על הפעל ההוא בלשונו' שהשם פעלו· או צוה בו או אמרו · ובא בצו הדברי' כלם לשון אמי'רה ולשון דבו'ר ולשון צוו'י ולשון קרי'אה ולשון שלי'חה · וזהו הענין אשר רציתי להעיר עליו בזה הפרק· והוא שאחר שהשם לפי מה שהונח והתיישב הוא אשר העיר הרצון ההוא לב"ח ההוא שאינו מדבר · והוא אשר חייב הבחירה ההיא לחי המדבר · והוא אשר המשיך הענינים הטבעיים על מנהגיהם · והמקרה הוא ממותר הענין הטבעי כמו שהתבאר · ורובו משותף בין הטבע והרצון והבחירה· יתחייב לפי זה כולו שיאמר על מה שהתחייב מהסבו' ההם שהשם צוה שיעשה כך או אמר שיהיה כך· ואני אזכור לך מאלו כלם משלים ועליהם תקיש כל מה שלא אומרהו · אמר במה שימשך מן הענינים הטבעיים תמיד · כהתוך השלג כשייחם האויר והמית מי הים בהסתער הרוח · אמר ישלח דברו וימסם וגו' · ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו · ואמר בירידת המטר · ועל העבים אצוה מהמטיר עליו וגו' · ואמר במה שתהיה סבתו בחירת אדם במלחמת · עם ישלטו על עם · או איש יתעורר להזיק איש אחד · עד אפילו חרפו · אמר בשלוט נבוכד נצר הרשע ומחנהו · אני צויתי למקודשי גם קראתי גבורי לאפי · ואמר בגוי חנף אשלחנו · ובעניין שמעי בן גרא · אמר כי אמר יי' לו קלל את דוד · ובהמלט יוסף הצדיק מבית הסוהר · אמר שלח מלך ויתירהו · ובשלוט פרס ומדי על הכשדים אמר · ושלחתי לבבל זרים וזרוה · ובעניין אליהו ז"ל כאשר סבב השם לו פרנסתו נאמר לו · צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך · ואמר יוסף הצדיק · לא אתם שלחתם אותי הנה · ואמר במה שתהיה סבתו רצון ב"ח והתעוררו בצרכי חייו · ויאמר יי' לדג ויקא את יונה · אחר שהשם הוא אשר העיר הרצון ההוא לא שהוא שמהו נביא והשרה עליו נבואה · וכן נאמר בארבה אשר בא בימי יואל בן פתואל · כי עצום עושה דברו · וכן עוד נאמר בשלוט החיות על ארץ אדום בעת חורבנה בימי סנחריב · והוא הפיל להם גורל וידו חלקתה להם בקו · ואע"פ שלא נזכר הנה לשון אמירה ולא צווי ולא שליחה· אלא ענינו היקש מבואר · והקש ג"כ על כל המאמרים הבאים הדומים לזאת התכונה · ואמר בעניינים המקריים מקרה גמור · אמר בעניין רבקה· ותהי אשה לבן אדונך כאשר דבר יי' · ובעניין דוד ויהונתן אמר · כי שלחך יי' · ובעניין יוסף וישלחני יי' לפניכם · והנה כבר התבאר לך איך יסופר על הזדמן הסבות הזדמנו על אי זה דרך שהזדמנו · ויהיו סבות בעצם או במקרה· או בבחירה או ברצון הכל בשוה בצו החמש' לשונו' · והם צו'י אמי'רה דב'ור שלי'חה קריא'ה· ודע זה והנהיגהו בכל מקום כפי ענינו· ויוסרו רחוקי' רבים· ויתבאר לך אמתת העניין במקו' ההוא אשר יביא לחשוב בו שהוא רחוק מן האמת · וזה תכלית מה שהגעתי אל המאמר או בעניין הנבואה ומשליה ולשונותיה· וזה כלל מה שאזכרהו לך מזה העניין· ונתחיל בענייני' אחרים בעזרת שדי :

נשלם החלק השני בסייעתא דשמיא

ואלה בכאן וביאור שהנם יתואר לש"י פעולה · אחת באחת מד' סבות · אם בעצם או בטבע או בבחירה או במקרה ובאלו הד' סבות יבאו בכתוב חמש לשונות יתואר בהם הש"י שהוא שבתן ובאמת כן הוא כי הוא סבתן הרחוקה · ואמר לשונותיהם אמירה דבור צווי קריאה שליחה או מלות עומדות במקומן ונלדתן: שלח מלך ויתירהו · ר"ל הוא בספר תהלי' באומרו ק"ה ר"ל שהש"י שלח המלך והוא פרע' והתיר את יוסף מן בית האסורים ויש לפרש לפי הפשט כי שלח מלך ר"ל המלך פרעה שלח את עבדיו להתיר את יוסף מן האסורי': ואמר יוסף הצדיק לא אתם שלחתם אותי הנה · ר"ל אלה מכירת אחיו בסמכרוהו ליש מעאלים לאלהים והוא האל ית' ובענין יוסף וישלחני אלהים לפניכם ובכאן צ"ע שהרי הרב אמר למעלה ואלה ענין יוסף במה שהוא בבחירה באומרו לא אתם שלחתם אותי ובכאן יכנה ענין יוסף במה שהו' במקרה התירוץ בזה כי מה שאמר למעלה לא אתם שלחתם · ר"ל שאלה ענין בחירת אחיו בסמכרוהו לש"י כמו שפירשנו אתמ' מה שאמר וישלחני אלהים לפניכם · ר"ל מה שהשתלשלתי ראשונה ונכם במצרים הוא היה במקרה ואעפ"כ אלה שפועל בשם יתע' וירצה בזה כי כבר גזר הש"י שישראל יעבדו המצריים ת' שנה וא"כ מה שירד יוסף במצרי' ראשונה על אשר אחיו הוא במקרה כי כבר נגזר אשר האל ית' שיעבדו את מצרים וא"כ קדימת יוסף לירידת מצרים היתה במקרה וזה עומק הרב ובאמנו הדברים כמו שהם וכן תירץ הכספי לדברי הרב ובמה שנתבאר מזה הפרק נתגלו סודות עלומים ועמוקים · השבח והתהלה לאל ית' ולרב מורינו מורה לדק :

נשלם החלק השני בס"ד :

ואיך ייוחסו לשם כל הפעולות כלם ואיך יאמרו שהשם פעל או עשה או צוה או אמר והנה בצו הדברי' כלם לשון אמיר' ולשון דבור ולשון צווי ולשון קריא' ולשון שליחות וזהו כוונת זה הפרק ולמה שיתבארו בזה סודות ע' ומים צוה הרב ואמר בתבונן זה הפרק התבוננות מיוחד בו מוסף על התבוננות לשאר פרקי זה המאמר וכבר ידעת כי הסבות הקרובות אשר הם עלות לדברי' ואשר הם סבות בעצם שהם הטבע או הבחירה ר"ל בבחירה שתהיה סבת המתחדש או בחיר' האדם עד שאפי' היתה הוא' הסבה רצון ב"ח שזה כלו ייוחס לש"י בספרי הנביאים וכן ג"כ בדברים אשר נתחדשו מפאת המקרה והזדמן כלם ייוחסו לש"י וזה לפי שהיה התחלות הפעולות העצמיות הטבע והבחירה כי הדברים הנמצאים לא ימלט מהיותם אם שיהיה מפאת הטבע היסודות והמורכבים אשר אלו נתחדשו מהטבע ופעולו' האדם כמו המלאכו' כלם ופעולותיו כלם באו' מהבחירה ויש דברים שיתחדשו מהטבע ומהבחירה כי אם לא ילך איש מבית לוי לא יהיה לוקח את בת לוי ולא היה נולד משה א"כ סבת הולדו היה הבחירה והטבע כי לא נולד ולא נעשה בבחירה ורצון אלא היה בשאר הדברים הטבעיים ויתבאר כי המקרה הוא מתחדש על המעט ומפני שבה מהסבות הם הטבע והבחירה כי האצבע השני הוא דבר במקר' שקרה לסבות הטבעיו' ויתחדש מצד הטבע במקרה שקרה לסבות הטבעיות ויתחדש מצד הטבע במקרה כי הטבע לא היה מכוון לעשות אצבע שטי אבל בעבור שהיה שם מותר טבעי יתחדש זה האצבע במקרה מהטבע וכן ג"כ נתחדש במקרה בדברים הבחיריים והרצוניים כי ראובן יצא לשוק לבקש צרכיו ומצא דיבר בדרכו וזה נתחדש על המעט ונתחדש בעבור הבחירה א"כ המקרה יקרה לדברי' הטבעיי' או לדברי' הבחיריים והרצוניים ונמצא שכל אלו הדברים הטבעיים והרצוניים יעלו כלם אל תנועת השמים ותנועת השמים יעלו אל מניע גלגל היומי וגלגל היומי יעלה אל מניע ראשון והוא הש"י ייוחסו לו כל הפעולות כי אם לא ימצא הוא שום פעולה בעולם לא ימצא · והמ"כ כי מלך אחד צוה לקחת מס מהבתי העיר ואמר כן לא הגובר לקחת המס נתחדשו מזה קטטות ומריבות במדינה ונתחדשו גם כן פעולות רבות ממקח וממכר באמר שהמלך עשה כל אלו הפעולות אשר שהוא סבה להם וכשתבין זה השכל תבין כל זה שאמר הרב בפרק זה ואיך ייוחסו כל הפעולות לש"י וכן הדברים אשר עשאם הטבע כמ"ש ארזי לבנון אשר נטע וכמו שאמ' בדבר יי' שמים נעשו וכן ייוחס ג"כ הפעולו' הרצוני' והבחיריות לש"י כמ"ש בענין שמעי בן גרא יי' אמר לקלל את דוד · והנה הרב דרכו לבאר הדברים הנעלמי' מהדברי' הנגלויים והמבוארי' כמו שאמר ישלח דברו וימסם ואמר ויאמר ויעמד רוח סערה ואמר בירידת המטר ועל העבים אצוה מהמטי' עליו מטר הרי בדברים הטבעיים ייוחסו לו בג' ענינים בלשון דבור ולשון אמירה ולשון צווי אח"כ ביאר כי בבחירה ורצון ייוחסו קריאה ואמירה ושליחות וצווי כמו שאמ' אני קראתי למקודשי שמעי בן גרא הן בהמלט יוסף הצדיק שלח מלך וכו' ואמר ג"כ שם צויתי אלמנה לכלכלך שם ואמר לשון שליחות לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים ובאמר ג"כ במה שתהיה סבת רצון ב"ח והתעוררתו בצרכי חייו ויאמר יי' לדג אמר שהשם הוא אשר העיר לו הרצון ההוא לבקש מזונו כי הש"י עשה לכל הב"ח שיהיו בעלי רצון א"כ בשיתעורר הדג מצד רצונו לבקש צרכיו נאמר שהשם עשה אותו הפעל ואחר שביאר הרב שהענינים הטבעיים והרצוניים כלם ייוחסו לש"י אף שהוא סבה רחוקה ביאר ג"כ שהענינים המקריים ייוחסו לשם כמו שאמר בענין רבקה ותהי אשה לבן אדונך כאשר דבר יי' ובענין דוד ויהונתן אמר לך כי שלחך יי' אף שזה השליחות נתחדש מפאת המקרה כי אם היה דוד בא אל השלחן לא היה השליחות אבל נתחדש אותו השליחות מצד שאמר מדוע לא בא בן ישי ובענין יוסף אמר וישלחני אלהים לפניכם הוא ס"ה מקריות כי מכירתו למצרים היא סבה מהם בעצם אבל שיקדם להם ואחר שיבאו אחיו ויקדם להם כדי לחיות עם רב הוא במקרה הנה כבר התבאר לך איך יספור לך על הזדמן הסבות איך הזדמנו על אי זה דרך שהזדמנו ויהיו סבות בעצם או במקרה או בבחירה או ברצון הכל שוה באלו הה' לשונות והם צווי אמירה דבור שליחות קריאה ; ודע זה והנהיגהו בכל מקום כפי ענינו ר"ל בדברי הנביאים כשיאמר ה' מה לשונו [illegible] וכשתבין זה יסורו הרחוקים שיתחדשו לש"י דברים לא היו ימים קודם אבל הענינים עתה בידיעות פרטיות וכשתתבונן מה שאמר יסולקו כל אלו הרחקות והדומים להם כי הש"י [illegible] המניע לבעלי חיים [illegible] הפועל והוא כסבה רחוקה לכל הדברים והנביאים יחסרו הסבות האמצעיות וייחסו זה הפועל האישי המתחדש לבורא [illegible] עשאו ובזה נוס הרב על התבוננות מוסף בזה הפרק ממה שהרב דבר בתכלית ההעלמה וגם מפני כי בזה הפרק יתבארו איך ייחסו הנביאים לש"י [illegible] זה שום הרחקה ואמר הרב כי זה תכלית מה שהגיע בענין הנבואה ומשליה ולשונותיה וזה כלל כל מה שאזכרהו לך מזה הענין ונתחיל בענינים אחרים מדברנו בענין הנבואה כבר במעשה מרכבה והשגחת הש"י וידיעתו וכאשר ג"כ טעמי המצות וספורי התורה ג"כ אשר יחשב בהם שאין להם שום טעם ואחר כך אתם מתאמר בהנהגתו המתבודד עד אשר יעתק אל צרור החיים :

נשלם החלק השני בסייעתא דשמיא

ואמר ונקיתי מחיב' בברזל ואמר אליהו חי יי' אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברי באמר ביעודי' הרעי' לאומו' בעברם אלות התור' והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית ואמר וזרעת' לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם באמר ואבדתם בגוים וכחה ועודים רעים נמשכים לפי כמנו א"כ איך נאמר שהענין נמשך אחר בחיר' האומות לבד' ובהמלט יוסף מבית הסוהר ואמר שלח מלך ויתירהו ג"כ יש לו ספק כזה באומר שזה גמול לו מאת הש"י לגמול מעלתו לסורו כוכבם ולרו באשת אדוניו עם טוהם כבבלת והיא מפקה אותו יום יום ולרא' השם במכע הפועל קמוש ואמר שלח מלך ויתירהו לפי שרצון השם בגמול טוב לאוהביו אף נכללתם מהענינים וקרא מלאך כמ"ש גדולה אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני ואמר יוסף הצדיק לא אתם שלחתם אותי הנה כי באמרו הרצון בזה שזה היה בחיר' באחי' למכרו ויחד הענין הכוא לשם ואם ר"ל שהשלוחות אשר אלה אשר הם היו סבות מכירתו היו ברצון השם לקיים מה שאמר לאברה' בין הבתרי' ואמר בעניינים המקרים מקרה גמור ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר יי' יש לו ספק גדול בזה מוך קרא זה הענין מקרה ואברהם התפלל לשם בעבור זה ואמר ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך וכן אליעזר עבדו התפלל לשם כאשר בן וקרה הענין כפי המבוקש מחנו אתכם באחת וקרא אשה לבן אדונך כאשר דבר יי' הוא בלשון בני אדם שיחשבו בכמו אלו הפעולות לשם אע"פ שידעו בעצמם שהשם לא דבר זה הענין ולא אמרו אתכם כאשר ספר לשם כל מה שאירע וספו' תפלת הכניה ותפלת אליעזר חשבו שום הענין הגיע מהש"י וכן היה באחת כי הועיל תפלת' וענין יוסף וישלחני אלהים לפניכם קרא זה הענין מקרה כי אחר שהיה במצרים אין חנה באמרו וישלחני יי' לפניכם שזה הוא המכל בחירת אדם כמו שהיה מכירתו בבחירה אבל קדם הענין אשר ראה בעתי וחירים לא שאירע עד שבעבור אותה השנה באו למצרים בסוף [illegible] בפירקו ומלך בחירת פרעה [illegible] ואחרו כן יצאו ברכוש גדול :

נשלם החלק השני

הקדמה כבר ביארתי לך כי כאלו הראשון שלא הרב כנשמו' מהש"י מכל הכתובי' המביאים אליה ושלא ג"כ התוארים ממנו וכל המביאו לחשוב שיש להש"י תוארים מספי' על ענינו ואח"כ ביאר כי הוא ית' לא יפעל שום פועל זולת עצמו [illegible]

הקדמה למי שיש לו המדות הנזכרות · ר"ל נבון לחש וחכם חרשים ושאר המדות הזכר הרב בפרק ל"ד מראשון : וזאת הסבה בהפסק ידיעתו · ר"ל שמצד שהוא אסור ללמד אלו הסודות כי אם פנים בפנים מפני זה נפסק זאת הידיעה מן האומה לגמרי מצד הגלות וגם לא נמצא ממנו דבר קטן או גדול בספר וראוי היה להעשות כך כי לא נעדר [illegible]

הנה כארנו פעמים רבות שעקר הכוונה היה בזה המאמר · לבאר מה שאפשר לבארו ממעשה בראשית ומעשה מרכבה · לפי מה שהוכר לו זה המאמר) · וכבר בארנו שאלו הדברים הם מכלל סתרי תורה · וידעת ג"כ איך האשימו רבותינו ז"ל מי שמגלה אותן · ובארו ז"ל ששכר מעלי' סתרי תורה המבוארים והגלויי' לבעלי העיון עצום מאד · אמרו בסוף פסחים על מה שכתוב · ליושבים לפני יי' יהיה סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק · אמרו למכסה דברים שגילן עתיק יומיא ומאי ניהו סתרי תור' · והבן שיעור מה שהיישירו אליו אם יש בלבך תבונה · והנה בארו עומק מעשה מרכבה והיותו רחוק מדעת ההמון · והתבאר שאפילו מה שיבין ממנו מי שחננו השם תבונה אסרה התורה ללמדו אלא פנים בפנים למי שיש לו המדות הנזכרות · ואין מוסרים לו ממנו אלא ראשי פרקים לבד · וזאת היא הסבה בהפסק ידיעתו מן האומה לגמרי · עד שלא נמצא ממנו דבר קטן או גדול · וראוי היה להעשות בו כך כי לא נעדר מקבל מפי מקבל ולא חובר בו ספר כלל · ואחר שהוא כן איך יש לי תחבולה להעירך על מה שאפשר שנודע לי והתבאר אלי בלא ספק במה שהבינותיו מזה · אבל המנעי מחבר דבר ממה שנודע לי בו עד שיהיה אבדו באבדי אשר אי אפשר מבלעדיו · היה בעיני אונאה גדולה בחקך והקכל נבוך · וכאלו הייתי עושק האמת מן הראוי לו · או קנאת המוריש ביורש על ירושתו ושתיהן מדות מגונות ואמנם ביאור דבריו כבר זכרנו מה שיש בו מהזהרת התור' מצורף למה שנותן אותו השכל מחובר לו הייתי ג"כ בעל סברא במה שנודע לי ממנו · ולא באתני בו נבואה להיות להודיעני שכן נתכוון בעניין · ולא קבלתי מה שאאמינהו בו ממלמד · אבל הורני הכתוב בספרי הנבואה ודברי החכמים · עם מה שאצלי מן ההקדמות העיוניות שהעניין כן בלא ספק · ואפשר שיהיה העניין חלופו ותהיה הכוונה דבר אחר : והנה עוררתני בו המחשבה המיושרת והעזר האלהי אל עניין שאספרהו · והוא שאני אפרש לך מה שאמר יחזקאל הנביא ע"ה על דרך שיחשב כל שישמע פירושי שאני לא אמרתי דבר נוסף על מה שיורה עליו הכתוב אבל כאלו אני מתרגם מלות מלשון אל לשון או מבאר בקצרה עניין דברי' גלויים · וכשישתכל בו מי שחובר לו זה המאמר ויתבונן בפרקיו כולם בהשגחה שלימה יתבאר לו העניין כלו אשר התבאר לי ונגלה עד שלא יעלם ממנו דבר · (וזהו תכלית היכולת) לקבץ בין התועלת לכל אד' ובין מניעת הביאור בלמוד דבר מזה העניין כמו שצריך ואחר הקדים זאת ההקדמה שים לבך בפרקים הבאים בזה העניין הנכבד והיקר הגדול · אשר הוא יתד שהכל תלוי בו ועמוד שהכל נשען עליו :

פרק ראשון

[illegible]

פרק ראשון

שמבני אדם אנשים שצורת פניהם דומה ליצורת משאר בעלי חיים. עד שנראה איש כאן פניו דומים לפני האריה ואחר כאן פניו דומים לפני השו' וכיוצא בהן. וכפי אלו הצורות הנוטות אל צורות פני שאר בעלי חיים מכנים בני אדם כן. מה שאמר פני שור. ופני אריה. ופני נשר. הם כלם פני אדם נוטו אל אלו הצורות של אלו המינין. ויש לך בזה שתי ראיות האחת מהן אמרו בחיות בכלל. וזה מראיהן דמות אדם להנה. ואח"כ תאר כל חיה מהן שיש להן פני אדם ופני שור ופני אריה ופני נשר. והראיה השנית מה שאבאר במרכבה השנית אשר הביא אות' לבאר עניינים שלשה אנו זכרו במרכבה הראשונה. אמר במרכבה השנית. וארבעה פנים לאחד פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי פני נשר. הנה באר שמה שאמר עליו פני שור הוא פני הכרוב וכרוב הוא הצעיר לימים מבני אדם והוא ההקש בשני הפנים הנשארים. ואמנם אמר מלת פני שור להעיר ג"כ מצד קצת גזרה כמו שרמזנו בו. ואי אפשר שיאמר אולי זאת השגת צורו' אחרות מפני שהוא אמר בסוף זה הספור השני היא החיה אשר ראית ליבנהר כבר. כבר התבאר מה שהתלונו לבארו:

פרק שני

זכר שראה ארבעה חיות. כל חיה מהן בעלת ארבעה פנים ובעלת ארבע כנפים ובעלת שתי ידים. וכלל צורת כל היה צורת אדם כמו שאמר. דמות אדם להנה. וכן זכר שהידים נ"כ ידי אדם אשר הוא ידוע שידי האד' אמנם הם על הצורה שהם לעשות בהן כל מלאכת מחשבת בלא ספק. ואח"כ זכר שרגליהם ישרים ר"ל שאין בהם פרקים הוא עניין אמרו רגל ישרה בפשוטו של דבר וכן אמרו ורגליהם רגל ישרה מלמד שאין ישיבה למעלה והבן זה ג"כ. ואח"כ זכר שכפות רגליה אשר הם כלי ההליכה אינם כרגלי אדם אבל הידים הם כידי אדם ואמנם הרגלים עגולות ככף רגל עגל. ואח"כ זכר שאלו הארבע חיות אין ביניהם הפרש ולא מקום פנוי אלא כל אחד מחוברת בחברתה אשר חוברות אשה ל אחותה. ואח"כ זכר שעם היותם מחוברות פניהם וכנפיה פרודות מלמעלה אמר ופניה' וכנפיה פרודו' מלמעלה והשתכל אמרו מלמעלה כי הגופות מחוברות אמנם פניהם וכנפיהם היו פרודות אבל מלמעלה. ואח"כ זכר שהם

פרק ראשון

ידוע שמבני אדם אנשים שצורת פניהם דומה לצורת משאר בעלי חיים וכו'. וסרלון כזה שהיו שבלם יש להם פני אדם כי המניע להם הוא שכל הנבדל לו כוונת תנועתם הוא להשוות אדם' שהו' בתכלית שלמותן עכ"ו יש בפרש כי כבר תרתה היש כלולו פניו דומים לפני תריש וחתרים כלולו פניו דומים לפני שור וכפי חלו בצורות הנוטות אל צורת פני ש"ח דומים לפני אדם כמו שאמר פני שור ופני תריש ופני כשר הם כלם פני אדם נוטות אל חלו הצורות של אלו המינים ויש לנו כזה שני ראיות אחת מסקנ לחתרו בחיות בכלל וזה מראיהן דמות אד' להנה וח"כ תאר כל חיה מהן פני אד' פני שור פני כשר פני תריש והראי' השנית כי אמר במרכב' המקום שבתחי' כי אמר כמרכב' שפניה' כמקום פני שור פני כרוב וכרוב הוא הצעיר לימים מבני אדם והוא ההקש בשני הפנים הנשארים ואמנם אמר מלת פני שור להעיר ג"כ מצד קצת גזרה כמו שרמזנו בו. ואי אפשר שיאמר אולי זאת השגת צורו' אחרות מפני שהוא אמר בסוף זה הספור השני היא החיה אשר ראית ליבנהר כבר. כבר התבאר מה שהתלונו לבארו:

פרק שני

זכר שראה ארבעה חיות. כל חיה מהן בעלת ארבעה פנים ובעלת ארבע כנפים ובעלת שתי ידים. וכלל צורת כל היה צורת אדם כמו שאמר. דמות אדם להנה. וכן זכר שהידים נ"כ ידי אדם אשר הוא ידוע שידי האד' אמנם הם על הצורה שהם לעשות בהן כל מלאכת מחשבת בלא ספק. ואח"כ זכר שרגליהם ישרים ר"ל שאין בהם פרקים הוא עניין אמרו רגל ישרה בפשוטו של דבר וכן אמרו ורגליהם רגל ישרה מלמד שאין ישיבה למעלה והבן זה ג"כ. ואח"כ זכר שכפות רגליה אשר הם כלי ההליכה אינם כרגלי אדם אבל הידים הם כידי אדם ואמנם הרגלים עגולות ככף רגל עגל. ואח"כ זכר שאלו הארבע חיות אין ביניהם הפרש ולא מקום פנוי אלא כל אחד מחוברת בחברתה אשר חוברות אשה ל אחותה. ואח"כ זכר שעם היותם מחוברות פניהם וכנפיה פרודות מלמעלה אמר ופניה' וכנפיה פרודו' מלמעלה והשתכל אמרו מלמעלה כי הגופות מחוברות אמנם פניהם וכנפיהם היו פרודות אבל מלמעלה. ואח"כ זכר

פרק ב

זכר שראה ד' חיות. ר"ל שיש להם כוכבים גבול הכוכבים החיים ונבול הכוכבים הכוכבים ונבול מקום ד' פנים כי הוא מקום בעלת ד' פנים ד' חופנים וכלחות ד' שהם המקומים והם"ח והחדם ובעלת ד' כנפים שהם קטות תנועות הגלגל וכפנו וכלו ומוכלו וכלל כל צורת כל חיה צורת חדם כמו שאמר דמות חדם להנה כי היא מוכללת בה כחות ד' וכן זכר שהידים נ"כ ידי חדם אמר הם לעשות בהם כל מלאכת מחשבת לית הש"ח ור"ל שכל חיה מהן נחלל ממקום שבי כחות וסה הוויית המתהוה וסיורת המתהוה הזמן הקלוט זלת שמוכר לותו והבה הטבע מכם ומניע בהוללת החדם בהלכת מתכשת ומשנית בשעירתו כי חינו נופל במקרה וכהזדמן. ותח"כ זכר ברגליהם רגל ישרה וסרלון בו כי חלו הנבדלים עגולים מתמידי תנועה כי אין חלו הנשמים מורכבים מדברי' מתחלפים וכלן אין בהם פרקים וחמר רגל עגל ר"ל עגול וכדור. ותח"כ זכר שהלו הד' חיות אין בהיהם ריקות כי הם מלוכות קלחת בקלחת כגלגלי בגלגל וזהו לחמרו חוברות פניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה לחמר ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה ר"ל כי תנועות חלו החיות חינם לקחתכת העולם השפל כי אם יהיה הדבר כן יהיה שכבוד בעבור הפחות והבאתי בעבור שהוא בהפסד לבל תנועתם בעבור שתשוקות חלו החיות להדמון' לחל הנבדלים וזהו לחמרו ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה לית הש"ח שהם בהפסד לבל תנועתם בעבור שתשוקות חלו החיות להדמון' לחל הנבדלים וזהו לחמרו ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה ר"ל כי תנועות חלו החיות חינם לקחתכת העולם השפל כי אם יהיה הדבר כן יהיה שכבוד בעבור הפחות והבאתי בעבור

פרק א

ידוע שמבני אדם אנשים שצורת פניהם דומה לצורת משאר בעלי חיים וכו'. וסרלון כזה שהיו שבלם יש להם פני אדם כי המניע להם הוא שכל הנבדל לו כוונת תנועתם הוא להשוות אדם' שהו' בתכלית שלמותן עכ"ו יש בפרש כי כבר תרתה היש כלולו פניו דומים לפני תריש וחתרים כלולו פניו דומים לפני שור וכפי חלו בצורות הנוטות אל צורת פני ש"ח דומים לפני אדם כמו שאמר פני שור ופני תריש ופני כשר הם כלם פני אדם נוטות אל חלו הצורות של אלו המינים ויש לנו כזה שני ראיות אחת מסקנ לחתרו בחיות בכלל וזה מראיהן דמות אד' להנה וח"כ תאר כל חיה מהן פני אד' פני שור פני כשר פני תריש והראי' השנית כי אמר במרכב' המקום שבתחי' כי אמר כמרכב' שפניה' כמקום פני שור פני כרוב וכרוב הוא הצעיר לימים מבני אדם והוא ההקש בשני הפנים הנשארים ואמנם אמר מלת פני שור להעיר ג"כ מצד קצת גזרה כמו שרמזנו בו. ואי אפשר שיאמר אולי זאת השגת צורו' אחרות מפני שהוא אמר בסוף זה הספור השני היא החיה אשר ראית ליבנהר כבר. כבר התבאר מה שהתלונו לבארו:

פרק ב

זכר שראה ד' חיות. ר"ל שיש להם כוכבים גבול הכוכבים החיים ונבול הכוכבים הכוכבים ונבול מקום ד' פנים כי הוא מקום בעלת ד' פנים ד' חופנים וכלחות ד' שהם המקומים והם"ח והחדם ובעלת ד' כנפים שהם קטות תנועות הגלגל וכפנו וכלו ומוכלו וכלל כל צורת כל חיה צורת חדם כמו שאמר דמות חדם להנה כי היא מוכללת בה כחות ד' וכן זכר שהידים נ"כ ידי חדם אמר הם לעשות בהם כל מלאכת מחשבת לית הש"ח ור"ל שכל חיה מהן נחלל ממקום שבי כחות וסה הוויית המתהוה וסיורת המתהוה הזמן הקלוט זלת שמוכר לותו והבה הטבע מכם ומניע בהוללת החדם בהלכת מתכשת ומשנית בשעירתו כי חינו נופל במקרה וכהזדמן. ותח"כ זכר ברגליהם רגל ישרה וסרלון בו כי חלו הנבדלים עגולים מתמידי תנועה כי אין חלו הנשמים מורכבים מדברי' מתחלפים וכלן אין בהם פרקים וחמר רגל עגל ר"ל עגול וכדור. ותח"כ זכר שהלו הד' חיות אין בהיהם ריקות כי הם מלוכות קלחת בקלחת כגלגלי בגלגל וזהו לחמרו חוברות פניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה לחמר ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה ר"ל כי תנועות חלו החיות חינם לקחתכת העולם השפל כי אם יהיה הדבר כן יהיה שכבוד בעבור הפחות והבאתי בעבור שהוא בהפסד לבל תנועתם בעבור שתשוקות חלו החיות להדמון' לחל הנבדלים וזהו לחמרו ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה לית הש"ח שהם בהפסד לבל תנועתם בעבור שתשוקות חלו החיות להדמון' לחל הנבדלים וזהו לחמרו ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה ר"ל כי תנועות חלו החיות חינם לקחתכת העולם השפל כי אם יהיה הדבר כן יהיה שכבוד בעבור הפחות והבאתי בעבור

שהם זכות כעין נחשת קלל · ואחר כן זכר שהם גם כן מאירות אמר מראיהן כגחלי אש בוערות · זה כלל מה שנזכר מצורת החיות כלומר תארם ופניהם וצורותם וכנפיהם וידיהם ורגליהם · ואח"כ התחיל לתאר תנועות אלו החיות איך הם · וזכר בהם מה שתשמע אמר שתנועות החיות אין בהם לא כפיפה ולא עיוות ולא עקמימות אבל תנועה אחת והוא אמרו לא יסבו בלכתן · ואח"כ זכר שכל חיה מהם תלך לנוכח פניה והוא אמרו איש אל עבר פניו ילכו · הנה באר שכל חיה תלך אל עבר פניה · ואני תמיה לאי זה פנים והיא בעלת פנים רבים · סוף דבר אין הליכת ארבעתן לצד אחד · כי אלו היה כן לא היה מיחד לכל אחת תנועה · ולא היה אומר איש אל עבר פניו ילכו · ואח"כ זכר שאלו החיות תכונת תנועתן מרוצה והן חוזרות חלילה במרוצה ג"כ · והוא אמרו והחיות רצוא ושוב · כי רצוא מקור מן ריצה ושוב מקור מן שב לא אמ' הלוך ובא אבל אמר שתנועתם היא מרוצה וחוזרת חלילה · וביאר זה במשל ואמר כמראה הבזק ובזק שם הברק · אמר כדמות הברק אשר תראה תנועתו הממהרת שבתנועות · וכאלו הוא נמשך ממהר רץ ממקום אחד ואח"כ יסוב אחור וישוב אל המקום אשר התנועע ממנו במהירות ההיא בעצמ' פעם אחר פעם · ותרגם יונתן ב"ע רצוא ושוב חזרן ומקפן ית עלמ' ותייבן בריא חדא וקלילן כחיזו ברקא · ואח"כ זכר שהצד שתתנועע אליו החיה תנועת המרוצה והחזרה ההיא אין תנועתה מעצמה אבל בגלל דבר אחר זולתה ר"ל הכונה האלהית · אמר כי הצד אשר תהיה הכונה האלהית שתתנועע אליו החיה התנועע התנועה ההיא הממהרת אשר היא רצוא ושוב · והוא אמרו בחיות אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתן · ורוח הנה אינו הרוח המנשברת אבל היא כונה כמו שבארנו (חלק א' פרק מ') בשתוף שם רוח · יאמר שהצד אשר תהיה הכונה האלהית שתלך אליו החיה בצד ההוא תרוץ החיה אליו · וכן פירש יונתן בן עוזיאל ע"ה אמר לאתר דהוי תמן רעוא למיזל אזלא לא מתהדרן במיזלהון · וכאשר היה נראה מפשוטי דבריו באמרו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו · שפעמי' ירצה השם בעתיד שתלך החיה לצד אחד ותלך בצד ההוא ופעמים ירצה שתלך לצד אחר כנגדו ותלך · שב ובאר זה הספק ואמר שאין העניין כן · ושיהיה הנזכר בפסוק ענינו היה וזה נמצא בעברי הרבה · ושכבר התיחד וסויים הצד אשר רצה השם שתלך אליו החיה · ובצד ההוא שכבר רצה ה' שתלך החיה בו תלך · והרצון קיים בצד ההוא · אמר בבאור זה העניין והשלמת המאמר בו בפסוק אחר אל אשר יהיה שם הרוח ללכת ילכו שמה הרוח ללכת · והבן זה הביאור המופלא וזה ג"כ מה שספר מצורת תנועת הד' חיות אחר סיפור צורתם : ואח"כ התחיל בספור אחר ואמר שהוא ראה גוף אחר תחת החיות מתלבד בהם והגוף ההוא מחובר בארץ ג"כ בארבעה גופים והוא ג"כ בעל ארבעה פנים · לא תאר לו צורה כלל לא צורת אדם ולא זולתו מצורות שאר ב"ח אבל זכר שהם גופים גדולים נוראים מבהילים ולא תאר להם צורה כלל · וזכר שכל גופותן עינים ואלו הם ששמם אופנים אמר וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל החיות לארבעת פניו והנה באר שזה גוף אחד קצתו אצל החיות וקצתו בארץ · ושהאופן ההוא בעל ד' פנים אמר ומראה האופנים ומעשיה' כעין תרשיש ודמות אחד לארבעתן · נעתק מאמרו אופן לאומרו ארבעה כבר גילה שהארבעה פנים אשר לאופן הם הארבעה אופנים · ואח"כ זכר שצורת הארבעה האופנים צורה אחת והוא אמרו ודמות אחד לארבעתן · ואחר כן הודיע באלו האופני' שהן מורכבים קצתם בקצתם והוא אמרו ומראיהן ומעשיהן כאשר יהיה האופן בתוך האופן · וזה מאמר שלא נאמר בחיות לא אמר מלת תוך בחיות אבל קצתם מורכב בקצתם כמו שאמר חוברות אשה אל אחותה אמנם האופנים זכר שקצתם מחובר בקצתם כאשר יהיה האופן בתוך האופן · אבל כל גוף האופנים אשר זכר שהוא מלא עינים אפשר שרצה בו מלא עינים ממש · ואיפשר שיהיה בעל מראים רבים ועינו כעין הבדולח · ואפש' שיהיה דמיונות כמו שנמצא קדמונינו אומרים כעין שגנב כעין שגזל רוצים בו כדמות מה שגנב כדמות מה שגזל · או יהיה ענינים ותארים שונים מאמרו אולי יראה יי' בעיני ר"ל ענייני זהו מה שספר מתכונת האופנים : ואמנם תנועת האופנים אמר בהם שאין בתנועתן

לא

שם טוב

שהם זכות כעין נחשת קלל כי הם ספירות בעצמן והם מאירות מצד גשמים קבועים בהם ר"ל שהחיות מאירות מצד הכוכבי' שבהם ואח"כ זכר שכל חיה מהן תלך לנוכח פניה ר"ל שכל אחד מהכדורים יתנועע מצד מניע נבדל כי אם היו כלם מתנועעים אל תכלית אחת היו תנועותיהם שוות במהירות ואיחור והיו כלם הולכות או למזרח או למערב ואלו הגלגלים מתחלפים כענין קצתם מקצתם וכבר התבאר שכל חיה תלך אל עבר פניה · ואני תמיה מאמר שמניע הגלגל הוא נבדל והנבדל לא ייחס מקום אלא מקום א"כ ישאר לומר למה יתנועע האחד למזרח יותר ממערב כי מניעו אינו במזרח יותר ממערב וכבר ידעת שזאת השאלה שאל הרב לפילוסוף למה יתנועעו הגלגלים למזרח וקצת למערב אם היה הכל ע"צ החיוב וזאת השאלה היא בעצמה השאלת ככחן והבן זה · והאמת כי כל אחת מאלו החיות יתנועע על סדר ולא הסד' אשר יתנועע האחר כי אם יתנועע כלם לצד אחד ישתנו המקבילות ולכן תנועתו קצתם אל סדר ולא סדר חבירו · ולכן אמר סוף דבר אינו הליכת ד' חיות לצד אחד כי אלו היה כן לא היה מיחד לכל אחת תנועה ולא היו מתנועעי' בתנועו' מתחלפות זה מהירה וזה מאוחרת והיו מתנועעים לצד מערב או לצד מזרח כלם והיו כלם מתנועעים בתנועה שוה · ואחר כן זכר שאלו החיות היו תנו' תנועת מרוצ' והפסקות חלי' ומתנועעי' בסבוב ולא יפסקו תנועתם וזה אמרו והחיות רצוא ושוב כי רצוא מקור מרץ ושוב מקור משב ולא אמר הלוך ובא כי אלו אמר כן היה נראה שתנועתם היא לתכלית אל דבר מה ואח"כ ינוחו אבל אמר שתנועתם היא מרוצה ר"ל מהירה וחוזרת חלילה וביאר זה במשל ואמר כמראה הבזק ר"ל כדמות הברק אשר תראה תנועתו הממהרת שבתנועות וכאלו הוא נמשך ממהר רץ ממקום אחר ואח' כך יקבץ וישוב אל המקום אשר יתנועע ממנו במהירות ההוא בעצמו פעם אחר פעם ופירש יונתן ב"ע רצוא ושוב חזרן ומקפן ית עלמא ותייבן בריא חדא וקלילן כחיזו ברקא · ואחר כן אמר שהצד שתתנועע אליו החיה ר"ל תנועת המרוצה והחזרה היא איננה תנועה מעצמה אבל בגלל דבר אחר והוא ר"ל הכונה האלהית אמר אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתן והרוח הוא רצון וכונה כמו שביארנו בשתוף רוח ואמר שהצד אשר יהיה הכונה האלהית שתלך אליו החיה והוא המניע הנבדל אל אותו הרצון תתנועע החיה וכן תרגם יונתן אמר אל אתר דהוה תמן רעוא למיזל אזלן לא מתהדרן במיזלהון · וכאשר היה נראה מפשוטי דבריו באמרו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו שפעמים ירצה ה' בעתיד שתלך החיה לצד אחד ותלך בצד ההוא ופעמי' ירצה שתלך החיה לצד אחר כנגדו אמר לסלק זה הספק אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו שמה הרוח ללכת כי מה שכבר שתיחד לא ישתנה לעולם ועד וכן הוא תנועת הגלגלים אין בהם שנוי ולא תמורה ולא יתנועעו פעם לזה הצד ופעם לא ולא יתנועעו לצד אחד ופע' יתנועעו לצד אחר ולא יתנועעו פעם במהירו' ופעם באיחור אבל הכל הוא מתמיד על כן ביאר הרב ואמר והבונה הבי"ה כי הוא מופלא וזה ג"כ מה שספר מצורת תנועת הד' חיות אחר ספור צורתם כי ראשונה דבר מתוארם ופניהם וצורתם וכנפיהם ידיהם ורגליהם ואחר כך התחיל לתאר תנועות אלו החיות כי ראשונה ראוי לדעת המתנועע כי הוא קודם בטבע ואחר כך התנועה הנמשכת ממנו והנה ביאר בתנועה אלו הדברים · ראשונה שכל חיה אין בהם כפיפה ועקמימות לא שנוי ולא [illegible] אבל תנועה אחת מדוקדקת והוא אמרו לא יסבו בלכתם · שנית וזכר שכל חיה מהם תלך אל עבר פניה ר"ל כל אחד כנגד צורתו האמתית והוא עצמותו כי כל הופך יתנועע נגד תקונו · שלישית ביאר שזאת התנועה היא במהירות וחוזרת חלילה: וזה אמרו רצוא ושוב כמראה הבזק · רביעית ביאר שהצד אשר יתנועע אליו החיה איננה מעצמה אבל בעבור הכונה האלהית וזה אמרו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ואח"כ זכר חמישית שזאת התנועה תהיה קיימת בצד ההוא אשר תתנוע' אחר שהמניע לא יקבל שנוי ולא תמורה · ואח"כ התחיל בספו' אחר ואמר שהו' ראה גוף אחד תחת החיות והוא כל מה שתחת גלגל הירח והוא אמרו וארא והנה אופן א' בארץ אצל החיות ר"ל שראה החמר הראשון עם הצורה הגשמית שהוא למטה מגלגל הירח [illegible] אל הגוף [illegible] אלו הד' פנים אופנים בעבור שכל אחד מהיסודות הוא על צורה עגולה והנה לא תאר לו צורה כלל לא צורת אדם ולא צורת שום ב"ח כי הם גופי' מתים ואין להם תנועה מעצמם אבל זכר שהם גופים נוראים מבהלים וזכר שכל גופותיהם עינים והרב יפרש זה בסמוך והנה אלו היסודות יפעלו קצתם בקצתם ויתרכבו קצתם בקצתם וזה אמרו כאשר יהיה האופן בתוך האופן הנה · אמר שראה גוף אחד נחלק לד' אופנים שהוא ההיולי ראשון והצורה הגשמית שהיא מתחלקת לד' צורות והם מתחלפים בצורה הגשמית ואח"כ אמר שהם מורכבים קצתם מקצתם כי הם פועלים ומתפעלים ויתחדשו מהם המזג בהרכבה והתכונות וכל גוף האופנים אשר זכר אמר שהוא מלא עינים אפשר בו מלא עינים ממש כי בהרכבת היסודות יתחדשו ב"ח שיש להם עינים או ירצה עינים מש

כי

דמיון כמ"ש קדמונינו כעין שגנב כעין שגזל ר"ל כדמות

אפודי

שהם זכות כעין נחשת קלל · ר"ל שהחיות הם ספירות וספירות כעין נחשת קלל וצריך עיון קצת במה שאמ' למעלה בפרק מ"ג מפני שבמלת נחשת קלל יש בו קצת שתוף מצד הגזרה וכאן אמר הרב זכות כעין נחשת קלל : שהם ג"כ מאירות · ר"ל שהחיות הם ספיריות ומאירות מצד הכוכבים שבהם : אבל תנועה אחת · ר"ל שלא תמהר פעם ותאחר פעם אבל בכל זמן היא אחת שוה : שכל חיה מהם תלך לנכח פניה · ר"ל שכל גלגל יש לו תנועה מיוחדת מצד מניעו והו' הנבדל כי הנבדל המניע זה הגלגל יניעהו לצד מזרח ונבדל אחר יניע גלגל אחר לצד מערב : ואני תמיה לאי זה פנים · ר"ל מפני מה יחייב נבדל אחד שיתנועע זה הגלגל לזה הצד ולא יתנוע' לצד אחר כי הנבדל אינו גשם ואין לו צד אלא צד כזה ואחר שאין לו צד ולא צד מפני מה יניעהו לזה הצד ולא לזה עד שיאמר הפסוק אל עבר פניו : ר"ל הכונה האלהית · ר"ל שהוא רצון שיש לחיה להדמות אל הנפרד שתהיה בפעל תמיד וקורא הרב כונה האלהית : והרצון קיים בצד ההוא · ר"ל שרצון החיה בתנועתה המיוחדת הוא קיי' לא ישתנה כלל : בספור אחר · ר"ל והוא בענין היסודות ומה שהורכב מהן : גוף אחד תחת החיות · ר"ל והוא החמר הראשון המשותף לכל היסודות : גופים גדולים ר"ל כי כל יסוד הוא יסוד גדול ועצום : שכל גופותם עינים · ר"ל הרב יפרש זה בסמוך : ושהאופן ההוא בעל ד' פנים · ר"ל שהחמר הראשון מלובש מד' צורות והם הד' יסודות : שצורת הד' אופנים צורה אחת · ר"ל והיא צורה הגשמית : וקצתם מורכב בקצתם · ר"ל שהיסודו' מורכבים ומעורבים מן היסודות קצתם בקצת' : ומלא עיני' ממש · ר"ל מצד הב"ח הבעלי עינים שהם מורכבים ומעורבים מן היסודות מפני זה תאר ליסודות עינים : בעל מראים רבים · ר"ל שהיסודות והם האופנים ומה שהורכב מהם בעל מראים רבים ובעלי גוונים מתחלפים : ואפשר שיהיו דמיונות · ר"ל שבהב"ח בעלי דמיון או אפשר שירצ' בו שהמזגות הוא בעל איכות א' מתדמה ולמזגות אחרי יש לו איכות אחר מתדמה א"כ לכל מזג יש לו דמיון ר"ל איכו' מתדמ' וזהו אמרו שהיו דמיונות :

לא

קרקאש

וכגלגל שהוא ילום · פי' כולם הם אחד בהם יעמד שהגלגל והתוך שלא שחוות הם הבות הוית כל מקום אשר בתנועתם יערכו היסודות ויניעו אשם הויות הממקות והם שבת [illegible]

לא עקמימות ולא עקלתון אבל תנועות ישרות שלא יתחלפו והוא אמרו על ארבעת רבעיהן בלכתן ילכו לא יסבו בלכתן · ואחר כן זכר שאלו הארבעה אופנים אינם מתנועעים מעצמם כחיות ואין תנועה להן בעצמם כלל אלא בהניע זולתם אותם · והפליג להשיב זה העניין וחזקו פעמים ושם מניע האופנים החיות · עד שיהיה על צד המשל עניין האופן עם החיה כמי שקשר גוף מת (דומם) ביד בעל חיים או ברגלו שכל אשר יתנועע החי ההוא יתנועע העץ ההוא או האבן ההיא הנקשרת באבר החי ההוא · אמר ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים ואמר והאופנים ינשאו לעומתם · וביאר הסבה בזה ואמר כי רוח החיה באופנים · והשיב זה העניין לחזוק ולתוספת ביאור אמר בלכתם ילכו ובעמדם יעמודו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו האופנים לעומתם כי רוח החיה באופנים · ויהיה הסדר באלו התנועות כן אי זה צד שתהיה הכונה האלהית שיתנועעו החיות אליו אל הצד ההוא יתנועעו מעצמםהחיות ובתנועת החיות יתנועעו האופנים על צד ההמשך אחריהם בקשירה לא שהאופנים יתנועעו מעצמם לצד החיות · וסדר זה הסדר ואמר על אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו שמה הרוח ללכת והאופנים ינשאו לעומתם כי רוח החיה באופני' וכבר הודעתיך תרגו' יונתן בן עוזיאל ע"ה אמ' אל אתר דהוי תמן רעוא למיזל וגו' · וכאשר השלים ספור החיות צורתם ותנועתם וזכר האופנים אשר תחת החיות והקשר' בהם והתנועעם בתנועת' התחיל בהשגה שלישית שהשיג אותה ושב לספור אחר והוא מה שעל החיות · ואמ' שעל הארבע חיות רקיע ועל הרקיע דמות כסא ועל הכסא דמות כמרא' אדם זה כלל אשר ספרו בהשגה אשר השיג אותה תחלה בנהר כבר :

פרק שלישי

כאשר זכר יחזקאל עליו השלום מתאר המרכבה מה שספר בתחלת הספר · (שבה לו) ההשגה ההיא בעצמה פעם שנית כשנשא במראה הנבואה לירושלם · ובאר לנו דברים שלא התבארו תחלת מהן שהעתיקנו ממלת חיות למלת כרובים · והודיענו שהחיות הנזכרות תחלה הם גם כן מלאכים רוצה לומ' הכרובים אמר ובלכת הכרובים ילכו האופנים אצלם ובשאת הכרובים את כנפיהם לרום מעל הארץ לא יסבו האופנים גם הם מאצלם · וחזק הקשר שתי התנועות כמו שזכרנו · ואחר כך אמר היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר וארע כי כרובים המה · והשיב הצורות בעצמם והתנועות בעצמם והתבאר שהחיות הם הכרובים והכרובים הם החיות · ואחר כן ביאר בזה הספור השני עניין אחר והוא שהאופנים הם הגלגלים אמר לאופנים הם קורא הגלגל באזני · ואחר כן באר עניין שלישי באופנים אמר בהם כי המקום אשר יפנה הראש אחריו ילכו לא יסבו בלכתן · הנה באר שתנועת האופנים ההכרחית אמנם היא נמשכת אל המקו' אשר יפנה הראש שבאר שהוא נמשך אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת · ואחר כך הוסיף עניין רביעי באופנים ואמר והאופנים מלאים עינים סביב לארבעתן אופניהם ולא זכר זה העניין תחלה · ואחר כן אמר באופנים בזאת ההשגה האחרונה בשרם וגביהם וידיהם וכנפיהם · ולא זכר לאופנים תחלה לא בשר ולא ידים ולא כנפים אבל שהם גופים לבד · ושב באחרונה

באחרונה לאמר שהם בעלי בשר וידים וכנפים אבל לא זכר להם צורה כלל · ואחר כן ביאר ג"כ בזאת ההשגה השנית שכל אופן ייוחס לכרוב אמר אופן אחד אצל הכרוב אחד ואופן אח' אצל הכרוב אחד · ואח"כ באר עוד הנה שהארבע חיות הם חיה אחת להדבק קצתם בקצתם אמר היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר · והאופנים ג"כ אמנם קראן אופן אחד בארץ ואע"פ שהיו ארבעה אופנים כמו שנזכר להדבק קצתם בקצתם והיותם כלם דמות א' לארבעתן · זה מה שהוסיף לנו מן הבאור בתכונת החיות והאופנים בהשגה הזאת השנייה :

פרק רביעי

צריך להעירך על עניין אחד שנטה עליו יונתן ב"ע עליו השלו' והוא כי כאשר ראה עניין מאמר הנביא מבואר לאופנים להם קורא הגלגל באזני · גזר אומר שהאופנים הם השמים · ותרגם כל אופן גלגלא וכל אופנים גלגלייא · ואין ספק אצלי שמה שחזק אצלו זה הפירוש הוא מאמר יחזקאל ע"ה באופנים שהם כעין תרשיש וזה מראה מיוחס לשמים כמו שהוא מפורסם · וכאשר מצא הכתוב וארא החיות והנה אופן אחד בארץ · שיורה בלא ספק שהאופנים בארץ היה קשה עליו לפי הפי' ההוא ונמשך אחר פירושו ופי' מאמרו הנה ארץ ששה השמים · שהוא ארץ בערך למה שעל השטח ההוא · ותרגם אופן אחד בארץ גלגל חד משתוה מלרע לרום שמי' · והבן פירושו איך הוא · ואשר יראה לי כי מה שהביאו לזה הפירוש הוא חשבו ע"ה שגלגל שם ראשון לשמים · ונראה לי שאין הדבר אלא כך והוא שהגלילה שמה גלגול · ונגלגלתיך מן הסלעים · ויגל את האבן · ומפני זה נאמר · וכגלגל לפני סופה · להתגלגלו · ומפני זה נקראת גלגלת הראש כך להיות עגולה · ומפני שכל כדור מתגלגל במהרה ונקרא כל דבר כדורי גלגל · ולזה נקראו השמים גלגלים מפני עגולם ר"ל להיותם כדורים אמרו הוא גלגל שחוזר בעולם · וקוראים ג"כ הגלגלים הקטנים של עץ והגדולי' גלגל א"כ אמרו לאופנים להם קורא הגלגלים באזני היה ללמדנו תכונתם כי לא נזכר להם תכונה ולא תאר (לא שהם השמים) · א"כ אמרו בהם כתרשיש הנה באר לך ג"כ בספור השני ואמר באופנים ומראה האופנים כעין אבן תרשיש · ותרגם יונתן בן עוזיאל כעין אבן טבא והנה ידעת שבזה הלשון בעצמו תרגם אונקלוס כמעשה לבנת הספיר ואמר כעובד אבן טבא · א"כ אין הפרש בין אמרו כעין אבן תרשיש ובין אמרו כמעשה לבנת הספיר והבן זה · ולא תרחיק זוכרי פירוש יונתן ב"ע ע"ה ופרשי פירוש זולתו שאתה תמצא הרבה מן החכמי' וגם מן המפרשים חולקים על פירושו בקצת מלות ובעניינים רבים מענייני הנביאים ואיך לא יהיה כך באלה העמוקות · ועוד שאני איני מכריע פירוש אבל הבן אתה פירושו כלו מאשר העירותיך והבן פירושי והשם יודע באיזה משני הפירושים הוא הניאות למה שנרצה :

פרק חמישי

ממה שצריך שתתעורר עליו אמרו מראות אלהים ולא אמר מראה לשון יחיד · מפני שהם השגות רבות חלוקות במיניהם רוצה לומר שלש השגות · השגת האופנים · והשגת החיות · והשגת האדם אשר למעלה מן החיות · ובכל השגה מהם אמר וארא · והוא שבהשגת החיות אמר וארא והנה רוח סערה וגו' · ובהשגת האופנים אמר וארא החיות והנה אופן אחד בארץ וכו' · ובהשגת העניין אשר למעלה מן החיות במדרגה ובסדר אמר וארא כעין חשמל וגו' ממראה מתניו וגו' · (ולא השים) מלת וארא כלל בספור המרכבה רק בשלש פעמים האלה · וכבר בארו חכמי

חכמי המשנה זה הענין והם העירוני עליו והוא אמרם ששתי ההשגות הראשונות ר"ל השגת האופני' והחיות לבד מותר ללמדה· וההשגה השלישית אשר היא החשמל ומה שנדבק בו אין מלמדין ממנו אלא ראשי פרקים· ורבי' הקדוש חושב שהשלש ההשג' כלם נקראות מעשה מרכבה ואין מלמדין מהן אלא ראשי פרקים· ולשונם בזה הוא עד היכן הוא מעש' מרכבה ר' אומר עד וארא בתראה· ר' יצחק אומר עד חשמל מן וארא עד חשמל מגמרינן ואגמורי מכאן ואילך מוסרים ראשי פרקים· איכא דאמרי מן וארא עד חשמל מסרינן ראשי פרקים מכאן ואילך אם היה חכם מבין מדעתו אין אי לא לא· הנה התבאר לך מדבריה' שהם השגות חלוקות (והמעיד) עליהם וארא וארא וארא ושהן מדרגות· ושהשג' האחרונה מהם והיא הנאמר עליה וארא כעין חשמל ר"ל צורת הארם החלוקה אשר נאמר בו ממראה מתניו ולמטה וממראה מתניו ולמעל' היא סוף ההשגות והעליונה שבהם· ויש מחלוקת גם כן בין החכמי' אם מותר לרמוז בלמודו בשום דבר ר"ל במסירת ראשי פרקים או אין מותר כלל לרמוז בלמוד זאת ההשגה הג' ואפי' בראשי פרקי' אבל מי שהו' חכם יבין מדעתו· וכן יש מחלוק' עוד בין החכמים כמו שתראה בשתי ההשגות הראשונו' גם כן רצוני לומר החיות והאופנים אם מותר ללמד ענייניהם בביאור או אינו מותר אלא ברמיזות וחידות בראשי פרקים· וצרי' שתתעורר גם כן על סדור אלו ההשגות השלש· וזה שהוא הקדים השגת החיות מפני שהם קודמות במעלה ובעלה כמו שזכר כי רוח החיה באופנים ובזולת זה גם כן· ואחר האופנים ההשגה השלישית אשר היא עליונה במדרגה מן החיות כמו שהתבאר· וסבה זרה ששתי ההשגות קודמות בלמוד בהכרח להשגת השלישית והם מורות עליה:

פרק ששי

דע שזה העניין הנכבד הגדול אשר התחיל יחזקאל ע"ה ללמדנו אותו מספור המרכבה בהערת הנבואה אשר עוררתהו ללמדנו אותו· הוא העניין בעצמו שלמדנו ישעיה ע"ה בכלל לא הצטרך אל זה הפרט· והוא אמרו· ואראה את יי' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל שרפים עומדים וגו'· כבר בארו לנו החכמים ז"ל כל זה והעירו אותנו על זה העניין ואמרו שזהשגה אשר השיגה יחזקאל היא ההשגה בעצמה אשר השיגה ישעיה· והמשילו בזה משל בשני אנשים שראו את המלך בעת רכבו והאחד מהם מבני כרך והשני מבני כפר· כי בן הכרך לדעתו שאנשי העיר יודעים הכונת רכיבת המלך אינו מספר תכונת רכיבתו אבל אומר ראיתי את המלך לבד· והאחר מפני היותו רוצה לספר לאנשי הכפר אשר אינם יודעים דבר מתכונתו פרט להם תכונת רכיבתו איך היא ותאר רגליו וחיילותיו ומשרתיו עושי דברו

פנים שיהיה זה הגדלה במעשה מרכבה כדי לספק זה הספק. ואמר כי מה שהשיג יחזקאל השיג ישעיה ולמה נתגלו ביחזקאל הדברים הנגלים הוא לפי שהיה יחזקאל מספר דבריו לבני הגולה ולכן הצריך כלם וכבהל מהפגות ואלו הדברים יסבלו שני פירושים או שיחזקאל היה בן כפר ונבהל מהמראה שהשיג כמו הא״ש הכפריי שראה את המלך כי לא היה רגיל לראות וישעיה היה בן כרך וראה את המלך ולא תמה מתוך למה שהיה רגיל לראותו בכל יום או שספר שיפורש שישעיה לא היו אנשי דורו צריכין לבאר להם כזה הפרט למה שהיו ירושלים והיו חכמים ממוכנים אבל הספיק להם אמרו וארא את השם ובני הגולה היו צריכים לפרש להם הדברים בארוכה: והנה אמר הרב כי מה שיוכן מזה המאמר הוא הפי' הראשון והפי' הב' אמנם הב' הוא האמתי וכי ישעיה היה יותר שלם מיחזקאל ושההשגה אשר נבהל עליה יחזקאל והיא נוראה בעיניו היתה ידועה לישעי' ידיעה שלא היה צריך לספרה על דרך תמה להיותה ידועה אצל השלמי' והשלמים הם החכמים [illegible]

[illegible]

דברו ומצוותיו · ובזה השיעור מהערתם תועלות גדולות מאד והוא אמרם בחגיגה כל מה שראה יחזקאל ראה ישעיה ישעיה דומה לבן כרך שראה את המלך יחזקאל לבן כפר שראה את המלך · ואלו הדברי' אפשר שיפורש בהן מה שזכרתי תחלה והוא שישעיה לא היו אנשי דורו צריכים לבאר להם הפרט ההוא אבל הספיק להם אמרו ואראה את יי' וגומר ובני הגולה היו צריכים לפרט הזה · ואולי שהאומר הזה חשב שישעיהו יותר שלם מיחזקאל · ושההשגה שנבהל עליה יחזקאל והיתה נוראה בעיניו היתה ידועה לישעיה ידיעה שלא היה צרי' לספרה על דרך חדוש · להיותה ענין ידוע אצל השלמים :

פרק שביעי

מכלל מה שצרי' לחקור עליו קשרו השגת המרכבה בשנה ובחד' וביום וקשרה במקום שזה מה שצריך לבקש לו ענין ולא יחשב שהוא דבר אין ענין לו · וממה שצריך להסתכל בו והיא מפתח הכל אמרו נפתחו השמי' וגו' וזה נמצא מאד בדברי הנביאים ז"ל ר"ל זכרון השאלת הפתיחה פתיחת השערים גם כן · פתחו שערים ויבא · ודלתי שמים פתח · ושאו פתחי עולם · פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה · ומזה הרבה · וממה שצריך שתתעורר עליו היות זה הספור כולו ואע"פ שהיה במראה הנבואה בלא ספק כמו שאמר ותהי עליו שם יד יי' · אבל עם כל זה נשתנה הלשון על חלקי הספור ההוא שנוי גדול מאד · והוא כי כאשר זכר החיות אמר דמות ארבע חיות ולא אמר ארבע חיות לבד · וכן אמר ודמות על ראשי החיה רקיע וכן אמר כמראה אבן ספיר דמות כסא · וכן אמר דמות כמראה אדם עליו · כל

[illegible]

כל גלו אמר בהן דמות · אבל באיפנים לא אמר דמות אופן ולא דמות אופנים אבל הגדה מוחלטת בתאר נמצא כפי מה שהם עליו · ולא יטעך אמרו דמות אחד לארבעתן שאינו בזה הסדור ולא כפי העניין הרמוז אליו · ובא בהשגה האחרונה וחזק זה העניין ובארו · וזכר הרקיע סתם כאשר התחיל לזכרו בפרט · ואמר ואראה והנה אל הרקיע אשר על ראש הכרובים כאבן ספיר כמראה דמות כסא נראה עליהם מלמעלה אמר הנה רקיע סתם ולא אמר דמו' רקיע כמו שהיה כאשר הוכר לראשי דמות החיות אמנם הכסא אמר דמות כסא נראה עליהם להורות על הקדמת השגת הרקיע תחלה ואחר כן נראה לו עליו דמות הכסא והבינהו · וממה שצריך שתתעור עליו ספרו בהשגה הראשונה שהחיות בעלות כנפים וידי אדם יחד · ובהשגה הזאת השנית אשר באר בה שהחיות הם כרובים השיג תחלה כנפיה' לבד ואחר כן הודשו להם ידי אדם בהשגתו · אמר וירא לכרובים תבנית יד אדם תחת כנפיהם אמרו תבנית כאמרו דמות וסדרם תחת כנפיהם והבן זה והשתכל איך באר במאמר האופנים לעומתם ואף על פי שלא תארם בצורה אמר ג"כ כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד וגו' חומר הקש' המתוא' ואמתתו ידוע וזה נפלא בדמיון ובהמשלה מאד והוא בלא ספק בכח נבואה והבינהו · וממה שצריך שתתעורר עליו חלקו דמות אדם שעל הכסא והעליון שבו כעין החשמל והתחתון כמרא' אש · וזאת מלת חשמל בארו שהיא מורכבת משני עניינים חשמל כלומר המהירות המורה עליו ח"ש וההפסק המורה עליו מ"ל · הכונה התחבר שני עניינים חלוקים בבחינת שני צדדים עליון והתחון ע"ד הדמוי וככר העירונו הערה שנית ואמרו שהוא נגזר מן הדבור והשתיקה אמרו פעמי' חשות פעמים ממללות גזרו השתיקה מן השתי מעולם · הערה על שני עניינים בדבור בלי קול · ואין ספק שאמר פעמי' חשות פעמים ממללות אמנם הוא על דבר נברא · וראה איך בארו לנו שזה דמות אדם שעל הכסא החלוק אינו משל עליו ית' מכל המרכבה אבל משל על דבר נברא · וכן אמר הנביא הוא מראה דמות כבוד יי' וכבוד יי' אינו יי' כמו שבארנו פעמים רבות וכל מה שהמשיל באלו ההשגות כלם הם כבוד יי' ר"ל המרכבה לא הרוכב · כי לא ימשילוהו ית' · והבן זה · הנה נתתי לך ג"כ בזה הפרק מראשי הפרקי' מה שאם תשלים הראשים ההם יבא לךמהם כלל מועיל בזה העניין וכשתסתכל כל מה שאמרנוהו בפרקי זה המאמר עד זה הפרק יתבאר לך מזה העניין רובו או כלו · מלבד חלקים מועטים וכפל דברים שנעלם ענינים ואולי עם ההסתכלות המופלג יגלה ולא יעלם מאתו דבר · ולא תקוה ולא תוחיל לשמוע ממני אחר זה הפרק אפילו דבר א' בזה העניין לא בבאור ולא ברמיזה · כי כבר נאמר בו כל מה שאפשר לאמרו וגם להצתי מאד ודחקתי · ואתחיל בעניינים אחרי' מכלל העניינים שאני מקוה לבאר אותם בזה המאמר :

פרק ח

פרק שמיני

כל הגשמים ההווים הנפסדים לא ישיגם ההפסד רק מצד החמר שלהן לא זולת זה · אבל מצד הצורה ובבחינת עצם הצורה לא ישיגם הפסד רק הם עומדי' · הלא תראה שהצורות המיניות כלם מתמידו' עומדות · אמנם ישיג ההפסד לצורה במקרה רוצ'לומ' מפני התחברה לחמר וטבע החמר ואמתתו שהו' לעול' לא ימלט מחברת ההעדר ומפני זה לא תתקיי' בו צורה אבל יפשיט צור' וילבש אחרת תמיד · ומה נפלא מאמר שלמה ע"ה בחכמתו ברמותו החמר באשת איש זונה · כי לא ימצא חומר מבלתי צורה כלל א"כ הוא אשת איש לעולם לא תמלט מאיש ולא תמצ' פנויה כלל · ועם היותה אשת איש היא מבקשת איש אחר לעולם תמיד בו בעלה תפתהו ותמשכהו בכל צד עד שישיג ממנה מה שהשיג בעלה · זהו ענין החמר והוא שאי זה צורה שתהיה בו · הצורה ההיא הכינהו לקבל צורה אחרת · ולא יסור מהתנועע להפשיט זאת הצורה שעמו ולהביא אחרת · ובענין זה בעצמו יעשה אחר בא הצורה האחרת · הנה כבר התבאר שכל השחתה והפסד או חסרון אמנם הוא מפני החמר · וביאורו באדם עד"מ כי כיעור צורתו וצאת אבריו מטבע' וכן חלשת כל פעולותיו או בטולם או בלבולם אין הפרש בין היות כל זה בתחילת היצירה או מתחדש עליו אין זה כלו נמשך אלא אחר החמר שלו הנפסד לא אחר צורתו · וכן כל ב"ח אמנם ימות ויחלה מפני החמר שלו לא מפני צורתו · וכל פשעי האדם · וחטאיו אמנם הם נמשכים אחרי החמר שלו לא מפני צורתו · ומעלותיו כלם אינם נמשכות רק אחר צורתו · וההמשל בו שהשגת האדם את בוראו וציירו כל מושכל והנהיגו תאוותיו וכעסו והסתכלו במה שצריך לבחור בו ובמה שצריך לרחקו כל זה נמשך אחר צורתו · אבל מאכליו ומשתיו ומשגליו ורוב תאותיו בהן וכן כעסו וכל מדה רעה שתמצ' לו הכל נמשך אחר החמר שלו · וכאשר התבאר שהענין כן · ולא היה אפשר בגזירת החכמה האלהית שימצא חמר מבלתי צורה ולא שימצא צורה מאלו הצורות מבלתי חמר · והתחייב הקשר זאת הצורה האנושית הנכבדת מאד אשר ביארנו שהיא צלם אלהים ודמותו וזה החמר העפרי החשוך המביא אותו לכל חסרון והפסד · נתן לה ר"ל לצורה האנושית יכולת על החמר וממשלה ושלטון עד שתכריחהו ותמנע תאותיו ותשיבם על מה שאפשר מן היושר והשווי · ומהנה נחלקו מדרגות בני אדם · כי יש מבני אדם אנשים שכל השתדלותם תמיד הנכבר לבחור ולבקש העמידה המתמדת כפי גזירת צורתו הנכבדת ולא יחשוב רק בציור מושכל והשגת דעת אמתי בכל דבר והדבק בשכל האלהי השופע עליו אשר ממנו נמצאה הצורה ההיא · וכל אשר יביאהו צרכי החמר ותאותיו ללכלוכיו והרפתו המפורסמ' יצטער על מה שנשקע בו ייבוש ויכלם ממה שנגע בו וישתדל למעט מן החרפה ההיא בכל יכולתו ולהשמר ממנה בכל צד · כאדם שכעס עליו המלך וצוהו לפנות זבל ממקום למקום לבזותו שהאדם ההוא ישתדל בכל יכולתו להסתתר בעת הבזיון ההוא ואולי יפנה דבר מועט למקום קרוב כדי שלא יתלכלכו ידיו ולא בגדיו ושלא יראהו אדם · כן יעשה מי שהוא בן חורין · אמנם העבד ישמח בזה ויראה שלא עמסו עליו טורח גדול וישליך כל גופו בזבל ההוא וילכלך פניו וידיו ויפנה בפרהסיא והוא ישחק וישמח · כן ענייני בני אדם כי מבני אדם אנשי' כמו שאמרנו שכל צרכי החמר אצלם חרפה וגנות וחסרון התחייבו בהכרח ובלבד חוש המשוש אשר הוא חרפה עלינו כמו שזכר אריס"טו אשר בעבורו נתאוה למאכל ולמשתה ולמשגל · כי צריך למשכיל למעט מהם מה שאפשר ולהשמר מהן ולהצטער בעשותו אותן ושלא ידבר בהן ולא ירחיב בהן המאמר ולא יעשו חבורות לאלה הדברים · אבל יהיה האדם מושל על אלו התאות כולן לקצר בהן כפי יכלתו ולא יעשה מהם אלא מה שא"א זולתו · וישים תכליתו תכלית האדם מאשר הוא אדם והוא ציור המושכלות לא זולת זה אשר החזק והנכבד שבהן השגת השם והמלאכים ושאר פעולותיו כפי היכולת · ואלו האנשים הם עם השם תמיד והם אשר נאמר להם · אלהים אתם ובני עליון כלכם · וזהו המבוקש מן האדם ר"ל שזאת היא תכליתו · אמנם האחרים הנבדלים מהשם והם המון הסכלים הם בהפך זה בטלו כל מחשבה והשתכלות במושכל וישימו תכליתם החוש ההוא אשר הוא חרפתינו הגדולה ר"ל חוש המשוש ולא יחשבו ולא יתבוננו רק במאכל ובמשגל ולא בדבר אחר כמו שנ' ברשעים בהיותם שטופי' במאכל ובמשתה ובמשגל אמר · וגם

וגם אלה ביין שנו ובשכר תעו וגומר • ואמר כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום • ואמר ונשים משלו בו • הפך מה שבוקש מהם בתחילת היצירה ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך • וספר חוזק תאוותם ג"כ ואמר איש אל אשת רעהו יצהלו וגו' • ואמר כי כלם מנאפים עצרת בוגדים • ומזה הענין שם שלמרי ע"ה משלי כלו להזהיר מן הזנות ומן המשתה המשכר שכשני אלו ישתפו שונאי השם שרחוקים ממנו אשר נאמר בהם כי לא ליי המרה • ונאמר שלח מעל פני ויצאו • ואמנם אמרו אשת חיל מי ימצא • המשל הזה כלו הוא מבואר כי כשיזדמן לאיש א' חמר טוב נאות בלתי גובר עליו ולא מפסיד סדורו היא מתנה אלהית • סוף דבר החוכר הנאות יקל להנהיגו כמו שזכרנו ואם הוא בלתי נאות אינו נמנע מן התמת למד לכבוש אותי • ומפני זה הוכיח שלמרי המוסרים הזה כלם הוא וזולתו באמת לא בהמה בתאר אד' ותמונתי • שישים כל השתדלותו לחסר כל צרכי החמר ממאכל ומשגל ומשתה וכיוצא וכל שאר המדות הנמשכות אחר התאוה והבעם ויבוש מהם וישים להן מדרגות לנפשו • אמנם מה שאי אפשר מבלעדיו במאכל ומשתה יסתפק מהן במועיל ולפי צורך הפרנסה לא לפי ההנאה וימעט הדברים בו ג"כ והקבין עליו • כבר ידעת מאמם הקדוש שיאכל עמו ולא עשה • ואמנם היין רינו בדין המזון בכונה אך הקיבוץ על השתייה המשכרת ראוי שיהיה אצלך יותר הרפה מהתקבץ אנשים ערומים מנולי הערוה נפנים ומתרוזים ביום בבית אחר • וביאור זה כי היציאה ענין הברחי אין לאדם תחבולה לדחות'ן והשכרו'הוא ממעשה האיש הרע בבחירתו • וגנות גלות הערוה מפורסם לא מושכל והפסיד השכל והגוף (מיוחס) לשכל • ולזה צריך למי שרוצה להיות ארם שירחיק זה ולא ידבר בו • ואמנם המשגל איני צריך לאמר בו יותר ממה שאמרתיו בפי אבות ממה שבא בתוב בתורתינו החכמה הטהורה ממאום בו ואסור זכרו או לדבר בו כלל ולא לשום סבה • ובבר ידעת אמרם שאלישע הנביא ע"ה אמנם נקרא קדוש מפני שלא היה חושב בו ער שלא היה רואה קרי • ובבר ידעת אמרם על יעקב ע"ה שלא יצא ממנו שכבת זרע קודם ראובן אז כלם עניינים מקובלים באומה ללמרם צרות אנושיות • כבר ידעת אמרם הרהורי עבירה קשין מעבירה • ולי בפירושו פירוש נפלא מאד • והוא שהארם כשימרה אמנם ימרה מצד המקרים הנמשכי' אחר החמר שלו כמו שבארתי שהאדם לא יעשה מרי רק בבהמיותו אבל חמחשבה היא מסגולת האדם הנמשכים אחר צורתו • וכשיחשוב במרי ובעברה ימרה בנבבר שבשני חלקין • ואין חטא מי שעבר והעביד עבד כבל כחטא מי שהעביד בן חורין חשוב • כי זאת הצורה האנושית וכל סגולותיה וכל כחותיה אין צריך להשתמש בהן אלא במה שהן ראויין לו להתדבק בעלולים לא לרדת להשיג השפל • וכבר ידעת גודל האסור שבא אצלינו בנבלות הפה וזה ג"כ מחוייב שזה הדבור בלשון הוא מסגולת בני אדם וטובה גמלה השם לאדם להבדילו בה משאר בעלי חיים כמו שאמ' מי שם פה לאדם • ואמר הנביא י' אלהים נתן לי לשון למודים • ואין צריך שנשתמש בטובה ההיא אשר נתנה לנו לשלמות הלמוד וללמד בגדולה שבחם יוני'ובחרפה השלמה ער שנאמר מה שיאמרוהו הגוי'הסבלים הזונים בשיריהם ודבריהם הנאותים בהם לא כמי שנ'להם • ואתם תהיו לי ממלכת כהני'וגוי קדוש • וכל מי שישתמש במחשבתו או בדברו בדבר מעניני ההוש ההוא אשר הוא הרפה לנו ער שיחשוב במשתה או במשגל ביותר מן הצריך לו או יאמ'בו שירים כבר לקח הטובה אשר נמלו השם אותה והשתמש בה ונעזר בה במרי הגומל אותו ועבור על מצוותיו ויהיה כמי שנאמר בהם • וכסף הרבתי לה וזהב עשו לבעל • ולי ג"כ טענה וכבה בקריאת לשוניני זה לשון הקודש ולא תחשוב שהיא הפלגה ממנו או טעות אבל הוא אמרי • מפני שזה הלשון הקודש לא הונח בו שם כלל לכלי המשגל לא מן האנשים ולא מן הנשים ולא לגוף המעשה המביא להולרה ולא לורע ולא ליציאה • אלו הדברים כלם לא הונח להם שם ראשון כלל בלשון העברי אלא ידברו בהם בשמות מושאלים וברמיזות • והיה הכונה בזה שאלו הדברים אין ראוי לזכרם שיושם להם שמות אבל הם עניינים שצריך לשתוק מהם וכשיביא הצרך לזכרם יעשה לו תחבולה בכנויים ממלות אחרות כאשר נסתר מעשותם בעת הצורך בכל יכולתנו • אמנם הכלי מן האיש קראוהו גיד • והוא שם על צד הדמיון מאמרם וגיד ברזל ערפך • וקראוהו ג"כ שפכה מצד פעולתו • והכלי מן הנקבה קבתה וקיבה שם האסטומ'כ • אבל הרחם הוא שם האבר מבני מעים שיעשה בו העובר • והיציאה נקרא כן מגזרת יצא • ושם השתן מימי רגלים • ושם הזרע שכבת זרע • וגוף הפעולה המביאה להוליד אין לה שם כלל מכנים אותו יבעל או ישכב או יקח או יגלה ערוה לא זולת זה • ולא ישעך ישגלנה שתחשבהו שם לפעולה אינו כן כי שגל הוא שם הניערה המוכנת למשגל • נצבה שגל לימינך בבתם אופיר • ואמרו ישגלנה לפי הבתוב ענייננו יקחנה לניערה לזה הענין • והנה יצאנו בכלל הפרק מכונת המאמר אל דברי מדות וענייני דתות ג"כ אלא שהן אע"פ שאינם כולם מכונת המאמר סרר הדברים הביא אלינו : פרק ט

ולכקץ בעמידם אתתמדת כי יחכל ושתה ויבעל לבקשת המציאות שתיהי והמיניי וכל זה בהשגחה כפי מה שיתאר אבלנו ולא יחשוב רק בכיור מוכל והמד'דעת לתקני בכל דבר וייתדבק בשכל החלטי השופע עלינו לחשר מתנו במצות נזרת הכורה בטרית ולו היתים סוה הוא לפני ה' תמיד והבשתתו דבקה בו כמ"ש כי בי תחק ולפלטנו לחשבנו כי ידע שמי והכה סרב יפרע זה בסוף כי זה היתים ע"ל לו בכלין והסתפד לפי שיעבור בתם וכתים וזה פלגו שיהיו לפניו לתץ תלפי רבבות תרבו' צוריים ואתר המזיקים ע"ז זה היתים לח יגיעו לשום רע כמו שתאתר לח תחיה לתץ רעה והיתים לחשר תתרבו למעל' כל תש' יכיתהו ברכי יחמיר ותתותיו ותרפתו תפוררתם יצטער על מה שבשקע בו ויבוש ויכלם מזה שנוגע בו ויתדבל למעט התרפה הזית בכל יכלתו להמשר מתנה בכל לב • והלזון בו כי יצטער על מי הכיח ותת הכור' הנכבדת להיות מזוכרת לזה התמר הערריי כי הוקרן לעשות פעולות תמריות ולתת חקו לחמר כי יודע לדיק בפי בהתתו כדי שיתקיים ויבוא ויכלם מלאו הפעולות התמריות כי יעשם בהברת והבה להשליכ'מעל ענין לי לתפשר לכל יתתדל למעט התרפ'הזית בכל יכלתו והם תשר בתץ להם תלבים תתם וכני עליון בלכם ותלו תשר בתם כתם ההנתה תמידית כתו תיבת לדעת תדם בתתת תמידים כל תשתדלותו לחסר כל צרכי התמר מתאכל ומשתה ומשגל וכעם ושתר תדות הרעות הנמשכות לחר התתום והכעם כי רוב הרעות בכתות לתדם הוא מלבו הסבי תטתי' ועל זה ועל כיוצ'ה בו בחתר לולת תדם תבלף דרכו ועל ס' יוסף לבן ותתר תרב כי לי טענה'תסבה בקריתת לשוכבו לשון קודש לתר בלת תוכח לו סם כלל לבלי המשגל ומבה תרמ"בן ז"ל שתם היה תתר כן שתין סם תיוחד לבלי המשגל על הכשתה תרחשונה לח תין תביחים קרי וכתיב יבכבה תקום שיגלנה ותקום שפולים טתורים יתם כי ישגלנה הוא לשון עלמי על ההבתה תרחשונה ג"כ היה רחוי שיקרתוהו לשון נקיה לח לשון קדש והוסיף התבם ר"ם הברכוני ספק תחר כי לין רחוי לקרות לת בכל כסם הלבן בעבור שבחלב תמצו קוח קדוש ואתרו חלו הסבי תכמים כי לין רחוי לבקש טעם לתם נקרא לשון קדש כי תורתנו סבית קדוש'כתבה כו והמלבים והקדוש' תתר בתרן נקריתו בזה הלשון כתו תכרתם ויצחק ויעקב ותתם ושת וכח ודבור ה' עם מלתיכן ובביתיו הוא בזה הלשון וזה יהים קבה עלמות וכוללת לח מ"ש הרב כי שבתו סית תלקית : אמר שם טוב מה שספקתו מבקרי וכתיב שיגלנה כתו' וכקרת יבכבה ואתרו הטעם בעבור שלח יתתרו שכלי בסמון כי יתנה בתורה דבר ערוה כן במקומות לתרים תתר כסם קרי וכתיב מורה על שלשון עלמו על הבתה הרחשונה ולין הדבר כן ומה שתתרו וספק כי יקרת תלבן כסם שכל ג"כ לינו ספק כי כל שהוא פרוש מן הערוה נקרא קדוש ולח תתר תדון המפרשים רש"י ז"ל כל מקום שלתה מוזכר ערוה תלה מוכח קדוש'ורחוי שיקר לזה הלשון קדוש בעבור זה לבד והבבה שתתרו שפרושים נתנה לכביתיו'כזה הלשון מיוחד לחבל כל בביתו וכניו יכין הענין המוסב בו כפי הלשון המוכן בו כי לין בו שם תתר ולח דברים חלח כפי הסמיון בעומק ותת כבוד' מרע"ה כי היה בשמיע' קול ורחוי לומר כי הקול שישמע לח יהיה כפי כח הדמיוני אבל כפי הלשון שבתתר ושם תורים כתב כזה הלשון רחוי שבתתר ושיקרא תותו הלשון לשון קדש ושטעם תתר נתן ברב הוא כפי שברתו בנבוחה והבן זה והבה שכלל העולה מזה הפרק כי כל הפסד ותסרון הוא ממקן תתר התתר וכל הרעות בתות מתנו ומלדתו ויש רעות שיובל לתדם להמלט מהם ולבקש הטובות התתמדת כי יחכל ושתה ויבעל לבקשת המציאות שתיהי והמיניי וכל זה בהשגחה כפי מה שיתאר אבלנו ולא יחשוב רק בכיור מוכל והמד'דעת לתקני בכל דבר וייתדבק בשכל החלטי השופע עלינו לחשר מתנו במצות נזרת הכורה בטרית ולו היתים סוה הוא לפני ה' תמיד והבשתתו דבקה בו כמ"ש כי בי תחק ולפלטנו לחשבנו כי ידע שמי והכה סרב יפרע זה בסוף כי זה היתים ע"ל לו בכלין והסתפד לפי שיעבור בתם וכתים וזה פלגו שיהיו לפניו לתץ תלפי רבבות תרבו' צוריים ואתר המזיקים ע"ז זה היתים לח יגיעו לשום רע כמו שתאתר לח תחיה לתץ רעה והיתים לחשר תתרבו למעל' כל תש' יכיתהו ברכי יחמיר ותתותיו ותרפתו תפוררתם יצטער על מה שבשקע בו ויבוש ויכלם מזה שנוגע בו ויתדבל למעט התרפה הזית בכל יכלתו להמשר מתנה בכל לב • והלזון בו כי יצטער על מי הכיח ותת הכור' הנכבדת להיות מזוכרת לזה התמר הערריי כי הוקרן לעשות פעולות תמריות ולתת חקו לחמר כי יודע לדיק בפי בהתתו כדי שיתקיים ויבוא ויכלם מלאו הפעולות התמריות כי יעשם בהברת והבה להשליכ'מעל ענין לי לתפשר לכל יתתדל למעט התרפ'הזית בכל יכלתו והם תשר בתץ להם תלבים תתם וכני עליון בלכם ותלו תשר בתם כתם ההנתה תמידית כתו תיבת לדעת תדם בתתת תמידים כל תשתדלותו לחסר כל צרכי התמר מתאכל ומשתה ומשגל וכעם ושתר תדות הרעות הנמשכות לחר התתום והכעם כי רוב הרעות בכתות לתדם הוא מלבו הסבי תטתי' ועל זה ועל כיוצ'ה בו בחתר לולת תדם תבלף דרכו ועל ס' יוסף לבן ותתר תרב כי לי טענה'תסבה בקריתת לשוכבו לשון קודש לתר בלת תוכח לו סם כלל לבלי המשגל ומבה תרמ"בן ז"ל שתם היה תתר כן שתין סם תיוחד לבלי המשגל על הכשתה תרחשונה לח תין תביחים קרי וכתיב יבכבה תקום שיגלנה ותקום שפולים טתורים יתם כי ישגלנה הוא לשון עלמי על ההבתה תרחשונה ג"כ היה רחוי שיקרתוהו לשון נקיה לח לשון קדש והוסיף התבם ר"ם הברכוני ספק תחר כי לין רחוי לקרות לת בכל כסם הלבן בעבור שבחלב תמצו קוח קדוש ואתרו חלו הסבי תכמים כי לין רחוי לבקש טעם לתם נקרא לשון קדש כי תורתנו סבית קדוש'כתבה כו והמלבים והקדוש' תתר בתרן נקריתו בזה הלשון כתו תכרתם ויצחק ויעקב ותתם ושת וכח ודבור ה' עם מלתיכן ובביתיו הוא בזה הלשון וזה יהים קבה עלמות וכוללת לח מ"ש הרב כי שבתו סית תלקית :

אמר שם טוב מה שספקתו מבקרי וכתיב שיגלנה כתו' וכקרת יבכבה ואתרו הטעם בעבור שלח יתתרו שכלי בסמון כי יתנה בתורה דבר ערוה כן במקומות לתרים תתר כסם קרי וכתיב מורה על שלשון עלמו על הבתה הרחשונה ולין הדבר כן ומה שתתרו וספק כי יקרת תלבן כסם שכל ג"כ לינו ספק כי כל שהוא פרוש מן הערוה נקרא קדוש ולח תתר תדון המפרשים רש"י ז"ל כל מקום שלתה מוזכר ערוה תלה מוכח קדוש'ורחוי שיקר לזה הלשון קדוש בעבור זה לבד והבה שתתרו שפרושים נתנה לכביתיו'כזה הלשון מיוחד לחבל כל בביתו וכניו יכין הענין המוסב בו כפי הלשון המוכן בו כי לין בו שם תתר ולח דברים חלח כפי הסמיון בעומק ותת כבוד' מרע"ה כי היה בשמיע' קול ורחוי לומר כי הקול שישמע לח יהיה כפי כח הדמיוני אבל כפי הלשון שבתתר ושם תורים כתב כזה הלשון רחוי שבתתר ושיקרא תותו הלשון לשון קדש ושטעם תתר נתן ברב הוא כפי שברתו בנבוחה והבן זה והבה שכלל העולה מזה הפרק כי כל הפסד ותסרון הוא ממקן תתר התתר וכל הרעות בתות מתנו ומלדתו ויש רעות שיובל לתדם להמלט מהם

פרק תשיעי

החמר (השכל הנפרד) כפי מה שהוא עליו · ואפילו היה החמר יד ונכבד ר"ל חמר הגלגלי כל שכן זה החמר החשוך העכור אשר הוא החומר שלנו · ומפני זה כל אשר ישתדל רעתנו להשיג חשם הנכבד או אחד מן הדעות ימצא מחיצה ומסך מבדיל בינו לבינם · ואל זה היה הרמז בכל ספרי הנביאים שיש עלינו מסך מבדיל בינינו ובין חשם והוא נסתר ממנו בענן או בחשך או בערפל או בעבות ויוצא באלו הדמיונות להיותינו מקצרים מהשיגו מפני החומר · וזאת היא הכונה באמרו · ענן וערפל סביביו · להעיר על היות המונע עכורות עצמינו לא שהוא יתעלה נוף שיקיף בו עב או ענן או חשך או ערפל ומנע מראותו כפי מה שיראה מפשוטי מלות המשל · וכבר נבפל זה המשל עוד אמ' ישת חשך סתרו וכן הגלותו יתעלה בעב הענן חשך ענן וערפל היה גם כן ללמוד ממנו זה העניין כי כל דבר שיושג במראה הנבואה אמנם הוא משל לעניין אחר · והמראה ההוא העצום ואע"פ שהיה גדול מכל מראה נבואה ויוצא מכל היקש לא היה ללא ענין ר"ל הגלותו יתעלה בעב הענן אבד היה להעיר שהשנת אמתתו נמנעת לנו מפני החמר החשוך המקיף בנו לא בו יתעלה מפני שהוא יתעלה אינו נוף · וידוע נ"כ ומפורס באימה שיום מעמד הר סיני היה יום עב ויום ענן וטר מועט אמר · י' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו · ותהיה נ"כ היא הכונה באמרו חשך ענן וערפל · לא שהוא יתעלה יקיף בו חשך כי אין חשך אתו · לא האור הגדול החוק המתמיד אשר מהשפע השופע מאתו מאיר כל מחשך כמו שנאמ' במשלי הנבואה · והארץ האירה מכבודו ·

פרק עשירי

אלו המדברים כמו שהודעתיך לא ידמו הערד לא ההיערד הנמור · אמנ' הערדי הקניינ' כולם לא יהשבו בהם הערדים · (ויחשבו שכל הערד וקניין דינם דין שני ההפכי · כעורון והראות · והמות והחיים · והם אצלם כמו החום והקור) · ולזה יאמרו שהם שההעדר לא יצטרך לפועל ואמנם הפעולה היא שצריכה פועל בהכרח · וזה אמת מצד אחד · ועם היותם אומרים שההעדר לא יצטרך לפועל · יאמרו לפי שרשם שהשם יסמא ויחריש ויניח המתנועע · כי אלו ההעררים אצלם עניינים נמצאים : וצריך שנודיעך דיעתינו אנחנו בו כפי מה שינזרהו העיון הפילוסופי · והוא שאחה יודע שמסיר המונע הוא המניע בצד אחד · כמו שהסיר עמוד שתחת הקורה ונפלה בכבדותה הטבעי · שאנחנו נאמר כי מסיר העמוד ההוא הוא הניע הקורה · כבר נזכר בספר השמע הטבעי · כי כמו שנא' במי שיכבה עניין אחר שהוא עשה ההעדר ואע"פ שהעדר אינו דבר נמצא · כי כמו שנא' במי שיכבה נר בלילה שהו' חדש החשך כך נאמר במי שהפסיד הראות שעשה העורון · ואע"פ שהחשך והעורון הערדים ואינם צריכים לפועל · ולפי זה הפירוש יתבאר מאמר ישעיה · יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע · מפני שהחשך והרע העדרים · והסתכל איך לא אמר עשה חושך וא עושה רע מפני שאינם דברים נמצאים שתתלה בהם עשייה · ואמנם אמר על שניהם בורא שהיא מלה שיש לה התלות בלשון העברי · כמו שאמר בראשית ברא אלהים ונו' שהוא מהעדר · וזרך יהם ההעדר לפעולת הפועל הוא על זה הצד אשר זכרנו ועל זה הצד נ"כ הבן אמרו · מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח ונו' · ואפשר לפרש בו פירוש אחר והוא שיאמר מי הוא אשר ברא האדם מדבר או יבראהו נעדר הדבור · עניינו המציא החמר שאינו מקבל לקניין ההוא אי זה קניין שיהיה · כי אשר ימציא חמר אחר בלתי מקבל לקניין מן הקניינים יאמר עליו שהוא עשה ההעדר ההוא · כמו שיאמר במי שיכול להציל איש מחמות ועמד מהצילו יאמר עליו שהוא הרגו · הנה התבאר לך שעל כל אחר מהדעות לא תתלה פעולות פועל בהעדר כלל · אמנם יאמר שעשה ההעדר במקר' כמו שביארנו · אבל הדבר שיעשהו הפועל בעצם · הוא דבר נמצא בהכרח אי זה פיעל שיהיה ואמנם תתלה פיעולתו בנמצא : ואחר זאת ההצעה עליך לזכור מה שכבר התבאר במופת · מהיות הרעות אמנם הם רעות בערך אל דבר אחר · וכל מה שהוא רע בחק נמצא מן הנמצאות הרע ההוא הוא הערד הדבר ההוא · או הערד עניין טוב מענייניו · ומפני זה אמרו גזרה מוחלטת שהרעיות כלם הערדים · והמשל בו באדם שמותו רע והוא הערדון · וכן חליו או עניו או סכלותו הם רעות בחקו · וכלם הערדי קניינים · וכשתסתכל בכל פרטי זאת הגזרה הכללית · תמצאם שלא יחסר מהם אחד · אלא אצל מי שלא יבדיל בין ההעדר והקניין · ובין שני ההפכים · או מי שלא ידע טבעי העניינים כולם · כמי שלא ידע שהבריאות בכלל הוא שווי אחד והוא משיער המצטרף · ושההעדר הערך ההוא הוא החלי בכלל · והמות הוא הערר הצורה בחק כל חי · וכן כל מה שיפסיד משאר הנמצאות הפסדו הוא הערר צורתו : ואחר זאת ההקדמות יודע בא"מ שהשם יתע' לא יאמר עליו שהוא עושה רע בעצם כלל · ר"ל שיכון כונה ראשונה לעשות רע זה לא יתכן · אבל פיעולותיו כלם טוב גמור · שהוא אינו עושה רק מציאות וכל מציאות טוב · והרעות כלם הערדים לא תתלה בהם פיעולה · רק בצד אשר בארנו בהמציאו חמר על הטבע

פרק ח בחמר מחיצה גדולה ומסך מונע מן השגת השכל הנפרד על מה שהוא עליו כבר ידעת כי כל הפסד וכל חסרון יבא מצד החמר ולמה שהחלש היא בעל חמר לפי' שיהיה בחמר יד ונכבד לפי' בחמר הגלגלים וכל שכן זה החמר העכור הנה חמר זה הוא שמבדיל בינינו ובין ה' והשכלים הנבדלים להשיגם ולזה כת ברוב כל ספרי הנביאים שיש עלינו מסך מבדיל בינינו ובין חשם והוא בחמר מחמת בענן או כחושך או כתב או בערפל או כיוצא בלו כלשון הדמיונות להיותינו מקצרי מבינת מפני החמר וכן הגלותו בכבד הענן ואפל וערפל הוא ללמדנו זה בעניין שהשגת החמתיות כמעט שתהיה מעוטה ליחידי סגלתו או קלת יודעה לכל כמ"ש ולא יהיה לך עפי הנכורה שמעכנו וכל הפ"י החר בחמתיות חסר מהשגת השופע מהחמתיות כל שתהיה כל מחמר כמ"ש במשלי שלמה ואחרון שהיה מכוונו כי מהשגת כל מחמתיות מיתר כל מחמר ומיסר כל ספק ומפי' המושכל בכח מושכל בפועל והוא הנרצה בחיורו ואחרון סתרים מכוונו והנו ביחזקאל אחר ספור מרכבה שבעית וזה פרק נ"ב הוא יודעת ההשגחה כמו שתרגלה בפרק זה בחמתיר :

פרק ט אין המדברים כמו שהודעתיך לא ידמו הערד לא ההיערד הנמור · זה הפר' הוא נ"ב מקדמה לביאור השגחה ומה דרך ויסרה להבין ענין לויה קול' שוכרו וסכה כפר' שעבר כתבתי מקו מרגלה בשבן ובעבור שר' בשבן ויבא גם השבן בתוכם ולא יתחר להתעלם על ה' כמ"ש בבניאה השבית ולא' קרב לחתר זה בפרק ותתיל ואחר אלו המדברים כמו שהודעתיך לא ידמו הערד לא ההיערד הנמור והראון כו כי לא ידמו הערד לא ההיערד מוחלטת לא העד' הקניני' ויכר ידעת הפרש שם בין הערד הקניני וכן השלילה מוחלטת השלילה מוחלטת יצדק על ההערד המוחלט כי יצדק על לדם הראשון שהוא נערד עתה שהוא עור ראוה ולא יצדק עליו שהו' עור כמו שלא יצדק עליו שהוא עריך לו תולה וכן יצדק על הכותל שהוא חינכה ראוה ולא יצדק עליו שהוא קומה והנם המדברים יחשבו כי ההערד הנמו' הוא הנקרע הערד וחחמם הערד הקניני כלם לא יחשבו שהם הערדי' ויחשבו שכל הערד וקנין דינם דין ה' כעורון וראות והמות וחיים והם חלם בעבין חחום והקור כי כמו שהחום הוא מציאות והקור והם עלולים מחני קבות כן המות וחיים הם עלולים מחני שכן' ולזה יאמרו שהם שההערד לא יצטרך לפועל כי למה יחשבו שההערד הוא ההערד המוחלט וההערד החומלט הינו צריך לפועל לכן נזרו כי כל הערד הינו צריך לפועל כי הפעולה היא צריכ' פועל בהכרח וחחמם הכלתי כחלת הינו צריך לפועל וזה לחת חלה ח' כי ההערד חפי' ההערד המוסר לח יצטרך לח פועל חלה שהיה דבר כלתי כחלת הכל חלה כי מי שהסיר הקנין נחוא עשה ההערד לח חמרו לחת כיים לו קבה בחקים ונם היחה לומרים שההערד לח יצטרך לפועל וחמרו על שהם יסתלו ויחרים כי לו ההערדים הנם הסתלר שעל כל לחד מהדעות לח תלה פעולת פועל בהערד כי ההערד הינו חפעולת פועל לכל הדעות בין כפי דעת החדברים בין כפי דעת הפילוסופי' לכל החחלוקת הוא בהערדי' המוסרי' לח הם ההערדים הם לח כי הפילוסופים יחשבו שהם ההערדים וחיבו כ"ש לח פועל לח בחקרם וההדברים יחשבו שהם קניים יצטרכו ע"י פועל כמו הקניינים עלמם הרי התכלר מזה שהרע שחינו מפעולת שוכל חלח בחקרה ולכן יצדק עליו' יצדק בשבן בחוכם וכו' המכוכה בהערד כי הוא בחקרה לח בעצם והבן זה ומפני זה חמרו נזרה מוחלטת שהרעיו' כלם הם הערדי' זה מכלר וחין צריך ביחור כי הבריחות הוא טוב והוא שוי לחר · והוא שוי כליחות לו בלכר חו בלכר שחקיף והוא משער המצטרף והערד הערך הזה שהנלי והמות הוא הערד וכן כל מה שיפסיד משחר הנמלחות הפסדו הוא הערר צורתו וחפרי חלו הקדמות יודע בחלת שהשם לח יחלר בו שהוא עושה רע בעלם

פרק י יום עב ויום ענן ועטר מועט · ר"ל שסיו שם מוכנים רכים ומטרידים מעיקי' לקבל המטר וזיח ההשגה החמתיית היה מועט ליחידים סגולי' מו קלת מחוסכלות לכל ההמון וזהו שנ' במשלי הנבואה וחלר זבלויה מכבודו ר"ל והנו ביחזקאל לחר ספור המרכבה הנבית :

פרק לח ידמו הערד לח ההערד הנמור · ר"ל שהמדברים יחלו שחה החלר קורלין קנין והערד כעורון וחרלות והמות וחחיי' הם קורלים כל זה שני קניניים כי יקרלו בעורון והמות קנין כמו חרלות וחחיים לחר שים שם נושח יחוחר בו ההערד ול"ל מה שחנו קורלים חותו ההערד כמו העורון הם קורלין לותו קנין ולח יבדל חלנם מלח ההערד חלח על מה שהיו נמלח כלל ולח יהיה כלל לח נושח כלל ההערד כבמלח לח היה ולח יהיה כלל לח ההערד נמור : וזה לחת מנד לחד · ר"ל לחמרם שבבחי' לחת יבדל ההערד חין לו פועל והוח שלין פועל בעלם חלח בחקרים וכמו שיבלר חרם כ"ש הם כעמיד : וזרך יהם ההערד לפעולת פועל · ר"ל כשלבחי' לפעול פועל ובחלר פועל על ההערד הקנייני' לפעול פועל ובחלר פועל על ההערד הזה הוח חדוש שהוח הנד ההערד ההערך הקניין הוח חדוש ההערד לח בבחי' לחת : שעל כל לחת מהדעות · ר"ל אלפי המדברי' ולפי הפילוסופי' ההערד חין לו פועל בעלם והפילוסופ' יסבור שההערד יש לו פועל במקרה והמדבר יסבור שלין לו פועל כלל : ומפני זה הוח הסכם ר"ל שהחמר הרחשון סבה לכל הפסד : ונבח

פרק לח ידמו הערד לח ההערד הנמור · זה הפר' הוח נ"ב מקדמה לביחור השגחה ומה דרך ויסרה להבין ענין לויה קול' שוכרו וסכה כפר' שעבר כתבתי מקו מרגלה בשבן ובעבור שר' בשבן ויבא גם השבן בתוכם ולא יתחר להתעלם על ה' כמ"ש בבניאה השבית ולא' קרב לחתר זה בפרק ותתיל ואחר אלו המדברים כמו שהודעתיך לא ידמו הערד לח ההערד הנמור והראון כו כי לא ידמו הערד לח ההערד מוחלטת לא העד' הקניני' ויכר ידעת הפרש שם בין הערד הקניני וכן השלילה מוחלטת השלילה מוחלטת יצדק על ההערד המוחלט כי יצדק על לדם הראשון שהוא נערד עתה שהוא עור ראוה ולא יצדק עליו שהו' עור כמו שלא יצדק עליו שהוא חינכה ראוה ולא יצדק עליו על הכותל שהוא חינכה ראוה ולא יצדק עליו שהוא קומה והנם המדברים יחשבו כי ההערד הנמו' הוא הנקרע הערד וחחמם הערד הקניני כלם לא יחשבו שהם הערדי' ויחשבו שכל הערד וקנין דינם דין ה' כעורון וראות והמות וחיים והם חלם בעבין חחום והקור כי כמו שהחום הוא מציאות והקור והם עלולים מחני קבות כן המות וחיים הם עלולים מחני שכן' ולזה יאמרו שהם שההערד לח יצטרך לפועל כי למה יחשבו שההערד הוא ההערד המוחלט והערד החומלט הינו צריך לפועל לכן נזרו כי כל הערד הינו צריך לפועל כי הפעולה היא צריכ' פועל בהכרח וחחמם הכלתי כחלת הינו צריך לפועל וזה לחת חלה ח' כי ההערד חפי' ההערד המוסר לח יצטרך לח פועל חלה שהיה דבר כלתי כחלת הכל חלה כי מי שהסיר הקנין נחוא עשה ההערד לח חמרו לחת כיים לו קבה בחקים ונם היחה לומרים שההערד לח יצטרך לפועל וחמרו על שהם יסתלו ויחרים כי לו ההערדים הנם הסתלר שעל כל לחד מהדעות לח תלה פעולת פועל בהערד כי ההערד הינו חפעולת פועל לכל הדעות בין כפי דעת החדברים בין כפי דעת הפילוסופי' לכל החחלוקת הוא בהערדי' המוסרי' לח הם ההערדים הם לח כי הפילוסופים יחשבו שהם ההערדים וחיבו כ"ש לח פועל לח בחקרם וההדברים יחשבו שהם קניים יצטרכו ע"י פועל כמו הקניינים עלמם הרי התכלר מזה שהרע שחינו מפעולת שוכל חלח בחקרה ולכן יצדק עליו' יצדק בשבן בחוכם וכו' המכוכה בהערד כי הוא בחקרה לח בעלם והבן זה ומפני זה חמרו נזרה מוחלטת שהרעיו' כלם הם הערדי' זה מכלר וחין צריך ביחור כי הבריחות הוא טוב והוא שוי לחר · והוא שוי כליחות לו בלכר חו בלכר שחקיף והוא משער המצטרף והערד הערך הזה שהנלי והמות הוא הערד וכן כל מה שיפסיד משחר הנמלחות הפסדו הוא הערר צורתו וחפרי חלו הקדמות יודע בחלת שהשם לח יחלר בו שהוא עושה רע

ומפני טוב מות. ר"ל שהעדר המורה יעוכרת סכת לפניות ה'מורה סעתידה וזהו טוב בכתיבת זו: שהטוב כלו מפעולת הנ"י. ירצה כי כל מציאות בחיי הוא מציאות הוא טוב והמציאות כאיכ מאתו יתעלה אם כן הטוב כלו כאיכ מאתו יתעלה ומפעלותיו: ואין דבר רע יורד מלמעלה, ר"ל בעבור ועם היות שיניע הרע במקרים והוא מוקש ואין למקוש הטוב הרב כעבור הרע המעשי:

פרק יא זה הפ' כח לבאר שהרעות שיו מזדמנות מהכלות מהלכי' הרעים המפסידים והחלות מהכלות מהלכי' הרעים המפסידים הנוף וחלוף החמומות והדמות כל זה בחלך מהעדר הטכל המכוני הטלם עד שלא היה הקנון המדיני שלם לא יהיו כיוסים לא קטטה ולא מריבה ולא קנאה ולא תחרות ויהי' שיכם חמוכה אחת שלימה וזה יהיה לעתיד בימות המשיח וזהו אמרו לא ירעו ולא ישחיתו וכו': כי מלאה הארץ: ר"ל נתן סבה שלא יהיו כיוסים סוס קנאה וסוס קטטה כי כלם יהיו מכוונים ויהיו בחלקים אחר השכל וזהו שאחר הרע ודעהו:

פרק יב מציאות האדם נקנה ממנו ורעה גדולה לו. ר"ל מלד שיש לאדם נירים וחכלים ויכולת ומומים גדולים מציאותו כזה האחר הוא נקנה לכל מי שמולת אותו עד שיהיה יותר טוב לאדם העדרו מהציאותו כזה האחר: ויות זה שהכל והטירין. ר"ל היות האחר מזי לכל

אלו הרעות הנופלות בין בני אדם מקצתם אל קצתם לפי הכוונות והתאוות והרעות והאמונות. כלם נ"כ נמשכות אחר ההעדר. מפני שהם כלם מחוייבים לשכלות ר"ל מהעדר החכמה. כמו שהסמיא מפני שהוא הסר הראות נכשל תמיד מחבל בעצמו ועושה חבורות לזולתו גם כן. מפני שאין אצלו מי שיורהו הדרך. כן כתות בני אדם כל איש בפי שכלותו יעשה בעצמו ובזולתו רעות גדולות בחק אישי הסין. ואלו היה שם חכמה אשר יחסה לצורה האנושיית כיחם הכח הרואה אל העין היו נפסקין נזקיו כולם לעצמו ולזולתו. כי בידיעת האמת תסור השנאה והקטטה ויבטל הזק בני אדם קצתם לקצתם. כבר יעד אותו ואמר. וגר זאב עם כבש וגו' ופרה ודוב וגו' ושעשע יונק וגו'. ואחר כן נתן סבתו ואמר כי הסבה בהסתלק השנאות והקטטות וההתגברות הוא ידיעת בני אדם בעת ההיא באמתת השם אמר. לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דיעה את יי כמים לים מכסים ודעהו:

פרק שנים עשר

הרבה פעמים יעלה בלב ההמון שהרעות ביעולם יהיו יותר מן השובות. עד שבהרבה מחידות רוב האומות ובשיריהם יכללו זה הענין. ויאמרו כי מן הפלא שימצא בזמן דבר טוב אמנם רעותיו רבות ומתמידות. ואין זה הטיעות אצל ההמון לבד רק עם מי שיחשוב שהוא חכם גם כן. ולאלו אזי ספר מפורסם קראהו ספר אלהות כלל בו משנ עיונותיו וסכלותיו הרבה. ומכללם עניין בדהו והוא שהרע במציאות יותר מן הטוב. שאתה כשתקיש בין מנותות האדם ועוננו בעת מנותתו עם מה שיקרהו מן חמכאובים והחבלים הקשים והמומים ובטל האברים והמהומות והדאגות והצרות. תמצא שבמציאותו ר"ל מציאות האדם נקמה ממנו ורעה גדולה לו. והתחיל לאמת זה הדעת במנותו אלו הרעות אחת אחת. לחלוק על מה שיחשבו אנשי האמת מגמילות חסדי יי' למציאותו וטיבתו המבוארת והיותו ית'עלה הטוב הגמור בלא ספק ובל מה שיבא מאתו טוב גמור. וסבת זה הטיעות כלה היות זה הסכל והבריון מן ההמון לא יבחנו המציאות רק באיש מבני אדם לא זולת זה. וידמה כל סכל כי המציאות כולו היה בעבורו. וכאלו אין שם מציאות זולתו לבד. וכשיבואהו העניין בחלוף מה שירצה יגזור מהמציאות כולו רע. ואלו בחן האדם המציאות וציירו וידע מיעוט חלקו ממנה התבאר לו האמת. ונגלה כיזה השגיון האריך אשר ישתגעו בו בני אדם ברוב רעות העולם. אינם אומרים שהוא בחק המלאכים. ולא בחוק הגלגלים והכוכבים. ולא בחוק היסודות ומה שהורכב מהן ממוצא או צמח. ולא בחוק מיני בעלי חיים גם כן. ואמנם תלך מחשבתם כולם לקצת אישי מין האדם. ויתמהו מזה אשר אכל מן המאכלים הרעים עד שהצטרע איך חלה בו זאת הרעה הגדולה ואיך נמצא זה הרע וכן יפלאו ממי שהרבה המשגל עד שיכהו עיניו ויקשה בעיניהם כשנוגע זה בעורון ומה שדומה לזה. והבחינה האמיתית היא. שכל בני האדם הנמצאים כל שכן זולתו משאר מיני בעלי חיים. הוא דבר שאין לו שיעור כלל בערך אל המציאות כולו הנמשך. כמו שביאר ואמר. אדם להבל דמה. אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה. אף שוכני בתי חומר. הן גוים כמר מדלי וגו'. וכל מה שבא בדברי ספרי הנביאים מזה הענין הנכבד. גדול התועלת בידיעת האדם ערכו. ושלא יטעה ויחשוב שחמציאות היה בעבורו לבד:

אבל

פרק אחר עשר

הוא עליו. והוא היותו מחובר בו ההעדר לעולם כמו שכבר נודע. ומפני זה הוא סבה לכל הפסד ולכל רע. ולזה כל מה שלא המציא לו השם זה החמר לא יפסד ולא תשיגהו. רעה מן הרעות. תהיה אם כן אמתת פעולת השם כולו טוב. אחר שהוא מציאות. ולזה ספר הספר אשר האיר מחשכי העולם ואמר. וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. עד שמציאות זה החמר השפל לפי מה שהוא עליון. מחבור המחייב למות ולרעות. כולם כל זה ג"כ טוב. להתמדת ההויה והמשך המציאות בבא זה אחר טור זה. ולזה פירש ר' מאיר והנה טוב מאד טוב מות לעניין אשר העירונו עליו. וזכור מה שאמרתיו לך בזה הפרק והבינהו. ויתבא לך כל מה שאמרוהו הנביאים והחכמים שהטוב כלו מפעולת השם בעצם. ולשון בראשי רבה אין דבר רע יורד מלמעלה:

פרק שלשה עשר

אלו הרעות הנופלות בין בני אדם מקצתם אל קצתם לפי הכוונות והתאוות והרעות והאמונות. כלם נ"כ נמשכות אחר ההעדר. מפני שהם כלם מחוייבים לסכלות ר"ל מהעדר החכמה. כמו שהסמיא מפני שהוא הסר הראות נכשל תמיד מחבל בעצמו ועושה חבורות לזולתו גם כן. מפני שאין אצלו מי שיורהו הדרך. כן כתות בני אדם כל איש בפי סכלותו יעשה בעצמו ובזולתו רעות גדולות בחק אישי הסין. ואלו היה שם חכמה אשר יחסה לצורה האנושיית כיחם הכח הרואה אל העין היו נפסקין נזקיו כולם לעצמו ולזולתו. כי בידיעת האמת תסור השנאה והקטטה ויבטל הזק בני אדם קצתם לקצתם. כבר יעד אותו ואמר. וגר זאב עם כבש וגו' ופרה ודוב וגו' ושעשע יונק וגו'. ואחר כן נתן סבתו ואמר כי הסבה בהסתלק השנאות והקטטות וההתגברות הוא ידיעת בני אדם בעת ההיא באמתת השם אמר. לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דיעה את יי כמים לים מכסים ודעהו:

פרק שנים עשר

הרבה פעמים יעלה בלב ההמון שהרעות ביעולם יהיו יותר מן השובות. עד שבהרבה מחידות רוב האומות ובשיריהם יכללו זה הענין. ויאמרו כי מן הפלא שימצא בזמן דבר טוב אמנם רעותיו רבות ומתמידות. ואין זה הטיעות אצל ההמון לבד רק עם מי שיחשוב שהוא חכם גם כן. ולאלו אזי ספר מפורסם קראהו ספר אלהות כלל בו משנ עיונותיו וסכלותיו הרבה. ומכללם עניין בדהו והוא שהרע במציאות יותר מן הטוב. שאתה כשתקיש בין מנותות האדם ועוננו בעת מנותתו עם מה שיקרהו מן חמכאובים והחבלים הקשים והמומים ובטל האברים והמהומות והדאגות והצרות. תמצא שבמציאותו ר"ל מציאות האדם נקמה ממנו ורעה גדולה לו. והתחיל לאמת זה הדעת במנותו אלו הרעות אחת אחת. לחלוק על מה שיחשבו אנשי האמת מגמילות חסדי יי' למציאותו וטיבתו המבוארת והיותו ית'עלה הטוב הגמור בלא ספק ובל מה שיבא מאתו טוב גמור. וסבת זה הטיעות כלה היות זה הסכל והבריון מן ההמון לא יבחנו המציאות רק באיש מבני אדם לא זולת זה. וידמה כל סכל כי המציאות כולו היה בעבורו. וכאלו אין שם מציאות זולתו לבד. וכשיבואהו העניין בחלוף מה שירצה יגזור מהמציאות כולו רע. ואלו בחן האדם המציאות וציירו וידע מיעוט חלקו ממנה התבאר לו האמת. ונגלה כיזה השגיון האריך אשר ישתגעו בו בני אדם ברוב רעות העולם. אינם אומרים שהוא בחק המלאכים. ולא בחוק הגלגלים והכוכבים. ולא בחוק היסודות ומה שהורכב מהן ממוצא או צמח. ולא בחוק מיני בעלי חיים גם כן. ואמנם תלך מחשבתם כולם לקצת אישי מין האדם. ויתמהו מזה אשר אכל מן המאכלים הרעים עד שהצטרע איך חלה בו זאת הרעה הגדולה ואיך נמצא זה הרע וכן יפלאו ממי שהרבה המשגל עד שיכהו עיניו ויקשה בעיניהם כשנוגע זה בעורון ומה שדומה לזה. והבחינה האמיתית היא. שכל בני האדם הנמצאים כל שכן זולתו משאר מיני בעלי חיים. הוא דבר שאין לו שיעור כלל בערך אל המציאות כולו הנמשך. כמו שביאר ואמר. אדם להבל דמה. אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה. אף שוכני בתי חומר. הן גוים כמר מדלי וגו'. וכל מה שבא בדברי ספרי הנביאים מזה הענין הנכבד. גדול התועלת בידיעת האדם ערכו. ושלא יטעה ויחשוב שחמציאות היה בעבורו לבד:

אבל

אבל המציאות לפי דעתנו הוא מפני רצון הבורא · אשר מין האדם הקטן שבו בערך אל המציאות העליון·ר"ל הגלגלי והכבבים·אמנם בערך למלאכים איך יהיה ערך ע"ר האמת בינו ובינה · ואמנם האדם הוא נכבד מכל מה שבעולמינו זה התחתון· ר"ל מכל מה שהוזכר מן היסודות · ועם זה ג"כ מציאותו הוא טיב גדול כו וחסר מיי במה שיחדו בו והשלימו· ורוב הרעיו הנופלות באישיו הם מעצמם· ר"ל מאישי בני אדם החסרים · ומחסרונותנו נצעק(ונבקש עזר) · ומהרעות נעשרה אותם בעצמנו בבחירתנו נכאב וניחסהו לשם · חלילה לו ממנו · כמו שבאר בספרו ואמר שחת לו לא בניו מומם וגומר · ובאר שלמ"ה ואמר · אולת אדם תסלף דרכו · וביאור זה שכל רע שימצא האדם ישוב אל אחד משלשה מינין :

המין הא' מן הרע הוא מה שיקרה לאדם מצד טבע ההויה וההפסד · ר"ל מאשר הוא בעל חסר · כי מפני זה יארע לקצת בני אדם מומים גדולים ובטול אברים בכלל היצירה · או מתחדשים משנויים שיארעו ביסודות מאויר הנפסד · או מהברקים העצומים הנק' בל"ע לנב"יש · או שקיעת מקומות : וכבר ביארנו שהחכמה האלהית חייבה שלא תהיה הויה כ"א בהפסד · ולולי זה ההפסד האישי(לא תהיה הוה נמשכת ההויה המינית · הנה כבר התאבר גמילות החסר וחנינת הטוב הנמורים ושפע השיבה· ומי שירצה שיהיה בעל בשר ועצמות ולא יקבל מעשה· ולא ישיגהו דבר ממשיני החסר אמנם ירצה לקבץ בין שני ההפכים והוא לא ישער בזה · וזה שהוא ירצ' להיות מקבל מעשה לא מקבל מעשה·שלו היה בלתי מקבל למעשה לא נתהוה והיה הנמצא ממנו איש לא אישי מין· ואמת המאמר שאמר גלי"נו במאמר השלישי מן הספר הנקרא תועלות האברים·לא תיחל נפשך בשקר שיהיה אפשר להיות מדם הנדות ושכבת הזרע בעל חיים שלא ימות ולא יכאב או תדיר התנועה או בהיר כשמש · וזה המאמר מגלי"נו הוא הערה על חלק מנזרת כלליתי· והנזרת היא שכל מה שאיפשר שיתהוה מאי זה חסר שיהיה · יתהוה על השלמות שאפשר לו להתהוות מן החסר ההוא המיני · וישינ אישי ד'המין מן החסרון כפי חסרון חוסר ד'איש החוא · ותכלית מה שאפשר להתהוות מן הדם והזרע והשלם שיהיה מהם הוא מין האדם כפי מה שנודע מטבעו שהוא·חי·מדבר·מת·יאי אפשר לזה המין מבלתי רע שימצא לו· ואתה תמצא עם זה שהרעות אשר ימצאו בני האדם בזה המין מעשים מאר מאר ולא יהיו אלא לעתים רחוקים · שאתה תמצא מדינו שיש להם אלפים שני לא נשקעו ולא נשרפו וכן יולדו אלפים מבני אדם בתכלית הבריאות · ולא יולד בעל מום רק על דרך פלא ועל צד זרות · ואם יתגבר המתגבר ולא יאבר על צד זרות הוא מעט מאד ואינו לא הלק מק' ולא חלק מאלף מן הנולדים בתכלית השלמות :

המין הב' מן הרעות הוא מה שיארע לבני אדם מקצתם לקצתם בהתגבר קצתם על קצתם ואלו הרעות יותר מרעות המין הראשון · ופבותם רבות וידועות והם ג'(כמנו) אלא שאין לעשות בהן תחבולה · ועם זה איזה מדינה שתמצא בעולם כולו לא ימצא בין אנשי המדינה ההיא זה המין מן הרע מתפשט מאד כלל · אבל מציאותו ג"כ מעט · כאיש שיתגבל את איש להרגו או לגנוב ממנו בלילה · ואמנם יכלול זה המין מן הרע אנשים רבים במלחמות הגדולות · וזה ג"כ אינו ברוב מה שבישוב :

המין הג' מן הרעות הוא מה שימצא כל אחד מבני אדם מפעלתו בעצמו · וזהו הרוב · ואלו הרעות יותר מרעות המין השני הרבה · ומרעות זה המין יצעקו בני אדם כולם · וזהו אשר לא ימצא מי שלא יחטא על עצמו בו לא מעט · וזהו שראוי לנטות בעל המאורע על מה שיארע לו באשת · ויאמר לו כמה שאמר·מידכם היתה זאת לכם · ועל זה נאמר · משחית נפשו הוא יעשנה · ועל זה המין מן הרעות אשר שלמה · אולת אדם תסלף דרכו ונו' · וכבר ביאר ג"כ בזה המין מן הרעות שהוא פעל האדם בעצמו והו'אברו· לבר ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האד'ישר והם בקשו חשבונו'רבי'והחשבונו' ההם הם אשר הביאו עליו אלו הרעות·ועל זה המין נאמר·כי לא יצא מעפר און ומאדמה לא יצמח עמל·ואח"כ באר מיד שהאדם הוא אשר ימציא זה המין מן הרע ואמר·כי אדם לעמל יולד ונו'·וזה המין הוא הנמשך אחר המדות המנונות כלם ר"ל רוב התאוה במאכל ובמשתה ובמשגל · ולקיחתם ביתרון כמות · או בהפסד סדר · או בהפסד איכות המזונ' ויהיה סבה לכל החליים והמכות הנשמיות והנפשיות · אמנם חליי הנוף הם מבוארי·אבל חליי הנפש ברוע זה הסדר משני צדדים · האחד מהם השנוי המשיג לנפש בהכרח מפני שנוי הנוף מאשר היא כח נשמי·כמו שכבר נאמר שמדות הנפש נמשכות אחר מזג הנוף והצד הב'הוא היות הנפש מרגלת בדברי'שאינם הכרחיי וישוב לה טבע חוק להשתוקקה למה שאינו הכרחי לא בהשאר האיש ולא בהשאר המין · וזאת התשוקה הוא עניין אין חכלית לו · אמנם ההכרחי' כלם הם מתי

מספר

יפלאו ממי שברכה המגבל ושקעו עיניו לתך נוגע כזה העורון ומה שרומזה לזה ג"כ יתן הזולתי שהוכה כשף ולא יסבב כשף·ירוכה כתיבו'תך נער הים כגלין על זה היתים וכן בזולתי כי אחד מהם הנמלץ'כ"ם ואלתו מקשר כ"ת הוא דבר שתין לו שעור כלל בערך ל' המציאות כלו הנמשך כי הם כערוך נופותינו חל נוף ת'מן הכוכבים תין לו ערך כ"ם חל נוף הסתים תין לו ערך כלל וחם כעריך כפותינו תין לה ערך חל נפשו'הגופים כ"ם שתין לו ערך עם המלאכי' כמ"ם חדם להבל דמה וחת' נ"כ שף כי חנוש דמה וכן חל' תולעה וחף כי שוכבי כתי חומר חשר בעפר יסודם כן גוים כמר מדלי וחוכ ערעות הנופלו'בחיוני הם מעצמם ר"ל בחיוני כני חדם בחסרים כי העזר מכנד כמ"ם תעשה לו עזר וכו עזר לא יכא כנגדו ותחסרונותינו נצעק ונבקש עזר חשר בחסרונות: הם מן העדר החכמים וגם רוב מרעות נעשה חנחנו בעצמנו ובכחירתנו כלכב וחם כיחם זה חל הפם חלי'כמ"ם שחת לו לא בניו מומם וחלון כי מרעות הנפות על החדם חינם חנד חל הפם בניו הפם בעלי מום ומסרון וחת' של"ג כ"ש לוחת חדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו וכמה כיתור זה שכל רע שימצא לחדם יבוא לחחד מג' מינים : ומי שירצה שיהיה כעל בשר ועצמות ולא יהיה כפנד ירצה לקרן בין שני הפכים וזה לא יפער ולא ישער בזה · וזה שהוא ירצ' להיות מקבל מעשה · חוכן בזולת חינם חחרו מתפעל ויקבל מרוב פחנות וחחר כך לח יקבל מרה חחרת וחלו לח יקבל מרוב פחנות לח היה מקבל מרה חחרת וחם יקבל יהיה יחויב שיהיו נפשד לחר שכתחוה יחויב שיפסד כי כל פויב נפסד וחם היה בלתי מקבל מעשה לח נתחוה וחחר כמחזר לח תיחל בעתר שחקר נחלק"ים בחמרו לח תיחל בפך בשקר שחיפצר שיהיו חדם חכמות ומחסכבת זרע בעלי חיים חלח יחות לו חלח יכלה לו תדיר כתנועה לו כהיר כשמש ודי שיהיה חדם חכמות ומחסכבת זרע חין חדם לח יחות ולח יהיה כחפצרו יותר מעולם שיחפצר שיהיה וכמה חדם עם פחות פריה מעולם הוח מי מדבר חת ולכן יחויב שיחחרו חלין קנת חברחית לו בחסרונות חחר פחות חת ויהיו לח חלק מחלה ולח חלק חחלף חן הנולדים על תכלית חשלימות לח כן ברע מכחנית כזה חין הוח בחקרה ולח בחעטו וכעבור פחוב בתכונן כמו שחמרנו :

המין הב מרעיות הוח מה שיארע לבני חדם מקצתם לח קצתם וחלו מרעות יותר מרעות חמין ר'ח' ומבותם רעות ידועות וחם חקלות וחכעם וחקנת הנפות והפרם וחקנת חממונות כי כעבור חלו חדפרים וחמזיקים לבם כמו כקנתם וחכעתם יקרנו קנתם לנקנתם וישנה חלו כחלו רעות רבות וחם גם כן ממנו ר"ל שחתנגדים יעמו חו כחלו רעות חבלתי פוס מפריח לחלו פחין לעפות מפם חתכולה כי לח יקנב חיש לחפילו פיפים לדיק וקפיד ופר ובלפון פוהב לו פויב ומוכן מקנתם לו רעתו ופם כחלו מרעות פם רבות מכ"ו לו יש יודיכה פתקנת כעולם לח יקנת כן חמדינה זה חמין מרע מתפפט מחד ככל חמדינם היתם חכל מניחותו ג"כ מעט כתיב פתעכבל לחרוג חת חכיהו לו לגנוב ממונו כלילה וחקנם יכלול זה חמין מן הרע תנפים רבות כחלחמות גדולות וזה ג"כ לימו כרוב מציפוב ודע כי זה הרע לחבר פוהב על הפעט חלו מכוון כעלתו וכיה זה כעבור היות חדם כעל בחיים וחלון וכעל תלוה וכעם ויפך מזה פיש לו יכולת לחרוג חת חכיהו וגבוב ממונו וחפם פתנו לו פכחיפה לח פיה כעבור פיכחבר הרע חלח כעבור פיכחבר בפוכ"ם וכחרת הרע חלון כיה הרע מכוון כמקרה לח כעלם :

המין הג מן הרעות מה פיעלת מכ"ח מכני חדם מפעולתו כעצמו

וחפוכה מכלילה כחעכה וכפציית הרב מכלי הדר וחלקות הדברים כחלופים לחל פעבור חלר כעבור זה יפולו חלו חדברים פם זה פחים כעל כעם וחפה וכלתי יפוכר פיו וכפוכו לבר כעבור זה יביעו לו מפתו רעות גדולות וחפר פלפה לולת לחדם תפלפ"ה וכו' לבר הדלון לו כי לחדם יפתל כפיעון כפלתי יגבר ויגיע לו מפתו רע ומר וייערעם מכלל וכפיפר תפיר פעיון פלחם חלון הרשו' לבר הוח פבה לכם לח יפלח רע חלח בפעט מעט מלח וכבר

כלו

אפודי

לפילו כתוב זה הוא התלוש · ר"ל לפי' כתוב שהר כ"ח יתנלה להם נמילות חקדי הש"ם למוכם ועניינם ההכרחי : ותחנם פרסום יעזרו והצלחתו · ר"ל שכ"ח כלם הם שלמים בכחם ובחיכריהם ובכחותם הטבעיות סוף מכוהר מלה : היה זה · ר"ל היה זה כתוב : ולא זה החסר מוהר הפרנסה · ר"ל כמו כנדים מוהכים :

פרק יג

מספר בעלי תכלית אבל המותר אין תכלי לו · והוא שאם תתאוה להיות כליך מכסף והלא היותם מזהב יותר נאה · ואחרי עשותם מספיר · ואפשר שיעשו ג"כ מנופך · או מאודם · או מכל מה שאפשר למוצאו · ולא יסור מכל רע המחשבה מהיותו בציר ואנחה על אשר לא ישיג לעשות מה שיעשהו פלוני מן המותרות · וברוב יכנים עצמו בסבנות עצומות (ברכיבת הים) ועבודת המלכים · ותכלית כוונתו בזה להשיג אל אלו המותרות שאינם הכרחיות · וכשיארעו לו המאודעות בדרכים ההם אשר ילך בהם יתרעם מגזירת השם ומשפטיו · ויתחיל לגנות הזמן ויתמה ממיעוט דינו איך לא עזרו להגיע לו ממון גדול · יקנה בו יין הרבה שישתבר בו תמיד · ופלגשים רבות מזויינות במיני תכשיט זהב ורקמה ואבנים טובות · עד שיעור רוחו למשגל ביותר מאשר ביכלתו · בעבור שיהנה באלו תכלית המציאות אמנם הוא הנאת זה הפחות לבר · עד כה הגיע טעות ההמון · עד שהלאו השם בזה המציאות אשר ד־מציאו בזה הטבע ד־מחייב לאלו הרעות הגדולות לפי דמיונם · להיות השבע ההוא בלתי עזור כל בעל מדה רעה להשיג לו דעתו · עד שיגיע לנפשו הרעה תכלית האותה אשר אין תכלית לה כמה שביארנו · אמנם החשובים החכמים כבר ידעו חכמת זה המציאות והבינוהו · כמו שביאר דוד ע"ה ואמר · כל אורחות ה' חסר ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו · אמר שהם אשר שמרו טבע המציאות ומצות התורה וידעו תכליתם התבאר להם צד החסד והאמת בכל · ולזה שמו תכליתם מה שכוון בהם מאיזר הם אדם והוא ההשגחה · ומפני הכרחי הגוף יבקשו צרכיו ההכרחיים להם לאכול ובגר ללבוש מבלתי מותר · וזה דבר קל ויגיעו אליו כל אדם במעט טורח כשיספיק להם ההכרחי · וכל מה שתראהו מקשי זה הענין וכבידותו עלינו הוא מפני המותרות · בבקשת מה שאינו הכרחי יקשה אפי' מציאות ההכרחי · כי כל אשר יתאוה האדם יותר מותרות יהיה הענין יותר כבד · ויכלו הכחות והקנינים במה שאינו הכרחי ולא ימצא ההכרחי · וצריך שתבחן ענייני במציאות · כי כל אשר הענין יותר צריך לב"ח הוא נמצא יותר ויותר בחנם · וכל מה שימעט צורך הכרחי הוא · נמצא יותר מעט והוא יקר מאד · כי הענין ההכרחי לאדם על דרך משל הוא · האויר · והמים · והמזון · אמנם צריך האויר יותר חזק שאם יפקדהו קצת שעה ימות · אבל המים יעמד בלעדיו יום או יומים · והאויר יותר נמצ' ויותר בזול בלא ספק · וצריך המ' יותר מצרך המזון כי כשישתה ולא יאכל יעמדו קצת בני אדם ארבעה ימים או חמשה מבלתי מזון · ואתה תמצא המים בכל מדינה ומדינה יותר נמצא ויותר בזול מהמזון · וכן ימשך הענין במזונות מה שהוא צריך יותר נמצא יותר ויותר בזול במקום ההוא ממה שאינו הכרחי · אמנם המוסק והענבר והאורם והברקת איני חושב שאחד משלמי הדעת יחשוב שיש לו צורך גדול לאדם אלא (לרפואה) · והנה יעמדו במקומם ובמקום הד מים להם הרבה מן העשבים ומן העפרים · זהו פרסום גמולות חסדי השם ית' למציאותו ואפי' בחיק זה החי התלוש · ואמנם פרסום ישרו וחשוותו ביניהם מבואר מאד · כי אין בהויה ובהפסד הטבעי איש מכל שאר מיני ב"ח שיתיחד בבח מיוחד בו או באבר נוסף על איש אחר ממינו · אבל הכחות כלם הטבעיות והנפשיות והחיוניות והאברים הנמצאים בזה האיש הם הנמצאים באחד בעצם · ואם יש באחד מהם חסרון הוא במקרה מענייו מתחדש ממה שאינו בטבע וזה מעט כמו שבארנו · אין יתרון כלל בין האישים ההולכים על מנהג הטבע · אלא מה שהוא מחוייב מצד התהלף חבנת החמרים · אשר הוא הכרחי לטבע חמר המין החוא · לא כוון בו איש מבלתי איש · אמנם היה זה אצלו כיסי מר דרור רבים ובגדים מוזהבים וזה חסר זה המותר מן הפרנסה אין עול בו ולא חמס · ולא מי שהגיע אל זה המיתר שלט בדבר מוסף בעצמו ואמנם הגיע לדמיון מכוב או לשחוק · ולא זה החסר מותר הפרנס' חסר דבר מחוייב · לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו · זהו על הרוב בכל זמן ובכל מקום ולא תביט לזר כמו שביארנו · ולפי שתי הבחינות האילו יתבאר לך חסרי השם ית' על ברואיו מהמציאו ההכרחי על הסדר והשוותו בין אישי המין בבריאתם · ולפי זאת הבחינה האמיתית אמר אדון הנביאים · כי כל דרכיו משפט · ואמר דוד כל ארחות יי' חסר ואמת וגו' · כמו שביארנו · ובבאור אמר דוד טוב יי' לכל ורחמיו על כל מעשיו · כי המציאתנו הוא הטוב הנדול הנמור כמו שביארנו · ובריאת הכח המנהיג לב"ח היא הרחמים עליו כמו שבארנו :

פרק שלשה עשר

הרבה נבוכו מן השלמים בבקשת תכלית זה המציאות מה הוא · והנני מבאר לך אין תבטל זאת השאלה לכל אחת מן הדעות · ואומר כל

ותמת לנוצרי בריתו ועדותיו לנוצרי בריתו הם אשר שמרו טבע המציאות התורה וידעו תכליתם והוא אשר שמו מצות התורה וידעו תכליתם והוא אשר בא בו הכתוב החכמים בכר ידעו חכמת זה המציאות וכו' ותמר גם כן טוב ה' לכל כי המציאתינו הוא הטוב הנמור · והוא תמרו טוב ה' לכל כי הוא המהוה · וברחמיו הכח המכוון את : לבעלי חיים היא הרחמים עליו זה הפרק אם שבוא מבוהר יתבארו בו סודות נדולות מעניני הכשנחה והודעו ותחבר בה יסוד מיסודי דתה הכשנחה וכשרו למורינו מורה נמך המלוי לבעלי העיון כתכלית הכתורה ובכה הם בתורה שתחתר מה ש"ל וכו נדיקים וישרים כי נדיקים נתורה שנתחתר תור זרוע לנדיק וישרים לשמחם כמ"ש נדיקים נתורה שנתחתר תור זרוע לנדיק וישרים לשפחה ולישרי לב שתחה :

פרק יג הרבה נבוכו מן השלמים בבקשת תכלית זה המציאות וכו' למה שבבוכו השלמים בהבכת זה הפרק רמיתי להתריך בביאורו ולבאר מלפוניו עם שהש"ר משה הכרבוני התריך בו בחלק אלף למה שבבר ידעת מה שאתר שרש הכשנחה היות שתים בהבל לא יובחן המציאות רק מלים מפני תדש ודעתה בל שבל כי

פרק יג   לא יבוקש תכלית אחרונה לחלק מחלקי · ר"ל תכלית אחרונה הכוונה בו למה נמצא כלל ומה תכלית מציאות ; שהחכמה הטבעית תחקור על תכלית כל נמצא · ר"ל וזה תכלית אינו תכלית אחרונה אבל הוא תכלית ראשונה והכוונה בו תכלית ההויה והמשל כאמרנו כי תכלית הבנות הבית הוא צורת הבית וזהו אשר יבאר הרב בסמוך שהתכלית הראשונה לחלקי הנמצאות הוא צורת הנמצאו' ופעל הנמצאו' כמשל שיבי' מראובן לצורת חנוך וכו' : וארס"טו אומר תמיד כפי' שהטבע לא יעשה דבר לבטלה · ר"ל אמר ארס"טו זה במאמ' מספר השמע ; וכ"ש באברי ב"ח · ר"ל שקצת אברים עובדים לקצת :   שמציאות

המציאות כלו היה בעבורו וכאלו אין שם מציאו' לבד עליו וכשיבואהו הענין בחלוף מה שירצה יגזר שהמציאות כלו רע ולכן רצה בזה הפרק לבאר שאין האדם תכלית המציאות כמו שיחשבו ויתחיל ויאמר הרבה נבוכו מן השלמים בבקשת תכלית זה המציאות וגו' אין ספק כי האדם יש לו חלקים ואברים אשר קצתם בעבור קצתם כי לא יעלם תועלת אברי החי לשמירת החיים ולקיום המין ואמנם תכלית האדם אחר שנתהוה לא נדע תכליתו וכן מכל מין ומין כי לא יעלם תועלת האברים החיצוניים כי העיני' והאזנים והידי' והרגלים והפה והלשון והשינים והיתלוזת וגם לא יעלם תועלת האברים הפנימיים כי כל החלקים הם בעבור הכל ואמנם תכלית המין לא יודע ויפול בו ספק גדול כי אלמנו רואי' שהחלקים יש לו תכלית ואם בעבור הכל ולכל שלא יהיה תכלית זה לא יכון והנה לכל לא מצאנו לו תכלית והוא מבוכה גדולה כי אחר שמצאנו החלקים שיש להם תכלית ראוי הוא שיהי' לכל תכלית יותר נכבד ולכן היו במבוכה החכמים בבקשת תכלית המציאות כלו מה הוא והנה מבאר לך איך תבטל זאת השאלה על כל א' מהדעות בין לדעת הקדמות בין לדעת החדוש · והרצון כי אין תכלית למציאות ואם אין לו שום תכלית בקשת התכלי' לפי שאין לו ...

כל פועל שיעשה בכונה אי איפש' לדבר ההוא אשר עשה מבלתי תכלית אחת בגללה עשה · וזה מבואר לא יצטרך למופת לפי העיון הפלוסופי · וכן הוא מבואר גם כן שהדבר אשר נעשה בכונ' הוא מחודש אחר שלא היה · וממה שהוא מבואר מאד גם כן ומוסכם עליו שהמחוייב המציאות אשר לא נעדר כלל ולא יעדר לא יצטרך לפיעל · וכבר בארנו זה · ולהיותו בלתי פעול בטלה מעליו בקשת התכלית · ולזה לא יאמ' מה תכלית מציאו' הבורא ית' אחר שהוא אינו דבר נברא · הנה כבר התבאר לפי אלו ההקדמות שהתכלית אמנם יבוקש לכל מחודש שנעשה בכונת התחלת שכל · ר"ל למה שיש לו התחלה שכלית מתחייב בהכרח שתבוקש סבת התכלית מה היא · אמנם הדבר שאינו מחוד' לא יבוקש לו תכלית כמו שזכרנו : ואח' זאת ההצעה דע שאין דרך לבקש תכלית לכלל המציאות לא לפי דעתינו האומרים בחדוש העולם ולא לפי דעת ארסטו בקדמות · וזה שלפי דעתו בקדמות העולם לא יבוקש תכלית אחרונה לחלק מחלקי העולם · כי לא יתכן לפי דעתו שיאמר מה תכלית מציאות השמים · ולמה היו בזה השיעור וזה המנין · ולא למה היה החמר כך · ולא מה תכלית זה המין מבעלי חיים או מן הצמחים כי הכל אצלו על צד החיוב הנצחי אשר לא סר ולא יסור · ואע"פ שהחכמה הטבעית תחקור על תכלית כל נמצא טבעי · אבל אינה התכלית האחרונה אשר דברנו בזה הפרק בה · מפני שמבואר הוא מאד בחכמה הטבעית שאי אפשר לכל נמצא טבעי מבלתי תכלית אחד · וזאת הסבה התכליית והיא הנכבדת שבסבות הארבעה תעלם ברוב המינים · וארס"טו אומר תמיד בפירוש שהטבע לא יעשה דבר לבטלה · ר"ל פעל טבעי אי אפשר לו מבלתי תכלית אחת · וכבר ביאר ארס"טו שהצמחים נבראו בעבור ב"ח · וכן באר במקצת הנמצאות שזה מפני זה וכ"ש באברי בעלי חיים : ודע   שמציאות

שמציאות זאת התכלית בעניינים הטבעיים הביא הפילוסופים בהכרח להאמין התחלה אחת זולת הטבע · הוא אשר יקרא' ארס"טו התחלה שכלית או אלהית ואשר יעשה זה מפני זה · ודע כי מן הגדולה שבראיות על חדוש העולם למי שמורה על האמת הוא מה שיעמוד עליו המופת בנמצאות הטבעיות· כי לכל דבר מהם תכלית אחר ושזה מפני זה והיא ראיה על כוונת מכוין ולא יצויר כונה רק עם התחדשות מחדש : ואשוב אל כוונת הפרק והיא הדברים בתכלית: אומר כי כבר באר ארס"טו שבעניינים הטבעיים יהיה הפועל והצורה והתכלית אחד ר"ל אחד במין · והוא שצורת ראובן על ד"מ היא העושה לצורת חנוך בנו והדבר אשר עשתה הוא נתינת צורה ממינה לחמר חנוך ותכלית חנוך שיהיה בו צורה אנושית · וכן אצלו כל איש מאישי המינים הטבעיים הצריכים להולדה כי השלש סבות בהם ממין א' · וזה כלו הוא התכלית הראשונה· ואמנם מציאות תכלית אחרונה לכל מין · חשב כל מדבר בטבע שא"א מבלעדה אמנם ידיעתה דבר כבד מאד · כ"ש תכלית המציאות בכללו · ואשר יראה לי מדברי ארסטו' שהתכלית האחרונ' אצלו לאלו המינים · הוא התמדת ההויה והפסד · אשר אי אפש' מבלעדיהם בעבור המשך ההויה בזה החמר אשר אי אפשר עמידת אישיו ושיתהוה ממנו תכלי' מה שאיפש' להתהוות ר"ל השלם שאיפש' להתהוות ממנו · כי הכוונה האחרונה הוא הגיע השלמות · ומבואר הוא שהשלם שאפשר מציאותו מזה החמר הוא האדם · והוא סוף אלו המורכבות והשלם שבהן · עד אם יאמר כי כל הנמצאות מתחת גלגל הירח הם בעבורו יהיה אמת מזה הצד · ר"ל להיות תנועות המשתנ' מפני ההויה להגיע השלם שאפש' להיות א"כ לא יתחייב ארסט"ו שישאל מה תכלית מציאות האדם לפי דעתו בקדמות העולם כי התכלית הראשונה אצלו לכל איש מחודש שלמות הצורה המינית ההיא · א"כ כל איש שנשלמו בו הפעולות המחייבות לצורה ההיא כבר הגיע תכליתה בשלמות ובתמימות · והתכלית האחרונה למין התמדת זאת הצורה בהמשך ההויה והפסד עד שלא תסור הויה שיקוה להמצא בה השלם שאפשר להיות · וכאלו הענין מבואר כי לפי דעת הקדמות תבטל שאלת התכלית האחרונה למציאות בכללו : אמנם לפי דעתינו בחדוש העולם בכללו אחר ההעדר (יש חושבים) שזאת השאלה מחוייבת · ר"ל בקשת התכלית לכל זה המציאות · וכן יחשבו שתכלית המציאות כלו מציאו' מין האדם לבדו לעבוד את השם · ושכל מה שנעשה אמנם נעשה בגללו עד שהגלגלי' אינם סיבבים רק לתועלותיו ולהמציא צרכיו וקצת פשוטי ספרי הנביאים (יעורו) זאת המחשבה הרבה · לשבת יצרה · אם לא בריתי יומם ולילה וגומר · וימתחם כאהל לשבת וגומ' · ואם הגלגלים היו בעבור האדם כל שכן שאר מיני בעלי חיי' והצמיחם : וזה הדעת כשיחקר כמו שצריך למשכילים שיחקרו הדעות יתבאר מה שבו מן הטעות · והוא שיאמר למי שיאמין זה שהכל מפני זאת התכלית כלומ' מציאות האדם · אם הבורא יכול שימציאהו מבלתי אלו ההצעות כולם או אי איפש' שימציא אלא אחריהם · ואם יאמר אומר שאיפשר ושהשם יכול להמציא אדם מבלתי שמים ע"ד משל · יש לשאול א"כ מה תועלת באלה הדברים כולם · אל שאינם התכלית אבל הם מפני דבר שאיפשר המצאו מבלתי אלו כלם · ואפילו אם היה הכל מפני האדם ותכלית האדם לעבוד השם כמו שנאמ' · השאלה קיימת והיא מה התכלית בהיותו יעובד והוא יתעלה לא יוסיף שלמות עם יעבדוהו כל מה שברא וישיגוהו תכלית ההשגה · ולא ישיגהו חסרון אם לא יהיה זולתו נמצא כלל · ואם יאמר אומר אין זה לשלמותו אבל לשלמותינו כי הוא הטוב לנו והוא שלמותינו תתחייב השאלה בעצמה ומה תכלית מציאותינו בזה השלמות · א"א בהכרח מבלתי שיגיע הענין בנתינ' התכלי' (ט"א) אבן רצה השם או גזר' כן חכמתו וזהו האמת ובן תמצא חכמי ישראל סדרו בתפלותיהם באמרם · אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך מי יאמר לך מה תפעל ואם יצדק מה יתן לך · הנה בארו שאין שם תכלי' אלא רצון לבד · ואחר שהענין כן ויעם אמונ' החירוש · א"א מבלתי שנאמר שיכול היה להמציא בחילוף זה הנמצא סבותיו ומסובביו · ותתחייב לו ההרחקה להמציא כל מה שנמצא זולת האדם ללא תכלית כלל · אחר שהתכלית המכוונת והיא האדם איפשר המצאו מבלתי אלו כולם : ובכלל הדבר הזה הדעת האמתית אצלי לפי האמונות התוריות והנאות לדעות העיוניות · הוא שלא

נאמין

קנית וגו' ואמר גלמי ראו עיניך וגו' אשר בעבור זה ירא' בין לפילוסופים בין לחכמים התוריים להאמין שיש התחלה אחרת זולת הטבע : עוד אמר ודע כי מן הגדולה שבראיו' בחדוש העולם למי שמודה על האמת הוא מה שיעמוד על המופת בנמצאו' הטבעיות כי לכל דבר מהם תכלית אחר והנה מבואר התכלית בכל הדברים ושכל הדברים יהיה זה מפני זה והיא ראיה על כוונת מכוון ולא יצוייר כונה רק עם התחדשו' מחדש [illegible]

[illegible]

פרק יב

[illegible]

שם טוב מורה נבוכים חלק שלישי אפודי

נאמין כנמצאו כולם שהם מפני מציאות האל. אבל יהיו ג"כ שאר הנמצאו כולם מכוונו לעצמן לא מפני דבר אחר. ותבטל ג"כ שאלת התכלית בכל מיני הנמצאות. ואפילו לפי דעתנו בהדוש העולם שאנחנו נאמר כל חלקי העולם המציאם ברצונו. מהם מכוונו לעצמן. ומהם מפני דבר אחר. האחר הוא מכוון לעצמו. וכמו שרצה שיהיה מין האדם נמצא. כן רצה שיהיו השמים וככביהם נמצאים. וכן רצה שיהיו המלאכים נמצאים. וכל נמצא מהם אמנם כוון בו עצם הנמצא ההוא. ומה שאי אפשר מציאותו אלא אחר הקדמות דבר המציא הדבר ההוא תחילה. כהקדים ההרגשה לשכל. וכבר נאמר זה הרעת ג"כ בספרי הנביאה אמר. כל פעל יי למענהו. אפשר שיהיה זה הכוני שב אל הפעול ואם יהיה שב אל הפועל יהיה פירושו למען עצמו יתעלה. ר"ל רצונו שהוא עצמו כמו שהתבאר בזה המאמר. וכבר בארנו שעצמו יתעלה יקרא ג"כ כבודו באמרו. הראני נא את כבודך. הנה יהיה ג"כ אמרו כל פעל יי למענהו כאמרו כל הנקרא. בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. יאמר כל מה שיזהם כפעולתי אמנם עשיתיו למען רצוני לא לזולת זה. ואמרו יצרתיו אף עשיתיו. הוא מה שבארתי לך שיש נמצאות א"א מציאותם אלא אחר מציאות דבר אחר. אמר אני יצרתי את הדבר ההוא הראשון אשר א"א מבלתי הקדימו. כחמר ע"ד משל לכל בעל חמר. אחר עשיתי בדבר ההוא הקודם או אחריו מדה שהיה כונתי להמציאו. ואין שם אלא רצון לבד. וכשתתבונן בספר ההוא המישר כל מתישר אל הכונה ולזה נקרא תורה. יתבאר לך זה העניין אשר אנחנו סיבבים סביבו מתחלת מעשי בראשית עד סופו. והוא שלא באר בלל בדבר מהם שיהיה בעבור דבר אחר. אלא כל חלק וחלק מחלקי העולם זכר שהוא המציאו ושמציאותו היה נאות לכונה. והוא אמרו. וירא אלהים כי טוב. כי אתה ידעת מה שבארנוהו באמרם דברה תורה כלשון בני אדם. והטוב אצלנו יאמר למה שיאות לבינתנו. ועל הכל אמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. כלומר התחדש כל מתחדש נאות לכינה. ולא יפסק ולא יפסד כלל. והוא אמרו מאד כי פעמים יהיה הדבר טוב ונאות לכונתינו לעתו ואחר כן תכזב בו הכונה ותפסק. והוא הגיד שכל מה שנעשה בא נאות לכונתנו ולא סרו מהמשך כפי מה שכוון בהם. ולא ישיעך באמרו בכוכבים. להאיר על הארץ ולמשול ביום ובלילה. ותחשוב כי עניינו כדי לעשות זה. אינו רק להגיד טבעם. אשר רצה שיברא כן ר"ל מאירים מנהיגי. כאמרו באדם. ורדו ברגת הים. שאין עניינו שנברא לכך רק להגיד טביעו אשר הטביעו השם יתע' עליו. אמנם אמרו בצמח שהוא נתנו והפקידו לבני אדם ולשאר בעלי חיים. הנה בארן ארי סטו זולתו וכן נראה שהצמח אמנם נמצא בעבור בעלי חיים אחר שא"א להם מבלתי מזון. ואין הכוכבים כן ר"ל שאינם בעבורינו לטה שיניעינו משובם. כי אמרו להאיר ולמשל הוא כמו שבארנו סדור בתועלת המגיעת מהן השופעת על התחתונים. כמו שבארתי לך משבע שפע הטוב תמיד מרבר על דבר. והטוב ההוא המגיע לעולם הוא בחק מי שהגיע אליו כאלו זה המושפע עליו הוא תכלית הדבר ההוא המשפיע עליו טובו וחסדו. כמה שיחשוב אחד מבני המדינה שתכלית המלך לשמור ביתו בלילה מן הגנבים. וזה אמת מצד אחד שאחר שנשמר ביתו והגיעה אליו זאת התועלת מפני המלך שבתו העניינה להיות תכלית המלך לשמור בית האיש הזה. ולפי זה העניין צריך שנפרש כל פסוק שנמצא פשוטו מורה על היות דבר נכבר נעשה הפחות ממנו. ונאמר שעניינו התחייב הדבר ההוא מטבעו. ונשקוד להאמין שזה המציאות כלו מכוון ממנו יתעלה לפי רצונו. ולא נבקש לו עלה ולא תכלית אחרת כלל. כמו שלא נבקש תכלית מציאותית. כן לא נבקש תכלית רצונו. אשר בעבורו התחדש כל מה שהתחדש כפי מה שהוא. ולא תשיעה בנפשך ותחשוב שהגלגלים והמלאכים נבראו בעבורינו. הנה כבר התבאר לנו מדרגתינו. הן גוים כמר מדלי. ובהן עצמך ועצם הגלגלים והכוכבים והשכלים הנפרדים ואז יתבאר לך האמת. ותדע שהאדם הוא יותר שלם ונכבד מכל מה שיהיה מזה החמר לא זולת זה. וכשתעריך מציאותו למציאו הגלגלים כ"ש למציאות השכלים הנפרדים יה' פתחות מאד מאד אמר. הן בעבריו לא יאמינו. וגו' אף שוכני בתי חמר. ודע שעבדיו הנאמר בזה הפסוק אינו ממין אדם כלל. וראיית זה אמרו אף שוכני בתי חמר. ודע שעבדיו הנזכרים בזה הפסוק הם המלאכים ובטלאכיו הרמוז אליהם בזה הפסוק הם הגלגלים בלא פסק. הנה ביאר אליפז עצמו זה העניין והשיבו במענה האחר בלשון אחר ואמר. הן בקדושיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמי עולה. הנה התבאר שקדושיו הם עבדיו ושאינו ממין האל. ומלאכיו חמר. ואע"פ שהוא הזך שבחמרי ואשר אורו יותר עצום. אמנם בערך השכלים הנפרדים הוא חשוך עכור בלתי זך. אבל אמרו על המלאכים הן בעבדיו לא יאמין. עניינו שאין חזק מציאית להם. אחר שהן עשויין לפי דעתינו. וגם לדעת האומרים בקדמות הם עלולים. א"כ הלקם במציאות אינו חזק בערך אליו יתעלה המחוייב המציאות לגמרי. ואמרו אף כי נתעב ונאלח. הוא כאמרו אף שוכני בתי חומר. כאלו אמר אף הנתעב והנאלח האדם אשר העולה והעוות מתערב בו ומתפשט בכל חלקיו ר"ל להתפשטות ההעדר. ועולה הוא העוות. בארץ נכחות יעול. ואמרו איש כאמרו אדם כי פעמים יקרא המין האנושי איש. מכה איש ומת. כן צריך שיאמן שהאדם בשידע עצמו ולא יתעה בו ויבין כל נמצא כפי מה שהוא יגוח. ולא יתבלבל מחשבותיו לבקש התכלית ההוא. או לבקש תכלית למה שאין לו תכלית אלא מציאותו הנתלה ברצון האלהי. ואם תרצה שיאמר בחכמה האלהית:

פרק יד

קרקאש

פרק יג

פרק יד

אמר סם טוב רחיתי לכתיר על ענין התכלית ענין שהוא מבואר בעצמו ולא כעלם מהרסם מחכמים ותחכתי בתכלית הפלא מהרב לוי לא העיר עליו הכר ידעת שאעולם כלו כתוש תחד וכבר התרין הרב בזה פרק ע"ח חלק ג' ולזן ספק כי סם בתנת סיש תחד ולא יעלה אולתו כי לא יבוקש לן תכלית תלת מציאות בתיש בלבד

פרק ארבעה עשר

ממה שצריך גם כן שיתבונן בו האדם עד שידע מעלת נפשו ולא יטעה. הוא מה שהתבאר משיעור הגלגלים והכבבים ושיעור הרחקים אשר בינינו ובינם. והוא כי כאשר התבארו שעורי הרחקים כלם בערך לחצי קוטר הארץ והיה שיעור סובב הארץ ירוע וחצי קוטרה ירוע ממנו יהיו הרחקים כלם ידועים. והתבאר במופת שהרוחק בין מרכז הארץ ובין העליון שבגלגל שבתי מזלך שמונ' אלפים שנה ושבע מאות שנה בקרוב. וכל שנה משם"ה ימים ושיהיה המהלך בכל יום ארבעים מיל מן המילים של תורה שכל מיל מאלפים אמה באמת המלאכה. והשתכל זה הרוחק הגדול המבהיל והוא כמו שנאמר. הלא אלוה גובה שמים וראה ראש ככבים כי רמו. ואמר הלא מגובה שמים תלמוד הראיה על רוחק השגתינו השם. כי אחר שאנחנו ברוחק מזה הגשם על זאת ההפלגה הגדולה. והוא גבדל ממנו במקום זה ההבדל. ונעלם ממנו עצמו ורוב פעולותיו. כל שכן השגת פועלו שאינו גשם. וזה הרוחק הגדול אשר התבאר במופת. אמנם הוא לכל הפחות שאי אפשר כלל שיהיה בין מרכז הארץ וביקפ"ו גלגל הכבבים הקיימים פחות מזה השיעור. ואפשר שיהיה יותר מזה בפלים רבים. כי עבי גרמי גלגלים לא התבאר במופת. אלא על הפחות שאי אפשר. כמו שיתבאר מאגרת הרחקים. וכן הגרמים אשר בין כל גלגל וגלגל כמו שיהייב ההקש. כאשר זכר תאבי"ת א"א להשיג עוביים בדקרוק אחר שאין בהם ככבים שנלמוד מהם. אמנם עבי גלגל הכבבים הקיימים המעט שיהיה עביו מהלך ארבע שנים. יורע זה משיעור רוחק כוכביו. אשר גרם כל כוכב מהם כשיעור כדור הארץ תשעים פעם ועוד. ואפשר שיהיה עובי גרמו יותר. ואמנם הגלגל התשיעי המקיף בכל התנועה היומית לא ידע לו שיעור כלל. אחר שאין בו ככב אין תחבולה לנו לדעת גדלו. והשתכל או הנמצאות הנשמיות מה עצים שיעורם ומה רב מספרם. ואם הארץ כלה אין שיעור לה בנגד גלגל הכבבים. מהו ערך האדל לכל או הנבראו'. ואיך ידמה אחד ממנו שיהיו אלו בעבורו ובגללו ושהם כלים לו. זהו ענין הקש הנשמט. כל שכן כשיתעיין מציאות השכלים הנפרדים. ויש לשאול לפי דעת הפילוסופי' בזה הענין ולאמר אין ספק שאלו אמרנו שתכלית אלו הגלגלים הנהגת איש מבני אדם או אנשים רבים ע"ד משל היה זה שקר לפי העיון הפילוסופים. אבל בהיותנו חושבים שתכליתם הנהנת מין האדם. אין הרהקה בחיות תכלית או הגרמים העצומים מציאות אישי מינים. אשר לפי דעתם אין תכלית למספרם לעולם. ואין המשל בזה אלא משל אומן שעשה כלים שמשקלם ככר ברזל לעשות מחט קטן שמשקלו גרגיר. ואלו היה בעבור מחט אחד היה זה מחפסד ההנהנה לפי עיוננו גם כן ולא היה הספר ההנהגה לגמרי. אבל אחר שהוא עושה באלו הכלים הנכברים מחט אחר מחט. ובן כברים רבים ממחטים. יהיה מעשה הכלים ההם הכמה ותיקון הנהגה עכ"פ. וכן יהיה תכלית הגלגלים המשך ההויה וההספד. ותכלית ההויה וההספד מציאות מין האדם. כאשר נאמר כבר ונמצא כתובים ודברים עוזרים לזה הדרמיון: והפילוסוף מתרץ זאת הקושיא. ואומר אלו לא היה החלוק בין הגרמים הגלגליים ובין אישי המינים ההוים הנפסדים לא בגדלות ובקטנות היה אפשר שיאמר זה. אמנם מאשר ההפרש ביניהם מעצת העצם הוא רחוק מאד שיהיה המעולה כלי למציאות הפחות השפל: סוף דבר שזאת השאלה יעזר בה במה שנאמינהו מהדוש העולם. ורוב מה שכונתי בזה הפרק היה זה הענין. וגם כן היותי שומע תמיד מכל מי שידע דבר מהבמ"ת התבונה. שהוא חושב לגזמא מה שזכרוהו החכמים ז"ל מן הרחקים. שהם אמרו שיעובי כל גלגל מהלך ת"ק שנה. ובין כל גלגל וגלגל מהלך ת"ק שנה. והם ז' הגלגלים. יהיה רוחק הגלגל השביעי ר"ל גבנינותו ממרכז הארץ מהלך שבעית אלפים שנה. ויחשוב כל מי ששמע זה שיש בדבריהם גזמא גדולה ושלא יניע המרחק אל זה השיעור וממה שהתבא' ברחקים במופת יודע לך שהרוחק בין מרכז הארץ ובין קבוב שבתי והוא הגלגל השביעי מהלך שבעית אלפים שנה וכ"ך שנה בקריב אבל הרוחק אשר זכרנוהו והוא מהלך שמנ"ת אלפים ות"ש שנה הוא עד חלל קבוב הגלגל הח'. וזה אשר תמצאם אומרים בין גלגל וגלגל רוחק כך. ענייני עובי הגרם אשר בין הגלגלים לא שיש שם ריקות. ולא תבקש ממני

שיסבים כל מה שזכרוהו

פרק יד והוא ככדל במקום. ר"ל שגשם הגלגל נכדל ממנו בתקום שתכחנו בתכלית שפלות והוא תכלית הגוכה: ונעלם ממנו עצמו. ר"ל שעצמות הגלגלים לא יוכלו כתוכים כי אם כהגזה שכלית וזוב פעולותיו שהשגת פעולות הגשמיים השמיימיים כזה העולם הספל בעלמות ממנו רוכם: כל שכן השגת פועלו. ר"ל השגת פעולות הגרמים השמיימיים בעלמות לנו כ"ש פרחוי שיהיה השגת פעולות פעלו שתיכו גשם וזוח כש"י בעלמות: וכן הגרמים אחר כין גלגל לגלגל. ר"ל והוח הגשם הכלתי שומר תמוכתו וכמו שזכר הרב בפרק ל"ג מתכי': ובשתכל אלו שכמוכות הגשמיות. ר"ל כח הרב לכחר שתפילו לפי דעתנו בחדוש העולם יהין רחוי שנאחר משיעור הגלגלים בעבור שהדם כי הין יהיה אפשר שלאו הכדיות הכפלות העלומות הגדולות בעבור הכדיב הקטנה והוח שהדם: ויש לכחול על דעת הפילוסופי' כזה העכיונו: ר"ל תכחנו מתמיני הדחוש שנתחוש שהגלגל' בעבור שהדם כחול על הפילוסופי' כוחת הרחיה שהכיחו עלינו מעמת' עולם גוזל הגלגל ת"ל שיהיה בעבור שהדם הפחות ולאחר הין ספק שתלו תחדתו וכו' לכל לפי דעת הפילוסופים בחילתם שהחמין בקדמות העולם ושכל הוח ע"ג מהיוב הין תקוס עליו וחת השתלה כי כל הכמכוחת שם תכוונת לענשם כי תפרס ך יותר מן שהדם ר"ל לפי שעיון הפילו' שסוכיח שם"ח שיהיה כדיב גדולה ועצומה בעבו' שהדם שהוח כדיב שפלה. היה זה שקר תלו לא היתה הכדיב הזאת רק לחת. היה כמות מוגבל לכל כבר לאפשר שיהיה הגלגל בעבור כדיות בלתי בעלי תכלית: אחר הפרש ביניהם מעלת הגשם. ר"ל שמעם הגרמים השמיימיים יותר ך ויותר כקי ויותר פשוט מצורף כי הם בעלי שכל וזם כפגל תמיד: סוף דבר שזאת השתלה יעזר בה במה שנאמינהו מחדוש העולם. ר"ל זאת השתלה תפר עשינו על שהיו שהכיחו הפילוסופים שגשמי הגלגלים גדולים ועצומים ולכן הין הגלגלים בעבור שהדם ולאחרנו שכבר לאפשר שיהיו גשמים גדולים בעבור קטנים ככבר כרול לפרקים הנה בשתלם כמים על חמוכת החדוש שלו מן הקל שנאחר שהגלגלים הם בעבור שהדם מלא רצוני ית' לכל לפי שהחכ' הקדמו' הנה תכלית כל צורה היה שלמותם במין הזה וכמו שביארנו בפרק שלפני זה: וזה הוא שכוונינו בפרק הזה להעיון: ר"ל שתפילו עם חמוכת החדוש עדיין הין רחוי שיהיו הגלגלי' בעבור מין שהדם: וג"כ היותו עומע תמיד. ר"ל גם היתה כוכת פרק לבחר שמה שתשבו קצת החכמים שמה שחמו"ל משעורי הגלגלים שם דברו ע"פ הגוזמא הין הענין כן תכל דברו בדקוק גמור ומכוונו הפשיטו בקרוב לחכמי התכונה:

פרק טו

פרק יד

ולא היה הספר ההנהגה לגמרי לפי שהיה מחדוש עושה. אחר שהוא יודע בזה הענין. ר"ל שתפילו עם חמוכת החדוש עדיין הין רחוי שיהיו הגלגלי' בעבור מין שהדם: וג"כ היותו עומע תמיד. ר"ל גם היתה כוכת פרק לבחר שמה שתשבו קצת החכמים שמה שחמו"ל משעורי הגלגלים שם דברו ע"פ הגוזמא הין הענין כן תכל דברו בדקוק גמור ומכוונו הפשיטו בקרוב לחכמי התכונה:

פרק טו

כשיתעיין מציאות השכלים הנפרדים. ויש לשאול לפי דעת הפילוסופי' בזה הענין ולאמר אין ספק שאלו אמרנו שתכלית אלו הגלגלים הנהגת איש מבני אדם או אנשים רבים ע"ד משל היה זה שקר לפי העיון הפילוסופים. אבל בהיותנו חושבים שתכליתם הנהנת מין האדם. אין הרהקה בחיות תכלית או הגרמים העצומים מציאות אישי מינים. אשר לפי דעתם אין תכלית למספרם לעולם. ואין המשל בזה אלא משל אומן שעשה כלים שמשקלם ככר ברזל לעשות מחט קטן שמשקלו גרגיר. ואלו היה בעבור מחט אחד היה זה מחפסד ההנהנה לפי עיוננו גם כן ולא היה הספר ההנהגה לגמרי. אבל אחר שהוא עושה באלו הכלים הנכברים מחט אחר מחט. ובן כברים רבים ממחטים. יהיה מעשה הכלים ההם הכמה ותיקון הנהגה עכ"פ. וכן יהיה תכלית הגלגלים המשך ההויה וההספד. ותכלית ההויה וההספד מציאות מין האדם. כאשר נאמר כבר ונמצא כתובים ודברים עוזרים לזה הדרמיון: והפילוסוף מתרץ זאת הקושיא. ואומר אלו לא היה החלוק בין הגרמים הגלגליים ובין אישי המינים ההוים הנפסדים לא בגדלות ובקטנות היה אפשר שיאמר זה. אמנם מאשר ההפרש ביניהם מעצת העצם הוא רחוק מאד שיהיה המעולה כלי למציאות הפחות השפל: סוף דבר שזאת השאלה יעזר בה במה שנאמינהו מהדוש העולם. ורוב מה שכונתי בזה הפרק היה זה הענין. וגם כן היותי שומע תמיד מכל מי שידע דבר מהבמ"ת התבונה. שהוא חושב לגזמא מה שזכרוהו החכמים ז"ל מן הרחקים. שהם אמרו שיעובי כל גלגל מהלך ת"ק שנה. ובין כל גלגל וגלגל מהלך ת"ק שנה. והם ז' הגלגלים. יהיה רוחק הגלגל השביעי ר"ל גבנינותו ממרכז הארץ מהלך שבעית אלפים שנה. ויחשוב כל מי ששמע זה שיש בדבריהם גזמא גדולה ושלא יניע המרחק אל זה השיעור וממה שהתבא' ברחקים במופת יודע לך שהרוחק בין מרכז הארץ ובין קבוב שבתי והוא הגלגל השביעי מהלך שבעית אלפים שנה וכ"ך שנה בקריב אבל הרוחק אשר זכרנוהו והוא מהלך שמנ"ת אלפים ות"ש שנה הוא עד חלל קבוב הגלגל הח'. וזה אשר תמצאם אומרים בין גלגל וגלגל רוחק כך. ענייני עובי הגרם אשר בין הגלגלים לא שיש שם ריקות. ולא תבקש ממני

שזכרוהו

שזכרוהו מעניין התבונה למה שהעניין נמצא · כי ההכמות הלמודיות הוו בזמנים ההם חסרות · ולא דברו בהם על דרך קבלה מן הנביאים · אבל מאשר הם חכמי הדורות בעיניהם ההם · או מאשר שמעום מחכמי הדורות ההם · ולא מפני זה אומר בדברים שאמצא להם שהם מסכימים לאמת שהם בלתי אמתיות או נפלו במקרה · אבל כל מה שאפש לפרש דברי האדם עד שיסכים למציאות אשר התבאר מציאותו במופת · הוא יותר ראוי באדם המעולה המורה על האמת לעשותו :

פרק חמשה עשר

לנמנע טבע קיים קיום עומד אינו מפעולת פועל אי אפש השתנותו כלל ומפני זה לא יתואר השם ביכולת עליו · ואין הולק על זה אחר מאנשי העיון כלל ולא יסבל זה אלא מי שלא יבין המושכלות · ואמנם מקום המחלוקת בין בעלי העיון כלם הוא הרמז אל מין אחד מן המדומים · כי קצת אנשי העיון אומרים שזה מכת הנמנע אשר לא יתואר השם ביכלת עליו ויאמרו אחרים שהוא מכת האפשר אשר נתלת יכלת השם בהמצאתו כאשר ירצה · והמשל בו והמקרה ינצם או מציאות עצם נשמי מבלתי מקרה בו · כל זה מכת הנמנע אצל כל אחד מאנשי העיון · כן היות השם ממציא כמותי או משיב עצמו להיערד או שיתנש או שישתנ כל זה מכת הנמנע · ולא יתואר השם ביכולת על דבר מכל אלו · אמנם אם ימציא מקרה לברו לא בעצם · יש כת מבעלי העיון והם המעתזילא שחושבים שהוא אפשר · ואחרים אמרו שהוא משיער הנמנע · ואע"פ שהאומר במציאות מקרה לא בנושא לא הביאהו לזה העיון לבר אבל שמירת ענייניים תוריי להצם העיון לחין נדול ונמלטו בזה המאמ · כן המציא דבר מנש לא מחום כלל · הוא מכת האפש אצלינו · ומכת הנמנע אצל הפילוסי · וכן יאמרו הפילוסי שקמצי מרובע שאלכסונו כצלינו · או זוית מנשמ שויקפי בה ארבע זויות פשוטות נצבות · וכיוצא בהם · כל אלו מכת הנמנע · וקצת מי שיסכל חכמת הלמודית ולא ידע מאו העניינים רק המלות לבד לא ציור עניין יחשבם אפשריים · ואני תמיה אם זה השער פתוח ומותר לכל אדם שיאמר באי זה עניין שיציירהו שהוא אפשר ויאמר האחר שהוא נמנע לפי טבע העניין · או יש דבר שיסניר זה השער וישמרהו · ער שיגזור האדם ויפסוק שזה נמנע בטבע · ואם בחינת זה העניין ומצרפי בכח המדמה או בשכל · ובאי זה דבר יובדל בין המדמה והמושכל · שפעמים שיהלוק האדם על חברו · או תחלוק עליו נפשו בעניין אחר הוא אפשר אצלו בטבעי · ויאמר החולק זה האפשרו הוא מפעל הדמיון לא בבחינת השכל ואם יש ג"כ דבר שנבדיל בו בין הכח המדמה ובין השכל · ואם הוא דבר חוץ לשניהם יחד · או בשכל עצמו מבדילים בין המושכל והמדומה · אלו כלם צריך לחקור אותם מאד ואיזאת כונת זה הפרק: הנה התבאר כי לפי כל אחד מן הדיעות יש שם דברים נמנעים · ושמציאותם מן השקר ושלא יתואר השם ביכלת עליהם · ואין לאות בחוקו · ולא מעוט יכלת בהיותו בלתי משנה אותם · א"כ הם שוקרות על טבעם ואינם מפעולת פועל · הנה כבר התבאר שבמקום המחלוקת הוא בדברים שיונחו מאי זה משותי הבחות הם · אם מכת הנמנע · או מכת האפשר · והבן זה :

פרק ששה עשר

דברו הפילוסופים על השם יתעלה בידיעתו בכל אשר זולתו סרה גדולה מאד · וכשלו כשלון אין תקומה להם ממנו ולא למי שנמשך אחריהם בדעת ההוא ואני אשמיעך אחר זה הספקו והשבושים אשר הביאום לדבר סרה בענייניהדוא · ואשמיעך עוד דעת תורתנו ואיך תחלוק עליהם בדיעותם הרעות והמנונות בעניין ידיעת השם · ורב מה שהביאם אל העניין ההוא · תחלה הוא מה שיראה בתחלת המחשבה מהעדר סדור ענייני בני אדם · והיות קצת החסידים בחיים רעים מבאיבים · וקצת אנשים רעים בחיים טובים

אמר שם טוב לזן שפק כי הבחי בחים הוא יותר נכבד מהבחי כמין כי הבחי במין הוא תקון המתמדת אבר יקרה לדברים הכוים וכפסדים וחם נכיח שכלל החיוים הנמכחים שתה יהיו בלתי נמי הנה הנמל בעבור תקון המעולה וחם יחתר לומר שבשבת המדיקים הם כמ"ת ואינו נחכב שיהיה המעולה והנדול בעבור כשאות דבות וחם כמ"ת ת"ב תתכטל הספק הזאת כי נשאות בבדיקים כבר יתבחר חם עכשיו מקבש הכולות שהוא השלם והאין יהיה הסרש בעבור הבחי והנן זה כי הוא יחולק הספק מהבשאות וכבה נאמר מהיוים חם הלקים תן מיעולים אחר היוחות חלק קטן מישעולם הבלין ואין יהיה קבש הנדול הישוב בעבור תקון המעולה יחלקו חחרים היה אפשר שבחתר מיים הנדול בעבור קטן הסצור לכל נאיזה בחר יחיה הנדול בעבור הקטן המעולה בעבור הספות ועוד חם הרב רוב כוחת כמו שם"ה זה בענין ר"ל ח"מקמיצי חחם' שזו לקבץ ב' הפכים ולא יעבר ונם זה ספרק נבחר כי הקבץ בין שני הפכים הוא נמכע לכל הדעות ולכן יחויב שיקרו בבדיק רשות רבות מבלתי שיהיה חשם כעל כלל ולומר עליו שהוא בלתי מפעיל וזה הוא שהחשל ואמר לנמכע טבע קיים וזהנין כי אין שלא יהיה חשם תחידי המציאות רחוי שיעבדו חשם בשובן שלא יהיה בשבד או בחובן שלא יחול עליו נזרת כמו שיקרו לן ואחר בחשבת זה כי זה מהנמכע וזה יחוור ר"ט בעיון ·

פרק טו לנמכע טבע קיים הוא מי שלא יהיה חשם בלתי מפעיל ר"ל הרב כי ח"ת שיהי בעל בשר ופנזות שלא יקבל השבד ולא ולא כתב ולא ח'מקמיצי חחם' שזו לקבץ ב' הפכים ולא יעבר ונם זה ספרק נבחר כי הקבץ בין שני הפכים הוא נמכע לכל הדעות ולכן יחויב שיקרו בבדיק רשות רבות מבלתי שיהיה חשם כעל כלל ולומר עליו שהוא בלתי מפעיל וזה הוא שהחשל ואמר לנמכע טבע קיים וזהנין כי אין שלא יהיה חשם תחידי המציאות רחוי שיעבדו חשם בשובן שלא יהיה בשבד או בחובן שלא יחול עליו נזרת כמו שיקרו לן ואחר בחשבת זה כי זה מהנמכע וזה יחוור ר"ט בעיון ·

ר"ל כבדתה סבעין כדמיונו חם אפשר יציאתו לו נמכע אבל כי חדם יחתרו שהוא אפשר שיציאתו לו נמכע וקצתם יחתרו שהוא נמכע וכן מציאותו כדבר מנש לא מחמר כלל ר"ל כריל'ג: מן הלין בחחלנו הוא שכת בחשבר לנו חמ"ם ת"ת ש"ם ולפי הפילוסופים הוא דבר נמכע וכבר יחבלו קצת כחיבי' ולא ישער חדם שיהו נמכע וזה לחמרו שהמלית מרובע שלכסונו כצלינו הוא שכת כחשבר נמכע ופי שיסכל חכמת הלמודית לא יניר שיהו כיוצא בכל יחשב שיהו אפשר למיעוט יציעתו וכן הלין כדרכה מהדברי לחמר יחשבו המעון לאפשר בעיעתם וחם נמכעים והבנה · ומ"ש חם דבר מיסנו"ת חשע"ש שחמרנו עד שיתנר חלדם ויפסק שזה נמכע · וכראון כו חם כל דבר מענין שיציירנו לחר שהוא מציור יחשר שהוא לפיפר כמו שיחמרו המדברים כי כל מציור לחפר וחם יציור חדם שיהיה חלו חדם ובלו ר"ת חיפר שיהי' לחר שהוא מציור כדעתו לו לח כי לף היהיה שהוא נמכע לפי טבע הענין כי אין לדבר נחבר לחר שניור חלדם שהוא נמכע לחפר שהוא נמכע לכל שעבר קבור ; וחם בחינת זה הענין ומקרהו לכח המדמה לו כשכל · הרלון כו כי סדמיון הוא השופט על הלפיפר שהוא לפיפר ועל נמכע שהוא נמכע לו בשכל הוא השופט הלבדים והלחית כי השופט הלפיפר שהוא כשכל לח הכח המדמה כי רבים מהדברים ישפוט עדמיון שהם נמכעים· ישפוט שהרקות נחלח והלחית כי לין בכלן רקות וכי יש בלבן נחלח לין רשון לבד כי הכח המדמה והמושכל שפעמים שיהלוק חדם על המדמה ויכללו בין המדמה והמושכל שפעמים שיהלוק חדם על חברו לו חחלק עליו · נפשו בענין לחפר שהוא לפיפר · הלו כשבעו ויחמר בלבן נחלח לין רשון לבד כי הכח המדמה והמושכל שפעמים שיהלוק חדם על חברו ולכללו בין המדמה והמושכל שפעמים שיהלוק חדם על חברו לו חחלק עליו · נפשו בענין לחפר שהוא לפיפר · הלו כשבעו ויחמר חפילוסופ לח לפיפר שיהיה נמכע ולח נמכע לפיפר ויחלוק זה לפיפר על הדמיון כי הוא שכל שלמון מכדיל בין המושכל והמדומה וחלחק כי לין שופט כיהיים חלא השכל ולחבר ברב כי כל חלו חמקדמה לו כשכל · הרלון כו כי סדמיון הוא השופט על הלפיפר שהוא לפיפר ועל נמכע שהוא נמכע לו בשכל הוא השופט הלבדים והלחית כי השופט הלפיפר שהוא כשכל לח הכח המדמה כי רבים מהדברים ישפוט עדמיון שהם נמכעים· ישפוט שהרקות נחלח והלחית כי לין בכלן רקות וכי יש בלבן נחלח לין רשון לבד כי הכח המדמה והמושכל שפעמים שיהלוק חדם על חברו לו חחלק עליו · נפשו בענין לחפר שהוא לפיפר · הלו כשבעו ויחמר בלבן נחלח לין רשון לבד כי הכח המדמה והמושכל שפעמים שיהלוק חדם על חברו ולכללו בין המדמה והמושכל שפעמים שיהלוק חדם על חברו לו חחלק עליו · נפשו בענין לחפר שהוא לפיפר · הלו כשבעו ויחמר

טוב מקום נעותיה מפורש. ר"ל לתה המעיין בחלמודי זה תמצא שאותה החלוקות ההכרחיות' שעשיתי לפי דעת הפילוסופי' לבחר דעת' ואותה הטעה' ש"ס לפילוסופי' על שם"ס בלתי מסגית בהחלט החלטיות ומוכלים חמידים בחיים רעים וחנשים רעים בחיים טובים לחר לאותה הטרה היה מקום טעותם כשנוסעים שם"ס בלתי מסגית כל חלו החלוקות ואחת הערה תמונת מפורשת בדברי הלכמנדי הלפרדוסי: הוא בחיות' כוחני' המלויות בעניני חיים מבני חדם לחר רעותיהם מוכח. ר"ל לו לפילוסופי' שכלו מה שהעידו לנו וזה שכם העידו לנו שחין רחוי לבמון המחיתו' בעניני' פרטי' מבני חדם בחיהיו הרעות ההם מבני חד' מניעתם' מיעלתם חלד בחולת ובפיות לו מהכרת טבע המוכר: וחין בזה עול בחק הש"י בלל. והם העידו לנו כל זחת. והם הכיחו רחייה על שם"ס בלתי מסגית בחלמוד קנת החסידים בחיים רעים לחר חפש' שיהיה רשתם מנד בחולת ופפיות לו מהכרת טבע המוכר: וכבר כיחרנו מזה מנריך. ר"ל כיחר זה בפרק בניס עשר מזה החלק: מי שיחמין לחמוניכו. ר"ל בחמונתינו בענין ההשגחה:

פרק יז דוחה בחלקים. ר"ל שסוכר כיסודות התרבע: וכבר זכרנו מזה ענינו בחה שקדם. ר"ל זכר זה בפרק כ' מספר: ושכל

טובים וערבים. והביאם זה לעשות החלוקה אשר תשמע עתה. והיא שהם אמרו לא ימלט העניין מאחר משני חלקי. אם שיהיה השם בלתי יודע דבר מאלו העניינים האישיים ר"ל הפרטיים ובלתי משיג אותם. או יהיה משיג אותם ויודעם וזאת חלוקה הברחית. ואחר כן אמרו וא"כ הוא שישיגם וידעם לא ימלט העניין מאחד משלשה חלקי. אם שיסדרם וינהיגם סדור טוב ושלם ותמים. או יהי' מנוצח ולואה לסדרם אין יכולת לו עליהם. או ידע ויוכל לסדר ולהנהיג הסדר וההנהגה הטובים אלא שהוא יעזבם ויתעם. על צד היותם נבזים ושפלים ופחותי בעיניו או על צד הקנאה. כמו שנמצא איש מבני אדם יבול לחון טוב לאיש אחר והוא יודע צורך האיש ההוא להשיג אל טובו. אלא שהוא לרוע טבעיו ורשעו וקנאתו יקנא בו על זה ולא יחננו הטוב ההוא וזאת החלוקה הברחית אמתית ג'. ר"ל שכל יודע בעניין אחד לא ימלט מהיותו משגיח להנהיג מה שידענו. או יעזבהו. כמו שיעזוב האדם וישכח בביתו הנהגת החתולים על דרך משל. או מה שהוא יותר פחות מהם. ואשר יש לו השגחה בעניין. פעמי' ינוצח ולואה להנהיגו. ואע"פ שהוא רוצה להנהיג. ובאשר חלקו ההלוקה הזאת פסקו וגזרו גזרה. ואמרו ששני חלקים מאולו השלשה חלקים המחוייבי לכל מי שידע נמנעים בחוק הש'. והם שלא יוכל או יוכל ולא ישגיח. מפני ששניהם מדות רעות או לאות וחלילה לשם משניהם. א"כ לא נשאר מן החלוקה כולה אלא שלא ידע דבר מאלו העניינים כלל. או ידעם ויסדרם הסדור הטוב ואנחנו נמצאם בלתי מסודרים ולא מחוייבים להקש ולא נמשכים כפי מה שצריך. א"כ בזה ראיה על היותו בלתי יודע אותם בשום צד ולא לשום סבה. זה העניין הוא אשר הביאם תחלה לדבר הסרה הגדולה הזאת: ותמצא כל מה שבארתי לך מחלוקתם והערתם. ותראה שזה מקום טעותם מפורש במאמר אלכסנדר אלפרדוסי אשר חבר בהנהגה. וראה ותמה איך נפלו ביותר רע ממה שברחו ממנו. ואיך סבלו העניין אשר היו מעידים אותנו עליו ומפרשים אותו לנו תמיד. אמנם נפלם ביותר רע ממה שברחו ממנו הוא בהיותם בורחים מיחם אל השם עזיבה ושכחה. ועתה פסקו עליו בסבלו. והיות כל מה שבזה העולם התחתון נסתר ממנו לא ישיגהו ואמנם סבלותם במה שהיו מעידי אותנו עליו תמיד. הוא בהיותם בוחנים המציאות בעניני אישי' מבני אדם. אשר רעיותיהם מהם. או מהכרה טבע החמר. כפי מה שאומרי' תמיד ומבארים וכבר בארנו מזה מה שצריך. וכאשר יסרו הפנה הזאת הסותרות לכל פנה טובה. המבערת הור כל דעת אמתי. התהילו אחר כן להסיר נגועות ושחשבו שידיעת אלו הדברים נמנע בחק השם מפנים רבים. מהם שההלקים אמנם יושגו בחושים לא בשכל והשם לא ישיג בחוש. ומהן שההלקים אין תבלית להם. והידיעה היא עניין מקיף וכולל הדבר ומה שאין לו תבלית לא יקיפהו מדע ולא יכילהו. ומהם שהידיע' בהרושים והם הפרטיים בלא ספק תחייב לו קצת שנוי. מפני שהוא התחדשות ידיעה אחר ידיעה: ולפי שיענתנו אנחנו קהל המחזיקים בתורה שהוא ידעם קודם היותם יחייבו עלינו שתי הרחקות. האחת מהן התלות הידיעה בהערך הגמור. והשנית היות ידיעת הדבר בכח דבר אחר וידיעת בפעל דבר אחר: וכבר הפלינו לחשוב רע ער שאמר קצתם שהוא יודע המינים לבד לא האישים. ואמר קצתם הוא שאינו יודע דבר זולת עצמו בשום פנים כדי שלא יהיה בו רבוי ידיעות לפי מחשבתם. ומן הפילוסופים מי שיאמין באמונתנו שהוא יתעלה ידע כל דבר ולא תעלם ממנו תעלומה בלל. והם אנשים גדולים קודם ארי'סטו. כבר וברח ג"כ אלכסנדר במאמר ההוא. אלא שהוא אינו רוצה בדעתם ויאמר שהגדול שבדברים הסותרים אותו. הוא מה שנראהו לעין מרעות יבאו לטובים ושובות יגיעו לרעים. סוף דבר כבר התבאר לך שהם בלם אלו מצאו עניינו בני אדם מסודרים כפי מה שיראה להמון שהוא סדר. לא היו נכנסים לדבר מזה העניין כלו ולא היו הורסים אליו. אבל המביא הראשון לזה העיון הוא בהיות עניני בני האדם הטובים שבהם והרעים והיותם במחשבתם בלתי מסודרים. כמו שאמרו סבלינו. לא יתבן דרך יי'. ואחר בארי שהדברים בידיעה ובהשגחה נקשרים קצתם בקצתם אתחיל לבאר דעות המעיינים בהשגחה. ואחר כן מה שספקו בו בידיעת השם בהלקים:

פרק שבעה עשר

דעות הדעת בני אדם בהשגח'. חמש דעות. והם כלם קרובות ר"ל שהם דעות נשמעו מזמן הנביאים מעת הגלות התורה האמיתית המאירה לאלו המחשכים כלם:

הראשון הוא מאמר מי שחשב שאין השגחה כלל בדבר מן הדברים בכל זה **המציאות**

פרק יז דברו בפילוסופים על הסם בידיעתו בכל אשר ראיתי בו מלד וכשלו כשלון לין תקום' כסם ולא לתי שנמשך לחריהם ויקבל מלריהם יעזבם ויסדרם כפי מה שיראה לו שהוא הטוב ההוח' ולזה לא יחייבו הטוב ההוח' ולחר' שיהיה יודע הדברים ויסדרם כסדור טוב בחחנו נמלחם בלתי מסודרים ולח מסודרים לפקח כי לרן כתב כיד רשע לפרש ולחבד חלק חלפים בדיקים ח"כ לח יפחר חלח מהות יודע הדברים ולח יסדרם. מנד היותם כנוס ופפלים לו מנד הקלקה וכ' חלו עדות רעות לו מנד שהות בלוחה חלילה לחל מכל חלו ח"כ לח כפחר חלח היותו בלתי יודע לותם. כזוח שנמלח חלח כדי שלח יהיה לחדם כסם ווהו חשר הביחם לפילוסופים לומר לדבר הסרה הגדולה הזחת לומר שהסם יפעל' לימו יודע מכל הנעשה דבר בחרן הקרקפ'. למען תדע כי חני ה' בוקר בחרן ותחר הרס הגדולה שהרחיות חשר הביחה לפילוסופים לומר שהס"ש לח ידע כלום בחיות בלתי מסודרים ולח ידע הדברי' ויפעיל בהם ח"כ כפילוסופ זה שסכת יחייב שלחמר שהס"ש יודע ומשגיח בחלו הדברים וכפה הביחם לחלו הרחנים לומר שהסם לח ידע הדברי' לחה שהיה כלתי רחות שיחמרו שידעם והות לותה חלבדרם ולכן גזרו שהות לח ידע הדברים ולח רחו חיותר רע הות לומר ויותר מגונה שהס"ש יסכל כל הדברים הנעשי' תחת גלגל היות מכלתי שנחמר שיש שם עושה וסכחה לפניו ויהיה כל מה שנעשה בזה העולם כתחתון נסת' ממנו להשיגו והכה חו כפילוסופ' שידעו לנו וחמרו שחין רחוי לבחון המלויות בעניניהם פרטי' מבני חדם בחיות רעים וחין בזה עול לש"ש בלל והם העידו לנו בל זה והם הביחו רחי' על הס"ש בלתי משגיח למוחשם שהחסידים מוניע עליהם רעות רבות ונרות ולרשעים מניעים חליהם טובות ברכה כי זש יהיה מנד החמר וכחחר נזרו בזחת הפנה הסותרת לכל פנה הטובה הנכבר' הנלכל דעת החיתי החתילו לחחר כך להסיר נגועה מנד שחלו הדברים מנעניהם בחק הש' ושחר שהות נמנע ולח יחחר כבלתי יפעל' ולח בלחות לח יבחו ברם והביחו טענה לזה וחמרו הס"ש ח"ח שידע שו החיים לפה שחלו דברים חלקיים וברטיים וחמריים וגשמיים והגשמי לח ידע לח בחוש והסם לח יפיג לח בחוש חינו יודע חו הדברים ומפה שהחלקים חין לפה תבלית וידיעה היח עיון מקיף וכולל ומפ חין לפה תבלית לח יקיף ח"כ הסם לח ידע חו לחינ' עוד טענה ג' הדברים בחלו פה מפחדים ומפ שהות מפחנה יחוייב שנדיעתו יהיה מפחנה וה"ש חינו מפחנה ח"כ לח ידע חלו הדברים בחתר הנמנו ח"כ יחחייב שלח ידעם קודם היותם וחיות ידיעת בדבר בכח דבר לחר וידיעת היותו בפעל דבר חח' וכבר בחרנו בזה בכמה מקומות וחמרנו קלפה שהות לח ידע הדברים קודם היותם לח בחינם וחמרו הס"ש חינו יודע חלח עלמו וזה עלמו בשום נד כדי שלח יהיה דבר ידיעות כפי מפחנה:

אמר שלח ידע חלח עלמו מפ שלחר

מדבר ידיעות חלח כי הס ידע בהחתון מנד שהות בחתון הפנול שב עלה וזה היה הס"ש יודע העלול הרחשון לח מנד ידיעת עלמו חלח מלדו יהוב העלול עלה וזה סקר. עוד לחר הרב כי חן פילוסופים מה שיחמין בחמונתינו ושהות ידע כל דבר ולח תעלם מהנו תעלומה כלל. והם לכמים גדולים קודם

דברים סם מכת מפעבר כן כוחם דבר מוגשם וכ' חו בשכל עלמו יודע מבדילים כין מחוכלל ומחלמד ולחלמד כן כוח שבשכל עלמו יודע מהכלל לחר בידע ובין מחלמד כח"ם כוח בפרק ע"ב בפקדמה עשריך בשעשק חחר מלמד לח מוכל לדמיון ולין מוכל לדמיון בוכל כשכל מכל בשכלו וזה כי בשכל ומכין מחוכללות ומבדיל מלמדים ומבחשים ולינים מחקים ובשכוחם ומשג חן דבר מלמ' שניעים דברים חלה בכללים מלמ כשכל בשני חוקים חבני מוכם ולח יחלמד חוכם חן מחוכללים חלה בכללי ובשכלי יודע בשנות בשלמי חן מחקרי ולחקדמיון פוכל דבר חלה' בשלולות מהלמדון לחושג בכלל לפי מה שנחמר כח"ם ולינים מחשבים חו ירבים הדברים מחבוררים ומרבים חלקם על חלקם וכל בעם.

פרק יו

בחיוקם בוחנים המלויות בעניני לוחים חבני חדם חשר חחם חו מהכרה שנע החוחר כחו שהוח חחרים חלה ושכחו בם לוחרים חשוב רוע סדור. חחר חחנרים"ב כחם מחחר בחתר ר"ם ענין ענינו"ל חחר ולחר שבחקור ושם סדבר בחשוב חשר חחקור בחוב בחלמוד בחר בחחרים חלה בכללו לפי מה שנחמר חן מהכרה שנע החוחר כחו שהוח חחרים חלה בכללי ובשכלי יודע בשנות בשלמי חן מחקרי ולחקדמיון פוכל דבר חלה' בשלולות מהלמדון לחושג בכלל לפי מה שנחמר כח"ם ולינים מחשבים חו ירבים הדברים מחבוררים ומרבים חלקם על חלקם וכל בעם.

ולא תכנסו ולא תצאו בכבר ויהיו דעת לפיקוחם כי הוא מכתים שם ככלון סכה פועלת סיעתה דבר מעני דבר לכל רוחה שים בכתן עצמים פרדיים ויתערבו קצתם בקצתם כלשון יודעין ויתהוו עכשו מה שיקרה וכבר תמרו זה הדעת בכופרים והם שלשה עליהם כחשו כיי ויתמרו לא הוא וכבר כיתר תרים"ט במופת סקרות זה הדעת כי שם הוא הדברים נופלים בתקרה לית הוא בהמלאים תמידיים ולא תקוליים ונמותים קצתם לקצתם ומביתים לא התכלית ותלקי התי תאר יורה כל זה שלשים בהודעון לכל מפועל ומסדר ותבנית:

אפורי

הרעת השני הוא דעת מי שיחשוב שקצת הדברים יש בהם המציאות. ושכל מה שבו מן השמים. ומה שבתוכם נופל במקרה וכאשר יזדמן. ואין שם בלל לא מסדר ולא מנהיג ולא משגיח בדבר. וזה הדעת אפיקורוס והוא ג"כ אומ' בחלקים ורואה שהם מתערבים כאשר יזדמן ויתהוה מהן מה שיקרה. וכבר אמרו זה הדעת הכופרים מישראל והם הנאמר עליהם. כחשו ביי' ויאמרו לא הוא. וכבר באר אריסטו במופת שקרות זה הדעת. ושהדברים כלם אי אפשר היותם במקרה. אבל יש מסדר ומנהיג להם. וכבר דברנו מזה מעט במה שקדם:

חדעת הב' דעת מי שיחשוב. שקצת הדברים יש בהם השגחה והם בהנהגת מנהיג וסדר מסדר. וקצתם נעזב ומונח אל המקר' וזה דעת ארס'טו. ואני אבאר לך דעתו בהשגחה. הוא רואה שהש' משגיח בגלגלים ומה שבהן. ומפני זה התמידו אישיהן על מה שרם עליו. וכבר כתב אלכסנ' ואמ' שדעת ארס'טו שהשגחה' השם תכלה ותפסק אל גלגל תירח. וזה סעיף משרשו בקרמות העולם. שהוא הושב שהשגחה' היא כפי טבע המציאות. א"כ אלו הגלגלים ומה שבהם אשר אישיהם מתמידים ענין ההשגחה' בהם הוא התמדתם על עניין שלא ישתנה. וכמו שהתחייב ממציאותם מציאות דברים אחרים אין אישיהם מתמידי המציאות אבל מיניהם. שפע ג"כ מן ההשגחה' היא מה שחייב השאר המינים והתמדתם וא"א השאר אישיהם. ולא נעזבו ג"כ אישי כל מין עזיבה גמורה. אבל כל מה שנזדכך ווקק מן החסר ההוא. ער שקבל צורת הצמיחה. נתנו בו כחות שישמרוהו זמן קצוב. ימשכו אליו מה שיאות לו וידחו מעליו מה שאין תועלת לו בו. ומה שנזדכך ממנו יותר מן הראשון. ער שקבל צורת ההרגשה. הושמו בו כחות אחרים לשמרו ולנצרו. והושמה לו יכולת אחרת להתנועע לכוון למה שיאות לו ולברוח ממה שהוא כנגדו. ואחר כן נתן לכל איש כפי מה שיצטרך לו המין ההוא. ומה שנזדכך יותר עד שקבל צורת השכל. נתן לו כח אח' ינהיג בו. ויחשוב וישתכל במדה שאפשר בו עמידת אישו ושמירת מינו כפי שלמות האיש ההוא. אמנם שאר התנועות הנופלות באישי המין הם נופלות במקרה. ואין זה אצל ארס'טו בהנהגת מנהיג ולא בסדור מסדר. וחמשל בו אם נשבה רוח סוער או בלתי סוער. אין ספק שיפיל קצת עלי זרי האילן. וישבר סעיפים מאילן אחר. וישליך אבן מתל של אבנים. ויעלה עפר על עשבים ויפסידם. ויסער הים ותשבע הספינ' שהיתה שם. וטבעו כל מי שבה או קצתם. ואין הפרש אצלו בין נפילת העלה ההוא. ונפילת האבן. או טביעת החסידים ההשובים ההם אשר היו בספינה. כן לא יפריש בין שור שהשיל רעי על עם מן הנמלים וכתו. או בניין שנהרסו שתותיו ונפל על מי שבתוכו מן המתפללי' וכתו. ואין הפרש אצלו בחול שנזדמן לו עבור ושרפו או עכביש ששרף זבוב. או אריה שירעב ופגש בנביא ושרפו. סוף דבר עקר דעתו שכל מה שיראהו נמשך לא יפסד ולא ישתנה לו מנהג כלל בעניינים הקריעיים. או ימשך על סדר לא יעדר ממנו דבר כי אם לעתים רחוקים ועל דרך זרות בעניינים השבעיים. הוא אומר שהוא בהנהגה כלומר שההשגחה' האלהית מתברת אליו. וכל מה שיראהו בלתי נמשך על הקש ולא שוקד על סדר. בעניייני אישי כל מין מן הצמחים ובעלי חיים מדברים ושאינם מדברים. יאמר שהוא במקרה לא בהנהגת מנהיג. ר"ל שלא תחובר אליו השגחה אלהית. והוא רואה ג"כ שחבור ההשגחה באלו העניינים נמנע. וזה נמשך אחר רעתו בקרמות העולם ושכל מה שנמצא בו זה המציאות חלופו נמנע. ואשר האמינו זה הדע' ממי שיצא מכלל תורתינו הם האומרים. עזב יי' את הארץ:

חדעת הג' הוא הפך זה הדעת השני. והוא דעת מי שרוא. שאין בכל המציאות דבר במקרה כלל. לא כללי ולא פרטי. אבל הכל ברצון וכונה והנהג. ומבואר הוא שכל מי שינהיג כבר ירע. וזאת היא כת האשעריאה מן הישמעאלים. והתחייבו לזה הדעת הרחקות עצומות ובלבול אות' והוא שהם יורו לאמי' שמו מה שיחשבהו מהחשיאה. בין נפילת העלה ומות האיש אשרו כן הוא. אבל לא נשבה הרוח במקרה אבל השם חניעה. ולא הרוח הפילה העלים אבל כל עלה נפל בגזרה מן השם והוא אשר הפילו עתה בזה המקום. ואי אפשר שיתאחר זמן נפילתו או יקדם וא"א נפילתו בזולת זה המקום כי זה כולו נגזר מקדם. והתחייבו להם לפי זה הדעת שיהיו תנועות בעלי החיים ומניחותיו נגזרות. ושהאד' אין יכלת בידו כלל לעשות דבר או להניח עשותו: ויתחייב לזה הדעת ג"כ שיהיה טבע האפשר בטל באלו העניינים. וישיהיו אלו הדברים כלם אם מחוייבים או נמנעים. וקבלו זה ואמתו שאלו אשר נקראם אפשריים בעסידת ראובן ובא שמעון הם אפשריים בערך אלינו. אמנם בשיערכו לשם ית' אין אפשרות בהן כלל אבל מחוייב או נמנע: ויתחייב מזה הדעת ג"כ שיהיה ענין התורות בלתי מועיל כלל. אחר שהאדם אשר לו נתנה בל תורה לא יוכל לעשות דבר לא לקיום מה שצווה בו ולא להזהר ממה שהזהר מנו. ואמרה זאת הכת שהוא ית' כן רצה. שישלח. ויצוה. ויזהיר. וייעד. ויירא. ואעפ"ש שאין יכלת בידינו. ויתכן שיעשום עלינו לעשות הנמנעות. ואפשר שנקיים המצוה ונעניש ונשרה אותו וגבול שוב. ויתחייב לפי זה הדעת ג"כ שלא תהיה תכלית בוונה לפעולותיו ית'. וסבלו בוכר אלו התרחקות כולם בעבור שימלט להם הדעת ההוא. ער כשנראה איש נולד סומא או מצורע אשר לא נוכל לומר שקדם לו השא שתתחייב בו זה. יאמר שבן רצה השם. וכשנראה התחזק העובד שנהרג בייסורין יאמר כן רצה יי'. ואין עול בזה. כי ראוי לחת בחק השם יתעלה שיעשך בייסרין מי שלא חטא ויגמול טוב לחוטא. ומאמריהם כאלו הדברים מפורסמים:

תדעת חרביעי דעת מי שחשב שלאר' יכלת ולזה ימשך מח שבא בתורה מן המצוה והאזהרה והגמול והעונש לפי דעת

דעת אלו על סדר · ויראו שפעולות השם כולם נמשכים אחר החכמ' ושלא יתכן לו עול ושלא יענש מטיב · והמעתזילא גם כן הם על זה הדעת · ואע"פ שיכלת האד' אינה אצלם גמורה · והם גם כן יאמינו שהוא יתעלה יודע בנפילת העלה ההוא וברמישת הנמלה ההיא · ושהשגחתו בכל הנמצאות · והתחייבו לזה הדעת גם כן הרחקות · ודברי' סותרים זה את זה · אמנם ההרחקה היא · היות קצת אישי בני אדם נולד בעל מום והוא לא חטא · אמרו שהוא נמשך אחר חכמתו וזהו הטוב לאיש הזה משיהי' כך שיהיה בריא · ואנחנו נסכל ההטבה ההיא · ואין זה על הענש לו אבל על צד ההטבה אליו · (וכן יענוש) כהרג החסיד שהוא להרבות גמולו בעולם הבא · עד שהגיע באלו שנאמר להם ולמה ישר השם משפטיו באדם ולא ישרם בזולתו · ובאי זה חטא נשחט החי הזה הבלתי מדבר · וסבלו מן ההרחקה שאמרו שזה היה הטוב לו עד שיגמלהו השם בעולם הבא · עד שהריגת הפרעוש והכינה יתחייב שיהיה להם בעבורה גמול מאת השם · וכן זה העכב' בלתי אשם אשר טרפו החתול או נ"ץ אמרו שכן גזרה חכמתו בחק זה העכבר והוא יגמלהו על שקרה אותו בעולם הבא · ואין ראוי אצלי לגנות אחד מאנשי השלש כתות בהשגחה · כי כל אחד מהם הביאהו הכרח גדול למה שאמר אריסטו נמשך אחר הנראה מטבע המציאות · וכת האשעריאה ברחו מיחס לש"י סכלות בדבר · ולא יתכן אצלם שיאמר שידע זה הפרט או החלק וסכל זה · והתחייבו ההרחקות ההם וסבלום וכת המעתזלה גם כן ברחו מלייחס לו יתעלה עול ואון · וגם לא ישר אצלם להכחיש השכל הנברא עם האדם · עד שיאמר שהכאבת מי שאין חטא עליו אין עול בה · וגם יהא ישר אצלם גם כן שיהיה שליחות הנביאים כולם ונתינת התורה ללא עניין מושכל · וסבלו גם כן מה שסבלוהו מן ההרחקות ההם · ונתחייב להם הסתירה רוצה לומר דברים סותרים זה את זה · מפני שהם מאמינים שהוא יתעלה ידע כל דבר · ושהאדם בעל יכולת · וזה יביא למה שיתבאר במעט התבוננות שהוא סתירה :

והדעת החמישי והוא דעתנו רוצה לומר תורתנו · ואני אודיעך ממנו מה שכתוב בספרי נביאנו בו · והוא אשר נאמינהו המון חכמינו · ואגיד לך אחר כן עוד מה שיאמינוהו קצת האחרונים מעמנו · ואודיעך גם כן מה שאאמינהו אני בו · ואומר פנת תורת משה רבינו ע"ה וכל מי שנמשך אחריה · היא שהאדם בעל יכולת גמורה · רוצה לומ' שהוא בטבעו ובבחירתו וברצונו יעשה כל מה שיוכל האד' לעשותו · מבלתי שיברא לו דבר מתחדש כלל · וכן כל מיני בעלי חיים שאינם מדברים יתנועעו ברצונם · וכן רצה ה' יתעלה רוצה לומר שמרצונו הקדום מאין תחלה · שיהיה כל בעל חי מתנועע לרצונו · ושיהיה האדם בעל יכלת על מה שירצהו · או יבחרהו ממה שיוכל עליו · וזאת פנה לא נשמע כלל באומתנו ובאנשי תורתנו חולק עליה · וכן מכלל פנת תורת משה רבינו ע"ה · שהוא יתעלה לא יתכן עליו העול בשום צד מן הצדדין · ושכל מה שיבא לאדם מן הרעות והמכות או ישיגם מן הטובות לאיש אחד או לקהל · הכל הוא על צד הדין · והיותו ראוי במשפט הישר אשר אין עול בו כלל · ואפילו אם נכנס קוץ ביד אדם והוציאו מיד לא היה רק על צד הענש לו · ואלו השיג למעט הנאה היה גמול לו · וכל זה בדין · והוא אמרו עליו יתעלה · כי כל דרכיו משפט · אלא שאנחנו נסכל אופני הדין ההוא · הנה כבר התבארו לך אלו הדעות · והוא שכל מה שתראה מענייני בני אדם המתחלפים · יחשוב אריסטו שהוא במקרה גמור · ויחשבו האשעריאה שהוא נמשך לרצון לבד · ותחשוב כת המעתזילה שהוא נמשך לחכמה · ונחשוב אנחנו שהוא נמשך אחר הראוי לאדם לפי פעולותיו · ומפני זה הוא אפשר אצל כת האשעריאה · שייסר השם בייסורין החסיד הטוב בעולם הזה · ויעמידהו עולמית באש אשר יאמר בעולם הבא · ויאמר שכן רצה השם · ויראה המעתזילה שזה עול · ושזה אשר הוכה במכאוב ואפילו הנמלה כמו שזכרתי לך יש לה גמול · והיות זה מוכה ומיוסר עד שיגמול נמשך אחר חכמתו : ואנחנו נאמין שכל אלו העניינים האנושיים הם כפי הדין · והשם חלילה לו מעול · לא יענוש אחד ממנו אלא המתחייב והראוי לענש · זהו הכתוב בתורת משה רבינו עליו השלום כי הכל נמשך אחר הדין · ועל זה הדעת נמשכו דברי המון חכמינו ז"ל · שאתה תמצאם אומרים בביאור אין מיתה

פרק יז

בלא רשא ואין ייסורין בלא עון · ואמרו במדרש שאדם מוזר בהן מידרין לו · זה לשון המשנה · ובארו בכל מקום שהמשפט מחוייב בהברה בחקו יתעלה · והוא שיגמול העובד על כל מה שיעשה ממעשה הבכור והיושר · ואף על פי שלא צווה בו על ידי נביא · ושיעניש על כל מעשה רע שיעשהו האיש ואף על פי שלא הוזהר ממנו על ידי נביא · אחר שהוא דבר שהשכל מזהיר ממנו · ר' ההזהרה מן העול והחמס · אמרו אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה · ואמרו כל האומר קודשא בריך הוא ויתרן יתותרון מיעוחי אלא מאריך אפיה וגבי דילי · ואמרו אינו דומה מצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה · ובארו שהוא אע"פ שלא צווה נותנין לו שכרו · ועל זה העקר נמשכו כל דבריהם · ובא בדברי החכמים ז"ל תוספת אחת שלא באה במה שכתוב בתורה · והוא מאמר קצתם ייסורין של אהבה · והוא שלפי זה הדעת אפשר שיהולו באדם מכות ללא פשע קודם אבל להרבות גמולו · וזהו ג"כ דעת כת המעתזלה · ואין פסוק בתורה לזה העניין · ולא ישתוף עניניי הנסיון · והאלהים נסה את אברהם · ואמרו ויענך וירעיבך וגו' · כי הנה תשמע אחר זה הדברים בו · ולא נכנסה תורתינו כלל לא בענייני בני אדם · אמנם עניין זה הגמול לבעל חיים שאינו מדבר · לא נשמע כלל באמונתינו לפני · וגם חכמי התלמוד לא זכרוהו כלל · אבל קצת האחרונים מן הגאונים ז"ל · כאשר שמעיהו מכת המעתזלה ישר בעיניהם והאמינוהו : ואשר אמאמינהו אני בואת הפנה ר"ל בהשגחה האלהית · הוא מה שאספר לך · ואיני נסמך בואת האמונה אשר אספרה למה שהביאני אליו המופת · אבל אסמוך בה למה שהתבא אצלי שהוא כוונת תורת חשם וספרי הנביאים · וזה הדע' אשר אאמינהו הוא יותר מעט ההרחקית מהדעות הקודמים · ויותר קרוב אל החקש השכלי · והיא שאני אאמין שההשגחה האלהית אמנם היא בזה העולם התחתון · ר"ל מתחת גלגל הירח · באישי מין האדם לבד · וזה המין לבדו הוא אשר כל עניניי אישיו ומה שישיגהם מטיב או רע נמשך אחר הדין כמו שאמר · כי כל דרכיו משפט · אבל שאר בעלי חיים וכל שכן הצמחים וזולתם דעתי בהן דעת ארי' סטו לא אאמין כלל שזה העלה נפל בהשגחה בו · ולא שזה העכביש טרף זה הזבוב בגזרה מאת השם ורצונו האישי עתה · ולא זה הרוק אשר רקק אותו ראובן התנועע עד שנפל על זה היתוש במקום מיוחד והרגו בגזרת השם · ולא שזה הרג שחפץ ובלע זאת התולעת מעל פני המים ברצון אלהי אישי · אבל אלו כולם אצלי כמקרה נמור כמו שחושב ארי' סטו · ואילם ההשגחה האלהית לפי דעתי ולפי מה שאני רואה · היא נמשכת אחר השפע האלהי · והמין אשר נדבק בו השפע ההוא השכלי · עד ששב ביעל שבל ונגל לזכל מה שהוא גלוי לבעל שכל הוא אשר התחבר לזיו ההשגחה האלהית וישערה לו כל פעולותיו על צד הגמול והעונש · אמנם אם שבעה הספינדזה ומה שכתוב כמו שזכר ונפל הגג על מי שבבית · אם היה במקר הגמור לא היה ביאת האנשים בספינה ושבת האחרים בבית במקרה לפי דעתינו · אבל ברצון אלהי לפי הדין במשפטיו אשר לא יגיעו דעותינו לידיעת סדרם : ואשר הביאני לזאת האמונה · הוא שאני לא מצאתי כלל בדברי ספר נביא · שיש לשם השגחה באיש מאישי בעלי חיים כ"א בבני אדם לבד · ובכר תמהו הנביאים גם כן על היות ההשגחה בבני אדם ושהוא קטן ופחות משישיגה הבורא עליו · כל שכן בזולתי מבעלי חיים אמר · מה אדם ותדעהו ונמר · מה אנוש כי תזכרנו וגומר · ובכר באו פסוקים מפורשים בהיות ההשגחה בבני אדם כלם ובהפקר כל מעשיהם אמר · היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם · ואומר אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני האד' לתת לאיש כדרכיו · ועוד אמר כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה · ובכר זברה התורה ההשגחה בבני אדם והפקר מעשיהם אמר ובניהם פקדי ופקדתי עליהם החאתם · ואמר ופקדתי עליכם · ואמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי · ואמר והאברתי את הנפש ההיא · ואמר ונתתי פני באיש ההוא ושה הר בה · וכל מה שבא מענייני אברהם יצחק ויעקב עליהם השלום ראוי שהשגחה האישית נמצאת בבני אדם · אמנם שאר אישי בעלי חיי העניין בהם כמו שירא ארי' סטו באין ספק · ומפני זה היתה שחיטתם מותרת וגם מצוה בה · והותר להשתמש בהן בתועלותינו ככל אשר נרצה · והראיה על היות שאר בעלי חיי בלתי מושגחה בהן רק במין ההשגחה אשר זכר אותה ארי' סטו · מאמר חבקוק הנביא ע"ה אשר ראה מהתגברות נבוכדנצר ורוב הרגו בני אדם · אמר יי אלהים כאלו נעזבו בני האדם ונשכחו ונעשו הפקר כדגים ותולעי הארץ · הראה בזה המאמר שהמינים ההם נעזבים והוא אמרו · ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא משול בו כולו בחכה העלה וגומר · ואחר כן ביאר הנביא שאין העניין כן · ולא על צד העויב' והשכחה והעלות ההשגחה · אבל על צד הענש להם להתחייבם בכל מה שחל בהם אמר · י' למשפט שמתי ולא וצור להוכיח יסרתו ·

ביעיני וכיבו והוא שתכו והוא תשר

כן רצה ה' או כן גזרה חכמתו או כן גזרה הטבע · ר"ל כן רצה לפי אשעריאה כן גזרה חכמתו לפי א' מעתזלה כן גזר הטבע לפי אריסט"ו ; אמנם תהיה ממשכיל ואשר הוא שכל שלם · ר"ל שהשפע והוא הש"י הוא משכיל ושכל שלם שלמות אין אחריו שלמות א"כ כל מי שנדבק בו וכו' ;

פרק יח שאין חוץ לשכל מין נמצא · ר"ל שאין שום מין נמצא חוץ לשכל ; ר"ל השכל האנושי · ר"ל שהשפע האלהי הוא השכל האנושי ; והוא אשר ישר מעשה הטובים ומשלים חכמות החסידים · ר"ל שהנביאים הם המישרים מעשה הטובים ומשלימים חכמת החסידים א"כ הם בהכרח יותר שלמים ויותר מושגחים מאשר החסידים והחכמים שאינן נביאים ; ואמנם השכלים המחרים · ר"ל והם שבטבע עמקים ומפני זה היה קל להרגם ; אבל צוה לתועלת · ר"ל ומפני זה אמרנו מותרים להרוג אותו אלא יש בו היתר בלבד אבל מצוה עלינו להרגם שאם לא תהיה כל נשמה זאת הנוחה להרגם בעבור תועלת והיא שלא ילמדו ממעשיהם וכבר ביאר זה הרב בפר' ל"ד ראשון ; או

ולא תחשוב שזה הדעת יסתור אותו אומרו · נותן לבהמה לחמה וגו' · ואמרו הכפירים שואגים לטרף ולבקש וגו' · ואמרו פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון · ומאמר החכמים יושב ומזין מקרני ראמים עד ביצי כנים · והרבה כמו אלו המאמרים הנכתבים הנמצאי' · ואין בהם דבר סותר דעתי זה · כי אלו כולם השגחה מיני' לא אישית · וכאלו הוא מספ' פעולותיו בהכינו לכל מין מזונו דההכרחי והחמר עמידתו וזה מבוא' נגלה וכן רואה אריסטו שזה המיקמן ההשגחה הכרחי נמצא · כבר זכרו ג"כ אלכסנדר בשם אריסטו ר"ל הכנת מציאות מזון כל מין לאישיו · ולולי זה היה המין אבד בלא ספק וזה מבואר במעט הסתכלות · ואמנם אמרם צער בעלי חיי' דאורייתא מאמרו · על מה הכית את אתונך וגו' · והוא ע"ד החשלמה לנו · שלא נלמד מדת האכזריות ולא נכאיב לבטלה ללא תועלת · אבל נכון אל החמלה והרחמנות · ואפילו באי זה בעלי חיי' שיזדמן אלא לעת הצורך · כי תאוה נפשך לאכול בשר · לא שנשחט ע"ד האכזריות או השחוק · ולא יתחייב לי גם לפי זה הדעת השאלה לומר · למה השגיח בבני אד' ולא השגיח בהשגחה ההיא לשאר בעלי חיים · כי השואל צריך שישאל עצמו ויאמר למה נתן שכל לאד' ולא נתן לשאר מיני בעלי חיים · כי מענה זאת השאלה האחרונה · כך רצה ה' · או כן גזרה חכמתו או כן גזר הטבע · לפי שלשת הדעות הקדומות · ובאלו המעני' בעצמם יענה על השאלה הרא שונה · והבן דעתי עד סופו והעלהו בידך · שאני לא אאמין שיעלם מהשם יתעלה דבר או איחס לו ליאות · אבל אאמין שההשגחה נמשכת אחר השכל ומדובקת בו · מפני שההשגחה אמנם תהיה ממשכיל ואשר הוא שכל שלם שלמות אין שלמות אחריו · א"כ כל מי שנדבק בו דבר מן השפע ההוא כפי מה שישיגהו מן השכל ישיגהו מן ההשגחה · זהו הדעת הנאות אצלי למושכל ולכתובי התורה · ואמנם שאר הדעות הקודמות יש בהן תוספת וחסרון · אם תוספת יביא אל בלבול ושגעון גמור · ולהכחיש המושכל · ולהתגבר על המוחש · או קצור וחסרון · יתחייב להאמין אמונות רעות מאד בחק הש"י ויתחייב הפסד סדור בני אדם · וימחה ויפסיד כל טובותיהם במדות ובדבריות · רוצ"לומ' דעת מי שמעלה ההשגחה מבני אדם וישוה ביניהם ובין אישי שאר מיני בעלי חיים :

פרק שמנה עשר

ואחר מה שהקדמתיו · מהיות ההשגחה מיוחדת במין האד' לבדו משא' מיני ב"ח אומר כי כבר נודע שאין חוץ לשכל מין נמצ' אבל המיני' ושאר הכלליות דברי' שכליים כמו שידעת · וכל נמצא חוץ לשכל אמנ' הוא איש או אישים · וכשיודע זה יהיה נודע ג"כ שהשפע האלהי הנמצא מדובק במין האדם ר"ל השכל האנושי אמנם הוא מה שנמצא מן השכלים האישיים והוא מה ששפע על ראובן ושמעון ולוי ויהודה · ואחר שהוא כן יתחייב לפי מה שזכרתיו בפרק הקודם כי אי זה איש מאישי בני אדם שהשיג מן השפע ההוא חלק יותר גדול כפי הכנת החמר שלו וכפי התלמדו תהיה ההשגחה עליו יותר בהכרח אם ההשגחה היא נמשכת אחר השכל כמו שזכרתי · ולא תהיה א"כ ההשגחה האלהית בבני אדם כולם בשוה אבל יהיה יתרון ההשגחה עליה' כיתרון שלמותם האנושי זה על זה · ולפי זה העיון יתחייב בהכרח שתהיה השגחתו בנביאים עצומה מאד ולפי מדרגותם בנבואה · ותהיה השגחתו בחסידים ובטובים כפי חסידותם וישרונם · אחר שהשעור ההוא משפע השכל האלהי הוא אשר שם דבר בפי הנביאים והוא אשר ישר מעשי הטובים והשלים חכמות החסידים במה שידעו : ואמנם השכלים הסמרים כפי מה שחסרו מן השפע ההוא היה עניינם נבזה וסודרו בסדר שאר אישי מיני בעלי חיים · נמשל כבהמות נדמו · ומפני זה היה קל להורגם · אבל צוה בו לתועלות : וזה העניין הוא פנה מפנות התורה ועליה בנייה רצוני לומר על שההשגחה באיש איש מבני אדם כפי מה שהוא · השתכל איך ספר על ההשגחה בפרטי ענייני האבות בעסקיהם ובשימושיהם עד מקניהם וקניינם ומה שיעדם השם מחבר ההשגחה אליהם · לאברהם נאמ' אנכי מגן לך · ונאמ' ליצחק ואהיה עמך ואברכך · ונאמר ליעקב והנה אנכי עמך ושמרתיך · ונאמר לאדון הנביאים ע"ה כי אהיה עמך וזה לך האות · ונאמר ליהושע כאשר הייתי עם משה אהיה עמך · וזה כלו מבואר ההשגחה עליהם מפי שלימותם · ונאמר בהשגחה על החשובים החסידים ועזיבת הסכלים רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחשך ידמו כי לא בכח יגבר איש · יאמר כשישלם קצת אישי המין מן המכות והמקרים ונפול קצתם בהם אינו לפי כחותם הגופיי' והכנותיהם הטבעיות הוא אמרו · כי לא בכח יגבר איש · אבל הוא לפי השלמות והחסרון ר"ל קרבם אל השם

יחיד ויישר וזו כדעת הנביאות אצלי למושכל ולימודי התורה ואמנם שאר הדעות הקודמות יש להם תוספת וחסרון או תוספת יביא אל בלבול ושגעון גמור ולהכחיש המושכל ולהתגבר על המוחש כמו שהוא דעת האשעריה והמעתזילה א"כ הדעת הא' אשר ישוה כל אישי האדם ביחס אחד או יביא אל חסרון יחייב להאמין אמונות רעות בחק השם עד שלא יהיה יודע עניני בני אדם אשר יתחייב בעבור זה הפסד סדור בני אדם ויאמרו כי אחר שהשם עזב את הארץ ולית דין ולית דיין יהרגו קצתם את קצתם ויעשו רעות רבות אלו לאלו ולא יהיה שום איש לא בעל מעלה ולא בעל חכמה אחר שראו כי אין הפרש ביניהם ובין הבהמות וזה יתחייב מי שיסלק השגחה מבני אדם וישוה ביניהם ובין שאר אישי בעלי חיים והשווי אינו ראוי כי הבעלי חיים נעדרים מהשכל והאדם ידבק בו השכל אם כן יתחייב שיהיה מושגח יותר מאשר הב"ח ;

פרק יח ואחר שהקדמתיו בהיות ההשגחה מיוחדת במין האדם וכו' זה פרק הוא ביאור ושלמות הפרק הקודם בהשגחה בזה הפרק יובן ההבדל שיש בין הדעת הה' ובין הדעת אשר ייחס לעצמו והביא הקדמ' ראשונ' אמר שאחר שהקדים שההשגחה מיוחדת במין האדם לבדו משאר מיני הבעלי חיים אמ' כבר נודע שאין חוץ לשכל מין נמצא כי המין הוא כולל ולא נמצא כולל חוץ לשכל כי הכולל הוא דבר לקחו השכל מאיש אחר באופן שילקח מראובן מהות האנושות וזה אמרו האנושות הוא משותף לדברים רבים וזהו היותו כולל כי ראובן ר"ל לא ישוה לו שמעון ולא ימצא בשום איש אבל כשילקח השכל מהות ראובן שהוא האנושות מופשט מהמקרים וזהו היותו כולל וזה נמצא בשכל כי חוץ לשכל לא ימצא מבלעדי המקרים המיוחדים א"כ כל מה שנמצא חוץ לשכל אמנם הם אישי המינים המיוחדים ולכן יאמר אריסטו שאם לא ימצאו האישי' הסוגי' והמינים לא ימצאו א"כ הכוללים מציאותם באישים ואין להם מציאות בעצמם וכשיודע זה שאין מין נמצא חוץ לשכל יהיה נודע ג"כ מה שנאמר שהשפע האלהי נמצא מדובק במין האדם ר"ל לשכל האנושי אחר שמין לא נמצא אמנם הכוונה בו הוא מה שנמצא מהשכלים האישיי' והוא ראובן ושמעון ולוי ושאר האישי' ואחר שהוא כן השפע באישי המין וא"כ אי זה איש מאישי בני אדם שישיג מהשפע ההוא חלק יותר כפי הכנת החמר שלו וכפי התלמדו תהיה ההשגחה עליו יותר בהכרח וראוי שתדע כי האדם כפי הכנת טבעו בתחלת הבריאה יקבל מהשפע האלהי שהוא הנורק יותר ממה שיקבל הבלתי מוכן ואחר יקבל יותר כפי למודו והפרדו מהבלי העולם ומהתבולים בהם ויהיה ההשגחה בזה יותר נפלאה משאר אישי המין אחר שקים לנו שההשגחה היא כפי השכל ולא תהיה אם כן ההשגחה האלהית בבני האדם בשוה אבל יהיה יתרון שהשגחה עליהם כיתרון שלמות' האנושי ולמה שהשלמו' האנושי הוא הידיעה וההשכל' יהיה כל מי שיהיה לו השגה יותר ישפיע עליו השם יותר עד שאם נגלו לו כל מה שהוא נגלוי לכל בעל שכל השגחה האלהית המודבקת בו ישער כל פעולותיו ע"צ הגמול והעונש ויתחייב אם שתהיה השגחתו בנביאים עצומה יותר ולפי מדרגתם בנבואה תהיה השגחתם הלא ידעת שהנביאים יקראו צופים כמו שאמר צופה נתתיך לבית ישראל ונקראו רואים לפי שהם מיישרים ורואים כמו הצופה מה ראוי לזהר ומה ראוי לעשות וכשפע הנשפע מהם יסדרו את עצמם וזולתם בסידור נפלא באופן שיהיו נשמרים מכל מקרה ופגע והנה יתחב' אל זה ידיעת העתידות מהטובות והרעות אשר אפשר שירחיקו הרעות ויקרבו הטובות וזהו ההשגחה הנפלאה והשגחה אלו האנשי' בתוך בני ישראל היתה השגחת ה' נפלאת בכל בתכלית כמו שאמר והתהלכתי בתוככ' והיה גם כן השגחתו והסידו' והטובים כפי חסידותם וישרונם אחר שהחסידים והטובים יעשו פעולותיהם כפי הישרת שכליהם וכל לייטר מסייעים אותו והשם ישפיע עליה' יותר בכל פעם ופעם בשפע אשר שם דבר כפי הנביאים והוא אשר ייסר מעשה הטובים והשלי' חכמות החסידים כמה שידע והנה המשגה האמתי הוא הנבואה כי הוא שם דבר בפיהם והוא אור נוסף על אור החכמים מקבלים לא יאורו לחכמים וירלו לנביאים מרחוק וגלו להם העבות והמסוככים הנעלמים וידעו הייפרם ויתכם ומפני שלא נתכנו עלילות וידעו מה ראוי שיקרבו אליו ומה ראוי שירחיקו ממנו עלות מרחוק כי ידעו מה ילד יום והוא אשר ייסר מעשין הטובים ושקל

פרק יח

דברים שכליים כמו שידעת פי' שם בקנים מן המום ובמום לא ישיג הכולל אבל ישיג אותו השכל מפני השכות באום על המום פעמים רבות עד שקובל מהם בנפש והוא שמה שבין כולל וכן כלומר וכן הנפש אשר הם סוגים וכן שמיגים כמו האדם ומין בסוס ומין שמום שאין להם מציאות כלל כי אם בשכל אבל אם דברים כוללים מנבילים בטבע הנמצא בכל אחד מן האישי' כמו שזכרתיו בפרק שאחר ואולם ההשגחה האלהית לפי דעתי ולפי מה שאני רואה היא נמשכת אחר השפע האלהי והמין אשר נדבק השפע ההוא השכלי עד שבו בעל שכל · אבל צוה בו לתועלות כלומר צוה להרוג אמרים לתועלת גדולה והוא שלא ומשכו בני אדם אחריהם ויעשו כמעשיהם כמ"ש הקורא בשכבה עומק שיסי"ו מקולקלים בשכלים הקלקול ואמרה לא קמים כל נפש וכתן הש"י השפט בזה ואמר אשר לא ילמדו אתכם וכנגנים בשיר היסראל שכלהו לעבוד ע"ז להרגה להיות אוהם כשיר קל עולי' למען ישמעו ויראו בולאים והמומתי' : ויסורו קדרמקו' שי' בהסכמות למאמוכי' שההשגחה היא באשר המינים :

פרק יט

שם טוב מורה נבוכים חלק שלישי

קרקאש

פרק יט

אפודי

הענינים כולם בעצמם זכרם מלאכי אמר חזקו עלי דבריכם אמר יי' וגו' אמרתם שוא עבוד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני יי' צבאות ועתה אנחנו מאשרים זדים גם נבנו עושי רשעה גם בחנו יי' וימלטו אז נדברו יראו יי' וגו' ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו · וכבר ביאר דוד פרסום זה הדעת בזמנו ומה שחייב והביא בני האדם לחטוא ולעשוק קצתם את קצתם · והתחיל לטעון לבטל זה הדעת ולהגיד שהוא יתעלה יודע כל זה אמר אלמנה וגר יהרגו ויתומים ירצחו ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט היוסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת: והנה אבאר לך ענין אלו הטענות אחר שאזכור לך רוע הבנת ההורסים לדברי הנביאים לזה המאמר · אמרו לי זה לי שנים אנשים ממשכילי אומתנו הרופאים שהם תמהים ממאמר דוד ע"ה אמרו כן היה מתחייב לפי הקשו זה · שבורא הפה יאכל ויוצר הריאה יצעק · וכן בשאר האיברים · והשתכל אתה המעיין במאמרי זה כמה רחוק מן הנבונה בהבנת זאת הטענה ושמע עניינה · מבואר הוא שכל פועל כלי מן הכלים לולי שהפועל הנעשה בכלי ההוא מצוייר אצלו לא היה יכול לעשות לו כלי והמשל בו שאם לא היה הנפח מצייר ענין התפירה ומבין אותה לא היה אותה המחט על התכונה הזאת אשר לא תשלם התפירה זולתה וכן שאר הכלים · וכאשר חשב מי שחשב מן הפילוסו' שהשם לא ישיג אלו הפרטים להיותם ממושגי החושים והש"י לא ישיג בחוש אבל השגה שכלית · טען אליהם במציאות החושים ואמר אם הידיעה ענין השגת הראות נעלם מהשם ולא ידעהו איך המציא זה הכלי המוכן להשגת הראות · התראה שבמקרה היה התחדש לחה אחת זכה ותתחייה לחה אחרת כך ותחתיה מחיצה אחת והזדמן שנקב בה נקב ובאת כנגד הנקב מחיצה זכה וקשה סוף דבר להות העין ומחיצותיו ועצביו אשר בהם מן התקון מה שנודע וכוון בכולם תכלית זה הפעל האם יצייר משכיל שזה נפל במקרה · לא כן אבל הוא בכונה מן הטבע בהכרח · כמו שבאר כל רופא וכל פילוסוף · ואין הטבע בעל שכל והנהגה וזה מוסכם מן הפילוסופים כולם · אבל זאת ההנהגה הדומה למלאכת מחשבת תבוא לפי דעת הפילוסופים מהתחלה שכלית והיא מפעולת בעל שכל לפי דעתנו והוא אשר הטביע אלו הכחות בכל מה שימצא לו כח טבעי · ואם השכל ההוא לא ישיג זה הענין ולא ידעהו איך המציא או הגיע מאתו לפי הדעת ההוא טבע שיכוין אל זה הענין אשר אין ידיעה לו בו ובאמת קראם דוד בוערים וכסילים · ואחר כן התחיל לבאר שזה חסרון בהשגתינו ושהש"י אשר נתן לנו זה השכל אשר בו נשיג ומפני קצורנו מהשיג אמתתו ית' התחדשו לנו אלו הספקות העצומות יודיע זה החסרון בנו ושמחשבתנו זאת המקצרת אין להשגיח למה שחייבתנו מן ההריסה אמר · המלמד אדם דעת השם יודע מחשבות אדם כי המה הבל · וכונתי כולה היתה בזה הפרק לבאר שזה עיון קדום מאד ר"ל מה שיאמרו בו הסכלים מהעדר השגת השם מפני היות ענייני בני אדם האפשריים בטבעם בלתי מסודרים אמר · ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על יי' · ובמדרש מה אמרו אמרו העמוד הזה אינו רואה ואינו שומע ואינו מדבר · רוצים בו דמותם שהשם בלתי משיג אלו העניינים ולא הגיעה מאתו לא מצוה ולא אזהרה לנביאים · וסבת זה כלו והראיה עליו אצלם · היות ענייני בני אדם בלתי נמשכים כפי מה שיראה כל איש ממנו שכך ראוי שיהיה · וכשראו שאין העניינים כאשר רצו אמרו אין יי' רואה אותנו · ואמר צפניה על אלו הסכלים האומרים בלבבם לא ייטב השם ולא ירע · ואמנם מה שראוי שנאמר בידיעתו יתעלה בעניינים כלם הנה אגיד לך אחר זה דעתי בו אחר שאודיעך העניינים המוסכם עליהם אשר לא יוכל בעל שכל לחלוק כדבר מהן:

פרק עשרים

ענין מוסכם עליו שהוא ית' לא יתכן שתחדש לו ידיעה עד שידע עתה מה שלא ידעהו קודם ולא יתכן שיהיו לו ידיעות רבות ואפי' לפי דעת מי שיאמין התארי'· וכאשר התבאר זה במופת · נאמר אנחנו קהל אנשי התורה שבידיעה אחת ידע הדברים הרבים ולא בהתחלף הידועים יתחלפו הידיעות בחקו יתעלה כמו שהוא בחוקנו ·

וכן

אבל מקדם ידע כל הדברים העתידים המתחדשים להיות יחוייב שנאמין שידעם קודם היותם ולא סר מהיות יודע אותם ולזה לא יתחדש לו מדע כלל כי ידיעתו שפלוני עתה נעדר ויִמָּצא בעת הפלוני ויתמיד כמצא כן ואח"כ יעדר כשנמצא האיש הנה כמו שקדמה ידיעתו ולא יתחדש מה שלא היה נודע אצלנו אבל יתחדש מה שהוא ידוע מקדם שיתחדש לא שיתחדש דבר בידיעתו ואחר שכל בעל תורה יאמין שידיעה א' ידע הש"י כל הדברים ויאמין ג"כ שבידיעה א' ידע ההוה והעתיד והעבר להיותו

אחד בעצמו ...

וכן נאמר שכל אלו הדברים המתחדשים ידעם קודם היותם ולא סר מהיותו יודע אותם · ולזה לא יתחדש לו מדע כלל כי ידיעתו שפלוני הוא עתה נעדר וימצא בעת הפלוני ויתמיד נמצא זמן כך ואחר כך יעדר · כשימצא האיש ההוא כמו שקדם הידיעה בו לא נוספה שם ידיע' ולא התחדש מה שלא היה נודע אצלו אבל התחדש מה שהיה ידוע מקודם שיתחדש כפי מה שנמצא · ויתחייב לפי זאת האמונה שיהיה המדע נתלה בהעדר · ויקיף במה שאין לו תכלה · והאמננו זה ואמרנו כי ההעדר אשר קדמה בידיעתו המצאתו והו' יכול להמציאו לא ימנע התלו' הידיעה בו · אמנם מה שלא ימצא כלל הוא ההעדר הגמור בחק ידיעתו אשר לא תתלה ידיעתו בו כמו שלא תתלה ידיעתנו אנחנו במה שהוא נעדר אצלינו · ואמנם ההקפה במה שאין תכלית לו · יש בו ספק ונטה קצת בעלי העיון לאמר שהידיעה נתלת במין ומתפשטת על שאר אישי המין בעניין אחר וזהו דעת כל בעל תורה כפי מה שיביא אליו הכרח העיון : אמנם הפילוסופים פסקו הדבר ואמרו שלא תתלה ידיעתה בהעדר · ולא תקים (נ"א תקיף) ידיעה במה שאין לו תכלית ואחר שלא יתחדש לו מדע מן השקר שידע דבר מן המתחדשים ולא ידע אם כן אלא הדבר הקים אשר לא ישתנה · וקצתם נתחדש להם ספק אחר יאמר שאפילו הדברים הקיימים אילו ידעם יהיו לו דעות רבות כי ברוב הידועים ירבו הדעות כי לכל ידוע דעה מיוחדת בו אם כן לא ידע כ"א עצמו : ואשר אומ' אותו אני הוא שסבת כל מה שנכשלו בו כולם היא שומם בין ידיעותינו וידיעתו יתעלה יהם · ותעיין כל כת בעניינים נמנעים בידיעתינו ותחשוב שהוא מיוחד בידיעתו או יסופק עליה העניין · וצריך שנרבה להוכיח הפילוסופים על זאת השאלה יותר מכל אדם · שהם בארו במופת שעצמו יתעלה אין רבוי בו ולא תאר לו חוץ לעצמו אבל עצמו מדעו ומדעו עצמו · והם הם אשר בארו במופת ששכלינו וידיעותינו מקצרו' להשיג אמתת עצמו כפי מה שהי' כמו שבאר' · ואיך יחשבו שישיגו ידיעתו וידיעתו אינו דבר חוץ לעצמו · אבל זה הקצור בעצמו אשר קצרו ידי שכלינו מהשיג עצמו הוא הקצור מהשגת ידיעתו בדברים איך היא · ואין זה ידיעה ממין ידיעתנו שנקיש עליה אבל הוא עניין נבדל כל ההבדל · וכמו שיש עצם מחוייבת המציאות מאתה התחייב כל נמצא לפי דעתם · או היא הפועלת כל אשר זולתה אחר ההעדר לפי דעתנו · כן נאמר שהעצם ההיא משגת כל אשר זולתה לא יעלם ממנה דבר בשום צד מכל מה שהמציאה · ואין שתוף בין ידיעתינו וידיעתו כמו שאין שתוף בין עצמינו ועצמו · ואמנם הטעה הנה שתוף שם הידיעה כי השתוף הוא בש"ם לבד וההבדל באמתתו ומפני זה יתחייבו ההרחקות כי נחשוב שהעניינים המחוייבים לידיעתינו מחוייבים לידיעתו · וממה שהתבאר לי גם כן מפסוקי התורה שידיעתו יתעלה במציאות אפשר אחר שעתיד להיות לא תוציא האפשר ההוא מטבע האפשר כלל אבל טבע האפשר עומד עמו · ושאין

אפודי

אבל טבע האפשר עומד עמו · ר"ל עומד עם סדבר האפשרי וכי הוא אפשר כבתחלת ענינו : וזהו המסופק הגדול לפי הפגת דעתנו · ר"ל היות ידיעתו ית' באפשר לא תכריח האפשר הוא ענין מסופק גדול לנו איך אפשר זה ויד שכלנו קצרה בזה כהיות המדע האחד ישוה לידיעות רבות ויש בזה מקום עיון כי ג"כ בידיעתנו צורת האדם והוא מי מדבר שהיא ידיעה אחת פשוטה ויאות הפוך לידיעות רבות מתחלפות כמובן כי בה ידע צורות הדומם וצורות הצומח וצורות החי וצורות המדבר ואלו ידיעות מתחלפות ויתאחדו וא"כ כענין זה לא ככללה ידיעתו

ושאין הידיעה במה שיתחדש מן האפשרי מחייבת היותם בהכרח על אחד משני האפשרי׳. ואת גם כן פנה מפנות תורת מרע״ה אין ספק בה כלל. ולזה אמ׳ ועשית מעקה לגגך וגו׳. וכן אמרו פן יזמות במלחמה ואיש אחר יקחנה וגו׳. וכן נתינת התורה כלם והמצוה והאזהר שבה אל זה השורש. והו׳ שידיעתו במה שיהיה לא יוציא הדבר האפשר ההוא מטבעו. וזהו המסופק הגדול לפי השנ׳ דעתנו הקצרה. והתבונן בכמה דברים נבדל מדעו ממדעינו לפי דעת כל בעל תורה. תחלת זה בהיות המדע האחד יאות וישוה לידיעות רבות מתחלפות במינין. והשני בהתלותו במה שלא נמצא. והג׳ הקיפו במה שאין תבליט לו. והד׳ בהיות מדעו לא ישתנה בהשינ המחודשים ונראה שידיעת הדבר העתיד להמצא

ידיעתו ית׳ מידיעתינו והפירוש כזה כי הענין כן כמה שהוא הולך מהלך הסלמות והנורם לכל ידיעת הפרטים ומה שהם פרטיים ית״ת הם מהלך הסלמות והנורה כזה הלך הוא נמצא בידיעתינו שנמדוד לאחד יסוד ולשני בחלוקת בלא כמות גם יש כזה ענין כי ידיעתינו גם כן תעלה כמה שלא נחלק בידיעת הכמות בידיעתנו שנשתמש תלקה כיום פלוני ובכלל ככל תלו בעניינים לרוך שיעויין בספר

פרק כא

מל׳ זמות הסם לה״ר לוי בן גרשם ו״ל ;

פרק כא וכן הענין בכל הכמיצ וייחוסו אל ידיעתנו וכו׳. ר״ל כמו שים בכדל בין ידיעת העושה כמה שעשה לידיעת הכמיצ בעשוי שהוא כיון שכדל בין ידיעת הצ״י בכמיצות שניה שכת מציאות הכמיצות לידיעתנו בכמיצות שניה קנויי׳ מן הכמיצות ; אם מציאות בכדל ר״ל מציאות בשכלים בכדלים : או מציאות חיש בעל חסר קיים . ר״ל והוא מציאות בגלגלים ; או מציאות בעל חסר קיים . ר״ל והוא העולם בשפל ; והכיוכו . ר״ל כמה שפרק פתיר פפק אחר מכלי מוכר בשפק שהוא ושפק שהוא תיך ידע ס״ו בכמיצות כלן מכלי מיעויינו

סכוי

אינו הידיעה בו שכבר נמצא אבל הנה תוספת אחת והיא שאשר היה בכח שב בפעל. והה׳ לפי דעת תורתינו בהיותו׳ת לא תתברר ידיעתו אחד מב׳ אפשרי׳ ואע״פ שכבר ידע אחרית א׳ מהן ע״ד יחוד וברור. וא״כ אני תמיה באי זה דבר דמתה ידיעתינו לידיעתו לפי דעת מי שיאמין המדע תואר נוסף האם יש הנה אלא השתוף בשם לבד. אמנ׳ לפי דעתנו אשר נאמ׳ שאין דעתו דבר נוסף על עצמו באמ׳ התחייב הבדלת ידיעתו לידיעתנו ההבדל העצמי הזה כהבדל עצם השמי׳ לעצם האר׳. כבר בארנו הנביאים זה אמרו כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי כי גבהו שמים מארץ כן גבהו וגו׳. וכלל הענין אשר אומר אותו בקצרה כי כמו שלא נשיג אמתת עצמו ועם כל זה ידענו שמציאותו שלמה מכל מציאו׳ ולא יתערב עמה לא חסרון ולא שנוי ולא הפעלו׳ כלל. כן עם היותינו בלתי יודעים אמתת ידיעתו מפני שהיא עצמו נדע שהוא לא ישיג פעם ויסבל פעם אחרת ר׳ל שלא יתחדש לו מדע כלל ולא יתרבה ולא יגיע לתכלית ולא יעלם ממנו דבר מן המציאות כלם ולא תבטל ידיעתו אותם טבעיהם אבל האפש׳ נשאר עם טבע האפשרו׳. וכל מה שיראה בכלל או הדברי׳ מסתירה הוא לפי בחינת מדענו אשר לא ישתתף עם מדעו כ״א בשם לבד. וכן הבונה תאמ׳ על מה שנכוונו הו אנחנו עליו ועל מה שיאמ׳ שהוא ית׳ כיון עליו בשתוף. וכן ההשגחה נאמרת בשתוף על מה שנשגיח אנחנו עליו ועל מה שיאמר שהוא ית׳ שגיח עליו. והאמת א׳כ שעניין ההשגחה. ועניין הידיעה. ועניין הבונה. המיוחסות אלינו. בלתי עניין המיוחסות אליו. וכשירקחו שתי ההשגחות או שתי הידיעות או ב׳ הכוונות על שיקבצם עניין אחד יבאו הספקות הנזכרות. וכשיודע שכל מה שייחס אלינו נבדל מכל מה שייחס אליו יתבאר האמת. וכבר הגיד ההבדל בין אלו המיוחסים אליו ובין המיוחסים אלינו באמרו. ולא דרכיכם דרכי. כמו שקדם לנו זברו :

פרק אחר ועשרים

הפרש גדול יש בין ידיעת העושה במה שעשה וידיעת זולתו בעשוי ההוא. והוא שהדבר העשוי אם נעשה נאות לידיעת עושהו יהיה עושהו א׳כ למד׳ שעשה נמשך לידיעתו. ואולם שאר בני אדם המתבוננים בעשוי ההוא וידיעתו ידיעה׳ מקפת תהיה ידיעתם נמשכת אחר העשוי. והמשל בו שהאומן שעשה זה הארון אשר יתנועעו בו משקלים לנזילת המים ויוזרו על מה שעבר מן היום או הלילה מן השעו׳. כל מה שיגר בו מן המים. ושנוי הצעת הגרתם. וכל הוט שימשך. וכל לוזה שתרד. הכל מושג ידוע אצל העוש׳ אותם. ולא ידע התנועו׳ההם מפני התבוננו בתנועות המתחדשו׳ עתה. אבל הענין בהפך והוא שהתנועות ההם המתחדשו׳ אמנם התחדשו כפי הסכמת ידיעתו. ולא כן הוא המתבונן בכלי ההו׳ אבל המתבונן כל אשר יראה תנוע׳ אחת תתחדש לו ידיע׳. וכל אשר יבה להתבונן יתוספו ידיעותיו ויתחדשו לו ראשון ראשון עד שילמד מהם וידע כל הכלי. וזו שיערת שתנועות הכלי ההוא אין להם תבלית לא יוכל המתבונן להקיף בהם ידיעה לעולם. וא״א למתבונן ג׳כ שידע תנועה מן התנועות ההם קודם התחדשה׳ אחר שאינו יודע מה שידע אלא ממה שיתחדש. וכן הענין בכל הנמצא ויחוסו אל ידיעתנו וידיעתו ית׳. והוא שאנחנו אמנם נדע כל מה שנדע מפני ההשתכלות בנמצאות. ומפני זה לא נוכל לדעת מה שעתיד להיות ולא מה שאין תבליט לו׳. וידיעותינו מתחדשו׳ מתרבו׳ בפי הדברים אשר מהם תושג ידיעתם. והוא ית׳ אינו כן ר׳ל שלא ידע הדברים מצדם עד שיפול הרבוי והתחדשו׳ אבל הדברים ההם נמשכים אחרי ידיעתו הקודמת המישב׳ אותם בפי מה שהם עליו. אם מציאות נבדל. או מציאות איש בעל חסר קיים. או מציאות בעל חסר משתנה האישים נמשך אחר סדר לא יפסד ולא ישתנה. ומפני זה לא יהיה אצלו ית׳ רבוי ידיעו׳ ולא התחדשות ושנוי ידיעה. שהו׳ בדעתו אמתת עצמו אשר

בדברים בין כמיצות העושה כבדל ממה שיחסם אינו יתבאר בחלק ויותר בספקות כלם וכבר הגיד הכבדל למיוחסי׳ אינו וכן המיוחסי׳ אינו בחלק׳ דרכי כי לא תמצוני מתמיצות׳ רמז לידיע׳ לא דרכיכ׳ דרכי רמז לכוונתו ית׳ ולהשגחתו כל מה שדבר הכ״ה בידיעת הצ״י הוא דבר גדול הערך והמעלה והוא מסכי׳ לאחת ומסכי׳ ליחודי׳ כתור כי זהו תכלית זה הספר ושתבת מי שבתן לבו מורה נדף שיודיכנו לעבודתו כי ידיע׳ עבוד׳ החמיתית ;

פרק כא פרק נגדל בין ידיעת העושה כמה שעשה וכו׳ למה שהרב קדם בפרק שעבר לומר בהבדלים אשר בכלה ידיעתו מידיעתנו רצה בזה הפרק לפרישה בין הוא

אחת מה שלמר וא״ך ידיעתו נאחרת בשתוף עם ידיעתנו במו וחלק ידיעה לכ׳ חלקים אל ידיעה פועלת ואל ידיעה מתפעלת אשר כמשך מזה היות ידיעתנו בלתי נמצאת וידיעה אחרת מקצת ידיעה ומציאו׳ כח׳ עלה ונאחרת עלולה וכל פועל שהוא שכל שכת הדבר העשוי יהיה שכלי פועל לא פועל ועלה לא עלול ומשלים לא נשלם וכל מידיעתו הוא בלתקת מהדבר׳ כמשל שים יהיה ידיעתו מתפעלת ומשלמה ועלולה ומפני זה לא נוכל לדעת מה שעתיד להיות כי לא נמצא עדיין ולא מה שאין תבליט לו אחר שהדבר כמצא הוא בית׳ אז מציאות חיש בעל חסר קיים כמו נפשי חמים וכוכביים אז מציאות בעל חסר קיים ונפשי לא יפסד ולא יתפסד כמשך אחר סדר ידיעות בכלליים ידיעת העצם הכבדל וידיעת העצם בבחני מציאי׳ כמשך אחר סדר ידיעה מתוכלת מפני זה אמר כי בדבר חיכו כן כח המופת שהו׳ת׳ אחד והדברי׳ שם עלולים תמיד ושהו׳ שיחסם ת״כ אין שם רבוי ידיעות ות״כ אחר שהדבר ההוא שבמשך כמשך מידיעתו מבלתי שיחסם שם התחדשות ושנוי ידיעה כי לא ידיעת עצמו ולא תמתתו אחר לא שתתבת ידע כל מה שיתחדש לפעולתו ולכוונתו ויהיה

מתחלים בדעת תכלית זה כלומ׳ שהבדלנו שבחים בחכמתו הוא והשבחנו בשבחו • והכיוכנו למה שהוא מופלא מלך בדעת תמיתי ;

פרק כב

אשר לא תשתנה ידע כל מה שיתחייב לפעולותיו כלם · והיותנו משתדלים לדעת איך הוא זה · כאלו השתכלנו שנהיה אנחנו הוא והשגתינו השגתו · ואם כן הראוי למאמרת המורה על האמת שיאמין שהוא ית׳ לא יעלם ממנו דבר כלל אבל הכל גלוי לידיעתו אשר היא עצמו · ושהמין ההוא מן ההשגה מן השקר שנדעהו אנחנו כלל · ולו ידענו איך הוא היה לנו השכל ההו׳ אשר ישג בו זה המין מן ההשגה וזה דבר שלא ימצא במציאות אלא לו יתעלה והוא עצמו · והבן זה שאני אומר שהוא מופלא מאד ודעת אמתי כשימשך אחריו לא ימצא בו דבר מן הטעות ולא מן ההטעאה ולא ישיגוהו הרחקות ולא ייוחס בו אל השם יתעלה חסרון · שאלו הענינים הנכבדים העצומים לא ימצא מופת עליהם כלל לא לפי דעתנו אנחנו קהל אנשי התורה ולא לפי דעת הפילוסופי׳ לפי רוב התחלפם והתחלק׳ בזאת השאלה · וכל השאלות אשר אין מופת עליהם צריך שימשך אדם בהם אחר הדרך הזאת אשר נמשכנו אנחנו אחריה בזאת השאלה ר״ל שאלת ידיעת השם בכל אשר זולתו והבינהו :

פרק שנים ועשרים

ענין איוב הנפלא הוא מכת מה שאנחנו בו רוצה לומר שהוא משל לבאר דיעות בני אדם בהשגחה וכבר ידעת בארם ומאמר קצתם איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה · ואשר חשבו שהיה ונברא ושהוא ענין שאירע לא ידעו לו לא זמן ולא מקום · אלא קצת החכמי׳ אמרו שהיה בימי האבות · וקצתם אמרו שהיה בימי משה וקצת׳ אמרו שהיה בימי דוד · וקצתם אמרו שהיה מעולי בבל · וזה ממה שיחזק מאמר מי שאמ׳ לא היה ולא נברא · סוף דבר בין היה בין לא היה בכמו ענינו הנמצא תמיד נבוכו כל המעיינים מבני אדם עד שנאמר בידיעת השם ובהשגחתו מה שכבר זכרתי לך · ר״ל היות האיש התם השלם הישר במעשיו הירא מאד מן החטאים יחולו בו רעות גדולות ותכופות בממונו ובניו ובגופו ללא חטא · יחייב הענין ההוא ולפי שתי הדעות ר״ל אם היה או לא היה הדברים ההם אשר בפתיחת הספר ר״ל מאמר השטן ומאמר השם אל השטן ומסור איוב בידו כל זה משל בלא ספק לכל בעל דעת · אלא שהוא משל לא כשאר המשלים כולם אבל משל שנתלו בו פליאות ודברים שהם כבשונו של עולם · והתבארו בו ספקות גדולות ונגלו ממנו תעלומות שאין למעלה מהן · ואני אזכור לך מה שאיפשר לזכרו ואזכור לך דברי החכמים ז״ל המעוררי׳ אותי למה שהבינותיו מן המשל ההוא הגדול · ותהלת מה שתשתכל בי אמרו איש היה בארץ עוץ הביא שם משתתף והוא עוץ שהוא שם איש את עוץ בכורו והוא צווי בעצה ובהנהגה עוצו עצה וכאלו יאמר לך השתכל בזאת העצה והתבונן בו והעלה בידך ענייניו והבינם וראה הדעות האמתיות מה הן · ואחר כן זכר שבני האלהים באו להתייצב על י״י ובא השטן בתוכם ובכללם · כי לא אמר ויבאו בני האלהים והשטן להתייצב על י״י שאז היה נראה שמציאות הכל על יחס אחד ועל ערך אחד · אבל אמר ויבאו בני האלהים להתייצב על י״י ויבא גם השטן בתוכם וכיוצא בזה המאמ׳ לא נאמר אלא במי שבא בלתי מכוון ולא מבוקש לעצמו אבל כאשר באו מי שבון בואם בא זה בתוך הבאים · ואחר כן זכר שזה השטן הוא משוטט בארץ ומתהלך בה ואין בינו ובין העליונים יחס כלל ואין לו שם מהלכי׳ הוא אמרו משוט בארץ ומהתהלך בה כלומר שוטו והתהלכו לא היה רק בארץ · ואחר כן זכר שזה התם והישר נתן ונמסר ביד השטן וזה ושכל מה שחל עליו מן המכות והמקרים בממונו ובבניו ובגופו היה סבתו השטן · וכאשר יישב זה הענין התחיל להציע דברי העיון בו וזכר דעת אחת ויחסו לאיוב ודעות אחרות להביריו · ואני אשמיעה אותם אחר כן בביאור ר״ל הדעות ההם אשר בעבורם הפליגו לחשוב רעה בזה הענין אשר היה כל סבתו השטן וחשבו איוב וחבריו שהשם יתעלה עושה אותו בעצמו ולא באמצעות השטן · והנפלא שבזה הענין הוא שלא תאר איוב בחכמה ולא אמר איש מבין או חכם או משכיל · אבל תארו במעלות המדות ויושר פעולות · שאילו היה חכם לא היה מסופק עליו ענינו כמו שיתבאר אחר זה · ועוד שנזכרו מקריו על ערך דעות בני אדם · כי מבני אדם מי שלא יבהל ולא יסוב לבבו לאבדת הממון ויהיה נקל בעיניו אבל ירעידהו דבר מות הבני׳ וימיתהו מדאגה · ומבני אדם גם כן מי שיסבול ולא יבהל ולא ילאה אפילו לאבדת הבנים · ואולם סבול המכאובים אין יכולת להרגיש עליו · וכל בני אדם ר״ל ההמון אולם יגדילו השם בלשונותם ויתארוהו יתעלה ביושר ובגמילות החסד בעת הצלחתם ושלותם או בעת צער שיוכלו לסובלו אבל כשיבאו לו הצרות הנזכרות באיוב · מהן מי שיכפור ויאמין מעוט הסדר במציאות כלו באבוד ממונו · ומהם מי שישאר על אמונת היושר והסדר אפילו עם צער אבדת הממון אבל כשינוגע באבידת הבנים לא יסבול · ומהן מי שיסבול ולא תתבלבל עליו אמונתו אפילו עם אבידת הבנים אבל עם מכאובי הגוף אין אחד מהם שיסבול אלא יתלונן ויצעק חמס אם בלבבו אם בלשונו · וראה אמרו בבני האלהים להתייצב על י״י בפעם ראשונה ושנייה · אבל השטן ואע״פ שבא בכללם ובתוכם בפעם ראשונה ושניה לא אמר להתייצב

בו ברא טונה

פרק כב ענין איוב הנפלא הוא מכת מה שאנחנו בו ר״ל שהוא משל לבאר

להתיצב על יי׳ ובשניה אמר ויבא גם השטן בתוכם להתייצב על יי׳ · והבן זה הענין והשתכל מה מאד נפלא וראה איך עלו בידי אלו הענינים כדמות נבואה והוא שענין להתיצב על יי׳ מורה על היותם נמצאים מוכרחי׳ במצותו לעשות מה שירצהו · תבין זה ממאמר זכריה ע״ה בארבע מרכבות יוצאות וגו׳ אמר ויען המלאך ויאמר אלי אלה ארבע רוחות השמים יצאו מהתיצב על אדון כל הארץ · ומבואר הוא שאין יחס בני האלהים ויחס השטן במציאו׳ יחס אחד · אבל יחס בני האלהי׳ יותר קיים ויותר מתמיד · והוא ג״כ יש לו חלק אחד במציאות למטה מהן · ומנפלאות זה המשל שהוא כאשר זכר שוט השטן בארץ בלבד ועשותו המעשים ההם · באר שהוא נמנע מלשלוט על הנפש · ושנתן לו שלטון על אלו הדברים הארציים כולם ונבדל בינו ובין הנפש כלומר שלא נתן לו רשות עליה · והוא אמרו אך את נפשו שמור · וכבר ביארתי לך שתוף שם נפש בלשוננו ושהוא נופל על הדבר הנשאר מן האדם אחר המות והוא הדבר אשר אין לשטן שלטון עליו · ואחר זכרי מה שזכרתי שמע זה המאמר המועיל אשר זכרוהו החכמים שראויים להקרא חכמים באמת אשר באר כל מסופק וגלה כל מכוסה והראה רוב סתרי תורה · והוא אמרם בתלמוד אמר ר׳ שמעון בן לקיש הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות כבר באר כל מה שזכרנוהו באור שלא יסופק על בעל שכל · וכבר התבאר לך שענין אחד בעצמו יכונה בשלשת השמות האלה ושכל הפעולות המיוחסות לכל אחד מאלו השלשה הם כולם פעל דבר אחד · וכן עוד אמרו חכמי המשנה הקדמונים אמרו תנא יורד ומתעה עולה ומשטין נוטל רשות ונוטל נשמה · הנה כבר התבאר לך שאשר ראה דוד במראה הנבואה בעת המגפה וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלם שלא הראהו זה אלא להורות על ענין · והענין ההוא בעצמו הוא הנאמ׳ עליו ג״כ במראה הנבואה בחק מרי בני יהושע הכהן הגדול והשטן עומד על ימינו לשטנו · ואחר כן באר רחקו מאתו יתעלה באמרו יגער יי׳ בך השטן ויגער יי׳ בך הבוחר בירושלים וגו׳ · והוא אשר ראה בלעם גם כן כמראה הנבואה בדרך באמרו לו הנה אנכי יצאתי לשטן · ודע ששטן נגזר מגזרת · שטה מעליו ועבור · רוצה לומר שהוא מענין הנטייה וסור מהדבר מפני שהוא המטה מדרך האמת בלא ספק ויורנו בדרך התעות והשגיגה · ועל הענין ההוא גם כן נאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו · וכבר ידעת פרסום זה הדעת בתורתינו ר״ל יצר טוב ויצר רע · ואומרם בשני יצריך · וכבר אמרו שיצר הרע יתחדש בבן אדם בעת לידתו · לפתח חטאת רובץ · וכמו שאמרה התורה מנעוריו · ושיצר טוב אמנ׳ ימצא לו אחר שלמות שכלו · ולזה אמרו נקרא יצר רע מלך גדול · ונקרא יצר טוב ילד מסכן וחכם · כמשל הנשוא לגוף בן אדם והתחלף כחותיו · באמרו עיר קטנה ואנשים בה מעט וגו׳ · כל אלו הדברים נמצאי׳ כתובים להם ז״ל מפורסמים · ואחר שבארו לך שיצר רע הוא השטן הוא מלאך בלא ספק רוצים לומר שהוא גם כן יקרא מלאך מפני שהוא בתוך בני האלהים ויהיה גם כן יצר טוב מלאך באמת · אם כן זה הענין המפורסם בדברי חכמים ז״ל שכל אדם נלוו אליו שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו הם יצר טוב ויצר רע · ובבאור אמרו בגמרא דשבת בשני המלאכים האלו אמרו אחד טוב ואחד רע · וראה כמה גלה לנו זה המאמר מפליאות וכמה הסיר מדמיונות בלתי אמתיות · ואיני רואה את עצמי אלא שכבר בארתי ופירשתי ענין איוב עד אחריתו ותכליתו אבל אני רוצה לבאר לך הדעת המפורסם לאיוב והדעת המיוחס לכל אחד מחבריו מהו בראיות לקטתים מדברי כל אחד מהם ולא תביט לזולת זה מן המאמרים אשר חייבם סדר הדברים כמו שבארתי לך בראש זה המאמר :

פרק כג

והוא גם כן יש לו חלק אחד במציאות למטה מהם · ר״ל מפני זה זכר בפעם שנית על השטן להתיצב על יי׳ לפי שהע״ס שהרע והעדר אינו מכוון בעצמו מכל מקום העדר בכלל שבהשגחה במקרה כי אלו לא יעדר הצורה הטובה לא תתהוה הצורה העתידה א״כ שהעדר הצורה הטובה טוב בבחינת היות הצורה העתידה והעדר בכללו שהיא בהויה במקרה וזהו אמרו ויבא גם השטן בתוכם להתיצב על יי׳ והר״ר לוי בן גרשון ז״ל פירש שאלו הרעות אשר התחלתם במקבל עצמו כמו העני והמזג הם מכוונים אצל עצמם לעבוד השכל ולפעמים יקטלו ואז הם לשטן לנפש המשכלת וזהו שכת׳ להתיצב על יי׳ כי העני לא יאיר הנפש והשכל ; ונבדל בינו ובין הנפש · ר״ל הנפש השכלית ; והוא אמרו אך את נפשו שמור · ר״ל שנפשו המשכל׳ היא הנשמרת אינה מקבלת ההשחתה וההתפעלות ; ואיני רואה עצמי אלא שכבר בארתי ופרשתי ענין איוב · ר״ל אחר שפרשתי לך מדעת איוב וחביריו ואלו אליהו היה שהרעות המגיעות לאדם היו מגיעות ממנו ית׳ בעצם ומפני זה היו מתפשים ואולם מפני מה היו הרעות ההם מגיעות לאיוב עם היותו תם וישר ולא היו מוצאים טעם מספיק לזה אבל עכשו שנודע שהרע אינו מגיע בעצם ממנו ית׳ אבל כל זה סבת השטן והוא ההעדר אם העדר העצמות או העדר השלמיות אשר הוא בלתי מכוון בעצמו או הוא׳ הספק מתורץ לזה שהרב יאריך בדעת דעת איוב בפרק שאחר זה בנ״ה ;

פרק כג

אמר שם טוב הבריאה אלי מה שלא תאר אותו בחכם או מבין או משכיל הוא בעבור כי לא נמצא ספק למה החכם יש· ו רעות כי החכם אם יהיה עול ראוי שיענש והצדיק אך שלא יהיה חכם אין ראוי להגיע לו שום רע ולכן תאר אותו ג״כ באיש צדיק תמים היה ולא תאר אותו בחכם כי סבת כללתו מכל הדור כרע הוא היותו צדיק לא חכם · או כעת נער שיוכלו לסבול ועל זה כאמר החכם ירא איוב אלהים עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן וכו׳ אבל אם אבדת הגוף יתלונן ויצעק ... וכן קרה לאיוב אשר שאלו עליו הצרות בגופו ויען ויאמר יאבד יום וכו׳ · עוד אמר הרב וראה אמרו בני האלהים להתיצב על ה׳ בפעם ראשונה וכו׳ והרמז בזה כי הרע אשר הוא העדר גמור או העדר שלמות מהשלמיות אינו מכוון בעצמו כי הוא מחובר להויות הצורה מתפוה והעדר הצורה קודמת נמשך במקרה ולכן לא בא השטן להתיצב על ה׳ בפעם ראשונ׳ אבל למה שהיה החומר השפל מחובר להעדר אשר אי אפשר להתהוות שום דבר בלי הפסד לכן נאמר שהשטן בא להתיצב על ה׳ אם שהוא בא במקרה כבר בא להתיצב על ה׳ כי אמר שההויה היא מכוונתם ואי אפשר להתהוות שום דבר בלי הפסד ראשונ׳ כבר ישים ההעדר מכוון מהפועל עם שהוא במקרה והוא שענין להתיצב על ה׳ מורה על היותם כמצאים מוכרחים במצותו לעשות מה שירצהו כמו ...

פרק שלשה ועשרים

כאשר הונח זה הענין של איוב תחלת מה שאירע היה הענין המוסכם עליו מן החמשה רוצה לומר איוב וחביריו שכל מה שהל לאיוב ידוע אצלו יתעלה ושהשם הביא עליו אלו המכות · וכלם מסכימים ג"כ שהוא אין לפניו עולה ולא ייוחס לו חמס תמצא אלו הענינים גם כן בדברי איוב הרבה · וכשתתבונן בדברי החמשה בענין מחלוקתם כמעט שתמצא הדברים שאמרם האחד מהם אמרום כלם · ונכפלים הענינים ונתערבו ונכנס בתוכם ספור איוב חוזק מכאובו וצרותיו עם רב ישרו וספור צדקתו ונדיבות טבעיו וטוב פעליו · וכן נכנס בדברי חבריו לו הערה על הסבל ונחמות ודברים לשכח צערו וכי ראוי לו לשתוק ושלא ישלח רסן לשונו כאיש שיריב עם איש אבל יכנע למשפטי השם וישתוק · והוא אומר שחוזק מכאוביו מנעוהו לסבול ולהתישב ולומר מה שראוי · וחבריו כולם הסכימו שכל עושה טוב יגמל טוב וכל עושה רע יענש · וכשתראה רשע ואיש מרי בהצלחה רע כי באחריתו יהפך עליו הענין וימו' הוא ויחולו בו ובביתו ובזרעו צרות · וכשתראה עובד השם ברעה א"א מבלתי שירפא השם מחץ מכתו · זה הענין המצאהו נכפל בדברי אליפז · ובלדד · וצופר · ושלשת מסכימים על זה הדעת · ואין זה המכוון בזה הענין כלו אבל המכוון מה שנבדל בו כל אחד מהם וידיעת דעתו בזה הענין והוא הול הגדול שבמכאובים והחזק שבהם בתם שבאנשים ובישר שבהם בתכלית היושר · והיה דעת איוב בו שזה הענין ראיה על השווֹת הצדיק והרשע אצלו יתע' על דרך בזיון במין האדם · והוא אמרו בכלל דבריו אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה אם שוט ימית פתאום למסת נקיים ילעג · יאמר כי כשיבא השוט פתאום וימית כל מי שיפגוש וישאהו למסת נקיים ילעג · ואחר כן חזק זה הדעת באמרו זה ימות בעצם תומו כולו שלאנן ושליו עטיניו מלאו חלב וגו' וזה ימות בנפש מרה ולא אכל בטובה יחד על עפר ישכבו ורמה תכסה עליהם · וכן התחיל להביא ראיה בשוב ענייני אנשי הרשע והצלחתם · והרחיב המאמר בזה מאד ואמר אם זכרתי ונבהלתי ואחז בשרי פלצות ואמר מדוע רשעים יחיו עתקו גם גברו חיל זרעם נכון לפניהם וגו' · ואחר ספרו זאת ההצלחה התחיל לומר לחולקים עליו אם הענין הוא כמו שתחשבו שבני זה הכופר המצליח ימותון אחריו וימחה זכרם מה יזיק לזה המצליח מה שיחול באנשי ביתו אחריו · אמר כי מה חפצו בביתו אחריו ומספר חדשיו חוצצו · ואחר כן התחיל לבאר שאין תקוה אחר המות אם כן לא נשארה תוחלת אלא שזה עזיבה ושכחה · והתחיל להפלא איך לא עזב עקר בריאת בן אדם וברא אותו · ועזב הנהגתו ואמר הלא כחלב תתיכני וכגבינ' תקפיאני · זאת היא אחת מן הדעות הנאמרות בהשגחה ואשר האמינוה קצת המעיינים · וכבר ידעת מאמר חכמים שזה הדעת של איוב הוא בתכלית הרע · ואמרו עפרא בפומיה דאיוב · ואמרו בקש איוב להפוך את הקערה על פיה · ואמרו איוב כופר בתחיית המתים היה · ואמרו גם כן עליו התחיל מחרף ומגדף · אבל אמרו יתעלה לאליפז ורעיו כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב אמרו חכמים בהתנצלות על זה מן הדברים הוא אין אדם נתפש על צערו רוצה לומר שלא נחשב חטאו לחוזק מכאוביו · וזה המין מן הדברים אינו מענין זה המשל ואמנם סבת זה מה שאבאר לך עתה והו' שובו מזה הדעת אשר הוא בתכלית הטעו' והביא מופת על טעותו בו ואמנם שזהו העולה על הדעת והנרא' ממנו תחלה וכל שכן למי שיחולו עליו המכות ויודע בעצמו שלא חטא זה מה שאין מחלוקת בו · ולזה יחסו זה הדעת לאיוב אלא שהוא אמר כל מה שאמר כל עוד שלא היה לו חכמה ולא ידע השם אלא בקבלה כמו שידעוהו המון אנשי התורות · אבל כשידע השם ידיעה אמתית הודה שההצלחה האמתית אשר היא ידיעת השם היא מוכנת בלא ספק לכל מי שידעה ממנו ולא יערבבה על האדם צרה מאלו הצרות כלם · ואמנם היה איוב מדמה שאלו שיחשבו הצלחות הם התכלית כבריאות והעושר והבני' כל עוד שהיה יודע השם על דרך הגדה וספור לא על דרך עיון ומפני זה היה במבוכות ההם ואמר המאמרים ההם · וזהו ענין אמרו לשמע אזן שמעתיך ועתה עיני ראתך על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר · כונת הדברים כפי הענין על כן אמאס כל אשר הייתי מתאו' ונחמתי על היותי בתוך עפר ואפר כמו שהוציע ענינו והו יושב בתוך האפר ומפני זה המאמר

שם טוב — פרק כג כאשר הונח זה הענין של איוב תחלת מה שאירע והוא היות הצדיק והתם והישר אירעו לו רעות רבות הסכימו כלם איוב וחבריו שכל מה שהל לאיוב ידוע אצלו ר"ל שהשם הביא עליו אלו המכות וכלם מסכימים ג"כ שאין לפניו יתעלה עולה ולא ייוחס לפניו חמס תמצא אלו הענינים גם כן בדברי איוב אך לא היה זה דעתו וכשתתבונן בדברי הה' במחלוקתם תמצא הדברים שאמרם א' אמרום כלם ונכפלו הענינים ונתערבו עד שכלם מסכימים שכל עושה טוב יגמל טוב וכל עושה רע יענש וכשתראה רשע ואיש מרי בהצלחת ההמון והוא אמרו בכלל דבריו אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה וביאר בפסוקים רבים שאין הפרש בין הצדיק והרשע בזה העולם ואח"כ ביאר שאין תקוה אחר המות כמ"ש כלה ענן וילך א"כ לא נשאר תוחלת ואין יתרון לצדיק על הרשע אלא שזה עזיבה ושכח' אחת הכל והתחיל להפליא איך לא עזב עקר בריאת האדם שנתן לו שלא כברא ואחר שברא אותו ועזב הנהגתו ואמר הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני זו מן הדעות הנאמרות בהשגחה אשר האמינו קצת מן [illegible]

אפודי — פרק כג שכל מה שהל באיוב ידוע אליו ית' רצה לומר וזה כי הש"י משגיח בפרטי בני אדם ויודעם : ושהש"י הביא עליו אלו המכות . ר"ל מוסכם הוא מכולם כי הש"י הביא אלו המכות כי הוא סבת הכל אבל על צדדים חה כי איוב וג' רעיו חשבו שהש"י פועל הרע בעצם כמו שביאר הרב בפרק שלפני זה ודעת אליהו היה כי הש"י הביא אלו המכות אבל במקרה לא בעצם כי אין דבר רע יורד מלמעלה וכמו שהתבאר : וזה המין מן הדברים אינו מענין זה המשל . ר"ל שזה שאמר הפסוק כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב אינו מן המשל אבל הוא דעת אמיתי הודה בו איוב אחר שדבר השם עמו והוא אמר אמאס ונחמתי : הודה שההצלחה האמיתית אשר היא ידיעת השם מוכנת לכל מי וכו' . ר"ל כשידע איוב הש"י והאופן הנכון בהצלחות אז הודה שההצלחה האמיתית מוכנת בלא ספק לכל מי שידע הש"י כי ידיעת השם יתעלה היא ההצלחה [illegible] ולא יערבב ואת הידיעה צרה מן הצרות הגופניות אם כן כל מי שידע הש"י יש לו ההצלחה האמתית : לשמע אזן שמעתיך . [illegible]

קרקאש — [illegible]

המאמר האחרון המורה על ההשגה האמתיית נאמ'
בו אחר כן כי לא דברתם אלי נבונה כעבדי איוב :
ואמנם דעת אליפז בזה המאמ"ע הוא ג"כ אחר' מן
הדעות הנאמרות בהשגחה . וזה שהוא אמר שכל
מה שחל באיוב היה חולי על צד הרין כי היו לו חטא'
היה ראוי בגלל למה שחל בו . והוא אמרו לאיוב הלא
רעתך רבה ואין קץ לעונותיך . אחר כן התחיל לומר
לאיוב שזה שאתה חושב אותו ונשען עליו מיושר
הפעולות ללבת בדרכים המעולים אינו עניין מחייב
שתהיה שלם אצל השם ער שלא תעניש . הן בעבדיו
לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה אף שזכני בתי המר
וגו' . ולא סר אליפז מלבת בזה הדרך ר"ל האמינו כל
מה שישיג האדם שהוא במשפט וחסרונותינו כלם
אשר נתחייב בעבורם העונש תעלם ממנו השגתם
ואפני התחייבנו העונש בעבורם : אבל דעת בלדד
השוחי בזאת השאלה היא אמינת התורה ונהגמול .
וזה שהוא אמר לאיוב שאלו הקירות העצומות אם
אתה נקי ואין לך הטא שבתם הגריל הנמול ויומר לך
השובה שבתמורות וזה כולו טוב לך לרבות השובה
אשר תשיג אליה בעולם הבא . והוא אמרו לאיוב
אם זך וישר אתה כי עתה יעיר עליך ושלם נות צדקיך והיה ראשיתך מצער ונומר . וכבר
ידעת פרסום זה הדעת בעניין ההשגחה וכבר בארנוהו . ואמנם דעת צפר הנעמתי הוא
דעת מי שרואה שהכל נמשך לרצון לבד . ולא יבקש לפעולותיו סבה כלל ולא
יאמר למה עשה זה ולמה לא עשה זה . ומפני זה לא יבוקש דרך היושר ולא גורת חכמה
בכל מה שיעשהו השם . שעצמותו ואמתתו מחייבים שיעשה מה שירצה ויד שכלינו
הקצר תעלומות חכמתו אשר מדינה וממשפטה שיעשה מה שירצה לו לסבה אחרת .
והוא אמרו לאיוב מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך ויגד לך תעלומות חכמה כי
כפלים לתושיה החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא . ועתה ראה והתבונן איך
הוצע העניין אשר בלבל בני אדם והביאם לדעות אשר הקדמנו לפרשה בהשגחת השם
בנבראים וזכרון כל מה שחייבתהו החלוקה . ויחסו העניין ההוא לאחד מן הנודעים
בעולם בחשיבות אם היה משל או אמרוהו אמת אם היה עניין שאינו : ויהיה הדעת
המיוחס לאיוב הולך על דעת ארי'סטו . ודעת אליפז הולך על דעת תורתנו . ודעת בלדד
הולך על דעת המעתזילה . ודעת צופר על דעת האשעריא . ואלו היו חדעות הקדומות
בהשגחה . ואחר כן התחדש דעת אחר והוא המיוחס לאליהו . ולזה שובח אצלם ונזכר
שזיהה קטן מהם בשנים וגדול בחכמה . והתחיל להחות ולנעור באיוב וליחס לו הסבלות
בהגדילו ובהרחיקו איך באו עליו הצרות והוא עושה טוב והאריך לשבח פעולותיו . וכן
אמר על שלשת ריעיו שנפסדה דעתם על רוב קנקתם . ואמר דברים והידות נפלאות
כשיתבונן בדבריו המתבונן יתמה ויחשב שלא אמר דבר נוסף על מה שאמר אליפז ובלדד
וצופר אבל השיב עניניי דבריהם במלות אחרות והוסיף בביאורם כי הוא לא יצא מעניין
הכתוי והנערה באיוב ואחר השם ביושר וספר נפלאותיו במציאות ושהוא יתי (לא ירגיש)
בעברת העובר ולא בסרך המורד והמורה ואלו העניינים כלם בבר אמרום חבריו . אבל עם
ההשתבלות השוב יתבאר לך העניין הנוסף אשר הביא והוא היה הכונה ולא קדם העניין
החוא לזולתו מהן ואחר כן אמר עמו כל מה שאמרוהו כמו שהם כולם איוב ושלשת ריעיו
ישיב כל אחד מהן העניין אשר זכרו האחרים כמו שזכרתי לך וזה להעלים העניין המיוחד
בדעת כל אחד עד שיהיה הנראה להמון שדעת כלם דעת אחד מוסכם עליו ואין העניין
כן . והעניין אשר הוסיפו אליהו לא זכרו אחד מהם הוא אשר המשילו בהלצת המלאך .
ואמר שהעניין המפורסם הירוע שהאדם יחלה עד שיגיע אל שערי מות ויתייאשו ממנו
ואם יהיה לו מלאך שילין ויעתיר בעדו אי זה מלאך שיהיה תקובל הלצתו ויקומבו כשלונו וינצל החולה ההוא וישוב
לעניניי הטובים . אבל לא יהיה זה תדיר ולא יהיה שם (עתרה והצלה מרובה) לנצח אבל פעמים שלש אמר אם יש עליו מלאך
מליץ וגו' . וכאשר ספר עניניי חנחלץ מחוליו ושמחתו בשובו אל עניין הבריאות אמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם
גבר זה העניין בארו אליהוא לבדו והוסיף ג"כ מה שאמר לפני זה העניין בתאר איכות הנבואה באמרו כי באחת ידבר אל
ובשתים לא ישורנו בהלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים . ואחר כן התחיל להחזק זה הדעת ולבאר דרכיו בספור עניניים
טבעיים רבים בספרו . הרעם . והברק . וחמטר . ונשיבת הרוחות . וערב עמהם עניינים רבים מעניניי בעלי חיים ר"ל בא
המנפח באמרו רגע ימותו וחצות לילה יגועשו עם ויעבורו . והיות המלחמות העצומות ירוע כבירים לא הקר ויעמד אחרים
תחתם והרבה מאלו העניינים . וכן תמצא זאת הנבואה אשר באה לאיוב אשר התאבר לו ממנו טעותו בכל מה שדמה ולא
סר בה מספר עניניים טבעיים . אם ספור יסורות . או ספור אותות עליונות . או ספור טבעים ממיני בעלי חיים . לא דבר
אחר . ואשר זכר שם מספור שחקים ושמים וכסיל וכימה לעניין מעשיהם באויר הקרוב לנו והיתה הערתו כלה אליו מטה שחחת
גלגל הירח . וכן עור אליהו התעורר ממיני בעלי חיים ואמר מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו . ורוב מה שהאריך
בדבור החוא היה בתאר לויתן אשר כלל סגלות גשמיות מפוזרות בב"ח ההולך והשוחה והמעופף . כל אלו העניינים היתה
הכונה בהן שאלו העניינים הנמצאים
בעולם

כי הוא לא יגיע מעניניכמו וכנער . ר"ל שכחו כן כחה ונער שיהו את ליוב כמו שכתו
ונערו שחר תכידיו : שחוח יית' לא ידעים בעבודת העובד וכו' . ר"ל שהוא ית' לימו
מוסר ולימו מתפעל בעשיית כבי לחם הטוב לו הריע כלחמרו לם נדקת מה תתן לו
ולחים כמוך האיש וכו' : לי זה מלאך מיליב תקוכל שלמתו ועתירתיו . ר"ל שמפעלין
כשבעי הוא שחלך יחלצ ואם יסיה לו לזה כח
שחיתיו לו שבעי יעתיר בעדו ויחי : לו להועיל
תקוכל עתרתו ואם לת יומות : עתרה והלמה
מדוכתא לנפש . ר"ל לת תחשוב שסיה לשפרי
בשום לד שיעזרנו לחדם הכתות הנלגלית לו
הטבעיות ויעמוד לנפש ולת יומת לת כן הכל
תקוכל בעתרה רק פעמים שלש כי כמו
שחדם מקבל החתנות כמו כן מתייבב שיקבל
בהפכך : כתתר ליכות הנכבות כלמרו כי
בחת יכבר לל . ר"ל שהנביח ידע העתיד
ויסיה בטול מן המקרים לו יזי שקולה לו זם
פלוס לוזק וילילהו מלויה לע שמוכלכת עלין
וכמו שסתרין כוה ער"ר לוי כן נרמון בפילוסו
ליוב : ורוב מה שהתרין בזכור הכות סיה
כתתר לויתן חער כלל סגלות גשמיות . ר"ל
ורוב מה שהתרין מתקר הפ"ח לויוב כשבתר
לו טעותו בכל מה שדמה ליוב סיה כתתר
לויתן חער לין התכונן מתמו שיסיה פוס בריה
לכל מלת לויתן רולה לומר מכור סגולת
גשמיות כתלמות בב"ח מפוזרות בכ"ח הסולך
והשוחה והמעופף חער לוזם הסגולות נמצאו'
מנירת הפ"ח ובכלל מכור הכ' רות חער יצר
לשתר כו חער לין כח בחיים להשיגם ליכות
התחדשם :

פרק כד

אם זך וישר אתה כי עתה יעיר עליך ושלם נות צדקיך והיה ראשיתך מצער ונומר . ובבר
ידעת פרסום זה הדעת בעניין ההשגחה ובבר בארנוהו . ואמנם דעת צפר הנעמתי הוא
דעת מי שרואה שהכל נמשך לרצון לבד . ולא יבקש לפעולותיו סבה כלל ולא
יאמר למה עשה זה ולמה לא עשה זה . ומפני זה לא יבוקש דרך היושר ולא גורת חכמה
בכל מה שיעשהו השם . שעצמותו ואמתתו מחייבים שיעשה מה שירצה ויד שכלינו
הקצר תעלומות חכמתו אשר מדינה וממשפטה שיעשה מה שירצה לו לסבה אחרת .
והוא אמרו לאיוב מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך ויגד לך תעלומות חכמה כי
כפלים לתושיה החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא . ועתה ראה והתבונן איך
הוצע העניין אשר בלבל בני אדם והביאם לדעות אשר הקדמנו לפרשה בהשגחת השם
בנבראים וזכרון כל מה שחייבתהו החלוקה . ויחסו העניין ההוא לאחד מן הנודעים
בעולם בחשיבות אם היה משל או אמרוהו אמת אם היה עניין שאינו : ויהיה הדעת
המיוחס לאיוב הולך על דעת ארי'סטו . ודעת אליפז הולך על דעת תורתנו . ודעת בלדד
הולך על דעת המעתזילה . ודעת צופר על דעת האשעריא . ואלו היו חדעות הקדומות
בהשגחה . ואחר כן התחדש דעת אחר והוא המיוחס לאליהו . ולזה שובח אצלם ונזכר
שזיהה קטן מהם בשנים וגדול בחכמה . והתחיל להחות ולנעור באיוב וליחס לו הסבלות
בהגדילו ובהרחיקו איך באו עליו הצרות והוא עושה טוב והאריך לשבח פעולותיו . וכן
אמר על שלשת ריעיו שנפסדה דעתם על רוב קנקתם . ואמר דברים והידות נפלאות
כשיתבונן בדבריו המתבונן יתמה ויחשב שלא אמר דבר נוסף על מה שאמר אליפז ובלדד
וצופר אבל השיב עניניי דבריהם במלות אחרות והוסיף בביאורם כי הוא לא יצא מעניין
הכתוי והנערה באיוב ואחר השם ביושר וספר נפלאותיו במציאות ושהוא יתי (לא ירגיש)
בעברת העובר ולא בסרך המורד והמורה ואלו העניינים כלם בבר אמרום חבריו . אבל עם
ההשתבלות השוב יתבאר לך העניין הנוסף אשר הביא והוא היה הכונה ולא קדם העניין
החוא לזולתו מהן ואחר כן אמר עמו כל מה שאמרוהו כמו שהם כולם איוב ושלשת ריעיו
ישיב כל אחד מהן העניין אשר זכרו האחרים כמו שזכרתי לך וזה להעלים העניין המיוחד
בדעת כל אחד עד שיהיה הנראה להמון שדעת כלם דעת אחד מוסכם עליו ואין העניין
כן . והעניין אשר הוסיפו אליהו לא זכרו אחד מהם הוא אשר המשילו בהלצת המלאך .
ואמר שהעניין המפורסם הירוע שהאדם יחלה עד שיגיע אל שערי מות ויתייאשו ממנו
ואם יהיה לו מלאך שילין ויעתיר בעדו אי זה מלאך שיהיה תקובל הלצתו ויקומבו כשלונו וינצל החולה ההוא וישוב
לעניניי הטובים . אבל לא יהיה זה תדיר ולא יהיה שם (עתרה והצלה מרובה) לנצח אבל פעמים שלש אמר אם יש עליו מלאך
מליץ וגו' . וכאשר ספר עניניי חנחלץ מחוליו ושמחתו בשובו אל עניין הבריאות אמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם
גבר זה העניין בארו אליהוא לבדו והוסיף ג"כ מה שאמר לפני זה העניין בתאר איכות הנבואה באמרו כי באחת ידבר אל
ובשתים לא ישורנו בהלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים . ואחר כן התחיל להחזק זה הדעת ולבאר דרכיו בספור עניניים
טבעיים רבים בספרו . הרעם . והברק . וחמטר . ונשיבת הרוחות . וערב עמהם עניינים רבים מעניניי בעלי חיים ר"ל בא
המנפח באמרו רגע ימותו וחצות לילה יגועשו עם ויעבורו . והיות המלחמות העצומות ירוע כבירים לא הקר ויעמד אחרים
תחתם והרבה מאלו העניינים . וכן תמצא זאת הנבואה אשר באה לאיוב אשר התאבר לו ממנו טעותו בכל מה שדמה ולא
סר בה מספר עניניים טבעיים . אם ספור יסורות . או ספור אותות עליונות . או ספור טבעים ממיני בעלי חיים . לא דבר
אחר . ואשר זכר שם מספור שחקים ושמים וכסיל וכימה לעניין מעשיהם באויר הקרוב לנו והיתה הערתו כלה אליו מטה שחחת
גלגל הירח . וכן עור אליהו התעורר ממיני בעלי חיים ואמר מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו . ורוב מה שהאריך
בדבור החוא היה בתאר לויתן אשר כלל סגלות גשמיות מפוזרות בב"ח ההולך והשוחה והמעופף . כל אלו העניינים היתה
הכונה בהן שאלו העניינים הנמצאים
בעולם

לחליהוח ולזה שוכח לחלם כי הוח סדעת החמיתי המיוחד לרב והוח כוחת כחוכת כחורה
על דרך החחת והכלשת רעיו חרם לפו על לזיוב חרה לפו על נדקו נפשו מלחלים
לח על נדקו נפשו כי הוח היה נדיק והכלשת רעיו חרם לפו על לחר לח מלחו מעשה
וירשיעו לת ליוב כי לחקרו שהוח רשע וזה לליפז ומכח מי שלחר שהוח לגמול טוב
ומכח מי שלחר שוכו לחלם כי הוח סדעת החמיתי המיוחד לרב והוח כוחת כחוכת כחורה
על דרך החחת והכלשת רעיו חרם לפו על לזיוב חרה לפו על נדקו נפשו מלחלים
לח על נדקו נפשו כי הוח היה נדיק והכלשת רעיו חרם לפו על לחר לח מלחו מעשה
וירשיעו לת ליוב כי לחקרו שהוח רשע וזה לליפז ומכח מי שלחר שהוח לגמול טוב
רע לעושה טוב והנה כשתתבונן בדברין
ותת' התתבונן ותתחבר שלח לחר דבר נוסף על
לחר לחרנו רעו ליוב לכל הסי'עכייכים'בדבר'
לחרים לכל עם כשתבלות הטוב יתכחר לך
בענין הנוסף לחר כבית והוח היה כסוכ'לח
קדם הענין הנוח לזולתו מסס ולחר זה ערב
עם זחת הכוונה כל מה שלחרנו רעי ליוב
לכעלים הענינקד שיהיה הנרלח לכחיון סדעת
כלם דעת לחד מוסכם עליו ולין הענין כן
והענין לחר כוסף שיכו'הוח שהענין המפורס'
וירוע שלחם יחלה עד שיגיע לשערי מות ולח
יסיה לו מלאך מעתיר בעדו ליוב מלחך שיהיה
מבני לחלהים טבעי לו נפשו לן תיובי ינצוחו
כנגד כשנן יתקבן שיו ויחוכנכו ויחסר פדעתו
ותקובל עתרתו כי לח ירלה כשם כחות החת
כי הם במניחות והחיים והטוב ויבלל החולה
תרדת שחת כי ינלח כעלמי לחר הוח מכוון
בעלמותו למקרי לחר מלד הכברח הן לח
תעיה סם עזרה ולכלה מדוכתא לנבח כי הוח
כיד השטן הם יחסיה כיום לח יקטיה קטר
ולחר ספר סיבלל החולה ויסוב לעביינים
הטובים בשוכו לל ענין בריאותו לחקד הן כל
לחם יפעל לל וכו' כי הכלכה והעורם כרוב
בעת הכערות לו בעת כשחרו' ולמי שכחותיו
הפועלים נוברות לל המתפעלים כרחוי ולכר
תניה ג"כ פעם שלישית בזמן הזקנה זה ענין
ביחרו חליהוח לבדו והוסיף שנית הם שקיפרו
רחשונה כי הסגנחת הסס כניחיים עמוחה עד
מקד ווי"ח כי בחחת ידבר לל ובשתים על
ישורנה בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על
חנשים וגו' לחחר כן כתחיל לחזק הסגנחת פסס
בעולם לבחר דרכי הסס סטבעיים בספור
הרעם והברק והמטר וערבב עמהם
עניניי'רבים כי רחוי לקטת רלים מהסגנחת
כלל בעולם מדברים רבים טבעיים
חער בעבורם יתבחר סיות הסגנחתו בעולם
וכן כחער בלה לו הכנוחה לחיוב חער יקבחר
לו מחמה טעותו בכל מה שדמה לח סר מספר
עניניים טבעיים עם ספור יסורות חו ספור
טבעים ממיני ב"ח וזכר עוד ספור שחקים
ושמים וכסיל וכימה לענין מעשיהם בחויר
הקרוב לנו ויוסיף הערתו כלה להעיר לחיוב
כי מחה סירחה מתת'גלגל הירח ישת הסגנחת
הסס בעולם וכן עוד התעורר חליהוח להעיר
ממיני ב"ח והלריך בדבור לויתן חער הוח
הסס סגולת גשמיות מפוזרות בכל הלו סעניניים וכלל
בכח סגולת גשמיות מפוזרות בב"ח וכחוכה
בזה סהעניינים הסמלחים בעולסהעייה והספל
לח יגיע דעתנו להשיג ליכות סתחדשם כי
הסכוות ליכם מוכלכות והסכות הסיברות ולח
כדע כתיחוסות הסכות והמסוכבים בטבע
הקבל ובטבע ההולמן במעורב בהם ולח
לעייר מלחות וכ בכח הטבעי בדבר המתהווה
והמבטיע והוח המלאך לין כתחלתו ולין
פעולתו ולימו דבר מיוח' לחם שעשימו לחמנו
ולחר שהדבר כן לין יחשוב חדם שהליים
הסגנחת יפעלה בהם והסגנחתו בהם דומה
להסכסגתנו והסגנחתנו בחם סגשנים כו :

כמו

קרקאש

בחלחה כשמוחים
והסגרוש בחם וכן
חלר סהסגנח כו
יסיה גדול חן
המקרי'ומוכסגנים
על דרך מחחר כי
כי חסגנ נחלכתו '
לח יבוקש דרך'הים'
קרוחים חחר סהסגנין
כחלר לרלון לבר '
בחגדילו רוחם בוש
בחגדיל עלתו חלר
יסרו ובדרחיקו לוך
בחו חלהו
ויסוח לח חשוח
ויעשיר בעדו חר
זה חלחך שיהיה
חקובל בחרחיו
ובלכתו כי' חסדר'
סיהיה הסלכתו
לבחגדי' חלר בהגש
בחגיוב על חחלכתו
ולחסדר לבחגדיים
בחגיבו לח בחגיב
חלר חעלכתו ובלח
בחגיבו זחכו לוכחר
חלוחים ולבחגדיים
בחוח ולחגדיים
יגישו לו בחגיב
חחם'י חלר בחיבוך
בו ולחם כיה'חחלתך
רלויים לחחל עליו
חלר החערכת
ובחגדיים יגישהו
חחולי בלכון חכוכה
כדי שיבלל חבגש
יותר רע חחכו
כח"ם בכחוב חולך
זר' כי חכבת כי
בחחבילו זה לחלה
בחולך בחחוכים חו
בחגיבה ולחחבר
חיקרסו חחוב
בדרכים בחם וכח
חבחם לבחגבו
בחלכוב חל חחלכתו
כדי שיבלל חבגש
חיחוך ולבחגדיים
יגישהו בחולחים
חל

קחלי' [illegible] בחלי' [illegible]
[illegible] ב'[illegible] ב'
והלך בכוכו [illegible]
חת חאחר [illegible]

כמו שיש שכלל מן המעולות הטבעיות המלאכותיות כי הלזם אשר נאמר
הטבעי והלחם אשר יעשה בעלי לחם בתכלית הוא בתכלית הריחוק ולזן בהם סוס שתוף לגלת
שם לבד ושוף שסם יינו משוקץ להם כי בלחד הוא לזם מצויר ובלחד הוא לזם
מת ולזן גור כלשניהו כמו שאמרנו ז"ל לזן לייר כלשניהו כן רלוי לשכלל
שאנחנו ובהבנתנו והכוונה הלשלית לענינים
שם הטבעיים מבחנתנו והבנתנו וכוונתנו
שלמותית למה שכבר חותנו ונכונה עליו ומכוון
לגיע אל זה שיהה כוונת ספר חיוב כלומר רלוי
לומ' לזת זאת הסבה בחכמה ולהעיר שילמדו
מרחים מן הענייניים הטבעיים עד שלא תטעה
ותבקש כדמיונך שתהיה ידיעתו כידיעתנו לו
כוונתו והבנתו וידיעתו כידיעתנו והבנתנו
והבנתנו והו אמר שתמיל לגיהות להעיר
לזך ולגלמדו ונסלים לותו לחל בדברנו עמו
בכוונה כלמדו לותו הענייניים הטבעיים כי
היא הכוונה כלה מה שתמדנו ובכדי שלא זה
שקל עליו כל מקרה שיבא לגיו והוא ידע לו
בידע לזן יבניים הו לזן יבניים לו יעזוב הכל
יוסיף לגיו לחבה כי לבמבע טבע קיום וידע
שהות מוסבע מזת שסם כל מה שתיפ' לבניות
תוסבע וידע התכלית החיחרון שזת שתדבק
בשסו שסם ידע' ולזן יכולת לשסן על בשמתו
התכלית וירחק נזול שבלת שסם ידע'. ויוסיף
לחבה כו וירחק כיציותו וכי הוא כריב קטנה
בפני תיבידעות ע"כ חמקום וזכתיתי על שפר
ושפר וכמו שאמרנו ז"ל עוסק מחבה ושמקיים
סיקורין חשר הרלון בזה כי עוסק מצות שסם
בשביר חשבתו לגיו וכפי גדלו וסיסוריו לז
בכבוש בהבנתו לכל שתקיים סיסוריו כי ח"ת
בלשה כי מי שהוא מקורב ומיוסד על שפר
ושפר ויקויים בידיעה לו בשבילו זת שהרבבה
סיקורין רבים וזת"ו לזת"ר. ולזת בשתבחבל בכל
בכל מה שאמרנו וכם כל הפרקים לזת"ם כם
בלשה לבלזתר לזיב ותעיין זת"ב בשעייני כל

ספר לזיב ותשבלתי וכו' :

פרק כד עם ן הנסיון נ"כ מסופק מלד
למה ברבים שסמו כי שבין נסיון
הוא על דרך סיסורין על לחבה לשבותו כדי
להרבות גמולו וכבר בשל הרב זה הדעת ולפי
שבר יתבה זה הוא בקשר עם הבחור בשבתה
ולמה שכבר יתבה שסיה בבחינת מידע שסם מה
שבלב שתשמש הוא בתוך חמוכתו בשם
לזך הוא כמו שזמר עתה ידעתי כי ירא אלהים
לזת"ה כי עתה בקשר זה עם הבקשר בידעת
הש"י ולכן סיה בקשר זה עם הדרוש עם הדרושים
הקודמים ובלזתר ברב הוא שם שלזן שבין הנסיון
להרבות הגמול ולה לידע מה שלה ידע הלה
להודיע מה שלה מודע ולכן בתחיל ולמר שבין
בסיונ"כ מסופק מלד והשפק הוא ע"ז שתוא כי
לה יקלט להם סיסי שבין הנסיון שהש"י ידע שבין
המשמש והוא להרבות גמולו מכלתי סיקיים לו
משל לתשיבי להבחין המשמש אם הוא נזיק לו
רשע וכל שו שלזק שקר שבין כי לה יבא שם ש"י
סיסורין על שלם כדי להרבות גמולו ולמר
לו שתם ידעתי כי ירא אלהים שתה מכלל
שער שתם לה סיה יודע ושתחשה לו ידע' וכן
למרו כי מבשה כ' אליכם שתשם לדעת
סיסב' חובבי' וכבה למר הרב זכור' לותו שתור'
בשסם מקיומו' וכבה הרב יבלר כל שו המקיומות
שמר ים עליה' שסק שם שהם' הוא עוסק' של מ"ן
שו שלה סיה יודע מקודשותה"כ יודע וכבה למר
הרב וכו' לזן הבוכה נוף המשמש כי לזן המעשה
הוא מכוון מלד שבמו ולהו סיה שבין נסיון
שיעשה מעשה שלזר ולזן במעשה ההוא מכוון
מלד שבמו שהשם מקדש שתשם לה שידע ב' כן
למרו לדעת הישכם לוהבים וברלוכו בשיקום
שתש"ר בבכוהה וברבה לותותיו המכילות
לחשוב בדברין וכמו שהות שבין ברבה שם"
שיכול לותו הלות להודיע לחזקות שעור
בלשתנכם בלשתן תורתי והשגחת לשתנו
ושלזיכם סיסי להשתת שבות שיבת שבמו

יענה השם איש להרבות שכרו ואין אמתת הענין כך אבל עניין אלו הדברים אחד משני ענייניו. האחד מהם הוא הענייה הנכפל
כמן במאמר הראשון ובשני והוא להודיע אם ההסבר לשם מספיק בכלכלה ומניח מזה העמל והטירחה אם אין. או יהיה ענין לנסיתך
להרגילך מאמרו לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ וגו' כאלו הוא אומר שהוא יתעלה הקדים להרגילכם הטורה במדבר להרבות
שיבתכם כשתבנסי לארץ. וזה אמת כי היציאה מן הטורה אל המנוחה יותר ערבה מהתמדה על המנוחה. ויודיע שלולי טורה
ועשלם במדבר לא היו יכולין לכבוש הארץ ולא להלדם בישביה הנה אמרה הטורה זה כי אמר אלהים פן ינחם העם בראות מלחמה
ושבו מצרים ויסב אלהים דרך המדבר ים סוף וחמושים עלו בני ישראל כי המנוחה טסיר הנבירה וצוק הפרנסה והעמל יתנו הגבורה
והיא השובה אשר באה בזה הענין באחריתם. ואמנם אמרו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים הוא הענין בעצמו הנאמר
במשנה תורה במו שיתנבא בשם ע"ז כי מנסה יי' אלהיכם וגו' אשר כבר בארנו עניינו כן הנה במעמד הר סיני אמר להם לא תיראו

שיגיע

שזה הטראה הגדול אשר ראיתם לא היה רק

פרק ארבעה ועשרים

עניין הנסיון נ"כ מסופק מאד והוא הגדול שבמסופקי התורה והתורה זכרה אותו בו' מקומות כמו שאבאר בזה הפרק. ואמנם מה שהוא מפורסם לבני אדם מעניין הנסיון והיא שיביא השם מכות ומקרים באיש מבלתי שיקדם לו השא כדי להרבות שכרו. זאת פנה לא הזוכרה בתורה בלשון מבואר כלל. ואין בתורה מה שיראה פשוטו זה העניין אלא מקום אחר מן השישה מקומות והנה אבאר אחר זה עניינו. אבל פנת התורה הפך זה הדעת הוא אמרו יתעלה אל אמונה ואין עול. ולא כל החכמים נ"כ רואים זה הדעת ההמוני שהם כבר אמרו אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון. וזה הדעת היא אשר צריך שיאמינהו כל בן תורה בעל שכל לא שיהיה העיל לשם חלילה לו ממנו עד שיאמין נקוי ראובן מהעול ושלמיותו ושלא התחייב מה שהל עליו. אמנם הנראה מהנסיונות הנזכרות בתורה במקומות ההם שהם כבר באו בעניין הנסיון והבחינה עד שידע הש"י אמונת האיש אם הוא אוהבה ההיא או יכלת עבדתו וזה העניין הוא המסופק הגדול וכ"ש שעניין העקדה אשר לא ידענה בלתי השם והם שניהם ונאמר להם כי אתה ידעת כי ירא אלהים אתה וגו'. וכן אמרו לדעת את אשר בלבבך וגו'. והנני מחיר לך כל אלו הספקות. דע כי כל נסיון שבא בתורה אין כוונתו וענייננו אלא כדי שידעו בני אדם מה שצריך להם לעשותו ומה שראוי להאמינו. וכאלו עניין הנסיון שיעשה מעשה אחר איהכינה נוף המעשה ההוא אבל הכונה שיהיה משל שילמדו ממנו וילכו אחריו. כאמרו לדעת הישכם אוהבים וגו' ואין פירושו שידע הש"י זה כי הוא כבר ידעו כאמרו לדעת כי אני יי' מקדשכם אשר עניני שידעו האומות. כן אמר כי כשיקו מתפאר בנבואה ותר או אותותיו המביאות לחשוב אמת בדבריו דעו שהוא עניין שרצהו השם להודיע באומות שיעור האמונה באמתת תורתו והשגתכם אמתתו ושאינכם נפתים להסתת מסית ולא תפסד אמונתכם בשם למען יכון אליה כל מבקש אמת ויבקש מן האמונות מה שהוא קיים זה הקיום אשר לא יבישו עמו לעשיית מופת מפני שהיא קריאה אל הנמנעות כי לא ייעיל עשיית המופת רק לאומר האיפשר כמו שבארנו במשנה תורה ואח"ש שהתבא שעניין לדעת הוא שידעינו בני אדם כן אמרו במן למען ניסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מציותיו אם לא. ענייני לדעת האמיתי זה ושיתפרסם בעולם שמי שניתן לעבודתו ית' יכלכלהו מאשר לא יהשוב. ועל זה העניין עצמו נאמ במן בתהלת דרתו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא רוצה בו שיבחן בזה כל בוחן ויראה אם ההסבר לעבדתו מועיל ומספיק אי אינו מספיק. אמנם אמרו ג"כ במן פעם שלישית המאכלך מן במדבר אשר לא ידעון אבותיך למען עניותך ולמען נסותך וגו'. הוא מביא לחשוב שפעמים

ולא כל סחכמים נ"כ רואים זה הדעת. ר"ל לומר זם כי קלת מסם
סוכרים זה הדעת והוא לומרם יסורין על לחבה בן וכמו שהבית
הרב בדעות שבלמרו בהשגחה: עד שיתמין נקוי ראובן מהבין ושלמותו. ר"ל
שלין ראוי שבתמין בדעת מי שיתמין יסורין על לחבה ובלומר שראובן הוא לדם נקי
מחטת ושלת בתחייב כזה הדעת שבניעו לו שת
להרבות שכרו זה יהיה עול תלילה: ושם
סטיפס. ר"ל לחבריס ויבקו. ר"ל שכוזכת עכין
הנסיון מעשה מעשה לחד. ר"ל שכוזכת עכין
הנסיון הוא מיעשה מעשה לחד ולין המעשה
הזה מכוון תלך עלמו תלת שיהיה תשל
שילמדו ממנו בני לדם: ולין כי' שיהא הש"י
יודיע לפניו: ומפני שהוא קריאה אל הנמנעות
ר"ל זה לחיה בשיהא לבפיד לחמונתו לשר
היה לחת בתמיות הוא קריאה אל הנמנעות
כי נמנע הוא שיתחלף לחת: ושיה שהוא
לשר בלה כזה הענין. ר"ל והיה כזה לרך
ישראל בעבור שברגילו בנפשם בפנים ובקבו
בנפשם תדת סנבורה:

גולי

שיגיע לכם האמת בראות העין בעבור שכשיגמר יי אלהיכם אתכם בנביא שקר אומר סתירת מה ששמעתם אותו להודיע שיעור אמונתכ' שתעמדו על אמונתכם ולא תמיד אשוריכם . ואלו הייתי בא אליכם שליחואומר אליכם מה שנאמר לי ולא חשמיעוהו היה אפשר שתחשבו לאמר מה שבפי זולתי כשיבא לכם בסתירת מה שאניד אותו לכם לולי ששמעתם אותו בזה המראה : ואמנם עניין אע"ה בעקרה כלל שני ענייניים גדולים הם מפנות התורה . העניין האחר הוא להודיע אותנו גובל אהבת השם ויראתו עד היכן היא מגיעת וצוה בזה העניין אשר לא ידמה לו לא נתינת ממון ולא נתינת נפש אבל הוא מופלג מכל מה שאפשר שיבא במציאות ממה שלא ידומה שטבע בני אדם יטה אליו והוא שיהיה איש עקר בתכלית הכוסף לילד ובעל עושר גדול ואיש נכבד ובוחר שישאר מזרעו אומה ונולד לו כן אחר היאוש איך יהיה חשקו בו ואהבתו איתו אבל לירא' יי' ולאהבתו לקיים מצוותיו לולד האהוב ההוא והניח כל מה שקוה בו והסכי' לשחוט איתו אחר מהלך ג' ימי' כי אלו היה רוצה לעשיתו לשעתו בבוא המצוה אליו היה פעלת בהלה בכלתי השתכלות ואמנם עשותו זה אחר ימי' מעת בא המצוה אליו היה המעשה במחשבה ובהשתכלות אמת' ובחינת חק מצותו ואהבתו ויראתו ושאין צריך להשניח בעניין אחר ולא לעורר הפעולות כלל כי אברהם אבינו לא מהר לשחוט יצחק לפחדו מהש' שיחרגהו או ירוששהו אבל כדי שיתפרסם לבני אדם מה ראוי לעשותו בשביל אהבת הש' ויראתו לא לתקות גמול ולא לפחד עונש כמו שבארנו במקומות רבים . ואמר המלאך לו כי עתה ידעתי וגו' ר"ל שבזה המעשה אשר בו תקרא ירא אלהים נמור ידעו כל בני אדם גובל יראת יי' מה הוא ורע שכבר חזק זה העניין בתורה ובארנו ואמר שתכלית התורה כלה בכל מה שכללה אותו ממצות עשה וממצות לא תעשה ומיעדים וסיורים אמנם הואדבר אחר והוא יראת השם יתע' והוא אמרו והיה אם לא תשמר לעשות כל דברי התורה הזאת הכתיבים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא את יי' אלהיך זה אחד משני ענייניים המכוונים בעקדה . והעניין השני להודיע אותנו איך יאמינו הנביאי' באמת מה שיבואם מאת השם בנבואה שלא יחשוב החושב בעבור שהו' בחלום או במראה כמו שבארנו ובאמצעות הכח המדמ' שפעמים לא יהיה מה שישמיעוהו או מה שיומשל להם אמת או יתערב בו קצת ספק ורצה להודיענו שכל מה שיראה הנביא במראה הנבואה הוא אמת ויציב אצל הנביא לא יסופק בדבר מזמנו אצלו כלל ודינו אצלו כדין העניינים הנמצאים כולם המושגים בחושים או בשכל והראיה על זה הסכים אברה' לשחוט בנו יחידו אשר אהב כמו שצוה ואע"פ שהיתה מצוה ההיא בחלום או במראה . ולו היו הנביאים מסופקים בחלום של נבואה או היה אצלם ספק במה שישיגוהו במראה הנבואה לא היו מסכימים לעשות במה שימאנתו השכל ולא היה מוצא בנפשו לעשות זה המעשה הגדול מספק . ובאמת היה ראוי שיהיה זה העניין על יד אברהם וביצחק ר"ל העקדה כי אברהם אבינו הוא אשר התחיל להודיע הייחוד ולקיים האמונה ולהשאיר זה הדעת אחריו תמיד ולמשוך בני אדם אליו אמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' . וכמו שנמשכו אחר דעותיו האמתיות המועילות הנשמעות ממנו כן צריך שימשכו אחר הדעות הנחלקות מפעולותיו וכל שכן זאת הפעולה אשר אמת כה פנת אמונת הנבואה והודיענו בה תכלית יראת יי' ואהבתו להיכן היא מגעת . כן צריך שנבין ענייני הנסיונות לא שהש' יי' רצה לבחון אדם ולנסותו עד שידע מה שלא היה יודעו קודם חלילה לו חלילה ממה שידמוהו הסכלים הפתאים ברוע מחשבתם ודע זה :

פרק חמשה ועשרים

הפעולות יחלקו לפי בחינת תכליתם לארבע חלקים . אם פעולת הבל . או פעלת שחוק . או פעלת ריק . או פעלה טובה . אמנם הפעולה אשר יאמר להריק . היא הפעלה שיכוין בה פועלה תכלית אחת ולא תגיע התכלית ההיא כי ימנעוה מונעים . שאתה תשמע בני אדם יאמרו הרבה פעמים טרחת לריק למי שטרח לבקש איש ולא ימצאהו או טרח במהלך ולא הרויח בסחורתו . ויאמרו ג"כ השתדלותינו וטרחנו בזה החולה היה לריק כשלא ירפא . וכן כל הפעולות אשר יבוקש בהם תכליות ולא יגיעו התכליו' להם : ופעולת ההבל . היא הפעולה אשר לא יכוון בה תכלית כלל. כמו

שיתעסקו

פרק כה הפעולות יתחלקו לחלקים וכו' למה שהיתה תורתינו התלמודית יכולל כל מיני השלמיות כן השלמיות הגופיות כלל והמלחמה ופעולותיו תאמר שם השמים וכל נכסיה והעניין כתורה יכולל כזה מעשה ברחצית ומעשה מרכבה וכמוה בתורה שלחות המעשים והם הפעולות הטובות ונקראו חלה חוקים ומפקדים נדיקים והיה כבר כיתר ברך כל מה שרחוי לכתר במעשה ברחצית ומעשה מרכבה וכבואה ומדרגותיהם וכיוצא בהם וכבואה ומדרגותיהם וכסגרתה בבחינה דברי'. ולהיותה לית טעם למצות תאמר הם מכלל פתרי התורה כי לית נתגלו טעמים כדי שלא יגלוו בהם עמי הארץ והם רבים יתמהו כי אין להם טעם או שם להם שיהיו מכיון לשום שלמות וכיתר ג"כ מפוריש רבים כתורת תאמר יראה שאין להם שום תועלת בית ברך מורנו מורה נדק נומר כי כל תמרת חלוה מרופה ויש להם טעמים נפלאים

שיתעסקו בידם קצת בני אדם כשהם חושבים
וכפעולות המשונעים והנבהלים · ופעולת השחוק
היא הפעולה אשר יכוין בו תכלית פחות׳ ר׳ל שיכוון
בה עניין בלתי הכרחי ולא תועיל תועלת גדולה ·
כמו שירקד לא לכוונת התעמלות להטיב העיכול ·
או מי שיעשׂ מעשים שתכליתם לשחוק מהם יאמר
שזאת הפעולה שחוק בלא ספק · וזה יתחלק כפי כוונת הפועלים ושלמותם · כי יש
דברים רבים שהם הכרחיי׳ או תועלתם גדולה אצל אנשים ואצל אחרים לא תצטרך כלל
כתת עמלות הנוף כפי התחלק מיניו אשר הוא הכרחי להתמיד הבריאות על מה שצריך
אצל מי שידע חכמת הרפואו׳ · וככתיבה שתועלתה גדולה אצל אנשי החכמה · כי אשר
יעשה פעולות ההתעמלות להתמיד בו הבריאו׳ בשחוק בכדור או ההתאבקות או משיכת
הירים או עצירת הנשימה או פעולות יכוין בהם הכתיבה כעשיית הקולמוס ועשיית הנייר
יהיה אצל אנשים סבירים פעולת שחוק ואצל החכמים אינו פעל״ר שחוק : והפעולה
הטובה · היא הפעולה אשר עשאה הפועל לכונת תכלית נכבדת ר׳ל הכרחית או מועיל״ה
ותניע התכלית ההיא · וזאת חלוקה שיראה לי שאין להלוק עליה בדבר והוא שכל פועל
פעלה אחת אפשר שיכון בה תכלית ואפשר שלא יכוין · וכל הכלית מכוונ׳ פעמי׳ תהיה
נכבדת ופעמים תהיה פחותה ופעמים תניע ופעמים לא תניע זהו מה שתגזרהו הדלוקה
בהברה : ואחר באריי זה אומר שא״א לבע׳ שכל לאבר שדבר מפעולות השם ריק או הבל
או שחוק · אמנם לפי דעתינו אנחנו וגם לפי דעה כל נמש׳ אחר תורת מרע״ה פעולותיו
כלם הם טובית מאד אמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד וכל מה שעשאהו
ית׳ בגלל דבר המעשה ההוא הכרחי במציאות הדבר הזה המכוון או מועיל מאד ·
והמשל בו מזון ב״ח הכרחי בעמידתו · ומציאות העין מועיל לו מאד בהשארו · ולא כוון
במזון אלא השאר בעל חיים קצת זמן · ולא כוון בתושים אלא התועלות המניעות לבעלי
חיים בהשגותם · וכן הוא ג״כ הדעת הפילוסופים שאין בעניינים הטבעיים כלם דבר ע״צ
ההבל ר׳ל שכל מה שאינו מלאכיתי הם כלם פעולו׳ שבוקש בהם תכלית אחת אין הפרש
בין שנדע התכלית ההוא או לא נדע : אמנם זאת הכת מאנשי העיון אשר חשבו שהשם
לא יעשה דבר בגלל דבר ואין שם סבות ולא מסובבי׳ אבל פעולותיו כלם לפי הרצון ולא
יבוקש להם תכלית ולא יאמר למה עשה זה ולא עשה זה אבל יעשׂה מה שירצה ואינו
נמשך אחר חכמה · יהיו פעולות הש׳י א״כ אצל׳ נבנסות בחלק ההבל וגם יותר פחותות
מפעולות ההבל · כי השתעסק בהבל לא יכוין תכלית והוא נבהל בלתי יודע מה שעשה
והשם אצל אלו יודע במה שיעשה ומכוין אליו ללא הכלית כלל ולא לצד תועלת · אך
שיהיה בפעולותיו יתע׳ דבר ע״צ השחוק שקרותו גלויה בתחלת המהשנד״ה · ולא חביט
לשגיעון מי שחשב שהקוף נברא לשחוק מבנו בני אדם · והמביא לזה כלו הסכלו׳ בטבע
ההוויה והפסד ושכחת העקר · והוא שהבונה כלה להמציא כל מה שאפשר מציאותו
כפי מה שתראה אותו׳ · ואמנם חלוק זה לא גזרה אותו חכמתו כלל א״כ הוא נמנע בבחינת
היות העניינים נמשכים אחר גזרת חכמתו · אמנם אלו האומרים שפעולות השם כלם לא
כוון בהם תכלית כלל · הביאם לזה הברה והוא בחינת כל המציאות לפי דעתם · שהם
אומרי׳ מה תכלית מציאות העולם בכללו · ועל כרחם יאמרו במאמר כל מי שיאמר בחדוש
העולם שכן רצה השם לא לעלה אחרת · וימשיכו זה בהלקי העולם כלם · עד שלא יורו
שנקב המחיצה הענבית ובהידו׳ הקרני׳ הוא מפני עבור הרוח הרואה עד שישיג מה שישיג
אבל לא ישימו זה סבה בראו׳ כלל ולא נקבה זאת המחיצה ולא הושמה אשר עליה בהירה
מפני הראות אבל כן רצה השם אע״פ שהיה הראו׳ אפשר בחלוף זה · וכבר נמצאו אצלינו
קצת פסוקים שמשמעם בתחלת העיון זה העניין כאמרו כל׳ אשר הפץ יי׳ עשה וגו׳ ·
וכאמרו ונפשו אותה ויעש · וכאמרו מי יאמר לך מה תעשה · ועניני אלו הפסוקים וכיוצא
בהם הוא שהדברים אשר ירצה השם יעשו בהברה ואין שם מונע ימנע מהעשות׳ רצונו
אלא שהוא יתעלה לא ירצה אלא אפשר ולא כל אפשר אלא מה שגזרה חכמתו להיות׳
כך וכן הפעל הטוב בהכלית השובה שירצה השם לעשותו ולאי׳בדיל בינו ובין הפעל
החוא מונע ואין לו הרשך וזה הוא דעת כל בעל דת ודעת הפילוסופים גם כן · וכן הוא
דעתנו אנחנו שעם מה שנאמינהו שהעולם מחודש רוב חכמתו ויודענו לא יאמינו שזה
ברצון לבד לא בזולתו אבל יאמרו שחכמתו ית׳ אשר תבצר ממנו השגתה חייבה מציאות
זה העולם בכללו בהברה כאשר נמצא והחכמה ההיא בעצמה׳ אשר לא תשתגה חייבה׳
ההעדר קודם שנמצא העולם · ומצא זה הענין נזכר לחכמים הרבה בפיר׳ את הכל עשה

יפה

חמנם חלוק זה לא נזדה חכמתו · ור׳ל למנם חלוק זה וזולת שלחאר שפעולות הש״י
יהיו ע״ב הרצון ולא יהיה כהם תכלית לו מעולם ע״ב שחשון לו שלחאר שהם שפעול
שם״י לא נזדה לזולתו חכמתו : מ״כ הוא נמנע בבחינת היות · ר׳ל מ״כ לפי דעתינו
לחמנו שכל מה שיעשה הש״י בעבור לחאר נזדת וחכמתו מן הכמנע הוא לדעתינו
שיעשה הש״י פעולות ההכל או פעולות השחוק
לחאר יהין בהם תכלית טוב כי כל שעשה הש״י
יש בהם תכלית שלמה : ועניין הלו הפסוקים
וכיוצא בהם · ר״ל לחמנם הפי׳ הלחיתי מהלו
הפסוקים הוא שהדברים שירצם וכו׳ לח שיהיו
כמזדמן׳ ופשוטם שהם שעשה הש״י בעבור לחאר
שיהין לכל בלתי תכלית כלחאר יחשבו זו הכת ז

הטעות

יפה ביניהם. וזה כלו לברוח ממה שצריך לברוח ממנו
והוא שיעשה הפועל פעולה ולא יכוין בה תכלית
כלל כן אמנם המון חכמי תורתינו וכזה בארו נביאינו
והוא שחלקי הפעולות הטבעיות כלם מתוקנות
מסודרות נקשרות קצתם בקצת וכלם ומסובבות
ואין מהן דבר להבל ולא לשחו ולא לריק אבל פעולי
חכמה גדולה כמו שאמר מה רבו מעשיך יי כלם
בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך. ונאמר וכל
מעשהו באמונה. ונאמר יי בחכמה יסד ארץ וגו'
וזה נמשך הרבה אין צריך שיאמין חלופו. והעיון
הפילוסופי יגיור כן שאין שם דבר הבל ולא דבר שחוק
ולא דבר בטלה בכל פעולות הטבע. כל שכן בטבע
הגלגלים שהם יותר מתוקנים ומסודרים כפי מעלת
החמר שלהם. וידע שרוב הספקות המביאו למבוכה
בבקשת תכלית מציאות העולם בכללו או תכלית
כל חלק מחלקיו אמנם שרשים טעות האדם בעצמו
ורמותו שהמציא כלו בגללו לבד. והסבלו בטבע זה
החמר השפל וסבלות המכוון הראשון והוא המציא
כל מה שאפשר מציאותו כי המציאו טוב בלא ספק.
שקצת פעולת השם יתעלה שחוק וקצתם הבל וקצתם ריק. וידע שאשר סבלו זאת ההרהוק
עד שיהיו פעולות השם יתעלה אצלם כפעולו ההבל אשר לא יכוין בהם תכלית כלל אמנם
ברחו משים אותם נמשכות אחר חכמה שלא יביא אל המאס בקרבות העולם וסגרו השער
בזה. וכבר הודעתיך דעת תורתינו בזה העניין והוא שראוי להאמינו שאין הרחק באמרנו
שכל אלו הפעולות מציאותם והערם נמשך אחר חכמתו יתע' ואנחנו נסבל הרבה מאפני
החכמה בפעולותיו. ועל זה הדעת יוסרה תורת משה רבינו כלה בו התחילה וירא אלהים
את כל אשר עשה והנה טוב מאד. ובי השלימה הצור תמים פעלו וגו' ורעהו. ובשתחקור
זה הדעת והדעת הפילוסופי בהשתכל כל הפרקים הקודמים בזה המאמ' הנתלים בזה העניין
לא תמצא ביניהם מחלוקת כלל בדבר מחלקי המציאות כלם ולא תמצא מחלקת אלא במה
שביניהם מקדמות העולם אצלם וחדושו אצלינו והבן זה:

פרק ששה ועשרים

כמו שחלקו אנשי העיון מבעלי התורה אם מעשיו יתעלה נמשכים אחר הכמה או
אחר הרצון לבר לא לבקשת תכלית כלל. כן חלקו זאת המחלקת בעצמה בזה
שנתן לנו מן המצות. שיש מי שלא יבקש לזה סבה כלל ויאמר שהתורות כלם נמשכות
אחר הרצון לבד. ויש מי שיאמר שכל מצוה ואזהרה מהן נמשכת אחר החכמה והמכוון בה
תכלית אחת. ושהמצוות כלם יש להם סבה ומפני התועלת צוה בהם והיות לבלם עלה בלא
שאנחנו נסבל עלת קצתם ולא נדע אפני החכמה בהן. הוא דעתנו בלנו ההמון והסגולות
וכתיבי התורה מבוארים בזה הוקים ומשפטים צדיקים. משפטי יי אמת צדקו יחדיו.
ואלו שנקראים חקים כשעשנו ובשר בחלבו ישעיר המשתלח. ואשר כתבו עליהם החכמים
ז"ל ואמרו דברים שחקקתי לך בבר אין לך רשות להרהר בהן והשטן מקטרג בהן ואומות
העולם משיבין עליהן. לא יאמין המון החכמים שהם ענייניים שאין להם סבה כלל ולא
בוקש להם תכלית כי זה יביא לפעולות ההבל כמו שזכרנו. אבל יאמין המון החכמים שיש
להם עלה ר"ל תכלית מועילה על כל פני אלא שנעלמה ממנו אם לקצור דעתינו או לחסרון
החמתינו. כל המצות אם כן יש להם סבה ר"ל כי למצוה ההיא או לאזהרה יש תכלי מועילה.
מהם מה שהתבאר לנו צד התועלת בהן כאזהרה מן הרציחה ומן הגניבה. ומהן מה שלא
התבארה תועלתם כמו שהתבאר בנזכרים כאסור הערלה וכלאי הכרם. והם אשר
תועלתם מבוארת אצל ההמון יקראו משפטים. ואילו שאין תועלתם מבוארת אצל ההמון
יקראו חקים. ויאמרו תמיד כי לא דבר רק הוא מכם ואם רק הוא מכם. רוצה לומר שאין
נתינת אלו המצות דבר רק שאין תכלית מועילה לו ואם יראה בדבר מהמצות שעניינו כן
החסרון הוא מהשגתכם. וכבר ידעת הדבר המפורסם אצלנו שישלמה ידע סבות המצות
כלן מלבד פרה אדומה. וכן אמרם שהשם העלים סבות המצות שלא יולזלו בהן כמו
שאירע לשלמה בשתי

פרק כו

פעלו כעבד קדום שיסיה כין כיולו כמלך אחר שסיה וכן כל הפעולות הכלות מפחל יתעלה הכמלאות כמלאות והכעדרים כין חיות
לעולם וכין כמלכלה כעם ולא יתמלא פעם אחרת הכל כמסכים אחר חכמה עם שלמנחנו כשכל הרבה מלופלי כחכמה כין שיהיו כעדרים
ופופס כתשלמה אמר ורוח חלכים את כל אחר עשה והנה טוב מאד וכו הכלימה כי אחר כלור חסים פעלו כי כל דרכיו משפט ועדיק אל ומ"ש הרב כמלך
פרק כו חלק שלישי מאמר אם לקצור דעתינו או לחסרון השגתינו וכן זה מ"ש הרב שאין מפלוקת ביניהם וכין הפילוסופים חלק כחדוש העולם וקדמותו:
כפעניי ויעוקב כמשמר וגם לחסרון השגתינו ר"ל קצור השגתינו כי יקרם לשכל מכוחי שלא יוכל להשיג דברים לקושי סעמידה עליהם כעבור קוצר
על כשוב כל כעבור שיהיו יעיינו כקצת הענינים וכקצת הדברים ולכן לא ימלא שכלנו מוכח הל כפעל ולכן כעלם מאמנו תכלית כמאמר שלא יכלה שכלנו מכבח
כי לקצור דעתינו רוצה לומר שכשעיין ירחה כעדר דעתינו ולקצרו כשכלנו ולחמרו ולא לחסרון השגתינו רוצה לומר כי אין ידיעתינו ידיעת כל
חסרון ידיעת כל כפעל הל כפעל ולכן כל המצות יש להם סבה כין שיהיו גלויים לנו הטעמים כין שלא יהיו ולא חשר חוש מוכרחת לחשל ההמון ידקדקו ולא חשר
כך' מצות חשר כתלחר עלהם ר"ל כפשטם כמלוה ידועה לחדם חלקה כעיניו ולחמר שהיא כמלוה כמקה כמו שמוזהרים עמי כחרם שכשם כזה שלא לפשוח יין כסך חלק כעבור לא כתקנון כם ולכן כמי חשמר מן הענין כהוא ולא חקיים
יסור DD א בן

מצות אשר התבארה עלתם · ועל זה העקר נמשכו כל דבריהם וכתובי הספרים יורו עליו · אלא שאני מצאתי דבר לחכמים ז"ל בבראשי' רבה יראה ממנו בתחלת מחשבה שקצת המצות אין להם עלה לא המצוה כהן לבד ולא כוון כהן תכלית אחרת ולא תועלת נמצאת · והוא אמרם שם וכי מה איכפת לו להקדו' ברוך הוא בין מי שהוא שוחט מן הצואר למי שהוא שוחט מן העורף הוי אומר לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריאו' שנאמ' אמרת יי' צרופה וגו' · ועם היות המאמר הזה נפלא מאד שלא ימצא לו דומה בדבריהם פרשתי אני בו פירוש תשמעהו עתה עד שלא נצא מסדר דבריהם כלום ולא נפרד מהשורש המוסכם עליו · והוא היות כל המצות בוקש בהם תכלית מועילה במציאות כי לא דבר רק הוא וגו' · ואמר לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני אני יי' דובר צדק מגיד מישרים · ואשר צריך שיאמינהו כל מי שדעתו שלמה בזה העניין הוא מה שאספרהו · וזה שכלל המצוה יש לה סבה בהכרח ומפני תועלת אחת צוה בה אבל חלקיה הם אשר נאמר בהם שהם למצוה לבד · והמשל בו שהריגת בעלי חיי' לצורך המזון הטוב מבוארת התועלת כמו שאנחנו עתידים לבאר · אמנם היותו בשחיטה לא בנחירה · ובפסיקת הוושט והגרגרת במקום מיוחד · אלו וכיוצא בהן לצרף בהם את הבריות · ובזה יתבאר לך ממשלם שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף · וזכרתי לך זה המשל מפני שבא בדבריהם ז"ל שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף · אבל אמתת הדבר הוא כי כאשר הביא ההכרח לאכילת בעלי חיים כוון למיתה הקלה עם קלות המעשה · שא"א הכאת הצואר אלא בסיף וכיוצ' בו והשחיטה אפשר בכל דבר ולברור מית' קלה התנו חיוד הסכי' · ואשר ראוי להמשיל באמת מעניין החלקי הוא הקרבן כי המצוה בהקרבת הקרבן יש לה תועלת גדולה מבוארת כמו שאני עתיד לבאר · אבל היות הקרבן האחד כבש והאחר איל והיות מספרם מספר מיוחד זה א"א לתת לו עלה כלל · וכל מי שטריד עצמו לתת סבה לדבר מאלו החלקים הוא בעיני משתגע שגעון ארוך ואינו מסיר בזה ההרחקה אך מוסיף הרחק' ומי שידמה שאלו יש להם סבה הוא רחוק מן האמת כמי שידמה שהמצוה כולה היא ללא תועלת נמצאת · ודע שהחכמה חיבה ואם תרצה אמור שהצ' רך מביא להיות שם חלקים שאין להם סבה · וכאלו הוא דבר נמנע בחק התורה שלא יהיה בה דבר מזה הכת · ואפני ההמנעות בו שאמרך למה היה כבש ולא היה איל · השאלה ההיא בעצמה היתה מתחייבת אלו נאמר איל מקום כבש · שא"א מבלתי מין אחד · וכן למה היו שבעה כבשים ולא היו שמנה כן היו שואלים אם היו שמונה או י' או ך' שא"א מבלי מספר בהכרח · וכאלו ידמה זה לטבע האפשר אשר א"א מבלתי היות האחד מן האפשרים · ואין ראוי לשאל למה היה זה האפשר ולא היה זולתו מן האפשרים כי זאת השאלה תתחייב לו היה הנמצא האפש' האחר מקום זה ודע זה העניין והבינהו · ואשר אמרו בו תמיד מהיות לכל מצוה סבה ואשר ידע מהם שלמה הוא תועלת המצוה בכלל לא חקירת כל חלקיה · ואחר שהעניין כן אני רואה לחלוק התרי"ג מצות לכללים רבים · ויהיה כל כלל כולל מצוות רבות שהן ממין אחד או קרובים בעניינם · ואגיד לך סבת כל כלל מהם ואראה תועלתו אשר אין ספק בה ולא מרחה ואח"כ אשוב לכל מצוה בפני עצמה מהמצות ההם אשר יכללם הכלל ההוא ואבאר לך סבתה · עד שלא ישאר מהם רק קצת סבות מעטות מאד הם אשר לא התבארו לי סבתם עד היום · וכן התבאר לי ג"כ קצת חלקי מצות ותנאי קצתם ממה שאיפשר לתת סבתו · והנה תשמע אח"כ כל זה · ואי אפשר לי לבאר לך אלו הסבות כולם אלא אחר שאקדים לך פרקים רבים אכלול בהם הקדמות מועילות שהם הצער' לעניין זה אשר כוונתיו · והם אלו הפרקים אשר אתחיל בהן עתה :

פרק כז

פרק כז לדקדק בה ולדקדק בחלקיה · ר"ל שהאריכה התורה בענייני הדינין והממונות וירושת יותר ממה שהאריכה בענייני הדעות שנתנו לנו לתקון הנפש ; הקיים התמידים · ר"ל החיי' הנפשיים הנצחיי' זה הפרק הוא כדמות מפתח לתת טעמי המצות ושהתורה בכללה מקפת על ב' אלו הסוגים והם שלמות הנפש ושלמות הגוף ;

פרק כח ידיע' דעות רבות · ר"ל חכמת הטבע וחכמת האלהות ; קצת אמונות שאמונתם הכרחית · ר"ל שהאמונה ההיא אינה כן ע"ד האמת כי הש"י לא יתפעל ולא יחר אפו אמנ' הוכרח הנביא להביא הענין כן כדי שירחיקו ההמון מן העול ויראו ויפחדו ממרות הש"י ומפני זה נקראת אמונה הכרחית אמנם האמונה שהיא כן אמון לנפש נקראת אמונה אמתית וזהו שאמר הרב בסמוך אמנם שאר הדעות האמתיות וכו' ;

פרק כט

פרק שבעה ועשרים

כונת כלל התורה שני דברים · והם תקון הנפש · ותקון הגוף · אמנ' תקון הנפש הוא שינתנו להמון דעות אמתיו' כפי יכלתם · ומפני זה יהיה קצתם בפי' · וקצתם במשל שאין בטבע ההמון לסבול השגת הענין ההוא כפי מה שהוא · ואמנם תקון הגוף יהיה בתקון ענייני מחיתם קצתם עם קצתם · וזה העניין ישלם בשני דברים האחד מהם להסיר החמס מביניהם והוא שלא יעשה כל איש מבני אדם הישר בעיניו וברצונו וביכלתו · אבל יעשה כל אחד מהם מה שבו תועלת הכל · והשני ללמד כל איש מבני אדם מדות מועילות (בהכרח) עד שיסודר עניין המדינה · ודע ששתי הכוונות האלה האחת מהן בלא ספק קודמת במעלה והוא תקון הנפש ר"ל נתינת הדעות האמתיות · והשנית קודמת בטבע ובזמן ר"ל תקון הגוף והוא הנהגת המדינה ותקון ענייני אנשיה כפי היכולת · וזאת השנית היא הצריכה יותר תחלה והיא אשר הפליג לדקדק בה ולדקדק בחלקיה כלם מפני שאין יכולת להגיע אל הכוונה הראשונה אלא אחר שיגיעו אל השנית הזאת · והוא שכבר התבאר במופת שהאדם יש לו ב' שלמיות · שלמות ראשון והוא שלמות הגוף · ושלמות אחרון והוא שלמות הנפש · ושלמותו הראשון הוא שיהיה בריא על הטוב שבענייניו הגשמי' · וזה לא יתכן אלא במצאו צרכיו בכל עת אשר יבקשם והם מזונותיו ושאר הנהגת גופו מדירה ומרחץ וזולתם · וזה לא ישלם לאיש אחד לבדו כלל א"א להגיע כל אדם אל זה השיעור אלא בקבוץ המדיני כמו שנודע שהאדם מדיני בטבע · ושלמותו האחרון הוא שיהיה משכיל בפעל והוא שידע כל מה שיכלת האדם לדעתו מכל הנמצאות כפי שלמותו האחרון · ומבואר הוא שזה השלמות האחרון אין בו מעשים ולא מדות ואמנם הוא דעות לבד · וכבר הביא אליהם העיון וחייבה אותם החקירה · ומבואר הוא ג"כ שזה השלמות האחרון הנכבד א"א להגיע אליו אלא אחר הגיע השלמות הראשון · כי האדם א"א לו שיצייר מושכל ואפילו ילמדוהו אותו כל שכן שיתעורר לו מעצמו בעוד שיש לו כאב או רעב חזק או צמא או חום או קור חזק · אבל אחר הגיע השלמות הראשון אפשר להגיע אל השלמות האחרון אשר הוא הנכבד בלא ספק והוא סבת החיים המתמידים לא זולתו · והתורה האמתי' אשר בארנו שהיא אחת ושאין זולתה והיא תורה משה רבינו אמנם באה לתת לנו שתי השלמיו' יחד · ר"ל תקון ענייני בני אדם קצתם עם קצת' בהסיר העול ובקנות המדות הטובות המעולות עד שתתכן עמידת אנשי הארץ והתמדתם על סדר אחד להגיע כל אחד מהם אל שלמותו הראשון · ותקון האמונות ונתינת דעות אמתיות כאשר יגיע השלמות האחרון · וכבר כתבה התורה הב' השלימויות והגידה אלינו שתכלית אלו התורות כולם היא להגיע אליהם אמר ית' ויצונו יי' לעשות את כל החקים האלה ליראה את יי' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה · והקדים הנה השלמות האחרון לפי מעלתו כמו שבארנו שהוא התכלית האחרון והוא אמרו לטוב לנו כל הימים · הנה ידעת אמרם ז"ל בפי' והוא שאמרו ית' למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך · כן אמרו הנה לטוב לנו כל הימים הכונה העניין ההוא בעצמו ר"ל להגיע אל עולם שכולו טוב וארוך והיא העמידה המתמדת · ואמרו לחיותנו כהיום הזה זאת העמידה הגשמית הראשונה הנמשכת קצת זמן אשר לא תשלם מסודרת אלא בקבוץ המדיני כמו שבארנו :

פרק שמונה ועשרים

ממה שצריך שתתעורר עליו הוא שתדע שהדעות האמתיות אשר בהם יגיע השלמות האחרון אמנם נתנה התור' מהן תכליתם וצותה להאמין בהם בכלל · והוא מציאות הש"י · ויחודו · וידיעתו · ויכלתו · ורצונו · וקדמותו · אלו כלם תכליות אחרונו' לא יתבארו בפרט ומוגבלו' אלא אחר ידיעת דעות רבות · ועוד צותה התורה להאמין קצת אמונות שאמונתם הכרחית בתקון ענייני המדינה כאמונתנו שהוא יתעלה יחר אפו במי שימרהו ולזה ראוי שייראו ויפחדו ממרות בו · ואמנם שאר הדעו' האמתיות בכלל זה המציאו' אשר הם החכמות העיוניות כלם כפי רוב מיניהם אשר בהם יתאמתו הדעות ההם אשר הם התכלית האחרון לא צותה התורה עליהם בפירוש כמו שצוה על הראשונות אבל צוה עליהם בכלל והוא אמרו לאהבה את יי' · וכבר ידעת מה שבא מחוזק המצוה באהבה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך · וכבר בארנו במשנ' תורה שזאת האהבה לא תתכן אלא בהשגת המציאות כלו כפי מה שהוא ובחינת חכמתו בו וזכרנו ג"כ שם הערת החכמים על זה העניין · והעולה בידינו מכל מה שהקדמנוהו עתה בזה העניין הוא שכל מצוה אין הפרש בין שתהיה מצות עשה או מצות לא תעשה שיהיה ענינה להסיר העול · או להעיר על מדה טובה מביאה לטוב החברה · או נתינת דעת אמתי שראוי להאמינו · אם לפי העניין בעצמו · או בהיותו הכרחי בהסיר העול · או בלמוד מדות טובות שהמצוה ההיא מבוארו' העלה גלוית התועלת · ואין במצוות ההם לשאול תכליתם · כי לא נבוך אדם כלל ולא שאל למה נצטוינו להאמין שהשם אחד · או למה הוזהרנו מרציחה וגניבה או מן הנקמה ונטילת הדם · או למה נצטוינו באהבת קצתינו אל קצתינו · אבל אשר נבוכו בהם בני אדם ונחלקו הדעות עד שיאמר קצתם שאין בהם תועלת כלל אלא מצוה לבד · ואמרו אחרי' שיש להם תועלת ונעלמה ממנו · הם המצות אשר לא יראה מפשוטם תועלת בא' מן הג' עניינים אשר זכרנו · ר"ל שלא יתנו דעת מן הדעו' האמתיו' · ולא ילמדו מדה טובה · ולא ירחיקו העול · אבל הנראה מעניינם שאין מבא למצו' ההן לא בתקון הנפש בנתינ' אמונה ולא בתקון הגוף בנתינת דרכים וסדרים מועילי' בהנהגת המדינה או הנהגת הבית · כאזהרת משעטנז · וכלאים · ובשר בחלב · והמצוה בכסוי הדם · ועגלה ערופה · ופטר חמור · וכיוצא בהן · והנני עתיד להשמיעך באורי לכלם ונתינת סבותם האמתיות המבוארות במופת מלבד חלקים ומצורת מועטות כמו שזכרתי לך · ואבאר שכל אלו וכיוצא בהן אי אפשר מבלתי שיהיה

לפת בהם פוס טעם והבן זה כי הוא כפלא ומורה על גדולת הרב ישתבח מי שנתן לנו מורה לדק מורה לנו אמתיות בסדור כזה אשר כל בעל שכל התפלא מסדורו כי סדורו הוא כפי הטבע יכים הדברים ראשונה כדי שיוליד תכליתו קבלתי שיסוב לו גנות מהרבים הסכלים אשר יש לבם פס על פני חוץ ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ודרך הרב כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום · והם אלו הפרקים הבאים אחר או כי מדרך הרב להקדים הצעות כדי שיקובל מאמרו אצל מעיני העיון כמו שעשה במעשה בראשית ובמעשה מרכבה ;

פרק כז כוונת כלל התורה ב' דברים והם תקון הנפש ותקון הגוף וגו' לפה שהיה שאדם מורכב מחמר וצורה שהוא הגוף והנפש והיו החכמות שנים לתקן אלו השנים עניינים והם הגוף והנפש ותקון הגוף יקרא חכמה מעשית ותקון הנפש יקרא חכמה עיונית ולמה שהתורה יכלול שני אלו השלמיות יתחייב שכוונת התורה לחייב ב' אלו הדברים ולמה שהתורה להמון נתנה יתחייב שיתנו ב' דעות אמתיות כפי יכולת ההמון לקבלם ולכן יהיו קצת הדעות בפירוש וקצתם במשל מה שאין בטבע האדם להשיגו אלא כפי הדבור הפשוטי · השנית קודמת בטבע בזמן ר"ל תקון הגוף ונגדר בקודם בטבע שבהמצא הקודם לא יתחייב מציאת המאוחר ובהמצא המאוחר יתחייב מציאת הקודם ואם לא ימצא תקון הגוף לא ימצא תקון הנפש ותקון הגוף הוא הכרחי בקיום המדינה ובעבור זה הפליג לדקדק בה ולדקדק בחלקיה ר"ל כי האריך במעשי יותר מבענייני בכללים ובפרטים למה שהוא קודם בטבע ולמה שהוא יותר כצרך בקיום המדינה ולכן תראה שרוב המדינות שנשלמות היום עם שאין להם תקון הנפש כלל בעבור אמונתם קיימו' ואם היו רוב מהשנים שהגיע להם אמונתם האלוהה לפי שימצא מהם תקון הגוף וירושל' עיר הקודש אף שיהיה להם אמונות אמתיות לפי שנאבד ממנה שלמות הגוף נפסדה במהרה כמו שהיה בבית שני אף שבית ראשון נחרבה מפני ע"ז עם שהיו עמו דעות רבות כמו שהעיד עליו ירמיהו ע"ה בספרו וזה הוא ביאר הרב בזה הפרק הנראה השני אלו השלמיות ושתקון הגוף קודם לתקון הנפש בטבע ובזמן והאחר הוא קודם במעל' · לטוב לנו כל הימי' לחיותנו כיום הזה כי לטוב לנו כל הימים הוא להשגת חיי הנפש שהוא העולם הבא כמו שאמר לעולם שכולו טוב לעולם שכלו ארוך ואמרו לחיותנו כהיום הזה העמידה הגשמית הראשונה הנמשכת קצת זמן והקדים השלמות אחרון לפי מעלתו שהאחרון בפסוק הוא קודם בזמן ;

פרק כח מה שצריך שתתעור' עליו שתדע שהדעות האמתיות אשר בהם יגיע השלמות האחרון אמנם וכו' והרצון כי אף שצותה התורה על דעות האמתיות נותה בהם ע"ד הכללות לידע התכליות מבלי הקדמות והרצון שנדע שהוא נמצא ואחד וכן כל שאר התוארים מבלתי שנדע אותם בהקדמותיהם כי זה לא יסבלו המון העם ודי להם ויותר מדי שיאמינו התולדות האלה אף שאלה התולדות לא יתבארו אלא אחר ידיעת דעות רבות הרי התבאר מזה כי ידיעות דעות האמיתיות לא נותה אלא בכלל ועל צד הקבלה לא על צד הידיעה ועוד צותה התורה להאמין קצת אמונות שאמונתם הכרחית בתקון ענייני המדינה כמו שצוה להאמין שהשם יחר אפו ויכעס על עוברי רצונו וזאת האמונה אינה אמיתית כי הוא לא יתפעל ולא יחר אפו כמו שאמר אני ה' לא שניתי וצריך שיאמין זאת האמונה האיש ההמוני שהוא יתפעל ואף שהוא שקר הוא הכרחי בקיום המדינה ולכן נקראו אלו אמונות הכרחיות לא אמתיות ; והמשכיל יבין כי זה כאמר בלשון דברה תורה כלשון בני אדם ושהש"י יש לו פעולות משיאר אפו ושיכעס עם שאין בו לא כעס ולא חרון אף ; אשר בהם יתאמתו הדעות אשר הם תכלית האחרון כמו הדעות אשר אלינו למעלה ; וחזר הרב ושאר וכבן זה שאמרתי האמונות כי פעמים שתהיה האמונה אמיתית היא המכוונת אין לשאול לה שום תכלי' אלא היא התכלי' כאמונת סייחוד

קרשקש פרק כז

וקצתם במשל רוצה לקצת הדברים שאמרו במעשה בראשית ברוצה כו פיה פה כפוקים רבים יש להם פירו' נעלמים ונאמר במשלים לפי שפקודם ממונים ואין בהם סכל שמון להבין אותם

פרק כח

לא יתבארו בפרט מוגבלים הרצון בזה שלא יוכל אדם לעמוד על גבול ידיעתם בשלמות אלא אחר ידיעות רבות אם לא בידעם דרך קבלה וזהו אינם ידיעה אמיתית פשטם יחר אפו על מי שימרהו כמ"ש וחרה אפי והרב פשלם אמר בפ' ל"ו מרא"ח שלא בסמוך לשון חרון אף ולא לשון קנאה אלא בע"ז וזה אינו מדבר בע"ז וכן מלמד ויחר אף בחסה וכן ויחר אף יי' בם וילך ואפשר שאם בספם בתלא אחלוש ונלתם :

פרק כ"ט

הייחוד וקדמות השם ופעמים תהיה האמונה הכרחית אינה כי תכלית אבל כאמרה בתורה להסיר העול ולקנות מדות טובות כאמונה שהשם יחר אפו על מי שיעשוק כמו שאמר וחרה אפי והרגתי אתכם וגו' :

פרק כט ידוע הוא שא"א ע"ה נתגדל באומו' הצ'בה ודעתם שאין אלוה רק הכוכבים וכו' לפיכך שהיו רוב הטעמים אשר נתן הרב במצות אשר יעלם ענייניהם הביא הרב זה הפרק וספור דעות הצבא ונתואר דעות ספוריהם ועניניהם לאמת בזה הטעמים אשר יתן במצות שהוא הכן דעות ההם עם שכלל בהם יסודות אחרים

להם מבוא באחד מן הג'עניינים · אם תקון אמונות או תקון ענייני המדינה אשר לא ישולם כי אם בשני דברים בהסיר העול ובלמוד מדות טובות · והבן מה שאמרנוהו באמונות כי פעמי' שתתן המצוה אמונה אמתית היא המכוונת לא זולת זה כאמונת היחוד · וקדמות השם · ושאינו גוף · ופעמים תהיה האמונה ההיא הכרחית להסיר העול או לקנות מדות טובות · כאמונה שהשם יתעלה יחר אפו על מי שיעשוק · כמו שאמר וחרה אפי והרגתי · וכאמונה שהוא יתעלה ישמע צעקת העשוק או המאונה (מיד) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני :

פרק תשעה ועשרים

ידוע שאברהם אבינו עליו השלום נדל באמונת הצא'בה ודעתם שאין אלוה רק הככבים · וכשאודיעך בפרק הזה ספרידם הנמצאים עתה בידינו אשר נעתקו ללשון הערב ודברי הימים שלהם הקדומים ואגלה לך דעתם מהם ועניינידם · יתבאר לך אמרם בביאור שהככבים הם האלהיות · ושהשמש הוא האלוה הגדול · וכן אמרו עוד (ששאר הככבים החמשה) אלהות אבל שני המאורים הם יותר גדולים · ותמצאם אומרים בביאור שהשמש הוא אשר ינהיג העולם העליון והשפל בזה הלשון אמרוהו · ותמצאם שזכרו בספרים ההם ודברי הימים שלהם עניין אברהם אבינו אמרו בזה הלשון · ואמנם אברהם שנדל בכותא כשחלק עם ההמון ואמר שיש שם עושה בלתי השמש טענו עליו בכך וכך וזכרו בטענותיהם מה שהוא מבואר נגלה מפעולות השמש במציאות ואמר להם ר"ל אברהם צדקת' היא כגרזן ביד החוצב בו · ואחר כן זכרו קצת מטענותיו עליה' וסוף העניין ההוא זכרו שהמלך שם אותו בבית הכלא ושהוא התמיד לטעון עליהם ימים רבים הוא בבי' כלאו · ואחר כן פחד המלך שיפסיד עליו ממלכתו וישיב בני אדם מאמונתם וגרשו המלך (לקצה המזרח) אחר שלקח כל אשר לו תמצא זה העניין מבואר כן בספר הנקרא העבודה הנבטיה · ולא זכרו מה שבא בספרינו הצודקים ולא מה שבא אליו מן הנבואה מפני שהם מכזיבים אותו לחלקו על דעתם הרע · ואין ספק אצלי שהוא ע"ה כאשר חלק על דעת בני אדם כלם שהיו מקללים ומגנים ומבזים אותו התועים ההם · וכאשר סבל הכל בעבור השם וכן הדין לעשות לכבודו נאמר לו ואברכה מברכיך ומקללך אאור · והיה אחרית עניינו מה שנראהו היום מהסכים רוב אנשי העולם להגדילו ולהתברך בו · עד שיתיחס אליו מי שאינו מזרעו ואין חולק עליו ולא מי שיסכל מעלתו אלא שארית (האומה) ההיא השפלה אשר נשארו בקצוו הארץ ככופרי התורך בקצת הצפון וההודיים בקצה הדרום · כי אלו הם שארי' אומת הצאבה כי היא היתה אומה שמלאה כל הארץ · ותכלית מה שהגיע אליו עיון מי שהתפלסף בזמנים ההם שידמה שהשם רוח הגלגל ושהגלגל והככבים הם גוף והשם יתעלה רוחם כבר זכר זה אבובכר אלצאי"ג בפירוש ספר השמע · ולזה האמינו הצאבה כולם קדמות העולם שהשמים אצלם הם האלוה · וחשבו שאדם הראשון איש נולד מזכר ונקבה כשאר בני אדם · אלא שהם מגדילים אותו ואומרים שהו'נביא שליח הלבנה ושהוא קרא לעבדת הלבנה ושיש לו חבורים בעבודת האדמה · וכן אמרו הצאבה שנח עובד אדמה היה ושלא היה רוצה בעבדת הצלמים · ולזה תמצא הצאבה כלם מגנים נח ויאמרו שלא עבד צלם כלל · וכן דברו בספריהם שהוכה והושם בבית הסהר מפני שהיה עובד השם וספרו מענייננו מה שספרו · וחשבו ששת חלק על דעת אדם אביו בעבדתו הירח ויכזבו כזבים מביאים לשחוק מורים על חסרון דעת גדול ועל היותם רחוקים מן הפילוסופות מאד ושהיו בתכלית הסכלות · אמרו על אדם כי כאשר יצא מאקלים (השאם) הקרוב להודו ונכנס באקלים בבל הביא עמו פליאות · מהן אילן של זהב צומח בעל עלים ושעיפים · ואילן של אבן כך · והביא עלה של אילן לח שלא ישרפהו האש · והגיד על אילן שמסך על עשרת אלפים איש ארכו כקומת אדם · והביא עמו שני עלים כל עלה היו מתכסים בו שני אנשים · ויגידו מאלו ההבלים פלאות · ואני תמיה על אנשים שיחשבו שהעולם קדמון ויאמינו עם זה מציאות אלו הנמנעות בטבע למי שידע העיון הטבעי · וכונתם בזכרון אדם וכל מה שמיחסים אליו היא לחזק דעתם בקדמות העולם עד שימשך אחר זה שהככבי' והגלגלים הם האלוה · וכאשר יצא עמודו של עולם והתבאר לו שיש אלוה נפרד לא גוף ולא כח בגוף ושכל אלו הגלגלים והככבים מעשיו · והבין שקרות ההבלים ההם אשר גדל עליהם · התחיל לסתור אמונתם ולזייף דעותם ופרסם כנגדם וקרא בשם יי'אל עולם קריאה שכוללת מציאות האלוה והתחדש העולם מאתו · ולפי הדעות ההם הצבאיו'העמידו הצלמים לככבים צלמי הזהב לשמש · וצלמי הכסף לירח · וחלקו המוצאים והאקלמים לככבים ואמרו שהאקליפ הפלוני אלהיו הככב הפלוני ובנו ההיכלות ושמו בהם הצלמים וחשבו שכחות הככבים שופעות על הצלמים ההם ויבינו וישכילו וישימו בני אדם להנבא ויודיעו לבני אדם תועלותם · וכן אמר באילנות אשר הם מחלק הככבים ההם כשיתיחד האילן ההוא לככב ויטעוהו לשמו ויעשה לו ובו כך וכך תשפיע רוחניות הכוכב שהוא על האילן ההוא וידבר עם בני אדם על דרך נבואה ויתנבאו וידבר עמם בעת השינה תמצא זה כלו כתוב בספריהם אשר אעירך עליהם · ואלו היו נביאי הבעל ונביאי האשרה הנזכרים אצלינו אשר התחזקו בלבם אלו הדעות עד שעזבו את יי' וקראו הבעל עננו · כל זה לפרסום הדעות ההם והתפשט הסכלות והרבה השגעון בעולם או בזה המין מן הדמיונות · ונולדו בהם דעות והיה מהם · מעונן · ומנחש · ומכשף · וחובר חבר · ושואל אוב וידעוני · ודורש אל המתים · וכבר בארנו בחבורנו הגדול משנה תורה שאברהם אבינו עליו השלום התחיל לסתור אלו הדעות בטענות וקריאה חלושה ובפיוס בני אדם ומשך לבבם לעבדת השם בהטיבו להם · עד שבא אדון הנביאים והשלים הכונה וצוה להרוג הכופרים ההם ומחות זכרם ולשרשם מארץ החיים מזבחותיהם תתצון וגומ' · ומנע מהמשך אחר דרכיהם ואמר ולא תלכו בחקת הגוים וגומ' · וכבר ידעת שלשון התורה במקומות רבים שהכונה הראשונה

והנה אומרת הצ'בה דעתם היה שאין אלוה בעולם רק הכוכבים והשב להם אברה' נוקתם ביוה"ש וקרתם אבל הוא כגרזן ביד החוצב ר"ל המניע היתפא' פרזן על החוצב בו · והיה אחרית עניינו מה שנראהו היום מהסכים רוב העולם להגדילו ולהתברך בשמו עד שיתיחס אליו מי שאינו מזרעו ונראה מה שנאמר בנבואה עתה ה'אלפים ומאות מהשנים כראה ואם היה לאום · ותכלית מה שיתפלסף בימים ההם שהשם כח בגוף והוא רוח הגלגל ר"ל כמו והגלגל והכוכבים הם גוף והשם רוחו ואני תמה מאנשים יחשבו שהעולם קדמון ויאמינו עם זה אלו הנמנעות ואמנם הביא הרב אלו ההבלים מדעו' האמונה כי למה שהיו מאמינים כי העולם קדמון והוא דעת פילוסופי'יכולו לחשוב כי מה שאמרו הוא אמת ואמר הרב כי אף שהאמינו שהעולם קדמון יכלו מכל הקש ונמשכו אחר דעות שהם סכלו' נמורות וכל מה שמיחסין לאדם הוא לחזק דעתם בקדמות העולם ולא בעבור זה נמשכו אחר הפילוסופים אבל היתה בעבור שהם שהכוכבים והגלגלים הם האלוה וקראו בשם ה' מבלתי שיתערב עמו דבר מהגשמיות ואמ"ל קרא שהוא האלוה העולם והמחדש ושהשמים הם מחודשים מאתו וזה אמרו ויקרא בשם ה' אל עולם קריאה שכוללת מציאות האלוה ויתחדש העולם מאתו כי שחברהם ביאר שני דברים שהם יסודי התורה והאמונה שיש אלוה בעולם ושאינו לא גוף ולא כח בגוף ושהעולם נתחדש מאתו ובזה הכאתה למה שהאמינו שהאלוהות הם הכוכבי'העמידו להם צלמים וכו' · ואלו הם נביאי האשרה הנזכרים אצלינו והנזכרים למעלה הם נביאי הבעל ויתחזקו בלבבם אלו הדעות ויתפשט הסכלות וירבה השגעון בעולם ובזה המין מן הדמיונות נולדו דעות אחרות והיה מהם מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב או ידעוני ודורש אל המתים אם כן בעבור חשבם שהכוכבים הם האלוהות חשבו שהעולם קדמון ושאינו להם עלה כלל ואח"כ נתחדש בעבור זה לעשות צלמים לכל אחד מהכוכבים ונמשך אחר זה להאמין שהכוכבים משפיעים שפע על הצלמים והצלמים ישפיעו כחותם על בני אדם והם נביאי הבעל וג"כ נמשך לחשוב שהאילנות אשר הם מחלק הכוכב כשיטעוהו לשם הכוכב ישפיע רוחניותו עליו ויחול מהרוחניות האילן על האדם ויתנבא ואחר כן זכו להיות מעוננים בעבור חשבם שהכוכבי' הם אלוהות ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים והנה אברהם התחיל לסתור אלו הדעות בטענות וקריאה חלושה בפיוס בני אדם ומשך לבותם בהטיבו להם עד שבא אדון הנביאים והשלים הכוונה וצוה להרוג הכופרים ההם ולמחות זכרם ולשרשם מארץ חיים כמ"ש מזבחותם תתוצו וכו מהמשך אחר דרכיהם כשני השלמיות שלמות הגוף והנפש עד

אפודי

פרק כט ותכלית מי שהגיע אליו עיון מי שהתפלסף וכו' · רוצה בו'אותם האנשים הנכריים בסרעו לסלק ההגשמה ממנו ית'ודקדקו עליו ואמרו שהוא ית' כח בגלגל ר"ל שיהיה כח בו וזה גם כן אלק מן ההגשמה ולא יצא ממנ' : אילן כשילקחו סעיפיו · וכת' מסטרי ני"ל ולב ז"ל ואני סעיר שבלך סראו שתבין בו בספרי פלאות הקודמי' ובסיפורותיהם כי הוא להבינך סוד מסודות הפלאות ולא תוכל לפרש אמנם אם תבין שמע הקול וכלל בהיר ומלאכת הסים תבין קול כברח וכירק של מרים והקש על זה יתעלה האל עד כאן דבריו ודי בזה : עד

קרקאש

פרק כט

אמנו הכם לרקדת ולשעון פי' אם החרטומי' שאלרים היה אתמונת בא"כ וכבל הבשי' והכפלאות שבשם משה רבינו שהיו מבוארים ומודיעים שיש אלוה בעולם שבגל תמנית היו מדקדקים לשעון בלוהם ולומר שהם בלטו וכסוף וכן אמרו ומשבו פרעוני אנרים בלהטיהם כן ותין אמנם המופתים שר שהקמר לכל שי שמכרם כין מופתי משה ובין מה שהיו עושים החרטומים בהכרם בין משה החרטומין משבה חלה בתבונים אברים ביום שבתוך שועקיבו אחר דעות הפלוסופים שאמינו בקדמות לא שבמשי'דעותיבו על הוכן באמונות המכבי בא"כה ולא היו מאמינים בפנתם אלל ובאמונם זו קבעל הקור' בכללם פלא

הראשונה מן התורה כולה היתה להסיר עבודה זרה ומחות זכרה וכל הנחלה בה וגם לזכרה · וכל מה שמביא לדבר ממעשי כאוב וידעוני והעברה באש וקוסם ומעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ודורש אל המתים · ולהזהיר מהדמות במעשיהם או וכל שכן להמשך אחריהם ואמר בתורה בפירוש שכל מה שחשבוהו עבודה לאלהיהם והתקרבות אליו הוא הדבר המתועב הנמאס אל השם והוא אמרו בו כי כל תועבת יי׳ אשר שנא לאלהיהם ואתה תמצאם זוכרים בספריהם אשר אני עתיד להודיעך אותם שהם היו מקריבים לשמש אלהיהם הגדול שבעה עשלפים ושבעה עכברים ושבעה שרצי אחרי בקצת העניניי ויספיק באילו הועבה לשבעים האנושיים · א כ כל המצות שבאו באזהרה מעבודה זרה וכל הנחלה בה וכל המביא אליה או המיומם לה הם מבוארות התועלת · כפי שהם כולם להציל מן הדעות הרעות המשרידות מכל מה שיעיל בשני השלמיות כעניני השנעון הם אשר גדלו עליהם אבותינו וקנינו · כמו שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה׳ בעבר הנהר ישבו אבותינו מעולם תרח אבי אברהם אבי נחור ויעבדו אלהים אחרים והם אשר אמרו הנביאים הצודקים בהם ואחרי התורה אשר לא יעילו הלבי · ומה גדלה תועלת כל מצוה שהציל נו מזאת הטעות הגדולה ותשיבנו אל האמונה האמתית · והוא שיש לעולם אלוה בורא כל אלו והוא שצריך שיעבד ויאהב ויחד׳א · לא הם הנחשב בהם שהם אלוה · ושזה האלוה האמתי לא יצטרך בקרוב אליו ולהגיע אל רצונו לדבר שיש בו שורה כלל רק אהבתו וירא׳תו לא דבר אחר · והם התכלית בעבודה כמו שאני עתיד לבאר ועתה ישראל מה יי׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את יי׳ גו׳ · והנה אשלים זה העניין אחר זה · ואשוב אל כוונתי עתה ואומר שהרבה מן התורות החבאר לי עניינם והודיעני סבתם עמדי על אמונת הצאבה ומעשיהם ועבודתם · כמו שתשמע כשאבאר עלת המצות הרם אשר יחשב בהן שאין סבה להן · ואני אזכור לך ספרים אשר יתבאר לך מהם כל מה שידעתיו אני מאמונת הצאבה ודעותם · עד שתדע באמת אמתת מה שאומר אותו בנתינת סבת אלו התורות הספר הגדול בזה ספר העבדה הנכשייה העתקת אבן וחשייה · ואני עתיד להזד עך בפרק יבא לזה שמו הצאבה אמונותיה כתובות עם עבודת הארמה וזה הספר מלא שנעונות עיבדי עבודה זרה · וממה שנפשו׳ החמון נושית אליו ונקשרות בו רוצה לומר עשיית השלמאות והורדת הרוחניות והכשוף והשדי׳ והמזיקים וה שוכנים במדברות · וגלגל ג׳כ בספר ההוא שנעינות עצומות ישחקי מהן אנשי השכל חשבו בהן לדקדק ולטעון במופתים המבוארים אשר ירעו בהם כל אנשי העולם שיש אלוה שופט על כל בני העולם כמו שאמר למען תדע כי ליי׳ הארץ ואמר כי אני יי׳ בקרב הארץ יספר על ארם הראשון שהי׳ זכר בספרו שבהודו אילן אחר כשילקחום עיפיו וישליכו הסעיף בארץ יהיה רומש מתנועע כרמישת הנחשי׳ ושיש אילן שרו בצורת אדם ישמע לו קול גרול ויצא ממנו הדבור דבר או דברים · ושעשב שתארו כך כשיקח אדם מעליו וישימהו בבית הצואר שלו יעלם מבני אדם ולא יראו אנה יכנס ומאנה יצא · וכשיקשירו מעט תחת השמים ישמעו בני אדם באויר הסמוך לנו צליל וקולות נוראות כל עוד שהעשן ההוא עולה וכיוצא באלו החלים הרבה יבואם בעניין ספיר בנפלאות הצמחים וסגולות עבודת הקרקע עד שישעין במופתים ויביא לחשוב שהם ישלמו בתחבולות · ומהבלי הספר ההוא שאילן האמלוי (האמלוך) מן האשרות ההם אשר היו עושים אותם כמו שהודעתיך זכר שעמד האילן בנוה י׳ב אלף שנה ושהי׳ לו ריב עם היברוח (בפי׳ הוא מנדרגולא) בי רצה לקחת מקומו ושהאיש שהיה מתנבא מכח אילן האמלוי נפסקה מפנו נבואתו זמן וכאשר שמחו להנבא אחר הזמן ההוא הגיד לו שהיה שרוי בדין עם היברוח ועתידו שיכתוב לכל הדיינים שישפטו ביניהם ויאמרו אי זה מהם הוא הטוב בכשופיהם ויותר פעולה אם האמלוי או היברוח · וההבל ההוא הארוך אשר תבין ממנו כשתעמוד עליו דעות אנשי הזמן ההוא וחכמתם מה היו ואלה היו חכמי כבל הרמוז אליהם בימים ההם החשוכים כי אלו היו אמונתם אשר גדלו עליהם · ולולי זה השעיר אשר התפרסם עתה באומות מאמונת מציאות השם היו ימותינו בלו הזמנים יותר חשוכים מן הימים ההם לא בענייניים אחרים · ואשוב אל כונתי וכספר ההוא ספר על איש מנביאי ע׳ז שהיה שמו תמוז קרא מלך לעבוד השבעה ככבים והי׳ב מזלות והרגו הדוך ההוא הרג משונה וזכר שליל מותי התקבצו הצלמים מקצות הארץ אל ההיכל אשר בבבל אשר לצלם הזהב הגדול אשר הוא צלם השמש והיה הצלם ההוא נתלה בין השמים והארץ ונפל באמצע ההיכל והצלמים כלם סביבו והתחילו לאנות על התמוז ולהגיד מה שקרהו והצלמים כולם בוכים ומקוננים כל הלילה ובעלות השחר עפו הצלמים וישבו להיכליהם בכנפות הארץ · והיה זה מנהג מתמיד בתחלת יום מחודש תמוז יקוננו ויבכו על תמוז ויספרו עליו ויאנו בני אדם · והתבונן וראה איך היו דעות בני אדם בזמנים ההם · ועניין תמוז זה קרמון מאד בצאבה · ומזה הספר העמד על רוב שגעון הצאבה ומעשיהם וחגיהם ואמנם העניין ההוא אשר ספרוהו מענין אדם והנחש ועניין הדעת טוב ורע והרמז ללבוש שלא היה דרך ללובשו · הזהר מאד שלא תשרף דעתך ויעלה בלבבך שמה שאמרוהו היה כלל עניין שאירע לאדם ולא לזולתו ולא היה עניין נמצא כלל · ובמעט התבוננות יתבאר לך שקרותם בכל מה שזכרוהו בהבל ההוא · ויתבאר לך שהוא עניין שבדוהו אחר התורה כאשר התפרסמה באומות ושמעו פשוטו של מעשה בראשי׳ ולקחוהו כלו לפי פשוטו ועשו העניין הרוא כדי שישמיעוהו הפתי ויפותה ויחשוב שהעולם קרמון ושהעניין ההוא הסספיר בתורה כן אירע כמו שגזרו · אע׳פ שכיוצא בך אין צריך הערה על זה כי כבר עלו בירך מן החכמות מה שימנע שכלך מהחלות בו שגעונות הכשדיים והכלדיים והצאבה הערומים מכל חכמה שהיא חכמה באמת · אלא שאני הזהרתי מזה לשמר זולחך כי הרבה יטה החמון להאמין החבלים · ומן הספרים ההם ספר האסטמכום המיוחס לאריסו׳ וחלילה לו מעשיותיו וחם · וכן ספר השלסמאו׳ אשר מהם ספר שטטס וספר השרש ספר מעלו הגלגל והצורו׳ העולות בכל מעלה מהם · וספר מיוחם ג׳כ לאריסו׳ בשלסמאו׳ וספר מיוחם להרמס וספר יצחק הצאבי בטעון בעביר דת הצאבה וספרו הגדול בניסוסי הצאבה ופרשי דתם וחניהם וקרבניהם ותפילותיהם וזולתו מענייני אמונתם אלו כלם אשר זכרתי לך מהם ספרי עבודה זרה אשר נעתקו ללשון הערבי · אין ספק שהם חלק קטן מאד ממה שלא נעתק ולא נמצא גם כן אך אבד ברוב השנים · ואלו אשר הם נמצאים אצלנו היום יכללו רוב דעות הצאבה ומעשיהם המפורסם קצתם היום בעול׳ · ר׳ל בעניין ההיכלות · ועשות דצורות מן

המתכות

עד שיטעון במופתים ויבוא לחשוב שהם בשלמו כתחבולה והרצון בו כ׳כ שם מתריכין בעניין המופתים שהם היה העניין כמו שהם מומרים היה תפשר שיטעון במופתי הכניה שהם ישלמו בתחבולה חלילה : וכל הכופר בע׳ז כמודה בכל התורה כלה והכן זה : ר׳ל כי תורתינו הקדושה והם היה כוללת בתחת לצורתה המשובחת לכל החיושים והכללותן שהם היה העניין כמו שהם מומרים היה תפשר שיטעון במופתי הכניה שהם ישלמו בתחבולה חלילה : וכל הכופר בע׳ז כמודה בכל התורה כלה והכן זה : ר׳ל כי תורתינו הקדושה והם היה כוללת בתחת לצורתה המשובחת לכל החיושים והכללותן מלאכתם מלאכות הם בחלן הזמנים היו יותר מצומצם מן היומים ההם שלא בעניינים אחרים והי׳ החכם ר׳ מהם הרבה כוזה בתחלה כולל הרבה והחשוב שהם ענין הקניני׳ והמון׳ והמדי׳ וזולתם וזולת זה הרבה מהם לא יעילו הלבו ולזולתי מהם היה ענין במנח כלל כמו שלא היה כלל כל מה שחזרו מדעות הכלכה מתחלו ולא מקצר מהם כהכרח הענין הפרק ויתכתר לך שהוא ענין תפר בדמיון תפר התור כשתפרסם׳ ושמעו פשוטו של מעשה כראשי׳ ולקחוהו כלו על פשוטו ועשו העניין הרוא כדי שישמיעוהו הפתי ויפותה ויחשוב שהעולם קדמון וכמו שהם חומרי׳ והכה כוונת הרב בזה הפרק כי כוונת התורה כלה תפשר ויקוטבם תפר עליך תסוב לתחות בדעו׳ שהם מן הלכבות כמו שתחזר מן יפתה לבבכם תפר לבבו פוכה היום ולתחות׳ מן המניחות כמו שתפר מזכחותם תתוצון ותשריהם תכרותון ותבדתם ת׳ם שהם וכבלו שם העניי׳ החלם במקומות הרבה והוא היתה הכוונה הראשונ׳ כוללת לכל התורה כלה מתחלתה ועד סופה כי תנרה׳ היה העתקיל ומפה רבינו המפלים וכבר ידעת תומרם בפירושם המקובל תת כל תפר נוה ה׳ חלילים כיד תפה תת למדת שכל המומה בע׳ז בכופר בכל התורה כלה וכל הכופר

פרק לא

פרק שלשים

פרק אחר ושלשים

פרק לב

פרק לג

פרק לד

פרק לה

פרק לו

פרק לז

פרק לח

פרק לט

פרק מ

פרק מא

פרק מב

פרק מג

פרק מד

פרק מה

פרק מו

פרק מז

פרק מח

פרק מט

פרק נ

פרק נא

פרק נב

פרק נג

פרק נד

על איזה צד פעל אותו השם לא יקרא אותו באיש חכם אבל כשידע הדברים בנסיון כמו הזקנות ואם יש כזה תשובות הם על דרך הדרש והאמת מה שאמר הרב וא"כ כל המצוה שאלו בתרי"ג הוא לבתינת דעת רע או להסיר דעת אמיתי או להסיר עול או להתלמד במדות הטובות והכל נתלה בג' דברים בדעות במעשה הנהגה המדינית או במדות ולא נמנה המאמרי' כי המאמרים אם שיהיו מכלל המעשים המדיניים ומהם ללמד דעת ומהם ללמד מדות ומפני זה הספיק לנו אלו הג' בנתינת המצוה בכל מצות מן המצות :

אפודי

פרק לב והיה העצבים אשר הצטרך אליהם וכו' · ר"ל העצבים שאמרתי שהם לבד כלי החוש והתנועה הם אותם העצבים אשר הם צריכים להשגת החושים כי אלו העצבי' הפשוטים יספיקו בזה או בתנועה קטנה כתנועת העפעף כי יספיקו גם כן העצבים הפשוטים בלתי ערוב דבר אחר ואלו העצבים הפשוטים נולדים ממקומות אבל שאר העצבים הבלתי פשוטים שצריך שיתערב עמהם מיתרי' ועורקים הם נולדי' מחוט השדרה : ולא יבריחו הנפשות וישתוממו ר"ל ולא ישתוממו ג"כ מן התמונה

או להתלמד במדות טובות · או להזהיר ממדות רעות · הכל נתלה בשלשה דברים · בדעות · ובמדות · ובמעשה ההנהגה המדינית · ואשר חייב שלא נמנה המאמרים כי המאמרים אשר זרזה התורה לאומרם או הזהיר מהם · מהם מה שהוא מכלל המעשים המדיניים · ומהם ללמד דעת אמתי · ומהן ללמד מדות · ומפני זה הספיק לנו אלו הג' ענייני' בנתינת סבה בכל מצוה מן המצות :

פרק שנים ושלשים

כשתתבונן בפעילות האלהיות ר"ל הפעולות הטבעיות · יתבאר · לך מהם ערמת השם וחכמתו בבריאת ב"ח והדרגת תנועות האברים ושכונתם קצתם לקצתם · וכן יתבאר לך חכמתו ותחבולתו בהדרגת ענייני כלל האיש עניין אחר עניין · והמשל בהדרגת תנועותיו ושכונת האברים · המוח · מה שלפניו רך מאד · ואשר מאחריו קשה מעט · וחוט השדרה יותר קשה ממנו וכל מה שיתפשט יתקשה · והעצבים הם כלי החוש והתנועה · והיה העצבים אשר הצטרך אליהם בהשגת החושים לבד או בתנועה קטנה שאין בה טורח מעט · כתנועת העפעפים · והלחי · נולדו מן המוח · והעצבי' אשר הוצרך אליהם לתנועת האברים יצאו מחוט השדרה · וכאשר א"א לעצבים מפני רכותם ואפילו היוצאים מחוט השדרה להגיע הפרקים עשה הש"י תחבולה שיצאו בעצב חוטים ונמלאו החוטים ההם בשר ושב עורק · (אחר כן יצא העורק מקצה העצב וכבר החל להתקשות ולהתערב עמו מן החבל חתיכות קשות וישוב מיתר · וידבק המיתר באבר ויחובר בו ואז יוכל העצב להניע האבר על זאת ההדרגה · אמנ' זכרתי לך זה המשל האחד להיותו הנגלה שבפליאות אשר התבארו בספר תועלות האיברים אשר הם כלם מבוארות גלויות למי שהשתכל בהם בשכל זך · וכן הערים השם ועשה תחבולה בכל איש מאישי ב"ח היונקי' להיותו כשיולד בתכלית הרכות ולא יוכל להזון במזון יבש והוכנו לו השדים להוליד החלב מפני שיזון במזון לח קרוב ממזג איבריו · עד שיתנגבו ויתקשו אבריו ראשון ראשון בהדרגה · וכמו זאת ההנהגה בעצמה מן המנהיג ההוא ית' באו דברי' רבים בתורתינו והוא שא"א לצאת מן ההפך אל ההפך פתאום · ולזה א"א לפי טבע האדם שיניח כל מה שהרגיל בו פתאום · וכאשר שלח השם מרע"ה לתתנו ממלכת כהנים וגוי קדוש בידיעתו ית' כמ"ש ובאר אתה הראית לדעת וגו' · וידעת היום והשבות וגו' · ולהנתן לעבדתו כמ"ש ולעבדו בכל לבבכם · ואמר ועבדתם את יי' אלהיכם · ואמר ואותו תעבודו · והיה המנהג המפורסם בעולם כלו שהיו אז רגילין בו והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה להקריב מיני ב"ח בהיכלות ההם אשר היו מעמידי' בהם הצלמים ולהשתחות להם ולקטר לפניהם · והעובדים הפרושים היו · או האנשי' הנתונים לעבדת ההיכלות ההם העשויים לשמש ולירח ולככבי' כמו שבארנו · לא גזר' חכמתו ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם · כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל · והיה דומה אז כאלו יבא נביא בזמננו זה שיקרא לעבודת השם ויאמר השם צוה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה · אבל תהיה עבדתכ' מחשבה מבלתי מעשה · ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקם מהיותם לנבראים ולעניינים דמיוניי' שאין אמתות להם לשמו ית' · וצונו לעשותן לו ית' · וצוונו לבנות היכל לו ועשו לי מקדש · ושיהיה המזבח לשמו מזבח האדמה תעשה לי ושיהיה הקרבן לו אדם כי יקריב מכם קרבן ליי' · ושישתחוו לו ושיקטירו לפניו והזהיר מעשות דבר מאלו העניני' והמעשי' לזולתו זובח לאלהים יחרם וגו' · כי לא תשתחוה לאל אחר · והפריש כהנים לבית המקדש ואמר וכהנו לי · והייב שיוחד להם מתנות על כל פנים שיספיקו להם מפני שהם עסוקים בבית ובקרבנותיו והם מתנות הלוים וכהנים · והגיע התחבולה בזאת הערמה האלהית שנמחה זכר ע"ז והתקיימה הפנה הגדולה האמתית באומתנו והוא מציאות השם ואחדותו · ולא יברחו הנפשות וישתוממו בבטל העבודות אשר הורגלו ולא נודעו עבודות זולתם ·

ואני

פרק לב כשתתבונן בפעולות האלהיות ר"ל הפעולות הטבעיו' יתבאר לך מהם תחבולות השם למה שהקרבנות הם כוללות מצות רבות שהתורה עד שיקרא ספר מיוחד להם והוא ספר תורת כהנים לכן רצה הרב לתת טעם לקרבנות ראשונה וגם מפני שכפי דעת הרב שהקרבנות הם להרחיק מע"ז וזה עיקר כל התורה כלה לכן התחיל הרב לדבר בקרבנות ולמה שראה הרב כגודל חכמתו שרבי' לא יקבלו טעמו לכן הקדים ואמר הקדמות כדי שיקבלו טעמו וריעו ואמר כשתתבונן וכו' והביא הרב משלים לכל א'מב' העניינים בבריאת האיברי' ובהדרג' תנועותיו אחר הוייתו וגדולתו וכמו זאת ההדרגה בעצמה מן ההנהגה הבאו באו דברים רבים בתורתנו והוא שא"א לצאת מן ההפך אל ההפך וכו' · שהוא נוטה תמיד למורגל כי ההרגל מונע גדול להשיג השלמו' כמו שביאר הרב פעמים רבות והיה דומה אז כאלו יבא נביא בזמננו זה שיקרא לעבודת השם ויאמר השם צוה אתכם שלא תתפללו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה אבל תהיה עבודתכם מחשבה מבלי מעשה כמ"ש הנביא אמרו בלבבכם וכו' כי היא עבודה אמתית כמו עבודת השכלים הנבדלים כי אין אומר ואין דברים אלא כל העבודה שכלית הנביא האומר זה לא די שלא יקובלו מאמריו אבל היו עושין לו ד' מיתות ב"ד למה שהוא הפך המורגל וכן העניין בענין הקרבנות ושכן אמרו והיה דומה אז כאלו יבא נביא וכו' כי הוא מאמר נכבד לקיים מה שאמ' בקרבנו' והפריש כהנים לעבודת המקדש ואמר וכהנו לי והכלל כי כל מה שהיה נעשה לע"ז העתיק השם המקדש והמזבח והקרבן והעבודות כלם והכהנים שיהיו כלם לשמו ונתקיים הפנה הגדולה · וכו' ובעבור שנתקיים הפנה הגדולה והוא מציאות השם ואחדותו ונמחק זכר ע"ז היו כל הקרבנות לריח ניחוח והוא דעת הרב בקרבנות כי נצטוו עליהם בעבור שהורגלו בהם בע"ז וא"א להם להסליק מה שהורגלו עליו לכן כדי להרחיקם ממה שהורגלו עליו לזה הקרבנות עד שנמחק מעולם זכר ע"ז : ויתקיים הפנה הגדולה והוא מציאות הש"י ואחדותו · ורבים מהחכמים הקשו אם היה אמת שהקרבנות אין להם כונה בעצמם אבל להרחיק מע"ז למה הקריב נח קרבן וקודם הקרבן והשבע מעבור אף נח עוד על הארץ ושמואל הנביא למה הקריב טלה חלב בהיכר פלשתי' על ישרא' ויעלהו עולה כליל לה' והחכם רמב"ן מכללם הקשה ג"כ למה הקריב אדם הראשון וקין והבל קרבן ונח ובלעם למה הקריבו קרבן אם טעם הקרבן להרחיק מע"ז והחכמים המחזיקים כדברי הרב היו משיבין על זה התואר שאי אפשר שלא היתה ע"ז בעולם בעת נח כי כן כתיב כי כל עוד שאדם נמל' בעול' יש ע"ז בעול' מעבוד אף אלי' ואו לא יעבדם ולכן הקריב נח וזולת' קרבן ואמ' הח"ר משה הנרבוני אבי אני משיב הנה לאמת אם הקרבנות מכוונים בעצמם אם לא כי אין זה מוטל עלי הנה במה שהוא פירוש אבל המוטל עלי להבינך דברי הרב ואני אומר כי לא המקשים ולא המתירים הקושיא הבינו דברי הרב אם המקשים כי הקשו על מה שלא אמרו הרב ואם המתירים כי קבלו הקושיא ונצטרכו להתיר' והביאו מה שאינו והוא שיש ע"ז בעולם כשאינם עובד וביא' זה כי רבינו משה לא אמ' שטע' הקרבן להרחיק מע"ז כמו שדמו המקשי' והתירו המתירים ואם הוא כונתך ממלו אבל אמר שהעבודה המורגלת לבמשב לאלוה הוא העבודות ההם לעשותם לו יתעלה בשתחות לו ושיקטירו לפניו כמו שנוה שנתפלל אליו אלא שמה שהביא לצוותנו לעשות אלו העבודות שהיו רגילים בהם לעשות לנבראי' ולענייני' ההם הדומים והנחשבי' להם לאלוהות ואלו הוא מושכל ראשון שאלוה ראוי שיתבך שאלו הקרבנו ולא היינו יכולי' לעזבם לבלתי עבוד בהם מה שאמינהו באלוה ולזה יתע' שכמו שהיינו עובדים באו העבודו' לצלמי' ולאלוהות ההם ככה נעבוד לשם כדי שיתאמ' בזה אמונתינו לא שנו' הקרבן להרחיק מע"ז אבל נוכו כן לעבוד את ה' כמו שהורגלנו לעבו' אותו כן כמו שנעבדהו בתפילותיו ובתעניותיו ואם נוכל לעבדו בלב לבד והיה עבוד' אמיתית וא"כ רמב"ן ז"ל שאמ' אם טעם הקרבן הרחקה מע"ז למה הקריב אדם הראשון והבל ונח ואם לא היתה ע"ז למה הקריב קרבן · התשובה אמיתית על זה שגם הקריב הקרבן לעבוד ה' בו כמנהג ומה שהביא התור' לצוותינו בו הוא ההרגל והמנהג מפני שלא נוכל להמלט מלעבוד בו מה שאמינהו באלוה כמו שלא נוכל להמנע מלהתפלל למי שהוא אלהינו וכמו שנאמינהו שהש"י יקבל תפילתנו וזעקותנו ואם נוכל לעבדו בלב בלי דבור והוא המכוון בעצמו בראשונה ולו' עבדו נח בקרבנו ואולת' ויתכוונו במעשה הקרבן יעלה המחשבה בו יתעלה ונשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים זו היא התשובה האמיתית על זאת הקושיא למי שיחוק בדברי הרב ואני תמה על המקשה כי הוא היה חכם בקבלה ובטיח לא בחכמת הדבר אבל אפלא על כל החכמים שראיתי עיניהם וידעו במלאכת ההגיון איך הודו לזאת הקושיא ונתנו לה מקום ומה שיורה אותך על כי כוונת הרב הוא מה שאמרתי לך לא מה שחשבוהו אמרו לא גזרה חכמתו שצוה להניח מיני העבודות כלם ולבטלם וכו' ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם לא אמר מפני הרחקת ע"ז ואם הוא אמת שנמשך ממנו אבל ומפני שלא יוכלו לסבול להניחם כענין התפלה והצום אלו היום וכמו כן אמרו כאשר היה מין מן העבודה על לב הכונה השנית ידמה לזעקה ולתפלה ראה שיתחלף בפחות או יותר בקרבה אל הכוונה הראשונה ע"כ דברי החכם הנזכר · ואני המפרש אומר שהמקשים והמתירים הבינו

פרק לב

ושנתקים מסיותם לנכרים ולענינים אשר אין להם אמתות לשמו ית' פי' שנתקן אותם שעבודות הנעשים לכוכבים ולצלמים ונוס שלא ישמו אלא לשמו :

פרק לג

ואני יודע שנפשך תברח מזה העניין בהבר' בתחלת מחשבה ויכבר עליך ותשאלני בלבך ותאמר לי איך יבאו מצוות ופעולו' עצומות מבוארות מאד והוא להם וזמנים והם כלם בלתי מבוינים לעצמם אבל הם מפני דבר אחר כאלו הם תחבולה שעשה השם לנו להניע אל כיונתו הראשונה · ואי זה מונע היה אצלו לצוות לנו כוונתו הראשונה ויתן בנו יכלת לקבל' ולא היה צריך לאלו אשר חשבת שהם על צד הכוונ' השנייה · שמע תשובתי אשר תסיר מלבך זה החלי ויגלה לך אמתת מה שעוררתיך עליו · והוא שכבר בא התורה כמו זה העניין בשור' והוא אשר ולא נתם אלהים דרך ארץ פלשתים וגו' ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף וגו' · וכמו שו' סב השם אותם מן הדרך הישרה אשר היה מכוונ' תחלה מפני ירא' מן שלא היו יכולי' לסבלו לפי הטבע אל דרך אחרה עד שתגיע הכוונה דרא שונה · כן ציה בזאת המצוה אשר זכרנו מפני ירא' מה שאין יכלת לנפש לקבלו לפי הטבע עד שיגיע הכונה הראשונה והיא השגתו יהעלה והנחת עבודה זרה · כי כמו שאין בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבדות בחמר ובלבנים ורדומה לדם ואחר כן ירוץ ידיו לשעתו מלבלובם וילדם עם ילידי הענק פתאם · כן אין בטבעו שיגדל על מיני ו בים מן העבורות ומעשים מורגלים שכבר נטו אליהם הנפשו' עד ששבו כמושכל ראשון ויניחם כלם פתאום · ובמו שיהיה מחכמת השם להסב אותם בדבר עד שילמדו גבורה כמו שנוע שהלילה במדבר ובזיעוז הנאות הניף מרחש' ד' וכיוצא בדם יול דו גבורה והחפם יולידו ריך לבב · ונולדו גם כן אנשים שלא דרגילו בשפיות ובעבדות · וכך זה היה במצוות אלהיות על יד משה רבינו על פי יי' ידנו ועל פי יי' יסעו · את כשמור יי' שמרו על פי יי' ביד משה · כן בא זה החלק מן התירה בתחבולה אלהית עד שישארו עם מין המעשה המורגל כדי שתעלה בידם האמונה אשר היא הכונה הראשונה · ושאלתך אי זה מונע היה לשם מצוותינו כוונתי הראשונה ויו ן לנו יכולת לקבלה · תחייב זאת השאלה השנית ויאמ' לך ואי זה מונע היה לשם שינ' ם דרך ארץ פלשתי' ויתן להם יכולת להלחם ולא היה צריך לזה הסביב בעמוד ענן יומם ועמוד האש לילה · וכן תחייב שאלה שלישית על סבת היעדים הטובים אשר יער על שמירת המצוות והיעדים הרעים אשר יער על העבירות · ויאמר אחר שכונת השם הראש ונה ורצונו היה שנאבין זאת התורה ונעשה בכל הבתוב בה למה לא נתן לנו יכולת לקבלה ולעשות תמיד · ולא היה עושה לנו תחבולה להשיב לנו אם נעבדהו ולו נקם ממנו אם נמרהו ולעשות דטיבות הרם כלם והנקמות החם כלם · כי זאת גם כן תחבולה שעשה השם לנו ער שיגיע ממנו אל כונתו הרא שונה · ואי זה מונע היה אצלו לתת רצון מעשה העבדו' אשר רצה ורחוק העבדות אשר מאסם טבע מוטבע בנו · והתשובה על א' ו השאלות השלש וכל מ' שהוא ממינם תשובה אחת כוללת · והיא שהאיותות כלם אף על פי שהם שנוי טבע ישנה השם איש אחר מאישי הנמצאות אך טבע בני אדם לא ישנהו השם כלל על צד המופת · ומפני זה השרש הגדול אמרו מי יתן והיה לבבם זה ונו' · ומפני זה באר המצוה והאזהרה והגמול והעונש וכבר בארנו זאת הפנה במופתים במקומות רבים מחבורינו · ולא אמרתי זה מפני שאני מאמין ששנוי טבע כל אחר מבני אדם קשה על השם ית' אך הוא אפשר ונופל תחת היכולת · אלא שהוא לא רצה כלל לעשות זה ולא ירצהו לעול' בפי הפנות התוריות · ואלו היה מרצונו לשנות טבע כל איש מבני אדם למה שירצהו יהעלה מן הראש ההוא היה בטל שליחות הנביאים ונתינת התורה כלה · ואשוב אל כונתי ואומר כי כאשר היה זה המין מן העבודה רוצה לומר הקרבנו' על צד הכונה השנית · והצעקה והתפלה ויוצא בהן ממעשה העבודות יותר קרובות אל הכונה הראשונה והכרחיות בהניע אליו · שם בין שני המינים הפרש גדול · והוא שזה המין מן העבודה רוצה לומר קרבת הקרבנות אע"פי שרם לשמו יתעלה לא חייב עלינו כמו שהיה בתחלה · רוצה לומר שנקריב בכל מקום ובכל זמן · ולא שנעשה היכל כאשר יזדמן · וישקריב מי שיזדמן הרפין ימלא את ידו · אבל נאסר כל זה עלינו והושם בית אחד אל המקום אשר יבחר יי' · ואין מקריבין בזולתו אמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה · ולא יהיה בדן אלא זרע המיוחד · כל זה הענין למעט זה המין מן העבודו' שלא יהיה ממנו אלא מה שלא נזרה חכמתו להניחו לגמרי · אבל התפלה והתחנה היא מותרת בכל מקום · וכל מי שיזדמן

אפודי

בתמונה אשר היה בכונה הרחשונה · ר"ל ובין מניעותיו ית' מהדומין ובקושיותו מיקשה: חלק שהות לת' רצה כלל לעשות זה ולא ירצהו · ר"ל והנה הרב כלל בתוך הדברים המעטים הקצרים סוד סיבולת והוא סוד עמוס וצורת כי הוא יתעלה לת ישתנה ולת יתפעל ; וכן

וכן הציצית והמזוזה וכו' . ר"ל כי אלו מינים ככל מקו' ורוב המצות לאמנם לאו
כזה : ר"ל ברוב המצות כאו בעבייני הקרבנות : הביאנו מזה והבחבל בו .
כי עבייני הקרבנות הם תיכף מכוונים כוונה רחמנוה אלא כוונה אבית בהעתיקם מן
הדעות הכם הבניות גם רמז הרב אל סוד מיכולת :

פרק לג

ר"ל שאם יתנשם מיגון ' יחבל לא תוכם .
פנאם ברחיצת גופם בתיגוני וכבוני בגדיהם
תחבל בתוך גופם יש עוסקים בתרפים ומשתים
ומשכבים מזה תחרי התחות בגשמיות ויתבחרו
לך סבות מבות רבות : ר"ל בלאסור נזה לאסור
ערלה והרכה מהמצות שיבחר הרב במצוה
מצוה מהם : פרק לד

וכן הציצית · והמזוזה · והתפילין · וזולתן מן העבודות
הדומות להן · ובעבר זה העניין אשר גליתי לך נמצא
הרבה בספרי הנביאים שמוכיחים בני אדם על רוב
השתדלותם והתחזקת להבי הקרבנות · ובארו להן
שאינן מכוונין לעצמן בוונת צריכה מאד · ושהשם
אינו צריך אליהם · אמר שמואל החפץ לשם
בעולות וזבחים כשמע בקול יי' · ואמר ישעיה למה לי רוב זבחכם יאמר יי' · ואמ' ירמיה
כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתי ביום הוציאי אותם מארץ מצרי על דברי עולה וזבח
כי אם את הדבר הזה צויתי אות' לאמ' שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם.
וכבר הקשה זה המאמר בעיני כל מי שראיתי דברין או שמעתים ואמר איך יאמר ירמי על
השם שלא צינו בדברי עולה וזבח ורוב המצות אמנם באו בזה · כונת זה המאמר הוא מה
שבארתי לך זה שהוא אמר שהכונה הרא שונה אמנם היא שתש יגוני ולא תעבדו זולתי
והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם · וזאת המציה בהקרבה וכוין אל הבית אמנ' היתה
בעבור שתעלה בידינו זאת הפנה ובעבורה העתקתי אלו העבודות לשבתי עד שימחה שם
עבודה זרה ותתקיים פנת יחודי · ובאתם אתם ובטלתם התכלית ההיא והתחזקתם במדה
שנעשה בעבודה · והיא שאתם מסתקתם במציאותי כחשו ביי' ויאמרו לא הוא · ועברתם
עבודה זרה וקטרתם לבעל והלוך אחרי אלהים אחרים ובאתם אל הבית ונו' · ונשארתם
מכונים אל היכל יי' ומקריבים הקרבנות אשר לא היו מכונים כונה ראשונה · ולי בפירוש זה
הפסק פנים אחרים והוא מביא לזה הענין בעצמו אשר זכרנוהו והוא שכבר התבאר בכתו'
ובקבלה יחד שתחל מצות שנצטיינו בה לא היו בה דברי עולה וזבח כלל · ואין צרי שתטריד
בלל שכתך בפסח מצרים כי הוא היתה לסבה מביארת גלויה כמו שאני עתיד לבאר · ועוד
שהמצוה היתה בארץ מצרים · והמציה הרמוי אליה בזה הפסוק הוא מה שנצטיינו בי אחר
יציאת מצרים · ולזה התנה בזה הפסוק ואמר ביום הוציאי אותם מארץ מצרים · כי תהלת
צווי שבא אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטיינו בו במרה והוא אמרו לנו שם אם שמוע
תשמע בקול יי' אלהיך וגו' שם שם לו חק ומשפט וגומר · ובאה הקבלה האמתית שבת ודינין
במרה אפק"ד · והחק הרמוז אליו הוא שבת · והמשפט הוא הדינין והוא הסרת העול ·
וזאת היא הכונה הראשונה כמו שבארנו ר"ל אמונו הדעות האמתיות והוא חדוש העולם.
וכבר ידעת שעקר מצות שבת אמנם היא לחזק זאת הפנה ולקיימה כמו שבארנו
(תלק פ"ח) בזה המאמר · והכונה עוד עם אמתת הדעות להסיר העול מבני אדם · הנה
כבר התבאר לך שהמצוה הראשונה לא היו בה דברי עולה וזבח אחר שהם על צד הכונה
השנית כמו שזכרנו · וזה הענין בעצמו אשר אמרו ירמיהו הוא אשר נאמר בתהלים על
צד התוכחה לאומה בסבלה הכונה הראשונה ולא היתה מבדלת ביניה ובין הכונה השנית.
אמר שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי לא על זבחיך אוכיחך
ועולותי נגדי תמיד אם אקח מביתך פר ממכלאותיך עתודים · ובכל מקום שנכפל זה הענין זאת היא הכונה בו והבינהו
מאד והסתכל בו :

פרק שלשה ושלשים

מכלל כוונת התורה השלמה נם כן להרחיק התאות ולביז בהם ולמעטם בכל יכולת שלא יכוון מהם אלא ההכרחי · ובבר
ידעת שרוב תאות ההמון ושלותם אמנם היא בהרבות · במאכל · ובמשתה · ובמשגל · וזהו המבטל לשלמות
האדם האחרון המזיק לו גם כן בשלמותו הראשון המפסיד לרוב ענייני אנשי המדינה והנהגת הבית · כי בהמשך אחר התאוה לבר
כמו שיעשו הסכלים יבטלו התשוקות העיוניו' ויפסד הגיוף ויאבד האדם קידם זמנו ד"ש בעיו וירבו האנחות והראגו' ותתרבה הקנאה
והשנאה והמלחמו' לקחת מה שביד זולתי · והמביא לכל זה היות הסבל משים ההנאה לבד תכלית מכוונת לעצמה · ולזה עשרה
שם יתעלה תחבילה בתתו לנו מצות שיבטלו זה התכלית ויחזיקו מחשוב בה בכל צד ומנע מכל מה שמביא לרוב תאוה ולהנאה
לבד · וזה כונה גדולה מכונו' זאת התור' · הלא תשתכל דברי התורה איך שציוה להרוג מי שנראה מעניינו שהוא מרבה בבקשת
הנאת המאכל והמשתה' והיא בן סורר ומורה · והוא אמרו זולל וסובא · וצוה לרגים אותו באבני' ולטהר לבערו מן העולם קיד' שיגרל
עניינו ויתיסר רבים ויפסיד ענייני אנשים טובים ברוב תאותו · וכן מכלל כוונית התורה · הרגות · ושיהיה אדם נשמע להבריו · ושלא
יהיה קשה בלתי נשמע להבריו · אך יהיה עושה רצון הבריו ועונה אותם ונשמע אליהם לחפצם ושב אל רצונם · כבר ידעה מצותו
יתעלה ומלתם את ערלת לבבכם ועורפכם לא תקשו עוד · הסבת ושמע ישרא' · אם תאבו ושמיעתם · ונאמר במי שנשמע לקבל
מה שצריך לקבלו ושמענו ועשינו ונאמר בו על צד המשל משכני אחריך נרוצה · וכן מכוונת התורה דט"ו והקדושה כלומר
הרחקת המשגל ולהשטר ממנו ולמעטו בכל אשר יוכל · כמו שאני עתיד לבאר (בפרק מ"ט מזה הספר) שבשצוה השם יתעל' לקדש
האומה לקבל התורה אמר וקדשתם היום ומחר ואמר אל תגשו אל אשה · הנה באר שהקדושה היא הרחקת המשגל · כמו שבאר
ג"כ שהנחת שתיית היין קדושה באמרו בנזיר קדוש יהיה · ולשון ספרא והתקדשם והייתם קדושים זו קדושת מצות · וכמו שקראה
התורה עשיית אלו המצו' קדושה וטהרה · כן קראה העברת אלו המצו' עשיית הדברים המגונים טומאה · כמו שאבאר אמנם
נקוי הבגדים ורחיצת הגוף וניקוי הזיעה והלכלוכים הוא גם כן מכוונת זאת התור' · אך אחר טהרת המעשים ושהרת הלב מן הדעות
המאוות והמדו' המגונות · אמנם שיסגיף לאדם נקוי הנראה ברחיצה וטהרת הבגדים לבד עם רוב התאוה בתענוגים והשלות
במאכלי' ובמשגל היא בתכלית הגנות · אמר ישעיה בזה המתקדשים והמטהרים אל הגנות אחר אח' בתוך אוכלי בשר החזיר וגו' ·
אמר שהם יטהרו ויתקדשו במקומות המגולים והמפורסמים · ואחר כן יתיחדו בחדרים ותוך בתיהם במרים וחשאתם בהשתלהם
לאכול האסורים החזיר והשקץ והעכבר · ושמא הוא רומז באמרו אחר אח' בתוך להתיחד במשגל האסור · והעולה מן המאמר
שנגליהם מנוקים אבל תוכם הם עם תאותם וחנאת גופם ואין זה כונת התורה · אבל הכונה הראשונה למיעט התאוה ולנקות
הנגלה אחר נקוי הנסתר · וכבר העיר שלמה על מי שיכין אל רחיצת הגוף וטהרת הבגדים והמעשים מלוכלכים וחמדות רעות ·
אמר שלמה דור טהור בעיניו ומצואתו לא ריחץ דור מה רמו וגומר · וכשתשתכל גם כן באלו הכונות אשר זכרנו בזה הפרק
יתבארו לך סבות מצות רבות היו סבותיהם נסבלות קודם ידיעת אלו הכוונות כמו שאבאר אחר זה :

פרק ארבעה ושלשים

מה שצריך שתדעהו גם כן שהתור' לא תביט לדבר הזר · ולא תהיה התורה כפי העניין המועט · אבל כל מה שירצה ללמדו מדעת או מדה או מעשה מועיל אמנם יכוון בו העניינים שהם על הרוב ולא יביטו לעניין הנמצא מעט ולא להזק שיבא לאחד מבני אדם מפני השעור ההוא וההנהג' ההיא התוריה · כי התורה היא עניין אלהי ועליך לבחון העניינים הטבעיים אשר התועלות ההם הכוללות הנמצאות בהם יש בכללם ויתחייב מהם נזקים פרטים כמו שהתבאר מדברינו ודברי זולתינו · ולפי זאת הבחינה גם כן אין לתמוה מהיות כונת התורה לא תשלם בכל איש ואיש אבל יתחייב בהכרח מציאות אנשים לא תשלימם ההנהגה ההיא התוריה · כי הצורות הטבעיות המיניות לא יתנו כל מה שראוי בכל איש ואיש כי הכל מאל אחד יתעלה ופעלה אחת וכולם נתנו מרועה אחד · והלופיזה ומנע · וכבר בארנו (בפ"ק ט"ו מזה החלק) שלנמנע טבע קיים לא ישתנה לעולם · ולפי זאת הבחינה גם כן אי אפשר שיהיו התורות נתונות לפי ענייני האנשים והזמנים המתחלפים כרמות הרפואה אשר רפואת כל איש מיוחדת לפי מזגו הנמצא בשעתו · אבל צריך שתהיה ההנהגה התוריה מוחלטת כוללת לכל ואע"פ שהיא ראויה לקצת אנשים ולאחרים אינה ראויה · כי אלו היה לפי האנשים היה נופל ההפסד בכל ונתת דבריך לשיעורים · ומפני זה אין ראוי שיקשרו העניינים המכוונים כונה ראשונה מן התורה לא בזמן ולא במקום · אבל יהיו החקים והמשפטים מוחלטים סתם וכוללים כמו שאמר יתעלה הקהל חקה אחת לכם · ואמנם יכוון בהם התקנות הכוללות על הרוב כמו שבארנו · ואחר הקדימי אלו ההקדמות אתחיל לבאר מה שכונתי לבארו :

פרק חמשה ושלשים

ראיתי לחלק המצות כלם לפי זאת הכוונה אל י"ד כללים : הכלל הראשון כולל המצוות אשר הם דעות שרשיות והם אשר ספרנום בהלכות יסודי התורה ומן הכלל הזה עוד התשובה והתעניות כמו שאבאר · ולא יאמר בנתינת הדעות האמתיו' והמועילות כאמונת התורה מה תועלת כמו שביארנו : הכלל השני כולל המצות הנתלות באסיר ע"ז והם אשר מנינו אותם בהלכות ע"ז ודע שכלאי בגדים וערלה וכלאי הכרם הם ג"כ מזה הכלל כמו שיתבאר · וסבת זה הכלל ג"כ ידועה מפני שהיא לאמת הדעו' האמתיו' ולהשאירם לנצח בהמון : הכלל השלישי כולל המצות התלויות בתקון המדות והם אשר ספרנום בהלכות דעות · וידוע שבטיב המדות תשלם חברת בני אדם וקבוציהם אשר הוא הכרחי לסדור בני אדם : הכלל הרביעי כולל המצוות התלוייות בצדקות ובהלואו' ובמתנו' ומה שנמשך עמהם כערכין והחרמין ודיני המלוה והעבדים וכל המצות אשר נמנו בספר זרעים מלבד הכלאים והערלה · וסבת אלו כולם מבוארת כי תועלתם חוזרת על הכל חלילה כי העשיר היום הוא או זרעו יהיה עני למחר והעני היום הוא או בנו יהיה עשיר למחר : הכלל החמישי כולל המצוות התלויות במניעת העול והחמס והם אשר כלל אותם ספרי נזיקין מחבורינו · ותועלת זה הכלל מבוארת :

הכלל הששי כולל המצות התלויות בדיני (ממונות) כדין גנב וגזלן ודין עדים זוממין ורוב מה שספרנים בספר שופטים · ותועלת כל אלו מבוארת שאם לא יענש החוטא והחומס לא יסתלק נזק בשום פנים ולא יסתלק חושב להרע · ולא כשטו' החושבים שהנחת דיני התשלומין הוא חמלה על בני אדם אבל הוא אכזריות גמורה והפסד סדר המדינה · אבל החמלה הוא מה שצוה בו השם יתעלה שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך : הכלל השביעי כולל דיני ממון התלויים בעסק בני אדם קצתם עם קצתם כהלואה והשכירות והפקדונו' והמקח והממכר וכיוצא באלו והירושו' מזה הכת והם המצות אשר ספרנום בספר קניין ומשפטים · ותועלת זה הכלל מבוארת כי זה השתתפות בממון הכרחי לבני אדם בכל מדינה ואי אפשר בלא נתינת דרכי יושר באלו העסקים ולשיערם שיעור מועיל : הכלל השמיני הוא כולל מצות הימים הידועים כלומר שבתות וימים טובים והם אשר ספרנום בספר זמנים · והתורה בארה עלת כל יום מהם וזכרה סבתו ושהוא להגיע אל דעת אמתי או למנוחת גוף או לשניהם יחד כמו שאני עתיד לבאר : הכלל התשיעי כולל שאר העבודו' הכוללו' המעשיות כתפילה וק"ש ושאר מה שספרנים בספר אהבה מלבד המילה · ותועלת זה הכלל היא מבוארת שהוא כלו מעשים שמחזקים הדעות באהבת השם יתעלה ומה שצריך שיאמן בו ושיוחס אליו :

הכלל

שם טוב

פרק לד מה שצריך שתדעהו גם כן שהתורה לא תביט לדבר הזר ולא תהיה התורה כפי העניין המיעט וכו' למה שהתורה באה לתקן הגוף והנפש וכבר יתבאר שלא יתקנם כי למה שהתורה ידבר כפי לשון בני אדם ויביא לאחד לחשוב שהתורה יגיע לשלמות האחרון כי רבים הם מנשיקים למה שירצו כתובי התורה מורים על הגשמות יאמינו בה כי רבים מאנשי העיון יפגעו במה שהורגלו וגם כן יבא הזק לאדם מפני עשות המצות התוריות והרבה בזה כי יש צדיק אובד בצדקו וגם זה אם לא יגיד ונשא עוני וכבר יבא לאדם מזה נזקים גדולים וגם כן מזה כי על פי שנים עדים יקום דבר להרוג ולהמית וכבר יבא זה להרוג איש צדיק תמים שמודע כשערים שלא עשה מה שהעידו עליו והנה מביא לחשוב שהתורה אינה לא שלימות הגוף ולא שלמות הנפש לסלק זה הספק המעמם בא זה הפרק והוא פרק בתכלית העלוי והוא אמר מה שצריך שתדעהו וכו' ולא תביט לעניין הנמצא על המעט והם"ב כי התועלת הכח לכן מפני שיגיד מה שירע כהעדת עדות יותר טוב מהרע המגיע ממנו כי הרע המגיע ממנו הוא במקרה ועל המעט והטוב הוא בעצם ועל הרוב שלא תראה כי התורה עניין אלהי ועליך לבחון העניינים הטבעיים הבאים מאת האלוה אשר התועלת ההם כוללות על"ז כתחייב מהם נזקים פרטיים כמטר על פני הארץ להשקות את פני האדמה ויהיו בהם אנשים וכבר יקרה איש תם וצדיק בנפש שוטף והגשם אשר בחורף פגע חיים כבר יכה על ראש תם וצדיק בהיותו תחת הראש כהרג וימיתהו והנה אלהית לא תמנע הטוב הרב בעבור הרע המעט · ולפי זאת הבחינה אין לתמוה מהיות כונת התורה לא תשלם בכל איש כי הצורות הטבעיות לא יתנו לפעמים צורה הגלותה הראויה וסבת זה חסרון הכנת החמר ככה יקרה בתורה שכל האנשים לא ישלמו בכונת התורה להם לגודל חסרונם עם היות שהתורה מיד עלמה שלמה כאשר יעיין אל המקבל הראוי ולכן אין לתמוה אם התורה לא תשלם כל איש ואיש אבל יתחייב בהכרח מציאות אנשים לא תשלימם ההנהגה התוריה : ואמרו כי הכל מאל אחד ופעולה אחד וכלם נתנו מרועה אחד והלוף זה נמנע · והרצון בו זה הדמיון שעשיתי מהצורות הטבעיות לתורתנו הקדושה הוא אמיתי כי הכל נמשך ממנו ופעולה אחד להם והוא נתינת השלמות וכלם נתנו מרועה אחד וחלוף זה נמנע ר"ל והוא שהצורות הטבעיות לא יתנו השלמות שוה בכל האישים והתורה לא תשלים כל איש מבני אדם לא יפקד מהם איש זה נמנע ולנמנע טבע קיי' ולפי זאת הבחינה א"א שיהיו התורות נתונות לפי ענייני האנשים והזמנים המתחלפים כי יבאו בתורה מצות שא"א שיהיו שלמות לקצת הזמנים ולא לקצת העתים וג"כ לא יהיה ראויה לקצת אנשים אבל צריך שתהיה ההנהגה תוריה מוחלטת כוללת לכל ואע"פ שלא תהיה ראויה לקצת כי אלו היה כתוכב לראויים ולא לבלתי ראויים היה נופל ההפסד בכל ונתת דבריך לשיעורין ויהיה הרע המגיע ממנו על הרוב ולכן אין צריך שיקשרו העניינים המכוונים כונה ראשונה מן התורה לא בזמן ולא במקום אבל יהיו המשפטים והחקים מוחלטים סתם וכוללי' כמו שאמר הקהל חקה אחת לכם ואמנם יכוון בהם התקנות הכוללות על הרוב ולתקן הרע הבא מהם כגון מה שהרבה מהדברים לתקן כל מה שאפשר כמו שיבא' הרב ואין שיהיה בהשתנות הזמן והמקום והסבות והמסובבים מה שיהיה עוד ישוב מנגד וכבר אמר הרב כי הרבה מהרעות הנופלות בין בני אדם קצתם לקצתם כפלו מפני התורה והאמונה ומה שהיה עוד סבה מתנגד כל שכן כי עליך הורתנו כל היום כחשבו כצאן טבחה ועל"כ כונת התורה הוא כחיים לא המות כי עץ חיים היא למחזיקים בה וכמו שאמר אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם והוא נאמר בכל המצות מלבד ע"ז וש"ד וג"ע כי עשות אותן הוא המות הגדולה והמתעצו שלעשותן ויקבלו ייסורים וימות הם הולכים אל מקור גדול ואל מקום אשר עין לא ראתה והגוף כמלך מהם והבן זה הפרק כי הוא נפלא :

פרק לה לפי זאת הכוונה ראיתי לחלק המצות אל י"ד כללים כו' הרב בספרו משנה תורה חלק חבוריו אל י"ד ספרים ידועים ודרך באותה חלוקה אלא בחלוקה אשר חלק הנה עם שהלך בזה בהם אים י"ד · כמו שביארנו באמונות אשר קרא הרב אמונות הכרחיות כגון שהאמין ש... ימר אפו כמי שימרהו והדומים לזה · שהכלל השני כולל כל המצות התלויות באיסור ע"ז וכו' עם שאלו המצות באו בשני ספרים במדע בהלכות ע"ז ואיסור כלאים וערלה בספר זרעים וסבת זה הכלל ג"כ ידועה מפני שהוא להרחיק הדעות המזוייפות ולאמת הדעות האמתיות ולהשאירם לנצח בהמון ואחר שאמר הרב שהכלל הדעות האמתיות וההכרחיות והרחקת הדעות המזוייפות הם מבוארי התועלת אמר ג"כ שכלל הדברים התלויים במדות והרחקת הנזקים ג"כ הם מבוארי התועלת והנה אמר ראשונה המצות התלויות במדה והוא הכלל השלישי · שהכלל השביעי כולל על דיני ממון בעניין בני אדם קצתם עם קצתם וכו' והנה כל שמינה הרב ע"כ הוא הכרחי אשר א"א בלתו והוא הדעות האמתיות והרחקת הדעות המזוייפות ולעשות המדות הטובות ולהרחיק המגונות ונתינת דרכים כדי שיתקיים המדינה ואמנם מה שיבא אחר זה אינו כ"כ הכרחי ולא הם שכתלה במאכלות אסורות וביאות האסורות ואמנם סבת איסורם בעבור כי הפורש מהמאכל והמשגל הוא קדוש : וכבר

אפודי

פרק לד לא יתנו כל מה שראוי בכל איש ואיש · ר"ל שהצורות הטבעיות לא יתנו לפעמים הצורה הגלותה הראויה וסבת זה חסרון הכנת החמר יתחייב שהצורות הטבעיו' לא יעשו שלמותן במקרה כי השלמות מוכן כפעם לכל מקבל שלמות ככה יקרה בתורה כי יש אנשים לא ישלמו בכונת התורה להם לגודל חסרונם עם היות שהתורה מצד עצמה היא שלמה כאשר יעיין אל המקבל הראוי : כי הכל מאל אחד ופעולה אחת · ר"ל זה הדמיון שעשיתי מהצורות הטבעיות לתורתנו הקדושה הוא אמיתי כי הכל נמשך ממנו יתע' ופעולה אחת להם והיא נתינת השלמו' : וחלוף זה נמנע · ר"ל שחלוף זה והוא' שהצורות הטבעיות יתנו שלמות הראוי בכל עת מבלי הכנת החמר זה נמנע והתורה ג"כ שתשלים כל מין מבני אדם ולא יפקד מהם איש זה נמנע ולנמנע טבע קיים :

קרקאש

פרק לד יש בכללם פירוש סקופולות שכתלות יש בכלל שהאנשים כי רוב האנשים יפנו בקופולות הטבעיות והסכרת החומר יגיעו לקצת אנשים לשוק כמו סברת שנולדו בעלי מומין או שיהיו חסרי' אבר מאברי' או יקרים ודבר אחרו ויתחייב מהם ענינים שרשי' לא ישלם בהם איש כאלו קומר שיגלא איש שלם שאינו לאכול בשר בחלב או לאו זה אחבל מן המאכלים האסורים ויגיע לו נזק בזה נחוץ שהותו אם לא יאכל מהנו או איש שיהיה לגרום מן העבירות ולרוב קהותו ותשקו בם אפשר שימות א"כ שפירש התורה שבר'נזם הנזק ולזה אמר שהתורה לא הביט לזר וכמו שבענייני' הטבעיים הכונה בהם להניע התועלו' ואף שיגיע לקצת זה ההפסד החומר ואם הם מהם כן התורה הניע לתועלת הכללי ואם יגיע בקיות' נזק לאנשי' מעטי המספר · וחלוף זה נמנע פרצון בזה כמו שא"א שלא ימצאו קצת חוסר' לא יגיע להם שלא תשלימם התורה :

פרק לה שם באום לנוק אחרים מתחלם והבין זה כלומר מי שנמשך לאכול מאכלים האסורים שהם העברות שבין אדם למקום אינם בוים לנוק אחרים מתחלה אבל אחר שהסתקעות בהם ורוב תאותו לבקש המותרו' יגיע בהם נזק לאחרי' שבשלא ימצאו לו המותרות שהם אפשר שיגזול ויחמוס ויגנוב וכן אם יבעול השפחה שהיא אסור הוא מן העברות אשר בין אדם למקום אבל הסתקעו באותם העברות יגיע לבעירות ויבא להתיחד עם אשת חברו וכן בענין החילם אם לא יעשה אותם ואחד מקבלותים כדי שלא יסתקעו לתאות המשגל יגיע בקבלות לעבירות שבינו לחברו :

פרק לו

פרק לה ואע"פ שעל דרך האמת יכיון לעניינים שכן תדם לחכירו • ר"ל עבירות שכן תדם לחכירו הוא שם חייב לחכירו מ' זה ממון או מקנישו או שכיעו או שכבהו אלו הם עבירות שכן תדם לחקום ואע"פ שעל דרך האמת יכיון לעניינים שכן תדם לחכירו ואחשל מי שחין לו ש"ס המדוי יכיון ג' שיכעם ויכה חכירו ויפסיד ממונו והוא ג' אחר הרב לחר לחמנעות דברים ובחיבות כוללות וכו' :

פרק לו ומה שלחר בזה הפרק מבואר בעצמו והוא ביחר כי מן הדעות ההכרחיות הוא שלא יהיה לאדם עצמו שום ענין מן הענינים המגיעים לזולתו כלל חלא מבד הרעתם והיו לחירו שם תלכו עניי כפרי והלבתי לף תני עמכם וכו' כי אם יחתיעו כני חדם שלא יהיה להם עבד מפרין לח ישיבו מן הטעל לחבר הרב לחר לחמנעות דברים ובחיבות כוללות וכו' :

פרק לו

אפודי מורה נבוכים חלק שלישי שם טוב קי

פרק לו

הכלל העשירי כולל המצות התלויות במקדש וכלי ומשרתיו והם המצות אשר ספרנום בספר עבודה • וכבר קדם לנו זכרון תועלת זה הכלל : הכלל העשתי עשר כולל המצות התלויו בקרבנות והו רוב המצות אשר ספרנום בספר עבודה וספר קרבנות • וכבר קדם לנו זכרון תועלת המצות בקרבנות בכלל ואיך היה ההכרחי בזמן ההוא : הכלל השנים עשר כולל המצות התלויות בטומאות ובטהרות • והבינ בכולם בכלל להתרחק מהכנס למקדש כדי שיהיה לו בנפש גדולה ויהיו יראים פוחדים ממנו כמו שאני עתיד לבאר : הכלל השלשה עשר כולל המצות התלויות באסור מאכלים ומה שנתלה בהם והם המצות אשר זכרנום בהלכות מאכלות אסורות ונדרים ונזירות בזה הכלל • והכונה בכלל זה לפסוק רוב התאור והשלוח בבקשת הערב ולשום תאור המאכל ומשתה תבלית במו שבארנו בפתיחת אבות מפירוש המשנה : הכלל הארבעה עשר כולל המצות הנתלות באסור קצת הביאות והם אשר ספרנום בספר נשים ובהלכות איסורי ביאה וכלאי בהמה מזה הכלל • והכונה באלו גם כן למעט המשגל ולמעט שאר תאות הביאה בכל אשר יוכל ולא יעשה תבלית כמעט הסכלים כמו שבארנו בפירוש מסכת אבות והמילה גם כן בזה הכלל • וכבר נודע שהמצות כולם יחלקו שני חלקים • מצות שבין אדם למקום • ומצות שבין אדם לחברו • ואשר בין אדם לחברו מאו הכללים אשר חלקנום וספרנום הם הכלל החמישי והששי והשביעי וקצת השלישי • ושאר הכללים הם בין אדם למקום • והוא שכל מצוה בין שתהיה עשה או לא תעשה ויהיה הכונה בה ללמר מדה טובה או דעת או תקון מעשים שהם מיוחדים לאדם עצמו וישלימוהו הן יקראו אותם שבין אדם למקום • ואף על פי שעל דרך האמת יביאו לענייניים שבין אדם לחברו אף אחר אמצעות דברים רבים ובבחינות כוללות ואינם באים לנוק אדרים מתחלה והבן זה • ואחר שהגדתי מצוות אלו הפללים אשוב למצו כל כלל מהם מצוה מצוה שיחשב שאין תועלת בה או שהיה דין שלא יושכל כלל ואבאר עלתה ומקום תועלתה מלבר המעט אשר לא השגתי הבונה בהם עד היום :

פרק ששה ושלשים

המצות אשר כלל אותם זכלל הראשון • הם הדעות אשר ספרנום בהלכות יסודי התורה • סבת כלם מביארת השתכל בהם אחאחת תמצא אמתת הדעת ההוא וישהוא ענייו מופתי • וכן כל מה שבא מן הזרוז והאזהרה ללמוד וללמר מבואר התועל' כי אם לא תהיה שם חכמה לא יהיה שם מעשה טוב ולא דעת אמיתי • וכבוד חכמי התורה גם כן מבואר התועלת שאם לא יהיו גדולים בעיני בני אדם ומכובדי' לא ישמעו אל דבריהם במה שיישירו אליו מן הדעו והמעשי • ובכלל זאת המצוה ג"כ להתנהג בכשת ובענוה ר"ל אמרו מפני שיבה תקום • ומזה הכלל ג"כ המצות אשר צונו להשבע בשמו והזהירנו מהשבע לשקר או לשוא כל זה מבואר העלה שזה בכיד השי' אלה הם מעשי מביאים להאמין נדולתו • וכן המצוה אשר צונו לציעוק אליו בעת צרה ר"ל והרעיונם בהצטרות וגו' היא מזה הכלל מפני שהוא פעלה שיתחזק בה הדעת האמתי • והיא שחשום יתעלה משיע עניינינו ובידו לתקנם אם נעבדהו ולהפסידם אם נמרהו • לא שנאמין שהוא מקרה ודבר שאירע • וזהו עניין אמרו אם תלבו עמי קרי ר"ל שאני כשאביא לכם אלו הצרות לעניש אתכם אם תחשבו בדם שדם מקרה איסוף לכם מן המקרה ההוא כפי מחשבתכם יותר חזק ויותר קשה • והוא עניין אמרו והלכתם עמי בקרי והלבתי אף אני עמכם בחמת קרי • כי דאמינם שהוא במקרה ממה שמחייב התמרתם על דעותם הרעות ועל מעשה העול ולא ישובו מדם כמו שאמר הבית אורם ולא הלו • ובן צונו להתפלל אליו ולהתחנן לו ולציעוק לפניו בעת צרה • ומבואר היא שהחשובה ג"כ מזה הכלל ר"ל מן הדעות אשר לא יסדר מציאות אנשי התורה אלא בהאמין אותם • שאי אפשר לשום אדם שלא ידשא ויפשיע אם שיסבל בדעת שיבחרהו או מדה והוא בלתי נבחרת באמת או לחגבורת תאוה או כעס • ולו יאמין האד' שלא יוכל לתקן זה המעוות לעולם היה מתמיד על טיעותו ואפש' שהיה מוסיף במריו אחר שלא נשאר לו תחבולה אך עם אמונת התשובה יתקן וישוב לטוב שבעניינים ויותר שלם ממה שהי' קודם שיחטא • ולזה רבו המעשים הקיימים זה הרעת האמתי המועיל מאד ר"ל • הוידוים • והקרבנות על השגגות וכן על קצת הזדונו' • והתעניות • והעניין הכולל לתשובה מכל חטא לסור ממנו • זאת היא תבלית זה הדעת • ואלו כולם תועלתם מבוארת :

פרק שבעה ושלשים

המצות אשר כלל אותם הכלל השני • הם המצות אשר ספרנום בהלכות ע"ז ומבואר הוא שהם כלם להציל מטעו עבודה זרה ומדעות אחרות בלתי אמתיות התגלגלו עם עבודה זרה • כמעונן • ומנחש • ומכשף • וחובר חבר • ושואל אוב ויולתם מן הכת שלהם • ובשתקרא כל הספרים אשר זכרתי ך יתבאר לך שהכשיף אשר תשמע אותו הוא מפעלות שהיו עושים אותם • הצאבה • הכשדיים • והכלדיים • ויותר היה במצריים • ובכנעניים • היו מביאים להשוב בהם או היו חושבים שבהם יעשו מעשים נפלאים במציאות אם לאיש אחד או לאנשי מדינה • והמעשים ההם אשר יעשו אותם המכשפי אין הדקש נותן אותם ולא יאמין השכל שהם יחייבו דבר כלל • כמו שיכוונו לקבין צמח ידוע בעת ידוע או ילקח מן הדבר הפלו' מספר הפלוני ומכך מספר כך • והוא שער גדול מאד ואני אכללהו לך בשלש מיני • האחד מהן מה שנתלה בדבר מן הנמצאות צמח אן בעלי חיל או מוצא • וה שני מה שנתלה בהנבלת זמן שיעשו בו המעשי ההם • והשלישי פעולות אנושיות שיעשו כרקוד • (או טפוף) • או הציח' • או השחיק • או שישכב על הארץ פרקדן • או לשרוף דבר • או לעשן בעישון ידוע • או דברי ידובר בהן מובנים או בלתי מובני • אלו הם מיני מעש' הכשוף • ויש פעולות כישוף שלא ישלמו אלא בכל אלו הפעולות • באכרם ילקח כך וכך עלה מן הצמח הפלוני • ויקחהי בהיות הירח במעלה הפלונית • בעת שזוא ביתד מזרה או זולתו מן היתדות • וילקח מקרן הבהמה הפלנית או מזיעתה • או משיערה או מרמה שיעיר כך והשמש בחצי השמים דרך משל או במקו מוגבל וילקח מן המוצא הפלוני או ממוצאים רבי • ויותך במולר כן והכבכי על ערך כך • אחר כן תדבר ותאמ כך ואתה תעשן בעלין ההם וכיוצא בהן לצורה ההיא המוכחת ויאריע כך • ויש פעלו כשוף יח שבו הושבי שהם ישלמו כאח מן המינין ההם • ורוב מעשה הכישוף האלו יתנו בהן שיהיו העושות נשים על כל פני • כמו שנמצא שזכרו בהוצאת המים שעשרה נשים בתולות ילבשו חלי ובגדים אדומים וירקדו דוחקות אחת הברהה הולכות לפנים ושבות לאחור וירמזו לשמש והשלמת הפעל ההוא הארוך

עד שיצאו חמי' לפי מחשבתם . וכן זוכרים שארבע נשים תשבכן על גבן ותנבחנה רגליהן (מסופקות) ויאמרו כך ויעשו כך והם על זאת ההציעה המגונה ויסר הדבר היורד על המקום ההוא . והרבה מאלו החבלים והשגיעונות ולא נמצאם כלל שיתנו בפעלתם אלא נשים . וא"א לפעולת הבישוף מבלתי הבטה בענייני הכבבים . ר"ל שהם יחשבו שזה הצמח מחלק הכוכב הפלוני . וכן כל ב"ח וכן כל מוצא ייהפיהו לכוכב . וכן יחשבו שהפעולה ההם אשר בעשותם אותם יעשה להם הבישוף הם מיני עבודו לכוכב ההוא וירצהו הפעל ההוא או המאמ' ההוא או העשון ולזה יעשה לנו מה שנרצה : ואחר זאת ההקדמה אשר התבאר לך מקריאת ספריהם חנמצאים עתה בידינו שבבר הורעתים לך שמע דברי . אחרי שכונת התורה כולה וקטבה אשר עליו תסיב היא הסרת ע"ז ומחות זכרה ושלא יחשב בכבב מן הכבבים שיהוא מזיק או מועיל בדבר מאלו העניינים חנמצאים לבני אדם שזה הרעה הוא הכביא לעבדם . התחייב בהברח שיהרג כל מכשף כי כל מכשף הוא עובד ע"ז בלא ספק . אבל בדרכים מיוחדי זרי' בלתי דרכי עבדת החטון לצ'הות ההם . ולהיות הפעולות ההם כלם אמנם החנה ברובם שיעשום הנשים אמר מכשפה לא תחיה . ועוד לחמלת בני אדם בטבע להרוג הנשים . ולזה באר ג"כ בע"ז לבר . איש או אשה . וכפל ואמר את האיש או את האשה . מה שלא בא כמו זה לא בחלול שבת ולא בזולתו . וסבת זה רוב החמלה עליהם בטבע . וכאשר היו המכשפים חושבים בכישופיהם שהם עושים מעשה ושהם בפיעולות ההם מגרשים החיות הרעות מן העירות כאריות והנחשים וכיוצא בהן . ויחשבו ג"כ שהם בכישופיהם יהחי מיני נזקים מצמח הארמה . כמו שנמצא להם פעלו שיחשבי שהם ימנעו רדת הברד . ופעלות יהרגו התולעת מן הברמי' עד שלא יפסידם . וכבר האריכו בהריגת תולעת הכרמים ר"ל הצאבה ודרכי האמרי ההם הנזכרי' בספר עבדת הנבטיה . וכן יחשבו שיש להם פעולות ימנעו נפילת עלי האילן ונשירת הפרי . ומפני אלו העניינים המפורסמים או כלל בדברי הברית שיבעבדת ע"ז ומעשה הבשוף ההם אשר תחשבו שירחיקו מכם אלו חנזקי בהם יחולו הצרות ההם בכם אמר והשלחתי בכם את חית השדה וגו' . ואמר ושן בהמות אשלח בם עם חמת זוחלי עפר . ואמ' פרי אדמתך וכל יגיעך וגו' . ואמר כרמי תטע ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגור וגו' . ואמר זתים יהיו לך וגו' . עקר העניין שכל מה שהתחבטו בו עובדי ע"ז לחזק עבודת' ולהעמיד' לעד ולהביא בני אדם להשוב שהם רוחי' נזקי' יהויי' ומביאים תועלות מיוחדות כלל בדברי הברית ואמר שבעבדתה ימנעו התועלו' ההם ויהילו הצרות ההם . הנה התבאר לך אתה המעיין למה כוונה התורה לאותם פרטי הקללות והברכ' הנכללו' בדברי הברית וייחדם מזולת' . ודע שיעור זאת התועלת הגדולה ג"כ . ולהרחיק מכל מעשה הבישוף הזהיר מעשות דבר מחקותיהם ואפי' במה שנתלה במעשה העבדה וכיוצא בהן ר"ל כל מה שיאמר שהוא מיעיל ממה שלא ינזוק אותו העיין השבעי אבל נוהג לפי רעתם . כמנהג הסגלות והכהות המיוחדות . והוא אמרו בחקותיהם לא תלכו . ולא תלכו בחקות הגוים . והם אשר יקראו' ל' דרכי האמורי . מפני שהם מעשי מעשה הבשפים . שהם דברים לא ינזוקם חיקש טבעי . אך הם מושבים למעשה הבשוף אשר הם נסמכים לענייני הכוכבים בהברח . ויתגלגל העניין להנחיל הכבבים ולעבדם ולרוממם . ואמרי בפירוש כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי . רוצים בזה שכל מה שיגזרהו העיון השבעי הוא מותר וזולתי אסיר . וכן כאשר נאמר אילן שמשיר פירותיו טועני באבנים או סוקרו בסקרא . הוקשה על זה המעשה בשלמא טועני באבנים כי הכי דלוכחיש חילי אלא סוקרו בסיקרא אמאי טעמא וכו' . הנה התבאר שסקירא בסקרא וכל מה שרומה לזה ממה שלא יגזרהי ההקש השבעי אסור לעשותו משום דרכי האמורי . וכן אמרו בשליא של סוקדשין הקבר . אמרו אין תולין אותה באילן ואין קוברין אותה בפרשת דרכים משפני דרכי האמורי . ואל יקשה עליך מה שהתירו מהם בסוסבר הצלוב ושן השיגל . כי הדברים ההם בזמן ההוא היו חושבים בהן שהיציא אותם הנסיון והיו משום רפואה . והולכין על דרך תלות הענשב שקדמו בערבי פאבינא ובלעז פיאוני'אר על הנכפה . ונתינת צואת הכלב למרסות הגרון . והעישון בחומין ומרק שיש למרסת המכות הקשות . כי כל מה שנתאמת נסיוני באלו אע"פ שלא יגזרהו החקש היא מותר לעשותו . מפני שהוא רפואה וגוהג מנהג שלשול הסנים המשלשלים . והעלה בידך אלו הנפלאות ממאמרי זה אתה המעיין ושמים כי ליות חן הם לראיך יני' . והנה בארנו בחבורנו הגדול שהקפת פאת ראש ופאת זקן אסור מפני שהוא תקון כוהרי עבודה זרה . והוא דפבדה ג"כ לאסור השעטנז כי כן היה תקון הכומרים ג"כ היי מקבצים בין הצמח ובעלי חיים בלבוש אחד . והיה חיותם אחד מן המוצאים בידו המצא זה כתוב בספריהם . והוא הסבה ג"כ באמרו לא יהיה כלי גבר על אשה וגו' . תמצאהו בספר טיטוס יצוה שילבש האיש בגד אשה צבועה שיעמד בכבב נוגה ותלבש האשה השרין וכלי המלחמה בעמדה למאדים . ובו ג"כ אצלי סבה אחרת והוא שזה הפעל מעורר התאוה ומביא למיני זנות . ואמנם אסור ההנא בעבודה זרה מבואר מאד . שפעמים יקרה לשבור אותה וישאירה ותהיה לו למוקש . אפילו אם שברה ויצקה או מכרה לעכ"ום נאסרו דמיה בהנאה . וסבתו כי הרבה פעמים יחשבו החטון העניינים המקריים סבות עצמיות . כמו שנמצא רוב בני אדם אומרים שאחר ששכן פלוני בזה הבית או קנה זאת הבהמה או זה הכלי העשיר וה"ס ממונו וכי היו מבורכים לו . וכן היה אפשר שיקרה לאיש אחר שתצליח סחורתו וירבה ממונו מן הדמים ההם ויחשבהו לסבה ושברכת דמי הצורה ההיא הנמכרת גרמה לו זה ויאמין בה . מה שכינת התורה כולה הפך האמונה ההיא כמו שהתבאר מכל דברי התורה . לזאת היא חסבה בעצמה באסור הנאת צפוי נעבד ותקרובת עבודה זרה וכלים מפני שננצל מן המחשבה ההיא . כי היתה אמונתם בהם בזמני ההם גדולה מאד עד שהיו חושבים שיחיו וימיתו ושכל טוב ורע מאתם רוצה לומר הכבבים . ומפני זה עשתה התורה חוזקים להסיר הדעת ההוא . בברית . וערים . ושביעות חמורות . ובאלות הנזכרות . והזהיר להשמר לקחת דבר ממנה וליהנות בה . והודיענו השם יתעלה שאם יתערב מדמיה שום דבר עם כמין אדם יאבר הדבר ההיא כל הממין ההוא ויכלהו . והוא אמרו ולא תביא תועבה אל בתך וגו' . כל שכן שאין להאמין שיש בה ברכה . וכשתעיין בכל חמצוות שבאו בעבודה זרה אחת אחת תמצא סבתם מבוארת והיא להסיר הרעיות הרעי' ולהתרחק מהם עד הקצה האחרון . וממה שנת יעורר עליו הוא שנותני הדעות השקריות שאין עקר להם ולא הועיל בם יערימו ויעשו תחבולה לחזק אמונתם . באמרם לבני אדם שמי שלא יעשה הפעלה ההיא המחזקת לאמונה ההיא והמקיימת אותה לנצח תחול עליו המכה הפלונית . ואפשר שת ארע המכה ההיא במקרה יום אחר לאדם אחר ויבין אל הפעלה ההיא וימשך אחר הדעת ההוא . וידוע מטבע בני האדם בכלל שרוב פחדם ויראתם היא מאברת הממון והבנים . ולזה פרסמו עובדי האש בזמני' ההם שכל מי שלא יעביר בנו ובתו באש יאותו בניו . ואין ספק שמפני זאת ההרחקה יסהר כל אחד לעשותו לרוב המלחמו ופחדתו על הבן ולמעוט הפעולה וקלותה שאין שם לא להעבירו על האש . וכל שכן בהיות עניין הבנים הקטני' מסור לנשים ויודע מהירות האמין הנשים לכל דבר והלשת שכלם בכלל . ומפני זה עמדה התורה מנגד זאת הפעלה מאד ועשתה בה מן החזוקים מה שלא עשתה בשאר מיני ע"ז למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי . ואחר כן הגיד הנאמן מפי השם ואמר שזה העניין אשר יעשהו להחיות הולד במעשה ההוא יאבד השם עשיהו ויכרית זרעו . אמר ונתתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו . ודע שרושם הפעולה ההיא נשאר עד היום לפרסומי בעולם . הלא תראה המילדות יקחו הנערים הקטנים בחתול וישימו עשון בלתי טוב דריה על האש ויניעו הנער הרוא על העשון החיא שעל האש . וזה מן מן ההעבר באש בלא ספק אין מותר לעשות . והסתכל רוע ערמת נותן זה הדעה איך השאירו וקישרו בזה הדרשון עד שיעמדה בנגדו התור'א פים מן השני' ולא נמחה זברו ועומד רשומו . וכן עשו עובדי ע"ז בענייני הממון ושמו לחק שיזהה אילן אחד נעבר והיא האשרה ילקח תבואת' יקריבו קצתה ויאכלו שאריתה בבית ע"ז כמו שבארנו בדיני האשרה . וכן שמו לחוק שרא"ות פרי כל אילן שפריו נאכל יעשה בי כן ר"ל שיקריבו קצתו ויאכלו קצתו בבית ע"ז . ופירסמו ג"כ שאי זה אילן שלא יעשה כן בראשית פריו ייבש האילן ההוא ויכ"לפריו או תמעטבואתו או תארע לו מכה . כמו שפרסמו ג"כ ולד שלא יעבירו אותו באש ישות ולפחד בני אדם על ממונם מהרו ג"כ לזה . ועמדה התורה

כנגר

פרק לז

כ"ט מזה החלק : מישעום הנשים . ר"ל שבעל מלאכת בצחה בהכה כרוב תלו מלאכות עד שיעשום נשים : לחותם הברכות והקללות . ר"ל שסבת כל זה הוא לפרש'מקצבה הבעבודות הסם ושלא יהיו שונים בע"ז : בין הלמת ובעלי חיים . ר"ל שהנזוחת היה פסתן והכ"ף היא עיקר . והו לומרו כמר ופשתים יחדיו : ולא

כנגד על זה הדעת · ואמר יתעלה בשריפת כל מה שיוציא האילן העושה פרי לשלשת השנים כי קצת יתנו פרי אחר השנה · וקצתם יתנו תחלת תביאתם אחר שנתים · וקצתם אחר שלש וזהו הרוב למי שיטע כדרך שבני אדם נוטעין באחר מן השלשה דרכים המפורסמים · והם נטיעה · והברכה · והרכבה · לא תביט למי שיזרע (נרעין או עצם) שהתורה לא תתלה החקים אלא בדברים שהם על הרוב · ורוב מה שתאחר הנטיעה תחילת תביאתה בארץ ישראל הוא לשלש שנים · ויעד לנו יתעלה אשר באבוד זאת התבואה הראשונה והשחתתה תרבה תבואות האילן אמר להוסיף לכם תבואיתו · וצורה באבילת נטע רביעי לפניו' · תחת שהיו אוכלים ערלה בבית ע"ז כמו שבארנו · וממה שזכרוהו גם כן עע"ז הקדמונים בעבדת הנכבי שהם היו מעפשים דברים שזכרום וישמרו בהם בוא השמש במעלה ירועה · ומעשה כישוף רבים · והשבו שהדבר ההוא יהיה מזומן ביד כל אחד · וכשישע אדם אילן עושה פרי יזרה סביבו או במקומו מן הדבר ההוא המעופש ויסתר להצמיח האילן ולתת פריו מהרה יותר מן הנהוג · וזכרו שזה עניין נפלא מאד ונוהג מנהג חטלסמאו' שהוא ענין יותר נפלא מכל מיני הכישוף כלם בסתר יציאת פרי כל עץ עושה פרי · וכבר ביארתי לך והודעתיך בריחה התורה ממעשה הכישוף כולם · ולזה אסרה התורה כל פרי שיתן האילן הג' שנים מיום נטיעתם ואין צריך אם כן למהר נתינת פריים לפי מה שהיו חושבים · ואחר ג' שנים ויוציאו רוב האילנות הנותנים פרי פרים בארץ ישראל לפי מנהג טבעם · ולא נצטרך למעשה הכשוף ההוא המפורסם אצלם אז · והבן אלו הנפלאות גם כן · ומן הדעיות המפורסמות בזמנים ההם אשר השאירום הצאבה שהם אמרו בהרכבת האילן באילן אחר כשיעשה בסולר כך ויע"ש ככך וכך ויאמר עליו ברך וכך בעת ההרכבה · יבא מן המורכב ההוא דבר שחושבים עליו שהוא מועיל תועלות גדולות המפורסם מכל מה שזכרוהו · הוא מה שזכרו בתחלת ספר העבדה הנבטי בהרכבת הזית באתרוג · והאמת אצלי שספר רפואות שענז חזקיה מזה הבת היה בלא ספק · וכן זכרו עוד שבעת הרכבת מין במין זולתו צריך שיהי החותר אשר ירצה להרכיבו ביד נערה יפה ואיש ישגלנה משגל מגונה רוצה בו שלא כדרכה · ובעת חבורם על זה הדרך תרכיב האשה הנטע באילן · ואין ספק שזה היה מפורסם ולא היה שם מי שלא היה עושה כן וכ"ש למה שהתחבר אליו מהנאת המשגל עם התועלות בתועלות השבע · ומפני הרכבת אילן נאסר לקיין אי זה שני מיני זרעים שיהיו ואפי' לסמכן זה לזה · אתה תמצא כשתשתכל בפרוש זאת המצות הרכבת אילן לוקין עליה בכל מקום מן התורה מפני שהוא עקר האזהרה · וכלאי זרעים בלומר סתכם זה לזה לא נאסר רק בא"י · וכן זכרו בכאור בספר העבדה ההוא כי מנהגם היה לזרוע שעורה וחרצן יחד וחשבו שלא יהיה הכרם טוב אלא בזה · ולכן אסרה התורה בלאי הכרם וצותה לשרוף הכל · כי חקות הגוים כלם אשר היו חושבים שהם כחורת וסגולות · ואפילו דבר שלא יהיה בו ריח ע"ז נאסר · כמו שבארנו באמרם אין תולין אותה באילן וכו' · ואסרה דקיותיהם כלם אשר יקראו דרך האמורי · למה שנמשך אליהם מע"ז · כשתסתכל מנהגיהם בעבדתם תמצא · מיני עבודה יפנו בהם לכבכבים · ומינים יפנו בהם לשני המאורים הגדולים · והרבה פעמים יבחרו מולדי מזלות לזריעה ועשונים והקפים יקיף אותם חנשע או הזורע מהם מי שיקיף ה' הקפות לה' הכבכבים המשרתים מלבד שני המאורי' · ומהם מי שיקיף ז' הקפות לז' המשרתים אשר שני המאורים בכללם · ויחשבו שאלו כלם בחות וסגולות מועילות מאד בעבודת הארמה להביא בני אדם לעבדת הכבכבים · ונאסרו חקות הגוים ההם כלם בכלל ואמר ולא תלכו בחקות הגוי ונו' · ומה שהיה מהם יותר מפורסם ויותר פשוט או היה בו ביאור במין ע"ז יחד בו האסור · כערלה · וכלאי · וכלאי הכרם · והחיטה אצלי מאמר רבי יואשיה בכלאי הכרם והוא הלכה עד שיזרע חטה ושערה וחרצן בפולת יד · אין ספק אצלי שראה עקר העניין החוא מדרכי האמורי · הנה בבר התבאר לך בביאור אין ספק בו שאסור · שעטנז · וערלה · וכלאים · היא מפני ע"ז ושאסור חקותיהם הרמוז אליו הוא למה שנמשך אליו מעבודה זרה כמו שבארנו :

פרק שמונה ושלשים

המצות הכולל אותם הכלל השלישי · הם אשר ספרנום בהלכות דעות · ותועלת כלם מבוארת מפני שהם כלם מדות שכהם יתוקן עניין חברת בני אדם · וזה מבואר בעניין שלא אצטרך להאריך בו · ודע שבקצת המצות גם כן מה שהכונה לקנות מדה טובה ואע"פ שהם קצת מעשים ויחשב בהם שהם נזרת הכתוב ללא תכלית ואנחנו נבארם אחת אחת במקומותם · ואמנם אלו אשר בפרטם בהלכות דעות הנה התבאר בכלם בפירוש שהכונה בהם קנות המדות הנכבדות ההם :

פרק תשעה ושלשים

המצות אשר יכללם הכלל הרביעי · הם מה שכלל אותם ספר זרעים מחבורינו · מלבד הכלאים · וכן דין ערכי וחרמי · וכן המצות אשר ספרנום בהלכות מלוה ולוה · ואשר ספרנום בהלכות עבדי · אלו המצות כלם ששתכל בהן אחת תמצאם גלויי התועלת בחמלת העניי' והדלים ולעזור האביונים במיני חלוקי' ושלא יציק לצריך ולא יענה לב איש חלש בעניינו כאלמנה ויתום וכיוצא בהן · אמנם מתנות עניים עניינם מבואר ג"כ · עניין התרומה והמעשר כבר באר בהם כי אין לי חלק ונחלה עמך · וכבר ידעת סבת זה כדי שיהיה זה השבט כולו מיוחד לעבודת השם ולדיעת התורה · ולא יתעסק לא בחרישה ולא בזריעה רק יהיה לשם לבד · כמ"ש יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה ונומר · ותמצא דברי התורה במקומות רבים הלוי הגר ויתום והאלמנה יכנה אותו תמיד בכלל העניים בעבור שאין לו קניין · אבל מעשר שני צוה להוציאו במזון לבד בירושלים להיות זה מביא בהכרח לעשות ממנו צדקה · מפני שלא היה יכול להוציא רק במאכל ובמשתה יקל על האדם לתתו ראשון ראשון · ויביא להחקבץ במקום אחר שתתחזק האהבה והאחוה בין בני אדם חוזק רב · אבל נטע רבעי עם מה שיש בו מריה ע"ז והתלותו בערלה כמה שזכרנו · הוא נוהג מנהג התרומה וההלה והבכורים וראשית הגז שהוא ליתן ראשית כל דבר לשם לחזק מדת הנדיבות ולמעט תאות המאכל וקנות הממון · וכן זה העניין בעצמו בלקיחת חכהן זרוע ולחיים וקיבה · שלחיים מראשית גוף ב"ח והזרוע הוא הימין והוא תחלת מה שיסתעף מן הגוף גם כן וקיבה ראשית בני מעים כולם ·

אבל

אבל מקרא בכורים יש בו מדת ענוה גם כן שהוא לוקח סל על כתפיו ושוחיט חסדי השם וגמולותיו להודיע לבני האדם. שמעבודת השם הוא שיזכור האדם עתות צרתו ועניניו מצוקותיו כשירחיב השם לו. וזאת הכונה חזקה אותה התורה במקומות רבים וכבית כי עבד היית ונומר. מפני שאחד מן המדות המשפרות לכל מי שגדל בעושר ובנחת. רצוני לומר הבעישה והגאוה ועזיבת הדעות האמיתיות. פן תאכל ושבעת. ואמר וישמן ישורון ויבעט וגומר. ומפני זאת הידאה צוה במקרא בכורים בכל שנה לפניו יתעלה ולפני שכינתו. ובכבר ידעת נ"כ חזק התורה לזכיר המבות שחלו על המצריים תמיד. למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. ואמ' ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגיבר. ובדין היה לעשות כן בזה הענין כפני שהם ענייניים שמאמתים הנבואה והגמול והעונש א"כ כל מצוה שמביאה לזכרון דבר מן הנפלאות או להחמיד האמונה היא כבר נודע תועלתה. וכביאור אמר בנכור אדם ובכור בהמה ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויומר. על כן אני זובח לי'. ואמנם היות זה מיוחד בבקר וצאן וחמור הוא מבואר. שאו הם הבהמות הבייתות שמגדלים אותם בני אדם. והם הנמצאים ברוב המקומות וכל שכן בא"י וכל שכן אצל ישראל שאנחנו כולנו רועים אביותינו ואבות אבותינו רועי צאן היו עבדיך ויומר אמנם הסוסים והגמלים אינם נמצאים על הרוב ולא בכל מקום השחבל בשלל מדין לא תמצא בו מבעלי חיים רק בקר וצאן וחמור. כי מין החמור לבד הוא הכרחי לבני אדם כולם. ובל שכן למי שיש לו עסק בשדות וביערים ויהי לי שור וחמור. אך הגמלים והסוסים אינם נמצאים על הרוב אלא ביחידים בקצת מקומות אמנם ערימת פגר החמור הוא להיות זה מביא לפדותו בהכרח. ולזה נאמר מצות פדיה קודמת למצות עריפה. ואמנם כל המצות אשר ספרנום בהלכות שמיטה ויובל מהם להחלה על בני אדם כולם כמו שאמר ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל ויומר. וישתחוה הארץ תבואתה ותחזק בעמדה שמוטה. ומהם חנינה בעבדים ועניים כלומר השמטת כספים ושמטת עבדים. ומהן עיון בתקון הפרנסה והכלכלה על ההתמדה. והוא היות הארץ כולה שמורה לבעלים אי אפשר בה בכירת לצמיתות והארץ לא תמכר לצמיתות וישאר ממון האדם שמור עליו ועל יורשיו. הנה זכרתי סגרת כל מה שכולל אותו ספר זרעים מחבורינו. מלבד בלאי בהמה ויתבאר טעמו. וכן המצות אשר ספרנום בהלכות ערכין וחרמין כולם הולכים על דרך הצדקות. מהן מה יתהוא לכהנים. ופהן מה שהוא לברק הבית. ובכולן נ"כ יניע לאדם מדת הנדיבות ושיבוז האדם לממון לבבוד השם ולא יקפוץ יד. כי רוב ההפסד הבא בסדינות בין בני אדם אמנם הוא מפני החריצות על הממון והרבות ממנו ורוב התאוה להוסיף נכסים ובבור. וכן כל המצות אשר ספרנום בהלכות מלוה ולוה תשתבל בהן אחת אחת תמצאם כולם חמלה על האביונים ורחמנות וחנינה עליהם. ושלא התבטל תועלת הכרחית במזון ר"ל שלא יחבל רחו' ורכב. וכן כל המצות אשר ספרנום בהלכות עבדים כולם המלה רחמנות וחנינה לאביונים. ומרוב הרחמנות יציאת עבר כניעני הפשי בהסרון אחד מאבריו שלא יתחברו בו העברות והבטול ואפי' בהפלת שן כל שכן על זולת מהאברים. ואין מותר נ"כ להכותו אלא בשוט או בקנה וכיוצ' בו כמו שבארנו בשנה תורה. ועם זה כשירבה להכותו עד שיכיה הי יהרג עליו כשאר בני אדם. ואמרו לא תסגיר עבד אל אדוניו. עם היותו רחמנות יש בזאת המצוה תועלת גדולה והוא שנרחנהו בזאת המדה הנכבדת. והוא שנעזור מי שיעזר בנו ונשמרהו ולא נסגירהו ביד מי שברח מלפנינו. ולא די שתעזור מי שיעזר בך אלא שאתה חייב לעיין בתקיניו ותשיב לו ולא תכאיב לבבו בדברי. והוא אמרו יתעלה עמך ישב בקרבך בטקום אשר יבחר בטוב לו לא תינגו. ועיר שחייב זה הדין בפחו' שבבני אדם והוא העבד כ"ש אם יעזר בך איש נכבד שראוי לו. ונגד זה הענין נ"כ שהעיבר העבול כשיעזר בנו לא יעזר ולא ירוחם ולא יחסרו ממנו דין כלל. ואפילו בא להעזר בנכבד שבדברים והנדול שבהם והוא אמרו מעם מזבחי תקחנו למות. הנה זה בא להעזר בש' ונתלה בבמה שהו' מיוחם לשמו ולא עזרו אבל צוה להסגירו ביד בעל הדין אשר כרח מלפניו. כ"ש מי שבא להושע באיש מבני אר שאין צריך להושיעו ולא לרחם עליו. שהרחמנות על העבריינים אכזריות הוא על כל הברואים. אלו הם המדות השוות בלא ספק אשר הם מכלל חוקים ומשפטים צדיקים. ולא כמדות הסכלים אשר יחשבו מעלו' שי שובח האיש בהן על עזרו ושמרו מי שיזדמן עושק או עשוק כמו שהוא מפורס בדבריהם ושיריהם. א"כ כל מצוה שבאה בזה הכלל מבוארת העלה גלויה התועלת:

פרק ארבעים

המצות אשר כללם הכלל החמישי. הם אשר פפרנום בספר נזיקין. והם כולם בהסרת העול ומניע ההזק. ולרוב האזהרה על מניעת ההזק חייב האד' בכל נזק שיבא ממנו אי מסבת פעולתו ממה שאפשר לו לשמרו מהזיק ולזה חייבנו בנזקין שיבא מבהמותינו עד שנשמרם וכן אש ובור מפני שהם מעשה האדם ואפשר לו לשמרם עד שלא יבא מהם נזק. וכללו אילו הדינים מן חישר מה שאעיר עליו. וזה ששין ורגל ברשות הרבים פטור. שהוא ענין שאי אפשי לשמרו ומה שיבא מהן מנזק נ"כ שם הוא מעט. ומי ששם דבר ברשות הרבים הוא שפשיע בנפשו ונתן ממונו לאבוד. ואמנם יהיה חייב על השן והרגל בשדה הניוק. אמנם הזק הקרן והרוחה לו אשר אפשר לשמרו בכל מקום וא"א להולכים ברשות הרבים להשמר מן הנזק ההוא דינו בכל מקום אחר. ויש בו הפרש בין תם למועד. שאם יהיה המעשה ממי שלא הורגל בו יתחייב חצי נזק. ואם יהיה מעשה הנזק ממי שנמשך עליו ונודע בו יתחייב נזק שלם. ושם דמי העבד בכלל חצי נזק בן הורין בכלל. שאחד תמצא ערכי אדם שמרובה בהן ששים שקלים ורמי העבר כסף שלשים שקלים. והיות הבהמה נהרגת כשתדרוס אדם אינו לקחת דין מבהמה כמו שירחיקו עליני הצדוקים אבל הוא לקחת הדין מבעליה. ומפני זה נאמר ליהנות בבשרה מפני שיפליג בעל הבהמה לשמרה וידע שאם תתרוס גדול או קטן בן הורין או עבד יפסיד דמיה על כל פנים. ואם תהיה מועדת יתחייב כופר מוסף על אבדת דמי'. והיא הסבה בעצמה בהרינת בהמה נרבעת מפני שיזהר בעל הבהמה בה וישמרה כשמרו אנשי ביתו שלא תעלם מעיניו. שתחבלת בני אדם על ממונם בחבלתם על נפשם. וקצת בני אדם יגדיל ממונו על נפשו. אמנם להשוות ביניהם הוא על הרוב. ולקחת אותנו לעבדים ואת המוריגו. וממה שכלל אותו זה הכלל עוד הוא הרינת הרודף. וזה הדין ר"ל שיהרג מי שישתדל לעשות התשא קודם שיעשהו אינו מותר כלל אלא בשני המינין האלו. והוא רודף אחר חברו להרגו. ורודף אחר ערות אדם לגלותה. להיותו עול שא"א לתקן מעותו אחר היותו. אמנם שאר העברות אשר בהן מיתת ב"ד כעבודה זרה ושבת אשר לא יזיק בהן לזולתו אבל הן רשות לא יהרג בהם על המחשבה עד שיעשה. ובבר נודע שאסור תאורה מפני החסרה והחסרה

מפני

קרקאש

פרק מ

בשם ד' מעבר
אבל מרחון בהן
מיוחד מאום בגוף
ויהם ומהם הלך זה
ובהן מיוחד פחות
מהבוא ולהיות מום לא
ג' ומהו מחוק למיד
מיוחד מהלים מהלים
אחות אחר מהן בהן
מהיות בעבדים
מהם מיוחד בהן
מיוחד מיוחד בהן
מאיזה לפחד בהן
ומהלך מרחים

פרק מא

מפני הגזל הנה בארוהו ז"ל • ואמנם חשב אבידה
העניין כו מבואר שעם היותו פרח מעולה בהקין
העניינים הוא נ"כ ממה שתועלתו חוזרת חלילה •
שאם לא יחזיר אברת זולתו לא יחזירו לו אבדתו •
כמו שאת' אם לא תכבד הוריך לא יכבדוך בניך •
וכמו זה הרבה • אמנם היות רוצח בשגגה גולה הוא
להשקיט נפש גואל הדם ער שלא יראה מי שבאדה
התלקח הזאת על ידו • ותלה חזרתו במות האיש אשר הוא הנכבד שבבני אדם והאהוב
לכל ישראל • שבזה תנוח דעת הגואל אשר נהרג קרובו • שזה עניין טבעי לאדם כל מי
שתקראהו צרה כשתאבא נ"כ לזולתו כיוצא בה או גדולה ממנה ימצא נחמה בזה על מקרהו
ואין כבקרה מית בני אדם אצלנו יותר גדול ממיתת כרן גדול • ואמנם עגלה ערופה
תיעלת שבוארת • כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל ועל הרוב ההורג הוא ממנה
וזקני העיר ההיא מעידים עליה השם שהם לא התרשלו בתקין הדרכים ובשמירתם ולתיר
כל שואל דרך כמו שבא הפירוש בדברי רז"ל ולא נהרג זה מפני ששכחנו התקוני הכוללים
ואנחנו לא נדע מי הרגו • וא"א על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקחת
העגלה שלא ירבו דברי בני אדם ואולי בפרסום העניין יורע ההורג ויאמר מי שידעו או
שמע עניינו או רמזו לו זה אמתלאות פלוני הוא ההורג • כי אחר שיעמד אדם ויאמר
ואפילו אשה פלוני הרגו לא תעריף העגלה • וכבר נודע שמי שידע ההורג וישתוק ממנו
וחם העידו השם על עצמם שלא ידעיהו יהי' בזה עזות גדולה ואשם גדול א"כ אפילו אשה
אם תרעהו תאבר • ואחר שיורע הניעה התועלת שאם לא יהרגוהו בית דין חטלך יהרגהו
שיש לו להרוג באמתלאות ובדרכי • ואם לא יהרגוהו המלך גואל הדם יהרגהו ויערים עד
שיתנכל עליו להרגו • הנה כבר התבאר שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג • וחזק
זה העניין בהיות המקום אשר תערף בו העגלה לא יעבד בו ולא יורע לעולם • שבעל
הארץ יעשה כל תחבולה ויחקר ער שיודע ההורג כדי שלא תערף העגלה ולא תאסר
ארצו עליו לעולם :

פרק אחר וארבעים

המצוות אשר כלל אותם הכלל הששי • הם לקחת הדין מן החוטא • ותועלתם
בכלל ידועה וכבר זכרנוה • ואמנם פרטיהם ודין כל חלק שבא בהם
שמע אותם • שם עונש כל חושא לזולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בחומו • אם הזיק
בנוף יזיק בנופו ואם הזיק בממון יזיק בממונו • ויש לבעל הממון למחול ולהקל • אמנם
ההורג לבר להזק הטאתו אין מקילין לו בכלל ולא ילקח ממנו כופר • ולארץ לא יכופר לדם
אשר שופך בה כי אם בדם שופכו • ומפני זה אלו חיה הנהרג שעה אחת או ימים
והוא מדבר דשכללו טוב ויאמר הניחו הורגי הנה מחלתי וסלחתי לו אין שומעים לו • אבל
נפש כנפש בהכרח בחשוות הקשן לגדול והעבר לבן הורין והחכם לסבל • שאין בכל
חטאת האדם יותר גדול מזה • ומי שחטר אבר יחוסר אבר • כאשר יהן מום באדם בן יתן
בו • ולא תטריד רעיונך בהיותינו עונשים הנה בממון כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקים
ולא סבת דברי התלמוד • ועם כל זה יש לי במה שאמרו בו התלמוד דעת ישמע פנים
בפנים • והמכות אשר א"א לעשות כיוצא בם בשוה דינם בתשלומין • רק שבתו יתן
ורפא ירפא • ומי שהזיק בממון יזיק בממונו כשיעור ההוא בשוה • אשר ירשיעון אלהים
ישלם שנים לרעהו • רוצה לומר הדבר אשר לקח ולקח ממנו כיוצא בו • ודע כי כל אשר
יהיה מן העברה והחטא יותר גמצא ויותר קרוב להעשות ראוי שיהיה עניני יותר קשה
כדי שימנעו ממנו • והעניין שאינו נמצא רק מעט עינשו יותר קל • ומפני זה היה תשלומי
גונב צאן בפל תשלומי שאר המטלטלים רוצה לומר תשלומי ארבעה ובהנאי שהוציאם מתחת ידו במכר או ששיחטם • מפני
שמנהגם היא על הרוב תמיד להיותם בשדות וא"א לשמרם כמו ששומרים הדברים שבתוך המדינה ומפני זה מדרך הגונבים
אותם שימהרו למכרם ער שלא יודעו אתם • או לשחוט אותה בעבור שתשתנה צורתם • ובפני זה היה ענש העניין הנמצא
יותר גדול ותשלומי גנבת הבקר הוסיף בו אחר מפני שגנבתן קלה יותר כי הצאן ירעו מקובצים ואפשר לרועה לשומרם ויותר כח
שאיפשר לגנבם הוא בלילה אמנם הבקר ירעו מפוזרים מאר כבר נזכר זה בספר העבודה הנבטיה ואי אפשר לרועה
לשומרם ותרבה בהם הגנבה • וכן דין עדים זוממים שיעשה בהם כמו שחשבו לעשותו בשוה • אם חשבו להרוג ידרנו אם חשבו
להכו' יוכו אם חשבו לחייב ממון יחויבו ממון בשוה • הכוונה בכל זה להשוות הענש והעברה • וזהו דעניין היות המשפטים
צדיקים נ"כ • ואמנם היות הגזלן לא יחויב לשלם דבר נוסף על צד הקנס • שהחומש אינו רק לכפרה על שבועת השקר אבל על
גזלתו אינו מוסיף כלום • הוא מפני מיעוט מציאות הגזל • שבזק הגנבה יותר נמצא מן הגזל • שר גנבה אפשר בכל מקום והגזל
א"א כתוך המדינה כי אם בקושי • ועוד שרגנבה אפשר בדברים הגליים ובדברים הכוצנעים והגזל א"א אלא בגלוי • ואפשר
לאדם להשטר מן הגזלן ולעמוד כנגדו וא"א כן עם הגנב • ועוד שהגזלן יודע ויבוקש וישהדלו להוציא כידו מה שלקח והגנב
אינו יודע • ומפני אלו הסבות כלם חייבו הגנב קנס ולא חייבו הגזלן קנס •

הקדמה דע שגודל העונש וחזק צערו וקטנותו וקלות סבלו יהיה בבחינת ארבעה דברים • דראשון גודל רחבא • שרפעולות
שיבא מהם הספד גדול עונשן גדול והמעשים שהפסדם מועט עונשם מועט • והשני רוב המצאן • שהדבר שהוא
נמצא

עלתמלאות וכדומי • ר"ל כתמלאות וכעניינים דומי להוכחת הדברים והם ידוע
מוכיחות :

פרק מא שם עונש כל חושא • ר"ל שהם עונש כל חושא כזולתו שיעשה
לו כמו שעשה לזולתו זהה כשזה ; כשיתנו עונשים הנה ממון • ר"ל
כשתחר הפסוק עין תחת עין עין פי' ר"ל ואחר שיתבאר הוא שיכלם דעינו ושנו
ולפי דברי הרמב"ם שהוא כפשוטו כי כוונת הרמב"ם בפשוטי הפסוקים : יש לי במה שכתב
בו בתלמוד דעת וכו' ר"ל יש בניתי שיהי' כוונת
הפסוק כאחר פי' ר"ל ורצה בו דמי עינו וכנו
ולזה זה הטעם שכתב כאלו לא יפסיק הרב הזה הם
כל זה ניחם הרב לפי דעתה התורה שיהי
עונש ממון ואותה הטעם יעמוד פנים בפנים
מיוב

פרק מא והוא מנה תחד יותר גחל מע"ז כי זו מסורג נפש שוכשו כב"ח למה
שהתישים העתידי' לבוא מהם יהיו תיפסדיים
שיהיו כב"ח ומי שיתוסר אחר יתוסר לחבר
כאחר יתן מום כאחד כן יכתן בו ולא
תעריך הענינין בהיותנו עונשים שכב
בממון כאחרים עין תחת עין ממון
כי הכוונה כלה לתת סבת הפסוקים ה
סבת דברי התלמוד והפסוק לומר כאחר יכתן
מום באחד כן יכתן בו וה"ב שיהיה ממון
ואם כל זה יש לנו בתה שנת' בו בתלמוד דעת
תעמוד פנים בפנים והיכון בו כי אם בניתי
שיהי' כוונת הפסוק כמו שנת' ר"ל יש לחת טעם
למה רצתה התורה שיהיה עונש ממון ולזה
הטעם יעמוד פנים ב פנים כי תיקדמוי לחתרו
בכלון לומר שבא הפירוש כדברי רז"ל ולא נהרג זה מפני ששכחנו התקוני הכוללים
ואנחנו לא נדע מי הרגו • וא"א על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקחת
העגלה שלא ירבו דברי בני אדם ואולי בפרסום העניין יורע ההורג ויאמר מי שידעו או
שמע עניינו או רמזו לו זה אמתלאות פלוני הוא ההורג • כי אחר שיעמד אדם ויאמר
ואפילו אשה פלוני הרגו לא תעריף העגלה • וכבר נודע שמי שידע ההורג וישתוק ממנו
וחם העידו השם על עצמם שלא ידעיהו יהי' בזה עזות גדולה ואשם גדול א"כ אפילו אשה
אם תרעהו תאבר • ואחר שיורע הניעה התועלת שאם לא יהרגוהו בית דין חטלך יהרגהו
שיש לו להרוג באמתלאות ובדרכי • ואם לא יהרגוהו המלך גואל הדם יהרגהו ויערים עד
שיתנכל עליו להרגו • הנה כבר התבאר שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג • וחזק
זה העניין בהיות המקום אשר תערף בו העגלה לא יעבד בו ולא יורע לעולם • שבעל
הארץ יעשה כל תחבולה ויחקר ער שיודע ההורג כדי שלא תערף העגלה ולא תאסר
ארצו עליו לעולם :

פרק אחר וארבעים

המצוות אשר כלל אותם הכלל הששי • הם לקחת הדין מן החוטא • ותועלתם
בכלל ידועה וכבר זכרנוה • ואמנם פרטיהם ודין כל חלק שבא בהם
שמע אותם • שם עונש כל חושא לזולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בחומו • אם הזיק
בנוף יזיק בנופו ואם הזיק בממון יזיק בממונו • ויש לבעל הממון למחול ולהקל • אמנם
ההורג לבר להזק הטאתו אין מקילין לו בכלל ולא ילקח ממנו כופר • ולארץ לא יכופר לדם
אשר שופך בה כי אם בדם שופכו • ומפני זה אלו חיה הנהרג שעה אחת או ימים
והוא מדבר דשכללו טוב ויאמר הניחו הורגי הנה מחלתי וסלחתי לו אין שומעים לו • אבל
נפש כנפש בהכרח בחשוות הקשן לגדול והעבר לבן הורין והחכם לסבל • שאין בכל
חטאת האדם יותר גדול מזה • ומי שחטר אבר יחוסר אבר • כאשר יהן מום באדם בן יתן
בו • ולא תטריד רעיונך בהיותינו עונשים הנה בממון כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקים
ולא סבת דברי התלמוד • ועם כל זה יש לי במה שאמרו בו התלמוד דעת ישמע פנים
בפנים • והמכות אשר א"א לעשות כיוצא בם בשוה דינם בתשלומין • רק שבתו יתן
ורפא ירפא • ומי שהזיק בממון יזיק בממונו כשיעור ההוא בשוה • אשר ירשיעון אלהים
ישלם שנים לרעהו • רוצה לומר הדבר אשר לקח ולקח ממנו כיוצא בו • ודע כי כל אשר
יהיה מן העברה והחטא יותר גמצא ויותר קרוב להעשות ראוי שיהיה עניני יותר קשה
כדי שימנעו ממנו • והעניין שאינו נמצא רק מעט עינשו יותר קל • ומפני זה היה תשלומי
גונב צאן בפל תשלומי שאר המטלטלים רוצה לומר תשלומי ארבעה ובהנאי שהוציאם מתחת ידו במכר או ששיחטם • מפני
שמנהגם היא על הרוב תמיד להיותם בשדות וא"א לשמרם כמו ששומרים הדברים שבתוך המדינה ומפני זה מדרך הגונבים
אותם שימהרו למכרם ער שלא יודעו אתם • או לשחוט אותה בעבור שתשתנה צורתם • ובפני זה היה ענש העניין הנמצא
יותר גדול ותשלומי גנבת הבקר הוסיף בו אחר מפני שגנבתן קלה יותר כי הצאן ירעו מקובצים ואפשר לרועה לשומרם ויותר כח
שאיפשר לגנבם הוא בלילה אמנם הבקר ירעו מפוזרים מאר כבר נזכר זה בספר העבודה הנבטיה ואי אפשר לרועה
לשומרם ותרבה בהם הגנבה • וכן דין עדים זוממים שיעשה בהם כמו שחשבו לעשותו בשוה • אם חשבו להרוג ידרנו אם חשבו
להכו' יוכו אם חשבו לחייב ממון יחויבו ממון בשוה • הכוונה בכל זה להשוות הענש והעברה • וזהו דעניין היות המשפטים
צדיקים נ"כ • ואמנם היות הגזלן לא יחויב לשלם דבר נוסף על צד הקנס • שהחומש אינו רק לכפרה על שבועת השקר אבל על
גזלתו אינו מוסיף כלום • הוא מפני מיעוט מציאות הגזל • שבזק הגנבה יותר נמצא מן הגזל • שר גנבה אפשר בכל מקום והגזל
א"א כתוך המדינה כי אם בקושי • ועוד שרגנבה אפשר בדברים הגליים ובדברים הכוצנעים והגזל א"א אלא בגלוי • ואפשר
לאדם להשטר מן הגזלן ולעמוד כנגדו וא"א כן עם הגנב • ועוד שהגזלן יודע ויבוקש וישהדלו להוציא כידו מה שלקח והגנב
אינו יודע • ומפני אלו הסבות כלם חייבו הגנב קנס ולא חייבו הגזלן קנס •

הקדמה דע שגודל העונש וחזק צערו וקטנותו וקלות סבלו יהיה בבחינת ארבעה דברים • דראשון גודל רחבא • שרפעולות
שיבא מהם הספד גדול עונשן גדול והמעשים שהפסדם מועט עונשם מועט • והשני רוב המצאן • שהדבר שהוא
נמצא

נמצא יותר ראוי שימנע בעונש חוק אמנם מדה שימצא בעשה בעשה מן העונש עם מיעוט המצאו מספיק במניעתו . והשלישי רוב החסרון בדבר . שהעניין שהאדם נסת בו יותר להיות התאוה מביאה אליו מאר או לרוב ההרגל או שיש בהנאתו צער גדול בירוע שלא ימנע ממנו אלא על ידאת דבר גדול . והרביעי קלות עשות המעשה ההוא בהסתר ובהעלם בעניין שלא ירגיש בו זולתו כי מניעת זה אי אפשר אלא ביראת עונש גדול וחזק ואחר זאת ההקדמה רע שסדר הענש בדברי התורה ארבע מעלות מעלת חיוב מיתת ב"ד . ומעלת חיוב כרת עם האמונה שזה החטא מן החטאים הנדולים . ומעלת חיוב מלקות . והוא ההכאה ברצועה ולא יאמן בחטא ההוא שהוא מן החטאים הנדולים אבל הוא לאו לבד או מיתה בידי שמים . ומעלה לא תעשה שאין בה מלקות והיא כל לאו שאין בו מעשה . הין מנשבעין ומקללין בעבור מה שהוא חיים להאמינו מהנדלת השם יתעלה . ומבר . שלא יביא זה לבזות בקרבנות המיוחסות לשם יתעלה . ומקלל את חבירו בשם . להיות הוק הקללה לחסון יותר נדולה מהזק שנופל בנוף . וזולת אלו מלאוין שאין בהן מעשה ההפסר שבא מאתם הוא מעט ואי אפשר נ"כ להשמר ממנו מפני שהם דברים לבד . ואלו היה בו מלקות לא היה נמלט אדם מהכאת נבו כל השנה . ולא יצויר בהם ההתראה נ"כ . ובמספר ההכאות נ"כ יש חכמה . מפני שיש לתכליתם קצבה . ולאנשים אין קצבה . כי לא יכו כל איש אלא בשיעור שכלו ותכלית ההכאה ארבעים ואפילו סובל מאה . אמנם חיוב מיתות ב"ד לא תמצא אותו ברבר מן המאכלות האסורות . מפני שאין בהם הפסר נדול ואין האדם ניסת בהן מאד כאשר הם נסתים בהנאת המשנל . ובקצת המלאכות כרת . כדם . לרוב תאותם וזריזותם לאכלו בזמן ההוא לשין ממינו עבודה זרה כמו שהתבאר בשמשם . ומפני זה בא בו זה החוק הנדול . וכן בחלב יש בו כרת . למה שיהנו בו בני אדם וכבר כבד בו הקרבן להנדילו . וכן הכרת בחמין הפסח . ואוכל ביום הצום . ולמה שיש בו מן הצער . ולמה שמביא אליו מן האמונה שהם מעשים יחוקי דעות שהם פנות התורה . ר"ל יציאת מצרים ונפלאותיה . ואמונת התשובה כי ביום הזה יכפר עליכם ונו' . וכן חייב כרת . בנותר . ופנול . ולשמא שאכל קדש . כמו שחייב באכילת החלב הכונה להנדיל עניין הקרבן כמו שיתבאר . אבל מיתת בית דין תמצאה בענייניים הנדולים אם בהספר אמונה או בהתשא נדול . ר"ל . כע"ז וגילוי ערות . ושפיכת דמים . וכל מה שמביא לזה . ובשבת להיותו מקיים אמונת חדוש העולם . ובנביא השקר . וזקן ממרה . לרוב ההפסר הבא מהם . ומכה אביו ואמו ומקלל אביו לרוב העוות שיש בו והיותו מפסיד סדר הבית אשר הוא החלק הראשון מן המדינה . אבל בן סורר ומורה . הוא בעבור מה שיניע אליו מעניינו מפני שהוא עתיד להרוג על כל פנים . וניגב נפש מפני שהוא מביא אותו להריגה . וכן חבא במחתרת . אמנם הבנים עצמו להרוג כמו שבארו ז"ל . ואלו השלשה רצוני לומר בן סורר ומורה . וגונב נפש ימכרו . וחבא במחתרת . בידוע שהם שופכי דמים בסוף . לא תמצא מיתת בית דין בדבר אחר אלא באלו הדברים הנדולים . ולא כל העריות במיתת ב"ד אלא מה שהוא מהן יותר קל להעשות ויותר נמצא ויותר מעונה ומביער ומה שהאדם ניסת אליו יותר . ומה שאינו כן הוא בברת לבד . ולא כל מיני ע"ז נ"כ במיתת בית דין אלא עקרי עבדתה . כמחפלל לה . ומתנבא בשמה . ומעביר באש . זאוב . וידעוני . ומכשף . ומבואר הוא שאחר שאי אפשר מבלתי עונשים ומשפטים . שא"א אם כן מבלתי העמיד שופטים מפורזים בכל עיר ועיר . וא"א מבלתי ערים . וא א מבלתי מלך . שיפחדו וידאו ממנו וימנע במינים רבים מן המניעה ויהזק יד השופטים ויסתך אותם . הנה בארתי סבת כל המצות אשר ספרנום בספר שופטים . וצריך שנתעורר על כעט מהם שנזכרו שם לפי ענין זה המאמר . מזה מה שנתלה בזקן ממרא אומר . כי כאשר ירע השם יתעלה שמשפטי זאת התורה יצערבו בכל זמן לפי התחלף המקומות והחדושים ולפי הנראה מן העניינים להוסיף על קצתם ולגרוע מקצתם הזהיר מן התוספת ומן המגרעות . ואמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו כי היה זה מביא להפסד סדרי התורה ולהאמין בה שאינה מאת השם . והזהר נ"כ להבמני כל דור רצוני לומר בית דין הנדול לעשות סייגים כדי לקיים משפטי התורה האלו בעניינים שיהדשום לשמור התורה וישאירו העניינים ההם קיימים לנצח . כמ"ש ועשו סייג לתורה . וכן הותר להם נ"כ לבטל קצת מעשה התורה ולהתיר קצת הנזהר ממנו לפי עניין אחר ולפי מאורע אחר . אבל לא יעמידוהו לדורות כמו שביארנו בסדר פי' המשנה בהוראת שעה ובזאת ההנהגה תחזיר התורה את ויתנהג כל זמן וכל מאורע כפי הצריך לו . ולו היה זה העניין החלקי נמסר לכל אחד מן ההכמים היו בני אדם נפסדים לרוב המחלוקת והסתכבות הרעות . והזהיר יתעלה שלא יעשו זה שאר החכמים אלא ב"ד נדול לבד וצוה להרוג מי שיהלוק עליהם . שאם יחלוק עליהם כל מעיין בשלה הבונה המכוונת ובשלה התועלת : ודע שמעשי העבירות יחלק לד' חלקים האחד מהם האונס . השני השוגג . הנ' המזיד . הרביעי העושה ביד רמה . אמנם האונס כבר נאמר בו שלא יענש ואין עליו חטא בלל אמר יתעלה ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה החטא מות . ואמנם השוגג יש בו חטא כי אלו הפליג להתישב ולהזהר לא באה שגגה לידו לא שלא יענש כלל ואמנם צריך כפרה ומפני זה מביא קרבן . ולחלקה התורה בו בין יחוד הדיוט למלך וכהן נדול או מורה הלכה . ולמדנו מזה שכל עושה או מורה הלכה לפי השתכלותו אם לא יהיה בית דין הנדול או כהן נדול הוא מכת המזיד ואינו נמנה בכלל השוגנים ומפני זה יהרג זקן ממרא ואף על פי שיעשה והורה לפי ראות עיניו . אבל ב"ד הנדול יש להם להורות כפי ראות עיניהם ואם טעו נעשו שוגנים כמו שאמרת' . ואם כל עדת ישראל ישנו ונו' . ומפני זה העקר אמרו רבותינו ז"ל שגנת תלמוד עולה זרון . ר"ל כי המקצר בהכמה והורה ויעשה כפי קצורו אמנם הוא כמזיד . שאין דין מי שאכל חתיכת חלב הכליות והוא חושב שהוא חלב האליה כמי שאכל חלב הכליון והוא יודע שחלב הכליות הוא לא שאינו יודע שחלב הכליות הוא מן החלב האסור . שזה אע"פ שמקריב קרבן הוא קרוב למזיד . זה אם הוא עושה מעשה לבד . אבל המורה הלכה לפי השתכלותו הוא מזיד בלי ספק . שלא נצל הכתוב בחטא ההוראה כשענת שנגרה אלא לב"ד הנדול לבד . אבל המזיד יתחייב הדין הכתוב . או מיתת ב"ד . או מלקות . או מכת מרדות על לאון שאין בהן עשה . או חיוב ממון . אבל העבירות ההם שהשוה בהן בין שוגג למזיד הוא לרוב המצאם בקלות . להיותן דברים בעלמא שאין בהן מעשה . ר"ל שבועת הערות . ושבועת הפקדון . וכן שפחה חרופה יקל עניינה לרוב מציאותן . מפני שהיא משולחת בהפקר . שאינה לא שפחה גמורה ולא בת חורין גמורה ולא אשת איש גמורה כמו שבארה הקבלה בפירוש זאת המצוה . אבל העושה ביד רמה הוא המזיד שיעין פניו ויעבור בפרהסיא שזה אינו עובר לתאבון לבד ולא לעשות מה שמנעה התורה לעשותו לרוע מרותיו לבד אבל לחלוק על התורה ולעמוד כנגדה מפני זה אמר . את יי' הוא מנרף . והוא יהרג בלא ספק . ולא יעשה זה אלא מי שיעלה בלבו דעת אחרת לחלוק בו על התורה . ומפני זה בא הפירוש המקובל בע"ז הכתוב מדבר מפני שהוא חולק על פנות התורה . כי לא עבד אדם כוכב כלל אלא מי שהאמין בו הקדמית כמו שבארנו בחבורינו פעמים . וכן הוא הדין אצלי בכל עבדה שיראה ממנה סתירת התורה או הסחלוקת כנגדה . ואפי' אבל אדם מישראל בשר בחלב או לבש שעטנז . או הקיף פאת הראש . לבזיון התורה מפני דעת שיש באר ממנו שאינו מאמין שזאת התורה אמת . הוא אצלי הנאמר עליו את יי' הוא מנרף ויחרג מיתת בסירה לא מיתת ענש כאנשי עיר הנדחת שיהרגו

מיתת בסירה

לא

פרק מב

פרק מג

שם טוב

פרק מג

פרק שנים וארבעים

פרק שלשה וארבעים

ההם ישו לו סבה · פסח · ענייני מפורסם · והיותו שבעה ימים · מפני שהקף השבעה ימים הוא הקף בינוני בין היום הששי והחדש הירחי · וכבר ידעת שלזה הקף מבוא גדול בעניינים השבעים · וכן הוא עוד בעניינים התוריים · כי התור' תתדמה בטבע תמיד ותשלים העניינים השבעים על צד אחד · כי השבע אינו בעל מחשבה והשתכלות · והתורה שיעור והנהגת השם שתנן השכל לבל בעל שכל · ואין זה כונת הפרק ונשיב למה שאנחנו עתה בו · ושבועות · הוא יום מתן תורה · ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי שממתין בי הנאמן יש נאוהב ' שהוא מונה היום ונם השעור וזאת היא סבת ספירת העומר מיום צאתנו ממצרים עד יום מתן תורה שהוא היה הכונה והתכלית ביציאתם באמרו · ואביא אתכם אלי · ולא היה המראה ' גדול ההוא אלא יום אחד · כן זכרונו בכל שנה יום אחד · אבל אכילת מצה אלו היה יום אחד לא היה מ"ע נישים בו ולא היה מתבאר ענייננו · כי הרבה פעמי' יאכל האדם מין אחד מן המאכלים שני ימים או שלשה · ואמנ' יתבאר ענייננו ויתפרש בהתמיד אכילתו היקף שלם · כן ראש השנה יום אחד · מפני שהוא יום תשובה הוא והערות בני אדם משכמתם · ומפני זה יתקע בו בשופר כמו שבארנו במשנה תורה · וכאלו הוא הציעה ופתיחה ליום הצום כמו שהוא מפורסם בקבלת האומה מעניין עשרת ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים · ואמנם סבות · אשר הכונה בו הששון והשמחה · הוא שבעת ימים מפני שיתפרסם העניין · והיותו בזה הפרק הנה באר התורה סבתו · באספך מן השדה · ר"ל עת המניחה והפנאי מן העסקים ההכרחיים · וכבר זכר ארמסו' במאמר התשיעי מספר המדות שכן היה העניין מפורסם באומות מקדם · אמר בזה הלשון הקרבנות הקדומים והקריבו היו אחרי אסוף התביאות והפירות כאלו היו הקרבנות מפני הרוחה זהו לשונו · ועוד שישיבת הסיבה בעת ההיא אפשר לסבלה · אין חום גדול ולא (מטר מצער) · ושני המועדים הללו · רוצה לומר · סוכות · ופסח · מלמדים דעיות ומדות · אמנ' הדעת בפסח · הזכרת אותיות מצרים והתמדתם לדורות · אמנם הדעת בסוכות · להתמיד זכר אותיות המדבר לדורות · אמנם המדות · הוא שיהיה האדם זוכר ימי הדעה בימי הטיבה בעבור שיבה להודות לשם ושילמוד מדת ענוה ושפלות · יאבל מצה ומרור בפסח לזכור מה שאירע לנו · וכן יצא מן הבתים לשכון בסכות כמו שיעשו השרויים בצער שוכני המדברות · לזכור שכן היה ענייננו בתחלה · כי בסכות הושבתי את בני ישראל ונו' · ונעתקנו מן העניין ההוא לשכון בבתים המצויירים במקום הטיב שבארץ והשמן שבה בחסד השם וביעודיו לאבותינו · בעבור שהיו אנשים שלמים בדעותם ובדותם · ר"ל אברהם יצחק ויעקב · שזה ג"כ היא ממה שהתורה תלויה עליו ר"ל שכל טיב שהטיב השם לנו וויטיב אמנ' הוא בזכות אברהם יצחק ויעקב אבותינו · מפני ששמרו דרך יי לעשות צדקה ומשפט · אבל צאתנו מסבות אלא בבתים הרחבים ובבנייני · אמנם ארבעה מינים שבלולב כבר זכרו ז"ל בו קצת סבה על צד הדרשות שדרכם ידוע למי שהבין דרכיהם) · וזה שהם אצלם כדמות מליצת השיר · לא שהדבר ההוא הוא ענייך הפסיק ההוא · ונחלקו בני אדם בדרשות לשני חלקים · החלק האחר · ידמה שהם אמרום על צד באור ענין הפסיק ההוא · והחלק השני · היא מבוה איתם ויהשבם לשחוק אחר שהוא מבואר נגלה · שאין זה ענייך הפסוק · והחלק הראשון נלחם ונחגבר לאמת דרשות לפי מחשבתו ולשמרם ויחשוב שהם ענייך הפסיק · ושמשפט הדרשות כמשפט הדינין המקובלי · ולא הבינה אחת משתי הבחות שהם על צד מליצת השיר אשר לא יספק ענייננו על בעל שכל · והתפרסם הדרך ההוא בזמן ההוא · והיו עושים אותה הבל כמה שיעשו המשוררי מזמרי השיר · אמרו ז"ל תני בר קפרא · ויתר תהיה לך על אזניך · אל תקרי אזניך אלא אזניך · מלמד שאם ישמע אדם דבר מנוה יתן אצבעו בתוך אזנו · ואני תמיה אפ זה התנא אצל אלו הסכלים כן יחשוב בפירוש זה הפסוק ושזאת היא כונת זאת המצוה · ושהיתר הוא האצבע · ואזניך הם האזני' · איני הושב שאחד ממי ששכלו שלם יחשב זה · אבל היא מליצת שיר נאה מאד · הזהיר בה על מדה טיבה · והוא כי כמו שאמור לומר דבר מנוה · כן אמור לשמעו · וסמך זה לפסוק על צד המשל השיר · וכן כל מה שיאמר במדרשות אל תקרי כן אלא כך · זהו ענייננו · וכבר יצאתי מן הכונה אלא שהיא תועלת יצטרך אליה כל בעל שכל מאנשי התורה הרבנים · ואשוב אל סדר דבריני · והנראה לי בארבעת מינים שבלולב · שהם שמחה בצאתם מן המדבר · אשר היה לא מקום זרע ותאנה ונפן ורמון וכיוצא אלה · אל מקום האילנות נותני פרי והנהרות · ולקה לזכרון זה (הנאה שבפירו) האדמה · והטוב שבריחו · והיפה שבעלין · והטיב שבעשבים ג"כ · ר"ל ערבי נחל · ואילו הארבעה מינין הם אשר קבצו שלשת הדברים האלה · האחד מהם · רוב מציאותם בארץ ישרא בעת ההיא והיה כל אדם יכול למצאם · והעניין השני · טיב מראה וריעניותם ויש מהם טובים בריחם והם אתרוג והדס · אבל לולב וערבה אין להם ריח לא טיב ולא רע · והעניין השלישי · עמדם על לחותם וריעננותם בשבעה ימי' מה שאי אפשר זה באפרסקים ורמונים ובאפרסמון ובאגס וכיוצא בהן :

פרק ארבעה וארבעים הכוונות

אשר כלל אותם הכלל התשיעי · אהבה · וסבת כולם מבוארת · רצוני לומר שבונת העבודות הדם זכרון השם תמיד ויראתו ואהבתו ושמירות המצות כולן · ושיאמין בשם ית' מה שהוא הברחי לכל בעל דת שיאמינהו והם התפלה וקריאת שמע וברכת המזון ומה שנזדבק בהן וברכת כהנים ותפילין ומזוזה וציצית וקנות ספר תורה וקרות בו לעתים · כל אלו הם מעשים שיזמרו דעות מיעילות · והכל מבוא נגלה אינו צריך לדברי · אחר מפני שהוא כפל דברי לא דבר אחר :

פרק חמשה וארבעים המצות

אשר כלל אותם הכלל העשירי · הם אשר ספרנום בהלכו' בית הבחירה והלכות כלי המקדש והעובדי' בו והלכות ביאת המקדש · וכבר הגדנו תועלת זה הכלל על דרך כלל · וידוע שעובדי ע"ז הוי מכוונים לבנות חיכליהן ולהעמיד צלמיהם במקום הגבוה שימצא שם על ההרים הרמים · ולזה

קרקאש

אפודי

ולזה כתר אברהם אבי"ע ה' הר המוריה בחיותו הנבוה שבהרי אשר שם יפרסם שם ביחוד יי' . ויחד המערב שקודש הקדשים במערב . והוא עניין אמרם שכינה במערב . ובארו רבותינו ז"ל בגמר יומא שאברהם אבינו ייחד המערב ר"ל בית קדש הקדשים . וסבת זה אצלי שמפני שהיה הדעת מפורסם אז בעולם עבודת השמש ושהוא האלוה . אין ספק שבני אדם היו כלם פניו למזרח . מפני זה פנה אברהם אבי' למערב בהר המור"ה ר"ל במקדש עד שישים אחוריו לשמש . הלא תראה ישראל בעת כיפרם ושובם לדעות הקדושות הרעות ההם מה עשו . אחוריהם אל היכל השם ופניהם קדמה והם משתחוים לשמש . והבן זאת הפלאיה . ואין ספק אצלי ג"כ שהמקום אשר יחדו אברהם בנביאה היה ידוע אצלם שה רבי ואצל רבים שאברהם ציוה אותם שיהיה בית עבדה כמו שאבר שבראנם ואמר ופלחו אצלי אברהם המן באתרא ההוא . ואמר קדם יי' הכא יתון פלחין דריא וכולי . ואשר לא התבאר בתורה ולא נזכר בפרט . אבל רמז אליו ואמ' אל המקום אשר יבחר יי' וגו' . יש בי אצלי שלש חכמות . האחת מהן . שלא יהזיקו בי האומות ויולחמו עליו מלחמה חזקה בשידעו שזה המקום מן הארץ הוא תכלית התורה . והשנית . שלא יפסידוהו מי שהוא בידם עדה וישחיתוהו בכל יכלתם . והשלישי . והיא החזקה שבהם . שלא יבקש כל שבט היותו בנחלתו ולמשול בו . והיה נופל עליו מן המחלוק והקטט כמו שנפל בבקשת הכהונה . וזה באה המציוה שלא יבנה בית הבחירה אלא אחר הקבת מלך שיציוה לבניתו ותסתלק המחלוק . כמו שבארנו בספר שופטים . וידוע שהאנשים הדם היו בנים היכלות לכוכבים והיו משימים בהיכל ההוא הצורה שהיו מסכימים ליעבדה ר"ל צורה מיוחסת לכוכב אחד או לגלגל אחד . וציונו אנחנו שנבנה היכל לשמו יתעלה ונשים בו הארון שיש בו שני לוחות אבני שבהן אנכי ולא יהיה לך . וכבר נודע שפונת אמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה . שאם אין נביא אין תורה והנביא לא תביאהו הנבואה רק באמצעות מלאך . ויקרא מלאך יי' . ייאמר לה מלאך יי' זה הרבה מלספור . עד שמשה רבי' תחל נבואתו היה במלאך . וירא אליו מלאך ה' בלבת אש . הנה התבאר שאמונת מציאו' המלאכים קודמת לאמונת הנבוא ואמונת הנבואה קודמ' לאמונת התורה . וכאשר סבלו אנשי הצאבה מציאות השם יתע' וחשבו שהנמצא הקדמון אשר לא ישיגהו העדר כלל הוא הגלגל וככביו ושכחו שופעיות ממנו על הצלמים וקצת האילנות רצונו לומר האשרו' . חשבו שהצלמי' והאילנות הם אשר ישימו דברי הנביאה בני הנביאים וידברו עמם בחזון ויודיעו אות' מה שיועי' ומה שיזיק . כמו שבארתי לך מדעתם בנביאי הבעל ובנביאי האשרה . וכאשר התבאר האמת לחכמים וגודע בסופת שיש נמצא שאינו גוף ולא כח בגוף . והוא האל האמתי וש הוא אחד . ושיש גם כן נמציאות אחרו' נבדלות שאינם גיפות והוא ששפע עליו"ם טיבו ואורו יתעלה והם המלאכים כמו שבארנו . ואילו הנמצאו' כולם הם זרת הגלגל וככביו . נודע באמת שהמלאכים ההם הם אשר ישימו דבר אמת בפי הנביאים לא הצלמים והאשרות . הנה התבאר במה שהקדמנוהו שאמונת מציאות המלאכים נמשך אחר אמונת מציאות השם . ובהן תתכן הנבואה והתורה . ולחזק אמונת זאת הפינה ציה ה"י לעשות על הארץ צורת שני מלאכים לקיים מציאות המלאכים באמונת ההמון אשר הוא רעת אמתי שני לאמונת מציאו' השם והוא התחלה לנביאה ולת"רה ובסבת עבודה זרה כמו שבארנו ואילו היתה צורה אחת ר"ל צורת כרוב אחד . היה בי הטעאה גם כן שהיו חוש בין שהיא צורת האל הנעבד . כמו שהיו עושים עע"ז או שהמלאך הוא איש אחד גם כן . והיה מביא לקצת שניות . וכאשר עשה שני כרובים עם ביאור יי' אלהינו יי' אחד . יתבאר קיום הרעת במציאות המלאכים ושהם רבי' . והיה העניין בט"ח מתיעות בהם בני אדם שיתחשבו שהם אלוה אחשהשם אחר והוא ברא אלי הרבים . וארר כן הושמד מנורה לפניו . לכבוד ולתפארת רבית . (כי הבית שתולק בו הנר תמיד הנסתר בפרכת) יש לו בנפש מעלה גדולה . וכבר ידעת הזוק התורה באמונת גדולת המקדש ויראתי עד שיגיע לאדם מדת העניוה והחמלה (ורכות הלבב כשיראהו ואמר . בקדשי תירא . וסמכי בשמירת שבת לחזק יראת המקדש . והצרך למזבח הקטרת ומזבח העולה וכליהם מביאר . אבל השלחן והיות עליו הלחם תמיד לא אדע בו סבה . ואיני יודע לאיזה דבר איהם אותו ער היום . אבל האחר' מהיות אבני המזבח גזית שלא יניף עליהם ברזל . כבר ידעת הסבה שנתנו בו באמרם אינו דין שיונף בהם . ושיהיה המזבח מארמה לכרות מהרמות בהם אשר מזבח אדמה תעשה לי . ואם א"א עשותו כבלתי אבנים יהיו בצורתם דטבעית לא יחצבו . כמו שהזהיר מאבן משבית ומנוע כל עין אצל מזבח יי' . והכונה כולה אחת והיא שלא נעבוד השם כדמות עבודתם ההלקרת אשר היו עושין אותה לעבדיהם ועל זה העניין הזהיר בכלל ואמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אניר לשלא יעשו כן לשם לסבה אשר אמר כי כל תעבת השם אשר שנא עשו לאלהיהם וכבר ידעת פרסים עבודת פעיר בזמני הדם אשר היתה בגלוי הערוה מפני זה צוה הכהנים לעשות מכנסים לכסות בשר ערוה בעת העבודה ושלא יעלה למזבח עם כל זה במעלות אשר לא תגלה ערותך עליו ואמנם היו השמיר והסביב סביב למקדש תמיד הוא לכבד אותו ולפארו . ושלא יהרסו הסכיים גם כן והטמאים אליו ולא בעת האניניר (וכל מי שלא הניף נופי כמו שיתבאר וכלל הרברים המביאים להגדיל המקדש ולפארו עד שיגיע לנו יראה ממנו שלא יבא אליו לא עכיר ולא טמא ולא מי שלא רחיץ ראשו ורצוי לומר פרוע ראש וקרוע בגדי . ושכל עובד יקדש ידיו ורגליו ולהגדיל הבית עוד הגדיל מעל עובדיו . בדלי הכהני' הלוי . וציוה להלביש הכהני בגדי נאים ומלבושי יפים וטובים בגדי קדש לכבוד ולתפארת ושלא ישמש בעבוד בעל מום ולא בעל מום לבד אלא הבעירים ג"כ פוסלים בכהני כמו שהתבאר בתלמוד זאת המצוה ומפני שההמון לא יגדל אד אצלם בצורתי האמתי לא בשלמו' איבריו ויופי בנדיו והמכון שתהי לבית גדול ותפאר אצל הכל . אבל בין לוי שאינו מקריב ואין חושבין עליו שהוא מכפר עונות כמו שבא בכהני . וכפר עליו וכפר עליה . אך הכוונה בו אמיר השיר לבר הוא נפסל בקול . כי המכון ג"כ בשיר להפעל הנפש בדברי' הם ולא יפעלו הנפשו רק לקולות ולנגונים הערבי' ועם כלי השיר ג"כ כמו שהיה העניין במקדש תמיד . ואפי' הכרנים ג"כ הכשרים העומדים במקדש מוזהרים משבת בו ומהכנם אל ההיכל בכל עת ומהכנם לקדשי הקדשים כלל אלא בזמן גדול ביום הכפורים ד' פעמים ולא יותר . כל זה להגדיל המקדש . וכאשר היו שורטים במקום המקודש בחמות רבות בכל יום ומתחכין בו הבשר ושורפין בו הקרב והכרעים . אין ספק שאלו היו מניחים אותו על זה העניין היה ריחו קריח בקימור הבשר . מפני זה צוה להקטיר בו הקטורת שתי פעמים בכל יום . בבקר ובין הערבים . לרשיב ריחו וריח בגדי כל העובד בו . כבר ידעת אמרם מיריחו היו מריחים ריח הקטרת . וזה ג"כ ממה שמעטיר יראת המקדש . אבל אם לא היה לו ריח ט ב כל שכן אם היה לו שכנגדו . היה מביא בלב הארם הפך ההגדלה . כי הנפש תתרחב מאד לריח השוב ותטה אליו ותתרחק מן הריח הרע ותברח ממנו . אבל שכן המשחה יש בו שני תועלו' . לרשיב ריח מה שימשח בו . ולהאחין גדולת הכרבי הנמשח וקדושתו וחיוריו נבדל לשיכר משאר מיני . ארם יהיה . או בגדיו או כלי . הכל שב ליראת המקדש . שהיא סבה ליראתו . מפני התחדש הפעלות בנפש האדם בעת שיכנס אליו ויו כו הלבכות הקשים ויכנעו . אשר התחכם השם כל זה התחכמות בעצות מרחיק לרכבם ולהכניע בעת שיבאו אל הבית . כדי שיקבלו מצות השם המישירות ויראוהו . כמו שבאר לנו בלשון התורה ואמר . ואבלת לפני יי' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וכבכרת בקרך וצאנך למען תלמר ליראה את יי' אלהיך כל הימים .

הנה התבאר לך התכלית המכוונת בכל אלו הפעולות מה היא .

כלורימו פלמיית שהוא הנעם מזכלי לכל בעלמות לחברין עם יפני כנדיו זה יחשבו הזמון שהוא שלמות גדול הפן הנאמר חדש ביקר כל ינין כמשל כהכמות והמכון מתניה לבית נדולה ותפארת לנל הכל וכפרט לנל הזמון שהם הכל ובעבורם נעשה הכל : ונשלם הכוונה כין מי שחשו עד כחמת וכין מדיעם • וחרנין כחמרו מי שחקרו עד כחמת וזהו שכללות הקניני וסה כדעות הנעמלות והדמיוניות הכוזבות וכין לאחר שבאו שהוא עדי' לא שעבדו כזוזה שהם וכשהיה שהם הכל והוא הענדר הלוי בחקוק כאור דעות הנשם המקובל לאור וזהו רמז לנורות שחזוכות לאחר יחשבו שיתעלים מהם והיש חלמ

ואמנם סבת האזהרה מעשות כשמן המשחה והקטרת מבוארת מאד • כדי שלא ירידו הריח ההוא אלא שם • ויהיה אז ההפלגו' עליהם יותר • ושלא יחשב נ"כ כל מי שימשח בזה השמן או בכיוצא בו יהיה נכבד • ויתחדשו בעבור זה הספדי' גדולים ומהלוקות • אמנם היות הארון נשא בכתף לא על הענלות • מפני ההגרלה בו מבוארים • ושלא תפסד לו תכונה וצורה • ואפי' בהוציא הבדים מן הטבעות • וכן לא תפסד צורת האפוד והחשן ואפי' בהסיר האה' מן האחר • ושתתוקן מלאכת הבגדים כולם בארינה מבלתי התוך עד שלא תפסד צורת הארינה • וכן הזהיר כל אדם מעובדי המקדש שלא יתעסקו במלאכת חברו •

כי המלאכות והעסקים המטורים לרבי' • אם לא ייחד כל איש למלאכה מיוחדת יפול ההתרשלות והעצלה מן הכל • ומבואר הוא שזאת ההדרגה במקומות אשר נתנו • להר הבית דינים • ולחיל דינים • ולעזרת נשים דינים בפני עצמם • ולעזרה דינים אחרי' • וכן עד קדש הקדשים • שזה כולו תוספת הגדלה ונחינת יראה יתרה בלב כל מכוין אליו • הנה כבר זכרנו סבות חלקי זה הכלל כלו :

פרק ששה וארבעים המצות

אשר כלל אותם הכלל העשתי עשר • הם אשר מפרנום בשאר ספר עבודה ובספר קרבנות • וכבר זכרנו תועלתם בכלל • ועתה אתחיל לתת טעם כל אחת

ואחת לפי השנתי • ואומר כי כבר אמרה התורה כפי מה שפירש אונקלוס שהמצרי היו עובדי' מזל שלה • מפני זה היו אומרי' לש השו הצאן • והיו מואסי' רועי צאן • אמר הן נזבח את תועבת מצרים • וכן היו כתות מן הצאבה עובדים לשדים • והיו הוזים שהם ישובו בצורת העזים • ולזה היו קוראים לשדים שעירים • וכבר התפשט הדעת הזה מאד • ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם אומרים הבתות ההם גם כן אכילת העזים • אבל שחישת הבקר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עובדי ע"ז • וכולם היו מגדילים זה המין מאד • ולזה תמצא אנשי הודו ער היום לא ישחטו הבקר כלל • ואפי' בארצות אשר ישחטו שאר מיני בעלי חיים • ובעבור שימחה זכר אלו הדיעות אשר אינם אמתיות • צוונו להקריב אלו השלשה מינים לבד • מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם • עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי • כי יחקרבו אל השם • ובמעשה ההוא יכופרו הדעות הרעות • כן מרפאים הדעות אשר הם חלאי הנפש האנושי בהפך אשר בקצה האחרון • ומפני זאת הכונה בעצמה צונו לשחוט כבש בפסח ולהזות דמו במצרים על השערים מחוץ • לנקות עצמנו מן הדיעות ההם ולפרסם שכנגדם • ולהביא להאמין שהמעשה אשר תחשבו בו שהוא סבה ממיתה • הוא המציל מן המות • ופסח יי' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף • נמול פרסים העבדה בעשות כל מה שהיו מרחיקין אותו עובדי ע"ז • זהו הטעם בבחירת השלש המינין האלה לבר לקרבן • מחובר אל היות אילו השלשת מינין גם כן נמצאים מאד • ולא כמעשרי עובדי ע"ז שהיו מקריבים האריות והדובים והבהמות המדבריות כמו שזכר בתפסים • ומפני שרוב בני אדם לא היו יכולים להקריב בחמה • צוה להקריב קרבן נ"כ ממין העוף • מן הנמצא באר' ישר' יותר • ומן הנאה והקל למוצאו • והם תורים ובני יונה • ומי שלא תמצא ידו די העוף • יקריב לחם עשוי באי זה מין שיהיה מטעשה הלחם המפורסם בזמנים ההם • אם מאפה תנור • או מאפה מרחשת • ומי שיכבד עליו הלחם האפוי יקריב סולת • וזה כלו למי שירצה • ואחר כן באר לנו שזה המין מן העבדה ר"ל הקרבנות • אם לא נעשהו כלל אין השא עלינו כלל • אמר וכי תהדל לנדור לא יהיה כך חשא • ומפני שינוברי ע"ז לא היו מקריבים לחם • אלא שאור • והיו ביחדים להקריב העניני' המחוקים ומלבלבים קרבניהם ברבש • כמו שהוא מפורסם בספרים אשר ספרתי לך • וכן לא תמצא בדבר מקרבנותם מלה • מפני זה הזהיר השם מהקריב כל שאור וכל דבש • וציה בהחמדת המלח על כל קרבנך תקריב מלח • וצוה להיות הקרבנות כולם תמימים על הטוב שבעניניהם • שלא יבא להקל בקרבן ולבזות במה שהקריבו לשמו יתעלה • כמו שאמר הקריבהו נא לפחתך וגו' • ולזה הטעם גם כן הזהיר מהקריב מה שלא ישלמו לו שבעת ימים • להיותו חסר במינו • והיותי נמאס • מפני שהוא כנפל • והוא הטעם באמ' אתנן זונה ומחיר כלב לפחות' שניהם • והוא השעם בהקרבת הגדול מן התורים ואפרוחי יונים • אי זהו חשוב שבהם • מפני שהגדול שביונים אין בו עריבות • והוא השעם בהיות המנחות בלולות בשמן ומן הסולת • כי זהו השלם והערב • ונבחרה הלבונה • לשוב ריח עשנה במקומות אשר בהם ריח הכשר הנשרף • ומפני הגדלת הקרבן • ושלא יהיה נמאס ונבזה • צוה להפשיט העולה • ולרחוץ הקרב והכריעי • אע"פ שכולם נשרפין • ותמצא זאת הכונה ישמרה תמיד • ויזהיר ממנה • באמרכם שלחן יי' מנוא הוא וניבי נבזה אכלו • והוא השעם גם כן שלא יאכל קרבן ערל • ולא טמא • ולא יאכל אחר שנטמא ולא יאכל אחר זמנו • ולא בשיחשב עליו מחשבת רעה • ושיאכל במקום מן וחד • אבל העולה שהיא כולה ליי' לא תאכל כלל • ומה שיקריב בשביל השא • והוא הדשאת והאשם • יאכל בעזרה • ובים שחישתו ולילו לבד • אבל ה שלמים אשר הם למשה מהם • והם קדשים קלים • יאכלו בכל ירושלים לבד • ויאכלו מטורת היום לא אה"כ • מפני שאחר כך יקבלו זהמא ויפסדו • ומפני הגדלת הקרבן • וכל מה שהוא מיוחד לשמו ית' חייב עלינו שכל מי שיהנה מן ההקדש טעל • וצריך כפרה • ותוספת חומש • אע"פ שהוא שוגג • וכן אין מותרת עבדה בקדשים • ולא נזתם מפני הגדלת הקרבן • ועל צד הסייג חייב דין התטורה • כי אלו היה מותר להטיר הרע בשוב • היה ממיר דטוב ברע ויאמר שזהו יותר טוב • על כן נגזר בו ויהי' הוא ותטורתו יהיה קודש • אבל מה שצונו בו מזהיות הפודה דבר מקדשיו מוסיף חומש טעמו מבואר • כי אדם קרוב אצל עצמו וסבעו לעולם לנשות אל הכילות ולחוס על ממונו • ולא היה מרקדק בדמי ההקדש ולא היה מראה אותו בכל הצריך עד שיעמד על אמתת דמיו • על כן חייבו להוסיף עד שיטבר לזולתו בשוו • כל זה כדי שלא יבוז מה שנקרא בשמו יתעלה ומה שיתקרב אליו בן • אבל טעם שריפת מנחת כהן מפני שכל כהן יש לו להקריב קרבני בעצמו • ויהיה אם כן מביא מנחה ואוכל אותה הוא בעצמו וכאלו לא עשה דבר • כי מנחת יחיד לא היה קרב מצנה אלא לבינתה וקומץ • ולא די מעוט זה הקרבן אלא שיאבדנו מי שהביאו • ולא יראה א"כ עבודה כלל • מפני זה היא נשרפת: אמנם החקים המיוחדים בפסח • והוא שיאכל צלי אש לבד • ובבית אחד • יעצם לא תשברו בו • כל אלו טעמם מבואר • כי כמו שהמצה מפני הה"זון (שלא היה שם פנאי) לעשות תבשיל ולחתן מאכלי' • ואפי' להתאחר לשבור עצמותיו ולהוציא מה שבהן נאסר • כי כבר זכר עקר הענין בכל אלו • והוא אסרם ואכלת' אותו בחפזון • ואין עם החפזון פנאי לשבר העצמות • ולא לשלוח ממנו מבית לבית ולהמתין השליה עד שישוב • שאלו כלם מעשה ההתרשלות והפנאי • והכוונ' היתה להראות החפזון והמהירות כדי שלא יתאחר אחר מהם ולא יוכל לצאת עם המון חעם ויוכלו להזיקו • והתנבל לו וצוה לעשות העניני' הם לנצח • לזכרון איך היה הענין • כמו שאמ' ושמרת את החקה הזאת למועדה וגו' • אבל חיותו בלתי נאכל אלא למהיר • הוא לזרז ללוקחו • ושלא ישען כל אחד על אהבו ועל קרובו ועל מי שנודמן ולא ירגיש בו מהלת הזמן • ואמנם היותי אסיר לעולם • כבר בארתיו הלל שאמרו הם בשלו מצות מילה • כשארך עמדם במצרים להדמות למצריים • וכאשר צוה אותנו במצות הפסח והתנה בו שלא ישחט אלא אחר מילת עצמו ובניו ובני ביתו ואז יקרב לעשותו • מלו כלם והיה דם מילה מתערב בדם פסח לרב הגמולים כמו שזכרו • ואל זה רמז באמרו • מתבוססת בדמיך • דם פסח ודם מילה : ודע • כי הדם היה טמא מאד בעיני הצאבה • ועם כל זה היו אוכלים אותו מפני שהיו חושבים מזון השדים • וכשאכל אותו מי שאכלו בבר השתתף עם השדים ויבואוהו ויודיעוהו העתידות כמו שידעו חחמין מטעשי השדים • והיו שם אנשים שהיה קשה בעיניהם אכילת הדם כי הוא דבר שימאסהו טבע האדם • והיו שוחטים בהמה ומקבלים דמה בכלי או בחפירה ואוכלים כשר השחושה היא סביב דמה • והיו מדמין במעשה ההוא שהשדים יאכלו הדם אשר הוא מזונם והם יאכלו הכשר • וכזה תהיה האהבה והאחוה והרעות להם • בעבור שאכלו כלם על שולחן אחר ובמושב אחר • ויבאו להם הישרים ההם לפי מחשבת בחלום ויגידו להם העתידות ויועילו להם • אילו כלם דיעות שהיו נמשכין אחריהם בזמנים ההם ובזחרי' אותם • והיו מפורסמות

לא היה ספק לאחד

מן

פרק מו

אפודי

מן החמן באשתם · ובאה התורה השלימה ליודיעך
להסיר אלו החליים הנאמנים ואמרה אכילת הדם · ועשתה
חזוק באמורו כמו שעשתה בע"ז בשוה · אמר ית' ונתתי פני
בנפש האכל את הדם · כמ"ש בנותן מזרעו למלך ונתתי את
פני באיש ההוא · ולא בא זה הלשון במצו' שלי שית מלבר
ע"ז ואכיל דם שאכילתו היתה מביאה למין מסיני ע"ז והיא
עבוד' חשדים · ושהרה הדם ושמה אותו מטהר מה שיניע
בו · והזית על אהרן ועל בניו וקדש הוא ובגדיו · וצותה
להזותו על המוב' · ושמה העבר' כלה לשופכו שם לא לאספו · ואמ' ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר ·
דם כל בהמה שת שחט אע"פ שאינה קרבן אמ' על הארץ תשפכנו כמי · אח"כ הזהיר מלהתקבץ סביבו
ולאכול שם אמר ולא תאכלו על הדם וכאשר התמיד מריים ונמשכו אחרי המפורסם אשר נדלו עליו
ולתחבר אל הישרי' באכלם סביב הרם · צוה יתעלה שלא יאכל בשר תאוה במדבר כלל · אבל יהיה
הכל שלמים · ובאר לנו סבתו כדי שישפך הדם על המזבח ולא יתקבצו סביבו · ואמר למען אשר
יביאו בני ישראל וגו' · ולא יזבחו עיר את זבחיהם לשעירים · אבל נשאר עניין החי' והעוף · מפני שלא יבא קרבן מחיה כלל ולא יקרב עוף
להפר האחוה בין מי שאחזם שור באמת · ובין שריהם · ודע שזמן זאת האמונה היה קרוב לימי משה רבינו · והיו בני אדם נמשכים אחריה מאד
דמיון נמצאי' ער שעבדו דמיונות · לשון ספרי לא דיין שהם עובדי' המה ולבנה כוכבי' ומזלות · אלא שעברו בבואה שלהם · ובבואה הוא שם
הצל · ונשוב אל מה שאנחנו בו דע שלא נאסר בשר תאוה אלא במדבר לבד · כי מן הדעות ההם המפורסמות שהשדים שוכנים במדברות ושם
ידברו ויראו · ואמנם במדינות וביישוב איננו נראין · ער שמי שירצה מאנשי המדינות לעשות דבר מאלו השנעונות · יצא מן המדינה ליערות
ולמקומות שאינם מיושבים · ולזה הותר בשר תאוה אחר שנכנסו לארץ · ויעוד שתגבורת החולי התוא תמעט בלא ספק וימעטי הנמשכים אחר
הדעות ההם ג"כ · ועוד שהיה בבר מאד קרוב לנמנע שיבא כל מי שירצה לאכל בשר בהמה לירושלם · מפני אלו השעמים לא אסר בשר תאוה
אלא במדבר : ודע שכל מה שהיה החטא יותר גדול היה קרבנו ממין פחות יותר · ומפני זה היה שנגת ע"ז שעירה לבר · ושאר חטאת יחיד
כשבה או שעירה · כי הנקבה היא פחותה מן הזכר מן כל מין · ואין חטא יותר גדול מע"ז ואין חלקמין יותר פחות משעירה · ולהגדיל מעל"ת המלך
היו החטאים שקריבים בעבודם אשם · למשה מן החטאים שמקריבים בעבודם חטאת · היה קרבן אשם איל · או כבש מן הצאן · עלה שינו וחלק
מינו בהיותו זכר מן הצאן · הלא תראה העולה מפני שהיא כולה כליל · עלה חלק מינה ולא תהיה אלא זכר · ולפי זאת הבונה חסר חנוי והריה
השוב ממנחת חוטא ומנחת סוטה · מפני שהיא ג"כ לחשר חטא · והוחיר מהקריבה בשמן ולבונה ורסר מכנה זה הנוי · להיות מביאה בלתי שוב
ונאה במע שיו · וכאילו יעירהו זה לתשובה ושיאסר לו לנשות מעשיך היה קרבנך יותר הסר מכולם · והסוטה שמעשיות יותר מנוגים מן השוגג
היות הקרבן ליום השמיני של מלואים ענל בן בקר לחטאת · לכפר על מעשה העגל · וכן השאתו של יום הכפורים פר בן בקר לחטאת לכפר על
מעשה העגל · ולפי זה העניין אשר זכרוהו יראה לי שהטעם בהיות החטאות כולן ליחיד ולצבור שעירים · ר"ל הרגלים ושעירי ראשי חדשים
ושעירי יום הכפורים ושעירי ע"ז · סבת כל אלו אצלי היות רוב מריים וחטאתם אז בהקריבם לשעירים · כמו שבאר הכתוב ולא יזבחו עוד את
זבחיהם לשעירים · אבל החכמי' ז"ל שמו טעם היות כפ"ת צבור לעולם בשעירים · בעבור שהוא עדת ישראל בלה היה בשעיר רמז למכירת
יוסף הצדיק · שנאמר בעניינו וישחטו שעיר עזים · ולא יהיה זה הטעם חלוש בעיניך · כי כונת כל אלו הפ' עולות לישב בנפש כל חוטא וכל
אישמרי שצריך לזכור ולהזכיר חטאו תמיד · כמו שנאמר וחטאתי נגדי תמיד · ושצריך כפרה על החטא ההוא הו' זרעו זרע זרעו בעבודה
שתחי' ממין הסרי החוא · רוצה בזה שאם יהיה הסרי במשן יפזר ממנו בעבודה · ואם יהיה הסרי בהנאת נופו ייעץ נופו וישריר הו בעבודת הענוי
והצום ולקום בלילות · ואם יהיה הסרי בסדה מן הסדות יעמד כנגדה בהפך הסדה והיא · כמו שבארנו בהל' ר' עו' וזולתם · ואם יהיה הסרי בעיון
ר"ל שיאמין רעת בלתי אמתי לקוצר יד שכלו והתרשלו מן החקירה ומהתיחר לעיון · יעמד בנגדו בפנות מהשבתו מכל דבר מענייני העול' רק
בסושכל לבד · ויחשוב וידקדק כמה שצריך שיאמן באמת · כאמרו ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי · והוא משל על הדפקת וה עמידה אצל
הספק · כמו שבארנו בתחלת זה המאמר · כמו שתראה שנעשה באהרן באשר נכשל במעשה העגל · היה קרבנו וקרבן כל מי שקם מזרעו
תחתיו פר ועגל · וכאשר היה הסרי בשעיר עזים היה העבדה בשעיר עזים · וכאשר יתישבו אלו העניינים בנפש יהיה מביא בלא ספק להיות
הסרי קשה בעיני האדם ויזדר מסנו ער שלא יכשל אדם בו ויצטרך לכפרה ארוכה ושורה ואפשר שלא תשלם הכפרה · וישסר האדם בעבור
זה מן החטא מתחלת העניין ויברח ממנו · וזאת תועלת מבוארת מאר · והעלה בידך זאת הבונה ג"כ : ותנה ראיתי להעירך תנה על עניין נפלא
מאר ואע"פ שפשוטי יראה שאינו מעניין המאמר והוא אמרו בשעיר חטאת ראש חדש לבר חטאת ליי' · מה שלא נאמר בשעירי הרגלים
כולם ולא בזולתם מן החטאות · ושעמו מבואר אצלי מאר והוא שאלו הקרבנות אשר יקריבום הצבור לפרקים ר"ל המוספים הם כולם עולות ·
ובכל יום ויום מהם שיניר עיום אחר לחטאת והוא היה נאכל · אבל העולות כולם נשרפות · ולזה באר בהן אשה ליי' · ולא אמר חטאת ליי' ולא
שלמים ליי' מפני שהיו נאכלים · ער שהחטאות שהיו נשרפות לא היו ראויים שיאמר בהן אשה ליי' כמו שאבאר שעמו בזה הפרק · ולזה לא
יצויר שיאמר בשעירים חטאת ליי' · בהיותם נאכלים לא נשרפים כולן · וכאשר ששו שידמו בשעיר ראש חדש שהוא קרבן ללבנה · כמו
שהיו עושים המצריים מהקריב ללבנה בראשי החדשים באר בו שזה למצות השם לא ללבנה · ואין להוש זה החשש בשעירי הרגלים ולא
בזולתם אחר שהימים ההם אינם ראשי חדשים · ואין להם סימן טבעי יבדילם אבל התורה נתנה אות' בהסכמה · אבל ראשי החדשים של לבנה
אינה מהנחת התורה · והאותות היו מקריבים בהם לירח · כמו שהיו מקריבים לשמש בעת זריחתו ובעת בואו במעלות ידיעיה · כמו שהחפרסם
בספרים ההם · ומפני זה חרש הלשון בזה השעיר · ונאמר בו עולהלי' · להסיר המחשבות ההם הנחלות בלבבות ההם החולים חליים נאמנים ·
ודע זאת הפ' יאה גם כן ודע שכל חטאת שיאמן בו שהוא מכפר חטא גדול או חטאים גדולים · כמו חטאת העלם ובויצא בו · הם נשרפים
כולם מחוץלמחנה לא על המזבח כי לא ישרף על המזבח אלא העולה והדומה לה · ומפני זה נקרא מזבח העולה כי שריפת העולה ריח ניחוח
ליי' · וכן כל אזכרה ריחניחוח וכן הוא בלא ספק · מפני שהוא להסיר דעות ע"ז כמו שבארנו ·

אמנם

פרק שבעה וארבעים

המצות

אשר כלל אותם הכלל השנים עשר · והם אשר ספרנום בספר טהרה · ואע"פ שכבר זכרנו תועלתם בכלל · אני מוסיף עליהם ביאור ואתן טעם זה הכלל כראוי · ואח"כ אתן טעם מה שהתאבר לי טעמו מפרטיו · ואומר שזאת תורת השם אשר נצטוה בה משה רבי והתיחסה ליו · לא בא רק להקל העבורות והטרחים · וכל מה שאפשר שירמה בקצתם שיש בו צער או טורח גדול · אינו רק מפני שאינך יודע המנהגים ההם והדעות הנפוצות בימים ההם ראה ההפרש אשר בין שישרוף האדם את בנו לעבוד לאלהיו · ובין שישרוף בן יונה לעבוד לאלהינו · כתוב בתורה כי גם את בניה ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם · זאת היתה עבודתם לאלהיהם ומעבודתיה בביוצא בזה לשרוף בן יונה או מלא כף סולת · ולפי זה העניין היכיח השם אותותינו בעת מריבה · עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי · ונאמר עוד בזה העניין · המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמר עמי רדנו לא נבא עוד אליך · ר"ל אי זו מצות טורח היתה להם בואת התורה עד שיצאו מכללה וכבר זכרנו לא נבא עוד אליך · ר"ל אי זו מצות טורח היתה להם בואת התורה עד שיצאו מכללה וכבר קראני השם יתעלה : ואמר מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וגו' · כונת אלו הפסוקים כולן ענין אחר · זאת היא הקדמה גדולה לא תסיר משכלך · ואחריה אומר כבר בארנו שהכונה כולה היתה במקר להתחדש בו התפעלו לבא אליו ושיירא ויפחד באמרו את מקדשי תראו וכל דבר נכבר בשית שיר האדם לראותו יחסר מה שבנפש ממנו וימעט מה שהיה מניע בגללו מן ההתפעלות · כבר העידו החכמים ז"ל על זה העניין ואמרו שאין טוב להכנס למקדש בכל עת שירצה · וסמכו זה לאמרו הוקר רגלך מבית רעך · ומפני שהיתה זאת הכונה · הזהיר הש"י השמאים לי היכנס למקדש עם רוב מיני הטומאות · ער שכמעט שלא תמצא אדם טהור רק מעטים · כי אם ינצל ממגע נבלה לא ינצל ממגע אחר משמנה שרצי' הנופלים תמיד בבתי' ובמאכלי' ובמשקים · והרבה פעמי' יתמסם האדם דרך הליכתו · ואם ינצל מזה לא ינצל ממגע נדה או זבה או זב או מצורע או משכיבת אשתו או מקרי · ואפילו הטהור מאלו הטומאות לא הותר לו להכנס למקדש ער שיעריב שמשו · ולא הותר לו להכנס בלילה במקדש פי' אפילו משיעריב שמשו כמו שהתבאר במדות ובתמיד · ובלילה ההוא ישכב עם אשתו על הרוב או תתחדש לו סבה מסבות הטומאה וישכי' ביומו כאתמולו ויהיה זה כולו סבה להתרחק מן המקדש ושלא ידרכו בו בכל עת · ובכר ידעת אמרם אין אדם נכנס לעזרה לעבודה ואפילו שהור ער שהוא טובל · באלו הפעולות תתמיד היראה ויגיע ההפעלות המביא לכניעה המבוונת · וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת יהיה הטהרה ממנה יותר כבידה וזמנה יותר אריך · ההתאהל עם המת וכ"ש הקרובים היא יותר נמצאת מכל טומאה ואין לה טהרה אלא עם אפר פרה עם רוחק מציאותה ואחר שבעת ימים · והויבות והנדות יותר ממגע טמאים · מפני זה צריכין שבעת ימים ואשר יגע בהם יום אחר · ולא תשלם טהרת זב וזבה ויולדת אלא בקרבן · מפני שהוא מעט מציאו' מן הנדו' ואלו כולן ג"כ דברים מבוערים נמאסים ר"ל בזבה ונדה ומצורע ומת ונבלה ושרץ ושכבת זרע · יעלו בידינו מאלה המשפטי' תועלות גדולות ורבו' אחת מהן להתרחק מן הכיעור והמיאוס והשנייה שמירת המקדש והשלישית לישא פנים למנהג הפסוקים כי היה מטורה הצאבא הגדול בעניין הטומאה מה שתשמעהו עתה והרביעי להקל הטורח ההוא מעל האדם ושלא ימנעהו עניין הטומאה והטהרה מעסק מעסקיו : כי זאת המצוה של טומא' וטהרה אינה נתלית רק במקר' וקדשיו לא בזולת : בכל קדש לא תגע ואל המקד' לא תבא אבל לזולת' אין הטא עליו אם ישאר טמא כל אשר ירצה ויאכל הולין טמאין כמו שירצה · והמפורסם מדעת הצאבה ער זמננו זה בארצות המזרח ר"ל שארית המגורתי · שהנרה תהיה בבית בפני עצמה · וישרפו המקומות אשר חלך עליהם · ומי שמדבר עמה יטמא · ואפילו אם עבר רוח על הנרה ועל הטהור ישמא · ראה במה בין זה ובין אמרנו כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה · ולא יאסר ממנו רק בעילתה כל ימי טומאתה ומן המפורסם שבדעותם ער זמננו זה · שכל מה שיבדל מן הגוף משער או צפורן או דם הוא טמא · ומפני זה כל ספר אצלם טמא · כפני שהוא נוגע הרם והשער · וכל מעביר תער על בשרו יבול במים חיים · וכיוצא באלו הטרחים אצלם רבים מאד · ואנחנו אין לנו טומא' וטהרה אלא בקדש ובמקדשי · אמנם אמרו יתעלה והתקדשתם והייתם קדושים · אינם בעניין טומאה וטהרה כלל · לשון ספרא זו קדושת מצוה · וכן מה שאמר קדושים תהיו אמרו זו קדושת מצות · ומפני זה קרא העברה על המצות גם כן טומאה · אמר באביות המצות ועקריהם שהם · ע"ז וגלוי

אפודי

פרק מה

עריות • ושפיכות דמים • אמר בעבודה זרה • כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי • ובגלוי עריות • לא תטמאו בכל אלה • ובשפיכות דמים • ולא תטמאו את הארץ • הנה התבאר שמלת טמאה נאמרת בשתוף על שלשה עניינים • נאמרת (על מדות) האדם ועברו על המצוה בו ממעש' או דעת • ועל הזיהומים ועל חליכלוכים • שמאתה בשוליה • ועל אלו העניינים המדומים • ר"ל מנע דבר פלוני או משא דבר פלוני או לשאת דבר פלוני על כתפיו • ועל זה המין האחרון אמרו אין דברי תור' מקבלין טמא' • וכן הקרושה נאמר בשיתוף על שלשת עניינים שכנגד אלו השלשה • ומפני שאי אפשר להשהר מטמאת מת אלא אחר שבעת ימים ובמציאות אפר הפרה ג"כ והיו הכהנים צריכים תמיד להכנס אל המקדש להקריב • והזהיר כל כהן משומאת מת לבד • רק להכרח גדול אשר יכבד עניינו על הטבעים • ר"ל להמנע מקרוב אל האבות ואל הבנים ואל האחים ולעמוד עמהם ולנגוע בהם • ולרוב הצרך להיות כהן גדול במקדש תמיד • לאמרו והיה על מצחו תמיד • הזהר מלטמא למת כל עקר ואפילו לאלו הקרובים • הלא תראה איך זאת האזהרה אינה כוללת הנשים • בני אהרן ולא בנות אהרן • מפני שאין הנשים צריכות בהקרבה • ומפני שאי אפשר שלא ישנה אדם מישראל ויכנס למקדש טמא • או יאכל קדשים והם טמא • או אפשר שיעשה זה במזיד כמו שיעשו הרשעים העבירות הגדולות והם מזידים • צוה מפני זה להקריב קרבנות שיכפרו על טומאת מקדשו וקדשיו • קצתם לזדון וקצתם לשגגה לפי מיניהם • והם שעירי הרגלי ושעירי ראשי חדשי • ושעיר המשתלח • כמו שהתבא' במקומותיו • כדי שלא יעלה בלב המזיד שלא עשה רעה גדולה כששמא מקדש יי' • רק ידע שנתכפר לו בשעיר אמר ולא ימותו בטומאתם • ואמר ונשא אהרן את עון הקדשים • ונכפל זה העניין הרבה • אבל טומאת צרעת כבר בארנו עניינה • ורבותי' ז"ל נ"כ בארוהו • והודיעו אותו • והעקר המוסכם עליו שהוא ענש על לשון הרע • ושהשנוי הוא יתחיל בבוהלים • ואם עשה תשובה הוא המכוון • ואם עמד במריו יתפשט השנוי ההוא לכלי משרתיו וכלי ביתו • אם יעמד במריו יתפשט אל בגדיו ואח"כ לגופו • וזהו מופת מקובל באומה כמי סושה • ותועלת זאת האמונה מבוארת מצורף אל היות הצרעת מתדבקת וכל בני אדם מואסים אותה וכרלים ממנה וכמעט שהוא בשבע • אך היות שהרתה בעץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפורים כבר נודע טעמם במדרשות ואמנם אינו נאות בכונתינו • ואני לא ידעתי עד היום טעם אחר מהם • ולא טעם עץ ארז ואזוב ושני תולעת בפרה אדומה • וכן אגודת אזוב שמזים בה דם הפסח איני מוצא דבר שאסמך עליו ביחדו אלה המינים • וטעם קרא פרה אדומה תשאיה משלמת שהרת טומאת מת להכנס למקד' ולאכול בקדשים אח"כ • כונת הענין שהוא אחר שנטמא נאסר עליו להכנס למקדש ולאכול קדשי' לעולם • לולא זאת הפרה שנשאה זה החטא • כציץ שהיא מרצה על השומאה • וכשעירים הנשרפים • ומפני זה היה העוסק בפרה ובשעירים הנשרפים מטמא בגדים • כשעיר המשתלח אשר יאמן בו כי מרוב מה שנשא מן העונות הוא מטמא מי שנגע בו והנה בכר זכרנו מזה הכלל טעמי מה שידענו לתת בו טעם כפי מה שנראה לנו :

פרק שמונה וארבעים המצות

אשר כלל אותם הכלל השלשה עשר • הם אשר ספרנום בהלכות מאכלות אסורות ובהלכות שחיטה • ובהלכות נדרים ונזירות • וכבר בארנו גזה המאמר שאסרתי התורה עלינו מן המאכלים מזונם מגונה • ואין בכל מה שנאסר עלינו מה שיספק שאין הזק בו רק החזיר והחלב • ואין העניין כן כי החזיר יותר לח ממה שצריך • ורב הפסולת והמותרות • ורוב מה שנאסתו התורה לרוב לפלוכו ומזונו בדברים הנמאסים • וכבר ידעת הקפדת התורה על ראיית הלכלוכים ואפילו בשדות במחנה כל שכן בתוך המדינה • ואלו היתה מוהרת אכילת החזיר היו השוקים עם הבתים יותר מלוכלכים מבית הכסא כמו שתראה ארצות הצרפתים היום כבר ידעת אמרם פי החזיר כצואה עוברת דמי • וכן חלב הקרב מישביע ומפסיד העכול ומוליד דם קר מדובק • ושרפתו היתה יותר ראוי' מאכילתו • וכן הדם והנבילה קשים להתעכל ומזונם רע • וידוע שר' טרפה תחלת נבלה היא • וידע שאלו הסימנים רוצה לומר העלאת גרה ושסיעת פרסה בבהמות • וסנפיר וקשקשת בדגים • אין מציאותם סבת ההתר ולא העדרם סבת האסור • ואמנם הם סימן יודע בו המין המשובח מן המין המגונה • וטעם גיד הנשה כתוב • ואמנם טעם אבר מן החי הוא היותו מקנה ומלמד אכזריות • ועוד שכן היו עושים אז מלכי הגוים • וגם לעבודה זרה היו עושים כן : ר"ל שהיו החוכנים מן הבהמה אבר ידוע ואובלים אותו ואמנם איסור בשר בחלב עם היותו מזון עב מאד בלא ספק ומוליד מלוי רב אין רחוק אצלי שיש בו ריח עבודה זרה אולי כך היו עושין בעבודה מעבודתיה או בחג מחגיהם ומה שמחזק זה אצלי זכר התורה אותו שני פעמים תחלת מה שצותה עליו עם מצות החג שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך כאלו אמרלבעת חגיכם ובואכם לפניאלא תבשל מה שתבשל שם על דרך פלוני כמו שהיו דם עושים זהו הטעם החוק אצלי בעניין ואמנם לא ראיתי זה כתוב במה שראיתי מספרי הצאבה ואמנם מצות שחיטת בהמה היא הכרחית מפני שהמזון הטבעי לבני אדם הוא מין הזרעים והצומחים בארץ ומבשר בעלי חיי והשוב שבבשר דוא מה שהותר לנו לאכלו וזה מה שלא יסופק בו רופא וכאשר הביא הכרח טיב המזון להריגת בעלי חיים בונה התורה לקלה שבמיתות ואסרה שיענה אותם בשחיטה רעה ולא בנחירה ולא יחתוך מהם אבר כמו שבארנו • וכן אסר לשחט אותו ואת בנו ביום אחד להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם כי צער בעלי חיים בזה גדול מאד אין הפרש בין צער האדם עליו וצער שאר בני חבי אהבת האם ורחמיה על הולד אינו נמשך אחר השכל רק אחר פעל הכח המדמה הנמצא בריב בעלי חיים • כמו שנמצא באדם • והיה זה הרין מיוחד בשור ושה • מפני שהם מותר לנו לאכלם מן הבייתות הנהוג לאכלם • (והם אשר תביר מהם האם את הולד) וזהו הטעם ג"כ בשלוח הקן • כי הביצים אשר שכבה האם עליהם והאפרוחים הצריכים לאמם על הרוב אינם ראוי' לאכילה • וכשישלח האם והלך לה לא תצטער בראות לקיחת הבנים • ועל הרוב יהיה פנה להניח הכל • כי מה שהיה לוקח ברוב הפעמים אינו ראוי לאכילה • ואם אלו הצערי הנפשיי חסה תורה עליהם בבהמות ובעופות כל שכן בבני אדם • ולא תקשה עלי באמרם על קן צפור יגיעו רחמיך וגומר • כי הוא לפי אחת משתי הדיעות אשר זכרנום ר"ל דעת מי שהושב שאין טעם לתורה אלא הרצון לבד • ואנחנו נמשכנו אחר הדעת השני • וכבר זכרנו באור התורה לטעם כסוי הדם והיותו מיוחד בחיה שהתורה ועוף שהור • ועם מה שצותנו התורה מאיסור המאכלים האסורים צותנו נ"כ בנדרי אסר • והוא כי כשיאסר אדם זה הלחם אסור עלי או זה המשר אסור עלי • נאסר עליו לאכלו • כל זה כדי להרגיל לקנות שורת ההסתפקות • והחסום

תאות

קרקאש

ולא תקשה עלי מהמרם על קן צפור יגיעו רחמיך פי' אחרי ר"ל דעת מי שחושב שאין טעם לתורה אלא הרצון לבד • ואנחנו נמשכנו כמבואר אחר הדעת השני • וכבר זכרנו באור התורה על דרך הקבלה והסמיכות מצערי ב"ח שמהמרם זה נאסר אחד מהחיוב מהכל כפי הרצון • ואמנם כתב כן

תאות המאכל והמשתה. אמרו נזרים סייג לפרישות ומפני שהנשים מטהרות לבעוס לקלו' הפעלותם וחולשת נפשם. אלו היה ענייניו שבועותיהם ברשותם היה בזה צער גדול בבית ומחלקת והפסד סדר בחיות זה המין מן המזון מותר לאיש ואפו' לאשה. וזה אסור על הבת ומותר לאם. ובפני זה סמך הענייו לבעל הבית בכל מה שיש לו בו נזק או תועלת. הלא הראה שמי שהיא ברשות עצמה ואינה נמשכת אחר בעל הבית להנהיגה דינה כדין האנשים בנזרים. ר'ל מי שאין לה בעל וכי שאין לה אב או מי שבגרה. ושעם נזירות מבואר מאד והוא הפרישות מן היין אשר הפסיד מן הראשוני' והאחרונים רבים ועצומים כל הרוגיו וגם אלה בין שני. ובא מדין הנזירות מה שתראה מאיסור כל אשר יעשה מגפן היין. להרחיקה יתירה עד שיספיק לאד' ממנו הדב' הצריך. כי דנשמ' כמנו נקרא קדוש. והושם בכורנ' כהן גדול בקדושה. עד שלא ישמא אפילו לאביו ולאמו כמוהו. ואת הגרולה מפני שפירש מן היין:

פרק תשעה וארבעים המצות

אשר כלל אותם הכלל הארבע' עשר הם אשר ספרנום בספר נשים. והלכות איסורי ביאה. וכלאי בחמה. ומצות מילה מזה הכלל. וכבר הקדמנו להניד תכלית כונת זה הכלל. ועתה אחל לבאר פרשיו ואומר. מן הידוע כי צריך אדם לאוהבים כל ימיו. וכבר ביאר זה אריס' מ' במאמר חת שיע' מספר המדות. אם בעת בריאותי והצלחתי יהנה בחברתם. ובעת צרתו יצטרך ליה' ובקנותו וחולשת גופו יעזר בהם. וזאת האהבה נמצאת בבנים יותר ויותר גדולה וכן בקרובים. ולא תשלם האהבה והאחוה והעזר בקרובים רק ביהסים. ער שהמשפחה האחת בשיקבצה אבי אב אחד ואפילו אבי אב רחוק. יהיה ביניהם בעבורו אהבה ועזר קצתם לקצתם וחמלת קצתם על קצתם אשר היא אחת מכונו התורה הגדולה. ומפני זה נאסרה הקדשה למה שיש בהתרה מהספר היחס. והיות הנולד ממנה נכרי לבני אדם כלם לא ידע לעצמו קרוב ולא יכירהו א' מקרוביו. וזהו הרע שבעניניי לו ולאביו. ועניין אחר גדול בשעם איסו' הקדשה והו' מניעה רוב תאות המשגל והחמדתו כי בהתלף גופי הקדשו' תוסיף התאוה. כי לא יתעדר האד' לגוף אחר שהרגיל בו תמיד. כי התעוררו לגופי מתרשו' הלוקי הצורו' והעניני' ובאסו' הקדשות ת עלות גדול מאד והיא מניע' הקשר'. כי אלו היתה הקדשה מותר'. היו באים אל אשה אחת אנשי' רבים בעת אחד לפי המקר' ולא היו נמלטים מהסתלקת. וברוב הפעמים היו הורגים אותה. כענין הנזרק מאז. וביות זונה יתנורר. ולמנוע אלו הרעות העצומות ולהביא התועלת הכוללת והיא ידיעת היחסים נאסרה הקדשה והקדש. ולא נמצא צד התר למשגל רק ביחד אשה ולישא אותה בפרסם. כי אלו היה די לו ביחודה לבד. היו רוב בני אדם מביאים קדשה לבתיהם זמן אחר מוסכם בין שניהם ויאמר שהיא אשתו. ומפני זה צוה לעשות (מעשה) אחר שיירדה אליו בו והוא האירוס. ושיפרסם הדבר והוא הנשואין ויקח כיוצ עשרה אנשים ונ' ופעמים שלא יהיה ביניהם הסכמת אהבה ושלום ולא יסדר עניין ביתם ויתיר לו לנרשה. ואלו היתה מתנרשת בדבור לבד או בהוציאה מביתו. היתה האשה מחזרת אחר פשיע' ויוציאה ואומרת כי נרושה היא. או כשתזנה עם אדם מאסר היא והנואף שכבר נתנרשה ולזה נצטווינו שלא יחכן לנרש רק בספר שיעיד עליו וכתב להסיר כיוצית ומפני שיחשר הזנות והסבקות הנופלות בו על האשה רבית מאד. נצטווינו בדיני סוטה. אשר הענין ההוא מביא לכל אשה בעולה שתשמור עצמה בתכלית השמור. כדי שלא יחלה לב בעלה עליה מפני פחד מי סוטה. שאף רוב הנקיות הבטוחות בעצמה היו פוחדות עצמן מהעשה אשר יעשה בה ככל ממונן. ואף המות טוב מן הבושת הגדול ההוא. והוא פריעת ראש האשה. וסתירת שיערה. וקריעת בגדיה ער שיתגלה לבה והקפתה בכל המקרש לעיני הכל נשים ואנשים ובפני בית דין הגדול. ומנענו מפני זה הפחד חליים גדולים מפסידים סדר בתים רבים. ומפני שכל נערה בתולה היא עומדת להנשא לכל מי שיזדמן. לא הייב המפתה אותה רק שישאנה. כי הוא השוב לה בלא ספק ייותר רופא מחצה ויותר מתקן ענינה משישאנה זולתו. ואם לא תרצה בו היא או אביה יתן המוהר. והוסיף בעונש האונס לא יוכל לשלחה כל ימיו. ואמנם טעם היבום כתוב. כי היה מנהג קדום קדם מתן תורה. והשאירהו התורה. וצותה לעשות החליצה. מפני שחמיע שים הם מניעים בסנהדרי הזמנים ההם. ואולי יברח מן הנזות ההוא. וייבם מבואר הוא זה בתורה ככה יעשה לאיש וגו'. ונקרא שמו בישראל וגו': ואפשר ללמוד ממעשה יהודה כדה חשובה ויושר משפט. וזה מאמרו הקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה. ובאור זה שבעילת קדשה קדם מתן תורה היה כבעילת האדם אשתו אחר מתן תורה. ר'ל שהיה מעשה טוב ולא היה אדם מרחיק אותו כלל. ונתינת שכר המותנה עליו לקדשה או בתינת בתובת אשה לה עתה בעת הנרושין ר'ל שהוא דין מדיני האשה שחייב עליו לתתו. ומאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז. מלמד אותנו שענייני המשגל כולם ואפי' המותר מהם הוא בושת עלינו לדבר בו. וראוי לשתוק ממנו ולהסתירו. ואפי' אם יגרום הפסד ממון. כמו שתראה יהודה עשה באמרו טוב שנפסיד וישאר לה מה שבידה. משנתפרסם לבקש וגוסיף בושת. וזאת היא הסדה אשר לא מרנו מן הענייו התהוא ואמנם היושר אשר למדנו ממנו הוא אמרו לנקות עצמו מנזלת' ושרוא לא שנה ולא בטל מה שהסכים עמה עליו הנה שלחתי הגדי הזה. אין ספק שהגדי ההוא היה טוב במינו מאד. ומפני זה רמז אליו ואמר. הזה. וזהו היושר אשר יירשו מאברהם יצחק ויעקב. שלא ישנה אדם כדבורו. ולא יחליף תנאו. ושיתן לכל איש חקו משלם. ושאין הפרש בין מה שיהיה בידו ממטין חברו. ע'ד הלואה. או ע'ר פקדון. או על אי זה צד שיתחייב לו משכירות או זולתו ושכתובת כל אשה כדין כל שכר שכיר ואין הפרש בין כובש שכר שכירו ומי שיכבוש חקי אשתו ואין הפרש בין עושק שכיר או מתעולל עליו להוציאו מבלי שכירות או שיעשה כן עם אשתו ער שיוציאנה מבלי מוהר: הלא תשתכל ברוב יושר אלו החוקים ומשפטים צדיקים איך שפטו במוציא שם רע. והוא כי אין ספק כי זה האיש הרע לא אהב אשתו אשר הוציא עליה שם רע. ולא מצאה חן בעיניו. ואלו היה רוצה לגרשה כדין בל מגרש אשתו לא היה לו מונע מזה. אך היה מתחייב להת לה חוקה הראוי לה. וישם לה עלילות דבריים כדי להפטר ממנה בלא תשלומין. והוציא עליה דבה ודבר שקר להחזיק בחקה שיש לה עליו והוא המשים כסף. כי זהו מוהר הבתולות הקצוב בתורה. ומפני זה נזר עליו ה' לשלם מאה כסף. [כי זהו מוהר הבתולות] נמשך אחר העקר אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו. וכדין ערים זוממין כמו שבארנו. בן זה המוציא שם רע השב לו פסידה המשים כסף הראוים להת לה. ישלם מאה. זהו ענשו על שהיה כובש הוקה תראוי לה והשתדלו להחזיק בו. והיה ענשו על שפחת מעלתה והוציא עליה קול הזנות שהיו פוחתין מעלתו כשהבהו ברציעה. באמרו ויסרו אותי. והיה ענשו על בחירתו התאוה ובקשו ההנאה לבד. שנתחיי להחזיק בה עולמית. לא יוכל שלחה כל ימיו כי לא חביאו אל כל זה רק היותה בעורה בעיניו. כן ירפאו המדות הרעות כשיהיה רופאם המציוה האלהית. לא יסירו אופני היושר. מבוארים גלויים בכל דיני זאת התורה עם ההשתכלות השוב. השתכל איך השוה בין דין מוציא שם רע אשר חשב להחזיק בחוק הראוי עליו להתו ובין דין גנב שלקח ממון חבירו. וישם דין עדי זוממין אשר זמם להויק ואע'פ שלא בא ההזק כדין מי שהזיק וחמס ר'ל גנב ומוציא שם רע. הדין בשלשתן תורה אחת ומשפט אחד. הפלא מאד מתוכן משפטיו ה'. כמו שתתמה מתוכן מעשיו. אמר הצור תמים פעלו. יאמר כי כמו שמעשיו בתכלית השלמות כן משפטיו בתכלית היושר. אבל דעותינו קצרי יד מלהשיג שלמו' כל מעשיו ויושר כל משפטיו. וכמו שנשיג קצת נפלאו' מעשיו. באיבריי ב' חותניעת הגלגלים. כן נשיג יושר קצת משפטיו. ואשר יעלם ממנו משני המינים יחד הוא יותר מן הנגלה לנו הרבה מאד: ואשוב אל כונת הפרק. ואמנם אסור הערוות הענין בכלם שב למעט המשגל ולמאום בו ושלא יצאה ממנו כי אם מעט מזער. אם אסיר זכור ואיסור בהמה מבואר מאד. אחר שהענין השבעי נמאס להעשות רק לצורך כל שכן הענייו היוצא חוץ לשבע ולבקש ההנאה לבד. והערוית מן הנקבות כלם יקבצם ענייו אחד. והענייו ההוא הוא שכל אחת מהן נמצא' על הרוב עם האיש שנאסרה עליו תמיד בביתו. והיא ממהרת לשמוע לו לעשות רצונו. וקריבה להמצא אליו לא ישרת להזמינה. ואי אפשר לשופט להרחיק על אדם בשימצאו אלו עמו. ואלו היה דין הערוה כדין הפנוי' ר'ל שיהיה מותר לישא אותה ושלא יתיה כח מן האיסור רק שאינה אשתו. היו רוב בני אדם בבשלון זנותם תמיד.

צהם

הוא לומר לכבוד על דרך המוסר כמו תקצה ותכלה לך לבית המדרש וקרוב ושחלוך ולו יסור ממך כלומר כי אתה לוה סוס דבר יסור ממכו תחזיק כל מכן לס יהיה כדברי תור' כי יתכלו בה בחלות ויתיעשו אחר ההכלות ויסברו ולו יסור ממך כלומר כי אתה לוה סוס דבר ויתעסק בדבר אחר יסור ממכו תחזיק כל תמיד כלומר כלומו לוה סמפוש אחר לוה הכת ההכיה לבחור המלכל והמשגל והוא קורא בספרים ההנשים בעודיים המשגל ותכלית מיני התכשיל הפחותים ומשם דומין לחזירים ולהכתוב ויליך לשון כנגדתם זה תמלת כתוב בספר תדות אחר כו ובספר ההכלים : והרחיב פירוש דין זה כולל לחלות אחר ואחור כמו שחזרו כל שני מיניים בהשגש הלת אחר

אפודי

פרק מט ולת נתנ' מלוה זו להשלי' חסרון הטבעי וכו' . רוצה לומ' שמצות מילה לת ניתנה להשלים הטבע כמו שיתבאר קלת בני אדם תכל וזת המלוה היא להשלים המדות הנפשיות : וזיל גדלה עם גדולתו . רוצה לומר שיתבונ' בגדלי : ואחר

אמר סס טוב טעם ברב בחיסור הרכבת בהמה הוא טעם בפלא עם שתין צורך בו כי טעמו מכואר כי כל מה שבולד מכל הרכבה הוא דבר כלתי עשוי פרי וחף ס מלת פרי מהם והוא פפרד ואמר לפרד לת יעש' פרי וכן הרכבת לילן בשתיהן תיהו עם שיעשה פרי לותו הפרי לת יעשה פרי ולכן תפרש לותו התורה כי כל מה שברא הב"ה בעולמו כתן בו כח להוליד דומיהו רלה שיהיו קיימין לעולם כ"ש תאר ברת חלבי' לעשות ושלת יכרת נזעם עוד לאמר הרב וכן המילה תלוי לחד מטעמים למעט המשגל להחלים בחבר כפי היכולת כי בחבר כשיוסיף דופי ויוסר מבסיו מתחלת בריאתו יחלש וכיחוך אמרו מחכמים ע"ש הבעולת לערל קשה לפרוש ממנו ולת נתנה מלוה זו להשלי' חסרון הברית כי יתכת' תועלת בשר הבו' לאחר הש"ר לחבר הסרון שמעיד על הכולת ומזוקי הגוף שהוא הנוסף המגיע לאחר שהוא במכון אחר לת יפסד דבר מן שתועלת שבהם עמידת הלים ולת יתבטל בשבורה התולד ממנו

אמר תיסר בו התוקף ויתיר על הלמוך .

אמר סס טוב עדין יש להקשו' לס כל מה שיעשה הטבע הוא לתכלית מה והו' תיישר מהתלה שכלית יותר גדולה לס היה לותו הלבר מזק לעדות היה לאו שלת יעשה לותו הלבר ולותו הצור ושיה מכוין אל תכלית הרחמני יותר מהתכלית הנמשי ולס היית ממין בכל ענין שיהי' הוא יותר שלם ויות' מכוין למה התורה הוא להשיר כי הוא הפך כוונתו בתלת הבריאה . והתשובה הוא כי מטבע כוון לבעות זה הלבר יותר שלם מזה שיהיפר ולת בהלפו זה הצור בשלר המילים למה היה בו הקיום מין הלדם גדול לס בעבור הבלה כבעבר תו בעבור שהוא מבפה לזה הלבר הצר כו קיום המין ולזה אין לאו להשיר אבל רלה הב"ה לזכות ת ישראל ולתת להם התורה כדי שיזכו לאחי הטוב' הזה והעולם שבא ולהם שיהיו טהורים וקדושים מזה הפועל המגונה אבל כל אחר עניי' הבר הקדוש' תיבה בחלת בהם שהלוי להם שיהיו בלתי בפול ם ולכן בברית כל המין התנושי על זכרות' : בתקרו הבה נלה ישתיי מרוב בעיות לת הביר הם עד עתה כל מי שימול יכנס בברית אברהם להתחיין שיהיה לשיות לך לאלהים לזרעך אחריך סס כן במלה יש בו תועלת ובלחוות ובמדות ושיה סבה נם כן לרוב הבבה שבמלת בין בני ישראל לקתם ולתם' הרב סהטע' לחתרון חוק כרלוזון בגדלת התורה וקיומה לת תשלטרק בגדלה כי שלמות התורה הוא בשני הברים בתדע' ובדעות ולולי שבני הדברים תבלול המילה והשלטית כי הקטן יכוון לו יולדיו בעת לדתו כי יעדין לת תתוקק הבורה הדמיוני' שמביאה לאחוב אותו כי הבורה הדמיונית נוספת תמיד ברלוי ושיה נדלה עם גדולתו ולאחר כך תתחיל להתחבר סבורה דמיונית שיהבבו כפי הסבל ותתחבר הדמיון כלתי תאחר כי עד עשרה שנים תגדל התבבה הדמיונית ולאחר כך תחבר וישהבבו כפי הסבל הם הכולל הוא לותו לאחוב ולתי היה בימול תקר שנתים או שלש היה מכוין לבטל המילה ומעשות

ובאשר נאסרה בעילתן בל עיקר ונמנעו לנו מניעה גדולה ר"ל במיתת בית דין ובברת . ושאין שם שום צד התר על בעילתם . יש לבטוח בזה שלא יבוין האדם אליהם ושלא יהרהר בהם בלל . והיות הערוה ממחר וקרובה להמצא כאשר זכרנו מבואר מאד . וזה כי הארם בשיהיה לו אשה . מן הידוע שאמה וקנתה ובתה ובת בתה ואחותה נמצאות עמו ברוב העתים על הרוב . ושהבעל פוגש בהם תמיד בצאתו ובבואו ובעשותו מלאכתו . וכן האשה הרבה פעמים תעמוד עם אחי בעלה ואביו ובנו . וכן מציאות האדם על הרוב עם אחיותיו ודודותיו ואשת דודו והיותו גדל עמהם הוא מבואר מאד . ואלו הם כל הערויות של שאר בשר . וזו אחד מן העניינים אשר בעבורם נאסר שאר בשר . ואמנם העניין השני הוא אצלי להזהיר במדת הבשת . כי היות זה המעשה בין השרש והענף עזות גדולה מאד . רצוני לומר לבעול השרש או הענף או שיתקבצו שרש וענף בבעילת נוף שלישי . ואין הפרש בין שיבעול גילוי משגל לשרש וענף . ומפני זה נאסר לקבץ בין אשה ואמה ולבעול אשת האב ואשת הבן . שאלו כלם הם גלוי ערות נוף אחר לערות שרש וענף . והאחים כשרש וענף וכאשר נאסרה האחות נאסרה אחות האשה ואשת האח . שהיא התקבץ שני אישים שהם כשרש וענף בבעילת נוף שלישי . וכאשר החמיר באיסור קבוץ האחים ושם אותם כשרש וענף וגם בנוף אחר . אסר מפני זה בעילת אחות האם ג' כ שהיא במקום האם ואחות האב שהיא במקו' האב . וכמו שלא נאסרה בת אחי האב ולא בת אחות האב כן לא נאסרה בת האח ולא בת האחות הקש אחר . ואמנם היות אחי האב מותר באשת בן אחיו והיותר בן האח אסור באשת אחי אביו . הוא מבואר לפי הטעם הראשון . כי בן האח נמצא על הרוב בבית אחי אביו ושייכותו עם אשת אחי אביו כשייכיותו באשת אחיו . ואמנם אחי האב אינו נמצא כן בבית בן אחיו ואין שייכות לאחי האב עם אשת בן אחיו . הלא תראה שהאב בעבור שהוא שייך עם אשת בנו בשייכו בנו באשתו היו שני האסורין שוין ובמיתה אחת . ושעם אסור בעילת נדה ואשת איש מבואר אין צריך לבקש לו טעם . וכבר ידעת שאסור לנו לידמות בערוה על אי זה צד שיהיה ואפילו בראיית העין והוא שיכוין להנות כמו שבארנו בהלכות איסורי ביאה . ושם ביארנו שאין מותר בתורתינו להרהר במשגל בלל וגם לעורר הקושי בלל ושהאדם בשיתקשה מבלתי כונה ראוי לו שישיב רעיונין למחשבה אחרת . וישתבל בדבר אחר עד שיסיר הקושי . אמרו החכמים ז"ל במוסריהם המיושלמים החסידי . בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש . אם ברזל הוא נמוח . ואם אבן הוא תתפוצץ . שנאמ' הלא כה דברי כאש נאם יי וכפטיש יפוצץ סלע . הוא אומר לבנו דרך מוסר כשתתקשה ותבאב . לך לבית המדרש ותקרא והלוק וישאל וישאלך יסור מבך האב ההולי ספק . ותמה מאמרו מנוול . כי זה באמת נוול גדול הוא . ואין המוסר הזה מצד התורה לבד כי הענין הזה גם כן אצל הפילוסופים . כבר הזדעתיך דברי ארי' סטו בלשון אמר זה החוש אשר הוא הרפה לנו . ר"ל חוש המשוש . המביא לבחור המאבל והמשגל . והוא קורא בספריו האנשים הבוחרים המשגל ואכילת מיני התבשילי . הפחותי . ויחרחי פתיאריך לשון בגנותם ובפחיותת ויתלוצץ עליהם . ימצא זה בספר המדות אשר לו . (ובספר ההגדה והספיר) . ולפי זאת המדה החשובה אשר ראוי לבוין אליה ולהחזיק בה . הזהירו חכמים ז"ל מהסתכל בהחמה ועיף בשעה שנזקקין זה עם זה . וזהו השיעם אצלי באסור כלאי בהמה . כי בידוע שלא ית עורר איש ממין א' לבעול איש ממין אחר על הרוב אם לא ירביבוהו עליו בידים . כמו שתראה אלו הפחותים מולידי הפרדים עושים תמיד . ומאמר התורה שישפיל איש מישרא' מעלתו לזה המעשה . למה שבו מן הפחיתות והעזות (שיית עסק) בדברים שמאסר התורה לזכרם כל שכן לעמוד עליהם ולעשותם רק בעת הצורך ואין צורך לואת ההרכבה . ויראה לי כי טעם אסור קבין שני מיני בהמה . יתרון . כי אם יקבין בין שניהם פעמי' יריכיב אחד מהם על הברו . והראיה על זה היות הדין הזה כולל לזולת שור וחמור . אחר שור וחמור ואחר כל שני מינין לא שדבר הכתוב בהוה וכן המילה אצלי אחר מטעמים למעט המשגל ולהחליש זה האבר כפי היכול עד שימעט במעש' הזה . וכבר חשבו שזאת המילה היא השלמת הסרון יצירה . ומצא כל חולק מקום לחלוק ולומר . איך יהיו הדברים הטבעיים הסרים עד שיצטרכו להשלמה מהרין . עם מה שהתבאר מתועלת העור ההוא לאבר ההוא ולא נתנה מצוה זה להשלים הסרון הבריאה . רק להשלים הסרין המדות והנזק ההוא הנופלי המגיע לאבר ההוא . הוא המבוון . אשר לא יפסד בו דבר מן הפעולות שבהם עמידת האיש ולא תבטל בעבור זה הולדה . אבל תחסר בו התאוה היתרה על הצרך והיות המילה מהלשת כח הקשי . ופעמים שתחסר ההנאה . הוא קשה לפרוש ממנו . זהו החזק בטעמי המילה אצלי . ומי היה מתחיל בזה המעשה רק אברהם אבינו עליו השלום . אשר נודע מיראת הטאו מה שזברו החכמים ז"ל באמרו . הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה . ויש במילה עוד צריך מאד . והוא שהיה לאנשי זאת האמונה כלם . רצוני לומר מאמיני יהוד הים . אות אחד נשמי שיקבצם . ולא יוכל מי שאינו מהם לומר כלומר המילה לא יעשהו אדם בי או בבניו רק מתוך אמונה אמתית : כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע אבל ענין שיהיה קשה מאד . וידוע גם כן רוב האהבה והעזר הנמצא באנשים שהם כלם בסימן אחד ושהוא על צורת ברית . וכן זאת המילה הוא הברית אחריך . וזה גם כן ענין חוק ראשון בטעם המילה . ואפשר שהוא יותר חזק מן הראשון . (ושלמות זאת התורה וקיומה לא תשלם כי אם במילה . ויש בהיותה בימי הקטנות שלש הכמות . הראשונה שאלו הונה הקטן ער שיגדל . אפשר שלא יהיה קודם היותו . והשלישית . שיהקטן יבוון לו יולדיו בעת לידתו . שלא התחזקה עדיין הצורה הדמיונית המביאה לאהוב אותו יולדיו . כי הצורה הדמיונית הוא נוספת תמיד בראיה . והיא גדלה עם גדולתו . ואחר כן תתחיל להתחסר ולהמחות ג"כ ר"ל הצור הדמיונית כי אין אהבת האב והאם את הבן בעת לידתו כאהבתם אותו

שם טוב מורה נבוכים חלק שלישי אפודי

קרקאש

והוא בן שנה · ולא אהבת בן שנה כאהבת בן שש · ואלו הינח שנתים ושלוש · היה מביא לבטל המילה לחמלת האב ואהבתו אותו · אבל סמוך ללידתו הצורה ההיא הרגשונית חלושה מאד · וכל שכן אצל האב אשר הוא מצוה בואת המצוה · והיות המילה בשמיני · הוא מפני שכל בעל חי כשיולד הוא חלוש מאד בתכלית לחתו · וכאלו הוא עדיין בבטן · עד סוף שבעה ימים · ואז ימנה מראשי איר העולם · הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין · שבעת ימים יהיה עם אמו · כאלו קודם זה הוא נפל · וכן האדם אחר שהשלים שבעה ימול · והיה הענין קצוב ולא נתת דבריך לשיעורין : וממה שכלל אותו גם כן זה הכלל האזהר מהפסי כלי המשנל מכל דבר מבעלי החיים · נמשך אחר עקר החקים ומשפטים צדיקים ר'ל שישוה אדם הדברים כלם · לא ירבה במשגל כאשר אמרנו · ולא יבטל ג'כ לגמרי · אבל צוה ואמ' פרו ורבו · כן הבלי הזה יחלש במילה ולא יעקר בחתוך · אבל יונה הענין הטבעי על טבעו וישמר

ועצות מעצה מועיל וכח שלימות הלדם בזה סבות לזה ניר המוסלות לעצות הפיזולות כפי הסכל יחתה הסם על זה כי חלו לא הוכחו היינו רעים מהם כי סבת הכהן הנוף והכוח הכהת המדעים והדעות בלתי תקיתית וזו מה שיתחרבו מי טיט כלהו תלחר מהחבה הדמיונית עד עשרה שנים ה'כ יחסר החבה הדמיונית עד עשרה שנים הכן כן עשרה שנים ה'כ יחסר החבה הדמיונית עד עשרה שנים תגדל עד שיהיה כחו כמו הסכל שלקחנו : ישתכח הסם ויתעלה על זה · רוצה לומר כי קושט התורה תסוב על המחות הדעות הסם הפעיות לפר הם עבודה זרה כתחת · וסם כשלמו טעמי המצות :

פרק נ

יש כהכלן דברי' שהם קתרו התורה וכו' כבר ידעת כי התורה יכלול ג' דברים נתינת דעות ועצות מעשים וספורים והדעות כבר ביאר כבר לותם ונם קיומעשים כשיבר לבפר הספורים שיחסר בהם שום תועלת לספרם לא כבר לבאר כל הספורים לפר ירחה שהין בהם שום טעם כדי שתשלם כיחור התורה כולה בחמונות וכמעשים שהם בחמות וכספורים והוא לחרנו יש בכהן דברים שבראשה שהם ספרי התורה וכו' ולהלן בא זה הסיור לבד היש בתורה מספרת בדבר ויחס' הין היש בעולם מחודש והם כבי לחם הרחמן הין במלחו בבי לחם מפורים בקצות הלרן כלם ומשפטות חלוקות ולעזות חלוקות מלד הין היש זה עם מעשה מזון מפר עבר חבל זה בקצוני ולא כן הענין לינו מחודש

המר

פרק נ

בחמשים שתי מספר ולין מלך עליהם · ר'ל שהכרחם לבינו עלין השלום רדף לת המלכים שהם כחמשים מעט והם חכיבו וילידי ביתו ולא היו על החמשים שהם מלך שיתקשר להכתם ויחללו סבי נלא לת הכרכבה מלכים גדולים : כלומר אמר נחמו בחיכה כבי עמו · רוצה לומר כי שמו עליהם מלך ומלכו' ככרים שהי' מיוחס ומחזק המלכים הספיקום לכן בא זה הספור הכבכד לנלות לנו שהין רחוי שכשבה תבחרו כך שנשים עלינו מלך נכרי אחר לת חמינו כוח כי זה הרש לני' שהי שום עליו מלך נכרי והנו שנותה צורה הסלם' שום יהי עליהם מקרם לחקדוכו' : כי לת המלכי' חיש שחינו מוחסה · ר'ל שהין לך לוחה בעול שהמלכים חיש שחינו מייחס' שלת נעבר לותו סחלכנם' נדול מן קטן ·

פרק נא

ואחר כן תתחיל להתחסר ולהמחות · רוצה לומר מה שאמר שהחבה הדמיונית מתגדלת כל חסר יתגדל כולה לת תחשוב שהחבה תגדל יום בכל עת הגדל הולך עד יום קומו לת כי חבל החבה הדמיונית היות נותחלת להתחסר אחר זמן ידוע כחלו תאמר שהחבה תגדל עד שיהיה הבן כן עשרה שנים ה'כ יחסר החבה הדמיונית עד עשרה שנים' כפי המעל שלקחנו :

והוא בן שנה · ולא אהבת בן שנה כאהבת בן שש · ואלו הינח שנתים ושלוש · היה מביא לבטל המילה לחמלת האב ואהבתו אותו · אבל סמוך ללידתו הצורה ההיא הרגשונית חלושה מאד · וכל שכן אצל האב אשר הוא מצוה בואת המצוה · והיות המילה בשמיני · הוא מפני שכל בעל חי כשיולד הוא חלוש מאד בתכלית לחתו · וכאלו הוא עדיין בבטן · עד סוף שבעה ימים · ואז ימנה מראשי איר העולם · הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין · שבעת ימים יהיה עם אמו · כאלו קודם זה הוא נפל · וכן האדם אחר שהשלים שבעה ימול · והיה הענין קצוב ולא נתת דבריך לשיעורין : וממה שכלל אותו גם כן זה הכלל האזהר מהפסי כלי המשנל מכל דבר מבעלי החיים · נמשך אחר עקר החקים ומשפטים צדיקים ר'ל שישוה אדם הדברים כלם · לא ירבה במשגל כאשר אמרנו · ולא יבטל ג'כ לגמרי · אבל צוה ואמ' פרו ורבו · כן הבלי הזה יחלש במילה ולא יעקר בחתוך · אבל יונה הענין הטבעי על טבעו וישמר

מן התופף · והזהיר מלישא פצוע דכא וכרות שפכה ישראלית · מפני שהיא בעולה נפסדת ולבטלה · והנשואין ההם יהיו מבישול לה ולתוביעה וזה מבואר מאד · ולהתרחק מעריות אסר לביעול ממזר בת ישראל · להודיע הניאף והנואפת שאם יעשו יפסידו בזרעם הספר שאין לו תקנה · ולפחיתות בני הזונות ג'כ תמיד בכל לשון ובכל אומה פאר זרע ישראל מהתערב בהם ממזרים · ולשעלת הכהנים נאסרה להם זונה וגרושה וחללה · וכהן גדול אשר היא הנכבד שבכהנים נאסרה עליו אפילו אלמנה ואפי בעולה · וזה כלו שיעמו מבואר · ואם נאסר התערב ממזרים בקהל השם כ'ש עבירם ושפחות · ואסור התון הגוי' כבר נכתב טעמו בתורה · הקרבנות והשמאית וז'ת ממה שלא ידעתי ש'עמו אבל אין לי ספק בזה כי הכל היה למחות הדעות ההם בלתי אמתיו'מלב האדם · ולבטל המעשים ההם שאין בם מועיל אשר כלו הימים בתהו והבל ובטלו הדעות ההם מהימים אפי שנה אחת שזה מועיל · כאשר בארנו לנו נביאינו ואמרו · כי אחרי התהו אשר לא יועילו ולא יצילו כי תוהו רמה · ואמר ואחרי אשר לא יועילו ואם' ירמיהו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל הסתכל כמה גדול זה ההפסד · ואם הוא דבר שצריך להשתדל האדם בכל יכלתו להסירו אם לא ורוב המצית כמו שבארנו אינם רק להסיר הדעות ההם ולהקל הטרחים הנדולים הכבדים והעמל והצער שהיו עושים האנשים ההם לעבודת אלהיהם וכל מצות עשה או לא תעשה שיש בם מכך טעמו אינו רק רפואת חולי מן החולי'ההם אשר לא הונחנו לדעתם היום ישתבח השם על זה זהו מה שיאמינהו מי שיש לו שכלות וידע אמתת מאמר ה'ש' לא אמרתי לזרע יעקב תהי בקשוני הנה זכרתי פרשי המצו'כלם אשר כלל אות'זה הכלל והעיר'תי על טעמם ולא נשא' מהם דבר שלא נתתי בו ט'עם רק חלק מעט' ואע'פ ש'יש ר' האמ' כבר נתתי גם בהם טעם יקל לאיש תבונ'להוציאו מכח דברינו : (כשלמו טעמי המצות)

פרק חמשים יש

כאן דברים שהם סתרי תורה גם כן כבר נכשלו בהם רבים וצריך לבארם והם אלו הספורי' אשר ימקיטות' וכן בני שעיר החורי וספר המלכים אשר מלכו בארץ אדום וכיוצא בהם · וכבר ידעת אמרם שמנשה הרשע לא היה מרבה מושבותיו הפחות'ם רק בדקדוקי או' המקומות · אמרו היה יושב ודורש בהנדות של דופי היה אומר לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות ל'טן תמנע · ואני אודיעך כלל אחד · ואשוב אחר כן אל הפרטים כאשר עשיתי בטעמי המצות : דע כי כל ספור שתמצא אתו כתוב בתורה הוא לתיעלת הכרחית בתורה אם לאמת דעת שהוא פנה מפנות התורה או לתקן מעשה מן המעשים · עד שלא יהיה בין בני אדם יעל וחמס ואני אסיר לך הספק כאשר היתה פנת התורה שהעולם מחודש ואשר נברא תחלה היה איש אחד ממין האדם והוא אדם הראשון ולא היה באירך הזמן אשר מאדם עד משה רבינו רק אלפים וחמש מאות שנה בקרוב ואו בא להם זה הספור לבד היה האדם בספק בדבר כי נמצאו אז בני האדם מפוזרי' בקצוות האר'בלה ומשפחות חלוקות ולשונות חלוקים רחוקי'מאד והוסר הספק הזה ביחסם כלם ויזכרין הסתעפם וזכור שמות המפורסמי'מהם פלוני בן פלוני ושנותיהם ולהגיד מקום שכנם נדולי'ועי' תודיענו אידחם לבבי על קרובי בעבור שנדל על אמונתו ומסר נפשו לסכנ'המלחמ'כדי להצילו והודיענו ג'כ בהסתפקותו ישובע נפשו והיותו בו לממון ומתפאר בטוב המדות והוא אמרו אם מחיט ועד שרוך נעל : אמנם ספור משפחות בני שעיר והסם בפרש הוא מפני מצוה אחת והוא שהש' צוה להחות זכר עמלק לבד ועמלק אמנם היה בן ליפז מן תמנה אחות לוטן אך שאר בני עשו לא צוה להרנן וכבר נתחתן עשו עם בני שעיר כמו שהתבאר בכתוב והוליד מהם ומלך עליהם ונתערב זרעו בזרעם ושבו ארצות שעיר כלם והמשפחה ההם מיוחסות למשפחה הנוברת אשר הם בני עשו וכ'ש זרע עמלק כי הוא היה הנבור שבהם ואלו לא התבארו היחסים ההם ופרשיהם היו כולם נהרגים בפשיעה לכן באר הכתוב משפחותיה' ואמ' שאלו שתראו אותם בשעיר ומלכו' עמלק אינם כלם בני עמלק אבל הם בני פלוני ובני פלוני ונתיחסו לעמלק(להיות אמם מעמלק)זה כלו יישר מהשם עד שלא התרג משפחה בתוך משפחה אחרת כי הנזרה לא היתה רק על זרע עמלק וכבר בארנו איפני ההכמה בה : ומעם ספרו המלכים אשר מלכו בארץ אדום כי מבלל המצוות לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ואלו המלכים אשר זכר אין אחד מהם מאדום · הלא תראה שהוא מיחס אותם ומיחס ארצותם פלוני ממקום פלוני ופלוני ופלוני מפלוני והקרוב אצלי שהיו מנהיגים ועניניהם מפורסמים ר'ל ענייני המלכים ההם אשר לאדום ושהם הבניינו בני עשו ושפילום והזכירם השם בהם כאלו אמר בחנו באחיכם בני עשו שהיו מלכיהם פלוני פלוני ופלוני ומעשיהם היו מפורסמים כי לא המליכה אומה איש שאינו מיחסה שלא ציינר אותה ציער נדול או קטון · סוף דבר כמו שאמרתי לך מרוחק היעות הצאבה ממנו היים כן דברי הימים הדם נעלמו ממנו היים ואלו ידענום וידענו המקרים אשר קרו בימים ההם היה מתבאר לנו בפרש טעם ריב מה שנזכר בתורה : וממה שצריך שתדעהו כי אין בחינת הספורים הנכתבים בכתינת העניינים הנראים כי בענינים הנראים פרטים מביאים לדברים צריכים מאד (א'א לזכרם מפני האריכות) ובשיתבונן האדם בספורים ההם יחשוב שיש בהם אריכות או כפל דברים ואו היה רואה מה שסיפר היה יודע צרך מה שנאמר ומפני זה כשתראה בתורה ספורים בזולת המצות ותחשוב שהספור ההיא אין צורך לזכרו או שיש בו אריכות אינו רק להיותך בלתי רואה הפרשים המביאים לזכור מה שנזכר · ומזה סדר זכר המסעות יראה מפשוטו של ענין שזכר מה שאין תועלת בי כלל ומפני זאת המחשבה העלה על הלב אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם ע'פ יי' ומקום הצורך ציו גדול מאד מפני שכל המופתים

אפודי

פרק נא

המופתים אינם אמתיים רק מי שראם · אך לעתיד ישוב זכרם ספור · ואפשר שיכזיבם השומע · וידוע שאי אפשר להיות וגם לא יצויר שיהיה מופת עומד קיים לדורות לבני אדם כלם · ומפותי התורה מן הגדולים שבהם · עמוד ישראל במדבר ארבעים שנה והמצא בו חמן בכל יום והמדבר החוא כמו שזכר הכתוב · נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים · והם מקומות רחוקים מאד מן הישוב · בלתי טבעיים לאדם · לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות ואמר בהם גם כן ארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם · וכתוב בתורה להם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם · ואלו כלם מופתים גדולים גלויים נראים · וכאשר ידע השם יתעלה שאפשר לפקפק באלו המופתים בעתיד · כמו שמפקפקין בשאר הספורים ויחשב שעמידתם היתה במדבר קרוב מן הישוב שאפשר לאדם לעמוד בו · (האדם) כאלו המדברות ששוכנים בהם הערביים היום · או שהם מקומות שאפשר להרוש בהם ולזרוע ולקצור · או להזן באחד הצמחי אשר היו שם · או שמטבע המן לרדת במקומות ההם תמיד · או שיש במקומות ההם בארות מים · ומפני זה הסיר המחשבות ההם כלם · וחזק ענייני אלו המופתים כלם בבאור המסעו ההם שיראו אותם הבאים וידעו גודל המופת · בעמוד מין האדם במקומו ההם ארבעים שנה · ולזה הטעם בעצמו · החרים יהושע מי שיבנה ירימו לעולם · להיות המופת ההוא קיים עומד · כי כל מי שיראה החומ ההיא שוקעת בארץ · יתבאר לו שאין זה תכונה בניין שנהרם אבל נשקע במופת · וכן אמרו על פי יי יחנו ועל פי יי יסעו · היה מספיק בספור · ויעלה בלב האדם מתחלת מחשבת · כי כל מה שבא אחריו בזה העניין הוא הארכת דברים אין צריך · ר"ל אמרו ובהאריך העניין וגו' · ויש אשר יהיה הענן וגו' או יומים וגו' · ואני אודיעך טעם אלו הפרטים כלם · וטעמם הוא לחזק העניין החוא · לסלק בו מה שהיו האומות חושבים אז ומה שיחשבו עד היום · שישראל תעו בדרך ולא ידעו אנה ילכו · כאמרו נמוכים הם בארץ · וכן קוראי אותו הערביים עד היום · ר"ל המדבר החוא קוראים אותו מדבר (התעיה) · ויחשבו שישראל תעו ולא ידעו הדרך · והתחיל הכתוב לבאר ולחזק כי המסעו ההם שהיו בלתי מסודרות · ושובם בקצתם פעמים · והיות זמן עמידתם בכל מסע חלוק זה מזה · עד שהיה מעמדם במסע אחד שמונה עשרה שנה · ובמסע אחד יום אחד · ובאחר לילה אחת · הכל בשיעור אלהי · ולא היה תעיה לדרך · רק לפי העלות עמוד הענן · ומפני זה פרט הפרטים ההם כלם · וכבר בארה התורה כי הדרך ההוא קרוב וידוע וסלול · ר"ל הדרך אשר בין חורב אשר באו אליו בכונה כמו שצוה יש"י · תעברון את האלהי על ההר הזה · ובין קדש ברנע אשר היא התחלת הישוב · כמו שבא בכתוב · והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך · והדרך ההוא מהלך אחד עשר יום · כאמרו אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע ואין זה מה שאפשר לתעות בו ארבעים שנה · אבל טעם העכוב הוא מה שכתוב בתורה · וכן כל עניין שיעלם ממך טעם זכרו · יש לו סבה חזקה · והנהיג העניין כלו על העקר אשר העירונו ז"ל עליו · כי לא דבר רק הוא מכם ואם רק הוא מכם הוא :

פרק אחר וחמשים זה

הפרק אשר נזכרהו עתה אינו כולל תוספ' ענין על מה שכללו אותו פרקי זה המאמר · ואינו רק כדמות תתימה · עם באור עכידת משיג האמתיות המיוחדות בשם יתע' אחר השגתו אי זה דבר הוא · והיישירו להגיע אל העכוד ההי' אשר היא התכלי אשר יגיע אליה האדם · והודיענו איך תהיה ההשגחה בו בעולם הזה עד שיעתק אל צרור החיים · ואני פותח הדברים בזה חפרק במשל ששאהו לך · ואומר כי המלך היא בהיכלו ואנשיו כולם קצתם אנשי המדינה וקצתם חוץ למדינה ואלו אשר במדינה מהם מי שאחוריו אל בית המלך ומנמת פניו בדרך אחרת · ומהם מי שרוצה ללכת אל בית המלך ומנמתו אליו ומבקש לבקר בהכלו ולעמוד לפניו אלא שעד היום לא ראה פני הומת הבית כלל · מן הרוצים לבא אל הבית מהם שהגיע אליו והוא מתהלך סביבו מבקש למצא השער · ומהם מי שנכנס בשער והוא הולך בפרוזדור · ומהם מי שהגיע עד שנכנס אל תוך הבית והוא עם המלך במקום אחוא בית המלך · ולא בהגיעו אל תוך הבית יראה המלך או ידבר עמו · אבל אחר הגיעו אל תוך הבית א"א לו מבלתי שישתדל השתדלות אחרת ואז יעמוד לפני המלך ויראהו מרחוק או מקרוב או ישמע דבר המלך או ידבר עמו והנני מפרש לך זה המשל אשר חדשתי לך · ואומר אמנם אשר הם חוץ למדינה · הם כל איש מבני אדם שאין לו אמונת דת לא מדרך עיון ולא מדרך קבלה · כקצות התורך המשוטטים בצפון · וחבושיים (המשוטטים) ברורים והרומים להם מאשר אתנו באקלימים האלה ורין אלו כדין בעלי חיים שאינם מדברים ואינם אצלי במדרגת בני אדם · ומדרגתם בנמצאות למטה ממדרגת האדם ולמעלה ממדרגת הקוף · אחר שהגיע להם תמונת האדם ותארו והכרה יותר מהברת הקוף · ואשר הם במדינה אלא שאחוריהם אל בית המלך · הם בעלי אמונה ועיון · אלא שעלו בידם דעות בלתי אמתיות · אם מטעות גדולה שנפל בידם בעת עיונם · או שקבלו ממי שהטעם · והם לעולם מפני הדיעות ההם כל אשר ילכו יוסיפו ריחוק מבית המלך · ואלו יותר רעים מן הראשונים הרבה · ואלו הם אשר יביא הצדק בקצת העתים ולמחות זכר דעותם שלא יתעו זולתם · והרוצים לבא אל בית המלך ולהכנס אצלו אלא שלא ראו בית המלך כלל · הם המון אנשי התורה רצה לומר עמי הארץ העוסקים במצות · והמגיעים אל חצית ההולכי סביבי הם התלמודיי אשר הם מאמינים דעות אמתיות ומדרך קבלה ולומדי מעשה העבורות · ולא הרגילו בעיון שורשי התורה ולא חקרו כלל לאמת אמונה · ואשר הכניסו עצמם לעיין בעקרי הדת כבר נבנסי לפרוזדור · ובני האדם עם חלוקי המדרגות בלא ספק · אבל מי שהגיע לדעת מופת כל מה שנמצא עליו מופת · וידע מן העניינים האלהיים אמתת כל מה שאפשר שתידע אמתתו · ויקרב לאמתת מה שאי אפשר בו רק להתקרב אל אמתתו · כבר הגיע עם המלך בתוך הבית · ודע בני שאמתה המשל עריך בן זומא מבחוץ · ונשאת בין העניינים השבעיים כבר נבנסת בפרוזדור הבית · ונשתשלים הטבעיות ותבין האלהיות כבר נבנסת עם המלך אל החצר הפנימית ואתה עמו בבית אחר · וזאת היא מדרגת החכמים והם חלוקי השלמות : אבל מי שישים כל מחשבתו אחר שלמותו באלהיו והוא נוטה כלו אל השם יתעלה והוא מפנה מחשבתו מזולתו וישים פעולות שכלו כולם בבחינת הנמצאות ללמוד מהם ראיה על הש"י לדעת הנהגתו אותם על אי זה צד אפשר שתהיה הם אשר באו אל בית המלך וזאת היא מדרגת הנביאים יש מהם מי שהגיע מרוב השנתו ופנותו מחשבתו מכל דבר זולתי הש"י עד שנאמר בו ויהי שם עם י"י ונגם ושאל ויענה וידובר עמו במעמד החוא המקודש ומרוב שמחתו במה שהשיג להם לא אבל ומי לא שתה כי התחזק השכל עד

שם טוב מורה נבוכים חלק שלישי

קיקאש

שהי' מדרג' מרע"ה הנאמר עליו · ונגש משה לבדו אל יי' ונאמר בו ויהי שם עם יי' · ונאמר לו ואתה פה עמוד עמדי · כמו שבארנו מענייני אלו הפסוקים · וזאת ג"כ מדרגת האבו' אשר הגיעה קרבתם אל הש"י עד שנודע שמו בהם לעולם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב זה שמי לעולם · והגיע מהתאחד דעותם בהשגתו שכרת עם כל א' מהם ברית קיימת · וזכרתי את בריתי יעקב וגו' · כי אלו הארבעה ר"ל האבות ומ"ר · התבאר בהם מן ההתאחדות בשם ר"ל השגתו ואהבתו מה שהעיד עליו הכתוב · וכן השגחת השם בהם ובזרעם אחריהם גדולה והיו עם זה מתעסקים בהנהגת בני אדם והרבו' ממון ומשתדלים במקנה ובכבוד · והוא אצלי ראיה שהם כשהיו עושים המעשים ההם לא היו עושים אותם רק באבריהם לבד ולבותם ודעותם לא יסורו מלפני השם · ויראה לי כי אשר חייב היותו אלו הארבעה עומדים על תכלית זה השלמות אצל השם והשגחתו עליהם מתמדת ואפי' בעת התעסקם להרבות הממון · ר"ל בעת המרעה ועבודת האדמה והנהגת הבית · היה מפני שתכלית כוונתם היתה בכל המעשי' ההם להתקרב אל הש"י קרבה גדול · כי תכלית כונתם כל ימי חייהם להמציא אומה שתדע השם ותעבדהו · כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו · הנה התבאר לך כי כונת כל השתדלותם היתה לפרסם יחוד השם בעולם ולהיישיר בני אדם לאהבתו · ומפני זה זכו לזאת המדרגה · כי העסקים ההם היו עבודה גדולה גמורה · ואין זאת מדרגה שיחשוב כיוצא בי להיישיר להגיע אליה · אבל המדרגה ההיא אשר קדם זכרה לפני זאת אפשר להשתדל להגיע אליה בהרגל ההוא אשר זכרנוהו · ואל השם נשא תחנה ותפלה להסיר ולהרחיק המונעים המבדילים בינינו ובינו · ואע"פ שרוב המונעים ההם הם מאתנו כמו שבארנו בפרקי זה המאמר · עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם · והנה נגלה אלי עיון נפלא מאד יסורו בו ספקות ויתגלו בו סודות אלהיות · והוא שאנחנו כבר בארנו בפרקי ההשגחה · כי כפי שיעור שכל כל בעל שכל תהיה ההשגחה בו · והאיש השלם בהשגתו אשר לא יסור שכלו מה' תמיד תהיה ההשגחה בו תמיד · והאיש השלם ההשגה אשר תפנה מחשבתו מהשם קצת עתים · תהי' ההשגחה בו בעת חשבו בשם לבד · ותסור ההשגחה ממנו בעת עסקו · ולא תסור ממנו אז כסורה ממי שלא ישכיל כלל · אבל תמעט ההשגחה ההיא · אחר שאין לאיש ההוא השלם בהשגתו בעת עסקו שכל בפעל · ואמנם הוא אז משיג בכח קרוב · והוא דומה בעת ההיא לסופר המהיר בשעה שאינו כותב · ויהיה מי שלא השכיל השם כלל כל עיקר · כמי שהוא בחשך ולא ראה אור כלל · כמו שבארנו ובאמרם · ורשעים בחשך ידמו · ואשר השיג וכונתו כלה על מושכלו · כמי שהוא באור השמש הבהיר · ואשר השיג והוא מתעסק · דומה בעת עסקו למי שהוא ביום המעונן שלא תאיר בו השמש מפני העב המבדיל בינו ובינו · ומפני זה יראה לי כי כל מי שתמצאהו רעה מרעות העולם מן הנביאים או מן החסידים השלמים · לא מצאהו הרע ההוא רק בעת השכחה ההיא · ולפי ארך השכחה ההיא או פחיתות הענין אשר התעסק בו יהיה עוצם הרעה · ואחר שהענין כן כבר סר הספק הגדול אשר הביאו הפילוסופים לשלול השגחת השם מכל איש ואיש מבני אדם ולהשוות ביניהם ובין אישי מיני שאר בעלי חיים · והיתה ראיית' על זה מצא החסידים והטובים רעות גדולות · והתבאר הסוד בזה · ואפי' לפי דעתם · ותהיה השגחה הש"י מתמד' במי שהגיע לו השפע ההוא המזומן לכל מי שישתדל להגיע אליו ועם הפנות מחשבת האדם והשינו הש"י בדרכים האמתיי' ושמחתו במה שהשיג א"א שיקרה אז לאיש ההוא מין ממיני הרעות כי הוא עם השם והשם עמו · אבל כהסיב מחשבתו מהשם אשר הוא אז נבדל מהשם · והשם נבדל ממנו · והוא אז מזומן לכל רע שאפשר שימצאהו · כי הענין המביא ההשגחה ולהמלט מיד המקרה הוא השפע ההוא השכלי · וכבר נבדל קצת העתים מן החסיד ההוא הטוב · או לא הגיע כלל לחסיד ההוא הרע · ולזה אירע לשניהם מה שאירע · והנה התאמתה אצלי זאת האמונה ג"כ מדברי התורה אמר ית' והסתרתי פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמ' ביום ההו' הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ומבואר הוא שהסתרת הפנים הזאת אנחנו סבתה · ואנחנו עושים זה המסך המבדיל בינינו ובינו והוא אמרו ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה ואין ספק כי דין היחיד כדין הצבור · הנה התבאר לך כי הסבה בהיות איש מבני אדם מופקר למקרה ויהיה מזומן לאכול כבהמות · הוא היות נבדל מהשם · אבל מי שאלוהיו בקרבו לא יגע בו רע כל עקר · אמר הש"י אל תירא כי אתך אני אל תשתע כי אני אלהיך · ואמ' כי תעבור במי' אתך אני ובנהרו לא ישטפוך · כי כל מי שהכין עצמו עד ששפע עליו השכל ההוא תדבק בו ההשגחה וימנעו ממנו הרעות כלם · אמר יי' לי לא אירא מה יעשה לי אדם · ואמר הסכן נא עמו ושלם · ואמר פנה אליו ותשלם מכל רע · התבונן בשיר של פגעים · תראה שהוא מספר ההשגחה ההיא הגדולה והמחסה והשמירה מכל הרעות הפוגעות הכוללות והמיוחדו' באיש אחד זולתי שאר בני אדם לא מה שהוא נמשך מהם אחר טבע המציאות ולא מה שהו' מהם מצער בני אדם · אמר כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו לא תירא

מפחד

שם טוב מורה נבוכים חלק שלישי

קרקאש

פרק נר

אמר

לך כי הכונה היתה מכל דברי התורה הזאת תכלית אחת· והיא ליראה את השם הנכבד והנורא· והיות זה התכלית מגעת במעשים תדעהו מאמרו בזה הפסוק · אם לא תשמור לעשות הנה התבאר שהיא תגיע מן המעשים שהם עשה ולא תעשה אבל הדעות אשר למדתנו התורה והם השגת מציאותו ית' ואחדותו הדיננו ההם ילמדונו האהבה כאשר בארנו פעמים וכבר ידעת רוב האזהרה שהזהירה התורה על האהבה ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך כי שתי התכליות והם האהבה והיראה יגיעו בשני הדברים · האהבה תגיע בדעות התורה הכוללות השגת מציאו' הש"י על אמתתה והיראה תגיע בכל מעשה התורה כמו שבארנו והבן זה הביאור :

פרק שלשה וחמשים

זה הפרק כולל פירוש ענייני שלשה שמות שהוצרכנו לפרשה והם חסד ומשפט וצדקה · וכב' בארנו בפירוש אבות שחסד ענייננו ההפלגה באי זה דבר שמפליגים בו · ושמשו בו בהפלגת גמילות הטוב יותר · וידוע שגמילות הטוב כולל שני ענינים · הא' מהם לגמול טוב מי שאין לו חק עליך כלל · והשני להטיב למי שראוי לטובה יותר ממה שהיה ראוי · ורוב שמוש ספרי הנבואה במלת חסד הוא בהטבה למי שאין לו חק עליך כלל · ומפני זה כל טובה שתגיע מאתו ית' תקר' חסד · חסדי יי' אזכיר · ובעבור זה המציאו כלו ר"ל המצאת הש"י אותו הוא חסד · אמ' אמרתי עולם חסד יבנ' ענינו בנין העולם חסד הוא · ואמ' ית' בספור מדותיו · ורב חסד · ומלת צדקה · היא נגזרת מצדק · והוא היושר · והיושר הוא להגיע כל בעל חק לחוקו ולתת לכל נמצא מן הנמצאו' כפי הראוי לו · ולפי העניין הראשון לא יקראו בספרי הנבואה החוקי' שאתה חייב בהם לזולתך כשתשלמם צדקה · כי כשתפרע לשכיר שכרו או תפרע חובך לא יקרא צדקה · אבל החוקים הראוים עליך לזולתך מפני מעלו' המדו' כרפואת מחץ כל לחוץ יקרא צדק · ומפני זה אמר בהשבת המשכון ולך תהי' צדקה · כי כשתלך בדרך מעלו' המדו' כבר עשית צדק לנפשך המשכלת כי שלמת לה חוקה · ומפני זה תקרא כל מעלת מדות צדקה · אמר והאמין ביי' ויחשבה לו צדקה · ר"ל מעלת האמונה · וכן אמרו עליו השלום וצדק' תהי' לנו · אבל מלת משפט · הוא לדון כמה שראוי על הנדון יהיה חסד או נקמה · כבר התבא' שחסד נופל על גמילו' חסד גמו' וצדק' על טובה שתעש' אותה מפני מעלו' מדו' להשלים בה נפשך · ומשפט פעמי' שתהיה תולדתו נקמה ופעמי' שיהי' טוב · וכבר בארנו בהרחקת התארים · כי כל תאר שיתואר בו הש"י בספרי הנביאים הוא תאר מעשיו · והיה לפי המציאו הכל נקר' חסיד · ולפי רחמיו על העניים ר"ל הנהגתו ב"ח בכחותיהם יקרא צדיק · ולפי מה שיתחדש בעול' מן הטובו' המצטרפות ומן הרעו' הגדולו' המצטרפו' אשר חייב אותם הדין הנמשך אחר החכמ' יקרא משפט · והנה נכתבו בתור' אלו הג' שמו' · השופט כל האר' צדיק וישר הוא ורב חס' · וכונתנו הית' בפרש ענייני אלו ג' השמו' הצעה לפר' הבא אחר זה :

פרק נ"ד

שם חכמה נופל בלשון עברי על ד' דברי' · הוא נופל על השג' האמתי' אשר תכלית כונתם השגתו ית' שמו · אמ' והחכמה מאין תמצא ונו' · ואמ' אם תבקשנ' ככסף · וזה הרבה · ונופל על ידיעת המלאכו' אי זו מלאכה שתהיה · וכל חכם לב בכם · וכל אשה חכמת לב · ונופל על קנות מעלו' המדות · וזקניו יחכם · בישישי' חכמה · כי הדבר שיקנה האד' בחכמ' בזקנה לבד הוא ההכנה לקבל מעלות המדות · ונופל על הערמה והתחבולה · הבה נתחכמה לו · ולפי זה העניין אמר · ויקח משם אשה חכמה · ר"ל בעלת ערמה ותחבולה · ומזה העניין חכמים המה להרע · ואפשר שיהיה ענין החכמה בלשון העברי מורה על הערמה ושמוש המחשבה · פעמים יהיה הערמה ההיא וההתחכמות או לקנות מעלות שכליות · או לקנות מעלו' מדות או ללמוד מלאכת מעשה · או יהיה ברעות ובמדות מגונות · הנה התבאר שחכם יאמר לבעל המעלו' השכליו' ולבעל מעלות המדות ולכל בעל מלאכת מעשה ולבעל תחבולות במעשי' מגונים וברעו' : ולפי זה הביאור יהיה החכם בכל התורה על אמתתה נקרא חכם משני פני' · מצד מה שכללה התורה ממעלו' השכליות · ומצד מה שכללה ממעלו' המדו' · אלא שמפני השכליו' אשר בתורה מקובלות בלתי מבוארו' בדרכי העיין · נמצא בספרי הנביאי' ודברי חכמי' שמשימי' ידיעת התורה מין א' · והחכמה הגמורה מין אחר · החכמה ההיא הגמורה היא אשר התבא' בה במופת מה שלמדנוהו מן התורה ע"ד הקבלה מן השכליו' ההם · וכל מה שתמצא בספרים מהגדל' החכמה והשיבותה ומיעוט קוניה · לא רבים יחכמו · והחכמה מאין תמצא וכיוצ' באלו הפסוקי' הרבה כלם על החכמה ההיא אשר תלמדנו המופת על דעות התורה · ואמנ' בדברי החכמי' ז"ל הוא ג"כ הרבה מאד ר"ל שגם הם משימים ידיעת התורה מין אחד וישימו החכמה מין אחר · אמרו ז"ל על מרע"ה · אב בתורה · אב בחכמה · אב בנביאים · ובא בשלמה ויחכם מכל האד' · אמרו ולא ממשה · כי הוא רוצה באמרו מכל האדם מכל אנשי דורו ומפני זה תמצא שהוא זוכר הימן וכלכל ודרדע בני מחול החכמי' המפורסמי' אז : וזכרו החז"ל ג"כ שהאד' נתבע בידיעת התורה תחלת · ואח"כ הוא נתבע בחכמה · ואח"כ הוא נתבע במה שראוי עליו מתלמודה של תורה · ר"ל להוציא ממנו מה שראוי לעשות · וכן ראוי שיהיה הסדר שיודעו הדעות ההם תחלה ע"ד קבלה · ואח"כ יתבארו במופת · ואח"כ ידוקדקו המעשים המטיבים דרכי האד' · וזה לשונם ז"ל בהיות האדם נתבע על אלו הענייני' הג' על הסדר הזה · אמרו כשאד' נכנס לדין · תחלה אומרי' לו קבעת עתי' לתורה · פלפלת בחכמה · הבנת דבר מתוך דבר · הנה התבאר לך שידיעת התורה אצלם מין אחר · והחכמה מין אחר · והוא לאמת דעות התורה בעיון האמתי : ואחר מה שהצענוהו לך שמע מה שאומר · כבר ביארו הפילוסופי' הקדומי' והא' זרוני' · שהשלמיות הנמצאו' לאדם ד' מינים :

הראשון

הראשון · והוא הפחות שבהם והוא אשר עליו יכלו ימיהם אנשי העולם · הוא שלמות הקניין · ר"ל מה שימצא לאד' ממון ובגדים וכלים ועבדים וקרקעות וכיוצא באלו · ושיהיה האדם מלך גדול הוא מזה המין וזה שלמות שאין דבקות בינו ובין האיש ההוא כלל · אבל הוא יחס אחר רוב הנאתו דמיון גמור · ר"ל שזה ביתי וזה עבדי וזה הממון שלי ואלו הם גדודי וצבאי · וכשיבחן גופו ימצא הכל חוצה לו · וכל אחד מאלו הקנייני' הוא מה שהוא נמצא בפני עצמו · ומפני זה כשיעדר היחס ההוא ישוב' האיש ההו' אשר היה מלך גדול אין הפרש בינו ובין הפחו' שבבני אד' מבלתי שישתנה דבר מהדברי' ההם אשר היו מיוחסות אליו ובארו הפילוסו' כי מי ששים השתדלותו וטרחו לזה המין מן השלמו' לא טרח רק לדמיון גמור והוא דב' שאין לו קיימא ואפי' יתקיי' בידו הקניין ההו' כל ימי חייו לא יהי' לו בעצמו שום שלמו' · והמין הב' · יש לו התלות בגוף האד' יותר מן הראשון · והוא שלמו' תבנית הגוף ותכונתו וצורתו · ר"ל שיהיה מזג האיש ההוא בתכלית השווי ואבריו נערכי' חזקי' כראוי · וזה המין ג"כ מן השלמו' אין לעשותו תכלית כוונה · מפני שהו' שלמו' גופני ואין לו לאד' מאשר הוא אדם אבל מאשר הוא ב"ח · וישתתף בזה עם הפחו' שבב"ח ג"כ · אלו הגיע כח א' מבני אד' עד התכלי' האחרון לא ישיג לכח פרד א' חזק כ"ש כח ארי' או כח פיל · ותכלי' זה השלמו' כמו שזכרנו שישא משא כבד או ישבר עצם עב וכיוצ' בזה ממה שאין תועלת נפשי' גדולה בו אך תועלת נפשית נעדרת מזה המין · והמין השלישי הוא שלמות בגוף האדם יותר מן השני והוא שלמות מעלות המדות והוא שיהיו מדות האיש ההוא על תכלית מעלתם ורוב המצות אינם רק להגיע אל זה המין מן השלמו' וזה המין מן השלמו' ג"כ איננו רק הצעה לזולתו ואינו תכלית כונה בעצמו · כי המדו' כולם אינם רק בין האד' ובין זולתו וכאלו זה השלמו' במדותיו הוכן בה לתועלת בני אדם ושב כלי לזולתו שאם תעלה בלבך שא' מבני אדם עומד לבדו ואין לו עסק עם אד' נמצאו כל מדותיו הטובו' עומדות בטלות אין צריך להם ולא ישלימוהו בדבר אמנם יצטרך אליהם ויקבל תועלתם עם זולתו · והמין הד' הוא השלמו' האנושי האמתי והו' כשיגיעו לאד' המעלו' השכלי' ר"ל ציור המושכלו' ללמוד מהם דעו' אמתיו' באלהיות וזאת היא התכלי' האחרונ' והיא משלמת האד' שלמו' אמתי · והיא לו לבדו · ובעבירה יזכה לקיימות הנצחי · ובמה האדם אדם : ובחן כל שלמו' מן הג' השלמיו' הקודמי' תמצאם לזולתך לא לך ואם א"א לפי המפורס' מבלעדי היותם גם לך הם לך ולזולתך · אבל זה השלמות האחרון הוא לך לבדך אין לאחר עמך בו שתוף כלל · יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך · ומפני זה ראוי לך שתהי' להגיע אל זה הנשאר לך · ולא תטרח ולא תיגע לאחרי' אתה השוכח נפשך עד ששחר לובן פניה במשול הכחות הגופניות עליה כמו שנ' בראש המשלים השיריים ההם הנשואים לזה הענין · אמר בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי · ובזה הענין בעצמו אמר פן תתן לאחרים הודך ושנותיך לאכזרי · הנה בארו לנו הנביאים גם הם אלו העניינים בעצמם · ופרשו אותם לנו כמו שפירשום הפילוסופי' · ואמרו לנו בפירוש שאין שלמות הקניין ולא שלמות בריאו' הגוף ולא שלמות המדות שלמו' שראוי להתפאר ולהתהלל בו ולא לבקש אותו · ושהשלמו' שראוי להתהלל בו ולבקשו הוא ידיעת הש"י שהי' החכמה האמיתית · אמ' ירמיהו באלו השלמיו' הד' כה אמ' יי' אל יתהלל חכם בחכמתו · ואל יתהלל הגיבור בגבורתו · ואל יתהלל עשיר בעשרו · כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע · השתכל איך לקחם כפי סדרם אצל ההמון כי השלמו' הגדול אצלם עשיר בעשרו · ואחריו גבור בגבורתו · ואחריו חכם בחכמתו ר"ל בעל המדות הטובו' כי האיש ההוא ג"כ גדול בעיני ההמון אשר להם נאמרו הדברים ומפני זה סדרם על הסד' הזה וכבר השיגו החז"ל מזה הפסוק אלו העניינים בעצמם אש' זכרנו ובארו לנו מה שבארתי לך בזה הפרק והו' שהחכמה הנאמרת סתם בכל מקו' והי' התכלית הי' השגתו ית' ושאלו הקנייני' שיקנם האדם שישימם סגולתו ויחשבם שלמות אינם שלמו' · ושמעשה התורו' כלם ר"ל מיני העבידות וכן המדו' המועילות לבני אדם כלם בעסקיהם קצתם עם קצת' כל זה אין לדמותו אל התכלית האחרון ולא ישוה בו · אבל הם הצעות בגלל זה התכלית · ושמע דבריה באלו העניינ' בלשונם והוא בבראשי' רבה · שם נא' כתוב א' אומר וכל חפצים לא ישוו בה · וכתוב אחר אומר וכל חפציך לא ישוו בה · חפצים אלו מצוות ומעשי' טובי' · חפציך אלו אבני' טובו' ומרגליו' · חפצי' וחפציך לא ישוו בה אלא כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי · ראה קוצר זה המאמ' ושלמו' אמרו · ואיך לא חסר דבר מכל מה שאמרנוהו והארכנו בבאורו ובהצעותיו : ואחר שזכרנו זה הפסוק מה שכולל מן העניינים הנפלאים · וזכרנו דברי החז"ל עליו נשלים כל מה שהוא כולל · וזה שלא הספיק לו בזה הפסוק לבאר שהשגתו ית' לבד היא הנכבדת שבשלמיו' כי אלו היתה זאת כונתו היה אומר כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי · והיה פוסק דבריו · או היה אומר השכל וידוע אותי כי אני אחד · או היה אומ' כי אין לי תמונה · או כי אין כמוני · ומה שדומה לזה · אבל אמר שאין להתהלל רק בהשגתו ובידיעת דרכיו ותאריו ר"ל פעילותיו · כמו שבארנו באמרו הודיעני נא את דרכי' וגו' ובא'לנו בזה הפסוק שהפעולו' ההם שראוי שידעו ויעשה בהם · הם חסד ומשפט וצדקה · והוסיף עניןאחר צריך מאד · והוא אמרו בארץ · אשר הוא קטב התורה · ולא כמחשבת ההורסים שחשבו שהשגחתו ית' כלתה אצל גלגל הירח · ושהארץ ומה שבה נעזב · עזב יי' את הארץ · אינו רק כמו שבאר לנו על יד ארון כל החכמים · כי ליי' הארץ · יאמר שהשגחתו ג"כ בארץ כפי מה שהי' כמו שהשגיח בשמי' כפי מה שהם · והוא אמרו כי אני יי' עושה חס' מ'שפט וצדק' בארץ · ואח"כ השלי' העניין ואמ' כי באלה חפצתי נאם יי' · ואמר כחסד במשפט וצדקה חפצתי נאם יי' · ר"ל שכוונתי שיצא מכם חסד משפט וצדקה בארץ · כמו שבארנו בי"ג מדות · כי הכוונה להדמו' בהם ושנלך על דרכם · א"כ הכוונה אשר זכרה בזה הפסוק · הוא באורו · ששלמות האדם אשר בו יתהלל באמת · הוא להגיע אל השגת השם כפי היכולת · ולדעת השגחתו בבריאיו בהמציאו' אות' והנהיגו אותם איך היא · וללכת אחרי ההשגה ההיא בדרכים שיתכוין בהם תמיד לעשו' חס' ומשפט וצדקה · להדמות בפעולו' השם · כמו שבארנו פעמים בזה המאמ' · זהו מה שראיתי לשומו בזה המאמר · ממה שאחשוב שהוא מועיל מאד לכיוצא בך · ואני מקוה עליך שעם ההשתכלות הטוב תשיג כל העניינים שכללתי בו בע"ה · והוא יזכנו וכל ישראל חברים למה שיעד לנו · אז תפקחנה עיני עיורים ואזני חרשים תפקחנה · העם ההולכים בחשך ראו אור גדול · יושבי בארץ צלמות אור נגה עליהם :

תם ונשלם ברוך יי' לעולם

אפודי

[illegible]

תם ונשלם ברוך יי' לעולם

שם טוב

אמר [illegible]

תם ונשלם ברוך ה' לעולם :

קרקאש

[illegible]

תם ונשלם תהלה לאל עולם :

כללי פרקי דמורה

השיער מזה נזכרון מניני חלקי הספר ופרקיו וענין הפרקים דע כי כונת הספר הזה וענינו לפרש בו כל ספקות התורה וסבוכיהם ולהאמין כי העולם נברא וכי הבורא אחד ואין לו שוף ולהאמין בכוונות ומזה מתעצה הבריאה כמות מעשה הבריאה זלזכור טעמי המצות כפי כיכולת וזכר חלון בספר בפתיחת ספרו אז ענין סחרי התורה ואיך נדרך להרגיל נפשנו בלמוד לומה וזכר עוד בפתיחתו הבריית והשבועה כי השפע הנמצע לכל בקורת בספר הזה לכל יחלה דבר ממנו לחברים ולא יפרש סוס ענין מעניניו הנפתרים וזה זכרון החלקים הספר הזה בחלק לשלשה חלקים וזה מכין פרקי החלק הראשון וענין כל פרק ופרק :

חלק ראשון

א ביאור צלם ודמות להסיר ספקה בצלם אלהים ברא אותו ·

ב התיר קושיית השואל על אוכלי עץ הדעת בהיותם בארלהים יודעי טוב ורע ·

ג התמונה והבניה להסיר ספקה ותמונת יי יבוש ·

ד באור ראה והביט וחזה להסיר ספקת מהביט אל האלהים ויחזו האלהים ·

ה יבאר בו ענין ויסהר משה פנינו וענין ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו ·

ו שהוף שם איש ואשה ואת ואתות להסיר ספקת יי איש מלחמה ·

ז שהוף ילך ובאר ענין ויולך בדמותו בצלמו ·

ח שהוף מקום להסיר ספקת ברוך כבוד יי ממקומו ·

ט שהוף שם לבבא להסיר ספקת השמים כבאי ·

י ודע ועלה להסיר ספקת ארדה נא ואראה ויעל מעלו אלהים ·

יא יסד להסיר ספקת כי האמים ושב אלהים את האדם על הארץ והישבי בשמים ·

יב קימה להסיר ספקת אתה הקום תרחם ציון וקומה יי ויפוצו אויביך ·

יג עמידה להסיר ספקת ועמדו רגליו ביום ההוא ·

יד שהוף אדם להסיר ספקת ויקל דמות הבסא דמות כמראה אדם עליו ואף על פי שלא זכר אותו ·

טו נצב עליו ורכו הסלם ועולים ויורדים בו להתיר ספקת והנה יי נצב עליו ·

יז שהוף שם צור ובאר ונצבת על הצור אשר פירוש על הבת הבורא להסיר ספקת צור עולמים ·

יח הזכיר דרכי החכמי לדבר בחידו ובהסתר הסודות ·

יט קרב ונגש ונגע ובאר ענין ונגש משה לבדו להסיר ספקת ונגע בהרים ויעשנו ·

יש שלא כל הארץ להסיר ספקת וכבוד יי מלא ·

כ שהוף רם ונשא ·

כא שהוף עבר ובאר ענין ויעבר יי על פניו ויערש כו סודות ·

כב להסיר ספקת וכא יי להיו וכל קדשי עמך ·

כג יציאה להתיר ספק כי הנה יי יוצא ממקומו ·

כד הליכה להתיר ספקת ויהלך יי אלהם ואשובה אל מקומי ·

כה שכן עתיד להתיר ספקת ושכנתי בתוך בני ישראל וישכן ככבוד יי ·

כו באור הזערך אשר לחץ התור' לדבר בלשון בני אדם בתארי עליו ותעלה בעבור אשר לא נוכל להאמין במציאות אלו כרשיונים גופיים ולא נבין הענין האמתי ועל כן אנו צריכין להאמין במציאה אלו הפיעלי' כלם רחוקים הבור' יתעלה כמו אבילה ושתיה ותנועה ווולתם ·

כז נצרך לבאר כל זה להמין כי זה נשבר אנקלוס הגר כתרגום ויורך יי וכל הדומה לו וחרגם אותו יקרא דיי כלומר כי הגלגה היה כבור יי נכרא לא עצם הבורא ויזכור בן הספרש בין נבואת החלום ובין המחזה ובין ויהי דבר יי אלי ·

כח שהוף רגל יבאר בו ענין ותחת רגליו במעשה לכנת הספיר ויזכור כי אנקלוס נזהר תמיד להרחיק הגשמות מהבורא ·

כט שהוף עצב ובאר ענין ויתעצב אל לבו ·

ל אבל להסיר ספקת אש אוכלה הוא ·

לא יזכור בו קצת שכל בני אדם וכי יש לו נבול וחק אשר לא יעברנהו ויש דברים אשר לא יוכל השכל להדמם ויש אנשי' יבינו נקצת למור וא הרים לא יבינו בכל ועיקה ולמור ובי שבוא כלל בחכמת הלמודים ויאמר כי מוגעי האדם ממצוא החכמה ד' דברים אהבת השררה ועומק הסודות החכמה ובכלל הלמודי והלומד לומ עם התרשלותו ושינהג במנהגים רעים ·

לב יבאר בו שיקרה לאות להשנות השכליות והבא בו ענין התהוב דבש מצות אכול דיוך ·

לג יבאר אין צריך לכדר הלמוד בחכמו' ולשב העניני' כלב הטקצרי' להשיג ונהניות טבת למה דברו בחידות ולמה נקראו יכודות ·

לד יבאר חמש הכבות המונעות לפתות הלמוד בחכמות האלהות ·

לה יבאר אין צריך שימסור בקבלה מחלה לבל הרחקה הגשמת מחשם יתעלה והסרת הדמוי ·

לו יבאר על אי זה צד יאמ' שחשם רצה או קנף ובאר קנף והרון אף וקנאה שנמצא בכתוב הוא על עובדי ע"ז על כן כי האמין כי יש לבורא נוף הוא רשע ומרגיז מבל עובד ע"ז ושאין עובר עבורה ורה שכחשי במציאות האל לו שהוף

לז שהוף שם פנים וכיאר ופני לא יראו ·

לח שהוף שם אחור ובאר וראית את אחרי ואחרי יי ·

לט שהוף לב ובאר ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך להסיר ספקת ויאמר יי אל לבו ·

מ שהוף דוה להסיר ספקה רוח לוי דבר בי ·

מא נפש ובאר ותקצר נפשו בעמל ישראל ·

מב שהוף חי ובאר מה שנאמר בבן צרעת האלמנה ויתי הליו חוק ומה שאמרו ז"ל צדיקים אפילו במיתתן קרוים חיי להסיר ספקת מי אנכי כי אינו דומה לאלה החיים וענינו קיום ·

מג שהוף כנף ובאר ולא יכנף עוד מורך ולא יגלה כנף אבוו כחשיב יכסה ענין להסיר ספקת אשר באת להסות תחת כנפיו ·

מד שהוף שם עין להסיר ספקת פקח יי ענין מה שהוף שם שמע להסיר ספקת יי ישמע בקראינו אליו ·

מו יבאר ההבדל שיש בין ההשרה למציאות הדבר ובין אמתת מהותו ועצמו ובאר איך הושאלו לו יתעלה כלי הגוף וההפעליות להקישר לב ההמון שיש לו יתי' השלמויות כלם ובאר ענין הכתוב וכל העם רואי את הקולות ·

מז דבר בהארים שהשבו בו שלמות תארוהו יתעלה ובטה שיראה אסרון לא תארוהו וביאר למה תשאלו לו יתי' ששמע והראות והיות ולא הושאלו לו השמע והמשוש ·

מח יבאר בו דעת הרגום אנקלוס וחלוקתו בלשון שיעיה וראיה הבאים על הש"י ·

מט יבאר בו כי המלאכים אינם בעלי נשם אבל הם שכל נבדל ולמה הושאלו להם הכנפי' והנוצת הקופפות ·

נ באר כי האכנה אינה הענין הנאמר אבל הענין המצוי בנשם כשיאמינו בו ·

נא יבאר בהארים ובהרחקתם מהשם יתעלה ·

נב הזכיר חמשה חלקים שיתואר בהם כל מתואר ·

נג דבר עוד בתארים והוסיף באור באותן הארבעה שמסכימים עליהם חי חכם יכול רוצה ·

נד באר ענין בקשת אדון הנביאים באמרו הודיעני נא את דרכיך ומה שהשיבו השם יתעלה וכל ענין הפרשה ודבר בענין שלש עשרה מדות ·

נה יבאר בהרחקת ההשלות ממנו יתעלה ובהרחק ההיבר והרחק הדמוי והתועלת המגשמך מחכמת השבע בהידעה האל ·

נו ביאר איך לא יצויר בינו יתעלה ובין זולתו דמיון ·

נז דבר עוד בתארים יותר עמוק מן הקודם ·

נח באר כי תאר השם יתעלה בשלילות הוא התאר האמתי ·

נט באר כאי זה דבר יפול היתרון בין המשיגם והארין כבאור איך ראוי לקבר בתארי החיוב והביא ההוא דבחוח קשה דרבי תנינא ובאר הבונה ויענן המשל ·

ס ביאר איך ראוי להרבות הארוי בשוללים והניע המשל באים שהתאם'אעלו שהספיק' נמצאה וכו' ·

סא האריך לבאר ענין השמות המיוחדים לשם יתעלה ובכנויו ·

סב ביאר כי ענין שם בן ארבע אותיות וי"ב אותיות ושל ס"ג אותיות ·

סג ביאור ענין מה שאמר משה רבינו ע"ה ואמרו לי מה שמו והמענה לאמר אהיה שלחני ·כסודבר על ענין אהיה וי"ה ושרי·

סד ביאור ענין שם יי יקנין כבודי יי ·

סה ביאור הרחקת הרבור ממנו יתי' ויזכור כי כל אמירה ודבור אשר בשו בבורא פירוש רצון והפץ כמו הלהרעני אתה אומר ·

סו ביאור והלוחות מעשה אלהים המה ·

סז ביאור דינה ביום השביעי ומה ענינו ומהו ענין שבת וינפש ושבת ומנוחה ·

סח ביאור מאמ' הפילוסופי' שהשם יתעלה הוא השכל והמשפיל והמושכל ·

סט ביאור מאמר הפילוסופים שקוראין אותו יתעלה ככה ראשונה ·

ע ביאר שהוף מלת רכב לבאר רוכב שמים ורוכב ערבות ויפרש מהו מרכבת המשנה ומהו שם המרכבה וענינה ובו נזכר אך השם מניע הגלגל הראשון ·

עא האריך להציע ארן נחלקות הכתות מקדם לאמונת כת האשערית והמעתזלה ·

עב באר כי המציאות כלו וכל הנמצא בכללו הוא אדם אחד ויביאר על אי זה דרך נקרא אדם טולם קטן בשביל הנפש המדברת אשר באדם ·

עג ביאר שהים עשרה הקרמני' שהן הכרחיות למה שיראנו לקיומו כר' הסקשות ·

עד כלל בפור ראיו הסדברים על היות העולם מחודש והביא שבעה דרכים לביאור ר' בקשות ·

עה ביאר מוסדי היחוד לפי דעת הסדברים ודרכיהם ·

עו באר דרכי המדברים ושעוותיהם בהרחקת הגשמות ·

בשלמו פרקי החלק הראשון

חלק שני

בתחלה באר כ"ח מקדמות נחיכות בקיום מציאות שלם יתעלה ושהות יתעלה מיבו נוף ולא כח בנוף ושהות ית' לחד כיחת :

א יבאר מה שהחייב מן ההקדמות הזן ויעון שני ושלישי וחביעי ודרך אחד ביחוד ודרך אחר בהרחקת הגשמות ·

ב דבר על זה הנשם החשישי וחבר בו כי האל מנוע הגלגל ·

ג דבר על הדעות אשר יראם אריס"ט נסבות הנועות הגלגלים ·

ד ביאר היות הגלגל בעל נפש ובאר זו פנים נאמ' שיניע השם הגלגל וביאור שיש שכלי' נפרדים וכמה טפרש והסבה הראשונה לשם יתעלה ·

ה ביאור היות הגלגלים חיים משינים מפנים לדעת התורה והחכמים והנביאים ·

ו ביאר כי שהמלאכים נמצאים ושלאך שם שהוף לכבה ענינים ·

ז באר שהשבלי' והנבלי' משיני' לפעולותיה' ויש להם רצון ובחירה ·

ח הביא דעות הקדומים של הנועת הגלגלים קולות נוראים עצומים ·

ט דבר על מסבר הגלגלי' לפי דעו' הראשונים ואין הסחם ·

י הארין לבאר מה שאמרו שהנחנות זה העולם הההתון נכחות שופעו' מן העליוני' וכי יש לכל יכוד מי יכולות כדור שהוא ההחלת בחות היפוד ההוא ושכבות כל תנועה גלגלית ד' טנות זו' בחות הכוללות הבאות החלה מן הגלגל ופיר' ענין אמרם שלשלאך שליטו של עולם ·

יא דבר בענייני התבונה ובפרר השפעת ההנהגה ·

יב הארין לבאר ענין השפע הנאמר בחק הבורא ית' ובחק השכלים ובחק הגלגלים ועל אי זה נאמר מקור מים חיים את יי כי עמך מקור חיים ·

יג הנה יכות האנשים בקדמות העולם או חדושו ויכור חות משה רבי' ורעת אברהם אבינו נאמרו יי' אל עולם ורעת הכתוב נאמרו קונה שמים וארץ ושהזמן שכלל הנבראות ·

יד הזכיר דברי ארי"סטו והנשכשים עמו בקדמות העולם :

טו יבאר כו שאין לארי"סטו מופת על קדמות העולם :

יו מה שיאפשרנו נזאת השאלה :

יז ביאור שאין הכיא ראיה שטבע הדבר אחר היותו והשלמו על עני' הדבר בעת הנועתו להויה והאריך לסחיר דברי אריס"טו שאמ' שהחמר הראשון לא הווה ולא נפסר ולסחור אמרו שהחנועה הסבונית אין לה התחלה ·

יח סותר הדרך אשר זברו מאפשרי הקדמות שיחחייב לנו לפי מחשבתם שהשם יצא מן הכח אל הפועל בשיפעל עת אחת ולא יפעל בעת אחרת וסהר הדרך השני והנ' יחייבו בהם קדמות העולם :

יט דבר על האומרים בקדמות שיראו מזה המציאו' שהיה מאצל הבורא על צד החיוב והוא ביאר כי לפי דעתינו הוא הכל נכונת מכוון לא על צד החיוב והאריך להתובח עם אריס"טו על דרך שאלה ומענה :

כ יבור כי אריכם"ו יביא מופת כי הדברים השבעיים אינם כפי שיראנו אלא שאינם נכונה מכון ורצון רוצה וזה הרב יבבר על היות העולם ברצון רוצה :

כא כי יש מאמיני קדמות העולם אומר כי הבורא פעל את העולם אך אי אפש שיפעל עת אחת ולא עת אחרת אבל אם היה יהיה תמיד והוא משיב עליהם ·

כב יבבר בו כי הכסיס ארי"סטו וכל פילוסוף כי הדבר פשוט לא יחחייב ממנו עלה פעל אחר פשוט ומורכב יחחייב ממנו פעלים מורכבים וכן הסכימו כלם כי לא יתחייב אי זה דבר מאי זה דבר כמו שיהיה מן הכחמה עוף או מן הצמח אבן או מן האויבת בעות וכן הסכימו כלם כי כל יפעל אשר יפעל בכונה ורצון לא נמצע פעל פעלים מחלפי' וכן הסכימו כלם כי הכל אשר סורכב מעצמים מחלפים הרכבת מזג וזה הרב רשיב על אריס"טו האומר כי האויר כי מן השכל השפוע התחייב אחד למנה נמנו ומן השני שלישי עד אחרון והאחרון כפי כן פשוט אם כן מאין יצאה המורכב על דרך חיוב

כג חיוב דבר מדבר ואיך יתחייב מן הפשוט האחרון מורכב ויעמוק כזה הרבה ·

כד יזכור כו לבל ישית לבו בארם אם ישמע שום פענה חזקה בקדמות שיעמוד אמונת החד' כי אם יעש'אות יהרוס פנת אמונתו והורתו והוא מאמין על הבור' רבה דולה וערה חולה רק צריך בראותו אלה הסברו' ואלה האמונות שיכריע מה שראוי להכריע ולהנביר הנכון והראוי ויאמ' כי אחרי אשר ארי"סטו חזק שקותו בהתחיבי הבדמים ומופתיהם אין לא נחזק אנחנו שענותינו ברורי משה רבינו עליו השלום ·

כה יבבר כי כסבר חנועה הגלגלי' והות מהלכי הכוכבים נאותים עם הנראה לעין ויבבר בו על ענייני הגלגלים ויהמיר בו שקרות גלגל היוף יציאה מרכז ·

כה יזכור בו כי הדברים הנורמים שלא נאמין בקדמות העולם שני דברים האחד כי הבורא אין לו נוף וזה במופת וע"כ נצטרך בשנמצא פוכים אשר יחייבו לבורא נוף שנכנור בהם בבורות נקדמות עם השכל ובמופת אבל קדמות העוים לא נא עליו מופת ואין שנכחיש דברי הורה על דבר שהוא אפשרי והקנין השני כי אם נאמין כי אין לבורא נוף ולא יהרוס ענות התורה ולא יזכיב כל נביא אף אם נאמין בקדמות על דעת ארי"סטו שהוא החייב זה יהרוס עקר התורה ויכזיב האותות והנפלאות אשר נעשו ואם נאמין בחדוש יהיה האותות מעולות ומכונות והתורה מקובלת ·

כו יבבר בו על פרקי רבי אליעזר וכי הוא המה על דברו אשר אמר כי השמים נבראו מאור לבוש הבורא והארץ נבראה משלג שהחת כסא כבודו ויהמה עליו שהרי היה מאמין כי העולם נברא מאין ולא מבבר ויבבר על מה שאמרה התורה בפעשה לבנת הספיר ·

כז יזכור בו כי כשנאמין שהעולם נברא התקיר לנו התורה אך לא אמר כי יאבד זה העולם אחרי הויתו ונאת האמונה לא תבטל התור' בשנאמין שהעולם יעמיד לעד כמו שאמר דור יכר ארץ על מכונה בל תמוט עולם ועד ·

כח יזכור כי רבים מהמונינו יחשבו כי שלמות שליו השלום היה מן השאמינים בקדמות העולם בעבור שי"ת והארין לעולם עומדת והחכם יבאר כי מחשבתם עליו שקר ·

כט כי מה שאמר שמים כמשן נשלחו והארץ כנגד הבלה אינו אומר כי העולם יאבד לא משל ויזכור כל הפרשה מתחלתה כדי לחזק ולקוים כי הוא משל ויאמר כי כאשר השמים החדשים הוא משל וזכור כי רבותינו אמרו כי לא נשבר דבר מן העולם אחר ששת ימי בראשית וכל האותות שעשה משה זוולתו משעת ימי בראשית נזר הבורא על הבראים הרם שיחבונו בעת האותות לצורך שעה ויבבר על השלים אשר יראו הנביאים כמו מקל שקד ויהיה פהרונו כי שוקד אני על דברי לעשותו :

ל יבבר בו על מלה בראשית ועניינ ולא התהו וכהו והמים הנחלקו'מלמ"ה למשה ויג"ח שם טודות רבות ממעשה בראשית ובריאת חוה ועין הרעה :

לא יבאר בו שעם מצות שבת :

לב יבאר על הנבואה ומה שיאמרו בו אנשי העולם והשליכיו' ומה שנאמין בו אנחנו ·

לג יבבר בו על ענין מעמד הר סיני ·

לד יזכור בו כי הנה אנכי שולח מלאך לפניך הוא כנור לנביא אשר שלך להם באשר מצאנו ויאמר הני מלאך יי :

לה יאמר כי בארבע מעלות נבדלה נבואת משת מנבואה שאר הנביאים ויקל כן לאלוקול אדם לדבר בו ולדעת כוזה כמו פורות שאר הנביאים :

לו נעניני הנבואה :

לז יבבר בו על מה השכל הנאצל על האר'הוא מלאות הגות העליונה מבלם היא הנבואה והחיכול הלום של נבואה והשפלה הקסם :

לח יזכור בו כי יש לכל אדם מאמין לב ומלאנו לבו לקצות הרברים הצריבים לו ובן בח ההרגש והשערו והסברא ומצא בבני אדם כי מי שישער הרבר ויכ'ור אותו כפי מה שהוא ובאשר יוצה לעשות רבר הוא כובבי נלבו מה שיהפדש לו מן השעה הוא ותצא בהרתי נבון' ויש אחר שבהרתו אינה נכונה ויאמר כי יש לנביאים'אמתיים כחות גדולות אשר ידעו בהם עת שיתחיל להיות וזה אין בח בסברא ובשכל לדעת בעום פנים כלי נבואה וזבר הבב אים בדי להוציא שהם כח מתנבאים בלבם ומקוסמים :

לט יזכור בו נבואת משה רבינו לא דמתה לנב אחת נבואה לא ראינו ולא לאחרון כי חדש תורה חדשה וקרא אומה אחת להאמין בתורה :

כללי פרקי המורה

חלק שלישי

יזכור בפתיחתו כי בזאת החלק לדבר כל מעשה כראשית ומעשה מרכבה וכי הוא אסור לגלות טהרי הורה וכי ענין מעשה מרכבה הוא עמוק וראוי על כל יודע השפה להתיעל בה לראשיתה וזה החכם לא מצא עצה לגלו מקום מרכבה אלא שיזכור מעשה ומקבל במרכבה ובטו הוא מפרש המשקים וכלל דבריה יכלול הכורל אשר ירצה להורות ידעות שיח' ברמזות כתובות ומשכיל יבין מדעתו:

א יזכור בו צורה ארבע חיות ויאמר כי פני שור פני כרוב וכי הוא כור וגלל:

ב יזכור כי לכל חיה מהם ארבע פנים וארבע כנפים וא ארבע יריים וכי צורת כל חיה מהם צורה אדם וידבר על תנועתם ומרוצתם והפאה אשר ירוצו אליה וידבר על אופן אחד בארץ וארבע' האופנים וכי נכותם שלאות עיניהם ידבר על הגלגל האופנים

ג יזכור מה שראה יחזקאל במרכבה השנית וכי האופנים אל מקום אשר יפנה הראש אחריו ולכו שלאות עיניהם וכי אופן אחד אצל הכרוב אחר ואלה הרי חיות הם אחת:

ד יזכור כי ויותבן בן קויאל תרגם באופנים כי הם בקבוד כי עיניהם כעין הרקיע ופי' אותו האבן סמא שפי אמקל' לנגה הסטיר:

ה יזכור כי כי יחזקאל בכל מה שראינו שאלו הצורות אשר ראינו והנה שרשה פעמים אמר בתחלה וארא והנה רוח סערה והשניה וארא תחיות והשלישי וארא כעין השמאל ושלשתם לדעת רכינו הקדוש הם מעשה מרכבה וכי ההשנה הראשונה אשר אמר וארא כעין השמל הוא הקיונה מכלם:

ו יזכור כי מה שראה יחזקאל רמה ישקוה והמשילו על זה לב'אנשים א' בן יקיר וא'בן כפר:

ז יזכור בו ללמד שנזכרה בה השנה אשר היה בה זאת הסראה והחדש השוסאן לא הגלה שקם ויאמר כי יש לו ענין גדול ויזכור בו נפתחו השמים ותהי עליו יח' ידי' ולמה אמר כי יש לדקדק רמזות וענין הקשת ופי' חשמל וכוונת זה חבר החכם. ענין המרכבה ואמר כי לא יגלה שבוודאי יותר ממה שזכר לא ברמז ולא בדבר:

ח יתהלל בענין אחר ואמר כי הגוסרו הנסטרות הם נפלאים מסמני התוסר לא שפני הציורה ויזכור היאון המשל שלשה אשת איש זונה לחומ' הגוף והציורה ימי הקבל כי הזונה לא תמצא פנויה כמו שהחם'לא יפנה בלי צורה ויבדר אור ויזכור הרקיע כמו המאכל והמשקה והמשכל ויאמר שאין בלשון הקדש שם אמתי לכמילה:

ט ויאמר בו כי החומר הוא שכך מבדיל מהשיג הבורא ויקל זה ונאמר ראת השך כהרין:

י ידבר בו על האשם ויאמר כי אשכל שום פעל הוא נורם אשיהסו כמו מי שיגרה עין הוא נורם העניין וכן מי שברא האור בשיעורה הוא שועל החשך ועל כל שכן הבורא יצר אור ובורא השך

יא ויזכור בו פירוש והנה טוב מאד:

יא יזכור התלאות הבאות על האדם מפני העסקים והתאוות:

יב ידבר על הוא שימים השן הגורם להם רע והחרון וכי הכם אחד חבר ספר על רוב התלאות בני אדם וכי היה שוב לאדם שלא נברא וזה הרב ישוב על דברון ויבאר החכרון שכלם יחד בענינו שפך בני אדם וכי המשכיל אין לו לבקש הוסכר:

יג ובאר בו כי בני אדם יחקרו לדעת הכלות מה היה כור בראשה העולם ויאמר כי אין ראוי לאדי לבקש על זה כי לא יוכל להגיע אליו כמו שאמר על דברת בני האדם אשר לא מצא באדם את המעשה אבל צריך לומר כי הכל נברא בעבור הפצו וכן אם יאמר אדם כי זה העולם נברא בעבור האדם הוא שכלות:

יד יזכור בו מראכו הגלגלים וכור הגלגל התשיעי הצל בן:

טו ידבר על סבת העניינו כי לא השתנה כמו מניעות קלות הסים למעלה השלה לומה ולהיו' האחר יותר מן השנים והשרש יותר מן הכלל וכמדומה לזה יתרצו כי כל זה נמצע ושבע מניעותו לא ישתנה:

טז ידבר על יריעת הבורא עניני בני האדם וכי יש מהפילוסופי' אומ'כי לא ידע עניני הנמצאי' והם בעיניו כלא היו:

יז ידבר על השמירה כי הבורא שומר בני אדם וכי הם נחלקים כשם רה לה' חלקי':

יח ידבר גם כן בעניני השמירה ואמר כי אינגה כמו שיה שבו הפילוסופים דקדוק בבי הבראים בהמות ורמש אלא בבני אדם לבדם:

יט יזכור כי כי השם יתעלה שלם בלא שום הסרון וכי הם הכוללי' אומרים אין בהמות יודע בעיניני כני אדם ויזכור מה שבאו אנשים מרוחני דיברו כי בשיאשר הנושע אתן. כן צריך לומר הירצר פה לא האכל את הבורא לא יצעק ושטיב על דבריהם:

כ יזכר בו על יריעת הבורא ושאון יחס בינו ובינינו:

כא ידבר גם כן על יריעת הבורא:

כב יזכור בו ענין אויב והבריח והשטן ובינינו:

כג יזכור בו בענין אויב ומה היתה בונת דברון ודברי תנודי ודברי אליהו ומה הוסיף על האחרי'כי אמונת אויב נוגשת לאמונת אדם'ספ ואמונת אליפז נוגשת לאמונתנו ואמונת בלדד נוגשת לבת הנבלי'ואמונת צופר לבת המרניעי':

כד ידבר בו על ענין המנסיון ויחקירה ומדי טעם המנסיון ולמת יגכה הבור' לבני אדם:

כה ידבר בו כי פעולות בני אדם נחלקים לל' או פועל רק או פועל שחוץ או פועל בעל או פועל נכון ויביא ראיה כי פועל הבורא אינו אחד משלשה אלה הראשוני'אבל הוא האחרון ו הוא פועל נכון:

כו ידבר בו על המנו' אם יש להם שם או לא. כו ויאמר כי כונת המצות הנתונות לנו לשחר ת ולעלות לתקון הגוף ולתקון הנפש וזהו אשר בעבורו יהיה לנו הנשוד השוב בשני עולמות:

כח ידבר בו בשני הי השמים של מצות ויזכור שם רוב המצוות:

כט ידבר בו על ענין אברהם אבינו אשר ארע לו בארץ פלוחתו ותם אנשי דורו ואין הושלך בבית הסוהר בעבור אמונתו ויזכור אין בשל אמונתם ויאמר כי לא היה אדם יכול לדעת שכם דוב המצות לולא אשר ידע מנהגי הכשרים והם היו השמם לאלו האמונות:

ל ידבר על אמונת האומות וריחיהם בהוותם עובדים הכוכבים ועל כן נצטוינו לבל נעבדם

לא יזכור בו כי יש אנשים אומרים כי לא נתן לפרש שכם למצות ויבאר השוכה קליהם:

לב יאמר כי פעולות הבורא הולכים בי' כדרך כל אשר שוב בונת שכם בני אדם וכי המשכיל אין לו לבקש הוסכר:

לג ובאר בו כי בני אדם יחקרו לדעת הכלות מה היה כור בראשה העולם ויאמר כי אין ראוי לאדי לבקש על זה כי לא יוכל להגיע אליו כמו שאמר על דברת בני האדם אשר לא מצא באדם את המעשה אבל צריך לומר כי הכל נברא בעבור האדם הוא שכלות:

לד יזכור בו מראכו הגלגלים וכור הגלגל התשיעי הצל בן:

לה יתלקי בו כל המצות אשר יבאר שכם לי'ך חלקים כמו שששה בחורו נמשל' תורה ולו יזכור מצות התל'הראשון וכם הלכות יכודע התורה ויזכור טעמיהם:

לז בענין התלק השני טן המצות בהלכות ע"ז ויזכור טעמיה' ושכם ההזכרה שכוודתם ויזכור מענייני האומות ובגודה ד' רים רכים:

לח יזכור בו מצות התלק השלישי והם הלכות דעות:

לט יזכר בו התל'הרביעי והוא מצות כפר זרעים ויבאר שכיהם: ם יזכור

נו בהלק ה'ה' והוא כ' נזירין ויבאר טעמיהם:

מא יזכור בו התלק השני והוא מצות הענשין והוכל בחברו ויבאר טעמיהם:

מב התלק השלישי מצות כפר משפטים וכפר קנין ויבאר שכמיהם:

מג והוא התלק השמיני ידבר בו במצות כפר זכרים ונקבות ויבאר טעמיהם:

מד והוא התלק התשיעי במצות כפר אהכה ויבאר שכמיהם:

מה והוא התלק העשירי בהלכות בית המחירת וכלי המקדש והעובדי' אותו ובואה המקד'ש

מו והוא התלק האחד עשר יזכור בו בשאר מצות כפר קנודה ויכור התרבנו ויבאר שכם הם מצות כפר

מז והוא התלק השנים עשר והם שמצות כפר שהרה ויבאר שכמיהם:

מח והוא התלק השלשה עשר בהלכו' מאכלות אסורות והלכות שחיטה והלכות נדרים ונזירות ופירוש שכמיהם:

מט והוא התלק הארבעה עשר בהלכו' קדושין ואבורי סדר נשים ואבורי בי'אה ובלאו בהמת ומצות מילה ויבאר שכמיהם:

נ יזכור בענין סתרי הירה וסקפות בענין משפחת בני נח שלא נזדע יותר מהם נזדע וכן בני שקיר החרי והמלכי' אשר מלכו בארץ'אדם ויפר שכם כל זה:

נא יזכור כי מעלת קבורת הבורא ואין ישוב האמתות המוזרות לו ולכמה התלקים נחלקים כני אדם בעבודת האל ויהיר איך יבדר אים להיותו ענין וענוש בהכרית העבוה והצניעות בו זה עמור הזריאה:

נב הנהנות השלם איך תהיה ושהו הבלות התור' והמצות:

נג יזכור בו פירוש ג'מלות הסר ומשפט וצדק'

נד יזכור שהוא שם הקמה והחפרש בין התורות והחכמה אשי' לשו'ר' על למה הבלות האדם

ובאר בו פסוק אל יתהלל הכם בחכמתו:

נשלמה הפתיחה חברה ר' יהודה ברבי שלמה חריזי

פירוש מהמלות זרות אשר במאמר הנכבד מורה צדק

בהשלימי

אסר שמואל ב'ר יהודה ן' תבון ז'ל

העתקת המאמר הנכבד הזה מלאתי מורה מכוכבים ורחיתי שלא יכלתי להמציא מלהעתיקם כו כמלות זרות ולא יכינו לותם רוב המעיינים כו מפני קוצר לשונכו וכהיצדר חבורי בחכמות המופתיות מלותתו עד שלא ימצאו כלשוננו המלות הזרות שמשתמש בהם בעלי החכמות המיוחדות במופתיות. על כן מלאתי לבי לחבר שער לחד חפרש בו המלות הנם וכל שכן שכבר הקדמני לחבר כזאת המשורר רבי יהודה חסר בעתיק המאמר הזה חלי והקדם לו האחר שבר לחבר שער לחפרש בו כמלות מלאתי ולבעגיל המעיינים בהעתקתי לתריחי לחבר שער לחד לחבר בו כמלות זרות ואין כל מלה זרה שלא מצאתי בה פתרתי אות אחר לחקדים לשבר הזכור וחלו המלות לאר נמשרך אליהם הם מיעים חלוקים:

המן האחר הם המלות אשר הרשום המסתיקים לפני או הר אחים אני חרוש עמור בשלת שער וקשב וכיוצא בהם שאלתם שלשון המעיינים או אלתו מן הלשונות:

והמין השני מלי' נמצאות בכשב' אר'מלפור אינם ידוע' כמלה אקשיף וכמ':

והמין השלישי מלות נמצאו בלשוננו מהם הם לבר ואנחנו בינינו מפני בינים או הגרים לפי צרכיי כמומת יתאמת שנאנינו שמלת אמת נמשכים אחר לשון הקדמים שיכנת מן המלה שהיא בלשוננו במהם אמת בינינו' וכן קיינו מלאכות תאר ממלאכה נמשכים'ב' אחר לשון הקדמי או שמעא מהם בינים ואנחנו בינו מהם בינים נולהם שאינם נמצאים בלשוננו במלת קהל אחמצאת בלשוננו ממנת דקל והשניל קל וכבר ואנחנו בינו ממנו במעל':

הרבון הרבני מלות מהשתמשות לקיני'רים מצד הזאלה או מצד הסמיך לא ירך התמומהם רק קצתם ואנחנו הצרכנו כהתקרה הזאת להבאים בהעיניים האחרים על כן הצרכנו להעיר על התשאלה ואנו מצאנו בלשוננו ממלת אש שהיא מלת משתמשת לקיני'שונים יכול

יכול בחו ופעלתיו ככה הבורא הרב ז'ל במאמ' הזה אחר שמיני השישכלי'והוא היותו נוחל על כל דבר מוכן להתחבר אל דבר אחר אף ע"פ שאינו בעל חיים ואע"פ שהרב ז'ל לא הבאה ראיה על זה הסיון רק שאשה ואם הוא נמצא בלשוננו גם באיש באמרו ופניהם אש אל אחיו ואני התמך הגדול אדך לא הביאנו ז'ל כי ויאמר אני שהתעלך אליו באיש ואשה שזיון אך הסמך לו האחר ומצאנו ורדק האחר. ין זכר במלה את נמצא באת באשר זכרנו. ואני ראיה להודק במלה אש שני ענינים אחרים האחר לצלבי להודיע מפני ששמשתי בו בהתקתקר לשאם'הזה והוא אש שהו'במקו'פרש אחר אי שן שיחי' או היה הוא הפרש והוא מין כשלא מצא משאו רק אחר בשמש והירח וזולתו מן הכוכבי' לפי שה שאמרו הכשים שאינם פרשי מין שרון פרש יש לו אם' אש לא נקרא אשר על הכוכבי' שראשר מהם לא נערי שלא נראו ולא הוציאו במספר ולא קיאנו כשם ענין נרא נודע מזה המאמר ויענין ההוצאה במספר צבאם כלומר שנתן לו' אחר ואחר כתו המיוחר לו לה שאמ' לכלם בשם יקרא שאין שמאחר בשם חברו דומה שאין

אנקלוס ע"ה שהרגמו מדיה נצחן הרגיא ואין בזה שזכר הרב ששתוף אי'ש דבר שנוס'על ה'ש' אינו זכר מבני אדם ולא משאר ב'ח ואינו מכוון להתחבר אל דבר חלילה לו ואנלם אי'ש מלהמה כמו אי'ש המה קנינו בכל המה אי'ש אף אי'ש אין אמר אל צר מלי'צת ה'שר שהשם בכל מלחמה כלום'הוא לברו רזוי להלהשהה'מצת כרגונו וכן הוא באור אנקלוס ע"ה וכן אמר המשורר הנ'ל בשבר הנזכר נפ' ולה שזברו הרב להטור בספה צור ילדך השי ונשרך אדם שנזרו אדם להוריע ענין ועל דמות הבבא דמו כמראה אדם ונשרך הי אמרו שנזרו להוריע ענין הי' כאלו השב המשורר כי כל מלה שזכר הרב ז'ל שהו' ה זברה למה שו מצא ממנה בענין השם ולא כן הוא אך אם זכר מלות רזות לסורות מסורות הזורה או סורות האמונ'ם אע"פ שאין צרך להזכירם למה שנמצא מהם בקנין השם ושרמי אי'ש ויל והי מזה המין השל'ש'הראשוני זברם לכור מסורת'הזורה והסיני לכור מסורות ה' מונה ולו היה אדם סגלה כונת אחד מהם היה קובר השבוכה אשר השניע הרב ז'ל כי כי שיבין דבר הזיש מאמרו שלא יגלחת הפרקים הוא קבר מה שהרש או אמר שאין כל

נפה שהרש הלא הוא אמר

אמר ששם מפורדים מסודרים להרחיק האחד מחברו שהוא ממינו ומעניינו כדי להעלים מן ההמון כונתם ואין ספק שכל מי שיגלה כונת אחד מהם הוא פורץ גדר באמת והוא בסכלותו התפאר לחבר שלא ידע כונת כל פרק ופרק גזר אומר לעבור על שבועת הרב ולפרוץ גדר בסכלותו ומעט הבנתו עניני המאמר הצילתו משיתהם כי לא הכין כונת אחד מהם ונשארה נסתרת כבתחלה ואולם נתן מכשולים לפני המעיינים בהעתקתו והנאום בשער הנאצות ההוא שירמו שיש בדבריו נכונ' ויורחקו מן הדרך הנכונה ואני לא מצד שנאה וקנאה אומר כאמ' שהשער ההוא כלו מלא מכשולים כאשר השער אשר לפניו רבו הבלים וקצת כזבים ומשגות ומכשולים לפני סכלים ומשכילים כי יאמינו לו בפירוש המלות הערביות כל שכן עם שטעם עליו שהוא בקי בשתי הלשונות העברית והערבית כי כן הוא וראוי הוא להעתקת הדברים המובנים בספרי השירים וספרי הלשון ודברי הימים שאלו הם מלאכתו ואומנותו ואולם הרב להעתיק ספר כולל חכמות עמוקות אשר לא פקח עין בדבר מהם וגם שכלו אינו כדאי להבינם מעצמו על כן לא ידעם בדברים מאומה גם במלות נקלות מאד שגה בהעתקתו לשאמר זה והעתקתו לפתיחת פירוש המשנה לרב צורה ארץ מפני שלא היה מבין העניינים גם במלות העבריות שגה מאד בשער ההבלים הנזכרים בדברים שאפילו התינוקות לא היו שוגים בהם וכן במאמר נדמה לו מלת עברית בערבית והוא מלת סמר שאמרם הוץ נשבע וסמר שהביא הרב מן החלק השלישי באלו רוח יצא מאת השם להיות רוח שקר בפיו כדי לגלות סכלותו עקב אשר קרב לדבר שלא היה ראוי להכנס בו וכדי לגלות ערות ההעתקה ההיא והשערים ההם אשר הקדים לפניה לבלתי הכשל בהם התרתי בעצמי לפרסם סכלות חברי לא להתכבד בקלונו השם יודע ועד רק לתועלת שוברהו ולענוש המחכים על חטאו אשר חטא ברב ז"ל החלה אשר נתן מכשולים לפני בני אדם כל שכן שכבר הותרה ונשבע ולא האזין ולא שמע ואני אנצלנו ההתנצלות אמתי לפי מחשבתי שהוא לא הזיר על שבועתו אך ברוב סכלותו לא ידע ולא הבין שהיה בנה שחכמים לעשות בשער הנאצות ההוא אשר לא דבר כנגד השכינה שהשמיע הרב ראה אם יש סכלות גדולה מזו ועם כל זה כמ"ש הרב ז"ל שגגת יחיד בהוראה קרוב למזיד נחשב שהיה לו להבין ולהתבונן קודם שיורה · אשוב אל הענין אשר נפרדתי ממנו להשלים ענין מיני המלות הזרות הנמצאו' בהעתקה הזאת ואומר·

המין החמישי מלות שחדשתי אני שתופם במלות צור וצייר הנמצא על מעשה הצורה המלאכותיות ואני שאלתיו להכנת הדבר כפי אמרתו בצורתו האמתית אשר בה מציאותו נמשך בו אחר לשון הערבי גם אודיע בו מין ששי אינו מכת אשר לפניו והוא באור מאמרים שכל מלה בו ידועה וענין המאמר קשה לפי מה שלא ידע כונת בעלי חכמות הלמודים בו הלא המשורר הנזכר טעה בפירושו בשער ההבלים אשר לו מפני שלא הבין אפי' העניינים הקלים ובדין הוא שלא יבינם כי לא עיין בהם כלל וכן דעת משותף וכיוצא בהם:

והנני מודיע קצת המלות שהחלפתים בהעתקתי בספר אחר אשר פשטה בארץ כדי שיתקנם כל מי שיגיע השער הזה לידו אחת מהם מלת על ששמתיה במקומות במקום לפי או כפי מפני שבלשון הערבי הוא על ומצאתי בלשוננו על שהוא ענינו לפי והוא אמרו על דעתך כי לא ארשע ואולי ימצא זולתה מזה הענין וכראותי כי העניינים האחרים במלת על הם הנודעים לכל ועניין לפי בו מעטים הם הוודעים החלפתים כלם במלת לפי או כפי כראוי בענין ואולי נמלט לי מהם שלא הרגשתי יתקנהו המעיין ורב זאת מלת על נקשר עם מלת דעת ומעט היא בזולתה גם כתבתי במקומות רבים על מה שהוא עליו החזרתיו כפי מה שהוא והכרתי מלת עליו שלא מצאתי הענין הזה בלשוננו והוא פשט בלשון הערבי · וגם כתבתי תחלת מלת מופת מקו' מופת האמתי ומקום ראיה שאין בלשוננו מופת בענין ראיה אין בו שם אלא למופת האמתי ונתן אליך אות או מופת אחר כן כתבתי להיות מופת שם מופת האמתי וראיה שם למופת שאינו אמתי עד שיהיה לכל אחד משניהם שם מיוחד והחזרתי מופת ששמתים במקום ראיה אל מלת ראיה ונשארה מלת מופת שם מיוחד למופת האמתי וכן עשיתי במלת משכן החלפתי במלת נושא ברוב המקומות ואולי נשאר מהם וכמלת כהן ומתכהן שמתי כהון שם לכח נמצא בקצת בני אדם יגיד בו העתידות · ויודיע בו הנעלמות כי לא ידעתי לו שם בלשוננו ומתכהן שם בעליו ואחרי כן נודע לי מכונת הרב ז"ל כי קסם הוא שם הכח ההוא וקוסם שם בעליו והחלפתי כמו שהודעתי באות הכף ומהנה אחל לבאר המלו' ואסדרם על סדר אל"ף ב"ית המ"ה שהאות השניה שבה קודמות בסדר האל"ף ב"ית לשניה שבמלה האחרת המדומה לה באות הראשונה במלת צרק אקדימנה לפני מלת אבזל לפי שה"וד קודמת למלת הב"ה וכיוצא בזה וכן אפרש מאמר לא ארנים למלת השרש בקצת המקומות אך אשימנו במקום האות הראשונה שבמאמר ומאלהים אשאל להצילני משגיאה

באשר

באשר אפרש ואשר אבאר ונבות הרב ז"ל תעמר לי אשר כיון במאמרו להיושיר ולהרחיק משגיאה וכינהי במשכת אחר כונתו:

אות האלף

איכות זאת המלה שם שקרה נגזרה המעתיקים ממלת איך שהוא מלה שאולה על תכונת הדבר איכה יעבדו הגוים האלה וגו' כלומר על אי זו כונה נמשכים בזה אחר לשון הערבי שיש בו איך ואיכות גם יכנו ממנה פעולות מאוייך יתאייך רוצים ממאויך שהוא בעל איכות וביתאייך שהוא מקבל איכות נמשכים גם בזה אחר לשון הערבי וזאת מלת איכות הוא שם לאחת המאמרות העשרה אשר לא יומלט נמצא בהיותו אחד מהם והאחת מהם היא עצמותה שעה מהם מקר' וכבר באר ארי"סטו בספרו הידוע בספר המאמרות בהיות כל אחד מהם מה שסובלין מן הבאור ואני אזכרה לך הנה כי רובים נזכרו בזה המאמר ודע שאני נמשכתי במלת מאמרות אחרי המעתיקים אשר לפני ואחרי המחברים אך נראה לי שהיה ראוי להם לומר נאמרות או נאמרים כי כן המלה הערבית לשון פעולות והיא סובלת ענין נשואות או נשואים על דבר רוצים במלת נאמרות שכל אחד מהם נאמר על דבר כלומר נשוא עליו כמאמר כאמרך כל אדם גוף צומח מרגיש מדבר הנה נשאת על האדם הגוף הצומח החי המדבר והוא עצם וכן אמרך כל עורב למינו שחור נשאת עליו מקרה האיכות וכן תשא עליו כל סוגי האיכות או המאמר המראה איכות ומתפעלת וכן תשא עליו הרך והקשה והוא מסוג אחר מאיכות וכן כל מינק וכן תשא שהוא גדול או קטן והוא כמות:

וקודם שאתחיל בבאורם אקדים להודיעך ענין שבעה שמות שמשתמשין בהם האיר חכמי המופת · דע שהפילוסופים חלקו המלות הכלליות הנפרדות לחמשה חלקים או אמור שנו העניינים הנפרדים הכללים חמשה והם הסוג והמין והמבדיל והסגלה והמקרה כפי מה שבארוהו:

הסוג חקקוהו שהוא נאמר על רבים שונים במין במענה שאלת מהו וכן חקקוהו חק אחר אמרו הסוג הוא הכולל יותר שבשני נשואים נפרדים שיתדמו בו שני דברי' במראיהן ובעצמיהם וענין אחד בהודעת אמתת הסוג כי המובן משניהם שהסוג הוא דבר כולל דברים רבים חלופי הצורות המיניות כצומח על דרך משל שכולל האילנות למיניהם ועשבי האדמה למיניהם ובעלי חיים למיניהם שגם הם צמחים הנה הצומח סוג להם כלם גם האילן סוג לתמר ולתאנה ולגפן ולרמון וליתר מיני האילנות וכן עשב האדמה הוא סוג לכרוב ולחרדון ולחסא ולכרפס ולכיוצא בהם ממיני עשב האדמה וכן בעל חיים הוא סוג לאדם ולסוס ולשור ולחמור וזולתם ממיני בעלי חיים:

המין בעל חק הראשון לסוג חלק המין לשני עניינים לכולל ולמיוחד וחקק הכולל שהוא המסודר תחת הסוג או אשר יאמר הסוג עליו ועל זולתו בעצם וחקק המיוחד שאינו כולל תחתיו מינים רק אישים והוא מי שהוא המורה על מהות משותפת בין פרטים שאין שנוי ביניהם בעניינים עצמיים ובעל החק השני לסוג חקק המין שהוא מיוחד שבשני הנשואים הנפרדים שיתדמו שני דברים בעצמיהם הנה האילן הוא מין לצומח וכן עשב האדמה מין אחר לצומח וכן התמר מין לאילן וכן האדם מין לבעל חיים וכל אלו הם נכללים בענין המסודר תחת הסוג ובענין אשר יאמר הסוג עליו ועל זולתו בעצם וכן הם כלם נכללים בענין המיוחד שבשני הנשואים הנפרדים שיתדמו בו שני דברים בעצמיהם כי כשיראה אדם מרחוק עץ תמר בדרך משל וישאל הרואה אותו מהו הדבר ההוא שאני רואה יוכל הרואה לענות אותו שהוא צמח או צומח ויוכל לענות שהוא אילן הנה האילן והצומח נשואים על אותו עץ תמר במענה מהו והכולל שבשניה' הוא הצומח שכולל האילנות והעשבים ובעל חיים הוא הנקר' סוג והאילן הוא מיוחד ממנו שאינו כולל רק מיני האילנות הוא הנקרא מין וכן כשישאל שואל על עץ רמון שרואה מרחוק מה הוא כשלא ידע מהו אם בעל חיים או דומם או צומח יכול היודע בשאלת מה לענו' שהוא אילן ושהו' רמון האילן הוא הכולל שבשני הנשואין והוא סוג ועץ רמון הוא מיוחד שבשניהם והוא מין ואין ספק שכל אחד מאלו שאמרנו שהם מינים הוא מסודר תחת הסוגים ויאמר הסוג עליו ועל זולתו בעצם ואולם אמרו בחקקו שהוא המורה על מהות משותף בין פרטים שאין שנוי ביניהם בעצם אין נכלל בחק ההוא רק המינים האחרונים' לבד כתמר והרמון והאדם וכיוצא בהם מן המינין שאין תחתיהם רק אישים מתדמים במין ואולם בעל חיים ואילן וכיוצא בהם אין נכלל בחק ההוא על כן הוצרך לחק הראשון והיוצא משה שבארו שיש בנאמרים על דבר אחר במענה ההוא מה שהוא סוג ואינו מקובל ומה שהוא מין ואינו סוג כלל ומה שהוא מין בערך למעלה ממנו וסוג בערך לאשר תחתיו כאיש מבני אדם ראובן ושמעון נשוא עליו במענ' מה הוא עצם והוא צומח ושהוא מרגיש כלומ' בעל חי' ושהוא אדם הנה הראשון והוא העצם הוא סוג ואינו מין כלל לדבר והאחרון והוא האדם הוא מין ואינו סוג כלל וכל אחד מהאמצעיים והצומח ובעל חיים הוא מין בערך אשר לפניו וסוג בערך לאשר תחתיו והסוג שאינו מין כל

עיקר

עיקר הוא הנקרא סוג הסוגים והסוג העליון והמין שאינו סוג כל עיקר הוא המין והמין האחרון הנה בארנו ענין סוג ומין בקצרה ונבאר שלשה הנשארים:

המבדיל חקקוהו שהוא הכללי הנפרד אשר בו יובדל ויוכר כל אחד מהמינים הנחלקים בעצם מזה המין המשותף לו בסוג הקרוב והמינים הנחלקים הם המינים שאליהם יחלק סוגם הקרוב כבעל חיים שיחלק למדבר ושאינו מדבר הם הנקראים מינים נחלקי' בעניני שהוא דבר אחר ונחלק והם החולקי' כאלו האח נחלק מחברו אחר שהיו דבר אחד כצד מן הצדדים ומלת בעצם אמתתו הוא נקשרת במלת יובדל ויוכר כלומר יוכר כל אחד מחברו בדבר שהוא בעצמו לו לא שיבדל דבר מדבר לא בדבר עצמי רק בקצת תכונותיו ועניניו המקריים כהבדל בגד מבגד שאחד לבן והאחד אדום:

הסגלה הוא הנפרד אשר נמצא למין אחד ולכלו תמיד מבלתי שיודיע עצמו כשוחק באדם ונובח לכלב ונוער לחמור והיא תעשה בהוכרת מין ממין לא לעצמו ומבואר הוא שהסגלה היא שוה למין שהוא סגלתו כלומ' אינה עודפת עליו ולא נגרעת ממנו והיא מתהפכת עליו במשא כלומר שהיא נשואה על המין והמין הוא נשוא עליה כאמרו כל שוחק אדם וכל אדם שוחק כי כמו שינשא הצוחק על כל אדם כן יתהפך וינשא האדם על כל צוחק לא כאמרך כל חכם בתשכורת אדם כי לא יתהפך שתצדק באמרך שכל אדם חכם בתשכורת או אמרך שכל עורב שחור כי לא יתהפך עד שתצ' באמרך כל שחור עורב:

והמקרה חקקוהו שהוא כללי הנפרד הנמצא לסוג או למין יותר כולל ממנו או יותר מיוחד מבלתי שיודיע כאחד משניהם עצמו כלבן והאדום והקומר והיושב והחם והקר וכיוצ' בהם והוא שני מינין האחד מקרה מתמיד בלתי נפרד מדבר שהוא נמצא בו או מקצת הדברים שהוא נמצא בהם כשחור שאינו נפרד מן העורב והחום שאינו נפרד מן האש והשני מקרה ימצא עת ויפקד אחרת ונופלו קיום כיושב ועומד באדם ואחר שבארתי ענין החמשה שמות אחבר אליהם באור שני שמות אחרים והם מלות נגדר וחק ואלו השני שמות חדשום המחברים והמעתיקים מבני עמנו העתיקו אליהם שתי מלות מושאלים אצל חכמי הדבר והם מלת ח"ר ומלה רס"ם מלת ח"ר העתיקוה על מלת נגדר ומלת רס"ם אל מלת חק האחד והוא מלת נגדר מצאתיה לעתיקים אשר לפני ולמחברים האחרונים העתיקו אליה המלה הנזכרת הושמה שם למאמר מורה על הדבר הוראה גמורה בעניינים עצמיים והוא מאמר מחובר מסוג ומבדיל כאמרך בן אדם שהוא חי מדבר או אמור חי משכיל ואמנם מלת חד אינו זוכר שראיתיה לאחר לפני באלו העניינים אך חק העתקתי ממנו זה אל מלת חק מלת רסם בערבית והוא מלה שהושמה שם למאמר מחובר מסוג והסגלה מאמר מורה על הדבר בדברים שאינם עצמיים כאמרך בן אדם שהוא חי או צוחק הנה הצוחק והוא עיקר ההוראה אינו עצמי לאדם ומשני האלה בניתי בנינים נמשך בהם אחר לשון הערבי עשיתי נגדר ותקקהו ויוחקו וכיוצא בהם ואחר שבארתי אלו השבעה שמות אתחיל לבאר העשרה מאמרות·

העצם חקקוהו שהוא הדבר לא יודיע משום נושא דבר יוצא מעצמו ואמר החוקק שמת שהוא בתאר הזה הוא שני מינים שיודיע עצמו מכל נושאיו עצמיהם והוא כלל העצמיים שלא יודיע משום נושא עצמו כלל לא דבר יוצא מעצמו והוא איש העצ' כלומ' דבר פרטי של עצם ואחרי' חקקו העצ' שהוא דבר הנמצ' לא בנושא·

הכמה חקקוהו שהוא כל דבר שאי אפשר שישוער כלו בחלק ממנו כמספ' והקו והשטח והגוף המוקשה והזמן והמקו' והמאמרים וכל אלה נחלקים שני מינים כמה מתדבק וכמה מתפרד וחקקו הכמה המתדבק שהוא כל מה שאפשר שיונח באמצעיתו גבול תכלית יתקבצו אליו שני חלקיו אשר מצדי שני גבול המונח וחקקו הכמה המתדבק שהוא מה אפשר שימצא באמצעו דבר ממנו גבול שיושם הכליה משותפת לשני חלקיו אשר סביב התכלית ההוא·

האיכות בכלל הוא שם לתכונה אשר בהם יאמ' לאיש כלומ' הפרטים אך הם נשאו' והם אשר בהם יענה שאלת השואל על איש ואיש איך הוא בחכמ' ובבור והחום והקור וזולת' מן התכונות והסוג העליון שהוא האיכות נחלק לד' סוגים אמצעיים ארך באורם הנה ואולם שמות המצא' בפ' כ"ב מן החלק הראשון ויש שחקקו שהוא שם התכונות אשר בהם ישאל באיש' איך הם ואני כבר שמתי העתק' תכונ' במקו' איכות·

ההצטרפות והמצטרף חקקו' הצטרפות שהוא יחס בין שני דברים כי בעצמו יאמר כל אחד מהם בהקש אל האחר וזה היחס ליקח לראשו' ושניה' ויאמ' בו בהקש אל הב' וולקח בעצמו אל השני ויאמר בו בהקש אל הראשון ושני הדברים אשר יאמר כל אחד מהם אל האחר בכלל היחס ההוא והם הנושאים אותו יקראו המצטרפים ומצטרפים ויעשה בהקש כל אחד משניהם אל האחר אחת מאותיות היחס כבו ואל ועם והדומה להם וצריך שיהיה לכל אחד משניהם שם יורה עליו מצד היותו מצורף על חברו כמין ממיני הצירוף כאדון ועבד כי ביניהם יחס אחד אמר בו על אחד מהם בהקש אל האחר כי האדון

אדון

אדון לעבד והעבד עבד לאדון והיחס ההוא בעצמו כשילקח תאר לאחד מהם יקרא אדנות וכשילקח תואר לאחר יקרא עבדות ושם האחד מהם מצד היותו מתאר ביחס ההוא אדון ושם האחר היותו בתאר ביחס ההיא עבד וכן האב והבן ויש מן החכמים שלא חקק בזה המאמר רק המצטרפים וחקקם שהם אשר תאמר מהות עצמם כי בהקש אל דבר אחר אם בעצמם אם באות מאותיות היחס באלה והדומ' לו כגדול שמהותו נאמרה בהקש אל זולתו שאולם הוא גדול מדבר ומן הוכפל כפל לדבר:

מאמר מתי חקקו המתי שהוא יחס הדבר אל הזמן המוגבל אשר השוה מציאותו ואשר תהיה התחלתו עם תחלתו ותכליתו עם תכליתו או זמן שיהיה זה המתואר חלק ממנו ואינו הזמן ולא דבר מורכב מעצם וזמן וזאת מלת מתי תעשה אצל ההמון שאלה בדבר על זמנו המוגבל ובעלי דבר שמוה שם מורה על הדבר מתי היא או יהיה:

מאמר האנה חקקו האנה שהוא יחס לגוף המקרה אל מקומו ואינו המקום ולא הרכבת הגוף והמקום סוף דבר הוא ענין טורח על הענין שדרכו שיענה על השאלה בדבר אנה הוא כאמרך בבית או בעיר כי האנה אינו הבית רק מה שיובן מאמרו בבית וכל גוף שיש לו אנה ראשון מיוחד בו לבדו ויש לו אנות רבות משותפות כוללות אותו וזולתו קצתם קטן וקרוב לראשון וקצתם גדול ורחוק מן הראשון כראובן על דרך משל האנה הראשון הוא שטח האויר שבבית הוא המקיפו המשמש לשטח גופו ובעבורו הוא בבית ובחצר שבחצר שבמדינה ובמדינה מגליל אחר ובגליל מן האקלי' ובאקלים מן הישוב ובישוב מן הארץ ובארץ מן העולם והוא בעולם כלומר תחת גלגל הירח או תוך הגלגל הראשון האנה הראשון הוא המיוחד כי כלומ' השטחים המקיפי' אותו מאויר או מזולתו וכל האחר הוא מקום כולל לו ולזולתו:

מאמר המצב חקקו המצב שהוא חלקי הגוף המוגבלים לנכח חלקים מוגבלים מן המקום אשר הוא בו או מנחים עליהם והוא נמצא לכל גוף כי כל גוף יש לו אנה על צד המצב והנחה באדם על דרך משל שיש לו מצבים בעמידה והישיבה והשכיבה והמה יה ונפלו על פניו ושכבו פרקן כי חלקיו המוגבלי' כראש והגב והכתפים ושאר חלקיו יהיה כל אחד בכל אחד מאלו המצבים לנכח חלק מן המקום אשר הוא מונח עליו משישנה מצבו ישובו החלקים ההם בעצמם לנכח החלקים אחרים מחלקי המקום וכבר שמתי הנחה במקו' מצב בהעתקה:

מאמר לו ויקרא מאמר הקנין וחקקוהו שהוא יחס הגוף אל גוף מונח אל שטחו או על חלק ממנו כשיעתק המונח בהעתק המוקף בו כלבישה והנעילה ולבישת כלי זיין חלבישה מורה על יחס הגוף אל גוף אחר מונח על שטחו כשיהיה מקיף נעתק בהעתק המוקף בו והנעילה מורה על כיוצא בזה אלא שהוא נחלק מן הגוף וכן לבישת כלי זין ויש ממיני שהוא טבעי כעור הבהמה וקליפת האילנו וממנו רצוני כלבישת הכנר:

מאמר שיתפעל חקקוהו שהוא לכת העצם מדבר אל דבר והשתנותו מענין אל ענין וכל עוד שהוא הולך בין שני קצוים על דבקות ויאמר בו שהוא מתפעל ומיני זה הסוג הם מיני התנוע' והם ההויה וההפסד והצמיחה והתוך וההשתנות והעתקה:

מאמר שיפעל חקקוהו שהוא העתק הפעל בדבקות על היחס אשר לו אל חלקי מה שיתחדש בדבר המתפעל בעת שיתפעל כי הפועל אשר הוא בעבורו יתחדש כגוף המתפעל דבר דבר וחלק חלק על דבקות הענין אשר אליו ילך המתפעל אם הם יחס תפעל אל כל חלק מתחדש בלתי יחסו אל החלק האחר אם כן הוא נעתק אל יחסו אל חלק חלק ממה שיתחדש במתפעל מעט מעט בדמות הליכת הגוף המתפע' על חלק חלק ממה שיתחדש בו ומיני סוג שיתפעל כמיני סוג שיפעל כי בכל מין ממיני ההנעו' והתנועה יש כנגדו מין ממיני ההשנות וההנעה:

אות האלף

איש שם משותף לעניינים רבים וכבר טהם הרב ז"ל מה שהוצרך אליו לפי כונתו ויש בו ענין אחר והוא איש במקום פרטי או אחד ואע"פ שלא יהיה ממין האדם ולא משאר בעל חיים כמאמרו איש לא נעדר שהרצון בו אחד לא נעדר ומזה המין עשיתי איש הכלב איש החמור איש הנמצאות ויש בו ענין אחר גם כן והוא כשיתחבר מלת איש אל תבונה מהתכונות הנפשיות יהיה ענינה בעל התבונה ההיא אמר איש חמה בעל חמה וכן יי' איש מלחמה בעל מלחמ' וכבר הארכתי בזה בפתיחת השער הזה וזכרתי בה למה זכרתי זה המין ואני לא שמשתי בו בהעתקה הזאת ושם יראהו הרואה·

איכול שם על משקל שהוא נזרתו מאכל הרשתו למין מן הרעות שהם אוכלו' הבשר סביבם תמיד ומתפשט עד שיפסיד קצת גדול מן הגוף אמלא יקדימוהו לרפאתו וכמדומה הוא שקוראי' לבטו תואר מזאב בעבור שהוא אוכל כזאב:

אמר ענין זאת המלה והבנה מפנת ידוע ואולם הפילוסופי' יאמרו נאמר על דבר בענין שהוא נשוא עליו במאמר כאמרם בחק הסוג הנאמר על רבים חלוקים

כמון

פירוש מהמלות זרות

כמין כלומר נשוא על רוחם שאחם ממין אחר ופוזה קראו שערה מאשרות הם שכתבנו עליהם שערה מאסרו׳ וכזר הארבנו בראשם מלת איכות:

אמת ידוע ענינה ואולם הצריכני לפרשה מה שהעריך קצת הפילוסופים להעריך דברים בכשול הכלים בכשול הדברים המרומים ושלהם פירש השמנה כשער הכלים אשר לו אמת הוא דבר שאין בו שקר בדברו זה יש בו הפרון ושקר הפרון שנדר הנכזר בפחות ומת שהוא בקניון בשה. שהוא בהערך ושקר כי כשה דברים אין בהם שקר ואין ראוי לומ׳ באחר מהם שהוא אמתי או אמת בדברי הנזויים והתחנה והאהרה וכיוצא בהם ואולם יאמר במאמר שהוא אמת או אמתי בשיהיה מאמר נזור דבר לדבר הוזב או שלילה ויהיה הנראות לנזרתי ולמאמרו וכן יאמר בדרשת ובאמונות שהם אמתיות בשיהיה הנמצא מהם חוץ לשכל שוה למה שיאמין בהם השכל ובכלל האמת הוא מה שיהיה לו המציאות שכל הראשון באמרך על ראשון שהוא הכם הוא אמת אם נמצא ראוכן הכם ואמרך אין אחר מבלעי חיים בלתי מרגיש הוא אמת אם לא נמצא אחר מהם בלתי מרגיש על שיהיה הנמצא בעניניים עצמם כנאמר עליה׳ וכן יאמר שאמונת המאמין שהנוכבי׳ כדוריים אמת אם הם בעצם נמצאים כן עד שיהיה הנמצא בהם הוץ לשכל כמו שהאמין עליהם שכל המאמין הוא:

מאמתים בנו השמתקי׳ מגלת אמת בניינים נמשבים אחר לשון הערבי שיש להם בניינים מן המלה שהיא במקום אמת ואני לא באתי לפרש רק מלת מאמתים ששמה הפילוסופים שהם תאר לבני אדם המחזיקים בדעות ואמונות אמתיות שינזר השגל אמתהם

לא ישפיע להם המקולות והמסורשות:

אנה פרשתיו בכמלת איכות ובשיתי פסנו אנות לשון רבים:

אסטים לשון המשנה ששתיו בכמקום מה שנקרא בלשון ערבי נ״ל ובלעז אינר׳ שפני שמצאתי בכל הערוך פירשו בארמ״ם שהכמי בפרו לא, כן פרשו בו ועם כל זה פרשתיו כן:

אפשר מלה תלמודית ענינה ידוע בענין יכול והפילוסופים קוראים הדבר שימצא ואפשר שלא ימצא אפשר או לא אפשר לא כדברי המשנה שאמר בראש שער ההבלים אשר לו שאפשר הוא אמצעי בין האמת והשקר והראוי והכשל ואין בין האמת והשקר אמצעי והוא עצמו סתר בזה דבריו שהוא כאר שהאמת הוא אשעיקר שקר באור שני הפכים שאין בניהם אמצעי כי הפכים שביניהם אמצעי החום והקור שיש בניהם הפושר וא״א לומר שהוא כל מה שאינו קר שאפשר שאינו קר והוא פושר לא הם ושני מאמרינו על היוסמוים באות הא׳לף בראש השער ההוא ולא הרגיש בסתירה הגלויה שהוא אשר הוא מושכל ראשון והכנים קצתו להתעיק מאמר מלא חכמות קטיקות ולפיש מלות אשר בפי הפילוסופים ומהרוצים בהם ורי חיה לו לפרש המלות אשר בפי החמון גם אמרו ובין הראוי והכשל היות הוזכות ככלות גדולה כי אין יהיה דבר אחד אמצעי בין זוגות הפוכים שונים והוא באלו אמר על דבר שהוא אמצעי בין אהם ובין הקור ובין הלוזן והשחרות וזה ממיעים ידיעתו מה הוא אמצעי אצל הפילוסופים שהוא כדבר מוזן שאני קצות שהם הפכים קוף דבר אין אמצעי רק להפכים שיקבלו התוספת והחם רק והראוי והנמצע והוא שאם במקומו בשל לא יקבל תוסף׳ת כן ברוצאין ביניהם אמצעי והנה יש החכמים מי שאינם מורים במציאות האפשר אך אומרים שכל דבר הוא אם ראוי אם ממנע ואולם מן המאמתים הפילוסופים חלקו הדברים על שלשה דבר שאי אפשר שלא ימצא יקראוהו הכרחי או מחויב ודבר שאי אפשר שימצא כלל שלא ימצא יקראוהו אפשר לא שמשותף אמצעי ופעמים נאמ׳ אפשר במקום אפשרי ושני ממני שם השעל אפשרות ואפשר ועזבר שמות באיש זה אחר זה על דבר אחד וכן הכרחי ושחיוב וזאת מלת אפשר היא המלה השלישי׳מן השלש מלות שנלוזתי כהם טעות המשנה בביאורם מפני שנאמתים בראש השער ההו׳שהבר לפרש השלות לקיים כהם תחלת דברי שיהו כשלות זאת״ם שהיא שנית בשער הזה כי מלת אלכסון ותוא שם במקום קושר והיא הראשונה בשער שעשת המתיהל לא התבאר רק בשלת קושר ואו השלם רוצה לומר אמת ואפשר ואלכסון הוא שאגלה שעשיותיו בשער שחבר לבאור השלי׳ ואולם שעיותיו בשער השני ובשקר העתקת דברי המאמר לא אגלה אחר מהם רק מה שהעירותיו עליו כי הר האמת לו היותי מבאר בלם לא היה מכזלן בספר גדול מן המאמר ורי לו בשלת אחוש שכלותי ושעיות ידיעתו והבנתו בשני העניינים להגיל המעיינים:

אופק והוא שאלנואו מלשון אפוק והוא בכלל שם לעגלה שפחת מרשה בערך לשוכנים במקום אחר עוכרת על שערכו העולם ותולקת השולם לשנים לתצי הנראה לשוכנים במקום ההוא ולתצי הנסתר מהם ואולם אופק השוכנים תחת קו השוות המחלק באמצע העולם הוא שיחזר בעברו על שני קשבי הגלגל הקו שבד חדשמי והקושב הצפוני והו׳ אופק העולם:

אשיניוש שם כת מן המדברים והנה נמצר׳ מאות הר״לה כי הם המדברים

ועל מה שהושם זה השם בפרם ובשרק שבעה עשר מן החלק השלישי יזכור החכם האמתי דעת זה הכת. נשלמה אות האלף:

אות הבית

בדל מבדיל פרשתיו במלת איכות ובערכי בעל ובלעז דפרי״נצא:

בחיר ושמזהיר שימות האהר באים זה אחר זה לנוף שאין לו מראה ולא אזרה ונראים מאחריו כל המראים כשמים והמים והשהם וכיוצא בהם מן האבנים הבזדירים וכן קור השם והאויר אין להם מראה ועל הכוכבים העשידים אשר בגלגל השמיני נראה לשוכנים בארץ עם רחקם מהם והוא אחרי גלגלים רבים ואחרי זכור השם וזכור האויר גם לדעי הים נראה מפני שהם׳ אין להם מראה כמו שאמרנו ובהודות ויזהר שמות מקרה גם בן באים זה אחר זה ולא בדברי המשנה שאמר בבחיר שהוא מאור:

בטל הוא שם למין אחר ממיני השקר כי השקר הוא שני מינים האחד שקר בדבר שהיה אפשר היותו אמת כאמרך על ראובשהו׳ עומד בשעה שהוא יושב הוא שקר שאפשר היותו אמת שאפשר היה לו לעמד בעת ההוא והשני שקר שאי אפשר היותו אמת באמרך שהשמים שפוחים או צלע המרובע במדת אלכסונן הם המין יחדוהו בשם בטל והמין הראשון נשאר שמו שקר בשם כוזב:

תבנית שם נגזר מכנה לתאר הדבר וצורתו המושגת בחושים:

בעל שעור׳מאמר חברתיו במקו׳שם הרשתיו לפי הצורך כולל כל דבר שיש לו סדה ושעור והיה לו סדה אחת לבד בקו או לשני צדדין כששת או לשלש׳צדדין בנוף כי יש בלשון ערבי שם אחר והוא כולל השלשה ולא שנאתי בלשוננו מלה את׳תכלל שלשת׳והצרכתי לחבר שתי טלות האלו שיכללם גם כתבתי בפקומות שעורים במקום בעלי שעורים לקצר:

בשר שמיתיו במקומו בתחלת ההתקהה במקום בני אדם כאמרו כי השחית כל בשר הסכמתי להחליף בבני אדם והצירותי עליו כי אולי נשאר מהם: נשלמה אות הבית.

אות הגימל

גבנונית גלגל נבנונית שם מנת התלה לנבנונית האדם שהיא יציאת חולוא או חלוות מן השדרה במקומם ובלישהם ואחר כן הושאל לנבנונית ההרים אשר הרים גבנוני׳ ושלשונהו לעליונו של גלגל שפני שבנוני׳ הנזכרים הוא עליון המקום שהוא בו מן הצד הזה ומשל אחר הערבי שקראו גם כן נבנונית והוא מושל גם כן בוד הפילוסופים מן ענייניים שהזכרנו:

גדר פרשנוהו במלת איכות:

גלגל הקף שמזהו שם לגלגל קנוע בעניני של גלגל אחר והוא סובב תוך התניני לא סביב מרכזו ואני כולל שם גלגל ולא היכולות אך כרמית חלק מן הגלגל שהוא בו בכוכב בשות אך הוא גדול מן הכוכב שהוא נושא הכוכב וזו הוא קטוע והכוכב כחלק ממנו כי קצת הכפי התבונה אמרו שהכיאם הכרח הנראה בתנועת הכוכבים שיש גלגל שהוא כן:

גוף הוא כל מלה שיש לו שלשה רחקים אוך ורחב ועמק ויש קצוות מלה ומפה פנים ואחו׳ יפון ושמאל ונשם ונוף שמות נרדפים מלת נשם מחברות נשמות ישמבע ומפני הוא דומ׳ ללשון הערבי שהו׳נפס אני משתמש בחבורין במלת נוף:

גזרה שם נגזר מגזר שמנותו שם למאמר שיש בו שני ענינים נקראים נבולים הנבול האחד נושא השני נושא עליו כאמרך ראובן חכם כל אדם חי כל הווה נאבר כל אחד. מאלו המאמרים קוראים הפילוסופי׳גזרה מפני שנותר בראשון החכמה לראובן ובשני החיים לאדם ובשלישי ההשבר לכל הווה קוף דבר הוא מאמר גזור דבר לדבר וראובן הכם הם שקוראים אותה נבולים. והגזרה בעצמה קוראים אותה במקום אחר הקדמה והוא בעיקרנות להכנה אל גזרת אחרת שאחר מנבולי הראשונה קר שהיו שתי גזרות ושלשה נבולים הנבול האחד משותף בין שתיהם הוא נושא באחת והוא נשוא באחרת והשנים נבלים כאמרך כל אדם חי וכל חי צומח ושלשה הנבולי׳ הם אדם וחי וצומח והזכרו שתי הגזרות כדי להזליר גזרה שלישית שנשאהה אותה שתי הגזרות ונשואה הנשוא שנאחדות הם שני נבולים הנבדלים כי המשותף אין לו זכר בהולדה לעולם וקוראים אז כל אחת משתי הגזרות המכוונות להזליר גזרה אחרת הקרמה רוצים להורות בשם ההוא שהקדימות לחברה על אחרת כדי שיולידו. בין שתיהן גזרה שלישית בהולזר השנים שהכרנו במשלנו שכל אדם (מרגיש) שיש הגזרה המחלקת קוראים הלדה והגזרה מן השתים המהוברות להולידשנשאה תוא נושא בהולדה הקרא הקדמה הקטן כגזרת כל אדם חי במשלנו והנושא ההוא יקרא הקבול הקטן

ואשר לקני מן המקוקים והמחברים שאלנוהו מהם מהגמנוה כאשר היא בקצם המקושות ובמקושות פרשנוה בחמ׳ ראשון. ותתה אני צריך להודיעך ענין הומר בכלל וענין חומר ראשון כאשר רע הסלה שהתקנות הומר היא מלה מורה בערכי לדבר אחד שמקבל צורות חלוקות במין או באישים כבדול שעושה שמנו הנפח כבינים וחרבות והגים ונרונים ואתים אין מבדר כלם ברזל אך החלוק וההבדל ביניהם מצד צורותיהם או מצד מקרים אחרים וכן הוא ההומר ביד היוצר שקושה ממנו כלים חלוקי הצורות אין מבדר בכל אשר יהדשו כח שלאחת המחשבה על כן שאלנו שם הומר לכל דבר מוכן לקבל צורות חלוקות והושם על צד השאלת שם לדבר שאינו מקבל רק צורה אחת אם יש במציאות גוף שהוא הסוג המין והאיש כמו שנראה על השמש ויותר הנוכבים שאומרים הפילוסופ׳ שאין אחר מהן התה הקוג אשר עליו ויצערך לפי זה הדעת להאמין לכל אחד שהם הומר זולת הומר האחר שאלו היה הומר כלם או הומר רובשהם משותף היה כל אחד משנם צורתן ומקבל צורה חברו המשותף עמוהחמר כמו שבאר הרב ז״ל בפרק ב״ד מן החלק השני ואולם ענין ההומר הראשון הוא הדבר הנחשב או המדמה שקבל צורות ארבע היסודות כאשר הנחשב האויר והאויר והמים והעפר כי הפילוסופים אומרים היולי׳ש מאר לבקל הומר הקרוב אל הגמור או בעל הומר שמותו האר לכל בעל הומר ראשון או שני וכמדומה לי עקשו בן בשלת מהולי עשותה במקו׳ההומר שאינו ראשון על צד ההרחבה:

החמון שם לכבלים ולפחותים מבני אדם מפני שהם הרוב בנגד הכוללות והיהידים שמות נרדפים לחשונים שבבני אדם ונקראו יחידים למיעוטם וכללות מענין כגלה מכל הקטיב שהם כגלה מבל בני אדם:

הפך שם משותף למקרה שהוא בהבלית הדוזק מן המקרה שנקרא לו הפך השניהם יהולו על נושא אהד בלומן אהד ובזיכוא בהם ויש מהפבדים שאינקיניהם אמצעי באמת ויקר ובזיכוא בהם לא כדברי המהבל שאמר שהאשר אמצעי ביניהם ושהם שניהם אמצעיים בשנים הנזכרים שבין החלוזן והשחרות יהר המראים ובין הקור ובין החום האושר וכן יאמר במאמר מן המאמרים שהוא הפך מאמר אהר כשיהיה הנשוא באחר הפך הנשוא באחר ונושאם אהד ויכזבו שניהם על נושאם כשיהיה בללי ויהיו הנשואים עליו הפבים שביניהם אמצעי כאמרך כל מראה לבן כל מראה שהוא הנה יוצאו שאר המראאובשיהיה הנושא אשר אחד אשר שיכזבו שניהם הבור ההוא לבן הבור ההוא שהוא שחור ויצדקו לעולם במאמ׳שנושא חלקי באמרך קצת המראים לבנים וקצת המראים שחורים ולעולם יכזבו על בלהי מקבל באמרך ההכמה מרה והחכמה מתיקה שאין החכמה מקבלת ואינה לא מרה ולא מתוקה ואולם המאמרים הכזהרים אחר את׳ הברו אז אשר כל עקר שלא יצדק האחד ויכזב האחר על נושא אחר ובכל אחת ויצדק הצוזק על מקבל ובלהי מקבל׳ יענין הכזהרים הם שני מאמרים שאהד מחייב נשוא לנושא והאחר שולל הנשוא ההוא מן הנושא ההוא בחברו שלא לא אז אין אל הנשוא באמרך כל חי מרגיש אין שום חי מרגיש ראובן הכם בהשבורת היום. ראובן לא הכם בהשבורת היום. ואולם הקנין והחקרר אינם לא בהפכים שיש ביניהם אמצעיי׳ ולא בהפכי׳ שאין ביניהם׳אמצעי׳ וזולא בפוהרים בהכלות הראות והעוורון כל אלו קנין והקרר. וחלקו האמת והכזוב לעולם על כל מקבל לקנין והקרון בזה אז אישר שלא יוצא אחר מהם בראובן אחר הגיעו לנזר אנשים על כן ראובן הכם ראובן קוכל יצדק האחד ויכזב האחר בראובן הנדול ויכזבו שניהם על כלהי מקבל ביניהן אז הכותל ועקלת הכותרי׳ הקרא כהירת הארבהי כבאור אלו הענינים אף על פי שאינם עכונה השער לפה שיש בו פהולה להבנת דברים רבים.

ההתהפך בשוהוא ההתהפך נזרה אחת ער שישוב הנושא פה נשוא והנשוא נושא עם השארת צזקה בכתהלה והוא ענין נמצא בנזרות שנשואותיהם בגלות או מבדילים לנושאותם באמרך כל מה שהוא מרגיש חי כל אדם צוחק ההתהפך׳כל מרגיש חי כל צוחק אדם ויצדקו בכתהלה:

הרכבה שכנות הרכבות מינים האחת הרכבה בעיוב הנפרדים שהורכב המורכב מהם ובהתזגם קר שתעבר צורת כל אחת מהם בכנגונן ובלעו אוקשיטל מהוסף והמים והדבק הרכבה מזג ורוזק או בשר המורכב מארבעה הליחות הדם והליחה הלבנת ושתי המרורות האדומה והשחורה והאחרת הרכבת שבנות שלא יזמנו הנפרדים אך ירשם האחד בצד חברו בצית על דרך משל השורכם מאבנים ועצים ועפרות יושם כל אחד בצד חברו ובשכונתו וכן ההיבה וכיוצא בהם:

הרס והריסה׳ הוא שיבנים את עצמו בדבר שאין ראוי להכנס בו מאמרו אן הרכזו אל יי׳ לראות שבניכו לפי פשוטו שלא יבנסו במקום אשר ראוי להכנס בו ולראות מה שאין ראוי לראותו ולפי המכוון בו שלא יעינו בדבר שאין ראוי להם לעיין בו ועל כזקל מי שיבנים עצמו לעיין בחכמה קודם שיזקק הצנוחיה נקרא הורס:

אות הזיין

אות הזיין

זוהר בארמוזאו כאות הב"ת כמלה בהיר :

מוזהר שם תאר לירא חטא והנה עשיתי מן האות' על האחר שמתיו בגליון מן הספר :

זועות שם לברך העצומן שקוראים הנצרים למ"ש ובערב צוקן ' וזה הפירוש כזועה מצאתיו לאחד מן המפרשים ולא נראה לפי פירושו מה שבגמרא פרק הרואה לכן השוב להסירו מן הכפך ולפרש בו הברכיים העצומים שקוראים הלעוות לנערש :

אות החית

חדודית והדור ומחודר הוא שם תאר לנשם שהתיתון רחב והולך ומצר קר בנקודת והוא מלעין הלוקים לפי התחלף ההתחות :

מחדך האצטוגה הוא גשם שהתיתון עגלה שמוחה והולך ומצר כשוה ער בנקוד' וכהפכת התשבורת יודע איך יעשה :

חוש המשו שהחושים השמה לארכיה מהם לכל אחד אבר מיוחר הוא כלי לפעלתו כחוש הראות ובליו העין ' והוש השמע ובליו האזן ' והוש הריח ובליו הנהיתים ' והוש השעם ובליו הלשון ' והמישי הוא הוש המשוש ובליו כל אברי הגוף כמו שבארו הפילוסופי'ם ורגישו הלה והיכש והקר והחם והרך והקשה :

חכמת השביעי אמר הרב ז"ל שהי' מה שקראו רבותינו ז"ל מעשה בראשית רוצה בזה שהמודות שבמעשה בראשית הם בללים וראשי פרקי' מחכמת אטכע והיא העין בעניני כל מה שיש בו טבע ינהיגהו כלשר השמטי'כלם עליונים והתחתונים וסוכל מקריהם ואמהות ספרי החכמ'הזאת הסהספרי' הנמצאים לאריסטו בה הראשון ספר השמע השבעי סדבר בכלל העניני' השבעים ' והשני ספר השמי' והעולם מדבר על עניני הגלגלים והכוכבים וארבע יכודות במזג על דרך כלל ' והשלישי ספר איכות ההויה מדבר על כבות ההויה וההפכד וחכונתם ומהותם על דרך פרטי ' והרביעי ספר אותות השמים דבריו בסקרים והעניני המתחדשים באויר העליון וקצתם ' בהדושים נמצאים בארץ ובים ' והחמישי ספר המוצאים והמקורים מדבר בהמותם ובאיכות מציאותם ' והששי ספר הצמחים מדבר בעניני כל צומח ' והשביעי ספר בעלי חיים מדבר בכל מקרה בעלי חיים מדברי' ושאינם מדברי' ובהועלת אבריהם ' והשקיעי ספר הנפש מדבר בכחות הנפש של אדם על דרך כלל ' והתשיעי ספר החוש והשוחש מדבר בעניני החוש על דרך פרט וכו מדבר על השינה ועל היקיצה. ואיני רואה בפרשת בראשי' ראשי פרקי' רק מעש מיר משה שבאלו הספרי' אינו הלק ממאה ולא הלק ממאתים וזה נמשך אחר דעתו בפירוש הפרשה הראשון'בהבונה התורה בבתוב בה :

חכמת האלהות חכמה מדברת במה שאין בו שבע נק דברים שבלים נפרדים מחומר וכמלאכים ועניניים אחרי'שהם מציולות השכל ומידיעות השכל אין מעשים לחושים כי ' ושרש ספרי החכמה הזאת הוא ספר לאודי'שנו קראו ספר מה שאחר השבע '

חלק - המפרשים / אשר בארנו עניים באות הדלת מאמונם שהשם ברא העולם וברא המיר כל מה שיהחדש בו מן הנבראות מחלקים קצתים קדומים קוראים אותם עצמים פרדים אין לחלוק מהם שעור לרוב קטנתו אך בההפרם יהיה ממנו נשם בקל מדה בפרק ש"נ מן ההלק הראשון עליה אמונת ההלק'בלומר האמונה בהלקים ההם :

מחלקת מופתית'החולק על מה שבא עליו מופה הקרא מחלקת' מחלקת מופתית :

מוחלט ענייננו ענין לגמרי כלו דבר שאין בו שום תנאי מיהר ומפקע :

הלל הגלגל'שם לשטח החתון'של גלגל הוא העשוי כקובה וכחבוי עליו קצב הגלגל והוא הפך נבנונית המבואר באות גימ"ל:

חלק מין'ש הרשתין לכת ממין אחד החלק משאר המין במקרה מיוחד בה ככת הפילוסופי'חלקו בחכמה ההיא וכת ההלמודי' וכת הנקבו' כל אחד מן הכתות כלה תקרא הלק מין לא ורתיקו לאמר שבני אדם על מינ'ם רבים במקום על כתות רבות :

המשת הכוכבים הנכוכי'קמ'שרתים שבעה ידועים שב"ם הנכ"ל והשני' מהם השמש והירח וההמשה הנשארים נקראים המשה הכוכבים הנכוכים נקראו כן למבוכה הנראית לתנועתם :

חמר שם מושאל למה שהנוף הווה נעשה ממנו בכא הצורה עליו :

מחצב שם כולל למקורים כלם במחכות למיניהם ומיני המלחים שיש להם מקור והנמרות והכורית הוא בערבי שב ובלעז זאלם ומינים מן העפר שיש להם מקור עשיהי עליון מיקר מוצא אותו לשון הרב ז"ל בכפרים העבריים

אות הטית

טבע שם משותף לענינים רבים וכ"ש בלשוננו ששמתיו במקום שהי' טלות ערביו' שונות הלוקות בענין האחד טבלקה ואחר בפחה החה השוא והא החה הבי"ת ולא ראו זה כראוי זה ובל אחר משניהם משותף לעניני רבים ראה מה יהיו בלשוננו שיהקבצו הענייני' שבשתי המלו' הערביות בכלה אחת עברית היא טלת טבע ' וכבר באו הפילוסופים שתי המלות ולאחר זה ענייני' כל אחר מהם משותפת ואולם הצריך לנו(שב) מהם הם הענינים האלו יאמר שבע להתחלה לכל שנוי וקיום ועמידה והרופאים יקראו טבע המזג והחם הטבעי והחונה האברי' ויקרא טבע כל הכונה שישלם בה מין המינים התיה פולטת או מהפעלת וכל בך למצא בדבר המוד לא ישנהו יקרא טבע :

ענינים טבעיים הם הענינ' שיבאו מהטבע להוציא'הבאו'ממלאכה מחשב האר' :

הטעאה נוסף בגבורה באות הנ"ן :

אות היוד

יעד הקל יעד הכבד ואם לא נמצא כבד בלשוננו והקל קרוב להיות ענייני ענין נדר ואם לבנו יעדנה כלו' נדר ונדר אומר להתה לו ' ונמצא בערבי זאת המלה בפעמה כהלוף הי"ד ב"ואו ולבד נדעשות הר"לת ורוצים בענין הזה כלום' נדר לעשו'ואולם הוא אפלם על נדר עשיית הטוב לבד אך יש אצלם ממנו בנין אחר כמדומ'לי שהוא ככר אצלם שמהו שיוהר לנודר לעשות רע ונמצא אצלנו במלה השרש ושורש הכבד שהאחד הפך הברו עד שקראנו מה שנדר השם שן הגמול והטוב לעשיי ולירי ומה שנדר מהנקבה והשלם לעשי הרע ולמאמיני השק'ועירי וביבנו מבל אחד מהם, בניניים בפי הראוי לשרש ואני לא מצאתי בלשוננו במלות והצרכתי לחבר מלת אל יעד כשהרצון בו נדר לעשות אותם' יקר טוב וכשארצה בו נדר לעשות אותם מלת יעד הכבד ואתבע אליו מלת אומ'יעד רע ומיעד רע על משקל מפזר להבדיל בין הטוב ובין הרע :

התיחדות כשיהיה דבר אחד מקבל מקרים רבי'בשוה אינו יותר ראוי באחד באחר מן האחד ונמצא בו האחד יאמר שמיחד' יחדהו במקר' ההוא והשלה ההיא מן המיחד קראהיה התיחדות ומלת יחור יותר הראוי בה אך היא מלה מפורכסת ליחוד השם לכן שמתי אחרת בו ואצל הדברים שמאמינים שכל מקרה ראוי לכל עצם יקרא התיחדות על אי זה מקרה שיהיה באי זה עצם שיהיה ער שימצא הבבדות כארץ מלהי' הקלות או אפשר אצלם מבלהו התיחדות מיחד כי הארץ אפשר אצלם יראה לקבל שהיהם בשוה :

יסודות ההורה שם למצות שהם עקרי התורה והמכוון ממנה כידיעת מציאו' השם ושאינו נוף ושהוא אחד וקדמון יודע כל דבר ומשגיח על כל בני אדם גמול ועונש לן הם עקרי ההורה והשאר בסביפים פוללים ליפורות '

הועילו הדעה אמת או זולת' במקום הקנוי דעת או למדהו כי שניהם הועלה ולשון ערבי בו מלה מורה על הועלת :

ישות שם דבר נגזר ממלה יש שעניינו ענין נמצא להנהיל אוהבי יש בלומ'דברים נפאיאכנגד קיר נאלו אבותינו והראיה על זה פוף הפכוף ואוצרוהיה'אמלא ולא ימלא האוצ' רק דברים הנמצאי' ובהעדרם יהיה רק אף אשר ישנו פה בלומ' שהוא נמצא היום אתנו ונקישות הדבר מציאות הדבר :

אות הכף

כדור' שם לנוף עגול והוא לשון סגירה לדעת המפרשים צנפה כדור הב"ף שרשית ' ואמנם בלשון משנה הוא נמצא הרבה הכדור והאיומים ובלע"ז פי'לוגא יגדר הנרצה בו אצל הפילוסופים שהוא גשם שבהחוכו נקודה בל הקוים הישרים היוצאים מן הנקדה ההיא ונשהחוכר אר זה הלק שיהיה משטח הנוף הזה' שוים ויגזר ממנו בדורי כדורים האוירים:

כיהון שם הלשהיו שאלהיו מן הערבי שקוראים כיהנה לכה הנמצא באדם יגיד בו העתידות לא מדרך נבואה ובלעלו קוראי' באהין ואחר כן נוהג שאורת שבחב הרב ז"ל לעינן הנשגיון קדגרין שפלה קסם בלשוננו הנוא

אות הלמר

לבישת צורה ' חול צורה בבעל יקרא לבישת צורה וכורה ממנו והסבדה יקרא הפשט צורה כנגד לבישה '

ליצים שם לבעלי הכמת ההנר' המשתמשי' בה יהבאר ענינ' במלת מאם' הנר'

למודים שם נדדה למלת שמושים ולמלת הרגיליטורע שההבסות המופתיות שלש מינין טבעיות ולמודיות ואלהיו' הטבעיות ואלהיות בארנום באות הח"ת ואולם הלמודיות כולל הכמת השבורת והמדו'והכמת החשבונות והכמת החבון' הכוללת חכונת הגלגלי' והכוכבי' ומשפטי הבוכבים והכמת הנגון'הנקראת מוסיקי' ולמודיות ושמושיות והרגליות שמות נדדים על זה המין מפני שהוא כמרגלת ולמדה לשכן המיני' האחרי' וכבר שעיתי מן האחר על הברו'.

אות המם

מנסטי שם לכבר שהוא מהבמת התכונה הברו בפלימוס אומרי' שהוא הלמי'.

מדיני שם האר ממדי' כלומ' צדיק שישכון במדינה או בסקום שיתקבץ עם אחרים ממנו במדינה לא שיעשר במדברות או אנה שיזדמן לו :

מהות שם דבר נגזר ממה שהוא מלהעל אמתת הדבר מה שבאמת ראויה אחר מציאת הדבר כלומר ישותו כי על דרך שכל אחר שיורע מציאות ישאל מה הוא כלומר אמתת מציאותו והו מהותו.

מופת ענינו בלשוננו יודע בענין אחר או ראיה ונתן אליך אות או מופת ומפנם בענינו שהראיה על הדבר שני מינים חזקה שאין סף באמתתה והראיה למשה הימני באמתי' והחדי הראיה החזקה שאין בספק באמתתה בשם מופת ' והאחרה כונה ראיה ופעמים מקראה המין השני מופת על צד ההקרבה והההרחבה בלשון זבלהלה בהבחי במקום ראיה מופת ואחר מן הקנחים בלם :

מין שם משותף על השין אשר הוא לשון משנה כמו שכ[illegible] איבות ואמר בענין כת ' יאמר מזה [illegible] מזה הכת ובערבי שאמר ונראה לי [illegible] נאמרת בלשוננו על המיקה'אמרי' ועל [illegible] בדברי רז"ל ובדברי המחברים האר[illegible] שיאמרו האדם על מינים רבים מקום [illegible] רבים :

מיני התנועה שמם אריס"ט ארבע[illegible] באמר הענש ונקראת הוי[illegible] והנועה במאמר הכמה ונקראת צמיר[illegible] והנועה כמאמר האימות ונקראת ה[illegible] והנועה במאמר האנה והוא הנועה הע[illegible] המאמרות מפורשות בסלת.

מלאכותי האר נגזר ממלאכת להו[illegible] שאינו ממעש'השבע רק ש[illegible] האדם :

נמנע שם לדב'א"א היותו כל עקר[illegible] בלשון ערבי והוא הפך מחוייב :

מרכז מלה ערבית העתקנוה אל ל[illegible] לצרכנו אליה והוא שם ל[illegible] האמצעיה שבחוך העגלה אשר בל הקוי'ה מ[illegible] מ"ש אי זה אלק שיהי' מן הקו, הכובב [illegible] כלם שוים ' וכן יש בהוך הכדור נקודה ב[illegible] שכל הקוים היוצאים ממנה אל אי זו שיהיה משטח הכדור כלם שוים ' היא הכדור ומרבז לכל עגלה חולקת הכדור האצים :

משיש שם נמזר מבאבר ישש העור ו[illegible] גניעה נוף בגוף או קו בקר או ר[illegible] בשש' בענין שלא יתערבו כלל ולא יבבוק ה[illegible] את הברו ולא יהיה ריוח ביניהם המשישו[illegible] שיהי' ביניהם שום נוף אויר או זו[illegible]

משאיים שם כח.מן הפילוסופים נמ[illegible] אחר דעת ארי'כמו בכל דע[illegible] ואריס"ט עצמו ראש למשאיים ' ופי'משא[illegible] הולכי כי היו לומדי' והם הולכי חוץ לפרי[illegible] לא יושבים בדי שיהעמלו בהליכה לשמי[illegible] הברואות :

מעתיקה שם כח מן הבמכנים :

מתכת שם למיני מתכו' ידוע המקבל הת[illegible] האש והרב ז"ל שמהו בהברו'ו זוה כולל מן הידוע בו במקום מקור או מהצב וכב[illegible] בארהיו באות הח"ת במלת מהצב :

אות הנון

הנהה מענין הצמה וכן הניחום מענין הציעום ופעמים יהיה בענין שמום שם מונה בענין מושם :

נטויה הגלגל זו הנוע' נמצאת בקצת כוכבי לכת באלו נוטה בדרך הניחתו :

נפש צומחהיהכח הנמצאת בצמחים כח יהיה צמיחתו ושמורתו כיים נפש הצומחת כחות ישמרנהו המדה שאינש :

נפש חיונית' או נפש היה שם לכח אשר בבעלי חי' כן יהיה ההרגש'והבוגיה

נפש עדברהי'או משכלתשים לנפש האד'שיש בו כח להשכיל ולדעת יודיעות האדושים לא מרוב החושים ואין ספק שנפש האדם היא היה והיא צומחה כי שלשה הכחות האלה בה כח הצמיחה והגדול כח ההרגשה והבוגיה וכח השכל'ועל כן יקראום הדופאים שלש נפשות כל שכך יקראו נפש א'תאריהו בפעולתו על שיקרא הכח שכה להשכיל נפש משכלת וכן בשאר והפילוסופים יקראוהו נפש חלק הנפש על צד ההרחבה במאמר ואחריהו בפעולתו על שיקראוהו הכח השכלי חלק שכלי ועל דרך השמה אינם רק פעולות הלוקות לכח אחד.

נצבה שם לכל אחד משני זויות שחדשם קן ישר עומד על קו ישר וישים שתי הזויות משני צדדיו שוות ויקרא קו עומד על קו זויה שכה כשיחדש בעמדו זויה כזאת ויקרא שכה עומד על שתי זויות נצבה בשיעמד עליו בענין אשר כשהוציא מנקודה אחת מן הקו המשתה לשני השטחים הוא מקום חבורם קו ישר באחד השטחי' ומשנה מעצמ' קו ישר בשטח האח'והדשו זויה נצבה ולא יאמרו הפילוסופי' רק קו נצב על קו או שכה נצב'על שכה ורו[illegible] בכלם נצב על זויה נצבה כי מלה נצב יורה אצלם על זה ומלת קטבים וענינם הדענו אחר זה במלה קטבים :

מחלקת הנצוחי'הוא כפר השני מן הקפ לאריס"ט ודע שהחקף חמשה חבר בכל אחד מהם אריס"ט כפר הראשון החקף המופתי' והוא שמבוקש מהקדמותיו שיהיו אמתיות ושם כפרו הטעה ' והשני החקף הנצוחי והוא שמבוקש מהקדמותיו שיהיו שקורכמות ושם כפרו מחלקת הנצחי והשלישי ההקף הנגדי או הכפורי והוא שהקדמותיו מטפקות כלומר שיכפיק להמון אם הם ער שיאמינו בהם והם למטה מן המפורכמות כל שכן מן המופתיות ושם כפרו שם כפר ההנגה או הכפור וכזה המין מן המאמרים ומן החקשים דורשים על כני האדם לורום לעשות דבר או להרהיק מעשות דבר או לקבוע בלבותם באהבת דבר להתקריב אליו או שנאת דבר להתרחק מהנו והמאמ'שהוא מזה המין יקרא מאמ'ההגיוי

במין כלוב
ופוה קרא כמו שנקרא׳ שאמר המין הראשון עשרה מאפשו ומאפרו השני מאמ׳ נצוחי׳ והר׳

אמת ישירי והוא שהקדמותיו מגיאות כלם יכ שנדעיהם יקרכם הרטין ותו״א לאהוב דברים בל׳שנא דבר אע״פ שהם יודע׳ שאין אמת וזולתם ש׳ והם ושם ספרו ספר השיר והחמישי אמת הנאסשנה והוא ב׳מיני האחד שהקדמותיו חסרון ות בנגליהם אמתיו׳ וכשיעיין בו ה׳ שכיל שהוא כזב או שקר אם שתיהם או אחר מהם דברים אשני שיהיו הקדמותיו אמתיות אך אין שהוא אחבור מוליד תולדה נראה כי כן בנה והאזהרי שלא ישב העיון ומי שאינו בקי כתנאי שהוא אכלם ושם ספר זה המין המ׳מיני ההקש לדבר ההטעאה ובערבי אלמסטא ובלעז ולמאמטיק׳א יואריסט׳הקרי׳ לחבר לפני כל אלו ספר כולל כל אלו :

לנצח נצחות ונצחי עניינים השארות תמיד ללא תכלית וללא סוף :

אות הסמך

סגלה... ומסובב בענין עלה העלול שמו׳ נרדפי׳ :

הנמצא שם ידוע נגזר מהשיג ואולם השגה שכלית שם לפה שישיג בשכלו לא

מאמין והשגה חושית הוא מה שישיגהו באחד שיש׳ השגת הנפרד יוצא בה השגת השכל הנפרד :

לא ביה תאר להשוכים מכני אדסבענוינוחוריום מוזהרים וכן נקרא כגלה וסגלת בדעוקים ׳ המיוחדים במין מהמינים וכבר בארנוהו בא׳לף במלת איכות :

אנלת החברל והשתתפו׳ ענין סגלה וסגלת ידיעהו ואולם ההבדל והשתתפו אשר

אם מקרי׳ לקרי׳ הכמי התשכורת זכרו קוים שהם ׳לו׳ כלוט׳ שהאחד כבדל מתנדו וחקקים שהם אינגד לא ימצא להם קו שימרדם שנוזם וי״ל שהוםובנזכרו קוים משותפים וחקקים שהם אשר דרם קו אחר ולכל שין מאין השנים בגלת הם אשר קראם סגלת ההבדל :

אי פרשנוהו באות הא׳לף במלת איכות :

לאחבב ענינו ידוע והושם במקומו תאר לגלגל וכן המקיף :

השכל שם משותף למינים רבים יארך באורם ותקשה הבנת למי שלא ידע מהו השכל שהו לוקו ושכל ודעה שיוו נרדפי׳ לכל המיני׳ ההם

שכל האנושיית שכל שני מינים ראשון שכל נפרד נבדל מן החומר כש״י והמלאכים והשכל בחום׳ וזה הטם כ׳אונין השכל אשר לגלגלי׳ ובכוכבים כמו שהתבאר בהם שהם משכילי׳ וכמו שזכר הרב ז״ל בפ׳ הטוהחל׳ הב׳ והשכל הנמצ׳ הבאים וזהו הנקרא שכל אנושי להבדילו משאר המינים לפחיתות שאין ספק שהכנתו למשה מהשנת שכל נפות העליונות כ״ש מהשגת השכלים הנפרדים והראשון נקרא שכל אחר :

שכל נפרד שכל נבדל לשמות נרדפי׳ לשם ית׳ והמלאכי והנדע׳ כנפרד נפרד מן החמ׳ :

השכל הפועל׳ אר׳ סא׳ והפילוסופי׳ אומרים שהמאם הכרת הקוון לומר שא״א מבלתי שכל נפרד הוא נותן הצורות בנמצאות השפלות מבלעדי השכלים הנפרדים שהם סבות מציאו׳ הגלגלי׳ קצתם מאמינ׳ שהו׳ נותן צורות בל נמצאות השפלות מצמח וכ״ח ואדם׳ ואריס׳ שי׳ ואמון כי אין צרך אליו רק בתת צורת האד׳ מפני שהוא שכל או אמור בהוצ׳ שכל האד׳ בכח שהו׳ צורתו נמחבת ש׳ הפעל השכל הזה קראוהו שכל פועל בעבור שהוא פועל הנמצא׳ המתחדשי׳ יום יום בתתו צורותם שהוא תויתם ונראה לי שהוא שאומ׳ הרב ז״ל עליו בחבורו ששמו אישי ונראה כי קראוהו כן בעבור שהו׳ נותן צור׳ כל הפרטים בעלי נפש לפי אחת הדעות או צורות אישי בני אדם לפי הדעה השנית ואני יודע אנה מצא הרב ז״ל השם ההוא ונראה לי שמצאו כדברי החכמים ז״ל בספרי המדרשות או זולתם :

משכלות ראשונות ידיעתו האדם בלא לשור ואינו צריך בידיעה לזולתו :

שכל עשירי השם שמוהו המאמיני׳ הגלגלי׳ תשע שבעל שבעת כוכבי לכת והשמיני לכוכבים העומדים והתשיעי גלגל שאין כוכב בו והוא המקיף בהנעתו השבעית העולם כלו ביום אחד ומקיף יתר הגלגלים עמו בהכרח בהנועה והוא ודעת הפילוסופי׳ כי לכל הגלגלי׳ צרי׳ שכל נפרד הוא הנעתו כמו שתראהו מדעתם בפרק מן החלק השני א״כ השכלים אשר לגלגלי׳ תשע׳ ועוד הכוא׳ הקוח הפילוסופי להורות שא״א מבלתי שכל אחר נותן צורה באישי השפלים וקראוהו לכלום עשירי לש׳אשר להשע׳ הגלגלי׳ :

השכל הנקנה לשון אחר הנאצל׳ ופעמים קלצתים שני הם לבאור במקום מלה אחלת ערבית פילוסופית מורה על השכל שקונה אדם כל הנמצאות שפלות עליונות עד השם ית׳ בל נמצא ונמצא לפי מה שאפשר לדעת בו :

סמיכות פרשנוהו באות המ״ם במלת משוש הגשמים שאפשר שיתערבו וימזגו ואפשר שימשש האחד את חברו עד שלא יהיה ביניהם גוף ולא יתערב כמו בלל ואפשר שיהיה האחר סמוך לחברו ולא ימשש אותו אך יהיה ביניהם גוף אחר אויר או זולתו וזה המקרה הב׳ נקרא סמיכות כאשר הפני נקרא משוש :

לא סף לא יספר לא סר כראו לא יבור פתיות

כך

כן ענינם שתמיד היה כך לא תכלה או לא היה עת שלא היה כך ולא יכור מהיותם שתמיד יהיה לעתיד ללא תכלה :

אות העין

העברה שם נגזר מעבר ושמשנו ממנו בזה המאמר בשני ענינים האחד על אמונת המאמיני׳ שהדברי׳ שכל מקרה דבר עובר ואפשר שיהיה בכל גשם אומרים שאפשר היה שהשמי׳ והי׳ שעוהי׳ בדירקה ושיהיו באמצ׳ ואפש׳ היה לארץ שתהיה למעלה ותקיף בשמים וכן אומרים בכל הענינים לא יוציאו מהם רק מעט מוער כאשר תמצאהו בפר׳ מן החלק הראשון וזה המין מן האמונה קראוה שער ההעברה והאמר מלת העברה לדבר שיעשה או יאמר לה בדקדוק כראוי אך הדרוב בו שלא כראוי כלומ׳ העביר הבינה שאינה ראויה לו :

עגלה נגזר מענגל סביב שמוהו שם לשטח ענגל שבתוכו נקודה שכל הקוים היוצאי׳ ממנה אל קו הסובב בשטח ההוא שוים והנקודה ההיא נקראת מרכז העגלה הנה הצרכנו לבאר כל אחד בחברו :

הועיל הו ענין הועילוהו דעת במקום הקנהו ענין או לטרהו ענין בו שניהם הועלה ולשון הערבי היה הועלה :

נעלה והנבנה ממנו במקום נכתלק והנגזר ממנו כי הוא תרגומו וכבר כתבתי דברי לגזרת נכתלק בעבור שהוא יותר מורגל לרב השתמש בתלמוד ובמשנה בו :

על דעת במקום לפי דעת מאמרו על דעתך כי לא ארשע ומפני שבלשון הערבי הוא עשיתו ברוב ואחרי כן הסכמתי בכל מה שיכלתי והשיבותים ואולי נשאר מהסכמי רבי׳ היו קל כן הורעתי קנינו :

ענינים אלהיים ידועים של הגלגלים והכוכבי׳ ומקרוה ונכתב באות הד׳לת וכן דעות אלהיות שיש לאדם כענין השכלי׳ הנפרדים ובענין הגלגלי׳ מפני שהם קנויני אלהים וקראם דעות אלהיות :

עצם פרשנוהו באות ה׳א׳לף במלת איכות ובניגו ממנו קנינים ובנינים נתעצם וזולתי הפילוסופים שכנו מן המלה שהתעקנות כעצם מלשון היתה אתם לענין אחר ולא נמצא לה בענין האחר בנינים בלשון והם לצרכם בנו מן הענין השני :

עצם פרדייפרשנוהו באות הח״ית במלת חלק :

ערך ידוע ענינו ועשאוהו המעתיקים כשם נרדף ליחס האמ׳ ערך עשרה של שלשי׳ כערך שלשים אל תשעים וכן תאמר יחס עשרה של שלשים כיחס שלשים אל תשעים :

עתק מלה משותפת מצר הספר ענינו הראשון העתק נוה ממקום למקום המתעתיק הרים ולא ידעו וכן כשיורנו לשון כפר של לשון אחר ויקראוהו העתקת הספר כלומ׳ העתיק דבריו מן הלשון הראשון אל הלשון השני וכן הערב דברי הקבל דברי העתיקה מזה הענין ואני נגרתו ממנו לשון נפעל בשני הענינים ואע״פ שנמצא בלשוננו הבנין הקל שהיה אפשר לעמד במקומו אבל נראה לי שיותר טובן אמרי נעתקו אלינו מרוחיהם מאמרי עתקו אלינו נדותיהם :

עתה הוא בלשוננו שם לזמן הקימר שהוא אמצעי לפי הדעת ההמוני בין הזמן העובר והזמן העתיד וכן הוא בפר חכמי הלשון המדקדקים ואולם לפי האמת בעצמו אינו רק ב׳ זמנים עובר ועתיד כי לא ימצא וגם לא ידם חלק מזמן שלא עבר או שאינו עתיד לבא שאח׳ שהזמן כמה מתרבק אשר כבר ביארנו ענינו במלת איכות בפירושה האד מה שעבר ממנו הוא תחלה למה שעתיד לבא כאשר הנקוד׳ עליה וחלק הקו הוא סוף לאחר החלקים וראש לחלק האחר והדבר ההוא המדומה שוהנו של הזמן המחולק בדמיון כיחס הנקודה המדומה של הקו המחולק ויקראוהו הפילוסופי׳ עתה סוף דבר והם העתה של הזמן הוא יחס הנקודה אל הקו ושוים הם בכל ר׳ עניהם כי הזמן והקו מן מין אחד מן הכמה כאשר זכרנו במלת איכות ועשו ממנו הפילוסופי׳ עתות ונ משכתי בכל אחריהם :

אות הפא

פילוסופית מלה יונית ענינה אהבת חכמ׳ ומשנת נגזר פילוסוף ונמצא בתלמוד פלופוס אולי היתה שגורה בפיהם והעתיקים והמחברים מבני עמנו הקתיקוה בלשונה של ספרנו והפילוסופים בנו ממנה בלשון ערבי ואנחנו כן :

נפסד הוא תואר מה שתפסד צורתו ותאבד בהשתנות החומר הנושאה עד שיקבל צור׳ אחר׳ זה הוא קנ׳ כל נפס׳ לפי דעת ארי״כמו שאין אצלו נפסד של הנדר נגמר ולא הוה מהעדר גמור ואולםאצל המאמיני׳ חדוש העולם מהעדר גמור והסבר׳ אל הקוד גמור ויהיה הנפסד שנו מינו׳ נפסד של דבר ונפסד ללא דבר אך המאמיני׳ חרושו על נצחותו כמו שנא׳ שריא אמונת הרב ז״ל גם העיר שכריא אמונת שלמה ואמונת דוד אין אצלם רק מין אחד נפסד בדעת ארי״כמו :

פועל הוא שם לעושה דבר שנוי באחר או זה שנוי שיהוה מפעי השנויים והמתפעל׳

שם למקבל השנוי והפעולות התאר לשנוי הנמצ׳ על המתפעל בערך צי׳ר והפעלו׳ רבי מהפעלו׳ :

דבר נפעל׳ הוא הדבר שיוצא לידו מלשה ובכר בארנו במלת כח :

פירוש ידוע בלשוננו ואולם שמתיו בהעתקה הזאת במקו׳ מלה שענינ׳ ביאור בדבר שלא כפשוטו לא מצאתי בלשוננו מלה זולת׳ לענין הזה ואולי הרשמה בלשוננו משותפ לפירו׳ שהוא כפשוטו של דבר המפורש ולפירוש שהוא שלא כפשוטו ובניגו מזה הענין בניינים אמרו יפורש בענין יכואר בו מה שלא נראה מפשוטו :

פשוט ענינו שאינו מורכב מדברים רבים רק הוא אחד והשם ממנו פשיטו׳ ופשט צורה כארנוהו במלת לבש :

פרד הוא תואר לעצמי׳ הקטני׳ אשר קראום החכמים הקורטים החלקים אשר לא יחלקו יאמרו עצם פרדי ונראה שרוצים בו עצם שהוא בפני עצמו בעבור שאמונתם בכל החלק מהחלקים ההם שלא יתקרב במורכב המהוות ממנו עם זולתו אך כל אחד ישאר בפני עצמו כאשר היה וכב׳ פירשתיו בא׳ הח״ית במלת חלק :

אות הצדי

צאבה שם לכופרים שהיו בוללים העולם קודם מתן תורה ועד היום נשארו מהם בקצות היישוב ההרוים והתורך :

צורה מלה משתתפת באור הרב משתופה צני מינים האחד צורת האיברים הנראית בחושי׳ וכיוצא בה מן הצורות המלאכותיות׳ ותב׳ הצור׳ האמתית אשר לא תושג בחוש והיא אשר בה מציאות בכל הצורה בה יבדלו מין ממין ש׳נ הם תחת סוג אחד כנפש המשכלת באדם והנפש השורית בשור אע״פ שלא נדע הדבר ההוא אשר הוא צור׳ הצור׳ האמתית נדע באמת שכו ענין בזה בלא כפק והרשנו שהופה לענין אחר והוא הוותה ׳ענין תבונה או דרך אמרנו צורת מצורת הנבואה במקום תכונתמתכונות הנבואה וכבר עשיתי האחר על האחר לבאור ומשכתי בזה אחר לשוןהערבי שקראו נ״כ צורה:

צורה טבעית׳ וצורה מינית׳ספות באים זה אחר זה לצורה האמתית הנזכרת :

צורה מלאכותית׳שם לצורה שיקשו האומני׳ במה שיעשו והוא בלשון תאר בתאר בני המלך :

ציור שם נגזר מצור׳ אמתות חרשתיו לורינת הדבר בצורתו האמתית והוא פועל הכח השכלי שבנפש האדם כמו שהדמיון פועל הכח הגזרת וכן קשה הערבי נגר שם לזה הענין מצור׳ ובנה ממנו בניני׳ ואני נמשכתי בכל אחריו ועשיתי מציר יציר מצוייר וכיוצא בהם :

צרף הצטרפות ׳ בענין חבור ולווי לשון התלמוד הכל מצרפן לחלה מצטרפין לבאיסר ׳ ומה שקוראים המדקדקים שם לווי הוא ענין שם מצורף וכבר ביארנו הנרצה לפילוסופי׳ במלת הצטרפות ושני מצטרפי׳ במלת איכות וממנו עשיתי מצרף ומצטרף :

אות הקוף

מקבל רוצה בו מקבל הסקר בואו המקרי׳ שמדבר בהם :

הקדמה ביארנו ענינה במלת גזרה :

קוין מרוברי׳ וקוי׳ שאינם מדובר׳ שלות כפי חכמי התשבורת קוראים אנשי החכמה ההיא הקו שימצא לו קו שימדדהו כלו קו מדבר בלושר ידבר בשיעורו וקו שלא ימצא לו קו שישערהו כלו יקראוהו קו שאינו מדבר :

הקו השוה ׳ שם לקו סובב בעגולה גדולה קוררת על מרכז העולם מרומ׳ ממזרח למערב עומ׳ת על עגולת אופק העולם על זוית נצבת והקו ההוא באמצ׳ העול׳ המיר חצי העולם לצד צפונו והחצי לצד דרומו והיום והלילה שוים לכל העומדים תחתיו מפני זה ועל כן מוסיף בו הרב מהלך באמצע העולם לתוספת ביאור כי אין בלשון הפילוסופי׳ רק הקו השוה או הם סוית היום והוא הוסיף בלשונו המהלך באמצע העולם והוא שרהקו משני הקטבים שוה ב׳ הם׳ כל הקוים היוצאים מהם של או זה הקו׳ שיהיה מן הקו ההוא כלם שוים ׳ וענין אופק כבר ידעתו וזוית נצבה היא שם לכל אחד משתי זויות שיחדשם קו ישר עומד על קו ישר וישים שהי הזוית משני צדדיו שוות ויקרא קו עומד על קו על זוית נצבה כשיחדש בעמדו זוית כזאת ויקרא שטח עומד על זוית נצבה כשעמד עליו בענין אשר כשהוציא מנקודה אחת מן הקו המשותף לשני הנשמחים הוא מקום חבורםבו ישר באחד השטחים ומכנה בעצמה קו ישר בשטח האחר ויחדש זוית נצבת ולא יאמרו הפילוסופים רק כי נצב על קו או שטח נצב על שטח או קו נצב על שטח ורוצים בכלם נצב על זוית נצבה כי מלה נצב יורה אצלם על זה ׳ ומלת קטבים ועניינם הדענו אחד זה במלת קוטב :

מקום כולל מקום שותף׳ התבארו במלת איכות :

מקור התבאר במלת מחצב :

קוטב מלה ערבית בפי חכמי התכונ׳ הוא שם לנקודה בגלגל סובב על מרכזו לא תשנה מקומה ולא מצבה אך היא עומדת במקום אחר תמיד וא״א מבלתי הולכ׳ ביאור ד״ע שהפילוסופים הסכימו שהגלגלים מתנועעים הנוע׳ סכיב שוה בלא שפה סביב דבר הוא בלתי מתנועע והדבר שהוא כן אצל הפילוסופי׳ בערך אל הגלגלים הוא הארץ בנקודת מרכזה והיא עומדת תמיד במקום אחד ואחר שהוא כן יש בגלגל המתנועע סביבה בלא ספק שתי נקודות שלא ישנו מקומם והדמיון שייצירך להבנת זה ואע״פ שהוא כמו שכל ראשון והוא שתקח כדור אחד וחלקהו בדמיונך לשני חצאים החדש בלא ספק עגולה להלק העגולה נ״כ לשני חצאים וקבע בשני מקומות חלוק העגולה שני מחטים משני ראשיהם ההדים והחזק בקופו שלמחט האחד בימינך ובקופו שלאחר בשמאלך ותשוב הכדור סובב עליה׳ בהוכם ואתה לא הניע ידיך במחטים ההם כלל תמצא כל נקודה שעל שפת הכדור תשנה מקומ׳ בעת הסבוב ותסוב גם היא והשלים הכדור הקפו עד שישובו כל חלקיו למקומם הראשון תהיה כל נקודה שעל שפת הכדור בכל רשמה עגולה בשטח האויר הממשש לכדור או בשטח הכדור העליון אם גדולה או קטנה לפי מקום הנקודה בערך אל הקטבים מלבד שתי הנקודות שבהם קבועים ראשי המחטי׳ הם לא זזו ממקומם ולא סבבו כלל שתי הנקודות ההם נקראים קטבים וכאשר תנועת הגלגלים היומית היא ממזרח למערב והאחרת ממערב למזרח והיה הקוטב האחד לצד צפון והאחר לצד דרום ואשר לצד צפון יקרא קוטב צפוני ואשר לצד דרום יקרא קוטב דרומי והשוכני׳ תחת הקו השוה אם שיראו שני הקטבים כל הלילה או יראו הקרוב להם מאד ואולם השוכנים הקרובים לו לצד צפון או לצד דרום יראה להם הקוטב האחד כל הלילה והכוכבים הקרובים לו תמיד ויעלם מהם האחר כל הלילה והכוכבים הקרובים לו ואנחנו השוכנים לצד צפון העולם נראה לנו הקוטב הצפוני כל ליל תמיד וכוכבים רבים סביבו והכוכב שבנקודת הקוטב היא נקודה בו או קרוב לו מאד הוא הכוכב שקוראו׳ המלחים טרמונ׳טנא לא יכירו בו שינוי מקום וכל הכוכבים זולתו ישנו מקומם ומצבם בערך אליו רק יסובו סביביו ועל כן זה הכוכב הוא מורה לשני הולכי הים בלילות וכן משפט הקוטב הדרומי אל השוכנים לצד הדרומי :

קוטר מלה ערבית היא שם לקו ישר חולק העגולה לשני חצאין ואין ספק שהוא עובר על מרכזה והוא הקו הישר שהוא אלכסון המרבע כי כל מרבע הקו המקיף בעגולה מקיפו ששש ארבע קרנותיו לארבע נקודות וכל צלע מצלעות המרבע חותך רביע הקו הסובב בעגולה אם כן אלכסונו שהוא קו ישר החותך העגולה לשני חצאים כל זה מבואר בחכמת התשבורת והמהבול פירש אלכסון ששמו במקום קוטר קו נוטה מן היושר ועובר על רוחב הענול או המרובע או זולתו ראה סכלותו באמרו קו נוטה מן היושר והיה לו לומ׳ קו ישר ורבותינו ז״ל לא קראו אלכסון רק בערך של המרבע קראו אלכסון הקו היושר העובר במרבע מזוית אחת לזוית אחרת כנגדה חולק המרובע לשני משלשים שוה השוקים שכל אחת משניהם אחד מזויותיו נצבה והשתים אשר על התושבת כל אחת מהם חצי נצבה ואולם בענול אין שם נטית מיושר כלל ואמרו עובר על רוחב העגולה כל מקומו העגול׳ שיעבור בהם קו הוא עובר על דחבה שאין לעגולה אורך והיה לו לומר עובר על מרכז העגולה או מה שיעמוד במקומו :

קנין קניינים נמשכתי בהם אחר לשון הערבי שקוראים הטבע שבאדם להכמה או למלאכה או למדה קנין וכבר עשיתי עליו שבע לביאור :

מקרה נשוא על מקרה ׳ כבר ביארנו במלת איכות ענין מקרה ושאין לו עמידה רק בעצם ועתה צריך לנו להודיע שיש מקרה שיחול בעצם בלא אמצעי כחום שהוא יחול על הגוף המתחמם מבלתי שיחול לפניו בעצם ההוא מקרה אחר ויש מקרה שא״א חולו בעצם עד שיחול לפניו בעצם ההוא מקרה אחר כלחה והמרוק בנופות הלוחות המרוקים שאינו חל בהם עד חל המראה בהם שאין להם ולא מירוק בגופות הדורים שאין מראה להם הנה הלחה הוא מקרה חל על מקרה וכן רבים כיוצא בו :

קצר ידוע קניינו קצר המצע והכבר תקצרת ומי עלומיו ואני חרשתי ממנו פיעל בכבר אחר ושמתיו כמשותף על ענין שממעט לקשות בדבר כל הראוי לקשות בו כמא׳ קצר בענין הפלני בענין לא עשה בו כל הצורך וכן שמתיו בענין לאות שכל אדם להבין הדבר אקרא האד׳ מקצר כתם בשתקצ׳ יד שכלו להבין הדב׳ שכןהוא לשון הערבי זה השורש בעצמו ויקראו האדם שתקצר יד שכלו להבין הדבר מקצר בדבר ההוא ואני נמשכתי אחר הערבי בהעתקה ואחר כן ראיתי שיקשה על בעלו לשון העברי קניינו והקנתי רובם בביאור הקצר יד השכל ויש מה שלא תקנתי :

יותרו קשריו בענין יתבארו ספקות קשר במקום ספק לדמיון שבונית׳ כי הדבר הקשור אין אדם רואה אותו ולא יודע והתר הקשר בענין ביאור הספק שהוא הודעת מה שלא היה נודע :

אות

פירוש מהמלות זרות

אות הריש

ראיה התבארה במלת מופת :

ראוי ידוע יושם במאמר הזה עם מלת מחויב והברתי כשמות באים זה אחר זה על ענין אחד וכבר בארנוםבמלת אפשר באות האלף :

רדף ידוע והושאל להמשך אחר הדבר צדק צדק תרדוף · נדעה נרדפה בקש שלום ורדפהו · ומפנו שמשתי בקצת המקומות ואע"פ שהעירותי רובם במלת ההמשך ואולי נשאר מהם על כן העירותי עליו :

רוחנית היו הכופרים מאמינים שכחות הכוכבי' יחולו בצלמי' שהיו עושים לשם הכוכבים ובאשרות שהיו נוטעים לשמם והיו חושבים שהצלמים והאשרות ההם יודיעום העתידות על דרך נבואה וידבריעמהם :

רקות המאמינים בעצמים הנפרדי' מוכרחים להאמין שיש בעולם רוחק או רחקי' רקים שכל נמצא בהם יתנועעו העצמים ההם בבואם להתחבר זה עם זה או להפרד זה מזה שאין עצם אצלם מתערב ונמזג בעצם וכלם ממין אחד הרחקי' ההם אצלם אין דבר בהם אך רקים רקות מאד :

אות השין

תשבורת שם לחכמ' חמורות חרושו לפנינו ונראה שקראוםכן כעבו' שכל מין מערכי קוראים חלקי המדות שברים וכן חלקי המניים שלא יהיה אחד שלםכשליש ורביע והם מיחסים אל מלת תשבורת אומרים תשבורת לשלישית או להקרטוה' או לנזרותיה וכיוצ'בם :

השגחה שם משותף יאמ' על קיון בני אדם בעניניו · משניה מן החלונות ונאמ' על צד ההשאלה בהשגחת השם בברואי' להמציא' ולהמציא להם צרכם ולהעמידם ולשמרם מהרק שאפשר להם לעמוד אמר ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ · והרמזון בו שתי ההשגחות שהיה סבת השאלה על צד ההשאלה ביניהם הוא שהאדם כשירצה לשמור הדבר ישים עינו עליו תמיד וישגיח ויציץ בו על כן קרא ענין שמירת השםלברואיו השגחה מאתו עליהם יאמ' השגחה סהם על השגחת השם :

שלמות הראשון לאדם ושלמות האחרון לאדם יב' שלמיות האחד שלמות והוא היות מזג גופו בכלל ומזג כל אחר מאבריו בפרט על הטוב שאיפשר להיות ווהו שלמותו הראשון נקרא ראשון מפני שהוא נמצא לאדם תחלה והוא כהצעה לשני והאחר הוא שלמות לנפש והוא השגה והשכלת כל מה שאפשר לאדם לדעתו שזה המציאות וזה הוא שלמותו האחרון להמצאו באחרונה מכל צד וזה האחרון יקרא שלמות האדם סתם :

שוללות והנגזר ממנו מושאל מענין ושלל שללה · שהוא הרחקת השלל והסרתו מיד הבעלי' על כןנקרא המאמ' שמרחיק דבר מדבר שולל או גזרה שוללת וזה יהיה במלת לא וכיוצא בה ממלות ההרחקה כאמרך ראובן לא חכם ואמרך כשם, לא הרבה כאלו הרחקת גזרה

גזרה ראשונה החכמה מראובן ובשני הרבוי מהשם ויאמר שוללות סתם במקום גזרות שוללות והשם ממנו יקרא שלילה ושוללות בשורק בו"או :

שם השמות מיני' רבי' שם לדבר כשור למין ממיני הבהמות וכיוצ' בו ארץ ומים כל אחר מאלו הרשם לו כתמכשת הלשון ההו' זה השם תחלה וכן כל לשון יש אתה שמות מושמים תחלי' בלשון ההוא למצאו' ומזה המין הוא ראש ורגל לאיברים שהם שמותם מאיברי בעל חיים :

שם משותף הוא כשתמצא מלה אחת שם למיני' שוני' ולא יהיה אחד מהם ני' ראוי להקרי' בשם ההו' יותר מן האחד ולא יותר נאות בו זה השם ממנו יקרא שם משותף כמלת עין בלשוננו שהיא משותפת לקין שהוא כלי הראות ולעין המים ולמראה הגופות וכיוצא בו רבים · וכשיהיה אחד המינים ראוי להקדימו בשם ההוא ויהיה באחר ענין או עניינים שידמו בו לראשון יקרא השם ההוא מושאל לאחר והוא שם ראשון לראשון כראש ורגל שכל אחד מהם ראשון לאיברים הידועים מבעלי חיים וכל אחד מהם מושאל לראש המטה ולראש כל דבר נצב ולרגל המטה ולרגל הכסא והתיבה הושאל זה השם להם כעבור שדומה לרגל האדם בהיותו השפל שבחלקיו כמוהו וסוכל החלקים העליונים ממנו וכן הראש הושאל לראש המטה ולראש כל דבר נצב להיותו עליונו ונשא לרגליו וראוי לומר שהם שמות ראשונים לאברי בעלי חיים לא בהפך מפני שהם דברים טבעיים קודמים בזמן ובמעלה והושאל מהם לדברים המלאכותיים שיעשה האדם וכן אם הושאלו לדברים טבעיים אחרים פחותים מבעלי חיים או אין להםאיברים חלוקים שראוי להם שם שאם יאמר האדם ראש האילן או רגלו ותאמר שהוא קודם בטבע אין לאילן איברים שיהיו צורך הרבה לשים שמות המיוחדים לחלקיו כמו שיש לאדם ועוד שאדם הוא ששם השמות וראוי היה לו להקדים שמות איבריו ואיברים הדומים לו במין רוצה לומר כל בעלי חיים שהם עמו בחלוקה שהצומח חלק על בעלי חיים ולשאינו בעלי חיים והיה ראוי להקדים שמות לאיברי בעלי חיי' אשר הוא מהם ואחר כן הושאלו לזולתםמדברים טבעיי' ושאינם טבעיים לא שיהיה הדבר בהפך להם וכן נראה לי שימצא בכל שם מושאל שנמצא יחברו סבה ושעם עד שנודע מצד הטעם ההוא שאליו הושם שם הראשון ולאחר הושאל אמנו במלת השגחה שאמרנו שהושאלה לשמירת השם לברואיו ואם יאמר אומר למה לא אמרת שהדבר היה בהפך שהיתה שם ראשון לשמירת השם לברואיו והושאלה להצצת בעלי חיים והבטתו בעיניו והתשובה על זה הוא שנאמר לו אם היתה שם לשמירת השם ברואיו או זה הדבר נמצא בה שידמה בו הבטת בן אדם בעיניו והצצתו עד שיקרא בשם ההוא הלא אין שמירת השם בהבטת והצצה ואולם עם היותה שם ראשון להצצה ולהבטת העין ונמצא שמירת האדם לאשר ירצה לשמור מאד בהבטת העין והשגחתה תמיד לא יזוז עיניו ממנו על כן הושאלה לשמירת השם הברואים וזה השם יקרא משותף עם הראשון מצד ההשאלה :

שם מסופק או משותף גם כן ואולם שתופו מצד ספוק כלומר שהיה שם ראשון לאחד הדברים ותקרא הדבר האחר בשם ההוא ורמז לו ששני הדברים הם ממין אחד במלת תמונה

תמונה שהיא שם ראשון לתאר האדם שהוא צורתו המושגת בחושים והושם שם על צד הספוק לצורה הדמיונית הנראית בדמיון כי נדמה לו כי הושגה בחושים אמר התמונה לנגר עיני ואולם השלישי והוא אמרו ותמונת יי' יביט אין אני מבין בו צד ספוק רק צד השאלה לדמיון נמצא ביניהם כי כשנמצא בתמונה התארית שבה יגיע האד' להכיר בעל התמונה נקר' כל דבר שבידיעתו יגיע הודעו להכיר בעל הדבר ההוא תמונה על כן אמר ותמונת יי' יביט כלומר הגיע ממנו מה שבו ידעהו ויכירהו כמו שיודעים בעל התמונה התארית בתמונתו ואולם הרב ז"ל אמר בשלשתם שהם על צד ספוק ·

שמות באים זה אחר זה כשיהי' לדבר אחד שתי שמות או שלשה יקראו שמות באים זה אחר זה לדבר ההוא כלומ' כלהם ובשר והרב וסיף ושמש וחמה ואור · וכיוצ' בהם וענין אמרנו באים זה אחר זה כלומר שנקרא הדבר בשם האחד ונקרא מיד בשם האחר בלתי שנתחדש שום שנוי בדבר ההוא עד שתאמר שבשביל השנוי ההוא שנו שמו וכבר הכבמתי להעתיקו שמות הבאים שיקרא באחד הכף שקראו בשם האחר לטעם הזה :

שער וכל הנכנה ממני הן קל הן כבד התבאר באות הב"ף בבה המשער ולא נמצא בלשוננו רק הקל כמו · שער בנפשו מאה שערים · ואני בניתי ממנו כבד ·

שיעורים שמתיו במקומו במקום בעלי שיעורים שהתבאר עניינם באות הבית במלת בעל שיעור :

שער מלעיל שם משותף על צד ההשאלה או הספוק שער העיר · ונאמר על צד ההשאלה והספוק שער השמים אמר וזה שער השמים כלומר המקום שראש הסולם מגיע אליו שיורדים ועולים בו מלאכי אלהים וחדשו שתופו לעניינים אחרים קראו קבוץ מאמרים מדברים בענין אחד או עניינים קרובים להיות אחר שער לדמיון שביניהם כי כמו שהשער יתאחדו בני העיר לבא ולצאת כן קבוץ הדברים ההם יתאחדו בו העניינים הם ממנו אמר והוא כלשון הערבי שער חלק אחד מספר או מאמר מספר מדבר בענין אחד והמעתיקים הספרים אל לשוננו העתיקוהו כן וממנו אמר והוא שער גדול וכן יאמרו על הדברים שהם מכת אחת שהם משער אחר תאמר משער הנמנעות במקום מכת הנמנעות בעבור התאחדם בענין הנמנעית ורבותינו השאילוהו לדבר אחר אמרו עד שיצא השער קראו סף הרפום שער להיותו אחד לכל המין ההוא :

שופע שם נגזר מאמרו · ושפעת מים · כי שפע ימי' · וקראו רבותינו ז"ל האשה המקורת דמית לרוב שופעת דם וממנו בנו השפעה משפי' להם טובה המשפיעין במרה נסה ושמנוהו במאמר הזה שם לענין המצאת השם לברואיו אם על צד חדשו אותם לא מדבר לפי דעת בעלי החדוש או על צד היותו עלה והם עלולים לפי דעת ארי"סטו על שני הפנים מציאותם הוא שופע טוב השם כי הוא סבת מציאותם וקיומם · וזה השופע הוא סבת המלאכים תחלה וכן יאמרו ששופע מהמלאכים מציאות וכן מן הגלגלים וכבר הודיענו הרב ז"ל המקום שנמצא בתורתנו ענין שופע השם והוא אמרו כי עמך מקור חיים כלומר שופע המציאו' כי המציאות חיים והחיים מציאות ונזדנו מזה הענין

השקע הענין כפניים כמו שעשו רבותינו ז"ל : מקומות יארע פעמים ברעש הגדול כשיבקע הרוח המרעיש מקום מן הארץ כדי לצאת מן הבקע ההוא או בהשקעת מי הים מבקע שיעשו בארץ הסמוכה להם שישקיעו חלק מן המקום ההוא ויתרמו פעמים שיהיה במקום הנשקע עיר או ערים והתורה קראה בקיעת הארץ פתיחת פי הארץ וקראה השקע במקום הנשקע בליעה הארץ אותו על דרך ההשאלה או דרך מליצת השיר :

אות התיו

תאר שם מיוחד לצורה המושגת בחושים טבעית או מלאכותית ואפשר שהוא מושאל למלאכותיית :

תורות עניינו ידוע שהוא נגזר מתור' יורו משפטיך והוא שם למצות חקיתו ומציותי ונראה לי שכולל בהם בין מצות עשה בין מצות לא תעשה שהמורה לאדם ממה יזהר הוא גם כן הוראה מפני זה נקרא ספר הכולל שש מאו' וי"ג מצות תורה שהיא כולל כל התורו' ·

הגרות מעשיותיהם המצות שיש בהם עשיות כסוכה ולולב ומצה ואפשר שכולל ג"ב מצות לא תעשה כשהם אזהרה מעשו' שעשה להוציא התורו' שאין בהם מעשה באמונה שהשם נמצא לא רב ולא מחודש ואפשר גם כן שאמונת שאין אלוה זולתו היא מזו הכת והיא מצות לא יהיה לך אלהים אחרים על פני :

תולדה יתבאר במלה נזרה :

תמונה שם משותף על צד הספוק וזכרנוהו במלת שם שהעירונו בו על דבר חדו' ·

תנועה יומית שם לתנועת הגלגל העליון המקיף העולם כלו בו' אחר שהוא כ"ד שעות היא תנועתו הרצונית התשוקיה וכל הגלגלים אשר נחובו יתנועעו בתנועתו היא נמשכים אחר תנועתו והיא להם כמין הכרחית כי יכריחם להתנועע התנועה ההיא הפך תנועתם שתנועת' הרצונית היא ממערב למזרח לפי מה שהונח בתכונות הנמצאות עד היום גם אם תנועתם היא ממזרח למערב כמו שאמ' אחד מן האחרונים איש אשר רוח אלהים בו והוא התנועה ההיא אשר לגלגל הראשון גורם להם להתנועע תנועה יותר ממהרת מהתנועה שלהם ותנועת יתר הגלגלים עם הגלגל העליון נקראת גם כן יומית שתיהיה מוכרחתאו כמוכרחת לא ימנע ממנו זה השם :

תנועה מקומית שם לתנועת גוף ממקום למקום כי נעבור שהתנועה היא מינים ובמאמרות שונית הוצרך ליחס כל אחד מהמינים אל המאמר שהיא נמצאת בו וכבר אמר הרב בהקדמה מן ההקדמות שבראש החלק השני שעל התנועה הזאת המקומית יאמר שם התנועה כיותר כלומ' שהיא המיוחדת בזה השם ובאחרים נאמר על דרך כלל והיא תקרא תנוע' סתם ובאחרים יצטרך אליהם שייחסו אל המין שהוא בו על כל פנים כאמרך תנועת השינוי אך תנועת הצמיחה והתיך או תנו' ההויה וההפסד אך בתנועת המקומות נאמר תנועה סתם לבד לא יצטרך ליחסם אל המין מן המאמ' שתמצא בו כי לא יאמר בכל מקום תנועה מקומית או תנועת האבה אך תנועה סתם וספיק :

נשלם פירו' המלות זרות של הרב מורה צדק בע"ה

פסוקי התורה והנביאים והכתובים אשר ספרם וזכרם הרב מורה צדק בספר ובחבור מורה הנבוכים

בראשית

להט החרב המתהפכת בפתיחה
בראשית ברא שני פרק ל
ויהי ערב גם זה את השמים גם זה
ויקרא אלהים ליבשה גם זה
ולחשך קרא לילה גם זה · ויבדל בין המים ג"ז
ולמקוה המים ג"ז בין המים אשר מתחת ג"ז
ויבדל אלהים בין האור גם זה
לרקיע שמים ג"ז · על פני רקיע גם זה
ואד יעלה מן הארץ גם זה
תדשא הארץ ג"ז · וכל שיח השדה גם זה
ויפלו השמי' ג"ז · אחת מצלעותיו גם זה
עצם מעצמי ג"ז · מאיש לקחה גם זה
ודבק באשתו גם זה
ויקרא ה' אלהים אל הארץ גם זה
כי שת לי אלהים ג"ז ויקרא האדם שמות גם זה
ורוב הפרשה המצא בזה הפרק
ברא אלהי' את השמים ג"ז ושלישי פרק ז
עשות אלהים ארץ ושמים גם זה
וייצר יי' אלהים · והנה טוב מאד גם זה
כל אשר עשה והנה טוב שלישי פי"ג ופרק כה
להאיר על הארץ · ולמשול ביום ג"ז בפרק יג
וירדו בדגת הים גם זה
לפתח חטאת רובץ שלישי פרק כב
פרן

פרו ורבו ומלאו שלישי פרק מ
וענין הכל כי הרגו קין שני פרק ל
נעשה אדם בצלמנו ראשון פרק א
בצלם אלהים גם זה
והייתם כאלהי' · ויצו ה' אלהי' ראשון פרק יב
כי טוב העץ גם זה
ותפקחנה עיני · וקוץ ודרדר גם זה
בזעת אפך · וישלחהו מגן עדן גם זה
ואכלת את עשב גם זה
וירא אלהים ראשון פרק יד
ויולד בדמותו ראשון פרק ח
לא ידון רוחי ראשון פרק יד
את בנות האדם גם זה
מתהלך בגן ראשון פרק כד
בעצב תלדי ויתעצב אל לבו גם זה
ורוח אלהים ראשון פרק מא
נפש החיה ראשון פרק מ
וירא יי כי רבת ראשון פרק מח
וירא אלהים ראשון פרק ד
וישבות ביום ראשון פרק כד
והארץ היתה תהו שני פרק ה ול
וינח ביום השביעי ראשון פרק ס ז
ולמשול ביום שני פרק ה
ולהבדיל בין האור גם זה
נעשה אדם שני פרק ו
הולדות

תולדות נח

מכל הבהמה הטהורה ראשון פרק ו
הבה נרדה ראשון פרק י
וירא אלהים גם זה
ותרם התיבה ראשון פרק ב
והמים היו הלך וחסור ראשון פרק כד
ויאמר יי' אל לבו ראשון פרק ט
רוח אלהים ראשון פרק ט
וירא אלהים את הארץ ראשון פרק מח
הבה נרדה שני פרק פו
עוד כל ימי הארץ שני פרק כח
ויאמר אלהים לנח שני פרק מא
רע מנעוריו שני פרק כב
שפה אחת לכלם שלישי פרק כ
וירא יי' ראשון ראשון פרק מח

לך לך

הבט נא השמימה ראשון פרק ד
אל אברם במחזה גם זה
ויעל אלהים ראשון פרק י
ולפיד אש אשר עבר ראשון פרק כא
והתרדמה נפלה ראשון פכ"א וכ"ו
שוכן באלוני ראשון פרק כה
שם אשת אברם ראשון פרק מא
ואת הנפש אשר עשו ראשון פרק כג
קונה

קונה שמים שני פרק יג ול
דבר יי' אל אברם · ידוע תדע שני פמ"א ומ"ה
אל אברם לך לך · אל אברם במחזה גם זה
ודבר יי' אליו שני פרק מה
וימצאה מלאך שני פרק מב
וירצא אותו שני פרק מו
אנכי מגן לך שלישי פרק יח
הבט נא השמימה שני פרק טו
ואברכה מברכיך ויקרא שם אברם שלישי פכ"ט
ויאמר לה מלאך שלישי פרק מח
הנה נא ידעתי שלישי פרק מט
להיות לך לאלהים גם זה
אם מחוט ועד שרוך שלישי פרק נ
ויחשבה לו צדקה שלישי פרק נג

וירא אליו

וירא אליו · אל תבט אחריך ראשון פרק יב
ותבט אשתו גם זה
ארדה נא ואראה ראשון פרק י וכ"ו
ויעל מעליו אלהים גם זה
והוא עומד עליהם ראשון פרק יג
ויגש אברם ראשון פרק יח
השמש יצא ראשון פרק כג
אחר הדברים ראשון פרק לח
ויראה לו ה ראשון פרק ח
אל נא תעבור ראשון פרק סא
והנה

מורה מקום הפסוקים

והנה שלשה אנשים שני פרק ו
לא אוכל לשבת שני פרק ז
ג׳ אתאי אנוך שני פרק ז
כי ירקיעו שני פרק לט
מלאך ה׳ אל אברם שני פרק יא
אנן יראת אלהים נ״ן׳ אלהים אל אכזיבך נ״ן
וירא אלהים כחלום גם זה
וירא אליו באלוני וואם אל נא שני פרק מב
והאלהים נסה שלישי פרק יו
כי ידוא אלהים שלישי פרק כר
כי ירקיעו גם זה ופרק נא
ויקרא מלאך ה׳ שלישי פרק מה
השופט כל הארץ שלישי פרק י
ה׳ אל עולם שני פרק יג

חיי שרה

ויקם שרה עפרון ראשון פרק יג
ותמלא כדה ראשון פרק יט
על פני כל אחיו ראשון פרק לא
אם יש את נפשכם ראשון פרק מא
על ירך השוס ראשון פרק סר
אלהי השמים שני פרק ל
והיי אשה לבן אדניך שני פרק מז
ויפלאו ימות ראשון פרק יט
בא אחיך ראשון פרק כב
ראת ריח בני ראשון פרק מז
ויאמר עשו ראשון פרק מא
ויאמר ה׳ לה ׳ והלך לדרוש שני פרק מא
אהיה עמך שלישי פרק יח

ויצא יעקב

והנה ה׳ נצב בפתיחה
בפה הה
וירא והנה באר ראשון פרק ד
והעמוד מלרת ראשון פרק יג
והנה ה׳ נצב עליו מלאני אלהי ראשון פס״ו וכ״א
רצה ה׳ ראשון פרק כא
ויקרב הלך ראשון פרק נר
ויאמ׳ אליו מלאך הנה האל בית אל ראשון פ״ב
אוהך לרכ׳ ראשון פרק כח
כי ראה ה׳ ראיתי אשר לבן ראשון פרק מח
כי שנואה לאת גם זה
פלם מוצב ארצה שני פרק י
מלאך אלהים ׳ אל יעקב שוב שני פרק מא
אלהים אל לבן גם זה
ויפגעו בו מלאכי שני פרק מב
יש ה׳ במקום הזה שלישי פרק כר
אנכי עמך שלישי פרק ד
ויגל את המבן

וישלח יעקב

עבר לפניהם והעבר המנחה ראשון פרק כא
בשכון ישראל ראשון פרק כח
לרגל המלאכה ראשון פרק לח
אשר חנו אלהי׳ חנני אלהים ראשון פרק נר
וישלח מלאכים שני פרק י
אל יעקב קום שני פרק מא
ויאחז איש עמו שני פרק מב
גם זה
ויהיר יעקב
לי שור וחמור שלישי פרק לט
אשר שלכו בארץ ואחזה לזכן שלישי פרק לט

וי שב יעקב

וימצאהו איש שני פרק מ״ב
וישחטו שעיר עזים שלישי פרק מז
והקה לה בן והיה שלישי פרק שש
שלחתי את הנדי גם זה

ויהי מקץ

בעמדו לפני פרעה ראשון פרק יג
ויאצו את שרים ראשון פרק כ
ויצאו את העיר ראשון פרק כג
אנדעי הארץ ראשון פרק מא
ויאמר פרעה ראשון פרק כה
כראכנת השנות ראשון פרק ע
אנחנו עברים ראשון פרק מ

ויגש אליו יהודא

ויגש אליו ראשון פרק יח
אנכי ארד עמך מצרימה ראשון פרק נו
ויאמר אנכי ׳ אלהי האל אלהי אביך גם זה
ותקול נשמע בית פרעה ראשון פרק מה
ויאמר ויקח ראשון פרק ע
ויאמר אלהים לישראל שני פרק מא
לא אחם שלחתם שני פרק מה
וישלחנו אלהים לפניכם גם זה

ויחי יעקב

ויקראו לו ארכבים ראשון פרק יט
אל שדי נראה אלי שני פרק מה

ואלה שמות

כי ירא מהביש ראשון פרק ד
ויחתר משה ראשון פרק ה
ויתצב אהרון ראשון פרק טו
והנע לרגליו ראשון פרק יא
לבה

ויהי ביום ראשון פרק ג
ויאמר אלהים ראשון פרק ו
וירא אלהי׳ראה ראיתי ראשון פרק יו
וגם ראיתי את הלחץ ראשון פרק נר
וירא אלהי׳אה בני ישראל ראשון פרק נר
ואמרו לי מה שמו ראשון פרק כג
לך ואכפת ׳ ושמעו לקולך גם זה
אהיה אשר אהיה גם זה
מלאך ה׳ בלבת שני פרק ו
כי אהיה עמך שני פרק לח
ויקח משה ויושיבן שני פרק מו
כי אהיה עמך שלישי פרק יח
ובצא מלאך ה׳ אליו שלישי פרק מח
העבדון את האלהים שלישי פרק נר

וארא

והחלץ אש ראשון פרק כר
יר ה׳ ׳ אצבע אלהים ראשון פרק מו
ולא שמעו אל משה ראשון פרק סה

בא אל פרעה

ועברתי בארץ מצרים ראשון פרק כא
הקם אשר נרגלך ראשון פרק כח
רוח הקדים ׳ רוח ים ראשון פרק ם
גבר באזרת ראשון פרק מב
הכפר באזני ׳ויהי כי הקשה שלישי פרק לט
צלו אש ׳ אותו כחפזון שלישי פרק מו
ושמרת את החקה גם זה
ואז יקרב לעשותו גם זה

ויהי בשלח

הנני עושד לפניך ראשון פרק עו
והכית ׳ צור ראשון פרק יו
כאשר קרב ראשון פרק יח
מלא העמר ראשון פרק יט
עבור לפני ראשון פרק כא
על כל יה ראשון פרק כח
בשמעו את תלונותיכם ראשון פרק מה
מרכבות פרעה ראשון פרק ע
יי ׳ ישלך לעולם ועד שני פרק כח
לפנות בקר שני פרק כש
נשפה ברוחך שני פרק ם
ויהפך ה׳ רוח ים גם זה
הקיוף המרכבה שלישי פרק יב
למען אנסנו שלישי פרק כד
כי אמר אלהי׳ ויכך אלהי׳ גם זה
אם שמוע תשמע גם זה
שם שם לו חק גם זה

וישמע יתרו

ומשה עלה ראשון פרק י
ויכלה שמור ראשון פרק יג
הנה אנכי בא ראשון פרק כב
ירד ה׳ ׳ ויעד יי ראשון פרק כח
רוזים את ההולות ראשון פרק מו
לא תשא את שם ראשון פרק סר
טשה ירבר ראשון פרק כה
כי ששה ימי׳ ׳על כן כרך שני פרק לא
משה ידבר ׳ואל ידבר עמנו שני פרק לג
בעב הענן שלישי פרק ט
מזבח אדמה שלישי פרק לב
וקרשתם היום שלישי פרק לג
אל הנשו אל אשה גם זה
תעשה לי שלישי פרק מה
אשר לא הגלה גם זה

ואלה המשפטים

ויראו את אלהי ראשון פרק ד וה
ויחזו את האלהים גם זה
וילרו לו בנים ראשון פרק ז
וינש משה ראשון פרק יח
כי הצא אש ראשון פרק כג
וישכן כבוד יי׳ ראשון פרק כה
רגל תחת רגל ׳ ותחת רגליו ראשון פרק כח
ויקרהם את יי׳ ראשון פרק לו
עין תחת עין ראשון פרק מר
לא ישמע על פיך ראשון פרק מה
שמע שמע גם זה
ושמעתי כ׳ חנן אני גם זה
כי שמי בקרבו ראשון פרק כר
עד האלהים יבא שני פרק ו
ושמע בקולו ׳ ונש משה שני פרק ח
אנכי שולח שני פרק לר
קלה אל יי׳ שני פרק לר
השמר מפני שלישי פרק יג
מבה איש ועבדתם את יי׳ ׳ וברך לחמם שלישי פרק לב
מכשפה לא תחיה שלישי פרק לו
ואכלו אכזיבו ׳ מקל מזבחי שלישי פרק מא
רק שבתו יהן׳ירשיעון אלהי׳ שלישי פרק מא
באספך את מעשיך שלישי פרק יג
לא תבשל גדי שלישי פרק מז
כמדר התבולל׳ אשר ירשיעון שלישי פרק מט
וננש משה לבדו שלישי פרק נא

ויקחו לי תרומה

הכניה המשכן ראשון פרק יג
והכנותם גם זה
העמ

לא האכלו על הזם שלישי פרק מן

אמור

ונוקב שם יי׳ ראשון פרק סר
והאבדתי את הנפש שלישי פרק יז
באשר יתן פזם באדם שלישי פרק נא
כי בכבות השבתי שלישי פרק טג
שבעת ימים יהוה שלישי פרק מש

בהר סיני

וקם הבית ראשון פרק יב
נשאר בשמים ראשון פרק נא
כי תבאו ראשון פרק כב
והארץ לא תמכר שלישי פרק לש

בחקותי

אכלה אהכם ראשון פרק כש
והייתם לדם שלישי פרק לב
הלכו עמי בקרי שלישי פרק כם
גם זה
אף אני אלך עמכם
והיה הוא והמורתו שלישי פרק מן
את ברייתי יעקב שלישי פרק נא
והשלחתי בכם שלישי פרק לז

נשא

וישמע את הקול ראשון פרק כא
גם זה
ישא יי׳פניו
כה הברכו ראשון פרק כא
גם זה
ושמו את שמי
שכנת זרע שלישי פרק א
קדוש יהיה שלישי פרק לב
ונחה זכרון שלישי פרק מן

בהע׳וחך

ויהנבאו ולא יכפו בפתיחה
והקונה יי׳ יביש ראשון פרק נ׳וד
וירדתי ודברתי ראשון פרק ו
גם ויולך ראשון פרק כא
אש אוכלה ראשון פרק ל
ואצילתי מן הרוח ראשון פרק ם
גם זה
בנוה עליהם הרוח
בכל ביתי נאמן שלישי פרק נד
יהוה כיראכם יי׳ שני פרק ם
וירוח נסע שני פרק כש
בנוה עליהם הרוח שני פס״א ום״ב
בהלום אדכר בו ׳ אליו אהודע שני פרק מה
פה אל פה גם זה
והבער בם גם זה
על פי יי׳ יחנו ראשון פרק ל
ובהאריך הענן שלישי פרק לב
ויש אשר יהוה גם זה
אז יומים גם זה

שלח לך

ארץ אוכלה ושניה ראשון פרק ל
אחרי לבבכם ראשון פרק לם
ויאמרו כל העדה ראשון פרק כה
את כל אשר אצוה שלישי פרק כם
הקהל חקה אחת שלישי פרק לר
את יי׳הוא מנוף שלישי פרק מה
הזורה אחת שלישי פרק מם

קרח

יצאו נצבים ראשון פרק סו
מרוץ התנשאו ראשון פרק נ
ובתוכם יי׳ שלישי פרק מם

חקת

וישלח יי׳ מלאך ראשון פרק ו
לא מקום זרע שלישי פרק י
הנה אנחנו בקדש גם זה
וישלח יי׳ מלאך שני פרק סב

בלק

לא הביש און ראשון פרק ד
והנשא שלותו ראשון פרק כ
רוכב על אתונו ראשון פרק ע
מהזה שרי שני פרק מה
דבר בפי בלעם גם זה
שומע אמרי אל גם זה
אלהים אל בלעם גם זה
יצאתי לשטן שלישי פרק סב

פנחס

חשאת ליי׳ שלישי פרק מן
אשה ליי׳ גם זה

מטות

הוריש אויבו ראשון פרק לו

מסעי

ויאמר ה׳ ראשון פרק עו
וידבר יי׳ שני פרק לג
ויחנה שם על פי יי׳ שלישי פרק נא
הארץ לא ינוסר שלישי פרק_מא
דברים

חמש יריעות ראשון פרק ו
ועשו לי מקדש שלישי פרק לב
אחורי המשכן ראשון פרק לח
מצלעי המשכן שני פרק ל

ואתה תצוה

ושבעתי בתוך בני ישראל ראשון פרק כה
וישכן כבוד יי׳ ראשון פרק סר
ובהנו לי שלישי פרק כב
מנכבי בר יקדש הוא ובגדין שלישי פרק מה
ובבא אהרן שלישי פרק מן

כי תשא

כי קרן עור פניו בפתיחה
הראני נא ׳ והטיטו אתרי משה ראשון פרק יר ה׳
הנה מקום אתי ראשון פרק ה וז
ראיתי את קעם הזה ראשון פרק נד
ונצבת על הצור ראשון פרק יח
כאשר קרב ראשון פרק יח
ויקבר יי׳ על פניו ראשון פרק כא
עד עברי ׳ ואני לא ארראנו גם זה
וראיתי אחורי ׳עברו כבודי גם זה
שני ולכו ׳ פנים אל פנים ראשון פרק נח
הודיעני נא ראשון פרק נד ושלישי פרק נד
אני אעביר כל טובי ׳ לא תוכל לראות גם זה
רחום וחנון ׳ וארצך לסגן גם זה
פוקד קון אבות גם זה
ונקה לא ינקה ׳ על שלשים גם זה
לא יראני האדם ראשון פרק סר
והלהות מעשה אלהים ראשון פרק סו
מכתב אלהי׳ כתובים כאצבע גם זה
שבת וינפש ראשון פרק סר
דבר אש אל שני פרק מה
מחני נא מספרך ׳ אמחנו מספרי גם זה
לרקה כי אני יי׳ שלישי פרק ד
מזבחותיהם התנצון שלישי פרק נש
לא השתחוה לאל אחר שלישי פרק לה
ויהי שם עם יי׳ שלישי פרק ג
חכם לב בכם שלישי פרק נד
ורב חסר ואמת שלישי פרק נג
ומשרתהו יהושע שני פרק לב

ויקהל

מלא אותם חכמת לב ראשון פרק יט
ויעבירו קול ראשון פרק כא
והמלאכה היתה דים ראשון פרק כג
חכמת לב שלישי פרק נר
מלא את המשכן ראשון פרק יט
וכבוד יי׳ מלא ראשון פרק מג

ויקרא

כי יקריב מכם שלישי פרק לב
כל עדה ישראל שלישי פרק מה
וכפר עליו גם כן
מן הבהמה שלישי פרק לו
כל שאור וכל דבש תקריב מלה גם זה
בלולות בשמן גם זה
הים ישפך על מזבח גם זה
ריח ניחה ליי׳ גם זה
אזכרתה ריח ניחה גם זה

צו

והנותר בבשר ראשון פרק מא

שמיני

על פני כל העם ראשון פרק לו
בכל קדש לא הגע שלישי פרק מו

תזריע

בשר חי ראשון פרק סב

מצורע

לא יטותו בטומאתם שלישי פרק מו

אחרי מות

ולא הלכו בחקות שלישי פרק כט
מפני שבה שלישי פרק כז
ובחקותיהם לא הלכו גם זה
כי ביום הזה יכפר שלישי פרק מא
בגדי קדש שלישי פרק מא
את ובהיהם שלישי פרק מו
פני בנפש האוכלת גם זה
ולא השמאו שלישי פרק מו
למען אשר הם זובחים שלישי פרק מו
ויא ובחו עוד גם זה
והטמא הארץ שלישי פרק מו

קדושים

לא תשא פני דל ראשון פרק לו
שפחה נחרפת ראשון פרק לט
את פני יי׳ באיש גם זה
למען טמא ׳ ונתתי את פני שלישי פרק לא
להוסיף לכם תבואתו גם זה
מקדשי היראו שלישי פרק מה ומא
קדושים תהיו שלישי פרק לח
כי מזרעו נתן למולך גם זה
והתקדשתם שלישי פרק לג

דברים

הקהיבון אלי ראשון פרק יח
ויאמר יי אלי ראשון פרק כז
וישמע יי אלי ראשון פרק מה
ולא שמע יי׳ נם זה
ויאמר יי אלי שני פרק לט
הנה ערשו שני פרק ז
אחר עשו ונם שני פרק י

ואתחנן

ואחת פת קמר בפתיחה ונ׳ פ׳ נ״א
הבנית כל צפור ראשון פרק נ
ועשיתם פסל לא ראית כל תמונ׳ נ״ו
קמור עמדי · אנכי עומד א׳ פרק יג
קרב אתה ראשון פרק יח
אש אוכלה ראשון פרק ל
אל קנא ראשון פרק לו
שני בשני יושמע את הקול א׳פר לו
לה השמים והשמות ע״ב לכבך א׳ פ״לט
כנפות בסותך ראשון פרק פג
וישמע יי׳ ראשון פרק פז
אשר חלק יי׳ שני פרק ה
רק נפש חכם שני פי״א ונ׳ פרק כח
שמע מתוך האש שני פרק ל
הקול מתוך החשך נם זה
וזכרת כי עבד היית שני פרק לה
כשמעכם את הקול שני פרק לג
קול דברים אתם שומעים נם זה
אהת הראיה נם זה ונ׳ פ״ד ונ״א
קול גדול ולא יכף נם זה
הן הראנו יקוק אתה ושמע נם זה
כי ידבר אלהים שני פרק לט
חקים ומשפטים שלישי פכ״ו ופ״ט
ויצונו יי׳ לעשות שלישי פרק כח
לשוב לנו כל המים נם זה ופרק לא
בכל לבבך · את כל החקי׳ נ׳ פרק נא
ונרשת היום והשכות נ׳ זה ופרק נא
ושמענו ועשינו שלישי פרק לג
ולקחת מבכורתנו שלישי פרק כט
וצדקה תהיה לנו שלישי פרק נג

עקב

ועברת אלהים ראשון פרק לו
לשמן התיון ראשון פרק מב
עין יי׳ אלהיך ראשון פרק מד
כי יי׳ אלהיכם שני פרק מד
הוא אלהי האלהים נם זה
הן ליי׳ אלהיך השמים שני פרק לט
וכצורות בשמים שני פרק מו
ועקבן וירשיבך שלישי פרק יז
לנסותך לדעת שלישי פרק כט
לאהבה את יי׳ שלישי פכ״ח ונ״א
פן ישחת לכבכם שלישי פרק כה
ולעבדו בכל לבבכם שלישי פרק לב
לא הביא הנעבה שלישי פרק לז
פן תאכל ושבעת שלישי פרק לח
נחש שרף ועקרב שלישי פרק ג
קטאבולך מן שלישי פרק כד

ראה

אתתי יי׳ אלהיכם ראשון פכ״ר ול״א
קונטת יי׳ ראשון פרק לו
הנפש עם הבשר ראשון פרק מא
כי האוה נפשך שלישי פרה יו
איבה יעבדון · כל ר״ת
חזכור את

כי יכא דברך ראשון פרק נב
והקצר נשו ראשון פרק מא
תנונו אהם א׳פנ״ר כ״מרא׳מלא׳כ׳פ״ו
יי׳ אל נדעון שני פרק מא
מלאך יי׳ את הרכרים · והצלח עליו
רוח יי׳ שני פרק מב

שמואל

צלמי טחוריכם ראשון פרק א
יקם יי׳ את דברי׳ וקמה כיוך ראשון
פרק יב האים בני את עבדי׳ נם זה
אין צור כאלהינו ראשון פרק יז
אנכי שופע ירה החצי א׳ פרק כא
ופנים לא היו לה ראשון פרק לז
החנית מאחריו ראשון פרק לח
היש לכנך זכר ראשון פרק לט
עיני ולבי שם כל הימים נם זה
הלוי הזק ראשון פרק מב
ויחשאו בני ישראל ראשון פרק נא
והעלה והצא מרכבה ראשון פרק נב
ויהי אש שני פרק לה
זאת האשה ואת בנה נ״ן
ספר־נא לי נ״ן־א נכל ורנוחו א׳פ״ן
קוף השמים לנוח נם זה
ובדבי יי׳ היה יקר שני פרק מא
דברי דוד האחרונים שני פרק ה
וירח לכסה את קמשאי נם זה
ויי׳עמו · רוח יי׳ דבר בי נם זה
לו דבר צור ישראל נם זה
יי׳ אמר לי קלל את שני פרק מא
כי שלחך יי׳ נ״ן־אולי יראה יי׳ כ׳פ״ח
החפץ לוי׳ שלישי פרק לד
ואחרי התהו שלישי פרק מט
ויעקים כחשך שלישי פרק נא
אשה חבטה שלישי פרק מד

מלכים

וימלא את החכמה ראשון פרק יא
הירמותיך מתוך ראשון פרק ב
יען הרימותיך נם זה
ולא עצרו אבון ראשון פרק כט
נהראה פנים ראשון פרק לז
ואחריו לא קם כמהו ראשון פרק לח
ויאמר יי׳ אל שלמה שני פרק נה
נראה יי׳ אל שלמה · ויקץ שלמה נ״ן
אל שלמה שנית נם זה
צויתיו שם אלמנה שני פרק מז
עיניך פקוחות שלישי פרק יז
ויחכאו בני ישראל שלישי פרק יט
החפץ ימלא את ידו שלישי פרק לג
ויחכם מכל האדם שלישי פרק נד

ישעיה

לא ידעו ולא יכונו בפתיחה
ויאחרתי בשדד ראשון פרק א
אז תפקחנה ראשון פרק ב
אנכי שופע · ירה החצי א׳ פרק כא
ופנים לא היו לה ראשון פרק לז
החנית מאחריו ראשון פרק לח
היש לכנך זכר ראשון פרק לט
עיני ולבי שם כל הימים נם זה
הלוי הזק ראשון פרק מב
ויחשאו בני ישראל ראשון פרק נא
והעלה והצא מרכבה ראשון פרק נב
ויהי אש שני פרק לה
זאת האשה ואת בנה נ״ן
ספר־נא לי נ״ן־א נכל ורנוחו א׳פ״ן
קוף השמים לנוח נם זה
ובדבי יי׳ היה יקר שני פרק מא
דברי דוד האחרונים שני פרק ה
וירח לכסה את קמשאי נם זה
ויי׳עמו · רוח יי׳ דבר בי נם זה
לו דבר צור ישראל נם זה
יי׳ אמר לי קלל את שני פרק מא
כי שלחך יי׳ נ״ן־אולי יראה יי׳ כ׳פ״ח
החפץ לוי׳ שלישי פרק לד
ואחרי התהו שלישי פרק מט
ויעקים כחשך שלישי פרק נא
אשה חבטה שלישי פרק מד

נצבים

והכרתי פני ראשון פכ״ג ונ׳ פרק כג
אנכי אסהר אסהיר א׳ פכ״ז ונ״א
לכבו שונה ראשון פל״ם ושלישי כט
והיו׳ והשוב ראשון פמ״כ
לשמן ישמעו שלישי פמ״ו
כי אין אלהים בקרבי נם זה
לא בשמים היא שני פרק לט
לנו ולבנינו עד עולם נם זה
להכשיכו בשעשה ויהכם א׳ פרק לו

האזינו

הצור תמים פ״ו והשני פכ״א ונ״פ״ה
צור ילדך תשי נ׳ וכי צורם מכרם נ״ז
מבעם בניו· אש קדחה ראשון פר׳ לו
ויירא יי׳ ויינאץ ראשון פרק מז
כי יראה כי אזלת יד נם זה
וירכיבהו על כמתי ראשון פרק ע
הוא עשך ויכוננך שני פ״מ
המאה נקר שני פמ״ח
שחת לו לא כניו שלישי פרק יב
כל דרכיו משפט נם זה ופרק יח
אל אמונה שלישי פרק כו
לא דבר רק הוא שלישי פרק כ״ו ונ׳
יען בחיינו א״

פן ימות בשלחמה נם זה
למען ישוב לך שלישי פרק כז
וזלל וסובא שלישי פרק כ״ג
לא יהיה כלי גבר שלישי פרק לו
לא תכנור עבד שלישי פרק לש
עמך רשב בקרבך נם זה
לא תחבול רחים שלישי פרק לש
ולנערה לא תעשה דבר נ׳ פרק מא
כי יי׳ אלהיך מתהלך נ׳ פרק מו
ולא יראה בך ערות דבר נם זה
אל תוך ביתך · ובבתה את אביה נ״ן
לא תתעמר בה נם זה
לא יוכל לכבר שלישי פמ״כ
ניתר תהיה לך שלישי פרק מג
לא תתעב אדומי שלישי פרק מב
וכי תהדל לנדור שלישי פרק מו
וכתב לה שלישי פרק שם
לא יוכל לשלח·בכה יעשה לאיש נ״ן
ונקרא שמו בישראל·והוצא עליה נ״ן
עלילות דברים · חמשים כסף נ״ן
ועבשו אותו·לא תתרי בשו·ובחמנ״ן
ולך תהיה צדקה שלישי פרק יג

תבא

ויקלה מעלה ראשון פרק י
ואתה הרר · עליון על כל גויי נם זה
והלכת בדרכיו ראשון פרק כד
לא ישא פנים ראשון פל״ן
לב לדעת ראשון פל״ם
גוי אשר לא תשמע ראשון פרק מה
את יי האמרת · וי׳ האמירך נם זה
ישתת יי׳ את אוצרו ראשון פרק מז
איש אחר ישנלנה שלישי פרק יח
והיה אם לא תשמע שלישי פרק כד
אלה דברי הברית שלישי פרק ל
ובל יעיף יודש שלישי פרק לז
כרמים תטע ועבדת נם זה
ליראה את השם שלישי פרק כב

נצבים

והכרתי פני ראשון פכ״ג ונ׳ פרק כג
אנכי אסהר אסהיר א׳ פכ״ז ונ״א
לכבו שונה ראשון פל״ם ושלישי כט
והיו׳ והשוב ראשון פמ״כ
לשמן ישמעו שלישי פמ״ו
כי אין אלהים בקרבי נם זה
לא בשמים היא שני פרק לט
לנו ולבנינו עד עולם נם זה
להכשיכו בשעשה ויהכם א׳ פרק לו

האזינו

הצור תמים פ״ו והשני פכ״א ונ״פ״ה
צור ילדך תשי נ׳ וכי צורם מכרם נ״ז
מבעם בניו· אש קדחה ראשון פר׳ לו
ויירא יי׳ ויינאץ ראשון פרק מז
כי יראה כי אזלת יד נם זה
וירכיבהו על כמתי ראשון פרק ע
הוא עשך ויכוננך שני פ״מ
המאה נקר שני פמ״ח
שחת לו לא כניו שלישי פרק יב
כל דרכיו משפט נם זה ופרק יח
אל אמונה שלישי פרק כו
לא דבר רק הוא שלישי פרק כ״ו ונ׳
יען בחיינו א״

יהושע

קורא הולבל שלישי פרק נ׳ ופרק ד
המקום אשר יבחר שלישי פר׳ נ
אל אשר יהוה שמה נם זה
והאופנים מלאים·עין אחד אצל נ״ז
כי החיה אשר לאופנים להם נם זה
ואראה החיות והנה נם זה
והנה אופן אחד·בארץ שלישי פ״ר
ומראה האופנים נם זה
ואראה והנה רוח·ואראא·החיו׳ נ״פ״ה
ואראה כעין חשמל·מראא·מתניו נ״ז
כי רוח החיה נ״ז · ונפתחו השמי׳נ״פ״ז
שם יהי׳ · ומטה על האשי נם זה
דמות כבא · דמות מראה נם זה
דמות אחת · כמראה דמות נם זה
לכרוכי·תבנית·האופנים לעומתנ״ז
כמראה·הקשת·בעין תשגל שלישי פ״ז
מראה דמות כבוד יי׳ נם זה
והארץ האירה שלישי פרק פ
לא יהלכו דרך יי׳ שלישי פר׳ יז
אחוריהם אל היכל שלישי פרק מה
מתנוססת ברמון נם זה
השולה על רוחכם שלישי פנ״א
חוך חורה בפתיחה
ולא דמה אליו ביפיו ראשון פ״א
דמות כבא נ״ן · הבנית יי ראשון פ״ב
הבנית האולם נ״ן·דבר יי׳ א׳פ״כח
כפראה ארם ראשון פרק מו
ולדבר אל יי׳ ראשון פ״נא
והרבבתיך ראשון פ״נא
וכביתי ככבודך שני פרק כט
אל תירא מהם שני פרק לח
ויהי דבר יי׳ שני פ״מא־אל יי׳ נ״ן
רגל קלל·ועגל והשמל שני פר׳ מא
את קול מדבר·וידבר אי שני פמ״ה
אני יושב בביתי
ותשא אותי רוח שני פמ״ה
ויוצא אל הבקעה·וינחני נם זה
ואראה והנה חור׳ קה לך לבנה נם זה
ושכב לצדך · קל השנים נם זה
והעברת על ראשך·נפתחו השמי׳נ״ז
וארבע אופנים נם זה
היא החיה אשר ראיתי נם זה
דמות ארם להנה שלישי פרק כ
רגל ישרה · יוי׳ ארם נם זה
בנף רגל קנל שלישי פרק ב
הוברות אשה אל אחותה נם זה
וכנפיהם פרודות·בעין·נחשת קלל נ״ז
סראיהן כנחלי אש
לא יסבו בלכתן נם זה
החיות רצוא ושוב·כמראה הבזק נ״ז
ומי׳אחת לארבעתן·וכלכת החיו׳נ״ז
ואופנים ינשאו
רוח החיה באופנים נם זה
ובעמדם יעמדו נם זה

הושע

הבט אל עמל ראשון פרק פ
והתז בציון ראשון פרק יא
וקפתי על בית ראשון פרק יב
וראמה וישכה ראשון פרק יא
עמר שקמו כו ראשון פי״ג ופכ״ח
הנה יי׳ יוצא ראשון פרק כג
לא רעב ללחם ראשון פרק כד
נויקם הוא לירחו ראשון פרק לו
הלך אחרי ראשון פרק לח
עיני יי׳ פרק מד
מה

נדשתי ללא שאוני
כאש׳ ומצא החירוש נם זה
הנה עבדי יאבלו·ולעבדו יקו׳שם נ״ז
הנני בורא השמים
כאשר השמים החדשים נם זה
כן יעמד זרעכם·ולבל צבאי צויתי נ״ז
וימיני טפחה שמים· נוטה שמים נ״ז
יוצר אור ויוצר הרים נם זה
ויאמר יי׳ שני פרק מה
את קול יי׳ שני פרק מד
ראיתי את יי׳·קול יי׳אומר נם זה
קרום ויתח·חומה הכל נם זה
עצי השמים ימותאו שני פרק מח
ועל העקבים אצוה שני פרק מא
אני צויתי למקורשי נם זה
בניו הנף אשלחנו נם זה
לירושבים לפני בהקרמה
ובגלגל לפני כוסה שלישי פרק ד
וארא את יי׳ שלישי פרק ו
שרפים עומדים נם זה
החשתי מעולם שלישי פ״ז
כל שלחנות · ונשתם משלו בו נם זה
יי׳ אלהים נתן לי·יניר בדול קרפדנ״ז
יוצ׳הב·ובורא·עושה שלו׳ובורי רע נ״ז
ופרח ודוב הרעינה·ושפעת יונק נ״ז
לא ירעו ולא ישחיתו נם זה
הן גוים כמר מדלי שלישי פ״כ ונ״ז
סירים היתה אתה שלישי פרק יב
לא ההו בראה שלישי פרק יג
וימתחם כאהל לשבת נם זה
כל פעל ה׳ לשעהו
כל הנקרא בשמי נ״ן
כחשו בי׳ ואמרו שלישי פרק יז
כי לא משכותי שלישי פרק כ
לא אסרתי לזרע שלישי פרק כו
אם תאבו ושמעתם שלישי פרק לג
המתקרשים והמטהרים נם זה
ונם אלה בני׳ שלישי פרק מח
וירשים כחשך שלישי פרק נא
אל תירא כי אתך אני נם זה
כי תעבור במים·והלך לפניך נם זה
מלא כל הארץ שלישי פרק נב
הברי יי׳ נ׳ פנ״א·אז תפקחנה ג׳ פנ״ח
הקם ההולכים·בחשך ראו אור גדו׳נ״ן

ירמיהו

אם יעבר משה ראשון פרק יג
למען יעמדו נם זה
כי נגע אל שמים ראשון פרק כא
הביעוכוני בשכיליהם ראשון פר׳ לו
מי לא יוראך נ״ז
ונהפכו כל פנים ראשון פל״ן
כאשר כלבבי ראשון פרק לש
את הנפש הזאת ראשון פרק מא
אין נפשי את העם נם זה
ועינך שים ראשון פרק מד
תפלה אני שומע ראשון פרק מח
ראו דבר יי׳ ראשון פרק מו
כי אש קדחה ראשון פרק פו
המו מעי· הומה לי לבי נם זה
ובהבותנו נשה שמים ראשון פמ״ז
מאין כמוך ראשון פרק נז
הנו ליי׳ אלהים ראשון פרק לד
עזבו מקור שני פרק יב
בורא שמים·לאות שני פמ״ח
עשו נם זה
יי׳ הנם שני פרק כא
יי׳ כא׳

מורה מקום הפסוקים

ארני שלחם דבר מי לא יבוא ב' פ"לך
פקוד על הומות אנך שני פרק נב
ופקחתי על בית ידמלם ראשון פ"יב
והנח כלו בקיץ שני פרק נב
והבאתי השמשי בצהרים שני פ"כט
והשלחתי דעב כארץ ראשון פרק ל
דשושנו לנקש את דברה שני פ"כו
ראותי את ה' שני פרק סה

יונה

ויאמר ה'לדג ויקא את יונה ב'פס"ח
את הרג שוקוא שני פרק כט

מיכה

תמה ה'יונא ראשון פכ"ג שני פכ"ט
והחז בעון עינינו ראשון פרק יט
עמי מה עשותי שלישי פרק פט

נחום

פוקם ה' לצדיו ראשון פרק לו

חבקוק

ה' למשמע שאותו שלישי פרק יז
והביט אל עפל ראשון פרק ד
והקם אדם בדגי הים שלישי פרק יז
ברה כחכה הקלה גם זה
והתהלו מראה הארץ ראשון פ"ך
הנגהות הדה ה' שני פרק פט
כי הרכב על סוסיך ראשון פרק ע
אשר אנוס לימם ראשון פרק סו

צפניה

והכרתי את האדם שני פרק נט
האנשים כלבבם שלישי פרק יט

חגי

ויאמר הני מלאך ה' שני פרק מב
האני ארעים שני פרק נט
והרעשתי את כל הגוים גם זה

זכריה

ואחריו כוסים ארומים שני פ' מג
ויאמר אלי המלאך שני פרק עד
והשמן קומד גם זה
ויאמר ה' אל השטן שלישי פר' נב
ויאמר אלי מה אתה רואה גם זה
וישב המלאך הדובר בי גם זה
ודע המלאך הדובר בי שני פ"ר
עיני ה' השה ראשון פרק מד
ואדא ואתנה שתום ראשון פרק פט
והנני והנחתה ראשון פרק כב
ואדא ואתנה ארבע ראשון פרק יב
והחרים חרי נחשת שני פרק כט
אלה ארבע הרוחות שני פרק י
ואדרשה את צאן ההרידה שני פ' מג
ואקחלי שני מקלות שני פ' מג
והקצר נפשי בהם שני פרק כב
ונקטרו הגלוי ג'ן
ובא ה' שלישי

אם הורשוהו ומצא לך ראשון פ' ג
ואגדל ה' את שלמה ראשון פרק י
ועזרוהו בן קדד שני פרק מה
והחזיאר בן זנחיהו גם זה
ויאמר הקישבו כל יהודה גם זה
ואוה אלקים לבשה גם זה
ויקעטו שבר לעם שני פרק סב

תהלים

ותיצבי מלכי ארץ ראשון פרק סו
אמרו בלבבכם ראשון פרק ג
והרה קשל וילד און ראשון פר' ז
כי ארראה שמיך דיה וכוכבי א'פר'סו
אשר כענית שני פרק ל
מה אנוש כי תזכרנו ראשון פר' יז
והחרהנו מקם שני פרק ל
עיניו יחזו ראשון פרק י
קחה אקום יאמר ה' ראשון פרק כ
שוחה ה' לענני שלישי פרק נא
דשיעינו כאריה ראשון פרק סו
שלה עין שני פרק כט
ויורכב על כרוב ראשון פרק סט
ישה חשך ג'פ"ם אפרי"צרופ"נ כפ"ן
השמים ס פרים שני פרק ה
אין אומר ואין דברים ג'ן
הורת ה' חסימה שני פרק לט
משפט ה' אמת שלישי פרק ט
ושאו פתחי קולם שלישי פרק ז
כל אות ית ה' שלישי פרק יב
כוד ה' פתיחה
לך אמר לבי ראשון פרק כה
קול ה' בכח ראשון פרק סו
ונהיכלו כלו ראשון פרק כל
ה' למבול ישב ראשון פרק יא
וכל טעשתו שלישי פרק כא
ברכי ה' נשים נעשו ראשון פרק כג
הוציר יחד לכם שלישי פרק יז
עיני ה' שלישי פרק יא
פני ה' בקושי רק ראשון פרק לז
קרוב ה' לנשברי לב ראשון פרק לד
שומר כל עצמותיו שלישי פרק יח
כל עצמותי ראשון פרק כה
כי קמך מקור חיים שלישי פרק נב
באורך נראה אור שני פרק יב
ואורך החוך שקר ראשון פרק סו
אל תתנהו בנפש ראשון פרק מא
צמאה נפשי ראשון פרק ל
נעמה שנר לימינך שלישי פרק ח
על כן לא תיראה שני פרק כט
גם כני אדם גם בני איש ראשון פר'יד
ואדם ביקר בל ילין ראשון פרק ג
שמיקה קמני שלישי פרק לב
לא על זכחיך ג'ן
לא אקח מביתך כר גם זה
ומצאתי נגדי המיד שלישי פרק סו
כל היום דברי ראשון פרק כט
חנית למו ראשון פרק א
ויאמר אדם אך ראשון פרק ג
התרקשה ארץ שני פרק כט
אחת דבר אלהים שלישי פרק לג
לך דומיה תהלה ראשון פרק יט
כולו לרוכב ראשון פרק ע

כי כי השק שלישי פרק נא
הנשא שופט הארץ ראשון פרק כ
אלמנה ונר שלישי פרק יט
ואאמר אני יראתה גם זה
בינו בוקרים בקם גם זה
הנשמע אזן היא ישמע גם זה
המלמד אדם דעת שלישי פרק יט
ה' יודע מחשבות גם זה
עון תקיפני כמיכיני שלישי פרק יז
דובר שקרים לא יכון שני פרק ל
דמיתי לקאת מדבר ראשון פרק א
אהה הקום תרחם ראשון פרק יב
לשנים קדר קיסרה ראשון פרק לז
פרשם אפקד בגנים ראשון פרק נד
ה' בשמים הכין כסאו שני פרק כו
לעמה אור כשלמה גם זה
קושה מלאכיו רוחות ראשון פרק מט
הכר אהיק על מכונה שני פרק כה
ארדי לבנון אשר ראשון פרק סה
הכשירים שואגים שלישי פרק יז
מה רבו מקשיך ה'ראשון פרק כה
שלח מלך ויתרהו ראשון פרק יב
לאכזר שריו בנפשי ראשון קוף מא
ויקיצו החכם שלישי פרק נד
ויהכרכו בני ים שני פרק יא
אמה ראו מגשה ה' ראשון פרק סו
ויקטר רוח כקרה שני פרק לה
רואה על שמים אלקים ראשון פר' ג
ועדקתו עשמתה ראשון פרק יג
מוסיבי קקרת ראשון פרק יא
השמים שמים לה' שני פרק כר
ה' לי לא אירא שלישי פרק כר
פתחו לי שערי גם זה
לעולם א' דברך ראשון פרק עו
עת לעשות שני פרק א
צדק כדותיך ראשון פרק יא
היושבי בשמים ראשון פרק סו
ולא לכתי בנדולות שלישי פרק לב
כל אשר חפץ עשה ראשון פרק קה
והשה עלי בשיך ראשון פרק סו
ורשה אם דרך קוצב בי ג' פרק כט
מה אדם ותדעהו שלישי פרק יז
אדם להבל דמה שלישי פרק יב
נע מהרים ויקשנו שלישי פרק יח
טוב ה' לכל שלישי פרק יב
פוחה את ידיך ראשון פרק יז
קריב ה' לכל קוראיו שלישי פרק יח
נתן לבהמה שני פרק יז
ישלח דברו וימסם שני פרק מח
הללו את ה' מן השמים שני פרק קח
כי הוא צוה ונבראו גם זה

איוב

הן יתחתו וסי ישיבנו ג' פרק ט
משנה פניו והשלחהו ראשון פרק ה
אחת היא על כן שלישי פרק כג
אם שיש ימות פתאום גם זה
הלא כחלב תתיכני גם זה

צופר ד'

וישחה שבתיו קסך ראשון פרק סו

כי מה הענו בניתו אחריו גם זה
זה ויסות בעצם הומטו גם זה
קטיניו מלאו הלב גם זה
וזה יקוות בעשט טרה גם זה
יהד קל קטר ושכנו גם זה

אליפז יד

הלא רקהך דמה שלישי פרק נג
הלא אלוה גובה שמים שלישי פ' יד
הכבן נא עמו שלישי פרק נא

איוב טו

ונעשו אותה שלישי פרק כו

בלדד יז

אין מטמר לנדוחיו שני פרק יא
אף כי אנוש רמה שלישי פרק יב

איוב יח

בצרקתי התזקתי ראשון פרק לה
והחכמה מאין תמצא ג' פרק נד

אליהוא כא

כי שינוי על דרכי שלישי פרק יז
אין חשך שלישי פרק כג

אליהוא כג

שלנג מבחמות ארץ שלישי פר'נב
אם ששקו ויעבורו א' פרק סה
כי לשלג יאמר שני פרק נא

בענה השוחי כד

ברון יחד נוכחי לקר שני פרק ח
לאחה בכנעות הארץ ראשון פ"ס
הודקת חקות שמים שני פרק י

איוב

לשמע אזן שמקתיך שלישי פרק נג
כל כן אמאס ונחמתי גם זה
כי לא דברתם אלי לכונה גם זה

משלי

לרשען משל ושליצה שתיחה
יקרה הוא מפנינים שלישי פרק נד
ה בחכמה יסד ארץ שלישי פרק כה
ויהיו חיים לנפשך א' פרק מב
כי הוקעת ה' ראשון פרק לד
ששה מיללו שלישי פרק סב
כי חיים הם ראשון פרק מב
בן התן לאחרים שלישי פרק נד
יהיו לך לנכך גם זה
כי כחלון בינתי פתיחה
ואראה בשלוים ג' שוכר ב שוק גם זה
בנשף בקרב יום שלישי פרק נד
והנה אשה לקראתי

התמחי והב בנשכיות פתיחה
דבש מצאת אכול דיין ראשון פ' לב
הוקר רגליך מבית רעך שלישי פ' מז
אכול דבש הרבות לא טוב א' פרק ל
כי לא תדע מה ילד יום ראשון פר' ז
כל דוחו ונוצא בכחל ראשון פרק ס'
דור טהור בעיניו שלישי פרק לב
דור מה ראו עיניו גם זה
אל תתן לנשים חיליך א' פרק לד
אשת חיל מי ימצא שלישי פרק א

רות

אשר באת להחות ראשון פרק סב
ונפרשת כנפיך על אמתך גם זה
ויקח בעז עשרה אנשים ג' פרק מט
ותאת לבעז בישר אל א' פרק לג

שיר השירים

ושקני מנשיקות שלישי פרק נא
בנו אמי נחרו בי ג' פרק נד
משכני אחריך נרוצה ג' פרק לב
אני שנה ולבי ער ג' פרק נא
אף קרשינו דקננה ב' פרק מז

קהלת

והארץ לעולם עומדת ב' פרק כט
אין כל חדש תחת השמש ב' פרק כט
ולבי ראה הרבה חכמה א' פרק ד
את אשר בצר עשהו ב' פר' ו
אמרתי אני בלבי ראשון פרק כה
את הבל קשה יפה פתחו ג' פרק ש
שמור רגלך ג' פרק לב
ידעתי כי כל אשר יעשה שני פר' כה
טה שהיה כבר הוא גם זה
והאלהים יבקש את נרדף גם זה
ומותר האדם מן הבהמה א' פר' יז
כי יודע רוח בני האדם גם זה
כי האל בשמים ראשון פר' נט
אל תהכם יותר ראשון פרק לב
רחוק מה שהיה פתיחה
ראה זה מצאתי ג' פרק יב
עיר קטנה ואנשים שלישי פר' כב
לב חכם לימינו א' פרק לט
אם קחה הרהל ראשון פר' לד
כי עוף השמים יוליך שני פרק עב
והרוח תשוב אל האלהים א' פר' א
נתנו פרוצה אחד ג' פרק לה

איכה

גם נסיאה לא מצאו שני פר' לב
פוסאתה בשוניה שלישי פרק סו
עיני ה' לעולם תשב א' פרק לט

אחשורוש

ולא קם ולא זע משמו ראשון פר' יב
הדבר יצא משי המלך ראשון פר' בג
אחר הדברים האלה ראשון פר' לח

Rabb. Dr. Abr. Geiger'sche Bibliothek.
Geschenk
von
Mitgliedern und den Behörden
der
hiesigen jüdischen Gemeinde.
Berlin, März 1873.